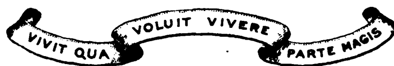
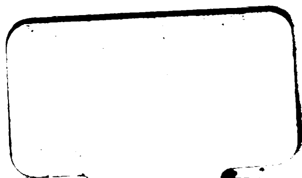

VERITAS
RADCLIFFE
COLLEGE
LIBRARY

VIVIT QUA
VOLUIT VIVERE
PARTE MAGIS

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
EDITA CVRANTE
CAROLO SCHENKL

L. ANNAEI SENECAE
PATRIS
SCRIPTA QVAE MANSERVNT.

EDIDIT

H. J. MÜLLER.

VINDOBONAE
F. TEMPSKY

PRAGAE
F. TEMPSKY

LIPSIAE
G. FREYTAG

MDCCCLXXXVII.

L. ANNAEI SENECAE

W

ORATORVM ET RHETORVM

SENTENTIAE DIVISIONES COLORES.

EDIDIT

H. J. MÜLLER.

VINDOBONAE

PRAGAE
F. TEMPSKY

F. TEMPSKY
MDCCCLXXXVII.

LIPSIAE
G. FREYTAG

Vindobonae, typis Adolphi Holzhauseni.

CAROLO SCHENKL

VINDOBONENSI

MICHAELI PETSCHENIG

GRAECIENSI

MARTINO CLARENTIO GERTZ

HAVNIENSI

H.L.D.D.L.M.

EDITOR

PRAEFATIO.

L. Annaeus Seneca Cordubensis, quem patrem vel rhetorem nominare solemus, ut a philosopho Seneca eum discernamus, eques Romanus fuit temporibusque Caesarum Augusti et Tiberii floruit. cuius de vita, studiis scriptisque cum nec multa nec satis certa memoriae prodita sint, praecipue ea sequi oportet, quae ipse de se atque aequalibus commemoravit. ex his apparet eum virum antiquae severitatis litterarumque studiosissimum fuisse, qui, cum ipse arti oratoriae operam daret, de corrupta illius aetatis eloquentia quam firmo et acerbo tam recto et subtili iudicio usus sit.

Plura de scriptore addere deque studiis rhetoricis, quae Augusti aetate Romae colebantur, accuratius exponere ab hoc loco alienum est. nec omnino opus esse existimo; nam et ii, qui litterarum Latinarum vel universae eloquentiae historiam conscripserunt, quaecumque ad Senecam patrem pertinent sollerter collegerunt et alii, qui ab illis laudantur, data opera in rem ipsam ita inquisiverunt, ut in iis, quae investigando reppererunt, nihil desit, quod recte desiderari videatur[1]). hoc addo, me Senecae

[1]) Senecae controversias, certe themata earum maximeque excerpta, multis hominibus medio quod vocatur aevo cognitas et in deliciis fuisse non solum ex magna codicum manu scriptorum, quibus excerpta continentur, copia intellegitur sed etiam inde apparet, quod vestigia earum in historiis ac poematis recentiorum temporum deprehenduntur. nos nunc mutata et sentiendi et iudicandi ratione in ea animos advertimus, quae Seneca vel ipse dixit vel alios dicentes induxit, non in argumenta illa aeque mira ac ridicula et inepta. — Iam eum, qui 'Gesta Romana' scripsit vel composuit, Senecae controversiis usum esse primi viderunt L. Friedländer (ind. lect. Regim. 1871; cf. Sittengeschichte Roms 3[5], 423) et H. Oesterley (ed. Gest. Rom. 1872 p. 251),

patri id praenomen reddidisse, quod in subscriptionibus optimorum codicum legitur. rectene fecerim, incertum est. constat enim, cum antiquitatis studia rursus effloruissent, libros Senecarum patris et filii ad unum eundemque scriptorem relatos esse, fierique sane potuit, ut, quemadmodum tunc viri docti, sic antea librarii indocti praenomen filii ad patrem transferrent. sed factum hoc re vera esse, quamvis veri simile sit, demonstrari nequit, immo ipsa praenominum similitudine effici potuisse crediderim, ut, qui duo erant homines, pro uno haberentur duorumque libri unius nomine inscriberentur. quare, cum nihil obstet, quin patrem et filium eodem praenomine usos esse statuamus, cautius agere mihi visus sum, si codices secutus patrem Lucium appellarem, quam si eius praenomen ut incertum cum editoribus omitterem.[1])

aliisque scriptoribus illas notas fuisse idem Oesterley l. l. p. 714 seq. demonstravit. nonnulla afferre mihi liceat. — Contr. 1, 1: cf. Gest. Rom. 2. — Contr. 1, 3: cf. Gest. Rom. 3; Gringore († 1545) 6, h, 4. — Contr. 1, 4: cf. Gest. Rom. 100. — Contr. 1, 5. 3, 5. 7, 8: cf. Gest. Rom. 4; Gringore 3, e, 11. — Contr. 1, 6: cf. Gest. Rom. 5; Gringore 7, i, 2^b; Ambrosius Mezger, Geistl. u. weltl. Hist. (1625) p. 411; 1001 Nacht, 236. — Contr. 2, 2: cf. Gest. Rom. 6. — Contr. 2, 4: cf. Gest. Rom. 7; Gringore 12, n, 1. — Contr. 3, 1: cf. Gest. Rom. 73. — Contr. 3, 5: cf. 1, 5. — Contr. 3, 7: cf. Gest. Rom. 217; Douce 411. — Contr. 4, 4: cf. Gest. Rom. 134; Boner, Fab. aus d. Zeiten d. Minnes. (Turici 1757) app. 9 p. 252. — Contr. 4, 5: cf. Gest. Rom. 112; R. Holkot († 1349), Sup. lib. sap. 26 (Ruotlingiae 1489); J. de Bromyard (1382), Summa praed. C, 6, 9; Bernardinus de Bustis, Rosarium sermonum 1, 70, Z (Hagenae 1503); J. Gritsch, Quadragesimale 7, Z (1484); Enxemplos 118 (Biblioteca de autores Españoles 51 p. 443); Pauli, Schimpf und Ernst 359 (ed. H. Oesterley Stutgardiae 1866, p. 221); Hans Sachs 1, 3, 137^b; 5, 297^b. — Contr. 4, 6: cf. Gest. Rom. 116; Nouv. franç. en prose du 13e siècle, bibl. Elzevir. 1856; A. Jubinal, Nouv. recueil de contes, dits, fabliaux 2, 4 (Lutetiae Parisiorum 1839); Hist. littér. de la France 22, 288—299; Grimm, D. Sagen 2, 436; Veill. allem. 2, 119. — Contr. 6, 3: cf. Gest. Rom. 90. — Contr. 6, 7: cf. Boccac. Decam. 10, 8. — Contr. 7, 4: cf. Gest. Rom. 14. — Contr. 7, 8: cf. 1, 5.

[1]) Eum, qui controversiarum et suasoriarum libros scripsit, a Seneca, qui philosophus vocatur, diversum esse primus perspexit Raphael Volaterranus atque post eum certis argumentis Justus Lipsius comprobavit; cum autem Lipsius rhetorem Lucium nominare non desisteret, ille Marci praenomen

'Oratorum et rhetorum sententiae, divisiones, colores' eo ordine in codicibus exhibentur, ut suasoriae locum teneant priorem, posteriorem controversiae.[1]) quod vehementer mirandum est, cum minime dubium sit, quin controversias ante suasorias Seneca composuerit. erat autem ea rhetorum disciplinae ratio, ut a suasoriis declamandis adulescentes ordirentur neque ad controversias accederent, priusquam satis exercitati esse viderentur[2]). haec forsitan causa fuerit, cur is, qui codicum qui nunc extant archetypum exaravit, suasoriarum librum ante controversias collocaret. nec scio, an olim in ipsis codicibus vel potius in codice archetypo alium ordinem fuisse ex eo concludendum sit, quod nunc et finis ultimae controversiae et praefatio libri suasoriarum initiumque suasoriae primae desunt. nam si eo loco nonnulla folia, fortasse unum quaternionem vel duos, intercidisse putabimus, lacunae illius originem facilius explicabimus, quam si duobus locis hiatum scripturae esse dicemus. quae cum ita sint, ordinem librorum manu scriptorum servare nolui.

Codicum duo genera sunt: libri controversiarum (brevitatis causa ita dicere liceat) et libri excerptorum; illorum non magnus extat numerus, hi permulti sunt.

---

ei attribuit, ut duos Senecas esse primo statim adspectu appareret. qua in re quibus rationibus ductus sit, nescimus: fortasse eum morem respexit, quo infantibus avorum praenomina indi solebant, et duo Senecae nepotes, alter Senecae philosophi alter Melae filius, Marci praenomine usi sunt. sed hunc morem adeo non omnes sequebantur, ut Raphaelis coniecturam tamquam incertissimam iure dubites amplecti. amplexi tamen sunt per tria saecula editores omnes; recentissimi, Bursianus et Kiesslingius, cum in via lubrica insistere nollent, praenomen abiecerunt. deest autem apud Bursianum in titulo tantum et in praefatione (universae paginae a prima ad ultimam exhibent 'M. Annaei Senecae'); in editione Kiesslingiana duobus locis (p. 292 et p. 389) 'M.' per errorem non sublatum est.

1) In subscriptionibus codicum **ABVD** sex libri numerantur: I (= suas. l.), II (= contr. l. I), III (= contr. l. II), IIII (= contr. l. VII), V (= contr. l. VIIII), VI (= contr. l. X).

2) Cf. E. Bonnell, De mutata sub primis Caesaribus eloquentiae condicione, inprimis de rhetorum scholis (progr. gymn. Leucophaei Berolinensis 1836) p. 17 seq.

I. Codices prioris classis, qui controversiarum libros I, II, VII, VIIII, X (omissis librorum primi et secundi praefationibus) et suasorias continent, hi mihi innotuerunt:

1. Codex Antverpiensis (**A**) bibliothecae publicae nr. 411 membranaceus, formae quadratae, qui saeculo X scriptus et postea, saeculo sexto decimo ni fallor, manu recentiore (**A**^{2}) correctus est. olim 130 foliis (16 quaternionibus et duobus foliis) constabat, nunc sex folia desiderantur (bina folia media quaternionum tertii et septimi et tertii decimi); tribus igitur locis lacunae satis magnae sunt (cf. p. 133, 9. 393, 15. 580, 14).[1] — Librum contulit H. J. Müller.[2]

2. Codex Bruxellensis (**B**), olim Cusanus[3]), bibliothecae regiae nr. 9581—9595 membranaceus, formae oblongae maximae, qui saeculo X scriptus et postea, saeculo sexto decimo ni fallor, manu recentiore (**B**^{2}) correctus est. libri Senecae in 81 foliis scripti erant (fol. 88^r—167^v). primum autem primi fasciculi folium, quod a librario sine dubio vacuum relictum erat, et octavum folium quaternionis decimi perierunt; uno igitur loco complura desunt (cf. p. 498, 7). in codice scribendo duo homines operam posuerunt; prior desiit in fol. 141^r *siriaci* (p. 324, 8), cuius vocabuli posteriores quattuor litterae aut omissae sunt aut in

---

1) Inscriptio codicis *incipit liber lannei senece sentenciarum* utrum ab ipso librario (**A**^{1}) an a manu eiusdem aetatis addita sit, ambigitur; manus multo recentior *sentenciarum* delevit et *suasoriarum* correxit. in fine codicis manus recentissima addidit: *ecce dominus in fortitudine venit et* (cf. Jes. 40, 10).

2) De natura et indole codicis **A** ann. phil. 1873 p. 536 seq. disputavi ibique nonnullos collationis Kiesslingianae errores correxi. a qua quamvis non pauca eorum, quae ipse in codice scripta legisse mihi videor, differant, tamen Kiesslingium in languido illo ac laborioso describendi opere feliciter versatum esse testificor, cum nihil fere praetermiserit, quod in crisi exercenda magni momenti esse possit. his illis autem locis scripturam codicis accuratius constituere alterius collationem ad manum habenti facile fuit.

3) Cf. J. Klein, Über eine Handschrift des Nicolaus von Cues (Berolini 1866) p. 3.

codicis plicatura latent. inscriptio deest. — Librum contulit H. J. Müller.[1])

3. Codex Vaticanus (**V**) bibliothecae Vaticanae nr. 3872 membranaceus, formae quadratae, qui saeculo X, et exeunte potius quam ineunte, scriptus posteaque, sed brevissimo temporis spatio interiecto, manu recentiore (**V**[2]) correctus est; perpauca mutavit **V**[3] saec. XV. constat 142 foliis.[2])—Librum contulit M. Petschenig.[3])

---

[1]) Codex magnis litteris optime exaratus nullam usquam legentibus adfert difficultatem. de eo Fr. Oehler mus. rhen. 1 p. 315: 'Der Codex ist aber so unglaublich corrupt geschrieben und theilweise schwer zu lesen, dass ich mich der mühevollen Arbeit einer näheren Untersuchung oder Collation nicht eher unterziehen mag, als ich etwa weiss, jemand damit einen bestimmten Dienst zu leisten'. — Bursianus et sua usus huius libri collatione et ea, quam Fridericus Haase confecerat, ex hac 'lectiones haud paucas a se neglectas supplevit'; Kiesslingius apographum Haasianum secutus 'nonnullos quamvis perpaucos Bursianeae editionis errores corrigere posse' sibi visus est. at duas illas collationes satis multis locis inter se differre ann. phil. 1873 p. 534 seq. exposui, ac neutra sane, etsi gravia non omissa sunt, erroribus caret.

[2]) Codex **V** septendecim quaternionibus et uno ternione constat, quorum ordo a bibliopega ita turbatus est, ut is (**x**), qui decimus quaternio esse debuit, duodecimus fieret, id est ut sese exciperent quaterniones 9, 10, 11, **x** (12), cum rectus ordo esset: 9, **x** (12), 10, 11. desinit autem quaternio nonus (fol. 72^v) in verbis *hinc omnes quaestiones* (p. 172, 13) et **V**[2] in dextra parte inferioris marginis scripsit *transi ad duodecimum quaternionem*; similiter quaternio duodecimus (fol. 96^v) desinit in verbis *ad inferos perferam licuisse* (p. 275, 3) et **V**[2] item in dextra parte inferioris marginis scripsit *reuertere ad decimum quaternionem.* signa praeterea apposita sunt: ad finem quaternionis noni A, in initio quaternionis duodecimi B, in fine eiusdem C. iam cum codex Toletanus (**T**) ex Vaticano describeretur, librarius stupidus, cum nec notas marginales intellegeret nec hiatum orationis perspiceret, priore loco exaravit: *hinc omnes quaestiones transi ad duodecimum quaternionem mihi per fratrem aliquem quam* . . (p. 275, 3), posteriore loco (cum in antecedentes versus errore verba illa reciperet): *mare reliquid reuertere ad decimum quaternionem moriendum est* . . . (p. 274, 17). aliis quoque locis in **T** turbatum fuisse, priusquam bibliopega fasciculos in ordinem redigeret, easdemque turbas in Brugensi codice apparere Kiesslingius testatur, unde hunc librum ex **T** descriptum esse cognoscitur.

[3]) Quamquam Petschenigium in codicibus excutiendis perquam sollertem atque exercitatum esse non ignorabam, tamen nonnullis locis, obstupe-

ABV[1]) ex eodem archetypo (**C**), qui hodie non extat, descripti sunt; tantus enim eorum in plerisque mendis consensus est, tanta cum in vocabulis omittendis tum praecipue in Graecis verbis pingendis congruentia, ut de communi fonte, ex quo manaverint, dubitari non possit. ut autem magna inter eos intercedit similitudo, ita sua cuique indoles est: proprias habent virtutes, propria vitia, locisque innumerabilibus unus alterve ex his tribus archetypi lectionem reliquis duobus aut religiosius expressam servavit aut neglegentius descriptam exhibet. quare nullius auxilio carere possumus; immo omnium lectiones accurate examinandae et inter se comparandae sunt, ut ex iis, si fieri possit, quid in archetypo fuerit, quam certissime perspiciatur. qua in re pervestiganda codices **ABV** non ex eodem exemplari descriptos esse tenendum est[2]); **AB** enim multo artiore cognationis vinculo inter se quam cum **V** coniuncti sunt. et illorum quidem vel in minimis rebus tanta est convenientia, ut dubitari non possit, quin ex eodem exemplari (**x**) originem duxerint; **V** ex alio codice (**x**[1]) descriptus

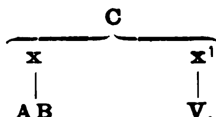
---

factus novitate scripturae, ut omnem dubitationem abicere possem, codicem per amicos, qui Romae morabantur, denuo inspiciendum curavi: certissime ea, quae ille enotaverat, recte sese habere apparuit. et magis etiam mihi comprobatum est huic collationi fidem haberi posse, cum Guilelmus Mewes et Carolus Lehmann Berolinenses, Georgius Wissowa Marburgensis, Henricus Schenkl Vindobonensis ea, quae ipsi ex **V** excripserant, ad me misissent, quorum ex comparatione, id quod non dubitabam, Petschenigium nihil falso legisse, nihil fere praetermisisse, contra multa, quae unus vel alter eorum, quos nominavi, interrogationis signo apposito non prorsus pro certis et exploratis statui posse significaverant (velut distinctionem prioris manus et posterioris), subtili iudicio enucleasse intellexi.

[1]) Reppererunt ac primi inspexerunt vel partim contulerunt codicem **A** Martinus Hertz anno 1846, codicem **B** Franciscus Oehler anno 1842, codicem **V** Guilelmus Studemund anno 1866.

[2]) De stirpe codicum **AB** recte iudicavit Bursianus, de auctoritate eorum non item; paulo enim minus tribuit Antverpiensi (quamquam lectiones eius a Friderico Haase accuratissime enotatas noverat universas), Bruxellensi paulo plus. Kiesslingius rem acute perspexit. **V** Bursiano ignotus erat.

est, quem ipsum homo doctus, multis locis haud dubie suo tantum ingenio usus, non raro autem alium, ut opinor, eumque optimae notae librum secutus, felicissime emendaverat, cui tamen idem vir doctus, cum scripturam depravatam facili negotio sanare posse sibi videretur, multas et eas manifestas interpolationes, quas dicimus, inculcaverat. horum igitur codicum stemma hoc est:

iam cum **x**¹ correctoris limam passus sit omnesque, qui ex eo manaverunt, codices etiam magis illo interpolatos esse appareat, in **AB** potissimum, ut libris integerrimis religiosissimeque archetypi scripturam referentibus, standum adiumentumque emendationis ex iis petendum est. quae manus recentiores in **ABV** vel radendo vel mutando vel addendo novarunt, ea diversae auctoritatis sunt. illum enim, qui codicem **V** correxit (**V**²), in tollendis mendis maximeque lacunis supplendis non tam sua divinatione, quam ope alterius codicis, fortasse eius ipsius, cuius **V** apographum est, usum esse postea videbimus. additamentorum autem, quae in **A** et **B** deprehenduntur (**A**² et **B**²), quamvis ipsa quoque nonnumquam veri speciem prae se ferant, pleraque aut ex editionibus, quae tum fuerunt, hausta aut pro meris coniecturis habenda esse censeo.[1])

4. Codex Toletanus (**T**) sive Covarruvianus bibliothecae regiae Bruxellensis nr. 2025 membranaceus, formae oblongae minoris, qui saeculo XIII ex codice **V** descriptus[2]) et postea, saeculo sexto decimo ni fallor, manu recentiore (**τ**) correctus est.[3]) — Librum contulit H. J. Müller.

---

[1]) Cf. H. J. Müller ann. philol. 1878 p. 525—538.

[2]) Cf. p. XI adn. 2.

[3]) In folio albo, quod primo codicis folio praefixum est, haec scripta leguntur:

'Sum Antonii Couarruuiae Toletani Canonici, qui And. Schotto utendum dedit.'

5. Codex Brugensis (**Br**) bibliothecae regiae Bruxellensis nr. 9768 membranaceus, qui saeculo XV exaratus et ex ipso quidem **T**, priusquam correctoris manum pateretur, descriptus est[1]). iam cum corrector codicis **T** permulta vel vocabula vel syllabas vel litteras ita eraserit, ut hodie legi vix possint, codicis Brugensis auxilio Kiesslingius priorem Toletani scripturam elicuit. nos in eodem negotio codicem **V** adhibuimus eumque secuti, quid ubique primitus in **T** scriptum fuerit, si non omnibus, at plurimis locis perspicere potuimus.

In recognoscendis Senecae libris codicis Brugensis omnino nullus usus est; itaque discrepantiam eius in apparatu critico ponere supersedi[2]). nec plus tribuendum esse codici **T**, cum ex **V** descriptus modo genuinam eius modo correctam exhibeat scripturam eamque satis multis ac gravibus nonnumquam erroribus depravatam, perspicuum est. quare lectiones eius non commemoravi nisi ubi ea, quae scriba vel consulte vel casu a **V**

Haec alius quis (ni fallor, ipse Andreas Schott) hoc modo mutavit et supplevit:

'Fui Antonii Couarruuiae Toletani Canonici, Didaci fratris. And. Schotto utendum dedit et dono misit D. Petro Pantino Decano Bruxell.'

Deinde eadem, ut videtur, manus haec addidit eodem atramento pernigro scripta:

'Optimum hoc exemplar Toletanum eorum, quibus usus sum Vaticano ac Augustoduno ac Brugensi. Graeca habebant omnes, quibus lacunae expleri possent desuntque in omnibus editionibus, sed ea Gothicis potius litteris quam Graecis exarata a librario Graece legendi nedum intelligendi ignaro, ut Delio quodam natatore atque Oedipo in diuinando fuerit opus.

And. Schottus.'

1) Cf. p. XI adn. 2.

2) Initium primae suasoriae (usque ad verba *non esset* p. 523, 13) bis scriptum est; folii secundi pagina recta denuo incipit a verbis *finita cuique rei* (p. 519, 5). de primo folio Bursianus p. XIIII: 'hoc folium saeculo XI scriptum ab eis quae sequuntur foliis saeculo XV scriptis prorsus separandum est et codicem per se, ut ita dicam, constituit.' at Kiesslingius folium primum ipsum quoque saeculo XV scriptum esse intellexit.

recedens proposuit, ad veram scripturam constituendam quadrare videbantur.[1])

6. Codex Vaticanus (*v*) bibliothecae Vaticanae nr. 5219 membranaceus, qui saeculo XV litteris minutissimis plurimisque

---

[1]) Haec de T dixi ut de apographo codicis V; de ipsarum eius lectionum auctoritate dubium esse non potest, nec habeo quod sano Kiesslingii de ea re iudicio adiciam. itaque, si V perisset, omnibus locis codicis T rationem habendam eiusque scripturam tam sollerti cura, quam a Kiesslingio factum est, examinandam fuisse mihi quidem constat. mirum igitur, quod Bursianus, cum originem codicis T recte cognovisset, eius lectionibus non maiorem tribuendam esse auctoritatem quam 'coniecturis recentioribus temporibus a viris doctis factis' iudicavit (p. XIII: 'ubi [T ab AB] dissentit, scriptura eius interpolatoris ingenio debetur, qui nonnulla emendatu facillima emendavit, multo plura inepte corrupit'; p. XIIII: 'itaque [T] multis in locis cum codicibus B et A aut alterutro ex illis consentit, . . . aliis in locis raro in melius, saepius in peius ab illis discedit'), ac manifestum est eum non tanta, quanta par erat, diligentia in rem inquisivisse. ceterum ipsa forsitan codicis condicio, in quo multa erasa, correcta, adscripta sunt, eum deterruerit, quo minus totum conferret; sed in Schotti collatione certe acquiescere nec potuit nec debuit, et Kiesslingius illa ipsa re incitatus est, ut eo acrius studium in libro pervestigando poneret.

In T permulti errores occurrunt, cum vel neglegenter scripserit librarius vel correcturas, quae in V sunt, parum perceperit. quorum vitiorum haec genera commemoro: p. 142, 2 V exhibet *quamuis*, T *qua;* subter *muis* enim in V linea ducta est; ea autem non significabat illas litteras delendas esse, sed superscripta erat vocabulo *alter.* (sic), quod in sequenti versu legitur. — T cum scriberet p. 143, 12 <*et*> *irascendi;* p. 151, 5 <*et*> *ex illa;* p. 152, 20 <*et*> *inter;* p. 165, 19 <*et*> *aliubi*; p. 166, 18 <*et*> *inicere;* p. 378, 4 <*et*> *filia,* interpunctionis signum, quod in V est, pro compendio vocabuli *et* habuit, cuius forma saeculo XIII sane simillima erat illi signo; — p. 170, 9 V^1 *diuinior* scripsit, V^2 lineam subter *ni* et supra *ni* litteram *s* posuit (i. e. *diuinior* V^1 *diuisor* V^2); T *diuisior* exhibet; — p. 170, 10 *esse;* p. 176, 2 *madet;* p. 177, 4 *vere luxurior* omisit T, sed in V illa vocabula integra sunt; — p. 111, 10 *et* T (*ut* V); p. 175, 9 *luxuriare* T (*luxuriari* V); p. 177, 12 *octonis* T (*othonis* V); — p. 175, 17 *uos* bis scripsit T, sed in V semel exaratum est; — transpositionis signa, quae in V non pauca sunt, T plerumque aut non animadvertit aut non agnovit. — Eiusmodi vitiis, quae enumerare longum est, vix ulla pagina vacat.

compendiis exaratus est.[1]) — Partes huius libri in meum usum contulerunt G. Heylbut et B. Kübler.

---

[1]) Prior pars codicis in charta scripta continet: 'C. Sollii Apollinaris Sydonii' carmina, 'Petri Balbi Pisani et Maximi confessoris' epistulas duas, 'cenotaphium in mortem D. Prosperi Columnae et consolatoriam orationem Karoli Aretini ad Cos. et Lau. de obitu matris', 'Bernardi Iustiniani Leonardii filii de laudibus Francisci Fuscari ducis funebrem orationem'. Senecae suasoriae et controversiae, quae in membrana scriptae sunt, incipiunt fol. 102v. post eas in ultimis foliis 'oratio funebris in obitum Bessarionis cardinalis' legitur. memoratu digna sunt, quae scriba in initio et in fine operis Annaeani adscripsit.

In initio haec leguntur: 'Admoneo te ac rogo, hospes, quicunque hunc praestantissimum auctorem ex confusione et tenebris caracterum meorum descripseris, ut mihi ignoscas. si enim scires, quanta exaraverim anxietate quae legis, non condemnares inertiam. pugnandum fuit, ut exemplar teneremus. tu tamen adverte inter legendum diligentissime, ut sententiarum brevitatem arripias. declamatorum sunt vivae aeternaeque et exactissimae sententiae in corpus unum velut in torquem ab hoc auctore compositae, quasi animas spiritusque declamatorum conligeret, corpora in suis eorum codicibus relinqueret. Senecae inscribitur; quisque vel assentiat vel refragetur pro captu vel ingenii sui vel diligentiae. omnia sunt dicta iudicio meo aurea. labor legendi minuitur sententiarum splendore et pondere. puta te in senticetum incidisse, ex quo saepissime spinarum aculeis laceratus fraga intus enata decerpas. ceterum post deum gratias habe immortales amplissimo patri et domino D. Nicolao de Cusa, titulo (?) sancti Petri ad vincula S. R. E. presbytero cardinali reverendissimo, quoniam ipsius auctoritate et testimonio incensus non pulchrum, sed laboriosum opus raptim diebus undecim absolvi. vale'.

In fine haec leguntur: 'Capiet te fastidium, dum leges, amice, ex caracterum meorum confusione. ceterum accipe quod te velim, deinde me vel absolve vel damna. inopinato pervenit in manus meas Romae codex quidam satis vetustus, sed magis mendosus. eram familiaris eo tempore reverendissimi in Christo patris domini (?) Nicolai de Cusa S. R. E. misericordia divina presbyteri cardinalis, viri omnium testimonio digni suae dignitatis amplitudine. ipsum testem invoco, qui sanctus est veritatis assertor, librum eiusmodi ego numquam legeram, numquam audieram. ipse habere sese similem dixit, ceterum mendosum *(is codex* B *fuit)*; numquam (?) prius alterum invenisse; sententiarum se captum decore, quae in eo continerentur. incendit mihi animum, ut raptissime excriberem; feci diebus undecim. deus scit, multa correxi; pro exemplo feci, exemplar teneri non poterat. Graeca pessima erant; tamen reppetii *(Bs;* repperi *cod.)* diligentissime, faciam melius'.

7. Codex Bruxellensis (**D**) bibliothecae regiae nr. 9144 chartaceus, qui saeculo XV exaratus est. foliis 221 Quintiliani declamationes et Senecae suasorias controversiasque (fol. 129r—220r) et initium Taciti dialogi de oratoribus continet.[1]) Graeca desunt omnia; ubicumque ponenda fuerunt, scriba spatium vacuum reliquit. correctus est a duabus manibus prorsus eiusdem aetatis, quarum altera cum nomina rhetorum, tum varias etiam lectiones hic illic rubro colore addidit. ubi ab altera manu in rasuris novae litterae atramento scriptae sunt, raro quid prius exaratum fuerit perspicitur saepissimeque dubium est, utrum $\mathbf{D}^1$ an $\mathbf{D}^2$ scripturam correxerit. duo vel tria vocabula persaepe aliter atque in **C** collocata sunt; rectus ordo nonnumquam signis adpositis indicatus est (ubi hac in re **D** a **C** discreparet, non adnotatum est). — Librum contulit H. J. Müller.[2])

8. Corrector codicis Toletani (*τ*), qui officio ita functus est, ut eius opera permultis locis ipsa Senecae verba restituta

---

Post haec una linea abscisa est, in qua B. Kübler haec agnoscere sibi visus est: 'in tuno (?) . . . cardinalis sancti Petri ad vincula . . . die ultima decembris 1458'. annum recte indicatum esse credo, cum Nicolaus de Cusa anno 1448 cardinalis factus et anno 1464 mortuus sit.

[1]) Inter Quintiliani Senecaeque opera duabus paginis (fol. 124v seq.) scripta extat 'epistola Lysidis Pythagorici ad Hipparchum', cui praemissa sunt haec:

'Athanasii Constantinopolitani de arcu ad reverendissimum ac sapientissimum dominum Nicolaum Cussam *(sic)* cardinalem.

Cum quendam librum Graecum diversarum epistolarum legerem, inter ceteras hanc Lysidis epistolam viri Pythagorici offendi, quam, cum Pythagorica doctrina moralique philosophia referta sit, in Latinam linguam convertere volui, ut tibi et Pythagorica et christiana praesertim doctrina incredibilique veritate praedito dedicarem. quare, si tuo optimo integerrimoque iudicio hanc meam tradutiunculam *(sic)* probaveris, et alia tuo nomini traducenda ingenti animo curabo. vale'.

[2]) In fine controversiarum ad marginem fol. 220r haec adscripta sunt: 'In exemplari satis vetusto, sed mendoso nihil amplius erat. diligenter describi curavi. vale, candide lector'. quae in initio et fine codicum **D***v* scripta sunt cum considerarem, credibile mihi visum est eum, qui hunc codicem **D** 'diligenter describi curavit', ipsum Nicolaum Cusanum fuisse.

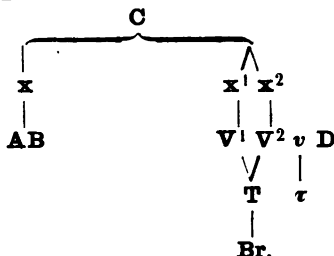
esse nemo negare possit. qua in re illum suo tantum ingenio obsequentem tam sagaciter versatum esse cum per se vix credibile sit[1]), tum obstat quo minus credamus, quod alia eum excerptorum auxilio correxisse vel supplevisse veri simile est, alia ita comparata sunt, ut ille, nisi codice quodam usus esset, ea adscribere potuisse prorsus non putandus sit. quam ad rem stabiliendam ex accurata codicis **v** consideratione non nihil emolumenti capitur. **v** enim cum **V** et **T** ita consentit, ut primo adspectu dubites, an ex altero utro descriptus sit: tantus est trium illorum codicum vel in omittendis vocabulis vel in prave scribendis consensus[2]). nec tamen res ita se habet. **v** omnes fere Vaticani correcturas (**V**^{2}) amplexus est, **T** non omnes recepit; itaque permultis locis in **v** leguntur quae ex **T** hauriri non potuerunt. eodem modo **v** nonnumquam a **V** ita discrepat, ut scriba

---

1) Credidit autem Kiesslingius, qui p. VIII haec habet: 'Ipse vero **T** mendis scatebat, quae recentissimus saeculi XVI corrector (**τ**) tollere sedulo conatus est. has correcturas, quibus innumeris fere locis ex coniectura genuina Senecae scriptura restituta est, Schottus fere omnes in verborum ordinem recepit'.

2) Bursianus, postquam codicem **v** ex vetusto libro descriptum esse dixit, haec addidit p. XVI: 'Vetustum autem illud exemplar, quod aut ipse codex **B** fuit, quem olim Cusanum fuisse supra dixi, aut alius huic simillimus, satis fideliter expressisse videtur librarius, saepe coniecturis suis supra lineam positis: Graeca qualia invenit descripsit, litteris tamen minusculis in locum maiusculorum *(sic)* substitutis, velut suas. 1, 6 (p. 525, 3) ita exhibet: χυρις οζευς τι ιγαλῃιερασου ιερα σου cεμεληγα προιρογειγεν.' hanc sententiam perversam esse Fridericus Haase certis argumentis demonstravit (Lit. Centralblatt 1858 p. 73). erraverat autem Bursianus, quia codicem obiter inspexerat; nam si vel solam primam eius paginam accurate contulisset, novitate ac miraculo attonitus et de origine et de auctoritate codicis **v** aliter iudicasset. tribus enim primis primae suasoriae paragraphis hae rectae lectiones in **v** inveniuntur (quae in **B** depravatae sunt): *terras ultraque* — *nouam* — *facile ista* — *deficientis* — *figurae* — *quae* — *ita est* — *oceanus post* — *te tuus* — *qua licet* — *operae est adesse* (sic in ed. Burs.) — *termini* — *desinere* — *nunc* — *horridi* — *non iuga uictor* — *calcauerit* — *experientiae* — *totius* — *testantur* — *quoque suum* — *spatia* -- *fluctibusque saeuiat.* **v** neque ex **B** neque ex codice 'illi simillimo' descriptus, sed ex eadem stirpe ac **V** ortus est.

nec errore lapsus nec corrigendi studio ad mutandum deductus esse possit, et his ipsis locis **v** saepe, ne dicam semper, cum **τ** consentit. quae cum ita sint, ut rem breviter absolvam, 1. **v** nec ex **V** nec ex **T** lectiones suas sumpsit, sed ex alio libro illis simillimo, qui vel ipse ex correcto codice descriptus erat vel multas correctiones in marginibus interve lineas continebat; 2. $\mathbf{V}^2$ non ex coniectura mutavit, sed vetusto exemplari usus est, fortasse eodem, ex quo **V** descriptus est. veri autem similius esse dixerim $\mathbf{V}^2$ et **v** ex eodem codice ($\mathbf{x}^2$) hausisse, si eum correctum esse statuamus, postquam $\mathbf{V}^2$ eo usus est et antequam **v** eo uteretur; 3. **τ** aut illum librum adhibuit, ex quo **v** sua petivit, aut, id quod ego quidem pro certo habuerim, ipsum **v** (**D**) et praeter eum alium, quorum scriptura plenior fuit quam **C** et nonnullis locis rectior (**τ** non solum cum **M** sed etiam cum **AB** interdum conspirat)[1]). fortasse igitur hoc modo libri ordinandi sunt:

[1]) Cf. H. J. Müller ann. phil. 1878 p. 547 seq., cui Bursianus — mirabile dictu — non assensus est Jahresb. über die Fortschr. d. Altertumsw. 1880 II p. 130. at recte me iudicasse ex hac editione cuivis exploratum erit. duorum pluriumve codicum a **τ** rationem habitam esse ex eo quispiam cognosci crediderit, quod lectionibus, quas in margine **τ** perscripsit, saepe *al'* (i. e. *aliter*) vel *l'* (i. e. *vel*) additum est. pleraque ab eadem manu eodem atramento scripta sunt; quae vero in ipso textu correcta vel in rasuris scripta leguntur, ea ad alium correctorem (τ^2) aeque vetustum referenda videntur esse, qui atramento diversi coloris utebatur. quae manus recentissima nonnullis locis adscripsit, ea neglexi, cum haud dubie ex editionibus in codicem translata sint. ceterum recte omnes rasuras, quibus prior scriptura correcta est, ad **τ** relatas esse quis dicat? at cum **τ** data opera in emendando versatus sit, has quoque eius correcturas esse certe credibile est.

quae dixi si recte disputata sunt, nec **V**² nec *v* nec *τ* in arte critica factitanda neglegi licere perspicuum est, et magna haud dubie iis auctoritas tribuenda esset, si certo sciremus omnes eorum scripturas ex codicibus esse petitas. nunc is, qui codicem *v* 'undecim diebus', ut ipse ait, raptim exaravit, se multa correxisse disertis verbis pronuntiavit, atque **V**² et *τ*, qui suum uterque codicem ab initio usque ad finem castigaverunt, nonnulla ex coniectura emendavisse propterea putandi sunt, quod, cum correctoris non scribae munere fungerentur, plurimis locis alieno auxilio omnino carere potuisse videntur. qua re quamquam eorum auctoritas paululum imminuebatur, tamen, ne temere ageretur, omnem eorum discrepantiam adnotandam esse iudicabam. et omnia, quaecumque **V**² et *τ* adscripserunt, in apparatum criticum recepta sunt[1]) (*τ* sescentis, **V**² permultis locis manum scriptoris feliciter restituisse quis infitiabitur?); codicis *v* lectiones addere non potui, cum idoneum virum non nanctus sim, qui describendi illius libri onus in se reciperet. atque primo vehementer dolebam et tristis eram, deinde coeperam me consolari et, qualis est natura hominum, mihi persuadebam codicis *v* scripturas minus graves esse, quod iis locis, quibus a **V**¹ vel **V**² vel *τ* discederet, aut vitia exhiberet sui saeculi propria aut lectiones cum vulgata conspirantes neque ita multa ipse nova contineret, cum subito ex angustiis ereptus sum; allatus enim ad me est codex Bruxellensis (**D**), quem adeo in omnibus rebus, etiam in correcturis, cum *v* consentire, ut maior similitudo inter fratres gemellos cogitari omnino non possit, quo minus speraram, eo maiore cum gaudio animadverti[2]). itaque codicem **D** in locum codicis *v* succedere

[1]) Cum codicis **T** rarissime mentio facta sit, monendum est iis locis, quibus *τ* commemoretur, **T** aut idem habere quod **V** (**V**²) aut id ipsum sua incuria depravatum.

[2]) Quae supra de origine codicis *v* disputavi (p. XVIII seq.) si recordati erimus, non dubitabimus, quin codex **D** codicum **V** et *v* affinis sit, neque Bursianum audiemus, qui p. XIIII haec dicit: 'Ex ipso codice **B** saeculo XVI, cum nondum perisset folium illud quod nunc desideratur post fol. 166, de-

iussi et universam eius scripturam praeter manifestos librarii errores et propriam eius in verbis scribendis discrepantiam adnotavi ne foedis quidem illis interpolationibus omissis, quas scriba, ut corrupta verba sanaret, ex archetypo suo in vocabulorum tenorem recepit. novum sane est eiusmodi commenta, quae risum potius ac stomachum legentibus moveant quam considerandi stimulum subiciant, in apparatum criticum intrudi; nec tamen, quamvis invitus fecerim, recipere ea non potui, cum iis ad codicis **T** correctiones (τ) recte aestimandas opus sit.

9. Codices Schotti Augustodunensis, Brugensis, Covarruvianus, Vaticanus. de duobus eorum diximus (Covar-

---

scriptus esse videtur'. immo rem longe aliter se habere in propatulo est. duo autem argumenta affert Bursianus, quibus sententiam suam confirmet: primum quod **D** ante controversiam nonam aeque ac **B** habeat *omissa praefatione et epistula controuersia haec est*: at ita omnes codices (omnesque fere editiones veteres) exhibent — praeter **B** (in quo particula *et* a librario omissa est); deinde quod p. 493, 5 traditum sit *religionis* **BD** (pro *rei publicae*) et in eadem controversia p. 498, 17 *respondit* **A** (deest in **B**) *relligio* **D** (pro *res publica*): at priore loco *religionis (relligionis* **D**[1]*)* in omnibus libris (**ABD**[2]**V*v***) est, ac posteriore loco in **B** *religio* fuisse imprudentis est statuere, cum nihil suspicari liceat nisi in **B** idem scriptum extitisse atque in **A**. Bursianus autem, si illud argumentum contr. 10, 5 totum ex **D** descripsisset, in ultimis duobus verbis sine dubio haesisset; haec sunt (p. 493, 10) in **AB**: *p. laesae,* in **D**: *relligionis (religionis* **D**[2]*) laesae.* ceterum **D** cum ***v*** non solum cognatione coniunctus est sed cum eo ita congruit, ut non absonum sit opinari **D** ex ***v*** descriptum esse. quae sententia eo stabiliri videtur, quod in **D** et ***v*** multae correctiones eodem modo isdemque litteris, nonnullis locis etiam eodem rubro colore superscriptae, interdum aliquot litterae vel vocabula spatio vacuo relicto omissa sunt. hoc si ita se haberet, qui codicem **D** exaravit munere suo perquam diligenter functus esset; nam cum in ***v*** paene nullum vocabulum sine compendio esset scriptum, recte intellegere saepe difficile erat, neque quisquam miraretur, si sescenti errores in **D** deprehenderentur. nunc ***v*** et **D** omnino conspirant. praeterea non erat, quod **D**, si codice ***v*** usus esset, vocabulis Graecis abstineret; ea enim in ***v*** ex parte planius scripta et faciliora sunt ad agnoscendum quam verba Latina. denique, id quod summum est, uterque codex ex libro 'satis vetusto, sed mendoso' descriptus est; hoc in ***v*** commemoravit scriba, in **D** is, qui librum 'describi curavit'. iam evincitur ***v*** et **D** eiusdem codicis apographa esse atque ea profecto religiosissime facta.

ruvianus idem est, quem nunc Toletanum nominamus); Vaticanus neque cum **V** neque cum *v* (**D**) omnino consentit, si modo collationi Schottianae fides habenda est. Augustodunensis ubi nunc adservetur, nescio: Augustoduni iam non videtur esse; cf. Lettres françaises inédites de Joseph Scaliger, publiées et annotées par Ph. T. de Larroque (Agen et Paris 1879) p. 245.

In genus ac stirpem quattuor horum codicum qui sane sollerter inquisivit A. Hoefig[1]) rem non ita absolvit, ut sententia eius probari possit. ex uno omnes illos archetypo tamquam fonte ductos esse certis ille quidem argumentis demonstravit; sed quae inter singulos necessitas intercederet, ex variis, quas Schottus proposuit, illorum librorum scripturis perspicere non potuit. neque enim satis multae eae sunt et saepissime carent fide, id quod codicibus **T** et **Br** inspectis nunc pro certo affirmari licet[2]). ex Schotti Vaticano editionem Romanam expressam esse, id quod Hoefigius statuit, ut credibile est, ita incertum; nam, nisi omnia fallunt, is liber ex eodem codice ($\mathbf{x}^2$) originem duxit, ex quo $\mathbf{V}^2$ et *v*. Augustodunensem omnium deterrimum fuisse Schottus et Hoefigius consentiunt.

Librum Aurelianum, qui a Gronovio et Schultingio passim laudatur, nullum esse, hoc recte et sagaciter idem Hoefigius perspexit.

10. **E** = controversiarum excerpta, quae qui saeculo IIII vel V confecit plerumque Senecae verba integra retinuit, nonnumquam vel leviter mutavit vel prorsus corrupit. quare, quamquam in excerptis adhibendis cauto semper subtilique iudicio utendum est, tamen in iis, quae epitomator scripsit, ad lectiones codicis **C** emendandas non mediocre adminiculum inesse apparet.[3])

---

1) Cf. Arminii Hoefigii 'De Senecae rhetoris quattuor codicibus manu scriptis Schottianis ad Fridericum Haasium professorem Vratislaviensem ep stula'. Gorlicii 1858.

2) Multa se, si Bursiani editionem prius novisset, vel mutaturum v omnino abiecturum fuisse Hoefigius ipse profitetur.

3) Ad verba Senecae in formam integram restituenda quantum auxil ex **E** peti posset, neque veteres intellexere (cum risu nunc, ut unum nominen

In controversiarum et suasoriarum textu, quem vocamus, constituendo hanc legem mihi observandam esse iudicavi, ut codicis **C** lectiones eruere studerem iisque, cum pravae esse viderentur, recentiorum librorum auxilio medelam afferre conarer; per aliquot partes **M** et excerptorum codices, de quibus postea sermo erit, succurrerunt. atque archetypi scripturam **AB** haud dubie fidelius conservaverunt quam **V**, de cuius indole supra dictum est. hic enim, ut leviora quoque commemorem, non solum antiquam verba scribendi rationem (velut *transit* pro *transiit, quom, volt, ultumus, hoc* pro *huc,* alia; etiam *ingeni* pro *ingenii*) paene funditus sustulit et in vocabulis compositis genuinam praepositionum formam assimilando, ut aiunt qui nunc sunt grammatici, constanter mutavit sed etiam, id quod fidei eius multum detrahit, verba corrupta interdum manifesto interpolavit aut etiam, quae quidem intellegi non possent, de industria omisit. itaque, etiamsi magnus sine dubio fructus ex **V** capitur, tamen codicum **AB** auctoritati magis parendum est, qui, quamvis multa neglegenter scripta et interdum (sed in **B** paulo rarius quam in **A**) ipsorum librariorum pravo iudicio leviter mutata exhibeant, tamen in universum, praesertim cum interpolationibus, quae recte vocantur, prorsus fere careant[1]), archetypi imaginem repraesentent et clariorem et veriorem.

II. Codices alterius classis, qui continent excerpta controversiarum et praefationes librorum I, II, III, IIII, VII, X.

1. Codex Montepessulanus (**M**) bibliothecae scholae medicae Montepessulanae nr. 126 membranaceus, formae quadratae, qui saeculo VIIII, ut Librio videtur, saeculo X, ut Bur-

Schultingii cavillationes legimus) neque recentiores ante Vahlenum et Kiesslingium. ceterum epitomatorem nec satis perite nec satis diligenter in negotio suo exsequendo versatum esse, qui haud raro sententias tam arte cum aliis conexas, ut sine damno ab illis divelli non possent, nexu illo exsolutas ita posuisset, ut legentibus ineptae omnique sensu destitutae viderentur, recte dixit Bursianus p. VIII.

[1]) Cf. p. XXXI adn. 1.

siano et Schenkelio videtur, scriptus est. excerpta continentur foliis 89r—115r; praecedunt declamationes Quintiliani. codicem manus altera (**M**²) brevi postquam scriptus est, fortasse eodem saeculo, correxit; manus tertia (**M**³), quae etiam plura menda sustulit, multo recentior est. — Librum contulit Carolus Schenkl.[1])

---

[1]) Codicem **M** Schenkelius his verbis descripsit:

'Der Codex enthält zuerst die Declamationen Quintilians, dann von fol. 89r an die Excerpte aus den Controversien Senecas nebst den Präfationen zu Buch I—IIII, VII und X. — Die Handschrift ist in Pergament (nicht steif) gebunden; 38 Zeilen durchaus, also aus derselben Schreiberschule; Höhe 27 cm, Breite 23 cm. — Vor dem Codex ein Papierblatt, dann zwei neue Pergamentblätter; das erste der letzteren ist teilweise ausgeschnitten, auf dem zweiten eine Notiz des Bibliothekars S. Hühnholtz vom 7. September 1845, daſs das Manuscript in seiner gegenwärtigen Gestalt 116 Blätter enthalte.

Erster Quaternio (a auf fol. 1v von m³). fol. 1r gänzlich braun; es hatte bereits vor Pithous Zeiten als Deckblatt gedient und war sehr abgerieben, weshalb es dieser mit Reagentien behandelte. An denjenigen Stellen, die schon früher abgerieben waren, gelang es ihm nicht, die Schrift zu entziffern. Auch nach der Behandlung mit Reagentien diente das Blatt als Decke, daher die braune Farbe an mehreren faltigen Stellen wieder abgerieben wurde. Die Schrift ist dort, wo Pithou selbst noch las und dieselbe seither nicht abgerieben wurde, schon bei bloſser Befeuchtung zu lesen; es ergab sich z. B., daſs dem *manifestum est,* mit dem Pithou seinen Text beginnt, noch etwa sieben schon zu seiner Zeit gänzlich unleserliche Buchstaben vorangehen. Ein geübter Palimpsestleser würde ohne Zweifel einen groſsen Teil des von Pithou Gelesenen wieder zustandebringen. — fol. 1v: der linke Rand mit Reagentien von Pithou, dann stellenweise nochmals mit einem zweiten chemischen Mittel bearbeitet; ebenso fol. 2r. Das zweite chemische Mittel zeigt dunklere Färbung, läſst die Buchstaben deutlich hervortreten, friſst aber das Pergament durch. Auf fol. 1r und 1v sind zwischen *Sermones* und *Declamationes* häufig ganze Zeilen frei gelassen; die Titel von m³ ergänzt. fol. 1r oben *P. Pithou,* desgleichen auf fol. 2r oben, wo von einer Hand des XIIII. Jahrhunderts geschrieben steht: *Sanctae Mariae . . .* (?). Über den ganzen unteren Rand von fol. 1v und 2r von einer Hand des XII. Jahrhunderts (Ende): *Liber Sancti Theoderici, auferenti sit anathema (sit anathema* von anderer Hand auf einer Rasur). Darunter von einer Hand des XV. Jahrhunderts (oder später): *Ex libris collegii oratorii Trecensis;* daneben

2. Codex Admuntanus (α) bibliothecae coenobii Admuntani

---

gleichaltrig: *Declamationes Quintiliani Senecae et Calpurnii;* rechts am Rande der Stempel von Montpellier. — fol. 3v *fecit exemplum CCXLVIII* (die erste Zahl, die vom Schreiber selbst eingetragen ist; fol. 2v *CCLVII* rührt von anderer Hand her); dann eine Zeile leer, darauf *octo anni dulcis inprudentiae.* — fol. 8r: a (Signatur von m³), fol. 9r: b (m³).

Fol. 16v: II, Signatur von m² (der Quaternio war schon einmal auf der verkehrten Seite angeschrieben worden; der Schreiber löschte dies aus und drehte ihn um); fol. 24v: $\overline{QT}$ III (m²); fol. 32v: IIII, fol. 40v: V, fol. 48v: VI, fol. 56v: VII, fol. 64: VIII, fol. 72v: VIIII (scheint von m³), fol. 80v: $\bar{Q}$ X (mit dunklerer Tinte), fol. 87v: XI: alles von m², wo nichts anderes bemerkt ist. Übrigens hat m² sonst gelbe Tinte; wo jedoch im Text der erste Corrector, d. h. der Revisor, nach den Originalen dunkle Tinte gebraucht, da ist auch die Quaternionensignatur dunkel. Vielleicht haben sich Abschreiber und Revisor in die Arbeit geteilt; der Codex ist durchaus nicht von ein und derselben Hand geschrieben.

Fol. 88 ist nur zum kleineren Teile erhalten, es schliefst mit *pret*/// (*io* ausradirt) *matrem,* dann m²: *habet hucusque controuersias numero CXLIII hic iam incipit Seneca decem retorum feliciter* (von *hic* an in Majuskeln). Darunter ist ein Streifen angeheftet, auf der eine nachzutragende Stelle aus Quintilians 272. Declamation steht (*quis hunc in macre . . . non soluerit:* p. 115, 16—117, 10 R.). Auf der Rückseite des schmalen Streifens (fol. 88v) hat m³ den Anfang der ersten Praefatio (bis *ab illis dicta colligere* in § 1), der ausgelassen war, ergänzt. Alles übrige ist unbeschrieben. — fol. 89r *Seneca Novato Senece fi* (in Majuskeln, vielleicht von m²); vom ganzen fol. 89 ist die äufsere Hälfte abgerissen.

Fol. 96v: A (dunkle Tinte, m²?); fol. 100v: B (dunkle Tinte, m²?), nach *explicit liber IIII* (Majuskeln) 6 Zeilen leer; fol. 108v: C (dunkle Tinte, m²?); fol. 115 zur Hälfte erhalten, 17 Zeilen beschrieben, Rückseite leer; fol. 116 (letztes Blatt des Quaternio) teilweise mit Reagentien behandelt zu zwei verschiedenen Zeiten: *incipit ex Calpurnio Flacco excerpta X rethorum minorum uxor tyrannicida* (Majuskeln).

Am Ende zwei neuere Pergamentblätter, auf der Rückseite des ersten steht: *titi liuii de secundo bello punico* (Hand aus dem Anfang des XV. Jahrhunderts, Urkundenschrift. Die Blätter sind palimpsest, waren nur auf einer Seite beschrieben, jetzt in der Zeilenrichtung gebrochen).

Der Codex ist von einem ganz unwissenden Schreiber geschrieben, dann corrigiert von einer Hand (m²) ganz derselben Zeit, die sich einer hellen Tinte bedient und leicht kenntlich ist; die Schriftzüge sind denen

nr. 221 membranaceus, qui saeculo XII scriptus est.[1]) — Librum contulit M. Petschenig.

3. Codex Parisinus (P) bibliothecae nationalis lat. 7836 (antea Colbertinus 3933) membranaceus, qui saeculo XIII scriptus est. — Librum contulit H. J. Müller.[2])

---

der m^1 sehr ähnlich. Entschieden jünger ist m^3; dieselbe bedient sich einer dunklen Tinte und hat grobe Schriftzüge. Die Farbe der Tinte ist mitunter braun geworden, so dafs man zweifeln kann, ob nicht zwei m^3 thätig waren, die erste mit brauner Tinte und grober Schrift aus dem XII. Jahrhundert, die zweite mit schwarzer Tinte und sehr grober Schrift aus dem XII. bis XIII. Jahrhundert.'

1) Cf. K. Hoffmann, Festprogramm des k. k. I. Staatsgymnasiums in Graz 1874 p. 169 seq.; C. Bursian, Jahresbericht über die Fortschritte der classischen Alterthumswissenschaft 1880 II p. 132 seq. — Subscriptio excerptorum haec est (fol. 48^r): 'collatus et emendatus est anno christi MCLXII'. in ultimo folio a manu saec. XIII—XIIII ea scripta sunt, quae in Hoffmanni opusculo leguntur; in suprema pagina eadem manus addidit: 'ad sanctum blasium pertinet iste liber, videlicet in admunt.'

2) Collationem codicis P, quam Bursianus in editione sua evolgavit, nullam esse mallem: errores numerari non possunt, nedum enumerari; confusio tanta est, ut Bursianum praeter MPS alium quendam codicem excerptorum descriptum habuisse eiusque lectiones pro lectionibus codicis P in adnotationibus posuisse crediderim. quod iudicium ut confirmem, pauca haec commemoro: p. 10, 9 ac] P (*at Bursianus adnotat:* et P). — p. 98, 1 nisi] *ita quattuor litteris exhibet* P (*at Bursianus*: ni P). — p. 99, 20 scribe potius] P (*Bs:* potius scribe P). — p. 105, 5 et] P (etiam P). — p. 192, 15 enim] P (*om.* P). — p. 193, 9 *prius* est] P (*om.* P). — p. 196, 5 et] P (*om.* P). — p. 202, 4 pudiciciam suam] P (suam impudicitiam P). — p. 202, 15 futuram eius aestimabo pudicitiam; interim, quod negat, conperi inpudicam] futura etus aestimabo iuditia interim quod rogat conperit inpudicam M futura enim estimabo iudicia interim quod rogat conperit inpudicam S *haec omnia desunt in* P (frustra aestimabo esse indicia si tantum qui rogat comperit pudicam P). — p. 211, 4 et] P (*om.* P). — p. 216, 10 alium potest] P (potest alium P). — p. 217, 16 hic has] P (hic ⟨mihi⟩ has P). — p. 219, 13—14 domum tuam] P (tuam domum P). — p. 230, 8 interesse] P (*om.* P). — p. 232, 2 illorum] P (eorum P). — p. 234, 2 haec] P (hoc P). — p. 235, 14 deprehensus] P (*om.* P). — p. 239, 12 et] P (etiam P). — p. 246, 13 decreti] P (decreti ⟨sunt⟩ P). — p. 259, 11 fecere] P (fecerunt P). — p. 263, 3 sibi causam] P (causam sibi P). — 265, 3 violatum corpus] P (corpus uiolatum P). — p. 355, 13

4. Codex Parisinus (**S**) bibliothecae nationalis lat. 16592 (antea Sorbonnianus 1586) membranaceus, qui saeculo XIII scriptus est; desinit in initio exc. VI 7 (p. 262, 22: *actio*). — Librum contulit H. J. Müller.[1])

5. Codex Berolinensis (*β*) bibliothecae regiae manuscr. Diez. C fol. 4 membranaceus, qui saeculo XIIII scriptus 87 foliis constat. in eo inest 'expositio fratris nicholai treureth[2]) ordinis praedicatorum super libros declamationum lucii annei senece gorduensis', ex qua ipsa nihil nunc utilitatis capitur, nisi quod nonnullis locis Senecae verba, quae ab illo explicata sunt, ex adnotationibus certius agnoscuntur quam a scriba proposita sunt. continentur autem hoc commentario excerpta cum praefationibus ita, ut paucis exceptis locis, quibus sine lemmatis res enarrantur[3]), ne

---

liberti] P (libertini P). — p. 368, 12 deflet] P (*om.* P). — p. 437, 20 sint] P (sunto P). — p. 438, 8 distrahantur] distruntur, *sup. prius* t *virgula eras.*, P (distrahuntur P). — p. 439, 10 in arcem cum duobus filiis] P (cum duobus filiis in arcem P). — p. 443, 4 habet hoc] P (in hoc P). — p. 443, 21 filium habebat] P (habebat filium P). — p. 443, 22 alteram] P (aliam P). — p. 512, 5 debes] P (potes iam P). — p. 514, 10 ledit ego] P (laesit ergo P; ego *a se correctum esse dicit Bs*). — p. 514, 15 me tam iam] P (metam, u *superscr. sup.* a, iam P).

1) Bursianus, qui ipse quoque codicem **S** contulerat, lectiones eius cum aliis locis saepenumero commemoravit, tum in praefationibus librorum primi et secundi integras proposuit. quem librum quoniam nulla omnino fide dignum esse sibi persuaserat, quid mirum, si in eo describendo temporis aut operae multum consumere noluit! at omni fide non caret, quamvis eum interpolationibus maculatum esse perspicuum sit, ac Bursianus, cum scripturae varietatem adferre in animo haberet, certe accuratius eam enotare debuit.

2) In exordio praefationis scriptor nominatur 'nicholaus. treuen̄. fratrum praedicatorum minimus'; in codice Parisino Sorb. 910 (saec. XIIII) fol. 37r legitur: 'fratris nicholai de treuet fratrum praedicatorum minimi expositio declamationum senece'; in codice Guelferbytano (Gud. 171) 'nicolaus treueht' nominatur, si Eberti notam (v. i.) recte intellexi. aliae huius nominis formae sunt *treveth, trevet, traveth, trivet*; cf. Scriptores ordinis praedicatorum (ed. Iacobus Quetif et Iacobus Echard, Lutetiae Parisiorum 1719) I p. 561 seq.

3) Discrimen igitur intercedit inter *deest in β* et *om. β*, quae in apparatu critico scripta leguntur. in codice Guelferbytano per primum controversiarum librum lemmata enotata sunt, in ceteris libris textus desideratur.

minima quidem particula omissa sit continuaque verborum series ex eo possit enucleari. itaque minime neglegendus esse mihi visus est, quamquam non plus emolumenti ex eo redundat, quam ut aliquot vulgatae lectionibus auctoritas codicis adstruatur. usus autem est Nicolaus de Trevet Anglus (1258—1328) uno quodam exemplari, sed interdum ad emendandam vel examinandam scripturam alios codices adhibuit.[1]) — Librum contulit H. J. Müller.

Excerptorum codices extant permulti[2]). omnium longe optimus **M** est, cum interpolationibus, quibus reliqui scatent, prorsus

---

[1]) Nonnullis locis duplex scriptura proposita est, quam quidem ipsam in exemplari suo potest invenisse; identidem autem plures libri commemorantur. velut in praefatione haec leguntur: 'numerus librorum uidetur senarius secundum sex prologorum numerum. tameṅ in aliquibus libris significantur (significant *cod.*) VIII. in aliquibus uero .x. quarto in tres et quinto similiter in tres propter prolixitatem diuisis'; ad contr. 8, 5 (p. 366, 13) *a patre coacto recipi* (sic!) adnotantur haec: 'aliqui tamen libri habent: nisi a patre coacto non recipiuntur'; ad contr. 9, 1 (p. 433, 1), cum β *infelicitas* exhibeat: 'aliqui libri habent talem lectionem: *redemptus cimon redemptoris felicitas* et sic corrigunt, sed sensus, ut mihi videtur, non ita bene congruit praesenti, cum infra extra controuersiam notatur *socer infelix,* non *felix*'; ad contr. 9, 2 (p. 435, 11): 'aliqui libri habent *abicio* i. e. omitto'. — Bursianus p. XVIIII: '(N. de Trevet) haud pauca ex arbitrio suo immutasse videtur'; hoc recte dictum esse non puto, cum ex aliorum librorum comparatione cognoscatur scriptorem verba eius codicis, quo utebatur, religiose servasse.

[2]) In bibliotheca Vaticana quattuor adservantur; cf. p. XXX. — In Pinciani ad Senecae declamationes adnotationibus veterum librorum lectiones proponuntur, quae ab iis, quas mei codices exhibent, diversae sunt, sed proxime ad codicem **S** accedere videntur. — Excerpta ex declamationibus inveniuntur in codicibus Parisinis: γ, μ, π, σ; bibl. nat. lat. 8542 saec. XIII fol. 184r seq. (idem codex catalogum saec. XII coenobii montis S. Michaelis exhibet, in quo 'Senecae ad Novatum lib. I' commemoratur; hic utrum Senecae patris 'declamationes' an Senecae filii libros de ira continuerit, non liquet); bibl. nat. lat. 15730 saec. XIII fol. 148r seq. (continet praefationes librorum I, III, IIII integras, librorum II et VII decurtatas); bibl. nat. lat. 17903 saec. XIII fol. 126r seq.; bibl. nat. lat. 18534 (olim Nostradamensi 188). — Inter codices Guelferbytanos quinque sunt, qui excerpta Senecae rhetoris exhibent: duo saec. XII (12, 6 ms. Aug. 4 et Gud. 168), unus saec. XIIII (Gud. 10), duo saec. XV (44, 24 ms. Aug. fol. et Helmst. 373); praeterea 'scholia in declamationum libros X'

liber sit. huius codicis lectiones diligenter omnes adnotavi. nec tamen reliquos neglexi, cum et complura in **M** perierint et satis multa in **M** perperam scripta ex uno vel altero recentiorum codicum medelam accipere viderem. quamquam, si quis omnes rectas scripturae vulgatae, quae dicitur, lectiones codicum auctoritate stabilire cuperet, non pauci codices ei consulendi essent, certe plures, quam quarum variae lectiones cum utilitate legentium adnotarentur omnes. via quidem et ratione ars critica sic procederet nec tamen plus proficeretur, quam ut planius fieret, id quod nemo dubitat, eos viros doctos, quorum industria et studio vulgata constituta est, consulte egisse et libris manu scriptis potius quam sua sapientia ad excerptorum verba conformanda usos esse. ut autem huius generis codicum natura et indoles cognosceretur, codicis **P** lectiones ubique, librorum autem *αβν* discrepantias per eas tantum partes, in quibus **C** aut deest (praef. libr. I, II, III, IIII) aut in comparationem adhiberi nequit (exc. libr. III, IIII, V, VI, VIII), proposui universas (in reliquis partibus potiorem eorum scripturam commemorasse satis habui). ad iudicandum, quae cognationis ratio inter excerptorum codices intercedat, nec haec sufficiunt nec ea, quae ex aliis libris electa hic illic addidi (plenam adnotavi scripturam per totum eum librum vel totam eam praefationem, cuius in superscriptione mentio codicis illata est). addita autem ea esse moneo, non tam ut ars critica magnopere adiuvaretur, quam ut imago quaedam horum librorum exhiberetur, quorum ut cognationis inter se vestigia dignoscuntur, ita diversae originis signa comparent.[1])

(Gud. 218) saec. XIIII; cf. Ebert, Bibliothecae Guelferbytanae codices Graeci et Latini classici (Zur Handschriftenkunde tom. II, Lipsiae 1827) p. 145 seq. — Denique commemoro bibl. univ. Heidelbergensis mscr. Salem. VII 104; bibl. univ. Basileensis F IV 14; bibl. regiae Berolinensis mscr. Diez. B 6 (XV. saec.).

[1]) Ex iis, quae praesto mihi sunt aliorum codicum recentiorum collationes, plura adferre nolui, ne 'discrepantia scripturae' nimis augeretur. neque utilitatis multum inde capi posse ut cognoscatur, has commemoro librorum Vaticanorum, quos Carolus Lehmann Berolinensis excripsit, lectiones:

Quod ad vocabulorum scribendorum rationem attinet, qui scripturam per totas controversias et suasorias aequalem esse

---

Vatic. 1771 (saec. XV; cf. **P**): p. 1, 3 secae. — 4 iocundam. — 5 clamatoribus. — 8 sunt. — 9 mihi iocundum. — p. 2, 1 ex me. — 3 inter. — retuli. — 5 prima. — 9 meum conuene | nerant. — dictos. — 12 acceperam. — 13 solebat . . . (= **O**, *sed* hunc *pro* nunc *cod. Vat.*). — nunc et. — p. 3, 2 inter. — 3 ingeratur. — 8 occurrerent. — 9 quicquid. — 10 fortasse *om.* — 12 sed. — 14 se *om.* — occipere. — 20 priores. — p. 4, 3 eloquentia se retro tulerit *om.* — quicquid. — 6 adtulerunt. — 8 premium. — 9 occidisset. — 10 in rebus omnibus perpetuaque. — 12 ascendant. — 14 langorque. — et langore. — 16 et *om.* — p. 5, 1 excolere. — 3 quid] quis. — 4 molliti et enerues et quod. — 5 nec dii. — 6 candant (*post.* n *del.*). — 8 oraculi] oraculis. — 9 diuina uoluntas. — 12 mi fili. — p. 6, 1 uiribus. — 2 factas. — 3 sic sacerrimam. — 5 facundie uiris. — 6 priuatum. — 7 iminet. — 11 notissima. — 13 nec. — 15 inter. — continui. — alioquin. — 16 declamare audisse potui illud ingenium. — p. 7, 1 ⟨et⟩ cognoscere. — 3 nec tales. — 5 quod (*corr. ex* quos) nos exercemus. — 11 destinguit. — declamare est. — 13 ⟨uero⟩ uere. — 14 cepit. — p. 8, 2 cogor. — a *om.* — 5 utraque parte. — 7 cum ⟨uero⟩ ad scribendum se concitauerat. — 9 dimiserat. — 11 agrestes. — 12 perueniebat ⟨et in tantam peruenerat⟩ (et in tantam peruenerat *del.*). — 14 at ⟨uero⟩ cum sibi manum iniecerat. — blandiendo. — 15 quo abduxerat ⟨reuocabat⟩ tantis.

Vatic. 1773 (λ; cf. **NS**β): p. 9, 1 animum] cum (*del.*). — 3 feminarum (mi *del.*) λ^1. — hillaritate (*prius* l *del.*). — 4 manifestus λ^1. — dicebat. — 6 atque] et. — concupiebrat (b *del.*). — 9 *prius* et *om.* — 12 ideoque ⟨eum⟩ nunc | quam. — 13 sed surda *om.* — 14 neglegentia] nec gloria λ^1. — infuscata non natura. — 16 uidebatur. — crescebat. — 17 aggrestem hispanie. — p. 10, 2 ⟨usque⟩ ad. — perduceret (t *del.*). — 3 ⟨olei⟩ unctione. — 6 quin] cum. — 9 ac] et. — et *om.* — confuderat. — 10 ei] et. — 11 ⟨sed⟩ plurimum adiuta arte. — 12 edidiscerat (s *del.*). — id eo] cum id. — 13 uideri possit. — 14 ⟨sed⟩ quo (sed *del.*). — illi ⟨quidem⟩ qui. — 15 ueniunt. — 16 que *corr. ex* quo. — afficiant. — p. 11, 4 iam. — 5 scribere in animo. — 6 cogitabat λ^1. — 8 nominare. — 9 semel *om.* — ascenderant. — 10 ⟨o⟩ iuuenes. — 11 in illo mirari. — uobis ⟨mirum⟩ uidetur. — 14 pirro. — 16 salutauit. — aut *om.* — quid ille. — 17 e *om.* — 18 poterat. — aut quid. — p. 12, 1 sifinna. — actione. — 2 per *om.* — 3 nullo falleretur. — 4 recensuit *ante* argentariis (*v. 3*) *pos.* — 4 dicere. — 6 uideor de latrone meo. — 7 desideratis. — prouideram futurum. — 8 ⟨a⟩ memoria. — 9 euellerer. — nec (tamen nec his contentus ero). — 11 illum ⟨donum⟩ unum. — 12 opinioni. — 16 questiones — 18 facile *om.* — fuit. — 19 iudicium audientis. — p. 13, 1 proponentur

volet, is **V** ducem eliget; si id agitur, ut, quid in archetypo fuerit, cognoscatur et id, si recte se habere putandum sit, retineatur, non **V**, sed **AB** respiciendi sunt[1]). et hoc ego quidem

— excedit. — 5 tot et tantis superstrum̄tis. — 6 mollibus. — 8 dissimulata *om.* — 10 aliquibus. — questiones. — illis. — 11 subtextam *(post.* t *del.).* — 12 propositum ⟨tam meum quam uestrum⟩. — quicquid. — 13 abduxero. — 14 amaret sententias. — 15 marillum. — paucissime. — 17 est me. — 18 ponere] habere. — 19 mehercule. — p. 14, 1 dicebant (n *del.*). — quammaxime. — 2 marilli possint. — 3 aliquo die *add.* — epichᵉemata. — 4 emptimemata. — 5 translatiuas. — 6 ipsa *om.* — et *om.* — 7 illo. — 8 suppellectilem *(prius* p *del.).* — 9 scemata. — quoque per se quaecumque] persequi et cum. — 10 reciperet *om.* — 11 carius | se. — et *om.* — habundauerit. — 12 ⟨eius⟩ fuit. — orationi. — 13 discedere. — 14 magna suasisset utilitas schema negabat *om.* — 15 inuenta. — ut quod] ut ex. — 16 subriperet. — p. 15, 1 *prius* esse *om.* — rectam esse. — 2 diutius uos nolo morari (*om.* non sustineo). — 3 sit odiosa (*om.* res mihi). — ea ⟨autem⟩. — 4 dealcmasse meum latronem. — 5 marilli. — accepisset. — dicere diem. [*sescentiens unum vocabulum vel plura omissa sunt; ordo verborum incuriosissime mutatus est.*]

Vatic. 1769 (saec. XIIII ex.): p. 261, 14 ⟨filiam⟩ cui collocaturus. — 18 filiam collocaturus. — 19 erat ⟨confessa est⟩. — 21 *verba* factum est ... factum est *om.* — 23 ad vos] ad duos *(post.* d *del.).* — duas *recte.* — p. 262, 1 sit] al' est. — 3 adulterio (o *corr. ex* ū). — pulcer. — 4 adulterium (i *del.*). — 6 demum] domus*; sup.* credidi adulterium *additum est* demum. — 11 cadauer *man.* 1. — credidimus *(post* di *del.).* — 12 generium (i *del.*). — paricidio. — 14 duo] qūïd al' duo. — 18 dolor parum considerat al' dolori parum considerata. — 23 quidam *corr. ex* qui. — p. 263, 1 egrotaret *corr. ex* egrotasset. — 3 ⟨et⟩ rogauit ⟨filium, *in marg. add.*,⟩ ut sibi causam indicaret. — 4 uxorem suam. — ab adultero. — 9 al' prius amare cepi quam duxeras. — 10 praeter ⟨lectum⟩ (lectum *del.*). — 15 non esse. — 16 furiosus. — 17 collocauerit. — 23 animo] in anima *(del.)*; animo *in marg.*

Vatic. 3376 (saec. XIIII): p. 264, 6 *post.* est *om.* — 7 experta uirum aut inexperta perieras. — 10 uestem. — 12 est ad ultimum uestam. — 13 sis] sit. — es] est. — recito. — 17 scribere. — 18 quicquid. — 19 ex unis. — p. 265, 1 nec. — 3 dapnari. — corpus uiolatum. — 4 putas *om.* — 5 luxurior. — 7 *prim.* quidni] quid. — 8 parentibus. — 9 apud Caesarem *om.*

[1]) Hac in re nonnumquam **B** paulo fidelius quam **A** imaginem archetypi repraesentare compluribus locis ex scriptoris dicendi genere concludere posse mihi visus sum. ac nescio, ad utrius libri fidem augendam haec Haasii

rectius esse existimavi, dummodo ne *latuissed, inquid, ad* pro *at, aput* pro *apud* aliaque eiusmodi monstra admitterentur, qualia iam in illo principe libro (**C**), ex quo **ABV** manarunt, passim scripta fuisse apparet. haec igitur ne commemoratu quidem digna videbantur nec magis alia, quae alterius utrius propria sunt, velut **A**: *adolescens, epistola, postolo;* **B**: *accusso, dissertus, divissio, occassio, permissero* (cf. Quint. 1, 7, 20), *luxoria*; **V**: *quicquid;* **M**: *iocundus, adolescens, cuppiditas*; **C**: *iud* vel *iud.* (= *iudices*), *intelligo;* nec denique qualia in omnibus illius aetatis codicibus deprehenduntur ac saeculis sequentibus sollemnia sunt: *celum, seculum, pocius, paciencia, Sylo, temto, contemsi, dampnatus, sollempnis.* talibus sordibus apparatum onerare nolui, ne legentium oculos fatigarem animosque distraherem; fuit autem, cum ne has quidem minutias praetermittendas esse putarem, vel ut aliud vocabulum intellegi posse

---

verba valeant (Lit. Centralbl. 1858 p. 72): 'A ist geschrieben von einem intelligenteren Schreiber, der vielleicht zuweilen aus eigener Conjectur ändert, nicht selten aber augenscheinlich das Richtigere darum bietet, weil er richtiger zu lesen verstand.' similiter Bursianus p. XII: 'Scriptus est' inquit 'A a librario paulo minus imperito, qui haud pauca rectius quam scriptores codicis B descripsit, fortasse etiam leves quasdam codicis archetypi corruptelas de suo emendavit.' quod autem adiecit: 'Saepissime vero etiam incuria ac neglegentia sua nova vitia ad ea, quibus iam scatebat archetypon, addidit; quin etiam est, ubi interpolatoris munere functus esse videatur', id recte Kiesslingius vituperavit, cuius sententia prorsus probanda est p. VI haec fere dicentis: 'Iniquius Bursiani de A iudicium, quod bis interpolationis vestigia in A detexisse sibi visus est. p. 458, 14 enim scriptura *eadem uia (eadem uestigia* B*)* ipsam Senecae manum reddit, et quod p. 402, 9 *carcerem* pro *arcem* exhibet, id ex eo interpolationis genere natum, in quod fere inviti omnes incidere solemus, ut, ubi animi intentio paulum remittitur, aliud agentes similia similibus commutemus. addere potuit alia velut p. 274, 10 spei] in spei B in spe A; p. 277, 12 scires] scirets B sciret si A; p. 277, 18 ut probem] utrobem me B utro homine A; p. 287, 9 sibi] siui B suum A; p. 292, 16 capto] capte B capite A. neque eiusdem labis B prorsus immunis est; cf. p. 269, 5 excusare malint quam] excusare malin quam A excusarem aliquam B; p. 323, 8 et aliae] me talie A me talia B; p. 383, 10 quoi] quot A quod B; p. 388, 14 audiuntur] audit intur A audit intus B'.

appareret, vel ut progredientis in codicibus depravationis ratio cognosceretur. idemque consilium in excerptis secutus sum, quorum codices, cum plurimi saeculis XII et XIII exarati sint, in rebus orthographicis omni auctoritate carent. in **M** autem, ut unum adferam, manu prima fere semper *adolescens* scriptum est, et quaestio oboritur, num haec huius vocabuli et aliorum paucorum similis forma in excerptis, ut in opere magistelli cuiusdam serioris aetatis, servanda sit. at **M** et neglegenter scriptus est et hac in re cum **A** congruit, nec alia excerptorum condicio debet ac potest esse, nisi ut pro partibus operis Annaeani habeantur, quae prava scriptione vel pravo scribentis iudicio deformatae ut accipere ita afferre posse videantur medelam. itaque ea, quae **M**² saeculo decimo correxit, non contemnenda esse arbitratus in excerptis eandem orthographiam secutus sum atque in iis, quae Seneca ipse scripsit. ad postremum moneo me semper *quidquid, schola (scholasticus), schema, archipirata, sepulchrum, quicquam, totiens (quotiens, sexiens), trophaeum, Xerses* scripsisse atque in Graecis verbis a (ᴀ) et ᴀ, ubi bini codices contra tertium conspirarent, uno signo (vel a vel ᴀ) reddidisse [1]): hoc brevitatis et perspicuitatis causa feci (in scribendis vocabulis Graecis, quae in **V** correctoris limam non passa sunt, mirum quantum **ABV** inter se consentiunt), illud ipsi codices suadere videbantur. fuit autem, cum in angustiis versarer. *quidquid* enim paucis exceptis locis semper scriptum extat in **AB**, *quicquid* semper in **M** et plurimis locis in **V** (ex ceteris codicibus,

[1]) Hac in re quae ego ex **V** attuli (in **D**, ut supra dictum est, omnia Graeca omissa sunt) interdum differunt ab iis, quae Kiesslingius ex accuratissima, ut ipse testari possum, Studemundii collatione proposuit. in discernendis quoque scribae correctorisque (**V**¹ et **V**²) manibus Petschenigius a Studemundio nonnumquam dissentit. ac plerisque locis res sane difficillima iudicatu est, cum **V**¹ et **V**² eiusdem fere aetatis sint, et primo Petschenigius Studemundio adstipulabatur; quo longius autem progressus est, eo magis multa ab ipso scriba (**V**¹) emendata esse sibi persuasit et retro ad initium reversus postea aliter statuit atque antea.

cum eorum in rebus orthographicis prorsus nulla sit auctoritas, haec varietas scripturae non adnotata est): iam dubium non erat, quin in ipsis controversiis et suasoriis **AB** sequendi essent, et in excerptis si alteram formam, id quod non feci, admisissem, tolerari forsitan potuerit, cum illis, si rem premere velis, non genuina scriptoris verba contineantur, sed epitomatoris stilo attrectata; at praefationes ipsam scriptoris orationem exhibent, nec ferendum videtur fuisse, si in illis *quicquid*, deinde *quidquid* exaratum legeretur. — Similiter in vocabulis, quae sunt *schola (scholasticus), schema, archipirata,* libri ita variant, ut ex eorum scriptura, quam formam scriptor ipse posuerit, pro certo statui non posse credam. paulo pluribus locis *scola* in **CM** exaratum est, sed nullus codex in altera utra huius vocabuli forma exhibenda sibi constat; *schema* nec saepius nec rarius scriptum invenitur in **CM** quam *scema*; *archipirata* multo saepius in **CM** exhibetur quam *arcipirata:* quid faciendum? Senecam *scola* dixisse et scripsisse atque litteram *h* a librariis additam esse quis dicat? quis rem aliter se habuisse non opinetur, cum ea aetate, qua codices scripti sunt, omnibus illam volgarem formam in sermonis usu fuisse veri simile sit? in re non prorsus plana ne duplicem scribendi rationem amplecterer, usitatam vocabuli formam abicere nolui. — Haud infrequens est *sepulchri* commemoratio: in **VM** semper *sepulchrum* scriptum est nec fere aliter in **AB**; quare, quamquam codicum **VM** nonnulla propria sunt, quae ad fidem faciendam non idonea videantur, tamen ipsi codices **AB**, in quibus bis tantum illud *h* omissum est, hac in re eorum auctoritatem augent; cf. Georges[7] in lex. s. v. — Certius iudicari potest de reliquis, quae supra indicavi, vocabulis. nam *quicquam* semper exhibent **CM**; *totiens (quotiens, sexiens)* in **C** longe plurimis locis, in **M** semper scriptum legitur; *tropheum* (sic) constanter fere in **C** (in **M** non extat) exaratum est; formae Latinae *Xerses* nullo loco non suffragantur aut omnes aut plures libri manu scripti; cf. CIG. 2919 (Le Bas, 1651); C. F. W. Müller ad Cic. de nat. d. 1, 115; C. Wagener phil. 44,

320. — Restat, ut tria commemorem. primum in vocabulis compositis assimilationem praepositionum, quam nunc vocamus, nec sprevisse nec amplexus esse scriptor videtur, et credibile est ut alios scriptores ita Senecam hac in re ingenio indulsisse nec consuetudinem suam dicendi scribendique ad certam regulam derexisse. quapropter consentientes libros **AB** codici **V** solivago atque etiam conspirantibus codicibus **VM** praeposui; ubi dissentiebant, disceptandi arbitrium ad **V** vel **VM** delatum est. unum adfero, quod cuipiam dubitationem moveat: in **M** nonnumquam, in **AB** perraro, scriptum invenitur *adtuli;* sed hanc formam pro antiqua, quae paucis illis locis, quibus legitur, servari deberet, non habendam esse iudicavi: pro *at* enim in **CM** sescentiens *ad* scriptum est. deinde quaeritur, utrum in vocabulis compositis post praepositionem *ex* littera *s* scribenda an omittenda sit. si libros respicimus, omnino omittenda est; certe ante litteram consonantem, quae vocatur, rarissime in **C**, raro in **M** invenitur. denique nominum in *ius* vel *ium* exeuntium, maxime nominum propriorum, genetivi in **V** ita fere scripti sunt, ut *i* littera geminata sit, in **AB** raro item: hos secutus sum; sed quamquam fieri potuisse credo, ut stilo festinante scriptor utraque forma uteretur, tamen in adferendis rhetorum nominibus, quae quasi lemmatis loco ante sententias ab ipsis dictas ponebantur, certam quandam regulam ab eo observatam esse ob eam causam mihi persuasi, quod non frequenter in **AB** duplex *i* occurrit et ipsum scriptorem ad locos tam insignes animum attendisse consentaneum est.[1])

De codicibus hactenus; venio ad editiones. quarum cum conspectus in Fabricii bibliotheca Latina II 9 (idem in editione Bipontina) et in Bernhardyi, Teuffelii aliorumque libris, qui ad historiam litterarum Latinarum pertinent, propositus sit, hoc loco

---

[1]) Huc quadrat, quod ante sententias propositas secundo casu *Alfii, Cestii, Clodii, Haterii, Pompeii, Porcii, Romanii, Sepullii, Vallii, Varii* nullo loco dictum est, ac reliquorum nominum propriorum genetivi in *ii* desinentes in posteriore operis Annaeani parte raro deprehenduntur, ita ut librarium initio neglegentius, postea diligentius archetypi vestigia secutum esse credas.

earum tantum mentionem infero, quae maioris momenti vel certe praeter ceteras memorabiles esse mihi videntur.[1])

Ac primum declamationum i. e. excerptorum liber Neapoli anno 1475[2]) prodiit (*v*), medius Senecae philosophi operibus interpositus. — Suasoriarum et controversiarum libri, et hoc quidem ordine, cum praefationibus librorum VII, VIIII, X primum editi sunt Venetiae anno 1490 *(Ven)*[3]) et iterum 1492[4]) verbis Graecis omissis. praecedunt 'declamationes' cum isdem praefationibus, quas in Neapolitana editione inesse dixi[2]); septimi igitur libri praefatio bis typis expressa invenitur. — Prorsus idem dicendum est de editione Frobeniana *(Frob)*, quam Basileae anno 1515 Erasmus Roterodamus curavit, nisi quod hoc loco suasoriae et controversiae uno tenore declamationes subsequuntur, cum in editionibus Venetis declamationes a suasoriis et controversiis nonnullis Senecae philosophi opusculis separentur. Frobenius autem et septimi libri et decimi praefationem bis typis expressit. — Sequitur ea editio, quae Coelii Secundi Curionis 'vigilantissima cura castigata' Basileae typis expressa est 'per Ioannem Hervagium et Bernardum Brandum anno salutis humanae MDLVII mense Augusto' *(Herv)*.

---

1) Ad textum constituendum auxilium frustra petivi a versione Gallica, cui hic titulus praefixus est: Les controverses et suasoires de M. Annaeus Seneca, rheteur. De la traduction de M. Mathieu de Chalvet, conseiller du roy en son conseil d'estat, et président es enquestes du parlement de Toulouze. A Paris de l'imprimerie de Michel Blageart, demeurant au bout du Pont-neuf, au coin de la ruë Daufine. M.DC.XLVII.

2) 'Sub domino Blasio Romero monacho Populeti philosopho ac theologo celebri est impressum hoc opus in civitate Neapolis anno domini MLXXIIIII *(sic)* divo Ferdinando regnante.' in spatiis vacuis desunt litterae initiales universae. ex hac editione principe descriptus iterum 'declamationum liber' evolgatus est Tarvisii anno 1478 ('impressus per Bernardum de Colonia'). in utraque editione praefationes librorum I, II, III, IIII, VII leguntur, praefationes librorum noni et decimi controversiarum desunt.

3) 'Impressa est Venetiis per Bernardinum de Cremona et Simonem de Luero die .V. octobris MCCCCXC.'

4) 'Impressa est Venetiis MCCCCXCII die ultima octobris per Bernardinum de Coris de Cremona.'

ordo librorum idem est qui in mea editione, sed excerpta librorum I, II, VII, VIIII, X non post eosdem singulos libros, sed post decimum librum controversiarum posita sunt, Rodolphi Agricolae et Pinciani in declamationes commentariolis instructa; Graeca desunt. — Nominanda denique est Mureti editio Romae anno 1585 emissa *(Rom)*, qui 'complures lacunas, quae erant in controversiis, etsi non omnes (quis enim hoc mortalium praestet?) explevit ex codice multae aetatis et fidei de bibliotheca Vaticana'. idem libros ita ordinavit, ut in editione Hervageniana ordinatos esse diximus; excerpta autem librorum I, II, VII, VIIII, X omisit. Muretus hieroglyphicas litteras, quibus Graeca vocabula scripta sunt, intellegere primus conatus est. dolendum, quod mors singularem illum hominem abripuit, priusquam in constituendis controversiarum Graecis verbis operam suam collocaret; ea, quae in suasoriis enucleavit, sane digna sunt, quorum ratio habeatur.

Omnes editores, quos commemoravi, ad Senecam philosophum hos libros rettulerunt et cum eius operibus iunxerunt. separatim rhetoris opera primi ediderunt Nicolaus Faber Parisiis anno 1587 *(Fb)*[1]), Andreas Schott 'in bibliopolio Commeliniano' anno 1603[2]), J. F. Gronovius Lugduni Batavorum anno 1649 *(Gr)*[3]), inter quos Faber et Gronovius in verbis emendandis plurimum profecerunt. Schottus ex quattuor codicibus, quibus usus est, maxime Toletanum ut omnium longe optimum amplexus universas fere correctiones (τ), quae in eo reperiuntur, in verborum ordinem recepit. ita factum, ut eae in editionem Gronovianam et inde in vulgatam *(vg)*, quae vocatur, i. e. in

---

[1]) In hoc libro, qui editoris nomine caret ('apud Jacobum Dupuys sub signo Samaritanae'; 'excudebat Dionysius Duvallius'), integrae N. Fabri adnotationes et Pinciani in declamationes castigationes insunt. praecedunt (hoc ordine) controversiae, suasoriae, declamationes.

[2]) In hanc editionem Johannis Petreii Toletani, Justi Lipsii aliorumque virorum doctorum coniectanea congesta sunt.

[3]) Hoc anno primum Gronovii 'ad L. et M. Annaeos Senecas notae' editae sunt.

editionem Elsevirianam, quae Amstelodami anno 1672 prodiit, transferrentur. haec autem editio, quae inter antiquas et optima et gravissima est, cum non solum integras Fabri, Schotti Gronoviique praefationes et adnotationes sed etiam selectas aliorum maximeque Johannis Schultingii, quae ad illud tempus ineditae fuerant, doctas commentationes ingeniosasque emendationes contineat, haec, inquam, editio tantum ad scriptoris verba restituenda contulit, ut post eam paene duobus saeculis progressum quamvis exiguum factum esse recte neges. ac tamen a Gronovio et Schultingio opus incohatum potius quam perfectum relictum esse et illi ipsi non nesciebant et luculenter apparuit, cum hac aetate novae editiones prodierunt Conradi Bursian (Lipsiae anno 1857) et Adolfi Kiessling (Lipsiae anno 1872), qui viri vero verbo sospitatores Senecae vocandi sunt. ille enim primus bonorum codicum notitia propagata artis criticae in Senecae libris factitandae fundamentum iecit satis solidum; hic auctis codicum lectionibus et diligenter perpolitis illud firmius aliquanto constituit ac stabilivit; uterque tantum numerum aut emendationum certarum aut coniecturarum sagacissime excogitatarum proposuit, ut nulla huius editionis pagina iterata eorum commemoratione careat ac vix dici possit, quantum illi emendationem promoturi fuisse videantur, si omnium codicum accuratis collationibus uti potuissent. itaque postquam mihi contigit, ut optimorum librorum certiores lectiones proponere possem quam ceteri omnes, quicumque Senecae libros adnotatione critica instruxerunt, Carolo Schenkl hortante denuo hos libros edere consilium inii, ut tandem aliquando omnes perspectum et cognitum haberent, quae vera et sincera codicum scriptura esset. accessit quod post evolgatam cum Bursiani tum maxime Kiesslingii recensionem magna perbonarum coniecturarum copia publici iuris facta est, quarum ratione habita scriptoris verbis saepenumero aut aliam formam induendam aut alium ordinem reddendum esse et ipse persuasum habui et aliis persuasum esse confido. quare ea, quae viri docti vel recte vel probabiliter mutaverunt, ex latebris, in quibus delituerant, pro-

ducta et in unum locum collecta invenire gratum forsitan non nemini sit futurum. ex iis autem, quorum incognitis ad illud temporis emendationibus vel Bursiano vel Kiesslingio uti licuit, maxime nominandi sunt: Fr. Haase, O. Jahn, N. Madvig, C. F. W. Müller, O. Ribbeck, W. Wagner. nova per litteras mihi subministraverunt: F. Becher, M. Bonnet, W. Diels, A. Floss, M. Cl. Gertz, R. Heinrich, M. Hertz, A. Köhler, F. Kuhn, S. Linde, N. Madvig, O. Morgenstern, R. Novák, A. Otto, M. Petschenig, M. Sander, C. Schenkl, W. Studemund, E. Thomas, H. Vsener, V. de Wilamowitz-Moellendorf. eorum autem, quos modo nominavi, optime omnium de his operis Annaeani reliquiis meruerunt: Fridericus Haase, qui, cum ipse olim eas edendi consilium agitaret, coniecturas sagacissimas margini editionum Bipontinae et Lipsiensis Bursiani adscripsit (primus eas protulit Adolfus Kiessling, quocum quod Haasii lima intra priorem operis partem substitit quis non doleat?); C. F. W. Müller, qui, qua est Latinae linguae scientia, magnum mendorum numerum, quae Bursianus non perspexerat, et argute detexit et facili negotio sustulit; Nicolaus Madvig, qui omnes, quas in altero volumine Adversariorum criticorum propositurus erat, emendationes Kiesslingio, alias[1]) mihi transmisit; M. Cl. Gertz, qui de permultorum vel vocabulorum vel enuntiatorum correctione per litteras me commonefecit et veram me quidem iudice scripturam non paucis locis restituit. qui viri docti quam feliciter in scriptoris oratione emendanda versati sint, non est, quod ego dicam, cum nulla huius editionis pagina praeclaris eorum careat commentis.

Restat, ut de ipsa apparatus critici ratione et condicione paucis exponam. ac maxime mea interfuit diligenterque id efficere studui, ut editionibus dissertationibusque pervolutatis suum cuique tribuerem vel, si opus esset, redderem. multas enim coniec-

[1]) Madvigius excerpebat etiamnunc animadversiones criticas, quas in exemplari suo editionis Bipontinae ante multos annos adscriptas ad Kiesslingium non misisse videbatur, cum in morbum delapsus est, ex quo non convaluit. quae reliqua erant in meum usum enotavit Gertzius.

turas, quae a viris doctis hac aetate propositae sunt, iam prius ab aliis factas esse intellexi, neque defuerunt loci, quorum recta scriptura, qualem recentiores constituerunt, iam in vetere aliquo codice extaret. itaque cum quis suo ingenio scriptoris verba ita correxerat, ut postea in uno vel altero libro exaratum inveni, nomen illius uncis inclusum ad eorum codicum commemorationem, quorum testimonio illius coniectura confirmata est, adposui; reliquis locis unum emendationis auctorem nominavi eum, quem primum fuisse cognoveram, nonnumquam alterius cuiusdam nomen item intra uncos positum commemorans, quem prioris coniecturae notitiam non habuisse veri simile esse mihi videbatur. ceterum Kiesslingius, qui compluribus locis duorum vel trium, quin etiam quattuor emendatorum nomina componeret, recte fecit, quando quidem nova aut sua aut aliorum evolgaturus esset inventa, quorum nomina, ne iniquitatis crimen subiret, silentio praeterire ei non licuit. qua in re exemplum eius secutus sum atque etiam iis locis, quos ita correctos esse animadvertebam, ut non totius scripturae eandem correctionem plures viderentur commendavisse, sed alii in aliorum emendationibus nonnulla leniore mutatione adhibita rectius conformarent, ea, quae Kiesslingius adnotaverat, in hanc editionem transtuli. ego autem, quid singulis deberetur, quoad eius fieri poterat, indicavi cumque plurium nomina commemoravi, omnes in eandem coniecturam incidisse intellegi volebam. atque ipse, qui multos annos in Senecae rhetoris scriptis emendandis operam et industriam collocavi, satis magnam coniecturarum multitudinem congessi, quibus nonnullis certe locis medelam adferri confidebam. quae ne quando mihi praeriperentur, timere coepi, cum priores Aemilii Thomae schedae criticae editae essent, quibus complura, quae ipse inveneram, aut eodem modo aut similiter conformata vidi. quare cum indicem mearum coniecturarum amico cuidam tradidissem, ut ille, si quis posthac eandem lectionem proponeret, me id iam antea vidisse mihi certe testis esset, et sincero animo et iusto iure stellulas, quibus meae denotantur emendationes, ibi posui,

ubi inveniuntur. sciendum igitur, cum duo vel tria vel quattuor nomina eorum attulerim, qui aut mecum aut mecum et cum alio vel cum aliis consenserunt, neminem commenta ceterorum cognita habuisse[1]) nominatosque illos eo ordine esse, ut prior vel primus poneretur, qui prior vel primus sua mecum communicaverat.

Locos huius ipsius editionis ita laudavi, ut, si fieri posset, paginarum et versuum numeros indicarem. signa, quibus usus sum, quid sibi velint, nemini dubium fore confido. ne tamen error oriatur, exempli causa haec duo commemoro: p. 146, 8 'non opus est] *Gz* (nec opus est)'; significat Gertzium *nec opus est* scribendum esse censuisse, me tamen, cum eius coniecturam amplecterer, vocabulum quod est *nec* leviter immutasse (hoc loco codicum scripturam *non* [pro *nec*] retinui); p. 146, 1 'haec ⟨quasi⟩ omnia' significat in codicibus, quos nominavi, scriptum extare: *haec quasi omnia quasi membra* . . .; in ceteris adnotationibus ne res vera non percipiatur, vix vereor.

In plagulis corrigendis et in indice conficiendo strenuus ac sollers mihi socius fuit Otto Morgenstern[2]), olim discipulus meus, nunc collega et amicus, cuius auxilio nisi adiutus essem, in apparatu critico aliquot vitia remansura fuisse certum est. nonnulla, quae nunc aliter conformata vellem, p. XXXXII commemoravi iisque adiunxi commenta, quae, dum folia prelo premuntur, sero mihi innotuerunt: haec rogo ut ante libri usum corrigantur vel addantur.

---

[1]) Nonnullas coniecturas iam ante multos annos a me publici iuris factas alii postea repetiverunt; adscripsi eorum nomina fideliter, cum eos adnotationes meas criticas non vidisse putarem.

[2]) Rhetorum dicta utrum inter 'sententias' an inter 'colores' collocanda essent, haud raro dubium mihi erat. at eas sententias vel narrationes, prae quibus quasi lemmatis loco nomina rhetorum genetivo casu posita sunt, ab iis separare necesse videbatur, quae in fine controversiarum et suasoriarum post divisiones leguntur, nonnumquam ita adnexae, ut transitus a divisionibus ad colores vel descriptiones vix sentiatur; cf. p. 557, 11. qua de causa in huius libri indice aliquot dicta inter colores relata sunt, quae apud Kiesslingium inter 'sententias' numerantur.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

p. 2, 16: *fort.* repetivi. nunc quia *Gz.* — ad p. 4, 13: *scr.* in ullius *βν (vg.).* — ad p. 7, 3: 'uel *non inclinatis litt. scr.* — p. 17, 2 duos] *cf. Gz ad Sen. dial. 2, 16, 2.* — p. 17, 15 transit] *cf. Gz in ed. sua Sen. dial. p. 428.* — p. 28, 14: *scr.* satis factum. — p. 28, 20 et 464, 7: *fort.* prohoemio *scr.* — p. 48, 13: erit ⟨e⟩ poena *Mg.* — ad p. 49, 1: *scr.* ⟨querellam⟩. — p. 56, 17: *omissa praepositione* pugnantem se acie *scr. esse cens. Ahlheim.* — p. 58, 5: optionem *praefert Ahlheim.* — p. 60, 17: *fort.* respondet: eodem modo, ⟨si⟩ morietur; sed ⟨non eodem, si servabitur; servabitur enim tibi,⟩ non mihi *C. Schenkl.* — p. 93, 20: *scr.* Cestium. — ad p. 96: *scr.* 11 in] im **M**. — p. 104, 7: aversum nihil ⟨nisi⟩ hoc unum [concupiscentem] concupiscere, ut *C. Schenkl.* — p. 106, 17: ab *add. esse Ahlheim quoque vidit.* — p. 112, 10: *quod in* **C** *exaratum extat vocabulum* beuna *glossam theotiscam* (bruna) *esse, quae in eius verbi locum irrepserit, cuius explicandi causa fuerat adscripta* (*i. e.* incendium *vel* incendia), *C. Schenkl suspicatur. quales glossae cum ita poni soleant, ut iis verba* quod est *praefigantur, hoc loco non* ruinae et incendia, *sed solum* incendia *scrib. esse Schenkelius recte dicere videtur.* — p. 119 *in marg. sup. scr.* LIB. II. — ad p. 122, 2: *scr.* laxi **OE**. — p. 123, 6: *fort.* *respuit: ⟨noluit⟩ cum auro et dominum accipere, *fort.* respuit: ⟨putavit⟩ cum auro dominum se accipere *Gz.* — ad p. 133, 6: *scr.* exprimen⟨te⟩ tamen. — p. 139, 16 vides enim] vide sis *C. Schenkl.* — ad p. 161, 7: *scr. Gz;* ⟨parere .⟩ — p. 177, 9: tibi damna, quae *C. Schenkl, fort. recte.* — p. 177, 10: *scr.* crimina, quae. — ad p. 193, 8: etiamsi *non inclinatis litt. scr.* — p. 370, 11: honestam, ne ⟨gloriari videar, si veram, ne⟩ *Morgenstern; cf. p. 225, 10.* — p. 372, 1: *scr.* exercitatio nisi. — p. 380, 14: *scr.* ἑκάστων, constabit. — p. 393, 1: *fort.* lectos et [locos et] mensas *Novák, C. Schenkl.* — p. 393, 15: *fort.* *⟨T.⟩ Livius. — p. 396, 5: alterum [non] abstuleris *C. Schenkl.* — p. 399, 13: quom exponere sustinuisti. et ad exonerandum se venisse, ut *C. Schenkl.* — ad p. 455, 9: *scr.* accione **M**. — p. 457, 18: loquendi *scr. esse Ahlheim quoque intellexit.* — p. 476, 9: *scr.* TRIARI. — p. 486, 7: *scr.* rei publicae. — p. 502, 12: talentum] *cf. Prisc. de pond. 3 (II 410 ed. H.).* — ad p. 506, 11: *scr.* puerum suum moueri **O**. — p. 521, 18: toto] toti *Gz, Ahlheim; at cf. Caes. BG. 7, 89, 5 al.* — p. 527, 4: *scr.* ἔκειτο. — p. 527, 8: *scr.* ἐμπρόθεσμον. — ad p. 527, 11: *scr.* NAY. — p. 529, 9 duc, sequor] *cf. fragm. 1 (p. 584, 5).* — p. 545, 18 *scr.* divus. — ad p. 553, 7 *scr. Gz,* dicere. — ad p. 556, 17: *fort.* quasi inutiles [reliquias] *(cf. v. 16)* non movit *C. Schenkl.*

NOTARVM TABVLA.

A = codex Antverpiensis; cf. p. X.
B = codex Bruxellensis; cf. p. X.
C = codicum ABV consensus; cf. p. XII.
D = codex Bruxellensis; cf. p. XVII.
E = excerpta; cf. p. XXII.
M = codex Montepessulanus; cf. p. XXIII.
N = codex Montepessulanus; cf. p. 1.
O = codices omnes, qui collati sunt, praeter eum, cuius scriptura in lemmatis loco posita aut separatim commemorata est (in ipsis igitur controversiis et suasoriis O = CD).
P = codex Parisinus; cf. p. XXVI.
S = codex Parisinus (Sorbonnianus); cf. p. XXVII.
T = codex Toletanus; cf. p. XIII.
V = codex Vaticanus; cf. p. XI.
α = codex Admuntanus; cf. p. XXV.
b = codex Bambergensis; cf. p. 359.
β = codex Berolinensis; cf. p. XXVII.
γ = codex Parisinus; cf. p. 224.
δ = codex Vaticanus (Vrbinas); cf. p. 508.
ε = codex Mutinensis (Estensis); cf. p. 432.
λ = codex Vaticanus; cf. p. XXX et 254.
μ = codex Parisinus (Mazarinaeus); cf. p. 204.
ν = editio princeps Neapolitana; cf. p. XXXVI.
π = codex Parisinus; cf. p. 243.
ρ = codex Vaticanus (Reginensis); cf. p. 359.
σ = codex Parisinus (Sorbonnianus); cf. p. 102.
τ = codicis Toletani corrector; cf. p. XVII.
υ = codex Vaticanus; cf. p. XV.

Bs = Conradus Bursian.
Fb = Nicolaus Faber.
Frob = editio Frobeniana; cf. p. XXXVI.
Gr = Johannes Fredericus Gronov.
Gz = Martinus Clarentius Gertz.
He = Fridericus Haase.
Herv = editio Hervageniana; cf. p. XXVI.
Kss = Adolfus Kiessling.
Mg = Nicolaus Madvig.
Ml = Guilelmus (C. F. W.) Müller.
Rom = editio Romana; cf. p. XXVII.
Schg = Johannes Schultingh.
Ven = editio Veneta; cf. p. XXVI.
vg = scriptura vulgata; cf. p. XXVII.
* = Hermannus (H. J.) Müller.
[ ] = in textu, qui vocatur, deleta sunt, cum extent in codicibus.
⟨ ⟩ = perperam addita esse iudicavi in iis, qui nominati sunt, codicibus vel universis vel omnibus praeter eum eosve, quorum scripturam separatim in lemmatis loco commemoravi. in Graecis autem vocabulis hoc modo ea insuper denotavi, quae ex coniectura in textum illata sunt, cum in libris manu scriptis non inveniantur.

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBER PRIMVS.⟩

Seneca Novato, Senecae, Melae fi*liis salutem.*

Exigitis rem magis iucundam mihi *quam facilem: iubetis* 1
*enim quid de his de*clamatoribus sentiam, qui in aeta*tem meam inciderunt, indicare et si qua me*moriae meae nondum elapsa sunt ab illis dict*a colligere, ut, quamvis notitiae vestrae sub*ducti sint, tamen non credatis tantum de illi*s sed et iudicetis. est, fateor, iucundum* mihi redire in antiqua studia melioresque *ad annos respicere et vobis querentibus,* quod tantae opinionis viros audire non potuer*itis, detrahere temporum iniuriam. sed* 2

MPNSαβν *Hanc praefationem om.* **CD**, *servaverunt excerptorum codices. in* **M**, *cum folii 89, quod initium praefationis usque ad verba* antiquum auctorem *(p. 7, 10) continet, pars dextera abscisa sit, non pauca desunt; haec litteris inclinatis descripta sunt.* **N** = *cod. Montepessulanus 116 saec. XIII; librum contulit M. Bonnet; cf. rev. de phil. 1884, 80* ‖ hic iam incipit seneca decem retorum feliciter **M** incipit liber senece de declamationibus **P** liber annei senece qui declamationes dicitur **S** ‖ 3 nouato senece et mene filiis seneca salutem **P** ouato. senece mele filiis datus **S** seneca nouato meli filiis salutem **α** *om.* **β** ‖ 4 exigitis (*ult.* i *rad. corr. ex* u) **P** ‖ michi magis iocundam **α** ‖ iocundam **M**¹ *corr.* **M**² iocondam **P** ‖ mihi iocundam **N** ‖ 5 enim ⟨me⟩ *Ml; cf. Sander Sprachgebr. 2, 12* ‖ declamationibus **α** ‖ 6 inciderint **S** ‖ iudicare **N** sunt **P** ‖ sed et] set **N** ‖ 9 mihi iocundum **PN** ‖ 10 tanta **M**¹ *corr.* **M**² ‖ poteritis **S** potuistis **α**

cum multa iam mihi ex meis desideranda se*nectus fecerit, oculorum aciem retuderit,* aurium sensum hebetaverit, nervorum fir*mitatem fatigaverit, ante ea, quae* rettuli, || memoria est res ex omnibus anim*i partibus maxime delicata et fragi*lis, in quam primam senectus incurrit. hanc a*liquando adeo in me floruisse, ut non tantum* ad usum sufficeret sed in miraculum usque *procederet, non nego; nam et duo milia* nominum recitata quo erant ordine dicta red*debam et ab his, qui ad audiendum praeceptorem* mecum convenerant, singulos versus *a singulis datos, cum plures quam ducenti* efficerentur, ab ultimo incipiens usque ad
3 p*rimum recitabam. nec ad conplecten*da tantum quae vellem velox mihi erat mem*oria, sed etiam ad continenda quae* acceperat solebat bo*nae fidei esse [nunc].* nunc et aetate quassata et *longa desidia, quae iuvenilem quoque* animum dissolvit, eo perducta est, ut, etiamsi *potest aliquid praestare, non possit pro*mit*tere: diu ab illa nihil repetivi. *quia iubetis, quid possit* experiar et illam omni cura scrutabo*r. ex parte enim bene spero. nam quaecumque* apud illam aut puer aut iuvenis depos*ui, quasi*

MPNSαβν 1 ex meis] *Kss;* ex me **MPNαβν** exemit (it *in ras. et post.* e *supra v. scr.* **S**¹) **S** || fecerit *om.* **NS** || aciem oculorum **S** || 2 arium **M**¹ *corr.* **M**² || habitauerit **M**¹ *corr.* **M**² || 3 ante] *Gz;* inter (in **P**) **O** || rettuli] **M**²; retuli **O**, (inter . .) retinui *Teuffel, Kss* || 4 patibus **N** || in *in ras.* **M** || 5 prima **MP** primam (*sup.* am *scr.* 'uel a' α¹) α primum βν || senectus (se *in ras.*) **M** || adeo *add. Ml,* ⟨ita⟩ *Otto* || florruisse **P** || 6 in *om.* **S**¹ || procedere **NS** || 7 nega **P**¹ || 8 dicta *om.* **M**¹ *add.* **M**² || 9 mecum] *Vsener, Ml;* meum **O** || uersos **M**¹ *corr.* **M**² || 10 ducenti ░ (s *eras.*) **P** || suscipiens **NS** || 11 conplectendum **P**¹αβ conplenda **N** conplendum **S** || 12 uolox **N** || acceperam (m *scr.* **M**²) **MP** *(Bs)* || 13 solebat bonae fidei esse nunc, *quae verba in* **O** *post* repetiui *(v. 16) leguntur, praeeunte R. Wachsmuth huc transposui,* nunc *del. Kss* || nunc et] nunciam (ciam *in ras.* **M**¹ *vel* **M**²) **M** nunc iam et σ nunc autem et βν, nunc tamen *Gz* || 14 longua **S** || iuuenilem *corr. ex* iuuenalem **P** || quoque *om.* ⟨vel⟩ iuvenilem animum *Gz* || 15 non] an **N** || 16 diu] et diu **Sαβ** || nil repeteui **M** repetuū **N**; *post hoc vocabulum in codicibus quinque illa verba quuntur, quae in v. 12 translata sunt* || *fort.* iam quia *C. Schenkl; cf. adn. v. 13* || 17 ex] **P**; de **NSαβν** || sperero α || 18 quaecumque] **P**; que **P** quae **Sν** || apud *corr. ex* aput **M** || *bis* ante *pro* aut **N**

*recentia aut modo audita sine cunctat*ione profert; at si qua illi
intra proximo*s annos commisi, sic perdidit et amisit, ut, etiam*si
saepius ingerantur, totiens tamen tamqu*am nova audiam. ita ex* 4
memoria mea quantum vobis satis sit superest; neque enim de
his me *interrogatis, quos ipsi audistis, sed de his, qui ad vos*
usque non pervenerunt. fiat quod vultis: mitt*atur senex in scholas.*
illud necesse est inpetrem, ne me quasi certum aliquem ordinem
vel*itis sequi in contrahendis quae mihi occurrent;* necesse est
enim per omnia studia mea errem *et passim quidquid obve*||*nerit*
adprehendam. controversiarum sententias fortasse pluri*bus locis* 5
ponam in una declamatione dictas; non enim dum quaero aliquid invenio semper, sae*pe quod quaerenti non comparuit aliud*
*a*genti praesto est; quaedam vero, quae obver*santia mihi et ex*
aliqua parte se ostendentia non possum occupare, eadem securo
et reposito *animo subito emergunt; aliquando etiam* seriam rem
agenti et occupato sententia diu fru*stra quaesita intempestive*
*molesta est. neces*se est ergo me ad delicias conponam memoriae
me*ae, quae mihi iam olim precario paret.*
Facitis autem, iuvenes mei, rem necessariam et util*em, quod* 6
non contenti exemplis saeculi vestri prioris quoque vultis cognoscere: primum quia, quo p*lura exempla inspecta sunt, plus in*
*elo*quentiam proficitur. non est unus, quamvis praecipuus *sit,*
imitandus, quia numquam par fit imitator auctori. haec rei

MPNS$\alpha\beta\nu$ 1 aut] et *Gz* || contatione **N** || profet **P**[1] || at] aut **S** || qua] qm̄ **N** || 2 inter **NS**α || 3 ita] itaque α || 4 mea *om.* **NS**$\beta\nu$ || me de his α || 5 interogatis **P** || qui *corr. ex* que **N** || uo **P**[1] || 6 peruenerint **P** || fiat *corr. ex* fiad **M** || 7 est ut impetrem **S** || 8 in his quae mihi occurrent contrahendis **S** || enim est α || 9 mea studia **S** || mea *om.* α || quicquid **PNS**$\beta\nu$ || euenerit α || 11 enim ⟨semper⟩ *Gz* || 12 *semper] sed **O** || comparauit **P** conparuerat α || d egenti **N** || 13 obseruantia (-cia **P**) **PNS** obsecundantia α || et *om.* **NS**α || e] β; *om.* **O** || occuparae **M** || 15 subita α || 16 intempestiuae **P** intem- iua **NS**α || 17 delitias **MN** || 19 factus α || 20 contempti **PS** || excemplis **P** || :uli] sceleris **N** || vestri] nostri **N** huius *corr. ex* ueri **S** || priores **MP** ||]uo] cum **S** || 22 eloquentia **N**$\alpha\beta\nu$ *(sic Kss)* eloquentias **S** || 23 imittan- **P** || nonnumquam α || pari sit unitator **P**

natura est: semper citra veritat*em est similitudo. deinde ut possitis*
*aestimare, in quantum cotidie ingenia decre*scant et nescio qua
iniquitate naturae eloquentia *se retro tulerit: quidquid Romana*
facundia habet, quod insolenti Graeciae aut opponat aut prae-
7 *ferat, circa Ciceronem effloruit; omnia ingen*ia, quae lucem stu-
diis nostris attulerunt, tunc *nata sunt. in deterius deinde cotidie*
*data r*es est, sive luxu temporum — nihil enim tam morti*ferum*
*ingeniis quam luxuria est — sive, cum pr*etium pulcherrimae
rei cecidisset, translatum *est omne certamen ad turpia multo*
*honore q*uaestuque vigentia, sive fato quodam, cuius maligna *per-*
*petuaque in rebus omnibus lex est, ut ad summu*m perducta
rursus ad infimum, velocius quidem *quam ascende*||*rant, relaban-*
8 *tur. torpen*t ecce ingenia desidiosae iuventutis nec in unius ho-
nestae *rei labore vigilatur: somnus languorque ac* somno et
languore turpior malarum rerum indus*tria invasit animos, can-*
*tandi saltan*dique obscena studia effeminatos tenent, [et] *capil-*
*lum frangere et ad muliebres blan*ditias extenuare vocem, mol-

MPNS$\alpha\beta\nu$ 1 natura *corr. ex* naturam **P** || est natura α | citra] citra rei **P** || possistis **P** || 2 restimare (*prius* r *del. et* 'uel cognoscere' *superscr.* **P**²) **P** existimare **S**$\alpha\beta$ || ingenia cottidie α || 3 nature *rad. corr. ex* mature **M** || tulit **S** || quicquid **PNS**$\beta\nu$ || 4 graetiae *corr. ex* gratiae **M** gretie **N** || oponat **M** || 6 adtulerunt **M** atulerunt **P** || cot(cott α)idie deinde **S**α || cotidie *om.* **N** || 7 data res est] res est data **P** decrescunt **NS**β || nil **N** || 8 ingenus humanum quam **N** ingeniis quantum **S** || pretium] *Thomas;* . . emium **M** prae(pre **P**α)-mium **PNS**$\alpha\beta$ plurimum ν; *cf. suas. 7, 8* || pulcerrimae (-me ν) **MN**ν plucherrimae **P** pulcre β || 9 multo *corr. ex* multa **P** || 10 ingentia **P** || facto **P** || in rebus omnibus perpetua (*om.* que) **P** || protervaque *Gz* || 11 rebus *om.* α || 12 cursus **P** || uolotius **M**¹**N** uelotius **M**² || quidem quam] quam quod **S** || relabuntur $\alpha\beta$ reuelluntur **NS**; *cf. Vell. Pat. 1, 17, 6* || 13 ingeniose iuuentutis ingenia **P** || disidiosae **M** || ⁄⁄unis (*fort.* minus *fuit*) **M**¹ unius in **M**² unius **M**³ in ullius $\beta\nu$ (*ed. Bip.*) || 14 sonnus **P** || langorque **N** languorq *corr. ex* longorque α || ac] a **P** hoc **NS** et hoc β || sonno **P** || et langore **M** languoreque α || 15 animos *corr. ex* annos **S** || 16 psaltandique **P** saluta dique **N** psallendique β || stu⁄⁄dia (l[?] *eras.*) **M** || et *ante* capillum *om.* **P** 17 mollicia⁄⁄ (m *eras.*) **M** molliciae **S**

litia corporis certare *cum feminis et inmundissimis se excolere*
*mun*ditiis nostrorum adulescentium specimen est. quis *aequalium* 9
*vestrorum quid dicam satis in*geniosus, satis studiosus, immo quis
satis vir est? *emolliti enervesque quod nati sunt inviti m*anent,
expugnatores alienae pudicitiae, neglegentes *suae. in hos ne dii*
*tantum mali ut cadat el*oquentia: quam non mirarer, nisi animos
*in quos se conferret eligeret. erratis, opti*mi iuvenes, nisi illam
vocem non M. Catonis, sed *oraculi creditis. quid enim est ora-*
*culum? n*empe voluntas divina hominis ore enuntiata; *et quem*
tandem antistitem sanctiorem sibi invenire divinitas potuit quam
M. Catonem, *per quem humano generi non praeciperet, sed con-*
vicium faceret? ille ergo vir quid ait? 'orator est, *Marce fili,*
vir bonus dicendi peritus'. *ite nunc et in i*stis vulsis atque ex- 10
politis et nusquam nisi in *libidine viris quaerite oratores. merito*
*talia hab*ent exempla, qualia ingenia. quis est, qui memo*riae stu-*

MPNSαβν 1 femiminis **S** ‖ inmundissimos **α** ‖ excolere] **Nνσ**; *cf. Mart. 6, 52, 4;* extollere (*prius* l *del.* **P**^{2}) **PSβ** colere **α**, expolire *Ml (cf. v. 13)* ‖ 2 . . nditiis *corr. ex* . . nditus **M** ‖ adolescentium (-cium **P** -tum **S**) **O**, *in* **M** *supra* o *aliquid* (u?) *eras.* ‖ specimen (im *scr.* **M**^{2}) **M** spetimen **P** ‖ 3 quid] quis **O** ‖ 4 emolliti . . .] **βν** *(cf. Lucian. amor. 19);* molliti (ti *corr. ex* ta) et enerues quod nati sunt inuiti manerent (*post.* n *del.* **P**^{2}) **P** molliti eneruesque nati muti (inuicti **α**) manent **NSα**, *fort.* emolliti enervesque, ut nati sunt, in vita manent *Sander; cf. Kss N. Beitr. 42* ‖ 5 puditiae **M** ‖ in] et in **S** ‖ ne dii] **β** *(Bs);* nec dii **PNαν** necdū **S**; *cf. 1, 1, 17; Ml progr. Landsberg. 1865, 4 et mus. rhen. 20, 1* ‖ ne dii ⟨sinant⟩ tantum *vel* ne dii tantum ⟨patiantur⟩ *He phil. 6, 175,* recidit tantum mali *Sander,* (in his) residet tantum mali *Studemund* ‖ 6 mali ut] in aliud **S** ut mala **α** mali ⟨permittant⟩ ut **ν** ‖ non mirarer] non imitarer **N** nec mirarer **α** ‖ 7 conferet eligere⫽t (n *eras.*) firatis **S** ‖ illi uoci **Nβ** uoti illi **S** ‖ 8 catonis ⫽ sed (sed **M**^{3}) **M** c. sed **P** ‖ oraculo **NSβ** ‖ est *om.* **NS** ‖ 9 diuina uoluntas **P** ‖ 10 inuenire **Nαβ** ‖ diuinas **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 11 M. *om.* **α** ‖ coatonem **M**^{1} caatonem ‖ humano generi per quem **P** ‖ . . (co **α**)nuitium **Mα** ‖ 12 uir ergo **N** ‖ d] qui **S** ‖ *cf. Quint. 12, 1, 1* ‖ Marce] mi **P** mela **β** m. **Sα** *om.* **N** ‖ **P**^{1} ‖ 13 dicenti **P** ‖ et in] atque in **α** ‖ vulsis] fluxis **βν** ‖ expolitis . *ex* expeditis **α** ‖ 14 nonquam **S** ‖ 15 qui nunc memoriae **NSαβν** ‖ est **ν** ‖ q̄ui **P**

deat? quis est, qui non dico magnis virtutibus, sed suis placeat? sententias a disertissimis viris *iactas facile in tanta hominum desidia* || *pro suis dic*unt et sic sacerrimam eloquentiam, quam praestare *non possunt, violare non desinunt. eo libentius qu*od exigitis faciam et quaecumque a celeberrimis *viris facunde dicta teneo, ne ad quemquam* privatim pertineant, populo dedicabo.
11 ipsis *quoque multum praestaturus videor, quibus oblivi*o inminet, nisi aliquid, quo memoria eorum *producatur, posteris traditur. fere enim aut nulli* commentarii maximorum declamatorum *extant aut, quod peius est, falsi. itaque ne aut ign*oti sint aut aliter quam debent noti, summa cum fide *suum cuique reddam. omnes autem magni* in eloquentia nominis excepto Cicerone videor *audisse; ne Ciceronem quidem aetas mihi eripu*erat, sed bellorum civilium furor, qui tunc orbem *totum pervagabatur, intra coloniam meam me* continuit: alioqui in illo atriolo, in quo duos *grandes praetextatos ait secum declamasse, p*otui adesse illudque ingenium, quod solum *populus Romanus par imperio*

MPNSαβν 1 virtutibus] *Schg;* uiribus **PSαβν** uiris **N** || uis **M**[1] suis **M**[2] || 2 di//sertissimis (s *eras.*) **S** || iactas] *Vsener;* factas **PSαβν** sanctas **N**, iactatas *Ml,* elatas *Gz* || intenta **N** || omnium *Vsener* || 3 sic sacerrimam] **β** *(Guilelmius);* si (sic **M**) acerrimam **O**, sacerrimam *Pincianus (vg)* || 4 possum **P** || 5 faciam] non faciam **α** || celeberrimum **M**[1] *corr.* **M**[2] || viris facunde] *Bs;* facundiae (-die **Pβ**) uiris **Pαβν** curis facondie **N** uiris facundie **S** || 6 privatim] **αβ**; priuatum **MPNS** prauatum **ν** || 7 praestaturis **N** praeparaturus **α** || 8 nisi] ubi **N** || perducatur **N** || traditur] **α**; tradatur **PNSβν**, tradetur *Gz, fort. recte* || 9 commatarii **N** || 11 noti summa *corr. ex* notissumma (?) **M**[3] notissima **P** notissimi (mi *corr. ex* min **N**) **NSα** || 12 in *om.* **S** || nominis in eloquentia **αβ** || 13 ne] *Bs;* nec **O** || mihi etas **α** || 14 ciuilium (ciui *in ras.* **M**[2]) **M** ciuilium (c *corr. ex* s) **P** || peruagabitur inter **N** || 15 continui **O** *corr.* **M**[2] || alioqui **M**[1] aliôquin **M**[3] **PNSαβ** || atriolo] loco **S** || 16 praetexatos ait] aut **α**; *cf. Suet. de rhet. 1, 25 R.* || declamasse] *Kss;* declamare declamare declamare ⟨solitos⟩ *vg* || . otui audisse (audisse *in ras.* **M**[3]) **M** audisse re *del.*) potui **P** potuisse audisse potui **NS** audisse potui **α**; *cf. Mg opusc. 2, 122* || 17 illudque ingenium] *Bs;* illud quidem (illud quidem *in ras.* ingenium **M** illud ingenium **PSβ** ingenium illud **N** et illud ingenium **α**

suo habuit, cognoscere et, quod vulgo aliquando dici solet, sed
in illo proprie debet, *potui vivam vocem audire. declamabat* 12
*au*tem Cicero non quales nunc controversias dicimus, ne tales
quidem, quales ante Ciceronem dicebantur, quas thesis vocabant.
hoc enim genus materiae, quo nos *exercemur, adeo novum est,*
*ut nomen quo*que eius novum sit. controversias nos dicimus:
Cicero causas *vocabat. hoc vero alterum nomen Gra*ecum qui-
dem, sed in Latinum ita translatum, ut pro Latino sit, *scholastica,*
controversia || *multo rec*entius est, sicut ipsa 'declamatio' apud
nullum antiquum auctorem ante Ciceronem et Calvum inveniri
potest, qui declamationem *a dictione* distinguit; ait enim decla-
mare iam se non mediocriter, dicere bene; alterum putat do-
mesticae exercitationis esse, alterum verae actionis. modo nomen
hoc prodiit; nam et studium ipsum nuper celebrari coepit: ideo
facile est mihi ab incunabulis nosse rem post me natam. in aliis 13
autem an beneficium vobis daturus sim nescio, in uno accipio:

MPNS$\alpha\beta\nu$ 1 cognoscere et] et cognoscere et **P** cognoscere etiam **NS** || aliquando *corr. ex* aliquanta **M** *om.* **NSβ** de alio α || 2 proprio **S** || potui] eloquio *Gz* || 3 nunc] nos *superscr.* '*uel* nunc' α || controuersias nunc **P**, *fort.* controversias nos *Ml* || natales **M**^{1} *corr.* **M**^{2} nec tales **PNS$\alpha\beta$** || 4 quidem] quid **P** || dicebant **Nα** || thesis] *cf. Quint. 2, 1, 9. 4, 24; Volkmann, Rhetorik d. Gr. und R.*^{2} *35* || 5 materiae] maxime **S** || quos nos exercemus **P** || 6 ut] utut **N** || controversias <quas> *Gz* || *verba* controversias nos dicimus *del. Ml* || cēs *post* dicimus *scr. et del.* **S**^{1} || 7 *cf. Cic. de part. or. 4* || vero] quoque α || 8 ita *om.* **P** || translatum est ut **P** || 9 controversia *del. He* || declammatio **S** || sicut <et> *Gz* || 10 auctorem antiquum ueri (ueri *del.* **P**^{2}) **P** || *cf. Cic. Brut. 310* || etet **N** || 11 a dictione *add. Gz,* <ab oratione> *Bs* || destingit **M** distingit **N** distringit α || declamare iam se] *Bonnet;* declamare iam ne (*post* declamare *extra versum in marg. signum vocabuli* est *add.* **M**^{3}) **M** declamare est **P** declamare iam **NSα** declamare est iam **$\beta\nu$**, declamare sese *Mg,* 'decla-'e est domi (. . dicere'.) *Bs* || 12 bene] hn̄ **P**; *post* bene *interp.* ν || 13 ex-:itacionis **P** || est **M**^{1} esse **M**^{2} || uere **M** uero uere **P** uero **S** || 14 prodiut prodiint (?) **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || celebrari (i *in ras., in qua fuerat* e, **M**^{3}) **M** || t **O** || et ideo **S**, *fort. recte* || 15 natam (n *in ras.* **M**^{3}) **M** || 16 an] ante *m.* α || *sup.* vobis *scr.* quidem **S** || sim] si **N** || in uno] inmo **N** immo *rad.* *ex* im uno **S**

Latronis enim Porcii, carissimi mihi sodalis, memoriam saepius cogar retractare et a prima pueritia usque ad ultimum eius diem perductam familiarem amicitiam cum voluptate maxima repetam. nihil illo viro gravius, nihil suavius, nihil eloquentia [sua] dignius; nemo plus ingenio suo imperavit, nemo plus indulsit. in utramque partem vehementi viro modus deerat: nec intermittere stu-
14 dium sciebat nec repetere. cum se ad scribendum concitaverat, iungebantur noctibus dies et sine intervallo gravius sibi instabat nec desinebat, nisi defecerat; rursus cum se remiserat, in omnes lusus, in omnes iocos se resolvebat; cum vero se silvis montibusque tradiderat, in silvis ac montibus natos, homines illos agrestis, laboris patientia et venandi sollertia provocabat et in tantam perveniebat sic vivendi cupiditatem, ut vix posset ad priorem consuetudinem retrahi. at cum sibi iniecerat manum et se blandienti otio abduxerat, tantis viribus incumbebat in studium, ut non tantum nihil perdidisse sed multum adquisisse desidia vide-

MPNSαβν 1 enim] autem α *om.* NS || portii NS¹ porrii S² || 2 cogor PSα || rectractare *(prius* c *del.)* P retrectare S || et *om.* N || eius ddiem *(prius* d *del.)* N diem eius P || 3 amicitiam] amiticiam M¹ amititiam M² eius amiciciam α || uoluptate *corr. ex* uoluntate Mβ² uoluntate αβ¹ uolupte P¹ || maxe N maxime α || repertam S || 4 nichillo uiro N nichil uiro illo α || nihil suavius, nihil] nichil (nil N) illo uiro suauius nichil (nil N) NS || sua *del. Kss,* eius βν, ipsa *Otto* || dignus M¹ *corr.* M³ || 5 indulcit P || utramque partem] *Vsener, Ml;* utraque parte O, *quod Sander tuetur* || 6 intermitte P¹ || 7 siebat P || nec] nisi α || reppetere M || se] uero P || concitaverat] consitauerat se P || 8 iungebatur N || 9 cursus N || remiserat] *Ml;* demiserat M dimiserat PSαβν dimisit N || 10 lusus] lucos S || iocos] locos P || se *om.* Mβ || ueros e//silius montibusque M¹ *corr.* M³ uero montibus se siluisque S || 11 natus M¹ *corr.* M³ uastos S || *homines] omnes O; *cf. A. Schaefer ann. phil. 1873, 72* || *fort.* *ille *Vsener,* illic *Novák, del. A. Schaefer* || agrestes PNSα || 12 labo//ris (l *eras.*) M || pacientia (*om.* et) S patientiae (-ia β) ac αβ || solertia Mβ || perueniebat et in tantam peruenerat P proueniebat N peri nerat Sβ ueniebat α || 13 ut *om.* M¹ *add.* M² || 14 at] at uero P || man iniecerant P || blandiendo (-iedo S) PNSαβ || 15 ocio *in ras.* M³ quo PNSα abduxerat] M; abdu(abdi β)xerat reuocabat PNSαβ || 16 perdisse P || mu tam M¹ *corr.* M² || atquisisse M acquisisse α || desia N in desidia α || uid tur P || uideretur desidia S

retur. omni||bus quidem prodest subinde animum relaxare; ex- 15
citatur enim otio vigor et omnis tristitia, quae continuatione per-
tinacis studii adducitur, feriarum hilaritate discutitur: nulli tamen
intermissio manifestius proderat. quotiens ex intervallo dicebat,
multo acrius violentiusque dicebat; exultabat enim *animo* novato
atque integro robore et tantum a se exprimebat, quantum con-
cupierat. nesciebat dispensare vires suas, sed inmoderati adversus
se imperii fuit, ideoque studium eius prohiberi debebat, quia regi
non poterat. itaque solebat et ipse, cum se assidua et numquam
intermissa contentione fregerat, sentire ingenii lassitudinem, quae
non minor est quam corporis, sed occultior. corpus illi erat et 16
natura solidum et multa exercitatione duratum, ideoque num-
quam impetus ardentis animi deseruit. vox robusta, sed surda,
lucubrationibus et neglegentia, non natura infuscata; beneficio
tamen laterum extollebatur et quamvis inter initia parum attu-
lisse virium videretur, ipsa actione adcrescebat. nulla umquam
illi cura vocis exercendae fuit; illum fortem et agrestem et Hispa-
nae consuetudinis morem non poterat dediscere: utcumque res

MPNS$\alpha\beta\nu$ 1 omni **S** || subitum **N** || animum subinde **P** || excitatur *corr. ex* exicitatur **M** || 2 iugor **P** || continationem α || pertinatis **P** || 3 abducitur α || 4 intermisso **N** || prorat **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || quotiens (t *in ras.* **M**^{3}) **M** || dicebat] β; dixerat **O**, prodierat *Gz* || 5 multi **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || violentiusque] ac uiolentius α || animo *hoc loco add. Gz praeeunte O. Ribbeck, qui* novato ⟨animo⟩ *scribendum esse coniecit* || *fort.* *novato ⟨ardore⟩; *cf. Liv. 26, 19, 2* || 6 a] ex α || 7 suas *om.* **N** || sed] et *Mg* || inmoderate **P** moderati **S** || 8 imperio **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || dicebat **N** || rei **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || 9 et *om.* **N**$\alpha\beta$ || se *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} || nusquam **P** || 10 frangerer **N** || sentre **M**^{1} *corr.* **M**^{2} sentite **S**^{1} || 11 minor (r *corr. ex* s) **P** || 12 naturam **P**^{1} || et ▒▒ multa **M** || execitatione **M**^{1} *corr.* **M**^{3} excicerone **N** || ideoque] ideoque cum β || numquam ⟨eum⟩ ν || 13 uox (ox *in ras.*) *scr.* **M**^{3} || sed *om.* **NS** || surda] *Gz;* sordida **O** *om.* **NS**; *cf. Zumpt ad Quint. 3, 32* || 14 lugubrationi▒(-ni **P**)bus **MP** locubrationibus β || neglentia **M** ıeg α)gligentia **PNS**$\alpha\beta$ || 15 atulisse **M** || 16 uidentur **P** uidebatur **N** uiba- (*mutato ord. verb.* uirium uibatur) **S** || 17 *post* vocis *in* **M** *leguntur* causa :e non illam progradus *(cf. p. 10, 1), quae del.* **M**^{1} || aggrestem **S** || et hispane *ras.* **M**^{3}) **M** antique **P** hispaniae α yspane β hispane ν *om.* **NS** || 18 con- ıdinem **S** || maiorem **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || dedissere **P** deserere **N**

tulerat, ita vivere, nihil vocis causa facere, non illam per gradus paulatim ab imo ad summum perducere, non rursus a summa contentione paribus intervallis descendere, non sudorem unctione
17 discutere, non latus ambulatione reparare. saepe cum per totam lucubraverat noctem, ab ipso cibo statim ad declamandum veniebat: iam vero quin rem inimicissimam corpori faceret, vetari nullo modo poterat: post cenam fere lucubrabat nec patiebatur alimenta per somnum quietemque aequaliter digeri, sed perturbata ac dissipata in caput agebat; itaque et oculorum aciem contuderat et colorem mutaverat. memoria ei natura quidem felix, plurimum tamen arte adiuta. numquam ille quae dicturus erat ediscendi causa relegebat: edidicerat illa, cum scripserat. id eo magis in illo mirabile videri potest, quod non lente et anxie, sed
18 eodem paene quo dicebat impetu scribebat. illi, qui scripta sua torquent, qui de singulis verbis in consilium eunt, necesse est quae totiens animo suo admovent novissime adfigant; at quorum-

MPNS$\alpha\beta\nu$ 2 ab imo ad summum] ab imo usque ad summum $\beta\nu$; a summo ad (usque ad α) imum **O** || perducere (*ult.* e *corr. ex* a) **P** || iussus **P** rursum **SN** || 3 unctionem **S** || 4 *sup.* reparare *scr.* **S**[1] discutere || saepe] rursus **S** || com **M**[1] *corr.* **M**[2] || 5 lugubrauerat **M** lugubrauerant **P** || cibo] *fort.* *Schg; cf. G. Kiessling mus. rhen. 28, 498* || declamationem **S** || 6 quin] *..r;* cum **O** || rem inimicissimam (m in *in ras.* **M**[3]) **M** rem inimiscissimam **P** || 7 coenam $\beta\nu$ || fere] sero β || ligubrabat **M**[1] lugubrabat **M**[2] || 8 somnum] stomachum α || 9 stipata *Novák* || oc(occ **P**)ulorum et (et *om.* β) **O** || atiem **S** || contuderat] β *(Schott);* confuderat **MPS**$\alpha\nu$ confunderat **N**, retuderat *Ml* || 10 calorem **P**[1] || ei] *Ml, W. Wagner;* et **O**, erat *O. Jahn, fort.* *eius *(quod in* **M** ei̅ *scribi solet)* || quidem] quem **N** || 11 tamen plurimum adiuta arte **S**β || aduitam tamen arte α || adiuta arte **N** || ille praedicturus **S** || nec *post* erat *superscr.* **S** || 12 e▨didicerat (t *eras.*) **M** quae didiscerat **P** ediscerat **N** que *(sup. v.)* edidiscerat **S** que edidicerat α edidiscerat β || illa conscripserat **PS**α || id eo] *Thomas;* umde *corr. ex* cumdeo **M** cum de eo **P** tūinid **N** cum id **S**$\alpha\beta\nu$, quod eo *Mg,* unde eo *Bs* || 13 in illo] in eo α illo **S** || uideri posset posset uideri **N** || quod] quam **N** || ancxie **M** || 14 eadem **P** || discebat illi qui] **M**[1]**P**β; at illi qui (at *in ras.*) **M**[3] illi quid qui **N** illi quidem qui **S**c 15 eunt] ueniunt **NS**$\alpha\beta$ || 16 quo totiens **M**[1] *corr.* **M**[2] quociens **P** | suo *om.* amouent **P** || nouisseuel **N** || adficiant **M** afficiant **P**$\alpha\nu$ efficiant **N**β[1] afficiui affigant β[2] || ad **P** atque **NS**

cumque stilus velox est, tardior memoria est. in illo non tantum naturalis memoriae felicitas erat, sed ars summa et ad conprehendenda quae tenere debebat et ad custodienda, adeo ut omnes declamationes suas, quascumque dixerat, teneret *et*iam. itaque supervacuos sibi fecerat codices, aiebat se in animo scribere. cogitata dicebat ita, ut in nullo umquam verbo eum memoria deceperit. historiarum omnium summa notitia: iubebat aliquem nominari ducem et statim eius acta cursu reddebat; adeo, quaecumque semel in animum eius descenderant, in promptu erant.

19 video vos, iuvenes mei, plus iusto ad hanc eius virtutem obstupescere; alia vos mirari in illo volo: hoc, quod tantum vobis videtur, non operosa arte tradi potest. intra exiguum paucissimorum dierum tempus poterit quilibet facere illud, quod Cineas fecit, qui missus a Pyrrho legatus ad Romanos postero die novus homo ‹et senatum et omnem ur||banam circumfusam senatui plebem nominibus suis persalutavit; aut quod ille fecit, qui recitatum a poeta novum carmen dixit suum esse et protinus *e* memoria recitavit, cum hoc ille, cuius carmen erat, facere non posset; aut

MPNSαβν 1 et tardior **M**^{1} est tardior **M**^{2} || est memoria *α* || illo ⟨vero⟩ *Gz* || non *om.* **S** || 2 erat *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} || et *in ras.* **M**^{3} || 3 que **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || constituenda **N** custodienda *corr. ex* constituenda **S** || adet **N** || 4 suas *om.* *β* || etiam] *O. Jahn;* iam **O** || 5 in] et in **P** || 6 memoria eum *α* || 7 deceperiit **P** decipet **N** deciperet **S** || 8 actum *α* || 9 in animum (-mo *β* memoriam **S**) eius (*om.* *α*) ascenderant **NSαβ** || in proptu **M** in promtu **PNSβ** impromptu *α* || 10 iuuenis **M**^{1} *corr.* **M**^{2} mei *in marg.* *α* || plus] post **P** nunc plus *α* || iusta **P** || 11 mirari in illa **P** in illo mirari **NSα** || quod tantum] **Nαβ**; quod tantum a **MP** quidem tantum **S** tantum *ν*, *fort.* quod mirandum *A. Köhler,* quod tantum thauma *Bs* (*tantum *certe omittendum fuit*) || uidetur uobis ⟨mirum⟩ *β* uobis ⟨mirum⟩ uidetur *ν* || 12 operiosa **N** || posset **N** potest nec **S** || 13 quidlibet *α* || 14 a pyro **M**^{1} a pyrro **M**^{2}*α* aperto **P**^{1} a pirro **P**^{2}**NSβ** || die ⟨lega- **P** || 15 et *ante* omnem *om.* **P** || ominem **P** || urbanum *α* || circonfusaim *t.* i *del.* **P**^{2}) **P** || 16 salutauit *β* || aut] *αν*; *om.* **M**^{1}**PNSβ** hoc etiam *supra* ι^3 || quid ille **PNSβν** || 17 carmen nouum **Nαβ** || suum dixit **S** || *e me- a] memoria **O**, *fort.* memoriter *Gz* || recitauit *corr. ex* recitatum **P** || 18 car- *om.* **P** || facere fere non *α* || aut quid **PSβ** *supra* aut quod *add.* etiam *corr. ex* illo) **M**^{3}

quod fecit Hortensius, qui a Sisenna provocatus in auctione per-
sedit per diem totum et omnes res et pretia et emptores ordine
suo argentariis recognoscentibus ita, ut in nulla re falleretur,
recensuit. cupitis statim discere? suspendam cupiditatem vestram
et faciam alteri beneficio locum; interim hoc vobis, in quo iam
20 obligatus sum, persolvam. plura fortasse de Latrone meo videor
vobis, quam audire desiderastis, exposuisse; ipse quoque hoc fu-
turum provideram, ut, memoriae eius quotiens occasio fuisset,
difficulter avellerer. nunc his tamen ero contentus; sed quotiens
me invitaverit memoria, libentissime faciam, ut illum totum et
vos cognoscatis et ego recognoscam. illud unum non differam,
falsam opinionem de illo in animis hominum convaluisse. putant
enim fortiter quidem, sed parum subtiliter eum dixisse, cum in
21 illo, si qua alia virtus fuit, et subtilitas fuerit. id, quod nunc a
nullo fieri animadverto, semper fecit: antequam dicere inciperet,
sedens quaestiones eius, quam dicturus erat, controversiae pro-
ponebat, quod summae fiduciae est. ipsa enim actio multas late-
bras habet, nec facile potest, si quo loco subtilitas defuit, appa-
rere, cum orationis cursus audientis iudicium impediat, dicentis

MPNSαβν 1 *cf. Quint. 11, 2, 24* || hortensius (ho *et* us *in ras.* **M**³) **M** || sisenoa **M**¹ *corr.* **M**² sisinitia **N** sisinna *α* sisunia *β* || prouocatis **M**¹ *corr.* **M**² || actione **PNSαβ**¹ || percedit **P** || 2 per *om.* **NSα** || totum diem **Pα** || praetia **M** || emtores **M**¹ *corr.* **M**³ || 3 argentarios *α* || nulla re felleretur **M** nullo falleretur **NSαβ** || 4 censuit **MP** resensuit **S** || diceret **NS** dicere *α* || supendam **M**¹ *corr.* **M**² suspensam **N** || uestram cupiditatem **S** || 5 interim *corr. ex* interem **M** || hoc locum uobis (locum *del.*) **M** || in quod *He, Ml* || 6 latronem eo **M**¹ latrone[?] meo **M**³ || 7 desideratis **PNSαβ** || desideratis audire **P** || 8 prouideam **PS** *corr.* **P**¹ || memoria **NS** a memoria *αβ* || 9 difficultum (tum *corr. ex* tat) **P** || auelleretur **NSβ** || nunc] *Mg;* nec **O** || contemptus (-mpus **S**) **MPS** || 10 inmutauerit **N** || illum] illud *α* || tantum **P**¹ || 11 illud unum] donum unum *β* illum donum illud **NS** || defferam **N** || 12 in omnis **N** || omnium **S** || co luisse **P**, convellisse *Novák* || 13 quidam **N** || dixisse eum cum *α* || in **NS** || 14 quam **N** || et] etiam *α* || nuc **P** || a nullo nunc **S** || 15 facit dice **M**¹ *corr.* **M**² || 16 questiones **MPαβ** || quas **PNα** quas *corr. ex* quam 17 summe fidutiae **M** sumere fiducie **P** || 18 lo[?]co (gi [?] *eras.*) **M** || 19 cionis **S** || iuditium **M**

abscondat; at ubi nuda proponuntur membra, si quid aut numero aut ordine excidit, manifestum est. quid ergo? unde haec de || illo fama? nihil est iniquius his, qui nusquam putant esse subtilitatem, nisi ubi nihil est praeter subtilitatem; et in illo cum omnes oratoriae virtutes essent, hoc fundamentum superstructis tot et tantis molibus obruebatur nec deerat in illo, sed non eminebat; et nescio an maximum vitium subtilitatis sit nimis se ostendere. magis nocent insidiae, quae latent: utilissima est dissimulata subtilitas, quae effectu apparet, habitu latet. interponam 22
itaque quibusdam locis quaestiones controversiarum, sicut ab illo propositae sunt, nec his argumenta subtexam, ne et modum excedam et propositum, cum vos sententias audire velitis et, quidquid ab illis abduxerit, molestum futurum sit. hoc quoque Latro meus faciebat, ut sententias amaret. cum condiscipuli essemus apud Marullum rhetorem, hominem satis aridum, paucissima belle, sed non vulgato genere dicentem, cum ille exilitatem orationis suae imputaret controversiae et diceret: 'necesse me est per spinosum locum ambulantem suspensos pedes ponere', aiebat Latro: 'non mehercules tui pedes spinas calcant, sed habent';

MPNSαβν 1 abcondat **P** || proponuntur nuda **P** || 2 decidit **P** excidit *corr. ex* excedit **α** || 4 nisi▨ **M** || nil **N** || subtitilitatem **α** || et] at *Gz* || 5 tot et tantis superstructis **NSβ** || 6 hec **P** || 8 quam **α** || obsimulata **P** || 9 appareret **S** || iterponam **M**[1] *corr.* **M**[2] || 10 quibusdam] aliquibus **NSαβ** || questiones **MPαβ** || illo] *He;* illis **O** || 11 ne et] ne ad **S** || extendam **P** || 12 quicquid **O**, *et sic* **M** *semper fere* || 13 ab illis abduxerit] *Vsener, Ml, Thomas;* ab illis abduxero **O**, illis adiunxero *He,* illis adstruxero *Kss, Ml* || 14 discipuli **PSβ** || 15 maryllum **M** marillum **PNS**[2]**β** maxillum **S**[1]**αν**; *recta huius nominis forma libris manu scriptis exhibetur contr. 2, 2, 2; 2, 4, 7; 10, 3, 4; plerumque scriptum est aut 'Maryllus' aut 'Marillus'; cf. Val. Max. 5, 7, 2; Mart. 10, 55, 1. 6; Jul. Capit. Ant. phil. 8, 1. Gord. 2, 2; Spart. Hadr. 1, 2 (ubi Salmasius recte 'ullinus' scripsit); epigr. S. Paulini 79 (Poet. lat. christ. min. I), ubi cod.* s. *7558* mapulli *exhibet* || rethorem (rectorem **β**) **O** || 16 belle (b *in ras.*) **M** **S** || discentem **S** || 17 me est] **M**; est me **Pβν** est **Nα** *om.* **S** || 18 po-] habere **β** || aiebant (n *del.*) **P** || 19 hercle **P** meas hercule **N** meh(me **β**)er-**Sαβ** || pedes tui **N** cui pedes **α** tue *corr. ex* tui (*om.* pedes) **S** || spines *ex* spinas **S** || habent *del. et* habitant *superscr.* **S**[1]

et statim ipse dicebat sententias, quae interponi argumentis cum-
23 maxime declamantis Marulli possent. solebat autem et hoc genere exercitationis uti, ut aliquo die nihil praeter epiphonemata scriberet, aliquo die nihil praeter enthymemata, aliquo die nihil praeter has translaticias quas proprie sententias dicimus, quae nihil habent cum ipsa controversia inplicitum, sed satis apte et alio transferuntur, tamquam quae de fortuna, de crudelitate, de saeculo, de divitiis dicuntur; hoc genus sententiarum supellectilem vocabat. || solebat schemata quoque per se, quaecumque controversia reciperet, scribere. et putant illum homines hac virtute caruisse, cum ingenium quidem eius et hac dote abundaverit? iudicium autem fuit strictius; non placebat illi orationem inflectere nec umquam recta via decedere, nisi cum hoc aut ne-
24 cessitas coegisset aut magna suasisset utilitas. schema negabat decoris causa inventum, sed subsidii, ut quod [palam] aures offensurum esset, si palam diceretur, id oblique et furtim subreperet.

MPNS$\alpha\beta\nu$ 1 et *om.* **P** || quas α || interpoũi **N** || quammaxime **PNS**$\alpha\beta$ || 2 marylli **M** marilli **PNS**$\alpha\beta\nu$ || 3 aliquo die *add.* $\beta\nu$ *(R. Wachsmuth)* || epiphonematha (i *corr. ex* o) **P** epiphonelimata **N** ephiponemata **S** empthimemata α epithemarata β || scriberet ⟨ut⟩ α || 4 aliquo die nihil praeter enthymemata *om.* **M**[1]β aliquo die nihil nisi preter enthimemata *in marg. add.* **M**[2] || enti(-thi **P**)memata **PNS** epiphonemata ⟨scriberet⟩ α || nichil nichil **S** || 5 translatiuas **N**α translatas **S** || propriae **M** || dices **S**[1] || que **M**[1] *corr.* **M**[2] || 6 cum ipsa *om.* **NS** || ipsa *om.* β || controuersiarum **N** controuersiae **S** || controuersia ipsa α || satis *om.* β || et *om.* β || 7 quae *om.* **N**α || 8 supelletilem **M**[1] *corr.* **M**[2] suppellectilem **P**$\alpha\beta$ superlectilem **S** || 9 scemata **NS**$\alpha\beta$ || per se] persequi **S**β || quicumque **NS** || controuersiam **S** || 10 reciperet, scribere] recipere uel rescribere α scribere **N** scriberent **S** || et] cum α || hac virtute] *fort.* acumine *Kss* || 11 et] **N**; sed **M** *om.* **PS**$\alpha\beta\nu$ || habundauerit **MPNS**β || 12 indicium **P** || autem fuit strictius] **MS**; autem strictius fuit **P** affuit scrictius **N** autem fugit strictius α autem eius fuerit strictius $\beta\nu$ || illi *om.* 13 decedere] discedere a fine β discedere ν || cum] com **P** *om.* **N** || hac α || 14 aegisset **M**[1] coaegisset **M**[2] || suasuisset **S** et suasisset **N** || ma **PNS**$\alpha\beta$ || 15 sub//sidii **M** || ut quod] umquam **N** ut qui **S** || paulan *del. Gr* || 16 esset] erat **P** esse **N** || subreperet] **M**[2]β; subriperet **M**[1]**S**α s peret **PN**ν

summam quidem esse dementiam detorquere orationem, cui esse rectam liceret. sed iam non sustineo diutius vos morari: scio, quam odiosa res mihi sit Circensibus pompa. ab ea controversia incipiam, quam primam Latronem meum declamasse memini admodum iuvenem in Marulli schola, cum iam coepisset *ordinem* ducere.

I.

Liberi parentes alant aut vinciantur.

Duo fratres inter se dissidebant; alteri filius erat. patruus in egestatem incidit; patre vetante adulescens illum aluit; ob hoc abdicatus tacuit. adoptatus a patruo est. patruus accepta hereditate locuples factus est. egere coepit pater: vetante patruo alit illum. abdicatur.

Porci Latronis. Quid mihi obicis? puto luxuriam: quid- 1
quid umquam inmodesta largitione effu||dimus, id omne consummatur in alimentum duorum senum. cum vetaret me pater, aiebat:

MPNSαβν 1 esse] esse sententiam **P** *om.* **NS** || tui **N** || rectam esse **Nβ** || 2 iam diutius uos nolo morari (*om.* non sustineo) **NSα** || 3 mihi *om.* **NSα** || sit res (*om.* mihi) **P** || sit odiosa (*om.* res mihi) *β* || tricentibus **S** || aea **M** || 4 declasse **N** || 5 in] i **M**[1] *corr.* **M**[2] || maryilli **M** marili **P** marilli **NSαβν** || secla **P** || cum] cumcum **P** || cepisset **O** || ordinem ducere] *Thomas (cf. Quint. 1, 2, 24);* diem ducere **MPα** dicere diem **NS** ducere diem *βν* || eplicit prologus *α*

BVDv *In* **A** *duo folia desunt, in quibus scripta erant verba* eligere brevem *(suas. 7, 10)* . . . ali vetuit *(p. 16, 8); in* **B** *initium huius primae controversiae bis exaratum est* (quid mihi [*v. 14*] . . . praestare [*p. 17, 18*]), *quae apographa sese excipientia, si quando inter se discrepant, litteris* **B**[a] *et* **B**[b] *distincta sunt* || intiatur *corr. ex* uintietur **B** || 12 iactus **B**[b] || 13 aluit **VDv** || illum ⟨aduens⟩ **E** || abdicatur] *τ*; abdicatus **BVDv** abdicatur contradicit **E**, abdicatur. radicit abdicatus *Spengel* || 14 Porci Latronis *om.* **BVDv** || luxuriamus **B**[b] || quid **V** *et sic semper* || 15 largitione] **BV**[1]**Dvτ**; largitione non **V**[2]**T** || conmatur] *Bs;* consumatur **BV** consumebā *v* consumebatur **Dτ** || 16 uetabat *fort.* *me *del.* || pater ⟨alere te⟩ *Gz*

'ipse mihi, *si* egerem, alimenta non daret'. eo iam perductus
erat, ut omnem spem ultimorum alimentorum in ea *sola* domo
poneret, in qua habebat *et* abdicatum et inimicum. ecce oppres-
serit mors egentem: quid facturus es? pluris tibi frater efferen-
dus quam alendus est. quisquis rogatus est, ait: 'quid porro?
tam locuples fratrem alere non potest?' miserrimus senex divi-
2 tiis tuis etiam blandimentum in stipem perdidit. 'ipse', inquit,
'me al*i* *vet*uit'. imitationem alienae culpae innocentiam vocas?
ne eo quidem aestimas, quanta ista crudelitas sit, quod, si quis
fratrem non alit, ne a filio quidem alendus est? quid adoptionem
iactas? tunc ad te veni, cum haberem divitem patrem. parcatis,
quaeso, patres: praesentes habemus deos. scis tuto te facere:
etiamsi abdicaveris, alam. fatendum est crimen meum: tardius
3 miseritus sum; itaque do poenas: egeo. parentibus meis, cum in
cetera odium sit, tantum in meam notam convenit. o felix specta-
culum, si vos in gratiam possum reducere, faciamque hoc, vultus
quoque vestri hortantur. surgite patres, adeste iudices: alter
mihi ex parentibus servatus, alter servandus est. porrigite mu-

BVD*v* 1 si *add. Bs,* ⟨cum⟩ **V^{2}D*v*** || dabat **D^2*τ*** || 2 omnem] **E**; omnium **BVD*v*** || ultimorum *del. Kss* || sola *add.* **E** || 3 et *add.* **E** || addicatum **B** || oppresserit] *Schg;* oppressit **BVD*v***; *cf. 2, 1, 2; 10, 5, 14* || 4 mors egentem] *Bs;* morescentem **BVD** mores centum ***v*** mors senem ***τ***, mors esurientem *Schg* || facturus] *Kss;* acturus **BVD*v*** || etferendus **B^a** || 5 *verba* quisquis . . . perdidit *(v. 7) ante* ecce *(v. 3) transp. Gz* || quisquis] quis **VD*v*** || ait] *Gr;* aut **BVD*v*** || 6 tam] **D^2*τ***; tum **BVD^1*v*** || fratrem] *cod. Vatic. Schotti;* frater **BVD*v***, frater ⟨fratrem⟩ *O. Ribbeck,* frater (alere) ⟨te⟩ *Gz* || misserrimus **B^b** || diuitias suas **VD*v*** || 7 etiam ⟨extremum⟩ **D*vτ*** || prodidit **D** || 8 ali vetuit] **E**; alui **B^a** aluit **B^{b}VD^1*v*^{1}** non aluit **D^2*v*^{2}*τ*** || imitationem: *hinc denuo incipit* **A** || 9 nec **VD*v*** || 10 nec **VD*v*** || 11 haberem] *fort.* habebam *Ml* || *parcatis] parcius **AB^{b}V*v*** *(Kss)* parcus **B^a** partius **D**, parcas *O. Gruppe (f. r.)* || 12 fratres **VD*v***, pater *Kss (f. r.)*, patri *O. Gruppe* || parcosque si patres *O. Ulbrich* || haberemus **AB** || tuto tuto **B^b** tu tote **T** tu stulte ***τ*** al' tanti te ***τ*** || 14 misertus **AVD*v*** || item do penas **C** *om.* **B^{a1}** || ego **B^a** egea **B^b**, egentem ⟨patrem video⟩ *O. Grupp* 15 tantu **A**, tamen *Gz* || noxam *He* || convenit] quaerunt **D** || 16 possumus **B** faciamque oc **A** fatiamque hoc **B** faciam hoc quoque **D*v***, faciam quia *Schott,* pacemque: hoc *He,* faciam quod *Kss* || cultus **AB**

tuas in gratiam manus; me foederi medium pignus addite: inter contenden‖tes duos medius elidor. ergo fame morientem videbo, per cuius cineres iuraturus sum? omnis instabilis et incerta felicitas est. quis crederet iacentem supra crepidinem Marium aut fuisse consulem aut futurum? quid porro? tam longe exempla repeto, tamquam *in do*mo desit? qui illum vidit quid non timendum felicibus putat, quid desperandum infelicibus? Ivni Gal- 4
lionis. Ego indicabo, cur me abdices: tu indica, cur adoptaveris. quaedam accidunt nova. equidem [nova] illud non miror, quod misericordia obicitur: illud miror, quod hic obicit; sic enim me gessi, ut hoc crimine duos patres obligarem. uterque me amat, uterque ali miser desiderat, uterque prohibet. nec secum nec cum fortuna bene convenit. conponite aliquando bonos quidem, sed contumaces viros. uter discordiae causam praebuerit, nolite a me exigere: uterque patruus est, uterque pater est. transit ad istum fratris sui et fortuna et animus. misericors sum: non muto patrem, *o* si naturam mutare potuissem! P. Asprenatis. Fortunae 5
lex est praestare quae exegeris. miserere: mutabilis est casus;

CDv 1 fidere **AB**^{b} fideri **B**^{a} foedere **VDv**, fidei *Bs* ‖ adite **D** ‖ 2 duos] *cf. § 6;* vos *Kss* ‖ uelidor **AB**, *fort.* vi elidor *Gz* ‖ moriente **A**^{1}**B**^{b} ‖ 3 iuraturus] **ABτ**; curaturus **VDv** ‖ 4 crepidinem ⟨Carthaginis⟩ *A. Schaefer; cf. 7, 2, 6* ‖ aut *add.* **E** *et cod. Vatic. Schotti* ‖ 6 *repeto, tamquam in domo desit] repeto tamquam modo (modo// **A** modum **B**^{b}) sit (non sit **VDv**) **Ov**, repeto, tamquam non domi sit? *Bs,* repeto, tamquam nemo sit, (qui illum viderit?) *Konitzer,* repeto, tamquam modo sciat (qui illum vidit?) *Rebling,* repeto, tamquam modo non sint? *Thomas,* repetam, quom adsit (qui illum vidit?) *Kss,* repeto, tamquam domi desint? *Gz,* repeto, tamquam adsit (qui illum vidit?) *Linde* ‖ vicit *Gr* ‖ 7 putat] *Bs;* putas **Ov** ‖ qui **B**^{a} ‖ disperandum **B**^{a} ‖ galionis **A** ‖ 8 indica] **Dv**; indica// (s *eras.*) **AT** indicas **BV** *var. l. in* **v** ‖ quur **B**^{a} ‖ 9 accidunt] *Gr;* accedunt **Ov** ‖ quaenam acciderunt nova? *Schg* ‖ quidem **AB**, et quidem *Schott* ‖ nova *del. Bs,* um *Gr* ‖ 10 hic obicitur (hic *del.*) **B**^{a} ‖ 11 crimen **AB**, ⟨uno⟩ crimine *He* ‖ . obligaret *Kss* ‖ 12 *post.* uterque] iterque **B**^{b}, uterque ⟨alterum⟩ *Gr* ‖ cum] *Mg;* mecum **Ov** ‖ 15 exiere **B**^{b} ‖ transiit **Dv** *(Bs); cf. Lachmann ad* r. *p. 208, Ml progr. Landsberg. 1865, 17* ‖ 16 istam **AB**^{b} ‖ mutassem *Schott,* vitio (patrum) *Kss* ‖ 17 o *add. Kss* ‖ natura militare **AB** ‖ muto. ⟨o⟩ patrum ‖ pasi renatis **AB** p. asirenatis **Vv**^{1} ‖ 18 praestarae **B**^{a} ‖ exigeris **AT**

dederunt victis terga victores et quos provexerat fortuna desti-
tuit. quid referam Marium sexto consulatu Carthagini mendi-
cantem, septimo Romae imperantem? ne circa plura insta||bilis
fortunae exempla te mittam, vide, quis alimenta rogetur et quis
roget. Ivni Othonis patris. Time mutationem: et ille nihil prius
6 ex bonis quam filium perdidit. Arelli Fvsci patris. Ecquid
aperis mihi penates tuos? non sum hospes gravis, unum senem
adduco. hoc tibi vitio, pater, placui. venit ignotus senex; volo
transire tacentem; per patrem rogat. ergo aliquis peribit fame,
qui filium tuum optat superstitem? quid hoc esse dicam, quod
me tam periculose abdicant? quod totiens isti fortunam mutant,
quotiens ego patrem? redite in gratiam: inter funestas acies
armatae manus in foedus porriguntur. perierat totus orbis, nisi
iram finiret misericordia. aut si tam pertinacia placent odia,
parcite: iactatus inter duos patres, utriusque filius, semper tamen
felicioris abdicatus, positus inter duo pericula, quid faciam? qui
alunt abdicantur, vindicantur qui non alunt. illud tamen, pater,
7 deos testor: divitem te relinquo. Cesti Pii. Tali me operi prae-
paraveram: volebam fratres in gratiam reducere. hoc tu obicis?
at nisi impetravero ut boni fratres sint, impetrabo ne mali patres
sint. uterque me amavit, uterque pro me vota fecit, quantum

CDv 1 aderunt **AB** || uicos terra **B** || prouexerant **AB** prouexit **D** || detstituit **A** || 2 consulatum **AB** || carthagi **B** cartagini **V** karthagin **Dv** || mendicantum **A** || 3 Romae] *Gr;* more **AB** *om.* **VDv** || 4 mittam, vide] **E** *cod. Vatic. Schotti;* mittamus de (da **VDv**) **Ov** mittamus uide **A**$^{?}$**τ** || 5 iunii **AV** || otonis **Ov** || time] *Kss;* timeo **Ov** || mutatationem **A** || 6 ecquid] **D**$^{?}$**vτ**; haecquid **O** quid hec **T** || 7 aperigini **A** aperigmi *corr. ex* aperio mi **B** aperigmi **V** cerno (*add.* **D**$^{?}$**v**^{2}) an peregrini **Dvτ** || 8 adduco] aduoco **E** || placui] **A**^{2}**Dv**^{1}**Eτ**; placuit **Cv**^{2} || 9 tacentem] *Kss;* iacentem **Ov** || rogaret **AB** rogatat **VDv** || 10 tuum] *Schg;* suum **Ov** || orat *Mg* || supersumtem quic **B** || 11 toties **AB** || 12 quoties **AB** || aties **B** || 13 armati **v** || periret **D**^{2} || 14 finierat **D**^{1} || pe natia **AB** || 15 <mihi *vel* filio> parcite *Gr* || 16 felicioris] **E**; felicior **O** duo *corr. ex* duco **B** || fatiam **B** || 17 aiunt **AB** || vindicantur] *Gz (cf. them* mendicant **Ov** || qui] **A**^{2}**D**$^{?}$**τ**; quia **Ov** || 18 ali **AB**, alii *He, Mg* || praeparavera **D**$^{?}$**τ**; pte(pre **V**)parauerant **Ov** || 20 at] an (..?) *Gz* || <non> impetrabo *K* 21 amauit *corr. ex* amauerint **B**

est si dixero: 'uterque me aluit'? quae causa fuerit discordiae, nescio; timeo, ne iste prior *iniuriam fecerit, qui prior* egere coepit. quid obicis, pater? *misericordiam?* scio quendam in hac civitate propter istud crimen adoptatum. 'fratrem', inquit, 'alere no||luit'. **Invenisti quod possem defendere. possum liberos tollere, ut primum hoc illis narrem, avum illorum fame perisse? non fefelli te, qualis essem: scivisti, cum adoptares. bis abdicatus sum: volo utramque causam meam agere, neutram per me volo; adsit mihi altus: semper causa mea habebit advocatum patrem. alter alterum amet: uterque me amavit. vis illum veras poenas dare? sentiat, quam bono fratri iniuriam fecerit. POMPEI SILONIS. 8
De patre *vestro merui* bene, quamquam eum per aetatem nosse non possum; sed habet et ille beneficium meum: duos eius filios alui. surge, infelix senex. quid? putatis illum flere, quod eget? immo quod abdicavit, quod *non* aluit. ARGENTARI. Vides enim, liberalis in domo tua esse coepi! ille propter me duxit uxorem, cum fortasse iuvenem adoptare posset. haec abdicantis fuere verba: 'i ad illum, quem magis amas quam patrem'. non omnibus imperiis patris parendum est. nihil in te novi facio: scis me

CDv 1 me *om.* **A** || discordia **A** || 2 nestio **B** || iniuriam fecerit prior *add. Bs,* qui *add. Schott; cf. Gr* || 3 caepit **Dv** || *misericordiam? *add.*; ⟨puto, misericordiam⟩ *Kss, R. Wachsmuth quaest. cr. 3,* ⟨scilicet misericordiam⟩ *Gz, fort.* *⟨misericordiam, puto.⟩; *lacunam statuerat Schg* || 5 uoluit D^1 || *ante* invenisti *rhetoris nomen intercidisse vidit Trabandt* || quo se posset *Bs spic. crit. 6,* quo id possem *anonymus in Lit. Centralbl. 1869, 1064* || 6 ut] *Gruter;* et **Ov** || hoc illis] **τ**; oculis **Ov** || 7 fefelli te] *Bs;* fefellit et **Cv** fefelli et **Dτ**, fefellit te *Kss* || esse miscuisti eum **AB**; *cf. Sander Sprachgebr. 1, 12; 2, 20* || 8 neutriam **B** || pro **D** || 9 altus] *Schg;* alius **Ov** || causam habebit **A** || 10 alter] uel alius **v** || me amavit] *Bs;* meam habit **A** me amabit **BVDv** || 12 patre] uel auo **τ** || vestro *add. Schg,* merui *add. He; cf. Vahlen mus. rhen. 13, 549* || mquam eum] *Bs;* quam meum **AB** quod in eum *corr. ex* quam meum **V** d eum **Dv** quid in eum **T** quid meum **τ** quod cum **τ** *in marg.* || 13 benem **B** || filio **A** || 15 immo] **Dv** ymo **τ**; emo **C** || non *add. Fb* || alui **τ** || . ut deserui, liberalius . . . coepit *Kss* || 16 cepi **A** || 17 possit D^1 || 18 i *add.* ·²**τ**; *cf. § 10;* ⟨abi⟩ *Gz* || adi illum *Bs* || non] nam ut D^2 ut **τ** || 19 imperes patri ri *om.* **D**) **Ov** || parendum **AB** || in te] *Bs;* inter **AB** interim **VDv** || fatio **B**

et priori patri non paruisse. venit immissa barba capilloque deformi, non senectute sed fame membris trementibus, summissa et tenui atque elisa ieiunio voce, ut vix exaudiri posset, introrsus conditos oculos vix allevans: alui. quomodo, quaeritis? quomodo

9 istum. Corneli Hispani. Puta me hodie non abdicari, sed adoptari. volo quaedam futuro praedicere patri: hic, quem vis adoptare, inimicum patris sui invito patre aluit. reliquit aequo || animo beatam domum, ut cum mendico viveret. noveris oportet hoc eius vitium: ad praestandam calamitosis misericordiam contumax est. nec tamen habeo, quod de hoc vitio meo queri possim: hoc inveni patrem, hoc perdidi. quam multi patres optant similem filium! ab his abdicor. homo est: non vis alam hominem? civis est: non vis alam civem? amicus est: non vis alam amicum? propinquus est: non vis alam propinquum? sic pervenitur ad patrem. homo est, civis est, amicus est, propinquus est. *ista* condicione ergo non erit vitium porrexisse stipem, nisi dixero: 'pater

10 est'? Vibi Galli. Circumibo tecum, pater, aliena limina; ostendam omnibus et me, qui alimenta dedi, et te, qui negasti. Romani Hisponis. Scio, pater, melius esse quod tu dicis: istud ego si possem, numquam abdicatus essem. fateor, vitium est. hoc quo-

CDv 2 summissa et] *Schg (cf. H. Speck diss. Vratislav. 1874, thes. 5);* semesa et **Ov**, senex ac *Gz (cf. p.18, 8)* || semesa et tenui ⟨facie⟩ *Konitzer* || 3 posset] **D**^{2}**v**^{1}; possit **CD**^{1}**v**^{2}; *cf. § 6* || allevans ⟨alimenta rogavit⟩ *Gz* || introssus **B** 5 puta] **D**^{2}**τ**; putas **Ov** || 6 futuro] *Gr;* futura **Ov** || 7 tui **D** || equo **C** || 8 beatam] uestram **D** || 9 prestandum **A** || 10 possem **AB** poss& im (& *del.* **D**^{2}) **D** || 11 inveni] *He, Bs;* ineni **AB** enim **VDv** || hoc] quo *Gz* || ⟨patruum⟩ perdidi **VDv** || *fort. verba ita transponenda sunt:* *hoc perdidi patrem, hoc inveni || obtant **B** optent **D**^{2} || simile **A** talem **D**^{1} || 12 ab his] *Vahlen;* bis **Ov** || abdico **AB** || 12—14 *quater* alam] **v**^{2} *(Bs); quater* alium **Ov**^{1} *quater* ali **τ** *quater* alienum **D**^{2}, *quater* ali a me *Gz* || ciues **A** ciues *corr. ex* ciuis **B** || 13—14 *bis* nouis non uis **A** || 14 prouenitur **A** || 15 patres **Ov** || ciues **AB** || *ista *add.* ⟨ea⟩ *Vahlen* || conditione **C** || 16 stipema **B**, stipem alicui *Linde* || nisi] igitur si *Gz* || 17 Galli] *Bs;* calb **AB** calbi **VDvτ** caldi **T** || circuibo **VDv** || li nam **B** || 18 *post.* qui *in marg. scr.* **V** || necasti **AB** negasti *in ras.* **V**^{2} || 19 st **AB** || 20 quoque prior me **D**

que in me prior emendare voluit pater nec potuit. impulisti me in fraudem: qui me abdicabat aiebat: ʻnon oportebat fieriʼ, tu dicebas oportere, tibi credidi. ʻnon deditʼ, inquit, ʻmihi alimentaʼ. defuerunt tibi? quisquis alimenta a mendico rogatus est, nihil amplius quam monstrat: ʻi ad fratrem, i ad filiumʼ. iam quidam nobis eandem fortunam precantur. crede mihi, sacra populi lingua est. Albuci Sili. Tollite vestras divitias, quas huc atque illuc incertae fortunae fluctus appellet; redite in gratiam: innocens sum.

Pars altera. Valli Syriaci. Crescere ex mea || proposuit in- 11
vidia: sequemur senes, quo vocat ambitio iuvenilis et contionem illi praebebimus? melius se potest iactare quam defendere. ecquid iustus metus meus est, ne heredem ingratum scribam, inimicum relinquam? inter cetera, quae mihi cum inimico fateor esse communia, et hoc est: infelicissimam ambo et tristissimam egimus vitam, excepto uno quod alter alterum egentem vidimus. proici me adiectis verborum contumeliis iussit: ad caelum manus sustulit fassus huius se spectaculi debitorem, et tunc primum fratri vitam precatus est. laetitiam parati patrimonii ut ex tanto calamitatium stupore nullam percepi, nisi quod isti daturus omnia eram, illi negaturus. liquet nobis deos esse: qui non aluit eget, qui in domum suam fratrem non *re*cepit in publico manet.

CD*v* 1 *fort.* ⟨tu⟩ impulisti *Gz* || 2 agebat **AB** || 3 dicebas oportet **D** || 4 mendico] **V**^{2}**D**; medico **C*v*** || 5 quam ⟨misereri⟩ monstrat **D*v*** || u (ii **V**) ad **C** || ii ad **C** || *utroque loco supra* i, *quod in ras. scriptum est,* uade *add.* **D*v*** || quidam] *Schg;* quidem **O*v*** || 6 lingua] *G. Ranchinus;* digna **O*v*** || 7 silii **O*v*** || 7 incorte **AB** || 9 prae(pre **B**)posuit **AB** || 10 iuuenilis *corr. ex* iuuenalis **A** || concionem **A** conditionem **D*τ***, cognitionem *(cf. § 23) vel* notionem *Gr,* reconciliationem *Arthur Floss; cf. Vahlen mus. rhen. 13, 550 et Bs spic. cr.* 7 || 11 ecquid] **D**^{2} *(Ml);* ecqui **C*v*** atque **D**^{1} atqui ***τ*** || 12 est] **A**^{2}; tu est **A**^{1}**B** tu **VD*v*** || 13 fateor] *Schg;* patior **O*v*** || 14 communia] omnia **D** || infelicissi-n **O*v*** || ambo] **A**^{2}**D**^{2}***v***^{2}***τ***; amabo **O*v***^{1} || 16 proici me] *Benndorf, Mg;* proici- **C*v***^{1} proiecimus **D*v***^{2}***τ*** || adiectis] ***τ***; adiecistis **C** *et* ***v*** *(?)* adice istis **D** || laeetitiam **A** || ex tanto] *Bs;* extant **O*v*** || 19 calamitantium **B** calamita- **D*v*** || stupore *bis scr.* **A**^{1}**B** *post. del.* **A**^{2} stupores **VD** stuporet ***v***, stupore -ens *Gz* || percipi **B**, percepissem *Schg* || 20 illi] nihil *Schg* || 21 recepit] -; cepit **O*v***

aequavit iam potentiam meam cum illius potentia fortuna, nisi quod haec prior facere non possum. adoptavi te cum abdicatus
12 es: cum adoptas abdico. Vibi Rvfi. Cum egerem, aiebam: 'satis se vindicavit, quod a dispensatore locupletis inimici consors modo omnis fortunae diurnum petam'. Marvlli. Ille vitam audebit rogare, qui mori malet quam sua verba sibi dici? multis debeo misericordiam, multis tuli. quisquis est qui me ulla calamitate simili effingit, perinde habeo, ac si gradu cognationis attingat. scio, quam acerbum sit supplicare exteris; scio, quam grave sit repelli a domesticis. scio, quam || crudele sit cotidie et mortem optare et vitam rogare. etiamsi tu non odisti eum, qui mihi fecit iniuriam, ego *odi eum,* qui fecit tibi.

13 Divisio. Divisio controversiarum antiqua simplex fuit; recens utrum subtilior an tantum operosior *sit,* ipsi aestimabitis: ego exponam quae aut veteres invenerunt aut sequentes adstruxerunt. Latro illas quaestiones fecit: divisit in ius et aequitatem, an abdicari possit, an debeat. *an possit* abdicari, sic quaesit: an necesse fuerit illum patrem alere et ob id abdicari non possit, quod fecit lege cogente. hoc in has quaestiones divisit: an abdicatus non desinat filius esse; an is desinat, qui non tantum abdicatus sed etiam ab alio adoptatus est. etiamsi filius erat, an quisquis patrem non aluit puniatur, tamquam aeger, vinctus, captus; an aliquam filii lex excusationem accipiat; an *in* hoc

CDv 1 equabit **AB** || illius impotentia *Schg* || 2 hoc **D** || 3 adoptas] *Fb;* abdicas **Ov** || Rufi] *Schott;* furii **Ov** || agebam **AB** || 4 disspensatore **B** || consors] cors **A** || 5 marilli **A** maryli **B** marylli **VDv** || vitam] *Ml;* autem (aūt **B**) **Ov**, *fort.* alimenta *Ml* || 6 rogare, qui] rogar ci **AB**, *fort.* rogare? immo *Kss, Ml* || malet] *Ml;* mallet **Ov** || 7 misericordia **A** || ⟨a⟩ multis *vg* || tulit **AB** || 8 simili] *Schg;* similem **Ov**, simili meae *Gz* || habebo **Ov** || 9 suplicare **ABT** || exteros **Ov**, *quod tuentur Bs, Rebling, Sander* || 10 crudele] graue **Dv** || 12 o. eum *add.* **E** || 13 diuisio *om.* **Dv** || controuersiarum (i *corr. ex* a) **A** || 14 si *add. Gz* || 16 illas] *Fb;* alias **Ov** || 17 an possit *add. Gr* || abdicari *del.* **A**² si **AB** || quaerit **VDv**, quaesiit *Bs* || 18 fueirit **B** || *fort.* *non *del.* || 19 hos in **Ov** questiones **C** || 20 desinit **O** || filius] reus **D** || 21 alio] *Fb;* auo **Ov** || filius] reus **D** 22 alit **D** || 23 an iniquam **Ov** || accipit **Ov** || in hoc] *Bs;* hoc **O** hic **vr** (*Gr*

accipere potuerit. an abdicari debeat, per haec quaesit: an, etiamsi
ille indignus fuit qui aleretur, hic tamen recte fecerit, qui aluit;
deinde an dignus fuerit qui aleretur. novi declamatores Graecis 14
auctoribus adiecerunt primam illam quaestionem: an adoptatus
abdicari possit. hac Cestius usus est. adiecit quaestionem [Gallio]
alteram: an, si abdicari possit etiam adoptatus, *possit* ob id vitium,
quod, antequam adoptaretur, notum fuit adoptanti. haec autem
ex aequitatis parte pendet et tractatio magis est quam quaestio.
Gallio quaestionem primam Latronis duplicavit sic: licuit mihi
alere etiam te vetante; deinde non licuit non alere. in priore
parte hoc vindicavit, non posse filium ob || id abdicari, quod esset
suae potestatis; nulli autem interdici misericordia: quid, si flere
me vetes, cum vidi hominem calamitosum? quid, si vetes propter
aliquod honestum factum periclitanti favere? adfectus nostri in
nostra potestate non sunt. quaedam iura non scripta, sed omnibus
scriptis certiora sunt: quamvis filius familiae sim, licet mihi
et stipem porrigere mendico et humum cadaveri *inicere*. iniquum
est conlapsis manum non porrigere: commune hoc ius generis
humani est. nemo invidiosum ius postulat, quo alteri profuturus
est. Latro illud vehementer pressit: non feci ratione, adfectu 15
victus sum. cum vidissem patrem egentem, mens non constitit
mihi; quid vetueris, nescio. hoc aiebat non esse tractandum

CDv 1 haec] *Kss;* hoc **Ov** || quaesiit **VDv** || 2 hoc **D** || fecit **Dv** || 3 indignus fuit **D** || 4 questionem **C** || abdicatus **Dv** || 5 poss **A** posset **B** || cestiys **A** || adicit **Ov** || Gallio *del. O. Gruppe* || 6 adoptatius **A** || *possit *add.* || possit adoptatus, ⟨possit⟩ etiam *Gz* || 7 notum] **τ**; nocium (?) **A**[1] nouum **A**[2]**BVDv** || adoptati **Ov** || hoc **D** || 8 quam *om.* **B** || questio **AB** || 9 questionem **AB** || 10 priori **VDv** || 11 abdicare **AB** abdicari *corr. ex* abdicare **V** || 12 nulli] **τ**; nulla **Ov** || 14 fetuere **A** secuere **B**, studere *Wissowa,* metuere *Novák,* succurrere *Kss,* (periclitantis) servare *He,* (periclitantis) misereri *Gz,* (periclitantis) tueri *Linke* || adfectus *corr. ex* adfestus **B** || 15 non *add.* **Eτ** || iura] **Eτ**; ina **Cv**[2] enim iura **Dv**[1] *(vg),* in iure *A. Augustinus,* etiam iura *Gz* || 17 pere **B** || umum **AB** || inicere *add. Gz; cf. Quint. decl. mai. 5, 6* || 19 quo] *He,* quod **Ov** || profuturum **VDv** || 20 ratione] **Dv**[1]**τ**; rationem **C** rationis **v**[2] || actu **A** affectus (s *del.*) **Dv** || 22 nestio **B** || aiebat] *Bs;* ai(ag **A**)ebant **Ov**

tamquam quaestionem; esse tamen potentius quam ullam quaestionem. Fvscvs Arellivs pater hoc movit in ultimo tamquam quaestionem: putavi te, quamvis vetares, nihilominus velle ali fratrem: eo vultu vetabas aut mihi ita videbaris. Cestivs audacius; non fuit contentus dicere: 'putavi velle te', adiecit: 'voluisti et hodie quoque vis' et sua figura dixit omnia, propter quae velle deberet. 'quare ergo abdicas? puto, indignaris praereptum tibi officium'.

16 Latro colorem simplicem pro adulescente *habuit:* habere non quo excuset, sed quo glorietur. non potui, inquit, sustinere illud durum spectaculum. offensam mihi putas tantum excidisse? mens excidit, non ‖ animus mihi constitit, non in ministerium sustinendi corporis suffecerunt pedes, oculi subita caligine obtorpuerunt: alioqui ego, si tunc meae mentis fuissem, expectassem dum rogarer? Fvscvs illum colorem introduxit, quo frequenter uti solebat, religionis: movit, inquit, me natura, movit pietas, movit humanorum casuum tam manifesto approbata exemplo varietas. stare ante oculos Fortuna videbatur et dicere talia:
17 esuriunt qui suos non alunt. Albvcivs hoc colore: accessit, in-

CD*v* 1 questionem **AB** ‖ *verba* esse . . . quaestionem *om.* **A** ‖ questionem **B** ‖ *fort.* tamquam quaestionem *del. esse cens. A. Köhler* ‖ 3 questionem **AB** ‖ putauit **AB** ‖ vetares] **D**?v^1**τ**; ueterem **CD**^{1} uetarem *corr.* **V**^{1} uetarer v^2 ‖ nihilhominus **B** ‖ ali] **τ**; alii **AB** alia *corr. ex* alii **V** alia **D*v*** ‖ 4 cecius **CD**^{1} ‖ audatius **C** ‖ 5 nontentus **AB** ‖ putauit **AB** ‖ *fort.* 'putavi te velle' et *Kss* ‖ 6 odie **AB** ‖ quoque vis] **D*v*τ**; quis **C**; *cf.* **mus. rhen. 21, 425; ann. phil. 1873, 554* ‖ hodieque vis *Bs* ‖ sua] sine *Gr, fort.* ea usus *Gz* ‖ 7 praereptum] **τ**; pre(prae **A**)teritum **O*v*** ‖ 8 offitium **AB** ‖ 9 adolescentem **A** adulescentem **B**^{1} ‖ habuit *add. Kss* ‖ *fort.* *⟨induxit *vel* introduxit *(sic Gz)*⟩ pro ‖ 10 ⟨se⟩, sed *He* ‖ 11 expectaculum **AB** ‖ offensas **D**^{1} ‖ mi **AB** ‖ 12 mi **AB** ‖ in *om.* **D** ‖ 13 subiita **AB** ‖ 14 ergo **V** ‖ si▒ (t *eras.*) hunc **A** sit hunc **B** ‖ fuisse **AB** fuissaes **V** fuisses non **τ** ‖ ex(exs **AB**)pectasses **C** ‖ 15 dum] donec **D**^{1} ‖ istum **D** ‖ 16—17 movit] *Gr; ter* mouet **O*v*** ‖ 17 ⟨et⟩ humanorum **D** ‖ casuum] *Fb;* causa (et **VD*v***) **O*v*** ‖ aprobate **AT** eaprobatae **B** aprobata **τ** ‖ 18 varietas] *F* ueritas **O*v*** ‖ ante] te **AB** ‖ 19 *esuriunt] hae (hi **VD*v***) sunt **O*v***, hi esuriu *Thomas Herm. 21, 56 (cf. 1, 7, 1),* (: talia) accersunt *Mg,* (: talia) habebunt *G* aiunt **AB** ‖ albicius **AB** albucius *corr. ex* albicius **V**

quit, ad me pater, nec summis*sis* verbis locutus est; non rogavit; sciebat, quomodo agendum esset cum filio, alere me iussit; recitavit legem, quam ego semper scriptam etiam patruo putavi. et deinde dixit: praestiti non quantum patri praestare debui, sed quantum vetanti subripere potui. Blandvs colore diverso: venit subito deformis squalore, lacrimis. o graves, Fortuna, vices tuas! ille dives modo superbus rogavit alimenta, rogavit filium suum, rogavit abdicatum suum. interrogas, quam diu rogaverit? ne di istud nefas patiantur, ut diu rogaverit; diutius tamen quam tu. quaeritis, quid fecerim? quod solebam. Silo Pompeivs hoc co- 18
lore: movit, inquit, me quod nihil suo iure, nihil pro potestate, quod tamquam patruus accessit. ego vero non expectavi verba, non preces: complexus sum et osculatus sum patrem, dedi alimenta. hoc unum crudeliter feci, quod dixi fratrem dedisse: non ‖ alere, sed exprobrare visus sum. Triarivs hoc colore: timui, inquit, si non aluissem, ne abdicarer a patre; sciebam, quomodo illi placuissem. Argentarivs hoc colore: accessit, inquit, ad me pater obrutus sordibus, tremens deficientibus membris; rogavit alimenta. interrogo vos, iudices, quid me, haec si *fiant,* facere oporteat? nam istum non interrogo: scit, quid facturus sim. num patiemini, ut alteri patri faciam iniuriam, alteri invi-

CDv 1 summis **Ov** ‖ 2 sciebat] *Otto (cf. v. 16);* siet **AB** sed **VDv** *(Kss),* sciit *Bs, fort.* sic *Kss* ‖ est *Kss* ‖ cum ⟨in⟩ **AB** ‖ mec **AB** ‖ 3 ⟨pro⟩ patruo *Schg* ‖ et *om.* **A** ‖ 4 prestati **B** ‖ debuissed (-set **A**) **AB** ‖ 5 supripere **B** ‖ 6 vices tuas] *Gr;* uires tuae **Ov** ‖ 7 *fort.* ⟨et⟩ superbus *Kss,* superbius *vg* ‖ 8 nec **Ov**; *cf. p. 5, 5* ‖ dii **VDv** ‖ 9 ut *om.* **AB** ‖ tuli **Dv** ‖ 10 fecerim? quod solebam] *Schg;* fecerit quod (quid **V**) solebat **Ovτ** ‖ 11 movit] *He;* mouet **Ov** ‖ pro positate **AB**, pro ⟨sua⟩ potestate *Otto* ‖ 12 expectavi] **τ**; expiaui **Ov** ‖ 13 et] sed **VDv** ‖ *verba* dedi . . . fratrem *(v. 14) om.* **T** *add.* **τ** ‖ 15 exprobare **AB** ‖ accescit **AB** ‖ 18 obsitus *Ml* ‖ defacientibus A^1 ‖ 19 quid me, haec] *Mg;* idem haec (hec **B**) **AB** haec quidem **V** hoc quidem **Dv** quid me **τ** ‖ fiant *d. Mg* ‖ quid me inter haec (*vel* nisi haec) facere *He,* ecquid idem me huic od isti facere *Ml* ‖ 20 quid] D^2**τ**; quod **Ov** ‖ 21 num patiemini] *He;* nam rem **Ov** noui patrem D^2 non patrem **T** non patiar **τ**, non alerem (. . fa-em) *Fb,* non patietur *Gr* ‖ fatiam **B**

diam? cum vetuisset me alimenta praestare, si qua est fides, non putavi illum ex animo vetare; lenocinatur, inquam, gloriae meae,
19 ut videar patrem etiam prohibitus aluisse. Marvllvs novo colore egit: cecidit in pedes meos senex squalidus barba capilloque. novit, inquam, nescio qui iste misericordiam meam. adlevavi, cum ignorarem, quis esset: vultis repellam, quod pater est? Cestivs hoc colore: haec mecum cogitavi: pater meus *eget;* egentem videt frater: non miseretur, non praestat alimenta; hoc est, inquam, non vult praeripere filio officium, scit in hac fortuna meorum has iam meas esse partes. hoc peccavi, quod non ultro ad patrem accessi; sed aiebam: nolo huic quicquam amplius praestare quam illi praestiti: tunc expectavi, donec patruus ad me veniret, et nunc expectabo. venit ad me pater: quid habui facere? perducere illum ad patruum? non feci: merito irascitur; potuit enim, si aluisset, levare qui||dem fortunam fratris, sed
20 causam adgravare. Bvteonis colorem non probabat Latro: praestitisse se dixit exiguum, tantum quo spiritum posset producere; et cum descripsisset pallorem eius ac maciem, adiecit: apparet illum ab inimicis ali. hunc colorem cum improbaret Latro hac sententia usus est: non est, inquit, abdicato quicquam ex gloria criminis sui detrahendum. Hispanvs hunc colorem venustius; nam et miserationi eius, qui non benignissime alitur, adiecit aliquid et pietati suae nihil detraxit: quomodo autem, inquit, illum

CDv 3 proibitus **A** || marillus **Ov** || noua **B** || 4 squalidus (i *corr. ex* o) **A** || 5 novit] *R. Wachsmuth;* mouit **Ov** || inaquam **A** || nestio **B** || quis te misericordia mea **Ov** || 6 ignorem **AB** || 7 patrem meum **VDv** || eget *add. Gz,* ⟨est⟩ *He* || meus egentem . . . fratrem *Bs* || 8 uideto **Vv**^{2} uideo **Dv**^{1} || 9 non vult praeripere] *Gr;* non (noui **VDv**) uitii eripere **Ov** || offitium **B** || in hac] *Bs;* inquam **A** in hanc **BVDv** || fortunam **VDv** || 10 as **AB** || speculaui **Ov**, solum peccavi *Gz* || 11 sed] se **AB** || huic] *Kss, Ml;* um **A** *om.* **BVDv** || quīcquam **A** || 12 tunc] **D**^{2}**v**^{2} *(Gz);* non **Ov**^{1}, *del. Kss* || 13 habeo **D**^{1} || 14 perducerem **D**^{2}**v**^{2} || patrem **AB** *cf. p. 28, 15* || meritu **B**, inmerito *Skowronski* || 15 enim] autem *Gz* || 16 approba bat **D** || 17 se *om.* **B** || 18 adiciet **AB** || 20 quicquam] τ; cuiquam **Ov** || 21 hispanu (hispa *in ras.*) **V** || huunc **A** || 22 eus **A** || non *del.* **A**^{2} *om.* **VDv** || benignussime **AB** || 23 piaetati **B** pietati *corr. ex* pietatis **V** || detrahit **AB** || autem *om.* **D**

alo? exiguos furtive cibos mitto et si quid de mensa mea de-
trahere potui, famelico seni porrigo. non credis, qui scis, quo-
modo te aluerim? colorem ex altera parte, quae durior est, LATRO 21
aiebat hunc sequendum, ut gravissimarum iniuriarum inexora-
bilia et ardentia induceremus odia Thyesteo more; aiebat patrem
non irasci tantum debere sed furere. ipse *in* declamatione usus
est summis clamoribus illo versu tragico: 'cur fugis fratrem? scit
ipse'. hunc colorem secutus SYRIACVS VALLIVS durum sensum
videbatur non dure posuisse in narratione sic: infelicissimam
ambo et tristissimam egimus vitam, excepto *uno* quod alter
alterum egentem vidimus. aeque efficaciter odium videbatur ex-
pressisse fraternum hac sententia: vos, iudices, audite quam valde
eguerim: fratrem rogavi. hanc partem memini apud Cestium de- 22
clamari ab ALFIO FLAVO, ad quem audiendum me fama per-
duxerat; qui cum praetextatus esset, tantae opinionis fuit, ut
populo Romano puer eloquentia || notus esset. semper de illius
ingenio Cestius et praedicavit et timuit: aiebat tam inmature
magnum ingenium non esse vitale; sed tanto concursu hominum
audiebatur, ut raro auderet post illum Cestius dicere. ipse om-
nia mala faciebat ingenio suo; naturalis tamen illa vis eminebat,
quae post multos annos, iam et desidia obruta et carminibus
enervata, vigorem tamen suum tenuit. semper autem commen-
dabat eloquentiam eius aliqua res extra eloquentiam: in puero

CD*v* 1 de demenso meo *Fb; cf. Ter. Phorm. 43* || 2 qui] **τ**; quia **O*v*** || 3 colore **A** || Latro] *Fb;* ultro **O*v*** || 4 grauisimarum **B** || exorabilia **B** || 5 ardentissima *Schg* || ties **AB** tiesteo (teo *sup. v. scr.*) **V** tiestaeo **D*v*** || agebat **V**[1] || 6 irascit **AB** || in *om.* **O*v*** || 7 clamaribus **A** || *trag. fragm. inc. inc. fab. 212 R.* || fugit **D**[2] *(Bücheler)* || *fort.* *scis || 8 Vallius *om.* **D** || durum] **O*v*τ**; *del.* **A**[2] dux **T** || 9 durum **A** || 10 uno *add. Kss; cf. p. 21, 15* || 11 odium *bis (post. del.)* **A** || expressisse (is *in ras.*) **V** || 12 fraternum] *Schott;* pater-n **O*v*** || haec **A** || quam *corr. ex* quae **D** || 13 fratrem] **D**[2]***v***[2]**τ**; patrem **O*v***[1] || trem **AB** || 14 at **B** || 17 ingenio *in ras.* **V** || caestius **V** || aeiebat **B** || in-turae **AB** || 18 sed] *fort.* *et || *verba* sed . . . dicere *(v. 19) ante* semper *(v. 16) nsp. Gz* || 19 ipsa **O*v*** || 20 magna **D**[2] || fatiebat **B** saciabat **τ** || 21 iam et] ; tam et **AB** tametsi **VD*v***, tametsi et *Gz* || 23 eius] suam **D**[1]

23 lenocinium erat ingenii aetas, in iuvene desidia. hic cum decla-
maret partem abdicantis, hanc summis clamoribus dixit senten-
tiam: quis es tu, qui de facto patrum sententiam feras? ille tunc
peccavit, tu nunc peccas. ad te arbitrum odia nostra non mit-
timus: iudices habemus deos. et illam sententiam: audimus fra-
trum fabulosa certamina et incredibilia, nisi nos fuissemus: im-
pias epulas, detestabili parricidio furvum diem: hoc uno modo
iste frater a fratre ali meruit. quam innocenter me contra parri-
24 cidium vindico! filium illi suum reddo. Cestivs hunc colorem
tam strictum non probavit, sed dixit temperandum esse, et ipse
hoc colore usus est, quem statim a principio induxit: miratur
aliquis, quod, cum duo gravissimam *a* fratre m*eo* acceperimus
iniuriam, ego et filius, ego solus irascor? non est, quod miretur:
iam filio satisfactum est. debuisti, inquit, me rogare, ut ipse prae-
starem, debuisti illum ad me perducere, debuisti reconciliationem
temptare, non famam pietatis ex nostra captare discordia. for-
tasse ego cum egerem fratrem rogassem, si tu non fuisses; for-
tasse ille me || rogasset, si tu non fuisses; poterit nobis conve-
nire, si non fuerit in medio quem potius miseri contumaces
25 rogent. Hermagoras in hac controversia transit a prooemio in
narrationem eleganter, rarissimo quidem genere, ut *in* eadem re
transitus esset, sentententia esset, schema esset, sed, ut Latroni

CDv 1 ingenii] E; ingenium Ov^1 ingenium habebat adulta (-ter v^2) D:v^2 || desidi v^2 || 2 abdicati Ov || dixit *om.* D || sententia A || 3 patrum *corr. ex* patrem B || 4 tu nunc] tunc AB || arbitriudi odia AB || *fort.* discordiam nostram *Kss* || 5 audiuimus D:v^2 || 6 certamina (am *in ras.*) V || fugissemus V^2Dvτ || impia AB || 7 furvum] *amicus Schotti;* futurum Ov, fuscatum *Bs, fort.* funestum *Ml* || 9 vindico] D:v^2τ; uindica Ov^1, *fort.* vindicavi *Kss* || 12 a fratre meo] *He;* fratrum Ov fratris τ || 13 quod ⟨quisquam⟩ D:v^2 || 14 rocare B, *fort.* vocare *Kss* || rogarem T prestarem τ || 16 famam *corr. ex* famama A 18 poterit] *Schg;* poterati A poteratin B poterat VDv || 20 Hermagoras] τ hermacotas Ov; *sic semper (praeter 2, 3, 22) hoc nomen in* C *scriptum es quare de alio quodam rhetore cogitandum esse censet anon. in Gersdorfii rep. 18 II, 267* || hanc controuersiam Ov || transiit D *(vg)* || proemio C prohoemio v 21 elegant B^1 || genere et eadem C || 22 scema AB

placebat, schema quod vulnerat, non quod titillat: . . . . ex altera parte transit a prooemio in narrationem GALLIO et ipse per sententiam sic: quidni filium mihi nolim cum isto communem esse, cum quo utinam communem nec patrem habuissem? DIOCLES CARYSTIVS illum sensum a Latinis iactatum dixit brevissime, rarissimo genere, quo duobus sententia verbis consummatur; nec enim paucioribus potest . . . . EVCTEMON, levis declamator sed dulcis, dixit nove et amabiliter illum aeque ab omnibus vexatum sensum, quo reconciliatio fratrum temptatur: . . . .

II.

Sacerdos casta e castis, pura e puris sit.

Quaedam virgo a piratis capta venit; empta a lenone et prostituta est. venientes ad se exorabat stipem. militem, qui ad se venerat, cum exorare non posset, conluctantem et vim inferentem occidit. || accusata et absoluta *et* remissa ad suos est: petit sacerdotium.

PORCI LATRONIS. Sacerdos vestra adhuc in lupanari viveret, 1
nisi hominem occidisset. inter barbaros quid passa sit, nescio:

CDv 1 *verba* ut Latroni placebat *post* vulnerat *(v. 1) transp. Kss* || scema **AB** || uulnere **AB**' uulneret *corr. ex* uulnere **V** uulneret **Dv**, vulneraret *Gr* || titubat **C** titubet **Dvτ**, titillaret *Gr* || 2 transiit *Bs* || proomio **AV** proemio **Bτ** prohoemio **v** || caleo **Ov** || ter **Ov** || 3 si **A** || quid **D**[1]**τ** || 5 caristius **Ov** || 6 quo duobus sententia] *He;* quod (quods **A**) sententias (*post.* s *del.* **Dv**) **Ov** || consumatur **AB**, (sententias) consummat *Bs; post hoc vocabulum lacuna 9 vel 10 litterarum in* **Dv** || *verba* nec . . . potest *om.* **A** || 7 pautioribus **B** || potest] **τ**; potesta **BVDv**; *post hoc voc. lacuna 22 vel 24 litterarum in* **V**, *10 vel 12 litterarum in* **Dv** || levis declamator] ie uisae clamator **C**, (leuis *emend.* **τ**, lenis **τ** *marg.*) || 8 amabliter **A** amabilit **B**[1] || 9 temptantur **B**

CD 11 pura e] pure **AB**; *cf. Graecorum dictionem, velut apud Platonem:* ητὴν ἐκ θνητῶν *et* ἀγαθοὶ καὶ ἐξ ἀγαθῶν || 12 veniit *vg* || a lenone] **E**; a leno-s **AB** ad laenones **VD** ad lenone▒ **τ** | 13 ad se *om.* **D** || 15 inferentem r. *ex* inferrentem **A** || 16 et *add.* **E** || sacerdotum **AB** sacerdotium. ⟨contra-itur.⟩ **E** | 17 sacerdus **B**

quid pati potuerit, scio. sacerdoti ne purus quidem contigit dominus. absint ex hoc foro lenones, absint meretrices, ne quid parum sanctum occurrat, dum sacerdos legitur. si nihil aliud, certe osculatus est te quisquis inpuram putavit. o egregium pudicitiae patrocinium: 'militem occidi'! at hercule lenonem non occidisti. deducta es in lupanar, accepisti locum, pretium constitutum est, titulus inscriptus est: hactenus in te inquiri potest; cetera nescio. quid in cellulam me et obscenum lectulum vocas? de pudicitia sacerdotis hic quaeritur; 'nemo' inquit 'mihi virginitatem eripuit': sed omnes quasi erepturi venerunt: sed omnes quasi eripuissent recesserunt. quo mihi sacerdotem, cuius precaria est castitas? cum ex illo lupanari cruenta fugeres, si qua tibi occurrisset . . . . si mater tua prostitisset, tibi noceret: propter
2 te liberis tuis sacerdotium non darem. FVLVI SPARSI. Quid inclusa feceris, nec quaerere debemus nec scire possumus. CORNELI HISPANI. Occidisti hominem. quid respondes? 'vim adferebat mihi'. pretium, puto. sacerdoti pro libertate vota facienda sunt: captivae mandabitis? pro pudicitia vota facienda sunt: || prostitutae mandabitis? pro militibus vota facienda sunt: isti mandabitis? id enim deerat, ut templa reciperent quas aut carcer aut lupanar eiecit. MARVLLI. Vt sciamus illam apud lenonem fuisse, blanda est; ut sciamus apud piratas, cruenta est. 'nemo' inquit

CD 2 adsint **AB** || 4 *inpuram] *Ml, Otto, Gz;* puram **O**, spurcam *Kss* || putabit *corr. ex* putauit **V** putabat **D** || 5 occidit **O** || ercule **AB** || 8 cetera] *He;* ceterum **O** || in *del.* **A**[2] || cellūlam **B** || me et] *He;* met **A**[1]**B** et **A**[2]**VD** || obscenum *rad. corr. ex* obscemum **A** obscentum **B** || 9 puditia **A** pudititia **B** || queritur **AB** quaeritur ▨ (itur [?] *eras.*) **V** || mi **AB** || 10 *verba* sed . . . venerunt *om.* **B** || *verba* sed . . . recesserunt *(v. 11) om.* **T** *add.* **τ** *(sed* erupuissent *scr.)* || 13 *lacunam significavit Schott,* ⟨sacerdos, lictor te summovisset⟩ *He* || ⟨et⟩ propter *Gz* || 14 darem] *Bs;* dare **C** daret **Dτ**, daretur *Fb* || 16 occiditi **AB** || ominem **A** qui **B** || 17 mihi] m **A** mi **B** || *pretium] etiam **O**, si iam *O. Ribbeck* || etiam, put ⟨pretium.⟩ *Gz, fort.* *etiam, puto. (etiam *sensu affirmantis*), *fort.* etiam ⟨assem puto. *C. Schenkl, fort.* etiam. puto, (*vel* puta,) *Mg* || 18 *verba* captivae . . . sunt *o* **A** || mandabitis] **D**[2]**τ**; mandabis **BVD**[1] || 19 facieunda **A** faciunda *corr. ex* facie da **B** || 20 reciperent] **D**; recipiant **CE**; *cf. 1, 3, 1. 7, 5* || 21 marilli **C** maryllii

'me attigit'. da mihi lenonis rationes: captura convincet. age, si quis venit pertinax? age, si quis hoc ipsum concupit, quod virgo eras? age, si quis, ne negare posses, ferrum attulit? 3 P. Vinici. Eam sacerdotem facite, quae aut honesta maneat, qua*lis* semper fuit, aut poenam sentiat, si esse desierit. cuius audaciae es, puella? etiamsi nos nobis non timeremus, tu tibi metuere deberes. aliter deorum numini subiecta uniuscuiusque conscientia est, aliter nostrae aestimationi: nos tantum quae palam feceras vidimus, illi etiam quae secreta sunt. indignam te sacerdotio dicerem, si transisses per lupanar. praecedens hanc lictor summovebit? huic praetor via cedet? summum imperium consules cedent tibi? quaecumque meretrix prostabit, fugiet? fas sacerdoti non esset ancillam tibi similem habere: *te*ne fieri sacerdotem fas erit? nam quod ad sortem pertinet, ne reliquae virgines contaminarentur, haec segregata est. castam te putas, quia invita meretrix es? nuda in litore stetit ad fastidium emptoris; omnes partes corporis et inspectae et contractatae sunt. vultis auctionis exitum audire? vendit pirata, emit leno, excipitur nihil. eo deducta es, ¦ ubi tu aliud nihil honestius facere potuisti quam

CD 1 da mihi] *Fb;* domi **O** ‖ convincet] *Fb;* conueniet **O**, *fort.* convenit *Kss*, conveniat *Otto; cf. Ter. Phorm. 53* ‖ 2 ⟨ob⟩ hoc *Ml* ‖ concupiuit **VD**, concupiit *Bs* ‖ 3 ege **AB** ‖ ne *om.* **C** *add.* **V**[1]**Dτ** ‖ attulit] *He, Ml, Mg;* appulit **O** ‖ 4 qualis] *Otto, Gz;* quam **A** qua **B** quod **VD**, quae *Bs*, (honesta ⟨sit et⟩ maneat) quod *Schg*, (honeste maneat) quod *vg* ‖ 5 audatiae **AB** ‖ 7 subiecta uniusque **A** subiectauimus cuiusque **B** ‖ consentia **V** ‖ 8 feceris *Fb* ‖ 10 dicerem] **VDE**; dicere **AB** ‖ precedente hac (*sic* **D**) *corr. ex* precedentes hanc **V** ‖ summovebit] **τ**; summouebi **AB** summouidebitur **V** summouidebitur (iubebitur **D**[2]) re **D**; *cf. Lipsii elect. 1, 23* ‖ 11 cedet] cedunt **AB** ‖ 12 prostabit] *Bs;* prostrauit **AB** prostrata (ata *in ras.* **V**) fuit **VD** ‖ 13 tene eri] *Otto, Gz;* ne fieri **AB** fierine **VD**, fieri te *Schott*, te fieri *Bs*, ne fieri . ⟨talem⟩ fas fuerit) *O. Ribbeck*, nunc ⟨te⟩ fieri (. . fas erit?) *Novák; fort.* ıe⟨dum te⟩ fieri (. . fas fuerit) ‖ 14 reliquiae **A** ‖ 15 invita] *Bs;* inuisa **O**, violata *Ml* ‖ 16 stetit *corr. ex* stitit **A** ‖ fastidium (ti *in ras.*) **V** ‖ 17 conectae **D** ‖ contracte **AB** contrectatae **D**; *cf. 7, 1, 21* ‖ auctionis] *Fb;* actio- **O** ‖ 18 exitium **AB** ‖ empti **A** emti **B** emit *corr. ex* empti **V**

mori. inpensius stipem rogasti quam sacerdotium rogas. 'fortuna' inquit 'haec me coegit pati; misereri debent omnes mei'. et ego misereor tui, puella; sed non facimus miserandas sacerdotes. non est apud nos maximus honor ultimorum malorum solacium.

4 Mentonis. Honorem habitum auribus maiestatique vestrae velim, quod necesse est in hac causa nominare lupanar, lenonem, meretricios quaestus, homicidium. quis credat? inter haec sacerdos quaeritur. at mehercules futurae sacerdoti nihil ex his audiendum erat. sacerdotis vestrae summa notitia est quod prostitit, summa virtus quod occidit, summa felicitas quod absoluta est. non potest in ea sperari sacerdos, in qua sperari meretrix potest: aliis oculis virginem leno aestimat, aliis pontifex. Blandi. 'Virgo sum' inquit; 'interroga, si dubitas, archipiratam, interroga gladiatorem, an rogatus virginitati pepercerit'. non refello, dum scias clausa esse testibus tuis templa. in auctione nemo voluit liceri, ut enotuit servisse piratis. non videbatur iste virginis vultus, ista constantia et ne armatum quidem timens audacia.

5 Arelli Fvsci patris. Ne metue, puella: pudica es; sed sic te viro lauda, non templo. meretrix vocata es, in communi loco stetisti, superpositus est cellae tuae titulus, venientem recepisti. cetera, etiamsi in communi loco essem, tamen potius silerem. Pompei Silonis. Excipitur meretricium osculis, docetur blanditias

CD 1 propensius *'vetus liber' Lipsii* || 2 coegit *corr. ex* cogit **V** coegit ⟨facere⟩ (facere *del.* **D**^{2}) **D** || misereri *corr. ex* miserere **V** || 3 tui] *Schott;* tibi **O** || puiella **B** || miserendas **A** || 4 inaximus **A** maximus *corr. ex* maximos **B** || 5 auribus maiestatique] *Vatic. Schotti;* aurium maiestatisque (magestatisque **A** maiestatisquae **B**) **O**; *cf. Curt. 5, 1, 38; Quint. decl. mai. 3, 1* || 7 questus **AB** || 8 queritur ac **AB** || audiendus **AB** || 9 notitia] pudicicia **τ**, *fort.* innocentia *Kss N. Beitr. 43* || 11 in qua suspectari *Novák* || potuit *Schg* || 13 arcipiratam (-um **A**) **C** || 15 auctionem **O** || 16 fuisse **D** || uirgines **A** virginis iste *Schg* || 17 audatia **A** 18 aureli **C** aurellii **D** || nemaetuae **A** ne metuas **D**, *fort.* nempe tu *Kss,* n mentita es *Novák* || puellam pudicam **AB** || si **C** || 19 templa **AB** templo *c*c *ex* templa **V** || est **AB** || 20 superposutus **AB** || 21 silerem] *Bs;* scirem (22 meretritium **B** meretricum **D**^{1}; *cf. Lachmann ad Lucr. p. 51* || osculis] **VD**' oculis **ABD**^{1}

et in omnem corporis motum confingitur. avertite aures petiturae sacer||dotium, dum reliqua narro: nihil ad vos deferam dubium, nihil audietis nisi quod vicinitas vidit. tu sacerdos? quid si tantum capta, quid si *tantum* prostituta, quid si tantum homicida, quid si tantum rea fuisses? Romani Hisponis. Numquid hoc 6
negas, conluctatam te tamen cum viro, quem in illa volutatione necesse est prius super te fuisse? aiebat leno merito occisum militem, plus ausum quam in prostitutam licebat. exorasti populum: numquid et lenonem? numquid et piratam illum, quem non poteras occidere? Argentari. 'Armatum' inquit 'occidi'. quid inermes? gloriatur homicidio eius, quem nescio an sero occiderit. Cesti Pii narratio: Ita domi custodita est, ut rapi 7
posset; ita cara fuit suis, ut rapta non redimeretur; ita raptae pepercere piratae, ut lenoni venderent; sic emit leno, ut prostitueret; sic venientes deprecata est, ut ferro opus esset. coniectum in urnam nomen eius non exit, sed eiectum est. tempus erat nunc sortiri: urna purgata est. stetisti puella in lupanari: iam te ut nemo violaverit, locus ipse violavit. stetisti cum meretricibus, stetisti sic ornata, ut populo placere posses, ea veste,

CD 1 confringitur **C** conf⫽ingitur (r *eras.*) **D**; *cf. Bentl. ad Hor. carm. 3, 6, 22* || auertit **O** auerte **τ** || petitura (*sic* **D**) *corr. ex* petiture **V** || 3 vicinitas] *Ml, Mg;* uicina ciuitas **O**, cuncta civitas *Gz* || quid si tantum homicida *inter* sacerdos *et* quid *add.* **A**[1]**B** *del.* **A**[2] || 4 sit prosttūta *corr. ex* sitast tūta **A** *omisso* tantum, *quod deest in* **O** || 6 uoluntatione **AB** || 7 super te *bis scr. et prius del.* **V**, superiorem *Schg* || aiebat] *Bs;* adiebat **AB** aditiebat *corr. ex* adiebat **V** adiciebat **D** *(Schg)*, at aiebat *Thomas* || leno] *Schg;* zeno **O** || 8 prostitutam] **D**; prostitam **C** || e⫽xorasti **V** || 9 lenone **AB** || piratam *bis scr.* **A**[1]**B** *post. del.* **A**[2] || 11 qui **B** || inermis **VD** || homicidia **A** homicidio suo (suo *del.* **D**[2]) **D** || 12 Pii] **D**; p. **A** p.. **B** .p. **V** || narratio] **fort. hoc vocabulum hoc et 1, 3, 2. 5. 6; 2, 1, 3 delendum est* || custodita] **VDE**; custodia **AB** || 14 venent] **E**; uenderetur **O**; *cf. Lachm. ad Lucr. p. 121 et mus. rhen. 1845, 613, Ml pr. Landsberg. 1865, 3* || emit] **VDE**; enim **AB** || prostitueret] **E**; prostiit **O** || 16 exiit *corr. ex* exit **V**, exiit *vg* || 17 nunc] *He, Bs;* non **O** || urnam **A** || am te] *He, Bs;* ante **C** ante *rad. corr. ex* amte **D** || uialauerit **AB** || uo- **AB**

quam leno dederat; nomen tuum pependit in fronte; pretia stupri accepisti et manus, quae dis datura erat sacra, *lenoni* capturas tulit; cum deprecareris intrantis amplexus, ut alia omnia impetraris, osculum erogasti. ancillae ‖ ex lupanaribus sacerdoti non emuntur; coram sacerdote obscenis homines abstinent. non sine causa sacerdoti lictor apparet: occurrentem illi meretricem sum-
8 movisset. non est credibile temperasse a libidine piratas omni crudelitate efferatos, quibus omne fas nefasque lusus est, simul terras et maria latrocinantes, quibus in aliena impetus per arma est; iam ipsa fronte crudeles et humano sanguine adsuetos, praeferentes ante se vincula et catenas, gravia captis onera, a stupris removere potuisti, quibus inter tot tanto maiora scelera virginem stuprare innocentia est? sed lupanar excepit. omnis sordida iniuriosaque turba huc influit, nec quisquam eo, ut pudicus sit, venit. at omnes favere fabulis tuis? at omnibus persuasum est? nemo in tanta euntium redeuntiumque turba inventus est, qui fortunae tuae vellet inludere? ergo tu, cum tam innocens quam dicis vixeris, ista passa [es] credis deos esse? 'nihil' inquit 'passa sum'. hoc satis est nupturae, sacerdoti parum. ubi adhuc fuisti? discede, ignota es; *ubi adhuc non fuisti?* discede, nimium
9 nota es. P. Asprenatis. Contradico non inimicitiis cuiusquam

CD 1 qua A^{1}B ‖ 2 datur aderat **AB** *corr.* B^1 ‖ lenoni *add. Kss* ‖ 3 ut] D^1 *(Schott)*; et CD^{2}τ ‖ impetraris] *Schott;* impetrares O ⟨ut⟩ impetrares τ ‖ 4 osculo *Schott (Ml)* ‖ erogasti] *Gz;* rogasti O *(Schott),* pepigisti *Ml* ‖ 5 obsceni O ‖ 6 *occurrentem illi] occurrent (occurrenti VD) tibi O, occurrentem te illi *Bs,* occurrentem te ut *Novák* ‖ sūbmouisset V^1 ‖ 7 credibile ⟨rem⟩ (rem *del.* D^2) D ‖ 8 ludus *Schg* ‖ 9 latrocinantis D ‖ 10 iam] tam B, etiam *Schg* sanguini *Sander* ‖ praeferentis D ‖ 11 stupris *corr. ex* stripris B ‖ 12 posuisti A ‖ 14 infuit AB influit ⟨hucusque⟩ (hucusque *del.*) D, confluit *Ml* ‖ nec] D; ne C ‖ ut pudicus sit] *Novák;* ut (*om.* D^1) iudicet O, ut ⟨te⟩ vindicet *Ml,* ut pudic⟨i quaer⟩at *Kss,* ut decet *Thomas,* ut pudeat *Gz,* pudicus *Linde* ‖ 15 aut C cauere O ‖ aut O ‖ 16 tanta *corr. ex* tante B ‖ 18 *passa] passa es O tu, ⟨quae⟩, cum . . . passa es *Bs* ‖ ⟨si⟩ ista passa es *He* ‖ 19 ubi] D; ibi C 20 *verba* ubi adhuc non fuisti? *add. Kss;* ⟨immo⟩ *Gz* ‖ 21 inim(inm B)itici AB ‖ cui. quam A cuiquam B

inpulsus; quod enim odium, quae inimicitiae *cum ea* cuiquam esse possunt, quam nemo civium suorum norat, antequam prostitit? movet me respectus omnium virginum, de quibus gravis hodie fertur sententia, si in civitate nulla inveniri potest neque meretrice castior neque homicida purior. piratae te inviolatam servaverunt? a sacerdote se non abstinuisset pirata, leno, mango. de sacerdotis pudicitia his spon||soribus credendum est? iacuisti in piratico myoparone; contrectata es alicuius manu, alicuius osculo, alicuius amplexu. an melius pirata servavit quam pater? conversata es cruentis et humano sanguine delibutis: inde est profecto, quod potes hominem occidere. proclama ingenuam esse 10
te; quid expectas? cum in lupanar veneris, iam tibi omnia templa praeclusa sunt. *quaecumque istuc inclusa est,* conservarum osculis inquinatur, inter ebriorum convivarum iocos iactatur, modo in puerilem, modo in muliebrem habitum composita: istinc ne patri quidem redimenda est. nulla satis pudica est, de qua quaeritur. non legerem te sacerdotem, etiamsi sacerdoti servisses. virginem esse sacerdotem nostram cui credimus? meretrici, lenoni, piratis? haec enim testium summa est. castigationem [ex] pontificis maximi meruerat sacerdos, si te e lupanari redemisset. convenit omnis libidinosorum turba et concurrit ad meretricem novam. illud certe fateberis, pudicitia tua precaria est; tot intraverunt

CD 1 cum ea *add. Mg* || 2 quem **AB** | 5 cascior **B** || 6 abstinusset (-sed **B**) **AB** | 7 sacerdote **AB** || pudititia **A** 8 piratico] *He, Bs;* pirata(-te **B**)co **AB** piratae (*sic* **D**) *corr. ex* pirataeco **V** | contrectata] **D**; contrecta **C** 10 conserua **τ** || es] *Schott;* est **O** || cruentis] **τ** *(Schott);* ciuentis *rad. corr. ex* cauentis **A** cauentis **BVD**[1] cautius ⟨inter praedones⟩ **D**[2] | delibutos **D**[2] indest **B** || 11 potes *corr. ex* potest (*sic* **D**) **V** 13 proclausa **A** proclusa **BVD** *verba* quaecumque . . . est *add. Gz* || osculis] *Fb;* oculis **O** 14 iocos] **D**[2]**τ**; .ocos **CD**[1] | modo in puerilem *in marg. scr.* **V** 15 mulierum **A** habitum] **D**; abitum **C** || stinc **AB** || patre **D**[1] || 16 *prius* est] *Gz;* es **O** | queritur **A** | 18 notra **A** || 19 ex *del. Bs,* expositam *Gz* || ex pontificis maximi ⟨arbitrio⟩ **D** *(vg),* x pontificis maximi ⟨imperio⟩ *Thomas* | 20 si te e] sit e **AB** | *fort.* quo venit *Schott, fort.* *eo venit, *fort.* ⟨eo⟩ convenit *Novák* | 21 omnis *in ras. scr.* **V**[2] || bidinosurum **AB** | 22 fatebaris **AB** pudititia **A**

cellam tuam gladiatores, tot iuvenes, tot ebrii: et omnes ante militem inermes? ego illam dico prostitisse: illa se dicit *pudicitiam* vindicasse. pudicitiam sacerdotis meae etiam carnifici debeo.

11 IVNI GALLIONIS. Ambitiosa lex est: ad sacerdotium [non] nullas *nisi integrae* non sanctitatis tantum sed felicitatis admittit; inquirit in maiores, in corpus, in vitam: videris, quemadmodum tam morosae legi satis facias. capta es a piratis, inter servos, inter homicidas in ‖ illis myoparonis angustiis spatiata es: viderimus, quid in te audere potuerit feritas hostium, libido barbarorum, licentia dominorum. certum habeo, iudices, cum hanc feritatem barbarorum audiatis, favetis illi, ut quamprimum mutet servitutem *sacerdotio*. sic istam servaverunt piratae, quemadmodum qui lenoni essent vendituri, *sic istam servavit leno, quemadmodum qui esset coacturus* stare in illo ordine, ex eadem vesci mensa, in eo loco vivere, in quo etiamsi non patiaris stuprum

12 videas. aliquis fortasse inventus est, quem hoc ipsum inritaret, quod rogabas. ipse autem leno pepercit? ignoramus istos, quibus vel hoc in eiusmodi quaestu praecipue placet, quod inlibatam virginitatem decerpunt? servavit te leno, quam prostituturus erat in libidinem populi? ita est? sic leno *te*, tamquam nos castam

CD 1 gladiatores *corr. ex* gradiatores **B** | iuvenes] *fort.* ganeones *Ml* | ebri **B** ‖ 2 *dicit pudicitiam] *cf. § 20;* dicit etiam **O**, pudicitiam *Cornelissen,* dicit famam *Gz* | 3 vindicasse] *Lipsius;* mendicasse **C** umendicasse (u *del.*) **D** | pudititi̊am **A** me **AB** ⟨manui⟩ carnificis *Schg* 4 fastidiosa *Schg, fort.* invidiosa *Kss; cf. Gell. 9, 12, 1* | non *del. Thomas* (non) ullas *He* | 5 nisi integrae *add. He* ‖ admittit] **D**; admitti **C** 6 videris] *Bs;* uidere **C** uide tu **D** uide **τ** | quemammodum **V** ‖ 8 me(mi **V**)oparonis **C** | spatita **C** videbimus *Gr* ‖ 9 audere] **τ**; audire **AB** audere *corr. ex* audire **VD** libido *corr. ex* libidino **B** 11 fabetis **AB** 12 sacerdotio *add. Gz* quemadmodum qui] quem qui admodum **V** 13 *verba* sic istam servavit leno *add. He* *quemadmodum . . . coacturus *add.;* ⟨ut cogeretur⟩ *He,* ⟨quemadmodum quam esset coacturus⟩ *Gz* | 14 eadem] ea *Gz* | uesti **AB** | 17 negabas *Otto* 18 eismodi **B** | questu **AB** | inlibata **B** 19 prostituris **A** prostituturis **BV**[1] | eras **AB** 20 ita est?] ista est **A**, istam *Kss*, istamne *O. Ribbeck,* (populi,) intactam? *He* ‖ ⟨voluit⟩ istam esse sic *Gz* | *te *add.* | castam] **τ**; castamtam **O**

e castis? 'omnes' inquit 'exorabam'. si quis dubitabat an meretrix esset, audiat quam blanda sit. haesisti in conplexu, osculo pacta es, ut felicissima fueris, pro pudicitia inpudice rogasti. quid faciam mulieri in*tra* crimina sua delitiscenti? cum dico: 'vim passa es', 'occidi' inquit; cum dico: 'hominem occidisti', 'inferebat' inquit 'vim mihi'. sacerdos nostra stuprum homicidio, homicidium stupro defendit.

Divisio. Latro in has quaestiones divisit: an per legem 13
fieri sacerdos non possit; etiamsi lex illi non obstat, an sacerdotio idonea sit. an lege prohibeatur, in haec duo divisit: an casta sit, || an pura sit. an casta sit, in haec divisit: utrum castitas tantum ad virginitatem referatur an ad omnium turpium et obscenarum rerum abstinentiam. puta enim virginem quidem esse [te], sed contrectatam osculis omnium; etiamsi citra stuprum, cum viris tamen volutatam: *an* est casta talis, qualis videri potest cui lex nocere vult matrem quoque incestam? etiamsi ad virginitatem tantum refertur castitas, an haec virgo sit. aiebat Apollodoreis 14
quidem placere fixa esse themata et tuta, sed hic non repugnare controversiam huic suspicioni; non enim ponitur adhuc virginem *esse,* et multa sunt, propter quae credibile sit non esse. illud adiciebat: denique etiamsi non effecero, ut credant iudices non

CD 1 inquit] E; inqua AB inquam VD || *exorabam] *cf. p. 29, 13;* exorabamus (*corr. ex* exoramus A) O exoraui E exorauimus τ | dubitabat] E; dubitat O | dubitat . . . sit *Mg* || 2 hesit AB haesit V¹ || 3 fatiam B || 4 intra] *Gr;* in O | delitescenti D | 6 mi AB | stipum B | 8 questiones A | 9 etsi D | an] *Kss;* tamen O | 10 idonea] *Kss; cf. p. 38, 6;* indigna O ⟨an⟩ tamen . . . indigna *Bs; cf. p. 38, 1. 39, 5* | *prius* an] hac AB | 12 turpium obscoenarumque D | 13 abstinentiam] *Gr;* aestimationem O | puto *He, Bs* || 14 te *del. Gz* || osculis] τ; oculis C ⟨te⟩ oculis D | citra] Dτ; utra C | 15 volutatam] *Fb;* uoluntate O uolutata τ | an *add. Fb;* ⟨non⟩ D *(vg)* | est] *Gz;* es C *om.* D | 16 incestum AB | incestam esse. si ad τ || 17 hoc D || uiro O || Apollodoreis] *Kss, Mg;* pollodorus C apollodorus Dτ | 18 ⟨si⟩ fixa Dτ || esse themata et] *Bs;* esset herat (hereat *corr.* τ) aet (aec A et B) C esset hereat D || 19 suspitioni AB | potitur D, ponit ut *Bs* || uirgine *rad. corr. ex* uirginē V || 20 esse *add. Gr*

esse virginem, consequar tamen, ut non putent dignam sacerdotio de qua dubitari potest an virgo sit. an pura sit, in haec divisit: an, etiamsi merito occiderit hominem, pura tamen non sit homicidio coinquinata; deinde: an merito occiderit hominem innocentem uti corpore prostituto volentem. absoluta est: ostendit non puram se esse, sed tutam. an idonea sit, in tractationes quas quisque vult dividit: an idonea sit tam infelix, ut caperetur, ut veniret, ut lenoni potissimum, ut prostitueretur, *ut* occidere homi-
15 nem cogeretur, ut causam diceret. Cestivs etiam altius petit et obiecit, quod tam vilis suis fuisset, ut non redimeretur. Silo Pom||peivs dum praeceptum sequitur, quo iubemur ut, quotiens possumus, de omnibus legis verbis controversiam faciamus, illam quaestionem movit: 'casta e castis'. lex, inquit, 'e castis' cum dicit, hoc non tantum ad parentes refert sed ad omnes, quibus conversata est virgo; non enim adicit 'e castis parentibus', sed 'e castis' cum dicit, vult illos, a quibus venit virgo, castos esse. intellego, inquit, sub hoc verbo multa. '*e* castis' cum dicit, *intellego e castis* penatibus: tu ex incestis venis; intellego *e* castis disciplinis: tu ex obscenissimis venis. quid enim didicisti? et quaecumque hoc loco dici poterant. idem et in illa parte fecit 'pura
16 e puris'. Hispo Romanivs accusatoria usus pugnacitate negavit puram esse; non ad caedem hoc referens, sed ad corpus, tractavit: inpuram esse quae osculum impuris dederit, quae cibum

CD 3 occidit **O** *corr.* **B**¹ | *verba* pura . . . hominem *(v. 4) om.* **B** || puta **V**¹ || 5 ostendit] **D**²; occidit **O** | 6 trattationes **A** | 7 diuisit **T**, dividat *Bs; cf. 1, 4, 6* | tam] tamen **AB** | 8 ut *ante* lenoni *om.* **VD** | ut *add. Bs* || hoccidere (h *del.*) **B** || 9 causam diceret] *Schott;* causa ediceretur **O** || petiit *Bs* || 10 obiecit] *Bs;* obicit **O** | 11 quoties **ABD** || 12 fatiamus **B** || 13 questionem **AB** || casta e] **Bт**; caste **A** castae **V** casta de **D** | e] **Bт**; de **AVD** | 14 refret **AB** | 15 e *del.* **V**² || 16 de cas **A** de castis **BVD** || 17 multo **AB** || e *add. Kss* || intellego castis *add. Schg,* e *add. Kss* || 18 penatibus *corr. ex* penatisus **B** || e *add. Kss* || 20 dicit **AB** dici// (t *eras.*) **V** || pura e] pure **A** || 21 romanus **D** || accusatoria] *Bs;* accusatori **O** accusatoris **V**² || pugnati tamen **A** pugnatitatem **B** pugnacitatem **V**¹ || 22 caedem] *R. Wachsmuth;* eam **O** || hoc] **D**; haec **C** | ad] a **A**

cum impuris ceperit. Albucius figura divisit controversiam; dixit
enim: putemus tres sacerdotium petere: unam quae capta est,
alteram quae prostitit, tertiam quae hominem occidit: omnibus
nego; et sic causam contra singulas egit. Fuscus Arellius sic
divisit: probabo indignam sacerdotio primum, etiamsi pudica sit;
deinde, quia nescimus, an pudica sit; novissime, quia non sit
pudica.

Fuscus pro puella colorem hunc introduxit: voluerunt di 17
immortales in hac puella vires suas ostendere, ut appareret,
quam nulla vis humana divinae resisteret maiestati: putaverunt
posse miraculo esse ‖ in captiva libertatem, in prostituta pudi-
citiam, in homicidi accusata innocentiam. Latro dixit: aliqua
capta felicior fuit, nulla fortior. Marullus cum descripsisset
dignationem puellae magnam fuisse, altius quiddam superbius-
que vultu ipso praeferente, hanc adiecit sententiam, quam sole-
bat mirari Latro, immo, ut ipse aiebat, exosculari: narrate sane
omnes tamquam ad prostitutam venisse, dum tamquam a sacer-
dote discesserint. Albucius dixit: nescio quis feri et violenti 18
animi venit, ipsis credo dis illum impellentibus, ut futurae sacer-
dotis non violaret castitatem, *sed ost*enderet. praedixit illi, abs-
tineret a sacro corpore manum: 'non est, quod audeas laedere

CD 1 albutius **BD** lbucius **V** ‖ figura] *Fb;* figuram **O** ‖ diuisit ⟨in⟩ **VD** ‖ ▨trouersiam (con *add.* V^2 *in marg.*) **V** ‖ 2 unumque **AB** ‖ 3 posttuta V^1 prostituta $V^2D\tau$ ‖ occidit *corr. ex* occidot **V** ‖ hominibus AB^1 ominibus B^2 ‖ 4 et si **AV** *corr.* V^1 ‖ 8 dum mortales **A** ‖ 10 diuina **A** diuinis **VD** ‖ maiestati] *Thomas (cf. exc. contr. 8, 1);* macis AB^1 magis B^2VD ‖ : ⟨nil⟩ magis putaverunt posse miraculo esse ⟨quam⟩ *O. Ribbeck; cf.* **E** ‖ 12 *homicidi accusata] accusata **AVD** accussata **B** homicida **E**, ⟨caedis⟩ accusata *Novák; cf. p. 41, 12* ‖ aliaqua B^1 ‖ 13 marillus **C** maryllius **D** ‖ discripsisset BV^1 ‖ 14 dicnationem AB^1 ‖ 15 uulto AB^1 ‖ praeferente] *R. Wachsmuth;* prae-(pre **V**)ferentem **O** ‖ hanc *corr. ex* hunc **V** ‖ adiecit] **D**; adicit **C** ‖ sententia **AB** ‖ 16 sane *corr. ex* sene **B** ‖ 18 discesserit A^1B^1 ‖ fero **VD** ‖ uolenti **A** uiolento **D** ‖ 19 animi] *Bs;* animo **O**, (fero et violento) animo *vg* ‖ diis **D** ‖ ut] $ABD\tau$; ut *corr. ex* in **V** in **T** ‖ 20 sed *om.* **O** ‖ ostenderet] *Thomas, Gz;* uideret **O**; *cf. p. 40 11*

pudicitiam, quam homines servant, dii expectant'. [cruenti] et in
perniciem ruenti suam 'en' inquit 'arma, quae nescis te gerere
pro pudicitia', et raptum gladium in pectus piratae vi contorsit.
hoc factum eius ne lateret, eisdem dis immortalibus fuit curae:
accusator inventus est, qui pudicitiae eius in foro testimonium
redderet. nemo credebat occisum virum a femina, iuvenem a
puellâ, armatum ab inermi: maior res videbatur, quam ut posset
19 credi sine deorum immortalium adiutorio gesta. Cestivs timuit
se in narrationem demittere; sic illam transcucurrit: haec dixit
in sacerdote futura maxime debere aestimari: pudicitiam, inno-
centiam, felicitatem. quam pudica sit, miles ostendit; quam in-
nocens, iudex; quam felix, reditus. etiam habemus quandam
praerogationem sacerdoti ab ipso numine datam, licet isti obiciant
fuisse illam captivam, lenoni postea servisse, causam novissime
dixisse: inter tot pericula non servassent illam dii, nisi sibi ser-
vaturi fuissent. Argentarivs illud in narratione dixit: accusator
in hoc maxime premebat ream: aiebat occisum esse intra verba,
20 antequam vim adferret. Silo Pompeivs hac figura narravit: eam
vobis sacerdotem promitto, quam incestam nulla facere possit
fortuna. potest aliquam servitus cogere: servit et barbaris et
piratis, inviolata apud illos mansit. potest aliquam corrumpere

CD 1 puditiam V | cruenti *del. Kss;* irruenti *Bs,* cruento *Linde* || 2 pernitiaem (-tiem V) BV || ruenti] *Bs;* cruenti O | en] *Bs;* ne O, haec *vg* || nesciret D² | *te gerere] tenere O, ⟨te⟩ (nescis) tenere *Fb,* ⟨te⟩ tenere *Ml,* te ferre *Gz* || 3 pudicitiam A puditia V | piratae vi contorsit] *Kss;* piratae sui (s//ui V) torsit AVD *(vg)* pirataes uictorsit B¹ piratae intorsit B² *(cf. Kss mus. rhen. 16, 54),* piratae sui contorsit *Bs,* stupratoris mersit *Gz,* piratae vi torsit *C. Schenkl; memoria lapsus vid. esse Albucius, cum non de pirata, sed de milite sermo sit* || 5 pudicitiae] *Gr;* iudicitii A iudicii BVD || 6 iuuem A | 7 maiores AB¹ maio res B² maiora esse VD || uidebantur VD | possent D | 8 tunuit A || 9 dimittere AD | sic] si AB¹ sed VD || hoc D | 10 futurae A | aestimari] D; aestimare C | puditiam V | 14 servisse] fuisse D¹ || 15 dixit D² | servaturi fuissent] E*r*; *om.* AB seruata fuisset *(corr. ex* -sent V) VD | 16 narrationem AB narratione *rad. corr. ex* narrationē V || dixerit D¹ | 17 rem AB || inter D¹ || 20 aliquam] *R. Wachsmuth;* aliquid O | seruiit AVD | barbaris *corr. ex* barbares B | 21 corrumpere] *Schott;* corripere O

prolapsi in vitia saeculi prava consuetudo (etiam matronarum multum in libidine magisterium): pudica permanebit. licet illam ponatis in lupanari: et per hoc illi intactam pudicitiam efferre contigit. fuit in loco turpi, probroso; leno illam prostituit, populus advolavit: nemo non plus ad servandam pudicitiam contulit quam quod ad violandam attulerat. multum potest ad rectum quoque pudici animi propositum hostis *cum* gladio: non succumbet, immo, si opus fuerit, pudicitiam vindicabit. incredibilem videor in puella rem promittere? iam praestitit: adulescentem misericordis populi beneficium polluere temptantem gladio perculit. fuit qui illam accusaret caedis: absoluta est. ne qua posset esse vobis dubitatio, quae ventura ad sacerdotium erat an pura esset, an integra: iam iudicatum est. TRIA||RIVS dixit: negabat se puella 21
fecisse; negabat illum suis cecidisse manibus: altior, inquit, humana visa est circa me species eminere et puellares lacertos supra virile robur attollere. quicumque estis, dii immortales, qui pudicitiam ex illo infami loco cum miraculo voluistis emergere, non ingratae puellae opem tulistis: vobis pudicitiam dedicat, quibus debet.

CD 2 multum] *A. Augustinus, Fb;* uultum **O**, mutuum *Mg,* v⟨alet m⟩ultum *Novák* || puditia **V** pudicitia **D** || permanebat **D** || 3 intactam] intetam **AB**, inlaesam *Kss, fort.* *integram || pudititiam **V** || efferre] **Dτ**; efferire **C** || *verba* et per . . . contigit *(v. 4) post* attulerat *(v. 6) transp. Ml* || 4 *verba* probroso . . . servandam *(v. 5) post* violandam *(v. 6) leguntur in* **B** || proboso **B**[1] probroso *corr. ex* probsoso **V** || illam] eam **D**[1] || 5 *advolavit] *Gz;* adorauit **O** || *fort.* populum exoravit *Kss* || pudititiam **V** || 6 violandam] *cf. ad v. 4* || adtulerat **C** attulerat *corr. ex* contulerat **D** || ad] adversus *Linde* || rectum] flectendum *Gr,* rectum ⟨quoque⟩ *Linde,* rigidum *Novák* || 7 quodque *Schg* || pudititi **V** pudicitiae (tiae *del.*) **D** || potest adversum pudici quoque *Gz* || cum gladio] *Thomas;* gladio **O**, gladius *Gr* || : hostis gladio non *Bs* || 8 pudititiam **V**, pudicitiam ⟨gladio⟩ *Bs* || 10 pupuli **A** || benefitium **BV** || perculit] *G. Wissowa;* repulit **O** || 11 illam] **VD**; illam illi **AB**, illam illic *Bs,* illam fili *Otto* || posset] **D**[2]; potest **O** possit **τ** || 13 necabat **AB**[1] || 14 necabat **B**[1] || 15 speciaes eminare **B**[1] || 16 robor **AV** || dii *om.* **A** || 17 pudititiam **V** || infamu **AB**[1] || uoluisti **A** || 18 ingratia **A** || pudititiam **V**

Alterius partis color nihil habet difficultatis: adparet *ex sententiis,* quas praeposui. dicendum est in puellam vehementer, non sordide nec obscene. sordide, ut Bassvs Ivlivs, qui dixit: 'extra portam hanc virginem' et: 'ostende istam aeruginosam manum'; *vel* Vibivs Rvfvs, qui dixit: 'redolet adhuc fuliginem fornicis'. obscene, quemadmodum Mvrredivs rhetor, qui dixit: 'unde scimus, an cum venientibus pro virginitate alio libidinis genere
22 deciderit'? hoc genus sensus memini quendam praetorium dicere, cum declamaret controversiam de illa, quae egit cum viro malae tractationis, quod virgo esset, et damnavit; postea petit sacerdotium. novimus, inquit, istam maritorum abstinentiam, qui, etiamsi primam virginibus timidis remisere noctem, vicinis tamen locis ludunt. audiebat illum Scavrvs, non tantum disertissimus homo sed venustissimus, qui nullius umquam inpunitam stultitiam transire passus est. statim Ovidianum illud: 'inepta loci', ‖ et ille excidit nec ultra dixit. hoc autem vitium aiebat Scaurus a Graecis declamatoribus tractum, qui nihil non et permiserint sibi et in-
23 petraverint. Hybreas, inquit, cum diceret controversiam de illo, qui tribadas deprehendit et occidit, describere coepit mariti ad-

CD 1 alterius] D^1τ; arcius AB artius VD^2 ‖ diffacultatis C ‖ ex sententiis *add. Schg; cf. p. 48, 8* ‖ 2 praeposui] T; praeposuit O ‖ 3 ut] *Bs;* et AB *om.* VD ‖ Bassus Iulius] *ignotus apud Schottum;* bassus illius AB basilius VD ‖ 4 hanc] *Bs;* nam C am D^1 istam D^2τ ‖ *fort.* extraportanam *Kss* ‖ 5 *vel *add.;* ⟨ut⟩ *Ml* ‖ uiuius O *corr.* D^1 ‖ ruffus D *et sic semper* ‖ redoles D ‖ 6 obscenae O ‖ quemadmodum (quem *del.*) A ‖ murredsus A ‖ rethor ABV^2 retor V^1 ‖ 7 an] hanc AB ‖ cum] con(uenientibus) D non τ ‖ virginitate] Bτ; uirginitate(-tem V)te AVD ‖ 8 dedideris D^2τ ‖ 9 controuersiam *corr. ex* contrauersiam V ‖ 10 male A ‖ quid V^1 ‖ damnata D^2 ‖ petiit D^2 *(Ml)* ‖ 11 noluimur A noluimus BVD ‖ inaritorum A ‖ 12 tamen] tam AB^1 ‖ iocis D ‖ 13 audiebat] Dτ; adiebant C ‖ desertissimus A dissertissimus B ‖ 14 uenustissimus *corr. ex* uenostissimus V ‖ 15 passurus est A, passurus erat *Kss* ‖ statim ⟨addebat⟩ *Schg* ‖ illud] Dτ; illum C ‖ *Priapeia 2, 8* ‖ ⟨dum timet alterius (illius D) uulnus⟩ inepta loci D^2τ ‖ 16 crecis AB^1 grecis B^2V ‖ 17 non et] et non O ‖ sibi] VD *et in ras.* τ; tibi AB ‖ inpetraverint] *He, Mg;* penetrauerunt O, perpetraverint *Fb* ‖ 19 tribadas] τ; tribusadas O ‖ descripbere caepit A

fectum, in quo non deberet exigi inhonesta inquisitio: ἐγὼ δ' ἐσκόπησα πρότερον τὸν ἄνδρα, ⟨εἰ ἐγ⟩γεγένηταί τις ἢ προσέρραπται. GRANDAVS, Asianus aeque declamator, cum diceret in eadem controversia: 'non ideo occidi, *ut* adulteros non paterentur', dixit: εἰ δὲ φηλάρρενα μοιχὸν ἔλαβον; in hac controversia de sacerdote non minus obscene dixit MVRREDIVS: fortasse dum repellit libidinem, manibus excepit. longe recedendum est ab omni obscenitate et verborum et sensuum. quaedam satius est causae detrimento tacere quam verecundiae *dicere*. VIBIVS RVFVS videbatur cotidianis verbis usus non male dixisse: ista sacerdos quantum militi abstulit!

III.

Incesta saxo deiciatur.

Incesti damnata, antequam deiceretur de saxo, invocavit Vestam. deiecta vixit. repetitur ad poenam.

PORCI LATRONIS. Hoc expectastis, ut capite demisso verecundia 1
se ipsa, antequam impelleretur, deiceret? || id *enim* deerat, ut modestior in saxo esset quam in sacrario fuerat. constitit et circumlatis in frequentiam oculis sanctissimum numen, quasi parum violasset

CD 1 exigit (t *del.*) **V** || eſω a **C** || *εzΝcoπΗ(-Ν **A**)ca **C**, ἐδυσώπησα *Schott*, ἐψηλάφησ' ἂν *Bs*, ἐζηλοτύπησα τί; *He*, ἐσκόπησ' ἂν *Kss*, ἐξηρώτησα *anonymus in Gersdorfii rep. 1858 II, 267* || 2 πρότερον] *Bs;* ΤΙωΤΘΡΟΝ **AB** ΤΙωΡΟΝ **V**, πότερον *He* || ΤΟΝ anapa **C** || εἰ *add. Bs* || ἐγγεγένηται] *Thomas;* ΓΘΓ(ſeſ **AV**)ΘΝΝΤΑΙ **C**, γεγέννηται *Bs*, γεγένηται *vg* || ΤΙC Η(Μ **A**) πΡΟCΘΡΡΑΤΙΤΑΙΘ(-ΘΙΘ **A**) **C** || Grandaus] *corruptum videtur; fort.* Cranaus *Gz* || 4 non] num *Schott* || ut *add. Schg* || ΘΙ aθ **V**, τί δ', εἰ *Gz* || φηλάρρενα] *O. Jahn;* ΦΙΛ(a **AV**)ΑΡΡΘΝΑ **C** || 5 ΜΟΙΧΟΝ eaabon **C** || 8 et] **D**; est **AB** et (t *in ras. 2 litt., quae fuerunt* st) **V** || satis **D**[1] || causae] **Dτ**; caesae **C** || facere *He* || 9 dicere *add.* **E** || uiuius **O** || cotti(quotti **D**)dianis **VD** || 10 militi] *Schg;* mihi **O** || 13 incesti] **E**; incesta **O** || 14 deiacta **A** || vixit *om.* **O** *add.* **Eτ** || penem **C** penam **V**[2] || 15 *Porci *add.* || Latronis *om.* **V**[1] || expectastis] *Bs;* expectatis **O** || dimisso **O** || 16 deiceret] *Bs;* deierit **A** deiecerit **BD** deciecerit *(prius* c *del.)* **V** || enim *add.* **E** || 17 *cf. Ovid. met. 6, 169 (15, 674) seq.* || circumlapis **C** *corr.* **V**[2] || 18 nomen **C**

inter altaria *aras*que, coepit in ipso, quo vindicabatur, violare supplicio: hoc alterum damnatae incestum fuit. damnata est quia incesta erat, deiecta est quia damnata erat, repetenda est quia et incesta et damnata et deiecta est. dubitari potest, quin usque eo deicienda sit, donec efficiatur propter quod deiecta est? patrocinium suum vocat pereundi infelicitatem. quid tibi, inportuna mulier, precer, nisi ut ne bis quidem deiecta pereas? veniet ad colendum Romani imperii pignus etiamsi non stupro, at certe carnificis manu incesta? 'invocavi' inquit 'deos'. statuta in illo saxo deos nominasti et miraris, si te iterum deici volunt? si
2 nihil aliud, loco incestarum stetisti. Cesti Pii narratio. Quid agam? exponam, quando stuprum commiserit, cum quo, quibus consciis? ista quia probavi, damnata est. quid postea accessit, quod illam virginem faceret? quod iacuit in carcere, quod ducta est ad saxum, quod inde proiecta? ait se innocentem, quia perire non potuit. ita lex de sacerdote inpura in iudicio quaeri voluit, de iudicibus in supplicio? ampliatur a iudicibus in poenam. postulat ut, cum contra poenam causa tuta non fuerit, contra causam tuta poena sit. non putas legem cavisse ut perires, quae cavit quemadmodum perires? exore||mus te, mulier, ut iterum absolvaris? aut tu sacerdotium violasti, aut hi sacerdotem. male de diis existimas, si sacerdoti suae tam sero succurrunt. lata

CD 1 altaria arasque] *Gz;* altariaque **AB** alteria quae (quae *del.*) **V** altare **D**; *cf. Plin. pan. 1, Tac. ann. 16, 31* || cepit **A** || 2 alterum damnatum **B** || 3 repetita **D** || 4 *primum* et *om.* **D** || ⟨non⟩ potest **D** || 5 sit] **E**; es **AB** est *corr. ex* es **V** est **D** || patrocium **A** || 6 vocat] putat **E** || perennem **D** || 7 precer] **E**; prēceris **A** praeceris **BD** preceteris **V** imprecer *τ* || quidem *om.* **D** || veniet] *Herv;* uenit **O** || 8 stupro] spro **AB** || 9 inuocuui **A** || statu **AB** || illo] **VD*τ***; illos **AT** illos statu (statu *del.*) **B** || 10 saxu **AB** || 11 ⟨in⟩ loco **D**[2] || narratio] *cf. 1, 2, 7* || 13 istam **A** || 14 *primum* quod *corr. ex* qua **A** || ducta] **D*τ***; dicta **C** 15 proiecta ⟨est⟩ *Otto* || 16 sacerdote inpura] *Bs;* sacerdotum iure **O**, sacerdotum iniuriis *Schg* || iuditio **V** || de sacerdote in iure [in iudicio] quaeri *Novák* || 17 iudicibus sin **B** || suplicio **BV** || amplietur *Schg* || penam **A** || 18 penam **A** || 19 potas **B** || 20 cauit (ca *in ras.* **D**[2]) **D** || exornemus *Bs* || exoremus deam (*vel* deos), mulier *Novák* || 21 hi] hii **C** dii **V**[2] *om.* **D** || 22 sero *corr. ex* secro **V**

est sententia; pronuntiatum est; damnata es: interrogo te hoc loco, mulier, responde mihi: sunt dii? Arelli Fvsci patris. Iterum 3 experiamur: quid times propitios deos? 'erat' inquit 'praeruptus locus et inmensae altitudinis *tristis aspectus*'. dicebam tibi: incestam lex mori voluit. stat moles abscisa in profundum, frequentibus exasperata saxis, quae aut elidant corpus aut de integro gravius impellant; inhorrent scopulis enascentibus latera: [et inmensae altitudinis tristis aspectus] electus *is* potissimum locus, ut damnati saepius deiciantur. Fvlvi Sparsi. A superis deiecta, ab inferis non recepta, in cuius poenam saxum extruendum est. Ivli Bassi. Nihil putaram amplius adici posse auda- 4 ciae istius, quam quod in illa rupe Vestam nominaverat: *at* enim ab ipso supplicio in templum usque revoluta quidquid secundum deos sanctissimum est contactu suo polluit et, quam a saxo nusquam reverti fas est nisi ad saxum, quanto minus quam in templum resiluit? hoc potius venit ubi damnatur, quam illo ubi absolvitur? Albvci Sili. Si quis adhuc dubitabat de deiecta, veniat et sibi ipse credat. haec inpudentia virginis est? in urbe tam beata cum tot superfluant virgines, cum ‖ tot principum

CD 1 es] es// (t *eras.*) A | interrogo] V^2Dτ; interroga AB interrogat V^1 | te: hoc *Gz* ‖ 3 propitios] τ; propicios AD propocius B^1 propotios B^2 propitios *corr. ex* propitius V ‖ 4 tristis aspectus *add. Konitzer; cf. v. 8* | dicebat *Schg* | 5 abscissa D ‖ 8 *verba* et inmensae altitudinis tristis aspectus *del. Konitzer; cf. v. 4* ‖ inmensae] TD; inmensa C ‖ is *add. Schg* 9 ut] //ut (a *eras.*) V ubi τ | sparsiz V sparsi et D sparsit τ ‖ superi//s (u *eras.*) V ‖ 10 paenam B | xaxum B | 11 Iuli] *ignotus apud Schottum* (Iulii); iouii O ‖ *putaram] *Gz, A. Köhler;* putaeam C putabam Dτ, putaveram *Kss* | audatiae A ‖ 12 in illa ⟨in⟩ (*post.* in *del.* A^2V) C in prima D^1 ‖ rupe] *He, Konitzer;* cruce O | quod illa incaute Vestam *A. Trendelenburg* | at enim] *Kss, Ml, Mg, F. Becher (cf. Sander quaest. synt. 37);* enim O, en *Gz,* immo *Studemund* ‖ *fort.* *nominavit: at enim ‖ 13 ab ipso ⟨enim⟩ Dτ ‖ 14 contacta A | xaxo AB saxo *corr. ex* saxa V | 16 resiliuit C; *cf. Sander Sprachgebr. 2, 20* ‖ hoc] huc Dτ; *cf. Ml et A. Fleckeisen in ann. phil. 1866, 497 seq., Gz ad Sen. dial. 5, 21, 3* | veni *s* 17 albutius illii A albucii sillii BV albutii syli D | adhuc] Dτ; huc C 18 et] ut V^1 | ipsi VD ‖ 19 superfluant] *Bs;* superuant C superent Dτ, superant *Mg,* superfiant *Linde* | virgines] Dτ; uirginem C

filiae sint, postulat ut praeteritis his potissimum ab inferis eruatis sacerdotem. 'quare ergo, si incesta sum, vivo?' nescio; hoc unum scio, nec fieri quod non potest nec portentum esse quod potest. absit nefas, te ut id saxum absolvat, quod tantum damnatas ac-
5 cipit. Argentari narratio. Paene, iudices, narrare coepi, qualis esset rea; sed quid efficiam, cum illam incestam probavero? nempe ut de saxo deicienda videatur? iam visa est. non imitabor istius impudentiam, ut repetendo iudicium, quod factum est, inprobasse videar. quod exigebatur probavi; quod iudicastis exequor. Corneli Hispani. Deos deasque invoco, quos priore iudicio non frustra invocavi, *ut* incesta quam tardissime pereat. 'invocavi' inquit 'numina'. quid invocas, mulier? si innocens es, dii non sunt. videte, quantum sacerdos peccaverit, quae nec absolvi potuit nec mori. aut tu sacerdotium violasti, aut nos sacerdotem. erras, *si* satis ad sacerdotium putas perire non posse.
6 Romani Hisponis. Ab Tarpeio ad Vestam, cuius vittam carnifex rupit; a templo ad saxum, a saxo ad templum: hac pudicae sacerdotis inter supplicia et vota discursus est. inter superos inferosque iactata in novam poenam revixisti. Pompei Silonis narratio. Quod ad rerum expositionem pertinet, iudices, non committam, ut ultionem deorum immortalium morer. incesta saxo deiciatur. lege damnata est: habetis iudicium. ‖ deiecta est: habetis exemplum. Vibi Galli narratio. Brevis expositio rerum

CD 1 seruetis Dτ ‖ 2 nescio, ⟨nisi⟩ *Ml* | hac A | 3 potentum B | 4 te] *Gz;* et C, est D *(vg), del. O. Ribbeck* ‖ 5 narratio] *cf. ad § 2* | poene BVD narrareque pii (que pii *del. et* coepi *superscr.* V) C caepi D 6 effitiam BV 8 iuditium B | 9 videar] Dτ; uidetur C | exiebatur C *corr.* V² iudicatis C *corr.* V² | 11 ut *add. Schg* | 12 nomina C *corr.* V² | es] D; est AB es// V 14 *verba* violasti ... sacerdotium *(v. 15) om.* A ‖ 15 errat AB erras *corr. ex* errat V | si *om.* O | 16 hispani O | tarpeia D² cuius] ⟨ad⟩ cuius (ad *del.*) B | uitam *corr.* V¹ | 17 huc A¹ hoc A² hic D² *(Linde)* | 19 inferos *add.* V² *in marg. et* Dτ penam A | 20 narratio] *cf. ad § 2* | rurum A | 21 morer] *cf. *mus. rhen. 21, 411;* moribus A morebus B moribus *corr. ex* morebus V morer. bis Dτ, moremur *Bs,* morer verbis *M. Haupt,* morer. ius ⟨est:⟩ *Gz* | incosta A inconsta B incesta *corr. ex* incosta V | 22 *post.* est] V¹τ; es C | 23 narratio] *cf. ad § 2*

est: adversariam incesti postulavi, accusavi, damnavi, carnifici tradidi: permittitis iam abire? accusator recedo; eamus ad absolutionem tuam. ita dii damnatam *maluerunt* absolvere quam sacerdotem? sero innocentiam damnata concupisti, vitam deiecta.

Ex altera parte. Fvlvi Sparsi. Damnata deiecta est: ab- 7
soluta descendit. Arelli Fvsci patris. Putares puellam demitti, non deici. Cesti Pii. Nullam habebat gratiam: in templo vixerat; itaque tantum deos invocabat. lex sacerdotem non usque ad saxum differret, nisi expectaret deorum sententiam. Cornelivs Hispanvs descripsit altitudinem montis etiam secure despicientibus horrendam et adiecit: carnifex quoque recedens impellit. nihil fecit tamquam rea; contumax est innocentia; turpe putabat sacerdos rogare nisi deos. Marvlli. Mirandum est, si oppressa est virgo sine gratia? cuius enim genibus submisit manus? quem deprecata est, quae tarde rogavit etiam deos?

Divisio. Latro in has quaestiones divisit: utrum lex de 8
incesta tutam esse velit quae deiciatur nec pereat; an damnata, etiamsi innocens post damnationem adparuit, deici non debeat. an haec || innocens sit; an haec deorum adiutorio servata sit. Cestivs et illas subiunxit huic ultimae quaestioni: an dii inmor-

CD 1 accussaui **B** acusaui **V** || 2 permittitis] **Dτ**; permittis (*corr. ex* pertmittis **V**) **C** || abire] *Schott;* abrea **O** || accussator **B** acusator **V** || recedeamus **B** recedaeamus **V** recedam. eamus **Dτ** || *fort.* accusatori? ⟨damnata postulas, ut a poena⟩ recedamus *Bs,* accusatori? credo, eamus *He,* accusatori? recedamus (*vel* redeamus) *Gz* || 3 maluerunt *add.* **E** || 5 Fulvi] *Bs;* fili **C** silii **Dτ** || ⟨ut⟩ damnata *Schg* || ⟨ut⟩ absoluta *Schg* | 6 adscendit *Mg* || arellii **BVD** || dimitti **O** || 7 deici] **E**; cadere **AVD** caderei **B** || Cesti] corri **A** || nulla **A** | gratiam] *cf. Ovid. ex p. 3, 1, 99* | vixerat] *Fb;* dixerat **O**, degerat *Gz* | 8 sacerdotum **A** | 9 cornelii hispani **O**; *cf. 1, 5, 1* | 10 secure *corr. ex* securae **V** | 11 orrem(-n **A**)dam **AB** horremdam **V** | 13 marilli **A** marylli **BV** maryllii (*sic semper in hoc nom. propr.* ii *pro* i) **D** | est *del.* **τ** | 16 in] D^2; *om.* **O** | questiones **AB** | de] *Herv;* ex **C** || 17 *tutam esse velit] *Gz;* tantum sit uel **O** | *fort.* lex incestam ⟨utique mori⟩ velit, an tuta sit *Kss* || *fort.* *lex incestam tutam esse velit || deiciat **AB** || damnata, etiamsi] *Gz;* etiam damnata si **O** || 18 non *del. Schott,* denuo *Gz* || 20 illas] **τ**; illa **O** || questioni **A**

tales rerum humanarum curam agant; curam si agunt, an singulorum agant; si singulorum agunt, an huius egerint. improbabat ALBVCIVM, quod haec non tamquam particulas incurrentes in quaestionem tractasset, sed tamquam problemata philosophumena. FVSCVS ARELLIVS pater sic divisit: utrum incestae poena sit deici an perire. utrum providentia deorum an casu servata sit; si voluntate deorum servata est, an in hoc, ut crudelius periret.

9 Hic color fere sententiis, quas praeposui, permixtus est; quid tamen CESTIVS senserit, indicabo. contra sacerdotem qui*dam* dixerunt: videri deos infestos illi in hoc eam servasse, ut diutius torqueretur. aiebat Cestius malle se casu videri factum quam deorum voluntate; nam si semel illos intervenire huic rei fatemur, manifestius erit *contra* poenam servatam esse sacerdotem quam in poenam; itaque non probabat illud TRIARI: 'remissam tibi poenam putas? ampliata es'. ea ipsa, inquit, ampliatio, quae apud iudices fieri solet, ex qua verbum in sententia petitum est,

10 non est damnantis, sed dubitantis. declamaverat apud illum hanc ipsam controversiam VARVS QVINTILIVS, || tunc Germanici gener ut

CD 1 humarum **A** | agent **C** *corr.* **V**¹**τ** | *curam si] etiamsi **O**, si *Ml, Thomas,* omnium si *Vahlen,* et si *C. Schenkl* | 2 agunt *corr. ex* agant **B** || *verba* si singulorum agunt *om.* **B** | agant **D** | an huius] **V**²**D**; tanius **C** | agunt **A** improbat **O** | 3 abbutium **A** albutium **BD** | 4 questionem **AV** || filosofumena **A** filiosofumena **B** fil//osofumena (i *eras.*) **V** philosophomena **D** | 5 *verba* incestae . . . utrum *(v. 6) om.* **A** | 6 an perire] apariare **BV**¹ | 7 uoluntates seruorum **ABV**¹, voluntate superorum *Kss* | 8 prae(pre **V**)potui **C** *corr.* **V**¹ | 9 iudicabo **C** | sacerdotes **τ** | quidam] *Schg;* qui **Oτ** quid **T** | 10 infesto **A** | eam] tamen *Gz* | 11 torqueretur] **Dτ**; loqueretur **C** | agebat **C** aiebat (i *in ras.* **V**²) **V**²**D** | 12 intervenire] **Dτ**; interueniret **C** | 13 contra poenam] *Gz;* poe(pe **A**)nam **C** in poenam **Dτ**, in poena *vg,* poena *Kss* | esse] **D**; se **C** | 14 penam **A** | itaque] *Bs;* apta quae **C** actam quae **Dτ**, aeque *Fb,* propter-eaque *Thomas; cf. Sander quaest. synt. 36* | manifestius contra poenam s. e. s. q. in poenam apparet; quare non *Gz* | illud] *Fb;* illum **C** ille **Dτ** | 15 es] *Mg;* est **O**; *cf. Val. Max. 8, 1, 11* | ea] *O. Jahn;* et **O** | 16 ex] *Bs;* ea **O** | que **A** | sentiam **AB** sententiam **VD** | 18 quintius **O** | ut] *cf. Lindner de Cestio Pio 6;* adhuc *Fb,* at *Schg,* et *Orelli et Nipperdey ad Tac. ann. 4 66 (He)*

praetextatus. *is* cum descripsisset circumstantium *indignationem,* quod tam cito oculis poena subduceretur, dixit: exaudierunt dii immortales publica vota et preces: incestam, ne cito supplicium transcurreret, revocaverunt. Cestivs multa contumeliose dixit in istam sententiam: sic, inquit, quomodo quadrigas, revocaverunt? nam et ante posuisti *istam* similitudinem, quia et haec de carcere exierat. cum multa dixisset, novissime adiecit rem, quam omnes improbavimus: 'ista neglegentia pater tuus exercitum perdidit'. filium obiurgabat, patri male dixit. Pastor Aietivs hanc 11
controversiam apud Cestium dixit iam senator et hunc colorem optimum putavit: sic veneficiis corpus induruit, ut saxa reverberet inultum. Cestivs hunc corripuit et dixit: hoc est, quare ego auditores meos invitem ad alios audiendos ire? aeque male mihi facit ille, qui aut athleta aut phthuicus est. dicebat autem in Albucium, qui illis diebus dixerat in hac controversia: 'durius saxo', et in Bassum Iulium multa, qui dixerat: 'virgo desultrix'. Othonem Ivnivm patrem memini colorem stultum inducere, quod eo minus ferendum est, quod libros colorum edidit. 'fortasse' in-

CD 1 is *add. Schg* ‖ circumstantium] **τ**; circumstantem **O** *(vg)* ‖ indignationem *add. Kss (cf. p. 50, 6. 8);* ⟨turbam dolentem⟩ *vg,* ⟨querelam⟩ *Gz* ‖ 2 poena] **τ**; poe(pe **A**)nam **O** poenae **D**² ‖ 3 *publica] pub(pupp **V**)licium **C** supplicum **Dτ**, publici *Bs*, publici civium *Gz* ‖ *vota et] *cf. Verg. Aen. 11, 158;* uoti **O**, odii *Gz* ‖ praeces **C** *fort.* *vota preces⟨que⟩ ‖ 4 transcucurreret **BV** ‖ multo **O** ‖ 5 istam] *Schg;* ipsam **O** ‖ 6 nam ⟨istam *vel* eam⟩ *Gz* ‖ posuit **D** ‖ *istam *add.* ‖ 8 ista] **τ** *(Schott);* sista **AB** si ista **VD**, *fort.* scilicet ista *Gz* ‖ neglegentii **B** ‖ 9 filiam **D** ‖ Aietius] **BD**; aiecius **AV**, *corruptum vid., fort.* Aletinus *Gz* ‖ 10 iam senator dixit **VD** ‖ 11 veneficiis] **Dτ**; beneficiis **C** ‖ indurauit **D**¹ ‖ reuerberaret **D** ‖ 12 inultum] *Konitzer;* multum **O** ‖ hunc] *Fb;* hanc **O** ‖ 13 ego] **Dτ**; ergo **C** ergo, quare *He* ‖ invitem] **Dτ**; mutem **C** ‖ -que] *Bs;* haec **O** ‖ 14 mi **O** ‖ ant(an **B**)cleta **C** anticleta **D** antidita **τ** ‖ pthuis **C** (i. e. φθοϊκός) post huic usus *vel* pythuicus (*sic* **D**) **τ**, pyctes *vg,* phthisicus *He, Bs, fort.* petauristes *Gz* ‖ autem] etiam *Schg, fort.* *item ‖ 15 albutium **ABD** iris **O** ‖ 16 desultrix] *Gz;* desulb (desub **BVD**) saxo **O**, desul saxo *O. Ribbeck* ‖ obtonium **AVD** ohtonium **B** ‖ stultum] *He, Bs;* instultum **C** insulsum **Dτ**; *9, 4, 22* ‖ quod eo minus] *Ml, Thomas;* quominus **C** quod minus (i *corr.* u **D**²) **D** ‖ 18 liberos **A**; *cf. 2, 1, 33* ‖ oolorum **C** *corr.* **V**¹**τ**

quit 'poenae se praeparavit et, ex quo pec||care coepit, cadere
12 condidicit'. Silo Pompeivs hunc colorem temptavit: praestatur, inquit, quaedam *et dam*natis sacerdotibus verecundia: erubuimus quicquam ex damnatae veste detrahere. Hispanvs dixit: ita putaveras una te poena posse defungi, cum in saxo deos nominasses? Triarivs *cum* indignantium voces descripsisset dixit: numquid non potes bis mori? Marvllvs dixit: constitit in saxo, invocavit deos; publica indignatio exorta est: audet ista nominare deos, audet hoc loco? quid autem habet iam, quod illos roget, nisi bonam mortem? Diocles Carystivs dixit: καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ μέχρι ἂν σὺ πέσῃς ἐφ' ὃ βέβλησαι.

IIII.

Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrumque corpus interficiat, sine fraude sit.

Liceat adulterium in matre et filio vindicare.

Vir fortis in bello manus perdidit. deprendit adulterum cum uxore, ex qua filium adulescentem habebat; imperavit filio, ut occideret. non occidit; adulter effugit. abdicat filium.

1 Porci Latronis. Adulteros meos tantum excitavi. me mise-

CD 1 cadere] eadem D || 2 condidicet V || 3 et *add. He* || natis O || verecundia . . .] D*τ*; uerecundi derubuimus C || 4 uestae C || 6 cum *add. Kss; cf. Konitzer quaest. cr. 18* || *dixit] dicentium O, adiecit *Kss* || descripsit (it *in ras.* D²) et (et *om.* D) dicentium D*τ* *(vg, quod probat Gz)*, descripsit et dixit *Konitzer* || *numquid] quia O, quid? *Mg,* quare *Gz* || 7 bis] *Mg;* uis O || marillus C maryllius D || constitit in] *Bs;* constiti non C constituta D constitit ut *τ* || 10 caristius O || καὶ ἅπαξ] *Bs;* hla атuaa A hal aaπιaa (-π//aa B) BV || кal оеу тєрон C || 11 καὶ τρίτον . . .] *Bs;* ai(aii A) трii(-u A)тon itai (ita V) м(н B)e-хр ан о C || πέσῃς] *Bs;* πecnc C, πάθῃς *He* || еф о вевансalı C || 13 deprenderit AV || utrum AB || 15 adulterum O *corr.* V¹ || filia D || 16 depredit B deprehendit VD || 18 occidit] *corr. ex* occidat V || adulteres fugit A || 19 eadicat AB abdicat (ab *in ras.*) V

rum! quamdiu iacuerunt, postquam deprehenderam? ego te non abdicem? vellem possem || occidere. o acerbam mihi virtutis meae recordationem! o tristem victoriae memoriam! ille onustus modo hostilibus spoliis vir militaris adulteris meis tantum male dixi: solus ego ex omnibus maritis nec dimisi adulteros nec occidi. quid ridetis? inquam; habeo manus: voca*vi* filium. tu viri fortis filius, qui stringere ferrum non potes? ne truncus quidem capi potui nisi domi; utcumque tamen potui obluctatus sum et truncum corpus opposui. exierunt adulteri tantum meo sanguine cruenti. Corneli Hispani. O *me* dignum, cui aut pudica contingeret uxor, aut inpudica, dum armatus essem! te, res publica, invoco, quae manus meas possides. quis non putet aut me sine filio fuisse aut filium sine manibus? Cesti Pii. Conceptus est 2
iste — ex quo, sciemus cum adulteros deprehendero. numquam putavi futurum salva re publica, ut vir fortis sentiret se manus perdidisse. Marulli. Adulteros meos usque ad limen prosecutus sum. cucurri miser ad ferrum, quasi manus haberem. Triari. Deciderunt arma cum manibus: tunc primum sensi me manus perdidisse. descriptio pugnantis viri fortis. dii boni, et has aliquis manus derisit? P. Asprenatis. Arcessitus ut occideret adulteros, venit ut dimitteret. ita ego manus etiam pro adulteris perdidi? steti derisus ab adulteris meis; patris desertor, matris leno, quem, puto, iam creditis non esse filium viri fortis, tertius

CD 1 qu condi **A** quamdiu *corr. ex* quandiu **V** || acuerunt **A** || posteaquam **D** || 2 abdicamus **AB** abdicem// (e *corr. ex* a) **V** || vellem] *Gz;* uem **AB** quem **VD** possem] **V**^{2}**Dτ**; posse **C**, *quod probat Gz* || o acerbam] **Dτ**; dacerua **C** da acerbam *corr.* **V**^{1} || 3 honestus **O** || 6 non habeo **V**^{2}**D** || vocavi] *Kss;* uoca **O**, voco *vg; cf. p. 56, 1. 7* || 7 quis **AB** qui// (s *eras.*) **V** || truncus] **τ**; teuncus **C** te truncus **Dτ** || capere **D**^{1}**τ** || 9 tantum ⟨non⟩ *A. Köhler* || 10 conelii **AB** || ispani **AV** || me *add. Kss* || dignum ⟨me⟩ *Gz* || contingeret] *Gz;* contingat **O** || 11 essem] *Gz;* est **O** || 12 sine *corr. ex* sene **V** || 14 deprendero **AV** || 16 marilli **C** maryllii **D** || prosecustus **B** || 17 quisi **C** *corr.* **V**^{1} || 18 manus *om.* **C** *add.* **V**^{1}**DEτ** || 19 discriptio **B** || has] **V**^{2}**D**; as **C** || 20 P.] cum (*in ras.* **V**) **VD** || apre(-rae **A**)natis arcessitus **C** a patre natus accersitus *corr.* **V**^{1} *et ita* **D** || 22 steti] sti **A** ste *corr. ex* stet **B** || derisus] *R. Wachsmuth;* deprae(-pre **V**)hensus **O** || 23 viri] **V**^{2}**D**; uideris **A** uideri **BV**

3 in cubiculo derisor stetit. FVLVI SPARSI. In bello suas, in domo etiam filii manus || perdidit. processit in bellum hic unus omnium adulescentis filii vicarius. in acie vicit, domi captus est. spectat inter spolia viri fortis volutantes adulteros. 'adulescens, venit tempus militiae tuae'. indigna res: deceptus est; tam frustra ad filium quam ad gladium cucurrit. ridebant adulteri truncas viri fortis manus, circa sua arma labentis. ARGENTARI. *In bella non venit et* ante patriae quam patri negavit manus. libenter causam eius suscepi; quis enim illum non vindicet? quid hoc infelicius, quem adulteri tunc riserunt, cum deberent mori? vir fortis in
4 civitate truncus integros adulteros spectat? IVLI BASSI. Non est, quod putetis puniri illum: ad suos dimittitur; *dimittitur,* inquam, ad matrem suam, nescio an et *ad* patrem. meruit hereditatem illius, quem occidere parricidium putavit. nulli umquam plus debuistis viro forti: usque eo pro vobis pugnavit, ut pro se non posset. adulescens, quos dimisisti sequere.

5 Pars altera. VIBI GALLI. 'Matrem' inquit 'non occidisti'. quem minus hoc crimine perdere debui quam patrem? pater occidere iussit: lex vetat. non comparassem patri legem, nisi cum illa lex fuisset. alterum putavi parricidium matrem coram patre occidere. ARELLI FVSCI patris. O misera pietas, inter quae me parentum vota constituisti! non semper scelera nostri iuris sunt, et truces quoque animos misericors natura debilitat.

CD 1 osuas B //suas (o *eras.*) V || 2 bellum *corr. ex* bellom V || onium AB || 3 adlascentis A || aciae B || spectat] *Gr;* portat O, hortantur *Schg,* perfora tu (. . ., adulescens!) *Gz* || 4 interim *Schg* || *fort.* * vir || uolutantes *corr. ex* uoluntates B, volutantes ⟨se⟩ *Gz* || 5 indigna res: deceptus est] *Kss;* indignare si deceptus es O || despectus *Konitzer* || 7 in bella non venit et *add.* E || 12 dimittitur *add. Schg* || 13 ad *om.* O || 14 paricidium B; *cf. ad exc. contr. 5, 3* || 15 debuisti C *corr.* V^1 || forci B || *verba* pugnavit . . . adulescens *(v. 17)* *om.* A || 16 dimisisti] D *et duo codices Schotti;* edemisisti C emisisti V^2 || sequere] E *et duo codices Schotti;* quere A quaere BVD || 17 uiuii AV^{2}D uiuu BV^1 || 18 quem] quam O || 21 inter quae me] *Gz;* interque aue (aue *del.* A^2) C quae inter V^{2}Dτ || 22 parentum] V^{2}Dτ; patrem tum C || constituisti] *Gz;* constitisti O || 23 quosque C

Divisio. Latro hac usus est divisione: an li||cuerit filio tunc 6 vindicare; *an* oportuerit; an, si licuit et oportuit, ignoscendum sit illi, si non potuit indulgentia repugnante. an licuerit, in illa divisit: an tunc liceat adulterium filio vindicare, cum maritus non est; an tunc liceat, ubi maritus in eo loco est, quasi omnino non esset. an oportuerit, tractationis quidem est, quam ut quisque vult variat; Latro sic tamen ordinavit: oportuit, etiamsi pater non iuberet, occidere adulteram viri fortis uxorem; oportuit iubente patre, etiamsi ipse posset occidere; oportuit, cum et iuberet et ipse non posset. novi declamatores illam quaestionem temptaverunt ex verbo legis natam 'adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrumque corpus interficiat, sine fraude sit': an nemo possit occidere nisi qui deprehenderit; temptaverunt et illam: an non possit abdicari filius ob id, quod illi facere sua lege licuit.

Color pro adulescente unus ab omnibus, qui declamaverunt, 7 introductus est: 'non potui occidere', ex illa Ciceronis sententia tractus, quam in simili controversia dixit, cum abdicaretur is, qui adulteram matrem occidendam acceperat et dimiserat: ter non . . . Latro descripsit stuporem totius corporis in tam inopinati flagitii spectaculo et dixit: pater, tibi manus defuerunt, mihi omnia. et cum oculorum caliginem, animi defectionem,

CD 1 licuerit] **V^{2}D**; uotierit **A** uouerit **BV^1** || tunc] an **V^{2}D** || 2 an *om.* **O** || oportuit **O** || 3 indulgentiam **A** || 4 adulterum **D** || filium **V^1** || 5 *prius* est] abest *Schg,* adest *O. Ribbeck,* potest *Ml* || liceat] **V^{2}D**; habeat **C** || 6 esset] possit *Ml* || 7 variat] **V^{2}D**; uaria **C**, variet *Bs* || *verba* oportuit . . . occidere *(v. 9) bis scripta sunt in* **BV**, *quae apographa ita distinxi, ut p. 15, 14* || oportet **B^{b}V^b** || 8 occidere] **B^{b}V^{b}D**; occideret **AB^a** occidere// (t *eras.*) **V^a** || 9 posset] **B^{a}V^{a}D**; possit **AB^{b}V^b** || 10 questionem **A** || 11 tractauerunt **D** || 14 illum **A** || non *del.* **A^2** *(Kss)* || 15 sua] sua ⟨non⟩ **V^2** salua **D** *(Bs)* || salva lege ⟨non⟩ *vg* || 16 declamarunt **D** || 18 controuersia *rad. corr. ex* controuersiā **V** || abdicaret **A** || his **C** *corr.* **V^2** || 19 ter non] terrore. **D^{2}τ** || *lacunam significavit Bs, fort.* ter con⟨atus sum eam interficere, ter non potui.⟩ *Gz, fort.* *ter non ⟨potui matrem occidere, ter conatus.⟩ *(cf. p. 56, 19)* || 20 tam] **E**; tantum **C** tanto **V^{2}D** || 21 pater *in ras.* **V** || 22 et] *Schg;* sed **O**

membrorum omnium torporem descripsisset, adiecit: antequam ad me redeo, exierunt. Gorgias inepto colore, sed dulci . . . Pammenes ex novis declamatoribus dixit: . . . Gor||gias egregie
8 dixit: . . . Pammenes dixit: . . . Fuscus Arellius dixit: maius erat scelus quod imperabas, quam quod deprehenderas. Albucius non narravit, sed hoc colore egit ab initio usque ad finem: ego me defendere debeo? si quid mihi obiectum erit, aut negabo aut excusabo. si quid exegeris maius viribus meis, dicam: ignosce, non possum; ignoscit filio pater navigationem recusanti, si non fert mare; ignoscit non sequenti castra, si non potest, quamvis pater ipse militaris sit. non possum occidere. agedum ipsam legem recita: 'liceat et marito, liceat et patri, *liceat et filio*'. quare tam multos nominat, nisi quod putat aliquos esse qui non possint? et in descriptione dixit: cum me vocavit pater, 'hoc' inquam 'putavit supplicium futurum morte gravius, si adulteram filio ostenderit'. et illud dixit: exierunt adulteri inter patrem debilem et filium stupentem. Silo hoc colore narravit: non pu-
9 tavi mihi licere. Blandus hoc colore: utrimque fili nomen audio; pater rem petit iustiorem, mater faciliorem. et illud post descriptionem adiecit: fatebor vobis, parricidium coram patre facere non potui. Cestius hoc colore egit: 'prosiluit' inquit 'protinus mater et amplexu suo manus meas adligavit. ago confusioni meae gratias, quod nihil in illo cubiculo vidi praeter matrem et

CD 1 torporem] *Schg;* tortionem (*corr. ex* tertionem **V**) **O** torsionem **τ** || 2 sed] **Dτ**; sead **C** || 3 parmenes **D**[1] || novis] *Fb;* bonis **O** || clamatoribus **B** || 4 paminenes **A** parmenes **D**[1] || 7 abiectum **A** || erit *corr. ex* erat **B** || 8 *fort.* excusabo. ⟨si quid dicis exegisse pro viribus meis, negabo;⟩ *O. Gruppe* || magis **B** || 9 si] **Eτ**; se **D** *om.* **C** || 10 ferre **D** || ignosci **C** *corr.* **V**[1] || 11 sit; ⟨non ignoscis parcenti, si⟩ non p. occidere? *Gz* || 12 merito **A** || liceat et filio *add.* **E**; *cf. L. Spengel, Gel. Anz. der k. bayer. Ak. d. Wiss. 1858, 26; Kss Beitr. (Basileae 1864) 38* || 14 descriptionem **AB** || 15 putavit] **V** *(Schott);* putat **AB** putauit *corr. ex* putat **V** putatu// (s *eras.*) **D** || suplicium **AB** || 16 ostenderit] *Bs;* hoc color **A** *(cf. v. 17)* ostenderet **BVD** || dixerit **D**[1] || 17 sylo ⟨pompeius⟩ **D** || 18 filii **V**[2]**D** || 20 adiecit *corr. ex* iadiecit **B** || fatebor] **D**; patebor **C** fateor **V**[2] || vobis] **Dτ**; urbis **C** || 21 colori **AB**

patrem: pater rogabat ut occiderem, mater ut viveret; pater ne nocens inpunita esset, mater ut ego innocens essem; pater recitabat legem de adulteriis, mater de parricidiis'. et ultimam sententiam dixit: occidere matrem si turpe est noluisse, non potui. Argentarius dixit: non || est, quod me ex hoc habitu aestimetis, quod manus habeo: tunc non habui. et illud dixit: dat poenas tibi: perdidit virum, perdidit filium; aegrotanti non adsidebo, egentem non alam; omnia mihi libera sunt, iam vitam illi non debeo.'

Ex altera parte multa sunt pulcherrime dicta; sed nescio 10
an Graecis nostri cessuri sint. in hac controversia dixit Damas:... habet aliquid corrupti haec sententia. Latro dixit: quantum ego tunc questus sum cum fortuna mea, quod non et oculos perdidissem! Silo Pompeius dixit: fili, aut oculos erue aut manus commoda. omnes aliquid belli dixerunt illo loco, quo deprensi sunt adulteri *et* dimissi. Latro dixit: adulteros meos tantum excitavi. Fuscus Arellius illius sententiae frigidius dixit contrariam [illi sententiam]: adulteros interventu meo ne excitavi quidem. Vibius Rufus dixit: adulteri marito non adsurrexerunt. Pompeius dixit: adulescens, denique adulteros excita; postquam tu venisti, securius iacent. Latro dixit: erratis qui me putatis

CD 1 patrem] V^2D; patre C || pater *om.* C, *add. in marg.* V^2 *et* Dτ || 3 adulteris O || parricidis V^2D || 4 matrem si] *Schott;* si matrem si AB si matrem VD || 6 penas A || 7 adsidebo] *Schott;* adsidero C adsedero V^2D || 8 uita V^1 || 10 pulcerrime AB || 11 an] a V^1 || nostris τ || sunt C || Damas] D^2 *(Schott);* amas O || 12 quantum] D; quamtu C quam tum τ || 13 quaestus BV || non et] τ; nocet A nocit BV non cito D || 14 serue AB erue (s *eras.*) V || 15 illo] Dτ; illi C || 16 et *add. Schg* || 17 illius sententiae] *Vahlen;* inius senuntiae O, illi sententiae *O. Gruppe,* illius aemulatione *Gz,* <aemulus> illius sententiae *C. Schenkl, del. Kss* || frigidus C *corr.* V^1 || 18 *illi sententiam *del. antecedens* sententiae *casu dativo dictum esse ratus (cf. Konitzer quaest. cr. 23); servaverunt Kss, Gz* || illi (*post.* i *in ras.* V^2) V || Arellius <imitator> illius sententiae . . . illi sententiam *Vahlen,* Arellius [illius sententiae] . . . illi sententiam *Kss mus. rhen. 16, 55; cf. *ibid. 21, 410; Konitzer quaest. cr. 22* || *fort.* *illius sententiae . . . contrariam <rem>: adulteros; *cf. 2, 4, 12* || interuentu eo (tu *rad. corr. ex* tū) V

manus non habere.. filium vocavi: ut intravit, ab adultero salu-
11 tatus est. Fvscvs dixit: fili, tuam fidem, ostende te integro manus me non perdidisse. controversiam mihi de te facit adulter: veni et utrius sis filius indica. P. Vinicivs et pulchre dixit et nove — sumpsit ab omnibus bene dicta —: inrupi in cubiculum adulterorum: quid mentior miser? aperto cubiculo expectabant adulteri. ‖ Cestivs dixit: vocavi filium; risit adulter tamquam qui diceret: meus est. Vibivs Rvfvs dixit: adulter meus exit et commodo suo. Hybreas hunc sensum optime dixit: . . . Dionysivs, filius eius Dionysii, qui Ciceronis filium docuit, elegans magis declamator quam vehemens, hunc sensum et vehementer dixit
12 et eleganter: . . . Vibivs Rvfvs dixit: quam otiosi, quam securi adulteri transierunt praeter oculos meos, praeter filii manus! Latro cum exeuntis adulteros descripsisset adiecit: adulescens, parentes tuos sequere. Nicetes illam sententiam pulcherrimam, qua nescio an nostros antecesserit: . . . sed illud Albvci utique Graecos praeminet: cum pugnantem se *in* acie descripsisset, dixit: me miserum, quas manus adulter effugit! et illud Albuci: 'non potui' inquit 'matrem occidere'. quo excusatior sis, adice: 'et patrem'. Albucius sic narravit, tamquam filio sciente factum esset adulterium, suspectum quasi conscium matri suae fecit. P. Asprenas dixit: exit novissime maritus et dedit adulteris

CD 1 habere *corr. ex* habetis **D** ‖ 2 filiam **A** ‖ tua fide **V**[2] ‖ ostendi **A** ‖ 3 perdidissem **C** *corr.* **V**[2] ‖ mi **C** *corr.* **V**[1] ‖ veni et] *Bs;* uenit **C** ueni *corr.* **V**[1] *et ita* **D** ‖ 4 filius sis **VD** ‖ iudica **C** ‖ P. Vinicius] *Fb;* punicius **O** ‖ pulcre **AB** pulchre *corr. ex* pulcher **V** ‖ et ⟨non⟩ nove *He*[illegible]ec nove *Morgenstern* ‖ 5 omnibus bene dicta] *Schg;* hominibus bene dictae **O** ‖ *fort.* *mentiar ‖ 7 vocavi] **D**; uoca **C**; *cf. p. 51, 6* ‖ adulteriam (-ium **V**[1]) quam **C** *corr.* **V**[2] ‖ 8 *verba* adulter . . . dixit *(v. 12) om.* **D** ‖ exit et] exiit *Bs* ‖ 9 ybreas **A** ‖ dionisius **C** ‖ 10 dionisii **C** ‖ eligans **A** ‖ 11 quem **V** ‖ hure ensum **AB** hunc sensum (nc s *in ras.* **V**[2]) **V** ‖ 12 eliganter **A** ‖ 13 *post.* praeter] propter **A** ‖ 14 latro ░░ (dixit *eras.*) **V** ‖ exeuntibus **C** exeuntes **V**[2]**D** ‖ discripsisset **AB** ‖ 16 il[illegible] Albuci utique] *Mg;* illum Albucium qui **O**, illam Albucius, qua *Bs* ‖ 17 in *add. Schott* ‖ 19 quae excusatur **V**[2]**D** ‖ sis] *τ*; sic **O** ‖ 20 tamquam] *Bs;* uitamquam **C** uttamquam **V**[2]**D** ‖ 22 astrenas **C** ‖ exit novissime] *Schott (sed.* exiit *scr.);* extenuissime **O**

suis locum. idem dixit: matrem occidere non potes? adulterum certe occide. an et iste pater est? dixerat NICETES: . . . MVRREDIVS dum hanc sententiam imitari vult, stultissimam dixit: reliqui in acie pugnantes manus. ‖

V.

Rapta raptoris aut mortem aut indotatas nuptias optet.

Vna nocte quidam duas rapuit; altera mortem optat, altera nuptias.

PORCI LATRONIS. Iam se parabat in tertiam, nisi nox defe- 1
cisset. *de* stupro accusatur, stuprum defendit; cum altera rapta litigat, alteram advocat. vindicate patres, vindicate fratres, vindicate mariti; fortior publicae disciplinae severitas surgat: iam binae rapiuntur. MENTONIS. Postero die erat in huius domo fletus, lamentatio matris spes suas deplorantis, cum interim ex alia domo alia vociferatio oritur, alius tumultus. coit populus velut publico metu exterritus, vix credit duos tantum fuisse raptores, cum interim producitur publicus pudicitiae hostis, quem una nocte unius virginis iniuria non satiaverat. CESTI PII. Alteram iniuriae rapuit, alteram patrocinio. quantum suspicor, ne rapta quidem es. quaeris argumentum? non irasceris. quomodo istud fit? duabus iniuriam fecit, una queritur? ‘misericors sum’ inquit.

CD 2 occides *Kss* ‖ 3 dixi **C** *corr.* V^2 ‖ relinqui **C** *corr.* V^1 ‖ 4 pugnaces (*vel* pugnates) **D** ‖ 6 raptoris] raptor **AB** ‖ oportet V^1 ‖ 7 quidem **B** ‖ alteram **C** *corr.* V^1 ‖ 9 porci latronis *om.* V^1 ‖ latrones **AB** ‖ parabat] **Dτ**; sperabat **C** ‖ tertia (*sic* **D**) *rad. corr. ex* tertiā **V** ‖ deficisset **AB** ‖ 10 *de *add.* ‖ stupri A^2**D** stupra V^2; *cf.* **E** ‖ accusatus **VD** ‖ stupro defenditur **Eτ** *(vg), fort.* stupro se defendit *Gz* ‖ 11 fratres] $D^?$**τ**; patres **O** ‖ 12 fortior] V^2**DEτ**; portior **A**V^1 porcior **B** ‖ disciplinae publicae **VD** ‖ severitas surgat] **Eτ**; securitas surgit **O** ‖ 13 postero] *Sander;* postera **O** ‖ 17 pudititiae **V** ‖ ostis **A** ‖ 18 satiaverat] *Gz;* fatigauerat **O** ‖ cesti pii *om.* D^1 ‖ pi **A**V^1 ‖ 19 patrocinio] patronia **A** *corr.* A^1 patronio **B**V^1 in patrocinio D^1 ‖ 20 non] ne **V** ‖ 21 fit] sit **B** ‖ quaeritur **C**

gaude; habes qui et vindicet. vide, qualem habitura sis virum: non est una contentus. Argentarivs eundem sensum dixit hoc
2 adiecto: non est una contentus, *ne* una quidem nocte. Pompei Silonis. At quam bene mimum egit, quomodo raptam se questa est, qua vociferatione! quam paene illi optione cessimus! Triari. ‖ Perieras, raptor, nisi bis perire meruisses. Ivni Gallionis. Sumatur de illo supplicium, constituatur in conspectu publico, caedatur diu, toto die pereat qui tota nocte peccavit. subito fastidiosus raptor occurrit et ait: 'iam nec nuptias volo'. stulta deciperis; dicam, si vis, quid dixerit tibi; idem enim dixit et huic: 'dum te peto, in illam incidi'. Arelli Fvsci patris. Retro amnes fluant, sol contrario cursu orbem ducat, confugiat sacrilegus ad aras: raptorem rapta vindicat.

3 Ex altera parte. Pompei Silonis. Postero die cum illi narratus esset nocturnus error, dum putat se in unam incidisse, huic priori supplices summisit manus, hanc prius deprecatus est, exoravit: propter hoc, puto, ista magis raptori irascitur. altera ex puellis raptorem mori vult, altera servari: reum alter iudex damnat, alter absolvit; inter pares sententias mitior vincat. dicam quod sentio: magis irasceretur, si unam tantum rapuisset; diceret: 'ergo ego sola digna visa sum, cui iniuriam faceret?' Argentari. Refer nunc Verginiam, refer Lucretiam: plures tamen Sabinae

CD 2 est] V^2D; et ABV^1 ‖ 3 contenus A ‖ ne *om.* O ‖ 5 pene A poene B bene V^2 perbene D ‖ illic C *corr.* V^2 ‖ optionem V^2D ‖ 6 perieras ⟨iam⟩ E *et* '*vetus liber*' *Schotti* ‖ uis AB𝔱 *eras. in* V *om.* TD ‖ sumatur de illo supplicium constitua *in ras.* V ‖ 7 conspectum CD^2 ‖ publico] *O. Jahn;* publice O ‖ cedatur C ‖ 8 interdiu *He* ‖ toto die] *Schott;* totus hodie O, toto ut die *Gz; cf.* **mus. rhen. 21, 420* ‖ 10 si *del. He* ‖ dixerim (m *in ras.*) D^2 ‖ idem] indiem B ░idem V ‖ huic] D^2𝔱; hinc O ‖ 11 puto AVD pute B ‖ regno C *corr.* V^2 ‖ fluant] fruaret AV^1 ░fruaret (f *eras.*) B fluant et V^2D ‖ 12 ducat] *Bs;* decet C seuocet V^2 reuocet D ‖ 14 postera AD ‖ 16 hinc prioris supplices C *corr.* V^1 ‖ 19 pares] A^2; rares C dispares V^2D ‖ ūincat A ‖ 20 una B ‖ 21 uis (ui B) sum cum C *corr.* V^1 ‖ 22 refert O *corr.* A^2𝔱 ‖ uerginiam *corr. ex* uirginiam V ‖ refert O *corr.* A^2𝔱 ‖ lugretiam C *corr.* V^2 ‖ Sabinae] 𝔱; sibine (sibi *del.* V^1) C sibi D

sunt. ex tribunis potentior est qui intercedit. non est invidiosa potestas quae misericordia vincit. quid cessas, puella? pro marito roga. haec sententia deridebatur a Cestio quasi inproba.

Divisio. In hac controversia de prima quaestione nulli cum 4 altero convenit. Latro primam fecit quaestionem: non posse raptorem, qui ab || rapta mori iussus esset, servari. si legatus, inquit, exire debet, peribit; si militare debet, peribit; si lege *ius* dicere debet, peribit; si raptam ducere debet, aeque peribit. si is te ante rapuisset et nuptias optasses, interposito deinde tempore, antequam nuberes, hanc vitiasset, negares illum debere mori rapta iubente? atqui nil interest, nisi quod dignior est raptor morte, cuius inter duos raptus ne una quidem nox interest. si rapta nupsisses, deinde post tertium diem rapuisset aliam, negares illum mori debere? atqui quid interest, nisi quod honestius tunc maritum defenderes quam nunc raptorem defendis? alteram fecit: 5 an rapta, quae nuptias optat, nihil amplius raptori praestare possit, quam ne sua lege pereat, contra alienam legem nullum ius habeat. optasti nuptias: non occidetur tamquam raptor tuus. at idem eadem nocte, qua te rapuit, *si* stationem deseruit, fuste ferietur; si sacrilegium fecit, occidetur. licet tu dicas: 'quid ergo? ego non nubam?' tu raptori praestas, ut illum ipsa non occidas; non potes praestare, ne quis occidat. quomodo sacrilegus, quamvis

CD 1 sint *corr. ex* sunt (*sic* **T**) **V𝔱** adsunt **D** || tribus *corr. ex* tribunis **V** || 3 deridebantur **B** || 4 questione **C** || 5 questionem **AV** || posse] ep̄osse *corr. ex* eēosse **A**, eum posse *Kss* || 6 iussus] uisus **A** || 7 lege **C** legem (*sic* **D**) *corr.* **V**^{1} || *ius dicere] ducere **C** dicere (*sic* **D**) *corr.* **V**^{1}, ⟨legionem⟩ ducere *He*, iudicare *Gz* || 8 rapatam **C** *corr.* **V**^{2} || eque **B** aequae **V** *om.* **A** || si is te ante] *Kss;* si is ante **AVD** si is te **B** si te ante **E** || 9 optasses] *duo libri Schotti;* optasset **O** || 10 nuberes] *duo libri Schotti;* nuberet **O** || istum **D** || 11 adqui **AV**^{1} atqui (t *in ras.*) **V**^{2} || nihil **D** || 12 ne] nec **B** || 13 nupsisses] *Gr;* nu(riu **A**)-psisset **O** || *fort.* raptori nupsisses *Kss* || 14 atqui quid] **VD𝔱**; at quidquid **AB** at quicquid **T** || honestus **AB** || 15 alteram fecit *om.* **V**^{1} || 16 raptor ipse stare **AB** raptori prestare (pre *in ras.* **V**^{2}) **V** || 17 nullūs **V**^{1} || habet **D** || 18 tuus. at] tus ad **AB** || 19 si *add. Schott* || 20 si *om.* **V**^{1} || 21 praesta *Schg* || ipsam **A**

a te servatus, periret, sic alterius puellae raptor,' vel a te servatus, peribit. si rapuisset te, deinde in adulterio deprehensus adservaretur in tormentum diutius pereundi, tu interim educta nuptias optasses — datur enim optio et in absentem —, vetares illum occidi a marito? quid interest, qua lege pereat, nisi quod
6 modestius alienam legem interpellares quam tuam? tertiam fe||cit: cum quod utraque optat fieri non possit, an ea eligenda sit optio, qua ultio ad utramque perveniat. ait quae mortem optat: mea optio et te vindicat, tua me non vindicat; nec hoc tibi mea optio praestat, quod mihi: ex occiso raptore invidiam. illa respondet: optio tua me non vindicat. vindictam tu meam putas, non fieri quod volo, fieri quod nolo? etiam contumeliosum mihi erit te dignam videri, in cuius honorem *homo* occidatur, me dignam *non videri,* in cuius honorem servetur. isto modo et mea te vindicat: nempe lex duas poenas scripsit vitiatori: alteram passurus est; non eris inulta, nam raptor non erit inpunitus: habebit poenam, indotatam uxorem. respondet: *non* eodem modo, sed morietur *utrique, servabitur* non mihi. quartam fecit quaestionem: si non

CD 1 servatus] fruatur A || raptor *(Schott)* vel *(Gz)* a te *(Schott)*] proteruitate O, raptor licet a te *He,* raptor ut a te *M. Haupt,* raptor quamvis a te *Novák* || sic ⟨adulter⟩ alterius puellae protervitate servatus *Linde* || 4 uetares *corr. ex* ueteres V || 5 *fort.* ⟨atqui⟩ quid *Kss* || 6 al' impelleres *τ* || tertiam fecit *om.* V[1] || 7 cum] cum▒ (q. *i. e.* que *eras. vid.*) V || utraque *rad. corr. ex* utrāque V || non *om.* A || an] *Schott;* in O || elegenda V || 8 quam B qua *rad. corr. ex* quā V || aitque C atqui V[2] at quae D || 9 me non] nemo V[1] || nec] et O || obtio A || 10 mihi: ex] *Ml;* et mihi O || rapere CD[2] || 12 erit *corr. ex* trit V || 13 *verba* homo . . . honorem *(v. 14) om.* C *add.* E; ⟨occidatur, me indignam in cuius honorem⟩ D || 16 nam *corr. ex* non V || erit ▒▒ *(4 litt. eras.)* inpunitus B || 17 responde C *corr.* V[2], respondetur *Schg* || non *add. Bs* || sed morietur] *Bs;* morietur sed O || 18 *utrique, servabitur *add.;* ⟨mihi, servabitur⟩ *Bs spic. crit. 8* || : morietur, sed ⟨utrique; servabitur, sed⟩ *Kss Bursianum secutus, qui eodem loco* mihi; servabitur, sed *inseruerat* || *fort.* respondet: eodem modo ⟨utramque nostrum violavit, poenas utrique pendere debet eodem modo;⟩ morietur, sed non mihi ⟨magis quam tibi; servabitur tibi, sed non mihi⟩ *Gz* || non mihi ⟨seruabitur sed tibi⟩ D || quartam] A[2]; quartam mihi O quartam inde D[2] *(vg),* quartam ibi *Bs; cf. Thomas sched. crit. (diss. Berol. 1880) 11* || questionem AV

potest utriusque rata esse optio, utra quae valeat dignior sit.
ultimam non quaestionem, sed tractationem *fecit: neminem* non
raptorem impunitum futurum, si haec via impunitatis monstra-
retur, ut qui plures rapuisset tutior esset; neminem non inven-
turum aliquam humilem, quae se in optionem commodaret. Fvscvs 7
Arellivs primam quaestionem hanc fecit: *an* qui duas rapuit
perire utique debeat. lex, inquit, quae dicit: 'rapta raptoris aut
mortem optet aut nuptias', de eis loquitur, qui singulas rapuerunt;
non putavit quemquam futurum, qui una nocte raperet duas.
non quaero, quid optetis; quod severissime optare potestis occupo.
necesse est raptorem mori. quare? utrique raptae || ultio debet
contingere. utramque non potest ducere, utrique mori potest.
una pars legis ad hunc raptorem pertinet, in qua mors est.
putate enim utramque nuptias optasse: quid futurum est? in
raptoris matrimonium ambitus erit. putate illum plures rapuisse
quam duas: quid fiet? una nubet? nuptiae ad unam pertinebunt,
mors ad omnes. qui duas rapuit utique debet mori. quare?
dicam. quod vult eligat: aut *mortem aut* nuptias optabunt aut
altera mortem, altera nuptias; si nuptias *utraque aut altera mortem,*

CD 1 utrique τ || esset V¹ || utra quae valeat] *Novák, Gz (cf. p. 62, 9);* utraque ad (at Dτ) Oτ, utra *vg, fort.* utra puella *Kss* || 2 uictima O ultima τ || questionem C || fecit *add. Otto* || neminem *add. He, Ml (cf. Konitzer quaest. cr. 30);* ⟨quem⟩ *Bs* || 3 imputatis C || monstraretur] *He;* monstretur O || 5 aliquem C || que C || optione O || 6 questionem AB || an *add. He, Bs* || 7 raptoris] raptori AB || 8 optæt V || 10 quid] *corr. ex* quod V || quid O || 12 non] ⟨enim⟩ non VD || * potest] *Gz;* potes ABV²D putes V¹ || utrique░ (p *eras.*) V || * potest] *Gz;* potes O || 13 quo C || 14 putat AB puta░░ (te *eras.*) V || utraque A || 17 utique] *Bs;* utrique O; *cf. v. 7 et p. 62, 4* || debeat D¹ || 18 volunt eligant *Schg* || eligat░ *(1 litt. eras.)* B || * mortem aut *add.;* aut mortem *post* optabunt *add. Vahlen,* ⟨mortem utraque aut⟩ *Gz* || 19 morte V¹ || si nuptias *om.* AB || utraque aut altera mortem, altera nuptias *add. C. Schenkl* || sive nuptias ⟨sive altera mortem, altera nuptias⟩ optaverint, non poterit *Vahlen,* ⟨iam, si aut nuptias utraque aut altera mortem altera nuptias⟩ optaverint, non poterit *Gz* || eligat: ⟨si⟩ aut nuptias optabunt aut altera mortem, altera nuptias, non poterit *Konitzer, cui adstipulatur Kss, nisi quod ante* non *verbum* optabunt *(ita a se emendatum) retinet*

altera nuptias optaverint, non poterit fieri quod utraque volet; uno modo poterit fieri quod utraque volet, si utraque mortem opta-
8 verit: ergo fiat quo uno duae vindicari possunt. hic tractavit: ne exemplum quidem utile esse non utique perire eum, qui duas rapuerit; nam hunc morem perniciosissimum civitati introduci, ut aliquis propter hoc non pereat, quia perire saepius meruit. reliquam partem controversiae Fuscus in haec divisit: utra optio honestior sit, utra iustior, utra utilior. Cestivs hanc partem controversiae sic divisit: utra optio dignior sit quae valeat; utra optione raptor dignior sit. Cestius et coniecturalem quaestionem temptavit: an haec cum raptore conluserit et in hoc rapta sit,
9 ut huic opponeretur. Latro aiebat non quidquid spargi posset suspiciose, id etiam indagandum. colorem hunc esse, non || quaestionem; eam quaestionem esse, quae impleri argumentis possit. Cestivs aiebat et hanc posse impleri argumentis: . . . hunc sensum a Latinis iactatum Nicetes dixit: ἐπὶ τὴν τρίτην νὺξ ἔλιπεν. Glycon dixit: . . . Diocles Carystivs dixit: . . . hunc sensum Vibivs Rvfvs subtiliter dixit: volo tibi malam gratiam cum sponso tuo facere: habet amicam. in hac controversia dixit Albvcivs:

CD 1 optauerunt **ABV**[1] || 2 fleri **BV** || optauerit *corr. ex* optauerat **V** || 3 ego **V**[1] || quo] quod **C** id (*in ras.* **D**[2]) quo **Dτ** || 4 exemplo *Gz* || esse] est **VD** || perire] *Schott;* proripere **O** || 5 nam] *Otto;* ne **O**, *(Bs, Gz), del. Schott,* et *Gr,* ⟨ista ratio⟩ne *Kss* || hinc *Schott* || pernitiosis(-si **B**)simum **BV** || introducant *Bs,* introducat *Gz* || 7 controuersia **V**[1] || in haec] **V**[2]**D**; in **AB** in hoc **V**[1], sic *Bs* || utraque optio **V**[1]**T** *corr.* **V**[2]**τ** || 8 sit **V**[1] || 9 *optio] puella **O** *(quod probat Gz),* puellae ⟨optio⟩ *Schg; cf. p. 61, 1* || *fort.* *utrius puellae ⟨optio⟩ || ultra **AB** || 10 raptoris **V**[2]**D** || coniacturalem **B** || 12 huic] uhic **A** || agebat **B** || posset *corr. ex* possit **V** || 13 suspitiose **BV** || id etiam] *He, Lindner;* detiam **AB** decet iam **V** de eo etiam **Dτ** || indagandum] *Gz;* uindicandum **O**, *fort.* indicandum *vel* in ⟨quaestione⟩ dicendum *Kss,* venditandum *Ml,* (de eo etiam) dicendum *vg* || questionem **AV** || 14 questionem **AV** || impleris **B** || 16 iactatum] **AVτ**; iactatu **B** tractatum **T** ⟨esse⟩ iactatum **D**[1] || eπ(en **A**)ι τnn **AB** eπιτp **V** || τpιτnn **A** || ἔλιπεν] *Bs;* exinen **C**, ἔληγεν *Schg* || 17 clicon **AB** cliclon **V** clicion **D** || caristius **O** || 18 rufufus **A** || sponso] spon **AB** || 19 anticam **A** || hoc **O** || controuersiam **VD** || albutius **BD**

ambulet in masculos. adeo nullum sine amatore vitium est, ut hoc quidam disertum putaverint; ego tamen magis miror hoc potuisse Albucium dicere quam aliquos potuisse laudare. ex Latinis dixit Triarivs: gratulor vobis, virgines, quod citius inluxit. Argentarivs dixit: quaeritis, quid isti finem rapiendi fecerit? dies. Latro: iam se parabat in tertiam, nisi nox defecisset.

VI.

Captus a piratis scripsit patri de redemptione; non redimebatur. archipiratae filia iurare eum coegit, ut duceret se uxorem, si dimissus esset; iuravit. relicto patre secuta est adulescentem. redit ad patrem, duxit illam. orba incidit. pater imperat, ut archipiratae filiam dimittat et orbam ducat. nolentem abdicat.

Porci Latronis. Pro di boni, et haec puella hospitio patris excepta est? prohibeo domo terra prohibendam. bonae spei uxor, bonae spei nu‖rus, quae amare potest *vel* captivum, odisse vel patrem. 'captus' inquit 'in tenebris iacebam'. narra, obsecro, soceri tui beneficia. possum, iudices, esse securus? filius meus ait se uxori parricidium debere. Cesti Pii. Quis interfuit nuptiis tuis? pater? denique puellae pater? 1

Ex altera parte. Ivli Bassi. Hodie captivus essem, nisi haec 2

CD 1 ambulet] *Schg;* ambulat O ‖ masculis A ‖ 2 desertum AB ‖ 3 albutium BD ‖ lauari A lauare B ‖ 4 gratulor] Dτ; grauior C ‖ 8 de *om.* O *add.* Eτ ‖ redemptione] Eτ; redemptionem O ‖ 9 arcipiratae C ‖ 11 est ⟨eum⟩ (eum *del.*) V ‖ rediit V²D ‖ 12 arcipiratae C ‖ dimittam V¹ ‖ 13 orbam inducat A orbem ducat V¹ ‖ 14 porci latronis *om.* V¹ ‖ di] ai B ‖ ospitio A ‖ 15 terram C *corr.* V² ‖ spaei A ‖ 16 spei *om.* AB ‖ vel *add.* E ‖ vel *del.* V² ‖ 17 in carcere, inquit, ac tenebris E ‖ iacebat V¹ ‖ obsecror AB ‖ 18 benefitia BV ‖ 19 paricidium AB; *cf. ad p. 52, 15* ‖ cest̄ pii *add.* V² (*om.* V¹) ‖ 20 tuis] *Schott;* suis O, istis *O. Ribbeck, fort.* testis? *Kss,* ? tuus *Gz* ‖ *fort.* pater? ⟨mater?⟩ *Kss* ‖ 21 Iuli] *He, Bs;* fili C filii V² sillii D, *fort.* *Aufidi

archipiratae filia fuisset. ut dixi: 'patrem habeo', inter bonos captivos sepositus sum. archipiratae filia vocatur, puto ex aliqua nata captiva; certe animum eius natura a patre abduxerat: misericors erat, deprecabatur, flebat, movebatur periculis omnium; nihil in illa deprehendi poterat piraticum. promisi nuptias et quasi aliquam sacram testationem tuum nomen inserui. eo loco me non deseruit, in quem venire etiam patres timuerunt. artius nos fortuna alligavit, quam ut orba posset divellere. vidisses tectum pannis corpus, omnia membra vinculis pressa, macie retractos introrsus oculos, obtritas catenis et inutiles manus: talem quis
3 amare nisi misericors posset? decepi te, puella, alia pollicitus: cum veneris in patriam mecum, ibi tibi gratiam referam; hic catenatus, egens, squalidus quid possum? pater meus, socer tuus — hoc enim te iam pridem vocabat —, socer, inquam, tibi tuus gratiam referet. quidam avitas paternasque flagitiis obruerunt imagines, quidam ignobiles nati fecere posteris genus: in illis non servasse || quod acceperant maximum dedecus, in his quod nemo dederat fecisse laudabile est. si possent homines facere sibi sortem nascendi, nemo esset humilis, nemo egens, unusquisque felicem domum invaderet; sed quamdiu *nostri* non sumus,

CD 1 dixi B || 2 natam *Schg, fort.* ⟨ante⟩ nata *Gz* || 3 certa A || 4 erat *corr. ex* estat V || fleuat AB || 5 promisit C *corr.* V^{2} || 6 tum C *corr.* V^{2} || inseruit C *corr.* V^{2} || 7 uenirem A || patri inuerunt AB pater timuit E, pater timuerit *R. Wachsmuth, fort.* patri nimium erat *Bs*, pater timuit; unde *Gz; cf. R. Smith, de arte rhet. in Sen. trag. perspicua (Lipsiae 1885) 109* || 8 alligauit nisi corpus omnia uinculis quam O *(cf. v. 9)* || diuellare A deuellere V || 9 panis C *corr.* V^{2} || membra *om.* AB || macie] Dτ; maciem C || 10 inrursus AB || obrias AB attritas E || 11 potest E || decipi A || talia τ || 12 *cum] sum O, sum: ⟨cum⟩ *Ml*, si *C. Schenkl* || veneris] *Bs;* uenenis AB uenies VD || ibi] iuit AB || 14 soceri AB || inquit D || 15 refert B || 16 in aliis *He* || 17 his] illis O, aliis *He* || 18 laudabile est] *Schott;* laudabiles O || fecere A tacere BV^{1} || 20 nostri *add. hoc loco Mg, post* non *add. Ml* || quamdiu homines sumus *He,* quamdiu nos sumus *Bs,* quoniam id non possumus *Vahlen,* quoniam di non sumus *Kss,* quam id non possumus! *Gz,* quamdiu sumus *Otto,* quamdiu non possumus *Linde,* quoniam ea vi ⟨praediti⟩ non sumus *Novák*

natura nos regit et in quemcumque vult casum quemque mittit:
tunc sumus aestimandi, cum sumus nostri. quis fuit Marius, si 4
illum suis inspexerimus maioribus? in multis consulatibus nihil
habet clarius quam se auctorem. Pompeium si hereditariae ex-
tulissent imagines, nemo Magnum dixisset. Servium regem tulit
Roma, in cuius virtutibus humilitate nominis nihil est clarius.
quid tibi videntur illi ab aratro, qui paupertate sua beatam fe-
cere rem publicam? quemcumque volueris revolve nobilem: ad
humilitatem pervenies. quid recenseo singulos, cum hanc urbem
possim tibi ostendere? nudi *hi* stetere colles, interque tam effusa
moenia nihil est humili casa nobilius: fastigatis supra tectis auro
puro fulgens praelucet Capitolium. potes obiurgare Romanos,
quod humilitatem suam cum obscurare possint ostendunt et haec
non putant magna, nisi apparuerit ex parvis surrexisse? 'mise- 5
reri illius oportet, quia orba est'. ista tamen habet propinquos,
habet amicos paternos, habet te inbecillitatis suae tutorem for-
tissimum. omnes uxores divites servitutem exigunt. crede mihi,
volet in suis regnare divitiis; et tamen aecum est eam *me* possidere

CD 1 tegit **D** || et quemcumque *bis scr.* **B** || in *om.* **C** *add.* **Dτ** || *casum quemque mittit] *(cf. Plancum ap. Cic. ad fam. 10, 8, 2)*; casum q; ē (est **V**) q; mittitur **C** *(fort.* *q; ē q; = q; c̄ q; *est, ut* quemcumque *falso repetitum sit)* casum nos mittit **Dτ**, (et quemcumque . . .) casum ⟨in⟩ quemque mittit *Kss*, casum quemque mittit; igitur *Gz* || 2 tunc sumus] *Ml;* hic simus **O**, hinc sumus *vg* || quis] qui *Ml, fort.* *quid; *cf. 2, 1, 7* || 3 ⟨in⟩ suis **D** || moribus **C** *corr.* **V**[2] || *multis consulatibus] *He;* mites (*om.* **T** *add.* **τ**) consi(-su **V**[2])liati **C** humiles (-is **τ**) inconciliati **D** *et in marg.* **τ** tot consulatibus **E** *(vg)*, septem consulatibus *Kss*, ⟨tam⟩ multis consulatibus *Otto*, septem illis consulatibus *Gz* || 4 carius **AB** || hereditariaet (?) *corr. ex* hereditarium (?) **V** | exsustulis(-li **B**)sent **C** | 7 aratio **A** aratro ⟨citati⟩ **D** || 8 publicam *om.* **O** *add.* **V**[2]**Eτ** || uoluerimus **C** reuoluerimus **D**[1], volueris sumere *Gz* || nobile **AB** || 9 humitatem **AB** || 10 possem **D**[1] || hi *add. Schg*, ⟨hic olim⟩ *W. Wagner* || stertere **A** , ⟨ubi antea⟩ nudi stetere *Kss* || inter quae tamen **O** 11 humilili **A**, Romuli *Gothofredus* nobislius **A** || fastigiatis **BVD**, *fort.* *⟨ubi nunc⟩ fastigatis || stipula tectis ⟨vix⟩ *Gz* || 13 quod] cum **VD** || et] *Kss;* sed **O** || 14 misereri] **D** *(He)*; miserere **C**, misereare *W. Wagner* || 15 ista tamen ⟨est⟩ (est *del.* **V**) **C** ista tamen **D**, at tamen *Kss*, sic tamen est: *Gz* || 16 abet **B** utorem **AB** || 18 aequum **VD** || me *add. He*

domum, quae erum me agnoverit. si coeperimus esse magis liberi, si paulo speciosior animo eius adfulserit domus, si parum blande fecerimus, relinquet: et tunc est tormentum carere divitiis, cum illas iam senseris. vides, quid inter duas *has* uxores intersit: ista si nos reliquerit repetet sua, haec quod dedit dimissa non auferet. multi duxere sine dotibus uxores, quidam dictas non accepere dotes, quidam etiam emptis contenti fuere mancipiis et, cum possent accipere divitias, emere quibus liber-
6 tatem darent maluerunt quam suam vendere. aliquis in adoptionem iuvenis petitur: si volet ire, quaerat, senex ille, qui petit, quales et quot habeat maiores, quanta bona, an satis magno se possit addicere. aliquis capere orbos senes vult et suas spes in alienas mortes diffundere: excutiat testamenta, scrutetur census; ubi vero quaeret uxorem, videat, an nuptias suas amet, an nil pluris faciat marito, an misericors sit, an fortis sit, an possit, si quid viro inciderit, mala una tolerare: si his bonis fuerit instructa, dotata est. non possumus una felices esse: quod solemus, una infelices erimus. fac, inquit, quod imperat; nolo propter me patrem tuum offendas. ibo, inquit, sola. tu ibis? quo, infelix?

CD 1 *quae erum me] quam me **AB** quam meam (meam *corr. ex* me **V**) **VD**, ⟨in⟩ quam me (adsciverit) *Gr*, quae me ⟨dominum⟩ *Bs*, quae me *Ml*, quam ea (*scil.* domus) *omisso* me *(p. 65, 18) Mg*, quae ⟨dominum⟩ me *Gz*, quae me (agnoverit) ⟨erum⟩ *Novák* || ceperimus **A** || magnis **AB** || 2 spetiosior **V** || fulserit **D** || param **AB** || 3 relinquit **BVD**, *fort.* ⟨nos⟩ relinquet *Gz* || diuisit **AB** || 4 senserit **B** || has *add. anonymus in exempl. ed. Burs. bibl. univ. Vratisl.* || 5 icta **A** | relinquerit **C** *corr.* **V**^{2} || sua] *Fb;* suos **AVD** suas **B**, (⟨res⟩ repetet) suas *Bs* || dimissa] **D**^{2}**τ**; demissa **O** || 6 uxores] *cod. Vatic. Schotti;* haerem **AB** aeram **V** eram **T** uxorem **Dτ**, mulieres *Kss* || *fort.* uxores s. d. quaerunt *(cf. v. 14) Kss N. Beitr. 23,* uxores s. d. habuere *Gz* || 7 accepere] **BDτ**; accipere **A** accipere *corr. ex* accepere **V** || etiam] autem **VD** || contentis **AB** || 10 quaeret **VD** || 11 quale sed **A** || quot] *Gz;* quos **O** || 13 diffindere *Ml* || scrutet **AB** || census] **τ**; sensus **O** || 14 ubi] qui *He* || an] ad **AB** || iamet **AB**, ⟨illa⟩ amet *Ml, fort.* aestumet *A. Köhler* || an nupta se et sua amet *He* || 16 viro] **A**^{2}; uero **O** || mala una] **A**^{2}; mala uena **C** mala (-li **D**) uelit **V**^{2}**D** || bis **A**^{1} || 17 *fort.* ⟨satis⟩ dotata *Gz* || 18 praeter **AB** || 19 hibis (h *del.*) **B** || quoque **O** *corr.* **V**^{1}**D**^{2}**τ**, *fort.* quo, quaeso, *Kss*

quas || petitura regiones? est enim tibi aliquis locus? pater tuus
nobis maria praeclusit, meus terras. Cesti Pii. Solent qui co- 7
guntur a patribus, ut uxores ducant, illa dicere: 'non sumus etiam
nunc apti nuptiis'. ego contra refugio uxorem, quia uxorius sum.
Arelli Fvsci patris. Inpotens malum est beata uxor. cum inmensum pondus auri orba attulerit, cum pecunia arcas nostras oneraverit, quid aliud quam beati serviemus? altera filium dat tibi, altera patrimonium: pater, utra magis dives est? locuples est, pater, quam mihi concilias: o si scires, quam dives et haec fuisset! 'orba' inquit 'est': et haec orba est; inter duas orbas ea mihi curanda est magis, quam orbam ego feci.

Divisio. In hac controversia nihil litium fuit: fere omnes 8
consentiunt. Latro primam quaestionem fecit: an pater propter matrimonium abdicare filium possit, cum liberum cuique huius rei arbitrium sit. Gallio subiecit huic: etiamsi potest imperare filio, ut uxorem ducat, an *et* ei, qui iam habet. Latro secundam fecit: si ius est patri etiam propter matrimonium abdicandi, an huic liberum non fuerit parere, cum iurasset. hoc in haec divisit: an nemo iureiurando teneatur, quo per necessitatem adactus est; an expleverit iusiurandum ducendo illam uxorem; an, etiamsi non explevit, non teneatur religione qui coactus aliquid contra iusiurandum facit: hunc autem cogi a patre. si per iusiurandum [facit hunc] potest parere patri, an debeat. hic de meritis puellae et moribus. ||

CD 1 petitura] A^{2}VD; peritura A^{1}B || tus **AB** || 2 meus *corr. ex* meas **B** || cest pii *add.* V^2 *om.* V^1 || 3 *verba* non . . . nuptiis *(v. 4) ex comoedia aliqua petita vid. esse* || 4 qua **AB** || 5 insotens V^{1}D insolens V^2 || 6 atulerit A^1 || 7 honerauerint **AB** || beate V^{2}D^1 beatae D^2 *(He)* || 8 loples **A** || 9 mi **AB** || o si] os **A** || 10 inter] in **AB** || 12 diuisio *om.* V^1 || fuit] *He;* fuisse **O**, fuit, sed *Gz* || 13 questionem **AB** || 14 patrimonium **O** || abdicere **A** || 15 callio **C** || 16 et *add. Schg, qui praeterea* possit *post* ei *inseruit* || 17 patri// (s *eras.*) **V** || matr̄emonium **A** || 19 anactus **A** || 20 iusiurandum *corr. ex* iusiurandom **B** || 22 si per] *Kss;* super **O** || 23 facit hunc *del. Kss* || potest] *Bs;* potes **AB** putes **V** putas **D** || patria **AB** || an] hanc **B**

9 Colore hoc usus est LATRO pro patre: puellam non miseri-
cordia motam, sed libidine, et ideo non esse beneficium. in argu-
mentis eleganter hanc partem tractavit: etiamsi beneficium de-
disset, non esse sic referendam gratiam; deinde beneficium esse
quod iudicio detur, non quod furore aut morbo. HISPO ROMANIVS
alio colore dixit illam non amore adulescentis, sed odio patris
sui secutam; voluit illi et amoris commendationem detrahere.
BVTEO longe arcessito colore usus est; voluit enim videri non
invito patre, sed secreto suadente, palam dissimulante totum hoc
gestum; *a patre* illam esse honestam condicionem nuptiarum in-
ventam, cum *ab* alio nullo modo posset; neque enim aliter effu-
10 gere illos potuisse nisi patiente patre. sed aiebat LATRO non
esse tanti detrahere illi commendationem soluti adulescentis, ut
detraheretur invidia relicti patris. FVSCVS ARELLIVS egregie de-
clamavit; non enim propter nuptias orbae dimitti illam, sed, quam-
vis orba non esset, eici iussit. non aliam sibi magis placere, sed
illam displicere dixit, et hoc, quod LATRO transcurrerat, pressit:
timere se puellam temerariam, inter piratas natam, inter piratas
educatam, inpiam in patrem. GALLIO illud, quod omnes scholastici
transierant, dixit: timere se, ne haec speculatrix esset et piratis
occasiones omnes indicaret, aut certe ne videretur; nolle se suspec-

CD 1 puellae (-le **A**) **O** || puellae non misericordiam . . . libidinem *He* 2 benefitium **BV** || 3 benefitium **V** || 4 benefitium **V** || 5 iuditio **B** || romanus **O**; *cf. Nipperdey ad Tac. ann. 1, 74* || 7 secutam ⟨est⟩ (est *del.*) **V** secutam ⟨esse⟩ **D** || illi] *He, Bs;* ille **O** || 8 accersito **D** | videri] **τ**; nudari **O**; *cf. Nipperdey opusc. 589; fort.* ei inputare *Kss, fort.* putari *Novák, Gz* 9 totum hoc gestum *del. He phil. 6, 174* || 10 a patre] *Kss;* re **O**, ratione *vg (Mg),* arte *Gz* || illam esse] *Kss;* illāē **A** illǣ **B** ille *corr. ex* illam **V** illa esse **D**, filiae esse *Mg,* illa filiae *Gz,* illam *vg* | honesta (*sic* **D**) *corr. ex* honestam **V** | condi(-dic **V**)tionem **C** condicione **D**[1] || inuentaē **A**, inventam esse *Gz* | 11 ab *add. Trabandt, om. Kss, Mg, Gz* || nullo nullo **A** | 12 potuisse] *Schott;* potuisset **O** | 13 ese **AB** || soluti] *Schott;* solum **O** || 15 orbe **AB** orbam **VD** || quamvis] etiam si *Kss* | 18 temeriam *corr. ex* temeream **A** || pirats **AB** piratis **V**[1] | 19 callio **C** || sco(sto **V**)lastici **C** || 20 transierant] *Kss;* transierunt **O** || esset] e& **A** | 21 suspectum] *Schott;* suspectam **ABD** sus . . . ta **V**[1] suspectam (pe *in ras.*) **V**[2]

tum esse rei publicae. *IVLIVS BASSVS ex altera parte hoc pres-
sit, se* illi iurasse; timuit, ne puella videretur improbe iusiuran-
dum exegisse: ne quid liberi ¦ sibi esset, adiecit iurasse se per
patrem. Triarivs dum sententiam parilem captat, inepte dixit 11
iurasse se et per orbam. aiebat enim Cestivs male deseri hanc
orbam, *si per eam* etiam iurasset. Latro aiebat *alterum* quoque
iusiurandum ineptum esse; nihil enim minus convenire quam
aliquem per patrem iurare patrem relicturae. omnes honestam
mentem puellae dederunt, omnes dixerunt eam misericordia mo-
tam, non amore. solus Pollio iudicio fecisse vult eam, *non* etiam
misericordia [discessisse]; dixit enim illam non potuisse cum piratis
vivere; ut primam honestam occasionem invenerit discedendi,
discessisse. Q. Haterivs a parte patris pulcherrimam imaginem 12
movit: coepit enim subito quo solebat cursu orationis *de*scribere,
quasi exaudiret aliquem tumultum, vastari omnia ac rapi, conburi
incendiis villas, fugas agrestium; et cum omnia implesset terrore,
adiecit: quid exhorruisti, adulescens? socer tuus venit. Glyconis

CD 1 esse *corr. ex* esset **V** *verba* Iulius Bassus . . . se *add. Gz; cf. Schg ad hunc locum; Nipperdey opusc. 589 et Kss N. Beitr. 16 verba* illi iurasse *in* Iulius Bassus *mutavisse satis habuerunt; R. Wachsmuth* ⟨ab altera parte (*vel* a parte fili) Iulius Bassus⟩ *ante* ne quid *(v. 3) inseruit* ‖ 2 ne] ne a **VD** ‖ 3 *fort.* ⟨et⟩ ne *Kss N. Beitr. 16* ‖ qui **C** *corr.* **V**^{1} ‖ se *om.* **V** ‖ 4 parilem] *Gz;* puerilem **O**, virilem *Kss,* pervirilem *F. Jonas* ‖ ineptae **B** ‖ 5 male deseri] *He;* ualde fieri **O** ‖ 6 orbem **AB** ‖ *si per eam *add.;* ⟨per quam⟩ *Gz* ‖ etiam ⟨si⟩ **V**^{2}**D** ‖ valde ⟨intempestivum futurum fuisse,⟩ si per h. o. e. iurasset *Vahlen,* male fieri n. o., ⟨si⟩ iam tum iurasset *Bs,* male deseri n. o., ⟨si⟩ etiam iurasset *Kss* ¦ alterum *add. Vahlen;* ⟨per patrem⟩ *Schg,* ⟨Bassi⟩ *Nipperdey* ‖ aiebat quodque *Sander* ‖ 7 inceptum **C** ceptum **D**^{1} ¦ quam (am *in ras.*) **V** ‖ 8 relicturum **D** ‖ 9 mentem] *Thomas;* matrem **O** ‖ eam] qua **AB** ‖ misericordia ⟨discessisse⟩ *Kss* ¦ amore ⟨discessisse⟩ *Bs* ‖ qua misericordia motam, qua amore. *Mg* ‖ 10 non *add. Schg* ¦ etiama **AVD** et non *Bs,* non *Mg* ‖ 11 discessisse *del. Schg et Bs,* etiam misericordia discessisse *del. Kss N. Beitr. 9; cf.* **Ztschr. f. d. GW. 1868, 88* ‖ eam, nec tam misericordiae cessisse *Gz* ‖ illa **V** eam **D**^{1} ‖ 12 primum *vg* ‖ 13 quiaterius **C** q. aterius **D** ‖ 14 sobito **A** ‖ describere] *He;* scribere **O** ‖ 15 conuenire **O**, conruere *Novák* ¦ 17 exorruisti **A** ‖ adhulescens **B** ‖ cly(cli **B**)conis **C**

valde levis ut Graeca sententia est: καταπόντωσον τὸν ἴδιον γενέτην· ἔχομεν πατέρα. tolerabilem dixit illam rem, cum iurisiurandi vim describeret: hoc esse quod foedera sanciret, quo astringerentur exercitus: ὅρκος ἐστὶν πεῖσμα καὶ παρὰ πειραταῖς πεπιστευμένον. || Artemon circa eundem sensum versatus est a parte adulescentis; cum dixisset relictum patrem, adiecit: λοιδόρει νῦν τὸν ἀρχιπειρατήν, τὸν μιαιφόνον, τὸν ἱερόσυλον· πρόσθες, εἰ θέλεις, καὶ τὸν ἐπίορκον.

VII.

Liberi parentes alant, aut vinciantur.

Quidam alterum fratrem tyrannum occidit, alterum in adulterio deprehensum deprecante patre interfecit. a piratis *captus scripsit patri de redemptione. pater piratis* epistulam scripsit: si praecidissent manus, duplam se daturum. piratae illum dimiserunt. patrem egentem non alit.

1 Porci Latronis. Da mihi epistulam esurientis istius. 'manus'

CD 1 *ut Graeca] et greca O, Graeca *vel* e Graecis *Thomas* || καταπόντωσον] *Thomas;* ΚΑΤΑΑΝΤΟΒΟΝ (-ΒCΝ B ΒCΗ V) C, κατανάλωσον *Bs* || ΤΟΝ ΙΑΙΟΝ C || *γενέτην] τε(γε A)ΝΕΝΟΝπ C, γενέτορα *Bs* || 2 ἔχομεν] *Bs;* ΕΧΟΜΗΝ (-ΝΝ A) C, ⟨ἔτι⟩ ἔχομεν *He* || πΑΤΗ(-Ν A)Ρ(Ε B)Α C || κατὰ δὴ τὸν σὸν τὸν ἴδιον, ὦ τέκνον, παρεσχόμην πατέρα *Gz* || cu B || iusiurandi ABD || 3 sanciret] τ; sancire C santiret D || quod C *corr.* V² || 4 ΟΡΗ(-Ν A)ΟC ΡCΓΙΝ C || πεῖσμα] *Schott;* πε(πΗ V)ΒΜΑ C, πρᾶγμα *man. rec. in* T, νόμισμα *He,* δέσμα *Bs* || ΚΑΙ π(Π A)ΑΡΑ π(Π A)ΕΡΑΤΑΙC C || πεπιστευμένον] *Diels;* ΗΕΜΕΤ(ΜΕΜCΤ A ΗΕΜΤ B)ΕΒΜΕΝŌ (-ΝΟ A) C, νημερτὲς μένον *Schott,* νενομισμένον *He,* ἀσφαλὲς μένον *vel* ἠσφαλισμένον *Bs* || 5 cinca A cincam B || aperte AB || adhulescentis B || 6 ⟨se⟩ relictum ⟨a⟩ patre *Gz* || ΛΟΙΛΟΡΕΙ (-ΡΙ B) ΝΥΝ ΤΟΝ ΑΡΧΕπ(-Π A)ΕΡΑΤΗΝ (-ΝΝ A) C || 7 ΤΟΝ ΜΙΑΙ(ΜΕΙΑΙ A ΜΕΙΜ V)ΦΟΝΟΝ ΤΟΝ C || ἱερόσυλον] *Gr;* ΕΡΟCΕΛΟΝ C, ὀργίλον *man. rec. in* T || π(ΤΙ A)ΡΟCΟΝC ΕΙ ΘΕΑΙC C, προσονείδισαι *man. rec. in* T || ΙCΑΙ (ΙCΝ V) ΤΟΝ Επ(-Π A)ΕΟΡΧΟΝ C || 11 adulteri AB || patre *om.* V¹ (*in marg. add.* V²) || interfecit] Dτ; infecit C || 12 a] ac VD || *verba* captus . . . piratis *(v. 13) add.* E || 13 scripsit] misit E || 13 precidissent *corr. ex* precidessent V || duplam ⟨pecuniam⟩ E || 14 *cf.* E || patriem AB || 16 porci latronis *om.* V¹ || mi AB

inquit 'praecidantur'. in quamvis corporis partem potius saevitia incurrat: cetera membra mea sunt, manus publicae sunt. numquid peto tyrannicida? talem me dimittite, qualem a piratis recepistis. non habeo, quod de fortuna queri possim mea: qui manus meas *praecidi voluit ad manus meas* confugit. 'si praecideritis' inquit 'manus'. *si* irasceris, scribe potius: 'si occideritis': tyrannicida exitum tyranni rogo. non timeo, *ne,* quas manus piratae ‖ solverunt, iudices alligent. ex omnibus, quae mihi fortuna 2
terra marique privatim mala publiceque congessit, [tyrannum adulterumque *et* piratas,] nihil expertus sum durius quam patrem: tyrannus cum timeret manus meas, non praecidit; iniuria matrimonii nihil abstulit corpori; piratae, quasi beneficio meo viverent, gratis miseriti sunt: unum hostem inexorabilem habui. o felicem rem *publicam,* quod sublato inimico, non ante tyranni *cae*dem navigavi! 'genui' inquit '*te,* educavi': nempe istud beneficium et tyranno praestitisti et adultero. has manus si per te redimere

CD 1 quamvis] *Ml;* quam O | potius] *Bs;* totius C tutius V²D ‖ seuita C *corr.* V¹ ‖ 2 *fort.* *⟨rei⟩ publicae | nimium quid *Gz* | 3 tyrannicida] *Schg;* tyrannicidam O, *fort.* tyrannicida ⟨indignum⟩ *Ml* ‖ 4 de *om.* B, *fort.* cum *Ml* ‖ quaeri V | *possim mea] *cf. p. 55, 13;* posse meum C possim eum D possem nisi eum τ, possem . ecce *Konitzer,* possim: ⟨en⟩ eum *Kss* | 5 *verba* *praecidi voluit ad manus meas *add.; fort.* ⟨praecidi iussit, ad eas⟩ *Konitzer,* ⟨* * *⟩ *Kss,* ⟨olim piratas praecidere iussit, nunc ipse ad manus meas⟩ *Gz* | configit V²D ‖ possim: eum, q. m. m. ⟨praecidi voluit,⟩ contudit *Ml,* possim: ⟨en⟩ eum, q. m. m. confregit *Linde* | proecederitis B proeciderítis (o *del.*) V | 6 si *add.* E ‖ 7 tirannicide A tyrrannicidae V¹ tyrrannicidam V²D | eitum V¹ | ne *add.* E ‖ quas// (i *eras.*) V ‖ 8 alligent] Eτ; alligant O | 10 et *add. He; eundem secutus verba* *tyrannum . . . piratas *ut glossema seclusi; cf. philol. 6, 175* ‖ expertius C *corr.* V² 11 non *om.* C *add.* V² ‖ meas, pepercit *Gz* | iniura V¹ ‖ 12 benefitio V ‖ 13 miserti D | unum ⟨patrem⟩ hostem *O. Ribbeck,* unum istum *Novák,* ⟨istum⟩ unum hostem *Gz* ‖ exorabilem B | o felicem rem publicam] *Bs;* quod felicem rem (felici re V²D felici te τ) O | 14 sublato inimico] *Fb;* subito inimico O, subito impetu *Mg,* sub isto inimico *Gz* | tyranni caedem] *Kss;* tyrannidem O, tyrannicidium *Fb; cf. Ml ann. phil. 1866, 495* ‖ 15 *te *add. Gz* ‖ benefitium V ‖ 16 *verba* has . . . appella *(p. 72, 1) fort. post* habet *(p. 72, 4) transp. esse cens. Gz*

non potes, rem publicam appella. adulter cum manibus sepultus, tyrannus cum manibus proiectus est. *in* magnis sceleribus iura naturae intereunt: non magis tu pater es quam illi fratres. audite novam captivi vocem: tutus sum, si pater meus nihil habet. quidquid habes, pro redemptione filii mitte; non est, quod timeas: non deerunt tibi alimenta, cum dixeris *te* tyrannicidae patrem. pro adultero filio rogas*ti, pro tyrannicida non rogas:* quaerite nunc,
3 quomodo tyranni fiant. Cesti Pii. Cedo mihi epistulas patris. quaeris, unde habeam, cum mihi nullas miseris? 'duplam dabo pecuniam': *apparet, pro* unico filio rogat. 'duplam pecuniam dabo': unam summam pro filio, alteram pro tyrannicida. 'si manus praecideritis': hoc ne *in* adulteros quidem licet. 'non habui pecuniam'. sed rogare illos potes et audacter roga: in misericor||des piratas incidi. quare non alo? quia captum filium tuum — [agere] parum est si dixero non redemisti. alere non possum, perdidi manus. non credis? epistulas lege. duplam pecuniam dabas, avaris dabas, piratis dabas: sic excusabant piratae ipsi se, mihi cum praeciderent manus: 'pater iussit' aiebant: 'magnum facinus
4 est, sed magno licet'. 'egens sum' inquit: mentiris. cedo mihi patris mei censum. 'quid ergo? ales patrem?' dimissus fortasse pro-

CD 1 appellat A apellat B appella (t *eras.*) V || 2 proiectus *rad. corr. ex* prouectus V || in *add. Rebling* || 3 pater es] τ; pateris O pater A^2 || 4 vocem] *Kss, Ml;* uicem O || totus B || 5 redeptione B || 6 te *add. Bs* || 7 rogasti] *Schg;* rogas OE || *verba* *pro . . . rogas *add.* || patrem; ⟨pro me piratas roga; me⟩ pro a. f. rogasti *Gz* || 8 cest pii *add.* V^2 *om.* V^1 || 9 miseris? ⟨at misisti piratis.⟩ *He,* miseris? ⟨dederunt mihi piratae, quibus miseras.⟩ *Gz* || duplas dabo pecunias D || 10 apparet pro *add.* E *(vg, Gr)* || rogare *Gr* || 11 unam summam] *Schg;* unam ⟨pecuniam dabo iam⟩ summam (*sic pro* summa V^2) O unam τ || 12 in *add. He, Bs; cf.* E || adulteris VD || 13 roga] D^2τ; eroga O || 14 alo] elo A || captuin A || *cf. 1, 4, 2* || agere *del. Thomas;* at certe *Kss,* a! certe *Gz,* age *vg* || 17 dabas *post* avaris *del.* A^2 | ipsi se] *Gz;* ipsas O, ipsi *R. Wachsmuth* || 18 agebant AV^1 || 19 *fort.* licetur *Gz* || egens] ages O || 20 ales] *Bs;* alis O || patrem] *ita patris patronus interrogat, postquam filius de censu patris certior factus est;* pauperem *R. Wachsmuth, fort.* *patrem ⟨egentem⟩ || promistam *corr. ex* promissam B

mittam, cum rogaveris: nihil paciscor. etiamnunc manus meas petis? nega tuam esse epistulam, et habes argumentum, dic: ego rogare *etiam pro* adultero soleo. 'qui non aluit' inquit 'patrem, adligetur': plus de manibus meis timui. Corneli Hispani. Quid me rogarit pater, nescio: publica vindicta cruentum gladium privato tyranno impressi. captum me piratae nihil amplius quam alligaverunt. 'duplam pecuniam dabo'. quid? plus polliceris quam petitur? unde tantas patrimoni vires habes? etiamnunc tamquam *potitus* tyranni arca loqueris? corrupit frater uxorem meam, quam nec tyrannus violaverat. **Vt pretium piratae constituerunt, gavisus sum: 'quam locuples est pater!' poterat dare, etiamsi duplam poposcissent. remiserunt me rei publicae cum manibus, patri cum epistulis. Pompei Silonis. Pactus sum de redemptione, scripsi patri. 5 quicumque pro tyrannicida vestro pependistis, certum habeo, solliciti optastis, ut hae litterae ad patrem perveni||rent. 'egeo' inquit. sic subito? quod ex toto emi non debet, duplo emit. Arelli Fusci patris. Causam meam tenui apud eos, qui nihil debebant manibus meis. tunc primum egere *se* queritur iste, cum manus meas vidit. quid mirum, si non putaverunt turpe piratae accipere mer-

CD 1 pacicor **AB** || etiamnūc **A** || 2 dic: ego rogare] **E**; dices erogare **O** || 3 etiam pro *add.* **E** || soleo] **ED**^{2}**τ**; solo **C** *om.* **D**^{1} || 4 adliget **AB** || cornelii **BVD** || 5 gladio **C** *corr.* **V**^{2} || priuatus **τ** || 6 amplius] aliud **D** || 7 quid? plus] *Fb;* que ptus **C** .q. pius *in ras.* **D**^{2}, qui plus *Gz* || inquam **D** || 8 unde] *Fb;* (petitur)um te **O**, (petitur,) unde *Gz,* num tu *Otto* || tantas (tas *add.* **V**^{2}) **V** || patrimonii **A**^{a} patromonii **V**^{a} patromoni **V**^{b} || tamquam ⟨petiturum te tantas patri(-tro **V**)moni⟩ ty(ti **A**)ranni (-no **C**) **O** || 9 potitus *add. Gz;* ⟨de⟩ *vg,* ⟨in⟩ *Ml,* ⟨pateat⟩ *Thomas* || ⟨in⟩ t. arce *O. Ribbeck* || fater **A** || 10 *rhetoris nomen intercidisse intellexit Thomas* || praecium **A** || 11 quam] *Sander;* inquam **O**, namque *Schg,* nam *Novák* || gavisus: summe, inquam, *Gz* || locūples **A** || est *om.* **VD** || poterat] *Schg;* poteram **O** || *fort.* duplum poposcissetis *Gz* || 13 pompei silonis *om.* **V**^{1} || 14 quaecunque **D**^{1} || 15 optastis] *Schg;* optatis **O** || bae **A** || *pervenirent] *Gz;* peruenìant **O** perueniunt **D**^{2} || 16 emi non *corr. ex* eni in **V** || arelli fusci patris *om.* **V**^{1} || 17 meos **O** *corr.* **A**^{2} || 18 se *add. Ml, Thomas* || queritur] **V**^{2}**D**; que(quae **B**)rit **C** || cum] tum **B** || 19 mirum? his non *Schg* || tur **AB** || accipe **C** *corr.* **V**^{2}

cedem, quam pater dabat? ades, pietas; si sancte vixi, si innocenter, effice, ut iste manus meas qui odit desideret. tarde mihi epistula solvi videbatur. hoc prorsus ex fabulis repleto sceleribus novis saeculo deerat, ut narraretur aliquis solutus a piratis, ad-
6 ligatus a patre. Blandi. Hic, qui unde vivat non habet, quam care tyrannicidas vestros emancat! quid ais, pirata fili, piratarum magister, eius crudelitatis emptor, cuius nec pirata venditor est? Romani Hisponis. 'Pater piratis salutem': hanc eripis filio. 'duplam dabo': quid necesse est? potui vilius solvi. 'ut praecidatis manus'. obstipuerunt piratae et cum dimitterent dixerunt: 'indica patri tuo non omnia piratas vendere'. Mentonis. Adhuc, iudices, tamquam pro meis manibus egi, verum confitendum: vobis remissae sunt. exhibeo, res publica, piratarum depositum tibi: manus hae tuae salvae ad te perlatae sunt. fac quod voles. illud unum rogo, si peccaverunt, cuilibet alii vinciendas trade: si
7 isti trades, sic alligabit, quomodo solvit: praecidet. Alfi Flavi. Adhuc, qualem optem patrem, nescio. divi||tem? debilitat. egentem? adligat. neutrum manibus meis expedit. 'duplam dabo, ut manus praecidatis'. filium minus crudelem habuisti. Marvlli.

CD 1 sanctae A sancta V¹ || vixi, si] *He, Ml;* uixisti AB uixi// (sti *eras.*) V uixi et V²D || 2 mi C *corr.* V² || 3 epistolam AB || ex fabulis] *C. Schenkl;* fabulis C in fabulis V²D ad fabulas E, fabulosum *Kss* || repletos caeleribus V¹ | 4 novis] *A. Köhler;* nostris O; *cf.* E || saeculo <non> deerat (non *del.* V²) V || narraretur] E; narretur O; *cf. p. 30, 20* || a] ad AB || adligatus] VE; adligetur AB et alligatus D || 5 *Blandi] blandus ABV²D *om.* V¹; *cf. suas. 6, 1. 7, 1* || 6 tyrannicidas] *Schg;* tyrannicidae (-de A) O || uestro D || emancat] *Gr;* emancipat C mancipat D; *cf. 10, 4, 24* || pirata] piratae D² || 8 o(ro AB)manis ponis C romani isponis V² || hanc] A²V²D; hac A¹B ac V¹ || aeripis V¹ || 9 praecidatis] DEτ; dicatis C || 10 obstupuerunt D || 11 piratis C piratos V² || 12 iuces B || ueum B uerum <est> D² || 13 reip. *rad. corr. ex* resp. V || 14 haec A || te] se AB 15 *alii vinciendas] *Gz;* tuiniciendas C tu uinciendas V²D, vinciendas *Bs* 16 trades] *Kss;* tradis O || sig AB || allicabit C *corr.* V² || solvit] *Gr;* uoluit O || prae(pre V)cidere O || alei flaui AB *om.* V¹ alegi flaui *add.* V² allegi flaui D || 18 adligat] (alligat) τ; abdicato (-cat VD) O || expetit A || 19 marilli ABV² *om.* V¹ maryllii D

Vt adlata est epistula tua, coeperunt iam me piratae solvere; ut recitata dupla in epistula pecunia est, 'hic est' inquam 'pater, quem vobis laudaveram'. Triari. Vbi est patrimonium tuum illud, quod tyrannos instruit, quod adulteros facit? ubi est? certe in me nil inpendisti.

Pars altera. Ivli Bassi. Infelix futura est etiam victoria 8
mea: si non tenuero causam, fame moriar; si tenuero, hoc tantum consequar, ne fame moriar. duxi uxorem nimium fecundam: peperit mihi tria nescio quae prodigia variis generibus inter se et *in me,* iudices, furentia: alium qui patriam posset opprimere, alium qui fratrem *violare,* alium qui patrem. testor, iudices, omnes cives meos: una servivimus, nemo tyrannidem me uno sensit magis. argumentum habeo maximum quod vivo: non percussetis mihi, si putassetis me patronum tyranni. dum inter se pugnant, vicit res publica. reliqui duo, quia non poterant in nos, inter se tyrannidem exercuerunt. habebat iste nescio quam uxorem, quam in arce cognoverat. si alligare te possem, proficiscentem alligassem. non opus est tibi magna inpensa ad sustinendum 9
patrem: magna mihi omnia sunt; tu mecum alimenta partire.

CD 1 tua] *Gz;* que (quae V) O, *om. vg* || epistola coeperuntque eam piratae V^2D || 3 triarii *add.* V^2 *om.* V^1 || illum C *corr.* V^2 || 4 tyranos A || instituit D || 6 pars altera *om.* VD || Iuli] *He, Bs;* ili AV illi *corr. ex* ibi B sillii D silii ꝛ || 7 causam (-as V^1) a me C *corr.* V^2 || *verba* si tenuero . . . moriar *(v. 8) om.* A || 9 mi AB || 10 in me *add. Linde;* ⟨me⟩ E || iudices] *Kss;* iudicia (-tia B) AB iudicio VD || *fort.* internecivae saevitiae *M. Haupt opusc. 3, 443,* inter se et iudiciis *Mg,* inter se et in cives *Ml,* inter se crudelitatis *Gz; fort.* *inter se et ⟨in me et⟩ in cives || opprimere] E; op(ob AD)tinere O || 11 fratrem] E; patrem O || violare *add.* E || *post.* alium] aliu A || patrem] E; matrem O fratrem ꝛ, patrem ⟨non alere⟩ *Bs* || 12 uices V^1 dies D || seruauimus O || tyrrannidem V || me *om.* O *add.* ꝛ || 13 non] ne V^1 || 14 mihi] mi AB || putais V^1 || *patronum] patrem O, partem *O. Ribbeck,* fautorem *Gz* || tinni A, *ort.* tyrannidis *Kss* || patrem tyranni ⟨esse etiam socium tyranni.⟩ *R. Wachsuth* || 15 relinqui AB || 18 inpensa] Dꝛ; in(im V)mensa C || sustinendãi V^1 || 9 matrem C *corr.* V^2 || magna mihi . . .] *Gz;* magnā (magna Dꝛ) omnia unt Oꝛ, *ut illata ex 1, 8, 2 del. He; haec verba utroque loco om. Rom, priore vg* || tu] tua *Kss* || *fort.* patrem: mea omnia sunt ⟨tua⟩, tu *Ml*

nolo me tam || bene alas, quam ego te alui; nolo ignoscas mihi: quidquid passus es, quidquid timuisti, patiar: posce flagella, scinde rugas. ustus es? subice ignes, semimortuam hanc faciem, quae tantum in contumeliam suam spirat, quia extingui non potest, exure. si parum est, fac quod ais ne piratas quidem fecisse, manus praecide. exhibeo tibi: hae sunt illae, quae quidlibet scribunt. ubi est gladius tuus? stringe. tyranno licuit vulnere mori; adulter uno ictu breviter confectus est: pater te pro beneficio similem sortem rogo. ne tu quidem apud piratas famem timuisti. neminem tyrannus sic torsit. Porci Latronis. Fili, nihil amplius quam famem deprecor; si tamen inexorabilis es, illud pro beneficio peto, ut aut tamquam adulter moriar aut tamquam tyrannus. par erat utriusque fortuna illo tempore: [ut] tu alligatus eras, ego in senectute immobilis et vincto simillimus; tu in solitudine mei, ego in omnium meorum solitudine; tu lucem non videbas, ego etiam oderam. hoc unum inter nos interest, quod tu etiam a piratis cibum accepisti. Blandi. Deprecabar non pro adultero, sed pro domo, ne fratrem occideret, tyrannicidam inquinaret, patrem respergeret. roganti mihi et has interponenti manus paene praecidit. haec sententia deridebatur a Latrone tamquam puerilis: hoc ei provisum est, ut aliquem ex

CD 1 te ⟨bene⟩ alui B || 2 patiar] *Bs;* pater O patrem D^{2}τ al' patri τ || 3 ustus est *(post.* t *del.)* V ustu usturus es D, usturos *Gr* || semimortuam hanc faciem] *Bs;* etmortuam hanc partem O || 6 tibio (o *del.*) B || hec A || ille AB || quae] qte *superscr.* ı *supra* q (*i. e. corr.* qui *ex* qte) A, quae ⟨in⟩ te *O. Ribbeck* || quilibet V^1 || 7 tuuus A || uulnerare (-rae B) C, *fort.* vulnerato *Bs* || 8 pro beneficio] *Schott;* per beneficia (-tia V) O || 9 fortem BV || tum *Otto* || fame B^b || 10 sic torsit. porci latronis *om.* A porci latronis *om.* V^1 || fili] ne tu quidem apud piratas famem (-me B) timuisti neminem tyrannus (tyrannus ⟨sic torsit⟩ D^2) fili BVD || 11 inexorabilires A || 12 benefitio V || peto *om.* V^1 || 13 tyrannus] adulter tyrannus C *corr.* *(i. e.* adulter *del.)* V fortunae (-ne A) C *corr.* V^2 || 14 iunctu B iuncto V^1 || similimus B || 15 *ut que loco* sollicitudine *ed. vet. ante Schottum* || mei] *Gz;* et O || 16 oderam] C modicum C modicam V^{2}D || interesto (o *del.*) V 18 fratiems (s *del.*) D || 19 AB || 20 pene AV poenae B || ad latronem A, *fort.* ab Latrone *Gz* || 21 ei *(M* provisum *(Bs)*] et pro istum (istu B isto VD) O || ex] et A

suis reliquisse videatur, quem non occiderit. ‖ VIBI RVFI. Hae nempe scripserunt epistulam manus: praebeo; praecide et ale. POMPEI SILONIS. 'Liberi parentes alant, aut vinciantur'. ad te legem meam transfero: licet alliges, at alas.

•DIVISIO. Fere *omnes* hac usi sunt divisione: an lex causam 11
nec patris nec filii aestimet, sed omnis pater a filio alendus sit. *LATRO* dixit legem hanc pro malis patribus scriptam esse, bonos etiam sine lege ali. si non omnes alendi sunt, an hic alendus sit. hanc quaestionem Latro in haec divisit: an alendus sit, quod filium a piratis non redemit. hoc loco quaesit, an non potuisset redimere, an noluisset; deinde: an alendus sit, etiamsi praecidi filii manus voluit; novissime: an praecidi voluerit. HISPO ROMA- 12
NIVS separatim quasi iuris quaestionem fecit: an qui non redemit filium, non possit ab eo alimenta petere. sed hoc utraque quaestio continet, ut aiebat GALLIO, et prior, in qua quaeritur, an omnis pater alendus sit; dicitur enim: quid, si quis filium excaecaverit? quid, si quis non redemerit? et cum ad alteram quaestionem ventum est, in qua quaeritur, an hic pater alendus sit, nihil aliud potest dici, quare non alatur, quam quod non redemit, quam quod duplam promisit, ut manus praeciderentur. Graecorum improbam

CD 1 uidebatur C ‖ uibii AV²D *om.* V¹ ‖ rufi *om.* V¹ ‖ haec A ‖ 2 neppe scribserunt B ‖ ali O *corr.* D² ‖ 3 pompeii silonis *add.* V² *om.* V¹ ‖ 4 alliges] Dτ; alliget C ‖ *at] et O, set *Bs* ‖ 5 diuisio *om.* V¹ ‖ *omnes *hoc loco add. (cf. 1, 6, 8. 8, 8); ante* fere *add. Otto* ‖ hanc C *corr.* V² ‖ usui AB ‖ diuisionem AB diuisione (e *rad. corr. ex* ē) V ‖ 6 patri V ‖ omnis] *Bs;* hominis O ‖ a] *Siesbye;* an A ana BVD, omni *Mg* ‖ 7 *Latro *add. He; cf. Konitzer quaest. cr. 9;* ⟨Blandus hic⟩ *Gz* ‖ dixit legem hanc pro ma *in ras. scr.* V¹ ‖ scripta B ‖ 8 ali. si non] *Bs;* alii non AB ali an VD ‖ homines AB ‖ 9 questionem AV ‖ 10 redimit AB ‖ quaerit VD ‖ an *om.* AB ‖ non ι. VD ‖ 11 uoluisset D² ‖ an *om.* O *add.* D² ‖ 12 filii *om.* A ‖ voluit] uoerit D ‖ ac AB ‖ romanus O; *cf. p. 68, 5* ‖ 13 iurisque questionem A ‖ utique B¹ ‖ questio AB ‖ 15 ut] ui AB ‖ callio C ‖ queritur A ‖ 16 sit] D; t C ‖ exheredaverit *Schg* ‖ 17 redimerit V¹ ‖ ulteram AB ‖ questionem AV ‖ 18 queritur A ‖ an] aut AB ‖ sit] est D ‖ 19 *utroque loco* quam *om.* V¹ ‖ 20 imobam *corr. ex* implorabam B

quaestionem satis erit in eiusmodi controversiis semel aut iterum adnotasse: an in tyrannicidam uti pater hac lege possit. quasi sacras et publicas manus esse, in quas sibi ne ‖ piratae quidem licere quicquam putent. nostri hoc genus quaestionis submove-
13 runt. Silo Pompeivs non eis tantum usus est, quibus ceteri, cum diceret non debere hunc patrem ali, quod non redemisset filium et quod praecidi manus filio voluisset, sed a privatis causis transit ad publicam causam; dixit enim non debere ali hominem perniciosum rei publicae, qui tyrannum filium habuisset, qui non occidisset, qui desideraret amissum, qui vindicaret; et negavit ullam aliam illi causam esse persequendi tyrannicidam nisi libertatem publicam et descripsit mores hominis impii, cruenti, quia per liberos non posset, per piratas tyrannidem exercentis: quae ut liberius diceret, patronum filio dedit. et illud in hac parte laudatum est [a] Silone declamante: coeperat hoc tractare, non debere ali tyranni patrem; omnibus faventibus illum fame necandum; et cum diu pressisset illum tyranni patrem esse, adiecit: aude postulare, ut illud tibi prosit, quod tyrannicidae pater es. Blandvs hunc sensum, cum postero die declamaret, in ironiam vertit et, cum obiecisset quod tyranni pater esset, adiecit: nolite illum aversari; habet quod adponat: et adulteri pater est.

14 Colorem pro patre alius alium introduxit. Fvscvs iratum se illi confessus est fuisse, quod fratrem in conspectu patris occi-

CD 1 questionem **A** ‖ 2 adnotase **AB**, adnotare *Kss* ‖ 3 sacras et] **Dτ**; sacra sed **C** ‖ esse, in quas sibi ne] *Kss, Mg;* esse in quaestione **O** ⟨quase⟩ esse (⟨quasi⟩ esset **τ**) in questione **T**, esse, in quas ne *vg* ‖ 4 quiquam **AB** ‖ putant **A** ‖ 6 diceret] *Kss;* dicerent **O** ‖ redimisset **V** ‖ 7 transiit *He, Bs* ‖ 8 pernitiosum **V** ‖ 10 desiderasset **D** ‖ qui ⟨non⟩ uindicaret (-asset **D**) **VD** ‖ et] *Fb;* sed **O**, scilicet *Bs* ‖ nauigauit **B** ‖ 11 ullam] nullam **AB**; *cf. Ml ann. phil. 1866, 496; Bs spic. cr. 8* ‖ 12 ⟨qui⟩ quia **D** ‖ 13 exercentis: quae] *He, Bs* exercentesque **C** exercentēs quae (quae *del.* **D**[2]) **V**[2]**D** ‖ 14 patronum] *Fb* latronum **C** latrocinium **D** ‖ 15 a *del. Bs* ‖ non dere aui **AB** ‖ 16 fatentibus *Schg* ‖ 17 praessisset **A** ‖ ⟨et⟩ adiecit **A**, ⟨haec⟩ adiecit *Gz* ‖ 18 *ut illud uellet **AB** ut ille **VD**, velle, ut *He* ‖ 19 blandis **AB** ‖ declamauit **A**[1] ‖ romam **A** roniam **B** ‖ 21 aduersari **O** ‖ adponet **V** opponat **τ** ‖ 23 fratrem] patrem **A** patre **B**

disset, et huic loco vehementer institit, quom nemo hoc tyrannus, nemo pirata fecisset. 'iratus' inquit 'ob hoc ipsum fui, quod hoc scelere etiam tyrannicidium inquinaveras; adparet || te morbo quodam adversus tuos furere'. et servavit hunc actionis tenorem: 'iratus fui hodieque irascor nec queror'. nec se demisit in preces aut rogavit, sed iure patrio usus est. illud ad excusandam epistulae crudelitatem adiciebat: scripsi piratis non eo animo, ut manus tibi praeciderentur, sed ut exprobrarem tibi cruentatas in conspectu patris fraterno sanguine manus. tuto autem scribebam; sciebam enim piratas non facturos, nisi pecuniam accepissent, quam non mittebam: denique nec praeciderunt; at si sperassent, utique praecidissent. sed apparuit illas epistulas irascentis esse, non promittentis. in ultimo descripsit, quam miser futurus esset alimenta accipiens *ab* illis manibus, quas paulo ante spectaverit fratrem occidentes, et adiecit, quod aiebat praeceptore suo dicente summa cum admiratione exceptum, illud Homeri *in* Priamo dictum:

⟨καὶ κύσε χεῖρας
δεινάς, ἀνδροφόνους, αἵ οἱ πολέας κτάνον υἷας.⟩

Silo Pompeivs et ipse iram fassus est. aiebat enim non habi- 15
turum fidem, si negasset iratum fuisse, sed irae causam non dixit

CD 1 quom] quam AB cum VD || 2 pirata ⟨hoc⟩ (hoc *del.* D^2) D || *prius* hoc] id D^1 || 3 morbo *corr. ex* modo A || 4 tuus V^1 || facere D^1 || 5 miratus VD || odieque AB || irascor] *Fb;* pascor AB paciscor VD, ⟨nec⟩ paciscor *Schg* || quaeror BD || dimisit O || 8 exprobantum (*corr. ex* exprobrontum A) AB exprobrare V^1 exprobrarent V^2D, exprobraretur *Gz* || cruentatas] *Schg;* cruentas O, cruentasse *Gz* || 10 futuros AB facturo V^1 || 11 mittebam: denique] *Thomas (cf. 7, 6, 18);* mittebam rem quae (qūe A) C mittebam quam ob rem Dτ, mittebam: itaque *Bs,* mitterem: itaque *Kss,* mitti rebantur: quare *Gz,* mitterem: quare *Otto* || nec] neque D || at] *Gz;* et C || 12 ubique AB utique *corr. ex* ubique V || illis epistulam *Gz; cf. p. 80, 14* || 13 futuros AB || 14 alimentis AB || ab *add. Kss;* ⟨ex⟩ *Ml* || quam V || 15 quam aiebam O || 16 exceptam D || illum O || omeri AB oneri (n *rad. corr. ex* m) V || in Priamo ctum] *Thomas;* priamo aptum O; *cf. 9, 2, 24; 27. 10, 5, 13; suas. 1, 15* || 8 *Hom. Ω 478 seq.; versus Graecos add. Fb* || 20 passus O || habitum iri *Schg* || 21 si ⟨se⟩ D || fuisse ⟨se⟩ *Bs* || ire AB || *fort.* ⟨eam⟩ dixit *Kss*

quam Fuscus; transeundas aiebat eas offensas, quibus ille gloriaretur; hanc causam posuit, quod relictus esset ab unico filio, quod invito se navigasset, cum videret *se* senem, orbum, iam paene egentem. iam tum illum fugisse, || ne aleret; et ad preces patrem deduxit et rogavit in epilogo filium. et Sparsvm hoc colore declamasse memini, hominem inter scholasticos sanum, inter sanos
16 scholasticum. Cestivs colore longe alio usus est; dixit non iram fuisse illam patris, sed calliditatem: 'non habebam' inquit, 'unde redimerem. quem rogarem pecuniam in tam avara civitate, in qua ne filii quidem patres alunt? usus sum consilio: sciebam piratas non crudeles esse, sed avaros. volui efficere, ut et desperarent posse illum redimi et propter hoc supervacuum futurum dimitterent. an prudenter cogitaverim, nescio; *interim* feliciter cogitavi: post epistulas illas, quas accusat, dimissus est'. Latro totum se ab istis removit coloribus et advocavit vires suas tanto totius actionis impetu, ut attonitos homines tenuerit; hoc enim colore usus est: nescio, quid scripserim. olim iam mihi excussa mens est. ex quo vidi filium unum in arce, alterum in adulterio, tertium in parricidio, ex quo respersus sum fili morientis sanguine, ex quo relictus sum solus, orbus, senex, odi meos. hic color illius viribus adprobandus est; quanta enim *vi* opus est, ut

CD 1 quam] *Bs;* quem **AB** quō **V** q. **D** || aiebat *corr. ex* aiebas **V** || 3 cum] ⟨et⟩ cum **B** || se *add. Gz* || 4 pene **AVD** poenae **B** || illum *corr. ex* ille **B** || fuisse **AB** fugisse (t *eras.*) **V** || praeces **O** || 5 *post.* et] ut **O**, *fort.* Fulvium *Kss* || sparsim **O** || 6 decla(-da **B**)masset **O** || nemini **AB** || 7 scolasticum **B** || colore longe alio] *Thomas (cf. 1, 8, 12);* alio colore (colere **A**) longe **C** alio colore **D**, alio longe colore *Ml, Otto,* longe alio colore *Gz* || 10 ne] nec **V**[2] || patres *corr. ex* patris **A** || alant **D** || 11 ut et] *Bs;* et ut **O** ut **A**[2] || 12 posse] **E**; non **O**, *fort.* iam *Bs,* ⟨a⟩ nobis *Gz, del. vg* || *supervacuum] superuacuum et cum **C** superuacuum et cum ⟨impensa⟩ **D**, supervacuum et sumptui *Bs*, supervacuum onus *Gz*, supervacuum etiam *Linde* || 13 an prudent. **DE**; inprudenter **C** || interim *add.* **E**; (feliciter) ⟨certe⟩ **D** *(vg)*, ⟨sed scio *C. Schenkl, fort.**⟨scio,⟩ || 15 histis **A** || tanto] tan **AB** || 16 attonito **V**[1] || 18 arce] a mare **AB** mari **VD** || 19 parricidio (o *corr. ex* ū) **V** || filii **VD** || 20 senex orbı ⟨egens⟩ **D** || ⟨nec⟩ novi meos *Schg* || 21 quanto **VD** || vi *add.* **E**; *post* est *add.* (

aliquis accusando se miserabilem faciat? Albucius omnes colores 17
miscuit et, ut hoc liberum esset, patronum patri dedit nec voluit narrare. a propositione coepit: alumenta pater a filio petit; deinde cum ad defendendum venit, quod scripsit duplam se daturum, si manus praecidissent, primum Latroniano ‖ colore usus est: hoc, inquit, respondeo: nescit, quid fecerit, *in* insaniam malis actus est. hic philosophumenon locum introduxit, quomodo animi magnis calamitatibus everterentur; deinde anthypophoran sumpsit: mentiris; ille vero iratus fuit. cogis, inquit, me dicere iratum tibi merito fuisse. exsecutus est omnia; hoc illi inter cetera obiecit, quod occupare *arcem* fratrem suum ignorasset aut dissimulasset: voluit tyrannicidio quoque eius commendationem detrahere. deinde ad illum colorem redit Cestianum: 'sed puto illum consilio fecisse quae fecit. quid ergo? quid iste tamen dicit?
quare scripsisse? nihil dicit; flet, mori vult, sed non fame'. in 18
hac declamatione Albucius hanc sententiam dixit dubiam inter admirantes et deridentes: panem, quem cani das, patri non das? Glycon egregie dixit: ἐλεήσατε αὐτόν, ὃς κινδυνεύει πατέρα θρέψαι.

CD 1 mirabilem **AV**[1] ‖ albutius **BD** ‖ 2 patronum *corr. ex* patrocinium **V** ‖ 3 a propositione] **τ**; ad propositionem **O** ‖ coepit] *Schott;* coepta (-tam **VD**) **Oτ** ‖ alimenta **VD** ‖ petiit *Kss* ‖ 4 defundendam **A** ‖ scribsit **B** ‖ 6 in insaniam malis] *Rom;* insania mali **O** ‖ 7 philosophumenon] *Bs;* philosophumenī (ī *rad. corr. ex* ū) **A** philosophumenum **B** philosophicum (icum *in ras.* **V**[2]) **V** phisicum **Dτ** ‖ animi *corr. ex* animo **V** ‖ 8 *fort.* excuterentur *Ml* ‖ antipophoran **C** antypophorās **D** ‖ 9 cogit **C** *corr.* **V**[2] ‖ 10 *fort.* ⟨sic⟩ exsecutus *Bs* ‖ es **C** ‖ 11 occupare] *Schg;* occupat **C** occupans **Dτ** ‖ arcem *add. Fb;* ⟨tyrannidem⟩ *Mg* ‖ dissimulasset: voluit] *He;* dissimulasset ait **A**[2]**D** dissimulasuit **A**[1] dissimulauit ait **BV**, dissimulasset, ut (... faceret) *Fb*, dissimulasset, ut (... frangeret) *Schg*, dissimulasset: ⟨voluit⟩ ita *Kss*, dissimularet: ⟨voluit⟩ ita (⟨a⟩ tyrannicidio ... iacere) *Mg*, dissimulasset: ita *Gz*, dissimulasset. a⟨dim⟩it tyrannicidio (*del. in fine enuntiati* fratre) *C. Schenkl* ‖ 12 eis **B** ‖ detrahere] *He, Kss;* fratre **C** facere **Dτ**, (; ait ...) fratrem *Bs*, perire *Gz* ‖ 13 rediit *He, Bs* ‖ 14 quae] quod *corr. ex* quae **D** ‖ tandem **Dτ** ‖ 15 scripsisset **Dτ** ‖ dixit **D** ‖ 16 dedamatione **B** ‖ albius **AB** albutius **VD**, Alfius *He* ‖ 17 *cf. Quint. 8, 3, 22* ‖ que **A** ‖ patri *corr. ex* patre **V** ‖ 18 clycon **AB** clicon **V** glicon **D** ‖ egregiae **B** ‖ εαεηcατε αγτοн **C** ‖ μοc ριναγνεγει **AV** μοc ριναγει **B** ‖ πατερα ορεγαι **C**

Gargonivs fuit Buteonis auditor, postea scholae quoque successor, vocis obtusae sed pugnacissimae, cui Barrus scurra rem venustissimam dixit: centum raucorum vocem habes. hic putavit se vafrum colorem excogitasse pro patre: ego, inquit, dictavi: 'duplam dabo, si manus non praecideritis'. librario una syllaba excidit 'non', et scripsit 'si praecideritis'. digna res, quae voce illa diceretur. Artemon || dixit: φιλότεκνε πάτερ, καὶ σοὶ τιμωρεῖν ἀποκνεῖ τις; Adaevs dixit: εἴδομεν ταχινὸν σκάφος. καί τις τῶν ἀντιώντων ἐν τούτῳ τῷ σκάφει πατήρ ἐστιν; Nicetes dixit: διπλᾶ δώσω, ἂν ἀποκόψητε τὰς χεῖρας. ἐζήτουν οἱ πειραταί· μή τι ἐτυράννησας; μή τι ἐμοίχευσας;

VIII.

Qui ter fortiter fecerit, militia vacet.

Ter fortem pater in aciem quarto volentem exire retinet; nolentem abdicat.

1 Porci Latronis. Miserrimus pater iam non viderem filium,

CD 1 gorgonius O; *cf. Cic. Brut. 180; Bentl. ad Hor. sat. 1, 2, 27* || 2 obtasae A *Barrus] *cf. Cic. Brut. 169; Hor. sat. 1, 6, 8. 7, 8;* baros O (*ante* baros *tres litt. eras. in* D), Baro *vg* || scura B || 3 uoce A || se *om.* Dτ || 4 vafrum] *Thomas;* uarrium AB uarium VDτ, praeclarum *Ml* || 5 exciditur A || 6 scribsit B || 7 artenon A || ΦΙΛΟΤΕΡΝΕ πα(ΤΙΑ A)ΤΕΡ ΚΑΙ ΣΟΙ C || τιμωρεῖν ἀποκνεῖ τις] *He;* ΤΙΤΜΡΘΙΝΝ ΑΠΟΚΠC (ΑΤΙΟRΤΙC A) ΤΙC (ΠC BV) C || 8 adeos CD² adeas D¹ || εἴδομεν] *Kss;* donen C *om.* D || ταχινὸν] *Thomas;* taxeinon (-nonn B) C, ταχύπλουν *Kss,* ταχῦνον *Gz* || ΕR(ΕΚ B)ΛΦΟC C || R(Κ B)ΑΙ C, οἶμαί, *Gz* || ΤΙC ΤΩΝ C || *ἀντιώντων] *Gz;* ΑΝΤΙΩΝ C ΑΝΤΩΝ τ, ληστῶν *He,* ναυτῶν *Kss* || ΕΝ ΘΩΥΤΩΙ(CΑΥΤΘΩ A, τουτῳὶ *Gz*) ΤΩ CΚΑΦΘΙ ΠΑ(ΤΙΑ A)ΤΝΡ ΡCΤΙ C || 9 ΑΙΠΛΑ Δ(Ο A D B)ΩCΩ ΑΝ C ἀποκόψητε] *Bs;* ΑΠ(ΑΤΙ A)ΟRΟΥΗΤΕ (-ΝΤΕ A) C, ἀποκόπτητε *man. rec. in* T (*vg*), ἀποκρούσητε *Kss* || ΤΑC ΧΘΙΡΑC ΕΖΗΤΟΥΝ ΟΙ Π(Ν A)ΕΡΑΤΑΙ ΜΝ (-Η V) ΤΙ ΕΙΥΡΑΝΝΗCΑC ΜΝ ΤΙ C || 10 ἐμοιχεύσας] *Schg;* CΜΟΙΧΕΥ (-ΧΘ B -CΘ V)CΑC C || 12 malitia A uacett B 13 forten fortiter (iter *in ras.* V²) agentem (*in marg. add.* V²) V fortiter agentem ⟨mitti (mittit *del.* D²) D acie░ (m *eras.*) V acie D exire (*post.* e *in ras.* V²) V 15 porci latronis *om.* V¹ || miserrimus] τ; iserrimum A miserrimum BVD ⟨o me⟩ miserrimum! pater . . . *Kss,* miserrimum ⟨me⟩! pater . . . *Otto*

nisi abdicarem. fortis plus quam legi aut patriae *satis* est tertio mihi non redit, sed relatus est. quod patriae superest, patri vindico. fugit me filius et quidem ad hostem. quousque pavidus proeliorum nuntios expectabo? filii mihi vacationem peto. CESTI PII. Abdico filium, ut habeam. non minus vacatio mea rei publicae profuit quam militia: duxi uxorem. sic descendit in narrationem. tertio audivi velut denuntiantes deos, faceret adulescens iam felicitatis suae finem. ego ‖ advocationem in unam pugnam petii: accidat, inquam, quidquid timeo, si illum amplius in aciem dimisero; cum diis pactus sum. 'non timeo' inquit. hoc est, cur timeam. obicitur mihi, quod me filius oderit? ARELLI FVSCI patris. O me filio pugnante iam lassum! 2
magna omina sunt: nihil hoc putas, quod viri fortis pater timeat? miserum me: iam hosti nimis notus es, iam pro te nescio quid etiam lex timet. miraris si, quod legi satis est, patri nimis est? 'numquid luxuriam' inquit 'obicis?' ego vero te etiam hortari possum in voluptates. quousque duro castrorum iacebis cubiculo? quousque somnum classico rumpes? quousque cruentus vives? simus hilares: trium victoriarum vota solvenda sunt. tot acies sustinuisti, tot vulnera; possum cum re publica queri: sero

CD 1 fortis] Dϛ; tortis C ‖ lege O ‖ patriae satis est] *Kss* (p. sat est); patris est O, patri ⟨sat⟩ est *Schott; cf. v. 15* ‖ 2 redit] reddit AB redditur VD, redditus *Schott*, rediit *He, Bs* ‖ 3 ab V[1] ‖ ostem B ‖ 4 filii] AB; fili// (i *eras.*) V fili D ‖ 5 cesti pii *om.* V[1] ‖ bdico V[1] ‖ 6 vacatio mea] VDϛ; uacationea (-nēa A) AB, vacatione mea (. . . profui) *Otto* ‖ si AB ‖ 7 denontiantes B ‖ 8 uacationem ϛ ‖ 9 accidit A ‖ 11 inquit *corr. ex* inquat V ‖ cur ⟨tibi ego⟩ *Gz* ‖ *fort.* *obicietur ‖ obiciatur mihi, quor (. . oderit!) *Gz* ‖ ⟨et⟩ obicitur m., q. meum filium oderim? *Schg* ‖ 12 arelli fusci patris *om.* V[1] ‖ ohe *Bs*, o me ⟨miserum!⟩ *C. Schenkl* ‖ lassum] E; lassus sum O *(Bs, C. Schenkl)* lasssum ϛ ‖ 13 omina] *Gr;* oma AB omā V omnia D; *cf. p. 75, 19* ‖ quid AB ‖ viri] Dϛ; uir C ‖ 14 hostis V ‖ es, iam] *Bs;* est iam AVD est um B ‖ te *om.* A ‖ 15 legi] leges AB ‖ satis est] sacies B ‖ nimis *corr. ex* nimi B ‖ 16 hortari possum] *He, Bs;* mortali possum AB morari posco VD, hortor in otium *Bs* ‖ 17 in] inter D ‖ uoluptares A ‖ *verba* quousque . . . cubiculo *om.* A ‖ ⟨in⟩ duro D ‖ cubiculi BV *corr.* V[1] ‖ 18 classicorum res AB ‖ 19 *fort.* bibes *Kss* ‖ ilares C *corr.* V[2] ‖ 20 quaeri BV[1]

dimitteris. subinde audio te dicentem: 'malo gloriam quam vitam'; hoc ergo me exanimat, quod mori tibi tam facile est. denique
3 uno quiesce bello. POMPEI SILONIS. Causa *mihi* abdicandi est, ne sine filio vivam, quem tam diu non viderem, nisi abdicarem. abdicatio mea in potestate abdicati est. ROMANI HISPONIS. Quid fatigante felicitatem molestius est? quid expectas, donec castris eiciaris? MENTONIS. Erubescit res publica tam cicatricoso milite uti. non oportet tan||tam virtutem sine successore concidere: ducenda uxor est; sed iam nunc te admoneo, ne unum tollas. CORNELI HISPANI. Non ante te retinere coepi quam dimisit res publica. nullum iam tibi vulnus nisi per cicatricem inprimi potest. adhuc diutius fuisti cum hoste quam apud patrem: domi tantum sanatus es. IVNI OTHONIS patris. Optimus virtutis finis est, antequam deficias desinere.

4 Ex altera parte. . . . . . Ter fortiter . . . *certe* pugnare abdicatis licet. ALBVCI SILI. Quis hic subitus insonuit tumultus? numquid imperator vocat? venio. plurimum in prima acie laboravi. pudet me: ter victi militant. P. ASPRENATIS. Quousque, inquit, periclitaberis? bene habet, iudices: pater me putat dignum esse, qui salvus sim. senator post sexagesimum et quintum annum

CD 2 examinat B || 3 bello *corr. ex* bellum B || pompeii silonis *add.* V^2 *om.* V^1 || causa] D^2 *in marg.;* causam AB causa// V cum D^1 cur D^2 || mihi *add.* E || abdicandum D^1 || 4 ne] reo AB || iamdiu *He, Bs, Ml,* amplius *Kss; cf. Sander quaest. synt. 18* || 5 hispani O || 6 fatigante felicitatem] *Ml, Mg;* fatigate (-tae VD) felicitati (-ti *corr. ex* -te B) O, fatigata felicitate *Bs* || molestus es VD || 7 eitiaris B || cicatricuso milite AV^1 cicatriso militate B || 8 successori V^2T *corr.* τ || concidere] *He, Ml, Mg;* concedere O || ducenda (u *corr. ex* i) B || 9 unum] uirum τ || cornelii hispani *add.* V^2 *om.* V^1 || 10 hispanni B || dīsit D^1 || 11 ticatricem B || inprimi *corr. ex* inprimo V | 12 domi] *Rom;* dūm O || sanatus *corr. ex* sanatur B || 13 es] est AB | otonis C || 15 fortites A || certe *add.* E || pugnantem V^2Dτ || ter fortiter ⟨pugnantem abdicas. certe⟩ pugnare . . . *vg* || 16 Sili] Bτ; fili A filii (*postr.* i *in ras.* V^2) V sillii D || subitos AB || tumultis AB || 17 laboratur *Schg* || 18 militare VD, *fort.* militan ⟨ter victores vacant⟩ *Gz* || P.] pubi C publii D || 19 pereditaberis A periclitaberis *corr. ex* periclitabaris V

in curiam venire non cogitur, non vetatur. praetorio licet prae-
texta toga uti festis aut sollemnibus diebus: numquid necesse
est? quidquid aut praemii aut honoris nomine datur, in utramque
partem licet; alioqui desinit praemium esse, cui necessitas *in*iun-
gitur. pareo tibi, pater, qui gloria nos inmortales fieri dicebas,
qui ex acie redeuntis vulnera osculabaris. ad haec nova et diversa 5
imperia subito me circumagi putas posse? non ita est. ille in nos
dominatur affectus, qui animum primus intravit. luxuria, || avaritia,
desidia, invidia, timor non dediscuntur, et cotidie omnia haec
aut castigantur aut puniuntur: tam etiam vitiorum tenaces sumus.
crede mihi, pater: non sum mei iuris, cum ille proelii clamor
exortus est: invadere hostes iubet, obstantis cuneos gladiis didu-
cere; hic impetus, hic ardor animi domum tuam trinis hostium
spoliis adornavit, huic supplicationes illas debes, propter hunc
me, etiam cum abdicas, diligis. non animus, non lingua constat;
in alieno opere conprehensus sum; toga ipsa umeris non sedet.
ad obsidendum hostem, ad occupandum castris locum, ad inter- 6
cipiendos hostium commeatus ire iusseris: non animo*siorem videbis*

CD 1 non vetatur *om.* A nec uetatur E, num vetatur? *Schott* || 2 toca AB togaga V^1 || aut] ut AB || 3 datus V^1T *corr.* τ || 4 liceat D || desinit] E; desit C desiit V^2D || iniungitur] E; iungitur O; *cf. 2, 1, 11* || 5 tibi, pater] *Schott;* illi patri O || 6 *verba* qui ex . . . osculabaris *om.* A || ad] at BV || 7 subito *corr. ex* subicu A || 8 effectus B || 9 disidia A || *invidia] iu(ius BV)-titia C iniustitia Dτ, inpudicitia *Kss,* inertia *Gz* || cotidie *corr. ex* cottidie V || 10 tam] τ; tamen O tum T tantum D^2 || 11 mi C || sum mei] V^2D; summi AB summe V^1 || cum ille] V^2D; summi ille (illi V^1) C, simul ille *Gz* || praelii ABD || 12 ostes B || iubet] *R. Wachsmuth;* libet O || obstantis *corr. ex* abstantis B || cuneos] V^2D; cum eo (ego B) C || deducere O || 13 imputes AB || demum AB || hostiū (ū *in ras. 2 vel 3 litt.* V^2) V || 14 aclornauit B || huic] Dτ; hic C || debes, propter hunc] *R. Wachsmuth;* debeo propter hoc O || 15 deligis A cleligis B || non lingua] in lingua O, ⟨nunc, non⟩ mihi lingua *Kss, fort.* *mihi, ⟨non⟩ lingua, *fort.* ⟨nunc mih⟩i, non lingua *Novák,* hic, ⟨non⟩ lingua *Gz,* iam, non lingua *C. Schenkl* || 16 numeris AVD^1, in umeris *O. Ribbeck* || sedet] *Gruter;* cedet AB cedit VDτ || 17 obsidendum] V^2D; silendum C || hostem] V^2D; hospitem AB ospitem V^1 || hoccupandum (h *del.*) B || 18 iusserit O || non animosiorem videbis militem] *Gz (sed* habebis *pro* *videbis *scr.);* non animo O

militem; otium imperas animo non otioso. quotienscumque tumultus aliquis exortus est, in me *omnium* civium deriguntur oculi, meas spectant manus; et adhuc — verum dicendum *est* — nihil patria debet mihi: numquam pugnavi nisi coactus. credisne quicquam referre, ubi simus, quem vitae cursum agamus? eadem pericula nos ubique circumstant et totidem ad mortem viae sunt. interdum continuatus labor firmiores facit: saepe quod corroboraverat, desidia consumpsit. Marvlli. Sine me aliquod meritum in patriam conferre: adhuc militia mea legis munus est. pugnabo et abdicatus nec verebor, ne inutilis sit opera mea patriae. Athenienses abdicato vicerunt duce. quantum inter me et illum interest! ille abdicationem virtute delevit, ego merui.

7 Divisio. Prima quaestio illa ab omnibus facta est vulgaris: an filius ob id, quod sui iuris sit, abdicari possit; deinde: an debeat. haec tota tractationis est. Graeci illam quaestionem primam solent temptare, quam Romanae aures non ferunt: an vir fortis abdicari possit. non video autem, quid adlaturi sint, quare non possit. nam quod et vir fortis est et totiens fortiter fecit, non plus iuris illi adfert, sed plus commendationis.

8 Colorem a parte patris quidam duriorem fecerunt; voluerunt enim videri invisum filio patrem: itaque illum malle cum

CD 1 *verba* otium imperas animo non *add.* **E** || iusseris: ⟨parebo; otium . . .⟩ *Schg* || 2 omnium *add.* **E** || diriguntur **AVD** || 3 meas] **D𝔗**; me **C** || adhuc] **D**^{2}**𝔗**; adhoc **O** || est *add.* **E** || 4 mi **C** *corr.* **V**^{2} || numquam] **VDE**; nusquam **AB** || credisne quicquam] **D** *(Schott)*; credis nequiquam **C** || 5 refero **D** || ubi simus] *Schg;* tibi scimus **O** || agas **AB** agamus *corr. ex* agasus **V** || 7 *fort.* infirmiores *Kss* || 8 marilli **C** maryllii **D** || 9 conferre] *man. rec. in* **T**; conterere **O** || adhaec **D**^{1} || mea legis] **E**; mealis **C** mea aliis **V**^{2}**D** || 10 inutilis] *Schott;* utilis **O**, vilis *Gz* || patriae] patri **O**, patriae. ⟨et⟩ *Kss* || 12 uirtute (e *rad. corr. ex* ē) **V** || 13 questio **A** || omnibus] illo **D** || 14 obit **AB** || 15 qu- stionem **A** || 16 fuerunt **A** || an] nam **AB** || 17 adlaturi *rad. corr. ex* adl turu **B** || sunt **A** || 18 et totiens *om.* **B** || *fortiter fecit] *(cf. p. 87, 12. 88, 7* fortiter egit **VD** et uir fortis est **A** *om.* **B** *(quod* **A** *exhibet, id emblema e ex dittographia ortum perspexit Kss N. Beitr. 9),* vir fortis est *He, del. Kss* 19 illis **AB** || adest **D** || 20 ad partem **C** *corr.* **V**^{2} || quidam] quiditer **A** qu dicit **B** || 21 in░░uisum **V** || item **D** || cum *om.* **C** *add.* **D𝔗**

hostibus vivere quam cum patre. paene omnes: esse adulescentem insatiabilem gloriae et propter *id* ipsum patri et moderandum et continendum. quidam ex toto ad patris indulgentiam refugerunt et non disputaverunt hoc modo, quo SILO POMPEIVS disputavit, qui sic divisit, ut diceret: etiamsi patrem non haberes, desinere debebas; quia patrem habes, desinere debes, quia pater vetat; aut illo modo, quo GALLIO, qui sic divisit hanc partem: 9 hoc impero rei publicae causa, tua causa, mea causa. sequentia duo videtis quemadmodum potuerit implere: illud, rei publicae causa se imperasse, sic tractavit: primum, ut pluribus iuveni||bus pateat ad virtutem aditus, non debere omnem occasionem fortiter faciendi ab uno occupari. deinde: expedire rei publicae, non videri tantum ex uno pendere; futurum, ut animi et hostium crescerent et suorum frangerentur, si casu ter fortis occidisset. ad ultimum: utile esse rei publicae ter fortem servari, ut sit qui ostendatur iuventuti; iam illum magis posse ornamentum esse quam praesidium. illum sensum veterem: 'iam pro viro forti nescio quid etiam lex timet' hoc loco Gallio posuit: 'haec quoque' inquit '*in* ter viro forti aut diffidit aut consulit'. ne illam quidem secuti 10 sunt tractationem, qua usus est BLANDVS, qui dixit: militia tibi supervacua est, invidiosa est, periculosa est. supervacua est, quia non cogeris, immo verecunde vetaris. gloriae causa aliquis militat:

CD 1 ostibus C *corr.* V² | poene AD pene B || 2 et] *Kss;* sed O | id *add. He, Bs* || 3 ad] a AB || 6 quia] qui *Gz* || *verba* patrem . . . quia *om.* B | 7 aut illo] *Gr;* facillo AB facit illo VD, *fort.* neque (*potius* nec) illo *Gr* || 8 imperio A | *primum* causa *om.* C | tua (t *in ras.* V²) V || 9 uidetis V¹ uidets V² | potuit D | reipraecausa V¹ reipcausa V² || 10 imperare D¹ | ut (aut B) tribus AB | iuuenibus *corr. ex* iuuenisus B || 11 deberem A | omnem] *τ*; omnium O | occasinem A || 13 videri tantum] D*τ*; uiderint C uideri A², videri ⟨victoriam⟩ *A. Köhler* || ut] D*τ*; et C || animi et] animae V¹ animi V²D et animi *τ* | ostium B || 16 iuuētuti iam A iuuenitatuam B | 17 forte C || nestio BV¹ || 18 loco] *fort.* *modo || Gallio] *τ (Fb);* gallius C gallus D, Gallio sic *Gz* | haec] *Schg;* hoc O lex E || coque B || 19 in *add.* E || difidit AB | consulit aut diffidit (*om. antea* in) *Fielitz de Attic. com. bip. (Bonn. 1866) thes.* 7 || nae B nec D || sequti B | 21 periculo AB² || 22 inimo B || verecunde] V²D; uerecundiae AB uerecunda V¹, verecundia *Schg*

consecutus es gloriam; vacationis causa: consecutus es; praemii
causa: tria domi praemia sunt; et sic transit, ut diceret invidio-
sum esse unum hominem totiens optare omnes honores intercipere;
quam periculosa res esset invidia, quam magnos viros oppres-
sisset. hic exempla. periculosam esse militiam, eodem modo col-
legit, quo ceteri; illud unum novum adiecit de lege, non posse
iam illum fortiter facere, quia omnes illum hostes peterent: 'et
[adiecit] ideo lex ter fortem dimisit; scit illum iam observari ab
11 hoste'. his ergo omissis illi, qui amantem patrem induxerunt, hoc
genere egerunt: || 'non possum pati, non possum desiderium tui
sustinere'. hoc loco Aeschines ex novis declamatoribus, cum dice-
ret: non me gloria cupidiorem tui fecit, non omnibus admiranda
virtus, 'confitebor' inquit 'adfectus patris, quos ut quisque volet
interpretetur: οὕτως ἂν καὶ δειλὸν ἐφίλουν'. videbatur hic, dum in-
dulgentiam exprimit, non servasse dignitatem patris. placebat
autem Latroni potius ratione retineri patrem quam adfectu, cum
12 in ratione habeat aliquem locum et adfectus. Asprenas colorem
secutus est longe alium; dixit enim se non negare rei publicae
viri fortis opera, sed ad necessarios casus reservare. si magnum
aliquod bellum incidat, tunc et veteranos vocari ad arma. et illa
sententia eius hoc loco valde laudata est: 'nunc illi militent, qui-

CD 1 consequtus **B** || *prius* es] est **D** || consequtus **B** || praemii] *Bs;* praemium **O**, praemiorum *Otto* || 2 causa *add. Bs* || praemi **A** || sic] *fort.* hinc *Gz* || transiit *vg* || 3 unum *corr. ex* unam **B** || toties **C** || omnes] *om.* **D**, omnibus *Kss* || 5 periculam **V**[1] || modo] *Mg;* loco **C** || 6 quo] *He, Bs;* quod **O** || ceteri] *Kss, Mg;* certe **O** || *novum] non **O**, nove *O. Jahn*, novi *Mg* || 7 *et [adiecit]; *fort.* videlicet *Bs (cf. p. 89, 7)* *verba* adiecit *(v. 6)* . . . peterent et *(v. 7)* *delenda esse cens. O. Jahn* || 9 oste **B** || missis **V**[1] || induxerant **AVD** || 10 desiderii **V** || 11 novis] *Fb;* bonis **O** || 14 ΟΥΤΑϹ **A** || ΑΝ Κ(-R **V**)ΑΙ **C** || δειλὸν] *Bs;* ΑΤΙΛΟΝ **C**, ἁπαλὸν *Gz (cf. p. 83, 16)*, ἄτιμον *man. rec. in* **T** *(vg)* || , videbatur mihi dum *Gz* || 15 servasse] fuisse **D**[1] || 16 retinere *Schg* || adfectum (m *del.* **V**) **VD** || 17 ratione *corr. ex* rationatio **V** || adfectus] **D**[2]**T**; aspectus **O** || 18 se] si **V**[1] || 19 fotis **B** || *opera] *(cf. p. 89, 14);* operas **O**, *fort.* operam *Kss* || se **A** | 20 incidit **AB** incidat *corr. ex* incidit **V**, inciderit *Kss* || 21 uualde **A** || illum litent **A**

bus necesse est; tu militabis, si erit necesse'. sic venisse populum Romanum ad Scipionem Aemilianum, cum maius bellum Numantinum apparuisset, quam quod sustinere alii duces possent; magnum intervallum inter Carthaginem et Numantiam Scipioni datum. sic ad Pompeium, cum piratae maria clausissent. magna praesidia non esse consumenda. hoc loco Asprenas de lege dixit et ipse sententiam: videlicet ad hos casus lex ter fortem seposuit. a parte filii colorem induxerunt quidam, ut illum cupi- 13
dum gloriae et bellicosum facerent. Nicetes quidem hoc usus est verbo: παραστήσομεν αὐτὸν τοῖς δικασταῖς ἀρειμάνιον et sic egit, ut quereretur, quod cessarent manus suae, quod ‖ inermes essent. Latroni non placebat hic color: malebat adulescentem iudicio quam morbo militare. hoc est, inquit, quod pater efficaciter dicat, detrahere illum operibus suis gl*oriam te*merarium, sanguinarium, quem nec pater possit retinere nec lex dimittere. quidam pacti 14
sunt cum patre, tamquam Mento, qui dixit semel tantum militare se velle, ut aliquid videretur rei publicae supra legem praestitisse. quidam perpetuam denuntiaverunt militiam: quamdiu vires fuissent, non defuturum rei publicae virum fortem. non probabat hunc colorem Latro; negabat patri abscidendam spem filii in perpetuum. Vibivs Rvfvs hoc colore egit, quo Mento, sed illud adiecit: pervenire ad se voces invidentium illas: 'numquid amplius pugnavit, quam *quan*tum necesse illi fuit?' quidam hoc

CD 1 necesse ⟨est⟩ (est *del.*) V ‖ 3 Numantinum] *τ*; numanta(-tia BVD)-rum O, Numantianum *Kss* ‖ charginem A char(car V)taginem BV ‖ 7 et] *τ*; ut O ‖ sentiam D¹ ‖ at AB ‖ os AV¹ ‖ 8 aperte A ‖ duxerunt A ‖ 9 quidem *corr. ex* quidam A ‖ 10 ΠΑΡΑCΤΗCΟΜΕΝ ΑΥΤΟΝ ΤΟΙC C ‖ AIKAICTAIC AB AIKAIC V ‖ APITMANIO C ‖ egite B ‖ 11 essent *corr. ex* esset B ‖ 12 placebant AB ‖ 13 quod] quid AB ‖ 14 gloriam temerarium] *Fb;* glomera(-na A)rium O, *fort.* *gloriam tamquam temerarium *(cf. Sander quaest. synt. 30); illud* glomerarium *tuetur Bs, cui hoc vocabulo is significari videtur, cuius animus 'glomerare manum bello ardet' (Verg. Aen. 2, 315)* ‖ 17 resp. C r. p. D¹ ‖ restitisse AB ‖ 19 fuissent] sibi essent *Ml* ‖ r. p. D ‖ virum *om.* C *add.* V²D ‖ 20 abscindendam D ‖ 21 quo] D*τ*; quod C ‖ 22 illum D² ‖ adicit C ‖ inuidorum D ‖ 23 quantum] *Kss (cf. Sander quaest. synt. 21);* dum C quod D, *del. Sander, fort.* *tum

quoque compositum et simulatum inter nos putaverunt, ut ego
15 militare vellem, tu vetares. LATRO vehementer egit a parte patris et adiecit: abdicato quoque non permittam exire, iniciam manus, tenebo, novissime ante limen exeuntis cadaver hoc sternam: ut ad hostem pervenias, patrem calca. putabat PLANCVS, summus amator Latronis, hunc sensum a Latrone fortius dictum, a LESBOCLE Graeco tenerius, qui dixit: ἐκκείσομαι ὡς τεῖχος · τάφρον ὑπέρβηθι καὶ πατέρα. FVSCVS ARELLIVS religiosum patrem induxit ominibus territum; aiebat praeceptorem suum in hac controversia describentem pericula futuri proelii ab hoc Homeri versu coepisse: δαιμόνιε, ‖ φθίσει σε τὸ σὸν μένος. GLYCON dixit: 'ὄψεσθε, πῶς θανάτου καταφρονῶ'. τούτου πατήρ εἰμι. DIOCLES CARYSTIVS dixit: ἂν ἐπιτύχῃς, μίαν
16 προσθήσεις ἀριστείαν · ἂν δ' ἀποτύχῃς, τρεῖς ἀριστείας ἀπολέσεις. GLYCON dixit: οὐκ ἔστιν εὐοιωνιστὸν ὑπὸ κλαίοντος προπέμπεσθαι. AESCHINES, non ille orator — tunc enim non declamandi studium erat —, sed

CD 1 utauerunt **AB** ‖ 2 ueteres **A** uetares *corr. ex* ueteres **V** ⟨autem⟩ (*del.* **D**[2]) uetares **D** ‖ 3 abiecit **V**[1] ‖ abdicatum **D**[2] ‖ initiam **BV** ‖ 4 lumen exentis **A** ‖ strenam **A** ‖ 5 ostem **B** ‖ patre **V**[1] ‖ 6 declamator **V** ‖ dictum, a] **D**[2]**τ**; dictum ma **O** ‖ lesbode **A** ‖ 7 ἐκκείσομαι] *R. Hercher Herm. 8, 368;* SIC (sicut **A**[1] sic̄ **B**) KEICOMΛI **C** sic **D**, ⟨πρὸ⟩ σοῦ κείσομαι *Novák* ‖ ωC TEIXωC TΛΦPON **C**, · ὡς τεῖχος ⟨ἢ⟩ τάφρον *Gz* ‖ YITEPBHΘI (-ei **A**[1]) KΛI ITΛ(πa **V**)TEPΛ **C** ‖ 8 arellus **V**[1] ‖ *religiosum] *Gz;* religio **O** religiose **D**[2]**τ**, religione (. . . ⟨et⟩ ominibus) *Schg,* religiosis *Otto* ‖ ominibus] **D**[2]**τ**; omnibus **ABD**[1] hominibus **V** ‖ 10 proe(p̄ **B**)liis **AB** praelii **V**[1]**D** ‖ ab] *Ml;* ob **O** ‖ versu coepisse] *Ml, Otto, Gz (cf. Quint. 10, 1, 46);* uersus edisse **AB** uersus edidisse **VD**, (ob hoc . . .) versum addidisse *Fb,* versum dedisse *Thomas (cf. 7, 2, 14. 3, 8. 4, 8)* ‖ 11 *Hom. Z 407* ‖ ΛΛIMONIE ΦΘIEI (-CI **A**) ce TO CON MENOC **C** ‖ glycoc **A** ‖ ὄψεσθε] *Bs;* οψ(OY **A**)ecoe **C** ‖ π(n **A**)ωC ΘΛΝΛΤΟΥ ΚΛΤΛΦΡΟΝω **C** ‖ 12 TOYTOY **AV** TOY **B**, τῇ *Bs* ‖ *fort.* καταφρονεῖ οὗτος *Gz* ‖ *πατήρ εἰμι] TIΛTP IMI **C**, πατρίδι *Bs, fort.* πατριῶται *Gz* ‖ aristius (*prius* i *corr. ex* e **V**) **O** charistius **D**[2] ‖ aN eπ(en **A**)ITYΛHC MΛIN (MNN **V**) π(TI **A**)POCENCEIT APICTHΛN (C *corr. ex* T **V**) aN Λπ(-n **A**)OTYXHC IPπ(-n **A**)C ΛPICTEIΛC ΛπOΛECEIC **C** ‖ 14 OYK ECTIN **C** εὐοιωνιστὸν] *Thomas;* eYICANONICTON **C**, εὐκανονιστὸν *He,* εὐδαιμονιστὸν *Mg* ‖ ὑπ κλαίοντος] *He;* YπO KMCONTOC (-TONC, N *extern.*, **A**) **C** ‖ προπέμπεσθαι] *Bs;* πPOπEMΓICOM (-ΓCOΛI **B**) **C** ‖ aecines **C** ‖ *verba* non ille . . . sed hic *(p. 91, 1) glossema esse cens. He phil. 6, 175* ‖ 15 non] nondum *Ml* ‖ stidium **A**

hic ex declamatoribus novis dixit, cum denuntiaret filio periculum et praesagiis tangi se diceret: ἔστιν τι πατὴρ εἰς υἱοῦ τύχην μαντικώτατον. Diocles Carystius dixit sententiam, quae non in declamatione tantum posset placere sed etiam in solidiore aliquo scripti genere, cum de fortunae varietate locum diceret: μία γάρ ἐστιν πρὸς τύχην ἀσφάλεια τὸ μὴ πολλάκις αὐτὴν πειρᾶσαι. Dorion dixit rem paulo quidem elatiorem, quam pressa et civilis oratio recipit, sed qua egregie attonitos patris adfectus exprimeret: τίς ἐπιθυμία, τέκνον, ἡμαγμένα πιεῖν, ἡμαγμένα φαγεῖν; φοβοῦμαι, μή που παράταξις, μή ‖ που λιμός, μή που πάθη σ' ἕλῃ. φοβοῦμαι περὶ τῆς ⟨σῆς τύχης.⟩ οἴκοι μένε. τί, τέκνον, φρυάσσῃ;

CD 1 nobis O ‖ opera(-ri B)culum AB prericulum (*prius* r *del.*) V ‖ 2 *ἔστιν τι] ЄCTIN (ЄCIN AV) TI (T A) C, ἔστι πῃ *Gz* ‖ πατὴρ εἰς υἱοῦ τύχην] *Gz;* HATHP IC TIOY TYXHM (-NM A) C ‖ ἔστιν ἡ πατρός που ψυχὴ *He* ‖ 3 MANTIXωTATON C ‖ caritius AV caristius BD ‖ 4 posse AB ‖ 5 uariaetate B ‖ ΛΛΙΑ A ‖ TΛP ЄCTIN (-CΠN A) Π(TI A)POC TYXHN ACΦAXIΛ TO MΠ (MIT A) C ‖ 6 πολλάκις] *Bs;* T(OT, O *exters.*, A)OΛΛTΛKΛIC C, τοσαυτάκις *vg* ‖ ΛTNN C ‖ ΠЄIPΛCΛT A ‖ *fort.* αὐτῆς πειρᾶσθαι *Gz* ‖ 8 que aegregie A qua egregiae B ‖ extimeret C *corr.* V² ‖ τίς ἐπιθυμία] *He;* TIC ЄΠIOYMIΛ C ‖ 9 TЄKNON C ‖ ἡμαγμένα] *He;* HNAΓ(NNΛT A)-MЄNA C ‖ πιεῖν] *Kss;* TIЄIN A ΠЄIN BV, ποιεῖν *He* ‖ ἡμαγμένα] *He;* HMAΓ(-ΛT A)-MЄNX C ‖ φαγεῖν] *Kss;* ΦTЄIN C, παθεῖν *He* ‖ ΦOBOYHΛ(-NΛ A)ΔI MH ΓIOY (TIOY A) H(N A)ΛPATΛΞIC NH (NN A) ΓI(TI A CI V)OY C ‖ 10 *λιμός] *Gz;* ΛЄTMOC C, λοιμός *He (fort. recte)*, δεσμός *Bs*, ἐλελιγμός *vel* ἀλαλαγμός *O. Jahn*, πόλεμος *vg* ‖ MH ITOT C ‖ πάθη σ' ἕλῃ] *Gz;* ΠA(TIΛ A)PTKЄTH C, πῦρ σκήπτῃ *He*, παρασκευή *O. Jahn* ‖ ΦOBOYMAI Π(TI BV)ЄPI C ‖ THC (C *corr. ex* O A) C ‖ *σῆς *add.;* τύχης *add. Thomas* ‖ οἴκοι μένε] *Thomas;* OIKOY MЄNЄ C ‖ 11 TN TK(TR A)NON C ‖ *φρυάσσῃ] Є(Θ B)PYΛC AB ΘPψAC V, ἐρυθριᾷς *vg*, Ἐρινύας (*del. antea* τί) *He*, ἐφρυάσσου *C. Keil* ‖ περὶ τῆς οἴκου ἐμοῦ σὺν τέκνῳ φθορᾶς *Gz* ‖ l. annei senece. (*haec tria voc. om.* B) orator. et retor. liber II explicit feliciter incipit liber III lege et stude. AB l. annei senece. orator. et retor. liber. II. explicit feliciter. (*in fine* lege et stude *add.* V²) V senecae oratoris et rhetoris liber II explicit. incipit liber tertius D

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI PRIMI.⟩

I.

PATRVVS ABDICANS.

Liberi parentes alant aut vinciantur.

Duo fratres inter se dissidebant; alteri filius erat. patruus in egestatem incidit; patre vetante adulescens illum aluit; ob hoc abdicatus tacuit. adoptatus a patruo est. patruus accepta hereditate locuples factus est. egere coepit pater; vetante patruo alit illum adulescens. abdicatur. contradicit.

Eo iam perductus erat, ut omnem spem ultimorum alimentorum in ea sola domo poneret, in qua habebat abdicatum et inimicum. ipse, inquit, me ali vetuit. imitationem alienae culpae innocentiam vocas? omnis instabilis et incerta felicitas est. quis crederet iacentem supra crepidinem Marium aut fuisse consulem aut futurum? quid non timen||dum felicibus putas? quid desperandum infelicibus? ne circa plura instabilis fortunae exempla

MP *In* **M** *manus recentissima* (**M**^{3}) *ubique fere per excerptorum libros ante legem adscripsit* 'lex', *saepe ante thema* 'thema' *et ante declamationes* 'declamatio' || 5 patruus abdicans *et sic omnes controversiarum titulos om.* **P** || 8 egestatem (*post.* t *corr. ex* m) **P** || 9 illud **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || 10 *prius* est] e **M**^{1} ē **M**^{2} || est a patruo. patruus **P** || hereditate acepta **P** || fatus **P** || 11 ait **M**^{1} *corr.* **M**^{2} aluit **P**$\boldsymbol{\alpha}$; *cf. p. 15, 13* || adulescens *om.* **M** filius α || 12 CD **M**^{1} contradicit **M**^{3} || 14 domu α || et *om.* **P** || 15 ali me **P** || 17 super **P**α || 18 *ante* timendum *in marg.* esse *add.* **P** || disperandum **M** || 19 nec **M**

te mittam, vide, quis alimenta rogetur et quis roget. non sum hospes gravis: unum senem advoco. hoc tibi vitio, pater, placui. perierat totus orbis, nisi iram finiret misericordia. iactatus inter duos patres, utriusque filius, semper tamen felicioris abdicatus. illud tamen, pater, deos testor: divitem te relinquo. circumibo, pater, aliena tecum limina; ostendam omnibus et me, qui alimenta dedi, et te, qui negasti. abdicari non possum ob id, quod feci lege cogente. quid, si flere me vetes, cum vidi hominem calamitosum? non sunt affectus nostri in nostra potestate. quaedam iura non scripta, sed scriptis omnibus certiora sunt.

Pars altera. Crescere ex mea proposuit invidia homo, qui se melius iactare potest quam defendere. iustus meus metus est, ne heredem ingratum scribam, inimicum relinquam. etiamsi tu non odisti eum, qui mihi fecit iniuriam, ego odi eum, qui fecit tibi. desinit esse filius, qui non tantum abdicatus sed et ab alio adoptatus est. audite, quam valde eguerim: fratrem rogavi. quis es tu, qui de facto patrum sententiam feras? ad te arbitrum odia nostra non mittimus; iudices habemus deos.

Extra controversiam dicta. Alfius Flavus praetextatus apud Cestium controversias declamabat. semper autem commendabat eloquentiam eius aliqua res extra eloquentiam; in puero lenocinium erat ingenii aetas. ||

MP 2 advoco] MP²αβ¹ν; aduco P¹ adduco β², *fort. recte; cf. p. 18, 8* || 5 pater *om.* P || circuibo P || 9 sunt] si M¹ *corr.* M² || 10 sunt] sibi P¹ sunt *superscr.* P² || 11 pars altera *om.* P *et sic ubique* || proosuit P || 12 deffendere P || metus] mecus P || 16 adoptuius P || ualde *corr. ex* malde P || eguerim] egneeira P || 19 extra controversiam dicta *om.* P || praetexatus P || 21 eius] M²αβν; *om.* M¹ ei P || extra eloquentiam aliqua res P || *in puero lenocinium] *cf. p. 27, 23;* in puero eloquentia inp lenotinium (eloquentia *rad. corr. ex* eloquentiam; inp *del.* M²) M in puero eloquentia (clementia ν) lenocinium Pαβν, in puero eloquentiae lenocinium *vg,* in puero eloquenti lenocinium *Bs* || 22 etas ingenii P

II.

SACERDOS PROSTITVTA.

Sacerdos casta e castis, pura e puris sit.

Quaedam virgo a piratis capta venit; empta a lenone et prostituta est. venientes ad se exorabat stipem. militem, qui ad se venerat, cum exorare non posset, conluctantem et vim inferre volentem occidit. accusata et absoluta et remissa ad suos est. petit sacerdotium. contradicitur.

Sacerdos vestra adhuc in lupanari viveret, nisi hominem occidisset. quo mihi sacerdotem, cuius precaria est castitas? id enim deerat, ut eas templa recipiant, quas aut carcer aut lupanar eiecit. indignam te sacerdotio dicerem, si transisses per lupanar. 'fortuna pati coegit, et misereri debent omnes mei'. at nos non facimus miserandas sacerdotes, nec est apud nos maximus honor ultimorum malorum solacium. ita domi custodita est, ut rapi posset; ita cara fuit suis, ut rapta non redimeretur; ita raptae pepercere piratae, ut lenoni venderent; sic emit leno, ut prostitueret; sic venientes deprecata est, ut ferro opus esset. movet me respectus omnium virginum, si in civitate nulla inveniri potuit neque meretrice castior neque homicida purior. nulla est satis pudica, de qua quaeritur. omnes, inquit, exoravi. si quis dubitabat, an meretrix esset, audiat, quam blanda sit. putemus tres sacerdotium petere, unam quae capta sit, alteram quae prostiterit, tertiam quae hominem occiderit: omnibus nego.

MP 3 casta c̄ castis pura c̄ puris sit (*utroque loco* c̄ *rad. corr. ex* ē) **M** casta castis sit (sit *om.* *α*) pura puris sit **P***α* casta castis pura puris *β* casta castis puris pura fit *ν* || 4 venit] **M**[1]*α*; ueniit **P** *et in marg.* **M**[2] || emta **M** || 5 et *om.* **P** || 10 in lupanari (i *corr. ex* e) adhuc **P** || 11 ⫽occidisset (h *eras.*) **M** || quo] *Ml;* quid **O**; *cf. 1, 2, 1; 7, 5, 2* || praecaria *corr. ex* praeclara **P** || 12 recipiant] *cf. p. 30, 20* || carcere **M**[1] carcera **M**[3] || 13 lupana⫽ (*sup. ras.* r *add.*) **M** 14 omnes deberent **P** || 16 domi *rad. corr. ex* domina **M** || posset *corr. ex* possed **M** || 22 queritur omnis **P** || 23 audiat *corr. ex* autiat **M** || putemus tem tres (tem *del.*) **M**

Pars altera. Voluerunt dii esse miraculo in ‖ captiva libertatem, in prostituta pudicitiam, in homicida innocentiam. narrate sane omnes tamquam ad prostitutam venisse, dum tamquam a sacerdote discesserint. quam pudica sit, miles ostendit; quam innocens, iudex; quam felix, reditus. inter tot pericula dii non servassent, nisi sibi servaturi fuissent. totus populus ad servandam pudicitiam contulit, quidquid ad violandam attulerat. dicat diis pudicitiam, quibus debet.

Extra. Longe recedendum est ab omni obscenitate et verborum et sensuum. quaedam satius est causae detrimento tacere quam verecundiae dicere.

III.

INCESTA DE SAXO.

Incesta saxo deiciatur.

Incesti damnata, antequam deiceretur, Vestam invocavit; deiecta vixit. repetitur ad poenam.

Id enim deerat, ut modestior in saxo esset, quam in sacrario fuerat. dubitari potest, quin usque *eo* deicienda sit, donec efficiatur propter quod deiecta est? patrocinium suum putat pereundi infelicitatem. quid, inportuna mulier, precer, nisi ut ne bis quidem deiecta pereas? exponam, cum quo stuprum vel quando commiserit? quia probavi ista, damnastis. non putas legem cavisse, ut perires, quae cavit, quemadmodum perires? male de diis aestimas,

MP 4 dicesserint **P** ‖ 5 pericla **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 6 totus] *αν*; totum **MP***β* ‖ 7 pudititiam **M** ‖ adtulerat **M** ‖ 8 pudititiam **M** ‖ 9 extra *om.* **P** *et sic ubique* ‖ obscenitate (s *corr. ex* c) **M** ‖ 11 verecundiae] *α*; uericundiae **M**^{1} uerecunde **M**^{2} uereconde **P** inuerecunde *βν; cf. p. 43, 9* ‖ 15 deicientur **P** ‖ uocauit **P** ‖ 16 uinxit **P** ‖ pititur **P** ‖ 18 non *post* dubitari *add.* **M**^{3}**P** ‖ postest *(prius* s *del.)* **P** ‖ *eo *add. Ml, Gz; cf. p. 44, 5* ‖ denec **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ 20 inprecer **P** ‖ nisi▨ *(una litt. eras.)* **M** ‖ 21 pareas **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ stuprum **M**, *sed* uprum *in ras. scr.* **M**^{3} ‖ quando] quomodo **P** ‖ 22 quia] cuia **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 23 existimas *Seneca; cf. p. 44, 22*

si sacerdoti suae tam sero succurrunt. ita dii damnatam maluerunt absolvere quam sacerdotem?

Pars altera. Damnata deiecta est, absoluta de||scendit. putares puellam non deici, sed demitti. lex sacerdotem non ad saxum usque differret, nisi sententiam expectaret deorum. erat altitudo montis etiam secure despicientibus horrenda.

IIII.

FORTIS SINE MANIBVS.

Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrumque corpus interficiat, sine fraude sit.

Liceat adulterium in matre et filio vindicare.

Vir fortis in bello manus perdidit. deprehendit adulterum cum uxore, de qua filium adulescentem habebat; imperavit filio, ut occideret. non occidit; adulter effugit. abdicat filium. contradicit.

Solus ego ex omnibus maritis nec dimisi adulteros nec occidi. quis non putet aut me sine filio fuisse aut filium sine manibus? conceptus est iste — ex quo, sciemus cum adulteros deprehendero. tunc primum sensi me manus perdidisse. in bello meas, domi etiam filii manus perdidi. tam frustra ad filium quam ad gladium cucurri. in bella non venit et ante patriae quam patri negavit manus. usque eo pugnavit pro vobis, ut pro se non

MP 1 *post* si 2 *litt. eras.* (*fort.* bi) *in* **M** || sacerdotis uae **M**[1] sacerdoti// suae **M**[3] || 4 demitti] **M**[1]β^2; dimitti **M**[2]**P**$\alpha\beta^1\nu$ || 5 differet **M**[1] defferret **M**[3] || 10 in] im **M** || 12 *post* deprehendit *2 litt. eras. in* **M** || 15 DC. *(sic) in ras.* **M**[3] || 16 omibus **P** || demissi **M**[1] dimi//si **M**[2] || 18 cceptus **M**[1] *corr.* **M**[3] || depre hendero] **M**[1]; deprehendi **M**[3]**P**$\alpha\beta\nu$ || 19 sensi in bello me perdidisse manu meas. domi **P** || meas domi (s *in loco litterae, quae nunc legi non potest, scr.* **M**[2] *litterae* d *alteram partem* c *scr.* **M**[1], *alteram* l *scr. vel renovavit* **M**[3]) **M** || 20 filii filii// (s *eras. vid.*) **M** || 21 *verba* in bella non venit et *ab epitomatore addita esse cens. Bs* || 22 eo probauit pro uobis pugnauit ut **P**

posset. adulescens, quos dimisisti sequere. non potui, inquit, matrem occidere. quo sis excusatior, adice: et patrem.

Pars altera. Alterum putavi parricidium matrem coram patre occidere. non semper scelera nostri iuris sunt, et truces quoque animos miseri||cors natura debilitat. in tam inopinati flagitii spectaculo toto corpore stupui. pater, tibi manus defuerunt, mihi omnia. priusquam in mei memoriam reverterer, exierunt. maius erat scelus, quod imperabas, quam quod deprehenderas. si quid exegeris maius viribus meis, dicam: ignosce, non possum; ignoscit filio pater navigationem recusanti, si non ferat mare, ignoscit non sequenti castra, si non potest, quamvis pater ipse militaris sit. ipsam legem recita: 'liceat marito, liceat et filio'. quare tam multos nominat, nisi quod putat esse aliquos, qui non possint? exierunt adulteri inter patrem debilem et filium stupentem.

V.

RAPTOR DVARVM.

Rapta raptoris aut mortem aut indotatas nuptias optet.

Vna nocte quidam duas rapuit. altera mortem optat, altera nuptias.

Stupro accusatur, stupro defenditur; cum altera rapta litigat, alteram advocat. vindicate, patres; fortior publicae disciplinae severitas surgat: iam binae rapiuntur. coit populus velut publico metu territus et vix credens duos fuisse raptores. alteram iniuriae

MP 1 possit **M**[1] *corr.* **M**[2] || adolescens **M**[1] (**M**[2] u *sup.* o *scr., deinde* u *erasum est*) aolescens **P** || dimissisti **M** || potui *corr. ex* potuit **M** || 2 excusatiora | dice **M**[1] excusatior▨ | adice **M**[2] || 3 putaui▨ (t *eras.*) **M** || patricidium **P** || 4 decidire **P** || uris sunt nostri **P** || et] **Sαν**; *eras. in* **M** *om.* **P**β || 5 animes **M**[1] *corr.* **M**[2] diui-s **P** || 8 imperabis **M**[1] *corr.* **M**[2] || 10 ferat] fert *Seneca; cf. p. 54, 10* | ignoscit▨ *vel* o *eras.*) **M** || 12 *cf. p. 54, 12* || 14 patrem *corr. ex* putrem **M** || 18 qui-m **M**[1] *corr.* **M**[2] || alteram (m *del.*) **P** || 20 *cf. p. 57, 10* || accusator **M** || altera▨ta (*post* altera *littera erasa est; sequens* r *in ras. scr.* **M**[3]) **M** || 21 disci-ne *in ras.* **M**[3] || 23 alterum **M**

rapuit, alteram patrocinio. perieras iam, raptor, nisi bis perire meruisses. si te ante rapuisset et nuptias optasses, deinde hanc vitiasset, antequam nuberes, negares illum iubente rapta debere mori? nihil amplius raptori praestare potes, quam ne tua lege pereat; contra alienam legem nullum ius habes. tu raptori praestas, ut illum || ipsa non occidas; non potes praestare, ne quis occidat.

Pars altera. Inter pares sententias mitior vincat. refer Virginiam, dic Lucretiam: plures tamen Sabinae sunt. contumeliosum mihi erit te dignam videri, in cuius honorem homo occidatur, me dignam non videri, in cuius honorem servetur.

VI.

ARCHIPIRATAE FILIA.

Captus a piratis scripsit de redemptione; non redimebatur. archipiratae filia iurare eum coegit, ut duceret se uxorem, si dimissus esset; iuravit. relicto patre secuta est adulescentem, duxit illam. orba incidit. pater imperat, ut archipiratae filiam dimittat et orbam ducat. nolentem abdicat.

Bonae spei uxor, bonae spei nurus, quae amare potest vel captivum, odisse vel patrem. in carcere, inquit, ac tenebris iacebam. narra, obsecro, soceri beneficia. puella non misericordia mota, sed libidine.

MP 1 rapiunt **M**[1] rapui//t **M**[3] || alterum **M**[1] *corr.* **M**[2] || 2 promeruisses **P** || nuptas **P**[1] || obtasses **M** || 3 iubente] **S**$\alpha\nu$; iuuenem **P** *et in ras.* **M**[3] ante β || 4 praestare raptori **P** || 6 illum *corr. ex* illam **P** || ipsum *corr. ex* ipsam **P** || num occidas num potes **M** || 8 patres (t *del.*) **P** || uirginiam (*ult.* i *corr. ex* e) **P** || 9 tamen// **M** autem **P** || 10 honoram **M**[1] *corr.* **M**[2] || 11 dignum **P** || 14 raptus **P** || 16 s//ecu (a *eras.*) **M** || 17 adolescentem **M**[1] (**M**[2] u *sup.* o *scr., deinde* u *erasum est*) imperat] $\alpha\beta\nu$; im(in **P**)perabat **MP** || 18 dimittat *corr. ex* dimittit **M** || et *om.* **P** 20 bonae spei *posteriore loco om.* **P** || quae amare potest vel captivum, odisse vel patrem] **M**[1]β; que uel amare potest // (*ras. in* **M**) captiuum (captiuu potest ν) uel odisse // (*ras. in* **M**) patrem **M**[3]**P**$\alpha\nu$

Pars altera. Eo me loco non deseruit, in quem venire etiam pater timuit. vidisses membra vinculis pressa, macie retractos introrsus oculos, attritas catenis et inutiles manus: talem quis amare nisi misericors potest? in tot consulatibus Marius nihil habet clarius quam se auctorem. Pompeium si hereditariae extulissent imagines, nemo Magnum ‖ dixisset. Servium regem tulit Roma. quid tibi videntur illi ab aratro, qui paupertate sua beatam fecere rem publicam? non possumus una felices esse: quod solemus, una infelices erimus.

VII.

A PIRATIS TYRANNICIDA DIMISSVS.

Liberi parentes alant aut vinciantur.

Quidam alterum fratrem tyrannum, alterum in adulterio deprehensum deprecante patre interfecit. a piratis captus scripsit patri de redemptione; pater piratis epistulam misit: si praecidissent illi manus, duplam pecuniam se daturum. piratae illum dimiserunt. pater in egestatem incidit, petit alimenta. negantem vult in vincla ducere. contradicit.

'Si praecideritis'; si irasceris, scribe potius: 'si occideritis'. tyrannicida exitum tyranni rogo. non timeo, ne, quas manus piratae solverunt, iudices alligent. pro adultero filio rogas. quaerite nunc, quomodo tyranni fiant. 'duplam dabo': apparet, pro unico filio rogat; 'duplam dabo': alteram pro filio, alteram pro tyrannicida; 'si manus praecideritis': hoc nec adultero fecimus nec tyranno. etiamnunc manus meas petis? nega tuam esse epi-

MP 2 praessā acie **M**[1] praessa macie **M**[3] ‖ matie **P** ‖ 3 atritas **P** ‖ inutiles] *fort.* mutilas *Schott; cf. p. 64, 10* ‖ 4 nisi] ni **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 5 ponpeium **P** ‖ si] αβν; sibi **M**[1] *del. et* nisi *superscr.* **M**[3] nisi **P** ‖ hereditate **P**[1] ‖ 6 dixisset *corr. ex* disisset **M** ‖ seruum **O** *corr.* **M**[1] ‖ quit **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 9 felices **P** ‖ 13 adulterio *corr. ex* abulterio **M** ‖ 14 pirati//s **M** ‖ 15 *post* epistolam (*sic* **M**) *vocabulum* fecit *add. et punctis* fec *del.* **M**[1] fecit *transversa lineola del.* **M**[3] ‖ 18 uincula **P** ‖ 19 CD **M** ‖ 21 tirannida **M**[1] tirannicida **M**[3]

stulam; et habes argumentum: dic: ego rogare etiam pro adultero soleo. remiserunt me rei publicae cum manibus, patri cum epistulis. hoc nostro saeculo ad fabulas deerat, ut narraretur aliquis solutus a piratis, alligatus a patre. eius crudelitatis emptor, cuius nec pirata venditor. 'duplam dabo': quid necesse est? ‖ potui vilius solvi. 'ut praecidatis manus': obstipuere praedones et 'indica' inquiunt 'patri non omnia piratas vendere'. qualem optem patrem, nescio: dives debilitat; egens alligat; neutrum manibus meis expedit. ubi est patrimonium tuum, quo tyrannos instruis, quo adulteros facis?

Pars altera. Suscepi tria prodigia inter se et me furentia: unum qui patriam posset opprimere, alium qui fratrem violare, alium qui patrem. lex haec scripta est pro malis patribus; nam boni etiam sine lege aluntur. sciebam piratas non facturos, nisi pecuniam accepissent; et si sperassent, utique praecidissent. non ira illa patris, sed calliditas fuit: unde redimerem, non habebam, rogare in tam avara civitate neminem poteram, in qua ne filii quidem patres alunt; usus consilio sum sciens piratas non crudeles *esse*, sed avaros: feci, ut desperarent posse redimi. an prudenter cogitaverim, nescio; interim feliciter cogitavi. excussa mens est, ex quo vidi unum in arce filium, alterum in adulterio, tertium in parricidio, relictus solus, orbus, senex; qui color adprobandus est impetu; magna enim vi opus est, ut aliquis accusando se miserabilem faciat.

Extra. Sparsum memini hominem inter scholasticos sanum, inter sanos scholasticum.

MP 1 pro *om.* **M** ‖ 4 credulitatis **M**[1] crudulitatis **M**[2] ‖ 5 uenditus **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ 6 obstupuere **M**[2]**P**α ‖ 8 patrem optem **P** ‖ 9 tuum *om.* **M**[1] *add.* **M**[2] ‖ quod **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 15 peccuniam **P** ‖ accipissent **M** ‖ 16 illa ira **P** ‖ redemerem **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ 17 ne] **M**[1]; nec **M**[3]**P** ‖ 18 credules **P** ‖ 19 esse *add. Ks cf. p. 80, 11* ‖ undi sperarent **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ 20 exclusa **O**; *cf. p. 80, 17* 21 arco (?) **M** ‖ alterum (l *corr. ex* d) **P** ‖ 22 *ante* relictus *in* **M** *fuit* extra *sed del.* **M**[3] ‖ qui color] **M**[1]$\alpha\beta\nu$; hic color **P** ⟨extra⟩ hic color **M**[3] ‖ 23 est ⟨s proferatur cum⟩ inpetu **P** ‖ se accusando **P** ‖ 25 extra *hoc loco inser. Morgenstern cf. ad. v. 22* ‖ insanum inter insanos **MP**ν insanum inter sanos $\alpha\beta$; *cf. p. 80, 6*

VIII.

TER FORTIS.

Qui ter fortiter fecerit, militia vacet.

Ter fortem pater in aciem quarto volentem exire retinet; nolentem abdicat. ||

Quod patriae superest, patri vindico. o me filio pugnante iam lassum! iam pro te nescio quid etiam lex timet. miraris si, quod legi satis est, patri nimis est? causa mihi abdicandi est, ne sine filio vivam. abdicatio mea in potestate abdicati est. optimus virtutis finis est, antequam deficias desinere. lex quoque in ter viro forti aut diffidit aut consulit.

Pars altera. Certe abdicatis pugnare licet. pudet me, ter victi militant. senator post sexagesimum et quintum annum in curiam venire non cogitur nec vetatur. quidquid honoris nomine datur, in utramque partem licet; alioqui desinit praemium esse, cui necessitas iniungitur. otium imperas animo non otioso. tumultus exortus est: in me omnium civium diriguntur oculi; et adhuc — verum dicendum est — nihil mihi patria debet: numquam pugnavi nisi coactus. adhuc militia mea legis munus est. Athenienses abdicato vicerunt duce. quantum interest! ille abdicationem virtute delevit, ego merui. ||

MP 4 ter pater fortem **MP**αν pater ter fortem β; *cf. p. 82, 13* || acie[illegible] (m *eras.*) **M** acie **P** || 8 addicandi **P** || 10 uirtutis *corr. ex* uirtutibus **M** || anquam **P** || 11 in ter *om.* β, *fort.* , in⟨quit⟩, ter *Ml; cf. p. 87, 19* || forti] αβν; forte **MP** || 13 saexagesimum **M** || 14 curiam] αβν; curia **MP** || ueniret M^1, *deinde* t *erasum est* || uetetur M^1 *corr.* M^2 || quicquid **M** *et sic semper; cf. p. 13, 12* || 15 alioqui] M^1; alioquin M^3**P** || esse praemium **P** || 16 iungitur **P** || 19 munus (*prius* u *scr.* M^3) **M** minus **P** || 21 liber primus explicit . incipit liber . secundus **M** incipit liber . II . **P**

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBER SECVNDVS.⟩

Seneca Novato, Senecae, Melae filiis salutem.

1 Cum repeterem, quos umquam bene declamantes audissem, occurrit mihi inter alios Fabianvs philosophus, qui adulescens admodum tantae opinionis in declamando, quantae postea in disputando fuit. exercebatur apud Arellium Fuscum, cuius genus dicendi imitatus plus deinde laboris impendit, ut similitudinem eius effugeret, quam inpenderat, ut exprimeret. erat explicatio Fusci Arelli splendida quidem, sed operosa et implicata, cultus nimis adquisitus, conpositio verborum mollior, quam ut illam tam

MPSαβνσ *Hanc praefationem om.* **CD**, *servaverunt excerptorum codices;* **σ** = *codex Sorbonnianus 354 (Parisinus bibl. nat. 15730); librum contulit Guil. Meyer Turicensis* || incipit secundus liber senece de causis **S** explicit liber primus incipit secundus *α* || 3 *om.* **PS***α* || malae **M** || filiis salutem, iis s *in ras.,* **M** | 4 repegeror **P** repeterem ⟨memoria⟩ *β* || bene *om.* *α* || declamasse *β* || ⟨sepe⟩ audissem *α* || 5 inter] *fort.* ante *Gz* || philosofus **M** || adolescens (*supra* o *eras. est* u) **M** || 6 quan▒tae **M** || postea in] post eam **P** || 7 arelium *α* || 8 imitatus ⟨est⟩ plus **S** || demum *σ* || im(in **P**)pedit **P***α* || 9 eius *om.* *α* || inpendant (*ult.* n *del.* **P**^{2}) **P** inpenderet **S** || exprimaeret **P** || erat ⟨enim⟩ *α* || 11 nimis adquisitus] nimis atquisitus **M**^{1} nimis acquisitus **M**^{2}*αν* nimis exquisitus *β*, nimius ac quaesitus *He* || molliorum quam **P** mollior quidem **S** || illam *om.* **P** || quam illa ut *α*

sanctis fortibusque praeceptis praeparans se animus pati posset; summa inaequalitas orationis, quae modo exilis erat, modo nimia licentia vaga et effusa: principia, argumenta, narrationes aride dicebantur, in descriptionibus extra legem omnibus verbis, dummodo niterent, permissa libertas; nihil acre, nihil solidum, nihil horridum; splendida oratio et magis lasciva quam laeta. ab hac cito se Fabianus || separavit et luxuriam quidem 2 cum voluit abiecit, obscuritatem non potuit evadere; haec illum usque in philosophiam prosecuta est. saepe minus quam audienti satis est eloquitur, ⌈et in summa eius ac simplicissima facultate dicendi antiquorum tamen vitiorum remanent vestigia. quaedam tam subito desinunt, ut non brevia sint, sed abrupta. dicebat autem Fabianus fere dulces sententias et, quotiens inciderat aliqua materia, quae convicium saeculi reciperet, inspirabat magno magis quam acri animo. deerat illi oratorium robur et ille pugnatorius mucro, splendor vero velut voluntarius non elaboratae orationi aderat. vultus dicentis lenis et pro tranquillitate morum remissus; vocis nulla contentio, nulla corporis adseveratio, cum verba velut iniussa fluerent. iam videlicet conpositus et pacatus animus; cum veros conpressisset adfectus et iram doloremque

MPSαβνσ 1 fortibusque **M**[1] fortibusq; (; *in ras.*) **M**[3] || praeparasse (*sic* **Pασ** *quoque*) praeceptis animus **S** || 2 suma inequalitas (t *corr. ex* a) **S** || quae] quo **P** | erat *om.* **P** || 3 innimia *α* || principa **P** || 5 niterent] interim *α* || permisa **P** | *utroque loco* nil **S** || 6 nil **S** || orridum **M** || et *om.* **S** || 7 ab accito **M**[1] *corr.* **M**[2] || fabianus se **P** || quidem] quam *α* || 8 euadere non potuit *α* || illum] autem illum **Sα** autem *β* || 9 philosofiam **M** || persecuta **S** || est ⟨eum⟩ *β* || saepe ⟨enim⟩ *α* || audiendi **S** || 10 simplissima **Sσ** || 11 discendi **S** || 12 'uel definiunt' *σ* || braeuia **M** *om.* **P** | sint *rad. corr. ex* sunt **M** || 13 inciderat] *Kss;* incidebat **O**; *cf. p. 105, 14* | aliqua⫽ (m *eras.*) **M** || 14 materia *rad. corr. ex* materiā **M** mala **S** | quee *α* || conuitium **M** cum uicium **Pα** || reciperet *corr. ex* inciperet **P** || 15 illi deerat **Sα** || oratorum **P** || et *om.* *α* | illi **S**[1] | pugnatorius] *β*[2] *(Pincianus);* pugnatoris (i *rad. corr. ex* u *α*) **O** || 17 leuis *α* || 18 *post* corporis *20 litt. spatium, fort. propter membranae naturam, in* **M** || 19 inuisa *α* | iam] *fort.* tam *Kss* | *post* conpositus *12—14 litt. spatium, fort. propter membranae naturam, in* **M**; *deinde* animus et pacatus animus *sequitur, sed prius* animus *del.* **M**[1] || paccatus **P** || 20 uero **Sα** *et 'libri veteres' Schotti, quod praefert Hoefig*

procul expulisset, parum bene imitari poterat quae effugerat. 3 suasoriis aptior erat; locorum habitus fluminumque decursus et urbium situs moresque populorum nemo descripsit abundantius. numquam inopia verbi substitit, sed velocissimo ac facillimo cursu omnes res beata circumfluebat oratio. haec eo libentius, Mela, fili carissime, refero, quia video animum tuum a civilibus officiis abhorrentem et ab omni ambitu aversum [hoc unum concupiscentem] nihil concupiscere, *nisi* ut eloquentiae tantum studeas. facilis ab hac in omnes artes discursus est; instruit etiam quos non sibi exercet. nec est, quod insidias tibi putes fieri, quasi id agam, ut te bene cedentis studii favor teneat. ego vero non sum bonae mentis impedimentum: perge, quo inclinat animus, et paterno 4 contentus ordine subduc || fortunae magnam tui partem. erat quidem tibi maius ingenium quam fratribus tuis, omnium bonarum artium capacissimum: est et hoc ipsum melioris ingenii pignus, non corrumpi bonitate eius, ut illo male utaris. sed quoniam fratribus tuis ambitiosa curae sunt foroque se et honoribus parant, in quibus ipsa quae sperantur timenda sunt, ego quoque eius alioqui processus avidus et hortator laudatorque vel periculosae dum honestae modo industriae duobus filiis navigantibus te in

MPSαβνσ 1 imita░ri (r *eras.*) **M** || effugeret M^1 effugerat (at *in ras.*) M^3 effugarat **P** || 3 habundantius **MSβ** hanbundantius **P** || 4 sustitit **PS** subsistit *α* || cursu ac facillimo *α* || facillissimo **Pβ** || cursu *om.* **S** decursu *β* || 5 beata░ (s *eras.*) **M** || ░oratio (h *eras.*) **M** || Mela] o mela **S** o meli *α; cf. Tac. ann. 16, 17* || 7 aduersium **S** || *hoc unum concupiscentem *del.* || umum **S** *om.* *α* || concupiscentem nihil *del. Sander,* nihil concupiscere *del. Linde* || 8 concupicere **S** || *nisi *add.* || concupiscentem, nihil concupiscere . [ut] (vel *Gz*) eloquentiae . . *Mg, Gz* || tamen M^1 *(O. Jahn)* tamtum (tum *in ras.*) M^3 cum **S**, *fort.* tandem *Linde* || 9 ac M^1 *corr.* M^2 || excursus *Schg* || 10 nec] haec **P** || est] sit **S** | 11 te] tibi **Sβ** || dicentis **P** || favor] *Mg;* labor **O** || teneat] teneatur **S** timeatur *β*, (labor) terreat *Schg* || sum] solum **S** || 12 inquinat M^1 *corr.* M^3 || 13 conpraetentus **P** || tibi quidem **P** || 14 quam <ceteris> fratribus *α* || tuis *om.* **S** honarum **M** || 15 ipsum <quoque> melioris *α* || ░pignus (p *in ras.* M^3) **M** 16 corrumpe **PSσ** corrumpere *α* | litaris **P** || 17 ambiciose **PSαβσ** || 18 qua░ (m *eras.*) **S** || *verba* eius alioqui . . . industriae *(v. 20) om.* **P** || 19 alioquin **Sσ** aliquando *α* || horator M^1 *corr.* M^2 ortator **S** || vel] ut *σ*

portu retineo. sed proderit tibi in illa, quae tota mente agitas, declamandi exercitatio, sicut Fabiano profuit: qui aliquando, cum Sextium audiret, nihilominus declamitabat et tam diligenter, ut putares illum illi studio parari, non per illud alteri praeparari. habuit et Blandum rhetorem praeceptorem, qui *primus* eques 5 Romanus Romae docuit; ante illum intra libertinos praeceptores pulcherrimae disciplinae continebantur, et minime probabili more turpe erat docere quod honestum erat discere. nam primus omnium Latinus rhetor Romae fuit puero Cicerone Plotius. apud Blandum diutius quam apud Fuscum Arellium studuit, sed cum iam transfugisset, eo tempore, quo eloquentiae studebat, non eloquentiae causa. scio futurum, ut auditis eius sententiis cupiatis multas audire. sed nec ille diu declamationibus vacavit et ego tanto minorem natu, quam ipse eram, audiebam quotiens inciderat, non quotiens volueram. in hunc ergo libellum quaecumque ab illo dicta teneo conferam. ‖

MPSαβν 1 retineo] *hic desinit praefatio in* **σ** ‖ in *om.* **Sα** ‖ quam **Sαβ** ‖ *post* retineo *usque ad finem versus 19 litt. spat. in* **M** ‖ 2 exertitatio **M** ‖ qui aliquando, cum] **Sαβν**; qui (quidem [?] **M**[3]) aliquando **M** qui ut aliquando **P**, qui cum aliquando *Bs*, qui vel quom *Usener* ‖ 3 sextum **P** sestium **Sβ** festium **α** ‖ declamabat **Sα** ‖ 4 illum *om.* **P** ‖ studio *om.* **S** ‖ 5 Blandum] *cf. Nipperdey ad Tac. ann. 6, 27* ‖ et] etiam **α** ‖ rethorem **O** ‖ qui// *(fort.* a *eras.)* **M** ‖ primus *add. He* ‖ 6 inter **Sα** ‖ 7 pulcerrime **M** pulcherime **S** ‖ 8 torpe **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ discere] dicere **S** ‖ prius **P** ‖ 9 *post* latinus *erasum est* inus *in* **S** ‖ rhethor **M** rethor **PS** *om.* **α** ‖ fuerit **α** ‖ plocius **P** plotius *ante* romae *exhibet* **α**; *cf. Cicero apud Suetonium de rhet. 2* ‖ 11 tranfugisset **M**[1]**S** *corr.* **M**[2] ‖ tempore eo **S** ‖ 12 audi//tis (a *eras.*) **S** ‖ eius (us *in ras.* **M**[2]) **M** ‖ 13 diu// *(fort.* e *vel* l *eras.)* **M** ‖ vacavit] *Mg;* uocabit **M**[1] uacabat **M**[3]**PSαβν** ‖ 14 tanto] **M**[1]**S**; multo **M**[2]**P** multo ⟨tempore⟩ **α** ‖ minorem] minor *rad. corr. ex* minorem **M** minor **Pαβ** minore **S** ‖ quam *om.* **P** ‖ ipse (i *in ras.* **M**[3]) **M** ‖ eram] *Schott;* erat **MSαβν** erat ⟨ut⟩ **P** ‖ audiebam *corr. ex* audiebant (?) **M** audiebat **S** ‖ 15 ego **MSα** ‖ 16 illo] eo **P** ‖ ducta **MP**

I.

Dives tres filios abdicavit. petit a paupere unicum filium in adoptionem. pauper dare vult; nolentem ire abdicat.

1 PORCI LATRONIS. Hancine meam esse fortunam? eodem tempore et abdicor et adoptor. ista videlicet domus adulescentem me non capit, quae te senem fecit. quietiora tempora pauperes habuimus; bella civilia aurato Capitolio gessimus. divitias putas aurum et argentum, ludibria fortunae, quae interim cum ipsis dominis veneunt? denuntio tibi, dives: etiamsi venero, dabo operam, quod in tua domo facillimum est, ut abdicer. etiamsi multa contra expectationem accidunt, numquam tamen futurum putavi, ut aut pater meus liberos odisset aut dives concupisceret. non desidero patrimonium; fragilis et caduca felicitas est et omnis blandientis fortunae speciosus cum periculo nitor: et sine causa saepe fovit et sine ratione destituit. vidi ego magni exercitus ducem sine comite fugientem; vidi *ab* ambitiosa turba clientium limina deserta sub domino sectore venalia. nam quid ex summis opibus ad egestatem devolutos loquar? multa tibi succurrent exempla,
2 etiamsi in una domo quaeras. RVFI VIBI. Habendos esse liberos is quoque iudicat, qui non libentissime habet. ego illos in frivola invitavi nostra: qui illis meam promisi domum, suam eripiam?

CD 1 omissa (missa **D**) praefatione et (et *om.* **B**) epistula controuersia haec est **Oτ** *om.* **T** || 3 adoptione **B** || 5 porci latronis *om.* **V**¹ || latroni **B** | hancne **AB** hanccine **TD** | esse] **τ**; ipse **O** || 6 aboptor **A** || adu(ado **A**)lescente **AB** || 8 capitolio (io *corr. ex* oo) **V** || 9 ludirbria **V** *corr.* **V**¹ || interim cum] *Duker in Flor. ind. s. v. 'interim'*; inter iocum **Oτ** inter locum **T**; *vocabulum quod est* interim *iam antea Fb restituerat* || 10 veneunt] *Duker;* ueniunt **O** || 13 dius **A** || 15 spetiosus **B** || nitor est; sine *Schg* || fovit] *Bentle.. ad Lucan. 2, 727 coll. Sil. Ital. 11, 39;* fluit **O**, adfluit *He* | 16 rationē **A** 17 uibi **A** || ab *add. Ml* || clientium *corr. ex* cedientium **D** || 18 sectore] *G* rectore **O** | 20 rufi uibii *add.* **V**² *om.* **V**¹; *cf. ad p. 114, 10* || abendos **V**¹ esse ⟨quoque⟩ (quoque *del.*) **D** || 21 habent **AB** | libentissime non habere *Thomas* || fribola **O** || 22 praemisi **A** || rapiam **D**¹

quid faciam? si paruero abdicabor, si || non paruero abdicabor. patrem amo: haec est contumacia mea. dives filium non habet: me dabis; dives reduxerit suos: me recipies; ita non adoptari, sed commodari recuso. Cesti Pii. Accipe vitae meae testem, 3
quod magni aestimas, divitem, cui placere difficile est. vultis scire, quare patrem non relinquam? quia genuit me, quia educavit, quia abdicavit. diu dubitavi, ille amicum temptaret an hic filium. 'abdico' inquit. hoc pater verus! quid ab eo, qui adoptabit, sperare possum? Narratio Cesti Pii: Dives sustulit unum filium: non fuit contentus; quid enim erat diviti unus? tres sustulit; poterat unum in adoptionem dare: abdicavit unum, alterum, tertium. iam nihil diviti putatis superesse? quartum addet. Arelli 4
Fusci patris. Quisquis es avarus pecuniae custos inmensique cultor soli: cum multa quaesieris, poterisne omnibus frui? filium quaeris: ecce turba iuvenum sine patre. impera quod vis: navigabo, militabo, dummodo ubicumque fuero tuus sim. *ita* nos pauperes sumus, qui habemus quod divites rogent? unde talem patrem? non irasceris, nisi ut ames. quid porro? ista patrimonia,

CD 1 fatiam B || *prius* abdicabor] *cf.* § *1. 9. 15;* alienabor *Gr* (abalienabor *maluerim*), *fort.* abdicabo *vel* ablegabor *Kss* || paruero] V^2D; pasno A pamen̉o B par . (?)eno V^1 || 2 patrem amo] patrem habeo O^a partem (pertem V^b pestem D^b) amo O^b; *cf. ad p. 113, 4* || haec] habeo A^a || contumatio AB contumatia V^bD^b || 3 dives] si diues V^aD^a; *cf. ad p. 114, 10* || reduxeris A^aB^a || recipiet A^bB^b || 4 recuso sed commodari O^a || accommodari D^b || cesti pii *om.* V^1 5 quid V^1D, quem *Bs* || placere *corr. ex* placare V || 6 quia genuit me, quia educavit, quia] *R. Wachsmuth;* qui genuit me qui (que A qua B) educauit (ducauit A) quia (qui AVD) O; *cf. Bs spic. cr. 9* || 7 dubitavi] Eτ; dubitauit O temptaret] E; temptauit O temptauerit τ, temptarit *Bs* || 8 abdico] τ; abdica O || verus] τ; uersus O || ab eo qui *om.* AB || adoptauit O || 9 narratio] *cf. ad p. 33, 12* || *fort.* * [Narratio Cesti Pii:] || tulit C || 11 *prius* unum] enim O || 12 addet] *Gz;* abdet AB abdicit V^1 abdicat V^2D, *fort.* abdicabit *Vsener* || arelli fusci patris *om.* V^1 || 13 immenseque D || 14 soli] τ; fili A sili BV^1 sile V^2 syle D^1 syllae D^2 || frugi C *corr.* V^1 || 15 impera] Dτ; imperas C, impera ⟨, pater.⟩ *Schg* || navigabo] τ *(Fb);* negabo O || 16 dominodo A || sum V^1 || ita *add.* E; *cf.* § *24 et Rebling observ. cr. 33* || 17 qui] Eτ; quid O, qui id *J. Klein* || 18 ut] et *Schg* || patrimonia] *Gr;* matrimonia ABV^2D matromonia V^1

in quae male insani ruitis, gaudia dominorum an onera sunt? mille corruentium inter divitias suas exempla referebas et inter || illa ponebas et divitis domum. merito abdicasti an inmerito? si inmerito abdicasti, odi patrem tot eicientem innocentes: si merito, odi domum tot facientem nocentes. aliquid in domo locupleti non agendum agam. quae apud nos frugalitas est, apud illos humi-
5 litas est. pellis iterum potius filios quam recipis. colit etiamnunc in Capitolio casam victor omnium gentium populus, cuius tantam felicitatem nemo miratur; merito potens est: nempe ab eius origine est, qui non reliquit patrem. egredientem te certe domo redeuntemque comitabor nec nisi in limine deseram: ero in publico filius. amo aeque paupertatem quam patrem: utrique consuevi. non possum agere in domo divitis filium. si carum tibi servum venderes, quaereres, numquid saevus emptor esset. unam mehercule horam, qua tibi irato satis faciam, ter pluris omni patrimonio puto. hoc solum omnium, quod sic me amittere cupis, satis amare non possum. quid faciam adoptatus? loquar de filiis eius
6 bene? de abdicatione? ego in domum vestram intrabo, tamquam ego vos eiecerim? ego ornamenta vestra occupabo, ut me, si

CD 1 sani **VD** *(Ml, Linde, Otto)* || an] ad **AB** at **VD** || n̄era **B** || 2 corruentium] *He, Bs;* conuentum **O** || divitias] *Schg;* uites **O** uices **τ**; *cf. p. 110, 1* || referebas] **D**²**τ**; referebat **AVD**¹ referebatur **B** || 3 et] *Herv;* sed **A**¹**VD** csed *vel* esed **B** *del.* **A**² || domo **D** dono **τ** || inmerito? si] inmeritos **AB** || 5 locupletis (s *del.* **V**) **VD** || 6 apud nos] aut nos **AB** || humilitas *corr. ex* humanitas **V** || 7 pellis] *Gz;* petis **O**, repetis *Schg,* perdis *Ml* || ⟨me⟩ recipis *Schg* || 9 *fort.* miretur *Kss* || nempe] *He;* neme **AB** nemo **VD** || 10 relinquid **B** || domo] *Ml, Otto;* domum **O**, (egredientem te, certe) domum (redeuntem) *vg* || *fort.* *redeuntemque domum *(O. Ribbeck) vel* *domumque redeuntem || 11 redeunteinquae **B** || 12 paupertatem] **E**; pauperpauperem **O**, pauperiem *Kss,* pauper pauperiem *Gz; cf. Sander Sprachgebr. 2, 23* || quam *om.* **VD** ac **E** || conseui **C** *corr.* **V**² || 14 non quid **D** non quis **τ** || saevus] *He;* seis **AB** si is **V** suus **Dτ** || unam] *He, Ml, Mg;* nam **O**, illam *Linde* || 15 meercule oram **AB** || quam **B** || *ter] *Kss, Ml, Mg;* inter **AB** interim **VD**, te *Bs* || plures **A** || patrimonio] *Rom;* matrimonio **O** || 16 solum omnium] *Kss, Mg;* somnium **O**, ⟨ob⟩ hoc solum *Bs* || cupis] *He, Mg;* curis **AB** curas **VD** || 17 ⟨te⟩ amare *Bs* || fatiam **B** || 18 ⟨male⟩ bene de **τ** || abdicatis *Bs* || ergo *He* || 19 ut] *Mg;* tu **A**¹**B** tum **A**²**VD**

illic quid commisero, *et vester eiciat* nec meus recipiat pater? quid est, quod aut negandum mihi aut excusandum sit? non insanissimum dispendiorum malum, non erubescendos ‖ amores neque luxuriantem habitum neque potatus obicis filio. haec si non potes, aliqua saltem ex commentariis amici tui describe: madentem unguentis externis, convulneratum libidinibus, incedentem ut feminis placeat, femina mollius, et cetera, quae morbi, non iudici sunt. abdicatio loquax est: quam te, paupertas, amo, si 7
beneficio tuo innocens sum! accusatorem non habeo; immo, me miserum, etiam laudatorem habeo et eum, cui non omnes placent: hoc enim malo dicere quam 'omnes non placent'. non tibi per multos *fulta* liberos domus est neque turba lateri circumerrat nec multus intra limen heres est nec post me ali*us*, quem retineas. quamquam ne sic quidem debuisti dare, quom etiam deos cum votis patris vidisses certantis. et tutior adversus fortunam est cui aliquid post damnum superest, et habemus exemplum posse aliquem tres filios perdere. ille Croesus inter reges opulentissimus, memento, post terga vinctis manibus ductus est. tu, Crasse, post evestigata illa fugitivorum arma urbis Romanae divitissimus civis, nunc apud Parthos eges sepulchro quoque.

CD 1 illic] illud **AB** illi **VD** ‖ quid *corr. ex* quod **V** ‖ *et vester eiciat *add.;* ⟨et eiciat vester⟩ *Novák,* ⟨nec vester⟩ *Mg* ‖ 2 necandum **AB** ‖ nona **AB** *corr.* **A**[1] ‖ 3 erubescendas **A** ‖ 4 nec nepotatus *Fb* ‖ abicis **V**[1] ‖ 6 madente **B** ‖ externis] *Kss;* es(hes **VD**)ternis **O**, *fort.* *, extremis *(quod cum* libidinibus *iungas)* ‖ 7 ut] et **AB** ‖ 8 iudicii **Dτ** iudicis **T** *(Kss); cf. p. 89, 12* ‖ 9 benefitio **V** ‖ acusatorem **V**[1] ‖ immo *om.* **D** ‖ 10 oms **A** ‖ 11 haec **A** ‖ ⟨'cui⟩ omnes *Kss* ‖ 12 fulta *add.* **E** ‖ tuiba **A** ‖ circumerat **B** ‖ 13 eres **B** haeres **VD** ‖ post me] *Schg;* potest **AB** post te **VD** ut apud te **τ** ‖ *alius, quem] aliquem **O**, alter, quem *Gz* ‖ aliquem retines *Schg* ‖ 14 ne] *Bs;* nec **O** ‖ dare] abdicare *Schg* ‖ quom] *Kss, Ml;* quam **O**, cum *vg* ‖ etiam] *Otto;* enim **O**, *del. Kss,* olim *Gz* ‖ 15 uidisse **O** ‖ *fort.* quoniam . . . vidisti *Ml* ‖ certantes **VD** ‖ et] etenim *Kss* (*cf.* **E**); *v. Sander quaest. synt. 36* ‖ 16 qui **AB** ‖ 17 aliquo **A** ‖ sopulentissimus **AB** ‖ 18 memento] ad tormenta **VD** ‖ pos **AB**; *cf. 9,2,10; 10,1,4; suas. 1,15* ‖ terga *corr.* tergum **V** tergum **D** ‖ uinctus **AV** uuictus **B** ‖ 20 civis] *Ml;* qui **O**, quid *Mg, del. He* ‖ *fort.* *civis ditissimus, quid nunc ⟨es?⟩ ‖ egens **AB** reges **D** ‖ quid nunc ⟨es?⟩ apud P. egens s. q. ⟨sceletus.⟩ *Gz; cf. Gz ed. Sen. dial. 413*

8 sescenta praetereo alia corruentium inter divitias suas exempla:
non refero, quotiens in iis istam posueritis domum ‖ meliores per-
dentem divitiis suis liberos. hoc *animo* scio nostros fuisse maiores,
hoc illum Aelium Tuberonem, cuius paupertas virtus fuit, hoc
Fabricium Samnitium non accipientem munera, hoc ceteros patres
nostros, quos apud aratra ipsa minantes pecora sua circumstete-
runt lictores. surgite, surgite, miserrimi iuvenes, et meum rogando
9 patrem vestrum rogare discite. Blandi. Tres genuit, quattuor ab-
dicat. 'abdico' inquit. apparet, unde venias. Galli Vibi. Si quis
me audit adoptari, iam putat abdicatum. 'quare *respuis divi-
tias?*' respondeo: ne auferam patri filium, filiis patrem. nec tam
vicino exemplo emendaris? qui abdicat suos, quaerit alienos.
nulla certa felicitas est: paulo ante ego divitis filiis invidebam,
modo illi mihi. laudat me pater, cum abdicet, laudo ego patrem,
cum abdicer; haec una inter nos disputatio est: iste me dignum
10 putat beato patre, ego me meo. Fabiani Papiri. Ecce instructi

CD 1 sescenta] *O. Ribbeck;* dicta C, multa *Bs (Ml),* ista *Vsener* ‖ praetereo] *Ml;* praeterea O ‖ *alia] *Gz;* illia AB illa VD, milia *Bs (Ml)* ‖ coruentium A corrumpentium VD ‖ *exempla] *Gz;* exemplo O, exemplorum *Ml* ‖ *verba* inter diuitias suas exemplo *in* O *ante* posueritis *(v. 2) exhibentur; prima tria vocabula transposuit Bs, quartum Ml; cf. p. 108, 2* ‖ multa praeterea milia corruentium i. d. suas non refero. *Bs* ‖ 2 fero VD ‖ quoties C ‖ in iis] *Ml;* enim ⟨inter diuitias suas exemplo⟩ O ‖ posueris *O. Ribbeck* ‖ quoties enim exemplo istam (...?) *Bs* ‖ quoties olim inter ⟨illa⟩ istam posueris ipse domum *Gz* ‖ 3 diuitis C *corr.* V¹ ‖ hos AB ‖ *animo *add.* ‖ nostro A ‖ (hoc scio ..) fugisse *Bs,* vidisse *Gz* ‖ 4 turbonem O ‖ 5 samnitem C ‖ 6 ipsam AB, *fort.* ipsos *Gz* ‖ minantes] *D. Volkmann (cf. Fest. p. 23 et 25 M.);* mirantes O, numerantes *Schg (cf. Verg. Ecl. 3, 34; Tib. 1, 5, 25; Ovid. met. 13, 824)* ‖ pecora] *Meursius (teste H. J. Arntzenio misc. 44), Schg;* decora ABτ dedecora VD ‖ sui *H. J. Arntzen l. c.* ‖ circumstetere D ‖ 7 agite, surgite *Studemund,* surgite *Gz; cf. F. Jonas Ztschr. f. d. GW. 1874, 125* ‖ miserrimi *om.* D ‖ 8 blandus D ‖ 9 si q̄ B ‖ 10 adoptari ... abdicatum] *Gz;* abdicari ... adoptatum O, ⟨adoptari, ia putat abdicatum; si quis me audit⟩ abdicari ... adoptatum *He* ‖ respı divitias? *add. Thomas;* ⟨in adoptionem dari nolim, quaeris?⟩ *Bs,* ⟨recuse adoptionem, quaeris?⟩ *Gz* ‖ 12 vicino] indigno *vel* insigni *Ml* ‖ 13 diuitiis ˥ diuitis▨ V² ‖ 14 modo] nunc τ ‖ laudat] laudet D ‖ 15 uno AB ‖ 16 fabia papirii *add.* V² *om.* V¹ ‖ paparii A papirii B papyrii D

exercitus saepe civium cognatorumque conserturi [praelium] manus constiterunt et colles equis virisque complentur et subinde omnis regio trucidatorum corporibus consternitur; illa tum in multitudine cadaverum vel spoliantium sic quaesierit aliquis: quae causa hominem adversus hominem in facinus coegit? — nam neque feris inter se ‖ bella sunt nec, si forent, eadem hominem deceant, placidum proximumque divino genus —; quae tanta vos pestis, cum una stirps idemque sanguis sitis, quaeve furiae in mutuum sanguinem egere? quod tantum malum *huic* uni generi 11
vel fato vel forte *in*iunctum? an, ut convivia populis instruantur et tecta auro fulgeant, parricidium tanti fuit? magna enim vero et lauta sunt, propter quae mensam et lacunaria sua *parricidae* potius quam lucem innocentes intueri maluerint. an, ne quid ventri negetur libidinique, orbis servitium expetendum est? in quid tandem sic pestiferae istae divitiae expetuntur, si ne in hoc quidem, ut liberis relinquantur? quid tandem est, quod non divitiae cor-

CD 1 praelium *del. Rom;* proelio *Sander,* ⟨in⟩ proelium *Gz* ‖ 2 constiterunt] *Rom;* constituerunt **O** ‖ pr. cominus constiterunt *Bs,* pr. in campis constiterunt *Ml, fort.* *pr. inter se constiterunt ‖ virisque] *Ml;* uirumque **AB** utrimque (*sic* **D**) *corr. ex* utrique **V** ‖ 3 trucidator **V**^{1} ‖ illa tum in] *Schwierczina Frontoniana (Vratislav. 1883) thes. 5;* illatuum **AB** illatium **VD**, et illacrimantium (multitudinem) *Schg, fort.* stipatur *Bs,* ⟨vagatur turba vel⟩ illacrimantium (multitudini) *Ml,* in illa tum *Mg,* illatus (multitudini) *Novák,* ⟨conspecta⟩ illa tanta *Linde* ‖ 4 sic] *Schg;* si **O** *(Bs)* ‖ 5 *verba* hominem adversus . . . forent eadem *(v. 6) om.* **V**^{1} ‖ in *om.* **AB** ‖ *fort.* hominem facinus ⟨committere⟩ coegit? *Gz* ‖ 6 forent] florente **AB** ‖ 7 decent **D** ‖ 8 pestis] *He, Bs;* festis **AB**, fert (aufert **D**^{2}) ira **VD** ‖ una] na **A** ‖ strips **B** ‖ iidemque **AB** ⁄⁄idemque (i *eras.*) **V** ‖ quaeve] *Bs;* quae (que **AB**) uel **O** ‖ 9 huic uni] *Otto;* uni **AB** uno **VD**, humano *Rom,* huic *R. Wachsmuth,* illi *Kss,* hominum *Ml,* nostro *Bs* ‖ genere **O** ‖ 10 *prius* vel *om.* **C** ‖ fato] facte **V**^{1} ‖ uel sorte uel fato **D** *(vg)* ‖ iniunctum] *Gr;* iunctum **AVD** uinctum **B**, invectum *vg* ‖ ut] **VD** *(Gr);* et **AB** ‖ poculis *Gruter* ‖ instruantur *corr. ex* instruuntur **V** extruantur **D** ‖ 12 *et lauta] laucia **AB** et laudanda **VD** *(cf. Cic. ad fam. 9, 16, 8), fort.* lautaque *Gz* ‖ quem **A** ‖ lucanaria **A** ‖ parricidae *add. He;* ⟨noxii⟩ *Gr,* ⟨noxiosi⟩ *Gz* ‖ 13 intueri] *Schott;* interit **A** interim **BV**^{1}**D**τ interimi **V**^{2} interum **T** cernere τ *in marg.* ‖ uentre **V**^{1} ‖ 14 necetur **AB** ‖ in *om.* **VD** ‖ 16 non divitiae] *Hoefig, He;* in uitio **O** non uicio τ *(Fb),* in vitium *Schg (cf. He phil. 6, 175),* divitiae non *Mg*

ruperint? primum, si inde incipere velis, aedes ipsas, quas in tantum extruxere, ut, cum domus ad usum ac munimentum paratae sint, nunc periculo, non praesidio *sint*: tanta altitudo aedificiorum est tantaeque viarum angustiae, ut neque adversus ignem
12 praesidium nec ex ruinis ullam in partem effugium sit. ad delicias dementis luxuriae lapis omnis eruitur, caeduntur *ubi*que gentium silvae; aeris ferrique usus, iam auri quoque, in extruendis et decorandis domibus, nempe ut anxii et interdiu et nocte ruinam ignemque metuant; qui sive tectis iniectus est *sive* fortuitus, ruinae et || incendia illa urbium excidia sunt; quippe non defendunt sua, sed in communi periculo ad praedandum *ut* hostes *discurrunt appetunt*que aliena, et in suis domini a validioribus caeduntur, *accenduntur* alia ipsaque cum maxume flagrantia spolium ex alienis ruinis feruntur. in hos ergo exitus

CD 1 uellis *(post.* l *del.)* B | aedes] *Schott;* sedes O || ipsas] *Kss;* ipse ABτ ipsae VD *om.* T || 2 cum *del. vg* || usum *corr. ex* usus V || monumentum AB || 3 sint, ⟨sint⟩ *Bs* || periculo ⟨sint⟩ *Gz* || *sint *add.* || aedifitiorum V || 4 neque D || 5 *ullam] ullam uillam AB ullum (*rad. corr. ex* ullam [?]) ⫽ullam V ullum ullam D || delitias AV || 6 caeduntur ubique] *Bs;* caeduntur que O, caeduntur que ⟨ubique⟩ *Otto* || 7 extruentis et decorendis AB || 8 namp ut A nampe ut B || anxii et] anxii BVD || 9 sive tectis] *He, Mg;* subiectis AB sub tectis VD, sicubi tectis *Bs* || sive *add. He, Mg* || 10 fortuitos AB, (iniectus est) fortuito *Bs* || *verba sequentia nondum probabiliter emendata sunt* || *ruinae et incendia] quae (que A) et beuna (beuna *del.* V^2 *om.* D) O, hinc et cotidiana *Gr,* lacunaria *O. Jahn,* silvae et nemora *Bs,* laquearia et tablina *Kss,* aeque subeunda *Mg,* aurea et eburna *Gz,* hinc et vicina *vg* || urbium] iurum *Gz* || 11 defendunt sua] *Gr, Schg;* defendis uni O defensioni uni τ, defensis suis *Gz* || sed] ut *Gz* || *ad v. 11 seq. cf. S. Linde script. Lundens. 18, 48 seq.* || ad praedandum ut] *Hoefig* (ut *add. Gr*); adprae(pre V)hendum (-dam BVD) O ad predam τ || 12 *discurrunt appetunt *add.* || *validioribus caeduntur] ualidiora ceduntur O || 13 *accenduntur *add.* || ipsaque] D *(Schg);* ipsique C || maximae VD || flagrantia] *Schg;* flaglanti AB flaglant V^1 flagrant V^2D || 10—14 quip nemo defendit sua, sed i. c. p. praedantur, hostesque alterni et in sua dam validioribus cedunt aliis ipsique, dum maxime flagrant, . . . ferunt *Gr,* q. defendunt invicem, sed i. c. p. ad praedam ut hostes currunt, in aliena in sua damna rapidi; corraduntur lapsa ipsaque c. m. flagrantia: ita spoli . . . ferunt *Schg,* q. n. defendunt sua, sed communi p. adprehendunt post

varius ille secatur lapis et tenui fronte parietem tegit? [quam umetis seuere] in hoc pavimentum tesselatum et infusum tectis aurum? o paupertas, quam ignotum bonum es! quin etiam mon- 13
tes silvasque in domibus marcidis et in umbra fumoque viridia aut maria amnesque imitantur. vix possum credere quemquam eorum vidisse silvas virentisque gramine campos, quos rapidus amnis ex praecipitio vel, cum per plana infusus est, placidus interfluit; non maria umquam ex colle vidisse lenta aut hiberna, cum ventis penitus agitata sunt. quis enim tam pravis oblectare ani-

aliena et in suis dominantur validius; accendunt alia ipsaque c. m. flagrant . . . ferunt *Bs,* q. n. defendendis suis in c. p. operam dant potiusque aliena et in suis domibus validiora caeduntur, alia ipsaque c. m. flagrantia . . . feruntur *Mg,* q. n. defendunt sua, sed i. c. p. adprehendunt * * hostesque aliena et in ius domini validioris cedunt toralia, ipsique c. m. flagrant . . . ferunt *Novák,* quippe ⟨nonnulli⟩ non defensis suis, ut in c. p., adprehendunt ⟨ut praedones⟩ hostesque aliena et in suis dominia validiora incedunt alia ipsique c. m. flagrantes . . . ferunt *Gz*

CD 1 segatur **AB** | et] ut **V^2D** | tenuit **AB** tenui‸ (t *eras.*) **V** || fontem **AB** fronte *rad. corr. ex* frontē **V**, fronde *Fb* | tegit] *Kss;* tegat (*corr. ex* tegant **D**) **O** || 2 uismeuere (sme *exters.*) **A** umetis (uinctis **VD**) seuere **BVD**, **verba corrupta seclusi,* quam a multis spretum *emend. et post* bonum es *(v. 3) transp. Novák, fort.* , squalente videlicet vera *Gz* || hos ⟨paratur⟩ *Gz* || tesselatum] *Schg;* leuatum **O**, levigatum *He* | infuscum **AB** infussum **V^1** | 3 paupertis **AB** paupertatis **VD**, pauperies *Kss* | es] *Schott;* est **O** | 4 silvasque] *Bs;* siluaeque **O** || et in] et **BVD** || viridia] *He;* uiridibus **O**, *post* uiridibus *in* **O** *haec adduntur:* quid faciam (fatiam **B**) si paruero abdicabor partem (pertem **V** pestem **D**) amo haec est contumatio (-tia **VD**) mea *(cf. p. 107, 1)* | 5 aut] ut **AVD** | imitantur] *Schg praeeunte Fb* (ut . . . imitentur); mittantur **O** | possim **C** || 6 *virentisque gramine] patentisque eamme **AB** patentisque **VD**, patentisque gramine *Bs,* patentisque flamini *M. Hertz, fort.* (eorum virides silvas) patentisque permeasse *Kss,* patentisque amoene *Thomas,* patentisque *Karsten, G. Kiessling,* patentisque latissime *Linde,* patentisque planities (camorum) *Gz (cf. Sen. cons. ad Marc. 18, 4),* patentisque umquam *A. Köhler,* atentisque ⟨viridis⟩ gramine *C. Schenkl* || qos **B** | 7 praecipio **AB** pre(prae **D**)-ipiti **VD** || per *om.* **V** in **D** | infusis **AB** | 8 lenta] *Thomas (cf. Verg. Aen. 7, 28; en. de prov. 4, 6);* lata **O**, sedata *O. Jahn,* laeta *He,* lassa *G. Kiessling,* strata *z, fort.* *placata *(cf. Verg. Aen. 3, 69)* | 9 uentus **AB** || pravis] *Bs;* paruis **O**, *ort.* vicariis *Gz* || ablectare **AB**

mum imita*mentis* possit, si || vera cognoverit? videlicet *haec illis placent,* ut infantibus quae tangi conprehendique manibus aut sinu possunt; nam magna non capit exigua mens; ex hoc litoribus quoque moles iniungunt congestisque in alto terris exaggerant sinus. alii fossis inducunt mare: adeo nullis gaudere veris sciunt, sed adversum naturam alieno loco aut terra aut mare mentita aegris oblectamenta sunt. et miraris, *si* fastidio rerum naturae

14 laborantibus iam ne liberi quidem nisi alieni placent? HISPANI CORNELI. Solus omnium abdicor, quia me meus pater diligit, alienus adpetit. quid mihi obicit? meretricis amo? aes alienum feci? dic, dives audiat. 'divitem' inquit 'esse te volo'. o me abdicandum, si talem patrem relinquo! laudabat mihi pater paupertatem, narrabat divitum incommoda, aiebat multos divites accusatos; ego certe memini abdicatos. 'abdico' non est patris mei

15 verbum. TRIARI. Quare abdicas? numquid dies noctesque inpendo turpibus conviviis? plurimum vivo in lupanari? si nescis, quae crimina obiciantur, ab amico disce. si omnes mali sunt,

CD 1 imitamentis] *Vahlen;* uita (in uita **VD**) **O**, invitamentis *Linde* | posset **O** || cognoueris **O** || haec illis placent *add. Gz* || 2 instantibus **VD** || conprendique **AV** || 3 possunt, ⟨placent;⟩ *Thomas (cf. Gr),* possunt, ⟨grata sunt;⟩ *Novák* || nam] *He;* an **O** || mens] *He;* est **O** || ⟨quia⟩ exigua est **τ** | littoribus **AD**, ⟨e⟩ litoribus *Gz* || 4 *iniungunt] inuehuntur **O**, invehunt mari *Gz* | congestique **AB** || exagerant **C** || 5 gaudere *corr. ex* gauderis **V** || 6 aduersus **D** | aliena *Bs, Gz* | au terram **AB**, aut terram *Gz* || mentita] *Thomas (cf. contr. 3, 5);* muta **AB** mutata **VD** *(Bs),* mutantia *Gz* || 7 egris **C** || oblectamento *Bs* || *miraris] imbres **A** imber **B** imber *corr. ex* imbres **V** hymbres **D**, miraberis *Kss,* mirabere *Gz* || si *add. Kss* || 8 loborantibus **A** || hispanus cornelus *add.* **V**[2] *om.* **V**[1] | spani **AB** || 10 alienos **AB** || *post* adpetit *in* **O** *sequuntur haec:* uibi (ubi **A** uibii **VD**) rufi diues filium non habet me dabis diues reduxerit suum me recipies (recipiet **AB**) ita non adoptari sed commodari (accomı dari **D**) recuso; *cf. p. 107, 2* | mihi] ni **AB** mi **VD** num **τ** || obi//cit (e *eras.*) meritricis **A** meritis **BVD** || amo? *(Kss)* aes *(He)*] amoris **O** || 11 o *om.* **O** *a* **Eτ** || 12 mihi] mi **AB** || 13 multo **V**[1] || acusatos **AB** || 14 abdicato. *(in fin litt. exters.)* **A** || 16 turbibus **AB** || in] im **B** || lupari **AB** || 17 obiciantur *c ex* abiciantur **V** | disces **A**

quid isto patre *miserius? si omnes boni sunt, quid isto patre*
furentius? Romani Hisponis. In hanc ego domum ibo, in qua
aut totiens insanitur a patre aut totiens peccatur in patrem? cum
prodiero repente dives, dicent omnes: quis est iste, quem magna
fortuna non de||cet? haec est divitis quarta abdicatio. Silonis 16
Pompei. Quantumcumque est tibi, satis mihi est; unicus sum. for-
titer fortunam meam feram; hoc non mihi primum accidit. unicus
sum filius et tamen abdicor. quid videri me velis, nescio: inno-
centem? sed abdicor; nocentem? sed adoptor. utcumque tamen
abdicatio tolerabilior est: unum abdicat; adoptio tres *abdicavit,*
quartum abdicatura est. non potest mihi dici, quod ceteris ab-
dicatis: 'in tua potestate fuit; si paruisses patri, non perdidisses
patrem'; etiamsi non abdicarer, perditurus fui.

Pars altera. Latronis Porci. Si nescirem, quid mali esset 17
paupertas, nunc intellegerem: abdicationem filius meus non timet.
Fabriciorum imagines Metellis patuerunt; Aemiliorum et Scipio-

CD 1 *verba* miserius si boni *add. vg;* quid isto patre *add. Bs;* *omnes *et* *sunt *inserui* || 2 furentius] *Novák, Gz (cf. v. 3);* cruentius O *(cf. p. 78, 12),* crudelius *Gr, fort.* inprudentius *Kss* || hispani O || qua ut AB quam aut VD || 3 a *om.* AB || peccator AB || in patre AV non patre B || 4 prodigero (g *del.*) V || quaem B || 5 dicet A || 6 est tibi, satis] *Gz;* et satis O, est, satis *vg* || uicus A || 7 fornam A egi feram (egi *del.*) D || mi AB || unicus sum] *Vahlen;* dictus sum O, dictus sum ⟨divitis⟩ *Schg,* ⟨nondum⟩ divitis sum *Bs* || 8 et tamen] *Otto, Gz;* et iam C etiam D *(Schg)* || necscio AV || innocentem] **ꝛ**; nocentem O || 9 nocentem] **ꝛ**; innocentem O || 10 tollerabilior V || adoptio] abtio A || abdicavit, quartum *add. nescio quis* || 11 abdicatura est] abdicat natura VD *(Ven)* || dici *corr. ex* dicere V || 12 pauisses patre A || 14 quid *corr. ex* quod V || 15 paupertas] *Bs;* pauperias AB pauperies VD *(Kss)* || intelle(-li A)geret AB intellegerem ⟨cum⟩ V^2D || 16 fabritiorum B; *Latro memoria lapsus videtur esse, cum neminem ex Metellis in Fabriciorum gentem, cuius nobilitas recentissima est (v. Momms. h R. 1^7, 305), adoptione adscitum esse constet* || Fabiorum . . . Aemiliis *Schott,* biorum . . . Serviliis *Gr,* Africanorum . . . Metellis *Mommsen, ut intelle-ur P. Cornelii Scipionis Nasicae filius a Q. Metello Pio adoptatus, quo natus Q. Caecilius Metellus Pius Scipio cos. a. 702 (cf. Schotti adn. ad h. l. et suas. '); postea aliter statuit Mommsen CIL. I 14* || *fort.* *imagines Metell⟨orum neli⟩is patuerunt; Fabiorum, Aemiliorum, Scipionum familias . . . || temilio-ɹ A emiliorum BV || et *om.* O *add.* V^2**ꝛ** || copiorum AB

num familias adoptio miscuit; etiam abolita saeculis nomina per successores novos fulgent. sic illa patriciorum nobilitas a fundamentis urbis usque in haec tempora constitit. adoptio fortunae remedium est. non ignoro ego quorum inopia per otium in angulis divitiarum convictos carpit accusandoque insequi non desinit. sed nulla materia in rebus humanis virtutes clarius ostendit: census senatorium gradum ascendit, *census equitem Romanum a plebe secernit,* census in castris || ordinem promovet, census iudices in foro legit. non persuasi tibi? i ergo ad illos, quos mavis sequi
18 quam refugere. FVSCI ARELLI patris. Facilius possum paupertatem laudare quam ferre. quid mihi Phocionem loqueris, quid Aristiden? tunc paupertas erat saeculi. quid loqueris Fabricios, quid Coruncanios? pompae ista exempla, *cum* fictiles fuerunt dii. facile est, ubi non noveris divitias, esse pauperem. quod vos liberis vestris optatis, ego meo impero.

CD 1 aboptio A || abolitu A || 2 fulgen A || sic illa] D^{2}τ; sicilia C sici illa D^1 || patriciorum] τ; patriciorum ⟨eorum⟩ O || a fundamentis urbis usque] *Schott;* fundamentis urbis habet (habita *corr.* D^{1}τ) usque O, fundamentis urbis abusque *He, Bs, fort.* f. u. statuta usque *Kss,* f. u. se habuit et usque *Linde,* f. u. haerens usque *Gz* || 3 hac V || 4 angulis (s *del.*) V || 5 *carpit] trepit AB strepit VD, increpat *C. Schenkl* || *accusandoque] *Novák, Gz;* accusatioque O || insequi] *Gr;* cumsequi C consequitur Dτ || non desinit] *Bs;* nequesunt C neque ⟨quiescere⟩ sinit Dτ || in angulis ⟨in⟩ d. c. strepit accusatosque insequitur neque quiescere sinit *Gr,* in angulis ⟨de⟩ d. convictis strepit accusationemque prosequitur neque quiescere sinit *Schg,* in angulis ⟨delituit felices esse; at infelices, circa quos⟩ divitiarum convictus strepit accusatioque insequitur neque quiescere sinit *He,* in angulis ⟨delitescat, ab iis⟩ divitiarum convicia strepi et accusari quae consequi nequeunt *Novák,* in angulis divitiarum convicio strepit accusandoque insequitur neque ⟨quaeri⟩ sinit *Gz* || 7 senatorum AD || *verba* census . . . secernit *(v. 8) add.* E || 8 ⟨in⟩ iudices (in *del.*) V, *fort.* iudicem *Kss* || 9 legit] *cf.* E; egit O || persua C persuadeo V^{2}D || i *om.* C *add.* Dτ || maius A 10 *refugere] reducere O, *fort.* traducere *Gz* || 11 aristidem BD || 12 hunc A 13 corruncanios *(prius* r *del.)* B coruncanos τ || pompeista C *corr.* V^2 || exem *om.* V^1 || *cum fictiles] fictilibus O, fictiles ubi *O. Jahn* || dii] τ; dif dis V diis D || facile est, ubi] *Bs;* faciles tibi O || 14 paupertatem Dτ || quid 15 impero] τ; imperio C imperium D

Divisio. Non puto vos quaerere, quomodo haec controversia 19
divisa sit, cum habeat negotii nihil; Fvscvs tamen sic divisit:
[dico licuisse mihi adoptare,] dico licuisse mihi recusare adoptio-
nem; dico, ut non licuerit, recte tamen recusasse: et quod iure
fit verum est et quod sine iure, quod quidem rationem habeat,
recte fit. cum de iure diceret, dixit: 'sub arbitrio' inquit 'patris
es'. si ob hoc subicior patri, quia filius sum, in hoc sine dubio,
ut filius sim; et ad manum argumentum est: nempe abdicanti
respondeo. quid ita? quom ei respondeo, scilicet id ago, ne desi-
nam filius esse; atque idem ago, cum respondeo emancipanti.
quid enim ad amittendum patrem interest, utrum eiciar an trans-
ferar? si non licet recusare [quare], cur potius abdicas me quam ||
tradis? cum de officio diceret, in haec divisit: dico non fuisse
dandum sine magna causa filium in adoptionem; dico multo
minus a te; dico minime illi. Silo Pompeivs sic divisit: coepit 20
a vetere et explosa quaestione, an in omnia patri parendum sit;
etiamsi in omnia, an ibi tamen non sit parendum, quo efficitur, ne
pater sit; deinde quaesit, an invitus filius dari in adoptionem pos-

CD 3 *verba* dico . . . adoptare *del. Gz* || *prius* licuisse] licuisset **B** || mihi adoptare (-ri **V**²) **O**, illi adoptare *Kss*, *fort.* *mihi adprobare || 4 non ut **V** nam ut **D** || tamen ⟨me⟩ *Bs* || 5 verum] *fort.* tutum *Kss* || est et] esset **B** || quod quidem rationem habeat] *He;* quodque rationem habent (habeat **D**) **O** || 6 fit *corr. ex* fecit **B** || 7 es] *Bs;* et **O** || si ob hoc] *Ml;* si in hoc **AB** si in hoc *rad. corr. ex* sum hoc **V** sum ⟨et⟩ hoc **D**; *cf. p. 123, 17* || fratris sum et hoc **Dτ** || 7 *et* 8 filius] *Gz; utroque loco* plus **O**, pius *vg* || 8 et] eit **B** || 9 *quid ita? quom ei] quid ita et **A** quid itaque **B** quid ita quia **VD**, quid itaque ei (respondeo?) *Kss*, quid ita? qui ei *Gz* || silicet **C** || desmam **B** || 10 filius] *Kss;* illius **O** || atque idem] *Gr;* adquid **O**, atqui idem *Gz* || 11 at nittedum **AB** || transferrant **A** || 12 recusarem **AB** || quare *del.* **A**² *(ex dittogr. 'd. ortum esse)*, quaero *Kss, He, Ml,* inquam *Bs* || quare [cur] *Otto* || 13 offitio **V** || 14 ulto] **AB** || 15 minus] *Gr;* magis **O** || caepit **AD** || 16 a vetere] *Schg;* ertere **AB** euertere **VD** || questione **C** || an *om.* **O** *add.* **τ** || parendum] *Fb;* ..(pe **A**)reodum **O** || 17 an ibi tamen] *Gr;* non ibi (ibit **A**) tantum **O** || ne q. *eras.)* **V** || 18 quaerit **V**²**D**, quaesiit *He, Bs* || optionem **D** || possit] posset **O** osset ⟨posset⟩ *(post.* posset *in marg. add.)* **V**²

sit: si non potest, an ob id abdicari possit, quod arbitrio suo usus est; an, ut possit, non *possit* cum contra voluntatem patris, sed cum male arbitrio suo utitur. hic subiecit, an hic bene usus sit. de*inde* officii partem tractavit et ita divisit: turpem esse adoptionem, inutilem esse, periculosam esse. cum diceret turpem, dixit: aliena bona invadere et trium filiorum subsessorem esse et liberis spem reconciliationis paternae eripere quam inhumanum est! cum inutilem diceret, dixit patri inutilem esse, adoptanti inutilem esse, *sibi inutilem esse.* cum patri inutilem diceret, tractavit, quam grave esset filio carere unico, *quanto gravius eo,* quem alius concupisceret, et cum diceret divitem ipsum quoque, qui tot haberet solacia, filium quaerere, dixit: tibi non erit facile adoptare. cum inutilem diviti diceret, sic tractavit: || futurum,
21 ut ad suos rediret, si non adoptasset. hoc loco belle videbatur dixisse: si animum patris intellegis, dat tibi notam reconciliandi tuos: negat se solitudinem pati posse. cum inutilem esse sibi

CD 1 an ob id] *Fb;* a nobis O, non ob id (. . potest) *Konitzer, quod prob. Linde* || abdicari *corr. ex* abdicare V || possit] *Sander;* potest ABD *om.* V *(hoc loco* V[2] *illud* posset *addere voluisse crediderim, quod in superiorem versum intulit),* posset *Bs* || *arbitrio suo usus] arbitri usus AB arbitri (-trii D) sui VD *(cf. p. 23, 11),* arbitri eius *Bs,* arbitrio usus *Konitzer* || 2 *an, ut possit, non possit] ante unt possit non A an uni possit non B an possit non V[1] an non possit non V[2]D, tamen, ut possit, non *Konitzer,* an, ut possit, non *Linde,* certe, ut possit, non *Gz* || patris, sed] *Konitzer;* patris est AB patris est sed VD || 3 *prius* hic] huic *Gz* || an hic] τ; hanc hinc O, an nunc hic *Gz* || 4 deinde officii partem] *Mg;* de officii (-tii V) parte O || 5 diceretur A || turpem] cum turpem AB || 6 alienam AB || bonam B || subsessorem] *Bs;* sub se sortem O *(cf. Val. Max. 2, 1, 5),* successorem *Otto* || 7 rem reconciliato nisi O || patre D[2] || 8 est] ē *rad. corr. ex* $\overline{ee}$ V esse D || liceret AB || inutilem] τ; utilem O || etse adoptati C || 9 *verba* sibi . . . esse *add. Gr* || 10 carere] Dτ; capere C || *quanto *add.* || gravius eo *add.* E || 11 ipsum *(Bs)* quoque *(Schg)*] esse quodque quoque *Mg* || 12 solatia AVD || quaereret D || non] ne A || 13 cum] *He,* eum O || inutilem] *Bs;* inutilem ⟨rem⟩ O, inutilem ⟨adoptionem⟩ *Kss,* inuti ⟨item (*vel* eandem)⟩ *Gz, fort.* *inutilem ⟨esse (*i. e.* $\overline{ee}$ *pro* rē)⟩ *cum I scribendum est (cf. v. 16)* || diceret] cum diceret VD || si AB || 14 uidebantur 16 tuos] D; uos AB suos V *(Gr)* || se] si A || solitunem A

diceret, paupertatem laudavit, in divitias invectus est; dixit se posse divitiis corrumpi, quibus corrumpi possent exercitus. cum in divitias inveheretur, dixit: aiunt multa vitia divites habere istos et hoc gravissimum: suos non amant. nec est, quod quisquam se putet satis firmum ad repellenda vitia: contactu ipso nocent transeunti. *ti*meo, ne peccare discam. ecce tu quam cito abdicare didicisti! dixit futurum, ut diviti displiceret propius inspectus; ipsum amorem paupertatis ab illis fastidiri; dixit futurum, ut abdicaretur, si adoptatus *non* placuerit: ego nec meo placeo. adiecit et periculosam sibi futuram adoptionem in domo suos dominos desiderante, tota familia expellere insitivum heredem cupiente. Latro ultimam quaestionem posuit, quam fere solebat: 22
etiamsi non recte fecit, quod adoptari a divite noluit, an tamen, *si* id bono adversus patrem animo fecit, non ignoscendum sit; deinde: an bono adversus patrem animo fecerit. in hac quaestione bona pars adulescentis est patrem amantis et opibus praeferentis; Latro tamen negabat patrem daturum manus bono adversus se || animo factum, sed consensum filiorum adversus patres

CD 1 dicere **AB** || inuentus **A** || se posse] si posses se **AB** sic (*corr. ex* si **V**) posse **VD**, sic posse se *Linke* || 2 possent] *Schg;* posset (-etet **B**) **O**, possent et *Bs* || 3 in *om.* **AB** || multa vitia] multas diuitias **O** || 4 et] sed *Kss* || amant non **O** || nec] necesse **O** || 5 repellanda **AB** reppellandas (s *del.*) **V**^{1} || uitias (s *del.*) **V** || contactu] **D**$^?$**τ**; contactus **O** || 6 nocent] *F. Pithoeus;* nocenti **O** nocentia *corr.* **D**^{1}**τ** || transeunti. timeo] *Kss;* transeunti meo **C**, (nocentia) transeunti bono **Dτ** *(Ven)*, (nocent et *cum Gr*) transeunt. timeo *Bs* || 7 didicisti (isti *in ras.*) **V** || displiceret] **Dτ**; displicere (-care **A**) **C** || propius] **D**^{2}; proprius **C** proximus **D**^{1} || 8 amorem] amouerem (ue *del.*) **V**, nomen *Fb (fort. recte)*, adeo nomen *C. Schenkl* || uixit **AB** || 9 aboptatus **A**, adoptanti *Kss* || non placuerit] *Otto;* placuerunt **C** placuerit **V**^{2}**Dτ** displicuerit **τ** *in marg.* || : qui adoptatus placuerim? *Fb*, : qui adoptanti placebo patri? *Gz* || nec] ne **O** || 10 abiecit **AB** || et] *Bs;* ut **AB** *om.* **VD** || adoptionem] **τ**; abdicationem **O** || domos **V**^{1} || 11 dommos **A** || desiderantem **C** || tota] **A**; e tota **B** et totam **VD** || familiam **VD** || 12 cupientem **O** || questionem **AB** || 13 diuit **A** || 14 si *add. Bs* || noluit, si tamen id *Mg* || *non] an **O** *(Mg), del. Fb* || 15 fecerint **AB** || hanc **VD** || quaestione] **τ**; quae(que **AB**)stionem **O** || 16 aduliscentis **V** || 17 aduersus *corr. ex* aduersas **V** || 18 patres] **τ**; patrem **O**

23 dicturum tacitum. nescio ... quam Brocco cuidam non malo rhetori visum erat, qui dixerat adulescentem videri sibi habere operta quaedam vitia; male de se existimare eum, qui ire ad iudicem strictum innocentiae nollet. Argentarivs omnes priores transit partes, statim ad hoc venit: debueritne patri parere an non debuerit; et in figuram contulit declamationem. 'volo' inquit 'aliquis filium abdicet, qui petit a patre paupere, ut in adoptionem diviti daretur; quam bonam' inquit 'causam pater habebit! dicet hic'. deinde sic transit, cum declamasset eam controversiam, quae posita non erat: 'si ille filius malam causam habet, ego bonam habeo'. contulit suam causam cum illo.

24 De colore magis quaesitum est ... an adulescens debeat in divitem aliquid dicere. quid enim faciet? dicet in eum, qui tantum honoris illi habet, et in amicum paternum? non dicet in eum, quem fugit? et illi tamen, qui sibi abstinentiam conviciorum imperaverant, non bene praestiterunt; aliquos sententiae dulcedo subrepsit, cui non potuerunt obsistere. aridi declamatores fidelius quos proposuerunt colores tuentur: nihil enim illos solli-

CD 1 dicturam **VD** || tacitam **O** || *fort.* Boccho *Kss coll. Mommsen ad Solin. p.XVII* || sed consensu filiorum a. p. d. pacta nescio quae. Brocco quidam non male re usus, qui *Gr; cf. Schg* || cuidam] *Bs;* quidam **O** || 2 rhetori] *He, Bs;* reteri **AB** rem **VD** || non male re usum (usus **D**²) **D**²**τ** || *fort.* patrem d. tacitum, melius certe quam Brocco *Bs* || *fort.* dicturum. tacitam non sino ⟨quaestionem⟩, quam Brocco ... rhetori ⟨movere⟩ visum *Gz* || uideri *corr. ex* uidere **V** || operta] *Gz;* capita **O**, abdita *vg*, capitalia *ed. Bip.* || 3 ire] re **A** || 4 districtum **VD** || innocenter **D** || transiens **VD**, transiit *Bs* || 7 abdicat **AB** || petit a] *He;* petitam **AB** petitur a **VD** || pauperem **C** *corr.* **V**¹ || 8 dicet] vincet *He* || 9 transiit *Bs* || eum **A** || 10 posita] *He, Bs;* positata **AB** usitata **VD** || filius] **Dτ**; filium **C** || *habet] haberet **O**, habet, certe *Gz* || 12 colore] **Dτ**; colorem **C** || magis] *cf. p. 117, 1 seq.* || quesitam **B** || est, an⟨te omnia⟩ *Gz* || an *om.* **C** *add.* **Dτ** || 13 dicet] *Bs;* diceret **O** || in eum (eo **A**) quod (quot **A**) **O** || 14 honoris] *Bs;* hos **AB** os **VD** aes **D**²**τ** || ille **D**² || dicet] **τ**; dicit **O** || 15 in eum] meum **A** || qui] quae **AB** || sibi *om.* **D** || conuitiorum **C** || 16 aliqua *Frob*, aliqua iis *Schg*, aliquoius *Bs* || 17 cui] *Schg;* qui **O** || *obsistere] *Novák, Gz;* subsistere **O**, *fort.* resistere *Bs*, subito resistere *Ml* || aridi] **E**; aut **O** at **D**²**τ** || 18 propuerunt **B** || tuent **BV** *corr.* **V**¹ || illos] eos **D**

citat, nullum schema, nulla sententia. *sic* quae malam faciem habent saepius pudicae sunt: non animus illis deest, ‖ *sed corruptor*. FABIANVS philosophus hoc colore usus est, ut diceret: 25
etiamsi sustinerem alicui tradi, at diviti nollem. et in divitias dixit, non in divitem: illas esse, quae frugalitatem, quae pietatem expugnassent, quae malos patres, malos filios facerent. GALLVS VIBIVS fuit tam magnae olim eloquentiae quam postea insaniae, cui hoc accidisse uni scio, ut in insaniam non casu incideret, sed iudicio perveniret; nam dum insanos imitatur, dum lenocinium ingeni furorem putat, quod cotidie simulabat ad verum redegit. hic controversiam postero die, quam erat a Fabiano dicta, declamavit; solebat autem sic ad locos pervenire, ut amorem 26
descripturus paene cantantis modo diceret: 'amorem describere volo' sic tamquam 'bacchari volo'. deinde describebat et *ut* totiens coepturus repetebat: 'amorem describere volo'. in hac controversia plane quod voluit consecutus est, ut divitias nobis in odium adduceret. saepe enim ingessit: 'divitias describere volo' et multa facunde explicuit, corruptius quam Fabianus, sed dulcius. hoc

CD 1 scema **C** ‖ sententias **AB** ‖ sic *add.* **E**; *cf. p. 107, 16* ‖ 2 adanimus (ad *del.*) **V** ‖ illis] **E**; illi **O** ‖ sed corruptor *add.* **E**; ⟨sed corruptor deest⟩ *Bs*, ⟨corruptor deest⟩ *Gz* ‖ 3 filios opus **AB** filosophus **V** ‖ 4 sustinerem] **τ**; sustinere **C** sustineret **D** ‖ alicui] *He, Bs;* ad (at **VD**) alicui **O**, *fort.* abdicari *Bs*, adoptione alicui *Otto* ‖ at, *quod in* **O** *ante* alicui *legitur, huc transp. Kss; del. He, Bs*, ⟨tradi⟩ *Mg* ‖ 5 divitem] diuite **A** ‖ frugalitatem (u *corr. ex* a) **B** ‖ 6 iacerent **AB** ‖ 7 uiuius **AB** ‖ olimen loque(-quae **B**)ntiae **AB** ‖ 8 cui] cum **D** ‖ occidisse **A** ‖ in insaniam] **D**; insania **C** in insania **τ** ad insaniam (. . . caderet) **E** ‖ casum **D** ‖ 9 iuditio **B** ‖ nam] **D**; non **C** nan **B**² ‖ imittaturs **AB** imittatur **V** *corr.* **V**¹ ‖ linocinium **A** ‖ 10 *quod cotidie] quod quodis **C** quod dis **Dτ** quod **E**, quodquod *Bs*, quod toties *Kss*, quod quoque die *C. Schenkl* ‖ simulabat (i *in ras.* **V**²) **V** simu(-mi **D**)labat **Dτ** ‖ 11 controuersia **A** ‖ dicta *corr. ex* dictū **V** ‖ 12 declauit **AB** ‖ locos] *Schg;* iocos **ABD** io//cos (l *eras.*) **V** ‖ 13 descripturus] *He, Bs;* describereturo **AB** describere (-ret **D**) **VD** ‖ paenae **B** ‖ *cf. Anacr. fr. 62:* Ἔρωτα .. μέλλω (?) .. ἀείδειν ‖ 14 sic] *He, Bs;* cic **AB** cum **VD** ‖ *cf. Anacr. fr. 8, 2:* θέλω θέλω μανῆναι ‖ baccari **AB** ‖ * ut totiens] totiens **O**, quotiens (coepturus *sc.* erat,) ⟨totiens⟩ *Schg*, totiens ⟨ceu⟩ *Gz* ‖ 16 nobis modium **BV**¹ ‖ 17 enim] **DEτ**; uim **C** ‖ discribere **B** ‖ 18 facundae **AB** ⟨minus⟩ facunde **D**² ‖ corruptis **AB** decorruptis **VD** ‖ dulcius *corr. ex* dulcias **V**

unum occurrit, in quo pusillum inest insaniae: non me delectant ignoti servorum domino greges nec sonantia plagis ruris erga-
27 stula: patrem gratis amo'. Fvscvs Arellivs [et] hunc colorem dixit: ominibus offendor. cum primum de adoptione ista cogitarem, occurrerunt mihi tres abdicati, et audio in ista domo tres fuisse filios nec || esse. timeo infelicem liberis domum. et alias causas dixit — licet enim plura abdicato dicere, propter quae non *ab*legetur —, sed nunc refero, cui rei quisque maxime institerit. Latro illo colore usus est, sodalem se tribus divitis filiis fuisse: 'semper' inquit 'illos colui, immo adhuc colo. cum abdicati essent, ego illis suasi, ut tacerent et patrem cedendo mitigarent; dixi: cum primum tempestivum putabitis, patrem vestrum rogabit meus. ecce admonent me aptissimum esse tempus. verum est; non potest pater invenire reconciliationis aptius tempus: dives
28 filios quaerit'. Cestivs illo colore: quos abdicatione non potuit terrere, putat se castigaturum adoptione. non ille tuum filium concupiscit: suos corrigit. cum illos correctos putaverit, me satis minatum abdicabit. 'non faciet' inquit. atqui neminem adhuc habuit, in quo hoc aut facilius aut iustius faceret. Fabianvs hoc colore, ut dixi, egit: nolo dives esse. Rvfvs Vibivs hoc: nescio

CD 1 insaniae *in marg. scr.* **V** || delectant ignoti] delectatis noti (non **AD**) **O** delectatis ignoti **τ** || 2 *plagis] laxi **O**, lati *He*, flagris *Vsener, fort. recte* || ergastulas **AB** || 3 *et *del.; fort.* *illum *pro* et hunc *scrib.* || et hic suo colore *Gz; cf. p. 24, 16. 90, 8* || 4 *fort.* induxit *Kss* || ominibus] *Schott;* omnibus **O** || apoptione **B** || cogitare hoccurrerunt mi **AB** || 5 abdicatio **O** *corr.* **V**[2] || 6 timeo] *cf.* **E** || 8 *non ablegetur] non leget **C** non litiget (*sic* **D**) *corr.* **V**[1], nolit *A. Augustinus,* non cedat *Bs, fort.* neget *Kss,* non deceat *Vsener, fort.* honeste neget *Gz,* flectatur *Novák,* ⟨adoptio⟩ non decet *Linde* || institueris **AB** || 9 diuitibus filis **A** || 10 colui] **Dτ**; coliu **A** collui **B** collui *corr. ex* collii **V** || athuc **AB** || cum *corr. ex* co **B** || 11 illi **AB** || mitigaret **C** *corr.* **V**[2] || 12 dixit **AB** dixi// (t *eras.*) **V** || tempestium **AB** || 13 rogauit **AB** || admonet **O** || 14 c ciliationis **A** || dius **A** || 15 caestius **BV** || quas **AB** quos *corr. ex* quasi 16 tum **AB** || 17 cum] *Ml, Mg;* dum **O** || correptos **VD** *om.* **AB** || me] *Bs;* te illis putaverit se (me *Bs*) satis minatum, *Bs, R. Wachsmuth, Mg,* illis pr verit esse satis minarum *He* || 18 abdicauit **AB** || inquit] *Bs;* aliquid (-it **B** aliud **D** || 19 ficilius **AB** || 20 dixi] *Schg;* dixit **O** || dius **A**

dives esse. haec in hoc loco cum diceret excepta sunt: non est, quod putes omnibus divitias convenire; nihil est indecentius novicio divite. et illud dixit: alius animose loquatur et ex contemptu divitiarum gloriam petat; ego non dico: 'dives esse nolo', sed 'nescio'. Albucius et ipse divitias in‖secutus est et dixit pulchram 29
de Fabricio sententiam: 'munera' inquit 'regia respuit: cum auro dominum noluit accipere'. et illum locum egregie tractavit: omnes cibos habebo suspectos, omnes potiones; trium paedagogi illic *sunt;* occidere me volet, quisquis frugalissimus fuerit. non venenum pauperes timent, non heredem; adhuc nec abdicationem timebamus. Silo Pompeius illo colore egit: nemo illi placere 30
potest. ne in hoc quidem aliquem retinuit, ut non omnes abdicaret. 'ecce nunc' inquit 'invenit novam abdicationem, ne quid de reditu sperare possent'. et cum multa dixisset in divitem, dixit: non est, quod mireris, si te odi; amo quos abdicasti.

Color a parte patris aliquid curae desiderat. quidam induxerunt patrem cupidum divitiarum, quod invidiosum est in hoc

CD 1 excepta] Dτ; tescae(-ce B)pta AB excoepta (o *del.*) V ‖ 2 putaes B putas D ‖ conuenirent hil AB ‖ est]- em AB, enim *Bs* ‖ indecentius] *Thomas (cf. p. 115, 5; 10 pr. § 12);* innocentius (-cius B) O, nocentius *Schott,* insolentius *Herv* ‖ non uitio AB nouitio V ‖ 3 divite] τ; diuites C diuite sed D, divite est (*om. antea* est) *Kss* ‖ alios AB ‖ laquatur A loquitur (*corr. ex* loquatur V) VD ‖ et] ut *corr. ex* et V ‖ tempto A cōtempto B ‖ 5 insectatus τ ‖ 6 fabritio BV ‖ regia] Dτ; regna C ‖ 7 *noluit accipere] et accipere O, acciperet *A. Augustinus,* ne acciperet *Gr,* etiam acciperet *Schg,* timet accipere *vg,* se accipere ⟨ratus⟩ *Gz* ‖ aegregie (-iae A) AV aegraegia B ‖ 8 illic] *Bs;* illis O ⟨ex⟩ illis τ ‖ 9 sunt *add. Kss* ‖ fragalissimus A, ⟨non⟩ frugalissimus *Schg,* ⟨illis⟩ fidelissimus *Gz* ‖ uenum A ‖ 10 pauperis AB ‖ heredem] *fort.* caedem *Gz* ‖ nec] non D[1] ‖ abdicatione AB ‖ 11 sylo AB syllo D ‖ 12 abdicare ⟨diceretur⟩ *Schg,* abdicare ⟨se praedicaret⟩ *Gz, fort.* *abdicasset ‖ 13 nunc' inquit] D; enim quit A nunquit B ‖ 14 multa] Dτ; uitam C ‖ 15 sit eo diam oquos AB si te odiant (*corr. ex* odiamo V) quos VD ‖ 16 colorem VD ‖ a parte] eperte A aperte BD apertem V ‖ patris] *Fb;* parateis AB paratius VD ‖ curae] *He, Bs;* cure AB cur haec VD ‖ induxerunt] *Gr;* cum dixerunt O ‖ 17 cupidum *bis scr.* A[1]B *prius del.* A[2] ‖ inuidiosū *corr. ex* inuidiosus V ‖ hoc usum *corr. ex* huius uisum V

visum, quia ita divitias filio dare vult, ut filiis eripiat. itaque
LATRO optimo colore usus est: in hoc, inquit, te in adoptionem
volo dare, ut facilius per te abdicati reconcilientur. CESTIVS:
31 'timeo' inquit, 'ne abdicer': vellem timeres. ALBVCIVS hoc colore
usus est: summam sibi amicitiam cum divite fuisse; dixisse illum
sibi dubitanti, an filium tolleret: 'tolle' inquit 'in meum patrimonium;
ego istum fratrem liberorum *meorum* iudicabo'. itaque
cum et tertium abdicaret, || dixit: quid sic mihi illudis tamquam
unicus? etiamnunc filium habeo. venit ad me et ait: redde quem
educasti mihi: si emendati *fuerint liberi mei, habebo hunc cum
illis; si perseveraverint* furere, habebo hunc pro illis. temptavi
statim reducere illum in gratiam cum filiis: intempestivum erat.
temptavi cogere subtrahendo meum: respondit, tamquam non
32 posset diviti deesse filius. SILO dixit: 'amicus' inquit 'abdicatorum
sum'. quid ergo? mavis inimicum adoptet? si intraveris domum,
videbis, an aliqui animum patris a filiis avertant. 'si reduxerit'
inquit 'illos, quid me fiet?' capit divitis domus et quattuor liberos.
si te illi fratrem gravabuntur, libentissime recipiam. sic de me

CD 1 quia ita] *Bs;* quid aita **AB** quidam ita **VD** || uultū filis **AB** || filiis ⟨veris⟩ *Gz* || dari vult ut illis *Usener* || 2 optimum colorem **C** *corr.* **V**[1] || *fort.* optimum colorem ⟨induxisse⟩ visus est *Bs,* optimum colorem secutus est *Vahlen* || inqui **AB** || 3 abdicare concilientur **AB** || 4 uelim **O** || albutius **B** || 5 amititiam **AV** || 6 inquam *O. Jahn, del. Otto* || 7 meorum *add. O. Jahn* || 8 sic] **τ**; si **ABD** si quid (quid *del.*) **V** || illudis *rad. corr. ex* illūdis **B** || 9 etiamc̄ **B** || habeo] **τ**; abeo **O** || 10 edecasti **C** *corr.* **V**[1] || *verba* fuerint . . . perseveraverint *(v. 11) add.* **E** || . . . erint] erunt *(corr. ex* erint **V**) **VDτ** || 11 fruere **D** fruar ⟨sin minus⟩ **τ** || temptavi] **τ**; temptatis **O** || 12 redure **C** || filis **AB** || intempestatiuum **C** || 13 cogere] *He, Bs;* quocere (c *corr. ex* s **B**) **C** quotiens **Dτ**, quoque *Gr,* aliquotiens *Schg,* quoque cogere *Otto,* quatere *Gz* || subtrahendo meum] *Bs;* subtrahendum eum (illum **D**) **O**, sed sibi tradendum meum (respondit, nec tamquam) *Schg* || tamquam non] *Bs;* non tamquam **O**, non ⟨tangor,⟩ tamquam *Gz* || 14 *posset] *Usener;* possit **O** *(Gz)* || decesse **AB** || amicos **VD** || abdicatorum sum] *Ml;* abdicaturu (-rus **B**) sum **AB** abdicat usus sum **VD**, abdicatis sum *Mg* || 15 mavis] **Dτ**; magis **AB** maius **V** || 16 aliqui] **Vτ**; aliquiqui **ABD**, aliqui ibi *Gz* || patri a filis **AB** || reduxeris **A** || 17 quid me] *Bs* *(sed* me quid *scr.)*; et quid **C** ecquid **D** *(Gruter)* || et *om.* **VD** || 18 sic] hic **C** haec **D**

dives meruit, ut illi *et* dare filium paratus sim et commodare. Blandvs hoc colore egit, ut diceret divitem inexorabilem liberis esse. omnia se fecisse, ut illum placaret; videri esse magnas causas et graves; itaque certam futuram adoptionem. Otho Ivnivs 33
pater solebat difficiles controversias belle dicere, eas, in quibus inter silentium et detectionem medio temperamento opus erat. edidit quidem quattuor libros colorum, quos belle Gallio noster Antiphontis libros vocabat: tantum in illis somniorum est. ‖ et hoc vitium ab antiquis, qui artem dicendi tradebant, duxerat; illi enim colores probabant, qui non possunt coargui, non ut somnia, sed ut non essent aliquo nomine offensui. sed ridiculum est adfectari quod falsum probari non possit. non multum interest, in causa sua falsum aliquis testem det an se: alteri enim credi non debet, alteri non solet. Otho tamen Iunius bene dice- 34
bat has controversias, quae suspiciose dicendae erant. itaque memini optime illum dicere pro matrona adulteri rea, in quam

CD 1 dius **A** ‖ et *add. Bs* ‖ darem **VD**[1] deberem **D**[2] ‖ paratus sim et] *He, Bs;* paratissinet (-ne **A** -me **VD**) **O** ‖ illi darem filium paratissime et commodarem *Schg* ‖ 3 se *om.* **A** ‖ placerer **A** placeor **B** placaret *corr. ex* placarer **V** ‖ videri esse] *He;* uideret se **C** uidere se **Dτ** ‖ 4 et] ex **AB** ‖ oto **C** ‖ 5 solebat *corr. ex* sollebas **V** ‖ *fort.* eas, ⟨inquam⟩ *Schg,* ⟨certe⟩ eas *Kss,* ⟨et⟩ eas *Otto* ‖ 6 detectionem] *Gz (cf. p. 127, 20);* actionem **O**, significationem *Schg (cf. p. 127, 17)* ‖ op. erat **B** operat **V** ‖ 7 liberos **AB** ‖ quo **AB** ‖ bello **A** ‖ 8 anthipontis **C** anthiphontis **D**; *cf. Suidas s. v.* Ἀντιφῶν, *Tertull. de anima 46* ‖ liberos **AB** ‖ uocabas **D**[1] ‖ tantum *corr. ex* tantis **V** ‖ in illis] millis **A** ‖ sonniorum **D**[1] ‖ 9 tradidebant (di *del.*) **D** ‖ duxerat] **Dτ**; dixerant **C** ‖ 10 colorem **C** *corr.* **V**[1] ‖ probabant] *Vsener, Gz;* probant **O** ‖ 11 somnia, sed ut non essent] *Bs;* omniasse ut non esset (-se **B**) **AB** omniā(-iaa **Dτ**)sseuerent ut non esse **VD**, ut somniasse non esset ⟨non⟩ *Rebling* ‖ nomine] *Schg;* homine **O** ‖ offensui] *O. Jahn;* offensus **O**, offensu *Vsener coll. p. 127, 14* ‖ 12 adfectari] *Schg;* adfactanti **AB** adfectanti **VD** ‖ 13 suo **AB** ‖ aliquid **A** ‖ testem det an se] *Bs;* testem depanse **AB** testem deprehenderit (apprehenderit **D**[1]) an seruum **VD** ‖ 14 credi (cr *in ras.*) **V** ‖ alteri ⟨enim⟩ non sole **B** ‖ cotho **B** oto **V** ‖ *verba* Otho… dicebat *del.* **A**[2] *et in marg. adscr.:* 'plurima desunt. haec sunt controuersiae 2 (*corr. ex* tertiae) et ualde perturbata' ‖ 15 controuersiam **AB** ‖ suspitiose **BV** ‖ dicenda (-de **B**) **AB** ‖ 16 matrona] *Gz, Otto;* hac re ne (de **τ**) **Oτ**, uxore *Fb,* haerede ('*intellegenda est quae Graece* ἡ ἐπίκληρος *dicitur*') *Bs,* Macrina *He* ‖ rea] *Fb;* reo **O**

Syriacvs Vallivs, homo disertus, [ad] calumniam iuraverat. erat genus iudici tale: speciosum iuvenem dominus suus deprehendisse cum uxore in cubiculo testatus est et ob hoc uxorem suam dimisit. hoc nomine servum adulteri postulatum dominus non defendebat, mulier, in quam petebatur praeiudicium, tuebatur. opus erat aliquo colore, cum in cubiculo visa esset cum servo et marito.
35 Otho Iunius nullam rem certam posuit, sed tantum circumventam a viro mulierem egregie tractavit; cuius actio quam utilis fuisset, statim adparuit Nigro Brvttedio dicente, qui hoc colore usus est: arcessitum a domino servum, ut inter se medius et dominam recumberet. illam non esse passam; maritum indignatum prosiluisse quasi in ‖ corruptorem. *verbo in hac re aeque corrupto* usus est quam colore: dixit enim arcessitum servum, ut dominicae libidini paparium faceret. Syriacus, cum secunda actione hunc colorem urgueret, diserte multa dixit, inter quae et hoc: 'adulterum accusator in cubiculum usque perduxit, patronus in lectum' et paene causam abstulit. [et] illud autem tum Syriacus

CD 1 siriacus B ‖ ad *del. Opsopoeus (Gr)*, actor *Schg* ‖ *verba* Syriacus . . . calumniam *ex 9, 4, 18 huc illata atque hoc loco aliqua verba intercidisse suspicatur O. Gruppe* ‖ 2 iudicii tale] *Gr (sed* iudicii *scr.)*; iudici(-ti B)alem AB iudiciale VD ‖ spetiosum B ‖ domus A ‖ suus] se *Sander* ‖ deprendisse A ‖ 3 uxorem AB ‖ ob hoc] huc AB, hinc *Gz* ‖ 4 dimisit (m *corr. ex* u) V ‖ ⟨pro⟩ adulterio (*corr. ex* adultero V) VD ‖ 5 mulier, in] *He;* muliere in (in *corr. ex* m B) AB mulierem VD ‖ petebat VD ‖ 6 *prius* cum *om.* A ‖ in *om.* AB ‖ et] a *Herv* ‖ 7 nulla AB ‖ rem *om.* C ‖ incertam D ‖ 8 a *add.* Dτ ‖ aegregie A egretiae B ‖ 9 stim B ‖ brutedio (*sic* D) dicente *in ras.* V ‖ qui// (a *eras.*) V ‖ 10 accersitum D ‖ ut] et BV *corr.* V[1] ‖ 11 recumberet] *Bs;* regum (rem VD) haberet O ‖ esse *corr. ex* esset V ‖ 12 in *om.* C *add.* Dτ ‖ corruptiorem C ‖ *verba* verbo in hac re *add. Gz* ‖ *verba* *aeque corrupto *add.;* ⟨corruptiore⟩ *Kss, Gz* ‖ 13 quam] quem VD; *post* quam *lacunam signif. Kss; cf. Sander Sprachgebr. 2, 23* ‖ colorem V, *post* colore *in* B *crucis signum adpictum* ‖ dominice B ‖ 14 libidini *corr. ex* libidine V ‖ paparium] *cf. Gr ad h. l.;* malo 'pararium' A[3] *in marg.* ‖ facere AB ‖ siriacus V ‖ actionem AB ‖ 15 urgeret (*corr. ex* urgueret V) VD, *fort.* argueret *Kss* ‖ dis//serte (e *exters.*) A disserte BV ‖ 16 adulterum] τ; adulterium O *corr.* D[1] ‖ accusator] τ; accus(-uss B)atur O *corr.* D[1] ‖ 17 causa AB ‖ et *del. Sander* ‖ autem *om.* VD ‖ tum Syriacus vafre fecit] *Schg;* cum syriacus (syracūs B syriaco V) uafre (umafrae AB) facit O

vafre fecit et belle respondit: cum prima actione diceret, non
posuit causam, sed argumentatus est; dixit probaturum se de-
prehensam in cubiculo cum servo. Niger Bruttedius, cum ageret, 36
obiecit Syriaco, quod causam non posuisset, et [non] institit ad-
sidue, quare non appareret, quomodo servus sollicitatus esset,
quomodo perductus in cubiculum. cum responderet Syriacus, ait:
primum non apud eundem praeceptorem studuimus: tu Apollo-
dorum habuisti, cui semper narrari placet, ego Theodorum, cui
non semper. deinde *quod* quaeris, Niger, quare ego non narra-
verim: ut *tu* ista narrares, feci. et contra Maximum Stertinium,
a quo premebatur, cum comes eius fuisset, dixit: per annos duo-
decim in officio *tuo* fui; dic, quid in domo tua peccaverim? sed
haec est consuetudo vestra: iniuriam *vocatis finem servitutis.*
tamdiu vobis cordi sumus, quamdiu usui. haec a Syriaco dicta
et magnis excepta clamori||bus cum occurrerent mihi, praeterire
non potui. ad Othonem redeo, a quo longius aberravi. solebat hos 37
colores, qui silentium et significationem desiderant, bene *dicere;*
itaque et hanc controversiam hoc colore dixit, tamquam in emen-
dationem abdicatorum et reconciliationis causa faceret. hoc non
detegebat, sed omnibus sententiis utebatur ad hoc tendentibus,

CD 1 respondet **D** || 2 possut *corr. ex* possunt **B** || argumentotus **A** argumentanus **B** || 3 brutedius **D** || 4 abiecit **A** || siriaco **V** || potuisset **AB** || non *del. vg,* homini *Gz* || adsiduae **BV** || 5 apparet **O** || sollicitus **A** || 6 quomo **B** | cum *om.* **BV** *add. sup. v.* **V**^{1} || siriacus **BV** || 7 studiuimus pollodorum **A** || 8 narrare **D**^{2} || teodorum **C** || 9 quod *add. Gz;* ⟨si⟩ *vg* || quae(que **A**)res **O** || Niger] magis **D** || 10 tu *add.* **D**^{2} || narrare **A** || feci.] *Kss;* fecit **A** tunc **BVD**, . sic *Bs* | , a te ista narrari decet. *Gz* || sternium **A** || 11 a *add.* **E** || fuisse **AB** || xii **O** xv **E** || 12 offitio **BV** || tuo *add.* **E** || sic **C** dic (d *in ras.*) *corr.* **V**^{1} || 13 iniuriam *om.* **VD** || *verba* vocatis finem servitutis *add.* **E** || 14 diu **AB** || cordis **AB** || usui *corr. ex* usu **B** *(Vsener)* || 15 et magnis] *Ml;* magnis et **O**, magnis *Kss* || excaepta **A** || occurrent **AB** || 17 significatione **AB** | colores ⟨adhibere⟩ qui **D**^{2}**τ** || *bene dicere] *Otto;* uene **AB** bene **VD**, adhibere *vg,* ueri *Kss,* tenere *Linde* || 18 hanc] hoc **A** hac **BV** *corr.* **V**^{1} || contrauersiam **V** || hoc] huius **AV** *corr.* **V**^{1} 19 abdicatorum] *Gr;* abdicaturus **O** || 20 sentiam **A** sententiam **BV**

tamquam: 'non possum' inquit 'pati sine patre'. me autem sine te putas pati posse? quemquam autem patrem putas pati sine liberis posse? et illud: credite mihi, impium nihil de liberis duo patres cogitant. et illud: 'recipiat' inquit 'suos; non possum sine te pati'. hoc fortasse illi placebit, quod ad tuum patrem reverti voles. et illud: non amas abdicatos? domum illorum occupa. amas? serva.
38 dixit et illud: 'libenter' inquit 'pauper sum': et ego. dicet aliquis: 'quare ergo in adoptionem diviti filium?' recipiet excusationem, si dixero: filii mei causa facio; honestius etiamnunc facio, quam si filii mei *causa* facerem. et illud: hoc aut meum consilium est aut illius aut commune; consentiatis licet: duos senes iungit*is*. et illud: o temerariam adulescentiae et incautam contumaciam! fortasse iam supervacua esset adoptio, si non repugnasset. *et* illud: non recipio; omnia licet facias, non ego ero pater orbo divite. et illud in ultimo: scis et ‖ me non invitum esse pauperem; ego te genui, ego divitias docui contemnere; sequere auctoritatem meam. nihil turpiter suadeo, nihil sordide concupisco; crede fidei meae, hoc fieri expedit. 'quoi?' inquit: mihi, tibi, diviti; nihil
39 amplius dico. totam bene dixit controversiam, sed hoc genere, ut putares illo dicente sic esse dicendam, deinde mirare*ris,* quid

CD 1 me autem] metuit **A**, memet autem *Gz* ‖ 2 quemquam aut (aut *corr. ex* pautem **V**) **BVD** ‖ patre **AB** ‖ pati] patis **AB** ‖ 3 illiut **AB** ‖ impium] **Dr**; limpium **C** ‖ 5 ad tuum] attum **AB** ‖ soles **AB** ‖ 6 ama **O** ‖ 8 adoptione **AB** ‖ diuitis **VD** ‖ recipiet] recipi <nolo (uolo **D**)> et **VD**, accipiet *O. Jahn* ‖ 9 filium ei **C** ‖ causam **VD** ‖ fatio **B** ‖ etiamnunc] autem nunc **VD** ‖ fatio **B** ‖ quam si *corr. ex* quia si **V** quasi **D** ‖ 10 fili mei **B** ‖ filii mei causa facerem] *He;* filium ei facerem **O**, filium ei traderem *Schg* ‖ aut] et *Schg* ‖ consiliu **B** ‖ 11 *bis* aut] *bis* et *Schg* ‖ ilius **AB** ‖ *post.* aut] autem **A** ‖ iungitis] *Schg;* iungit **O** ‖ 12 o *om.* **VD** ‖ adulescentiae] *Schg;* adu(ado **AD** adhu **B**)lescentiam **O**, adulescentium *Otto* ‖ contumatiam **AV** ‖ 13 et *om.* **O** ‖ 14 diuiti (*corr. ex* diuite **V**) **VD** ‖ 15 scis et] *Schott;* scit set (sed **A**) **AB** scit se **VD**, scito *Otto* ‖ invitum] inuisum **O** ‖ 16 ienui **B** ‖ auctoritem **A** ‖ 18 'quoi?' inquit: mihi] *Fb;* qu inquid (-it **VD**) me **O** ‖ 19 totam] totam <inquit (-id **B**)> **O**, totam <quidem> *B* 20 illos dicentes **AB** ‖ dicendam sic esse **VD** ‖ mirareris] *Novák;* mirare **O** mirabere D^2, mirarere *vg*

illi suspiciosa actione opus fuisset, cum aperta uti liceret. belle de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem legere. GLYCON SPYRIDION ex altera parte satis dulcem dixit sententiam: ἀγνωμόνως ἀποκηρύττεις ὁμολογῶν, ὅτι ἐφίλησας. ARTEMON dixit: οὐκ ἔστιν, πάτερ, τῶν βεβαίων κτημάτων πλοῦτος, ἔνθα πλούσιοι τρεῖς ἀπόρρητοι ὑπαντῶσιν. HERMAGORAS dixit: περιελευσόμεθα τέσσαρες ἑνὸς ἀπόρρητοι.

II.

Vir et uxor iuraverunt, ut, si quid alteri obtigisset, alter moreretur. vir peregre profectus misit nuntium ad uxorem, qui diceret decessisse virum. uxor se praecipitavit. recreata iubetur || a patre relinquere virum; non vult. abdicatur.

PORCI LATRONIS. Dii inmortales, qua debetis providentia 1
humanum genus regitis: effecistis, ut illud non periculum esset amantis, sed experimentum. CESTI PII. Antequam iuraremus, diu haec inter nos tacita lex erat. si abdicata fuerit, non vivet. hoc illi pater non credit. non est novum; nec vir credidit. quaeris, quod iusiurandum fuerit? 'ita patri placeam'. FVSCI ARELLI patris.

CD 1 suspitiosa **V** || pp; fuisse **AB** || aperta ut illiceret **AB** aperte illiceret **VD** || bene **D** || 2 agebat **AV** || auraem **B** || legere] *Lipsius ad Tac. ann. 3, 66;* tegere **O** || 3 glicon **O** || Spyridion] *Fb* (Spiridion), *Bs;* scyridion **O** || 4 *ἀγνωμόνως] OTIOMONCYC **C**, σώζωμεν οὓς *Kss*, σώζομεν οὓς *Gz*, ὅτι ὡμονόησα *vg* || ἀποκηρύττεις] *He;* αποκη(-ν **A**)ρπει **C** || ομολωτων (-γων **V**) **C** || ὅτι ἐφίλησας] *He;* οι (δι **V**) θφcιaηγλθ (-ντλθ **A**) || οὐκ ἔστιν, πάτερ] *Bs;* ΟΥΙC CITΘN CIΛΤΗΡ (ΓΙΛΗΡ **V**) **C** || 5 ΤωΝ ΒΘΒΛΙΟΝ ΚΤΗ(-Ν **A**)ΜΑΤωΝΙ (-ΤωΗ **V**) **C** || πλοῦτος] *Bs;* π(n **A**)λ(a **V**)ΟΥΤΟΙC **C** || ἔνθα] *Kss;* ΘΝΟΘ **C** || πλούσιοι *(Bs)* τρεῖς *(Kss)*] IT(TT **V**)AOICIOπ(-OTI **A**)PΙΤ (PIT **A**) **C** || ἀπόρρητοι] *Kss;* ΑΤΟΡΡΘCΤΟΙ (-ΤΟΥ **V**) **C** || 6 ΥπΑΝΤωCΙΝ **C** || erma- (-me **V**)cotas **C** hermecotas **D** || π(n **A**)ΘΡΙΘΛΘΥCΟΜΘΘΑ (-ΘΟΑ **A**) ΤΘCCΑΡΘC ΘΝΟC **C** || ἀπόρρητοι] *Rebling;* αποΡΡΗΤΟΘΙ **C**, ἀπόρρητον *vg* || 8 accidisset **E** || 9 moneretur **B** || profectu **AB** || 10 decessisset **AB** || 12 abdicat **B** || 13 dū mortales **A** || 14 poriculum **B** || 15 iuraueremus **V**[1] || 16 abducta *O. Jahn* || fuerint (n *del.*) **V** uerim **D**[2] || hoc] **ς**; huius **O** || 18 areilli **B**

Iam, uxor, non navigabo, non peregrinabor. fides tua me timidum fecit. 'mentitus *es*' inquit; hoc sollemne est amantibus; ideo non nisi iurantibus credimus. hos dividere vult socer, quos ne mors quidem dividet? 'moriar' *inquit;* 'habeo et causam et exemplum: quaedam ardentibus rogis *se mari*torum immiserunt, quaedam vicaria maritorum salutem anima redemerunt. quam magna gloria brevi sollicitudine pensata est!' o te felicem, uxor! inter
2 has viva numeraris. Marvlli. Adsiduae contentiones erant: 'ego magis amo'; 'immo ego'. 'sine te vivere non possum'; 'immo ego sine te'. qui solet exitus esse certaminum, iuravimus. respexistis nos, di, quos numquam violavimus. Hisponis Romani. Difficile est, iudices, eorum secretorum causas reddere, quae amantibus etiam sine ratione iucunda sunt. nec est, quod putetis de abdicatione hodie tantum illius agi: de spiritu agitur. scitis, quemadmodum ‖ suos amet: non magis sine patre vivere potest quam
3 sine viro. Ivni Gallionis. Socer — hoc enim te appellabo, quamdiu vixero —, quid sibi volunt altiores gemitus et fortiora inter lacrimas suspiria? nescio quid videris fortius, puella, promittere. non sum tanti, ut bis pro me pericliteris. Argentari. Nocet illi indulgentia suorum. in duo pericula mulier incidit, quorum

CD 1 uxo **B** ‖ 2 mentitus es] *Otto;* mentitus **O**, mentitur *Bs,* mentitu's *Kss* ‖ hoc] *Kss;* hic **AB** hic ⟨est⟩ **VD** ‖ solemne **AB**D^{1} ‖ amantib **AB** ‖ 3 non *del. Kss; cf. p. 136,5* ‖ credimus] non credimus **AB** *(Kss),* nos credimus *Bs,* concredimus *Gz* ‖ 4 dividet] **E**; diuidit **O** ‖ inquit *add.* **E** ‖ abeo **O** ‖ et causam] **E**; excausa **A** excusa **B** exclusa (*corr. ex* excausa **V**) **VD** ‖ et ⟨ero⟩ exemplum (ero *supra v. add.* **V**) **VD** ‖ 5 rogis se maritorum] **E**; rogisto(-tho **D**𝔗)rum **O**𝔗 ‖ immiserunt] *Schott;* miscuerunt **OE**; *cf. 2, 5, 8; 10, 3, 2* ‖ 6 animam **AB** ‖ magnam gloriam **C** *rad. corr. in* **V** ‖ 7 brevi] **E**; eius **O**, *fort.* levi *Gz* ‖ 8 maruulli **V** maryillii **D** ‖ 9 possumus (us *del.*) **V** ‖ 10 certaminum] *Gz;* certantium **OE** ‖ respexisti **B** ‖ 11 ⟨dii⟩ nos **D**𝔗 ‖ di, quos] *Schott (sed* dii *scr.);* dignos **O**, dii vos *Bs* ‖ 12 sacramentorum *Gz* ‖ 13 etiam] esse **D** ‖ iocundae D^{1} ‖ 14 odi **AB** ‖ illius] *Schott;* illis **AB** illos **V**D^{1} illorum D^{2} ‖ 15 amen **A** ament **BV** 16 iunii *corr. ex* iuni **V** ‖ hoc] huius **D** *et in ras.* **A** ‖ ⟨sic⟩ enim **D**𝔗 ‖ 18 u deris (u *in ras.*) **V** ‖ fortius] 𝔗; fortibus **O** ‖ 19 sum] sunt **A** ‖ bis *corr. e* pis **B** ‖ pro] propter *Konitzer* ‖ peridyteris **A** ‖ argentarii **BVD** ‖ 20 duo *corr ex* dua **B**

neutrum esset experta, si aut minus amaret virum aut minus amaret patrem. ALFI FLAVI. Nec est, quod putetis illi facilius istius esse desiderium: et patrem amat, tamquam mori iuraverit.

Pars altera. P. ASPRENATIS. Nempe, si quid acciderit viro, 4
uxor peritura est; et, si bene filiam meam novi, [peritura est] si quid genero meo acciderit, filia mea moritura est: adiciam quod sit indignum: si quid filiae meae acciderit, vir eius victurus est. vide, qua te lege constrinxeris: si parueris *non vives, si parueris* vives. BLANDI. O condicionem aequam! alteri vitam debet, alteri devovet. PAPIRI FABIANI. 'Non possum' inquit 'relinquere virum'. quicquam non potes, quae mori potes? paene qui falsae mortis nuntium miserat verae recepit. vir, dum nimis amat uxorem, paene causa periculi fuit; uxor, dum nimis amat virum, paene causa luctus fuit; pater, dum nimis amat || filiam, abdicat. servate, *di,* totam domum amore mutuo laborantem. 'moriar' inquit: hoc patri minaris, viro promittis. potes sine viro pati; peregrinationem eius tulisti. facilius potest carere eo, cui spiritum debet, quam eo, cui inpendit.

Et haec controversia non eget divisione; nam praeter illam 5

CD 1 esset *in ras.* **V** | esperta **AB** || *verba* aut minus amaret uirum *bis scr.* **B** || 2 flauii **V** || quod] D^1τ; qui CD^2 || illis D^1 || 3 patrem amat] *Schott;* patri narrabat **O** || mori iuraverit] *He;* murmu(-mo **B**)rauerit **O** || 4 nemppe **A** N nempe (N *del.*) **BV** || 5 uxor] *Bs;* aut **AB** *om.* **VD** || viro, iuravit perituram se; *Gz* || peritura est *del. Thomas* | 6 genere **AB** generi **VD** || *verba* filia mea moritura est *del. Karsten spicil. cr. (Lugd. Bat. 1881) 41* || 7 quod] D^2; quid **O** || 8 quia V^1 || contrinxeris **AB** || *verba* non vives, si parueris *add. Fb;* ⟨viro, morieris, patri si parueris⟩ *He* || 9 conditionem **C** || aequam] **D**τ; etquam **C** quam V^2 || 10 dououet **A** dououit V^1 deuouit V^2D || 11 quid inquam V^2 quidam inquam **D** || 12 falsae] **E**; falsum **O**; *cf. p. 133, 2. 4* || miserit **VD** || uere **C** uirum V^2D (*cf.* **E**), (falsum . . .) verum *vg* || recepit] **E**; recipit **C** recipis $^{\tau 2}$**D** || minus D^2 || 13 *fort.* * [paene] || pernicii *Gz* || amat virum] amaturum BV^1 || 14 poene AV^2D poena V^1 || causa *om.* **A** || filium V^1 || 15 di *add. Schg (sed* ii *scr.)* || amor ut tuo **A** || 16 potest **AB** || peregrinatione **A** || 17 sustulisti **D** || test] *Bs;* potes **O** || cui] *Fb;* qui **O** || 18 eo] ego **AB** || cui] *Fb;* qui **O** || 19 conouersiam **A** || eget] *He;* eret hii **AB** erat in (n *corr. ex* m V^2) **VD**, haeret *Gz,* eget subtili *Thomas* || divisione] *Fb;* diuinati(-ci **B**)one **O** || illa **AB**

quaestionem, an pater abdicare possit propter matrimonium, reli-
qua, cum ad aequitatem pertineant, tractationis sunt. optimam
tamen quaestionem coniecturalem Latro fecit; proposuit illam:
an, etiamsi non malo adversus uxorem animo [fuit] maritus fecit,
tamen tam temerarius et inconsultus relinquendus sit; deinde:
an etiam malo adversus uxorem animo fecerit. Fvscvs Arellivs
iuris quaestioni subiecit, non posse illam discedere a viro: nam
et hoc illam iureiurando obligavit. hunc enim animum sine dubio
fuisse iurantium, ut vivi non diducerentur, *cum illud quoque*
6 *caverint, ne morte dividerentur.* Latroni contrarium videbatur
onerari iurisiurandi invidiam, cum extenuari deberet; ait: illud
iusiurandum contra fortunam videtur, hoc etiam contra patrem.
Cestivs contra fecit: ex toto dixit iureiurando illam liberatam
illo casu; solutos ipsos vinculo religionis et ideo non futurum peri-
culum uxori, si quid accidisset viro. Silo Pom||peivs contra dixit
illam teneri iureiurando et adiecit, etiamsi repudio diducta fuerit,
non tamen solvi foederis pactionem; 'et ideo' inquit 'honestum
morti nostrae titulum vindico, ne, si quid acciderit, aut ego pro
aliena uxore moriar aut illa pro alieno viro'.
7 Hispo Romanivs hoc colore usus est: iusiurandum iocosum
fuisse; sicut multa cotidie iurarent amantes, et ipsum iurasse;

CD 1 questionem **C** || an *corr. ex* hanc **B** || possit] *O. Jahn;* posset **O** relinqua **C** *corr.* **V**[2] || 2 equitantem **B** || tractationes **VD** || 3 questionem **AV** || fecit propositi *Gz* || 4 an *om.* **A** || non] ne **D** fuit *del. Kss;* illut *Bs,* suus *Gz; fort. hoc loco* *fecit *scribendum et postea* fecit *delendum est; et* fuit *et* fecit *del. Thomas* || 5 tam] tan **A** ⟨ut⟩ tam **VD** || relinquendūs **A** || 6 an] ante **C** *corr.* **V**[2] || 7 quaestioni] *Bs;* questionis **AB** quaestiones **VD**, *fort.* quaestionem *Kss* || posset **AB** posse *corr. ex* possum **V** || 9 fuisse *corr. ex* fuisset **V** *verba* cum . . . dividerentur *add.* **E** || 10 uidebantur **A** uidebant **B** || 11 honorari **C** *corr.* **V**[2] honerari **τ** || inuidia **AB** || extenuare **AB** || deberent (n *del.*) **V** || ait: illud] *Gz;* et illud **O**, illud *Bs* || 12 fortunam *in ras.* **V** || 13 *ex] *Ml, Gz;* et et ⟨de⟩ **D** (*Ven*), *fort.* et ⟨ex⟩ *He, Ml* || toto dixit *corr. ex* totamxit **V** || iurando **A** 14 illo] *cf.* **E** || solutus **V**[1] || 15 uxori] *He;* uxoris **O** || si] sic **AB** || 16 tenere **A** || ducta **AB** || 18 mortem **AB** || nostrae *om.* **VD** || ne, si] nes **A** 19 meoriar (e *del.*) alieno (o *corr. ex* a) **V** || 20 romanius (i *del.*) **V** romanus **D** || hoc] huius iocosum] **E**; locorum **C** iocorum **Dτ** || 21 cottidie **V** || ipsam *Kss,* ipsos *Gz*

itaque oblitum se eam iurasse, misisse nuntium, ut experiretur, *an* affectus uxoris permaneret. uxorem intellexisse falsum nuntium esse et ex eo se loco praecipitasse, ex quo praecipitata perire non posset, 'ut, quomodo ego illam' inquit 'falso nuntio terrueram, sic illa [inquit] me falso periculo terreret'. MARVLLVS praeceptor noster licenter verbo usus est satis sensum exprimente, cum diceret uxorem intellexisse mariti mendacium: et ipsa adversus temerarios mariti iocos relusit. hanc controversiam memini ab 8
OVIDIO NASONE declamari apud rhetorem Arellium Fuscum, cuius auditor fuit; nam Latronis admirator erat, cum diversum sequeretur dicendi genus. habebat ille comptum et decens et amabile ingenium. oratio eius iam tum nihil aliud poterat videri quam solutum carmen. adeo autem studiose Latronem audit, ut multas illius sententias in versus suos transtu||lerit. in armorum iudicio dixerat LATRO: mittamus arma in hostis et petamus. NASO dixit:

arma viri fortis medios mittantur in hostis;
inde iubete peti.

CD 1 eam iurasse] *Mg;* an iu(iniu AB)rassent O, ⟨quae⟩ ante iurassent *Gz, fort.* *eam iurasse, et *vel* quid iurassent || mississe V | 2 an *add. Mg* || permaneret] *Mg;* perueniret AB ⟨non⟩ perimeret VD ⟨non ut⟩ perimeret 𝔗 || experiretur affectus uxoris, ⟨priusquam⟩ perveniret. uxorem *Bs,* experiretur affectus uxoris. perbene uxorem *Novák,* experiretur affectus uxoris per⟨petuitatem . qui cum ad eam per⟩venisset, uxorem *M. Hertz* || 5 illa] illa// (m *eras.*) V || inquit *del. Schott;* invicem *Gz* || marilius C maryllius D || 6 licerter A | uerbi AB || exprimentū A, ⟨tamen⟩ exprimente *Schg,* experimen⟨te⟩ tamen *Morgenstern* || 7 mendatium C || aduersa V aduersum D || 8 temerarios (o *corr. ex* u) V || marit V¹ || contrauersiam A | memini ab Ovidio] *Lipsius;* meminero uideo C memini me uidere D𝔗; *post haec in* A *desunt duo folia usque ad* Fabiani *p. 142, 9* || 9 nasonem VD || declamare D²𝔗 || retorem B || marcellum D || 10 aditor B, auditor ⟨non⟩ *Schg* || nam] *fort.* tamen *Gz* || lataronis B || erit B || 11 illum V ⟨e⟩nim⟩ ille D𝔗 || comptum] *He, Bs;* comtum B constari V constare T constans D𝔗, inconstans (, sed) *Lipsius* | 13 carmen] *cf. Ovid. trist. 4, 10, 25 seq.* || ..trone B || audiit D *(Schott)* || ut] D; cū BV || 14 illius] eius D || transtuliret ..orr. B¹ *(sic)* || in armorum] marmorum VD¹ || iuditio B || 15 mutamus BV || 6 *Ovid. met. 13, 121 seq.* || mittatur BV¹ || 17 iubete] D𝔗; iubet BV || peti// i *vel* t *eras.*) V

et alium ex illa suasoria sensum aeque a Latrone mutuatus est. memini Latronem in praefatione quadam dicere, quod scholastici quasi carmen didicerunt: non vides, ut immota fax torpeat, ut exagitata reddat ignes? mollit viros otium, ferrum situ carpitur *et rubiginem ducit,* desidia dedocet. NASO dixit:

vidi ego iactatas mota face crescere flammas
et rursus nullo concutiente mori.

9 tunc autem, cum studeret, habebatur bonus declamator. hanc certe controversiam ante Arellium Fuscum declamavit, ut mihi videbatur, longe ingeniosius, excepto eo, quod sine certo ordine per locos discurrebat. haec illo dicente excepta memini: quidquid laboris est, in hoc est, ut uxori virum et uxorem viro diligere concedas. necesse est deinde iurare permittas, si amare permiseris. quod habuisse nos iusiurandum putas? tu nobis religiosum nomen fuisti; si mentiremur, illa sibi iratum patrem invocavit, ego socerum. parce, pater: non peieravimus. ecce obiurgator nostri quam effre‖nato amore fertur! queritur quemquam esse filiae praeter se carum. quid est, quod illam ab indulgentia

BVD 1 illa// (s *eras.*) **V** | suasoria sensum] **𝔯**; suasa sensus **B** suas// chena// sensum **V** sua scaena sensum **D** || alios ex illa causa sensus *Mg* || aeque] *He, Mg;* et quae **B** quae (a *del.*) **V** quem **D𝔯** || mutuatus] **D𝔯**; mutatus **BV** *corr.* **V**[1] || 2 praefacio **B** || 3 didicerunt] *Gz;* didicerant **BVD**; *cf. Plin. 20,160* || *prius* ut] uti **D** || immot **B** || 4 reddit **D** || et ignes exagitata restituat **E** || *cf. Gell. 11, 2, 6* || *fort.* vires *Kss* || otium *om.* **BVD** *add.* **E𝔯** || 5 et rubiginem ducit *om.* **BVD** || ferrum situ rubiginem ducit **E** || desidiam **VD**, ⟨virtutem⟩ desidia *He,* ⟨artes⟩ desidia *Gz* || 6 *Ovid. am. 1, 2, 11 seq.* || iactata **V**[1] || facet **B** face// (t *eras.*) **V** || 7 concuentemmor **B** || 8 habebat **B** || 9 controuersia **B** || Fuscum] **BD𝔯**; fuscus **V** || ⟨et⟩ ut *Schg* || 10 longae **BV** *corr.* **V**[1] || ingeniosis **B** || 11 locos] **D** *(Schott);* iocos **BV** | *discurrebat] *Gz;* discurrerat **BVD**, discurreret *Schott* || 12 laboris] *fort.* favoris *Gz* || viro] uro **B** | 13 permitta **B** || 15 num *Fb* || 16 socerum] **D𝔯**; socrum **BV** | pater] **𝔯**; patrem **BV** socer **D**, pater, si *G* peieorarauimus **B** || obiurgator] *cod. Vatic. Schotti;* obiurgatur **BVD** || 17 nostro **V** effremato **B** || quaeritur **B** *om.* **VD** || quemquam] *He;* quamquam **BVD** || 18 filis *He;* filiam **BVD** || praeter se] *Rebling;* praeteris **BVD**, prae ceteris *He* || q est] *He;* quidem **BVD** || quod] quod ob **B**, ob quod *Gz* || *illam] *Gz;* illum **B**

sua avocet? di boni, quomodo hic amavit uxorem? amat filiam 10
et abdicat; dolet periclitatam esse et ab eo abducit, sine quo
negat se posse vivere; queritur periculum eius, qua paene caruit,
hic, qui amare caute iubet. facilius in amore finem inpetres quam
modum. tu hoc obtinebis, ut terminos, quos adprobaveris, custo-
diant, ut nihil faciant nisi considerate, nihil promittant nisi ut
iure pacturi, omnia verba ratione et fide ponderent? senes sic
amant. pauca nosti, pater, crimina: et litigavimus aliquando et
cecidimus et, quod fortasse non putas, peieravimus. quid ad
patrem pertinet quod amantes iurant? si vis credere, nec ad
deos pertinet. non est, quod tibi placeas, uxor, tamquam prima 11
peccaveris: perit aliqua cum viro, perit aliqua pro viro; illas tamen
omnis aetas honorabit, omne celebrabit ingenium. fer, socer, felici-
tatem tuam. magnum tibi quam parvo constat exemplum! in reli-
quum, ut iubes, diligentiores facti sumus; errorem nostrum confi-
temur; exciderat iurantibus esse tertium, qui magis amaret: sic,
di, sit semper. perseveras, socer? recipe filiam: ego, qui ‖ pec-

BVD 1 amabit *Schg* ‖ 2 abduit **B** abduci (uci *in ras.* **V**²) **V** ‖ 3 quaeritur **BV** ‖ quam paene necavit *Lipsius,* quam paene necat *Gz* ‖ 4 qui *del.* **τ** ‖ ⟨. sciat⟩ hic, qui . . . iubet: *Gz* ‖ amare] **D**²**τ**; amaret **BVD**¹ ‖ cautae **BV** *corr.* **V**¹ ‖ inperes *Lipsius* ‖ 5 modū *corr. ex* modo **V** ‖ tu hoc obtinebis, ut] *O. Jahn;* tu hoc optionibus et **B** tu (tui **V**²) hos optionibus **V** tum (tu **D**²) hos optionis **D** tu ne his (*vel* tum hos) opponis **τ** ‖ quos adprobaveris] *Bs* (q. tu a.); quasi (quos **τ**) adprobaturi **BVDτ** ‖ 6 faciam **B** ‖ *ut iure] utius **BVD**, ocius *Lipsius,* citius *Schg, fort.* ut tu vis *vel* utique *Bs,* tutius *Novák,* utilius *Linde,* res *Gz* ‖ 7 pacturi] *Gz;* facturi **BVD** ‖ *fort.* promittat, nisi ut ⟨in⟩ ius se acturus *Schg* ‖ 8 amant *corr. ex* ament **B**, ament *Gz* ‖ 9 cecidimus] **VDE**; cecimus **B**, decidimus *Gr obs. 2, 6* ‖ quod fortasse] **E**; fortasse quod **BVD** ‖ peiorauimus **BV**¹ ‖ 10 patres **D** ‖ quid **BV**¹ ‖ iurent **VD** ‖ si vis credere] *Gz;* sibi credere **BVD**, sibi temere *Novák* ‖ iurant sibi? credo, nec *Thomas* ‖ 11 deos] **D**; eos **BV** ‖ primum **τ** ‖ 12 perieris *Fb* ‖ *cf. 2, 5, 8* ‖ *prius* perit] periit *vg* ‖ *post.* perit] per **B**, periit *vg* ‖ 13 honorabitur **B** honerabitur **V**¹ ‖ omnis **B** omnes (s *del.*) **V** ‖ celebrauit **B** ‖ fer, socer] *Rom;* per socer (-eri **V**) **BVDτ** ‖ 14 tua **B** ‖ 15 ut iubes *om.* **D** ‖ dilientiores **B** ‖ 16 exciderant urantibus **B** ‖ sic desit semper **BVD**, si desipere *He* ‖ 17 seueras **B** perseuera (*in fine* s *eras. in* **V**) **VD** ‖ filia **B**

cavi, poena dignus sum; quare uxori notae causa sim, socero orbitatis? discedam e civitate, fugiam, exulabo, utcumque potero desiderium misera et crudeli patientia perferam. morerer, si solus
12 moriturus essem. declamabat autem Naso raro controversias et non nisi ethicas; libentius dicebat suasorias: molesta illi erat omnis argumentatio. verbis minime licenter usus est nisi in carminibus, in quibus non ignoravit vitia sua, sed amavit. manifestum potest esse, quod rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres versus, invicem petit, ut ipse tres exciperet, in quos nihil illis liceret. aequa lex visa est; scripserunt illi quos tolli vellent secreto, hic quos tutos esse vellet: in utrisque codicillis idem versus erant, ex quibus primum fuisse narrabat Albinovanus Pedo, qui inter arbitros fuit:

semibovemque virum semivirumque bovem;

secundum:

et gelidum Borean egelidumque Notum.

tertium:

. . . .

ex quo adparet summi ingenii viro non iudicium defuisse ad compescendam licentiam carminum suorum, sed animum. aiebat interim decentiorem faciem esse, in qua aliquis naevos esset. ||

BVD 1 quasi D notae] *Schg;* nota **BVD** || sit **BVD** || 2 e] e// (t *eras.*) **V** || exultabo **B** exul//abo (t *eras.*) **V** || 3 referam morer **B** || 4 et] *Schg;* set **B** sed **VD** || 5 eticas **B** || moleta **B** || //illi **V** || 6 nisi] **D**[2]; non **BVD**[1] || 7 vitia] **D** *et in marg.* **τ**; uita **Bτ** uitam **V** || suam **Vτ** || 8 tolleret] tollere liceret *Birt Buchw. 95, 5* || 9 petiit **D** *(vg)* || ipsi **VDτ** || exciperent **VDτ** accipiant **T**; *cf.* **E** || quo **D** || 10 illis] **τ**; ille *corr. ex* le **B** illi **VD** || scripserant **E** || 11 *verba* secreto . . . vellet *om.* **BVD** *add.* **Eτ** (*sed* **τ** *om.* secreto) || in utrisque] **E**; nutrisque **B** de utrisque **VD** || 12 fuissent (n *del.*) **B** fuisse// (t *eras.*) **V** || Albinovanus Pedo] **Eτ**; alibi nouanus redo **BV** albinouanus rhedo **D** || 14 *Ovid. art. am. 2, 24* || simiuobem que **B** || semiuirum **B** || bouem// (q; *eras.*) **V** || 15 sed **D** || 16 *Ovid. am. 2, 11, 1*[illegible] et] et (t *del.*) **V** e(gelidum) **D** || boream **BVD** || 17 tertium *add. et lacunam, in q*[illegible] *versum Ovidii fuisse suspicatur, significavit Thomas* || 19 adpareret **B** apparet **V**[illegible] summi ingenii] **Dτ**; summum genus **BV** || iuditium **B** || pescen ad condam **B** 21 facem essem **B** || neuos **B** neuus **VD**; *cf.* **E** || esset] **E**; fuisset **BVD**, inesset [illegible]

III.

Raptor, nisi et suum et raptae patrem intra dies triginta exoraverit, pereat.

Raptor raptae patrem exoravit, suum non exorat. accusat dementiae.

Porci Latronis. 'Moriar' inquit, 'moriar'. dic ergo verum; 1
non flebo. quid contremescis, pectus? quid, lingua, trepidas? quid, oculi, obtorpuistis? nondum est tricesimus dies. vitam rogas? dedi et perdidisti. 'mori' inquit 'filium vis'. ego te mori volo? immo furor tuus, illa caeca et temeraria cupiditas, et inter haec pater illius, qui nimis cito exoratus est. quare tam cito senex ille remisit iniuriam? ne tristiore quidem vultu expugnatam filiae pudicitiam tulit. timeo, ne verum sit quod audio, ne novo inauditoque more de nuptiis puellae vitiator exoratus sit.
Cesti Pii. Quo melius de sene iudicare possitis, narrabo me 2

BVD 2 *cf. Quint. 9, 2, 90; Quint. decl. 349* | sum **B** | 3 exoraueri V^1 4 raptor *om.* **B** | patre **B** | sum **B** ‖ exorauit V^2D | 5 accusatur (*corr. ex* accusat **V**) **VD** | 6 timore iam, inquit *C. Wachsmuth de Cratete Mallota (Bonnae 1860) thes 7; cf. F. Jonas Zeitschr. f. d. GW. 1874, 125* | dic ergo verum; non flebo] *C. Wachsmuth;* odie (hodie **VD**) ego uerum (uirum **VD**) non fleo **BVD**; *cf. p. 148, 1* ‖ *verba* 'moriar' inquit . . . verum *post* exoratus sit *(v. 14) transp. et* non fleo *servat Gz* ‖ 7 *prius* quid] qui **B** | contremescis] **E**; contremescit **B** contremiscis **VD** | *pectus] senectus **BVD**, senect⟨um pect⟩us *Thomas* ‖ 8 obtorpuistis] **E** *(cf. p. 24, 13);* exstipuistis **B** obsti(-stu **D**)puistis **VD**, extorpuistis *Gz* | stricesimus *(prim.* s *del.)* **B** tricessimus (*prius* i *corr. ex* e) **V** | 9 perdidisse **B** ‖ filius V^1 | 10 *post* cupiditas *lacunam statuendam esse cens. Ml* | 11 illius] $D^2\tau$; illis (*comp. scr.* **BV**) BVD^1 | 12 me **VD** | trisciore **B** tristiorem **VD** | equidem **VD** | vultu] **E**; uult **BVD** ‖ 13 puditítiam **V** ‖ quid **B** *post.* ne] *Herv;* re **BVD** te *τ* | 14 novo] **B***τ*; noua **VD** | dae **V** nuptis **B** | vitiator] *Bs;* uiciatur **B** *om.* **VD** ‖ exomasit **B** exomassit **VD** exornassit *vel* exorassit *τ*, exoraverit *Bs* | 15 cest **B** | de sene] *O. Jahn;* des herede **B** de haerede **VD**, de sene ⟨me *vel* reo⟩ *Gz,* de re *vg* | diiudicare *O. Ribbeck* | possitis] **D***τ*; possithis **B** positis **V**

iuvenem. habui patrem sanae mentis nec tam severum, ut crudelis esset, nec tam indulgentem, ut incautus. duxi uxorem, quam pater iusserat, nec tamen nuptiarum mearum me paenitet. fili, nonne saepe excandui, saepe reconciliatus sum, saepe quod nega||veram dedi? ipse dispensasti triginta dies, ut haberet primos socer, medios reus, novissimos pater. ne omnia *vitia* a prima adulescentia repetam, virginem rapuit, patrem accusat: haec intra dies triginta. putas me accusatori promissurum quod filio negavi? 'impetravi' inquit 'ab illo': alii aiunt illum a te. mediis me diebus accusas. *quare* rapuisti virginem, cum tam libenter viveres?

3 Arelli Fvsci patris. 'Moriar' inquit: etiamnunc minaris? nondum rogas? 'quousque' inquit 'rogabo?' iam lassus es nec adhuc ullum rogasti. 'non possum' inquit 'exorare tam diu'. novo more obicit dementi constantiam. 'quid ergo? tu poteris videre morientem filium?' fortasse non potero et ideo irascor, dum licet. Pompei Silonis. Haec audacia eius ex parte culpae meae est: nimium indulgenter nutritus est, omnia sibi putat licere, nihil umquam me rogavit. 'ignovit' inquit. ita aliquis ante me rogatus est? non nosti condicionem legis tuae: in hac culpa *qui pares* sententias habent pereunt. ipse se ad alienam misit, lex illum

BVD 1 iuuene **τ** | sane **B** || tam seuerum *corr. ex* tamen seuerus **V** tam seuerum ⟨scilicet⟩ **D** || 3 luserat **B** || nec] *Ml, Otto;* et **BVD** || 4 nonne] non meo **B** non nec *rad. corr. ex* non meo **V** nonme **D**, *fort.* (filio) meo *Kss, Mg; cf. Sander Sprachgebr. 1, 19* | excanduis **BV** *corr.* V^1 || reconciliatus (*post.* c *corr. ex* s) **V** || 5 dispensastis *(in fine* s *del.)* **B**, dispensasti sic *Gz* || ut] et **B** | 6 reus *corr. ex* reos **V** || nouissimus BV^1 | vitia *add.* **E** || a *om.* **BV** *add.* **Dτ** ab (*om.* prima) **E** || 7 adulescentia] **Dτ**; adulescentiam **BV** || haec] hei (*i. e.* hec) **D** hoc **E** | 8 promisserum **B** permissurum **D** || 9 alii] **τ**; ali **BVD** || mediis] **Dτ**; medis **BV** || 10 accuses V^1 || *quare *add.;* ⟨cur⟩ *Kss,* ⟨cur non potius rogas? cur⟩ *Gz* | cum] ⟨et⟩ cum **BVD** || 11 ⟨et tamen⟩ etiamnunc *Gz* || minaris] **TD**; miraris **BV** || 12 quousque] *Bs;* quius : que **B** quisque **V** quid **D** 14 dementi] *Bs;* demente **B** dementiae **VD** || dementiam constanti *A. Köhl*[e] 16 audatia **V** | meae] me **B** | 17 putat] *cf.* **E** | nihil umquam] *cf.* **E**; ne ill quam **BV** nec ille unquam **Dτ** || 18 ita] **E**; et **BVD** || 19 conditionem **B** hoc **Dτ** | culpa qui pares] *Konitzer;* culpares **BV** tibi pares **Dτ**, qui pares 20 sentias **BV** parcunt D^2 || ab aliena **B** | ipse me ad alienam admisit

misit ad meam. 'raptor, nisi et suum ét raptae patrem exoraverit, pereat'. vis scire, lex utrum maluerit? non exorari: irascitur. ex duobus patribus eum raptor accusat, qui legem sequitur. Arelli Fvsci. Miraris me dubitare? ipsa lex inter mortem et 4
nuptias dubia est. quid me intempestivae ‖ proditis lacrimae? nondum erat tempus fatendi. non est, quod tibi quicquam promisisse lacrimas putes: fleo, quod necesse mihi est filium spectare morientem. quid facturus sim, adhuc nescio; utique tu ante tricesimum diem nescies. 'exoravi' inquit '*raptae* patrem'. quid ergo mihi molestus es, si hoc tibi satis est? Moschi. Effregit fores et identidem leges invocantem coegit pati stuprum: nisi tam facile puellam exoravit quam patrem. mortem vitiatione meruit, accusatione deprecatur; consumuntur interim dies. uter nostrum illos consumit? 'rogo' inquit. non est fortunae meae rogari; nunc ego rogare debueram, qui periclitor. Papiri Fabiani. Demens 5
sum. vides enim, turpiter vivo, meretricem amo, legem ignoro, dies tuos non numero. ad iudices vocat iudicem suum. 'ergo moriar' inquit. hoc si reo dicis, non curo; si iudici, videbo; si

BVD 1 misit ad meam] admisit ad meam (mea **B**) **BVD**, *fort.* *ad meam misit ‖ sum **B** ‖ patre **B** ‖ 2 utram **VD** ‖ exorari] *Bs;* exoratio **B** exoratus **VD** ‖ 3 raptor] p̄r **D** ‖ seqtur **B** ‖ 5 intempestiue **B** ‖ 6 nundum **B** ‖ fatendi] *Schg;* faciendi **BVD** ‖ quiquam **B** ‖ 7 putes] **Dτ**; putas **BV** ‖ expectare **B** ‖ 8 facturis **B** ‖ utque **B** ‖ 9 nescies (ne *del.*) **V** scies **D** ‖ exoravi] *Fb;* exorauis **B** exorabis **VD**, exoravi eius *Schg* ‖ raptae *add. Fb* ‖ 10 Moschi] *W. Baumm de rhet. Graecis (Cruciburgi Sil. sup. 1885) 13 seq.; cf. Bs Fortschr. d. Alterthumswiss. 1880, II 142, O. Hirschfeld Sitzungsberichte der Ak. d. Wiss. zu Wien 103 (1883), 281*^{2}; osci **B** osi **VD**; *cf. Kss N. Beitr. 15* ‖ etfregit **BVTD** *corr.* **T**^{1} ‖ 11 facilem **BV** *corr.* **V**^{1} ‖ 12 mortem vitiatione] *Gr;* morte uitati(-ci **B**)onem **BVD** ‖ 13 deprecatus **VD** ‖ consumunt **B** ‖ 14 illos *om.* **D** ‖ non] nunc **Dτ** ‖ fortunae] *Bs;* tunc **BVD**^{1} nunc **D**^{2} ‖ me **VD** ‖ rogas **Dτ**, rogare *Ml* ‖ 15 fablani **B** ‖ 16 vides enim] *Gz (cf. p. 19, 15; Gr ad 2, 4, 5; Gz ad Sen. dial. 7, 18, 3);* uides **BVD** *(vg)* uides nimirum **E**, iudices *He,* videlicet *Kss N. Beitr. 25* ‖ leges **BVD** ‖ 17 non] non ⟨ignoro⟩ (ignoro *del.*) **B** ‖ vocat] *Bs;* uocati **B** uocati⁄⁄ ⟨ad⟩ **V** uocatus ⟨ad⟩ **Dτ** ‖ sum **BVD** ‖ *verba* ad iudices . . . suum *post* intellego *(p. 140, 1) Bs, post* rogat *(p. 140, 2) He transponi iussit, hic fort. recte* ‖ 18 hoc *corr. ex* huius **V** ‖ ridebo *O. Ribbeck*

dementi, non intellego. *demens, inquit, es:* et huic aliquis ignoscere potest, qui sic rogat? vos mei iudices estis, iste habet suum iudicem nec potest inexorabilem queri, quem nondum expertus est.

6 Ivni Gallionis. 'Rogo' inquit. nunc? hic? sic? si volebas rogare, admovisses propinquos, amicos, maiorum imagines, lacrimas, repetitos alte gemitus. ‖ testor deos, sic rogaturus fui puellae patrem. 'quando' inquit '*misereberis?*' *cum* vultum in supplicis habitum summiseris, cum dixeris: 'paenitet quod rapui, quod te priorem non rogavi', cum dixeris te dementem fuisse, deliberabo cum amicis, deliberabo cum propinquis, deliberabo cum tua matre. me miserum, quam paene promisi! *dura,* anime, dura; here fortior eras. et multum habeo, quod deliberem; diversi me adfectus distringunt, inter reum et patrem distrahor; hinc iniuria est, hinc natura. quid properas? nemo tibi praeter me rogandus est. 'ergo' inquit 'misereberis?' nihil promittam ante tricesimum diem. o me miserum, quod tantum triginta diebus irasci possum! longiore

7 tempore opus erat. audi a demente exempla huic crimini: denis vicenisque annis inter bella iuventus consenuit; nos dies triginta ferre non possumus! deliberabo: lex nihil vult temere fieri; magna res est, inquit: delibera, cogita, tempus accipe. effregisti domum civis, ut dicis etiam misericordis; morere: non est hoc nocenti

BVD 1 demens, inquit, es *add.* **E** ‖ huic] hic **B** ‖ 2 iste ħ sum **B** ‖ 3 exorabilem **B** ‖ quaeri **BV** ‖ 4 sic] D^{2}; sit **BVD**^{1}𝔱 ‖ nunc ut hic sit uolebas 𝔱 ‖ 5 imagine **B** ‖ 6 gemitos **B** ‖ 7 'quando' inquit 'misereberis?' cum] *Thomas;* quando inquit **BVD**, quando, inquam, *Schg,* ⟨'rogo'⟩ inquit. quando *R. Wachsmuth,* quando invitum *Kss,* quando *Otto,* quando ⟨ignosces?⟩ inquit *Novák, Gz* ‖ vultum] *Fb;* multum **BVD** ‖ supplicis] 𝔱; suppliciis **BVD** ‖ 8 rapuit (t *del.*) **V** ‖ te priorem] 𝔱; terriorem **BV** deteriorem **D** ‖ 10 propriasquis **BV** *corr.* V^{1} ‖ 11 poene **BVD** ‖ dura *add. Quint. 9, 2, 91* ‖ dura; here] *Quint. 9, 2, 91;* durere **BV** diu ere **D** dura heri 𝔱 ‖ 13 reum] eum **VD**^{1} ‖ 15 ·XXX· **BV** ‖ o me miserum] **E**; miserum omne **BV** miserum me **D**𝔱 16 longiore (e *rad. corr. ex* ē) **V** ‖ 17 opus *corr. ex* tempore **V** ‖ crimine *(dativus recte se habere non vid.), fort.* ⟨apta⟩ (huic) crimini *C. Schenkl* deni quinis *Gz* ‖ *fort.* *senis vicenis *vel* denis vicenisve ‖ 18 est (ē **B**) senuit **B** *corr.* V^{1}, consenescit *Schg* ‖ nos] *fort.* hos *Gz* ‖ 19 emere **BV** *corr.* V^{1} ‖ magnas **B** 20 effecisti **B** ‖ 21 cuius **B** ‖ *fort.* innocenti *Kss*

grave; ego nihil peccavi: propter te mori cupio. ratio a me exigitur alienae culpae, meae potestatis. 'quid ergo facturus es?' non pronuntiabo ante supremam. quid miraris, si illum citius exorasti? facilius est iniuriam donare quam crimen. agedum, *procede* in medium, senex, cuius misericordia crudelis sum: non putasti ‖ mecum deliberandum? unde scis, qualem filium habeam? ego certe adhuc nescio, qualem filiam habeas. 'iam' inquit 'angustum tempus est': et tibi vacat accusare? nullum tempus uni verbo angustum est. Vibi Rvfi. Quis umquam praeter me *sic roganti* 8 ignoscere iussus est? 'iam' inquit 'tempus angustum est'. ita non putas me subducere quantum supersit? 'iam' inquit 'tempus angustum est'. angustum erat, si duos rogare deberes. 'angustum tempus est' exclamat; 'nescio, quando rogem'. ergo me priorem rogare debuisti: non dico quia dignior sum, qui prius roger, quia pater tuus; id quod minimum est, propius habito. hoc videlicet illa pars legis pertinebat: 'et suum patrem exoret'. P. Asprenatis. Sic aliquis exorat? sic deprecatur? apparet nunc te primum rogare. demens sum: immo si vis argumentum dabo tibi: filius meus moriturus est, et nondum testamentum meum mutavi. Corneli Hispani.

BVD 1 *fort.* peccavi: ⟨et⟩ *Gz* ‖ 2 meae] me **B** ⟨non⟩ meae **VD** ‖ 3 supremam] *Schg;* sup(sup̄ **B**)remum **BVD**; *cf. Varro de l. l. 6, 3; Plin. 7, 212; Turnebus et Gr ad Plauti Asin. 3, 3, 4* ‖ quid] **τ**; quid(-it **B**) si **BVD**[2] quid sic **D**[1] ‖ ocius **D** ‖ exhorauisti **BV** *corr.* **V**[1] ‖ 4 agedum] **Dτ**; ag(ac **B**)endum **BV** ‖ procede *add.* **E** ‖ 5 cuius (us *del.*) **V** ‖ misericordia] **τ**; misericordiae **BVD** ‖ 6 scis] hiscis **B** autem scis **VD**, tu scis *Bs* ‖ quem **D** ‖ ego] **Dτ**; ergo **BV** ‖ 7 filium **VD** ‖ 8 uaccat **V** ‖ ullum **B** ‖ *verba* nullum . . . angustum est *(v. 9), quae in* **BVD** *post* habeas *(v. 7) leguntur, huc transp. Otto* ‖ 9 biui **BV** ‖ *sic roganti *add. (cf. p. 140, 2 et 142, 3);* ⟨accusatus *vel* ab accusatore⟩ *Bs,* ⟨sic⟩ *Kss, fort.* *⟨accusanti⟩; *nihil addi vult anonymus in Lit. Centralbl. 1869, 1064* ‖ 13 ⟨ac⟩ nescio *Gz* ‖ quando rogem] *Bs;* quod roga **B** quod (quid **Dτ**) rogem ⟨roga⟩ **VDτ**, quoad rogem *Gz* ‖ 14 qui] quia **BVD** *corr.* **D**[1] ‖ 15 tuus] **TD**; tus **BV** ‖ quodi (i *del.*) **V** ‖ proprius **BV** *corr.* **V**[1] ‖ huc **Dτ** *(vg); cf. ad p. 45, 16* ‖ uideo **BVD** ‖ 16 par **BV** *corr.* **V**[1] ‖ et] ut **V** ‖ P. Asprenatis] *Bs;* paspraenati **B** pars patrem nati (nate **τ**) **VDτ** ‖ 17 aliquis (s *del.*) **V** ‖ appare **B** ‖ 18 demen **B** ‖ tibi] tum **τ** ‖ 19 est, et] *Bs;* sit **BVD** ‖ nundum **B** ‖ meum *del. Schott*

Multi me adfectus diducunt: necesse est de aliis querar, de aliis erubescam, de aliis timeam, de omnibus etiamnunc deliberem. ne ille quidem, quamvis dicatur nimis exorabilis, ignovisset, si sic rogatus esset.

9 Pars altera. ARELLI FVSCI patris. Me miserum, pater! irae tuae detractum est nihil, at tempori multum. infelicior sum, quam si neutrum exorassem; mortem timeo, postquam mihi omnes gratulati ‖ sunt. quid tibi, optime socer, pro ista misericordia tua, qua mihi et patri meo pepercisti, precer nisi superstitem filiam? PAPIRI FABIANI. Non possum dissimulare, pater: quod illum exoravi, tuum beneficium est; certe cum exoratus est, hoc dixit: aliud quidem suadebat dolor meus, sed quid faciam? patris tui misereor. miserere, pater: scis, quam brevis sit advocatio mea. 'misereor' inquit; vis verum dicam, quid dixerit? 'patris tui'.
10 unde ego miser ab hoc patre veniens timerem patrem? CESTI PII. Timeo mortem nec iam habeo, cui parcam. MARVLLI. Si tibi tam pertinax adversus me odium est, audacter quid sis facturus pronuntia; dic exorari te non posse. quid me incerta mortis expectatione suspendis? sollicitus inter somnos quoque velut admotam cervicibus meis securem expavesco. si non inpetro, ut vivam, hoc certe inpetrem, ne diu moriar. non est, quod putetis legem in numero dierum angustam fuisse: *est* lex illius diu mori.

BVD 1 *prius* aliis] alis **B** | *post.* aliis] dalis **B** ‖ 2 alis **B** ‖ timeo **BV** ‖ etiamnunc] **D**τ; etiamnum **BV** 3 quidem qui dicitur τ ‖ ignouisse **BV** *corr.* **V**[1] ‖ 5 alter. **BV** | arellii **D** *om.* **BV** ‖ patri **V** ‖ 6 detractu **B** ‖ at] *Bs;* et **BVD** *om.* **E** ‖ 7 neutru **B** ‖ p; quam **B** ‖ omnes] *Kss;* homines **BVD** ‖ 9 quam **BV**[1] ‖ 10 capiri flabani **BV**; *post haec verba rursus incipit* **A** *(cf. p. 133, 8)* ‖ dismulare **A** ‖ exoranit (t *del.*) **V** ‖ 11 tum **AB** ‖ benefitium **V** ‖ 12 ali **AB** ‖ patris tui] patris iudicio **O**, *fort.* patris tui beneficio *Kss* ‖ ⟨patris,⟩ patris tui dico *Thomas, Gz* ‖ 13 sit] scis **B** | 14 *ante* misereor *rhetoris nomen omissum esse suspicatur Thomas* ‖ quid dixerit] τ; qui dixeris **O** *corr.* **D**[1] ‖ 15 uenens **A** ‖ 16 parcam] *Thomas;* peream **ABD** peream *corr. ex* paream **V** *(cf. 7, 5, 5),* (cur) parcam ⟨mihi⟩ *Schg, fort.* (cur) pereum *Kss,* (quin) pereum *Gz,* qui parcam *C. Schenkl* ‖ marilli **AV** marylli (-llii **D**) **BD** | 17 aduersum **D** ‖ sis] si **AV** *corr.* **V**[1] ‖ tacturus prononcia **B** | 18 mor **A** | 19 somnos] soceros τ ‖ 20 securim **VD** ‖ 21 putetis] **D**τ; putatis **C** ‖ 22 angusta **AB** ‖ est *add. Bs* ‖ ilius **B**

responde, pater: servaturus es filium? iam tempus fuit; es occisurus? iam tempus est. non possum metum sustinere ultra nec tormenta *tot* diebus pati: et in me mihi aliquid licet. Blandi. Ita parum tibi contigit, quod solus periclitante filio non rogas?

Latro sic divisit: an intra tricesimum diem raptor cum alio 11
agere possit, sicut non potest qui ‖ in custodia est, qui in carcere. etiamsi cum alio potest, an cum patre possit, quoi vitae mortisque arbitrium datum est, an illi accusare eum liberum sit, quem mortiferum est non exorasse? etiamsi cum patre potest agere, an ob id possit, cuius faciendi potestatem lex patri dedit: 'ista enim ratione nihil licet, si aut exorari aut accusari ei necesse est'. deinde si potest agere, an debeat. irascendi causas tractavit, quod rapuit, quod alium prius rogavit, quod patrem non rogavit, quod etiam accusat. si non exorari *a* filio dementia est, an tamen damnari dementiae non possit, cum adhuc an exoretur incertum sit. hic paternos adfectus tractavit spem facientis. non probabat Fuscum, qui paulo apertius agebat: est, *inquit, contra* controversiam promittere. potest nihilominus et bonus agi pater et non exoratus. Fabianvs hanc quaestionem fecit et in ea multum mora- 12

CD 1 <si> seruaturus VD | iam *rad. corr. ex* nam V | fugit V[2] ‖ es] *Gz;* si O ‖ 2 nec] *Bs;* haec O ‖ 3 tot diebus] *C. Schenkl;* diebus O, diutius *Bs,* <triginta> diebus *Kss* | paci et BV paucis et Dτ im me C ‖ mi C *corr.* V[1] | aliud D ‖ 4 periclitante] Dτ; pereclitante C ‖ 5 intra] in A | tum B | alio] *Fb;* filio O patre τ, ullo *Gr* ‖ 6 egere C *corr.* V[1] carcere <est> T | 7 possit] posset C *corr.* V[1] ‖ quoi] *Bs;* quod O, cui *Rom* ‖ 8 mortisque] mortis siue C mortisue suae V[2]D mortisque sue τ, mortisque in se *Gz* | an] τ; cum O, num *Bs, Mg* *sit] est O *(Bs, Kss, Mg)* ‖ 9 quem] quoi *Mg* ‖ exarasse BV[1] ‖ 10 an ob id] *Rom;* a nobis C ‖ an ab (in τ) iis possit quibus Dτ ‖ 11 iste C isti V[2]Dτ ratione] TD; rationem C ‖ si aut] si aut *(supra* aut *linea eras.)* V ‖ 12 possit D | causas] *Bs;* causa C causam V[2]D | 13 *patrem] me O, *fort.* se *Schg* ‖ 14 exorari a] *Bs;* exorati C exorauit V[2]D ‖ an tamen damnari dementiae non possit] *Bs (fort.* *non *del.; cf. § 14;* nunc *C. Schenkl);* tantamendam dementia (-cia B) non possum C tantam dementiam ferre non possum *corr.* V[1] *et sic* D | 15 an] τ; ante O ‖ exhortetur D ‖ 16 paternon adfectos C *corr.* V[1] | 17 aperitus C, peritius *Novák* ‖ *inquit *add.* ‖ contra *add. Kss* ‖ 18 nihilhominus A ‖ 19 *hanc] eam O, illam *Kss,* aliam *Otto* ‖ questionem A ‖ ea] eam O | miratus O

tus est: dementiae non posse agi nisi cum eo, qui morbo fureret; in hoc enim latam esse legem, ut pater a filio sanari deberet, non ut regi. LATRO eleganter dicebat quasdam esse quaestiones, quae deberent inter res iudicatas referri, tamquam, an quidquid optaverit vir fortis aut tyrannicida accipere debeat: quasi iam pronuntiatum sit non debere, nemo iam hanc quaestionem tractat, || sicut ne illam quidem, an quidquid pater imperat faciendum sit. inter has putabat et hanc esse, an pater ob dementiam, quae morbo fieret, tantum accusari a filio debeat; aiebat enim manifestum esse e lege et de officio patris quaeri et fingi quasdam controversias, in quibus pater furiosus probari non possit, *nec* absolvi tamen propter impietatem nimiam, libidinem foedam. quid ergo? aiebat; numquam utar hac quaestione? utar, cum aliis de-
13 ficiar. POLLIO ASINIVS aiebat hoc Latronem videri tamquam forensem facere, ut ineptas quaestiones circumcideret, *sed* in nulla magis illum re scholasticum deprehendi. remittit, inquit, eam quaestionem, quae semper pro patribus valentissima est. ego [semper] scio nulli a praetore curatorem dari, quia inicus pater sit aut impius, sed quia furiosus; hoc autem in foro esse cura-

CD 1 dementiam **V²D¹** ‖ 2 lata **A** ‖ 3 eteganter **A** ‖ questiones **AV** ‖ 4 interre si **C** *corr.* **V¹** ‖ an *om.* **A** ‖ 5 aut] **τ**; an **O** *corr.* **D¹** ‖ tyrannicidia **A** ‖ quasi iam] quoniam *Bs* ‖ 6 sit] est **O** *(Bs)* ‖ hac **C** *corr.* **V¹** ‖ quaetionem **B** ‖ 7 sicut] situt **C** *corr.* **V¹** ‖ 9 fireret **VD**, (qui morbo) fureret *Bs* ‖ accusari] **Dτ**; accusante **C** *corr.* **V¹** ‖ a] e **B** ‖ debeat *corr. ex* habeat **V** ‖ manifestum esse e] *Bs;* manifestius esse de **O**, manifeste ius esse e *Gz* ‖ 10 offitio **BV** ‖ queri **C** ‖ fingi ⟨ad⟩ quasdam (ad *del.* **V¹**) **C** ‖ 11 nec *add. Herv* ‖ possit, absolvi tamen ⟨nequeat⟩ *Bs* ‖ 12 *post* foedam *nonnulla ex § 16 inserenda esse videntur* ‖ 13 ego **V** ‖ questione **AB** ‖ ce malis defici(-ti **V**)ar **O** ce malus defitiam *corr.* **V¹** et malis deficiam (-ar **τ**) **D²τ** ‖ 14 polio **C** ‖ asinus **A** ‖ uiderit **C** *corr.* **V¹** ‖ 15 questiones **C** ‖ sed *add. Kss* (set) ‖ nulla] **Dτ**; nullam **C**, n tamen (*om.* sed) *Gz* ‖ 16 deprendi **C** *corr.* **V¹** ‖ remitti **B** ‖ inquidem am 17 questionem **AB** ‖ alentissima **ABV¹** ‖ 18 semper *del. Schg; fort.* nempe *K* nulli a praetore] *Schg;* nulla p̄r̄ **AB** nulla (-lum **V²D**) preter **VD** nullum pat qui amicus **B** quia iniquus **V²** ‖ 19 sit] **D**; sit ⟨aut hoc autem (auttem **B**) *corr.* **A²** ‖ impius *corr. ex* ipsius **B** ‖ qua **C** *corr.* **V²** ‖ funosus **A** ‖ aut **F**

torem petere, quod in scholastica dementiae agere. Gallio et 14
superiore usus est quaestione et illam adiecit: an agi cum patre dementiae possit ob id, quod fecerit, non ob id, quod facturus sit. neminem iniuriarum accusari, quod iniuriam facturus sit, nec adulteri, quod adulterium commissurus sit; *sic ne* dementiae quidem, quod demens futurus sit. atqui tu non, inquit, mecum agis, quod non exoravisti, sed quod non exoraturus es; puta enim hodie me exorari: demens non ero. demens videor, qui uno verbo sanari possum? lex triginta dies dedit, quia iudicavit aliquem duriorem futurum. etiamsi demens est qui non exoratur a filio *tricensimo die,* numquid et qui vicensimo? ergo non potes hoc nomine damnare me, quod exoratus non sim; etiamnunc enim exorari possum. ita, si vis verum, agere mecum hoc crimine non potes; utique *intra* triginta dies exorari possum, post triginta queri non potes: aut crimen non habeo aut accusatorem. 15
Silo Pompeivs fecit quaestionem, qua Gallio usus est, *et illam adiecit:* nihil acturum adulescentem, etiamsi damnaverit patrem; nihilominus enim periturum, quia lex nullam aliam salutis viam dedit raptori, quam si exoraverit patrem. Latro

CD 1 sco(scho **D**)lasticam **VD** ‖ dementiae agere] **τ**; dementia (-iam **VD**) augeret **O** ‖ galio **A** ‖ 2 questiones (*post.* s *del.* **V**) **C** ‖ patrem $\mathbf{ABV}^1$ ‖ 3 dementiae] **τ**; dementia **O** dementi $\mathbf{V}^2$ ‖ *prius* id *corr. ex* ob **V** ‖ 5 adulterii **Dτ** | sic ne *add. Bs;* ⟨ne⟩ *vg* ‖ 6 futurum **C** *corr.* $\mathbf{V}^1$ facturus **τ** ‖ atqui tu] **τ** *(sed* atqui *del.), (He);* ad(at **B**)quit (quid *corr.* $\mathbf{V}^1$) tu **C** aliquid tu **Dτ** aliud tu *corr.* $\mathbf{D}^1$ ‖ agis, quod non] **τ**; agis (egis **A**) non quod (non inquid **B**) **O** ‖ 7 exorauistis et **A** exoratisti set **B** excrasti sed *corr. ex* excratistis et **V** exorasti sed **Dτ** ‖ non *om.* **O** *add.* **τ** | puto **A**, ⟨frustra;⟩ puta *Gz* ‖ enim] *fort.* *autem ‖ 8 ego **D**, ero. ⟨ergo⟩ *Gz* ‖ uno] **τ**; uno ⟨ne⟩ **O**, uno ⟨me⟩ (. . sanare) *vg* ‖ 9 qui **C** *corr.* $\mathbf{V}^2$ ‖ 11 *tricensimo die *add. Ml* ‖ numquid] **D** *(Ven);* numque **C** num *corr.* $\mathbf{V}^1$ ‖ qui *om.* **D** ‖ uicesimo **V** ‖ potest (*post.* t *del.* **V**) **VD** ‖ 12 nosim **BV** ‖ 13 vis verum] *Gr;* quis uestrum **O** ‖ age **A**, agi *Gz* ‖ crimine] **τ**; crimen **O** ‖ 14 potest **O** *(Gz)* ‖ *utique intra] ut si que (quae **A** que . a $\mathbf{V}^1$) **C** ut si quem . ad $\mathbf{V}^2\mathbf{D}$, utique *Schg,* namque si (. . non potes,) *Gz* ‖ diem **C** *corr.* $\mathbf{V}^2$ ‖ exorare $\mathbf{V}^2\mathbf{D}$ ‖ p; **B** ‖ 15 quaeri **VD** ‖ potest **O** ‖ 16 questionem **AV** ‖ et adiecit *add. Schg,* *illam *add.; cf. v. 2* ‖ ⟨sub⟩iecit quaestionem ⟨ei⟩, qua . . . est: *Gz* ‖ 17 nihic **B** ‖ 18 nullam ⟨habeat⟩ aliam (habeat *del.* $\mathbf{A}^2\mathbf{V}^2$) **C** ‖ 19 uiuam **C** *corr.* $\mathbf{V}^2$ ‖ patre $\mathbf{BV}^1$

haec omnia quasi membra in aliquam quaestionem incurrentia tractabat, non ut quaestiones; tamquam hoc ipsum in illam aiebat quaestionem incurrere, in qua quaeritur, an raptor possit accusare patrem intra tricesimum diem. 'nam cum dico: non potes accusare eum, in cuius arbitrio positum est, moriaris an vivas, non magis quam magistratum in ius vocare, quam de iudicibus tuis ferre sententiam, non magis quam miles in imperatorem suum animadvertere, adicio: non opus est accusare; nihil enim tibi proderit; etiamsi damnaveris, morieris; lex enim, si non exoraveris, perire te vult; non || exoras autem, etiamsi damnas'. quare hoc non in quaestionis loco [non] ponebat? inbecillum
16 putabat. adparet enim *non* exigere legem ab eo, ut exoret patrem, qui non habet, quem exoret. puta enim patrem alicuius esse tam palam furiosum, ut nihil intellegat: hunc exorari a filio vult? atqui eodem loco est manifestus inclementiae. Fvscvs parum hoc putabat valens esse tamquam quaestionem, satis valens tamquam argumentum; et illam alteram quaestionem, non posse

CD 1 haec (hec **A**) ⟨quasi⟩ omnia (quasi *del.* **A**^{2}) **AB** | questionem **AB** curentia **C** currentia **V**^{2}**D** || 2 quaestiones] *Gz;* questionem **O** || quamquam **D** | 3 questionem **C** | quam **C** *corr.* **V**^{2} | queritur **AB** || rautor **AB** || 4 potest **O** 5 eum] **D𝔱**; cum **C** || cui **A** || uiuas *corr. ex* uiuis **V** || 6 de] hodie **O**, reus de *Gz* || 7 miles] **V**^{2}**D**; ille **C** || in *om.* **TD**^{1} (*add.* **D**^{2}**𝔱**) || 8 sum **C** *corr.* **V**^{2}, *fort.* tuum *Gz* | adicio] hoc dico *Ml* || non opus est] *Gz* (nec opus est); non potest **C** non potes **D𝔱** || 9 moreris **C** *corr.* **V**^{2} | 11 in] *He;* est **C** *del.* **V**^{1} *om.* **D** | questionis **C** || non *del.* **V**^{1} *om.* **D** | ponebat ⟨quod⟩ **D** || 12 *verba* adparet ... manifestus inclementiae *(v. 15) in § 12 transponenda ibique post* libidinem foedam *(p. 144, 12) inserenda esse censet Gz, id quod probaverim* | non *add. O. Jahn* || exiere **C** *corr.* **V**^{1} || habeo **C** *corr.* **V**^{1} || ut *om.* **C** *add.* **V**^{1} || 13 habeo **C** *corr.* **V**^{1} | puta] **𝔱**; putat **O** || 14 esse tam] *Herv;* esset (t *del.* **V**^{1}) an **C** esse et an **D** esse aut **𝔱** || furiorem **C** *corr.* **V**^{2} || 15 filio ⟨non⟩ uult **V**^{2}**D** || atqui] *Herv;* atque **O** | eadem **B** || inclementiae] *Gz;* demens **C** *om.* **D** | Fuscus] *Opsopo* iustum **C** iustus **V**^{2}**D** || 16 putabas **C** *corr.* **V**^{1} | *prius* valens] uales **C** *corr.* ' questionem **C** | *post.* valens] uolens **A** || 17 alteram quaestionem] *Kss;* altei questionem ⟨satis ualens (*corr. in* ualentem **V**^{1}) que(quae **V**)stionem⟩ **C** alte ⟨satis ualentem⟩ quaestionem **TD**, *prius* questionem *del.* **V**^{2}, *post.* questioi *del.* **A**^{2}

cum patre agi eo nomine, quod non peccaverit, sed peccaturus sit, in aequitatis tractatione ponebat, cum diceret: agere mecum dementiae, etiamsi potes, *non debes.* numquid enim peccavi? non sum exoratus: nondum transit tempus, etiamnunc exorari possum. quam iniquum est nondum esse me nocentem et iam reum!

Omnes infamaverunt raptae patrem quasi cum raptore con- 17
ludentem. Gallio dixit: ingenuam virginem rapuit, si tamen
rapuit. Silo Pompeius eandem suspicionem in omnia contulit:
'exoravi' inquit 'raptae patrem'. immo tu, cum exorabilem haberet
patrem, rapuisti. Hispanus dixit: omnia cito facta sunt: iste cito
rapuit, ille cito ignovit. nisi demens || sum, aliquid suspican-
dum. Argentarius dixit: rapta est et statim exorata; immo
nescio an exorata, deinde rapta. spero te innocentiorem fuisse,
quam vis videri. tu exorasse te dicis, ego te exoratum puto.
dic, quid tibi cum socero convenit? Rufus Vibius dixit: dic 18
mihi, quid tibi *cum socero* convenerit, quanto tibi nuptias pro-
miserit. non vis? tum hercules fateberis, cum dies venerit. Aspre-
nas dixit: 'iam' inquit 'non multum reliquum est ex triginta die-
bus'; si ex illo dies numerarem, cum primum exorasti, aiunt iam
triginta dies praeterisse. Latro dixit, id quod inter sententias

CD 1 agi] D𝔱; agri C | peccaturus sit] *Vahlen, Mg;* tracturus (tractaturus V²D) iste O || 2 in aequitatis] 𝔱; iniquitate C ñquitatem D | tractationem AB tractationis D || tum A || 3 dementia VD || etiamsi potes] *Kss;* etsi iamsi potes (potest V) C etsi iam potest D || non debes *add. Gz* || non ⟨debes⟩. quid *Kss,* num ⟨debes⟩? quid *Otto* || 4 exoratus: ⟨at⟩ *Gz* || nundum B || transiit D *(vg)* || etiamnunc] E; etiamnunc ⟨tempus⟩ O | 5 nundum B || 6 reum] D𝔱; rerum C *corr.* V¹ || 7 inafamauerunt B || 8 ingenuam] *Schg;* genuas A ingenuas B ingenuus VD || 9 suspitionem BV || 10 exoravi] *Ml;* exorauit O || *immo tu] im(imm A)itatu C imitatur T miratur V²D𝔱, ita tu *Schott,* invitam tu *He, fort.* tane tu *Gz* || haberes C *corr.* V² || 11 rapuisse D || 12 cognouit B || demens sum] D𝔱; demensum C || aliquid] est aliud D𝔱 || 16 quid] qui *Bs* || conuenit *rad. corr. ex* conuenerit D || uiuius C || 17 quid] qui *Bs* || cum socero *add. Gz* || quanto] *Bs;* quando O || 18 vis? tum] *He;* uictum O, vis? iam *Bs* || aergules C aercule V² te hercules D || nequiquam, me hercules *Schg* || faceberis V || 19 dixit] iam dixit O || 20 exhorasti V

scriptum est: 'moriar'; dic ergo verum. Cestivs hac figura de-
clamavit, ut rogaret patrem, tamquam *non* exoratus esset raptae
pater; deinde ad hanc sententiam transit: numquid peiorem cau-
sam habeo, si apud alterum iudicem vici? eadem figura decla-
mavit et Hispo Romanivs, sed transit mollius: scio, quid respon-
deri possit mihi: facile est domestico iudici satis facere; videro *de*
19 te, cum ab raptae patre veneris. in hac controversia Triarivs
dixerat: non scies, an exores, nisi ultimus dies venerit; et tum,
quamdiu licebit, perseverabo. deinde cum scholasticorum summo
fragore: at tu quisquis es carnifex, cum strictam sustuleris se-
curem, antequam ferias, patrem respice. belle deridebat hoc Asi-
nivs Pollio: filius, inquit, cervicem porrigat, carnifex manum tol-
lat, deinde respiciat ad patrem et dicat: agon? quod fieri solet
victumis. sed ioco quoque remoto aiebat rem verissimam, non
posse carnificem venire nisi eo tempore, quo iam exorari pater
20 non posset. Cestivs ex altera parte hoc colore usus est, quare
priorem rogasset raptae patrem: suspensum esse *nolui patrem
meum,* volui statim illum securum esse de me; queritur, quod

CD 1 est] *fort.* extat *Gz* | moriar] *Fb;* adoriar **AV^2D** agoriar **BV^1** | *verba* dic ergo (*corr. ex* uergo **V^b**) uerum *bis scr.* **O**, *priore loco del.* **A^2**; *cf. F. Jonas Zeitschr. f. d. GW. 1874, 125* | 2 non *add. Bs* || *fort.* tamquam exorandus *Gz* | 3 transiit *vg* || nunquid **A** numquit **V** 4 abeo **BV^1** | iudicer **V^2D** | vici] *Kss, Mg (1863);* luci **AV^1** lucius **BV^2Dτ**, dicitur *Bs* || 5 transiit *vg* responderi] **Dτ**; respondere **C** | 6 mihi possit **Dτ** | facili **AB**, *fort.* facilius *Kss* || uideor **τ** | de *add. Thomas* 7 ab raptae patre veneris] *Thomas;* ad raptae (-te **AB**) patrem ueneris **O**, *fort.* ab raptae patre venero *Kss* || 8 cum **Dτ** | 9 quamdiu] *Schg;* quediu **AB** queldiuc (quel *et* c *del.*) **V** id ius **Dτ** | licebit] *Bs;* legebis **A** tegebis **B** lugebis (s *corr. ex* t **D**) **VD**, negabis *Vahlen* | 10 at] *Schg;* et **O** | strictum **C** *corr.* **V^2** securim **D** 13 agori **AB** 14 uicti-mis **V^2D** | ioco] **Dτ**; loco **C** || remoto] **τ**; remota **C** remotam **V^2D** | agebat **VD** 15 possem **C** *corr.* **V^2** | venire] **Dτ**; ueniri **C** | tempr **A** | 16 ex *om. add.* **V^2D** huius **V^1** quare] *Thomas;* quia **O**; *cf. 7, 6, 14; 10, 5, 25* || 17 suspensus **A** suspensum esse ⟨nolui⟩ *Fb,* ⟨patrem⟩ suspensum esse ⟨nolui⟩ *Thomas* || nolui patrem meum *add. Gz;* ⟨nolui patrem⟩ *Vahlen* | 18 esse ⟨nolui⟩ **D** || suspensum esse nolui, statim illum securum esse ⟨volui⟩. de me queritur, *Mg*

illum potius cogitare de matrimonio fili quam de periculo volui. Latro hoc colore usus est: scitis periclitantes alieno arbitrio agere. illi qui circa erant sodales, qui occurrerant amici paterni, aiebant: eamus statim ad raptae patrem; in eiusmodi casu hi rogantur; nam raptorum patres — rogant. Silo Pompeivs diversum 21
colorem huic secutus est: nota erat, inquit, duritia patris mei; itaque amici suaserunt, ad raptae patrem iremus, ne noceret apud illum, tarde meum exorari patrem. Hispo Romanivs bello idiotismo usus est. dixerunt, inquit, amici: eamus ad raptae patrem; hoc occupemus, illud domi est. Fvscvs Arellivs dixit: prior rogatus est qui magis timebatur. Triarivs a parte adulescentis dixit: timeo, ne mutetur, etiam*si* exoratus est. hunc sensum non inprudenter Silo Pompeivs inprobabat; aiebat enim non posse mutari semel latam sententiam. quidam voluerunt videri cito 22
exoratum raptae patrem, quidam tarde. Fvscvs Arellivs dixit: magnam partem legis consumpsi nec de mora queror: raptae pater rogabatur. Cestivs non probabat et hac sen||tentia usus est, cum hunc colorem argueret: dum vult videri rogatum diu raptae patrem, efficit, ut videatur suum diu non rogasse; malo

CD 1 matrimonio] *Fb;* patrimonio (-omo B) O || 2 perclitantes AB || 3 erat B || 4 agebat A aiebat BV¹ || huiusmodi D | *hi] *Otto, Gz;* hubi A ubi BV illi D, *fort.* hi subi⟨to⟩ *Kss,* hi uni *Thomas* || 6 nota erat] *Gr;* non erit O, noverunt (. . duritiam) *Bs* || *fort.* non erit, inquit, ⟨inexorabilis⟩ *Linde* || inquit] quid C *corr.* V² || 8 illam *Fb* || tarde meum exorari] *Bs;* trade sum exori C quod tarde exorari V² quod tarde suum (suum *del. Gr)* exoraremus Dτ *(Gr),* tardius meum exorari *Gz* || romanus D || idiotismo] *Gr;* dotissimo *(prius* s *del.)* A dotisimo B dotismo VD; *cf.* 7 *pr.* § 5 || 9 dixerunt] *Otto;* uixit C uix *corr.* V¹ *et sic* D uis τ, illuxit *Bs,* luxit *Novák (cf. Hor. epist. 1, 6, 56; Cat. 14, 17)* || 10 hoc occupemus] *Gz;* occurremus C hoc curemus V²D, occurramus *Schg* || ille Dτ, *fort. recte* || occurremus illi, ni *Linde* || ⟨ille⟩ prior D || 11 a] ad A || 12 etiamsi] *Kss;* etiam O, etiam cum *C. Schenkl* || est *del.* V¹ *om.* D || 14 mutareis (s *del.* V²) C || quidem A || 15 quidem A || 16 tegis C *corr.* V² || 17 hanc C *corr.* V² || 18 argueret: dum] *He;* arguendum C arguendum ⟨putaret⟩ V²D || uultu AB uult░ (u *vel* o *eras.*) V || rogauit B || 19 pater C *corr.* V² || suum] *Bs;* sum C eum V²D

autem videri huius patrem tarde exorari quam tarde rogari. HERMAGORAS solebat interdum diu schemata prosequi, interdum breviter et fortius astringere, sicut in hac sententia fecit, cum suspicionem facere vellet inter raptae patrem et raptorem collusionis: 'πέπεισταί, φησιν, ὁ τῆς φθαρείσης πατήρ'. οὕτως ταχέως; μονονοὺ πρὸ τῆς
23 φθορᾶς. ARTEMON dixit: λέγε, ἐς τί σὺ πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἐφθαρμένης συμπεφώνηκας; λέγε, πῶς πέπεικας; σιωπᾷς; σιώπα. GLYCON dixit: εἰ βραδέως ἐλεεῖς με, πῶς ῥύσῃ; οὐκ ἔστι φέ⟨ρειν⟩ τὴν κρυερὰν θανάτου μέριμναν, οὐ περιμενῶ σου τὸν ἔλεον. hunc sensum commodius dixit LEPIDVS, Neronis praeceptor: non misereberis nisi ultimo die? ego mei ante miserebor. DIOCLES CARYSTIVS a parte patris ethicos dixit: 'ἐγὼ θανατιῶ'. ἀπόθανε · εἰς τί γὰρ ἥρπαζες; εἰς

CD 1 huius] *Kss;* hoc O, hunc *Bs,* ⟨ab⟩ hoc *Otto* || 2 scemata C || 3 fortius] forti(-ci B)os C fortius *corr.* V^1 *et sic* D, forticos (= φορτικῶς) *He, Bs,* energos *Gz, fort.* *artius || astringere] *O. Jahn;* attingere O || hanc V^1 || suspici(-ti A)one AB suspitionem V || 4 raste AB raptae (p *corr. ex* s) V || 5 πεπ(-n A)ειςται φη(-ν A)ςιν ο τη(-ν A)ς φαρειςα (-ιαςα, *prius* a *del.,* V) πατερ C || οὕτως] *E. Rohde;* οατωc AB ολιωc V, ὅλως *He,* ὄντως *O. Jahn; cf. Quint. decl. p. 375, 16 R.* || ταχχεωχ μονδνου ρο τηc (τnc A τηc *corr. ex* τηο V) φθοραc (φεορα A) artem C || 6 dixit] đ AB || λέγε, ἐς] *Gz;* λ(a A)eτe ce C, *fort.* *λέγε δή · || *τί σὺ] *Gz;* τι coι C, πῶς *Thomas* || ριρος πον (απον A) π(ν A)αcερα τnc e(εν A)φαρμενεc (-νε A) C || 7 συμπεφώνηκας] *Thomas;* c(a A)υμτιφωnu(-v B)κεc (c *del.* A^1) C, (τί σοι ..) συμπεφώνηται *man. rec. in* T, συμπεφρόνηκας *Gz* || λέγε, πῶς πέπεικας;] *He;* a(τα A)ece πω πι(πιc B)π(τι A)eικαιc C, δυσωπεῖ καὶ *Bs* || *σιωπᾷς; σιώπα] cιω(-a A)πα cιωριο (cιαηο A cιαuπο V) C, σιωπᾷς; φωρᾷ *Bs,* σιωπᾷς; εἰδήσω *Gz,* σιωπᾷς ἀεί *vg* || glicon C || 8 εἰ βραδέως . . .] *Bs;* ν aaaudeac (η aaddeωc B η aaauoρωc V) eλιec (eνec V) με κnc ρυcιιc C || *οὐκ ἔστι φέρειν τὴν κρυερὰν] ουκ eci (eτι AV) φτ ινμ κρuοτeραν C, οὐκέτι φτινμ κρυεροτέραν *Kss* || *fort.:* . . . μ' ὅπως ῥύσῃ οὐκ ἔστι · φθίνω χρυοτέρᾳ (.. μερίμνᾳ) *Bs spic. cr. 11* || θανάτου] *Bs;* αdατοι (-τιοι A) C || merinnan ου C || 9 περιμενῶ σου] *Bs;* π(*om.* A τι B)ρινω cου C, τηρήσω σου *Bs spic. cr. 11* || τον eλ(ea AB)eον C | hinc A || 10 lepibus C *corr.* V^2; *cf. Nipperdey ad Tac. ann. 3, 32* || praeceptor: non] preceptorum V^1 *corr.* V^2 praeceptor D || misereberis] *Novák;* misererеris A misereris BV || uultimo AB ⟨es ultimo D || ultimo die] multimodi V^1 || 11 mei ante] *Bs;* me(met V^2D) te O || diocle C || Carystius] TD; carictius C || aperte B || 12 ethiccos ‹ ἐγὼ] *Bs;* eβω C || *θανατιῶ . ἀπόθανε] ονατιοc (-cιοc AV) aπο(aρο A aριο B)ολ (ανe V) C, οὖν ἀποθάνω; θάνε *Bs* || εἰς τί γὰρ ἥρπαζες;] *Bs;* eιc τι (π A) c eρπ(eρen A)azec C || eιc τι ιaρ (naρ A ιaρ B) C (γὰρ *corr. Bs*)

τί γὰρ ἐφέρου; εἰς ‖ τί γὰρ ἐμαίνου; καὶ ταῦτα δὴ ποιήσας ἐνέδρας ἤ τι ὅμοιον.

IIII.

Abdicavit quidam filium; abdicatus se contulit ad meretricem; ex illa sustulit filium. aeger ad patrem misit: cum venisset, commendavit ei filium suum et decessit. pater post mortem illius adoptavit puerum; ab altero [pater] filio accusatur dementiae.

PORCI LATRONIS. Qualem vidi! ipsa fungebatur officiis, sedula 1
circa aegrotantis lectum in omnia discurrebat ministeria, non incultis tantum, sed laniatis capillis. ubi est, inquam, meretrix? venit ad me subito qui diceret: filius antequam moriatur rogat venias. non expectavi, dum iste permitteret: amens cucurri. cetera quemadmodum narrem, nescio: steterim an sederim, quid locutus sim, quid audierim, nescio; hoc unum scio, iacuisse me inter duos filios. accede hoc, puer, depositum, crimen meum; non habeo miser, cui te moriturus commendem. CESTI PII. Recepi in sinum ne- 2

CD 1 ἐφέρου] *Thomas;* eo(ec **AV**)eoy **C**, ἐβιάζου *Buschmann,* ἔθεες *Linde* ‖ ec τι (π **B** π . **V**) lap (lap **V**) **C** (γὰρ *corr. Bs*) ‖ ἐμαίνου] *Bs;* enaineto **C**, ἐμιαίνετο *O. Ribbeck,* ἐλυμαίνου *Thomas* ‖ kai tayta **C** ‖ *δὴ ποιήσας] *anonymus in Gersdorf. rep. 1858 II 267, O. Ribbeck;* ae (e **A**) πc(tto **AB**)nsac **C**, δὲ ἢ στήσας *Bs,* ἤτοι ἱστὰς *vg* ‖ enepac h (n **A**) πi omoin **C**

CD*v* 4 *cf. evang. Luc. 15, 11 seq.* ‖ 5 ex (et **A**) illas tulit **C** *corr.* **V**^{2} ⟨et⟩ ex ea sustulit **E** ‖ 7 pater post mortem illius (ipsius **τ**) *om.* **O** *add.* **Eτ** ‖ 8 abi **B** ‖ pater *om.* **B** *post* altero *sup. v. add.* **B**^{1}, *del. Rom* ‖ accussatus clementiae **B** ‖ 9 ipsi **C** ipse **V**^{2}**D*v*** ‖ officis **AB** officiis *corr. ex* offociis **V** ‖ 10 incultis] *Gz (cf. Ovid. her. 9, 125);* inpulsus **A** inpulsis **BVD*v***, inpexis *Gruter,* convulsis *Ml,* vulsis *O. Ribbeck* ‖ 11 hubi **A** ‖ ueniat **AB** ‖ 12 moriatur] *Sander;* moritur **O*v*** ‖ uenias *corr. ex* ueniat **V** ‖ 13 permittere tamen scucurri *primo scr.* **V**, *deinde* **V**^{1} t *sup. v. add., ut esset* permitteret ‖ amen succurri **A** *corr.* **A**^{1} ‖ 14 isteterim **BV** si steterim *corr.* **V**^{1} *et sic* **D*v*** ‖ locutus] **D*v*τ**; locus **C** ‖ 15 hoc unum ⟨hoc (huius **A**) unum⟩ **O*v*** ‖ huius unum *del.* **A**^{1} hoc ⟨tamen⟩ unum **τ** ‖ tacuisse *Schg* ‖ inter] in **A** ‖ 16 acce **V**^{1} ‖ huc **V**^{2}**D*v***; *cf. ad. p. 45, 16* ‖ ⟨et⟩ crimen **τ** ‖ 17 cestii **VD** ‖ recipi **OT*v*** *corr.* **T**^{1}

potem. vultis et hunc abdicem? duos filios sustuli; huic numero iam adsuevi. patrem accusat, fratrem infamat, infantem persequitur: rogo vos, non satius est meretricem amare quam neminem? *in me* novi generis dementia arguitur: sanus eram, si non agnoscerem ‖ meos. tradidit infantem, expiravit; non habui, cui redderem. offerebam me propinquis, *expectabam, ut aliquis pro abdicato rogaret: nemo audebat propinquorum fratre cessante;* illi videlicet in hac cogitatione tacebant: nos rogabimus, cum frater non audeat? 'meretricis' inquit 'filium recepisti': nempe eius, quae meum receperat. fateor aliquando me insanum fuisse:
3 nescii, quis esset abdicandus, meliorem expuli. Papiri Fabiani: Quam nihil in illa domo meretriciae vitae vidi! adsidebat mulier tristi vultu, adfecta, aegrae simillima ipsa, demissis in terram oculis. 'pater,' inquit 'nihil tecum frater locutus est?' in sinu meo *et* filium *et animam de*posuit. domum pertuli. dementiam vocat quod infantem adoptavi. quid facerem? negarem aliquid filio, cum ille rogaret pro filio? ignosco tibi, quod tam durus es: aegrum fratrem non vidisti. ille magni modo successor patrimoni natus in lectulo precario moriebatur; non servorum turba circumstabat, non amicorum; inter infantem et mulierculam

CD*v* 1 sustuli] *O. Jahn;* tuli **O*v*** ‖ 2 fratrem] patrem **O*v*** ‖ 3 sacius **AB** ‖ meminem **BV** *rad. corr. in* **V** ‖ 4 in me *add.* **E** ‖ arguetur **A** argueitur **B** ‖ 5 agnosceres **C** *corr.* **V**² ‖ infantentem **V** infantem ⟨et⟩ **D*v*** *(fort. recte)* ‖ 6 crederem **D** rederem ***v*** ‖ oferebam **B** ‖ *verba* expectabam ... cessante *(v. 7) add.* **E** ‖ 8 illi] *Fb;* illa **O** ille ***v*** ‖ iudelicet **A** ‖ tacebant] *Fb;* tacebat (c *in ras.* **V**¹) **O*v*** ‖ rogauimus **O*v*** ‖ 9 auderet ***τ*** ‖ 10 fatear **O*v*** *corr.* ***v***¹, ⟨ut⟩ fatear *Schg* ‖ nifanum **A** infanum **V**¹***v*** infanem **V**² infamem **TD** ‖ 11 nescii] *Gr* (nescivi); nescio **O*v*** ‖ abdicandus] *Gr;* abdicatus **O*v*** ‖ expuli] *Gr;* extuli **O*v*** ‖ 12 meretriciae vitae] *Mg;* meretricia (-tia **A**) fide **O*v***, meretricia foedi (*fort.* *ficti) *Herv,* meretriciae fidei *Schg,* meretricium fuit *Th. Heidler (cf. p. 155, 15),* meretriciae sectae *Gz, fort.* meretricii *Mg* ‖ uidit **C** *corr.* **V**¹ ‖ 13 adfecto *Schg (cf. p. 155, 19), fort.* adflicta *Gz* ‖ aegrae] *O. Jahn;* ergo **A** egro **BV** aegro **D*v*** terram] tram **A** ‖ 15 et *et* et animam *add.* **E** ‖ deposuit] **E**; posuit **O*v*** ‖ dmum **C** *corr.* **V**² ‖ 16 cuocat (c *del.*) **A**, *fort.* vocas *Hoefig* ‖ *adoptavi] *Gz (cf. p. 151, 7 et 154, 17);* abdicaui **O*v*** ⟨non⟩ abdicaui **V**² ‖ 17 illo **A** ‖ dusus **C** *corr.* **V**² ‖ 18 illi **C** *corr.* **V**² ‖ 19 natus] ***τ***; nactus **O*v*** ‖ letulo **A** ‖ 20 fantem **V**

deficientis adulescentis spiritus in adventum meum sustinebatur.
ut intravi, cadentes iam oculos ad nomen meum erexit fugien-
temque animam retinuit. 'pater,' inquit 'quod adhuc nihil depre-
catus sum, non contumacia feci; fratri mandaveram'. indico
tibi crimina mea: expirantem coheredem tuum ad vitam volui
revocare; ut salvus esset, rogavi deos et, licet dementiam voces,
si vixisset, recepis||sem. Arelli Fvsci patris. Securior eram, quo- 4
niam putaveram illi omnia praestare fratrem, cum subito nun-
tiatum est in ultimis esse filium, nec hoc a fratre. o me mise-
rum, quod solum nepotem recepi! Albvci Sili. Vt vidit uxorem,
vidit patrem, circumspiciebat et fratrem. Ivli Bassi. Tibi debeo,
mulier, quod habuit filius meus, in qua domo aegrotaret. pudet
dicere: ut nepotem agnoscerem, rogatus sum. non potest *ex* uno
crimine dementia intellegi. nemo sine vitio est: in Catone *deerat*
moderatio, in Cicerone constantia, in Sulla clementia. ad sum-
mam, tres fuimus, omnes peccavimus: ego quod abdicavi, frater
quod tacuit, tu quod pro fratre non rogasti. non sum uno herede
contentus, duos habere volo et, quo magis concupiscam, habui.
misit ad me adfectus, aeger. non ibo? mihi crede, aliter tu audis
de coherede. cogitate, quis roget, pro quo roget, quem roget;
videbitis neminem negare posse, nisi qui accusare possit et patrem.

CD*v* 1 adulescenti **C** *corr.* **V²** | aduertum **C** *corr.* **V²** || 3 adhoc **C** *corr.* **V²** || 4 contumatia **V** | 5 tum **O*v*** || 7 dixisset **C** *corr.* **V²** || securior eram] securiorem **C** *corr.* **V²**, securus eram *Novák* || quam **C** *corr.* **V²** || 8 peccaueram **V¹** || fratre **V¹** || nunti(-ci **A**)ato **AB** nuntiato *corr. ex* nuntiatum *(sic)* **V** || 9 nec] ne **B** || 10 recipi **BV¹** || silii **O*v*** || 11 uidit ⟨et⟩ **D** || patrem] **τ**; fratrem **O*v*** || circumspeciebat **A** || patrem **D*v*** || 12 habui **C** *corr.* **V²** || 13 ex *add. Otto* || 14 intendi (*om.* ex) *O. Ribbeck,* colligi *Gz* || catonem **AB** || deerat *add. Otto* (*fort.* *derat); *cf. p. 13, 6* || ⟨deest⟩ in Catone *Thomas,* in Catone (. . . clementia) ⟨desideratur⟩ *vg,* in Catone (. . . clementia) ⟨desideratur; numquis ideo illis obicit dementiam?⟩ *Gz* || 15 deratio **C** *corr.* **V²τ** || Sulla] *Guilielmius;* summa **O*v*** | dementia **AVD*v*** || 18 uolui **VD*v*** | quod **O*v*** || magister **V¹** || 19 tu audis] *He, Mg;* tua dis (diis **D*v***) **O*v***, adii (te coherede) *Gr,* adii ⟨tertium ad deos⟩ (de herede) *Schg,* tu agis ⟨nisi⟩ *Linde* || 20 quid **C** *corr.* **V²** || roget ⟨et⟩ *(post.* et *del.)* **B** || 21 negare posse] *Schg;* rogare ⟨non⟩ posse **O*v***, exorari ⟨non⟩ posse *Gr*

5 Altera pars. PORCI LATRONIS. Quem honestius subiecit meretrix quam peperit. pater istius incertus est; bene cum ipso ageretur, si et mater. FVSCI ARELLI patris. Errat, si quis me putat pecunia moveri. primum adsuevi coheredem habere; deinde olim iam cum puero isto paterna divisi, quia multo illi pater donavit plus quam suam partem. RO|MANI HISPONIS. Incidit in meretricem inter omnia mala etiam fecundam. vere mimicae nuptiae, *in* quibus ante in cubiculum rivalis venit quam maritus. ARGENTARI. Cum abdicaret, aiebat: hoc scilicet expectabo, donec e meretrice liberos tollas? mulier, nescio an adversus patrem in-
6 iuriosior sis, quod abstulisti illi heredem, an quod dedisti. ALBVCI SILI. Sine veniant illuc amici, sine propinqui: nolunt, erubescunt in domum meretricis accedere. mulier, quae sine praefatione honeste nominari non potes, cedo istum puerum nulli agnoscendum, si mater adserat. severissimus pater abdicavit etiam quem sciebat suum. erat in domo puer, qui omnes vocabat patres. adoptavit eius filium, propter quam etiam suum eiecerat. CESTI PII. Nullum genus iudicum recuso: si severi erunt, nocebit

CD*v* 1 auera **A** ‖ quam **V**^{2} 2 incestus **A** ‖ 3 fusi **A** ‖ erat **V**^{1} ‖ si quis me] *Bs;* si quis (*corr. ex* quid **V**^{1}) ⟨sit⟩ me **AV**^{1} s q̄ ⟨sit⟩ me **B** si quis ⟨sit qui⟩ me **V**^{2}**D*v***, si quis hic me *Gz* ‖ putet (e *in ras.* **D**) **D*v*** ‖ 4 adsuaeui **C** *corr.* **V**^{2} ‖ cohaeredem **V** ‖ 5 qua **C** quam **τ** ‖ multo illi pater] *Schg;* multa ille (illi **τ**) frater **O*v*τ** ‖ 6 suam partem] *Schg;* sua parte **O*v*** spanis **C** hispani **D*v*** spani **τ** ‖ 7 omnia ⟨alia⟩ *J. Klein; cf.* **E** ‖ mala etiam] *Bs;* maliciam (-tiam **V**) **C** malicia **D*v***; *cf.* **E** ‖ secundam **A** ‖ mimice **O**, ⟨illud dixit⟩ (vere) mimice: *Bs spic. cr. 11* ‖ nuptiae, in] *Mg;* nustis **AB** nustus **V**^{1} nostis **V**^{2}**D*v*τ** natis **T**, nurus *Reifferscheid* ‖ 8 argentarii **AD** ‖ 9 agebat **A** ‖ donhaec **BV**^{1} donec hac **D*v*** ‖ 10 merice **C** ‖ an] *cf.* **E** ‖ 11 sis *om.* **C** *add.* **D*v*** ‖ abstullisti **A** ‖ 12 nolunt] *Novák, Gz (cf. Thomas Herm. 21, 60);* nunc **O*v***, cuncti *Schg, fort.* num *Kss* ‖ 14 potest **O*v*** *(Gz) corr.* **V**^{2} ‖ puerum] epuernam **C** *corr.* **V**^{2}, vernam *Kss* ‖ 15 *si mater] (si ei mater *Thomas*); sed mater **O*v***; ⟨errat i domo . . . patres:⟩ *(ex v. 16 huc transp.)* suum ei mater *O. Ribbeck,* suo mat *Gz* ‖ aderat **A** adserit **D**^{2} ‖ seuerissimos **CT*v*** *corr.* **T**^{1}***v***^{1} seueris modis (moc *sup. v.*) **D** ‖ 16 erat . . . patres *post* accedere *(v. 13) inser. et* et *ante* muli *(v. 13) add. Gz* ‖ dono **V** ‖ 17 adobtauit **A** ‖ filio **C** *corr.* **V**^{2} suum] **D*v*** sum **C** ‖ 18 iudicum] **D*v***; iudicem **CT** *corr.* **V**^{2}**T**^{1} ‖ erunt] **V**^{2}**D*v*τ**; erint **C**

isti quod recepit meretricis filium; si clementes, quod abdicavit suum. clamavit pater: in domum ergo meam meretrix veniet aut, quod turpius est, filius *eius?* ad illam ivit, misit in domum nostram publicum puerum. quis illis nuptiis interfuit nisi abdicatus aut abdicandus?

Latro sic divisit: an pater ob ullam adoptionem accusari possit, an ob hanc debeat. 7

Omnes infamaverunt adulescentem, quasi illius criminationibus factum sit, ut frater abdicaretur; et ideo sententia laudatur Fabiani: nihil tecum locutus est? ‖ cum hoc unum puero noceat, quod ex meretrice natus est, omnes operam dederunt, ut, quantum *in hac* controversia licebat, huic vitio mederentur efficerentque, ne quicquam in illa videretur meretricis fuisse nisi nomen. Marullus decenter hoc dixit simul obiciens fratri impietatem: nihil, inquit, in illa domo meretricium fuit: scires, si mecum fuisses. Albucius ethicos, ut multi putant, dixit — certe laudatum est 8 cum diceret —: exeuntem *me* puer secutus est. non probabat hanc Messala sententiam: non habet, inquit, fiduciam, si mavult videri recepisse puerum quam adduxisse; et sine ratione est adoptatum esse, non quia debuerit, sed quia secutus sit. fuit autem

CD*v* 2 suum] **V**^{2}**D*vτ***; sum **C** ‖ 3 turpius] *cf. Aelian. v. h. 12, 17* ‖ filium **AB** ‖ eius *add. Gr, sed ante* filius ‖ ivit] *Gr;* ibit **O*v*** ‖ filius illam adibit ***τ*** ‖ 4 nuptis **C** *corr.* **V**^{1} ‖ 6 illam **D*v*** ‖ adobtionem **A** ‖ 7 eb **V**^{1} ‖ hanc] *O. Jahn;* hoc **O*v*** ‖ 8 quasi] **TD*v***; quas **C** ‖ 10 est] *Gz;* sum est **O*v***, sum . et *Schg; cf. p. 152, 14* ‖ uni **C** *corr.* **V**^{2} ‖ 11 operam] ***τ***; operas **O*v*** ‖ 12 *in hac controversia] controuersia **C*v*** controuersiae **V**^{2} controuersie *corr.* ***v***^{1} controuersias **D**, *fort.* controversia ⟨salva⟩ *Ml, fort.* *⟨per⟩ controversiam *Gz* ‖ licebas **AB** liceas **V**^{1} ‖ demerentur **O*v*** demeretur ***τ*** ‖ efficerentque] **D*τ***; officeretque **C** efficeretque **V**^{2}***v*** ‖ 13 illa] ***τ***; illo **O*v*** ‖ uidebatur **O*v*** ‖ 14 idecenter **V** īdecenter (ī *eras.*) **T** ‖ obicies **O*v*** ‖ 15 in] im **A** ‖ 16 ethicos] hecticos **O*v*** (heticos **D**^{2}), *quod tuentur Sander et Linde* ‖ laudatus **D** ‖ 17 me *add. Bs* ‖ puer] *O. Jahn;* per **O*v*** ‖ 18 messalam **V**^{1} ‖ habebit **VD*v*** ‖ fidutiam **B** ‖ mauul **AB** ‖ 19 *et sine] et qua **O*v***, neque (rationis est) ⟨eum⟩ *Schg,* aequa *He,* ex qua *Bs,* et contra (rationem) *Gz (fort. recte),* et quae (ratio . . . sit?) *C. Schenkl* ‖ est] esse **D**^{1}***v*** eum **D**^{2} ‖ adoptatum] *Schg;* adoptandum **O*v*** ‖ 20 sit] *Bs;* est **O*v*** ‖ fit ***v***

Messala exactissimi ingenii quidem in omni studiorum parte, sed Latini utique sermonis observator diligentissimus; itaque cum audisset Latronem declamantem, dixit: sua lingua disertus est. ingenium illi concessit, sermonem obiecit. non tulit hanc contumeliam Latro et pro Pythodoro *reo* Messalae orationem disertissimam recitavit *at*que conpositam aeque suasoriam *de* Theodoto declamavit per triduum. quae dixerit, suo loco reddam, cum ad suasorias venero.

9 A parte adulescentis non unus omnibus color placuit. quidam personam eius, qualem acceperant, ‖ introduxerunt duram et asperam, ex quibus fuit et Hispo Romanivs: hoc unum aiebat efficiendum, ut non durus videretur, sed severus. in hac parte dixit nobilem illam sententiam, quam Fabius Maximus circumferebat: venit adsidue in domum meretrix, non recedit, paulum abest quin noverca sit. Cestivs bella figura egit: 'dementia' inquit 'res est sanitati contraria. non quaeram extra exemplar sani hominis, ad quod patris mei *mentem exi*gam: ipsum sibi

CDv 1 omni studiorum parte, sed] *Bs* (sed *add. Ml, Gz*); omnis studiorum partes (patres **A**) **Ov** ‖ 2 utuque **AB** | sermones **V**[1] ‖ cum *corr. ex* cam **B** ‖ 3 dissertus **C** *corr.* **V**[2] ‖ 4 concessit (t *in ras. 1—2 litt.*) **V** ‖ 5 *reo *add. (cf. suas. 6, 24)*, ⟨in⟩ *Kss* | Messalae] **τ**; meosilla **A** meosallae **B** mesala **V** messala **Dv** | ⟨non⟩ disertissimam (*om.* reo) *Gz* ‖ 6 atque] *Gz;* que **AB** quam **VDv**, aeque *Kss* ‖ aeque] *Gz;* quem **AB** quam **VDv**, atque *Kss* ‖ recitavit, quam conpositam tamquam suasoriam *Francken Herm. 9, 382; aliter locum constituit Linde scr. Lund. 18, 50* | de *add. Fb; cf. Quint. 3, 8, 55* ‖ teodotho **C**, *fort.* Theodoro *Bs* ‖ 7 declamant **C** *corr.* **V**[2] | per triduum] *Gr;* patri duum **Ov** patri dum **V**[2], post triduum *Schg (fort. recte)*, quadriduum *Ml, fort.* per ridiculum *Gz* ‖ 8 ad] a **V**[1] ‖ suasoras **AB** ‖ 9 aperte **B** | quodam **C** *corr.* **V**[2] 11 romanus **BVDv** ‖ hoc] huius **AVD** | 12 *verba* efficiendum . . . circumferebat *(v. 13) om.* **A** ‖ 13 maxime **τ** 14 adsiduae **A** | domum *corr. ex* domom **V** ‖ 15 qui **B** ‖ dementia] **Dvτ**; dementiae **C** ‖ 16 exemplar] *Kss;* exemplas **AB** exempla **VDv** ‖ 17 hominis] **τ**; omnis **Ov** | ad quod] **Av**; atque l at quod **VD**[2] et quod **D**[1], (exempla . .,) ad quae *Otto, Gz* ‖ patris mei] *E* patris met **C**, patrem (exigam) *Kss* ‖ mentem *add. O. Ribbeck;* ⟨mores⟩ *Ott* exigam] *Kss;* gat **C**, (patrem) metiar *Novák* ‖ patris me rogat **Dv** patris tegat *corr.* **v**[1] patris intel|gat **τ**, pater semet exigat *Linde (cf. Sen. epist. 1, 11, 1* pater semet dirigat *Morgenstern*

comparabo. fuit aliquando sanus: tunc quid faciebat? oderat luxuriam, vitia castigabat. hunc tam severum senem putabitis sanum, si vobis in lupanari ostendero?' sic declamavit, ut patri accusatorem patrem daret et illum argueret sibi ipsum conparando. LATRO patri pepercit; puerum pressit et dixit fratris filium non esse et ne fratrem quidem hoc fateri voluisse; illa verba aegro imperata. FABIANVS ex omnibus istis colorem secutus est optimum, quo aiebat Messala posse non tantum bonam partem adulescentis fieri sed etiam honestam: obiecit patri, quod fratrem abdicasset, non schemate, sed derecto. 'nihil' inquit 'peccaverat; amat meretricem; solet fieri: adulescens est, expecta, emendabitur, ducet uxorem'. quare ergo tunc, non egisti dementiae? 'tuam expectabam paenitentiam; aiebam: ‖ iam recipiet'. hoc per transitum obicere coepit, quod non recepisset, quom vidisset in lupanari habitantem. 'abdicasti,' inquit 'ut emendares? vitia augeri

CD*v* 1 comparauibo **A**[1]**B** ‖ tunc *om.* **D** ‖ faciat **AB** ‖ 2 vitia castigabat] *Kss, Ml;* uti agastigabat (-at *corr. ex* -ant **A**) **AB** uti castigat **VD***v* ‖ hunc tam severum] *Bs;* nunci(-ti **AV**[1])am (nuctiam **V**[2] *errore haud dubie pro* nunciam) seuerus **O***v*, nunc tam severum *Gz* | senum **B** ‖ putauitis **A** putatis **B** putabis **T** ‖ 3 lupanario **O***v*, *fort. recte* | ostenderem **AB**, ostenderim *O. Ribbeck, fort.* *ostendero eum ‖ *fort.* ⟨et⟩ sic *Gz* | patri] *Gz;* fratri **O***v* ‖ 4 aurgueret **B** | ipsum] *Gr;* ipso **AB** ipsi **VD***v* ‖ 5 patri] *Gz;* fratri **O***v* ‖ pepescit **V** ‖ praessit **A** ‖ 6 fateri] *Otto;* fieri **O***v*, confiteri *Kss* ‖ 7 abegro **V** ab aegro **D** | impetrata **D***v***T** ‖ istius **D**[1] ‖ 8 obtimum **A** ‖ quo] *Fb;* quod **O***v* ‖ adiebat **C** *corr.* **V**[2] aiebat ⟨dicere⟩ **D***v* ‖ messalam **O***v* | posse *om.* **VD***v* | 10 addicasset **AB** ‖ scemate **AB** | *derecto] certo **AVD***v* certe *corr. ex* certo **B**, directo *Mg*, serio *Ml* | peccavit . at *Gz* ‖ 11 specta **AB** ‖ 12 ergo *om.* **VD***v* egit **D***v* *corr.* ***v***[1] ‖ dementiae] ***T***; dementiam **O***v* | 13 tuam . . . aiebam: iam] *Gz* (expectabam *Gr*, *aiebam); tuam aiebat expectabat penitentiam aiebat *(haec omnia bis scr.)* tuam **AB** (*post.* aiebat *et post.* tuam *et ex verbis repetitis* penitentiam aiebat *del.* **A**[2]) tuam agebat (aiebat **V**[2]**D***v*) expectabat . expectabat pe(poe **D***v*)nitentiam aiebat tum **VD***v*, tuam, aiebat, expectabam paenitentiam; iam *Kss* ‖ ⟨iam⟩, aiebam, iam *Gz* | recipiet *corr. ex* recipiat **B** resipiet **D***v***T** ‖ *fort.* hinc *Mg* ‖ 14 transitu **AB** ‖ obiecere **C** *corr.* **V**[2] ‖ corpit **B** | non *om.* **B** ‖ recepset **A** recepset **B** ‖ quom] *Schg* (quum); quod **O***v* ‖ 15 habitem **V**[1] ‖ vitia augeri] *Gz;* uitia augeres **AB** ⟨non⟩ uitia augeres **VD***v*, ⟨non ut⟩ vitia augeres *vg*

vides. nullum illius vitium: aetatis est, amoris est; recipe, ante-
11 quam aliquid faciat, cuius mox pudore moriatur'. ad ultumum
obiecit illi, quod aegrum non secum tulisset. 'potest' inquit 'con-
valescere, si viderit penates suos, *si* minus, certe morietur *in* solo
paterno, suo, puro'. 'quare' inquit 'tu apud fratrem non fuisti?'
'et ego queror. ille, cum ad te mitteret, putavit se ad duos mit-
tere. utinam tecum fuissem, pater; redisses illinc cum filio, sed
tuo'. de adoptione novissime questus est et hac figura: abstulisti
mihi fratrem, cum quo natus sum, cum quo educatus sum, ut
quem dares? istum. indignor hanc *fieri* fratri meo contumeliam,
ut huius vocetur pater. sed ut aliquid iocemur, Fabivs Maximvs
nobilissimus vir fuit, qui primus foro Romano hunc novicium
morbum, quo nunc laborat, intulit; de quo Severvs Cassivs, ante-
quam ab illo reus ageretur, dixerat: quasi disertus es, quasi for-
12 monsus es, quasi dives es; unum tantum es non quasi, vappa. hanc
controversiam cum declamaret, Maximus dixit [quasi] tricolum tale,
qualia sunt quae || basilicani sectant*ur*. dicebat autem a parte *pa-
tris:* omnes aliquid ad vos inbecilli, alter alterius onera, detulimus:

CD*v* 1 nullium (i *del.*) **V** || recipi **AB** || 2 faciam **AB** || cuius] cum **D**[1] cur **D**[2] || at **V**[1] || ultimum **AVD*v*** || 3 egium **A** egrum **BV** || secum tulisset] *O. Jahn;* sustulisset **O*v*** || 4 si minus, certe] *Kss;* minus certe **O*v***, mitius certe *vg,* minus certe ⟨aegre⟩ *C. Schenkl* || moriatur **C** *corr.* **V**[2] || in *om.* **O*v*** || 5 suo] solo *Bs* || puero (*corr. ex* puro **D**) **VD** || quaere **D** || non fuisti *om.* **V**[1] || 6 cum] nim **B** || *prius* ad] at **AB** || 8 adobtionem (m *del.* **A**[2]) **A** adopcionem **B** || quaestus **AB** || et *(del. Ml)* hanc figuram **A**[1]**B**, et hanc figuram ⟨posuit⟩ (⟨dixit⟩ *Hoefig*) *He, Hoefig,* in hanc figuram *Gz* || 10 quem dares] *Bs*; quam dares **A**[1]**B** *del.* **A**[2] dares **VD*v*** || indignor] **D*vτ***; indignos **C** *corr.* **B**[1]**V**[2] || fieri *add. Schg* || 11 iocemur *rad. corr. ex* docemur **D** || Fabius] *Fb;* fabianus **O*v*** || 12 novicium] '*nonnemo leg. putabat*' *Schott* (novitium); nouinium **AT** nouimum **B** nouininm **VD**[1]***v*** uomicum **D**[2]***τ*** || 13 *prius* quo] **A**[2]**D*vτ***; quod **C** || do **B** || cassio **C** || 14 disserat **B** || *prius* quasi] quiai **A** quia **B** || formosus **VD** || 15 vappa] *Gr;* alapam **O*v*** lapam **D**[2] lapsam ***τ***, mapalia *Schg* || 16 quasi c *Schott* || talia **VD*v*** || 17 quali assunt *corr. ex* qualea sunt **B** || que **AB** basilicani sectantur] *Thomas;* bas(bass **AB**)ilicam insectant **O*v***, basilicam infectant *O. Jahn,* basilicam infestant *vg* || a parte patris] *Bs;* a patre **O*v*** 18 nos **VD*v*** || honera **C**

accusatur pater in ultimis annis, nepos in primis *adoptatur, in mediis*
abdicatur filius. haec autem subinde refero, quod aeque vitanda-
rum rerum exempla ponenda sunt quam sequendarum. in hac con-
troversia Latro contrariam rem *non* controversiae dixit, sed sibi.
declamabat illam Caesare Augusto audiente et M. Agrippa, cuius
filios, nepotes suos, Lucium et Gaium Caesar adoptaturus die-
bus illis videbatur. erat M. Agrippa inter eos, qui non nati sunt
nobiles, sed facti. cum diceret partem adulescentis Latro et trac- 13
taret adoptionis locum, dixit: 'iam iste ex imo per adoptionem
nobilitati inseritur' *et* alia in hanc summam. Maecenas *sibilans* in-
nuit Latroni festinare Caesarem; finiret iam declamationem. qui-
dam putabant hanc malignitatem Maecenatis esse; effecisse enim
sib*ilo* illum, non ne audiret quae dicta erant Caesar, sed ut

CDv 1 in ultimis] multimis A ‖ nopos A nepos *corr. ex* nepus V neptis TDv ‖ *adoptatur, in mediis *add.* ‖ 2 filius] *Gr;* nullus Ov ‖ *haec autem] autem haec Ov ‖ primis abdicatur, filius in ⟨mediis accusat⟩. haec s. *Gr,* primis, abdicatur filius alter. haec s. *Bs,* primis, obiectatur mulieri sua vita. haec s. *Gz* ‖ refert VDv ‖ quid equitanda(-nta VDv)rum Ov ‖ 3 controuersiam AB 4 non *add. Schg* ‖ dicit D ‖ 5 illum τ ‖ caesarae A cesare BVv ‖ audiente et] Dvτ; audientem ABT audiente V *(Bs)* ‖ M. Agrippa] Dτ (*sed om.* M.); macrippam AB magrippam V agrippam Tv, M. Agrippae *Bs* ‖ 6 *verba* *Lucium et Gaium, quae in Ov *post* Caesar *leguntur, transp.; del. Gz* caium Dv ‖ adobtaturus A ‖ dieb B ‖ 7 macrippa A agrippa VDv ‖ inter] in AB ‖ 8 factus C *corr.* V² ‖ dicere AB ‖ 9 adobtionis A ‖ nam AVDv ‖ iste] *Mg;* isti Ov ‖ ex imo per] *Mg*; ex imperia (-io VDv) Ov ‖ adobtionem A adoptione τ ‖ 10 inseritur] *Mg;* ferunt Ov fecerunt T fuerunt τ, infertur *Otto* ‖ multi ad imperia adoptione nobilitati fuerunt; haec et alia . . *Gr,* iam isti et imperia adoptione nobilitati ferunt; tum alia . . *Bs,* iam isti ad imperia adoptione nobilitati feruntur. tum alia . . *Th. Bach mel. Platon. (Vratisl. 1859) thes. 4* ‖ et *add. Kss* ‖ alia in hanc] ⟨in hanc⟩ (in haec VDv) alia in hunc (*corr. ex* hanc A, *corr. in* hanc V²) Ov ‖ summa C *corr.* V² ‖ maecaenas A ‖ *sibilans innuit] innuit Ov, insonuit *Gz; cf. Quint. 9,3,121* ‖ 11 Latroni] *Gr;* patro C patri V²Dv ‖ festinare Caesarem] *Mg;* fascinare cusarem (-re VDv) Ov, fatigari Caesarem *Gz, fort.* *fastidire Caesarem ‖ finire VD ‖ 12 putabat v ‖ malignitatem] *Mg;* malignam rem Ov ‖ 13 *sibilo illum] nibilum AB nobilem VDv, illum *Mg, del. Novák,* sibilum *Lindner de M. Porcio Latrone 21, Kss,* nutum (*vel* nutu) illum *Bs,* sonitu illum *Gz* ‖ ne] C; ut V²Dv, ut ⟨non⟩ *Mg* ‖ Caesar] a (a// V) cesare VDv

notaret. tanta autem sub divo Augusto libertas fuit, ut praepotenti tunc M. Agrippae non defuerint qui ignobilitatem exprobrarent. Vipsanius Agrippa fuerat, *at* Vipsani nomen quasi argumentum paternae humilitatis sustulerat ‖ et M. Agrippa dicebatur. cum defenderet reum, fuit accusator qui diceret: 'Agrippa Marce et quod in medio est' — volebat Vipsanium intellegi —; fuit qui diceret: 'concurrite! Agrippa, malum habebis, *nisi* responderitis *ad* ea, Marce alterque'. mihi videtur admiratione dignus divus Augustus, sub quo tantum licuit, sed horum non possum misereri, qui tanti putant caput potius quam dictum perdere. Latro dignus fuit miseratione, qui ne excusare quidem errorem suum potuit. nihil est autem crudelius quam sic offendere, ut magis sis offensurus, si satis feceris.

V.

Torta a tyranno uxor, numquid de *viri* tyrannicidio sciret, perseveravit negare. postea maritus eius tyrannum occidit. illam sterilitatis nomine dimisit intra quinquennium non parientem. ingrati actio est.

CD*v* 1 sub] ⟨marcus⟩ (mecenas **D**[1]***τ***) sub **O*vτ*** | libertate **D*v*** ‖ 2 M.] marcus **AB** marco **V** ‖ exprobarent **AB** | 3 fuerant **AB** | at *add. Bs* 4 M. *om.* **A** | 5 reum] eum **T** *corr.* ***τ*** | Agrippa Marce] *Lipsius;* agrippam **O*v*** | 6 medio] *Lipsius;* medium **O*v*** | uipsanum **D** ‖ 7 *verba* fuit qui diceret *del. Kss; cf. v. 5* | habebis] **O*vτ***; habetis **T**, habebit *Gr* ‖ nisi responderitis ad ea (ad ea *Bs*, vera *Gz*), Marce] *Gz;* respondi (*om.* **A** respondis **V** respondes **D*v*** responde ***τ***) diis(đ **B**)eam arce **O*vτ***, responde ad ea, Marce *Bs*, responde, ⟨si⟩ dis ⟨placet⟩, Marce *O. Ribbeck* | Agrippa malum habebit, respondit Vipsanius. hac in parte *Gr* | 8 alterque] *Gz;* uterque (*corr. ex* uterqi **B**) **C** utique **D*v*** | 10 dictum] *Lipsius;* digitum **O*v*** ‖ indignus (in *del.*) **B** | 11 qui ne] quin **T** *corr.* ***τ*** | nec **V**[1] | sum **AB** | 12 sic] si **AB** | offendere (*post.* f *in ras.* **V**[2]) **V** ‖ ut *om.* **A** 13 si *om.* **AB**

CD 15 tyrannu **AB** | viri *add.* **E** ‖ tyrannicidio (*primum* i *corr. ex* o) **V** 17 sterelitatis **A** ‖ demisit **AB** ‖ quinenium **AB** quinennium **V**[1] ‖ 18 parientem. ingrati actio est] parient (pariens **V**[2]**D**) est ingratia actio est **O** parientem agit illa ingrati. actio est ***τ***

Porci Latronis. Si cum liberis torta esset, indicasset. 'escende', 1
inquit 'occide tyrannum; nisi occideris, indicabo'. subito iniecta
manu satelles 'quid moraris?' inquit; 'iam exposita tormenta sunt.'
bene est, inquit mulier, ad stuprum non vocor. ‖ instabat cotidie
viro uxor, exigebat tyrannicidium: 'tempus est; escende; si nihil
aliud, ut liberos habeas: nisi tyrannicidae paritura non sum.
miraris, si eo tempore *parere non potui, quo a tyranno torqueri*
matrona potuit? escende, occide tyrannum; comes sequerer, nisi
me inutilem dimisisset tyrannus. escende: ego iam feci tyrannici-
dium meum'. eas nuptias tyrannicidium diduxit, quas non diduxit
tyrannus. Cesti Pii. Subito infelicis nuptias tyrannus oppressit. 2
trahebantur matronae, rapiebantur virgines; nihil tutum erat;
nullae feliciores tunc videbantur quam quae liberos non habe-
bant. quaedam itaque elisere conceptos, quaedam fecunditatem
suam moratae sunt. quod ad hanc pertinet, agat sane Fortunae
gratias, quod illo tempore nihil peperit. tyrannus suspicatus est
nescio quid istum de tyrannicidio cogitare, sive isti aliquid ex-

CD 1 si cum] sicut V^1 ‖ esset, indicasset] *Bs;* est et incasset (incaset V^1 incase V^2 incaste D) O esset et in case (*superscr.* a *supra* e, *ut sit vel* casa *vel* casea) T ‖ escende inquidē A escende inquid B escendem quid est V^1 descende inquite (-uit D) V^2D descendiquit T ‖ *verba* escende . . . indicabo *(v. 2) post* tempus est *(v. 5) transp. esse cens. Gz* ‖ 2 nisi occideres AB ‖ subito] *Bs;* subo AB sub VDτ ‖ uecta Dτ ‖ 3 moriaris AB ‖ 4 bene] unde D ‖ non *om.* O *add.* τ ‖ stabat C *corr.* V^2 ‖ cottidie BV ‖ 5 exiebat B ‖ est] et AB ‖ descende V^2D ‖ 6 ut *om.* AB ‖ nisi tyrannicidae] *Herv;* in tyrannicide (-da VD) O ‖ 7 mirari AB ‖ *verba* *parere . . . torqueri *add.* ⟨parere non potui, quo tyrannus torquere⟩ *Bs* ‖ 8 atrona AB, matronam *Bs* ‖ potuit] potuit ⟨dicere⟩ VD ‖ tescende AB ascende V^2D^1 descende D^2 ‖ tyrannium AB ‖ 9 dimississe AB ‖ tyrannum V^1 ‖ descende V^2D ‖ fecit V^1 ‖ 10 meum] nm̄ A ‖ ea AB ‖ *prius* diduxit] τ; duxit (*corr. ex* dixit B) C dixit D ‖ nun B ‖ 11 *cf. ad p. 162, 9* ‖ infelicis *bis scr.* V^1 *prius del.* V^2 ‖ 12 trahebantur] Eτ; tre(terre VD)bantur O ‖ matrona AB ‖ rapiebantur] Eτ; et p̄(preme VD)bantur O, trahebantur *Bs (cf. Liv. 21, 13, 9),* stuprabantur *Gz* ‖ 13 nullae] Eτ *cod. Brugensis Schotti;* nulli (ulli *in ras.* V^2) O ‖ quae] Eτ *cod. Brugensis Schotti;* qui O ‖ 14 facunditatem A ‖ 15 *agat sane] ac sine O agit D, agit suae *vg,* agit sane *Schg,* agat sine *Bs,* agat suae *Konitzer, fort.* *agisne (. . .?) ‖ 16 temporē B ‖ suspiratus AB ‖ 17 nescit AB ‖ quid] qui *Bs*

cidit, sive magna consilia non bene voltus texit. utique de uxoris garrulitate queri non potes, cum scias, quemadmodum taceat. misit satellites: 'attrahite' inquit 'uxorem', 'et' adiecit 'si quos filios
3 habet'. veniunt in domum crudelissimi carnifices, in quorum vultibus tormenta erant: iactatur misera inter satellitum manus et toto itinere non ducitur, sed trahitur. hanc aliquis, *etiam*si torta non sit, ‖ mirabitur non peperisse, cum cogitaverit iste de tyrannicidio? audacter iam consilium indicamus, iam enim, puto, licet: nupsit isti propter liberos, sed infelices nuptias cito tyrannus oppressit; hoc publicum divortium fuit. rapitur in arcem mulier, inter satellitum manus vexatur atque distrahitur. hanc aliquis, etiamsi non torqueatur, non parere miretur? inposita in eculeum saepius ad absentem virum respexit quam ad praesentem tyrannum. quam multas matres audivi illo tempore: *ec*quid tam dolui
4 quae peperi? Arelli Fvsci. Explicatur crudelitatis adversus infelicem feminam adparatus et illa instrumenta virorum quoque *animos* ipso visu frangentia ad excutiendam muliebris pectoris

CD 1 bene voltus] **E**; beni(bene **D**)uolis **O** ‖ texit] *Kss;* exigunt **AB** exibuit V^1 exhibuit V^2**D** tegit **E**, *fort.* *texerunt ‖ 2 carrulitatem **AB** ‖ potest **E**, *fort. recte* ‖ sciat **E**, *fort. recte* ‖ 3 misit] misit ⟨itaque⟩ **VD** ‖ 'attrahite' inquit] *Bs;* attracte quid **AB** adtractate inquit **VD**, ac 'trahite' inquit *Gz* ‖ et] aet **AB** ‖ 4 uenient **A** uinient **B** ‖ 5 extant **D** ‖ lactatur **B** ‖ 6 traitur **B** ‖ hant **A** ‖ etiamsi] *Schg;* si **O** ‖ tota **A** ‖ 7 cogitaverit iste] *Schg;* cogitur isti **O**, *post.* cogitur *rhetoris alicuius nomen intercidisse susp. Bs* ‖ ⟨de⟩ consilio D^1 ‖ iudicemus *corr.* D^1 ‖ 9 *verba* nupsit ... divortium fuit *(v. 10) in § 2 post* Cesti Pii *transp. Gz; p. 161, 11 verba* subito ... oppressit *delenda esse cens. Gz, fort. recte* ‖ 10 puplicum **B** ‖ diuortiuum **C** ‖ rapit V^1 ‖ in arcem] V^2**D**; martem **AB** in artem V^1 ‖ 11 sateillitum **B** sate//llitum (i *eras.*) **V** ‖ etiam aliquis si **O** ‖ 12 perere **A** ‖ inposita] **E**; expositam **O** exposita **τ** ‖ in *om.* **D** ‖ aeculeum **CM** (*cf.* **E**) ‖ 13 *prius* ad *om.* **VD** ‖ apsentem **A** ‖ *verba* uirum ... praesentem *bis scr.* **AB** *post.* ad *om.* **VD** ‖ 14 *verba* quam multas ... peperi? *(v. 15) in § 2 ante* quod ad *transponenda esse cens. Gz* ‖ audivi] *cf. Quint. 8, 5, 21* ‖ ecquid tam] *Kss;* quidam **C** quidnam **Dτ** *(cf. Sander quaest. synt. 2)*, ecquid *Studemund,* ⟨querentes⟩ quid mihi (volui) *Gz* ‖ dolui] *Studemund;* uolui **O** ‖ 15 quae] quom *Studemund* ‖ explicatur] **E**; explicantur **O** ‖ ⟨totus tyrannicae⟩ crudelitatis **E** ‖ 16 illa] alia V^2**D** ‖ instrumta uiros **VD** ‖ 17 animos *add.* **E** ‖ ipso visu] V^2**E**; ipso uisus **AB** ipso uisus **V** ipsos uisu **D** ‖ fragentia **AB** ‖ multiebris **C** *corr.* **V**

conscientiam proponuntur; instat ante denuntiationibus quam tormentis tyrannus et minando torquet: tacet. videt intentum tyranni vultum, videt oculos minaces: [et] tacet. plus tibi praestare non potuit, si de te liberos sustulisset. flagellis caeduntur artus, verberibus corpus abrumpitur exprimiturque *sanguis* ipsis vitalibus: tacet. res publica, an sit tibi ista datura liberos, nescio; tyrannicidam dedit. ita tu, mulier, non vis parere? delicata es, cruciatus puerperi times? fremebat indignatione captae civitatis maritus et consilio suo et uxoris adiutorio fortior: quomodo || occidam tyrannum? quae pars accedenti maxime vacat? ubi custodiae cessant? ubi natura loci minore munimento virtutem non summovet? sic vir et uxor noctes exercebant: miraris, si transit quinquennium inter uxorem tortam et occupatum virum? saeviebat etiamnunc tyrannus; torquebantur in conspectu maritorum uxores; paenitebat matres fecunditatis suae. HISPONIS ROMANI. In 5
quid desideras liberos? ut sint, quibus relinquas patrimonium? ingrate, ita tu hac salva heredem non habes? nullum tormenti genus omisit; omnia membra laniata, omnes artus convolsi sunt,

CD 1 instat ante] *Bs;* instante **AB** instate (e *del.* **V**²) tam **V** instat tam **D** || 2 tyrannum **A** || mirando **O** || ⟨et⟩ tacet *Otto* || *fort.* incensum *Gz* || 3 uultum *bis scr.* **A**¹ *post. del.* **A**² || et *del. Kss; cf. p. 166, 3* || tibi] **ϛ**; sibi **O** || 4 si de] fide **A** || aptus **AB** || 5 exp̄miturque **AB**, exprimunturque *Kss* || sanguis *add. Gz* || vitalibus ⟨liquor⟩ *Fb,* vitalibus ⟨cruor⟩ *Bs,* vitalibus ⟨cruores⟩ *Kss* || 6 tacet] *Schg;* et **AB** licet **VD** || res publica] **E**; restat **C** (*sed* **V**² ta *et* t *del. [diversa ratione], ut supersit* res) restet **Dϛ**, *om. Kss* || exprimitur cruor i. v.: ⟨tacet .⟩ licet, tester; an . . . *Schg,* exprimunturque i. v. cruores: tacet . an . . . *Kss* || nestio **B** || tyrannicidam] **E**; tyrannicidium **O** || 7 tu] *He;* fit **O**, si tu (. . . parere,) *Gz* || 8 puerperae **VD** || fremat **V**¹ || maritus *om.* **V**¹ || 9 tuo **AB** || *post.* et] ⟨fortis⟩ et *Gz* || 10 qui **V**¹ || occidenti **V**¹ || 12 noctes] *Bs;* nonte **A**¹**B** nontem **A**² mente **V**¹ mentem **V**²**D**, noctem *Gz* || exercebant] *cf. Verg. Aen. 10, 808;* exigebant *Gz* || transiit *vg* || 13 et] **VDE**; *om.* **AB** || 14 etiamnon **A** || torquebatur **A**¹**B** || 15 uxoresm **B** || faecundidatis **V** || romani (s *eras.*) **V** || in quid] inquit **BVD** || 16 desideras] *Gr;* desiderabas **O** || quae **V**¹ || 17 ingratae **B** || hac] **D**²**ϛ**; hanc **O** || herem **AB** || hab **B** || 18 omnisit **AB** || membra *om.* **B** || uimnes **A** imnes **B** || *artus] partes **O** || *convolsi] conuolse **AB** uolsae **V**¹ conuolsae **V**²**D** conuulse **ϛ** || ⟨in⟩ omnes partes convolsa *O. Ribbeck,* omnes partes convolneratae *Gz*

scissum corpus flagellis, *igne* exustum, convulsum tormentis. ignoscetis puto mulierculae, si dixero: fessa est. Hispani Corneli. Cunctabatur ille nec ullis adhortationibus in tyrannicidium poterat inpelli. prorsus, cum uxorem vidisses, posses timenti ignoscere. adsidue tormenta variantur; accenduntur extincti ignes; tortor vocatur, sub quo mariti uxores prodiderant. pacisci me tecum puta: ut taceam, donas quinquennium? quid gloriaris, tamquam non facilius sit occidere tyrannum quam sustinere? duplici beneficio uxoris suae obligatus *est:* et quod non est occisus et quod occidit.
6 fastidit sterilem qui fecit. Ivni Gallionis. Instabat tyrannus: torque: illa pars etiam potest; subice ignes: in illa parte iam exaruit cruor; ‖ seca, verbera, eculeo lancina, fac iam ne viro placeat matrix. Papiri Fabiani. Describam nunc ego cruciatus et miram corporis patientiam inter tyrannica tormenta saevientia: extincti sanguine refovebantur ignes; in hoc desinebatur torqueri aliquando, ut saepius posset. exquisita verbera, lamnae, eculeus, quidquid antiqua saevitia invenerat, quidquid et nova adiecerat — quid amplius dicam? *et* tyrannus torquebat et cum de tyran-

CD 1 scessum A | igne *add.* E ‖ nonuulsum AB ‖ 2 fessa] τ; fassa O, lassa *Novák* ‖ hisponis O ‖ 3 concitabat V^{1} concitabatur V^{2}D | illi (ill B) nec uullis AB ‖ adorationibus AV^{1} adortationibus BV^{2} | in *om.* A ‖ 4 prosus B^{1} ‖ posse AB ‖ 5 adsiduae A ‖ uariuntur acceduntur AB | extincto A extingi V^{1} extinti V^{2}, extincti ⟨sanguine⟩ *Gz, fort. recte (cf. v. 15)* | 6 meriti A | uxores] Dτ ‖ uxorem C ‖ 7 puta: ut] *Rom;* putauit AB putabit VD putabat *vel* putabam τ; taccam B ‖ ⟨tyrannicidio⟩ gloriaris E | 8 duiplici B ‖ benefitio BV ‖ 9 obligatur (*corr. ex* &bligatur V) VD | est *add. Schg* ‖ *prius* quod] D *(Schott);* cur C *et sic corr.* D^{1} ‖ obligatus est: quod *Bs* | 10 torquae V^{1} ‖ 11 pars] pars ⟨illā⟩ (illā *del.*) B ‖ *fort.* ⟨uri⟩ potest *Gz* | subici ⟨in⟩ ignes VD ‖ partec V^{1} | 12 *fort.* sicca verbera *Kss* ‖ *eculeo] oculos O, aculeis *Gz, fort.* articulos *A. Köhler, fort.* *⟨admove⟩ eculeos, ‖ faciem T fatiam D ‖ 13 matrix *del.* V^{2} meretrix T *corr.* τ ‖ pabiani AB | miram] *Otto;* miseram O ‖ 14 tyrannicorum tormentorum saevitiam *Schg* ‖ 15 refouebant V^{1} ‖ in *om.* O *add.* τ *(Schg)* | haec D^{2} ‖ definibatur AV^{1} desinibatur B ‖ 16 possit V^{2} | *fort.* exposita *Kss N. Beitr. 26* ‖ uerbaera V ‖ lamnae, eculeus] E; iam nec uleum AB iam eculeum (c *sup. v. add.* V^{2}) VD ‖ 18 et *add.* E ‖ et cum] *cf.* E

nicidio quaereret. o nos felices, quod nullis *ex*hausta puerperiis fuit! tacuit ac silentio tyrannicidium fecit, certe tyrannicidam. convolsis laceratisque membris nec adhuc sufficientibus non dimissa est ex arce, sed proiecta. quid est, quare uxorem dimiseris? 7
numquid premit censum onerosa sumptibus? at, ut saeculi mos est, in deterius luxu fluente muliebris ambitio certamine mutuo usque in publica damna privatis insanit. numquid gemmas et ex alieno litore petitos lapillos et aurum vestemque nihil in matrona tecturam concupivit? si talis esset, facile illam corrupisset tyrannus. expecta, potest parere; non respondet ad propositum nec ad certam diem fecunditas; sui iuris rerum natura est nec ad leges humanas conponitur: modo properat et vota praecurrit, modo lenta est et demoratur. expecta, pariet. quid dicis? 'non potest fieri'? quare? quod || torta est. imputat tibi, quod pudica est; imputat tibi, quod torta est; imputat tibi, quod sterilis est. Ivli Bassi. Aiebat tyrannus: ure, caede ventrem. Argentari. Caede ventrem, ne tyrannicidas pariat. Triari. Non ex formula natura respondet 8
nec ad praescriptum casus obsequitur; semper expectari fortuna mavult quam regi. aliubi offenditur inprovisa segetum maturitas,

CD 1 exhausta] *Ml;* austa **AB** aucta **Vdτ** acta **T** || puerperiis] **Dτ**; puerperis **AB** puerperii **V** || 2 fui **D** || tacuit] *Fb;* acuit **O** || ac] *Ml;* hanc **O** haec **D**^{2} *(O. Jahn),* tunc *Fb,* hinc ⟨et⟩ *Gz* || tyrannicidium (u *corr. ex* o) silentio **VD** || tyrannidam **AB** || couolsis **B** || 4 quid est] quidem **A** || 5 premit censum] **E**; praemit ceus **AB** premittes **V** promittes **D** || onerosam **VD** || *at ut] et ut **O**, (sumptibus,) ut *Gz* || 6 in] **Eτ**; et **O**, ad *Bs,* in ⟨quo in⟩ *Gz* || fluente] **Eτ**; fluentem **O** || ambitio] **E**; ambiete **C** ambitae **D** || 7 usque in] **Eτ**; inque **C** in quae **D** || priuatus **V**^{2}**D** || 8 littore **O**; *cf.* **E** || matronam **B** matronae **V**^{2}**D** || 9 tectura **V**^{2} || concupit **B** ⟨non⟩ concupiuit (non *del.* **T**) **VTD** || 10 respondes **C** *corr.* **V**^{2} || 11 certam] **E**; certum **O** || 12 properat] **V**^{2}**D**; propterad **AV**^{1} proterad **B** || 13 et] *Vahlen;* modo **O**, *fort.* ⟨ad vota,⟩ modo *Bs* || ⟨modo⟩ pariet **D** || 14 pudica] *Thomas;* publica **C** publicata **V**^{2}**D**, alligata *Gr,* mutila *Gz* || *verba* imputat t. q. torta est *(v. 15) del. Gz* || tibi *om.* **C** *add.* **V**^{2}**D** || 15 imputa **AB** || sterelis **B** || 16 *priore loco* cede **C** || argentarii **B**, age *O. Gruppe* || *post. loco* cede **AB** || *verba* Argentari. Caede ventrem *del. Gz* || 17 tyrannicidasi (-diasi, *prius* i *del.,* **A**) **AB** || paria **C** *corr.* **V**^{2} || triarii **V**^{2} || 18 neque **D** || fortuna (a *rad. corr. ex* ā) **V** || 19 alibiubi **V**^{1} || offendit *Otto,* effunditur *Gz* || osténditur . . . maturitate *Schg*

aliubi sera magno fenore moram redemit. licet lex dies finiat, natura non recipit. aiebat tyrannus: indica; nulla tua culpa est: *tacet.* caeditur: tacet; uritur: tacet. utrum putas mirandum esse, tuum tyrannicidium an huius silentium? expectasse aliqua per longum tempus maritum dicitur: quanta laus est servasse, cum expectasse tanta sit? alia desiderio viri attonita in ardentem rogum se misisse: haec non cum viro arsisset, quae pro viro arsit? alia pro incolumitate mariti vicaria morte decidit: creditisne hanc in tormentis oppressam? mortem amplius pro viro prae-
9 stitisset, si quid amplius exegisset tyrannus. MARCELLI. Si tamen quid peccasset in partu, ignosci ‖ ei posset; nupserat enim isti occupato. crudelior es etiam illo, quem occidisti, tyranno: ille torsit, sed dimisit ad virum. ALBVCI SILI. Vicerat saevitiam patientia; deerat iam sanguis, supererat fides. aliquando proiecta est; deserebatur distortis manibus, emotis articulis; nondum in sua membra artus redierant. talem uxorem tortor dimisit ad partum. ingratus vocabatur, quod in praemio nullam uxoris fecerat mentionem. 'res tuas tibi habe'. inicere debuit manum et ipsum

CD 1 abaliube C *corr.* V², at aliubi *Bs; cf. Rebling observ. cr. 37* ‖ *sera] *Ml;* seram O ‖ fonere C ‖ redimit *corr.* D¹ *(Ml)* ‖ 2 non] nunc B ‖ recepit AV¹ recipiat (a *del.*) B; *post hoc vocabulum ea in codicibus sequuntur, quae post* loquor *(p. 167, 4) leguntur* ‖ *ante* aiebat *rhetoris nomen (fort. Blandi) intercidisse suspic. O. Gruppe* ‖ indicat AB ‖ 3 tacet *add. Konitzer, O. Ribbeck* ‖ ceditur AB ‖ tacet; uritur] *Schg;* tacetur itur C tacetur igitur V²D ‖ tacet. utrum] *Schg;* taceturum C utrum V² tacere tutum D ‖ mirandum] *τ*; mirantur O, ⟨magis⟩ mirandum *Ml, Otto,* ⟨potius⟩ mirandum *Gz; cf.* E ‖ 6 expectasset O ‖ aliam *τ* ‖ desiderio viri] *τ*; desiderium uiria (uirium T uiri D) OT ‖ attonitam O ‖ 7 arsisse AB mississe V ‖ cum] con A ‖ arsissetque AB arsisseque V¹ ‖ 8 mcaria AB incaria V¹ ‖ decidit] occidit *Ml* ‖ creditisne] *Bs, Mg;* crediditne (-nec V) C credo V²D ‖ 9 morte *vg* ‖ prestitisse V²D *(vg)* ‖ 10 anplius B exegisset] *Bs, Mg;* elegisset O ‖ Marcelli] TD; malcelli C ‖ si tamen quid] *Bs;* qu tamen qui C si tamen V²D ‖ 11 petasset A ‖ 13 torsit, sed] *Bs;* torsisset C torsi et V²D ‖ uiceras euicia (-tia V) C *corr.* V² ‖ pacientiam A² ‖ 14 supererat] *cod Augustodunensis Schotti;* superat C superabat V²D ‖ 15 deferebatur T ‖ nundum B 16 redieritiserant C *corr.* V², redierant: isti *Gz* ‖ talem *om.* D ‖ 18 restituas V ıbe C habe V² ‖ iniecere V¹ ‖ ipsum te] *Bs;* ipsum et C ipsum V² ipsam

te inter res suas trahere; nihil amplius patri debes quam uxori. mihi crede, maius fuit tyrannicidium pati quam facere.

Pars altera. ARGENTARI. 'Ego tamen torta sum'. merito obiceres, 10
nisi te vindicassem. FVLVI SPARSI. Vobiscum, iudices, loquor; quid faciam? non agam gratias, quod *non* indicavit uxor? timeo, ne vobis ingrati iam *teneri videar; agam gratias? liberorum expers manebo . . .*

DIVISIO. In tali controversia de prima quaestione nulli cum altero convenit. ** *voluit in tali* controversia hanc reum facere primam, si materia patitur: 'non accepi *beneficium*' *aut* '*accepi* quidem, sed reddidi' aut 'accepi quidem, sed non potui reddere' aut isto novissime confugere: 'non, quisquis non reddidit beneficium, ingrati tenetur. animus aestimandus est non reddentis'. POLLIO ASINIVS aiebat numquam temptandam esse quaestionem primam, nisi manifesto obtineri posset, qua negamus nos beneficium accepisse; perit tota causa, nisi in hoc vicit. apparet enim ingratum esse qui ne fa||tetur quidem se accepisse beneficium.

CD 1 ras A || 2 fuit ⟨tyrannum⟩ pati quam tyrannicidium facere *Gz; cf. p. 164,8* || 3 obieceres C *corr.* V² || 4 te *om.* O *add.* Eτ || uendicassem AB || *verba* quid faciam . . . ingrati iam *(v. 6), quae in* O *post* recipit *(p. 166, 2) scripta extant, huc transposuit et emendavit supplementaque* (teneri . . . manebo *[v. 7]*) *addidit Vahlen* || 5 *post.* non *add. Herv* || indicauerit T || uxori meo (meae V²D) ne uotis ingratiam O || 8 *verba* *Divisio . . . tali *(v. 9) add., ut aliquo modo manifesta lacuna expleretur; cf. p. 59, 4. 67, 12;* ⟨Divisio. Latro dicebat quaestionem debere in omni huius generis⟩ *Gz* || 9 hanc] *Kss;* haec O || eum A *corr.* A¹ || 10 primam] *Schg;* primum O || *prius* accepi] Dτ; accipi C || beneficium *add. Kss, qui post* beneficium *haec insuper inserenda esse censet:* ⟨. novi declamatores subtiliore uti solent divisione, aut 'accepi⟩ || aut accepi *add. Bs;* ⟨deinde hanc: 'accepi⟩ *Gz* || 11 *prius* sed] *He, Bs;* et O || 12 [aut] *Gz,* at *Schg* || ista nouissima V²D || confugere] *Bs;* non fugere AB non fagere V non facere Dτ || istam novissimam (-ime *Kss*) facere *Schg, Kss* || *prius* non] nam V² || quisque V¹ || benefiti V benefici T *corr.* τ || 13 ingratus V²D || 14 temptandam] *Ml, Mg;* tem(temp V)tandas O || quaestionem] *Ml, Mg;* quae(que A)stiones O || temptandas ⟨has⟩ esse quaestiones; primam *Schg* || 15 nisi *om.* O *add.* τ *(sed ante* primam) || ⟨nisi⟩ prima *Bs in ceteris verbis Schg secutus* || obtineri] D *(Schg);* op(ob A)tinere C || posse D || benefitium V || 16 *fort.* periit *Kss* || inse A nise B || vincit *Otto* || 17 esse qui] D; sequi C se cui T || benefitium V

11 Gallio noster putat, quotiens possit, hoc auferendum adversario; quotiens non possit, concutiendum; quotiens ne hoc quidem possit, ita transeundum, quasi donemus et possimus quidem facere controversiam, sed nolimus. idem Attico Dionysio, Apollodori discipulo, placuit. hoc ille amplius: quotiens non potuerimus, aiebat, an beneficium acceperimus, controversiam facere, de modo faciamus: non esse tam magnum, quam ille dicat, sicut in criminibus facimus; quotiens negare non possumus, esse quidem crimen illud
12 fatemur, sed leviore poena dignum, quam accusator arguat. Latro in hac controversia non dubitabat facere primam quaestionem, an beneficium dederit. hoc in haec divisit: etiamsi scisti de tyrannicidio viri nec indicasti, non est beneficium scelus non facere; deinde ne scisti quidem; non enim tibi indicavi nec tam magnum consilium, virilibus quoque animis grave, commisi muliebri garrulitati, quae id solum potest tacere, quod nescit. *alteram fecit:* etiamsi dedit beneficium, an receperit. occidi tyrannum, libertatem tibi reddidi, ultionem plenissimam persecutus sum, nefarium hostem illic occidi, ubi torserat. dices me rei publicae causa fecisse: et tu rei publicae causa tacuisti. *tertiam: an ob id* tutus

CD 1 offerendum **AB** aufferendum *corr.* **B**^{1} || 2 concutiendum] *Kss, Ml, Mg;* concupiendum **AB** concupiscendum **VD** | possit, ita] **T**; posita **C** possit **V**^{2}**D** || 4 attiqoo **B** || Dionysio] *Weichert;* uipsania (-ni **D**) **O**, Vipsanio *vg; cf. Baumm de rhet. Graecis 19 seq.* || pollodori **C** || 5 non] ne **A** || poterimus *Kss* || 6 benefitium **V** || de] *Ml;* di **C** hoc **V**^{2}**D**^{1} tum **D**^{2}, id *Bs* || 7 ill **C** || dicat *om.* **B** || 8 facinus *Bs* || negare] **Dτ**; ne agere **C** | possimus **C** | illud] **Dτ**; illum **C** || 9 leuire **AV**^{1} || qui accusatur **C** *corr.* **V**^{2} || latroni hac **A** || 10 dubitat **A** || questionem **AV** || 11 benefitium **BV** || haec] hoc **D**^{1} || etiam sciti **C** *corr.* **V**^{1} || tyrannicidio] **Eτ** *(cf. § 18);* beneficio (-tio **V**) **O** ueneficio **D**^{2}, consilio *Schg* || *verba* de tyrannicidio viri *del. Mg* | 12 benefitium **V** | 13 scistis **AV**^{1} scitis **B** || dicam **AB** | tam] cum **AB** meum **VD** || 14 uiribus **C** *corr.* **V**^{1} || graue] quae I cartulitati qui **AB** || 15 *alteram fecit *add.;* <alteram> *Ml (Gz)* || 16 bene tium **V** || occidit **C** || tyrannu **V**^{2} tyranni **T** || 17 ibi **C** *corr.* **V**^{2} <mihi> tibi I reddit **C** | fenfarium **AB** || 18 illi **AB** || 19 fecisset **A** || iu reip. **A** iure reip. tu reip. i **V** || *tertiam *add.;* <alteram quaestionem fecit:> *Bs,* <tertiam illam *Gz* || an ob id *add. Bs*

sit, quod lege fecerit. deinde ultima aequitatis tracta‖tio: an quod fecit facere debuerit. hoc divisit in duo: an iam certam 13 sterilitatem uxoris tam bonae ferre debuerit; an ne sterilis quidem pro certo sit. novi declamatores post Moschum Apollodoreum, qui reus veneficii fuit et a Pollione Asinio defensus damnatus Massiliae docuit, et hanc quaestionem in hac controversia fecerunt: an inter viros et uxores data beneficia ingrati lege teneantur. non est beneficium, sed officium facere quod debeas: sic filius patri se dicat beneficium dare. hanc quaestionem *fecit* et GALLIO noster. BLANDVS in ultima parte controversiae, qua de re publica disputatur, quaestionem fecit, an quinquennium numerari debeat excepta tyrannide. illud tempus non debet inputari quasi sterili, quo matres etiam editos partus abominatae sunt: illud tempus imputetur feminis, quo rei publicae pariunt, non illud, quo tyranno. huic subiecit, an, etiamsi aliis imputari tempus tyrannidis solet, huic non debeat. LATRO ex suo more has non quae- 14 stiones putabat, sed membra illius ultimae partis ex aequitatis quaestione pendentis. an *ne* sterilis quidem *pro certo sit,* altius

CD 1 lege] D²𝔱; longe O ‖ 2 fecit] fecerit D ‖ diuis AB ‖ iam] etiam 𝔱 ‖ 3 sterelitatem A ‖ uxori D ‖ tam *om.* D ‖ bene AB ‖ facere D ‖ steriles AB ‖ 4 certas AB ‖ declamatoris A ‖ pos BVD ‖ Moschum] *He, Teuffel (cf. Paully Encycl. I 2, 1862);* noscum A moscum BVD; *cf. Bücheler mus. rhen. 25, 171* ‖ Apollodoreum] *Bs;* apollodorum AB appollodoro VD; *cf. Porph. ad Hor. epist. 1, 5, 9* ‖ 5 beneficii (-tii V) O ‖ a Pollione] appollione V ‖ defessus AB ‖ 6 questionem C ‖ hac controversia] *Schg;* hanc controuersiam O ‖ 7 fecerunt (u *corr. ex* it) V ‖ iter BV¹ ‖ benefitia AV ‖ 8 benefitium BV ‖ offitium V ‖ 9 sic] *Bs;* si O, ⟨ut⟩ si D² *et sic vel* ⟨qua⟩si *Otto* ‖ benefitium V ‖ questionem C ‖ fecit *add.* D² ‖ 10 controuersia V¹ ‖ 11 questionem A ‖ 12 excepta] *Rom;* expecta AB expectata VD, ex coepta *He; cf. p. 170, 15* ‖ tyranni D¹ ⟨nece⟩ tyranni D²𝔱 ‖ debet] *Bs;* deberi AB debere VD ‖ 13 sterili] stes *corr. ex* ster B *om.* A ‖ 14 imputetur] *Schg;* imputatur O ‖ quo rei publicae] *Bs;* in re publica O ‖ pariunt] parcunt AB ⟨quam⟩ parcunt V ⟨quando⟩ pariunt D𝔱 ‖ illud] *Bs;* plus O, amplius *Schg,* tempus *Kss, del. Thomas* ‖ 15 quo *om.* VD ‖ alis AB ⟨et⟩ aliis D ‖ tyrannidis (*post.* i *corr. ex* e) V ‖ 16 solet] debet D¹ *(Schg)* ‖ as AB ‖ questiones C ‖ 17 partes C *corr.* V² ‖ 18 questione AB ‖ ne *add. Schg* ‖ *pro certo sit *add. Gz; cf. v. 4*

repetit: an, quaecumque quinquennio non peperit, sterilis sit. quid enim? si vir alicuius afuerit toto paene quinquennio peregrinatione, utri imputabitur? quid, si vir aegrota‖verit? si hic maritus a tyranno tortus inutilis in concubitu suae uxoris iacuisset, *utri* imputari debuit quinquennium? quaeris, quare non pepererit? tyrannis erat; nemo non cum parentibus suis querebatur, quod natus esset. hoc *adice,* quod torta est haec, quod maritus occupatus tyrannicidio non vacavit in uxoris voluptates. Bvteo, aridus quidem declamator, sed prudens divisor controversiarum, contra Latronem sentiebat, Blando accedebat. aliud enim esse aiebat: 'quae intra quinquennium non peperit, non utique sterilis est'; aliud: 'quae intra quinquennium non peperit, non statim dimitti potest sterilitatis nomine'. hic quaeri de condicione iuris, illic de spe fecunditatis. sed Blandum quoque arguebat; aiebat enim *non* sic fuisse quaerendum, an tyrannidis tempus excipi deberet, deinde: [an] etiamsi non in aliis, an *in hac, tamquam* inter has

CD 1 repetiit *vg,* ⟨id enim⟩ repetiit: *Gz* ‖ an] anon **A** an̄ **B** an non **VD**, non *Bs, Gz* ‖ quinquennio (o *corr. ex* ū) **V** ‖ sterilis *corr. ex* sterelis **B** ‖ *sit] est **O** *(Bs, Gz)* ‖ 2 poene **AV** pene **B** ‖ peregrinatione] peregrinatio (*del.* **A**²) peregrinatione **AB**, ⟨in⟩ peregrinatione **D**² *(Gz),* peregrinatus? peregrinationi *Bs* ‖ 3 *utri imputabitur?] ui(ue **V**)rum putabitur **C** uiro imputabitur **Dτ**, viri imputabitur. *Bs,* uxori imputabitur? *Gz* ‖ ⟨quid⟩ si hic **Dτ** ‖ 4 tyranno] *Bs;* uiro **O** ‖ 5 *utri imputari debuit] imputarit fuit **AB** imputaturus fuit **VD**, imputaret illi *Bs,* imputari potuit *He,* imputari licuit *Ml, Otto,* imputari par (*fort.* *⟨illi⟩ fas) fuit *Novák,* imputari debuit ⟨illi⟩ *Gz, fort.* *imputari ⟨illi⟩ debuit ‖ quinquennium] *Kss, Ml;* quinquennio **O** ‖ *pepererit] *Ml, Sander;* peperit **O**; *cf. Thomas sched. cr. 25* ‖ 6 tyrannis] *Ml;* tyrannus **O** ‖ quaerebatur **V** ‖ 7 *hoc (= huc) adice] hic **O**, adice *Gz* ‖ *haec] hic **O**, adice *Gz* ‖ manritus **B** ‖ 8 uocabit **AB** ‖ uoluptatis **AB** ‖ butio **C** ‖ 9 prodens **C** *corr.* **V**² ‖ divisor] **Dτ**; diuinior **C** *corr.* **V**² ‖ 10 aiebat] iubeat **A** ‖ 11 quae] **D**²; qui **O** ‖ peperit] *Bs;* potuit **O** ‖ 12 alius **B** ‖ quae *om.* **AB** ‖ 13 hinc **C** ‖ querit **B** quaerit **V²D** ‖ conditione **VD** ‖ uiri **D**² 14 enim non] *Otto;* enim **O** *(Gz),* non *Gr* ‖ 15 tuisse querendum **AB** ‖ tyrannicidis **C** ‖ debes **C** debet **τ**, *fort.* debeat *Ml* ‖ 16 an *om. vg,* non *Gz* ‖ in aliis] malis **A** in alis **B** ‖ in hac, tamquam *add. Thomas* ‖ inter] in **AB** ‖ hos **D**

gradus essent. ipse sic hanc partem *vel* quaestionem dividebat: an, quaecumque quinquennio non peperit, tamquam sterilis dimitti possit. *fac* accidere, quod Atheniensibus in bello accidit, ut liberi 16
et coniuges in aliquo tutiore loco deponantur: inputabitur hoc tempus feminis, quo viros non destituunt, sed non habent? si tyrannus non vetuisset istam parere, † quin inter. et cum hoc vehementer implevisset et probasset, non omnes posse dimitti, si quinquennio non peperissent, tunc illo ‖ transit: an haec posset; et hic etiamnunc non hoc quaerebat, an deberet dimitti, sed an posset, et hoc contra Latronem dicebat: quomodo istam quaestionem putas in aequitatis tractationem cadere, cum quid liceat quaeratur, non quid oporteat? hoc autem, an haec possit, per illa impleo: non potest, quia *in* tyrannide non *con*ceperat. aliquod tempus immune a legibus miseriae faciunt. non dico: *non peperit,* quia torta est — hoc adhuc praetereo et aequitatis tractationi reservo —, sed

CD 1 essent] *Thomas;* est sed O ‖ *fort.* an in hac ⟨quinquennium excepta tyrannide nume⟩randum esset *Kss* ‖ aliis, an in hac gratificandum esset, sed ipse *Gz* ‖ sit V ‖ hanc partem] ⟨in⟩ hanc partem (*corr. ex* hac parte V) VD, ⟨in⟩ hac parte *Schg* ‖ *vel *add.; cf. 7, 8, 9* ‖ questionem A, ⟨in⟩ quaestiones *Gz, del. Konitzer* ‖ 3 possit *bis scr.* VD ‖ *fac *add.;* ⟨enim⟩ D, *fort.* ⟨potest, inquit,⟩ *Otto,* ⟨potest⟩ *Gz* ‖ in *om.* C *add.* D ‖ bello ⟨Persico⟩ *vel fort.* olim *Gz* ‖ ut] V^{2}D; et C ‖ 4 tutiores (s *del.*) B ‖ 5 quod C ‖ destitunt AB ‖ si] sic VD, ⟨quid,⟩ si *Kss* ‖ 6 non *del. O. Ribbeck (Kss)* ‖ quin inter] C; quin interemisset Dτ, intra quinquennium *O. Ribbeck* ‖ si tyrannus non vetuisset istam parere, inter quin⟨quennium peperisset⟩ *O. Gruppe,* si tyrannus noluisset istam parere, quin interiret *Gz, qui haec verba post* iacuisset *(p. 170, 4) inserenda esse censet* ‖ *fort.* quin intra ⟨quinquennium parere potuerit, quis dubitet?⟩ *C. Schenkl* ‖ 8 reperisset AB ‖ illos AB ‖ transiit *vg* ‖ an] at ABV^{2}D ad V^{1} ‖ 9 querebant (n *del.* A^{1}) AB ‖ 10 possit C ‖ questionem AB ‖ 11 cum] Dτ; tum C ‖ qui V^{1} ‖ queratur AV ‖ 12 non] num V ‖ hoc] *Bs;* hic O ‖ *autem] *Gz;* enim C ‖ illam VD^{2} ‖ 13 potest] *Bs;* posset C possum D ‖ qui C ‖ in *add. Bs* ‖ tyrannidem VD ‖ conceperat] *Bs;* ceperat O ‖ aliquid AB ‖ 14 non peperit *add. Gz* ‖ 15 hoc adhuc . . . reservo] *He, Mg (1863);* et (sed D) hoc (uc A huc B) adhuc proter (propter AVD) hocet (*om.* VD) ae(e B)quitatis tractatione (-nem VD) reseruo (-uos ABV^{1}) O (istuc *pro* et hoc *coni. Gz*) ‖ sed quia] τ *(Gz);* sed ⟨perit (periit D^{2} non peperit D^{1}) quia torta est⟩ quia O, sed ⟨non peperit⟩ qui *Herv,* sed ⟨non peperit⟩, quia *Schg*

quia tu maximae rei cogitatione occupatus nihil de liberis cogitasti. 17 Passienvs, vir eloquentissimus et temporis sui primus orator, hanc subtilitatem Buteonis non probabat: Latroni se adsentiri dicebat ideo, *quod istae* quaestiones per *se* tractandae [per se] essent, si haec mulier iniusti repudi ageret; nunc ingrati agit: ita non quaeritur, an legitime, sed an ingrate dimissa sit; itaque in aequitatis tractationem cadunt etiam quae iuris sunt. nam cum quaeratur, an non oportuerit hanc dimitti, etiamsi licuit, apparet, quam utique non oportuerit, si ne licuit quidem. Albvcivs itaque decentissime fecit — solebat enim fere in aliquas figuras declamationem discribere — et prius egit iniusti repudii, deinde ingrati: † inquit putat emet an ullum bene||ficium, a quo tamquam iniqua est dimissa. hinc omnes quaestiones ad sterilitatem et aestimationem quinquenni pertinentis libere tractavit; deinde transit in ingrati accusationem.

18 Cestivs pro viro *hunc* introduxit colorem: quo tempore uxor

CD 1 maxima **AVD** oiaxima **B** || rei] in **D** || occupas **AB** || 2 pascienus **O** || 3 Buteonis] *Ml;* actionis **O** *(vg, Lindner, Bs)* || probabat ⟨et⟩ *Gz* || Latroni se] *Ml, Kss;* in latrone sed **O**, in Buteone, sed *Lindner,* in Buteone, sed ⟨Latroni⟩ *Bs* || 4 dicebat *corr. ex* debcebat **V** || quod *add. Gz;* ⟨quia⟩ *Bs* || istae *add. Thomas;* ⟨illae⟩ *Ml* || questiones **O** || *per se tractandae] *Ml;* pertractande **C** pertractandae **D** *(Thomas)* || *fort.* per *del. et* tractandae per se *scr. est; hanc sententiam proposuerunt Novák, Gz* || ideo, quia ista omnia semper tractanda *Kss* || 5 iniusti] **τ**; iusti **O** || repudii ageretur **VD** || nunc] non **VD** || ingratia **AVD**[1] *corr.* **A**[1]**D**[2] ingracia **B** || agit *om.* **VD** || 6 ita] *fort. del. esse censet Kss,* at hic *Schg* || queritur **AB** || legitime (*post.* e *corr. ex* o) **V** || dimisa **B** || utique *Schg* || 7 tractatione **O** || co(ca **B**)ndunt **AB**, *fort.* incidunt *Gz* || 8 queratur anon (an **VD**) **O** || oportuerit hanc] *Schg;* potuerant hanc **AB** potuerat hac (haec *corr. ex* hac **T**) **VT** potuerit haec **D** || 9 albutius **AD** || 10 fitaque **VD**[1] fitao **T** fitaci **D**[2] figuras **τ** || 11 discribere] *Ml, Gz;* describere **O** || repudit **AB** || 12 inquibus putat esse an ullum **VD**, *fort.* *⟨quis⟩, inquit, putat dedisse eam illi . . .?, *fort.* ⟨non,⟩ inquit, putat semet habere ullum . . . *Novák,* ⟨ius,⟩ inquit, peto a te meum, nullum (beneficii a quo tam sum inique dimissa) *Gz* || benefitium **BV** || 13 *iniqua est] iniqu (-que **AV**) **O** || *fort.* *tam ⟨iniuste⟩ quam inique est || hic *vg* || questiones *A verba* ad . . . fecisse *(p. 173, 8) om.* **T** *add.* **τ** || sterelitatem **A** || 14 quinquennii continentes **Vτ** || 15 transiit *vg* || in *om.* **AB** || actionem **τ** || 16 ⟨simplicem⟩ pro *Kss* pro iure **τ** || hunc *add. Gz* || quo] **Eτ**; co **C** eo **D**

torta est, nihil adhuc de tyrannicidio cogitabam; postea cogitavi et haec ipsa mihi causa cogitandi fuit uxoris ultio. utrumque *consecutus* est, ut *et* illa marito silentium imputare non posset et maritus imputare illi tyrannicidium posset. Latro dixit se iam tunc de tyrannicidio cogitasse, sed uxori non indicasse. Fabianvs philosophus colorem *non* magis bono viro convenientem introduxit quam oratori callido. dixit enim et cogitasse *se* tyrannicidium et uxori indicasse et illam tum quidem fecisse quod probam feminam facere oportuit, nunc peccare, quod putet beneficium esse recte facere. hic color illi et in illa parte profuit: si beneficium putas te dedisse, quod tyrannicidium non prodidisti, ego prior dedi, qui tibi tyrannicidium credidi. repudium excuso quoivis liberorum cupiditate, quo semper uti tamquam civis debui, sed postea magis tamquam tyrannicida. L. Vinicivs, *L.* Vinici pater, Fabiani co- 19
lorem valde probabat et aiebat onerari || uxorem uno modo posse, si nihil umquam secretum ab illa maritus habuisset. si dixerit,

CD 1 torta *om.* **B** || cogitavi] **DE**; cogitante (-tem **Vτ**) **Cτ** || 2 ipsa mihi causa] **E**; ipsam causam **Cτ** ipsa causa **A²V²D** || ultio] **Eτ**; uitio (-cio **AD**) **O** || *consecutus] secutus **O**, *fort.* exsecutus *Kss, fort.* persecutus *Ml,* assecutus *Otto* || 3 ⟨et⟩ ut *Gz* || *et *add.* || illa] **VDτ**; illam **AB** || silentium] *Gr;* in-(ini **V**)solentiam **Oτ** || imputare] **Dτ**; im(in **V**)putaret **C** *corr.* **V²** || *et] ut **AB** ita **VDτ**, ⟨et⟩ ut (*om. antea* et) *Kss,* ⟨et⟩ ut *Gz* || *fort. utrumque* ⟨et⟩, *quod ipse addiderat, omittendum esse cens. Gz* || 4 imputare] **VDτ**; imputaret **AB** || se iam] *Bs;* si iam **O** ita **τ** || 5 tum **D** || cogitassem **VD** || sed *om.* **VD** ut **τ** || indicasse] *Bs;* indicassem **Oτ** || 6 filosofus **B** || *non *add.* || 7 quam] **D²**; *om.* **Oτ** *(Gz)* || oratorem **C** oratore **V²τ**, moratori *Schg;* oratori ⟨aeque⟩ *Gz* || *prius* et *om.* **τ** || se *add. Bs* || 8 uxor **C** *corr.* **V²τ** || tunc **τ** || 9 benefitium **V** || 10 profuit] *Bs;* profuisse **C** profuisset **D** || benefitium **BV** || 11 quod] et **O** *del.* **D¹**, *fort.* *quae || prodisti **B** prodidisse **D** || 12 excuso quoivis] *Thomas;* ex tuo quo ius **O**, dixit extorqueri sibi *Gz,* esse tamquam ius *He* || 13 cupiditatem **O** || quos **AB**, qua *Gz* || repudium excusavit *(sic Gr)* liberorum cupiditate, quos semper cupere tamquam maritus *(sic O. Jahn)* debuisset *Bs* || civis] *Kss;* **C** uir eius **Dτ**, maritus *O. Jahn* || debui, sed] *Thomas;* debuisset **O**) || 14 tyrannicidia **AB** || L. Vinici pater] *Nipperdey ad Tac. ann. 3, 11;* ..i fater **A** uinici ficem **B** uinici (-cii **D**) frater **VD**, *fort. nihil nisi* pater *perdey l. l.* || 15 honerari **C** || posse] **Dτ**; posset **C** || 16 nihil uacum (-cuum decretum **O** nihil iam tum secretum **D²**

inquit, post tormenta se de tyrannicidio cogitasse, tum tyrannicidium uxori debebimus. melius de viro meruit, si torta tyrannicidam fecit, quam si tacuit, et apparet ei aliquid de tyrannicidio cogitatum, de quo tyrannus usque eo suspicatus est, ut torqueret. *si* dixerit cogitasse quidem se de tyrannicidio ante tormenta, sed uxori non indicasse, augebit uxoris beneficium. liberius enim potuit tyrannicidium indicare, quod illi commissum non erat; potuit enim uxor etiam non indicante marito tam magni consili molitionem deprehendere. at si hunc colorem Fabiani sequor, multa efficiam. si olim de tyrannicidio cogitavi, honestior sum vetus tyrannicida et non privatis, sed publicis malis ad ultionem inpulsus. si cum cogitarem non celavi uxorem, facilius persuadebo malum me hodie maritum non esse, cui semper tam deditus fui. ad ultimum hoc consequar, quod, si quod audierat tacuit, non beneficium est, sed fides. hic est L. Vinicius, quo nemo civis Romanus in agendis causis praesentius habuit ingenium: *quid*quid longa cogitatio alii praestatura erat, *illi* prima intentio animi dabat; ex tempore causas agebat, sed non desiderabat hanc commendationem, ut ex tempore agere videretur. de hoc eleganter dixit divus Augustus: L. Vinicius inge||nium in numerato habet. HISPO ROMANIVS maligne et accusatorie 'nihil'

CD 1 post] p; **B** || se de] **Dτ**; se det **AV**[1] se **T** || 2 debebimus] *Ml;* debemus **AB** *om.* **VD** || de viro] *Bs;* deberi **O** || 3 fecit *corr. ex* facit **D** || si *om.* **V**[1] || tacuit, et] *Bs;* tacuisset **O**, tacuit, sed *He, Ml* || ei] *O. Jahn;* et **O** || aliud **V**[1] || tirannicidi **AB** || 4 ⟨quoque⟩ usque **D** || *fort.* ut ⟨uxorem eius⟩ *Gz* || 5 si *add. Schg* || det **AV** || 6 uxoris] uxori **AB** || benefitium **V** || 7 potuitit **A** potuitin **B** potuitait *corr. ex* potuitat **V**, potuit ait **D**, potuit ita *Schg,* potuit, inquit, *Bs* || illa **V**[1] || 8 enim] *fort.* autem *Gz* || indicantem **AB** || 10 multa officiae **AB** multam (mulctam **D**[1] multa **V**[2]**D**[2]) effitiam si **VD** || cogitauit **AB** || 11 publicis *om.* **AB** || 13 cui] cum **O** || 14 deditus] **D**[2]**τ**; debitus **O** || fuit **AB** || hoc] huius **AV**[1] || 15 non] non ⟨de⟩ **AB** || benefitium **V** || quo] que **A**[?] || 16 causas **AB** || 17 quidquid] **E**; quid **AB** quod **VDτ** quo **T** || alii] *A. Köh* ilł̄i **OE**, ulli *Schg* || praestatura erat] **E**; prestatur erat **AB** praestiterat **V** illi *add. Schg* || 19 commemdationem **B** || uideretur *corr. ex* uidebatur 20 aug **A** au **B** aug̃ **V** || L.] **Eτ**; . i . **C** unus **D** || 21 in numerato] *cf. Q* *6, 3, 111* || romanus **D** || accusatore **AB**; *cf. Tac. ann. 1, 74*

inquit 'ego isti narraveram; ista, ut erat necesse, aliquid ex vultu, aliquid ex nocturnis vigiliis suspicata est. unde emanaverit sermo, scietis; videtis, quo veniat tyrannus: non ad amicum meum, non ad servum, sed ad istam, quae nihil negoti habuisset, si tacuisset. tua etiam causa tacuisti: sciebas te perituram, si confessa esses tyrannicidium'. Hybreas dixit: ἀνάξαις οὖν ἐπὶ τὴν ἄκραν ἐπιών, καὶ εἰ εὐτολμεῖς, νῦν λαβὲ τὸ ξίφος.

VI.

Quidam luxuriante filio luxuriari coepit. filius accusat patrem dementiae.

Porci Latronis. Vtriusque tamen conparetur luxuria. tu con- 1
sumis patrimonium patris tui, ego accusatoris mei. naviga, milita, peregrinare, quaere adulescens, senex utere. accusator meus diversos et inter se contrarios adfectus habet: cupit reum damnari, crimen absolvi. Cesti Pii. Potest nobis convenire; similes sumus. puta te patrem: dic, quid me velis facere: si tum bona fide frugi es, et hoc imitor. te ego imitor, an tu me? rogo vos: uter prior coepit? 'luxuriaris' inquit. patrimonium con||putemus. 'sed tu senex es' inquit. hoc dicis: luxuria tua serius coepit, citius desinet. Arelli 2

CD 1 vultu] sumptu (*corr. ex* sůmta **B**) **O** sopno (*i. e.* somno) **τ**, *fort.* suspiritu *Kss* || 2 uigilis **AB** || ⟨si,⟩ unde *Gz* || emanaverit] **D**[2]**τ**; emendauerit **O** || 3 scientis **O**, sentietis *O. Ribbeck* || , videte *Gz* || uenia **AB** || ad *om.* **AB** || 4 *prius* ad *om.* **AB** || addistam **AV**[1] || 5 tu **AB** || etiam] *Schg;* enim **O** || tacuistis (*post.* s *del.*) **V** || cibas **AB** || 6 essem **AB** || hibreas **A** || *Graeca emendavit Bs* || ΑΝΑΤΤΑΙC (ἀνάστηθι *Gz, fort.* *ἀνάβαιν') ΟΥU(-Ν **V**) ΕΠΠ(ΕΤΙΝ **A**)ΗΝ ΑΚΡΑΜ ΕΤΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙ **C** || 7 εὐτολμεῖς] *Gz;* ΕΥ(ΘΥΜ **V**, *sed* Μ *del.* **V**[1]) ΤΟΥΜΕΙC **C**, ἐπιθυμεῖς *Bs* || ---Ν ΑΑΒΕ ΤΟ ΖΚΦΟC **C** || 9 luxuriari] luxuria **AB** luxuriare **D** || cepit **A** || tamen] *fort.* iam *Kss, fort.* tandem *Gz, fort.* *tantum || conpararetur **C** || quaere] **D**[2]**τ**; quare **O** || utere senex **VD** || diuersos *om.* **V**[1] || 14 adfectur **A** || b **AB** || 16 te] re **V**[1] || patre **A** || me *om.* **AV**[1] || tum] *He;* tam **O**, iam *Schg* || ug **AB** || 17 uos *om.* **V**[1] || uter] *Bs;* super **A** sup **B** ego **VD** || prios **AB** || coepit?] coepi ⟨tu posterior⟩ **VD** || 19 es *om.* **D** || dicis] **E**; dixit **O** || cuius **B**

Fvsci patris. 'Sed tu' inquit 'senex es'. unde scis te non futurum luxuriosum senem? omnia a te vitia: quod unguento coma madet, tuum est; quod laxior usque in pedes demittitur toga, tuum est. quid est aliud, quod non a te senes discant? quid porro? domus nostra luxuriosos duos non capit? indulgentius te abdicare non potui. ecquid mihi licet seniles annos meliore vita reficere? hoc novissimum meum meritum est et quod tibi pro *ma*ximo imputo: pro te etiam luxuriosus factus sum. Fabiani. Noli pecuniam concupiscere. quid tibi dicam: haec est, quae auget discordiam urbis et terrarum orbem in bellum agitat, humanum genus cognatum natura in fraudes et scelera et mutuum odium instigat, haec est, quae senes corrumpit? quidam summum bonum dixerunt voluptatem et omnia ad corpus rettulerunt. nihil est mihi opus praecipientibus: habeo exemplum, proposui quidquid tu feceris facere; navigabo si navigaris, militabo si militaris: dic hodie, quid putes melius. sed illud excipio: non obicies quod elegeris. Blandi. Obicit luxuriam; poteram ei hoc dicere: adulescens, frugaliter vixi, quam-

CD 1 es *om.* **D** ‖ scit **AB** ‖ 2 a *om.* **B** ‖ nominate uicia **τ** ‖ cumam madet **B** cum amat et **V**^{1}, cani madent *Ml coll.* § 7 ‖ 3 pede **AB** ‖ dimittitur **O** ‖ toga] *Bs;* tota **AB** tonica **V** tunica **D** ‖ 4 *aliud, quod non] quod aliud **ABD** quodin (in *del.*) aliud **V** ‖ dicunt **AB** discunt **VD**, (senex) discam *Ml* ‖ quidquid est aliud, a te senex didici *Gz* ‖ 5 luxuriosos (sos *corr. ex* sus) **B** ‖ indulgentiis *Linde* ‖ abdicari **A** ‖ 6 potuit **O** ‖ ecquid] **D**^{2}; hec(haec **BV**)quid **C** equidem **D**^{1}**τ** ‖ animos **D** ‖ 7 et] *Schg;* sed **O** ‖ pro maximo] *Ml;* proximo **AB** proximae (a *del.* **V**^{2}) **V** proxime **D**, maxime *Kss* ‖ 8 pro] propter *Ml, fort. recte* ‖ 9 quid ⟨sit,⟩ *Schg* ‖ quae] atque **AB** ‖ quae adauget *Novák* ‖ urbis] *He;* urbes **O** ‖ 10 orbis **C** orbes **V**^{2}**D** ‖ in *om.* **AB** ‖ agittat **A** ‖ 11 naturae **O** ‖ fraudes] fraudis est **AB** ‖ scelera et mutuum odium] *Bs;* scelere mutumedium (medium *del.* **A**^{2}) **AB** scelera mutua (mutuam **V**^{1}) **VD** ‖ 12 ⟨et⟩ senes *Gz* ‖ uoluptatum **A**^{a} ‖ 13 rettulerunt] retulerunt (*sic et* **VD**) ⟨uoluptatem et omnia⟩ **AB** ‖ mihi] mh̄ **A** ‖ 14 habeo] **E**; ago **AB** *om.* **VD** ‖ facere] ⟨me⟩ facere **VD** ‖ 15 p... si *om.* **AB** ‖ nauigabis **A** nauigares **BV** ‖ militares(es *corr. ex* is **A**^{1}) **C** ‖ ... **AB** ‖ 16 excipio] *Fb;* scipio **O** scipionum **τ**, *fort.* stipulor *Bs* ‖ num **D** ... quod] **D**^{2} *(He);* quid **O**, si quid *Ml,* quid⟨quid⟩ *Bs* ‖ legeris **D**^{1} ‖ obi... (e *del.*) **V** ‖ 17 poteram ei] *Ml;* po(pro **B**)peram et **CD**^{2} propriam et **D**^{1} dicit **VD** ‖ fragaliter **AB** fragalitater (ta *del.* **V**^{1}) **V**^{1} ‖ dixi' **A**

diu patrem ‖ habui. ante me desisti, ante me coeperas. Blandi. 3
'Senex luxuriaris'. respondeo tibi: adulescens enim navigavi. 'ego' inquit 'iam desii, tu nondum'. non miror, si prior desisti; prior coeperas. Mentonis. Quid? gaudi*orum taedi*um cepisti? vere luxurior. Pompei Silonis. Si modo emendatus est filius meus — solet enim etiam luxuria *dis*simulari —, suo quisque ordine reus sit. vis me ducere uxorem? si novercam haberes, iam abdicatus esses. Vibi Galli. Convivae certe tui dicunt: vivamus, moriendum est. si intellego, hoc nulli magis in domo dicitur quam mihi. ostendi tibi tu*a cri*mina. quae in te non videbas. adliga me, dum te custodias. P. Asprenatis. Quia nihil proficiebam obiurgando, volui illi vitam suam ostendere. Ivni Othonis. Malam causam haberem, si alium accusatorem haberem; malam causam haberem, si te filium non haberem.

Pars altera. Ivni Gallionis. A laudibus patris incipiam. fuit 4
hic adulescens temperatissimus, et lubricum tempus sine infamia transit; duxit uxorem, filium sustulit, ad aetatem perduxit. iam senex factus est, nisi quod sibi nondum vide*tur; in* luxuriam usque eo se proiecit, ut accusem. senex amans, senex ebrius, circumdatus sertis et delibutus unguentis et in praeteritos annos

CD 1 patrem] ⟨frugi⟩ patrem **VD** ‖ desisti] *Ml;* desiste **O** ‖ Blandi *del. O. Gruppe* ‖ 2 luxuriareis **C** *corr.* **V**² ‖ negaui **V**¹ ‖ 3 desi **A** ‖ nundum **B** ‖ minor si **AB** minor sed **V**¹ ‖ 4 quod **VD** ‖ gaudiorum taedium cepisti] *Thomas;* gaudium accepisti **O** ‖ quod gaudium accepisti viso me luxurioso? *Novák,* quod ⟨cum⟩ gaudio accepisti fere, luxurior. *Gz* ‖ 6 dissimulari] *Schg et 'alii' ante eum;* simulari(-ris **B**) **O** ‖ 7 docere **AB** ‖ noueram **A** ‖ 8 uibii **VD** ‖ conuiriae (-ie **A**) **AB** ‖ cere **A** cer **V**¹ ‖ vivamus] *Lipsius;* bibamus **O** ‖ 9 haec (hec **A**) nullo (nulla **D**) **O** ‖ 10 tua crimina, quae] *Gz; cf. Thomas sched. cr. 20;* lumina que (quae **VD**) **O** luxuriam quam **E**, plurima, quae *Schg,* luxuriae damna, quae *He,* tua vitia, quae *Kss,* luxuriam ⟨tuam⟩, quam *Otto* ‖ *post.* te] tu **AB** ‖ 11 oiurgando **AB** ‖ 12 iun **A** ‖ mala **AB** ‖ 13 malam] *ς*; aliam **O** ‖ habere **C** *corr.* **V**² ‖ 15 a] ⟨aliter⟩ a **O**, ⟨non aliter quam⟩ a *Schg* ‖ fuit hic] *Otto;* huic **A** huhic **B** hic **VD**, fuit *Bs* ‖ 16 infamiam **C** *corr.* **V**² ‖ 17 transiit **VD** ‖ filius **V**¹ ‖ 18 senes **AB** ‖ est *del. Gz* ‖ nondum videtur] *Lipsius;* bonum uidet **O** ‖ in *add. Thomas* ‖ 19 se *om.* **AB** ‖ praeiecit **AB** ‖ luxuria usque eo profecit *Bs,* luxuriam usque eo praefert *Gz* ‖ amans] **D***ς*; amas **C** ‖ aebrius **O** ‖ 20 di(de **V**)lubutus **C** ‖ inter **A**

se retro agens et validius in ‖ voluptatibus quam iuvenis exultans, nonne portentum est? luxuriosus adulescens peccat; at senex luxuriosus insanit; † aetas exhaurit vitia lasciviunt. Papiri Fabiani. Navem in portu mergis. alter solito tempore labitur, alter insolito; alter alieno, alter suo; alter annos sequitur, alter senectuti repugnat. non est luxuria tua qualem videri velis: non simulas enim ista, sed facis, nec amantem agis, sed amas, nec potantem adumbras, sed bibis, nec te dicis bona dissipare, sed dissipas. nemo, puto, vitia quia odit imitatur. quis imperator ob hoc ipse de proelio fugit, ut bene pugnaret exercitus? quis, ut ambitum comprimeret, ipse honores mercatus est? quis, ut seditionem leniret, turbavit rem publicam? non coercet vitia qui provocat.

5 Latro sic divisit: an ob hoc accusari pater possit, *quod luxuriatus sit.* hic illam volgarem quaestionem posuit, quam solebat fastidire: scio in foro minime [hoc] patri obici solere luxuriam,

CD 1 validius] *Lipsius;* ualidus **O** ‖ quasi **VD** ‖ inuenis **AB** ‖ exultans] **Dτ**; exultas **C** ‖ 2 nonne] *cf. Sander Sprachgebr. 1, 19* ‖ at senex] *Bs;* senex ad (at **V**) **C** senex autem **D** ‖ 3 aetates **D** ‖ exaurit **AB** inhauriunt (un *del.*) **V**¹ et haurit **T** *corr.* **τ** inhaurit **D** ‖ lasciuae **τ** ‖ vitia lasciviae *Schott,* vitia lascivae iuventutis *Kss* ‖ aetate exaruit, vita lascivit *Lipsius, fort.* aetas exhaurit vitia ⟨adulescentium, insanabiliter senes⟩ lasciviunt *Gz, fort.* *⟨senilis⟩ aetas exhauritur vitio lasciviae ‖ papyri **O** ‖ 4 naue **AB** ‖ ergis **AB** ‖ aliter *corr. ex* alter **V** ‖ laebitur **AB** ‖ 5 *prim.* alter] aliter **C** *corr.* **V**² ‖ adnos **AB** ‖ 6 senectutis **C** *corr.* **V**² ‖ est, ⟨ut⟩ *Gz* ‖ qualem videri velis] *Bs;* ma(pa **VD**)trem uidere (-rem **B** -ri **D**) uelim (-imus **VD**) **O**, meam emendare velis *Gz* ‖ 7 simulas enim] *Bs;* simulassem **AB** simulas **VD** ‖ agis] *Bs;* magis **AB** imaginaris **VD** ‖ 8 potandem **AB** ‖ adimbras **A** ‖ te dicis] *O. Jahn;* te di(de **VD**)cet **O**, dedoces *Herv in marg. (Fb),* te facis *Gz* ‖ 9 puto] *Gruter;* putet **C** putat **D** *om.* **τ**, puto, ea *Gz* ‖ quia] **E**; qui **O**, quae *Frob (Gz)* ‖ imittatur **A** ‖ imperatur **AB** ‖ 10 praelio **O** ‖ *post.* ut] **VD**; aut **AB** ‖ 12 publicam *om.* **C** ‖ non *om.* **AB** ‖ 14 dimisit **C** *corr.* **V**² ‖ *quod luxuriatus sit *add.; cf. Otto ann. phil. 1885, 4*[...] 15 volgarem] *Schg et 'alii' ante eum;* uocarem (-lem **VD**) **O**, moralem *G*[...] questionem **A** ‖ 16 scio in foro] *Gz (cf. 2, 3, 12—13);* se leuiter **C** se[...] tius **Dτ**, sed lenius (*vel* decentius) *Schg,* sed leviter *Lindner, Mg,* scilicet [...] sollicitius *Thomas, fort.* *sollicite *(cf. 7, 8, 10)* ‖ hoc *om.* **VD** *del.* **A**² ‖ ob **AB** ‖ solere *corr. ex* solore **B**

non magis quam avaritiam, quam iracundiam; non vitia patris accusari solere, sed morbum. ut possit aliquid praeter dementiam obici patri, *an* luxuria non possit. 'alioqui filiis' inquit 'abdicare permittitis *patres; sed lex patri filium, quia de alieno consumit, abdicare permittit,* hic de suo consumit. *eti*amsi ob hoc accusari pater a filio *potest, an a tali* ‖ *filio* possit? hic vitiorum exprobratio. sic ebrietatem patri obicis ebrius, sic petulantiam iniuriae damnatus? etiamsi ob hoc accusari potest, etiamsi a tali filio, an, si ad castigandum filium hoc consilio usus est, damnandus sit. ait enim adulescens: quolibet alio genere debuisti me obiurgare. quid, si adulterium velles vindicare committendo? turpe est sic castigare vitia, ut imiteris. deinde an consilio luxurietur. non enim concedit hoc filius: 'alioqui' inquit 'quare, si coepisti sic emendare filium, cum emendaveras, non desinis?'

CESTIVS *a* parte patris aiebat simulationem luxuriae signi- 6
ficandam magis quam profitendam. ita, inquit, apparebit illum simulasse, si etiamnunc simulat; si desinit simulare, ostendit iam sibi nihil opus esse eo consilio, quasi filius emendatus sit; emen-

CD 1 iracondiam B ‖ patri AB ‖ 2 solebat A ‖ sed] $A^{2}\tau$; sed ⟨ad⟩ (ad *del.* D^{1}) O ‖ ut] et si VD ‖ 3 *an *add.* (*fort.* *non *del.*) ‖ *fort.* ⟨an⟩ ut possit . . . non possit *Bs*, ut possit . . . ⟨an⟩ non possit *Gz* ‖ luxuriam non posse *Gr* ‖ 4 permittitis] *Kss;* permittis O ‖ *verba* patres . . . permittit (*v.5*) *add. Gz* ‖ hic de iure communi *Gr* ‖ 5 etiamsi] *Schg;* an si O (*Gz*) ‖ 6 a silio BV ‖ potest, an a tali filio *add. Gz* (*sed om.* an) ‖ pater ⟨potest, an⟩ a ⟨tali⟩ filio *Kss*, pater ⟨potest, an⟩ a filio *Linde* ‖ potest BVD ‖ ultiorum ABD ultionum V ‖ 7 sic] *Schg;* si O ‖ aebriae(-ie VD)tatem BVD ‖ obicis] obicis ⟨ob⟩ AB obicere ⟨solet⟩ VD ‖ sic] *Schg;* si O ‖ iniuriae] τ; iniuriam AB iniuria VD, *fort.* iniuriarum *Kss* ‖ 9 ad] a AB ‖ filio A ‖ damnandas AB ‖ 10 ait enim *bis scr.* A *post. del.* A^{1} ‖ 11 velles] *Bs;* uellet O ‖ ommittendo A commitendo B ‖ turpem est si AB ‖ 12 uitia mitteris (m *corr. in* in A^{2}) A ‖ an] a B ‖ 13 alioqui] *Kss, Ml;* aliquit AB aut VD ‖ quare] Aτ; quere B quaere VD ‖ 14 sic] si AB ‖ emendauerat AB ‖ 15 a parte] *Bs;* pater (*bis scr.* A *post. del.* A^{1}) O ‖ significande (-dae VD) O ‖ 16 profitendum AB profitendae VD ‖ 17 simulat] simulas AB ‖ 18 opus esse eo] *Bs;* posse ex (ea V^{b}) C prodesse ex (ea D) Dτ ‖ *verba* posse (*i. e.* opus esse) . . . nihil (*p. 180, 1*) *bis scr.* C, *ex verbis repetitis* quasi *et* emendatum . . . dixit *del.* A^{2} ‖ consilia D

datum autem esse non concessit et adsidue dixit nihil magis se quam intervallum hoc luxuriae timere; intermissa vitia vehementius surgere. Latro aperte putabat simulationem confitendam. incipio, inquit, non tantum honestum senem sed prudentem defendere; sic, quod vitium videri poterat, efficio consilium. quare potius significet quam dicat frugi || *se* esse? Blandvs hac figura declama-
7 vit filium: ut pro abdicato respondit. Cestivs aiebat adulescentis partem diligentius colorandam: facere illum rem non ita probam: patri non remittere quod a patre ipsi remissum sit. itaque sic narravit, ut suam quoque luxuriam imputaret patri. non severam fuisse disciplinam, non bene institutam domus legem, quae posset adulescentis mores formare et a vitiis aetatis abducere. 'quodammodo' inquit 'ad luxuriam patris *permissu sum delapsus; desii, cum viderem* unguento canos madentis et comissatorem senem: utique nulli nimis luxuriosus, sed parum sanus videbatur. merito in adulescentibus *non* omnem luxuriam vindicant: cito desinunt. desii, cum haberem luxuriae istius exemplum. quaeritis, quae res

CD 1 adsiduae B^b || se quam] *Mg;* sequi O || 2 luxuriae timere] *Mg;* luxuria et iam ere (erei B uere *corr.* V^1 *et sic* D) O || uita C *corr.* V^1 || 3 suggere AB, resurgere *Ml* || perte AB 5 sic] *Otto;* si O, scilicet *Bs; cf. He progr. univ. Vrat. 1861, 10* | uidere O *corr.* A^2D^1 || effitio V || 6 se *add. Schg* || blandius C || hanc C *corr.* V^2 || figuram V^1 || 7 ut] *Gz;* et O || hic figuram d. in f. et ⟨ut⟩ pro abdicante *Schg* || agebat B || 8 rem] Dτ; regem C *del.* V^1 || non ita probam] *Thomas;* non inprobam non ita O, n. i.; nam ita *Schg,* n. i., non idem *O. Jahn,* n. i.; honeste *Gz* || 9 non *del. O. Jahn* || sit] est D^1 || sic] si AB || 10 ut suam *bis scr.* B || seuerum AB || 11 non *om.* AB || bonae V || *institutam] *Sander;* instituta AB institutae VD; *cf.* E || 12 moram AB || formaret C *corr.* V^2 || uitis AB || abduceret AB abdicare V^1 || 13 *patris . . . viderem] patris O a patre praemissus sum E, patris ⟨indulgentia deductus sum; ecce⟩ *Vahlen,* patris ⟨vindicandam a civibus meis coactus sum; indignabantur (*vel* mirabantur) omnes⟩ *Gz; alia prop. Linde scr. Lund. 18, 51* || 14 canos] *Vahlen;* canis C commissatorem C com(co D)mesatorem V^2D; *cf.* E (= *vg*) || senem: utiqu *Vahlen;* senem itaque AV^2 saene mitte (mite V^1) quae BV^1 senem redii qui (ad . . .) senem redii, qui *Schg* || 15 nimis] E; minus O ⟨redii⟩ minus τ || lu riosos AB || 16 non *om.* O || 17 desii] *Bs;* desi AB *om.* VD || luxuriā c *in* luxuriāe A

mihi remedio fuerit? aetas: illa, quae faciebam, iam putabam me 8
non decere'. hunc sensum ipse Cestius sano genere dixit; Flavum
Alfium, auditorem suum, qui eandem rem lascivius dixerat, obiurgavit. Flavvs hoc modo dixit: cum desidiae se eripuisset, paulatim se ad frugalitatem redisse et odio se vitiorum captum. 'hoc fuit', inquit 'quare desinerem': 'sentiebam' inquit 'me senem fieri'. Cestius hoc aiebat dulcius quidem *esse*, sed || corrumpi ultimam sententiam. 'incredibile est', inquit 'cum iuvenis sit, sensisse illum se senem fieri, et nolim videri tam diu luxuriatum, donec sentiret
senem se fieri'. Fvscvs Arellivs dixit: non accusaturus patrem, 9
sed me defensurus sum, ne aliena luxuria male audiam. hoc consilium luxuriante filio honestum emendato *est* supervacuum. in narratione hunc colorem habuit: subito furore conlapsam patri mentem. meretricem *vi*di pendentem collo senis et parasitorum circumfusum

CD 1 mi AB || ille B, olim *Ml* || iam putabam] *Ml;* imputabam AB inputabat VD; *cf. Bs spic. cr. 12* || 2 non *del.* A² || decere] *Vahlen;* dicere AB discere VD || sane B *corr.* B¹ || 3 sum AB || eadem AB || lasciuilis AB || 4 flauius BVD || desidiae se eripuisset] *Kss (cf. Hor. c. 3, 29, 5);* desiderio (-ria D) scripsisse (-sset *corr.* V¹ *et sic* D) O, desidiam descripsisset *Gr,* desidia diu serpsisset *Gz* || 5 * se vitiorum captum] sibiuitiosum factum O, sibi vitium suum factum *He, fort.* (odium) sibi vitiorum factum *Kss* || 6 *prius* inquit *om.* A¹ || desidnerem *(post.* d *del.)* V || *post.* inquit *del.* A²; *cf. Otto ann. phil. 1885, 177* || mo sene AB || 7 esse, sed] *Ml;* sed O, esse *Mg* || corrumpi] *Mg;* corrupit O, corripuit *Ml* || ultimam] *Ml;* etunam O, tamen *Mg,* extremam *Kss* || corruptum ex sua sententia *Bs,* corrumpi in vanam sententiam *Gz* || 8 incredibilē AB || sensissem (m *del.* A²) AB || illum *om.* VD *del.* A² || 9 nolim] *Bs;* nolui AB noluisse VD || 10 senem se fieri] sensum fieri C se senem fieri D, sensum <de>fieri *Kss,* sensum <sibi de>fieri *Gz* || fuscius V || accusaturos A acusatoros B || 11 sed *om.* AB, immo *Gz* || sum *om.* AB || male audiam *(Bs)* . hoc *(Gz)*] maludiano AB mea laudatio VD || 12 luxuriantem VD || filio honestum] *Thomas, Otto;* filium nonaestum AB filium aestum VD, filio conceptum (*vel* necessarium) *Kss,* (luxurianti) filio utile *Ml* || emendo *ṡ* || est *add. Kss* || consilium <in> luxuriantem filium nunc est in emendato supervacuum *Bs,* hoc consilium <in> luxuriante filio novum est, in emendato supervacuum *Gz* || 13 conlapsum AB || inentem A mentum V¹ || 14 vidi pendentem] *Ml;* defendentem O pendentem D² dependentem *ṡ* || colo VD *corr.* D¹ || circumfusum patri gregem] *ṡ;* circumfuscum (-scam V -sam D) patris regem C

patri gregem, turpes cum rivalibus rixas et ebrietati nocturnae
additum diem. putavi initio et ego consilium esse, non morbum:
desii luxuriari; desinet, inquam, si propter me coepit. permanet
10 in iuvenalibus vitiis et turpius luxuriosus et diutius. quid faciam?
ex suo more emendare patrem volo: luxuriandum est. Silo Pompeivs patronum adulescenti dedit; quod non putabat in accusatoris persona Latro faciendum: *numquam certe esse factum,* ut aliquis per patronum accusaret patrem. Rvfvs Vibivs *a parte* adulescentis: festivum senem! in honorem filii sui ebrius fit. in narratione hoc usus est colore: solutum patrem iam mente eius labente laudare coepisse luxuriam; dicere enim eos felicius *vivere,* qui sibi amare permitterent nec cessarent tantum habere, quantum cuperent; obiurgare interim *se,* quasi non commodaret. 'rusticum' inquit 'iuvenem!' 'praematura' inquit 'severitas non est frugalitas, sed tristitia: quid tu senex facies?' non creditis haec illum dixisse,
11 qui, vitia dum obiurgare vult, luxuriatur? Argentarivs hoc colore

CD 1 turpes] *Kss, Ml;* turpesit **O**, turpes item *Bs*, turpes etiam *Otto, fort.* *et turpes || aebrietati **AV** ebriaetati **B** || 2 addutem **A** addi item **BVD** addi itam *corr.* **V**^{1} addi istam **T** addictam **τ** || consiliom **AB** || 3 desii] *Bs;* desi **AB** desinet **VD** || permadet **D**^{2} || 4 in *om.* **O** *add. sup. v.* **D**^{1} || iuuenalibus (*prim.* u *corr. ex* o) **B** || uitis **AB** || dutius **B** | qui **AB** || faciam **B** | 5 *ex] et **C** e **D** et ⟨si⟩ **τ**, ⟨si⟩ ex *Ml* || uelo **B** | 6 patronus **AB** | adu(ado **A**)lescentis **AB** adulescens **V** || 7 *verba* numquam ... factum *add. Gz* || 8 rofus **AB** *corr.* **B**^{1} ruffus **D** | a parte *add. Kss, Ml* || 9 fustiuum **AB** || fit] sit **AVD** || 10 narrationem **O** || ⟨senio *vel* senectute⟩ solutum *Bs* || *mente eius] mentem eius **O**, mente et *Gz* | 11 *labente] labentem **AB** *(Gz)* labantem **Dτ** || cepisse **A** || *dicere enim] dicerent (-rem **D**) **O** || *eos felicius vivere, qui] eose (esse **D**) felicius us (siis **VD**) quis (qui **VD**) **O**, *fort.* eos aevo felici usos, qui *Bs,* eos felicius ⟨agere, qui⟩ usque *vel* esse felicius iis, qui *Kss,* eos esse feliciores, qui *Otto,* eo se felicius ⟨vivere, quo ma⟩gis (. . . permitteret) *Novák* || 12 nec cessarent] *Gz;* necessarium **O** *(Novák)* | ⟨et⟩ necessariis tantum haberent *Schg* || 13 *cuperent] acceperant **O**, acceperat *Novák*, concupierint *Gz* | obiurgare] *Bs* (obiurgare se); obiurgarent **O** || *add. Gz* || commodaret] *Otto;* commorarent **AB** commemorarent **VD** || quia non conformaret *Bs,* quare non comissaretur *Gz* || ruticum **B** || 14 inquit] *l* inquis **O** || 15 sed] **D**^{2}**τ**; et **C** set **D**^{1} || senes **V** || 16 uiait **A** uitait **B** uitato **V** ⟨dum⟩ vitia *Gz* || dum] *Bs;* etiam **O**, aliena *Gz* | qui, vitia etiam ⟨cum⟩ iurgare *Schg,* qui, si luxuriam obiurgare *Ml*

declamavit: duo luxuriantur una in domo: alter iuvenis, alter senex; alter filius, alter pater; uterque aeque licenti cultu per publicum incedit. alter vobis hoc ait: 'concessis aetati iocis utor et iuvenali lege defungor; id facio, quod pater meus fecit, cum iuvenis esset. negabit? bona ego aetate coepi; simul primum hoc tirocinium adulescentiae quasi debitum ac sollemne persolvero, revertar ad bonos mores'. qui qualem causam habeat, videritis; facit etiamsi non quod oportet fieri, at quod solet. alter ait: 'scio me novum civitatis miraculum incedere, luxuriosum senem, sed hoc castigandi genus commoventius visum; ut emendarem filium, ipse peccare coepi'. ita, si avos viveret, ut nemo in domo luxuriosus esset, tres luxuriosi fuissetis. ||

A parte patris Glycon Spyridion dixit: ἐγὼ μὲν ἄρχομαι δαπα- 12
νῶν, σὺ δ' οὐ παύῃ. Agroitas Massiliensis longe vividiorem sententiam dixit quam ceteri Graeci declamatores, qui in hac contro-

CD 1 una *om.* C || alteri iuuenis AB || 2 aeque licenti] *He, Bs;* etque licenter AB lucente V[1] lucenti V[2]D || licenter cultus *Gz* | 3 incidit AB || concessum VD || *aetati iocis] *Gz (cf. Hor. epist. 1, 6, 65);* ae(e A)tate opus O, aetati voluptatibus *Bs, fort.* aetati otiis *Thomas, fort.* aetati *Novák* || et] ex AB || iuuenili τ || 4 fuingor (i *del.*) V fungor D | *verba* id facio . . . negabit? *(v. 5) post* mores *(v. 7) transp. Ml* || fecit] facit AB faecit V || 5 estet A || negabit?] *Herv;* negabat O || ego] *O. Ribbeck;* ergo O || coepi] *Schg;* coepit O || tyrocinium B || 6 solem(-mp B)ne AB || persolvero] *Kss, He, Ml, Mg;* persoluere O | 7 qui] *fort.* atqui *Kss* || facit] *Thomas, Mg;* faciat O, facio *Gz; verborum transpositionem (v. 4) improbat Thomas sched. cr. 17* || 8 oporteat O || ad quod A atque V || soleo *Gz* || sicio B | 9 incedere] Dτ; inciderit A incedent B incederit V || 10 commoventius] *Bs;* commouent (-uet VD) O commodius D[2], conveniens *Mg* || usum O *corr.* D[2] || commoventissimum; ut *Novák* || 11 coepi] *O. Jahn;* coepit O || ita] *Schg;* a (ac VD) O, at *Mg* || tiuos A auus VD || ut] *Bs;* et O || 12 ⟨non⟩ esset D[2]τ || fuissetis] *Herv;* fuistis O || 13 aperte AB || dycon A clicon B clycon V || Spyridion] *Fb*; sy(si BV)ricon C syrion D || ἐγὼ μὲν] *Bs;* eπu (enu A) MN C || ἄρχομαι δαπανῶν] *U. de Wilamowitz;* APΛIN (ΛPXIN V) DAAπA(-πAP, P *del.*, V)NOM C, ἄχων δαπανῶ *Bs* | 14 σὺ δ' οὐ] *Bs;* CY TIA A CY AOYA B CY AOYCYA V || CIAYH C || *fort.* σὺ δ'ὅτι ἀσωτεύῃ *Bs spic. cr. 10* || agnotas C agrotas D || malienses A masilienses B || vividiorem] *Gr;* liuidiorem O | 15 caeteri V || controuersiam AB

versia tamquam rivales rixati sunt. dicebat autem Agroitas arte inculta, ut scires illum inter Graecos non fuisse, sententiis fortibus, ut scires illum inter Romanos fuisse. sententia, quae laudabatur, haec fuit: ἐπὶ τῆς ἀσωτίας τοῦτο διαπεφωνήκαμεν· σὺ μὲν δαπανᾷς ἡδόμενος, ἐγὼ δὲ λυπούμενος. Damas Scombrvs: ἐστυγημένην ἀσωτίαν
13 ἀσωτεύῃ. Diocles Carystivs: εἴθ' εὐχαριστοίης· ἄρτι ἐκ τῆς ἀσωτίας μεταβάλλομαι. Hermagoras raras sententias dicebat, sed argutas et quae auditorem diligentem penitus adficerent, securum et neglegentem transcurrerent. in hac controversia dixit: ὦ τύχης δεινῆς· ταυτὰ ἐπιτάττοντες ἀλλήλοις ἐλυσσῶμεν. Barbarvs dixit vulgarem sensum satis vulgariter: γνώσῃ, τέκνον, ὅτι νοῦς γήρᾳ συνανθεῖ. elegan||tius hoc conposuit Hispo Romanivs: placet vobis frugalitas mea, quod

CD 1 rixati] *Baehrens in ed. Catulli II 285 (cf. p. 182, 1);* rogati **ABDτ** regati **V**, iocati *Kss,* nugati *vel* argutati *Gz* || docebat **BVD** || agrita **O**, Agrotas *vg* || arte] *Gz;* pars **AVD** *om.* **B**, parce ⟨et⟩ (inculte) *Schg* || 2 et scirem (-re **V²D**) **O** || sententis (is *corr. ex* os) **B** || 3 sententiam ⟨debet sententiam⟩ qua **AB** || laudabatur] *Kss;* labatur **O** laudatur *corr.* **D¹** *(vg)* || 4 επι τηc (τnc **A**) οcω(οω **A**)τιαc **C** || τοῦτο] *Bs;* τοιτο **C**, τούτῳ *vg* || διαπεφωνήκαμεν] *Kss;* αιαφφωμη(-n **A**)namen **C**, διαφωνοῦμεν *vg* || ci men (*haec duo voc. om.* **A**) atbandc (aibandc **B**) naomenoc ετω ae **C** || 5 *λυπούμενος] λων(-h **V**)oymenoc **C**, ἀνιώμενος *He,* δωρούμενος *vg* || damos **O** || combrus (o *corr. ex* u **V¹**) **AV** cumbrus **B** cambrus **D** || ἐστυγημένην] *Thomas;* cthth(-tn **A** -zh **B**)men(-h **V**)nn **C**, ἐπὶ τὴν ἐμὴν *Bs,* σὺ τὴν ἐμὴν *U. de Wilamowitz* || aeωτian acuoteyn (e *om.* **A**) (aωoteyh **V**) **C** || 6 caritius **AV** caristius **B** caristus (*prius* s *corr. ex* t) **D** || *εἴθ' εὐχαριστοίης] eiλ (etλ **BV**) ezapiecaec (-ecaec **B** -ecaec **V**) **C**, εἴ μοι χαρίσαιο *Thomas* || ἄρτι ἐκ] *Thomas;* apk ec **C** || τῆς ἀσωτίας] *Bs (sed* ἀσωτείας *scr.);* tic (iic **V**) mdeωtiace **C** || *μεταβάλλομαι] metabamonai (i *om.* **A**) **C**, μεταβάλλονται *man. rec. in* **T**, μεταβαλοῦμαι *Thomas* || εἰ δὲ χαρίεσσαι σάρκες ⟨ἐκ⟩ τῆς ἀσωτείας μεταβάλλονται *Bs* || 7 herma(-maa **A**)cotas **O** || rara sententia (*corr. ex* sensentia **B**) **O**, aridas sententias *Schg* || arguta **O** || 8 auditorum **C** *corr.* **V²** || adficeret **O** || 9 trascurrerent **A** transcurreret **VD** || o tixhc (-nc **A**) **C** || aeinnc **C**, *fort.* καινῆς *Gz* || 10 tayta eπιτ(enic **A**)atconiec **C**, ταὐτὰ ἐπιτηδεύοντες *Gz* || λmh(λmn **A** λλih **V**)aoic **C** || *ἐλυσσῶμεν] επ(en **A**)ioomen **C**, ἐποιοῦμεν *man. rec. in* **T** *(vg),* ποιοῦμεν *Sch,* *fort.* ἐπῄειμεν *Buschmann,* ἐρήκομεν *C. Schenkl* || bulgarem **AB** || 11 tnωch (-cn **A** teknon oti moyc **C** || *γήρᾳ] ahna (anna **A** ahha **B**) **C**, ἀνοίᾳ *He (Gz)* || συναγθεῖ *He;* cyπanφei **C**, ἐπανθεῖ *Gz* || νοῦς ἀκμὴν ὑπανθεῖ *vel* νοῦς ἀκμάζει χἀνθεῖ *Bs* || 12 con posit **AB** || romanio **AB** romanus **VD** || fragilitas **AB** frugalitas (u *corr. ex* a)

patrimonium servavi, quod adquisivi, quod uxorem mature duxi, *quod* semper dilexi, quod ab omni me tutum fabula praestiti. illud adfirmo, nihil tota vita frugalius feci. rem ab omnibus dictam celerrime Syriacus Vallius dixit: fili, quando vis desinamus?

VII.

Quidam, cum haberet formonsam uxorem, peregre profectus est. in viciniam mulieris peregrinus mercator commigravit; *ter* illam appellavit de stupro adiectis pretiis; negavit illa. decessit mercator, testamento heredem omnibus bonis reliquit formonsam et adiecit elogium: 'pudicam repperi'. adit hereditatem. redit maritus, accusat adulteri ex suspicione.

Porci Latronis. Quamquam eo prolapsi iam mores civitatis 1
sunt, ut nemo ad suspicanda adulteria nimium credulus possit videri, tamen ego adeo longe ab eo vitio *afui*, ut magis timeam, ne quis in me aut nimiam patientiam aut nimium stuporem arguat, quod tam seram querellam detuli. non accuso adulteram nisi divitem factam; ex ea domo ream protraho, in qua iam nihil meum est. cum ego tamdiu peregrinatus sim, nullum pericu-||

CD 1 servavi] *Bs;* seruas **AB** seruos (*post.* s *del.*) **V** seruo **D** || aquisiui **AB** || *post.* quod *om.* **VD** || duxi] **Dτ**; dixit **C** *del.* **A**^{2} || 2 quod *add. Thomas* || ab] *Bs;* ad **O** || omni] omnem **VD** || fabulam (u *corr. ex* i **V**) **VD** || praestitit **AB** || 3 frugalia **V**^{1} || ad **AB** || celeberrime **D**^{2} || 4 siriacon suallius (*secundum* s *del.* **D**^{2}) **O** || 6 quidem **AB** quidaem **V**^{1} || formosam **A**^{2}**VD** || 7 est *om.* **B** || uitinia **AB** || 8 ter *add.* **E** || apellauit **B** || adiectis pretiis] **E**; adieciti praetis **AB** adiecit preces **VD** || 9 illac **B** || 10 formosam **AVD** || elogium] **τ**; eloigam (-giam **V**) **C** elogiam **D**^{1} elogion **D**^{2} || 11 repperi] **D**$^?$**τ**; repperit **O**; *cf.* **E** || adiit **E** *(vg)* || accusata **D** || 12 suspitione **C** || 13 moris **AB** || 14 suspicanda] **D**$^?$**τ**; suscipienda (a *corr. ex* as **V**) **O** || adulteri animum **A** adulteria nimium (*post.* u *corr. ex* a) **V** || 15 adeo] adego **AB** || afui, ut magis timeam] *Kss;* <iam pacientiam aut> mium agis (*haec omnia del.* **A**^{2}) timeam **AB** <iam patientiam> egisti (egi **D**^{2}) meam **VD**, <semper fui>, ut etiam timeam *vg* || 17 seram] **τ**; seueram **O** || querela **A** quereiam **VD** || 18 rea **V** || protrao **AB** || 19 sum **C**

lum terra marique fugerim, plus *ista* intra unam viciniam quam ego toto mari quaesit. post tantos inpudicitiae quaestus si tacere possum, confitendum habeo [in] hac me causa *a*fuisse, ut in accessionem patrimoni peregrinando cum uxore certarem. illud, iudices, mihi tormentum est, quod notata iudicio vestro, ut multiplicatam dotem perdat, plus tamen ex quaestu habitura est, quam quantum damnatae perdendum est; tantum in istam dives amator effudit, ut post poenam quoque expediat fuisse adulteram.
2 quae praeceperim uxori proficiscens, scio; cetera, quemadmodum adulescens formonsus, dives, ignotus in viciniam formonsae et in absentia viri nimium liberae mulieris commigraverit, quemadmodum adsidua satietate cotidianae per diem noctemque libidinis exhaustis viribus perierit, interrogate rumorem. vos interrogo, iudices, quid offici mei fuerit: poteram ego salvo pudore meo nihil de hereditate suspicari, in qua etiam nomen auctoris ab uxore edoctus sum? veni, nihil aliud quam ut fortunam meam
3 querar; nam causam melius vos nostis. tempus est, iudices, de uxore marito credi mulierem tam formonsam amari potuisse

CD 1 terram **AB** ‖ ista *add.* D^2 *(Ven);* ⟨illa⟩ *Otto* ‖ unum **AB** | 2 *quaesit] *Sander;* quesi **C** quaesiuit **Dτ** ‖ post] p; **A** p : **B** ‖ inpudititiae **V** ‖ questus **A** ‖ tacere] **DEτ**; taceat **C** taceam (*om.* posse) **D** | 3 abeo **O** ‖ in hac *om.* V^1 ‖ in *om.* **E** *del.* A^2, iam *vg* ‖ *fort.* *me hac de ‖ taceam, prorsus confitendum habeam hac *Gz* ‖ afuisse] **E**; fuisse **O** ‖ 4 uxoris **AB** | certarim D^2 ‖ llud **V** ‖ 5 est *om.* **B** ‖ nofata **AB** ‖ iudicio] **Dτ**; inditio **C** ‖ uero **D** ‖ 6 dotaem **B** ‖ questu **C** ‖ habitura est] *Kss;* ⟨habet⟩ habitur (habitura **V** plus habitura **D**) est **C** est habitura **τ**, ⟨habet et⟩ habitura est *Bs* ‖ 7 debes **AB** ‖ 8 ut *om.* **C** *add.* **Dτ** ‖ paenam **A** penam **B** ‖ experdiat **A** ‖ 9 praecoeperim **B** ‖ quemadmodum] **Dτ**; queadmodum] **C** ‖ 10 formosus **VD** ‖ uicinia **O** ‖ formosae **AVD** formonse **B** ‖ 12 satiaetate **B** ‖ cottidiena (-iane **A** -ianae **V**) **O** ‖ 13 exaustis **AB** exhausitis *(prius* i *del.)* **V** ‖ rumore **AB** ‖ interrogo] D^2 *(Rom);* intellego (-igo **AD**) **O**, intellegitis *Schg* ‖ 14 indices **C** ‖ quod V^1 ‖ offitiis (s *del.*) 15 qua] *Schg;* quam **O** ‖ nomen **Aτ** numen **BVD** ‖ auctor A^2 ‖ 16 edoct *Schg;* ductus **A** dictus **BVD** ‖ in quam e. nomine a. a. u. dictus sum? *K* 17 querar] **Dτ**; quepar **C** ‖ de uxore] **E**; et uxorem **O** ‖ 18 formosam **AV** mulier tam formosa non amari fortasse ⟨non⟩ potuit; sed pudica sic *M* *fort.* amari oportuit *Kss*

pudice; certe sic amari, ne sollicitaretur, potuit; neque est, quod dicat: non in meo istud arbitrio positum *erat*. erratis vos, iudices, si non maius ad sollicitandam matronam putatis inritamentum spem corrumpendi ‖ quam faciem quamvis amabilem *et* venustam. si tantum in formonsa sperari posset, quantum placere potest, omnes formonsae in se universos oculos converterent. matrona, quae *tuta* esse adversus sollicitatoris lasciviam volet, prodeat in tantum ornata, quantum ne inmunda sit; habeat comites eius aetatis, quae inpudicum, si nihil aliud, in verecundiam annorum movere possit; ferat iacentis in terram oculos; adversus officiosum salutatorem inhumana potius quam inverecunda sit; etiam in necessaria resalutandi vice multo rubore confusa *sit*. sic se in verecundiam pigneret, *ut* longe ante inpudicitiam suam ore quam verbo *neget*. in has servandae integritatis custodias nulla

CD 1 *pudice; certe] pudica forte **O**, pudicam ⟨et⟩ fortem (. . . potuisse) *Schg*, ⟨si⟩ pudica foret *Ml*, ⟨sed⟩ pudica forte *Kss*, pudica certe *Novák*, ⟨pudice⟩; pudica certe *Gz* ‖ est *om.* **O** *add.* **D**²**ς** ‖ 2 non *om.* **D** ‖ in *rad. corr. ex* im **V** ‖ erat *add. Kss* ‖ erratis] **VDς**; cratis **A** eratis **B** ‖ 3 maius] *Bs;* imarius *(post.* i *del.)* **A** marius **B** maritus **VD** magnum **ς**, maximum *vg* ‖ ab **AB** ‖ 4 facilem **Dς** ‖ et *add. Bs* ‖ venustam] *Kss;* sensum **O**, censum *Bs*, modestam *Ml*, . sane enim, *Gz* ‖ 5 formosam **A** formosa **VD** ‖ potest **D** ‖ 6 omnis **AB** ‖ formosae (-se **A**) **AVD** ‖ universorum *Gr* ‖ oculos] *Gr;* populos **O** ‖ matronam **AB** matronae **V**²**D** ‖ 7 quam **C** qua **D** ‖ tuta *add. Bs* ‖ sollicitatoris] *Bs;* sollicitos **A** sollicitatos **BV** sollicitantes (-tis **D**) **Dς** *(vg)*, sollicitatorum *Gz (cf. eius exc. cr. ad Sen. dial. 6, 11, 1 [p. 414])* ‖ lasciviam] *Bs;* lasciuam **AB** lasciuia **VD** ‖ solet **O** ‖ 8 quantum] **Dς**; quanta **C**, quanto *Bs* ‖ ⟨quidem⟩ sit **D** ‖ 9 e(ae **B**)tates **AB** ‖ quae] *Schg;* qui **O** ‖ *inpudicum] in(iu **A**)pudiga **AB** inpudica **VD** impudicam **ς**, inpudicos *Herv* ‖ amorum **A** ‖ 10 *movere possit] remouendisit **O** remouēat **ς**, ([in] verecundia . . .) removere possint (possit *Gz*) *Bs* ‖ cui inpudici . . . [in] verecundia a. removendi sint *He* ‖ ferat] **E**; eram **AB** fera in **VD** ‖ iaciendis **V** iacendis **D**, tacentis *O. Jahn* ‖ oculos *corr. ex* oculis **V** ‖ offitiosum **V** ‖ 11 inuerecundia **AB** *corr.* **A**¹ ‖ 12 necessaria . . vice] *O. Jahn;* necessariam . . . uicem **O** ‖ robore **C** *corr.* **V**² ‖ sit *add. Kss* ‖ 13 pigneret, ut] *Bs;* pignori **O** ‖ ante] **E**; alte **O** ‖ inpudititiam **V** ‖ suam ore] **E**; est amore **O** ‖ 14 verbo neget] **E**; neruo **AB** uero **VD** ‖ has] *Bs;* hac **O**, hanc *Ml* ‖ seruando **A** ‖ custodia **VD**, custodiam *Ml*

4 libido inrumpet. prodite mihi fronte in omne lenocinium composita, paulo obscurius quam posita veste nudae, exquisito in omnes facetias sermone, tantum non ultro blandientes, ut, quisquis viderit, non metuat accedere: deinde miramini, si, cum tot argumentis inpudicitiam praescripseritis, cultu, incessu, sermone, facie, aliquis repertus est, qui incurrenti adulterae se non subduceret? internuntium, puto, illa sollicitatoris ‖ arripi et denudari iussit, flagella et verbera et omne genus cruciatus poposcit, in plagas deterrimi mancipi vix inbecillitatem muliebris manus con-
5 tinuit. nemo sic negantem iterum rogat. quotiens absentis viri nomen inploravit? quotiens, quod non una peregrinaretur, questa est? cum quo questa es? apud quem indignata es? abunde te in argumentum pudicitiae profecturam putas, si stuprum tantum negaveris, quod plerumque etiam inpudicissima, spe uberioris praemi, de industria simulat? quando de iniuria tua viro scripsisti et, ne in occasionem similis iniuriae solitudo tua pateret, maturiorem reditum rogasti? et quanto decentius contumeliam penetra-

CD 1 mihi] tenui *Kss*, iam *Otto*, *fort.* *mulieres, *fort. del. esse cens. Novák* ‖ frontem V²D ‖ omne] Dτ; omnem C ‖ compositam VD ‖ 2 unde A nude BV ‖ exquisita O ‖ 3 facietias V ‖ tantum] Dτ; tandum C ‖ quisque O *corr.* D² ‖ 4 uideret A ‖ motuat C *corr.* V² ‖ 5 inpudititiam V ‖ praescripseritis] *Schg;* prae(pre V)scripserit O ‖ 6 faciae A ‖ reptus A ‖ incurrenti] *Bs;* incurretia AB incurreret retitia VD ‖ 7 puta B ‖ illa] *Novák;* illud O, illum *O. Jahn* ‖ sollicitatoris] *Ml;* sollicitaris (-rise D) O sollicitantis τ ‖ 8 uerbaera A ‖ 10 *verba* nemo . . . rogat, *quae in* O *ante* cum quo *(v. 12) leguntur, huc transposuit R. Wachsmuth quaest. cr. 10; cf. Rom, in qua verba* quotiens *(v. 10)* . . . questa es *(v. 12) omissa sunt* ‖ si V¹ ‖ rogabit E ‖ *post* quotiens *in* O *sequuntur* quod non una re peregrinaretur, *quae verba del.* A²; *cf. Vahlen mus. rhen. 13, 557* ‖ 11 non enim plorauit A ‖ non una] in omnia D ‖ questa] quesita A quaesita B quaes//ta (i *eras.*) V quaesta D ‖ 12 *ante* cum q *in* O *leguntur* nemo . . . rogat *(v. 10)* ‖ quo] ergo D ‖ quaesta C ‖ *prius* est O ‖ *post.* es] est V²D ‖ habunde (-dae V) C ‖ 13 pudititiae V ‖ profutura (-rum D) VD ‖ 14 inpudicissimas C *corr.* V¹ ‖ spe uberioris] Dτ; spem ube rem C ‖ 15 praemi] Bτ; premi A primi V premii D ‖ 16 iniuriae] Dτ; iuria C ‖ sollicitudo O ‖ 17 reditum] Dτ; perditum C

lium meorum uxoris epistula quam testamento sollicitatoris cogno-
scerem! miserrimus omnis saeculi maritus sic contempta absentia
mea etiamnunc iniuriam meam nescirem, si qui fecerat tacere
voluisset. totiens sollicitata non istam faciem, qua placere poteras, 6
convestisti? non omne ornamentum veluti causam talis iniuriae
exsecrata es? quod proximum est a promittente, rogata stuprum
tacet. inspicite adulterae censum; ex eo inpune sit, quod adulter
isti dedit, si est aliquid, quod non dederit. quid singillatim omnia
percenseo? quid ego non emi in mundo tibi? *me* miserum: maritus
cum omni censu meo || inter munera adulteri lateo. 'sola heres esto'.
quid ita? habes, inquit; scripsit causas: 'quia, cum semel appel-
lassem, *cum iterum appellassem,* cum tertio appellassem, non cor-
rupi'. o nos nimium felici et aureo, quod aiunt, saeculo natos! sic 7
etiam qui inpudicas quaerunt pudicas honorant? 'omnium bonorum

CD 1 quem **AB** || testamento] **Dτ**; testamentum **C** | cognoscorem **B** || 2 saeculi] **Dτ**; oculi **C** || 3 mea] me **AB** || nescirem] **Dτ**; nescire **C** || qui] *Rom;* quit **AB** quid **VD**^{1} quod **D**^{2}**τ**, qui id *Schg* || 4 voluisset] **D**^{2}**τ**; uoluisse et **C** noluisset **D**^{1} uoluisset et **τ** || sollicitata non] *Bs;* sollicitatam (-atem **V** -antem **D**) in **O**, sollicitata non in *Mg* || placeret **AB** || 5 convestisti] *Kss;* conuertisti **O**, *fort.* convelasti? *Bs,* animadvertisti? *Mg* || non in istam f., q. p. poterat, convertit se; *Gz* || omnem **AB** || iniuriam **AB** || 6 exsecrata es?] ex-s(ex **A**)ecratur **AB**, exsecratur: *Gz* || promitente **B** || 7 *adulterae] *Gz;* adulteri **O** || sit, quod adulter isti dedit] *Gz, Mg;* si (sit **D**) quod adulteris (adteris **A**) edidit **O**, sit, quod adultero se dedit *Bs, fort.* sit, quod adulterae dedit *Mg; cf. He phil. 6, 176* || 8 dederit] *He, Mg;* erit **O** || singilatim **B** || 9 quid] *Gr;* quidquid **AB** quicquid **VD**, quid, quid *Schg* || emi in mundo] **Dτ** *(Gr);* emundo **C** || (quidquid ego) novi emundo *O. Jahn* || me miserum] *Gz;* miserum **C** miser ut **Dτ**, miser? at *Gr,* miser nunc *O. Jahn,* miserrimus *Ml* || miseram maritus? ⟨nunc⟩ *Kss* || quidquid ego ⟨acquiro⟩, nonne muneri do tibi? *Novák,* quidquid agnovi meum, do tibi! *Gz, fort.* *quid ego non ⟨coemi⟩ e mundo tibi? *vel* quid non ⟨coemptum⟩ e mundo tibi (misi? nunc) || 10 munere **AB** || adulteri] **Dτ**; adultero (o *corr. ex* a **V**) **C** adulterium **T** || sola heres] **τ**^{1}; soleres **C** sola mi(mihi **τ**^{2})heres **Dτ**^{2} || 11 haberes **D**^{2}, habeo *Schg* || ⟨et⟩ scripsit *Schg* || qua **AB** quam **VD**, quoniam *Schg* || apellassem **B** || 12 cum iterum appellassem *add. Kss, Ml,* ⟨cum iterum⟩ **D**^{1} *et (om.* appellassem *quod post* tertio *sequitur) vg* || *post.* appellassem *del.* **A**^{2} | corruptio nos **AB** || 13 feli **A** || notos **A**

meorum, omnis pecuniae meae sola heres esto, quia corrumpi non potuit, quia tot sollicitationibus expugnari non potuit, quia tam fideliter pudicitiam custodivit'. tace paulisper nomen auctoris: numquid non testamentum viri creditis? ecce nullam in uxore suspicatus infamiam, inter mutuum eius amorem aut certe ita creditum iam moriturus tabellas occupare si volo et ei cum muneribus meis inponere elogium, ex testamento adulteri petendum est. 'sola heres esto, quamvis aliena, quamvis ignota; tantum quia pudica,
8 quia incorrupta est'. quid? isti tam censorio adultero non mater est? non soror? non propinqua? an nulla earum pudica est? idcirco scilicet cum tantis divitiis peregrinas urbes in honorem pudicitiae ignotae perambulat. illic, ubi natus est, nulla pudica erat, atque illic, ubi negotiatus est, nulla non prostituta erat; vacuo testamento pudica heres per errorem quaesita est. ego adulteram arguo, qui in matrimonium recepi, qui communis ex ista liberos precatus sum, qui pudicam libentissime crederem. || adeone iam ad omnem patientiam saeculi mos abiit, ut adversus queri-

CD 1 sola heres] **Dτ**; soleres **C** || aesto **BV** || 2 solicitationibus **D** *corr.* **D**[1] | potuit] **D**; possit **C** || tam fideliter] **A**[2]**VD**; tam ⟨so fideri⟩ fideliter **A**[1]**B**, tam ⟨fortiter et⟩ fideliter *Bs*, tam ⟨solide et⟩ fideliter *Gz* || 3 puditītiam **V** || tange **A** || 4 testamento **VD** || oreditis **AB**, hoc creditis *Gz* || ette **V** esse **D** || suspicatur **V** || 5 inter] propter *O. Jahn* || 6 morityrus **V** || volo et ei] *Ml, Gz;* uoleti (-tis **VD**) **O**, volo et *Linke* || occupanti si volo cum *Bs*, occupans si volo ei cum *Kss* || 7 patendum **C** *corr.* **V**[1] || sola heres] **Dτ**; soleres **C** || 8 *priore l.* quamuisa **AB** quamuis// (i *eras.*) **V** || 9 censurio **AB** || adultero] **Dτ**; adulterio **C** | 10 an] *He* (*cf. Schg ad h. l.*); ad **AB** atque **V** aut quae **D** || nulla *in marg.* **V** | 11 idcircum **AB** || diuitis **AB** || honore **D** || 12 pudiciae **BV**[2] puditiae **V**[1] ignotae] *Bs;* cognotae (-te **A**) **AB** incognitae **VD** || 13 erat] erat ⟨illic⟩ **AB** | atque] at *vg,* atqui *Bs, del. Mg,* itaque *Gz* || illic *bis scr.* **AB** || *est, nulla] qui (quin **VD**) illa **O** quoniam illa **τ**, quia nulla *Rom,* cui nulla (. . . erat ⟨sua,⟩) *Gz,* nulla *Bs, Mg, fort.* *quam nulla || 14 heres] **D**[2]; res **O** || 15 qui in] quem **C** *corr.* **V**[1] quam in **D**, qui eam in *Schg* | recepi] **D** *(Ven);* recipi ex ista] **τ**; exsistas **C** ex illa **D** || 16 praecas **A** predicatus (di *del.*) **V** | dicam] *Schott;* pudicami **C** pudicam mi **D**, pudicam mihi *vg* || libentiss crederem] **Dτ**; libentissimi cederem **C** || *verba* adeone . . . habet *(i. e. a v. 17) del.* **A**[2] || 17 nos (mos **τ**) habet **Oτ** (*cf.* **E**), nos dabit *Schg* | adūrus quae(que **A**)rimonia (-iam **VD**) **O**

moniam viri uxor alieno teste defendatur? at hercules adversus
externorum quondam opiniones speciosissimum patrocinium erat:
ego viro placeo. at*que* ego, si hunc morem scribendi recipitis, 9
in conspectu vestro ita scribam: 'uxor mea heres esto, quod pere-
grinante me adamata est, quod heres ab adulescente alieno ac
libidinoso relicta est, quod tam infamem hereditatem adit'. a
duobus vos testamentis in consilium mitto: utrum secuturi estis?
quo ab adultero absolvitur, an quo damnatur a viro? unus pudi-
citiae fructus est pudicam credi, et adversus omnes inlecebras
atque omnia delenimenta muliebribus ingeniis est veluti solum *ac*
firmamentum in nullam incidisse fabulam. non est fortasse *facile*
non in hominum existimationem incurrere et horrendum multa de-
centiae ac varia daturis experimenta. feminae quidem unum pudi-
citia decus est; itaque ei curandum est, esse ac videri pudicam.... ||

CD 1 defendetur **C** | ercules **C** *corr.* V^1 || 2 quondam] *Gz;* quod **C** quidem **Dτ** | *fort.* *opiniones quondam || 3 viro] **ADτ**; uiri **BV** || *atque] at **O**, iam *Gz*, et *C. Schenkl* || hunc morem] **τ**; hoc (hoc in **D**) amorem **O**, hunc ⟨iam⟩ morem *Schg* || receperitis *Gz* 4 ita] uita **AB** aesto **A**, ⟨ne⟩ esto *Schg* | peregrinantem eo damnata **AB** || 5 ab *om.* **AB** | ulescente V^1 || ac] ad **AB** || 6 quo **AB** || tam infamem] **Dτ**; tamen famam **AB** tamen (en *del.*) infamam V^1 || adiit **Dτ** *(vg)* || 7 testamentis] **Dτ**; testamentum (*corr. ex* testamento **A**) **C** | consilio **O** || utrum] **Dτ**; uerum **C** | secutori (-ris **A**) **AB** 8 quo] D^2 *(Fb);* quod **C** || obsoluitur **A** || quo damnatur a] $D^2τ$ *(sed* quod *in* **τ** *est);* quiddam naturam **C** quod amatur D^1 || munus **VD** puditiitiae **BV** || 10 muliebris **B** | ingnis **A** ingenis **BV** || est] **Dτ**; et **C** || solunt **AB**, solidum (*om.* ac) *He* | ac *om.* **O**; *cf. Cic. de or. 3, 151. Brut. 258* 11 in nullam] $D^2τ$; innuptam **O** || accidisse **O** || *verba sequentia nondum probabiliter correcta sunt* | *non est] nouos **O**, novum est *Schg,* hominibus *Karsten,* bonis *Linde,* nobis *Gz* || *facile *add.* || 12 hominum] *Schg;* omnium **O** || aestimationem **D** | incurrere] *Schg;* ocure **C** occurrere **D** || et] est *Karsten, Linde, Gz* || horrenda **D** | *decentiae] deinde **O** *(Linde),* subinde *Gz* | 13 ab uariae **AB** ac uaria// (e *eras.*) **V**, ac variae ⟨vanitatis⟩ *Linde, in his* avaritiae *latere susp. A. Köhler* || daturis ⟨nostri⟩ *Gz* || femina **O** || quidem] *Schg;* quidam **C** quaedam **Dτ**, quidem, ⟨cui⟩ *Gz* | num **Dτ** || pudicita **AB** pudititia **V** pudicitiae **D** || 14 decus] *Karsten;* equus **C** quiuis (*corr. ex* quus **D**) **Dτ** || *itaque ei curandum] *Novák* (i. curandumst ei); atqui (atque **VD**) curandus **O**, aeque curandum *Schg (Gz),* eique aeque curandum *Linde* | esse *om.* **τ** || ac] **Dτ** *(Schg);* ad **C** || 11—14 novum . . . incurrere .

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI SECVNDI.⟩

I.

ADOPTANDVS POST TRES ABDICATOS.

Dives tres filios abdicavit. petit a paupere unicum in adoptionem. pauper dare vult; nolentem ire abdicat. contradicit.

Numquam futurum putavi, ut aut pater meus liberos odisset aut dives concupisceret. diu dubitavi, ille amicum temptaret an hic filium. ità nos pauperes sumus, qui habemus quod divites rogent? si inmerito abdicavit, odi patrem tot eicientem innocentes: si merito, odi domum tot facientem nocentes. amo aeque paupertatem ac patrem: utroque adsuevi. non tibi per multos fulta liberos domus est, quamquam ne sic quidem debuisti dare; tutior enim

eius horrenda multa deinde ac varia daturus ⟨sum⟩ experimenta . feminae quidem, damnum pudicitiae quae vitet, aeque curandum . . . *Schg,* hominibus fortasse . . . incurrere est horrendum, multaque inde ac varia dant virtutis experimenta . feminae quidem unum pudicitia decus est atque curandum . . . *Karsten mnemos. 8, 230; cf. Linde scr. Lund. 18, 51* || 14 . . .] *cf.* **E** || annei senecae orator et retor sententiae diuisiones colores conuersiarum liber tertius explicit feliciter . incipit liber . IIII . **A** annei sene(ni **B**)cae orator et rethor sententiae diuisiones colores controuersiarum liber . III . explicit feliciter incipit liber . IIII . **BV** anaei senecae oratorum et rhetorum sententiae . diuisioni colorum . controuersiarum liber III . explicit . incipit . IIII . **D**

MP 5 adoptandus (r *eras.*) **M** || pos tres **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 6 ciues **P** 10 dibitaui **M** || 11 rogant **P** || 12 si immerito **M**^{2} sin merito **P** || ignocentes **P** 14 ac] et **P** || facta **P** || 15 necic **M**^{1} nec sic **M**^{3}**P** || timor enim **P**

adversus fortunam est cui aliquid post damnum superest. abdico, inquit. apparet, unde || venias. una inter nos disputatio est: iste me dignum putat beato patre, ego meo. divitem, inquit, esse te volo. o me abdicandum, si talem patrem relinquo! quid me videri velis, nescio: innocentem? sed abdicor; nocentem? sed adoptor. non, ut in ceteris abdicationibus, in mea potestate est non abdicari: perditurus sum patrem si abdicor, perditurus si non abdicor. quid interest, utrum eiciar an transferar? etsi parendum est in omnibus patri, in eo non est parendum, quo efficitur, ne pater sit. grave est carere unico, gravius eo, quem alius concupiscit. non delectant ignoti servorum domino greges nec sonantia laxi ruris ergastula: patrem gratis amo. necesse est timeam infelicem liberis domum. non potest inveniri reconciliationis aptius tempus: dives filios quaerit.

Pars altera. Magnum et hoc inter cetera paupertatis incommoda, quod abdicationem filius non timet. senatorium gradum census ascendit, census equitem Romanum a plebe secernit, census in castris ordinem promovet, censu iudex in foro legitur. facilius est paupertatem laudare quam ferre. si emendati, inquit, fuerint liberi mei, habebo hunc cum illis; si *furere* perseveraverint, habebo pro illis.

Extra. Aridi declamatores fidelius quos proposuerunt colores tuentur; non enim alicuius sententiae dulcedo subrepit, nullum schema sollicitat. sic quae malam faciem habent saepe pudicae

MP 1 adica (d *corr. ex* e) **P** || abdico, inquit. apparet, unde venias] **S**αβ; *haec verba litteris uncialibus scripta, sed verba* unde uenias *erasa sunt in* **M** inquit apparet **P** inquit apparet tantum uenias ν || 4 o me] omne **P** || 5 uelim **O**; *cf. p. 115, 8* || 7 si *corr. ex* ai **M** sed **P** || 8 inter utrum est **P** || etsi] *etiamsi Seneca (p. 117, 17); cf. ad suas. 2, 2* || 9 efficere **P** || 11 domino *om.* **P** || 12 laxi] *cf. p. 122, 2* || 13 nu|niri M^1 *corr.* M^2 || 14 filius M^1 *corr.* M^2 15 paupertatis (au *in ras. scr.* M^3, uer *eras. vid.*) **M** || 17 romanum (r *in ras. scr.* M^3) **M** *om.* **P** | plebe *corr. ex* peble **P** | *secernit] scernit **M** discernit **P**αβν || 20 habeo **P** || *furere *add.; cf. p. 124, 11* || 21 habeo **P** || 22 proposuerunt] βν *(cf. p. 120, 18)*; proposuerint (-rit α) **MP**α | 23 subrepit] α; subripit **M** sureppit **P** surripit βν || 24 schemas oblicitat M^1 *corr.* M^3

sunt: non animus illis deest, sed corruptor. Gallus Vibius fuit tam magnae olim eloquentiae quam postea insaniae, cui hoc accidisse uni scio, ut ad insaniam non casu caderet, sed iudicio perveniret; nam dum insanos imitatur, dum lenocinium ingenii furorem putat, quod simulabat ad verum redegit. || Otho Iunius pater edidit quattuor libros colorum, quos belle Gallio noster Antiphontis libros vocat: tantum in illis somniorum est. Syriacus contra Maximum Stertinium, a quo premebatur, cum comes eius fuisset, dixit: per annos quindecim in officio tuo fui; dic, quid peccaverim? sed haec est consuetudo vestra: iniuriam vocatis finem servitutis.

II.

IVSIVRANDVM MARITI ET VXORIS.

Vir et uxor iuraverunt, ut, si quid alteri accidisset, alter moreretur. vir peregre profectus est; misit nuntium uxori, qui diceret se decessisse. uxor se praecipitavit. recreata iubetur a patre virum relinquere; non vult. abdicatur. contradicit.

Dii inmortales, qua debetis prudentia humanum genus regitis: effecistis, ut illud non periculum amantis esset, sed experimentum. hos dividere vult socer, quos ne mors quidem dividet? moriar, inquit; habeo et causam et exemplum: quaedam se maritorum rogis ardentibus miscuerunt, quaedam anima redemerunt maritorum salutem. sollicitudine brevi * *. inter has puella viva nume-

MP 1 gall//us **M** || 2 eloquentie olim **P** || 3 scio *(sup.* o *aliquid eras.)* **M** || 5 redigit **M**[1] *corr.* **M**[2] || otho ionius **M**[1] *corr.* **M**[2] othonius **P** || 6 quattuor libros colorum edidit **P** || gallid **P** || anthiphontis **P** || 9 peccauerim (rim *corr. ex* runt) **P** || 13 alteri *(sup.* t *aliquid eras.)* **M** || 14 *verba* uir peregre *bis scr., sed priore loco erasa sunt in* **M** || 15 *post post.* se *littera vid. erasa esse in* **M** || 17 CD **M**[1] contradicit **M**[3] || 18 debetis *(sup.* t *aliquid eras.)* **M** || 20 diu *corr. ex* diuicte **P** || ne] nec **P** || 21 se] s//e (u *eras.*) **M** || maritorum *corr.* macitorum **M** || 22 redemerunt **M**[2]$\alpha\beta^2$; redimerunt **M**[1]**P**$\beta^1\nu$ || 23 siclutem *corr. ex* su(u = a *apertum*)lutem **M**[1] *corr.* **M**[3] || braeui// **M** || *post* breui * *lacun statui, in qua* magna gloria pensatur (*vel* pensata est) *excidisse suspicor; cf. p. 13(*

ratur. assiduae contentiones erant: 'sine te vivere non possum'; 'immo ego sine te'. qui certantium exitus solet esse, iuravimus. hic animus sine dubio iurantium fuit, ut vivi non diducerentur, cum illud quoque caverint, ne morte dividerentur.

Pars altera. Non possum, inquit, relinquere vi||rum. quicquam non potest, quae mori potest? paene, dum falsae mortis nuntium misit, verae recepit. potes sine viro pati; peregrinationem eius tulisti. iureiurando iam liberata es casu proximo.

Extra. Ovidius Naso apud Arellium Fuscum magistrum suum hanc controversiam declamavit; nam Latronis admirator erat. Latro in praefatione quadam dixit: non vides, ut immota fax torpeat et ignes exagitata restituat? mollit viros otium, ferrum situ rubiginem ducit. Naso dixit:

vidi ego iactatas mota face crescere flammas
et rursus nullo concutiente mori.

hic autem dixit: quidquid laboris est, in hoc est, ut uxori virum et uxorem viro diligere concedas. necesse est deinde, ut iurare permittas, si amare permiseris. eiusdem: pauca nosti, pater, crimina: et litigavimus aliquando et cecidimus et, quod fortasse non putas, peieravimus. rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres versus, invicem petivit, ut tres exciperet, in quos nihil illis liceret. scripserant illi quos tolli vellent secreto, hic quos tutos esse vellet: in utrisque codicillis idem versus erant, ex quibus

MP 1 a//sidue **M**[1] assidue **M**[3]**P** || contemptiones **P** || 2 certontium **P** || excitus **M**[1] *corr.* **M**[3] || esse solet **P**$\beta\nu$ solent esse α || iurauimus (us *in ras. scr.* **M**[3]) **M** || hic animus *om.* **M**[1] *in marg. add.* **M**[3] || 3 iuramentum **P** || non] no **M**[1] *corr.* **M**[2] || ducerentur **M**[1] *corr.* **M**[2] || 4 deuiderentur **M** || 5 urum **P** || 7 uere **M** et iere **P** || 9 uinius *(om. litt. initiali)* **P** || 10 hanc ⟨on⟩ contro-ersiam **P** || 11 prefacione **M** || 12 uiro socium **M**[1] uiros ocium **M**[3] || 13 situ// ubignem (ru *in ras.* **M**[2]) **M** || 14 motas faces **P** || 19 litigauimus *corr. ex* gatiuimus **P** || 20 perieramus **O** || *sup.* rogatus *scr.* extra **M**[3] || 21 uersos **M**[1] *orr.* **M**[2] || exciperet] $\beta\nu$; exciperent **MP**α || 22 tolli *corr. ex* tulli **M** || 23 utri//sque (u *eras.*) **M** | quodicillis **M**[1] quodicellis **M**[3] codicellis **P** || uersus *sup. post.* u *virgula scripta est,* = uer) **P**

primum fuisse narrabat Albinovanus Pedo, qui inter arbitros fuerat:

semibovemque virum semivirumque bovem;

secundum:

et gelidum Borean egelidumque Notum.

ex quo apparet summi ingenii viro non iudicium defuisse ad conpescendam licentiam carminum suo||rum, sed animum. aiebat interim decentiorem faciem esse, in qua aliquis naevus esset.

III.

RAPTOR PATREM NON EXORANS.

Raptor, nisi et suum et raptae patrem intra diem tricesimum exoraverit, pereat.

Raptor raptae patrem exoravit, suum non exorat. reum facit dementiae.

Quid contremescis, senectus? quid, lingua, trepidas? quid obtorpuistis, oculi? nondum est tricesimus dies. ne tristiore quidem vultu expugnatam filiae pudicitiam tulit. nimis cito exoratus est. ne omnia vitia ab adulescentia repetam, virginem rapuit, patrem accusat: haec intra triginta dies. putas me accusatori promissurum

MP 1 narrabat// (t' *in ras.* **M**^{3}; *veri simile est* **M**^{1} *scripsisse* narrabant) **M** narrabant **P** || ablbinouanus **P** || poedo **M**^{1} paedo **M**^{2} || 5 et *om.* **M** || gelidum borea *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} gelidum boream **M**^{3} gelidum oseam **P** || egelidumque] gelidum (*ante* gelidum **M**^{2} *aliquid [fort.* nt*] scr., quod* **M**^{3} *crassa linea del.)* **MPαν** egelidum *β* || Notum] nomen (*sed sup.* nom *aliquid eras. in* **M**) **Mαβν** nomem **P**; *cf. p. 136, 16* || 6 concupiscendam **P** || 8 nouus **M**^{1} neuus **M**^{3}**P** || 11 tricessimum **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || 12 exurauerit **M**^{1} *corr.* **M**^{2} exorauit **P** || 13 raptor *om add.* **M**^{3} || 14 reum] beñ **P** || 15 quidemtremescis **M**^{1} *corr.* **M**^{3} quid tremisci quid contremiscis *αβν* || senectus?] *cf. p. 137, 7* || *tertium* quid] qui 16 optorpuisti s//oculi (t *vel* i *eras.*) **M** obtorpuistis oculis **P** || tricessimus nec **P** || 17 uultu (uu *in ras. scr.* **M**^{3}) **M** || puditiciam **M** || 18 adolescentia *corr.* **M**^{2} || 19 haec] *β*; hoc **O** || putat non accusatori **P**

quod filio negavi? miraris dubitare patrem? lex.ipsa inter mortem et nuptias dubia est. semper sibi licere omnia credidit, nihil me umquam rogavit. ignovit, inquit. ita aliquis ante me rogatus est? demens sum, vides, nimirum turpiter vivo, legem ignoro, dies tuos non numero. demens, inquit, es. potest aliquis ignoscere sic roganti? deliberabo cum amicis, deliberabo cum propinquis. me miserum, quam paene promisi! o me miserum, quod tantum triginta diebus irasci possum! quid miraris, si illum citius exorasti? facilius est iniuriam donare quam crimen. procede in medium, senex, cuius misericordia crudelis sum. iam, inquit, angustum tempus est: et tibi vacat || accusare? sic aliquis exorat? sic deprecatur? apparet nunc te primum rogare. quid enim tamquam demens egi? non sum exoratus. nondum transiit tempus, etiamnunc exorari possum. quam inicum est nondum esse me nocentem et iam reum!

Pars altera. Me miserum, pater! irae tuae detractum est nihil, tempori multum. infelicior sum, quam si neutrum exorassem. si servaturus es filium, iam tempus fuit, si occisurus, iam tempus est. prior rogatus est qui magis timebatur.

IIII.

NEPOS EX MERETRICE SVSCEPTVS.

Abdicavit quidam filium; abdicatus se contulit ad meretricem et ex ea sustulit filium. aeger ad patrem

MP 1 negaui⁄⁄ (t *eras.*) **M** || *verba* miraris . . . rogavit *(v. 3) om.* **M^1P** *(habent* **αβν**), *in marg. scr.* **M^2** *(vocabulorum* semper, credidit, umquam *posteriores syllabae [*per, didit, quam*] recisae sunt et a* **M^3** *renovatae); haec verba post* rogatus est *(v. 3) transponenda esse cens. Kss* || ante me rogatus] **$M^1αν$**; aut ⟨tam⟩ temere rogatus **M^3P** || ante me aliquis rogatus **β** || 5 non] num **P** || inquis **ν** *(vg)* || 8 possim **P** || miraris] **$M^1αβν$**; mirum **M^3P** || 9 dare **P** || 10 crudelis sum] **$P^2αν$**; crudelissimum **M^1** *rad. corr.* **M^2** credulus sum **P^1** sum crudelis **β** || 14 iniquum **M^3P** || 16 est] e⁄⁄ **M** || 17 infelitior **M** || se neutrum **M^1** *corr.* **M^3** || exorassem *corr. ex* exorarem **P** || 18 occisurus *corr. ex* occisorus **M** || ian **M^1** *corr.* **M^3** || 19 timeba⁄⁄tur (n *eras.*) **M**

misit: cum venisset, commendavit ei filium et decessit. pater post mortem illius in adoptionem recepit nepotem. accusatur ab altero filio dementiae.

Dementia in me novi generis arguitur: sanus eram, si non agnoscerem meos. expectabam, ut aliquis pro abdicato rogaret: nemo audebat propinquorum fratre cessante. deficientis spiritus in adventum meum sustinebatur. intravi; iam cadentes oculos ad meum nomen erexit fugientemque animam retinuit. in sinu meo et filium et animam deposuit. nuntiatum est mihi in ultimis esse filium, nec hoc a fratre.

Pars altera. Pater istius incertus est; bene cum isto ageretur, si et mater. incidit in meretricem inter cetera mala et fecundam. mulier, nescio ‖ adversus patrem iniuriosior, quod abstulisti illi heredem, an quod dedisti. adoptavit eius filium, propter quam eiecerat suum.

V.

TORTA A TYRANNO PRO MARITO.

Torta a tyranno uxor, numquid de viri tyrannicidio sciret, perseveravit negare. postea maritus eius tyrannum occidit. intra quinquennium non parientem sterilitatis nomine dimisit. agit illa ingrati.

Eas nuptias tyrannicidium diduxit, quas non diduxit tyrannus. trahebantur matronae, rapiebantur virgines, nullae tunc videbantur feliciores quam quae liberos non habebant. suspicatus est hunc tyrannus de tyrannicidio cogitare, sive isti aliquid excidit, sive non bene tegit vultus magna consilia; tamen de uxoris garru-

MP 1 cum *corr. ex* com **M^1** ‖ 5 pro] quod **P** ‖ 6 dificientis **M^1** *corr.* **M^2** ‖ 8 derexit **P** ‖ fugientemqu░e (a *eras.*) **M** ‖ 9 et filium] consilium **P** ‖ 11 *om.* **M^1P** *add.* **M^2**$\alpha\beta\nu$ ‖ 12 ░ si (& *eras.*) **M** ‖ mala] **S**$\alpha\beta\nu$; malam **M** 13 nescio, ⟨an⟩ *Kss*, *fort.* *nescio, ⟨an sis⟩; *cf. p. 154, 10* ‖ heredem illi 14 an] ante **P** ‖ 17 tiranno **M** ‖ 18 torto (?) **M^1** *corr.* **M^3** ‖ 19 eius (*ras.* **M^3**) **M** ‖ 22 tiranni░░cidium (di *eras.*) **M** ‖ 24 faciliores **P** ‖ 26 te *fort.* texit *Kss* ‖ uultus░ **M** ‖ tam░en (a *eras.*) **M**

litate queri non potest, cum sciat, quemadmodum taceat. inposita in eculeum saepius ad absentem virum respexit quam ad praesentem tyrannum. explicatur totus adversus infelicem feminam tyrannicae crudelitatis apparatus et illa instrumenta virorum quoque animos ipso visu frangentia ad excutiendam muliebris pectoris scientiam proponuntur, verberibus corpus abrumpitur. nescio, res publica, an tibi ista mulier datura sit liberos; tyrannicidam dedit. miraris, si transiit quinquennium inter uxorem tortam et occupatum virum? scissum corpus flagellis, igne adustum tormentisque convulsum. ignoscetis puto mulieri, si dixero: fessa est. quid tyrannicidio gloriaris? facilius est tyrannum occidere quam sustinere. verbera, laminae, ‖ eculeus, quidquid antiqua saevitia invenerat, quidquid adiecerat nova — quid amplius dicam? et tyrannus torquebat et cum de tyrannicidio quaereret. num premit censum onerosa sumptibus et, ut saeculi mos est, in deterius luxu fluente muliebris ambitio certamine mutuo usque in publica damna privatis insanit? numquid gemmas et ex alieno litore petitos lapillos? expecta, potest parere; non respondet ad certam diem fecunditas; sui iuris rerum natura est. utrum putas tuum esse mirandum tyrannicidium an huius silentium?

Pars altera. 'Ego torta sum'. merito obiceres, nisi te vindicassem. etiamsi scisti de tyrannicidio viri nec indicasti, non est

MP 1 potest] post *(comp.)* **P** ‖ 2 aeculeum **M** ‖ *prius* ad *om.* **P** ‖ ab//sentem (s *eras.*) **M** ‖ 3 feminnam infelicem **P** ‖ 4 tyrannicae crudelitatis] **S**αβν; tyrannice (?) credulitatis M^1 ty(ti **P**)rannide crudelitatis (ide crude *in ras.* M^3) M^3**P** ‖ 5 ipsos **P** ‖ uisu// (s *eras.*) **M** uisus **P** ‖ peccoris **P** ‖ 6 nescio res . p̄ . (ɔ re *in ras.* M^3) **M** ‖ 8 transūt **P** ‖ 10 convulsum] αν; cumuulsum **M** conualsum **P** conclussum β ‖ ignoscentis **P** ‖ 11 quid tyrannicidio (d t *in ras. scr. et* y *corr. ex* i M^3) **M** ‖ 13 quid amplius dicam *in ras.* M^3; M^1 *videtur scripsisse* quid amplius ‖ 14 et] // (& *eras.*) **M** *om.* **P** ‖ *verba* num . . . sumptibus *(v. 15) erasa in* **M**; *dispicitur ea iam a* M^1 *punctis deleta et in fine* onera su . . tibus *a* M^1 *scripta fuisse* ‖ num] non **P** ‖ 15 onerosa] ν; onera **MP** honera (h *del.*) α honerosa β ‖ et] *cf. p. 165, 5* ‖ mons **M** ‖ 16 muliebris (e *in ras.* M^3) **M** ‖ 17 littore **P** ‖ 18 expecta **P** ‖ 20 // an (h *eras. itemque sup.* n *aliquid rad. del.*) **M** ‖ 21 vindicassem] 'uel uendicassem' *add.* M^3 ‖ 22 uiri *om.* **P**

beneficium scelus non facere; deinde nec scisti; non enim tibi indicavi nec tam magnum consilium, virilibus quoque animis grave, commisi muliebri garrulitati, quae id solum potest tacere, quod nescit. quo tempore uxor torta est, nihil adhuc de tyrannicidio cogitabam; postea cogitavi et haec ipsa mihi cogitandi causa fuit uxoris ultio. si quod audierat tacuit, non beneficium est, sed fides.

Extra. L. Vinicius, quo nemo civis Romanus in agendis causis praesentius habuit ingenium: quidquid longa cogitatio illi praestatura erat, prima intentio animi dabat; ex tempore causas agebat, sed non desiderabat hanc commendationem, ut ex tempore agere videretur. de hoc eleganter dixit divus Augustus: L. Vinicius ingenium in numerato habet. ||

VI.

PATER ET FILIVS LVXVRIOSI.

Quidam luxuriante filio luxuriari coepit. accusatur a filio dementiae. contradicit.

Accusator meus inter se contrarios adfectus habet: cupit reum damnari, crimen absolvi. 'sed tu senex' inquit; hoc dicis: luxuria tua serius coepit, citius desinet. quidam summum bonum dixerunt voluptatem. nihil est mihi opus praecipientibus: habeo

MP 1 scisti *corr. ex* fecisti **P** || 2 magnam **P** || uiribus **M**[1] *corr.* **M**[2] || 3 garrulitati muliebri **P** || 4 noscit **P** || 5 ▨▨▨cogitabam (cogi *ante* cogitabam *eras.*) **M** || cogitandi *corr. ex* cogitanti **M** || cogitandi michi fuit causa **P** || 8 L.] lucius **M**[3] ductus **P** || Vinicius] muctus **P** || ciuis . r . **M** || 9 quicquid **MP** || illi] *cf. p. 174, 17* || 10 prestatira **M**[1] prestatura **M**[2] || ani nudabat **P** || 12 eliganter **M**[1] *corr.* **M**[2] || agustus **M** || 13 l. unicius (*ante* u *unus ductus videtur evanuisse, ut fuisse credas* uinicius) **M** lunicus **P** iunicius α uinutius β uinicius ν ingenuum **M** || 16 luxuriari (ri *corr. ex* m) **P** || accusatus (?) **M**[1] accusatur (r *in ras.*) **M**[3] || 17 dimentiae **M**[1] *corr.* **M**[2] || 18 inter] **M**[1]; intra **M**[3]**P**αβν 19 rem **P** || crimen *rad. corr. ex* crimem **M** || senex] senex ⟨es⟩ *Bs; cf. p. 176, 1* 20 citius] αβν; cicius **M** cecius **P** || 21 est *om.* **P** || abeo **M**[1] *corr.* **M**[3]

exemplum. ostendi tibi luxuriam, quam in te non videbas. ebrietatem patri obicis ebrius.

Pars altera. Adulescens luxuriosus peccat, senex luxuriosus insanit. nemo vitia quia odit imitatur. quis imperator ob hoc ipse de proelio fugit, ut bene pugnaret exercitus? non coercet vitia qui provocat. meam quoque luxuriam patri imputabo. non sub severa fui disciplina, non sub bene institutae domus lege, quae posset adulescentis formare mores et a vitiis aetatis abducere. quodammodo ad luxuriam a patre praemissus sum. madent unguento cani et comissator senex nulli nimis luxuriosus, sed parum sanus videtur.

VII.

PEREGRINVS NEGOTIATOR.

Quidam, cum haberet formosam uxorem, peregre profectus est. in viciniam mulieris peregrinus mercator migravit; ter illam appellavit de stu||pro adiectis pretiis; negavit illa. decessit negotiator, testamento heredem omnibus bonis reliquit formosam et adiecit elogium: 'quia pudicam conperi'. adiit hereditatem. redit maritus, accusat adulterii ex suspicione. contradicit.

Seram querellam detuli: non accuso adulteram nisi divitem factam. post tantos inpudicitiae quaestus si tacere possum, con-

MP 3 adolescens **M^1** *corr.* **M^2** || *post. loco* luxoriosus **M^1** luxuriosus *(sec.* u *in ras.)* **M^3** || 5 fuit **M^1** *corr.* **M^3** || cohercet **P** || 6 qui <qui> **M** || luxiriam **M^1** *corr.* **M^2** || 7 fuit **P** || que **M^1** *corr.* **M^2** || 8 adolescentis (i *corr. ex* e **P**) **M^1P** *corr.* **M^2** || mores et] **M**, *sed* res et *in ras. scr.* **M^3** || a] **M^3**$\alpha\beta\nu$; a *corr. ex* ab **P** *om.* **M^1** || abduce **M^1** *corr.* **M^2** || 10 commessator **O** || ninis **P** || luxoriosus **M^1** *corr.* **M^3** || 4 uxoram **M^1** uxoraem **M^2** || 15 uicinam **M^1** *corr.* **M^3** || 16 abiectis **P** || raetis **M^1** praetiis **M^3** || 17 dicessit **P** || heredem *om.* **M^1** *in marg. add.* **M^2** | 3 omni **M^1** *corr.* **M^2** || testamento <facto> omnium bonorum <suorum> eam eliquit heredem et **P** || 20 ex] <uxorem> ex·β || suspitionem **P** || D. C. *sup.* v. *add.* **M^1** *om.* **P** || 21 *sup.* ram querel *totidem fere litterae erasae sunt in* **M** || querelam **M^1P** quaerelam **M^2** || adulteram (*post.* a *corr. ex* u) **M** || 22 sic **P**

fitendum habeo hac me causa afuisse. tempus est de uxore marito credi. ferat matrona iacentes in terram oculos et adversus officiosum salutatorem inhumana potius quam inverecunda sit; longe ante inpudicitiam suam ore quam vèrbo neget. nemo fortiter negantem iterum rogabit. 'omnium bonorum sola heres esto, quia corrumpi non potuisti, quia tam fideliter pudicitiam custodisti'. tace paulisper nomen auctoris: numquid non testamentum viri creditur? adeone iam omnis patientia saeculi nostri abiit, ut adversus querimoniam viri alieno teste defendatur uxor? muliebrium vitiorum fundamentum avaritia est. quae potest non timere opinionem adulterii, potest non timere adulterium. ex omni rupe conchylium contrahitur, quo vestis cruentetur. infelices ancillarum greges laborant, ut adultera tenui veste perspicua sit et nihil in corpore uxoris suae plus maritus quam quilibet alienus peregrinusque cognoverit. futuram eius aestimabo pudicitiam; interim, quod negat, conperi inpudicam. omnes te inpudicam locuntur, || pudicam tantum et unus et peregrinus, qui plus laudator quam

MP 1 *ante* habeo *sup. v. aliquid eras. in* **M** ⟨hoc⟩ habeo **Pβν** || mea **P** || afuisse] M^1; affuisse (*prius* f *in ras.*) M^3 profuisse **P** || *ante* marito *erasum est* & *in* **M** || de marito uxore **P** | 2 offitiosum **M** | 3 inverecunda] **Sβ**; ░░uerecunda (in *eras.*) **M** uerecon(-cun **αν**)da **Pαν** || 4 ante] autem **S** || pudicitiam (-ciam **PS**) **MPSβ** impudiciciam **αν**; *cf. p. 187, 13 et A. Langen de dist. Graec. elegiaco (Vratislav. 1868) thes. 2* || negat M^1 *corr.* M^2 || 5 iterum] inter *in ras. 2 vel 3 litterarum scr.* M^3 || rogabit] *β*; rogauit **MPαν** || qui M^1 *corr.* M^3 || 7 numquid] **αν**; num(nun **P** nunc *β*)quam **MPβ** || non] M^1; ne M^3 nec **P** || 8 habiit M^1 *corr.* M^3 || 9 quemoniam **M** *corr.* M^1 | defendatur *corr. ex* deffenditur **P** || muliebrum **S** | 10 est auaritia **S** | opinione **S** | 12 conci . . . M^1 conchilium (chilium *in ras.* M^2) M^2α conchili (-lii **P**) **PS** concilium **βν** || contrahitur (con *in ras.* M^2) **M** traitur **P** trahitur **βν** non trahitur **Sα** | 13 sperpicua **P** || nihl **M** || 14 quam libet **S** | peregrinisque **S** || 15 *verba* futuram . . . inpudicam *(v. 16) om.* **P** || futuram eius] *Kss;* futura etus (us *in ras.* M^2) futura enim **Sαν** futura *β*, futuro vetus *Bs* || *verba* eius . . . inpudicam *(v. del.* M^3 || pudicitiam] *Kss;* iudicia (-tia **M**) **O**, iudicium *Bs* || 16 *quod ne quod rogat **O**, quode agitur *Gz* || *conperi] *Gz;* con(com *α*)perit **O**, con te *Bs* || loquuntur **P** || 17 tamen et unus et] tamen et (et *om. α*) m (unus *α*) **Sα** tamen ⟨uel tantum⟩ unus et *β* tantum et unus *ν* | qui] *Kss;*

accusator nocet. uxorem meam nusquam pudicam audivi nisi in adulteri elogio. deice in terram oculos et aures externorum vocibus claude: sibi quisque pro te neget. pudicam ille dixit, ego inpudicam: puto, plus credetis civi quam peregrino, marito quam adultero. ipsum elogium scripsit corruptoris animo. quia pudicam, inquit, conperi: quod nulli praeter me contigit.

Pars altera. Formosa est: hoc natura peccavit. sine viro fuit: hoc maritus peccavit. appellata est: hoc alius peccavit. negavit: hoc pudice. heres relicta est: hoc feliciter. hereditatem adiit: hoc consulte fecit. ||

MP 1 nunquam **S** nuquam *α* || pudicam nusquam **P** || 2 adulterio **P** adulterii **S***α*^{2} || externorum (u *corr. ex* o) **M** || 3 claude// *in fine versus* (s *eras.*) **M** || ibi **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || 4 creditis **PS***αβν* || civi quam] cuiquam **P** || 5 eloquium **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || animo] **M**^{1}**S***αβν*; animus **M**^{3}**P** || 6 corpori **S** || quod ⟨vult:⟩ *Gz* || 8 negauit *om.* **P** || 10 consulto **PS***αβν* || explicit liber secundus . incipit liber tertius . **M** incipit . III . **P**

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBER TERTIVS.⟩

Seneca Novato, Senecae, Melae filiis salutem.

1 Quosdam disertissimos cognovi viros non respondentes famae suae cum declamarent, in foro maxima omnium admiratione dicentes, simul ad has domesticas exercitationes secesserant, desertos ab ingenio suo. quod accidere plerisque aeque mihi mirum quam certum est. memini itaque me a Severo Cassio quaerere, quid esset, cur in declamationibus eloquentia illi sua non responderet.
2 deret. in nullo enim hoc fiebat notabilius. oratio eius erat valens, culta, vigentibus plena sententiis; nemo minus passus est aliquid

MPSαβμν *Hanc praefationem om.* **CD**, *servaverunt excerptorum codices.* *μ = cod. Mazarinaeus (Parisinus bibl. Mazar. 1261 saec. XII exeuntis); librum contulit G. Gundermann* ‖ 3 *om.* **PSα** ‖ malae **M** ⟨et⟩ melae *μ* ‖ filii **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 4 cognovi] *Gz;* agnoui (⟨alioquin⟩ agnoui *μ*) **O** *eras. in* **M** *(sed in ras.* g *etiamnunc cognoscitur in* **M**), *fort.* novi *vel* videram *Gz* ‖ 5 com **P** ‖ omnium maxima **P** ‖ ammiratione **P** ‖ 6 simul] si min' (min' *in ras.* **M**[3]) **M** exerticiones **S** ‖ 7 quod] quam *α* ‖ aequae **MP** ‖ 8 quam] ac *β* ‖ memini *rad. corr ex* meminin **M** ‖ sero **S** ‖ 9 quid (i *in ras.* **M**[3]) **M** quit **P** ‖ illi sua non responderet eloquentia **Sα** ‖ 10 notabilior **S** ‖ eius *in ras.* **M**[3] *om. α* ‖ erat eius **P** ⟨enim⟩ eius fiebat *μ* ‖ 11 culta] *Gr;* cultu **O**, elata *Gz* ‖ vigentibus] *Ks* ingentibus **O**, *fort.* ingeniosis *Otto* ‖ aliquid *corr. ex* aliquit **M**

in actione sua otiosi esse; nulla pars erat, quae non sua virtute staret, nihil, in quo auditor sine damno aliud ageret, omnia intenta, aliquid petentia; nemo magis in sua potestate habuit audientium affectus. verum est, quod de illo dixit Gallio noster: 'cum dicebat, rerum potiebatur: adeo omnes imperata faciebant; cum ille voluerat, irascebantur. nemo non illo dicente timebat, ne desineret'. 3 non est, quod illum ex his, quae edidit, aestimetis; sunt quidem et haec, quibus eloquentia eius *agnoscatur;* || *tamen auditus* longe maior erat quam lectus. non hoc ea portione illi accidit, qua omnibus fere, quibus maiori commendationi est audiri quam legi, sed in illo longe maius discrimen est. primum tantundem erat in homine, quantum in ingenio: corporis magnitudo conspicua, suavitas valentissimae vocis — quamvis haec inter se raro coeant, ut eadem vox et dulcis sit et solida —, pronuntiatio quae histrionem posset producere, *nec* tamen quae histrionis posset

MPSαβμν 1 ociosum **Sαβμ** || in actione sua aliquid ociosum **α** || non (*sup. prius* n *aliquid eras.*, on *add.* **M**^{3}) **M** || 2 quo ⟨non⟩ auditor **μ** || intempta **P** nitentia et nitenta **α** || 3 aliquid petentia] *Schg; cf. 10 pr. § 15;* aliquo petentia **MPαβ** aliqua potentia **S** aliquid paenitentia **μ**^{1} aliquo poten . . . *(nonnullae litterae cum margine recisae sunt)* **μ**^{2} *(saec. XII—XIII) in marg.* aliquando potencia **ν**, (intenta) aliquo, petentia *Schott,* aliquo pertinentia *Becher,* (intenta) aliquo, ⟨aliquid⟩ petentia *Sander,* aliquo tendentia *vel* animos petentia *Gz* || habent **P** || audientiam **P** audentium **S** || 4 unum **S** || dixit] **M**^{1}; dicit **O**(**M**^{3}) || galienus **Sβμ** || 5 dicebat] **β**; diceret **O** || rerum] regno quodam **βμ** || adeo in omnes **P** || 6 illo] ille **S** || 7 non] nunc **S** ⟨et⟩ non **βμ** || his *om.* **P** || quae edidit] **μ**; que (quo **P**) dedita (dedit **Sαν**) **O** || aestimetis] est in inmetis **P** || estimetis quae edidit **μ** || quidem] autem **β** || 8 haec quibusdam **βμ**, hic, quibus *Gz* || agnoscatur; tamen audítus *add. Bs* (a.; a. tamen); *in cod. Paris. 8542 et* **μ** *scriptum extat:* et haec quibusdam ⟨grata, set (set *om.* **μ**)⟩ eloquentia eius (eius ⟨non⟩ **μ**) longe || 9 letus **M**^{1} *corr.* **M**^{2} lectio **Sαμ** || ea] quaea **P** || 10 qua] **S**; quam **MPα** quae **μ** || audire **MPS**^{2}**α** audite **S**^{1} || 11 legere **P** || in illo] millo **M**^{1} *corr.* **M**^{2} nullum **S** || magis **S** || 12 quamtum **S** || in *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} || ingenuo **M** ingenii **S** || operis **S** || 13 haec *om.* **μ** || 14 qua histrionem (hi *in ras.* **M**^{3}) **M** qua (*rad. corr. ex* quam **μ**) his(is **Pβ**)trionem **Pαβμ** || 15 perducere **S**; *cf. 4 pr. § 4* || nec *add. Bs* || quae histrionis] *Pincianus;* quaestionis **MS** questionis **Pαβ** questiouix **μ**^{1} questiotus **μ**^{2}, *fort.* (producere, quae tamen) histrionis ⟨non⟩ *Fb*

4 videri. nec enim quicquam magis in illo mirareris, quam quod gravitas, quae deerat vitae, actioni supererat: quamdiu citra iocos se continebat, censoria oratio erat. deinde ipsa, quae dicebat, meliora erant quam quae scribebat. vir enim praesentis animi et maioris ingenii quam studii magis placebat in his, quae inveniebat, quam in his, quae attulerat. iam vero iratus commodius dicebat, et ideo diligentissime cavebant homines, ne dicentem
5 interpellarent. uni illi proderat excuti; melius semper fortuna quam cura de illo merebatur. numquam tamen haec felicitas illi persuasit neglegentiam. uno die privatas plures *quam duas* non agebat et ita, ut alteram ante meridiem ageret, alteram post meridiem; publicam vero numquam amplius quam unam uno die. nec tamen scio, quem reum illi defendere nisi se contigerit: adeo nusquam rerum ullam materiam dicendi nisi in periculis suis
6 habuit. sine commentario numquam dixit nec hoc commentario contentus erat, in quo nudae res ponuntur, sed ex maxima parte perscribebatur actio; illa quoque, quae ‖ salse dici poterant, adnotabantur; sed cum procedere nollet nisi instructus, libenter ab

MPSαβμν 1 videri] nichil **S** fieri *μ* ‖ nec in illo magis quid(quidem **P**)-quam **PS** nec tamen (enim *β om. α*) in illo (⟨enim⟩ *α*) quicquam magis *αβμ* ‖ 2 uictae *μ* ‖ accionis **M** actionis **P** ‖ superat **M** ‖ quamdiu ⟨enim⟩ extra *α* ‖ iocos] locos **O** ‖ 4 scribebat] *Bs;* sciebat **O** ‖ 5 studii ⫽ (s *eras.*) **M** ‖ 6 intus *α* ‖ comodius **P** ‖ 8 extuti **S** ‖ 9 de illo quam cura **S** ‖ qua **P** ‖ merebatur] *βμ (Bs);* merebatid **MP** merebatur id **Sαν**, merebat et *Gr, fort.* merebat . ideo *Kss,* merebat . sed *Gz* ‖ 10 persuassit **M** ‖ neclegentiae **M** negligentie **PS** neggligentiae *α* necgligentiam *μ* ‖ *quam duas *add. (idem proposuit Novák)* ‖ non *om.* **Sαβν** res *μ* ‖ plures non⟨numquam⟩ agebat *Gz* ‖ 11 ut *corr. ex* ul **P** ‖ 12 unam *om.* **P** ‖ 13 que **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ contigit **S** ‖ adeo ⟨ut⟩ *α* ‖ 14 nusquam] **S**; numquam **O** ‖ reum *α* rem *μ*^{1} ‖ ullam] nullam **MSαμν** nulla **P** ‖ materia **P** ‖ discendi **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ in *om.* **S** ‖ suis *om. μ*^{1} *add. μ*^{2} (*ante* periculis) ‖ 16 contemptus **PS** ‖ respondentur **P** res ponuntur *corr. ex* pondentur **S** ‖ res ponuntur nudae *μ* ‖ *sed ex] et ex *μ* et **MPSαν** e *(fort. recte),* set *Bs* ‖ 17 perscribatur **PS** ‖ accio **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ illi *μ*^{1} *corr.* quoque *om.* **Sαμ** ‖ quae *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{3} quae⫽ (q; *vid. eras.*) *μ* ‖ salse] false **M**^{3}**PSαμν** falsa *β* ‖ adnotabantur *corr. ex* adnotebantur **M** ‖ 18 structis **P**

instrumentis recedebat. ex tempore coactus dicere infinito se antecedebat. numquam non utilius erat illi deprehendi quam praeparari; sed magis illum suspiceres, quod diligentiam non relinquebat, cum illi tam bene temeritas cederet. omnia ergo habebat, quae 7 illum, ut bene declamaret, instruerent: phrasin non vulgarem nec sordidam, sed electam, genus dicendi non remissum aut languidum, sed ardens et concitatum, non lentas nec vacuas explicationes, sed plus sensuum quam verborum habentes, diligentiam, maximum etiam mediocris ingenii subsidium. tamen non tantum infra se, cum declamaret, sed infra multos erat; itaque raro declamabat et non nisi ab amicis coactus. sed quae- 8 renti mihi, quare in declamationibus impar sibi esset, haec aiebat: quod in me miraris, paene omnibus evenit. magna quoque ingenia — a quibus multum abesse me scio — quando plus quam in uno eminuerunt opere? Ciceronem eloquentia sua in carminibus destituit; Vergilium illa felicitas ingenii sui in oratione soluta reliquit; orationes Sallustii in honorem historiarum leguntur; eloquentissimi viri Platonis oratio, quae pro Socrate

MPSαβμν 1 dicerem M^1 *corr.* M^2 dicerese P ‖ infinita S infinito (o *corr. ex* a) α ‖ se *om.* α ‖ 2 non] tamen S ‖ illi *om.* S ‖ illi erat P ‖ 3 illud *corr.* M^3 illu P illud α ‖ susciperes MPSαβν suspices μ ‖ quo Sαμ ‖ indulgentiam α ‖ relinquebant M^1 *corr.* M^3 ‖ 4 que M^1 *corr.* M^2 ‖ 5 parasin M^1 farasin M^{2}ν farasim P frasin S farasin uel parasin α frasim β parassyn μ ‖ non] nec PSαμ^2 ut μ^1 ‖ 6 delectam M^1 lectam M^{3}P ‖ remiss//um (or [?] *eras.*) M ‖ 7 non] nec Sαβ ne ν ‖ lentas] β; lectas M^{1}Sαμν letas M^{3}P ‖ 8 dilentiam M^1 *corr.* M^3 diligentiam <et> μ ‖ 9 etiam] non α ‖ 10 infra (f *in ras.* M^2) M ‖ clamat P ‖ 11 raros S ‖ declamat M^{1}S *corr.* M^3 ‖ non nisi *corr. ex* non mihi M ‖ querenti (l *eras. post* i *in* M) O ‖ 12 quare *corr. ex* quadre M ‖ declamationibus <sic> Sβ ‖ impar sibi esset (ar sibi esset *in ras.* M^3) M im(in P)par esset sibi PSαβμν ‖ 13 paene] poene M^3 pene PSαμ ‖ quoque <eorum> μ ‖ a *om.* α ‖ abesse (esse *in ras.* M^3) M ‖ 15 emicuerunt μ ‖ opero M ‖ *cf. Brzoska comm. phil. in hon. A. Reifferscheidii scr. (Vratisl. 1884) 40 seq.* ‖ ba Ciceronem . . . destituit *(v. 16) post* reliquit *(v. 17) exhibent* Sαμ ‖ 16 uirium Pβμ ‖ sui *om.* MSαν ‖ in *om.* MPSαν ‖ 17 soluta (s *in ras.* M^3) M ‖ lustii PSαβμ ‖ honore α ‖ 18 quae] (que) α; quaeque M, quoque (. . . scripta ec) *Bs* ‖ Platonis quoque oratio (. . . scripta nec) *Gz*

9 scripta est, nec patrono nec reo digna est. hoc non ingeniis tantum sed corporibus videtis accidere, quorum vires non ad omnia, quae viribus efficiuntur, aptae sunt: illi nemo luctando par est; ille ad tollendam magni ponderis sarcinam praevalet; ille, quidquid adprehendit, non remittit, sed in proclive nitentibus vehiculis moraturas manus inicit. || ad animalia venio: alii ad aprum, alii ad cervum canes faciunt; equorum non omnium, quamvis celerrimi sint, idonea curriculis velocitas est; quidam melius equitem
10 patiuntur, quidam iugum. ut ad meum te morbum vocem, Pylades in comoedia, Bathyllus in tragoedia multum a se aberrant; Nomio, cum velocitas pedum non concedatur tantum sed obiciatur, lentiores manus sunt; quidam cum hoplomachis, quidam cum Thraecibus optime pugnant, quidam sic cum scaeva conponi cupiunt, quomodo alii timent. in ipsa oratione quamvis una materia sit, tamen ille, qui optime argumentatur, neglegentius narrat; ille non tam bene implet quam praeparat. Passienus noster cum coepit dicere, secundum principium statim fuga fit, ad epilogum

MPSαβμν 1 est] **Sαβμν**; *om.* **MP** || <est> scripta **mus. rhen. 21, 420* || *post.* nec] ne **P** || 2 *videtis] uideris **MPν** uidemus **Sαβ** uidetur *μ*, videbis *Gz* || uires// (t *eras.*) **M** || 3 nemo *in marg. add. et* tibi (?) *ante* luctandi *del.* **P**[1] || luctando] *βμ*; luctandi **MPSαν**, luctanti *ex cod. Paris. Nostradamensi 188 scr. Bs* par aest **M** parem **P** || illi **M**[1] *corr.* **M**[2] || 4 tollendam *corr. ex* tollendi **M** tollendum **Sβ** || magnam **P** || quicquid **O** || 5 procliui (-uii **S**) **MPSα** procliuum *βμ* procliuis *ν* || uehiculum **P** || 6 uincit **S** || venio] *β (Sander)*; ueni (*corr. ex* uenatum *μ*[2]) **O** || prum **M**[1] *corr.* **M**[2] || 7 non *om.* **P** || 8 id//onea (e *eras.*) **M** || equitem melius *βμ* || 9 quam *μ* || <et> ut *βμ* || morbum meum te *β* morbum te meum *αμ* || morbum te uocem meum **S** | pilades **Mβ** || 10 com//edia (o *eras.*) **M** || batyllus **M** batillus **PSβ** bacillus *α* || aberant *βν* | 11 Nomio] *Bücheler;* nomini meo **O**, Numenio *Herv, fort.* cognomini meo *Kss* | pedum *om.* **S** *corr. ex* padum *α* || obitiatur **P** || 12 lentiores (r *corr. ex* n) *μ* | *prius* quidam] quadam **M**[1] *corr.* **M**[2] || op(ob *α*)lomachis **O** || cum *corr. ex* con **M** | 13 trecibus **M** cretibus **P** tretibus **S** tracibus *αμ* || sic cum sceu fictum scema **S** sic cum scema *αβμ*, sic in scena *Bs* || 14 alii timent] *Büch.* aliciem *μ*[1] aliti (alteri *α*) est (sunt **S***μ*[2]) **MPSαβμ**[2] | maxima **S** || 15 argun tatur optime **Sβ** || neglegentius] **M**[1]*μ*; negligentius **M**[3]**PSβν** neggligentius 16 possionus **M**[1] *corr.* **M**[2] passionius **Sβ** || 17 fugauit **Sβμ** | ad epylogu *ras.* **M**[3] ad epilochum **P** ad ephilocum *α* ad ephilogum (g *corr. ex* c)

omnes revertimur, media tantum quibus necesse est audiunt.
miraris eundem non aeque bene declamare quam causas agere 11
aut eundem non tam bene suasorias quam iudiciales controver-
sias dicere? Silo Pompeius sedens et facundus et litteratus est
et haberetur disertus, si a praelocutione dimitteret; declamat tam
male, ut videar belle optasse cum dixi: numquam surgas. magna
et varia res est eloquentia neque adhuc ulli sic indulsit, ut tota
contingeret; satis felix est, qui in aliquam eius partem receptus
est. ego tamen et propriam causam videor posse reddere: ad- 12
suevi non auditorem spectare, sed iudicem; adsuevi non mihi
respondere, sed adversario; non minus devito supervacua dicere
quam contraria. || in scholastica quid non supervacuum est, cum
ipsa supervacua sit? indicabo tibi affectum meum: cum in foro
dico, aliquid ago; cum declamo, id quod bellissime Censorinus
aiebat de his, qui honores in municipiis ambitiose peterent,
videor mihi in somniis laborare. deinde res ipsa diversa est: 13
totum aliud est pugnare, aliud ventilare. hoc ita semper ha-
bitum est, scholam quasi ludum esse, forum arenam; et ideo
ille primum in foro verba facturus tiro dictus est. agedum

MPS$\alpha\beta\mu\nu$ 1 reuertuntur **S**$\alpha\beta\mu^2\nu$ *om.* μ^1 || mediam **MP**$\alpha\nu$ medicam **S** ne dicam μ || tantum] tamen **P** || quibus *om.* **S** || audiuntur α || 2 aequae **M** 3 aut] aiut M^1 *corr.* M^3 aiunt **S**μ || non ⟨eque⟩ tam **S** || 4 ponpeius **PS** || sedens ⟨cum⟩ μ || literatus *corr. ex* litterotus **P** || est *om.* $\alpha\mu$ || 5 dissertus **M** praelocutione *corr. ex* praeclamatione α || demamat M^1 *corr.* M^2 cladem amat **P** declamabat **S** clamabat μ || tam *om.* α || 6 uidear belli **M** belli uidear **P** || surgat **S** *et sup. ras.* μ^2 || 7 eloquentia *rad. corr. ex* etloquentia **M** || nec $\alpha\beta$ || ulli] illi **P** alicui β || sic ⟨se⟩ μ || rota **S** || 8 contigeret M^1 *corr.* M^2 || aliqua partem **S** || partem eius $\alpha\mu$ || 9 causam *corr. ex* caussam **M** || 10 *verba* non . . . adsuevi *om.* α || 11 devito] **S**$\alpha\beta\mu\nu$; dubito (*corr. ex* debito **M**) **MP** || superlaticiua **P** || 12 non *om.* **P** || 14 quod *om.* **P** || bellissime] $\beta^2\mu^1$; belli (*corr. ex* ›llis **M**) simile **MPS**$\alpha\beta^1\mu^2\nu$ || 15 aiebat] $\beta\mu$; habebat **MPS**$\alpha\nu$ || honoris **M** ›mbitiosae **M** || 16 audior μ^1 || somniis] **S**α; somnis **M** sompnis **P**$\beta\mu\nu$ || ›7 tota $\beta\mu$ || item **S** idem β || habitum] *Gz;* arbitum M^1 arbitratum $M^3\beta\nu$ ›rbitrium **PS**$\alpha\mu$ || 18 est *om.* **S** || harenam **PS**μ ⟨quasi⟩ harenam β || ille ideo **MS**$\alpha\beta\mu$ || 19 in foro primum α || verba *om.* α || tyro **MP**$\alpha\beta$ extero μ^1 || ductus M^1 ›rr. M^1 *vel* M^2 || agedum *corr. ex* agetum **M** agndum P^1 agendum $\alpha\nu$ age//dum μ

istos declamatores produc in senatum, in forum: cum loco mutabuntur; velut adsueta clauso et delicatae umbrae corpora sub divo stare non possunt, non imbrem ferre, non solem sciunt, vix
14 se inveniunt; adsuerunt enim suo arbitrio diserti esse. non est, quod oratorem in hac puerili exercitatione spectes. quid, si velis gubernatorem in piscina aestimare? diligentissime me tibi excusarem, tamquam huic rei non essem natus, nisi scirem et Pollionem Asinium et Messalam Corvinum et Passienum, qui nunc primo loco stat, minus bene videri *dicere* quam Cestium aut Latronem.
15 utrum ergo putas hoc dicentium vitium esse an audientium? non illi peius dicunt, sed hi corruptius iudicant: pueri fere aut iuvenes scholas frequentant; hi non tantum disertissimis viris, quos paulo ante rettuli, Cestium suum praeferunt sed etiam Ciceroni praeferrent, nisi lapides timerent. quo tamen uno modo possunt praeferunt; huius enim || declamationes ediscunt, illius orationes non
16 legunt nisi eas, quibus Cestius rescripsit. memini me intrare scho-

MPSαβμν 1 declamatores] **ν**; declamaturos **O** || produt **M**^{1} *corr.* **M**^{3} produnt **Pα** || e senatu **μ** || loca **μ** || mutabunt **MP** || 2 clauso et delicatae] *Gr;* classe et dilectae (-cta **Pαν** -cte **Sβ** -eta **μ**) **O** || umbra **Pα** || subsidio **Mμ**^{1} sub▨diuo **M**^{2} subcliuo **P** subduo **α** || 3 imbrem] hyemem **Sβ** || 4 invenient *Kss* || assueuerunt **Pα** || 5 quod] quia **S** || exertitatione **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || expectes **Sβμ** spectes *corr. ex* expectes **α** || quod **PS** || 6 piscinam **MPS** piscina (a *rad. corr. ex* ā) **α** || diligentissime me tibi] *Bs;* diligentissime sibi **MPα** diligentissime me **β** diligentissime **Sμν**, diligentissime tibi ⟨me⟩ *vg*, diligentius me tibi *Kss* || 8 asinum **Sαβ** || messalem **M**^{1} *corr.* **M**^{2} mesellam **β** || coruntium **S** coruinium **α** *corr.* **M**^{1} || bassienum **MPβ** basienum **Sαμ** || primo] **Sαβμν**; primum **MP**, primo in *Bs* || 9 *videri dicere] uideri **O**, audiri *Kss; cf. Thomas Herm. 21, 50* || testium **Mβ** || aut] et **P** uel **β** || 10 ego **M**^{1}**α** *corr.* **M**^{3} || uitium dicentium **S** || an] aut **Sαβμ** || 11 hi] in **M**^{1} hii **M**^{2}**PSαβμ** || ⟨qui⟩ pueri *R. Wachsmuth* || aut] autem **S** || iudicesuenes (dices *del.*) **M** || 12 hii **Sαβμ** || non *corr. ex* tamen **P** || dissertissimis **Mαβ** || 13 retuli **MPβ** || cestum **P** || praeferrent **μ** *om.* **β** || sed et Ciceroni praeferrent *om.* **O** *add.* **β** *(Bs)* || rettuli, ⟨sed etiam Ciceroni⟩ Cesti suum praeferrent *vg* || 14 *verba* nisi . . . praeferunt *om.* **α** || 15 enim *om.* declamationem sediscunt **M**^{1} *corr.* **M**^{2} declamationis ediscunt **α** || 16 regunt Cestius] **Sαμν**; cestum **M**^{1} cestium **M**^{2}**P**; *cf. Quint. 10, 5, 20* || intrasse scholam eius] *Bs;* scolam cum eius **M** scolas eius **P** scolam **Sαβμν**

lam eius, cum recitaturus esset in Milonem; Cestius ex consuetudine sua miratus dicebat: si Thraex essem, Fusius essem; si pantomimus essem, Bathyllus essem, si equus, Melissio. non continui bilem et exclamavi: si cloaca esses, maxima esses. risus omnium ingens; scholastici intueri me, quis essem, qui tam crassas cervices haberem. Cestius Ciceroni responsurus mihi quod responderet non invenit, sed negavit se executurum, nisi exissem de domo. ego negavi me de balneo publico exiturum, nisi lotus essem. deinde libuit Ciceroni de Cestio in foro satis facere. sub- 17
inde nanctus eum in ius ad praetorem voco et, cum quantum volebam iocorum conviciorumque effudissem, postulavi, ut praetor nomen eius reciperet lege inscripti maleficii. tanta illius perturbatio fuit, ut advocationem peteret. deinde ad alterum praetorem eduxi et ingrati postulavi. iam apud praetorem urbanum cura-

MPSαβμν 1 in Milonem] mulionem **P** in mi(mu **S**)lionem **Sαβ** ‖ Cestius *del. M. Haupt* ‖ 2 sua] ⟨illa⟩ sua **P**; *cf. Haupt opusc. 3, 598; Bs Jahresb. 1881, II 138* ‖ miratus] praefatus *Hullemann*, inflatus *Thomas*, iratus *Novák*, irritatus *Linde* ‖ si Thraex] sesi thra ex **M** si tyas hax (y *corr. ex* r) **P** si trax **Sαβμν** ‖ fufius **M**, Fuscus *Fröhner* ‖ 3 pantominus **MP** pantomunus **α** panthomius **β** ‖ Bathyllus] *Lipsius ad Tac. ann. 1, 54;* patyllus **M** pathillus **P** patillus **Sαβν** patllus **μ** ‖ *post.* essem] *corr. in* esse **M** *om.* **P** ‖ milissio **Sβ** melissio⟨non⟩ **μ**^{2} ‖ 4 si *om.* **S** ‖ scio . acaese maxima **M**^{1} *corr.* **M**^{3} scio accessima **P** si cloaca esses magna **α** ‖ esses ⟨meretrix esses sordida esses⟩ risus **S** ‖ exclamaui si cacasses risus **μ** ‖ 5 intuerim▒ equis **M** ‖ qui **S** ‖ grassas **MSα** ‖ 6 habarem **S** ‖ quid **Sμ** ‖ 7 uenit **S** ‖ executurum] **β**; exiturum (*corr. ex* exituram **M**) **MSαμν** exiturum ⟨esse⟩ **P**, *fort.* recitaturum *Bs* ‖ exissent (*rad. corr. ex* exissem **M**) **MP** exirem **α** exissem (i *corr. ex* e) **μ** ‖ 8 balne (b *del.*) **P** ‖ locutus **P** ‖ 9 libuit *om.* **μ**^{1} *add.* **μ**^{2} (*post* Ciceroni) ‖ de] dein (in *del.*) **P** ‖ satisfacerem **μ** ‖ 10 nanctus] nactus **M**^{2}**S** natus **Pμ** ‖ in ius *om.* **P** ‖ 11 locorum uitiorumque (conuitiorumque **M**^{2}**S**) **MS** iocorumque uiciorumque **P** ‖ effudisset **S** ‖ praetor] populus romanus **μ** res publica **β** ‖ *verba* nomen . . . apud praetorem *(v. 14) om.* **S** ‖ legem scripti **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ leficut **M**^{1} *corr.* **M**^{2} malefici **μ** ‖ illius] **μ** *(Bs);* illis **M** illi **Pαν** eius **β** ‖ 13 ad terum praetorem eduxi] *Schott;* adulterum pre(prae **P**)dixi **MP** adulterum r. (p. r. *om.* **β**) edixi **αβν**, adulterum p▒ *(lac. 8 litt.)* edixi **μ** *om.* **S**, ad terum perduxi *Bs* ‖ 14 praetorem] p▒ *(lac. 8 litt.)* **μ**

torem ei petebam; intervenientibus amicis, qui ad hoc specta-
culum concurrerant, et rogantibus dixi molestum me amplius non
futurum, si iurasset disertiorem esse Ciceronem quam se. nec hoc
18 ut faceret vel ioco vel serio effici potuit. hanc, inquit, tibi fabellam
rettuli, ut scires in declamationibus tantum non aliud genus homi-
num esse. si comparari illis volo, non ingenio mihi maiore opus
est, sed sensu minore. itaque vix iam obtineri solet, ut declamem;‖
illud obtineri non potest, ut velim aliis quam familiarissimis audien-
tibus. et ita faciebat. declamationes eius inaequales erant, sed ea,
quae eminebant, in quacumque declamatione posuisses, inaequa-
lem eam fecissent. conpositio aspera et quae vitaret conclusionem,
sententiae vivae. iniquom tamen erit ex his eum aestimari, quae
statim subtexam; non enim haec ille optime dixit, sed haec ego
optime teneo.

MPS$\alpha\beta\mu\nu$ 1 petebam ei **P**β ‖ quid **S** ‖ hoc *om.* **S** ‖ 2 conuenerant β ‖ dixi *corr. ex* dixim **M** ‖ amplius me **P** ‖ 3 si] sii **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ iurassem **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ dissertiorem **M** dissertorem **P** ‖ essem **S** ‖ Ciceronem *om.* **P** ‖ se] seuerum **S**$\alpha\beta\mu$ ‖ nec] ne **M**$\alpha\beta$ *om.* μ^1 ‖ ut hoc α ‖ 4 loco **PS** raro β ‖ seruo **S** ‖ fabellam tibi **P** ‖ 5 retuli **MP**β ‖ tantum non] *Bs;* non tantum (non *corr. ex* in $\alpha\mu^2$) **O** ‖ 6 si] set **S** ‖ mihi *om.* **P** ‖ 7 uixi// iam **M** ‖ optineri **O** ‖ clamem μ ‖ 8 illud *corr. ex* ilud **P** ‖ optineri **O** ‖ non *om.* **S**$\alpha\beta\mu$ ‖ 9 declamationes *corr. ex* declamatores α ‖ eius] enim **S** eius ⟨enim⟩ α ‖ ea, quae] neque (*rad. corr. ex* meque **M**) **MPS**$\alpha\beta\mu$ ‖ 10 posuisset **P**β ‖ 11 eam] illam **S** ‖ fecisset μ ‖ conclusionem] *Thomas;* con(com **P**α)positionem **O**; *cf. O. Jahn ad Cic. Brut. 33* ‖ 12 in//quo (i *eras.*) **M** in quo **PS** in quo enim α iniquum μ ‖ eum *om.* **P** ‖ exestimari **M** existimari **PS**μ exstimare β ‖ 13 statim] satis **MPS**$\alpha\nu$ *om.* $\beta\mu$ ‖ enim *om.* **P** ‖ opti// *(1 litt. eras.)* **S**

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI TERTII.⟩

I.

LVXVRIOSVS A SODALIBVS EXCAECATVS.

Caecus de publico mille denarios accipiat.

Decem adulescentes, cum bona comedissent, sortiti sunt, ut cuius nomen exisset ex pacto excaecaretur et ita acciperet mille denarios. exiit sors cuiusdam; excaecatus est. petit mille denarios. negantur.

Hi sunt oculi, quos timuistis, mariti. o legem, si excaecat homines, abrogandam! mille denarios nulli res publica dat, nisi qui invitus accipit. dic nunc: miserere; hoc, cum excaecareris, non dixisti. res publica debilitatem consolatur, non emit. consumptis patrimoniis membra conferunt. utilius est rei publicae unum caecum repelli quam novem fieri. non solus a vobis petit alimenta, sed primus. alam qui propter debilitatem alitur, non alam qui propter alimenta debilitatur. sic fit, ubi homines maiorem vitae

MPS$\alpha\beta\mu\nu$ 5 luxuriosus (*sec.* u *corr. ex* o) α || cecatus α || 7 adolescentes M^1 *corr.* M^2 adolescent//um (i *eras.*) **P** || bona ⟨sua⟩ α || 8 rexisset ex patio ⟨et⟩ xcocaretur **P** || et *om. et ante* ita *aliquid erasum est in* **M** || 9 ita *om.* $\beta\mu$ || 11 hii (hic ν) **O** || timuisti **P** || si] quae **S** || 12 hominem **P** || abrogandam] $M^3S\alpha\beta\mu\nu$; abrogandum M^1 adrogandam **P** || p. r. α || 13 inuita M^1 inuitus (us *in ras.*) M^3 || miser homo cum α || 14 rēsp̄. **M** || emit (mit *in ras.* M^3) **M** || 15 rei publicae] $S\beta\mu^2\nu$; res. p̄. **M** res publica **P** pr. α *om.* μ^1 || 16 novem] non est **P** || nobis α || 17 aliter M^1 *corr.* M^2 || non alam] sed non α || 18 debilitat M^1 *corr.* M^3 || fit nisi maiorem **P**

partem in tenebris agunt, ut novissime solem quasi supervacuum fastidiant.

Pars altera. Illis novem nihil daturus est: nulli || non favorabilis erit, si eos, a quibus excaecatus est, decipit. 'circumventus adulescens ab illis novem veteranis consumptoribus solus' inquit 'novem consentientibus non potui resistere'. omnia ex composito facta sunt: unus mentionem intulit, omnes adprobaverunt; electus est qui sortiretur; sors huius quae exiret prima subiecta est. cum repugnaret, excaecatus est. si circumventus, inquit, est, persequatur iniuriam, de vi agat, talionem petat. videbimus; primum est, ut habeat, unde vivat.

II.

PARRICIDA AEQVIS SENTENTIIS ABSOLVTVS.

Quidam filium accusavit parricidii. aequis sententiis absolutum abdicat.

Minus est iam quod rogo; non peto, ut me a parricida vindicetis, sed ut separetis. parricidam non accuso, sed fugio. quomodo iste accusatori parcet, qui patri non pepercit? ergo nihil medium est inter testamentum et culleum? non absolutus parricida, sed dubius: ut absolvaris, multis tibi sententiis opus est, ut damneris, una. non absolverunt reum, sed saeculo pepercerunt. miraris in hac civitate misericordiam, in qua lex absolutionem

MPSαβμν 1 agit **P** || superuacuum ⟨est⟩ fastidium **P** || 2 fastidiunt *α* || 3 altera pars *(hoc ordine fere semper)* *α* || nihil] mihi **P** || est daturus *α* || faborabilis **M***α* forabilis **P** || 5 consumptoribus (con *in ras.* $\mathbf{M}^3$) **M** || 6 consentibus $\mathbf{M}^1$ consentiēbus $\mathbf{M}^3$ cogentibus *αβμν* || potui] *β*; potuit **O** || re//sistere (s *eras.*) **M** || 8 quae] qui *α* || 9 si] set *αμ* || circonmientus **P** || 10 iniuria corr. $\mathbf{M}^3$ || 11 habeat *corr. ex* habebat **M** || 13 par//ricida// *(priore loco* p e *vid., altero loco* ea *eras.)* **M** || 14 filium ⟨suum⟩ *α* || sentiis $\mathbf{M}^1$ *corr.* $\mathbf{M}^2$ || 17 *om.* $\mathbf{M}^1$ *add.* $\mathbf{M}^2$ || saeperetis $\mathbf{P}^1$ || quomodo] *Bs;* quando **MP** an **S***αβμ* 18 nihil] nichil $\mathbf{M}^3$ || 19 medium] *βμν*; melius **MP***α* || culleum (cu *in* 2 *litterarum scr.* $\mathbf{M}^3$) **M** || absolutis $\mathbf{P}^1$ ⟨est⟩ absolutus *ν* || ⟨est⟩ parricida *β*, parricida ⟨es⟩ *Bs* || 20 tibi *om.* *α* || tibi multis **P** || 21 dapnaris **P** || secu

et paribus tabulis dat? quaeris, quam multis non placeas? si unum adiecero, parricida es. absolutionem legi, non innocentiae debes. absolutus, inquit, sum. non abdico te propter parricidium, sed propter alia vitia, quae te fecerunt tam credibilem parricidam.

Pars altera. Manifestus adulescentis color est, ut se dicat patris auctoritate oppressum. ||

III.

ABDICANDVS QVI ABDICATVM FRATREM ADOPTAVIT.

Cum tricenario filio pater patrimonium dividat.

Quidam habuit filios, frugi et luxuriosum. abdicavit luxuriosum. frugi peregre profectus est; captus est a piratis; de redemptione scripsit patri. patre cessante luxuriosus praevenit et redemit. redit frugi; adoptavit fratrem suum. abdicatur.

Nec est, quod quisquam me laudet: prior frater inter nos fecit pietatis exemplum; una navigavit, una periclitatus est, una omnes emensus est terras, reliquit me tantum ad paternam domum. non est, quod excusatione aetatis utaris: potes navigare. utrique gratias agere deberet: frater me isti reduxit, ego isti fratrem. si tamquam inertem abdicasti, navigavit, si tamquam impium, suos

MPSαβμν 1 et *om.* **Pα** || *fort.* tabellis *Kss* || 2 ignocentie **P** || 3 te *om.* **α** || parri▒cidium (di *eras.*) **M** || 5 manifestus▒ (al *eras.*) **M** || adulescentis *corr. ex* adolescentis **M** || est adolescentis color **αβμν** || 6 autoritate opressum **P** || 8 abdicatus qui abdicaturum fratrem abdicauit **α** || 9 tricenario *corr. ex* tricinario **M** || 10 addicauit **P** || abdicauit luxuriosum *om.* **α** || 11 fugi **M**¹ *corr.* **M**² || *verba* frugi peregre profectus est *om.* **P** || *post.* est *om.* **α** || a piratis captus est **M**³**P** || profectus et a piratis captus est *Otto* || 12 censante **M**¹ *corr.* **M**² || 13 praevenit] **βν**; peruenit **MPμ** uenit **α** || re▒dit (d *eras.*) **M**, rediit *vg* || adobtauit **M** || 14 abdicatus **M** || 15 hec **P** || prio **M**¹ *corr.* **M**³ || inter **μ**¹ in **μ**² || fecit inter nos **P** || 16 nauigarat **P** || 17 emersus **Sαβν** || emersus est omnes terras **Sα** || ⟨non⟩ reliquit me tandem paternam ad (ad paternam **βν**) domum ⟨me (me *om.* **μ**) reduxit⟩ non **Sαβμν** || 19 redemit **P** || 20 *prius* tamquam] tamen **P** || navigavit] **ν**; nauigat **O** | *fort.* suum *Novák*

redemit. non potest eripi filio quod accepit a lege. quomodo enim potest pater eripere, quod non potest non dare?

Pars altera. Per alterum mihi necesse est abdicare quem nolo. hoc uno alter alteri placet, quod uterque patri displicet. utamur medicina, qua cogimur; quod in vulneribus fieri periculosis solet: [ut] malum cum ipso corpore exsecetur. adoptare permittitis adulescenti, quem lex in patrimonio dividendo experitur? lex te ad ministerium patrimonii admisit, non in dominium. est aliqua aetas, a qua aliquis filius esse desinat? ne tricenario quidem adoptare filio licet; neque enim quisquam alium potest in manum suam recipere, qui ipse in aliena || manu est. quomodo fieri potest, ut tibi potestas vitae necisque aut in fratrem sit aut in filium non sit? si bene de te meruerat, patrem pro illo rogasses. nam quod ego non redemi, paupertatis fuit: nihil in medio conparebat; quidquid tricenarius reliquerat, abdicatus abstulerat. quid facerem solus, senex, inops, cuius patrimonium alter diviserat, alter absumpserat?

IIII.

SERVATVS A FILIO.

Servatus contra servatorem ne quam habeat actionem.

Servatus a filio abdicat. ille praescribit.

O si licuisset perire, si loqui non licet! servatum me putatis?

MPS$\alpha\beta\mu\nu$ 1 *verba* filio . . . lege *in ras. scr.* **M**³, *item* quomodo e *in ras. scr. vel* **M**¹ *vel* **M**³ || a *om.* $\alpha\mu$ || 2 *post.* non *om.* α || 3 per *om.* $\alpha\mu$ || alterum *om.* μ || 4 uolo **P** || hoc uno] nunc α || plecet **M**¹ *corr.* **M**³ || pati▒▒ (i *sup. v. scr.*) **M** || 5 cogimus **P** || periculosis] **S**$\beta\mu\nu$; periculosi **M**¹ periculose **M**³**P**α || 6 ut *del. Gz* || exercetur **P**α exeretur **S** || 7 adolescenti *(sup.* o *littera* u *eras.)* **M** || 8 dominum **P** || est aliqua aetas *om.* **P** || 9 ne] nec α || 10 adobtare **P** || filio *om.* **P** | 11 qui] quod α || 12 in fratrem] infirmum **P** in fratre α || [aut] fratrem, mihi in filium *Gr* || 13 illo] filio *vg* || pro illo patrem rogasses . 14 nam] num **M**¹ *corr.* **M**³ non **P**α nonne β *om.* μ || in medio nichil α || 16 diserat **P** || 17 absumpserat] μ; adsumpserat **M** assumpserat **PS**$\alpha\beta\nu$ || 20 ı ⟨qua⟩quam α^2 || habebat **M** || 21 perscribit α || 22 o si *add. Ml* || licuisset (*in ras.* **M**³) **M** licuissent [?] **M**² || putatis (u *in ras.*) **M** || putatis me α

captus sum. redde me hosti; captivis loqui licet. quoniam tantopere vitae beneficia iactat, audite, quis prior dederit. si quis me hosti reddiderit, servatorem vocabo. an vos abdicationem actionem putatis? etiamsi actio est, lex, quae de servato loquitur, ad personas tantum extraneas pertinet, ad filium et ad patrem non magis quam ad servum et ad dominum, libertum et patronum. ut a patris potestate discedas et ad aestimationem beneficii venias, qui vitam dat, si prior accepit, non obligat, sed reddit. processi in aciem exemplum filio meo, vicit me non hostis, sed aetas, servavit quem saepe servaveram. redivivum me senem meretrix vocat, parasitorum iocantium materia sum; omnibus istis tamquam servatoribus tacere iubeor. fili, si vivere mihi non licet, cur perire non licuit? || ego te, inquit, protexi. ita tu adulescens in acie non ante patrem stetisti? audite filii mei gloriam: parricidium non fecit; cum posset servare, servavit.

Pars altera. Hic me genuit; hic mihi spiritum, hic has manus, quibus servaretur, dedit.

V.

PATER RAPTAM CONTINENS.

Rapta raptoris aut mortem aut indotatas nuptias optet.

Raptor postulat, ut rapta educatur. pater non vult.

Iste raptor est, ego in ius educor. non est tam facile homini

MPSαβμν 1 ren// **M**[1] red// **M**[2] redde (de *in ras.*) **M**[3] || captiuus **P** || licet loqui **αμ** || quo *(sup.* o *aliquid eras.)* **M** || tanto opere **P** || 2 *post.* quis] qui **P** || 3 redderit **P** || uos p. c. (= patres conscripti) **α** || actionem] atrocem **P** || 4 de servato] deruato **M**[1] *corr.* **M**[2] || 6 *prius* et *om.* **M**[1] *add.* **M**[2] || *post.* ad *om.* **α** || 7 discedat **P** || *ante* qui uitam *6 litterae eras.* (qui ui *scr.* **M**[3] *et* qui *quidem sup. ras.*) *in* **M** || 8 pior **M**[1] *corr.* **M**[3] || accepit] **βν**; accipit **O** || redit **M**[1]**P** *corr.* **M**[2] || processi *corr. ex* procesci *vel* procesoi **M** || atiem **P** || 9 uicit (t *in ras.* **M**[3]; **M**[1] *vid. scripsisse* uicitus) **M** || seruauit ⟨me⟩ **αβμ** || 10 redivivum] **Sαβμν**; redeuiuum **M** redde uiuum **P** || iocantium] **Sβμν**; *corr. ex* locantium **M** uocantium **Pα** || 11 omibus **P** || is **M**[1] *corr.* **M**[2] || servatori *Gr* || 12 fili] **Sαβμν**; filii **MP** || 13 tu *corr. ex* ut **P** || atiem **Mβ** aciem **μ** || 14 stetisti] fecisti **Pα** || 20 capta **P** || optet// **M** || 21 rapte ducatur **M**[1] *corr.* **M**[3] rapta ducatur **Pαμ** || 22 est ⟨enim⟩ tam **α**

probo occidere quam perdito mori. communis, inquit, lex est. dii faciant, ne me experiri cogas, an tota ista mea sit. quando ergo, inquit, optabis? hoc tempore non possum; curo vulnera, familiam reficio, expugnatam domum lugeo, ereptam virginitatem consolor, minantem sibi ipsi custodio. quando optabis? cum rapta voluerit, non cum raptor. quando optabis? cum tu noles. quando, inquit, optabis? paro me optioni, confirmo animum; non est facile hominem occidere; premo interim gemitus meos et introrsus erumpentes lacrimas ago. scio, quid futurum sit: vultus te meus decepit. stulte, quemquam putas morari filiae suae nuptias? in securem incurris et carnificem ultro vocas. cum rogare debeas, convicium facis. nemo vindicare se cogitur.

Pars altera. Nihil est miserius quam incertum inter vitam mortemque destitui. iam beneficium || erit, etiamsi mortem optaverit. in amorem filiae istius incidi. appellare debui de nuptiis patrem: feci; sed videtis, quam etiam in lege lentus sit. raptor vitam alieni arbitrii habet, libertatem sui. lex ista communis est. habet hic raptor quod timeat, habet et quod sperare possit. in lege, inquit, non est scriptum, quando. immo statim; quotiens tempus non adicitur, praesens intellegitur. tam longum tibi ius in caput civis permittitur? crudelius est quam mori semper mortem timere.

VI.

DOMVS CVM TYRANNO INCENSA.

Damni inlati actio sit.

Quidam tyrannum ex arce fugientem cum perseque-

MPS*αβμν* 1 accidere *αμ*[1] || 2 nec **M**[1] *corr.* **M**[3] || cogat **M**[1] *corr.* **M**[2] || mea ista **P** || 3 optabis *om.* **P** || 4 erectam uirginem **P** || 5 optabis (p *corr. ex* b) **P** || *verba* cum rapta . . . quando optabis? *(v. 6) om.* **P** || 6 uoluerit rap... 7 obtabis **M** || animam **M**[1] *corr.* **M**[3] || 9 scis *Gr, fort.* nescis *Gz* || 10 ...pit *αβμ*[1]*ν* || filia **M**[1] filie **M**[3] || 11 securis **P** || inturris **M**[1] *corr.* **M**[3] || 12 c... uitium **M** tum uicium **P** || nemo] nemo ⟨aliquid⟩ **P** || se *cod. Voss. secutu...* *Gr* || 13 inserius **P** || 14 etsi **P**; *cf. p. 193, 8* || 16 feci sed (i s *in ras.* **M**[3] 18 quod et **P** || 19 inmo **P** || 20 cuius **M**[1] *corr.* **M**[3] ciuus **P** || 21 perm... **M**[1] *corr.* **M**[2] || est inquam mori super **P** || 24 sit actio **P** || 25 seque...

retur, in privatam domum conpulit. incendit domum: tyrannus cum domo conflagravit. praemium accepit. agit cum illo dominus damni.

Quem exclusisti et quem recepisti? quare nullam aliam domum tyrannus petiit? nemo non venienti domum clusit. aditum in domum non habui qui in arcem habui. non gaudes impendisse te aliquid publicae libertati? 'hic est, in cuius domo tyrannus occisus est'. tamquam tyrannicida monstraris. redde, inquit, domum. ita vivo tyranno non perdideras? tyranni amicus, tyranni satelles, certe, quod negare non potes, hospes. diu expectavi, an eiceretur tyrannus. facilius potes accusare aut te, qui tam familiaris tyranno fuisti, ut illi tua maxime placeret domus, qui illum recepisti, aut tyrannum, qui tibi damnum dedit, quod in domum || tuam confugit, aut, ut culpa te liberem, facilius potes accusare fortunam, quae tyrannum potissimum ad te detulit.

Pars altera. Eius debet esse damnum, cuius praemium est. non est iniquum eius rei tibi iniuriam inputari, cuius fructum percepisti. non elegit domum tyrannus — nec enim hoc illi vacabat —, sed in eam, quam potuit, inrupit, cum ego in ea non essem. nactus hic occasionem nocendi intrare noluit, sed tyrannicidium elegit dubium, lentum, periculosum urbi. accepit praemium maius sine dubio, quasi damnum sarcire deberet.

MPSαβμν 2 *verba* cum domo . . . recepisti qua *(v. 4) in ras. scr.* **M**^{1}; *primo* **M**^{1} *a vocabulo* tyrannus *(v. 2) ad vocabulum* tyrannus *(v. 5) aberrans hoc loco scripserat:* petiit nemo non uenienti . . . publicae libertati *(v. 7)*; *deinde haec verba erasa sunt* || 2 praemium accepit] *Bs;* praemia accepit **M**^{1} praemia accipiet **M**^{2} ⟨et⟩ accepto **P** praemio accepto **Sαβμν** || 3 dã⫽ni (n *eras.*) **M** dampni ⟨praemio⟩ **P** || 4 et *om.* α || quem *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} || 5 peciit **P** || non inuenienti α || domun clusit **M**^{1} domum lusit **M**^{2} domi inclusit **P** domum α || domo *corr. ex* domu **M** || 8 tyrannicida (d *in ras.* **M**^{3}) **M** || tirannicidia tam-am **P** || 9 amicus ⟨et⟩ **P** || 10 satellis **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || potes⫽ (t *eras.*) **M** test **P** || 11 aut te] ante α || 12 maxime tua βν || qua αμν || 13 tib **M**^{1} rr. **M**^{3} || 14 ut] **Sαβμ**; in ν *om.* **MP** || culpa te] culpare **P** || liberum **M**^{3}**P** || *verba* quae tyrannum *om.* **P** || tyrannum (ty *in ras.* **M**^{3}) **M** || 16 eius] is **P** || 17 eius] ei **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 18 tyrannus *om.* **P** || illi hoc α || 21 lentem **M**^{1} r. **M**^{3} || 22 maius (ius *in ras.* **M**^{3}) **M** || sarcine deberet **P** sarciret α

VII.

VENENVM FVRENTI FILIO DATVM.

Filio furenti et membra sua lanianti pater venenum dedit. accusatur ab uxore malae tractationis.

Non mirum est, quare vivat quae filium perdidit: vivit qui occidit.

Pars altera. Quem cotidie perdebam aliquando extuli. falleris, misera mulier, in orbitatis tuae tempore: non tunc perdidisti filium, sed tunc extulisti.

Extra. Alfivs Flavvs hanc sententiam dixit: ipse sui et alimentum erat et damnum. hunc Cestivs, quasi corrupte dixisset, obiurgans: apparet, inquit, te poetas studiose legere: iste sensus eius est, qui hoc saeculum amatoriis non artibus tantum sed sententiis implevit. Ovidius enim in libris metamorphoseon dicit:

ipse suos artus lacero divellere morsu
coepit et infelix minuendo corpus alebat. ||

VIII.

OLYNTHIVS PATER REVS CONCVRSVS.

Qui coetum et concursum fecerit, capital sit.

Victa Olyntho cum filio adulescente Olynthius senex Athenas venit. Athenienses omnibus civitatem Olynthiis decreverunt. invitatus ad cenam ab adulescente luxu-

MPSαβμν 2 filio furenti **α** || 3 sua *om.* **α** || 4 detractationis **P** || 5 est mirum **P** || 7 cottidie **α** || 8 horbitatis **M** || 10 alfitus (fi *in ras. 2 litterarum scr.* M^2) **M** alius M^3 || 11 nunc **α** || correpte M^1 *corr.* M^3 || 12 perlegere 13 tantum artibus **α** || 14 in *om.* **MPS**$\alpha^1\nu$ || metamorfoseon **M** metaphorseon **P** || 15 *Ovid. met. 8, 877 seq.* || arcus **P** || lacero] et **α** || 16 coepi cepit **O** || infelix ⟨corpus⟩ **α** || 18 olynthius (h *corr. ex* n) **M** *om.* **α** || 19 ce Pα || capital] M^1; capitale M^3P capitalis **Sαβμν** || 20 lucta olinthio adolescente M^1 *corr.* M^2 *vel* M^3 | 22 caenam **M** || adulescente *corr. ex* a scente **M**

rioso cum filio venit. ibi cum de stupro filii mentio esset, pater profugit, adulescens retentus est. pater flere ante domum coepit; incensa est domus; decem adulescentes perierunt et filius Olynthii. accusatur pater, quod coetum concursumque fecerit.

Misero si flere non licet, magis flendum est. imperari dolori silentium non potest. fuerunt ex populo qui dicerent: 'hic meum filium, hic meam corrupit uxorem'; suum quisque illo et ignem attulit et dolorem. timeo, fili, ne, dum te quaero, in ossa raptoris alicuius incidam. ubi Athenarum fides? ubi hospitales invicem dexterae? capti, inquam, fili, sumus; dum licet, fugiamus, sed tamquam a Philippo, pariter; apud Philippum certe viri fuimus. lacrimae meae vocantur in crimen, quasi, ex quo Olynthos capta est, flere desierim. tantus scilicet sum, ut in ea civitate populum concitare potuerim, in qua filium servare non potui. non quotiens convenerunt in aliquem locum plures, coetus et concursus est, sed quotiens convocati, quotiens parati quasi ad ducem suum concurrerunt; non si una vicinia coit aut transeuntium paucorum numerus adfluxit, sed ubi totus aut ex magna parte populus est, ubi divisa in partes civitas. coetus multitudinis || magnae nomen est coeuntis ex consensu quodam: at illic initio pauci fuerunt, deinde reliqui non ad me convenerunt, sed ad incendium, quod tamen

MPS$\alpha\beta\mu\nu$ 1 cum (cu *in ras.* **M**[3]) **M** || cum filio luxurioso α || filio α 3 cepit α || adolescentes (l *corr. ex* c **M**[3]) **M** || 4 cetum **P**α || 6 misero (o *in ras.* **M**[2]) **M** merito μ || imperari] **M**[2]$\beta\mu\nu$; impera **M**[1] im(in α)perare **P**α || 7 ex] e α || ex populo fuerunt **P** || 8 corrunpit **P** || 9 adtulit **M** atulit **P** || cuiusdam raptoris (*om.* alicuius) α alicuius raptoris μ || 11 filii **P** || 12 philipo **P** || pariter] parcite *Bs* || philipum **P** || 13 lacrimeaee (aee *del.*) **M** || olintos **M**[1] olyntos **M**[3] olinthius α || 15 ne quotiens α || 16 conuenerint **P**α || aliquem] ν; alium **O** || plires **M**[1] plures *(sup.* u *aliquid eras.)* **M**[3] || cetus (*sup.* ce *eras. in* **M**) **M**α cecus **P** || 17 totiens parati α || quia si **M** || conuenerint nam **P** || si una (i u *in ras.* **M**[3]) **M** || uitinia **M** || coiit *Ml* || ut transeuntium (aut tran *in ras.* **M**[3]) **M** || paucorum (*post.* u *in ras.* **M**[3]) **M** || ubi] uisi **P** || *est, ubi] ubi **MS**$\alpha\mu\nu$ ubi est **P** est β || 20 diuisa// (m *eras.*) **M** || *uerba* diuisa . . . ciuitas *om.* β || in] tamen **P** || cetus **P**α || 21 ininicio pauce α

populus spectare maluit quam extinguere, lex non eum punit, propter quem coetus factus est, sed eum, a quo factus est. non mihi tanti ultio fuit, ut amittere filium vellem; et temptavi populum rogare nec potui.

Pars altera. Quid coetu opus est? sunt scriptae ad vindictam iniuriarum omnium leges. mota semel multitudo modum non servat. ardere illo incendio civitas potuit.

VIIII.

CRVX SERVI VENENVM DOMINO NEGANTIS.

Aeger dominus petit a servo, ut sibi venenum daret; non dedit. cavit testamento, ut ab heredibus crucifigeretur. appellat servus tribunos.

Lex Cornelia, te appello; ecce erus iubet quod tu vetas. ne quis illum displicuisse domino putet, tunc huic parari iussit crucem, cum sibi venenum. plura servi crimina confitemur: intempestivas potiones, inutiles cibos desideranti negavit. quid enim ille non voluit, qui venenum petivit? maluit crucem pati quam mereri. si vincitur, periturus est, si non vincitur, serviturus ei, a quo in crucem petitur. ex altera parte lex est, ex altera testamentum, crux utrimque. furiosus servum sine causa voluit occidere. quaeritis insaniae argumentum? et se voluit occidere. servo, inquit, tribuni non possunt succurrere. serva natum regem

MPSαβμν 2 cetus (o *sup.* ce *eras. in* **M**) **Mα** cecus **P** || *post.* factus] ⟨cecus⟩ factus **P** || 4 nee **M**[1] *corr.* **M**[3] || 5 cetu **Pα** || 6 omnium *om.* **P** || multa simul **α** || 9 domini **M** || 10 ager **M**[1] *corr.* **M**[3] || petiit **α** || 12 seruus *corr. ex* seruos **α** || tribunos *(sup.* o *aliquid eras.)* **M** || 13 apello **M** || erus] *Freinsheim ad Flor. 4, 2, 72;* heres **O** || tu] tamen **P** || 14 disciplina **P**[1] || crucem iussit **P** || 16 quod **α** || 17 petuntur **P** petiit **αβμ** || maluit] malui **MPSμ** maluit ⟨enim⟩ **α** || 18 periurus **P** || 19 cruce **α** || 20 crux (x *ras.)* **M** || utrique **M**[1] utrinque **M**[2] || sine▨ (e *eras.*) **M** || 22 serva natum] *Freinsheim ad Flor. 1, 6, 1 (cf. Juven. 8, 259);* seruo natum (o n *in ras. scr.* **M**[1] *vid. scripsisse* serunaatum) **MPSβμ** seruum **α** seruum natum **ν**

habuimus; servo ‖ indice patefacta est Bruti liberorum cum Tarquiniis coniuratio. ergo nihil interest, venenum domino dederit aliquis an negaverit? etiam ubi remedium est mori, scelus est occidere. tam cito vos de vita domini servum desperare vultis quam heredem? mortem si supplicium putas, quid rogas, si beneficium, quid minaris? venenum quisquam obicit nisi datum? ullum tu finem facies tribuniciae potestati, quam populus Romanus, ut ipse plurimum posset, plus valere quam se voluit? venenum habere scelus est tam magnum quam dominum occidere.

Pars altera. Mori volens elegit huic ministerio nequissimum servum, audacem, infestum sibi. ille non saluti consuluit domini, quem videbat insanabili morbo tabescere, sed tormenta eius extendit. servus erilis imperii non censor est, sed minister. agitur de iure testamentorum, quorum interiit omnis potestas, si *servi* vivorum imperia neglexerint, mortuorum tribuni. itane, furcifer, tu non morieris domini arbitrio, morietur dominus tuo? ‖

MPS$\alpha\beta\mu\nu$ 1 iudice $\alpha\mu$ ‖ librorum cum **P** liberorumque $\alpha\mu$ ‖ tarquinii $\alpha\mu$ ‖ 3 ubi *corr. ex* ut **P** ‖ 5 puta **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ 6 miraris **P**$\alpha\mu$ ‖ obicit quisquam **P** ‖ nisi] ubi α ‖ 7 tu *om.* $\alpha\mu$ ‖ finem tu **P** ‖ tribunitie (e *in ras. 2 litterarum, quarum posterior* e *fuit*) **M** ‖ 9 habere] praebere *A. Schaefer* ‖ 10 mori] mi **P** ‖ mysterio α ‖ 12 taberescere **P** ‖ eius *om.* α ei μ ‖ 13 herilis (*corr. ex* uirilis **P**) **P**$\alpha\mu$ ‖ 14 si] sed **P** ‖ servi *add. Ml* ‖ 15 uiui $\alpha\beta\mu$ ‖ neg(negg μ)lexerint imperia $\alpha\mu$ ‖ neglexerunt **P** ‖ furtifer **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ fur ei praeferatur non α ferent non μ ‖ 16 domini] deum **P**[2] ‖ explicit liber . tertius . incipit . liber quartus **M** incipit . IIII . **P** explicit liber tertius incipit quartus α

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBER QVARTVS.⟩

Seneca Novato, Senecae, Melae filiis salutem.

1 Quod munerarii solent facere, qui ad expectationem populi detinendam nova paria per omnes dies *dis*pensant, ut sit, quod populum et delectet et revocet, hoc ego facio: non semel omnes produco; aliquid novi semper habeat libellus, ut non tantum sententiarum vos sed etiam auctorum novitate sollicitet. acrior est cupiditas ignota cognoscendi quam nota repetendi. hoc in histrionibus, in gladiatoribus, in oratoribus, de quibus modo aliquid fama promisit, in omnibus denique rebus videmus accidere: ad

MPS$\alpha\beta\gamma\nu$ *Hanc praefationem om.* **CD**, *servaverunt excerptorum codices;* γ *= codex Parisinus (bibl. nat. lat. 8542) saec. XIII; librum contulit Guil. Meyer Turicensis* || 3 *om.* **P**γ || malae **M**[1] *corr.* **M**[3] || filii **M**[1] *corr.* **M**[3] || 4 numerarii α || qui ad] quia **M**[1] *corr.* **M**[3] qui **S** || spectationem γ || 5 nova paria] nota paria **M**γ nos a patria **P** nota uaria **S**α || pensant **O** || 7 noui *rad. corr. ex* nouū (?) **M** || semp **M**[1] *corr.* **M**[2] || libellus *rad. corr. ex* liberlus **M** || sententiarum tantum **S** || scientiarum **MP** || uos sententiarum γ *(sic saepe ordi[nem] verborum γ mutavit, quod non adnotavi, nisi ubi γ cum aliis codicibus ha[bere] consentit)* || 8 ⁄⁄uos **M** || etiam *om.* α || ecrior **M**[1] *corr.* **M**[2] || est *om.* ... 9 cognoscendi ignota **S** || 10 in oratoribus *om.* α || fama aliquid **S** || 11 ... misisti **MP**

nova homines concurrunt, ad nota non veniunt. non tamen ex- 2
pectationem vestram macerabo singulos producendo: liberaliter
hodie et plena manu faciam. Pollio Asinius numquam admissa
multitudine declamavit, nec illi ambitio in studiis defuit; primus
enim omnium Romanorum advocatis hominibus scripta sua reci-
tavit. et inde est, quod Labienus, homo mentis quam linguae
amarioris, dixit: 'ille triumphalis senex ἀκροάσεις suas numquam
populo commisit': sive quia || parum in illis habuit fiduciam, sive
— quod magis crediderim — tantus orator inferius id opus in-
genio suo duxit et exerceri quidem illo volebat, gloriari fastidiebat.
audivi autem illum et viridem et postea iam senem, cum Marcello 3
Aeseruino nepoti suo quasi praeciperet. audiebat illum dicentem
et primum disputabat de illa parte, quam Marcellus dixerat:
praetermissa ostendebat, tacta leviter implebat, vitiosa coargue-
bat. deinde dicebat partem contrariam. floridior erat aliquanto
in declamando quam in agendo: illud strictum eius et asperum
et nimis iratum ingenio suo iudicium adeo cessabat, ut in multis

MPS$\alpha\beta\gamma\nu$ 1 incurrunt α || ad nota non veniunt] *Kss;* ad noua conueniunt **MP**$\alpha\gamma\nu$ *om.* **S**β || 2 macerem γ || perducendo libaliter **S** || ⟨sed⟩ liberaliter γ || 3 et *om.* **P** || plena] $\gamma\nu$; plenam **O** || manu] manum **M**^{3}**S**α || pollionis faciam **S** || pollio▨ **M** || 4 nec] non **P** || ambitioni studiis **P** || studio **S**$\alpha\beta\gamma$ || 5 sua scripta **S** || 6 abienus **MP**β alienus **S** || *fort.* ⟨non⟩ mentis *Gz* || quam *om.* γ || *fort.* *linguae quam mentis || 7 amariori **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || dixit] *Gz;* dicit **O** || illes **M**^{1} illi γ illas (a *in ras.*) **M**^{3} illis **P**α || ἀκροάσεις suas] ακροαceιec (αlpoaceιes **P** ανpoateyteio **S** arp(ακp γ)oaccιeo $\alpha\gamma$ arpo: actieo ν *deest in* β) tuas id est (idem **P**γ) declamationes suas **O** || 8 sive] sum **P** || quia parum *bis scr.* **P** || 9 orator] cantor α || suo ingenio **S** || 10 et *om.* **S**$\alpha\gamma$ || erceri **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || fastidierat **MPS**β || 11 autem *in ras.* **M** || iam *om.* α || marcelle **M**^{1} *corr.* **M**^{3} marello **P** || 12 asernino **MS**α arse enino **P** asserino γ || nepote **M**^{2}**PS**$\alpha\beta$ || audiebat] aut docebat (oce *in ras.* **M**^{2}) **M** aut delebat **P**α dolebat **S** audiebat delebat ν *deest in* β || *fort.* nepote suo . quasi praeret alii, docebat *Bs* || 13 primum] postea γ || 14 tacta leviter] *Ml;* tacita ter **O**, leviter tacta *Kss; cf. 10 pr. § 1* || inpleuit **S** || 15 dicebat deinde **S** || rariam *om.* **S** || flodior **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || aliquanto] γ *(Schott);* aliquando **O**; *cf.* *el Enc. 1², 1862* || 16 in agendo] magen **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || eius] est **P** ei **S** ⟨erat⟩ || 17 ingenio suo] *Kss;* incendio suo **O**, in censendo *O. Jahn phil. 25, 12*

4 illi venia opus esset, quae ab ipso vix inpetrabatur. Marcellus,
quamvis puer, iam tantae indolis erat, ut Pollio ad illum pertinere
successionem eloquentiae suae crederet, cum filium Asinium Gallum relinqueret, magnum oratorem, nisi illum, quod semper evenit,
magnitudo patris non produceret, sed obrueret. memini intra
quartum diem, quam Herium filium amiserat, declamare eum
nobis, sed tanto vehementius quam umquam, ut appareret hominem natura contumacem cum fortuna sua rixari; nec quicquam
5 ex ordine vitae solito remisit. itaque cum mortuo in Syria C.
Caesare per codicillos questus esset divus Augustus, ut erat
mos illi clementissimo viro, non civiliter tantum sed etiam familiariter, quod in tam magno et recenti luctu suo homo carissimus sibi pleno convivio cenasset, rescripsit Pollio: 'eo die cenavi, quo Herium filium amisi'. quis exigeret maiorem ab amico
6 dolorem ‖ quam a patre? o magnos viros, qui fortunae succumbere
nesciunt et adversas res suae virtutis experimenta faciunt! declamavit Pollio Asinius intra quartum diem, quam filium amiserat:
praeconium illud ingentis animi fuit malis suis insultantis. at

MPSαβγν 1 illa **P** ‖ ipso] illo **Sα** ‖ interpretabatur **S** ‖ 2 quaminus M^1 *corr.* M^3 quauis **α** ‖ iamiam **α** ‖ inindolis **P** ‖ 3 aeloquentiae suae*(eras.)* **M** ‖ gallium **α** ‖ 4 relinquaeret **M** ‖ oratorem magnum **S** ‖ qui **S** ‖ semper] saepe *Schott* ‖ 5 obrueret non produceret **γ** ‖ 6 quando **α** ‖ herius M^1 *corr.* M^3 herio **α** *om.* **P** ‖ amisit **γ** ‖ declamare amiserat **P** ‖ eum] **γ**; cum **O** ‖ 7 sed *om.* **γ** ‖ numquam **αγ** ‖ apparet **Sα** ‖ hominem natura] *Bs;* hominum natura (-ram M^3**Pβν**) **MPαβν** homine natura **S** natura hominis **γ** ‖ 8 contra fortunam suam **β** ‖ ne **α** ‖ 9 remisit solito uitae **α** ‖ Syria] lycia **β**; *cf. Freinsheim ad Flor. 4, 12, 42* ‖ C.] g. **S** *om.* **α** ‖ 10 ecesare P^1 (*prim.* e *del.* P^2) ‖ codicellos **Sα** codiacellos **γ** ‖ quaestus **M** ‖ diu **α** ‖ augustus (*prim.* u *corr. ex* n) **α** ‖ 11 *post* etiam *add.* sed etiam (iam *scr.* M^2) M^1, *del.* M^3 ‖ 12 quod (d *sup. ras.* M^3) **M** ‖ et recenti *om.* **γ** ‖ homo ⟨homo⟩ (*prius* homo *del.* M^3) **M** ‖ carissimus (us *scr.* M^2) **M** clarissimus **α** ‖ 13 cenassed M^1 *corr.* M^3 ‖ cenae M^1 *cor*
14 quo*(eras.)* (s *eras.*) **M** ‖ antisi **S** ‖ quos **α** ‖ amoco **P** ‖ 15 *verba* o magn
suis insultantis *(v. 18) del. R. Wachsmuth* ‖ 16 et *om.* **γ** ‖ aduersus **S** ‖ sı
(Karsten); suas **O** ‖ experimentum **β** ‖ 17 asininus **S** ‖ quartam **Sα** ‖
serat *(sup.* a *aliquid eras.)* **M** ‖ 18 praecomum M^1 *corr.* M^2 ‖ exsultant
corr. ex in) **α** insultantibus **γ**

contra Q. Haterivm scio tam inbecillo animo mortem Sexti fili
tulisse, ut non tantum recenti dolori cederet, sed veteris quoque
et oblitterati memoriam sustinere non posset. memini, cum diceret
controversiam de illo, qui a sepulchris trium filiorum abstractus
iniuriarum agit, mediam dictionem fletu eius interrumpi; deinde
tanto maiore impetu dixit, tanto miserabilius, ut appareret, quam
magna interim pars esset ingenii dolor. declamabat autem Haterius 7
admisso populo ex tempore: solus omnium Romanorum, quos
modo ipse cognovi, in Latinam linguam transtulit Graecam facultatem.
tanta erat illi velocitas orationis, ut vitium fieret. itaque
divus Augustus optime dixit: 'Haterius noster sufflaminandus
est'. adeo non currere, sed decurrere videbatur. nec verborum
illi tantum copia sed etiam rerum erat: quotiens velles eandem
rem et quamdiu velles diceret, aliis totiens figuris, aliis tractationibus,
ita ut regi posset nec consumi. regi autem ab ipso non 8
poterat; alioqui libertum habebat, cui pareret; sic ibat, quomodo
ille aut concitaverat eum aut refraenaverat. iubebat eum ille trans-

MPSαβγν 1 Q.] quae **MP** quam **S** *om.* **αβγν** || atherium **O** || tam inbecillo animo *om.* **P** || ammo **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || mortem Sexti fili] *Kss;* mortis (-tes **M**^{2}**β**) sex filiorum **MPSβ** mortes filiorum **αγν** || 2 dolore **MPS** crederet **P** || 3 obliterati **Pα** oblitanti **Sγ** || daret **S** || controuersiam con- (*sic pro* cum) diceret **P** || 4 qui *om.* **β** || sepulcris **PSβν** || abstractis iniuriam adit **P** || 5 mediant **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || eius *om.* **α** || 6 maiori **γ** || impetu maiore **S** || mserabilius **M** mirabilius **γ** || ut] ⟨est⟩ ut ⟨non⟩ **P** || 7 esset] et **S** || genii dodolor **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ingenii ⟨et⟩ doloris **S** || declamat **S** || autem *om.* **α** || Haterius] (atherius **γ**) **βγ**; marius **O** || 8 amisso **P** dimisso **α** dimissa **γ** || quo **Sβ** || 9 facultatam **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || 10 illi (*corr. ex* illa **S**) erat (inerat **γ**) **PSγ** || uelotitas **M** || actionis **γ** || faceret **γ** || 11 *cf. Hieron. epist. 61* || obtime **S** atherius **O** || sufflamminandus **M**^{2} || 12 ne **αγ** || *cf. Sen. epist. 4, 11, 10* || currere] **M**^{1}**Sν**; concurrere **M**^{2}**Pαβγ** || decurre **M** decrescere **α** || videbatur] **β**; uideatur **O** || non **β** || 13 ulli **S** || tantum illi **α** || copia erat sed etiam rerum || erit **α** *om.* **Sγ** || quocies **S** || 15 *prius* regi] ⟨nec⟩ regi **M**^{3}**Pαγ** || pos- **MS** || consummi **PS** || tractationibus: dubitares, possetne consumi *Vsener* || ⟨se⟩ **γ** || 16 alioquin (-im **P**) **MP**, *fort.* eloquentia: *Kss,* aliquem *Otto,* ...oque *Gz* || paret **M**^{1} *corr.* **M**^{2} parebat **γ** ⟨et⟩ parebat ⟨et⟩ **α** || sic ⟨enim⟩ ...t **S** || 17 ille] ipse **γ** || aut ⟨cum⟩ concitauerat **P** || refrenabat **α** || *eum ...] eum illum **M**^{1} illum **M**^{3}**PSβγ** eum **α** enim **ν**, *fort.* ille eum *Kss*

ire, cum aliquem locum diu dixerat: transibat; insistere iubebat eidem loco: permanebat; iubebat epilogum dicere: dicebat. in
9 sua potestate habebat ingenium, in aliena modum. dividere controversiam putabat ad rem || pertinere, si illum interrogares, non putabat, si audires. is illi erat ordo, quem impetus dederat; non dirigebat se ad declamatoriam legem. nec verba custodiebat. quaedam enim scholae iam quasi obscena refugiunt nec, si qua sordidiora sunt aut ex cotidiano usu repetita, possunt pati. ille in hoc scholasticis morem gerebat, ne verbis calcatis et obsoletis uteretur; sed quaedam antiqua et a Cicerone dicta, a ceteris deinde deserta dicebat, quae ne ille quidem orationis citatissimae cursus poterat abscondere. adeo quidquid insolitum est, etiam in turba
10 notabile est. hoc exempto nemo erat scholasticis nec aptior nec similior, sed dum nihil vult nisi culte, nisi splendide dicere, saepe incidebat in ea, quae derisum effugere non possent. memini illum, cum libertinum reum defenderet, cui obiciebatur, quod patroni concubinus fuisset, dixisse: inpudicitia in ingenuo crimen est, in servo

MPS$\alpha\beta\gamma\nu$ 1 locum diu] diu locum (-cumcum M^1 *corr.* M^2) MPα || aliquamdiu locum ν *(R. Wachsmuth)* || transierat α traxerat γ || 2 eodem $\alpha\gamma$ || epylogum Sβ epilogium α || habebat in sua potestate (potestate sua β) S$\alpha\beta\gamma$ || 3 modo M^1 *corr.* M^3 || diuidere] M^1; diuuidere M^{2}S$\alpha\beta\gamma\nu$ diueudem P || 4 pertineret PS || interrogares (s *in ras.*) M interrogaret PS$\alpha\gamma$ || 5 putabat si (t si *in ras.*) M^1 putatis S putabatis β putatis hoc γ || audire illi S$\beta\gamma$ || *cf. Tac. ann. 4, 61* || quidem S || non] ⟨aut⟩ non S ⟨at⟩ non $\alpha\beta\gamma$ || 6 clamatoriam P || 7 scole iam (c *add. et* e i *in ras. scr.* M^3) O || obscaena M^2 || refugium M^1 *corr.* M^2 || nec *om.* Pα ne γ || 8 sordiora M^1 *corr.* M^3 sordidoria P^1 solidiora α || aut *om.* γ || cottidiano Mα cotiano S || ille *om.* S$\beta\gamma$ || 9 his γ || nec P || absoletis α || 10 et *om.* β || ccerone P || *post.* a] ⟨et⟩ a γ *om.* O || 11 diserta M^{1}P$\alpha\gamma$ disserta M^3 || nec $\alpha\beta$ || 12 quicquid O || insolicitum M^1 *corr.* M^2 insolium P || est *om.* β || etiam] esse S || 13 nota' [illegible] *corr.* M^2 || exempto] β; exemplo O || nemo erat] memorat M *om.* P [illegible] sticis O || 14 sublimior α || 15 derisum] de rei summa O || possunt M^1 *corr.* [illegible] cum illum P || 16 defendet γ || obicebat M^1 *corr.* M^3 obtinebatur P^1 || [illegible] cubitus α || 17 dixisse// (t *eras.*) M ⟨et⟩ dixisse S || inpuditicia S || [illegible] *om.* β || ingenio M^{1}Sα *corr.* M^2 ingentl'o P

necessitas, in liberto officium. res in iocos abiit: 'non facis mihi officium' et 'multum ille huic in officiis versatur'. ex eo inpudici et obsceni aliquamdiu officiosi vocitati sunt. memini et illam con- 11
tradictionem sic ab illo positam magnam materiam Pollionis Asinii et tunc Cassi Severi iocis praebuisse: 'at, inquit, inter pueriles condiscipulorum sinus lasciva manu obscena iussisti'. et pleraque huius generis illi obiciebantur. multa erant quae reprehenderes, multa quae suspiceres, cum torrentis modo magnus quidem, sed turbidus flueret. redimebat tamen vitia virtutibus et plus habebat quod laudares quam cui ignosceres, sicuti in ea, in qua flevit, declamatione. ||

MPSαβγν 1 necesseitas **S** ⟨est⟩ necessitas *β* || res iñ **MP** rem si non **Sβγ** rem sinite *α* rem sinire *ν* || iocos abiit] *σ*; locos habiit **M**^{1} locos habuit **M**^{3}**P** loco sapit **Sβ** loco abite *αν* locis arabum *γ* || facistis *α* || 2 illo **S** || huic] *Bs;* hoc **O** *om.* *γ* || 3 obceni **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || aliquandiu **M** aliquamdium **P** aliquanti **S** *om.* *γ* || officii **P** || uocati **Sγ** || memmi **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 4 magnam *om.* **P** || ⟨et⟩ asinii *γ* || 5 tunc *om.* **S** || cassii **PSαβ** || locis **M**^{1}*αγ* *corr.* **M**^{2} loci **S** || et *α* || 6 cumdiscipulorum **P** || lasciuia **MP** lasciu//a (i *eras.*) **S**, lasciviam *Bs* || iusti **S** lusisti *βγ (vg)* || 7 eius *β* || illi *om.* *γ* || obitiebantur **P** || 8 susciperes **PSβ** || torrentes **M**^{1} *corr.* **M**^{3} torienus **P** || more *αγ* || imagnus **S** || 9 redimat **P** || 10 eam **MS**

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI QVARTI.⟩

I.

PATER A SEPVLCHRIS A LVXVRIOSO RAPTVS.

Amissis quidam tribus liberis cum adsideret sepulchro, a luxurioso adulescente in vicinos hortos abductus est et detonsus coactus convivio veste mutata interesse. dimissus iniuriarum agit.

Numquam lacrimae supprimuntur imperio, immo etiam inritantur. nulla flendi maior est causa quam flere non posse. rapuit me, qualem in convivium puderet venire, dimisit qualem redire ad sepulchrum puderet. credo mirari aliquem, quod in forum amissis modo liberis veniam. at ego iam in convivio fui. quousque, inquit, flebis? est quaedam in ipsis malis miserorum voluptas et omnis adversa fortuna habet in querellis levamentum. ibi me flere prohibes, ubi crudeliter ipse non fleres. cum miserrimum sit flere, quam infelix sum, cui ne hoc quidem licet! vidi ebriorum sitim

MPαβγν 5 *om.* γ *(et sic omnes titulos)* || sepulchro a luxorioso **α** || 6 quidam amissis **αγ** || quidam tribus] quibusdam **P** || adsuderet **P** || sepulcro **MPS** || 7 adolescente (u *sup.* o *eras.*) **M** || uitinos M^1 *corr.* M^3 || ortos **α** || 8 detonsus] de **P** *om.* γ || conuiuio (c *add.* P^2) **P** || mutata ueste **αγ** || 9 iniuriam **P** || 10 suprimuntur **M** opprimuntur **Sαγ** || immo] sed **α** || etiam *on* 11 flendi] flendi ⟨causa⟩ **P** || fle M^1 *corr.* M^2 || 12 *verba* in convivium . . . qu *om.* **P** || 13 sepulcrum **P** *et sic semper* c *pro* ch || ad sepulchrum pudere dire **α** || pudet **P** || ⫽credo (c *ante* c *eras.*) **M** || 14 modo] tribus **γ** || 15 f fleui **MP** || malis] finalis **P** || miserorum] miseriarum *Bs* || voluptas] *cf. Sen* *16, 4, 25* || 16 querelis (-rulis **S**) **O** || 17 proibes **P** || ubi] nisi **P** || 1°

et vomentium famem. quis est iste, qui supra flentem patrem censuram lugendi postulat? proiectus in omnia gulae libidinisque flagitia, omnibus notandus censoribus, saeculo praecepta conponit; scit, quantum super amissos tres liberos patri flendum sit, quem, si viveret, pater fleret. senex, orbus, infelix, hoc tantum inter miserias solacium capio, quod miserior esse non possum. cineres meorum in sepulchro video. magnum solacium est saepius appellare liberorum non responsura nomina. hic mihi vivendum est, ne cui de nuptiis, ne cui de liberis cogitanti dirum omen occurram. cogit flere qui non sinit. in illo convivio morari etiam felicis patris esset iniuria.

Pars altera. Questus prius sum de inhumani||tate eorum, qui illum propinquitate contingerent: nemo amicus, nemo, inquam, propinquus est? sed melius illi eius rabiem, ut video, noverant. *erant* festo die sodales amicique mecum, quorum unus: 'quid hunc miserum perire patimur? nemo sibi ipse finem flendi facit; pudet illos desinere, cogi volunt'. consolarer te diutius, nisi iam et accusare posses.

II.

METELLVS CAECATVS.

Sacerdos integer sit.

Metellus pontifex, cum arderet Vestae templum, dum Palladium rapit, oculos perdidit. sacerdotium illi negatur.

MPαβγν 1 vomentium] nomen tuum **P** uomentum *α* || lugentem **Sαγ** || 2 gyle M^1 gule M^2 || 4 sit *om.* *γ* || sit flendum quam *α* || 5 orbus] omnibus *αγ*; *cf. p. 216, 16* || 6 miseras M^1 *corr.* M^3 || solatum M^1 solatium M^2P*γ* || 7 morum M^1 *corr.* M^2 || solatium **O** || 8 nomina] uocabula *α* || uiuendum nec inde nuptiis nec inde liberis cogitandi dierum omni **P** || 9 omen] onemho M^1 *corr.* M^2 || inırram *α* || 11 est *αγ* || 12 sum prius *α* || 13 contingerant **P** contingeret *γ* || qua M^1 *corr.* M^3 *om.* *γ* || 14 pronpinquus **M** || illi eius] est illi **P** illi est **S** lli *γ* || 15 erant *add. Thomas* || festos dies amici et sodales ineunt quid *γ* || 6 miserum ⟨usus horum⟩ perdere *γ* || ipsi **S***γ* || 17 te] eum *α* *om.* *γ* || et *om.* *α* || 8 posset **P***α* || 20 *cf. Liv. per. 19; Val. Max. 1, 5, 5; Plin. 7, 141* || 22 dum **P** || ǃ pallium *α* || rapuit **P** || sacerdotum M^1 *corr.* M^2 || negetur **P**

Vesta mater, fortasse nullum sacerdotem haberes, nisi Metellum habuisses. sacrorum causam ago, non Metelli: plus illorum interest, ne Metellum sacerdotem, quam Metelli, ne sacerdotium perdat. non erat tantus Metellus, cum illi sacerdotium dedimus. civitas sollicita pendebat; duo periclitabantur, quibus nihil habebat populus pretiosius, sacra et Metellus. o faciendum sacerdotem, nisi esset! lex integrum ad animum refert, non ad corpus. lex hoc aestimari tunc voluit, cum quis peteret, non cum haberet sacerdotium. habes, Vesta, duplex pontificis tui meritum: servavit sacra nec vidit.

Extra. Pollio: ante hoc si caecus factus esset, non sustulisset; si postea caecus factus est, vidit.

Pars altera. Sacerdos non integri corporis quasi mali ominis res vitanda est. hoc etiam in victimis notatur, quanto magis in sacerdotibus? post sacerdotium magis est observanda debilitas; non enim || sine ira deorum debilitatur sacerdos. apparet non esse propitios deos sacerdoti, quem ne servati quidem servant.

Extra. Hunc colorem Gallio non probavit, summo cum honore Metelli adserens contra Metellum agendum, ita ut cogatur cum iudicibus officio pontificum et ipse consulere.

III.

EXVL RAPTAE PATER.

Inprudentis caedis damnatus quinquennio exulet.
Rapta raptoris mortem aut indotatas nuptias optet.

MPαβγν 1 nullum fortasse *α* || 2 sacrarii *γ* || metella **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 3 ne sacerdotum **M**^{1}**P**^{1} *corr.* **M**^{2} || 4 tanti *γ* || illis **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || sacerdotum **P**^{1} || 6 praeciosius **M** preciosus **P** || et *om.* **P**^{1} || sacerdotum **P**^{1} sacerdotium **P**^{2} || 7 animum **P** || haec **P** || 9 meritum *corr. ex* meritumti **M** || 10 Extra] *cf. p. 236, 20* || ante hoc] ante **P** autem hoc **S** *et codices Schotti, Pinciani, Gruteri* hoc '*multi codices*' *Schotti aliorumque* || factus] ⟨ante⟩ factus **MPα** || factus cecus *γ* || est *α* || Pollio ait de hoc: si caecus ante factus esset *Bs (fort. recte)*, Pollio: si caecu- hoc factus esset *Kss* || sustuliset **P** 11 co(?)cus **M**^{1} cecus **M**^{3} || fac cecus **P** || videt *Gr* || 12 omnis **MPαβγ** hominis **Sν** || 13 uetanda *αγ* vitandus *Gz* || quamto **P** || 16 quem] quidem *α* || nec **P** || seruiat *αγ* || dem ⟨non⟩ *α* non *γ* || 17 hunc] nunc **P** || 18 adseres *γ* || ita *om.* **P** || 19 cium *α* || 22 exulet *corr. ex* exultet **M** || rapta] raptor *α*

Quidam, cum haberet filiam et filium, inprudentis caedis damnatus in exilium abiit. filia eius rapta est; raptor ad patrem puellae se contulit, impetravit ab illo, ut iuberet filiam nuptias optare et epistulam daret ad filium. fratre auctore mortem optavit puella. pater rediit; abdicat filium.

Quomodo me excusabo rei publicae, cui duos abstuli? neutrum mea culpa. in altero me fortuna decepit, in altero filius. filia etiam fratri paruit, filius nec patri. per humanos, inquit, errores: agnovi preces meas. potes omnibus, inquit, ostendere, hominem quam non possis occidere. scis me civem debere rei publicae: hoc intererit tamen, quod inprudentes occidimus, prudentes servavimus. aliquem in exilio infra fortunam meam vidi.

Pars altera. Inrupit contumeliose tamquam in exulis domum. pervenit ad patrem, non pepercit eius pudori. at ego querebar, quod absenti fecit iniuriam. non possum ob hoc abdicari, quod lege factum est. non potuisti, pater, de iniuria iudicare, || quam non noveras. multa nobis extorquentur, quae nolumus scribere. et tu in ea fortuna eras, in qua posses iniuriam accipere, et ille is erat, qui etiam in patria facere iniuriam posset. quia sciebat malam causam suam, egit apud eum, qui illam non noverat. redit superbus, iubebat nos optare nuptias, cogebat. videbatur sic et illic coegisse. aliquid tamen epistulis consecutus est: nemo um-

MPαβγν 1 quidam *add.* *Gz* || cum ⟨quidam⟩ *vg* || filium et filiam **P** 2 abiit in exilium **α** || habiit **M**[1] *corr.* **M**[3] || fia **M**[1] *corr.* **M**[2] || 4 ut] *om.* **S** non **α** || nuberet **P** || optaret **γ** || 6 abdicauit **α** ad· **γ** || 7 rei . p . (i *in ras.* **M**[3]) **M** || 8 altero mea **γ** || 9 fialia **M** || etiam] etenim **P** || fratri] patri **γ** || 10 postes **P**[1] || inquit omnibus **Pγ** || 11 hominem *om.* **α** || quem **PSα** || posses **M**[2]**Pα** || civem] quem **P** || r. p. **P** || 12 inprudenter **P** || ░occidimus (h *eras.*) **M** || 13 infra] **γ**; ra **O** || 14 erupit **α** || 15 quaerebar **M** || 16 ·ab **M**[1] *corr.* **M**[3] || 18 nobis] ·nobis **M**[3]**αγ** ⟨a⟩ uobis **P** || uolumus **PS** || scribere] facere **α** || 19 eras] heres **M**[1] ·. **M**[3] || 20 qui *om.* **P**[1] || patriam **MPαβ** || iniuriam facere **αγ** || posset facere uriam **P** || 21 suam *corr. ex* tuam **α** || egit *om.* **γ** || eum] ⟨in⟩ eum **P** illum **S** || ım **αγ** || ne(?)uerat **M**[1] *corr.* **M**[3] || reddit **M**[1] *corr.* **M**[2] rediit **Sαβγν** *(vg)* || aliquit **M**[1] *corr.* **M**[3] alique **P**[1] aliquem **P**[2] || epistole **P**

quam tardius perit. collegit ingentem numerum perditorum, expugnavit domum, vexavit puellam. haec tibi raptor non narraverat.

Extra. LATRO aiebat semper invisum esse qui reum alium pro se subiceret. non oportere hic derivari factum in sororis voluntatem. qui defendit, inquit, crimen, auditur tamquam reus, qui transfert, tamquam accusator. malo autem loco est qui habet rei fortunam, accusatoris invidiam. ASINIVS POLLIO dicebat colorem in narratione ostendendum, in argumentis exsequendum. non prudenter facere eos, qui in narratione omnia instrumenta coloris consumerent; nam et plus illos ponere quam narratio desiderasset et minus quam probatio.

IIII.

ARMIS SEPVLCHRI VICTOR.

Sepulchri violati sit actio.

Bellum cum esset in quadam civitate, vir fortis in acie armis amissis de sepulchro viri fortis arma sustulit. fortiter pugnavit et reposuit. praemio accepto accusatur sepulchri violati. ||

Arma vix contigeram; secuta sunt. haec si sumo, arma sunt, si relinquo, spolia. vidisses vere violari sepulchrum, si illo venisset hostis. uterque quod alteri deerat commodavimus: ille viro arma, ego armis virum. res publica multum consecuta est, vir fortis nihil perdidit. necessitas est, quae navigia iactu exonerat,

MP$\alpha\beta\gamma\nu$ 1 tu(?)rdius **M**[1] *corr.* **M**[3] *om.* **P** || perit] **M**[1]; periit **O** (**M**[3]) || 2 hoc γ || 4 obiceret γ || oporteret **P** || derivari] $\beta\nu$; diriuari **O** || 6 tranfert **M**[1]**S** *corr.* **M**[2] || 7 regis γ || 8 ostendit **P** || non *om.* **M**[1] *add.* **M**[2] || 9 facer **M**[1] *corr.* **M**[2] || 10 consumerentur **P** || illos] alios **P** || 11 minus] inuitis **P** || 13 sepulchri// (s. *eras.*) **M** || uiolator α || 14 saepulchri **M** sepulcri **S** *et sic semper* c *pro* ch || accio **M**[1] || *cf. Quint. declam. 369* || sit// **M** fit α *om.* γ || 16 aciae **M** || am *om.* **M**[1] *add.* **M**[2] || amissis armis $\alpha\gamma$ || de] quod α || 17 accusator **M**[1] *corr.* **M**[2] || 19 contingeram **P** || 20 uidisse **P** uidissem **S**γ || uero $\alpha\gamma$ || uiolare α || illuc 21 eueniret α || altari **M**[1] *corr.* **M**[2] || accommodauimus α || 22 resp. (*sup.* s a *eras.*) **M**[1] res . p̄ . **M**[3] || multum// **M** || secuta γ || 23 eximerat **M**[1] *corr*

necessitas est, quae ruinis incendia opprimit: necessitas est lex temporis. quicquam non fit legitime pro legibus? melius cum ipso sepulchro actum est, in quo notiora sunt iterum arma victricia. pro re publica plerumque templa nudantur et in usum stipendii dona conflamus.

Pars altera. Reum habemus in proelio inertem, in fuga audacem, turpem non minus patrocinio quam crimine. arma sua perdidit. hoc excusare non poterat, nisi aliena rapuisset. aliena rapuit. hoc excusare non poterat, nisi sua perdidisset. arma victricia, arma consecrata diis Manibus, arma, quae te quoque fecerunt virum fortem. reposui, inquit, arma. gloriatur, quod non et illa perdiderit. 'non teneor lege, quia reposui'. tam teneris hercule, quam qui vulneravit aliquem, licet vulnus sanaverit, quam qui subripuit aliquid, licet reddiderit deprehensus. non est hoc illi crimen propter virtutem donandum: iam gratiam virtuti rettulimus, praemium consecuta est. aequos esse nos convenit: unum virum fortem honoravimus, alterum vindicemus.

V.

PRIVIGNVS MEDICVS.

Abdicavit quidam filium. abdicatus medicinae studuit. cum pater aegrotaret et medici negarent posse sanari, sanavit. reductus est. postea aegro‖tare noverca coepit;

MP*αβγν* 1 est *om.* **M** ‖ qu░░ eruinis (que ruinis **M**^{3}) **M** ‖ praemit **P** ‖ 2 sit *α* ‖ fit non *γ* ‖ cum] com **M**^{1} cūm **M**^{3} cum ⟨in⟩ **P** enim ⟨pro⟩ *ν* ‖ 3 factum *α* ‖ 4 re░p̄ . **M** ‖ populumque *α* ‖ 6 reum] cum **P** ‖ mercem **P** ‖ 7 ⟨in utroque⟩ turpem *γ* ‖ pitrotinio **M**^{1} patrotinio **M**^{3} patrocio **P** latrocinio *γ* ‖ 8 *verba* aliena ... poterat, nisi *(v. 9) om.* **P** ‖ *prius* aliena *et verba* aliena ... perdidisset *(v. 9) om.* *γ* ‖ 9 perdixisset **P** ‖ 10 consecratra **M** ‖ diis] radiis **P** ‖ armaq; **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ fecerunt quoque **P** ‖ 11 reposuit (t *del.*) **P** ‖ et illa non **P** ‖ 12 perdiderat *α* ‖ lege░ (m *eras.*) **M** ‖ 13 vulnus *om.* *γ* ‖ qui] si *γ* ‖ 15 *post.* *loco* uirtutis *α* *om.* *γ* ‖ 16 consecutus *γ* ‖ nos] non **P** ‖ unum uirum (ui *scr.* **M**^{2}) **M** ‖ 17 alteram **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 20 *cf.* *Luciani* Ἀποκηρυττόμενος ‖ 21 negarent] desperarent *γ* ‖ 22 deuctus **P** ‖ cepit **P***α*

desperaverunt medici. rogat pater filium, ut curet novercam. nolentem abdicat. contradicit.

Quo pacto istud evenit, ut abdicatione mea pater aegrotaret, reditu noverca? pietati cessere morbi. medicinam relinquo, multum laboris, multum vigiliarum; adice huc et quod qui sanantur ingrati sunt: et medicus possum decipi et non possum privignus excusari. eundem, inquit, medici morbum esse dicunt; nempe illi, qui negaverunt te posse sanari. ego vero cedo domo, si fateris illam sic posse sanari. timeo fortunam. imputabitur mihi, si quid acciderit. ecce tu me non posse non credis. omnes medici negant et nunc diligentiores fuerunt, quia in te decepti sunt. non sum tantae scientiae, quantae videor: magnis praeceptoribus opus est; ego abdicatus studui. quaeris, quomodo te sanaverim? non tibi medicus, sed filius profui; desiderio laborabas; gratum tibi erat quidquid meis manibus acceperas. ut primum intravi, recreatus es: quid in te curandum esset, adverti. haec non eodem morbo laborat. multa sunt dissimilia: sexus, aetas, animus. nihil magis aegris prodest quam ab eo curari, a quo volunt. temerariis remediis graves morbi curantur, quibus uti non audeo in noverca.

Extra. Non oportet adulescentem quicquam novercae suscensere; alioqui odit et gaudet. ferendus est adulescens, si se excusat, non est, si ulciscitur.

Pars altera. Lugendum est, flendum est; in hoc me servasti? hostis aliquando vulnus sanavit, quod fecerat, ob hoc maxime, quia alius sanare non poterat. negant posse sanari. nemo suscipit; nemo enim vult curationem filio praeripere. ||

MP$\alpha\beta\gamma\nu$ 1 rogauit α || curaret **S**$\alpha\gamma$ || 2 CD **MS** || 3 istud *om.* γ || ut *om.* α | patrer **P** || egrouit α || 4 reddita **M**[1] *corr.* **M**[2] || pietate **P**γ || cessare **M**[1]**S** *corr.* **M**[2] || 5 adice et hoc quidem qui **P** ad te huc et qui α || sanentur α || 6 integrati **MS** integritati **P** || medicos possunt decipere **P** || *post.* possum *om.* **P** || priuignis **P** | cusari α || eandem **M**[1] *corr.* **M**[2] || morbum medici **P** || dicant **P** || *verba* nem sanari *(v. 8) om.* **P** || 8 caedo **M** || modo α || 11 fuerunt] sunt γ || 12 sum] sunt 14 profuit **S**γ || 15 quidquid] quam **P** || manibus meis α || meis *om.* **M**[1]**P** *add.* 17 modo α || 18 a *om.* **MP** || 19 remidiis **M** || 20 succensere **S**$\alpha\gamma$ || 21 alioquin **PS** 23 lugendus **M**[1] *corr.* **M**[2] || 24 ab **M**[1] *corr.* **M**[2] || 25 negat α || 26 filio curatio

Extra. Pollio dicebat: inter patres et filios id solum iudex putat licere, quod oportet.

VI.

INDISCRETI FILIVS ET PRIVIGNVS.

Quidam mortua uxore, quae in partu perierat, alteram duxit; puerum rus misit. ex illa subinde filium sustulit. utrumque puerum ruri educavit; post longum tempus redierunt similes. quaerenti matri, uter eius sit, non indicat. accusatur ab ea malae tractationis.

Quid fletis, pueri? securi estote; non memini. iam lites sunt, et nondum indicavi. qualis eris noverca, quae sic fieri cupis? alter tuus est, alter tui frater est, et si per te licuerit, neuter privignus est. dum alterius vis esse mater, utriusque es noverca. si coegeris, mentiar: non mater, sed noverca decipieris. hos ipsa noluit natura distingui. indicarem, nisi tam pertinaciter quaereres. 'hic tuus est': quid alterum novercalibus oculis intueris? 'ille tuus est'. uni tibi contigit, ut habeas privignum et non sis noverca.

Pars altera. Malae tractationis agit; filius enim rus ablegatus a patre et educatus est sic, ut ignotus esse posset et matri. tibi rediit uterque filius, huic uterque privignus; eo crudelius filio caret, quo propius accessit. times huius iniquitatem, cum iniquus

MP$\alpha\beta\gamma\nu$ 1 pallio **M**[1] *corr.* **M**[2] || 5 duxit aliam **S**$\alpha\beta\gamma$ || rus *rad. corr. ex* russū *vel* rursū *in* **M** ░░rus α || subinde (de *scr.* **M**[2]) **M** || 7 puerum *om.* α || ruri] *om.* **M**[1] *add.* **M**[2] rus **P** || lungum **P** || 8 eius] suus γ || esset non indicauit $\alpha\gamma$ || 10 non me nunciante lites **S**$\alpha\gamma$ || 11 et *om.* γ || iudicati **P** indicauit γ || erit **P** || sic *om.* α || 12 est <sed> alter $\alpha\gamma$ sed alter **S** || *post.* est *om.* **P** || parte γ || 13 ius esset matri α || 14 cogeris α || hos] nos **P** || 15 indicari **M**[1] '. **M**[2] || pertinatiter **M** || quaereris **M**[1]**S** *corr.* **M**[3] inquireres **P** || 16 alterum **M**[1] *add.* **M**[2] || oculis *om.* **P** || *post* ille tuus est *Senecam certe nonnulla verba* *idisse, quae antecedenti enuntiato* quid . . . intueris? *opponerentur, intellexit* *omas Herm. 21, 43* || 17 ueni α || contingit **P** || 18 ager γ || enim] eius **S** α || allegatus **P** || 19 adducatus **P** eductus **S** || 20 *post. loco* uterque░ **M** || quo **MP**, quae eo *Bs* || 21 prius **P** || timis **M**[1] *corr.* **M**[2]

ipse magis ames eum, cui alterius donare vis matrem, quam cui non vis suam reddere.

Extra. Quod ad colorem pertinet viri, Hispo Romanivs et Silo Pompeivs hoc usi sunt: nescio || et ideo non indico. quidam miscuerunt et utroque usi dixerunt: nescio, sed etiamsi scirem, non indicarem, quod Latro et Cestivs. sed Asinivs Pollio neutrum colorem probabat. si dicit, inquit, 'nescio', nulli fidem facit: uxor ipsa non quaereret ab illo, nisi ille scire posset. dici enim contra virum potest: quaere a nutrice, a paedagogo. verisimile non est neminem domi esse, qui sciat. ille autem mixtus color utrumque corrumpit, et ignorantis fidem et non indicantis fiduciam. nam cum dicit 'etiamsi scirem, non indicarem', efficit, ut illum scire iudex putet; cum dicit 'nescio', efficit, ut videatur indicare debere, si scit. ipse autem hoc colore usus est, quem aiebat simplicissimum: scio, sed non indico, quia pueris hoc utile est; et tuo filio: magis amaturus sum eum, qui matrem videbitur non habere.

VII.

TYRANNICIDA ADVLTER TYRANNI.

Tyrannicidae praemium.

In adulterio deprehensus a tyranno gladium extorsit tyranno et occidit eum. petit praemium. contradicitur.

Non fecisset tyrannicidium, nisi illum tyrannus armasset. cuius adulter non fuit, qui etiam tyranni fuit? inputat nobis, quod

MP$\alpha\beta\gamma\nu$ 1 ipse *om.* γ || uis donare α || 2 reddere suam α || 3 dolorem γ || Hispo Romanius] γ; hisporomanios **M**[1]**S**ν ispomanios **M**[3]**P** hispo romanus α isporomanis β || 4 dico ⟨tibi⟩ $\alpha\gamma$ || 5 et ⟨etiam⟩ γ || 6 indicarem ⟨tibi⟩ $\alpha\gamma$ || custus **M**[1] *corr.* **M**[2] || pollio (i *corr. ex* o) **P** || 8 enim] tamen α || 9 nutri **M**[1] *corr.* **M**[3] nutrice ⟨et⟩ γ || 10 autem *om.* α || ‴mixtus **M** || 11 fidutiam **M** 13 index scire $\alpha\gamma$ || scire *rad. corr. ex* sciret **M** || dico α || 14 debere *om.* agebat **MPS**α || 15 simplicissimu **M**[1] *corr.* **M**[2] ⟨esse⟩ simplicissimum 16 magis ⟨enim⟩ **S** || ⟨enim⟩ sum γ || non uidebitur α || 22 cd **MS** contradicit 23 armarset **M**[1] *corr.* **M**[3] || 24 uobis $\alpha\gamma$ || quoniam α

deprehensus in adulterio mori noluit. tyrannicida noster iure occidi potuit a tyranno. certamen in pari condicione contractum publica fortuna distraxit. non innocentior vicit, sed fortior. tulit secum tyrannus gladium; sic enim occisuri veniunt. cur solus ad praemium venis? tyrannum certe occidisti cum adultera. non loricam clipeumve sumpsit, sed tenuem ac perlucidam vestem; || perfusus unguento intravit cubiculum, in quo tyrannum non esse diligenter agnoverat. tyrannicida noster ne tyrannum inveniret optavit. ducat tyrannicidam in arcem tyrannus, non uxor, odium, non amor; ascensurus ferat animum, ferat ferrum; eat illo, ubi inveniat tyrannum. omnia honesta opera voluntas inchoat, occasio perficit. saepe honorata virtus est et ubi eam fefellit exitus; scelera quoque, quamvis citra exitum subsederint, puniuntur; nec infelix virtus amittit gloriae titulum, nec gloriam virtutis intercipit fortuita felicitas. numquam maiorum nostrorum prudentia tantis muneribus tyrannicidium emeret, si illud etiam libido promitteret. novo inauditoque more pugnabant, tyrannicida pro adulterio, tyrannus pro pudicitia. occidisti tu maritum, fortuna tyrannum. tyrannum cadere rei publicae volo: occidat illum civis iratus, misceat maledicta vulneribus, qualia in adulterum maritus *iacere solet, non qualia in maritum* adulter. at *tu* ab adulterae osculis ad praemium curris: nolo tyrannicida imitetur, antequam occidat tyrannum. populus Romanus veneno vinci hostem noluit, prodi-

MPαβγν 1 uester **M** || iure *om.* **P** || 2 in pari▨ *(fuit aut* parii *aut* paru) **M** impari *α* || conditione **Pα** || 4 securus **P** || sie **P** || octisuri **M** || 5 terte **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || non] ratio *α* || 6 prolucidam **P** perlucidissimam *α* || 7 ungento *α* || 8 uester *α* || 10 eat] e▨at (r *eras.*) **M** || 11 voluntas] firmitas **P** || 12 et *om.* *γ* || 13 citra quamuis *α* || felix *γ* || 14 amitit **M** || nec gloria *α* || intercepit **P**^{1} || 15 prudentia *(sup.* a *virgula eras.)* **M** || numeribus **P** || 16 si] sed *γ* || 17 nemo *γ* || adulterio ⟨et⟩ *α* || 19 eum *α* || civis] qui et **P** || 20 adulterium *α* || *verba* iacere solet (*fort.* *conicit), non qualia in maritum *(v. 21) add. Gz* || 21 *adulter. at tu] *Gz* (adulter. tu); adulterat **MP** attulerat **Sαβγν**, contulerat *Pincianus*, conferat *Thomas, fort.* ⟨ferat arma⟩, (qualia . . .) tulerat *Gr* || oculis **Pγ** || 22 inuitetur **S** imitatur *α* || 23 populus Romanus] populus res . p̄ . **MP** . r . p . **S** || hostem **M**^{1} hosteū **M**^{3} || nolut **M**^{1} *corr.* **M**^{3} uoluit **S**

tione noluit. honorabo subitum tyrannicidium, non honorabo fortuitum, non coactum.

Pars altera. Non habebas, inquit, ferrum. quid enim tyranno profuit quod habuit? in eo, qui inermis ad tyrannum venit, non virtus minor est, sed periculum maius. non *est, quod* quaeras, quid in arcem tulerim; tyrannicidium rettuli. non est gladius meus; sed manus mea est, sed animus meus est, sed consilium, sed periculum, sed tyrannicidium meum est. adulterium vocas, quo effectum est, ne quis timeat adulterium? diligenter arce munita occasionem requirens temptavi servos, temptavi amicos; per uxorem solam refulsit occasio. non putavi adulterium || uxorem tyranni polluere, sicut nec homicidium tyrannum occidere. ferrum in arcem ferre periculosum erat, invenire facile. si tyrannum, inquam, invenero, obvia quaelibet res telum erit. certe semper secum solet habere ferrum tyrannus. gladius inter duos fortioris est. quam sollicitus adulter fui, ne non deprehenderer!

VIII.

PATRONVS OPERAS REMISSAS REPETENS.

Per vim metumque gesta irrita sint.

Bello civili patronus victus et proscriptus ad libertum confugit. receptus est ab eo et rogatus, ut operas remitteret. remisit consignatione facta. restitutus indicit operas. contradicit.

MPαβγν 1 uoluit α *om.* P || honorabo *corr. ex* honerabo M || tyrannicidam α || 2 coactum] actum P || 4 eo] quo MP || quod γ || ermis P || uenitur P || 5 maius] minus P || non est, quod] *Ml;* non O, *fort.* *nolo *(cf. p. 239, 22), fort.* ne *Gz* || 6 rettuli] *Schott* (retuli); detuli (tuli β) O || 7 *verba* sed manus mea est *om.* γ || *verba* sed animus meus est *om.* α || *post.* est *om.* S || 8 est *om.* α || adulterium *corr. ex* adulterum M || 9 quo] quod γ || 11 *priore* uxore░ M || 13 arce α || ferre *om.* P || inquem P || 14 nuenero P || erit] a 15 solet secum P || forcioris (is *corr. ex* es) P || 16 est] sit α || non *om.* deprehenderet P || 18 dimissas operas α || dimissas M[1]Sαβν demissas 19 me░tumque (s *eras.*) α || irrita░░ (ta *eras.*) α || sunt P || 21 receptusque P *om.* α || et] etiam P || opera dimitteres P || 22 indicit] inducit S exigit α || 2°

Patronus a liberto restitutionem peto. si pacisci tunc a me voluisses operas, spopondissem. bona bello perdidi, ad restitutionem nudus veni; nunc libertorum operas desidero. profer tabellas illa proscriptionis tabula crudeliores: persequebatur illa quos vicerat, hae persecutae sunt quos receperant; in illa ultio fuit, in his perfidia; denique illa iam desiit, hae perseverant. non mea, inquit, sed aliena vis fuit. aeque dignus est poena qui ipse vim adhibet et qui ab alio admota ad lucrum suum utitur. in hunc primum incidi et, dum timeo, ne offenderem, secutus sum hoc exigentem. non recepit me, sed inclusit. nihil est venali misericordia turpius.

Pars altera. Nihil tibi opus est potestas: scis tibi illum parere, etiam cum cogi non potest. quaslibet indicas operas, numquam tamen indices tam ‖ periculosas, quam indixisti. habeo iudicia tua; bene de servo iudicasti: manu misisti; bene de liberto: proscriptus mihi potissimum te commisisti. si noluissem patronum habere, potui. unus ex proscriptis fuisti, qui tunc posses etiam rogari. restitutio tibi proscriptionem remisit, non quidquid in proscriptione gessisti rescidit.

Extra. Omnes invecti sunt in libertum. Varivs Geminvs et Otho Ivnivs egerunt lenius, ut patronus remissurus videretur

MPαβγν 1 pascisci **P** paci γ ‖ 2 operam (am *corr. ex* as) ⟨si⟩ α ‖ spopendissem M^1 *corr.* M^3 spondidissem γ ‖ roma belli γ ‖ 3 libertinorum **P** ‖ proh fera bella sillane γ ‖ 4 credeliores M^1 crudelior es M^3 ‖ prosequebatur **S**α ‖ 5 hae] haec M^1 *corr.* M^3 haeae **P** hee β ‖ reciperant M^1 *corr.* M^3 deceperant **P** ‖ in illa] inlla **P** ‖ 6 perseuant α ‖ 7 alienigena α ‖ atque **MP** ‖ pe P^1 pena P^2 ‖ qui] que M^1 *corr.* M^3 qua **P** ‖ 8 adibet **P** ‖ et] ut **O** ‖ amota **P** ‖ utitur] imittatur **P** ‖ 9 et *om.* α ‖ ostenderem γ ‖ 10 *verba* nihil . . . turpius *(v. 11) om.* **P** ‖ uenale α ‖ 12 scis tibi] *Bs;* scisti **MPS**βγν scistis α ‖ parare M^1 paraere M^2 . M^3 parem α ‖ 13 cum] M^3**S**; com̄ M^1 con **P**β si αγν ‖ indicas] indicis **P** ‖ indices *corr. ex* udices **P** induces **S** ‖ tam] iam P^1 *om.* α ‖ periculosus M^1 r. M^3 piculosas **P** ‖ induxisti **S** ‖ iuditia **P** ‖ 15 indicasti γ ‖ manu. misisti eras.) **M** ‖ 16 mihi *om.* γ ‖ ⟨ei⟩ te γ ‖ commisti M^1 *corr.* M^3 ‖ uoluissem **P** ‖ unus proscriptus **P** ‖ ex] et M^1 *corr.* M^2 ‖ etiam posses α ‖ nosses **P** ‖ 18 resti- P^1 restituo P^2 ‖ 21 Otho Iunius] γ; othonius (octonius ν) **O** ‖ uidetur α

operas, si obtinuisset. nam Otho dixit: sine me iudicio meo videri remisisse; faciam, remittam. quid me sic times, tamquam invitus promiserim? contra Cestivs ait: tunc eiusmodi utendum coloribus, ubi verendum est, ne videamur rem duram postulare, ubi contra honestam personam promissione iudex molliore fallendus est. quid in hac persona veremur et causa nisi hoc unum, quod ex hoc colore metuendum est, ne, si volumus hoc remittere, et voluisse videamur? ||

MPαβγν 1 indicio *α* || uideris **S***γ* || 2 remisse **P** se misisse *α* emisse *γ* | 3 utendum ⟨est⟩ *α* || 5 promissio **M**^{1} *corr.* **M**^{2} promisso *αγ* || molliora *α* || fallendum *γ* || 6 nisi] non **P** || *prius* hoc *om.* **S** *utrumque* hoc *om.* *γ* || 7 colere **M** || etiam uideamur uoluisse **S***α* || explicit liber . IIII . incipit . liber . V . **M** explicit l . quartus incipit V . *α*

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI QVINTI.⟩

I.

LAQVEVS INCISVS.

Inscripti maleficii sit actio.

Quidam naufragio facto, amissis tribus liberis et uxore incendio domus, suspendit se. praecidit illi quidam ex praetereuntibus laqueum. a liberato reus fit maleficii.

Tres, inquit, liberos perdidi. utinam et illos servare potuissem! vive; mutantur vices felicitatis humanae: proscriptus aliquando proscripsit. victi fugiunt, proscripti latent, naufragi natant. amisi, inquit, uxorem, liberos, patrimonium. tu putabas te ea condicione accepisse, ne perderes? ludit [de] suis fortuna muneribus et quae dedit aufert, quae abstulit reddit nec umquam tutius est illam experiri, quam cum locum iniuriae non habet. Cn. Pompeius in Pharsalia victus acie vixit. maius tu tuum putas esse naufragium? Crassus vixit; et non privatas perdiderat, sed publicas opes. omnia tibi fortuna abstulit, sed spem reliquit. tolle

MPαβνπ **π** = *codex Parisinus (bibl. nat. lat. 8717) saec. XIII; librum con-*
Guil. Meyer Turicensis || 6 fit **α** || 7 uxorem **α** || 9 maleficio **P** || 10 utinam]
· **α** || 11 imitantur **P** || felicitatis uices **P** || proscriptus *corr. ex* perscriptus **M** ||
)roscribit **P** || enatant *Gz* || 13 ⟨an⟩ tu *Bs* || ea *rad. corr. ex* dea **P** || 14 con-
ionae **M** || de *del. Gz* || fortuna de suis **α** || 15 aufert ⟨et⟩ **α** || 16 tutius *corr.*
totius **M** || illam *rad. corr. ex* ullam **M** eam **απ** || haberet gn̄ **α** || 17 pars
M[1] farsalia **M**[3]**P** thasalia **α** thesala **π** || uixit ⟨mortem tuorum uel (uel
π)⟩ maius **απ** || 18 grassus **M**

spem hominibus, nemo victus retemptabit arma, nemo infeliciter experta negotiatione alios appetet quaestus, nemo naufragus vivet. spes est ultimum adversarum rerum solacium. ut viveres, natasti. miseritus sum || nec in te amplius quam periculum cogitavi; non attendi incendium, non orbitatem, aut si attendi, memineram te post illa vixisse. non visus est mihi moriendi animum habere: elegerat locum, in quo interpellari posset.

Pars altera. Tot ille fundorum dominus aliena arbore suspendo laqueum. de fortuna nihil queror: mori permittit. 'nunc' inquit 'morere'. iniuria est, ut, qui meo arbitrio debui, tuo moriar. amisi uxorem, liberos, patrimonium; fortuna mihi nihil praeter laqueum reliquit, iste nec laqueum. sumpsi instrumenta mortis solitudinem et laqueum, alterum aptum morituro, alterum misero. quisquis intervenis, si amicus es, defle, si inimicus es, specta. cum a me iste accusetur, graviorem de me quam de reo ferte sententiam: ego ut moriar, iste ne prohibeat. ne haec narrarem, mori volui. praecidit remedium meum. si qua est fides, non enatavi, sed eiectus sum. nihil iam timebam nisi vivere. domus meae fata claudo, nullo miserior quam quod ultimus morior. cui me vitae reservas? ut aedificem? aspice incendium. ut navigem? aspice naufragium. ut educem? aspice sepulchrum. in tam calamitosa domo feliciores fuistis, uxor et liberi: vobis mori contigit.

MPαβνπ 1 hominibus] βν; omnibus **O** || retemptauit **MP** retemptabat π || 2 experca **M** || appeteret questus **Pπ** || 3 spes est] spest **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || aduersarium **P** aduersariorum π || solatium **O** || 4 misertus **PSα** || in *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} || 5 adtendi **M** atendi **P** || adtendi **M** || 6 post] plus **P** || illam π || habere: elegerat] *Kss;* haberet legerat **M** habere legerat **PSα** habere legat i. e. eligat β^1 habere legeras (*sic νπ*) i. e. elegeras β^2 || 8 tot] tollit **S** tulit α tollat βπ || fundarum **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || domus **M**^{1} domnus **M**^{2} *corr.* **M**^{3} || 9 quaeror **P** || quid **M**^{1} inquid **M**^{2} || 10 ut qui meo *bis scr. (post. loco del.)* **M** || 11 ar-
ex amisio **M** || libens π || mihi *om.* απ || 12 ininstrumenta **P** || 14 *prius* es
MPSβπ || es, specta] expecta **P**^{1} es pecta **P**^{2} specta βπ || gumane **P** || 1-
tur α || accusetur iste π || de me] deinde **P** || de] da **P**^{1} || reo ferte] re
16 *prius* ne] no **P**^{1} || hoc π || 17 si quem fides unum enataui **P** || fide-
18 mea **P** || facta **MP** fato α || 19 daudo **M** || uite **MPS**β, vita
21 calamitas a **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 22 filiciores **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || uoxor **M**

II.

GENER INIMICI DIVITIS.

Pauper, cum haberet filium et divitem inimicum filiam habentem, peregre profectus est. rumor fuit de morte eius. filius cum divite in gratiam rediit et eius filiam duxit. reversus pater ‖ cogit illum uxorem repudiare; nolentem abdicat.

Nemo quicquam facile credit, quo credito dolendum sit. ego diu non credidi de nuptiis tuis. desertor patris, inimici cliens, uxoris mancipium, non flevisti patrem, non quaesisti; sic inimico placuisti. rumor, inquit, fuerat te decessisse. mirabar, si talem uxorem vivo patre habere potuisses. non quaeris, ubi perierim? mors mea tibi debet esse suspecta: inimicum habeo. quis alius hanc famam potuit inmittere, nisi qui me vivo filiam conlocare non poterat? non times, ne inter ipsas nuptias tuas patris ossa referantur? tot servi secuntur, tot liberti, tot clientes, ut quidquid dixerit rumor sit. Fabricius aurum a Pyrrho accipere noluit; beatior fuit [ille] animo quam ille regno. plures insidias in itinere fugi, et factum dives, quod faciendum mandaverat, credidit.

Pars altera. Vanum gloriae genus odium divitiarum. mortales esse inimicitiae debent. Scipio Gracchi inimicus et tamen postea

MPαβνπ 2 pauper inimicus diuitis **απ** ‖ 5 filius *om.* **M**[1] *add.* **M**[3] ‖ 6 u//xorem (o *eras.*) **M** ‖ 8 credat **π** ‖ *verba* quo ... sit *om.* **P** *(vacuum spatium 12 litt.)* ‖ credit odolorem **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 9 deserto **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ patris (p *corr. ex alia littera* **M**[2]) **M** ‖ inimicis (s *del.*) **P** ‖ 10 u//xoris (o *eras.*) **M** ‖ quesisti **π** ‖ 11 *verba* rumor ... decessisse *om.* **π** ‖ fuerat (u *in ras.* **M**[3]) **M** ‖ mirarbar **P** ‖ *verba* mirabar ... potuisses *(v. 12) post* nuptiis tuis *(v. 9) transp. Gz* ‖ 12 u//xorem (o *et* u *sup.* o *eras.*) **M** ‖ non] num *Schott* ‖ perierint **P** ‖ 13 tibi *bis scr. (priore loco del.)* **M** ‖ 14 hanc] habeat **π** ‖ inmittere *corr. ex* imitere **M** ‖ nisi *corr. ex* nici **M** ‖ me *om.* **α** ‖ 15 num times **α** ‖ time me **P** ‖ 16 servi ıntur] serui// //fecuntur (*corr. ex* feruntur) (s re *eras.*) **M**[1] *corr.* **M**[3] serui untur **P** ‖ liberti] **π** *(Bs)*; liberi **O** ‖ dientes **M** ‖ ut] ubi **α** *om.* **S** ‖ 17 pyrro ·r. *ex* pyro **M**) **MP** pirro **Sαβ** piro **ν** ‖ accipere *om.* **S** ‖ 18 *ille *del.*; *om.* **S**, ·t. ipse *C. Schenkl* ‖ ille] illo **S**, *fort.* *hic (*servato antea* ille) *Morgenstern* ‖ et// **M** *om.* **α** ‖ factus **P** ‖ 21 gracci **MPSβ** graci **α**; *cf. Liv. 38, 57, 3 seq.*

socer. cuius vitio inimicitiae contractae sint, apparet: ille amat filium tuum, tu nec tuum.

Extra. Senianvs rem stultissimam dixit: dives me semper contempsit, numquam nisi pro mortuo habuit. ut aliquid et ipse simile Seniano dicam, post hanc sententiam semper Senianum pro mortuo habui. ||

III.

FRATRES PANCRATIASTAE.

Malae tractationis sit actio.

Quidam duos filios pancratiastas instituit; eduxit ad Olympia. cum conpositi essent, ut simul pugnarent, accessit ad pugnantes pater et ait abdicaturum se, si quis perdiderit. conmortui sunt iuvenes et decreti his divini honores. reus fit pater malae tractationis ab uxore.

Tertius sine sorte pugnasti et utrumque vicisti. stetit cruentus pater; iam perierant et adhuc minabatur. moriuntur non alter ab altero, sed uterque a patre. misera mater non odisse non potest, qui filium suum occidit. iuvenes invicti, nisi habuissent patrem. pii iuvenes nec parricidium patri negare potuistis. vincere propter parricidium nolunt, vinci propter abdicationem.

MPαβνπ 2 *prius* tuum *om.* M[1] *add.* M[3] || tu nec] *in ras. scr.* M[3] tenet P nec tu Sν || 3 seni//in M[1] *corr.* M[2] semanus α scenianus π || 5 sceniano π || semano simile α || saenianum M semanum α scenianum π || 8 pater π || pancraciastae α || 10 quidam *hoc loco om.* O *add. man. rec. in* M, *quae a* M[2] *et* M[3] *diversa est;* quidam *post* filios *exhibent* βν || folios P[1] || pancratiastes βπ || et duxit ad olympiam π || 12 pugnantes *corr. ex* pugnates M || et ait] et//tit (s *eras.*) M[1] *corr.* M[2] et ut P || se *om.* π || si ⟨quem⟩ quis απ || 13 hii π || 14 *verba* reus . . . uxore *om.* P || 15 cercius P || sorte (s *corr. ex* m) P || cruentus (t *in ras.* M[3]) M || 16 non] hic α || 17 ab *om.* π || utrque P || non *om.* M || 18 suum *om.* P || inuictutisi M[1] *corr.* M[3] inuicti (ti *ex* tum) si P inuicti sunt si α inuicti non Sπ || 19 paricidium *(et sic semp. pro* rr) π; *cf. M. Voigt, Ueber die Leges regiae 57 (Abh. d. phil.-hist. Classe Kgl. sächs. Ges. d. Wissensch. VII 611)* || 20 ab//dicationem M

'abdico eum, qui victus erit'. demens, meliorem abdicaturus es. invoco Iovem, cuius Olympia parricidiis polluta sunt.

Pars altera. Non facturus dixi et, si facturus, pro gloria dixi. non debeo in invidia solus esse, cum luctus communis sit. omnes aiebant fratres conlusuros. minatus sum, non ut filiis metum inponerem, sed ut populo satis facerem.

IIII.

DAMNATVS PARRICIDII ALLIGANS FRATREM.

Qui falsum testimonium dixerit, vinciatur apud eum, in quem dixerit.

Ex duobus filiis profectus est cum uno pater; adulescens solus rediit. accu||satus est a fratre parricidii et damnatus. diebus festis intercedentibus poena ex lege dilata est; rediit pater. accusavit damnatus fratrem falsi testimonii et obtinuit et vinxit. cogit pater, ut vinctum solvat; nolentem abdicat.

Falsum, inquit, in fratrem testimonium dixit. si vis grave illius crimen facere, te exorabilem praesta. crudelis in fratrem miraris, si in te parricidium creditum est? ergo ego duos filios habere non possum? adulescens, iam potes et parricidium facere.

MPαβνπ 1 fuerit π || est α || 2 inuoco π || polluta] *Bs;* absoluta O, *fort.* ab isto ⟨pol⟩luta *Gz* || 3 *prius* dixi] ⟨sic⟩ dixi P || si dixi pro gloria ⟨eorum⟩ dixi α || 4 cummunis *corr. ex* cummunus M || 5 agebant MPS || conlusuros *corr. ex* conlusoros M collusores β cum luxuriosos P conlusuros ⟨esse⟩ S colli(clu νπ)suros (fratres *hoc ordine*) ανπ || mecum P || ponerem α || 6 populo░ (s *eras.*) M || 8 abligat α alligat π || patrem α || 11 ex] e α || cum uno profectus est α || 12 solus rediit *om.* π || patricidii α || 13 intercidentibus π || 14 dilata (i *in ras.* M^3) M delata α || 15 uixit M^1 *corr.* M^3 || 17 testimonium in fratrem P frater testimonium απ || 18 crimen illius π || facere, te] face░░ *(4 litt. eras.)* M^1 *corr.* M^3 || crudelem fratrem miraris si suspectum parricidium conditum P || 19 in te] inter M || ego *om.* απ || 20 adolescens *(sup.* o *aliquid eras.)* M

alligatus est alter filius, quia non revertebar, alter, quia redii. numquam solves fratrem? si talis es, nihil testis mentitus est: parricida es. non impio in te, sed in patrem pio animo dixit: suspectum habuit, quod reliqueras patrem. inter catenas filii mei iaceo eodem clausus ergastulo. ingrate, testem tuum simul alligasti.

Pars altera. Meo periculo solutus, meo alligatus vix solvi poterat, si testimonium falsum pro fratre dixisset. parricidium de patre finxit, de fratre commisit. venisse patrem mihi carnifex nuntiavit. parricida sum, sicut obicitur, *si* huic leviter irascor. miraris, si eum fratrem alligare possum, qui me potuit occidere? ingrata erat ipsa poenae meae dilatio: expectare gravius videbatur quam pati; imaginabar mihi culleum, serpentis, profundum.

V.

DOMVS CVM ARBORE EXVSTA.

Qui sciens damnum dederit, quadruplum solvat, qui inscius, simplum.

Dives pauperem vicinum rogavit, ut sibi arborem venderet, quam sibi dicebat obstare. pauper negavit; dives incendit platanum, cum qua et domus arsit. pro arbore pollicetur quadruplum, pro domo simplum.

Excitatus flammarum sono, vicinorum primo fidem imploravi. arbor ramis excurrentibus totam domum texerat. 'non potest

MPαβνπ 1 allegaus **P** || *priore l.* alter (t *in ras.* M^3) **M** || *post.* alter] ali M^1 *corr.* M^2 || reuertebatur ⟨pater⟩ alter qui iam rediit **απ** || 2 soluas **MP** solue **Sβ** || talis est si nichil **P** || mentita **MP** || 3 patre **α** || 4 habet **α** || reliqueres M^1 *corr.* M^3 relinqueras **Sπ** || cathenas **P** || 6 solutus ⟨sum⟩ meo **απ** || 9 sicū M^1 *corr.* M^3 || obicit **Pα** || si *add. Bs* || huic] *Ml;* hoc **O** || 10 miraris *om.* **P** || putauit **απ** || 11 ingraco **P** || pene *corr. ex* bene **P** || 12 serpentis c… serpentes **M** serpentem **π** || 15 solvat] puniatur **π** || insciens **Sα** nescie… 17 sibi *om.* **π** || 18 dicebat *om.* **P**; *post* dicebat *vacuum spatium 25 litter…* *in* **M** || 19 incedit M^1 *corr.* M^2 || plaanum **P** || 20 ⟨et⟩ pro **α** || 21 primo *om.* imploravi] exploraui (aui *in ras.* M^3) **M** explorauisse (sse *del.*) **P** explora… *(2 litt. eras.)* **α** || 22 arbor (r *corr. ex* b) **P** || ramis *om.* **α**

exorari; incendatur'. est hoc inpotentiae, sine fine concupiscere, sine modo irasci. 'non potest expugnari precibus; expellatur ignibus'. nihil inter te et pauperem interest, si iure agamus. liceat et pauperem gaudere prospectu. vos possidetis agros, urbium fines urbesque domibus impletis; intra aedificia vestra undas ac nemora conprehenditis. nihil lautius occurrit oculis tuis quam ruinae meae. domum perdidi, qui carere ne arbuscula quidem poteram. deliciis tuis, dives, ardebimus? oculis voluptas incendio quaeritur et prospectus ignibus relaxatur. 'prospectui obstabat'. quid? inambulantibus nobis non obstant servorum catervae? excitati in immensam altitudinem parietes lucem non impediunt? infinitis porrectae spatiis ambulationes et urbium solo aedificatae domus non nos prope a publico excludunt? sub hac arbuscula imaginabar divitum silvas. quantum perdidi, quem fatetur iratus inimicus plus perdidisse quam voluit? non iniquum postulo: eius damno desinat incendium, cuius consilio coepit. scilicet ut domus ad caelum omne conversae brumales aestus habeant, aestiva frigora, et non suis vicibus intra istorum penates agatur annus, ut sint

MPαβνπ 1 imprudentiae **π** ‖ concupiscente **P** ‖ 2 irasci (ira *in ras.* **M**^{3}) **M** ‖ expugna **M**^{1} *corr.* **M**^{2} uel exorari **P**^{2} ‖ p̄eibus (i *in ras.*) **M**^{1} p̄cibus **M**^{3} ‖ expellatur *Bs;* expellantur **MP** expugnetur **Sαβνπ** ‖ 3 te] *Fb;* me **O** ‖ *verba* interest . . . pauperem *om.* **P** ‖ 4 prospectu (c *corr. ex* e [?] *et* u *in ras. scr.* **M**^{3}) **M** prospecta **P** ‖ posidetis **P** ‖ urbes quas **P** ‖ 5 ac] et **απ** ‖ nemora ⟨prospectu⟩ (prospectu *extra versum add.* **M**^{2}) **M** nemora ⟨pro pestum⟩ **P** ‖ 6 letius **απ** ‖ occurris **P** ‖ 7 qua **M**^{1} *corr.* **M**^{3} quia **P**^{2} ‖ carere] rem **P** ‖ ne] nec **M**^{3}**Pα** ‖ delitiis **P** ‖ 8 occulis **P** ‖ inincendio **MPα** ‖ queritur **P** ‖ et *om.* **π** ‖ 9 prospectis **απ** ‖ ignibus] ⟨et⟩ ignibus **π** omnibus **P** ‖ obstubat *corr. ex* obstupat **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ quidni ambulantibus **π** ‖ 10 nobis *om.* **α** ‖ non] num **P** ‖ seruorum obstant **P** ‖ 11 erecti **απ** ‖ 12 *verba* spatiis . . . hac *(v. 13) om.* **P**^{1} *in marg. add.* **P**^{2} ‖ et urbium] ▨▨urbium (*prius* u *corr. ex* i **M**^{3}) **M** *corr.* **M**^{2} ım **P**$^{(2)}$ ‖ edicate **P**$^{(2)}$ edificare **π**, inaedificatae *Ml* ‖ 13 uos **απ** ‖ proe **P** ‖ ut **α** ‖ excluduntur **P** ‖ arbus▨▨cula *(2 litt. eras.)* **M** ‖ 14 quantum▨ **M** ‖ nimicum **α** iniquo **π** ‖ postu▨lo (l *eras.*) **M** ‖ 16 conscilio **π** ‖ coepit] **νπ**; t **O** ‖ ut *om.* **Pπ** ‖ ut domus *om.* **P** ‖ 17 omnis **π** ‖ conuerso **M**^{1} conuerse **M**^{3} **P** ‖ brumalaes **M** ‖ 18 ⟨in⟩ suis **π** ‖ ▨istorum (h *eras.*) **M** ‖ ut sint] *Gz;* ""P agunt **Sαβνπ**, alunt *Frob*

in summis culminibus mentita nemora et navigabilium piscinarum freta, arata quondam populis rura singulorum nunc ergastulorum sunt latiusque vilici quam reges imperant. maria proiectis molibus submoventur. ne‖sciebas, quanta sit potentia ignium, quam inrevocabilis, quemadmodum totas absumat urbes, quam levibus initiis oriantur incendia? etiamsi partem damni dare noluisti, si tamen voluisti partem, in totum, quasi prudens dederis, tenendus es; ex toto enim noluisse debet, qui inprudentia defenditur. si fatereris te scientem ianuam incendisse, si unum tignum, puto, tota domus intellegeretur ex parte; nec enim quisquam omnia incendit, sed unam aliquam rem, ex qua surgat in omnia se sparsurus ignis. atqui pars domus est arbor, quae in domo est.

Pars altera. Pestilentem mihi faciebat domum arbor: caelum omne, per quod salubris spiritus venire posset, obduxerat. rogavi pauperem et dixi: nihil tibi nocet arbor recisa, mihi plurimum non recisa. quid ad te illi rami pertinent, qui extra domum sunt? quasdam partes domus meae rami premebant; iam etiam quosdam parictes moverant. scitis, quanta vis sit arborum; muros discutiunt.

VI.

RAPTVS IN VESTE MVLIEBRI.

Inpudicus contione prohibeatur.

Adulescens speciosus sponsionem fecit, muliebri veste

MPαβνπ 1 nemorum **P** ‖ 3 vilici] **M**^{1}; uillici **M**^{3}**PS** ⟨nunc⟩ uill(uil **π**)ici **ανπ** ‖ proiec//is **M**^{1} *corr.* **M**^{3} proiectus **P** pro///iectis *(2 litt. eras.)* **α** ‖ 4 submouentur *corr. ex* submouetur **P** ‖ neciebas **P** ‖ quem **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 5 assumat *corr. ex* absumat **P** ‖ 6 etiam **P**^{1} etsi **απ** ‖ pertem **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ uoluisti **P** ‖ 7 voluisti] noluisti **MPν** ‖ tantum **α** ‖ 8 es *om.* **P** ‖ prudentia **α** ‖ 9 fateretur iste (ipse **π**) **απ** ‖ scientiae ⟨se⟩ **α** ‖ incedisse **α** ‖ *verba* si unum tignum *hoc loco om. et post* parte *(v. 10) exhibent* **O**; *transp. Herv* ‖ 10 tota *corr. ex* tata **M** ‖ 11 unum **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ rem *(sup.* m *virg. eras.)* **M** ‖ se *om.* **π** ‖ 12 e mus **π** ‖ 13 pestilem **P**^{1} ‖ mihi *om.* **P** ‖ dmum **P** ‖ 14 pro quo **π** ‖ pos *corr.* **M**^{2} ‖ 16 ad *corr. ex* at **M** ‖ illi *om.* **α** ‖ rami illi **PS** ‖ 17 quasdam (*ex* t) **M** ‖ rami] *4 litt. eras. in* **P** ‖ p//ibebant (h *eras.; vid. fuisse* pc bant) **M** p̄mebant **M**^{3} ‖ 18 quante **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ 22 prohibebatur **P**^{1} ‖ 23 ado *in ras. scr. (sup. hoc vocab. 12 litt. eras.) in* **M** ‖ veste *om.* **M**^{1} *add.*

se exiturum in publicum. processit; raptus est ab adulescentibus decem. accusavit illos de vi et damnavit. contione prohibitus a magistratu reum facit magistratum iniuriarum.

Muliebrem vestem sumpsit, capillos in feminae habitum conposuit, oculos puellari lenocinio circumlevit, coloravit genas. non creditis? at qui non ‖ crediderant, victi sunt sponsione, et hoc de sponsione forsitan venerit, ut auderet inpudicus contionari. date illi vestem puellarem, date noctem: rapietur. sic illum vestis sumpta decuit, ut videretur non tunc primum sumpsisse. facta totius adulescentiae remitto, una nocte contentus sum: sic imitatus est puellam, ut raptorem inveniret. numquid cecidi? numquid carmen famosum conposui aut, ut proprium genus iniuriae tuae dicam, numquid te rapui? apud patres nostros, qui forensia stipendia auspicabantur, nefas putabatur brachium toga exserere. quam longe ab his moribus aberant qui tam verecunde etiam virtute utebantur? constat hunc stupratum, cum damnati sint qui rapuerunt.

Pars altera. Constat semper gravem, semper serium fuisse; sed hoc iocis adulescentium factum est. ceterum tam nota erat verecundia eius, ut nemo iam sine sponsione crediderit.

MPαβνπ 1 ⟨et⟩ processit π ‖ adulescentibus (u *corr. ex* o) M ‖ 2 damno π ‖ 3 magg. iniuriarum M magis iniuriam et P magistratum iniuriae (-ie β -iarum π) αβνπ iniurie magistratum S ‖ 4 feminee *(tert.* e *del.)* P ‖ 5 lenotinio P ‖ circumlevit] *Gz;* circum(-con P)dedit O ‖ 6 creditus M^1 *corr.* M^3 ‖ at] *Gz;* et O ‖ qui non] quin M^1 *corr.* M^2 ‖ uincti P ‖ sponsionem π ‖ hoc] *fort.* hic *Ml; cf. ad p. 45, 16* ‖ 7 forsitam MP ‖ venerit] *Gz;* uenerat O ‖ ut audiret M^1 *corr.* M^2 non auderet P ‖ 8 puella est date nocte α ‖ si illum *corr. ex* sullum (*sup.* su *aliquid eras.*) P ‖ 9 non *om.* P ‖ tunc (tum *corr. ex* dum α) primum ⟨uestem⟩ sumpsisse απ ‖ 10 contemptus P ‖ 11 puellam *om.* P ‖ numquit M^1 *corr.* M^3 ‖ 12 famosum carmen π ‖ 13 forens///ia (t *eras.*) M ‖ 14 autpicabatur M^1 auspicabatur M^{2}PSπ aspicabantur β ‖ putabat M^1 (*corr.* M^3) Sαβ^1 putabant π ‖ .erere M exiere P ‖ 15 aberrant π ‖ qui tam *corr. ex* quam M ‖ 16 hunc r. *vid. ex* huic *in* M ‖ cum (*corr. ex* con) damnati M condempnandi απ ‖ ıt] *Rom;* essent O, ei sint *Ml* ‖ rapuerant P ‖ 17 nonstat P ‖ seruum P ıerum α ‖ 18 locis P ‖ adolescentum Sα ‖ é (= est) *vid. scr.* M^2 ‖ cetera M^1 r. M^2 ‖ not///a (t *ex* c *corr. et* a *scr.* M^3) M ‖ 19 iam *om.* α non π, *fort.* ı *Gz* ‖ sponsine M^1 *corr.* M^2 ‖ credidit P

VII.

NON RECEPTI AB IMPERATORE.

Nocte in bello portas aperire ne liceat.
Imperator in bello summam habeat potestatem.

Trecenti ab hoste captivi ad portas nocte venerunt, imperator non aperuit; ante portas occisi sunt. imperator post victoriam reus est laesae rei publicae.

Non putavi meos. noverant legem. cur, inquit, trecenti perierunt? immo cur, ne perirent, capti sunt? hos ego interdiu non recepissem nisi victo||res, noctu ne victores quidem. procedens postridie in proelium pugnaturis ostendi trecentos, in quibus nihil laudari potest praeter fugam, nihil desiderari praeter numerum. fugiunt ut leges relinquant, revertuntur ut tollant. populus Romanus Cannensi proelio in summas redactus angustias, cum servorum desideraret auxilia, captivorum contempsit et credidit eos libertatem magis tueri posse, qui numquam habuissent, quam qui perdidissent. nocte quomodo hostem civemque distinguam? quam mihi das notam, ut arma cognoscam? credo in insidiis hostes fuisse, ut exclusos occiderent, sequerentur admissos.

Pars altera. Infestus trecentis fuit; iniquo conlocavit loco; hoc ne argui posset, non recepit. capti sunt fortissimi duces,

MPαβνπ 3 in *om.* **απ** || bello *corr. ex* tello **M** || portas **M** perituros **P** || ne] non **PSαβνπ** || licet **P** || 4 habebat **P** || potestatem habeat **α** || 5 hoste *corr. vid. ex* haste **M** || nocte *corr. vid. ex* necte **M** || ueniunt **P** || 7 reus] reuersus **α** || est *om.* **π** || reip *corr. ex* reipē **M** || 8 in eos **α** || 9 non perissent **απ** || interdum **α** in die **π** || 10 nec **M**^{3}**Pα** || 11 postridue **P** post triduum **π** || prelium *corr. ex* prolium **M** || pugnaturus (*sic* **Pπ**) *corr. ex* pugnatoris **M** || laudari nihil **απ** || 12 *post.* praeter] praet **M**^{1} *corr* ... 13 figiunt **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || redeunt ut **απ** || 14 *verba* Cannensi . . . *om.* **P** || proelio **M**^{1} *prius* o *del.* **M**^{3} || 17 ciueque **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || destin... 18 dabis **π** || credo *corr. ex* crede **α** || in *om.* **π** || uisidiis **P** || host... 19 ⟨et⟩ sequerentur **π** || admissos *corr. ex* amissos **M** || 20 infestus trecentis **απ** || 21 hos **P** || agi possit **MSαβ** agit possit **P** agi pos...

Regulus, Crassus. haec postrema rogantium vox erat: mitte arma; certe lex non vetat.

VIII.

TYRANNVS POST ABOLITIONEM CANDIDATVS.

Conpetitori liceat in conpetitorem dicere.

Tyrannus dominationem sub abolitione deposuit, ut, si quis obiecisset tyrannidem, capite puniretur. petit magistratum; conpetitor contradicit.

Candidatus anno meo spondeo: nulla rapietur, nullus occidetur, nullum spoliabitur templum. cur honores tamdiu non gesserit, narret; per communem deprecor libertatem, *ne* moriar: obicietur tibi, quod occideris civem. vult aliquo imperio, aliqua potestate distingui, homo magnae nobilitatis, ma‖gnae gratiae, ingentis pecuniae. Siciliae fuisse dicitur dominus, qui inclusos aeneis tauris homines subiectis urebat ignibus, ut mugitum ederent, verba non possent. o hominem in sua crudelitate fastidiosum, qui, cum vellet torquere, tamen nolebat audire!

Pars altera. Quidquid egi, quidquid gessi, rei publicae causa feci. peto, ne mihi lex pro me lata noceat, neu quid noceat, quia non obicitur, quod non noceret obiectum. ‖

MP$\alpha\beta\nu\pi$ 1 postremo α ‖ mittite π ‖ 2 ⟨et hoc facere⟩ certe β certe ⟨hoc⟩ ν, ⟨hoc⟩ certe *Bs* ‖ 4 obolitionem α ‖ 5 liceat] luceat ⟨et⟩ **P** ‖ 6 dampnationem **P** ‖ abolicione **M**, ea condicione *O. Jahn; cf. Quint. 9, 2, 97; Quint. declam. p. 88, 19 R.* ‖ sub obligatione dominationem deposuit π ‖ 7 obiecisset *corr. ex* obieccisset **M** adiecisset α ‖ 9 spondeo *corr. ex* spondio **M** spondere **P** ‖ hoccidetur **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 10 non *om.* **P**α ‖ gessisent **P** ‖ 11 narret; ⟨aut ego si narrem,⟩ *Gz* ‖ *ne *add. Gz* ‖ 13 destingui **M** ‖ homo] non *eras. et* homo *in marg. scr.* α ‖ *prius* magnae] bonae α ‖ 14 dicitur fuisse **P**$\alpha\pi$ ‖ aeneis *om.* α ‖ …is ⟨exeis⟩ α ‖ 15 hominis **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ urebar **P** urgebat π aederent **M** ‖ possunt **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ ominem *corr. ex* hominem **M** ‖ sua] *fort.* summa *Kss* ‖ …delitate/// (m *eras.*) **M** ‖ cum *corr. ex* co **M** ‖ 17 corquere (?) **M**^{1} *corr.* **M**^{1} ‖ …nen] non π tñ *sup. ras. scr.* **M**^{3}, *in qua fuerat* tam̄ ‖ uolebat π ‖ 18 ⟨egri⟩ …i α ‖ causa reip . α ‖ causa *om.* π ‖ 19 nata **P** ‖ neu quid noceat *om.* α ‖ …d] quidem π ‖ 20 *post.* non *om.* **P** ‖ explicit liber V . incipit liber VI . **M** …licit . quintus . incipit sextus α

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI SEXTI.⟩

I.

CHIROGRAPHVM CVM ABDICATO.

Abdicato frater chirographum dedit dimidiam se partem daturum hereditatis, si non respondisset. ille tacuit. abdicatur alter a patre.

Tantum aeris alieni habet, quantum vivo patre non possit solvere. vis scire, cuius fidei sis? ne frater quidem tibi sine chirographo credidit. alterius spem moror, alterius fidem. vivo, et iam patrimonium meum divisum est. nisi succurritis, vincet me et ille, qui tacuit. non dissimulo me hodie duos abdicare. chirographum prode, parricidarum foedus et nefariae spei pactum, chirographum danti impium, accipienti turpe, patri periculosum.

Pars altera. In omnem me fortunam, frater, comitem tibi iungam: si militandum, una militabimus, si peregrinandum, una

MPαβλν λ = *codex Vaticanus 1773 saec. XIIII; librum contulit Carolus Lehmann* ‖ 5 chirografum (*sic semper* f *pro* ph) **M** cyrographum (*sic semper* cy *pro* chi) *αβλ* ‖ 6 frater] *Bs;* fratri **MPSβ** ⟨fratri⟩ frater *αλν* ‖ chirografum (g *corr. ex* f) **M** cirographum (*sic semper* ci *pro* chi) **PS** ‖ ⟨in⟩ dimidia se parte *α* ‖ 7 haereditatis **M** hereditatis ⟨promittens⟩ *λ* ‖ 8 abdicatus **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 9 alieni habet tantum *α* ‖ potest *αλ* ‖ 10 vis] quis **P** ‖ nec **M**[3]**P***α* ‖ qui *om. λ* ‖ 11 spem moror] spe (*sup.* e *virg. eras.)* moror (morior **M**[3]) **M** *om* spernor *α* spe morior *ν* ‖ alterius *om.* **P** ‖ fide **MP***αν* ‖ 12 et iam] eciam succurretis *α* ‖ uincit *λ* ‖ 13 et] etiam *α* ‖ dissimilo *α* ‖ duas **P** ‖ 14 [cidarum (*post.* i *corr. ex* a) **M** ‖ fedus **O** ‖ 16 me *om.* **P** ‖ tibi iungam tem *αλ* ‖ 17 peregrinandum (*prius* n *corr. ex* g) **M**

urbes peragrabimus, si cotidianam rogavero stipem, et illam tecum dividam. nolui recentem iram exagitari patris; malui, ut tacendo patrem vinceret. meae partis heres ero, tuae custos. et quia de re maxima melius sibi quisque credit, do chirographum; tu da operam, ut istud magis || a patre accipere quam a fratre videaris. hoc, quod honeste, quod pie gerebamus, tam palam egimus, ut pater sciret. quid enim timerem? ne, si rescisset pater, moleste ferret filium suum hominem avarum non esse, fratrem pium esse? ita mihi contingat patrem utrique nostrum placare.

II.

EXVL PATER FVNDO PROHIBITVS.

Exulem tecto et cibo iuvare ne liceat.

Inprudentis caedis damnatus quinquennio exulet.

Quidam, cum filium et filiam haberet, inprudentis caedis damnatus in exilium profectus solebat venire in possessionem vicinam finibus. resciit hoc filius, cecidit vilicum; vilicus exclusit patrem. coepit ire ad filiam. accusata illa, quod exulem recepisset, advocato fratre absoluta est. post quinquennium pater abdicat filium.

MPαβλν 1 urbes *om.* **α** || peragrabimus] **M³S**; peregrinabimus (n *eras. in* **M**, -mur **ν**) **M¹Pαβλν** || cottidianam **Mα** || 2 exagitari] **M¹β**; exagitati **M³P** exagitare **Sαλν** || 3 ero] esto **λ** || 4 re] te **α** || do] de **M¹** *corr.* **M³** || tu da] tudam *corr. ex* tadam **M** tradam **P** || 5 istud *corr. ex* istut **M** || 6 *post.* quod] uel **α** et **λ** || 7 *timerem] timebam **O** || quidni? non timebam, *Gz, fort.* *ecquid enim timerem, || ne, si] **Sβ**; nisi **Mα** nisi si **Pν** ut si **λ** || recessisset **P** resciret **Sβλ** rem scisset **ν** || esse: ita *Gz* || 9 contiguat **P** contigerat **α** || utrique *rad. corr. ex* uterque **M** utrimque **α** utrumque **λ** || placare] **λ** *(Gruter)*; placere (*sup.* ce . a *vid. scripta fuisse in* **M**) **O**, placari *Pincianus (vg)* || 11 prohibitus fundo **α** || *ne] non **O** || licet **ν** || 13 caedis] est **α** || quinquennium *vg* || *verba* quinquennio . . . damnatus *(v. 15) om.* **P** || 14 caetis **M¹** *corr.* **M³** || 15 profectus <est> **λ** || 16 professionem **P** || resciit] *in marg.* **M²**; rescut **M¹** *corr.* **M³** resciuit **P** || uillicum uillicus **Pαβλ** || coepit] **ν**; cepit **O** || 18 fratre (m *eras.*) **α**

Accusator civium me fecit exulem, filius etiam meorum. filiam honestiorem inveni, quod accusata est, servum frugaliorem, quod caesus est. male meruisti de patre, quem exclusisti, de sorore, cui praeiudicio nocuisti, de iudicibus, quos in tam bona timuisti causa. aut tu peccasti aut soror. filius me meus docuit, quod illum non recipio. absoluta est, inquit, me advocato soror. ita tu patrem non recipiebas, cum tam bene istam causam agere posses? cum absoluta est quae receperat, damnatus est qui expulerat. filia me patrem iudicavit, servi dominum; uni filio exul fui. ignosce, fidelissime servulorum, et tibi inprudens nocui. quam bonam eius causam putas fuisse, quae ne te quidem advo||cato damnata est? si te herede possum mori, dignus sum, qui tibi etiam hunc servum relinquam. alii exul est, tibi pater est. nulla lex scelus imperat: certe quae *non* fecit absoluta est. lex eum tenet, qui iuvat exulem, non qui patitur iuvari. ignora, dissimula: lex te innocentem esse, non curiosum iubet. si mea causa faciebas, me admonuisses, servum prohibuisses, non cecidisses.

Pars altera. Facere lege prohibente non potui. accusata et absoluta est, quia muliercula videbatur non nosse leges. non pro me timui, sed pro te: res in notitiam hominum pervenerat; captabaris; timui, ne occidereris. vis scire notum fuisse? soror est accu-

MP$\alpha\beta\lambda\nu$ 1 ciuiume **M**[1] *corr.* **M**[2] || 2 frangaliorem λ^1 || 3 caetus **M**[1] *corr.* **M**[3] || 5 me *om.* **MP** || meus *om.* **S**$\alpha\beta\lambda\nu$ || 6 inquit] ut qui λ^1 || soror me aduocato **P** || tu] ut **P** || 8 qui] quod α || 9 seruus **S**$\alpha\beta\lambda\nu$ || filio] domino **P** || fidelissime *corr. ex* fidelisseme **M** || 10 seruulorum (*sec.* u *corr. ex* o) **P** || impudens α || causam eius α || 11 patas **M**[1] *corr.* **M**[2] || nec **M**[3]**P** || 12 [illegible]possum (mori *eras.*) **M** || etiam tibi λ || etiam qui hunc tibi α || seruum hunc **P** || 13 alii *vel* alu **M**[1] alie **M**[3]**P** || exul ē[illegible] (x *eras.*) **M** exulem **P** || 14 non *add.* *Gz* || *verba* certe quae fecit absoluta est *post* iuvari *(v. 15) transponi* [illegible] iuuet **MPS**, iuvit *Ml* || 15 non] nisi **P** || esse *om.* α || 16 admouiss[illegible] uisses λ || 17 cecidisse **P** || 18 facere] *fort.* pati rem *Gz* || *verba* n[illegible] *(v. 19) om.* **P** || 19 nosse *corr. ex* posse α || 20 *verba* sed pro te re[illegible] hominum noticia α || notiam **M** nocentiam **P** || uenerat α ueneras λ [illegible] deris λ || accusata est $\alpha\lambda$

sata. malui servum frugalissimum caedere quam patrem optimum amittere.

III.

MATER NOTHI LECTA PRO PARTE.

Maior frater dividat patrimonium, minor eligat.
Liceat filium ex ancilla tollere.

Quidam, cum haberet legitimum filium, alium ex ancilla sustulit et decessit. maior frater sic divisit, ut patrimonium totum ex una parte poneret, ex altera matrem nothi. minor elegit matrem et accusat fratrem circumscriptionis.

Vnus omnium exheredatus sum dividendo. legisset, inquit, alteram partem. tu solus talis potuisti esse filius, qualis frater es. lex te dividere, me eligere iussit: aperte, ne minor circumscribatur, timet. sic divisit, ut, si vellem non esse mendicus, relinquerem fratrem in egestate, matrem in servi||tute. non est dividere ex altera parte patrimonium ponere, ex altera onus. talis fuit, ut illi coheredem pater ex ancilla tolleret. elige, ut aut patrimonio careas aut scelere. circumscriptores dici solent, qui aliquid abstulerunt: iste nihil reliquit. tu, inquit, voluisti pauper esse. cur ergo queror, si egestate delector? obici, inquit, non potest quod lege factum est. immo nihil nisi quod lege factum est; nam si quid aliter gestum est, per se inritum est. circumscriptio semper

MPαβλν 1 malui ⟨de⟩ (de *del.*) **M** || servum *om.* **λ** || frugalisimum (*prius* i *corr. ex* e) **P** || cedere *corr. ex* cenere **M** || 4 lecta pro patre **S** fundo prohibetur **α** || 5 frater *om.* **λ** || 6 tollere ex ancilla **α** || 12 onus **P** || hereditatus **α** || diuidendo *corr. ex* dicendo **M** || legisses **λ** || 13 patrem **P** || es *om.* **α** heres **λ** || 14 aparte **M** a patre **P** || circumscribam **λ** || 15 t.met (e *eras.*) M^1 *corr.* M^2 || m **α** || 16 gestate M^1 *corr.* M^2 || seruitutute **P** || non est *bis scr.* (*priore del.* M^3) **M** || 17 .onus (h *eras.*) **α** || tale P^2 || 18 illico heredem (*corr.* hedem) **M** illi choheredem **P** || elege M^1 *corr.* M^3 || aut *om.* **α** || 19 aliquid] d **P** || 20 inquid. (a *vid. eras. esse*) **M** || 21 ego **P** igitur **λ** || quaeror **M** || ctor *corr. ex* deletor **M** || 22 *verba* immo . . . factum est *om.* **P** || ⟨ex⟩ **λ**

crimen sub specie legis involvit: quod apparet in illa, legitimum est, quod latet, insidiosum. semper circumscriptio per ius ad iniuriam pervenit. lex iubet maiorem dividere, minorem eligere: nec tu divisisti nec hic elegit; sic a te alligatus est, ut necesse haberet quod non expediebat malle. nota fuit in matrem mea pietas; non timuit, ne eligere possem alteram partem.

Pars altera. Ego nihil aliud quam divisi. circumscriptio non in divisione est, sed in electione. habes matrem, quam totis quidam bonis redemerunt; habes gloriam, quam per ignes quidam, per arma *alii* quaesierunt. multa de patrimonio rapuit, cum haberet ius dominae ancillae inpudentia. timebas, ne in illam saevirem? non expediebat mihi, cum in illa totum patrimonium habiturus essem. nunc tantundem habes; habes enim partem, quam voluisti. ut tantundem haberes, nec pater voluerat; ideo matrem tuam ancillam reliquit.

IIII.

POTIO EX PARTE MORTIFERA.

Veneficii sit actio.

Proscriptum uxor secuta est. quodam tempore secreto poculum tenentem *deprehendit.* in||terrogavit, quid esset; ille dixit venenum et mori se velle. rogavit illa, ut partem sibi daret, et dixit se nolle sine illo vivere. partem

MPαβλν 1 crimem **P** || speciae (?) **M**^{1} specie *(post.* e *in ras.)* **M**^{1} ipse **P** || 3 uidet **P** || 4 hic] ille **S**αβλν || 5 suit **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || matrem mea] *Bs;* matrem meam **MPS**βλ matre mea α mea in matre ν || 9 bonis *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} || redimerunt **MPS**αν *corr.* α^1 || quidam (multi β) petierunt multa de **S**αβλ || 10 *alii *add.;* ⟨quidam⟩ *Linde* || quesierunt (q *scr.* **M**^{2}, ues *scr.* **M**^{3}) **M** || 11 ancilla α || inpudentiam ν *(Kss)* || timebebas (be d illa αλ || seruirem **PS** deseuirem β || 13 abiturus **P** || *prius* habes] hab partem] pater **P** || 18 bueneficii (b *del.*) **P** beneficii **S**αλ || 19 secreta p terentem α || 20 *deprehendit *add.; cf. p. 259, 4 et thema contr. 7, 3* || mori uelle α || partem *corr. ex* patrem **P** || 22 sine illo se nolle α

bibit ipse, partem uxori dedit. perit illa sola. testamento inventus est maritus heres. restitutus arguitur veneficii.

Sic egit, ut deprehenderetur, sic deprehensus est, ut exoraretur, sic bibit, ut viveret. quod est istud venenum, quod tantum heredi non nocet? nemo umquam tam palam uxori venenum dedit. fugit, ne occideretur, qui dicit se mori cupere. unus proscriptione locupletior factus est. ut vivere vellet, uxor illi persuadere non potuit; persuasit res blandior, uxoris hereditas. sciit, quam partem potionis hauriret. contrarias partes gladio persecutus est, suas veneno. occidendi finem prius victores fecere quam victi. quid iam putabatis futurum, cum in exilium uxor testamentum tulisset, maritus venenum? ubi est uxor? ecquid te pudet? iam etiam proscripti redeunt. statim sumpta potione conlapsa est. nolite mirari, si tam efficax venenum est: heres est qui dedit. summis fere partibus levis et innoxius umor suspenditur, gravis illa et pestifera pars pondere suo subsidit. apparet te diu praeparatum venenum habuisse: scisti dividere. etiamsi potest defendi qui volenti dedit, tu potes, qui fecisti, ut vellet? id genus veneni fuit, quod pondere subsideret in imam potionem. bibit iste usque ad venenum, uxor venenum.

Pars altera. Virum in pace dilexit, in bello secuta est, in consilio ultimo non reliquit. o dignam, quam innocens sequar!

MP$\alpha\beta\lambda\nu$ 1 ille α || uxore **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || periit *vg* || 4 *verba* sic egit . . . quid iam *(v. 12) bis scr.* λ || *prius* sic] hic λ || exegit **P** || 5 sic exoratus est ut biberet λ^{b2} || illud α || 7 prostscriptionem **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 9 plandior **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || *verba* uxoris hereditas *om.* **P** || haereditas **M** hereditatis λ || sciuit **M**^{3}**P**$\alpha\lambda\nu$ || 10 auriret **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || prosecutus **P** || 11 fecerunt λ || 12 quidnam *Pincianus* || ⫽uxor testamentum (*corr. vid. ex* testamendum) **M** uxores tamen dum **P** || 13 ecquid] *Pincianus;* et quid **O** || 16 partibus *corr. vid. ex* artibus **M** || leuis ⟨uel lenis⟩ λ || umo **P** humor **S**$\alpha\beta\lambda\nu$ || 17 suo (o *sup. ras. scr.*) **M** || subsidet λ || 18 praepartum **P**^{1} || scisti⫽ (i *vid. eras.*) **M** || 19 uiolenti λ^1 || tu ⟨non⟩ $\lambda\nu$ *(Bs)* || 20 subsidet α || unam **PS**α || 21 *post.* uenenum *corr. ex* uenum **M** || 22 uerum α || bello⫽ (s *eras.*) **M** pace λ || 23 ultimo consilio β || reliquid **M**^{1} *corr.* *M*^{3} || o] quid **P** o inquit $\alpha\lambda^2$ || dignum **P** || sequatur α

bellum civile egi, proscriptus sum, exulavi; quid his malis adici potest, nisi ut venenum bibam et vivam? venenum, inquam, est. ‖ hoc qui daturi sunt dissimulant. venenum Cato vendidit. quaerite, an proscripto licuerit emere, quod licuit Catoni vendere.

V.

IPHICRATES REVS.

Qui vim in iudicio fecerit, capite puniatur.

Missus Iphicrates adversus Thracum regem bis acie victus foedus cum eo percussit et filiam eius uxorem duxit. cum Athenas redisset et causam diceret, visi sunt circa iudicium quidam Thracum cultris armati, et ipse reus gladium strinxit. cum iudices citarentur ad iudicandum, palam absolutorias tulerunt sententias. accusatur, quod vim in iudicio fecerit.

Nemo iudicum tuorum non sic timuit, tamquam tu de illis iudicaturus esses. cum toto tibi regno suo venit advocatus; non maioribus copiis bellum instruxit quam iudicium. Iphicrate, conde gladium; iudicium est. quid tibi cum gladio? certe bis victis arma ponenda sunt. quae est ista contra rerum naturam permutatio, in bello nuptiae, in iudicio bellum?

MPαβλν 1 bello ciuili **Sαβλν** ‖ egi] *Bs coll. Gronovii observ. 2, 3, 178;* lege **MSαβλν** lege et **P** ‖ his *om.* **P** ‖ 2 est inquam *α* ‖ 4 etmere **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 6 *cf. Quint. declam. 386* ‖ epigrates **O** ‖ 7 uim *(sup.* m *virgula eras.)* **M** ‖ in *om.* **M**[1]*α* *add.* **M**[2] ‖ iudico **M** iuditio **P** iudicem *β* ‖ 8 epi(-y *β*)grates **O** ‖ tracum **O** ‖ aciae **M** atie **P** ‖ 9 fedus **P***αβλ* ‖ 10 athenas *corr. ex* athenes **M** ‖ uisa **M** ‖ 11 tracum (*corr. ex* trhacum **M**[1]) **M**[1]**P***αβλ* trachum *in marg.* **M**[2] ‖ cultris] *αν (Kss);* cultu **MPS***βλ*; *cf. Polyaen. strat. 3, 9, 15* ‖ 12 rus **M** *corr.* **M**[1] ‖ stringit *α* ‖ 13 palam *corr. ex* paiam **M** ‖ 14 in] **M**[3]**P**; *om.* **M**[1]**S***αβν* ‖ 1 dic//um (i *eras.*) *α* ‖ sit **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ tu] ⟨quemquam⟩ tu *α* ‖ illas (? illis *(post.* i *in ras.)* **M**[3] ‖ 16 esset **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ toto tibi] **S***β*; tot tibi toto ibi **M**[3] totibi **P** ‖ regno *om.* *α* ‖ suo] suo ⟨negotio⟩ *α*, socer *Bs* ‖ u *corr.* **M**[3] ‖ 17 epi(-y *β*)grate **O** ‖ capide **M**[1] *corr.* **M**[3] cum de *λ* ‖ 18 h *ex* ins (*i. e.* uis) **M** ‖ 19 mutatio *λ*

Pars altera. Ego vim non feci; omnia enim legitima peracta sunt: accusator suo loco dixit, reus suo respondit; perfectum per omnes numeros suos iudicium est. cum iudices sententias ferrent, strinxi gladium, ut occiderem me, si damnatus essem. iudices tulerunt palam absolutorias, ut gratiam duci suo referrent. nuptiarum causa utilitas rei publicae fuit. miles pulsus saepius erat infelici proelio. bar||baros circa iudicium fuisse non propter officium armatos, sed propter morem suum. quid potestis, inquit, queri? quod vobis obsidem adduxi?

VI.

ADVLTERA VENEFICA.

Veneficii sit actio.

Quidam, cum haberet uxorem et ex ea filiam nubilem, indicavit uxori, cui eam conlocaturus esset. illa dixit: celerius morietur quam illi nubat. decessit puella ante diem nuptiarum, dubiis signis crudelitatis et veneni. torsit ancillam pater; dixit illa nihil se scire de veneno, sed de adulterio dominae et eius, cui conlocaturus filiam erat. accusat uxorem veneficii et adulterii.

'Morietur': teneo veneficam; 'celerius quam nubat': teneo adulteram. 'morietur': factum est; 'celerius quam nubat': factum est. adulterium deprehendi serius quam factum est, veneficium, antequam fieret. duo crimina ad vos detuli et duas indices: altera

MPαβν 1 legitime **α** || 2 loco suo **α** || per omnes] pōs **P** || 3 sententiam **λ** || ferent **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 4 strinxi/// (t *eras.*) **M** || 5 palam *om.* **P** || absolutorias ⟨litteras⟩ **λ** || gloriam **α** || 6 pulsus// (i *vid. eras.*) **M** || 7 ~elio **M** || citra **α** || officium] iudicium **α** || 9 quaeri **M** || abduxi **M** ⟨uxorem⟩ duxi **λ** || 12 *cf. Quint. declam. 354* || beneficii fit **α** || 13 quidam/// **M** || u///xorem (o *eras.*) **M** || .um **M**^{1} *corr.* **M**^{3} filia **P** || nobilem **P** || 14 indicauit *(sup. primum* i *aliquid s.)* **M** || collocaturus **M**^{3}**P** || *verba* illa dixit *om.* **P** || 16 diem *om.* **P** || dubus **M**^{1} *r.* **M**^{3} || crudidatis *vg; cf. ad thema controv. 9, 5* || ueni **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || 18 *post* minae *scr.* **M**^{1} et eius cui conlocaturus dominae, *del.* **M**^{3} || 20 morietur *corr.* merietur **M** || 21 *verba* celerius . . . est *om.* **P** || 22 ueneficum **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || luas] **M**^{1}**αβ**; duos **M**^{3}**Pν** || indices *corr. ex* induces **M** iudices **α**

dicit quod factum est, altera etiam quid futurum sit. generi adultera, filiae paelex. quam infelix domus est, in qua *veneficium* adulterii argumentum est! dixi: honestus est; dixi: pulcher est; dum laudo generum, commendavi adulterum. o me tardissimum in malis meis! veneficium ne denuntiatum quidem credidi, adulterium in veneficio demum deprehendi. versae sunt in exsequias nuptiae mutatusque genialis lectus in funebrem, subiectae rogo felices faces. profertur putre corpus et venenis tumens. quid ultra quaeritis? verbis signa, signis tormenta conveniunt. ad vocem tuam facta conveniunt. ‖ 'morietur, antequam nubat': factum est. vidimus fluens corpus et in cadavere illius materna verba credidimus. generum adulterio perdidi, uxorem parricidio, filiam veneficio.

Pars altera. Duo gravissima crimina obiecit, adulterium et veneficium: adulterium ancilla teste, veneficium ne ancilla quidem. cum indignaretur se non rogatam, exciderunt illi verba, quae non minus quam pater filiam luget. at quare dixisti: 'celerius morietur quam illi nubat'? verba dolori parum considerata exciderunt. et est saepissime fortuita divinatio.

VII.

DEMENS QVI FILIO CESSIT VXOREM.

Dementiae sit actio.

Qui habebat duos filios, duxit uxorem. alter ex adu-

MPαβν 1 quid] **S**; quod **O** ‖ sit] est **β** ‖ 2 paelex *corr. ex* paelix **M** pelex **Pαβ** ‖ veneficium adulterii] *Gr* (adulterii veneficium); adulterium (i *del.* M^1) **Mαβν** adulterii **PS**, *fort.* adulterium ⟨veneficii⟩ *Kss* ‖ 3 honest▨us (i *eras.*) **α** ‖ 4 adulterium **P** adulter▨um (i *eras.*) **α** ‖ 5 nec M^3**P** ‖ 6 exsequias (*prius* s *del.* M^3) **M** exiguas **P** ‖ 7 subiecte ⟨sunt⟩ rogo infelices **α** ‖ 9 *verba* ad . . . conveniunt *(v. 10) om.* **ν** ‖ 10 fata M^3**PSαβ** ‖ 11 fluens] *fort.* livens *Gz* ‖ 1
neno **α** ‖ 14 duo] quo **P** ‖ grauia **α** ‖ 15 nec M^3**P** ‖ 16 indignarentur **P** ‖ r
tum M^1 *corr.* M^2 ‖ 17 pater *om.* **O** *add.* **ν** *et cod. Vatic. 1769*, ⟨iste⟩ *Ml*, ⟨ille⟩
18 dolor **α** ‖ patrum **P** ‖ considerat **α** ‖ 19 ▨exciderunt **M** ⟨sunt⟩ exciderunt
del.) **P** ‖ dominatio **P** ‖ 22 clementia (l *scr.* P^2) **P** ‖ est **P** fit **α** ‖ acc
corr. M^2 acta **P** ‖ 23 qui⟨dam qui⟩ **α** ‖ habebat▨ **M** ‖ aliter M^1 *corr.*

lescentibus cum aegrotaret et in ultimis esset, medici dixerunt animi vitium esse. intravit ad filium stricto gladio pater; rogavit, ut indicaret sibi causam. ait amari a se novercam. cessit illi uxore sua pater. ab altero accusatur dementiae.

Audite rem novam: fratrem crudelem, novercam misericordem. insanus sum, quia aliquis meo beneficio sanus est. tradidi illi uxorem; sed eripueram. 'testor' inquit 'praesides pietatis deos, amare antequam duceres coepi'. ita tu iniuriam vocas, quod fratrem habes, non habes novercam? transii praeter istius oculos cum ferro; gladium mihi nemo nisi aeger extorsit. patri, qui periculum filii morientis sustinere non potuit, ignoscendum in qualicumque facto est.

Pars altera. Alter lenocinio curavit, alter par||ricidio convaluit. quid? hoc adulterium esse non putas, quod marito conciliante committitur? nescio, furiosius uxorem duxerit, an habuerit, an dimiserit, an conlocarit. quam demens est cui adulterium pro beneficio imputatum est! strinxit gladium maritus, non ut vindicaret adulterium, sed ut faceret. mori potius debuit frater quam sanari turpiter. quid enim, si matrem, si sororem concupisset? quaedam remedia graviora ipsis periculis sunt. omnia inter privignum et novercam conposita; simulatum morbum et derisum animo turpissimo patrem.

MPαβν 1 ulanus **P**[1] || 2 esse] est **P** || pater gladio stricto **α** || ut] <et> ut **P** || 4 cessit// **M** || uxorem suam **Pαβ**, *fort. recte (cf. p. 262, 21)* || 6 nouam rem **α** || rem *(sup.* m *aliquid eras.)* **M** || <et> nouercam **α** || 7 beneficio meo **P** || 8 praes sides **M** || 9 tu] ut <in> (in *del.*) **P** || patrem **α** || 10 oculos istius **α** || 11 pater **α** || 12 morientis filii **α** || potui **α** || 14 *prius* alter *corr. ex* aliter **M** aliter **P** || lenocinio ////// (cinio *eras.*) **M** || *post.* alter *corr. ex* aliter **M** liter **P** || 15 non esse **α** *et cod. Vatic. 1769* || concilio (?) ante **M**[1] concilante **M**[3] | 6 famosus **M**[1] furiosus **M**[3]**Pαβν** || an *(sup.* n *virgula eras.)* **M** || 17 colloarit **M**[3]**α** collocauerit **Pν** || 20 enim] etiam **α** || 21 sunt ipsis periculis **α** || :2 noucam **P** || 23 animo] mimo *Gr*

VIII.

VERSVS VIRGINIS VESTALIS.

Virgo Vestalis scripsit hunc versum:

felices nuptae! moriar nisi nubere dulce est.

rea est incesti.

'Felices nuptae' cupientis est; 'peream nisi' adfirmantis est; 'nubere dulce est': aut experta iuras aut inexperta peieras; neutrum sacerdotis est. tibi magistratus suos fasces submittunt, tibi consules praetoresque via cedunt; numquid exigua mercede virgo es? sacerdos raro iuret nec umquam nisi per suam Vestam. 'moriar': numquid perpetuus ignis extinctus est? 'moriar': numquid de nuptiis appellata es? *te* ad ultimum, Vesta, invoco, ut tam infesta sis sacerdoti, quam invisa es. recita carmen, dum quaero, quale sit. tu carmen scribas, tu verba pedibus tuis emollias et severitatem templo debitam modulatione frangas? quodsi utique laudare vis nuptias, narra Lucretiam, de illius morte || scribe, antequam iurabis de tua. o te omni supplicio dignam, cui quicquam sacerdotio felicius est! 'dulce est': quam expressa vox, quam ex imis visceribus emissa non expertae tantum sed delectatae! incesta est etiam sine stupro quae cupit stuprum.

MP$\alpha\beta\nu$ 2 uerus **M** || 4 nuptiae (-tie **P**α) **MP**α || nisi *om.* **M**^{1} *in ras. scr.* **M**^{3} || 6 nuptiae (-tie **P**) **MP**α || peream *corr. ex* pereat **M** moriar α || 7 iura **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || perieras **P** periurus α || 8 magg. **M** magis **P** || fasces (*prius* s *corr. ex* c) **P** || summittunt **M**^{1} *corr.* **M**^{3} submitunt **P** || 9 pretoresque *corr. ex* pretoresquae **M** || 10 est α || uret **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || uestam (a *corr. ex* e) **P** || 11 perpetuus// (s *eras.*) **M** peretuus **P** || *post.* moriar *om.* **P** || 12 es?] est ad] *Bs;* //ad **M** ad **P**$\alpha\beta\nu$ || uestam **M**$\alpha\beta$ || 13 sis] $\beta\nu$; sis// **M** sit **P**α || 15 debita α || 16 quodsi utique] quod fuitque **P** || lucret iam **M**^{1} *co* increciam **P** || 17 omni *corr. ex* omnis **M** || subplicio **M** || 18 quicqua supplicio> sacerdotio α || 19 expertae tantum (tae t *in ras. scr.* **M**^{2}, *scr.* **M**^{3}) **M** || 20 stupro *corr. ex* strupo **M**^{1} || 21 stupro **M**^{1} *corr.* **M**

Pars altera. Vnus illi versus obicitur, ne hic quidem totus. non oportet, inquit, scribere carmen. multum interest, obiurges an punias. incesti damnari nulla potest, nisi cuius violatum corpus est. quid, tu putas poetas quae sentiunt scribere? vixit modeste, castigate; non cultus in illa luxuriosior, non conversatio cum viris licentiosior; unum crimen eius vobis confiteor: ingenium habet. quidni invideat Corneliae, quidni illi, quae Catonem peperit, quidni sacerdotes parientibus?

Extra. Varivs Geminvs apud Caesarem dixit: Caesar, qui apud te audent dicere, magnitudinem tuam ignorant, qui non audent, humanitatem. ||

MPαβν 1 onus **P** || ille uersas M^1 *corr.* M^3 uersus illi **P** || nec M^3**P** || 3 incesti *corr. ex* incesta **M** || cuius (ius *in ras.* M^3) **M** || 4 est corpus α || 5 luxoriosior **M** || 7 *prim.* quidni] quidm (?) M^1 *corr.* M^3 || *sec.* quidni] quidm (?) M^1 *corr.* M^3 || *tert.* quidni] quidnil (?) M^1 quid nisi (si *in ras.*) M^3 || 9 marius **P** || geminis M^1 *corr.* M^3 || 10 te// **M** || 11 audent *om.* **P** || explicit liber . VI . incipit liber VII **M** incipit . V . **P** explicit liber VI . incipit septimus . prologus α

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBER SEPTIMVS.⟩

Seneca Novato, Senecae, Melae filiis salutem.

1 Instatis mihi cotidie de Albucio: non ultra vos differam, quamvis non audierim frequenter, cum per totum annum quinquiens sexiensve populo diceret *et* ad secretas exercitationes non multi inrumperent, quos tamen gratiae suae paenitebat. alius erat, cum turbae se committebat, alius, cum paucitate contentus erat. incipiebat enim sedens et, si quando illum produxerat calor, exsurgere audebat. illa intempestiva in declamationibus eius philosophia sine modo tunc et sine fine evagabatur; raro totam controversiam implebat: non posses dicere divisionem esse, non posses

CDvM 3 senecae *corr. ex* senerae **M** *om.* **VDv** || meiae **B** malae **M**[1] *corr.* **M**[3] || filiis *om.* **CDv** || 4 instantis **V**[1] || cottidie **A** cotidiae **VM**[1] *corr.* **M**[3] quotidie **D** || albutio **VDvMP** || 5 quauis **AB** || audieram **CDvv** audierim ⟨eum⟩ *β*, *fort. recte* || *fort.* *⟨eum,⟩ cum || *quinquiens] quinquies **O** || 6 exiensue **AB** exiensut **VDv** sexiesue (*post.* s *in ras.* **M**[2]) **M** || et *add. Kss* || 7 interrumperent **M**, *fort.* iter rumperent *Gz* || quos] **VDvMβ**; ques **A** quaes **B** || 8 commitebat **A** || paucitatem **CDv** || *contentus erat] *αv*; contempserat **CDvM**[1] contempt **M**[3]**Pβ** || 9 exurgere **Dv** || 10 audiebat **A**, *fort.* *solebat *vel* adsuerat *(si vák); cf. Suet. de rhet. 6 (p. 271, 14 R.)* || illu **A** || intempestiba **AB** i- pestuo (?) **M**[1] *corr.* **M**[3] || 11 amodo **AB** || *post.* sine] ine **M**[1] *corr.* **M**[2] || gabatur **B** || contrauersiam **M** || 12 *priore loco* posse **AB** || *post. loco* pos *corr.* **M**[3]

declamationem; tamquam declamationi multum deerat, tamquam divisioni multum supererat. cum populo dicebat, omnes vires suas advocabat et ideo non desinebat. saepe declamante ‖ illo ter bucinavit, dum cupit in omni controversia dicere non quidquid debet dici, sed quidquid potest. argumentabatur moleste magis quam subtiliter: argumenta enim argumentis colligebat et, quasi nihil esset satis firmum, omnes probationes probationibus aliis confirmabat. erat et illud in argumentatione vitium, quod 2
quaestionem non tamquam partem controversiae, sed tamquam controversiam implebat. omnis quaestio suam propositionem habebat, suam exsecutionem, suos excessus, suas indignationes, epilogum quoque suum. ita unam controversiam exponebat, plures dicebat. quid ergo? non omnis quaestio per numeros suos implenda est? quidni? sed tamquam accessio, non tamquam summa. nullum habile membrum est, si corpori par est. splendor orationis, quantus nescio an in ullo alio fuerit. non hexis magna, sed phrasis. dicebat enim citato et effuso cursu, sed praeparatus. ex-

CDvM 1 *priore loco* declamatione **A** ‖ i multum deer *in ras.* **V** ‖ 2 dicebat] *Konitzer;* dicerat **A** diceret **BVDvM** ‖ 4 bucinabit **C** buccinauit **Dv** ‖ controuersa **AB** ‖ quicquid **VDvM** ‖ 5 dicit **AB** dici// **V** ‖ quicquid **VDvM** ‖ argumetabatur **V** ‖ 6 subtuliter **B** ‖ colligebat] **VDvMβ**; colligeba **AB** colligabat '*vetus lectio*' *apud Pincianum (Isaacius Pontanus)* ‖ et *om.* **MP** ‖ 7 //satis **M** ‖ 8 aliis *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} ‖ quod *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} ‖ 9 notam quam **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 10 *verba* implebat . . . controversiam *(v. 12) om.* **M**^{1} *in marg. add.* **M**^{2} ‖ *verba* omnis . . . habebat *om.* **CDv** *add.* **τ** *(sed* implebat *scr.)* ‖ questio **M**$^{(2)}$**Pα** ‖ habebat] implebat **τ** ‖ 11 excusationem **τM**$^{(2)}$**Pαβ** ‖ *verba* suos . . . quaestio *(v. 13) om.* **CDv** *add.* **τ** (*sed om.* suos excessus) ‖ 12 unam **M**$^{(2)}$ ⟨in⟩ unam **M**^{3} ‖ plures *del.* **M**^{3} ‖ 13 dicebat] dicebat ⟨suam ex(ac P)cusationem⟩ **M**^{3}**P** ‖ non] numquid **τ** ‖ ⟨quae⟩ per **D**^{2} ‖ 14 ⟨non⟩ est **D**^{2} ‖ non] sed **D** ‖ 15 habile (h *in initio versus scr.* **M**^{2}) **M** ‖ si *corr. ex* sed **V** ‖ corpore **AB** ‖ par// (s *eras.*) **V** ‖ 16 quantos **AB** ‖ nestio **B** ‖ in ullo] *wav*; in nullo **ABM** in illa **P** ulli (alii) **β**; *cf. 9, 5, 15; F. Becher Phil. undsch. 3, 466; Seyffert-Ml ad Cic. Lael. p. 129* ‖ hexis] *Bs;* exhis **C** texis **M**^{1} sis **M**^{3}**α** thesis **τPβ** lexis **Dv** *(Ven); cf. Quint. 10, 1, 1* ‖ 17 pharasis **C** frasis **M** ‖ ato . .] **τ**; citato (*om.* **D**^{1}) effuso cursu **CDv** citato cursu et effuso **M** ‖ praeratus] (*corr. ex* praeparatis) **V**; praeparatis **AB** praeparato **M** praeparata **Dv** ‖ emporalis **VDv** ///temporalis (ex *eras.*) **M**

temporalis illi facultas, ut adfirmabant qui propius norant, non deerat, sed putabat ipse sibi deesse. sententiae, quas optime Pollio Asinius albas vocabat, simplices, apertae, nihil occultum,

3 nihil insperatum adferentes, sed vocales et splendidae. adfectus efficaciter movit, figurabat egregie, praeparabat suspiciose. nihil est autem tam inimicum quam manifesta ‖ praeparatio; apparet enim subesse nescio quid mali. itaque moderatio est adhibenda, ut sit illa praeparatio, non confessio. locum beate implebat. non posses de inopia sermonis Latini queri, cum illum audires: tantum orationis cultae fluebat; numquam se torsit, quomodo diceret, sed quid diceret. sufficiebat illi in quantum voluerat explicandi vis; itaque ipse dicere solebat, cum vellet ostendere non haesitare se in electione verborum: cum rem animus occupavit, verba ambiunt. inde aequalitatem in illo mirari non licebat. splendidissimus erat: idem res dicebat omnium sordidissimas; acetum et puleium et [Damam et Philerotem] lanternas et spongias, nihil

CDvM 1 ilti **AB** ‖ propicius **M** ‖ 2 derat *(fort. recte)* **C** *corr.* **V**¹ deerant (n *del.*) **D** ‖ putabatur **M** ‖ obtime (-mae **B**) **CM** ‖ 3 polio asinio **M**¹ *corr.* **M**³ ' vocabat] **Mβ**; uiolabat **CDv**, *fort.* violas vocabat *Schott, fort.* vocitabat *Gz* ‖ aperte **C** ‖ ocultum **AB** ‖ 4 inseparatum **C** *corr.* **τ** insperatum// **M** ‖ adferentes ..] **Mτ**; adferent (-rens **VD**²) esse (es **D**¹) duo tales (uocales **D**²) **CD** afferens esse duo uocales *corr. ex* afferentes duo tales **v** ‖ splendide **AM** ‖ affectius (*prius* f *in ras.* **V**) **C** ‖ 5 efficacite **C** efficaciter (*post.* c *in ras.* **M**³) **M** ‖ ae(e **A**)gregiae **C** ‖ suspitiose **BVv** ‖ 6 autem *om.* **Dv** ‖ ⟨causae⟩ tam *Gz* ‖ inicum **AB** iniquum **VDv** ‖ 7 nestio **B** ‖ adhibenda est moderatio **M** adhibenda moderatio est **P** ‖ 8 fessio **AB** ‖ beatae **C** ‖ 9 de impia **AB** de uitio **VDv** ‖ sermonis *corr. ex* sermones **M** ‖ quari **A** quacri **BVM** ‖ 10 culte **A** ‖ 11 *verba* sed quid diceret *om.* **CDv** ‖ sufficiebat *corr. ex* sutitiabat **M** ‖ 12 ipsi **B** ‖ ostendere// (t *eras.*) **V** ‖ haesitare *corr. ex* haesitares **M** ‖ 13 felectione **A** flectione **B** selectione **VDv** ‖ ueruorum **AB** ‖ rem animus] **Mτ**; re manibus **AB** pre (prae **Dv**) manibus **VDv** ‖ occupauere **D** ‖ 14 *inde aequalitaten., qualitate **A** indequalitatem **BV** ine(inae **Dv**)qualitatem **DvMβτ** ‖ non *o* licebat] (*corr. ex* libebat) **D**²**v** *(Schg)*; libebat **CD**¹**M** libeat **Pα** ‖ sple mus **V** ‖ 15 irat **B** ‖ ide **M**¹ *corr.* **M**², ⟨at⟩ idem *Linde* ‖ acetum *Böhmer progr. gymn. Olsnensis 1866, 17* ‖ 16 *Damam et Philerotem *vorum nomina a grammatico quodam adscripta esse ratus, qui sor*...

putabat esse, quod dici in declamatione non posset. erat autem 4
illa causa: timebat, ne scholasticus videretur. dum alterum vitium
devitat, incidebat in alterum nec videbat nimium illum orationis
suae splendorem his admixtis sordibus non defendi, sed inqui-
nari; et hoc aequale omnium est, ut vitia sua excusare malint
quam effugere. Albucius enim non, quomodo non esset schola-
sticus, quaerebat, sed quomodo non videretur. nihil detrahebat
ex supervacuo strepitu; haec sordida verba ad patrocinium alio-
rum adferebat. hoc illi accedebat inconstantia || iudicii: quem
proxime dicentem commode audierat imitari volebat. memini
omnibus illum omissis rebus apud Fabianum philosophum tanto
iuveniorem, quam ipse erat, cum codicibus sedere; memini ad- 5
miratione Hermagorae stupentem ad imitationem eius ardescere.
nulla erat fiducia ingenii sui et ideo adsidua mutatio; itaque dum
genera dicendi transfert et modo exilis esse volt nudisque rebus
haerere, modo horridus et valens potius quam cultus, modo brevis

'trivialibus verbis' (cf. Suet. de rhet. 6) adiungeret; dammam et philerotem **M** *om.* **CDv** || lanternas (*prius* n *del.*) **v** laternas **M²D** || et spongias] *αβv*; et (*om.* **Dv**) fi(phi **Dv**)lorotem spongias (sphogias **A** spogias **B** sphongias **VD?v**) **CDv** et sphogias **MP**, *fort.* et phileroton spongias *vel* et psilothrum et spongias *Bs* || *de interpunctione verborum cf. Hor. epist. 1, 1, 38 sq.*

CDvM 1 quid **A** || dici in ⟨dici in⟩ (in dici *del.* **A²**) **AB** || 2 alterum] aliud **M** || 3 deuitabat **VDv** || incidat **M¹** incidit **M³** || alterum] aliud **M** || *verba* nec . . . splendorem *(v. 4) om.* **CDv** *add.* **τ** (*sed om.* illum) || 4 admixtum⁄⁄ **M** | sortibus **A** || defendis **AB** || 5 et] set *Kss*, scilicet *O. Jahn* || malin **A** mali **B** || 6 effug⁄⁄ere **M** || albutius **ADvM** || *verba* quomodo . . . sed *(v. 7) om.* **CDv** *add.* **τ** || comodo **M¹** *corr.* **M³** || 7 querebat **M¹** *corr.* **M²** || non *om.* **Dv** || 8 patrocinum **M¹** *corr.* **M²** patrocinia **D¹** || aliorum] altorum *Reifferscheid* || 9 hoc] huc *Kss; cf. ad p. 45, 16* || accedebat] **Pα**; accidebat **O** || 10 proximae **V** || commodet uiderat **A** || 11 illūm omnibus **M** || illum ⟨rebus⟩ **D** || 12 iuniorem **P** || com **M** || licibus **AB** condiscipulis **VDv** || admiratione *corr. ex* adminitione **M** || [ermagorae] **βτ**; hermacotae **C** hermaeotae **Dv** hermagota **M¹** hermagata **M³** ıagora **P** || imitatione **A** imitationes **M** mirationem **D** || ardescere] (*corr.* ddescere) **M**; arescere **CD**, *fort.* marcescere *Karsten* || 14 erat *om.* **CDv** || tia **C** || ingeni **A** || 15 transferet **M¹** transferret **M³** || et modo exilis] ei ⁷**Dv**) exillis (exilis **D²**) **CDv** modo exilis **Mβ** || uult **VDvM** || 16 brebis **AB**

et concinnus, modo nimis se attollit, modo nimis se deprimit, ingenio suo inlusit et longe deterius senex dixit quam iuvenis dixerat; nihil enim ad profectum aetas ei proderat, cum semper studium eius esset novum. idiotismos est inter oratorias virtutes res, quae raro procedit; magno enim temperamento opus est et occasione quadam. hac virtute varie usus est: saepe illi bene cessit, saepe decidit. nec tamen mirum est, si difficulter adprehenditur vitio tam vicina virtus. hoc nemo praestitit umquam Gallione
6 nostro decentius. iam adulescentulus cum declamaret, apte et convenienter et decenter hoc genere utebatur; quod eo magis mirabar, quia tenera aetas refugit omne, non tantum quod sordidum sed quod sordido simile est. raro Albucio respondebat fortuna, semper opi||nio: quamvis paenituisset audisse, libebat audire. tristis, sollicitus declamator et qui de dictione sua timeret, etiam cum dixisset: usque eo nullum tempus securum illi erat. haec illum sollicitudo fugavit a foro et tantum unius figurae crudelis eventus. nam in quodam iudicio centumvirali, cum diceretur iurisiurandi condicio aliquando delata ab adversario, induxit
7 eiusmodi figuram, qua illi omnia crimina regereret. placet, inquit,

CD*v*M 1 concinnus *corr. ex* concintnus **M** || *verba* modo ... attollit *om.* **CD*v*** *post.* se *om.* **M** || 2 longe] lon **C** *corr.* **V**^{2} || *verba* quam ... profectum *(v. 3) om.* **CD*v*** | 3 perfectum **M** || aetas ei] **M**; aestas **AB** aestas (aetas **V**^{2}**D*v***) ei ⟨non⟩ **VD*v*** dum *v* || studium *corr. ex* stidium **M** || 4 esse **AB** || ideotismos **AB** idiotissimus **M** || horatorias **B** || res ⟨ponere⟩ quae raro procedunt **D*vτ*** || 5 que **M** || 6 hac] ac **D*v*M** || uarie *corr. ex* uariae **M** *om.* **CD*v*** || 8 prestit **M** || gallionem **AB** 9 dicentius **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || adolescens (*sup.* o *eras.* u) **M** || 10 et decenter *om.* **M** | *verba* quod ... simile est *(v. 12) om.* **CD*v*** || 12 albutio (albutius **P**) **O** || 13 fortuna (u *in ras.*) **M** || *verba* fortuna ... libebat *bis scr.* **AB**, *priore loco* poe(pe **A**)nitusset audisset, *posteriore* pae(pe **B**)nituisset audisse (-set **B**); *iterata vocabula del.* **A**^{2} audisse *om.* **M** || 14 audiret **CD*v*** || *verba* tristis ... declamator *om.* **M** || *fort.* sollicitus, sui calumniator *Mg* || 15 etia **B** || securi **M** || illi *om.* **CD*v*** || 16 solicitudo **I** et tantum] *βv*; et tamen **CD*v*P** etamen **M**^{1} ettamen **M**^{2} || 17 *cf. Suet. de* in] **M**; id **AB** illi **VD*v*** || iuditio **B** || 18 conditio **VD** || aliqua ***τ*** || delata] *f. p. 271, 5)*; iacta **AB** facta **VD*τ*** fac **T**, lata *Gr* || introduxit **D**^{1} || 19 fig qua] **VD*v*M*τ***; quia **AB** || regereret] **M**^{2}; regere et **C** inrogaret (*rad. corr.* r-rogaret **D**) et **V**^{2}**D*v*** retegeret ***τ*** regeret **M**^{1} regerent **P** retegerent *α* *β*

tibi rem iureiurando transigi? iura, sed ego iusiurandum *mandabo*: iura per patris cineres, qui inconditi sunt, iura per patris memoriam; et executus est locum. quo perfecto surrexit L. Arruntius ex diverso et ait: accipimus condicionem; iurabit. clamabat Albucius: non detuli condicionem; schema dixi. Arruntius instabat. centumviri rebus iam ultimis properabant. Albucius clamabat: ista ratione schemata de rerum natura tolluntur. Arruntius aiebat: tollantur; poterimus sine illis vivere. summa rei haec fuit: centumviri dixerunt dare ipsos secundum adversarium Albucii, si iuraret; ille iuravit. Albucius non tulit hanc contumeliam, sed iratus calumniam sibi imposuit: numquam amplius in foro dixit; erat enim homo summae probitatis, qui nec facere iniuriam nec ||
pati sciret. et solebat dicere: quid habeo, quare in foro dicam, 8
cum plures me domi audiant quam quemquam in foro? cum volo dico, dico quamdiu volo, assum utri volo. et quamvis non

CDvM 1 tiui **AB** || trassigi **A** trasigi **B** || *cf. Quint. 9, 2, 95* || iurea **A** || mandabo] *Gz;* dabo **O**, dictabo *Gr,* praeibo *Vsener* || 2 *post.* per] pe **AV** *corr.* **V**¹ || 3 memoria **M**¹ *corr.* **M**³ || est] sum **AB**, *fort.* est suum *Bs, fort.* *est eum || profecto **C** *corr.* **τ** || arrumtius **C** aruntius **M** || 4 aut **M**¹ ait (i *in ras.*) **M**² || cepimus **M**¹ acepimus **M**² accepimus **M**³ || conditionem **BV** || iurauit **O** || 5 albutius **BVDM** || conditionem **BVv** || scema dixit aruntius **M** || 6 centum uiribus **M**¹ *corr.* **M**² centum uiris **M**³ centuuiri rebus **D** || *verba* properabant ... ratio- *(v. 7) om.* **CDv** *add.* **τ** || properabánt] *Pincianus;* properabat **M** proparabat **P** se parabant *β (Schott)* || albutius **M** || 7 tollantur **VDv** || arrumtius **AB** || agebat **M**¹ *corr.* **M**³ || 8 poteribu.. **AB** || uire **M**¹ *corr.* **M**² || fuit] **Mτ**; summa **CDv** *del.* **A**² || 9 albutii **BVvM** || 10 iuravit] **M**; iuraret **A**¹**B** *del.* **A**² *om.* **VDv** || albuius **A** albutius **BV** || contomeliam **B** || 11 iuratus *He* || siuimposuit **A** siui inposuit **B** || dixit] **MPτ**; dix **CDv**, dicere *He* || 12 qui nec] quin eo **V** || iniuriam *om.* **CDv** || 13 patesceret **A** patisceret **V** || *verba* et ... quid *om.* **CDv** *add.* **τ** || sobat **M**¹ *corr.* **M**³ || in] hi **Dvτ** || foro dicam cum lu *om.* **CDv** *add.* **τ** || 14 -res] reges **Dvτ** || domi *corr. ex* dominibus **M** || uam quemquam *om.* **CDv** *add.* **τ** || faro **M**¹ *corr.* **M**³ || 15 *post* volo dico **M**² *(in arg.) et* **Pαβτ** *add.* : assum utri (ut tibi **P** uti **ατ** ubi *β*) uolo dico (dico *m.* **τ**); *tria vocabula* assum utri volo *post* quamdiu volo *transp. vg,* *dico oc loco servavi; cf. Pincianus ad. h. l. et J. Brzoska de canone dec. orat. Att. uaest. (Vratislaviae 1883) thes. 10* || assum utri uolo *om.* **O**

fateretur, delectabat illum in declamationibus, quod schemata sine periculo dicebantur. nec in scholasticis tamen effugere contumelias poterat Cestii, mordacissimi hominis. cum in quadam controversia dixisset Albucius: quare calix si cecidit frangitur, spongia si cecidit non frangitur? aiebat Cestius: ite ad illum cras; declamabit vobis, quare turdi volent, cucurbitae non volent.
9 cum dixisset Albucius in illa *de* fratre, qui fratrem parricidii damnatum in exarmata nave dimisit: 'inposuit fratrem in culleum ligneum', Cestius eandem dicturus sic exposuit controversiam: quidam fratrem domi a patre damnatum noverca accusante, cum accepisset ad supplicium, imposuit in culleum ligneum. ingens risus omnium secutus est. sed nec ipsi bene cessit declamatio; paucas enim res bonas dixit. et cum a scholasticis non laudaretur, nemo, inquit, imponit hos in culleum ligneum, ut perveniant nescio quo terrarum, ubi calices franguntur, spongiae non franguntur? video, quid velitis: sentententias potius audire || quam iocos. fiat: audite sententias in hac ipsa controversia dictas.

CDvM 2 dicebamur A dicebatur M^1 *corr.* M^2 || scholas CDv scolasticis τPv | *verba* tamen . . . poterat *(v. 3) om.* CDv *add.* τ || efugere τ || 3 in *om.* B || 4 contrauersi A controuersi B || albutius BVDM || calix sic accidit A si calix ceciderit M || 5 si cecidit] sic accidit A cecidit M || ⫽agebat (o *vel* b *eras.*) M^1 *corr.* M^3 || 6 declamauit AB declamabit *rad. corr. ex* declamabat M | *prius* volent] uolant M || cucuruitae AB || *post.* volent] uolant M || 7 albutius BM^2 | illa de] *Schg;* illo O || fratre] BV; fratro A *om.* M || parricidi AB || 8 *prius* in *om.* CDv || exar⫽mata (i *eras.*) M || 9 eandem] VDvv; eadem ABMP || dicturur A || 10 patre *corr. ex* patce M fratre Dv || 11 supplitium B || colleum M^1 *corr.* M^3 | 12 risum M^1 *corr.* M^2 || secutus est *om.* CDv *add.* τ, *fort.* consecutus *Ml* || sed] ⟨ne⟩ sed A^{1}B || ipse M^1 *corr.* M^3 || declamaccio M || 13 paucas *corr. ex* pauces A *corr. ex* pauscas M || uonas AB || et] τM; sed CDv || a *om.* CDv *add.* τ || sco(scho Dv)lasticis ⟨dixit⟩ (dixit *del.* A^{2}τ) CDv || 14 non uel nec τ || inponeret D || hos] ⟨in⟩ hos A^{1}B || 15 *verba* spongiae nc guntur *om.* M || spongias C *corr.* V^2 || 16 non *post* calices *(v. 15)* *R. Wachsmuth, fort. recte* || ideo quid (quit B qui V^{2}Dv) CDv uideo (-id τPα) τMPα || 17 fiat: audite] τM; audite fiat AB audite VDv | uersias AB

I.

Mortua quidam uxore, ex qua duos filios habebat, duxit aliam. alterum ex adulescentibus domi parricidi damnavit; tradidit fratri puniendum: ille exarmato navigio imposuit. delatus [est] adulescens ad piratas archipirata factus est. postea pater peregre profectus captus est ab eo et remissus in patriam. abdicat filium.

ALBVCI SILI. De fratre nec iudicare audeo nec loqui: uno 1
nomine *ei* et gratias ago et gratulor, quod patrem servare potuit mori iussus. tanta tempestate confusus neque aestimare quicquam neque dispicere potui. plura tibi crimina, pater, fortuna torquente, quam quae videris ipse nosse, indicabo. solutum mihi fratrem tradideris an alligatum, nescio: quantum ad meum stuporem attinet, etiam fugere potuit; nec satis memineram, tale *ministerium mihi pater an noverca mandasset,* ministerium an poenam esse voluisset, vindictam parricidii an parricidium. insui culleo fratrem iubes? non possum, pater. non ignoscis? an non credis? ego contendo ne te quidem posse, si quis tibi dixisset tyrannus: veni, tuis manibus filium insue. in hoc opere potes oculis tuis, potes manibus *tuis* uti? potes audire inclusi filii

CD 2 *ante* mortua *in* **O** *legitur* thema; **del.* ‖ quidem **C** *corr.* **V**[2] ‖ 3 parricidū **A** parricidii **VD** ‖ 4 dampnatum **VD** ‖ patri **C** *corr.* **V**[2] ‖ ille ⟨eum⟩ **E** ‖ 5 *est *del.; om.* **VDE** ‖ archipirata] **DE**; arcipirata **C** ‖ 6 factum **AB** ‖ *verba* est . postea . . . profectus *bis scr.* **AB**, *post. loco* postea . . . profectus *del.* **A**[2] ‖ 7 patria abdicate **AB** ‖ filium] **E**; illum **O** ‖ 8 silli **O** ‖ frata **B** ‖ 9 ei et] *Kss;* et **C** *om.* **D**, ei *Bs, Mg* ‖ *fort.* loqui; ⟨quoi⟩ uno n. et *Gz* ‖ 10 iustus **AB** ‖ neque . .] nequaestimare **AB** ‖ 11 dispicere] **D**[2] *(Ven);* displi- **O** despicere **τ** (*cf.* **E**) ‖ plura tibi] *Fb;* pluratiui **A** plurantiui **B** plura ui **VD** ‖ 12 nosre **A** ‖ solutu **AB** ‖ 15 *verba* ministerium . . . mandasset . **E** ‖ 16 penam **A** ‖ uoluisses **VD** uoluisses ⟨an⟩ **τ** ‖ parricidii an] *cf.* **E**; ⟩ parricidia in (parricidia *del.* **A**[2]) **AB** an **VD** ‖ 17 colleo **V**[1] ‖ fratres **AB** ‖ ā **B** ‖ 18 nec **VD** ‖ quidem] quid **AB** ‖ quis] q̄ **B** ‖ dixerit *Gz* ‖ 19 in- e **C** *corr.* **V**[2] ‖ 20 * tuis *add. post.* potes] potest **A** ‖ inclusii **AB**

gemitum? si potes, timeo, ne innocentem damnaveris; si non potes,
2 quid frater in fratrem non posset, patrem testem dedi. quid accusas, quod inpunitatem fratri dederim, quom fato consilium meum victum sit? a me frater ut viveret non impetravit, ut fugeret non impetravit: nihil aliud impetravit, quam ut aliter quam in culleo moreretur. malam causam habeo, ut inter fratres. ubi spes? in gubernaculo? nulla est. in remigio? ne in hoc quidem est. in comite? nemo repertus est naufragi comes. in velo? in *antemna?* omnia [paene] instrumenta circumcisa sunt, adminiculum spei nullum est. patri sum excusandus an fratri? de filio tuo hoc respondeo: quamdiu in patrio solo morari licet, civis est: proiectus in mare quidquid post exilium et naufragium vel facit vel patitur ab omni foedere vitae communis abstractus, poenarum eius pars est, non nequitiae opus est. sed aliis querentibus te
3 ipsum testem dabo, non esse piratam. ego illi terrae, ego lucis conspectum, ego etiam mortis humanae facultatem abstuli; Fortuna ipsa, quae miserita eius est, nihil tamen illi praeter mare reliquit. 'moriendum' *inquit* 'est mihi; pater iussit: neque ego te deprecor, ne moriar, nec tibi licet non facere quod iussus es. inter patrem iratum et fratrem moriturum arbitrium pietati tuae

CD 2 patrem] pater **AB** || dedit **V**²**D**¹ || incusas **D**¹ || 3 quom] *Gr* (cum); in quod (quo **VD**) **O**, quod *He,* an quod *Bs spic. cr. 13* || fato *corr. ex* facto **B** facto **VD** || 6 causam malam **V**¹**D**, *transpositionis signa add.* **V**² || 7 nullum *He, O. Jahn, quod probaverunt Mg et Ritschl* || remigio? ne in] *Bs;* regimionem **A** remigionem **BV** remigio non est *corr.* **V**¹ *et sic* **Dτ**, remigio? ne *vg (Ritschl)* || haec (nec **D**²) quidem **D** ecquid ⟨non⟩ **τ** || 8 naufragii **VDE** || 9 antemna] *Ballas;* arte in **AB** arte **VD**, artemone *Ritschl* || poene **B**, *del. Ml, Mg* (*cf.* **E**) || omnia pone instrumenta: circumcisa *R. Heinrich, Gz* || adinmiculum **A** || 10 spei nullum] **E**; ⟨in⟩ spe (spei **B**) nu(mu **V**)llum (in spei *del.* **B**²) **O**, inde spei nullum *Klussmann* || an] ad **AB** at **VD** ac **τ** || 11 marrari **A** || 12 exilium *bis scr.* **AB** *post. del.* **A**² || 13 federe **B** || 14 est, non] *Gr;* non est **O** est **τ**, non et … non *Thomas, Mg* || pars ⟨est⟩, non est nequitiae opus. sed *Ritschl* || alis … quaerentibus **VD** || 15 locis **C** *corr.* **V**¹ || 17 miserita] *Schg;* miserit **C** emise… miserta **τ** || praeter] p̄t̄ **B** || 18 relinquitur **D** || inquit *add. Schg* || 19 m… nec tiui **AB** || non] nec **A** || 20 aruitrium **AB** || piaetati **BV**

necessarium || suscipe: sanguinem meum patri refer, culleum mihi
remitte; volo mori, sed pura manu tua; hoc pietatis tuae munus
ad inferos perferam, licuisse mihi per fratrem aliter quam parri-
cidae mori'. Asini Pollionis. Aequas mihi praebete aures: dabo 4
vobis etiam damnatum absolvendum. 'vivit' inquit 'frater'; non
credo. 'servavit' inquit 'me'; fecisti, ut crederem. haec est summa
rerum gestarum: in ea domo, in qua facile parricidium creditum
est, ego fratrem occidere non potui, frater patrem *servavit.* 'quid
mihi cum ista tabula? semel mori volo'. Q. Hateri. Emicabant
densis undique nubibus fulmina et terribili fragore horridae tempe-
states absconderant diem: imbres undique et omnia procellis sae-
vientia; expectat, inquam, parricidam mare. intumuerat subitis
tempestatibus mare iustis quoque navigiis horrendum. fateor,
fateor, dixi: fratrem tibi, si innocens est, Fortuna, commendo.
inveni relictum [etiam] a naufragis navigium, fragmentum, infe-
lix etiam navigaturis omen, quod si quis gubernator vidisset, iter
suum distulisset. naufragus a litore emittitur. Marcelli Aeserxini. 5
Habes, inquam, frater, si innocens es, navigium, si nocens, cul-
leum. non feci parricidium et — quam facile erramus homines!
— factum putavi. deliberabam, an parerem patri: 'frater', inquit
'tu primus in domo parricidium facies'. Argentari. Quod iusseras

CD 2 moriri **A** || pura] τ; plura (l *del.* **D**) **O** || 3 aliter] τ; aliquem **O** || 4 asinii **VD** || 5 obsolbendum **AB** obsoluendum **V**¹ || 7 ea *om.* **AE** | 8 ⟨nec⟩ frater patrem *Schg, fort.* *⟨, non potuit⟩ frater patrem || servavit *add. Ml* || 9 Q. Hateri] quid (qui **B** quī **V**) cateri **C** q. caterii (c *del.*) **D** quinti aterii τ || 10 terriuili fracore **AB** || tempestatis **A** || 11 saeuientiam **A** || 13 nauigis **AB** || fateor, pater, dixi: *Gz* || 14 dixit fratrem tiui si noncens **AB** || conmendo **AB** || 15 *verba* inveni . . . navigium, *quae in* **O** *post* facies *(v. 21) leguntur, huc transp. Kss* || inveni relictum] *Fb;* inuenire locum **O** || *etiam *del. ut ex vers. sequenti anticipatum* || a] an **A** || reiiculum etiam naufragis *Gz* || fracmen-
·um **AB** || 16 quid **V**¹ || iter] uitem **O** || 17 a] e **D** || litore] **AE**; littore **BVD** ||
8 innoces **B** || eculleum τ || 19 ficile herramus **AB** facillime erramus **VD** ||
nnes **E** || 20 frater] τ; fratrem **O** || 21 tu primus] τ; turrimus **C** turinus **D** ||
ost facies *in* **O** *ea sequuntur, quae in v. 15 tralata sunt; haec hoc loco servavit*
verba habes . . . culleum *(v. 18) post* naufragis navigium *collocavit R. Wachs-*
uth quaest. cr. 11 coll. § 22

factum est: periit frater. 'vivit' inquit 'et me dimisit'; bono argumento probatur vivere. utrasque ad caelum manus sustulit: ‖ 'si nihil umquam impie cogitavi, *si* patrem meum etiam damnatus diligo, di immortales, ve*ri* re*rum* omnium iudices, adeste'. si aliter sentiret, infelicia sibi imprecatus est maria: sic navem suam rexit.
6 Blandi. Iacebat in litore navigium, quod etiam integrum infeliciter vexerat. credam parricidam, si *tibi proficiscenti navigium suum reddidit. sub*ito mihi non sentienti ferrum cum animo pariter excidit; torpent manus, et nescio qua perturbatione tenebrae stupentibus offunduntur oculis. intellexi, quam difficile esset parricidium facere, etiam quod imperaret pater. ita mihi, quae sola miseros in domo nostra respicis, Fortuna, succurras, ita mihi contingat aut honeste degere aut mori, ita ex domo nostra ego sim ultimus reus, ut ille iurabat meliorem se novercam habuisse quam
7 fratrem. Corneli Hispani. Fateor, volui occidere; sed tunc intellexi, quam difficile esset parricidium. 'ego' inquit 'patrem occidere volui? ne nunc quidem possem'. pater noster navigavit sereno die, tranquillo mari, auspicato itinere, integra nave. quid hoc est? felicius navigavit damnatus quam qui damnaverat. 'vade' inquit; 'patrem te habere mihi non licuit, habebo patronum; revertere'. magnum pietatis argumentum filio carus pater etiam post supplicium. utrum vobis videtur innocentiam apud piratas didicisse, *an ne apud piratas quidem perdidisse?* Arelli Fvsci patris.

CD 3 impiae B ‖ si *om.* O ‖ 4 di . .] BDτ; dū (dii *corr.* A²) mortales A si inmortales V ‖ veri rerum] *Gz;* uerum O ‖ 5 praecatus C *corr.* V² ‖ 6 iacebat] Eτ; latebat O ‖ litore] ABE; littore VD ‖ 7 vexerat] E; uexaret O ‖ parricidam, si . . . subito] E; parricidam (-danon V -damnon D) si to O ‖ 9 nestio B ‖ stupetibus A ‖ 11 imperasset E ‖ 13 degere] *R. Heinrich, Gz (cf. Hor. carm. 3, 29, 42; Tac. ann. 4, 57);* dicere O uiuere τ, vincere *Petreius,* redire *Schg* ‖ 14 *fort.* mitiorem *Kss* ‖ qua AB ‖ 16 facele A ‖ parr *cf. v. 10* ‖ 17 possem] *R. Wachsmuth;* possum O, possim *Gz* ‖ neg 18 naui VD²E ‖ quid *corr. ex* quidem D ‖ 19 hos AB ‖ felicius *om.* C *a* negauit A ‖ 20 mihi *om.* A ‖ habeo B ‖ patronum] *Herv;* patroci 22 utrumque (que *del.*) D ‖ 23 *verba* an . . . perdidisse *add.* E ‖

Potuit patrem occidere: ecquem testem timebat? abdicatus a patre quo me conferam? in ‖ maria? non possum: iratos habeo piratas. cum traditus est mihi frater imperatumque, ut sumerem supplicium, si qua est fides, temptari me putavi, an possem parricidium facere. Porci Latronis. Perieras, pater, nisi in parricidam 8
incidisses. Triari. In naufragio navigabat. parum est, quod non occidit patrem, immo etiam integra nave dimisit. etiam pirata dicitur: iterum falso crimine male audit. Cesti Pii. Erat navigium, immo fuerat, sed putre, resolutis compagibus, infelix omen navigationis. 'insue me culleo: certe sentiam maria, non et videbo'. scissa quoque vela fecerant sinus et armatas classes naufraga praecesserat ratis: scires navigare qui servaturus esset patrem. o crudelis et pertinax noverca! post omnia devicta nihilominus saevit. maria iam quiescunt, praedones iam miserentur, irati iam parcunt. ibamus praeter sepulchrum matris, ille mortem timens, ego scelus: expectate, iudices, an fortuna nobis obiciat scelus. iacebat navigium pervetus et attritum salo, vix unius capax animae. veni ad vos victoriam pulchram petiturus, ut probem 9
me parricidam. non occidisti, inquit, fratrem. noverca, audi *ti*bi

CD 1 ⟨Non⟩ potuit *Schg* ‖ ecquem] **τ**; et quem **O** ‖ 2 comferam **C** ‖ mare **D** ‖ piratas] piratos **AB** ‖ 3 fratrem **AB** ‖ 4 temptari] **Dτ**; temp(tem **AB**)taui **C** ‖ possum **A** ‖ parricidiam **V** ‖ 7 integram **B** ‖ etiam] et tamen *Gz* ‖ *verba* etiam . . . fuerat, sed *(v. 9), quae in* **O** *post* patrem *(v. 12) leguntur, hoc loco post* dimisit *ins. Kss praeeunte He misc. phil. 5, 2* ‖ 8 male] **τ**; mal **AB** mala **VD** ‖ 9 putre] patrem **VD** ‖ com(cum **B**)pacibus **C** *corr.* V^1 ‖ 10 *fort.* navigaturis *Gz; cf. p. 275, 16* ‖ insuae **C** *corr.* V^2 ‖ certes sententiam **AB**, certe, si sentiam *Gz* ‖ *et] ea **O**, etiam *Ml,* tamen *Novák, Gz* ‖ 11 scissa] **E**; scio **O** ‖ vela] **E**; uelant **C** uelantur V^2 uela nunc **Dτ** ‖ facerant **A** ‖ 12 ratis] nauis **E** ‖ scires] **E**; sciretsi **A** scirets **B** sciret **VD**, *fort.* sciretis *Bs,* scires -- *Gz* ‖ patrem] *cf. ad v. 7* ‖ 13 o] **E**; hoc **AB** huc V^1 adhuc V^2**D** ‖ delenita *Wachsmuth* ‖ 14 *prim.* iam] iam ⟨secat ratis⟩ **D** *corr.* D^1 ‖ irati] **OE**; tae *Schg* ‖ 15 sepulcrum **B** ‖ morte **AB** ‖ 16 *iudices, an] iudiam **AB** am **VD**, iudices, iam (. . obiciet) *Bs* ‖ *fort.* expectavi, iudices, an (. . obiceret) spectate, iudices, quod (. . obiciat) *Novák* ‖ innobis **A** ‖ *obiciat] obiciet **O** ‖ ulcram **B** ‖ utro homine **A** utrobem me **B** ‖ 19 audi tibi] *Otto, Gz;* audiui **O**, *Gr,* audi vero *Schg*

iucundissimam vocem: fateor me parricidam, occidi fratrem; tutus sum, pater, si hoc probavero? imposui in exarmatam navem: non est *hoc* occidere? nover‖cae quidem numquam satis privignus occiditur. multas rerum natura mortis vias aperuit et multis itineribus fata decurrunt, et haec est condicio miserrima humani generis, quod nascimur uno modo, multis morimur: laqueus, gladius, praeceps locus, venenum, naufragium, mille aliae mortes insidiantur huic miserrimae animae. et hoc occidere vocatur, sed diutius. si quis nunc stat in turba, hoc dicit: huic quisquam parcat, qui fratrem suum occidit et occidisse se probat? componis in domo par, ut alter scelere sit parricida, alter ministerio. inpositus est in navem frater: qualem navem? scitis nihil esse periculosius quam etiam instructa navigia: parva materia seiungit fata. quid vero, si non rudentibus committitur illa anima, non velis, non gubernaculo defenditur? exarmata navis est, utroque patens latere; inponitur miser in naufragium, navigio per se pessum ituro pondus insuper *additur*. ecce navem divinitus armatam: subito visa sunt vela, subito navis coepit erigere se et attollere. magnum praesidium in periculis innocentia. saevum mare volvitur, procellae spumante impetu latera navigii urgent,

CD 1 iucundissima uoce **O** ‖ parricida **AB** ‖ 2 probavero] τ; prohabere **A** probabere **BV** probetur D^1 probabimus D^2 ‖ 3 hoc *add. Kss* ‖ privignus] **D**τ; priuignum **C** ‖ 5 facta (c *del.*) **V** ‖ docuerunt **D** ‖ conditio **BV** ‖ 7 praecaeps **A** ‖ uenenus **AB** ‖ 8 sed] sub **A** ‖ 9 hoc] ⟨et⟩ hoc **VD** ‖ quicquam D^1 ‖ 10 occidisset **AB** ‖ 13 navigia ⟨navigare⟩ *Linde* ‖ 14 fato *vg*, ⟨animam⟩ fato *Bs* ‖ quid vero, si] *Kss;* quod (quidem **T** quid **D**) si uero **OT** ‖ committatur **D**, conectitur (*del.* anima *post* illa) *Bs* ‖ illa materia *Gr,* illa, ⟨non⟩ antemna *Schg,* illa lamina *Gz; cf. Iuvenal. sat. 12, 57* ‖ 15 est] *Schg* (⟨est⟩ et); et **O** ‖ 16 petens **AB** ‖ nauitio **AB** ‖ sae **A** ‖ paessum **B** ‖ 17 *insuper additur] insui (-uit **VD**) **O** infuit **T**, insuper ⟨infert⟩ *Bs,* insuper ⟨addit⟩ *Kss,* inditur (*vel* inicitur *vel* inponitur) *Gr,* insilit *Thomas,* ipse fit N' indit *Gz* ‖ divinitus armatam] *He;* diuinitas armat **O** ‖ 18 visa] $D^2\tau$; ı uella **C** *corr.* V^2 ‖ caepit **A** ‖ erigere se et] *Mg;* et regeres et **AB** et se et **VD** ‖ 19 adtollere **C** *corr.* V^2 ‖ praesidiu **AB** ⟨in⟩ presidium (in c ⟨est⟩ praesidium **D** ‖ innocentiam **A** ‖ 20 marem uoluitur **B** mare ir... **VD** ‖ lantera **AB** ‖ urguent **V**

pulsatur undique navis periculis: innocentia tamen tuta est. o 11
maria iustiora iudiciis! o mitiores procellae patre! quam eiec*it*
*is, vos servav*istis animam! nec hoc tantum divinitus gestum est,
quod pervenit tutus in portum, excipitur classe praedonum; habeat
pater mentem navigandi: || capiatur, iudices, ut illum paeniteat
sententiae suae. 'damnare me noverca parricidii potuit; parri-
cidam facere ne damnando quidem potuit. cognosce innocentiam
meam in mari, quam domi noluisti'. complexu, osculis prosecutus
est: sic patrem parricida dimisit? IVNI GALLIONIS. Multa non ad- 12
gnosco: frater domi damnatus est, ego in publico; illi obiectum
est quod parricidium fecerit, mihi quod non fecerim; ille negabat,
mihi novo patrocinio utendum est: 'fratrem occidi'; in ea domo,
in qua parricidia damnantur, haec innocentia est. video vos in-
vitos audire hoc genus defensionis: malo itaque me vobis inno-
centem probare quam patri. fratrem non occidi, non potui fratrem
occidere; idem timuimus, idem doluimus, idem flevimus, eundem
patrem habuimus, eandem matrem, eandem novercam; mitioris
natura pectoris sum, mollioris animi. non idem omnibus morta- 13
libus natura tribuit ingenium: alius durior est, alius clementior;
apud piratas quoque invenitur qui non possit occidere. putatis me

CD 1 o *om.* C *add.* DE*τ* || 2 eiecit is, vos servavistis] *Hertz praeeunte Kss mus. rhen. 16, 51;* effecistis (-sti A) O, eiecistis *Rom,* eiec⟨it ille [iste *Otto*], ser-vav⟩istis *Kss, Otto,* ⟨morti obiecerat ille, vos salvam⟩ effecistis *Gz, fort.* *eiec⟨it iste, eam vos servav⟩istis || 3 ne B || 4 in portum] *Herv;* in portus ABD importus V || classae AB || *fort.* habebat *Kss,* habebit *Gz* || 5 nauigamdi AB || capiatur] *Fb;* capietur O *(Gz), fort.* capitur *Kss* || iudices] *Kss*; iudex O || 7 nec VD || dampnando (*post.* n *rad. corr. ex* m) V || cognoscae A || 8 qua AB, *fort.* quia *Gz* || 9 parricidam BV[1] || funi C iunii D || 10 domo O *corr.* D[1] || obiaetum AB || 11 fecerat O || 13 parricidiae (*ult.* i *del.* V[2]) V parricida D parricide *τ* || vos invitos] *Frob;* ut inuictos C ut inuitos D[1] uos ut inuitos D[2], iudices, invitos ⟨vos⟩ *Kss* || 14 uouis AB || 15 probari D || *priore l.* fratre B || potuit AB || 16 undem AB || 18 natura *del. Schg* || 19 natura *om.* V[1] || alius] *He (cf. p. 280, 10);* animus O, animus ⟨meus⟩ *corr.* D[1] *(vg),* ⟨huius⟩ animus *τ,* animus ⟨huius⟩ *Fb, qui post. loco* illius *servavit* || durion A || alius] *He;* illius O || clementiora V[1] || 20 *putatis] putas O, putavi *Fb* || me electum] *Fb;* me dicturum O || *fort.* putatisne electum ⟨me⟩ *Gz; cf. p. 280, 23*

electum, ne alius occideret? si mater nostra viveret, puto, illi tradidisset: quod proximum fuit, mihi tradidit. utrum vobis videtur per manus fratris punire filium voluisse, an ablegare privignum? pudet me patrocini mei; timeo, ne, cum coepero narrare, quid fece-
14 rim, dicatis: certe negabas posse te hominem occidere. Mvsae. Traditus est frater puniendus mihi potissimum. quo istud proposito, pater, feceris, apud plerosque disputationem habet: ego, si quid mitius illo tempore voluisti fieri, non intellexi; imposui multum recusantem et insui culleo ‖ postulantem. obicis mihi molliorem animum: alius mitior est [, plus] quam debet, alius saevior quam necesse est, mediis alius adfectibus inter utrumque positus totus in sua potestate est. quidam et accusare et damnare possunt et occidere, quidam tam mites sunt, ut non possint in caput ne testimonium quidem dicere. non possum hominem occidere: hoc vitium et apud piratas invenitur. alii vivere sine rei publicae administratione non possunt, aliis in privato latere et extra omnem invidiam secessisse praecipua tranquillitas est, aliis non potest persuaderi ut matrimonio obligentur, aliis ut careant; sunt qui castra
15 timent, sunt qui cicatricibus suis gaudent. in tanta morum varietate videte, quantulum sit quod excusem: non ambitioni, non inertiae veniam peto; misericors sum, non possum occidere hominem. gratulare, pater, naturae meae: numquam eiusmodi filius parricidium faciet. hoc vitium a te traxisse videor. an non putatis misericordem qui quem damnavit puniendum fratri dedit? centurio Luculli Mithridaten non potuit occidere — dextra simul

CD 2 utro **O** *corr.* **D**^{2} ‖ 3 ⟨noverca⟩ per *Bs* ‖ fratris] **T**; patris **O** ‖ allegare **D** ‖ 4 mei *om.* **V**^{1} ‖ caepero **A** ‖ 8 quid] quis **A** q̅ **B** ‖ mittius **AB** ‖ illo *corr. ex* ollo **V** ‖ voluisti] *Gr;* uoluit **O** ‖ 9 cullec **B** ‖ 10 *plus *del. (adsentitur Novák);* ⟨et⟩ plus *Schg, fort.* puto *Gz; si* plus *hoc loco ferri potest,* *saevior ⟨, plus⟩ *s vid.* ‖ saevior] *(Bs);* seuior **O**, severior *vg* ‖ 11 ininter **C** *corr.* **V**^{2}, et inter 13 quidem **V**^{1} ‖ mites] **D**τ; mittes **C** ‖ 15 apud] caput **A** ‖ sine *corr* sene **V** ‖ 16 pribato **AB** ‖ 17 alis **AB** ‖ 21 hominum **C** *corr.* **V**^{2} ‖ 22 natulae neae **AB** paterna (*post.* a *corr. ex* e **V**^{2}) turae meae **V** ‖ eiusmod 23 putatis] **E**; putas **O** putasne τ ‖ 25 mit(met **V** mith **D**)ridatem **O** ‖ dex

ac mens elanguit — pro bone Iuppiter, Mithridaten quam non dubium parricidam! Pompei Silonis. Gaude, pater: neuter *ex* filiis tuis parricidium fecit. dimisi a portu naufragum. *narra, pater, quomodo te dimiserit sic dimissus.* vis, pater, scire, accusator nocentior sit an reus? conice in alteram navem novercam; illa faciat vota, precetur: si neminem ‖ innocentem accusavit, si privignum immerentem non oppressit: in eos piratas incidet, qui nesciant captos dimittere.

Altera pars. Mvsae. Parricida meus in mari regnat. Sepvlli 16
Bassi. Nega nunc parricidam fuisse quem scis esse piratam. Gavi Sabini. Facinus indignum! damnatus parricida post poenam potuit dicere patri suo: 'morere'.

Divisio. Latro in has quaestiones divisit: an licuerit illi quod iubebat pater facere. non licet, inquit, fratrem necare; *nec iure* ille damnatus erat: non enim iudicio publico ceciderat. ignosce, si diligentior sum, cum videam hominem tam facile damnari: timeo, ne quis me parricidi postulet. facile est. si dicenda erit domi causa, etiam nocens absolutionem sperare potero: in foro quid respondebo? 'occidi fratrem'? parricidam me quidam vocant, quod non adfui reo. si licuit, an debuerit. nocens 17

CD 1 mens elanguit] *Bs;* mese (mente **D** *et corr. ex* mense **V**) languit **O**, mente elanguit *Schg* ‖ mitridaten **C** mithridatem **D** ‖ non] nondum **A** ‖ 2 naeuter **AB** ‖ ex filiis tuis] **E**; filis tuis **AB** filius tuus **VD** ‖ 3 a portu] *Bs;* o portu **AB** in portum **V**[1]**D** in portu **V**[2] ‖ naufragium **AB** ‖ *verba* narra ... dimissus *(v. 4) add.* **E**; ⟨tu, pater, narra, q. t. d. s. d.⟩ *Gz* ‖ 5 conice] **D**; coice **C**; *cf. H. Meusel lex. Caes. s. v.* ‖ 7 incidet] *Schg;* incident **AB** incidat **VD** ‖ 9 parricidam eius **C** *corr.* **V**[1] ‖ 10 nega nunc] **E**; necadum **AB** negandum **V** negadum **Dτ** nega dumi *'vetus' Schotti,* nega olim *O. Jahn,* nega eum *He,* nega domi *Kss,* nega hunc *Gz,* nega iam *Otto; cf. 7, 2, 2. 4, 9; suas. 3, 2; Sen. epist. 17, 1, 14* ‖ scisses se **AB** ‖ paratam **A** ‖ caui **O** ‖ 11 facimus **A** ‖ 12 ⟨non⟩ moriere *Schg* ‖ uestiones **AV** ‖ licuerit] licuit **O** ‖ 14 necare] **V**[2]**D**; ne **AB** nec re **V**[1] ‖ iure *add. R. Heinrich;* ⟨nec⟩ *Kss* ‖ 15 ⟨damnatus⟩ ille damnatus **AB** ‖ ıre ⟨indemnatum, nec⟩ ille damnatus *Gz* ‖ fratrem ne damnatum ⟨quidem dere . nec⟩ ille damnatus *Bs* ‖ iuditio **B** ‖ 16 si *om.* **D** ‖ dilientior **B**, in-entior *Nicotius* ‖ 17 facile est, si *vg* ‖ 18 *erit] sit **O** *(vg)*, -st *Mg* ‖ 20 qui-**VD** ‖ am **AB**

est iste, sed mihi frater est. naturae iura sacra sunt *etiam apud piratas*. quid de me tu iudicaturus es, si fecero? puto, difficulter postea in me parricidium credes. etiamsi debuit parere patri, an ignoscendum sit illi, si non potuit? fatebor, inquit, quod fortasse offensurum est aures: [fratrem, offensurum est] patri parere volui, *volui* fratrem occidere, non potui. obortae sunt subito tenebrae, deriguit animus, sublapsum est intercepto spiritu corpus. non possum fratrem occidere. ‖ pone hoc loco piratam: non poterit. quidam occidere hominem cognatum non possunt; quorundam adversus hostes deficit manus. fratris quoque beneficium non est tam magnum, pater, quam putas: non ille te noluit occidere, sed non potuit. novissimas illas partes fecit: quamvis non occiderit, si tamen puniit damnatum, an abdicari non debeat. dicit enim pater: si non poteras, negasses et misisses ad me, non posse te.
18 hoc loco dixit LATRO rem valde laudatam: 'dixisses' inquit 'te non posse'. ita tu nesciebas? putasti me posse occidere? quid ergo sic loquebaris, tamquam unum parricidi condemnasses? deinde, an

CD 1 natura **AB** ‖ iure **B** ‖ *verba* etiam apud piratas *add.* **E** ‖ 2 de me tu] *Gz;* demet **AB** de me **VD** | es] **D**; est **C** | puto] potero **A** | dificulter **V** ‖ 3 posteam me **A** ‖ crudes **AB** ‖ 4 igniscendum **A** ‖ 5 offensurum est *om.* **τ** | *verba* aures . . . est *om.* **B**, *verba* fratrem (patrum **τ**) offensurum est *del.* **A**[2]; *cf. Thomas Herm. 1886, 53* ‖ patri parere] **VDτ** *cod. Vossianus Gronovii;* patrii **A** patru **B** ‖ volui] *cod. Vossianus Gronovii;* nolui **Oτ** ‖ 6 volui *add. Thomas* ‖ aures patris, utique fratrem offensurum est: patri parere volui, fratrem occidere non potui *Gr* (*cod. Vossianum secutus, in quo scriptum erat:* aures patri parere uolui fratrem offensurum est patri parere uolui fratrem occidere non potui), *fort.* aures fratrum (fratris *Bs*), offensurum est patris (patrum *Gz*): volui fratrem . . *Bs, Kss, Gz* | 7 *deriguit] *Gz;* diriguit **O** ‖ manus *Gz (cf. p. 276, 9)* ‖ interquepto **AB** ‖ 8 poeno **A** pono **V**[1] ‖ poterat **D** | 9 homine **A**, hominem ⟨inermem⟩ *Bs* | *cognatum] tantum **ABD** *(Bs,* tantumo (o *del.*) **V**, damnatum *Schg* | hominem tantum ⟨cognatum⟩ *Novák* ‖ possum **τ**, putant *Mg* | quorumdam **A** ‖ 10 dificit **B** | uene (-tium **V**) **O** | 12 *prius* non *om.* **C** *add.* **V**[2] ‖ 13 puniit] *Bs;* punit **AB** potuit damnatu **AB** ‖ abdioari **B** ‖ 14 et] ut **A** ‖ mississes **BV** *corr.* **B**[1] | 15 dix *corr.* **V**[2] ‖ 16 quid ergo? sic . . . *Kss* ‖ 17 tamquam] **τ**; tam **O** tar--

punierit fratrem. hic descriptio supplicii, quod dixit gravius etiam
culleo fuisse, et adiecit hodie *quoque* illum poenas dare inter
barbaros inclusum, per quos necesse est illi patria, populo, lare
carere; sed ne per illos quidem necesse est parricidium facere.
hac divisione usi sunt quibus placuit damnati causam non defen-
dere et tantum suam agere; alia usi sunt quibus placuit et illius
causam defendere, inter quos et Geminvs Varivs fuit, qui aiebat
adulescentem optimam causam habere, si non occidit fratrem
etiam nocentem, meliorem tamen, si non occidit innocentem; pati- 19
tur autem materia. fecit ergo has quaestiones Geminus et quibus
idem placuit: an abdicari non debeat, || etiamsi nocentem fratrem
non occidit. hic dixit: non licuit, non debui, non potui. an, *si*
innocentem non occiderit. bellam rem hoc loco Geminus dixit,
cum coepisset per omnis numeros fratrem tamquam reum defen-
dere: dicet, inquit, aliquis: 'tam sero defendis?' non potui citius:
hodie primum res in forum delata est. novissime: an etiam nocen-
tem satis punierit.

De colore inter maximos et oratores et declamatores dispu- 20
tatum est, utrumne aliquid deberet dici in novercam an nihil.
Passienvs et Albvcivs et praeter oratores magna novorum rheto-

CD 1 puniri **A** puniuerit (*post.* u *del.*) **D** || haec **D** || desciptio **AB** || grauios **AB** || 2 hodie] *Fb;* hoc die **O** || *quoque *add.* | hodie⟨que⟩ *Kss* || paenas **V** || 3 barbaros (o *corr. ex* a) **B** || inclusum] **Dτ**; inclusus **C** || necessest **A** || illis **O** || patria, populo, lare] *Mg;* patri (-tre **B**) populari **O** || 4 carere] *Nunnesius;* ca(co **B**)pere **O** || sed ne] **Dτ**; seone **C** || necessest **AB** || 5 uisi **B** u//si (i *eras.*) **V** || *verba* damnati . . . placuit (*v. 6*) *om.* **VD** || 6 uisi **B** || *post* placuit *in* **B** *repetita sunt verba* damnati causam non defendere, *del.* **B**[1] || 7 ⟨non⟩ defendere **D** || uarus **VD** || adiebat **AB** || 9 innocentem **C** *corr.* **A**[1]**V**[1] || *verba* meliorem . . . innocentem *om.* **A** || partitam **D**[2] || 10 materiam **VD** || partitur autem materiam *He* || ergo] *He, Bs;* erga **O** || questiones **AV** || 12 dicit **O** || si *add. Kss, Mg* || 13 *fort.* *occidit | ho doco **A** || 14 coe(cae **A**)pissent **C** *corr.* **V**[2] || 15 tamen **D** || defendis] defendit **O** || 16 odie **B** || 18 colere **BV**[1] || 19 aliquis **O** || nihil] non **D** || 20 Passienus] *Fb;* pd. senus (d *corr. ex* o **V**[2]) **O** || albutius **O** || novorum] *Gr;* bonorum **C** (*cf.* **E**) horum **D**

rum manus in hanc partem trans*ierunt;* fuerunt et qui in novercam inveherentur; fuerunt et alii, qui non quidem palam dicerent, sed per suspiciones et figuras, quam rem non probabat Passienus et aiebat minus verecundum esse aut tolerabile infamare novercam quam accusare. quidam principia tantum habuerunt in sua potestate, deinde ablati sunt impetu. excusatius est autem in malum colorem incidere quam transire. Latro illum introduxit colorem rectum in narratione, quo per totam actionem usus est: non potui occidere. et cum descripsisset ingenti spiritu titubantem et inter cogitationem fratris occidendi concidentem, dixit: noverca, aliud quaere in privignum tuum crimen; hic parricidium non
21 potest facere. Cestivs colore alio usus est. transiebamus, inquit, secundum matris sepulchrum. invocare coepit manes eius. motus sum. et puerili sensu colorem transcucurrit: quid facerem? inquit: occidere pater iubebat, mater || vetabat. et cum colore dixit: haec mecum cogitavi: non est imperatum, ut manu occiderem, non ut laqueo, non ut mari; eligere supplici genus liberum est. Fvscvs Arellivs hoc colore usus est: temptari me putavi a patre; uno, inquam, supplicio alterum filium punire, alterum experiri volt. Albvcivs in argumentis plura posuit et omnes fere colores contractavit. in narratione hoc colore usus est et dixit: hoc unum mihi praesta beneficium: sine me *non* tamquam parricidam mori.

CD 1 transierunt; fuerunt] *Ksp, Mg;* transifuerant **C** transiu(-si **D**)erant **V**[2]**D**, transiit (*fort.* *transit); fuerunt *Ml, Otto coll.* **E** || 2 *alii] *Ml;* illi **O** || 3 suspitiones **AV** || 4 tolerauile **AB** || 5 quidem **AB** || 7 colore **A** || 8 totum **AB** || 9 potuit **O** || decripsisset **A** || 10 inter cogitationem] *He, Mg;* interrogationem (-ne **VD**) **O** || nouercali ut **AB** || 13 manus **A** || 14 puerili] pari *Fb* || sensum **C** *corr.* **V**[2]**τ** || transcurrit **D** || 15 iubeat **A** || et colorem **τ**, et ⟨hoc⟩ cum colore *Gz* || 17 aelicere **B** || supplici] **D**[2]**τ**; supplicio **O** || 18 putaui *corr. ex* peccaui **V** uetaui **τ** || 19 *priore loco* alteram **AB** || *post. loco* alterum *ex* adterum) **A** alteram **B** || 20 uult **VD** || albutius **AB** || 21 cotracta· (*cf. p. 31, 17*), *fort.* detractavit *Gz* || et] *fort.* frater *Bs, fort.* *iste; *l post* dixit *statuendam esse cens. Ml, fort.* **post* usus est *et sic Gz* (est: obtestatus est⟩ et dixit:) || 22 benefitium **BV** || non *add. Fb* || parricida *ex* parricidium **B**

Argentarivs, tamquam non frater esset huius consili inventor, 22
dixit: cogitavi, quid facerem; tandem inveni, quomodo parricidium vindicarem sine parricidio. Passienvs hoc colore usus est: non putavi patrem velle utique occidi filium. videbatur mihi omnia misericordiae praeparasse: quod domi cognoverat, quod inter suos. fratri, inquam, tradidit: age, si parcere noluisset, huic tradidisset? Pollio Asinivs dixit in novercam; itaque illo colore usus est: cogitavi mecum, quid liceret, quid oporteret. si tantum, inquam, nefas commissum est, nullae meae partes sunt: ad expiandum scelus triumviris opus est, comitio, carnifice. tanti sceleris non magis privatum potest esse supplicium quam iudicium. Marcellvs dixit: ita si iste parricidium fecit, ideo et ego faciam? et illam, quam supra
sententiam rettuli: habes, inquam, frater. Varivs Geminvs et ipse 23
dixit: nolui occidere. egregie, inquam, noverca inter privignos divisit odium; aliter alium adgressa est: alteri parricidium obicit, alteri mandat. et hac illum figura defendit in narratione: interrogavi fratrem: 'apud quem praetorem causam dixisti? 'apud nullum' inquit. quis accusator fuit? 'nemo'. quis testis? immo qui testes? uni enim etiam de minore scelere non creditur. 'nemo' inquit. quis de te pronuntiavit? 'nemo. quid porro?' inquit 'ego si reus fuissem, ad te non misissem?' Sepvllivs Bassvs hoc colore usus est: non habui parricidae instrumenta, non culleum, non
serpentes: parricidam tamen in maria proieci. Hispanvs duro 24

CD 1 *tamquam non] *Ml, Otto;* non tamquam **O** ‖ frater esset] *Fb;* fratre se **AB** frater se **VD**[1] frater ⟨esset⟩ sed **D**[2], *fort.* frater ⟨, sed ipse⟩ esset *Ml* ‖ *fort.* non tamquam frater, ⟨sed tamquam ipse⟩ esset *Bs* ‖ 4 utiquo **AB** ‖ occidit **AB** ‖ 5 misericordiae ⟨adiumenta⟩ **D** ‖ 6 patri **AB** ‖ agere si patrem **D**[2] ‖ noluisset, huic] *Gz;* uoluisset cui **O** ‖ *fort.* *nisi (*vel* ni) parcere voluisset, mihi tradidisset? ‖ 7 nouerca **C** *corr.* **V**[2] ‖ atque *Schg* ‖ ille **C** ----- **V**[2] ‖ 8 oporterent **V**[1] ‖ 9 scelus] saeculum **O** ‖ 10 committio **C** ‖ tantis ‖ 11 iuditium **B** ‖ 12 supra] *cf. p. 275, 18* ‖ 13 sententiae **AB** ‖ retuli **AVD** ‖ gregiae **A** aegregiae **B** ‖ uignos **AB** ‖ 15 aliter] alteri **V** ‖ adgresses stalteri ‖ obiecit **A**, *fort. recte* ‖ 16 *fort.* *mandavit ‖ 17 praeceptorem **A** ‖ 18 *prius*] quid **AB** ‖ 20 de *corr. ex* pro **V** ‖ pronon(-nun **A**)ciauit **AB** denuntiauit **V**[1] ‖ **AB** ‖ 22 parricidae ⟨puniendi⟩ *Gz* ‖ 23 Hispo⟨Roma⟩nius *R. Wachsmuth*

colore usus est: hoc, inquit, supplicium tamquam gravius elegi. quid? iste, inquam, insuetur et statim omnem sensum supplici effugiet? immo sollicitus pendeat et, quod ne insuti quidem parricidae patiuntur, ipse poenam suam spectet; nihil speret, timeat omnia. peius debet quam ceteri parricidae mori: a patre damnatus est. et hoc colore per totam declamationem usus est, ut diceret hoc se tamquam gravius elegisse *supplicii genus*. displicebat color hic prudentibus. quam enim spem habet absolutionis, si nec paruit nec pepercit? Haterivs hoc colore usus est: diu mecum disputavi. parricida est, quem non testis protrahit, non index coarguit? quid ergo? innocens *est* quem condemnat pater? invenioque poenam simillimam reo: mersam, non tamen ex toto perditam ratem, quae vel punire fratrem posset vel absolvere. Triarivs et ipse quasi *caelestem* sententiam de fratre ferri voluisset egit et dixit: tandem ad caelum manibus levatis 'quidquid est' inquam 'quod terris imperat, quod regnat profundo, quidquid est || quod ex sublimi res spectat humanas, invoco: damnatus alto committitur; di, iudicate post patrem!' haec sententia dicebatur ex Graeco translata, sed Graeca corruptior est: Πόσειδον, ἀμετρήτων δέσποτα βυθῶν, τὴν ἐνάλιον κληρωσάμενε βασιλείαν, ἀνάγεται πατροκτόνος· μετὰ πατέρα δίκασον. a parte patris, quod ab archipirata dimissus

CD 2 inquam (a *rad. corr. ex* ā) **B** || statum **B** || 4 ponam **B** paenam **V** || spectaet **V** || sperat **AB** || 6 colore *om.* **V**[1] || tote **AB** || dedamationem **A** *et sic saepe* || 7 supplicii genus *add.* **E** || displicebat] **Eτ**; displiceat **O** *corr.* **D**[1] || 8 locor **AB** || quantam spem **D** || 9 aterius (c *[vel signum spiritus asperi qui vocatur] sup.* a *superscr.*) **D** || 10 testis] index *Gz* || probauit **VD** || 11 index] **V** *(Bs, Mg)*; idex **AB**, iudex *vg, Kss,* testis *Gz* || quoarguit **B** || est *add. Gz* || 12 inuenio quae **B** inueniaeque **D**, invenio denique *He* || reo] oraculo *Thomas, fort.* *peccato || *verba* non ... quae *(v. 13) om.* **A** || tota **BV**[1] || 13 absoluere// (t *eras.*) **V** || 14 quesis **A** quaesis **B** || *caelestem *add.* || sentenam **A**, sententiam ⟨divinam *vel* denuo⟩ *Gz* || ferre noluisset *He* || 15 lebatis **AB** || 17 sublimi (*post.* i *corr. e* ...) res pectat **AB** || humanitas **AB** || 18 haec] **D**[2]; ex **O** || sententiae **A** || 19 π... ametrhtωn ae(e **A**)cποτα bytωn tnn **C** || 20 ἐνάλιον] *Bs;* apion **A** anari ἐναλίων *Gr* || κληρωσάμενε] *O. Jahn;* kanp(-nπ **V**)ωcamene **C** || bacitieian a.... (-eta **V**) itaipoktonoc **A** (πaι . poktonoc **B** ι . poktonoc **V**) meta (*bi*... πatepa aikacon **C**

est, sic Cestivs: poenam, inquit, putavit mihi hanc esse morte
graviorem. et sic posuit in narratione: rogabam, ut occiderer;
non impetravi. Varivs Geminvs ait: in hoc me dimisit, non quia 26
me volebat salvum esse, sed ad patrocinium suum, ut, quia non
nunc occiderat, videretur nec ante voluisse. Latro dixit: quis
porro me uno miserior est, qui vitam parricidae debeo? Diocles
Carystivs elegantem sensum in prooemio posuit pro adulescente,
cum diceret causas se abdicationis non invenire, luxuriae se occa-
sionem non habuisse, parricidium sibi non obici, etiam contrario
se nomine laborare: fortasse, inquit, queritur, quod captum non
redemerim. adiecit: οὐκ ἐχρῆν λύτρων · παῖς ἦν. et cum tractaret in
ultima parte debere patrem etiam vitia liberorum ferre, utique in
unico, adiecit: πεπείρασαι, πάτερ, ὅτι καὶ πονηρὸς ἐνίοτε υἱός ἐστιν εὔχρη-
στος. Artemo in descriptione tempestatis laudatus est; et belle
accessit ad eam: τὴν τοῦ εὐπλοήσαντος || ἀναγωγὴν ἄκουσον, et cum
de ipso navigio diceret, pulchre coepit: σκάφος ἔρημον ἀνόστου τύχης,
et ultimam descriptionis sententiam proposuit: ναυαγὸς ἀπὸ λιμένων
ἀνῆγεν, et ad partem narrationis eleganter transit: διήγησαι νῦν,

CD 1 sio **V** || 2 rogabam, ut] **D**; rogabamus **C** *corr.* **V**[1] || occideret *corr.* **T**[1] || 3 quia me] *Ml;* me quia (me *del.* **A**) **O** || 4 ad *om.* **B** || non tunc *τ*, nunc non *Ml* || 5 occideret **D**[1] || 7 sensu **AB** || prooemio] **D**; praemio **A** proemio **BV*τ*** || 8 diceres **AB** || *prius* se] sue *τ* || luxu(-xo **B**)ria esse **C** *corr.* **V**[2] || occasione **A** occassionem **B** || 9 suum **A** siui **B** || contrario se nomine] *Mg;* contrarios (-reos **D**) se minime **O** || 10 labore **A** || 11 redemerim] *Bs;* rede(*post.* e *corr. ex* i **V**[2])-merit **O** || *Graeca em. O. Jahn;* ΟΥΚ ΕCΙΧΕΚ ΑΤΡΟΝ ΠΕΑΙC(ΠΑΙC **A**)ΕΝ **C**, οὐκ εἶχον λύτρον · πένης ἦν *anon. in Gersd. rep. 1858 II 267* || 12 bitia **AB** || 13 ΠΕΠ(ΝΕΙΤ **A**)ΕΙΡΑCΑC ΠΑΤΕΡ ΟΤΙ **C** || καὶ πονηρὸς ἐνίοτε] *Bs;* ΚΑΙ ΝΟΝΝΡΟC ΝΟΠΕΧ (π *corr. ex* Ν **V** ΝΝΕΧ **A**) **C** || ΥΙΟC ΕCΤΙΝ ΕΥΧΡΝΙΟC (-ΡΗlos **A** -ΡΗLOC **V**) **C** || 14 artemon **D** || 15 τὴν] *Bs;* ΙΝΝ (ΙΗΝ **B**) **C** || ΤΟΥ ΕΥΠΑΟΝCΑΝΤΟC **C** || ἀναγωγὴν] *Gr;* ΑΝΑΤΟΓΝ (-ΤΝ **AV**) **C** || cum *om.* **V**[1] || 16 pulche **AB** pulchrae **V** || CΚΑΦΑC ΡΝΜΟΝ (*fort.* γ' ἔρημον *Kss*) ΑΝΟCΤΟΥ ΤΥΧΝC **C** || 17 descriptioni **C** descriptioni ⟨uae⟩ **D** || probam posuit *Gz* || ΝΑΥΑΤΟC (*post.* a *in* Λ *corr.* **A**) ΑΠΟ ΑΙΜΕΝΩΝ **C** || ἀνῆγεν] *Bs;* ΑΝΝΧΟΝ (-ΟΗ **B**) **C**, ἀνῆγον *vg; cf. p. 281, 3* || partem] **D*τ***; pa-m **C** || *fort.* patris narrationem *Kss* || elegantur **V**[1] || transiit *vg* || διήγησαι] *n. rec. in* **T** *(D. Volkmann, Mg);* ΑΙΝΓΝ (-ΤΝ **A**) CΑΙ **C**; *cf. p. 281, 3 et Bs ıc. cr. 13*

πάτερ, πῶς ⟨σ'⟩ ἀπέλυσεν οὕτως ἀπολυθείς. GLYCON dixit: ἰδέα κριτοῦ ἑνὸς οὐκ ἀρκεῖ· κατάδικος ἐπὶ ναυαγίᾳ εἰς ναῦν ἐστεθεὶς εὑρίσκει τὸ μηδὲν ἀδικεῖν τύχῃ.

27 Soleo dicere vobis CESTIVM Latinorum verborum inopia *ut* hominem Graecum laborasse, sensibus abundasse; itaque, quotiens latius aliquid describere ausus est, totiens substitit, utique cum se ad imitationem magni alicuius ingeni derexerat, sicut in hac controversia fecit. nam in narratione, cum fratrem traditum sibi describeret, placuit sibi in hac explicatione una et infelici: nox erat concubia, et omnia, iudices, canentia *sub* sideribus muta erant. MONTANVS IVLIVS, qui comes fuit *Tiberii*, egregius poeta, aiebat illum imitari voluisse VERGILI descriptionem:

nox erat et terras animalia fessa per omnis
alituum pecudumque genus sopor altus habebat.

at Vergilio imitationem bene cessisse, qui illos optimos versus VARRONIS expressisset in melius: ‖

desierant latrare canes urbesque silebant;
omnia noctis erant placida composta quiete.

CD 1 πωc **C**, ὅπως *Mg* ‖ σ' ἀπέλυσεν] *He, Bs;* απεαycεn **C** ‖ οὕτως] *Bs, Mg;* οτωc **C**, ⟨ὁ⟩ οὕτως *He, Mg* ‖ ἀπολυθείς] *He, Mg;* αποαyoεic **C**; *cf. p. 281, 4 et Bs spic. cr. 13* ‖ glicon **B** ‖ ἰδέα κριτοῦ . .] *Bs;* ιaεa (τaεa **A**) κριτοκ εnoc oyc αρκει **C** ‖ 2 *κατάδικος . . εἰς] κaτaμκn επn nayι(-yι **V**)κn μe **C**, (ἀρκεῖ) καταγνῶναι· νεναυαγηκυῖαν ἐς *Bs*, (ἀρκεῖ) καταγνῶναι· ψιλήν γ' ἐς *Gz* ‖ ναῦν ἐστεθείς] *Bs;* nayaι εcτεaεi **C** ‖ εyρicκει το **C** ‖ μηδὲν . . τύχῃ] *He;* μnaεn aaικεin τyxηη (-nn **A** -ηn **V**) **C**; *cf. Bs spic. cr. 13* ‖ 4 Cestium] **Dτ**; gestum **C** ‖ ueruorum **B** ‖ *ut *add.* ‖ 6 latius] *Schott;* lae(le **A**)tibus **C** laetius **D** *del.* **τ**, lectius *Novák (cf. p. 207, 7)* ‖ subsistit **A** ‖ 7 direxerat **V** ‖ 9 describeret ⟨ausus⟩ **A** describeretur **B** ‖ nox] non **AB** ‖ 10 concubia] **Dτ**; concubi **C** ‖ cauentia **C** ‖ sub *add. Schg* ‖ muta erant] **τ**; mutauerant **O** (*rad. corr. in* **D**) ‖ 11 fuit Tiberii] *Kss;* fuit qui comes (qui comes *del.* **A**²) **C** fuit quique **D** *(cf. fragm. 3 et Sen. epist. 20, 5, 11)*, fuit Ovidii et *Sander (cf. Ovid. ex Pont. 4, 16,* Varronis et *Linde* ‖ aieba **A** ‖ 12 descriptione **AB** ‖ 13 *Verg. Aen. 8,* festa **C** *corr.* **V**² ‖ 14 genus *corr. ex* gener **V** ‖ soror **C** *corr.* **V**² ‖ *corr.* **D**¹ ‖ uergilii **V** ‖ obtimos **A** ‖ uaersus **V** ‖ 16 uarionis **A** uaron expressus **AB** expressos **V** ‖ 17 *cf. Apoll. Rhod. Arg. 3, 748 seq.* ‖ **AB** ‖ 18 *cf. Sen. epist. 6, 4, 6* ‖ nostis **A**

solebat OVIDIVS de his versibus dicere, potuisse fieri longe meliores, si secundi versus ultima pars abscideretur et sic desineret:

omnia noctis erant.

Varro quem voluit sensum optime explicuit, Ovidius in illius versu suum sensum invenit; aliud enim intercisus versus significaturus est, aliud totus significat.

II.

De moribus sit actio.

Popillium parricidii reum Cicero defendit; absolutus est. proscriptum Ciceronem ab Antonio missus occidit Popillius et caput eius ad Antonium rettulit. accusatur de moribus.

BASSI SEPVLLI. Si accusasset Cicero Popillium, viveret. occidit 1
Ciceronem Popillius: puto, iam creditis occisum ab isto patrem. ut uno ictu pereat, tantum dabo: pro Cicerone sic liceat pacisci? GAVI SABINI. Quod unum potuimus effecimus, ut veniret tempus, quo Popillius Ciceronem desideraret. 'Popilli, potes' inquit 'Ciceronem occidere; potes vel patrem'. PORCI LATRONIS. Prorsus occisurus Ciceronem debebat incipere a patre. 'Antonius' inquit 'me iussit'. non pudet te, Popilli? imperator te tuus || credidit posse

CD 1 fieri *om.* C *add.* Dr || 2 si desideret AB || 4 obtime (b *corr. ex* o B) C || uersus AB || 5 suum sensum] *cf. Ovid. met. 1, 292* || intercissus <est> AB, *fort.* <si> intercisus <est> *Bs,* interscissus <iste> *Gz,* intercisus <si est> *C. Schenkl* 6 totius V || 8 sic AB || 9 pollium AB pupilium V opilium D || parricidii (*ult.* i *rad. corr. ex* ū) V || 11 popullius C populius V² popilius (*et sic semper*) D || t AB || retulit AVD 13 pupullium A pupillium BV || 14 *verba* Popillius . occisum *om.* A || popilius B pupillius V || sto AB || 15 *cf. Cic. in Verr. 5, 118* || uo B || cicerem AB || si VD || 16 gabi O || efficimus C || 17 popilius O, pulus (. . <non> desideraret) *Schg* || *priore loco* ciceroneto A || potest AB || potes] D *et cod. Pal. et Voss. Gronovii;* pro te C || latrones B || occisurum 3 || 20 populi AB

parricidium facere. abscidit caput, amputavit manum, effecit, ut
minimum in illo esset crimen, quod Ciceronem occidit. facinus
indignum! felicissime licet cedat actio, id solum proficiemus, ut
qui Ciceronem occidit tantum erubescat. pro di boni! occisum
2 Ciceronem malos mores *voco*. ALBVCI SILI. Caedit cervices tanti
viri et umero tenus recisum amputat caput. i nunc et nega te
parricidam. hoc unum tamen feliciter fecisti, quod ante occidisti
patrem quam Ciceronem. facilius pro parricida iudices movit quam
pro se clientem. ad vos hoc, patroni, exemplum pertinet: nullos
magis odit Popillius quam quibus plurimum debet. ubicumque estis,
iudices, qui in istum reum sederatis, ecquid paenitet absolvisse?
ARGENTARI. Impius est, ingratus est, audeo dicere: parricida *est;*
sensit qui defenderat. respice forum: hic sub Cicerone sedisti;
respice rostra: hic supra Ciceronem stetisti. quantum eloquentia
tua, Cicero, potuit! Popillius de moribus reus est. abscidit cervices
loquentis: haec est absoluti clientis post longum tempus salutatio.
parce iam, quaeso, Popilli: nihil tibi nisi occidendum Ciceronem
mandavit *Antonius*. duo fecit parricidia, quorum alterum audistis,
3 alterum vidistis. CESTI PII. Si dixero: 'adulescentia turpis est, in-
famis pueritia', respondebit: iam ista Cicero defendit. non pudet
te, Popilli? accusator tuus vivit. 'quid tam commune quam spiritus
vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis?' || parricida,

CD 1 effecit] **Dτ**; efficit **C** || 3 cadat **A** || 4 quid **AB** || 5 malos mores voco] **E**; malo more ⟨tenus recisum⟩ **C** et caput (⟨eius⟩ **τ**) humero ⟨tenus recisum⟩ **Dτ**; *cf. v. 6* || silii **C** cedit **AB** cede **V** caede **D** || 6 ut **AB** || ummero **B** humero **V** || recisum *om.* **D** || amputat] *Bs;* amputa **O** || 7 parridam **A** || quo **AB** || occidisti] **τ** *et cod. Vat. Schotti (Gr);* occidit **C** occidis **D** || 8 iudices] **D** *et cod. Pal. et Voss. Gronovii;* iudicem **CE** || 9 se *om.* **A** || 11 ecquid] **Dτ**; equid **C** || penitet **A** poenitet **V** || absoluere **A** || 12 argentarii **B** || ⟨non⟩ audeo *Schg* || est *add.* *Fb* || 14 eloquia **V** || 18 Antonius *add.* **E** || 1[illegible] famis⟩ adolescentia **D**, adulescentia ⟨tua⟩ *Gz* || 20 pueritia ⟨turpsesti est **VD**)⟩ res(re **A** res *corr. ex* ses **B**)pondebit **O**, pueritia, ⟨tutus iste⟩ debit *Gz* || *non pudet te] *Gz (cf. p. 289, 20);* non pudet **O** pudeat 21 vivit, ⟨defensor per te periit.⟩ *Gz* || *Cic. p. Sex. Rosc. 72; cf. G. L*[illegible] *ad h. l.* || qui **B** || tam ⟨est⟩ *Cicero* || 22 latus **A** littus **D** || iectu[illegible]

his etiam tu caruisses. Fvlvi Sparsi. Non credidisset Popillium facturum Antonius, nisi in mentem illi venisset illum et parricidium fecisse. facinus indignum! a me defenditur Cicero, cum Popillium Cicero defenderit. Mentonis. Non magis quisquam alius occidere Ciceronem potuit praeter Popillium quam quisquam Popillium praeter Ciceronem defendere. parricidam quom vivos negarit Cicero, occisus ostendit. fortunam Ciceronis! Antonius illum proscripsit, qui accusatus est, Popillius occidit, qui defensus est. si damnatus esses, carnifex te culleo tum insuisset. video, quid respondeat: non credet Antonius occisum Ciceronem a Popillio, nisi ei signum attulerit. Triari. Praesta Ciceroni quod pro- 4
pinqui Catilinae, quod amici Verris, quod *clientes Clodi* praestiterunt: proscriptum transi. ne a mortuo quidem manus abstinet, lacerat occisum. Popilli, hoc parricidium tertium tuum est. Pompei Silonis. Numquid magis exonerare te possum? praesta Ciceroni quod Antonius. Corneli Hispani. Dic: Antoni, ego istud scelus facere possum: et patrem occidi. securi erant amici Ciceronis, postquam ad illum Popillius missus est. Arelli Fvsci patris. Potuisti Ciceronem occidere? at quam nobis bene persuaserat Cicero parricidium te facere non posse! occidisti tu Ciceronem loquentem: numquid, inquit, est aliquis ex tuis verendus index? an

CD 1 his etiam tu caruisses] *Fb;* sic etiam tu perisses O, haec etiam tu perdidisses *Gr* || Fulvi] Dτ; eului C iulius T || 2 facturum] E; fecisse O, facturum ⟨esse⟩ *Bs* || mente V[1] || uenisse C *corr.* V[2] || 3 facimus AB || 4 pupillium C || 5 occidero AB occideretur (tur *del.*) D || pupillium V || *quam quisquam Popillium] *om.* AB quam nemo pupillium (popilium D) VD || 6 quom] *Kss;* quam C quem Dτ *(vg)* || uiuus VD || 7 negarit] V[2]Dτ; negaret C negarat *cod. Vat. Schotti (vg),* negavit *Nicotius* || 8 acusatus BV || pupillius C || 9 culleo tum] *Kss;* culleo teo (to VD) tum O, eculeo tortum *M. Seyffert,* culleo olim *Gz* || insuisse AB || *verba* video . . . attulerit *(v. 11) post* occisum *14) inserenda esse coni. Kss* || 10 credet] Dτ; credat C || 11 attullerit B ılerit V[1] || triatri AB || quid AB || 12 uerri VD, *quod pro genetivo habendum non credo* || *post.* quod *om.* VD *del.* A[2] || clientes Clodi *add. Kss; cf. p. 297, 4* || ci Verri quoque (quondam *Klein, del. Ml*) praestiterunt *Bs, Klein, Ml* || exonorare A || possis D || 17 erant] autem D || 19 ad A || bene] *fort.* ne *Kss* || 21 est] *Bs;* et O || verendus] *Bs;* uerandus AB uenerat VD

5 nemo Ciceroni timendus est, qui cum ‖ Popillio venit? Q. HATERI. Qui modo Italiae umeris relatus est, nunc sic a Popillio refertur? proposito in rostris capite Ciceronis, quamvis omnia metu tenerentur, gemitus tamen populi liber fuit. IVLI BASSI. 'Proscriptus' inquit 'erat Cicero'. pater certe tuus proscriptus non fuit. BLANDI. Di manes Popilli senis et inultae patris, Cicero, te persecuntur animae, ut quem negasti parricidam sentias. CAPITONIS. Deduxi ad vos reum omnium, quos terra sustinet, nocentissimum, ingratum, inpium, percussorem, bis parricidam; nec tamen timeo; patroni viderint: nemo a Popillio nisi post beneficium occiditur. ne damnationem quidem istius despero; non enim a Cicerone defenditur. timeo, ne causae non satis faciam. maior causa est occisum a Popillio Ciceronem queri quam fuit aliquando probare non occi-
6 sum patrem. Ciceronem quisquam potuit occidere qui audiit? Minturnensis palus exulem Marium non hausit; Cimber etiam in capto vidit imperantem; praetor iter a conspectu exulis flexit; qui in crepidine viderat Marium in sella figuravit. non possumus de Popillio queri: eodem loco patronum habuit, quo patrem. Cn. Pompeius terrarum marisque domitor Hortensi se clientem libenter professus est; *et* Hortensius bona Pompei, non Pompeium defenderat. Romulus, horum moenium conditor et sacratus caelo parens,
7 non tantam urbem fecit, quantam Cicero servavit. Metellus Vestae

CD 1 pollio **B** ‖ Q.] **D**; q; **AB** quae **V** ‖ aterii (c *sup.* a *superscr.*) **D** ‖ 2 modo ⟨in⟩ italiam humeris (h *corr. ex* c **V**) **VD** ‖ pollio **AB** ‖ 3 *cf. Cic. Phil.* 2, 64 ‖ 4 populi] **τ**; popilli **C** popilii **D** ‖ 6 mane **AB** ‖ ⟨seni (sem **A**[1] *del.* **A**[1]**τ**)⟩ senis **C** ‖ te *om.* **O** *add.* **D**[2]**τ** (*cf.* **E**), *fort.* *te *post* inultae *inserendum est* ‖ 8 reum ⟨hominem⟩ (hominem *del.* **B**[1]) **B** ‖ necentissimum **A** ‖ 10 nemo] ne **VD** ‖ pollio **AB** popilio ⟨quidem⟩ **D** ‖ benefitium **BV** ‖ nec **VD** ‖ damnatione **AB** dampnationem (*et sic add.* p *littera saepe*) **V** ‖ 13 quaeri **BV** ‖ quem **AB** ‖ 14 cicerone **B** ‖ 15 menturnensis paulus exule **V**[1] ‖ ausit **AB** ‖ 16 capto] **E**; capite **A** capte **B** carcere **VD** ‖ 17 ε **AB** ‖ 18 quaeri **BV** ‖ que **AB** ‖ patrem . Cn.] *Konitzer* (*cf.* **E**); patromon patrem **VD** ‖ 19 dientem **A** ‖ 20 professus] **E**; ro(con **VD**)fessus **O** ‖ et *add* 21 coelo **A** ‖ 22 quañtam **A** ‖ Vestae] **D**[1]**τ**; uestem **C** ⟨in⟩ uestae ⟨ae[illegible] *cf. ad exc. contr.* 4, 2 (p. 231, 22)

extinxit incendium, Cicero Romae. glorietur devicto Annibale || Scipio, Pyrrho Fabricius, Antiocho alter Scipio, Perse Paulus, Spartaco Crassus, Sertorio et Mithridate Pompeius: nemo hostis Catilina propius accessit. fertur adprensum coma caput et defluente sanguine hunc ipsum inquinat locum, in quo pro Popillio dixerat. BVTEONIS. Quanta est vis eloquentiae! probavit ab eo non occisum patrem, a quo occidi poterat etiam Cicero. MARVLLI. Si inimicus essem patronis, optarem, ut reus absolveretur. turpe iudico in ea civitate Ciceronem non defendi, in qua defendi potuit etiam Popillius.

8 Popillium pauci ex historicis tradiderunt interfectorem Ciceronis et hi quoque *non* parricidi reum a Cicerone defensum, sed in privato iudicio: declamatoribus placuit parricidi reum fuisse. sic autem eum accusant, tamquam defendi non possit, cum adeo possit absolvi, ut ne accusari quidem potuerit. LATRONI non placebat illum sic accusari, quomodo quidam accusaverunt: obicio tibi, quod occidisti hominem, quod civem, quod senatorem, quod consularem, quod Ciceronem, quod patronum tuum. hac enim ratione non adgravari indignationem, sed fatigari. statim illo veniendum est, ad quod properat auditor; nam in reliquis adeo bonam causam habet Popillius, ut detracto eo, quod patronum occidit, nihil negoti

CD 1 extincxit B || ingendium AB || devicto] *Bs;* reuocato O, reiecto *O. Jahn,* refutato *R. Heinrich (coll. Cic. de pr. cons. 32),* fugato *Gz, fort.* *debellato || antoni uale A anniuale B hannibales (s *del.* V²) V hannibalo (h *del.*) D || 2 pyrroho AB pyrro V || anthioco C anthiocho V² || 3 mitridate C || 4 catina C || fertur] *Kss;* fert O || adprensum] *Schg;* adpressit A adpre(-prae B)ssum BVD¹ appensum D² || conta V¹ conto V²D || defluente] D*ς*; defluentem C || 5 sanguinem AB || locus AB || pillio A || 6 quanta est vis] *Gz;* quantae (-ta A) fuit O *(vg)* || aeloquentiae C *corr.* V² || probabit AB || ⟨a⟩ patrem a AB || marylli O || 8 inmicus A || esse AB || obtarem B || 9 iuico] *Bs;* iudicio AB iudicium VD, iudicavi *Fb* || 10 popilius O || 11 popilium (*prius* i *corr. ex* u) V || 12 et hi] E; sedi AB sed ii VD || non *add.* E || ed ne ii quidem *ς* || ciceronem AB || 13 dedamatoribus A || 14 eum] D*ς*; ım C || posset VD || 16 sic] V²D; sic ⟨non⟩ C || quodmodo AB || quidam . *corr. ex* e) V || obitio B || 17 accidisti AB || 18 haec AB || rationem AB

habiturus sit; patrocinium eius est civilis belli necessitas. itaque nolo per illos reum gradus ducere, *per* quos potest tutus evadere. || licuit enim in bello et hom*inem et* civem et senatorem et consularem occidere, ne in hoc quidem crimen est, quod Ciceronem, sed quod patronum. naturale est autem, ut, quod in nullo patrono
9 fieri oportuit, indignius sit factum in Cicerone patrono. Latro accusavit illum de moribus: primum quod sic vixisset, ut causam parricidi diceret; deinde quod patronum suum occidisset. et fecit has quaestiones: an non possit eo nomine accusari, *quo* absolutus est. 'si quis' inquit 'volet hodie parricidi me postulare, non poterit. quomodo, quod crimen obici non potest, puniri potest?' an in bello civili acta obici non possint. honeste dixit, cum hunc locum tractaret, VARIVS GEMINVS: si illa, inquit, tempora in crimen vocas, dicis non de hominis, sed de rei publicae moribus. si potest quod civili bello actum est obici, an hoc obici debeat. hanc quaestionem in illa divisit: an, etiamsi necesse ei fuit facere, non sit tamen ignoscendum. ad quaedam enim nulla nos debet necessitas conpellere. hoc loco Latro dixit summis clamoribus: ita tu, Popilli, si Antonius iussisset, *et* patrem tuum occideres? deinde, an non fuerit illi necesse. potuisti excusare te, potuisti praemittere ali-

CD 1 sit] et **AB** sis ⟨et⟩ **VD**[1] sit ⟨et⟩ **TD**[2] || 2 per *add. Schg* || * tutus] *He, Ml, Mg;* totius **AB** tutius **VD**, totiens *Kss* || 3 in bello] **D**; bello **AB** in IN bello (N *in ras.*) **V** in ⟨illo⟩ bello **τ** || * et hominem et civem] *Gz;* et cum ciuem **AB** et ciuem **VD**, *fort.* et concivem *Bs; cf. p. 293, 17* || in bello, licuit et civem *Ml,* in bello et ⟨ami⟩cum ⟨et⟩ civem *Linde* || 4 nec **V**[2]**D** || quidem *om.* **VD** || 5 naturalest **AB** || 6 Cicerone] *Bs;* ciceronem **O** || patronum **VD** || 8 disceret **V** || 9 questiones **AV** || non *om.* **VD** || possit] *Bs;* posset **O** || nonmine **AB** || accausari **B** || quo *om.* **O** || 10 quis] q̄ **B** || hodie uolet **V**[1]**D** || odie **AB** || me] **Dτ**; mei **C** || 11 quod] quia **D**[2] || puniri ⟨non⟩ (non *del.* **V**[2]) **V** || in] m̄ **A** || 12 non *del. Fb* || 13 illa inquit ⟨illa⟩ *(post.* illa *del.)* **B** || 14 sed] se **B** || potest
15 bellum **A** || esse obiciant (a *corr. ex* u **A**) hoc **O** est post obiic
hoc **τ** || debeant **O** || questionem **C** || 16 ei *om.* **A** || sit *corr. ex* possit **V** || 17
Bs; non **A**[1]**B** *del.* **A**[2] *om.* **VD** || debeat **D** || 18 hoc loco] *sup.* hoc s
loı **A** || popillis **V**[1] || 19 et *add.* **E** || occidere **AB** occidisses **E**, occid
tuisses⟩ *Otto* || 20 illi] ei **D**[1]

quem ad Ciceronem, ut sciret et fugeret; necesse certe non fuit manum caputque praecidere mortuo.

Colorem pro Popillio Latro simplicem habuit: ‖ necessitate 10 coactum fecisse; et hoc loco illam sententiam dixit: miraris, si eo tempore necesse fuit Popillio occidere, quo Ciceroni mori? Albucius dixit in poenam Ciceronis *ab Antonio* electum amicissimum Ciceroni, quasi exprobraturus per hoc illi fortunam esset. molestius, inquit, feret se a Popillio occidi quam occidi. Marcellus Aeserninus eundem colorem aliter induxit. cogitabat, inquit, secum Antonius: quod Ciceroni excogitabo supplicium? occidi iussero? olim iam adversus hunc metum emunivit animum: scit mortem nec inmaturam esse consulari nec miseram sapienti; fiat aliquid novi, quod non expectat, quod non timet; non indignatur cervicem hosti porrigere, indignabitur clienti. Popillium aliquis vocet, ut sciat, quantum illi defensi rei profuerint. Silo Pompeius 11 hoc colore usus est: offendebar, inquit, proscriptione et quaedam liberius loquebar. 'non miror; Ciceronis cliens es: tanto magis occide Ciceronem tuum'. et dixit non suae infirmitatis sententiam: uterque, inquit, sed diverso genere punitus est: Ciceronis proscriptio fuit occidi, mea occidere. Marullus, praeceptor noster, sic narravit: iussit, inquit, imperator, iussit victor, iussit qui proscribebat: ego illi negare quicquam possem, cui nihil poterat negare res publica? Blandus hoc colore: volui, inquit, me excusare; dixi: 'Cicero me defendit'; respondit: 'scio; me accusavit. i ergo, ut sciat plus sibi Antoni accusationem

CD 1 fugere AB ‖ 3 pillio C *corr.* V² ‖ 6 ponam AB paenam V ‖ ab Antonio *add. Gz* ‖ 7 ciceronis VD ‖ *post* per V¹ illi *scribere coepit; cum* il *scripsisset,* l *in* h *mutavit, ut nunc sit:* perihoc ‖ illius V² illi ⟨suam⟩ Dτ ‖ ıeserminus B ‖ 11 mecum V ‖ 12 *cf. Cic. in Cat. 4, 3 et Phil. 2, 119* ‖ inturum AV ‖ 13 indignabitur D ‖ 15 reip. V in r. p. D ‖ 17 loquar V¹ *Bs;* est O ‖ 20 marillus AV marryllus B maryllius D ‖ 22 posse AB ‖ reip AB ‖ hoc colore: volui, inquit] *Kss;* hoc inquit loco uolui O, hoc ɔ: volui, inquit *Otto coll. v. 4* ‖ 24 dixit AB ‖ ciceronem A ciceroni B ɜrone V¹ ‖ scio] sed *Fb*

12 nocuisse quam Popilli defensionem profuisse'. Bvteo hoc colore: 'vocetur, inquit, ille Ciceronianus [ille] cliens, amicus; excogitavi, quomodo Cicero sua periret manu'. ‖ Cestivs hoc colore: durissima, inquit, mihi militia in Antoni castris fuit ob hoc ipsum, quod Ciceronis eram cliens; difficillimae mihi expeditiones *man*dabantur. tunc quoque vocatus sum quasi ad poenam: 'i', inquit 'occide Ciceronem; nec credam, inquit, nisi attuleris caput'; magisque admiratus est potentiam suam, quod Ciceronem Popillio non licebat *non* occidere. Fvscvs Arellivs hoc colore usus est: Antoni se partem secutum, ut, si quid posset, Ciceroni prodesset; facta proscriptione ad genua se Antoni procidisse, deprecatum esse pro Cicerone; offensum Antonium dixisse: 'eo magis occide quem mori non vis'. hic color displicebat Passieno, quia ad testem ducit; nam, si hoc fecit Popillius, non
13 tantum quod defendat non habet sed habet quod glorietur. Hispo Romanivs vehementi colore usus est et duro; patronum enim dedit Popillio et dixit aliter se causam acturum Popilli, aliter Antoni; pro Popillio dicturum: occidere nolui, coactus sum; pro Antonio dicturum: occidi Ciceronem oportuit. et dixit locum, aliter non potuisse pacari rem publicam, quam si ille turbator oti e re publica sublatus esset. solus ex declamatoribus in Ciceronem invectus est. quid? ille, inquit, cum Antonium hostem iudicaret

CD 1 defensione **V**[1] ‖ butteo **C** ‖ 2 uocet **AB** ‖ *ille *del.; hoc* ille *servavit et antecedens* ille (*post* inquit) *del. Kss, fort. prius* ille *in* ilico *mutandum esse cens. Gz* ‖ 5 dificilime **AB** ‖ mandabantur] *Gr;* da(cla **A**)bantur **O** ‖ 7 *fort.* *⟨et⟩ occide ‖ 8 popullio **V**[1] ‖ 9 non *om.* **O** ‖ non licebat ⟨servare, quam quod sibi Ciceronem licebat⟩ occidere *Bs* ‖ 10 partes **Dτ** ‖ ciceron **V** ‖ 11 prode esse factam proscriptionem **AB** ‖ procidisse] **D**[1]**τ**; prodidisse **AV** prodididisse **B** procubuisse **D**[2] *(Ml; cf. 9, 4, 1)*, proiecisse *Novák* ‖ 12 depcatum **A** depracatum **B** ‖ esse] *Bs;* se **O** ‖ ciceronem **AB** ‖ 13 magis ⟨dixisse⟩ (d.. *del.* **A**[?]**τ**) **O** ‖ Antonium 'eo magis' dixisse 'occide *Mg* ‖ quam **A** ‖ nouis 14 ad restim ducit *Schott (quod probavit Mg)*, testem adducit *A. Augustinus*, thesim inducit *Gz* ‖ 15 defensdat **A** ‖ non *del. Fb* ‖ quo *Frob* ‖ 16 romanus et *om.* **V**[1], nec *Schg* ‖ 17 Popillio] Antonio *Mg* ‖ 18 pillio **C** *corr.* **V**[?] ‖ - **AB** ‖ 20 pacare **D**[1] ‖ rep **AB** rēp; **V** ‖ turbatur **A** ‖ 22 indicaret

et omnis Antoni milites, non intellegebat se et Popillium proscripsisse? hic color prima specie asperior est, sed ab illo egregie || tractatus est. VARIVS GEMINVS dixit: cum imperasset mihi Antonius, passus sum, ne aliquis P. Clodi cliens mitteretur, qui contumeliis adficeret, antequam occideret, qui vivum laniaret. ARGENTARIVS dixit: vocatus veni; post proscriptionem Antonius 14
terribilior erat factus etiam suis. iussus sum Ciceronem occidere: quid facerem? non parere uno modo poteram, si me occidissem: hoc nec Cicero *postulare* poterat. a parte accusatoris illo loco, quo Popillius venit, nemo non aliquid voluit novi dicere. LATRO ait: praecluserat fores; nemo ad proscriptum recipiebatur, Popillius, ut venit, admissus est. CESTIVS dixit: ut renuntiatum est Ciceroni, ait: Popillio semper vaco. HISPANVS CORNELIVS fecit etiam querentem Ciceronem: Popilli, tam sero? ALBVCIVS ait: quid est, Popilli? ecquid tuto lateo? numquid mutandus est locus? inepte SABIDIVS PAVLVS, qui induxit Ciceronem cum maxime *pro* Popillio orationem legentem. et MVRREDIVS non est passus hanc controversiam transire sine aliqua stuporis sui nota. descripsit enim ferentem caput et manum Ciceronis Popillium et Publilianum dedit: Popilli, quanto aliter reus Ciceronis *tangebas caput* et tenebas manum eius!

CD 1 *prius* et *om.* C *add.* **D**τ || oninis **A** || antonis **AB** antonii **VD** || intellebat **AB** || proscripsisses (-ises **B**) **AB** || 2 aegregiae **B** egregie (*sec.* e *rad. corr. ex* ae) **V** || 3 Varius Geminus] *Fb;* uarius que (quidem **D**) minus **O** || 4 qui *om.* **C** *add.* **V**² || 5 *verba* contumeliis . . . laniaret *om.* **V**¹**T** *add.* **V**² *(in marg.) et* τ || cōn(cum **B**)tumelis ⟨cliens⟩ adficeret **AB** || qui] et **V**⁽²⁾**D**τ || 7 erat *bis scr.* **AB** || 9 postulare *add. Gz;* ⟨poscere⟩ *C. Schenkl* || 10 quod **C** *corr.* **V**² || 11 foraes **V** || procriptum **A** || 12 certius **B** || 14 quaerentem **BVD** || albutius **BD** || ait] dixit **VD** || 15 popillio quid **C** popili ecquid **D** popilli numquid τ || 6 inepte Sabidius] *Kss;* inepte s(r **V**¹)abidiebus **C** inepte ⁒abidiebius (ab libus **D**) **V**²**D**, inepte Avidienus *A. Augustinus,* inepte Aufidius (Bassus) *Schott,* ıepte Salvidienus *Schg,* inepte abit Aietius (Pastor) *Sander, fort.* inepte abirius (Pollio) *Kss* || quidem **D** || ciceronem *bis scr.* **V**, *post. del.* **V**¹ || ·m **VD** || 17 maximae **A** || pro *om.* **O** || popilli **C** popilii **D** || 18 controberım **B** || suis **AB**, *fort.* insignis *Kss* || 19 ferrentem **B** || 20 publianum **A** popillii

III.

Ter abdicatus, *ter absolutus* conprensus est a patre in secreta parte domus medicamentum terens; interroga|tus, quid esset, dixit venenum et velle se mori, et effudit. accusatur parricidi.

1 Cesti Pii. Dic, quid commiserim. nescis? certe nec secreta te fallunt. dimittat me: intellegetis, cui paraverim. dic, quid ante commiserim: nisi forte contentus es reo obicere parricidium, parricidae nihil. Argentari. Volui mori, quia reus fui. quid ergo? nemo reus vivet? vivet cui sordidatus adsederit pater. revertar ad venenum, quoniam iniqua Fortuna nullo me periculo defungi semel passa est. Albvci Sili. Quare ergo non moreris? non iuvat me mori, si quem alium iuvat. ut intervenit, in illas cogitationes abii: ergo quisquam tam infelix fuit? ergo quisquam me
2 magis odit quam ego? misereri mei coepi. Vari Gemini. 'Ter' inquit 'abdicatus es'. videris mihi, pater, obicere quod tamdiu

manum VD (*cf. W. Meyer Sitzungsber. d. bayer. Akad. d. W. 1872 IV 559 seq.*), Publilianam <sententiam> *Kss; cf. p. 302, 1. 309, 10* || popillio **VD** || tangebas caput *add. Thomas* || 21 et *om. vg* || eius] est **AB**, istam *Gz, del. vg* (Ciceronis tenebas manum!)

CD 2 ter absolutus *add.* **E** || conpressus **A** conpraensus **B** compraensus **V**¹ comprachensus **V**²**D** || 3 tenens *Bs; cf.* **E** *et Quint. declam. mai. 17 ac min. 377 (M. Sander ann. phil. 1870, 790)* || 4 venenum] **D**²**E**τ; num **O** || 5 accusator **V**¹ || 6 pi **A** || commisi **D** || nescis] *Bs;* necci **O** *om.* **E**, nosti (certe;) *Gz* || nec] nec <se nec> **AB** ne **V** || 7 dimittat me] *Bs;* dimittam te, **O** dimittite **D**², dimittite me *Fb,* dimitte me *Gr* || intelligitis **A** || quid] qui **AB** || 8 nisi forte <nisi> (*post.* nisi *del.* **A**²) **AB** || obicere] committere **D** || parricidium *bis scr.* **AVD** *post. del.* **A**² || 9 volui] *Schg;* uolo **O** || 10 nemo] *Bs:* mori **O** || *post.* vivet *om.* **AB** || cui] *Gr;* quia **O**, *fort.* *quoi || sorditatus adsederit] *Kss;* adsedebit (i *corr. ex* e **V**) **O** || 11 uenum **A** || iniq 12 passea **AB** || sillii **O** || 13 *prius* iuvat] **D**τ; iubat **C** || mors **D**² || *po* uiuat **V** iuuet **D** || *illas] *Ml, Otto, Gz;* alias **ABV**²**D** alius **V**¹ has *p. 22, 16* || 14 abi **O** || 15 inagis **A** || misereri mei] **E**τ; mi(ini **A**)se miser memet **D** || caepi **A** || 16 abicere **AB**

vivam. quod venio, quod pro me loquor, nolite mirari: tam iucundum est innocentibus defendi quam miseris mori. CORNELI HISPANI. Scio quosdam periclitantis illa iactare: nunc primum causam dico. haec ego dicere non possum; ter reus fui nec dubito, quin vobis in odium venerim, cum ipse me oderim. PORCI LATRONIS. Ter causam dixi; accessit ad haec supplicia mea venenum; teneo; hoc si tibi satis non est, vivam.

3 Altera pars. ALBVCI SILI. Testor deos immortales hoc me tribus iam abdicationibus cavisse, ne || in domo mea venenum deprenderem. parricidi reus vivit, qui abdicatus mori voluit. in quam angusto domus meae fortuna posita est! aut patri pereundum est aut filio. quid habes, quare mori velis? vivunt orbi, vivunt naufragi, vivunt etiam quibus contigerunt liberi ter abdicati. cum se mori velle dicat, vitam rogat. teneo parricidam, quod apparet, etiam in suam mortem paratissimum. CORNELI HISPANI. Nolite mirari, si debitas vires dolori meo non exhibuero: tribus iudiciis experti estis patres accusare non posse. 4 VIBI RVFI. Cum tantum sit quod fateris, quantum est quod negas? tu venenum quaesisti, tu venenum emisti, tu venenum intulisti in eam domum, in qua habebas inimicum patrem. recte vitam odisses, si iam *tum* tibi parricidium obiecissem. vis scire, quid peccaveris? indica, quis tibi vendiderit; dicetur illi: tu ulli venenum vendebas? tu ter abdicato vendebas? sine dubio nesciebas, cui daturus esset.

CD 1 prae **AB** || mirara ita **A** mirari tam⟨quam⟩ (quam *del.*) **V** || 2 defendi q. m. mori] *He, Ml;* mori q. m. defendi **O** || 3 periclitatis **B** || 4 iter **O** item $\mathbf{V}^2$ || dubito, quin] **Dτ**; subito qm̄ (qnm̄ **V**) **C** || 6 accessit] **E**; ac(ad **AB**)cessi **O**, arcessivi *Mg, fort.* adgessi *Gz* || suplicia **A** || 7 bibam *Schg; cf.* **E** || 10 deprenderem] **τ**; depren(-praen **B**)derim **C** depraehenderem **D** || deus **AB** || 12 ⟨me⟩ mori **VD** || ueles **A** uellis **B** || *fort.* habebas, q. m. velles *Gz* || 13 naufragii **B** tegerunt **A** || abdicatus **VD** || 14 parricidium **D** || 16 *fort.* vices *Kss* || iudicis **AB** || bibi **C** || 18 sit] **E**; est **O** || 19 in eam] nea **AB** || 20 quam || odises **AB** || 21 si iam] suam **D** || tum *add. Ml* || si antea tibi *Gz* || ecisses **O**, obiecisset *He* || peccaberis **AB** || 22 uendederit **B**, *fort.* venen dederit *Bs* || ulli] *Bs;* illi **O** cuiquam **E** || 23 nescibas **B** escebas **V** bas **D**

ita hoc ego iudicio fili mortem moror? si me cum isto includitis, moriar, ut hanc vobis faciam invidiam, quam iste mihi facere voluit. Vari Gemini. Quaeritis, filius meus venenum cui paraverit? non bibit. Pompei Silonis. 'Mihi' inquit 'paravi'. et hoc est patri parare. absolutus mori volt, reus vivit. Mvsae. 'Habuit malum medicamentum Mithridates'. quis enim alius debebat habere quam parricida? 'habuit' inquit 'Demosthenes venenum et bibit'. idem ego tibi pater, quod Demostheni Philippus? Porci Latronis. Cum ab||dicarem, si quid obieceram, aiebat: numquid deprendisti? non iam habebitis, quod multum de eo dubitetis: quod negat parricidium, quod confitetur venenum est. 'mori' inquit 'volo'. vivo patre et hoc parricidium est. miser aeque timui, ne biberet venenum, quam ne daret. Arelli Fvsci patris. 'Mihi' inquit 'paravi venenum'; ne quis dubitet, an alium possit occidere. Ivni Othonis patris. Reus est parricidi qui mavolt mori quam patrem videre. quomodo voltis magis probem vobis illum mori noluisse? non volt mori. 'mori' inquit 'volui'. quare? quia ter vicisti? si mihi creditis, parricidium facere voluit; si isti, a me parricidium fieri voluit. qualis est reus cuius hoc unum patrocinium est, indignum se vita fuisse? dico tam invisum illi patrem fuisse, ut occidere voluerit: ipse fatetur tam invisum sibi fuisse, ut se occidere voluerit.

CD 1 indcluditis *(prius* d *del.)* **V** || 2 moriar] **Dτ**; morari **C** || 4 non] nunc **τ** || bibit] **E**; uiuit **O** || 5 uult **AVD** || 6 mitrudata es **A** mitridates (-taes **B**) **BV** || habebat V^1 debeat **D** || 7 parricidam **C** *corr.* V^2 || anquit **AB** inquam **D** || 8 bibit] *Schott;* uiuit **O**, vixit *Gr* || idem] **D** *(Ven);* idest **C**, idne *Gr* || ergo **τ** || demosteni **C** || 10 depraehendisti **D** || non iam] *Otto, Gz;* non tamen **O**, *fort.* nunc tamen ⟨non⟩ *Kss* || 11 veneficium **E** || 12 eque **AB** || 13 uiueret **AB** biueret V^1 || 14 parabi **AB** || possim V^2 || 15 iu(*corr. ex* i... nio ionis p. (iouis p̄r. **D**) **O** || parracidi **B** parricidii **VD** || mauult **A** 16 patre **A** || quam ⟨cum⟩ patre vivere *He, Ml* || uultis **AVD** || 17 uolui ⟨me⟩ mori voluisse *Kss* || uult **AVD** || 20 siuita **A** || 21 *ante* patre... fuisse *erasum est* || *verba* ipse . . . voluerit *(v. 22) om.* **D** || 22 se occid... occidere **O** mori **E**, occidere *Bs*, occidere ⟨se⟩ *Ml, Otto*

Non puto vos exigere divisionem, cum coniecturalis sit con- 6
troversia. habet tamen dissimilem ceteris coniecturam et dupli-
cem; non quomodo solet aut inter duos reos, cum alterum co-
arguimus, aut inter duo crimina, cum alterum probamus, ut id
alterius fiat probatio, tamquam cum dicimus adulteram fuisse,
ut credatur propter hoc etiam venefica: in uno homine con-
iectura duplex est. quaerimus enim, utrum venenum in suam
mortem an in patris paraverit.

Si hoc colore dici placet pro adulescente, quo dixit Latro, 7
ut nihil mutaret voces, sed diceret: ‖ 'mori volui taedio abdica-
tionum et infelicitatis adsiduae, cum in hoc tantum sordes po-
nerem, ut cum maiore tormento positas resumerem et absolutio
mihi uni non finis esset periculi, sed initium', incipit praeter
coniecturam et illa prima vulgaris in eiusmodi controversiis et
pertrita quaestio incurrere, an venenum habere in mortem suam
liceat. Albucius illo colore pro adulescente dixit, non fuisse
venenum. cum putarem, inquit, odio me esse patri meo, volui
experiri adfectum eius, quomodo mentionem mortis meae ferret;
itaque palam et ita, ut interveniret pater, tenui. Fuscus Arellius
eodem colore usus est, sed aliter; non dixit: experiri patrem
volui, sed: ut miserabilem me patri facerem. Murredius pro 8
cetero suo stupore dixit medicamentum se parasse ad somnum,
quia adsiduae sollicitudines vigiliarum sibi consuetudinem *fece-*

CD 1 exhigere AV[1] exhiere B ‖ comecturalis A iecturalis V[1] ‖ sic B ‖ controuersiam A controbersia B ‖ 2 tam O ‖ dissibilem AB ‖ quamiecturam AB <quam> coniecturam VD ‖ 5 probati V[1] ‖ 6 benefica C *corr.* V[2] ‖ 7 sua AB ‖ 8 morte A ‖ 9 hoc colore (hic color D[2]) displicet VD ‖ 10 voces] *Bs;* <et> uoces AB <ut> uoces V[1] *del.* V[2] *om.* D, *fort.* <thematis> voces *Gz* ‖ abdicationis D ‖ 12 absolutio] *Rom;* absoluto O ‖ 14 controuer(-ber B)sis AB ‖ . O ‖ 15 questio C ‖ 16 ille V ‖ dixi AB ‖ 17 putarem] D[2]𝔱; putatum C .arer D[1] ‖ odio me esse] *Schott;* odio messes AB odium esses V odio esse D𝔱 ‖ maee V ‖ 19 ita, ut] itan A ‖ arelius A ‖ 20 colorem (m *del.*) B ‖ 21 prae A ‖ qui AB ‖ consuetudinem us (usus D𝔱) O𝔱, *supplementa add. Bs* ‖ sibi cerent> consuetudinem . usus colore <est> et D𝔱, *fort.* *sibi consuetudinem .cerint . * * alium ind>ux colorem et

*rint. a parte patr*is colorem et Publilianam sententiam dedit: abdicationes, inquit, suas veneno diluit; et iterum: mortem, inquit, meam effudit. memini Moschvm, *cum* loqueretur de hoc genere sententiarum, quo infecta iam erant adulescentulorum omnium ingenia, queri de Publilio, quasi ille [iam] hanc insaniam introduxisset. Cassivs Severvs, summus Publili amator, aiebat non illius hoc vitium esse, sed eorum, qui illum ex parte qua transire deberent imitarentur, *non imitarentur* quae apud eum melius essent dicta quam apud quemquam comicum || tragicumque aut Romanum aut Graecum; ut illum versum, quo aiebat unum versum inveniri non posse meliorem:

tam dest avaro quod habet quam quod non habet;

et illum de eadem re dictum:

desunt luxuriae multa, avaritiae omnia;

et illos versus, qui huic quoque ter abdicato possent convenire:

o vita misero longa, felici brevis!

9 et plurimos deinceps versus referebat Publili disertissimos. deinde auctorem huius viti, quod ex captione unius verbi plura signifi-

CD 1 Publilianam] *Bs;* publianam (-num **B**) **O** || dedit] dixit **D** || 3 effudi **D** || Moschum] *Bs;* uoscum **A** noscum **BVD** || cum *add. Kss* || 4 genere *om.* **A** || sententiaearum **A** || iam] tum *Gz* || 5 quaeri **BV** || plubilio **C** pubilio **V**[2] publio **D** || iam *del. W. Baumm* || iam ille **D** *(vg)*, etiam ille *Schg* || 6 sumus **B** || publili *corr. ex* pubbli **B** publii **D** || 7 agebat **AB** || eorum] illorum **D** || 8 non imitarentur *add. Bs* || 10 ut] aut **O** || iebat **AB** || 11 unum versum] *v. suas. 2, 19; Cic. p. Sex. Rosc. 77; Caes. BG. 6, 11, 4; ceterum cf. Krauss, Ciceronis epist. emend. (Lips. 1869) 29;* uno versum *Fb (cf. Seyffert-Müller ad Cic. Lael. 1 p. 10)*, ullum versum *Becher de Ciceronis quae feruntur ad Brutum epist. (Harburg. 1876) 21 not., qui tamen in hac sententia perstare noluit, fort.* *in universum, *fort.* universe *Gz, del. Sander* || 12 *Publili Syri sent.* tandest **AB** tam deest **VD** *(Quint. 8, 5, 6. 9, 3, 64; cf. Lachm.* . *1, 43)* || 13 illud (*corr. ex* illum **V**) **VD** || dictam **V**[1] || 14 *Publili* ... *236 W.* || luxuria **AB**, inopiae *Sen. epist. 18, 5, 9* || 15 et] ut **O** || 1 *Syri sent. 438 W.* || felicibus **VD** || brevis] **Dτ**; brebis **AB** rebus **V** ' *ras.* **D** || 17 plurimo *corr. ex* plurima **A** || publii **D**

cantis nascitur, aiebat Pomponium Atellanarum scriptorem fuisse, a quo primum ad Laberium transisse hoc studium imitandi, deinde ad Ciceronem, qui illud ad virtutem transtulissent. nam ut transeam innumerabilia, quae Cicero in orationibus aut in sermone dixit ex *ea* nota, ut non referam a Laberio dicta, cum mimi eius, quidquid modo tolerabile habent, tale habeant, id quod Cicero in . . . . Laberium divus Iulius ludis suis mimum produxit, deinde equestri illum ordini reddidit; iussit ire sessum in equestria; omnes ita se coartaverunt, ut venientem non reciperent. Cicero male audiebat tamquam nec Pompeio certus amicus nec Caesari, sed utriusque adu||lator. multos tunc in senatum legerat Caesar, et ut repleret exhaustum bello civili ordinem et ut eis, qui bene de partibus meruerant, gratiam referret. Cicero in utramque rem iocatus *est;* misi tenim ad Laberium transeuntem: recepissem te, nisi anguste sederem. Laberius ad Ciceronem remisit: atqui soles duabus sellis sedere. uterque elegantissime, sed neuter in hoc genere servavit modum. ab his huius studii 10
diffusa est in plures imitatio. sed ut ad controversiam redeam, Cassius Severus aiebat placere sibi illum colorem: mori volui; et quasdam dixit inter disputandum sententias: tertio, inquit,

CD 1 scriptorem] scripsisse **A** || 2 ad] a **V**¹ || transe **AB** || imitando *Gz,* imitari *Otto coll. v. 18* || 3 deinde] **A**²**VD**; deinde ⟨inde⟩ **A**¹**B** || virtutem] *Bs;* uirtutum **AB** uirtutum ⟨studia⟩ **VD** || transtulissent] *Schg;* transtulisset **O** || 4 transeam] **D**²**ꝟ**; transeat **O** || *post.* in *om.* **D** || 5 ex] et **VD**, ea *Mg* || ea *add. He (om. Mg)* || dixit, et nota ut non *vg* || 6 habeant, ⟨quale⟩ id, quod Cicero in ⟨Laberium .⟩ *Fb* || 7 *lacunam post* in *signif. Bs* || ha(ba **V**)berium **C** || in Laberium ⟨dixisse itemque quod hic illi respondisse fertur huc pertinet. Laberium⟩ *Gz* || ⟨id⟩ diuus (id *del.* **D**²) **D** || laudis **A** || 8 reddidit] **E**; reddit **AB** redditum **VD** || sensum **AB** || 9 aeque(-qui **V**)stria **BV** || coartaberunt **AB** || receperent **A** || 10 male audiebat] **E**; malaudierat **AB** mala audierant (n *del.*) **V** mala ıle **D**²) audierat **D** || 11 ne **V** || cessari **B** cesari **V** || 12 legerat] **E**; legerant **C** ;erat **V**²**D** || etastum **A** ethastum **B** exhustum **V**¹ || 13 eis] *Bs;* eius **C** iis **D**; **E** || referent **A** referrent **BVꝟ** referat **T** || 14 est *add. Schg* || transeuten- ı **C** *corr.* **V**² || *cf. Macrob. 2, 3, 10* || 15 sederaem **V** || 16 adq; *corr. ex* e **A** atq; **B** || elegantissimae **C** || 17 servavit] *Ml;* seruat **O** || iis **D** || studi **AB** || .mpleres **V** || ad *om.* **AV**¹ || controbersiam **B** || 19 casius **AB** || 20 sentias **A**

cum abdicarer, aiebam: nihil tanti est; infelicem hanc animam, quam totiens exagitat pater et infestat, semel recipiat. sed illud rursus dicebam mihi: serva istam animam: facies quod voles absolutus. quare ergo nunc non moreris? dicet aliquis. primum non semper idem miseris libet; nonnumquam iuvat cum fortuna sua concurrere et illam fatigare. deinde vis verum, quare non moriar interim? quia puto te velle. Otho Ivnivs ineptam sententiam videbatur dixisse: non multum interest mea; aut enim me aut filium meum voluit occidere. ||

IIII.

Liberi parentes alant aut vinciantur.

Quidam, cum haberet uxorem et ex ea filium, peregre profectus est. a piratis captus scripsit de redemptione epistulas uxori et filio. uxor flendo oculos perdidit. filium euntem ad redemptionem patris alumenta poscit; non remanentem alligari volt.

1 Cesti Pii. Non est, quod mulieris adfectum lege aestimetis, qua minatur; omnia facit, ne filius alligetur. navigaturus reliquit uxori filium; nec adhuc caeca erat. Albvci Sili. Deduxit *ad* te filium; itaque tene, complectere. audeo dicere, hoc par ne piratae quidem dividerent. si vellet filium alligari, pateretur ire quo pro-

CD 1 abdicarer] D^2 *(Bs);* abdicare **AB** abdicaret VD^1 || 2 totens exagitet **AB** || 3 rusus **AB** || dicebam] *Ml, Mg (1871);* dicebat **O** || istam animam] *Schg;* istum animum **O** || 4 dicet] *He;* dicit **O**, dicat *Otto* || 6 concurrere et] *Bs;* concurreret (t *del.* **V**) **C** concurrere **D** || fatigaret **C** *corr.* V^1 || 7 oto **C** 8 terest **AB** || 9 silium ineum **A** || 11 thema *ante* liberi *legitur in* **O**; **del.* *cf. Quint. decl. mai. 6* || 13 est] et **VD** || a *om.* **A** || spiratis **AB** || redemptioner redeptione **V** || 14 oculo **AB** || perdit **B** || 15 alimenta **VD** || 16 uul 17 adfectu **AB** || aestimentis **A** || 18 quae **τ**, quam *Mg* || facit] **Eτ**; fecit reliquisi **AB** || 19 necat huc **A** || deduxit ad te] *Otto;* deduxite **AB** deducite diduxit te <et> *He,* deduxi <ad> te *Bs* || 21 alligari] *Schg;* alligare **O** || rir quo] **Dτ**; quod **C**

perat. ergo tu, adulescens, matri tuae ne decem mensum quidem alumenta reddes? si pascere non vis matrem, expecta saltem, ut efferas. Triari. Legem attulit qua catenas minatur, causam qua timet. Marcelli Aeserinini. Si perseveras, me quoque ad piratas trahe: impetrabo ab illis alimenta; et virum meum pascunt. Fulvi Sparsi. Mater, si non pascitur, peritura est; pater, etiamsi non redimitur, tamen pascitur. Iuli Bassi. Patri tuo supersunt et oculi et alumenta.

Altera pars. Cesti Pii. Matrem meam imitari volo: amare 2
me meos docuit. unius vinculis duos alligat. si matris exemplo pius esse voluero, etiam || oculos patri debeo. Arelli Fusci patris. Desertorem tuum apud patrem invenies. Vari Gemini. Qualis fortuna est! cui victo, mater, catenas denuntias, victori ad piratas eundum est. omnia licet patri praestem, meliorem tamen habuit uxorem. quam multi me putant, quia nolo ad patrem redimendum ire, nunc cum matre conludere! Fulvi Sparsi. Matri nihil timeo, si eam apud vos relinquo: patri quid non timeo, si eum apud piratas relinquo? Buteonis. Oculos certe eruam mihi, ne plus marito praestiterit uxor.

Latro hanc controversiam quasi tota offici esset declamavit; 3
nullas quaestiones iuris inseruit, sed comparavit inter se incommoda patris et matris et tamquam thesim dixit: utrum ad redi-

CD 1 ne] τ; nec O || mensium TD || 2 alimenta AVD || parcere A || saltem] Dτ; salutem C || *verba* si vellet *(p. 304, 21)* . . . efferas *(v. 3) Cestio Pio tribuenda esse censet A. Langen de disticho Graecorum elegiaco I (Vratislav. 1868) thes. 1* || 3 minatur] *cod. Vatic. Schotti;* minetur O || causa ⟨est⟩ quia D || 5 trahae B trabe V || imperabo AB || alimentae AB elementa et V || *pascunt] faciunt A[1]B *del.* A[2] *om.* VD, alunt (*vel* satiant) *Bs* || 6 moritura D[1] || 8 alumenta (u *corr. ex* i) A alimenta VD || 9 mea B || 10 meos] me V *om.* D || ıus AB unis D || 11 ⟨reddere⟩ debeo *Kss,* ⟨dare⟩ debeo *Otto* || 12 *verba* ıum apud patrem *bis scr.* C (tum C[a], aput B[a]), *del. post. loco* A[2], *priore* τ || 3 victo] D[2]τ; uincto O || 14 eumdum AB || 16 matre] τ; patrem (-re VD) O || ɔncludere O *corr.* D[1] || mater AB || 17 reliquo AB || non *om.* V *eras. in* D || ım *corr. ex* eam (?) A || 18 reliquo AB || ceste AB || erbam AB || 20 offitii cii D) VD || 21 questiones C || 22 thesim] *He;* tiesim AB quaereret VD

mendum potius captum patrem ire filius deberet, an ad alendam caecam matrem subsistere; et sic eam divisit, ut diceret: hoc, quod mater desiderat, utile est *et* patri. novissime tractavit ne patrem quidem velle; utique, si sciat matrem in hac esse fortuna, non passurum. Bvteo fatuam quaestionem moverat primam: an lex, quae de alendis parentibus lata esset, ad patres tantum pertineret. illis omnia privilegia data et ipsam poenam non alentium signum esse non muliebris potestatis. res est ineptior, quam ut coarguenda sit; itaque transeo; illud unum, quod dicebat Pollio Asinius, referam: numquam debere || temptari in causa verecunda
4 inprobam quaestionem. Hispo Romanivs illam movit quaestionem: an lex de alendis parentibus non pertineret ad matres vivis patribus. filius, inquit, familiae nulli poterit servire nisi patri; omni alia servitute liber est. puta enim te alumenta petere ab eo, quem pater mittat peregre, quem navigare iubeat: primae partes sunt patris, secundae matris. Albvcivs non iuris illam fecit quaestionem, sed aequitatis, ita tamen, ut et iuris adiungeret [et]: matris prius esse *quam* patris officium. Silo Pompeivs illam fecit quaestionem: an, quotiens duobus communio esset, potestas eius tota fieret, qui praesens esset. puta, inquit, servum te esse communem: huic domino servies, qui praesens est. puta fundum esse com-

CD 2 eam] meam **AB**, matrem *Gz* || diuit **AB** diuidit **VD**^{1}, adiuvit *Gz* ||
3 mater] *Gr;* pater **O** *(Otto)* || residerat utille **AB** || et *add. Gr* || matri *Otto,*
fort. *patri; ⟨deinde: . . .⟩ || nouissimae **C** || 5 *post* passurum *in* **O** *sequuntur*
verba in epilogis . . . Graecus *(p. 307, 18—19)* || ⟨et⟩ buteo **Dτ** || questionem **A** ||
moverat] *Bs;* mouerunt **O** || man **A** || 6 esset] *Kss, Mg;* est **O** || patris **O** ||
pertineret] *Bs;* pertinet **C** ⟨nomen⟩ pertinet (-neat **D**^{2}) **D** || 7 illis] illi sunt
VD || 8 inemptior **BV** || 9 quoarguenda **B** || illū **VT** *corr.* **V**^{1}**τ** || 10 deberi **C** ||
causam **V**^{1} || 11 *priore loco* questionem **A** || romanus **D** || *post. l.* questionem **A** |
12 vivis] ⟨ut⟩ uiuis **O**, ⟨utique⟩ vivis *Schg,* ⟨adhuc⟩ vivis *Bs* || p
13 omni] om̄ **B** || 14 te *om.* **B** || alimenta **VD** || 16 questionem **A** ||
Schg; iuri **O** || *et *del.;* utrum *Bs,* ei *Gz* 18 *esse quam] esse **O**,
Bs || offitium **BV** || ut iuri adiungeret, utrius prius esset, patris ⟨a
officium *Mg* || questionem **AB** || 19 an] a **AB** || communio] **E**; commu
communis **VD** || 20 te esse seruum **VD** 21 domini **AB** || fun

munem: is fructus percipiet, qui praesens est. illam quaestionem huic duram subiecit: an nunc pater nullum ius in filium habeat. quomodo, inquit, iura civis non habet, qui liberi hominis non habet, *ita qui civis non habet, nec* patris habet; ille nullam in te potestatem habet, mater in totius legis possessione est; iam
non commune illi ius in te, sed proprium est. Varivs Geminvs 5
sic divisit: an non semper filius cogi possit, ut matrem alat; deinde: an nunc cogendus non sit. non semper, inquit, filius cogitur. transeo illos, qui non possunt, aegros et inutiles; aliquis ad propellendum hostem proficiscitur, in cuius unius militia posita est salus publica: hunc retinebit mater? puta legatum de summa rei publicae, puta *de* foe‖dere: huic ma*nus* m*a*ter iniciet? *et* per partes comparando utrumque officium, ille, inquit, peregre est, tu domi; ille captus, tu libera; ille inter piratas, tu inter civis; ille alligatus, tu soluta es. at tu caeca es: ille hoc infelicior, quod videt; quid enim videt? *notas* captivitatis suae et caedes et volnera et cruces eorum, qui non redimuntur. at periculosum est. *quam multi nihil pro patribus periculosum putarunt!* in epilogis vehemens fuit Apollonivs Graecus; *quid, inquit, peri-*

CD 1 illam praestionem **AB** ‖ 3 *prius* non *om.* **VD** ‖ habeat **D** ‖ 4 *verba* ita . . . nec *add. Mg* ‖ patris] *Kss, Mg;* patrem **O** ‖ ⟨si⟩ ille *Gz* ‖ 5 te *om.* **VD** ‖ matrem **D** ‖ possessionem **O** ‖ 6 illi ius] illius **O** ‖ 7 filio **V** ‖ posset **O** ‖ mater **A** ‖ ala **AB** ‖ 9 quogitur **B** ‖ illos *corr. ex* illias **B** ‖ quo **A** qui *in ras.* **V**[2] ‖ aegros et] agrose **AB**, aegros *Kss* ‖ 10 profisciscitur **AB** ‖ lunius (l *del.*) **V** ‖ militiae **AB** ‖ 11 publicae **AB** ‖ 12 r. p. **D**, re publica *Ml* ‖ de foedere] *Schg;* foe(fae **V**)deris **O**, *fort.* foederis ⟨obsidem⟩ *Gz* ‖ manus mater] *Konitzer;* mater **O** mater ⟨uincula⟩ **D**[2]**τ**, mater ⟨manum⟩ *Kss* ‖ initiet **A** ‖ hunc mater vinciet *Bs* ‖ et *add. Schg* ‖ *fort.* *huic mater ⟨catenas volet⟩ inici . et ‖ 13 cumparando **AB** ‖ offitium **V** ‖ 14 ciui **A** ciuiuis **B** ciues **E** ‖ 15 *prius* es] est **V**[1] ‖ cae(ce **B**)ce si **AB** ‖ ho **B** ‖ 16 eni **A** ‖ videt] **Dτ**; uiuet **C** ‖ notas [a]dd. *Mg;* mala *post* suae *add. Bs, fort.* signa *post* suae *add. esse cens. Mg* ‖ [ca]ptivitatis] *Schg;* castitatis **O**; *cf.* **E** ‖ cae(ce **A**)de sed **AB** ‖ 17 uoluenera **AB** [uo]lnera **VDE** ‖ 18 *verba* quam . . . putarunt *add.* **E** ‖ *verba* *in epilogis . . . [Gr]aecus *(v. 19), quae in* **O** *post* passurum *(p. 306, 5) leguntur, huc transposui Kss [pr]aeeunte; O. Gruppe ea ante* Calvus *(p. 308, 10) inseri voluit* ‖ ine(ne **AB**)phi[l]gis **C** ‖ 19 appollonius **V** ‖ *verba* *quid . . . est *(p. 308, 1) add.*

6 *culosum est?* nihil non; et domi manere et flere. Latro dixit pro matre summisse et leniter agendum. non enim, inquit, vindictam, sed misericordiam quaerit et cum eo adulescente consistit, in quo ita exigit pietatem, ut impediat. aiebat itaque verbis quo*que* horridioribus abstinendum, quotiens talis materia incidisset; ipsam orationem ad habitum eius, quem movere volumus, adfectus molliendam. in epilogis nos de industria vocem quoque infringere et vultum deicere et dare operam, ne dissimilis orationi sit orator; conpositionem quoque illis mitiorem convenire. Calvvs, qui diu cum Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiae habuit, usque eo violentus actor et concitatus fuit, ut in media eius actione surgeret Vatinius reus et exclamaret: rogo vos, iudices: num, si iste disertus est, ideo me damnari
7 oportet? idem postea, cum videret a clientibus Catonis, rei sui, Pollionem Asinium circumventum in foro cae*di*, inponi se supra cippum iussit || — erat enim parvolus statura, propter quod etiam Catullus in hendecasyllabis vocat illum 'salaputium disertum' — et iuravit, si quam iniuriam Cato Pollioni Asinio accusatori suo fecisset, se in eum iuraturum calumniam; nec umquam postea Pollio a Catone advocatisque eius aut re aut verbo violatus est. solebat praeterea excedere subsellia sua et inpetu latus usque in adversariorum partem transcurrere. et carmina quoque eius,

CD 1 non] nisi **Dτ** || manere] **Dτ**; maneret **C** || 3 inisericordiam **A** || 4 piaetatem **B** || impediet **AB** || 5 quoque] **τ**; quo **C** *del.* **A**[2] co **D** || abstinendus **AB** || 6 ipsa oratione **A**[1]**B** | nolumus **V** *corr.* **V**[1] || 7 ⟨ad⟩ affectus **VD** || mollienda **A**[1]**B** || 8 deieceret **A** deiecere et **B** || dedissimilis **D** || orationis id **B** || 9 mitiorem] *Gr;* minorem (-re **V**) **O** || 10 quid (qui **A**) iocum **AB** || Cicerone] **DEτ**; ciceronem (-em *corr. ex* -es **V**) **C** || 11 aeloquentiae **BV** || actor] **E**; actusor **AB** accusator **VD** || 13 num] *cf. p. 317, 7;* non **O** (*cf.* **E**) || 14 cationis **A** || 15 *in foro caedi] *Mg;* in forecae **O**, in sorite *Herv,* in foro Caesaris *Schg,* in forica *O. Jahn,* in foro *Weichert poet. lat. rel. 119* || inponis **AB** || suppra 16 paruulus **AVD** || 17 Catullus . .] **Dτ**; caturus in hen (en **V**) decasy sucat **C** || *Cat. 53, 5* || salap(-app **A**)uttium **O** salapantium *cod. Catulliani; cf. 8, 10570* || 18 iuravit] **D**; iurabit **C** iurabat **τ** || qua **AB** || 19 in eum] meum calumnia **B** || 20 rem **A** || 21 subselia **AB**; *cf. Baehrens ann. phil. 1883.* elatus **VD** || 22 parte **A** || et *fort. del. esse cens. Gz*

quamvis iocosa sint, plena sunt ingentis animi. dicit de Pompeio:

digito caput uno
scalpit. quid credas hunc sibi velle? virum.

conpositio quoque eius in actionibus ad exemplum Demosthenis 8 viget: nihil in illa placidum, nihil lene est, omnia excitata et fluctuantia. hic tamen in epilogo, quem pro Messio tunc tertio causam dicente habuit, non tantum leniter componit sed *summisse,* cum dicit: 'credite mihi, non est turpe misereri', et omnia in illo epilogo fere non tantum emollitae conpositionis sunt sed infractae. in hac controversia Publilianam sententiam dedit Festvs quidam rhetor, staturae pusillae, in quem Euctemon, homo venustissimi ingeni, Graece dixit: antequam te viderem, nescie*bam* rhetoras auctoratos esse. fuit autem Festi sententia: 'captus est, in||quit, pater'. si te capti movent, et haec capta est. et quasi non intellexissemus, ait: nescitis dici 'captos luminibus'? et illud 9 dixit: mitte istam epistulam infructuosam. odisse illam debes:

CD 1 iocosa sint] *Politianus;* iocasa sit **AB** ioca sint **VD** || 2 *fr. 18 L.-M.; cf. Plut. Pomp. 48; Iuven. 9, 130 seq., quorum locorum ratione habita Jos. Scaliger interrogationis notam ante* virum *(v. 3) collocavit* || ⟨Magnus, quem metuunt homines,⟩ digito *schol. ad Lucani 7, 726,* ⟨fasciola qui crura tegit⟩, digito *Jos. Scaliger (cf. Ammian. 17, 11, 4),* ⟨f. q. c. ligat⟩, digito *Fb* || 3 quid] *schol. Luc.;* quo **O** || dicas *schol. Luc.* || velle] **τ**; belle **O** || 4 demusthenis **B** || 5 viget] *O. Jahn;* reget **A** riget **BVD** || laene **VD** || 6 fluctuantia] **D²τ**; fructantia **AB** fluctantia **VD¹**, fluitantia *Ml,* luctantia *Mg,* flagrantia *Novák, Linde, fort.* ferocientia *Gz* || quam **AB** || 7 dicentem **AB** || leuiter **C** || *summisse, cum] *cf. § 6 et 9, 3, 10;* cum **O**, etiam *Schg,* quod *Gz,* commode *Linde* || 8 et ⟨cetera;⟩ omnia *Kss* || 9 ferre **AB** || 10 controuersiam **AB** || Publilianam] *Bs;* publianam **ABDτ** publicanam **V** || Festus] *Schg;* fecus **A** fetus **BVD** || 11 retor **A** ...hor **B** || in *om.* **V** || qua ēuctemon **A** quā euctemon **BVD** || uenustissimae **AB** || ...*i.* venustissimae linguae *Gz* || 12 grece **AV** grecae **B**, *fort.* egregie *Kss* ... *p. 54, 3)* || nesciebam] *Schott;* nescie **AB** nescio **VD** || 13 rhetoras auctora-...] *Vsener;* rheturas uictoriatos **AB** rhetorans oratos **VD**, rhetor an orator ...ses) '*quidam*' *apud Fb,* rhetoras victoriatos *Bs* || esses **VD** || Festi] *Schg;* ...esti **C** cestii **Dτ**, *fort.* ⟨haec⟩ Festi *Kss* || 15 ait] sit **V**, an *Kss* || dicit (t *del.*) **V** || mitte istam] *Bs;* mittes tam (tamen **VD**) **O** || infructu **AB**, infaustam *Bs*

haec est, quae matrem tuam excaecavit. et illam falsissimam, in quam multi inciderunt: propter hoc ipsum, inquit, magis flebilis est, quod non potest flere. et iterum: lacrimae, inquit, matri desunt, causae supersunt; tamquam caeci flere non soleant. memini Crispvm quendam, anticum rhetorem, in illa controversia viri fortis, qui tertium filium retinet, cum alter filius in tyrannicidio perdidisset oculos, alter in acie manus: exsurgite nunc, viva cadavera, rogate pro patre. sed quid ego meos derideo? alter quos roget non videt, alter quibus roget non habet. multis conpositio belle sonantis sententiae imposuit; itaque memini Latronem Porcivm, ut exprobraret hanc audiendi scholasticis neglegentiam, maxime quia Triarivs conpositione verborum belle cadentium multos scholasticos delectabat, omnes decipiebat, in quadam controversia, cum magna phrasi flueret et concitata, sic locum conclusisse: inter sepulchra monumenta sunt; et cum scholastici maximo clamore laudarent, invectus est in eos, ut debuit, et hoc effecit, ut in relicum etiam quae bene dicta erant tardius laudarent, dum insidias verentur. Glycon dixit: πα‖ράθει, μῆτερ, ἐπιλαβοῦ τέκνου· ταλαίπωρε, οὐδὲ βλέπεις, ἂν κρατήσῃς. εἴ μέ, φησιν, οὐ τρέφεις, ἐπίμεινον,

CD 1 falsissimam] *Herv;* salsissimam **O**, stultissimam *Novák* ‖ 2 qua **C** *corr.* **A**^{1} ‖ inciderunt] *Otto;* incidunt **O** ‖ 3 inquit lacrimae **VD** ‖ matri] **Dτ**; matris **C** ‖ 5 antiquum **V** ‖ shetorem **A** ‖ illo **A** ‖ controbersia **B** ‖ 6 filius] filios **B** ‖ thy(ti **A**)rannicidio **AV** ‖ 7 cui **A** cuiua **B** uaua **V** ‖ cadeuera **V** ‖ 8 patre] *Schg;* fratre **O** ‖ quos] quod **VD** ‖ 9 quibus] quid **V** quod **D** ‖ bellae **C** ‖ 10 ⟨nomen⟩ imposuit **D** ‖ Porcium] **τ**; portum **A** portium **BD** portauit **V** ‖ 11 exprobaret **C** ‖ neglentiam **B** ‖ maximae **A** ‖ 12 uelle **AB** ‖ 13 delectauat **AB** ‖ 14 phrasi flueret] *Thomas, Mg;* quasi fluerent (flerent **V**) **Oτ**, *fort.* quasi ⟨vi⟩ fluerent *Mg* ‖ magno cursu flueret et concitato *Bs* ‖ clusisse **C** ‖ 15 sepulcra **AB** ‖ sunt] s **B** ‖ scholasticis **AB** scholatici **VD** ‖ maximo clamore] **τ**; maximae (-me **VD**) clamorem **O** *corr.* **D**^{1} ‖ 16 *prius* ut *om.* **AB** ‖ efficit **AB** ‖ 17 relic laudarem **AB** ‖ 18 insiduas **AB** ‖ uererentur **VD** ‖ *fort.* cum insidias ve *Gr* ‖ elicon **A** elycon **B** clycon **V** glicon **D** ‖ πa(na **A**)raoe мнтер λαβοῦ] *Bs;* eitiaaboy **C** ‖ teknoy taaiπ(-n **A**)ωpe (ωp **B**) ‖ 19 οὐδὲ βλέ oyae beπ(-n **A**)eic **C** ‖ ἂν] *Ml;* on **C**, ὃν *Mg* ‖ kpathchc (-cehc **A**) (eiminciN **V**) **C**, κρατεῖς· ἐπεί μέ, φησιν *Mg* ‖ oy tpeфeic eπ (eit **A**)

ἵνα θάψῃς. Hybreas in hac controversia dixit: τέκνον, κἄν με φεύγῃς, καταλήψομαί σε ἐπαιτοῦσα. hoc quibusdam corruptum videbatur, Romanivs tamen . . .

V.

Mortua quidam uxore, ex qua filium habebat, duxit aliam: sustulit ex ea filium. habebat procuratorem in domo speciosum. cum frequenter essent iurgia novercae et privigno, iussit eum semigrare: ille trans parietem habitationem conduxit. rumor erat de adulterio procuratoris et matris familiae. quodam tempore pater familiae in cubiculo occisus inventus est, uxor volnerata, communis paries perfossus; *placuit propinquis quaeri a filio quinquenni, qui una dormierat, quem* percussorem cognosceret; ille procuratorem digito denotavit. accusat filius procuratorem caedis, ille filium parricidi.

Arelli Fvsci patris. Vt audivi clamorem, si qua est fides, 1
deprensos a patre adulteros putavi. quis ferret te voluntariam testem in forum venientem, etiamsi venires dictura pro filio? miserrime || puer, quamvis *ipse* pericliter, plus tamen pro te timeo: nimium fraternis insistis vestigiis; itaque iam tibi cum matre non convenit. quamdiu mater vixit, pater me fuit procuratore con-

CD 1 θάψῃς] *Bs;* **ΕΥΝC A** **εψNC B** **ΕΥΗC V**, θάπτῃς *Gr; cf. p. 305, 2* || **ZEKNON KAN ΜΘ ΦΕΥΤΝC C** || 2 καταλήψομαι] *Kss;* **ΚΑΤΑΝψ(-Υ A)ΟΜΑΙ C** || ce επ(en **A**)ΙΙΤΤΟΥCA *(inter* τ *et* τ *in* **V** ο *eras.)* **C**, σε ἐπιτυχοῦσα *C. Schenkl* || corrumptum **V** || 3 romanis **B** romanus **VD** || 5 ⟨thema⟩ mortua **VD** || quidam] **DE𝔗**; quidem **C** || *verba* duxit . . . habebat *(v. 6) om.* **A** || 7 speciosum] **E**; spati(-ci **B**)osum **AB** spatiosam **V** spaciosa **D** || lurgia **AB** || 8 semigrare] **E**; emigrare **O** || tras **A** || 9 habitatione **AB** || :ubilo **V** || uulnerata **AVD** || 12 perfosus **B** || placuit . . . quem *(v. 13)*] **E**; **AB** puer iubetur **VD** || 13 perfcussorem (f *del.*) **V** || 14 cognosceret] **E**; noscere **O** || 15 cidis **AB** || parricidi (*tert.* i *corr. ex* e) **B** parricidii **VD** || lepraensos **BV** deprehensos **D** || uoluntaria **A** || 18 uenires (i *corr. ex* e) **B** || miserrimus **D**[2] || ipse *add. Kss* || 20 uestigis **AB** || matre] matrem **ABD** || 'ixit] **𝔗**; dixit **ABD** *corr.* **D**[1] fdixit (f *del.*, d *corr. ex* u) **V** || procuratori **AB**

tentus. non facile fit parricidium. vis scire, quantum natura possit? etiam infans pro fratre loquitur. TRIARI. Vivo patre adultera, moriente conscia, mortuo testis. aliquis uno teste contentus est: dabo *puerum. aliquis non est uno teste contentus: dabo* populum. obicit privigno parricidium, filio mendacium. intrat procurator

2 qua solebat. dic, puer, quis patrem tuum occiderit, dic audaciter; eundem nominas, quem populus. nox placet sceleri: prorsus adulteri tempus. habui patrem tam bonum, ut, cum uxorem habere vellet, tamen me novercam habere noluerit. quo mihi lumen? tantum admissuro nefas optanda nox est. 'quid' inquit 'ante peccavi?' dissimile est: memento enim de homicida quaeri; potest tirocinium esse homicidium, parricidium non potest. lumen attulisti, ut discerneres illic, quam leviter volnerare deberes. videmus adactum in *patris* praecordia gladium: sic ego novercam volnerassem. frater, quaero, an videris procuratorem novissima nocte;

3 nihil de prioribus quaero. VIBI GALLI. Ego taceam de adulterio, quod persequitur etiam populus? ego taceam de parricidio, quod persequitur etiam puer? testor vos, iudices, salvom patrem reliqui. o magnam in contrarium saeculi nostri perversitatem! inventus est qui patrem posset occidere, novercam || non posset. etiamsi quis occidere patrem non potest, novercam potest. SEPVLLI BASSI. Dum perfodio parietem, aliquis sentiet. cuius vis levissimum esse

CD 2 fratre] **D**^{2} *(Kss);* patre **O** || adutera **AB** || 4 *verba* puerum ... dabo *om.* **O**; *cf.* **E** || 5 mendatium **AB** || 6 patre **B** || occidere **V** || audacter **D** || 7 undem **V** || nox] **E**; non **O** || 8 uxore **AB** || 9 mi(ni **A**)hi luminea **AB** mihi lumenea **VD**, *fort.* *mihi lumina || 10 admisuro **C** || obtenda **A** obtanda **BV**, obtendenda *Kss* || *verba* quo mihi *(v. 9)* ... nox est *post* non potest *(v. 12) collocanda esse cens. Bs* || inquit] ego *Fielitz* || 11 *fort.* *homicidio, *fort.* ⟨hoc ut⟩ homicida *Gz* || queri **A** || 13 discerneres] *Kss;* discerneres ⟨eras (cerat **V** erat **D**)⟩ **O** || quam] *Rom (cf. p. 314, 8. 315, 19);* quem **ABD** quae **V** || leviter] **D**τ; leuititer **C** || nerare **AVD** || 14 patris *add. Gz; cf. p. 313, 13* || praecordiam **A** || cladium **B** uulnerassem **AVD** || 15 proxima nocte **D** || 16 uiui **C** || 17 *prius* quod] **A** quid **B** quo **V** || enim **A** || homicidio *Gz* || 18 persequi **V** || saluem **A** saluum 19 magnum **A** || peruersitatum **V** || 20 quia **A**^{1}**B** || occidere] **E**; occidere ⟨e posset] **DE**; potest **C** || 21 quis] q̄ **B** || 22 sentiat **A** || esse] *Bs;* se **AB** om

somnum? pueri an senis an mediae aetatis? pueri? frater sentiet. senis? pater. mediae aetatis? noverca. quaererem, quam sordida domo natus esset, si ullam habuisset: nunc inquisitionem nostram humilitate effugit. non miror, si nescis, quam difficile sit patrem occidere, cum incertum habeas patrem. Albuci Sili. Quaero a 4
te, mulier, an filio tuo credendum putes? liceat mihi nutrire puerum: nec cum matre illi nec cum tutore conveniet. tres in cubiculo sunt: patrem occidis, puerum contemnis, adulteram non times. singuli se servi liberique offerebant puero, *ego* stabam ante omnis: percussor latebat post adulteram. quid ante peccavi? cuius uxorem corrupi? quod si fecissem, hominem occidere *possem*, patrem non possem. bonos habeo testes: timeo hunc in aliena potestate. aspice corpus patris: quam gravis plaga, quam alte adactus est gladius! sic ego novercam percussissem. Cesti Pii. Adulterum te esse non unum testem dabo, non corruptum, dabo multos, dabo etiam pueros. patrem tam graviter percussi, quam debui novercam, novercam *ne* sic quidem, quemadmodum patrem? Iuli Bassi. Tibi fuit necessarium lumen, ne eam occi- 5
deres, propter quam occidebas; mihi supervacuum erat, ne instrumento parricidi detegerem parricidium. si rerum natura ‖ pateretur, obliviscendum erat mihi patris, dum occiderem. maiore licentia

CD 1 *supra post.* an *superscr.* aut A^{1} ‖ 2 medieetatis A mediaetatis BV 3 domi V ‖ ullum AB ‖ 4 humilitatem A ‖ 7 matre] Dτ; matrem C ‖ illi nec] D *et cod. Vatic. Schotti;* illi ne C ‖ tutore ⟨queat⟩ D, procuratore *Fb* ‖ conuenire VD, convenit *Schott* ‖ 8 sunt] D^{2}τ; suo O ‖ non times] nos times AB, nosti *Kss, fort.* consciam habes *Ml* ‖ 9 liberique] *Gz;* libertique C ‖ offerebant] D^{2}; efferebant O ‖ puer VD ‖ ego *add. Gz* ‖ stabat VD ‖ 11 occidere sed (⟨patrem⟩ Dτ) non possem ⟨hominem occidere⟩ (*haec duo vocab. del.* A^{2}) Oτ, ⟨fortasse possem⟩ occidere, sed non possem ⟨patrem occidere⟩ *Gz* ‖ bonis O ‖ habes *Gz* ‖ 12 prae(pre V)testes O, praedes *Bs,* prae ⟨isto⟩ testes *Gz* ‖ timeo] *Gr;* temet AB timet VD, temet ⟨et⟩ *Gz* ‖ 13 accipe A ‖ 15 esse ⟨dabo⟩ (. . ., dabo non) *Ml, fort. recte (cf. p. 332, 9)* ‖ 16 puerum *Heinrich, Otto* ‖ pater AB ‖ 17 *post.* novercam *om.* B ‖ ne *add. Herv* ‖ quidem] τ; quidam O ‖ 18 ne] nein A, *fort.* ne mihi *Gz* ‖ 20 detegere B ‖ 21 maiore] *Rom;* minore O, ⟨nisi vero⟩ minore *Kss* ‖ licentiam V ‖ minore reverentia *Bs,* minore diligentia *Ml*

quae non videmus agimus, et, quamvis non minor sit atrocitas facinoris, formido minor est. si patrem occidi, totus mihi lectus purgandus est; cui parcam parricida, non habeo. non possum gloriari ultione patris; frater illam meus occupavit. Blandi. Quam difficile est filio patrem vulnerare et quam facile privigno nover-
6 cam occidere! Vari Gemini. 'Patrem' inquit 'occidisti'. testor vos, iudices, nihil leviter hae manus faciunt. utrum nolui te occidere, *an* non habui potestatem? atqui vulnerata est: leviter vulnerata es; quam diligenter servata es! tu testimonium dic et ostende *istud non vulnus, sed argumentum. ostende* vulnus: percussor ille quam timuit, ne occideret! Porci Latronis. Quare lumen adfero? fortius parricidium faciam, si non videro patrem. occidere aliquis patrem ante [quam] novercam potest, novercam ne post patrem quidem potest? Triari. Quis parricidio puras manus servat et inde incipit, quo pervenire difficile est?

7 Divisio. Has controversias, quae et accusationem *habent et defensionem*, non eodem ordine omnes declamaverunt. quidam fuerunt, qui ante defenderent quam accusarent, ex quibus Latro fuit. Fvscvs Arellivs: debet, inquit, reus in epilogo desinere.

CD 2 facinodis **AB** || 3 purgandum **V** || cui] tibi **D** || parcam] **Dτ**; purgam **AB** pargam **V** || parricida] *Kss, Mg;* parricidi **AB** parricidium **VD** | purgem parricidio *Bs* || 6 *fort.* occidisti, ⟨me vulnerasti⟩ *Gz* || 7 utrum nolui . . .] *Kss (sed* es *pro* est *scr.);* utrum non habui potestatem atqui (anqui **Vτ**) uulnerata est (es **D**) uin (ui **VDτ**) nolui te occidere non habui potestatem atqui (autqui **V** atqui leuiter **D** anqui **τ**[1]) uulnerata es (est **V**) leuiter **Oτ** (*verba* atqui . . . potestatem *om.* **T**), utrum non habui potestatem, an nolui te occidere? atqui vulnerata es; leviter *O. Jahn et Bs (sic iam Fb, nisi quod* vel *pro* an *proposuit),* utrum non habui potestatem? atqui vulnerata es. an nolui te occidere? [atqui vulnerata es] leviter *Mg* || 9 dic et] diceret **AB**, *fort.* dicens *Bs* 10 *verba* istud . . . ostende *add.* **E**; ⟨istud . . . argumentum . istud, inquam, ostende⟩ *Gz* || 11 quale **ABD** || 12 fortium **V** || 13 patrem *del* *quam *del.* || post] potest **B** || 14 *fort.* Argentari *Gz* || quis] *Kss;* aliqu 15 *cf. Quint. declam. mai. 1, 6:* 'nemo inde coepit, quo incredibile e venisse'. || 16 habent *om.* **C** || *et defensionem *add. Gz* || et ⟨defer habent et⟩ accusationem *Bs* || 17 dedamauerunt **B** || 19 reas **A** || *corr. ex* epiloquo **A**

optime autem epilogum defensioni contexit; et homines magis defendenti quam accusanti || favent. ultima sit pars quae iudicem faventem possit dimittere. quidam permiscuerunt accusationem ac defensionem, ut comparationem duorum reorum inirent et crimen, simul reppulissent, statim transferrent; ex quibus fuit Cestius. hoc non semper expedit. utique ei, qui inbecilliorem partem habet, non est utile comminus congredi; facilius latent
quae non comparantur. in hac controversia *non sunt* duo, sed 8
tres rei; noverca enim procuratori coniungitur. itaque a fili parte utique aiebat prius accusandum, quia unum deberet crimen defendere, duo obicere, et adulteri et caedis. si qua sunt ex utraque parte difficilia, non colorem, sed argumentationem desiderant; itaque, ne modum excedam, praeteribo. circa vulnus novercae quidam bellas res dixerunt, quidam ineptas, immo multi ineptas.
prius illa, quae belle dicta sunt, referam. Fvscvs ait: destricta levi 9
vulnere est cutis; non credas factum manu privigni, credas amatoris. Passienvs ait: sic leviter te vulneravit dextera illa, cui nec paries obstitit nec pater? Varivs Geminvs dixit: da ferrum testi meo: fortius feriet. Cestivs dixit, cum descripsisset, quam leve vulnus esset: nocueras, inquit, mihi, si amicae tuae nocere potuisses.

CD 1 defensione O || contexet *Bs* || 2 defemti AB || quam *om.* A || 3 fabentem C || dimittere] *Kss, Mg;* a(ad VD)mittere O, *fort.* mittere *Mg* || 4 defensictionem (ct *del.*) V || et AB || ⟨per⟩ conparationem AD ⟨comper⟩ comparationem *(prius* com *del.)* V || inirent] *Bs;* irent O || 5 repulissent AD || transferret A transferet B || 6 ei *om.* VD || inbecillorum (-lliorum B) C || 7 partem] D*t*; patrem C || habent D || cominus D || 8 *non sunt duo, sed] et duo AB duo et VD^2 duo vel D^1, vel duo vel *Bs,* sunt duo, ⟨non⟩ *Traube* || controversia, ait Buteo, tres ⟨sunt⟩ *Gz* || 9 a *om.* AB || 10 utique *del.* A^2 || …bat V, aiebam *Schg* || debebat D || 11 obscere V || 12 difficile AB || 14 qui-…n bellas AB || *vel prius* ineptas *vel* immo multi ineptas *delendum esse cens.* …*tto* || 15 bellae C || dicta *corr. ex* dicte A || ait] ut VD || districta *t (vg)* || 16 est …utis] D*t*; acutis C, cutis *Novák* || credas *corr. ex* credis V || manum V || …matoris (i *corr. ex* e) V || 17 sic] *t*; sed O || dexta AB || ne V || 18 ob-…it] DE; obsistit C || geminius A || 19 meo (o *in ras. 2 litt.*) V || fieret E inquid AB intquit V

BRVTVS BRVTTEDIVS cotidiano verbo significanter usus est: riva-
lem, inquit, occidit, amicam sauciavit. HISPO ROMANIVS eiusdem
generis rem dixit: ostende, noverca, ostende istud, quod amator
tuus vellicavit. BASSVS SEPVLLIVS dixit: maritum occidit, adulteram
strinxit. || ex illis, qui res ineptas dixerant, primus ibi ante omnis
10 MVSA voster, qui, cum vulnus novercae descripsisset, adiecit: at,
hercules, pater meus tamquam paries perfossus est. MVRREDIVS:
patrocinium putat esse causae suae, quod sanguinem misit. NEPOS
LICINIVS ait: non est istud vulnus, sed ludentis adulteri morsus.
SENIANVS ex illa stultorum nota sententiam protulit: non vulnera-
vit, inquit, novercam, sed viri sui sanguine aspersit; cum illa
11 vulnerata ponatur. VINICIVS, exactissimi vir ingeni, qui nec dicere
res ineptas nec ferre poterat, solebat hanc sententiam Seniani
deridere et similem illi referre in oratione dictam Montani Votieni.
Senianus in hac eadem controversia dixerat: nihil puero est teste
certius, utique quinquenni; nam et ad eos pervenit annos, ut in-
tellegat, et nondum ad eos, quibus fingat. haec finitio, inquit,
ridicula est: 'nihil est puero teste certius, utique quinquenni';
puta nec si quadrimus puer testis est nec si sex annorum. illud
venustissime adiciebat: putes, inquit, aliquid agi: omnia in hac
sententia circumspecti hominis sunt, finitio, exceptio; nihil est
12 autem amabilius quam diligens stultitia. Montani Votieni senten-

CD 1 brutedius O || cottidiano V || 2 sautiauit V | romanus D || 3 noverca] Dτ; nouercam C || 4 bellicauit C || 5 ex] et A || dixerat V || primus . .] *cf. Verg. Aen. 2, 40* || 6 uester VD || 8 causae suae, quod] *Vahlen;* quod causae suae O, quod causa sua *O. Jahn, fort.* quod amicae suae *Mg* || misit] *fort.* fudit *Mg* || Nepos Licinius] τ; ne post licinium O *corr.* D¹ || morsus] *cf. Prop. 5, 5, 39* || 10 saenianus C || 11 sanguine] Dτ; sanguinem C || illa] *Ml;* illi AB illic VD || 12 uulnera tanta Dτ² || ponatur] τ¹; ponantur Oτ² || uinicus AB || dicere] DE; dicit C || 13 sentiam V || 14 dictam (dicta A) ⟨non⟩ mortani C dictam montani (mon *in ras. scr.*) D || uocieni B || 15 saenianus BV || ine (e *del.*) V || trouersiam C || dixerant (n *del.*) A || 16 oertius A || utque AB || quinquer (ā *del.*) A || 17 nundum B || haec finitio] *Bs;* et finitio AB et haec de(dif) nitio VD || 18 ridicula (r *corr. ex* n) V || nihil esse D || est] erit *Schg* || 19 illi illud ⟨est⟩ AB, illud ⟨etiam⟩ *Bs* || 20 uenustissimae AB || 21 homines A excaeptio A || 22 inamabilius *vg* || stultitiam nontani C || uocieni B

tiam huic aiebat esse similem et deridebat hanc: insomne et experrectum est animal canis, utique catenarius, paratus. erat autem non aequos ipsi Montano. accusaverat illum apud Caesarem, a colonia Narbonensi rogatus. ‖ at Montanus adeo toto animo scholasticus erat, ut eodem die, quo accusatus est a Vinicio, dice*ret: 'dele*ctavit me Vinici actio'; et sententias eius referebat. eleganter illi dixit Svrdinvs: rogo: numquid putas illum alteram partem declamasse? gravis scholasticos morbus invasit: exempla cum didicerunt, volunt illa ad aliquod controversiae thema redigere.
hoc quomodo aliquando faciendum est, cum res patitur, ita in- 13
eptissimum est luctari cum materia et longe arcessere, sic quomodo fecit in hac controversia Mvsa, qui, cum diceret pro filio locum de indulgentia liberorum in patres, venit ad filium Croesi et ait: mutus in periculo patris naturalia vocis inpedimenta perrupit, qui plus quam quinquennio tacuerat. quia quinquennis puer ponitur, putavit, ubicumque nominatum esset quinquennium, sententiam fieri, quia Latroni bene cesserat, qui, cum elusisset vulnus exiguum, dixit: aspicite istam vix apparentem cicatricem; rogo vos: non putetis puerulum fecisse et ne puerulum quidem quin-
quennem? Gallvs Vibivs inprobam dixit sententiam, cum caedem 14
describeret: occidit, inquit, maritum, novercam laesit, puero pepercit: etiamnunc putabat suum. valde enim puero Cestivs aiebat

CD 1 insomne] *Bs;* inomne **O** ‖ 2 paratus] **D**[2]; paratur **O**, pacatus *Schott,* ⟨nihil⟩ paratius *Schg, fort. recte* ‖ 3 equos **AB** equus **VD** ‖ Caesarem] *cf. Tac. ann. 4, 42* ‖ 4 tota anno **AB** ‖ 5 uitinio **A** uinitio **B** ‖ diceret: delectavit] *Mg;* dicectauit **C** decertauerit **Dτ**, disceptarit (in Vinici ⟨...⟩) *Bs; cf. Schg et O. Gruppe quaest. Ann. 28* ‖ 6 me] in **Dτ** ‖ uicini actio est (actionem **Dτ**) **VDτ** ‖ alleganter **B** ‖ 7 illud **D** ‖ 8 grabis **AB** ‖ morbus] **Dτ**; morb **AB** morus **V** ‖ 9 didicerunt] *Thomas;* dixerunt **O** ‖ uoluntes **V** uolentes **Dτ** ‖ tema **AB** ‖ 10 quomodo] ; quod homo **AB** quod **VD** ‖ 12 Musa *om.* **D** ‖ 13 det indulgentiam **V** ‖ ırtes **V** ‖ 14 perrupit] *O. Jahn;* corrupit **O**, rupit *vg* ‖ 16 quinquenium **A** ‖ 7 latrone **V** ‖ elusisset] *Vsener, Mg, C. Schenkl;* diluisset **Aτ** deluisset **BV** iluisset *corr. ex* deluisset **D**[1] dixisset **D**[2], delusisset *Bs* ‖ uulgus **V** ‖ 19 fesset et **V** ‖ 20 gallius **B** ‖ uiuis **C** ‖ senteatiam **A** ‖ caedem (*post.* e *corr. ex* a) **B** discriberet **A** ‖ matritum **AB**, patrem *Mg* ‖ laeserit **D**[2] ‖ 22 etiam hunc **D**

parcendum; itaque dixit, cum laudaret eius testimonium: procuratore natus es? HERMAGORAS hunc sensum decentius posuit: κατὰ τὸν ἀδελφὸν ἢ μή; BLANDI sententia laudabatur, cum descripsisset a puero demonstratum procura||torem: digitum multa significantem! EVCTEMON dixit: μητρυιά, χρηστὸν εὗρον μάρτυρα. ὦ παιδίον εὐσεβές! ὦ παιδίον ἄξιον τῆς σῆς μητρός, ὅλον δὲ πατρός! MVRREDIVS mimico genere fatuam sententiam dixit, cum dixisset novercam disputare contra filii sui testimonium: facit, inquit, quod solet: pro amatore sanguini suo non parcit. NICOCRATES LACON aridus et exucus declamator dixit: τοῦ μὲν ἰδίου μάρτυρος ἐφείσατο, τοῦ δ' ἐμοῦ κατεφρόνησεν. HERMAGORAS, cum miserabilem dixisset pueri condicionem esse, qui infestae novercae et procuratori redderetur, dixit iam procuratorem clamare: οὐκ ἔστιν ἡμέτερος.

VI.

Tyrannus permisit servis dominis interemptis dominas suas rapere. profugerunt principes civitatis; inter eos

CD 1 procuratorem **AB** procurator **D**, procuratorene *Bs*, procuratore me *Mg (cf. p. 311, 21)* || procuratore natus ⟨non⟩ es *Fb*, procuratori nothus es *Gr* || 2 hermacotas **O** || dicentius **A** decencius **B** || *Graeca em. Bs;* ΜΑΤΑ ΤΟΝ ΑΔ(ΑΛ **A**)ΗΛ(ΕΛ **V**)ΦΟΝ Η ΜΗ (ΜΝ **V**) **C** || 3 Blandi] **Dτ**; blandis **C** || 4 a *om.* **AB** || significante **D** || 5 ΜΕΤΡΥΙΑ **AB** || χρηστὸν] **τ**; ΧΡΗCΟΝ **C** || εὗρον] *Bs;* ΕΜΠΟΝ (*bis scr.* **A**) **C** || ΜΑΡΤΥΡΑ ω **C** || παιδίον] *Bs;* ΝΑΙΔΙΟΝ **C** || ΕΥCΕΒΕΤ Ο ΠΑΙΔΙΟΝ **C** || 6 ἄξιον τῆς σῆς] ΑΞΙΟ ΙΗC (ΙΝC **A**) Η (ΗCΜΗC, *prius* c *del.*, **V**), ἀνάξιον τῆς *Bs* | ΜΗΤΡC ΟΛΟΝ Κ (καὶ *vg, corr. O. Jahn*) ΠΑΤΡΟC (-ΡΟC **B**) **C** || mimico] **BDτ**; mimia **A** minima *corr. ex* mimma **V** || 7 disputarem **AB** || 9 sanguine **V** || sui **AB** || pepercit **D** || aridum **AB** || et exuctus **C** sed et uetus **D**; *cf. Quint. 12, 10, 14* || 10 ΙΔΙΟΥ **C** || ΕΦΗCΑΤΟ **C** || 11 ermacotis (-tus **B**) **AB** hermatotis **V** ermacotas (c *vel spiritus asperi, qui vocatur, signum sup.* e *superscr.*) **D** || miser[illegible] conditionem **B** condictionem **V** || 12 infestus **D** || 13 procurtatoren[illegible] mare **A** || 15 *tyrannus] ty(ti **A**)rannus ⟨thema⟩ **AB** tyrannus ⟨the[illegible] nus⟩ (*prius* tyrannus *del.* **V**[2]) **V** ⟨thema⟩ tyrannus **Dτ** || seruisi **A** ut **VD** || intereptis **A** interemtis **B** || dominas suas rapere] **E**; *om.* **A**[illegible] bus suis nubant **VD** || 16 principe **AB**

qui filium et filiam habebat profectus est peregre. cum
omnes servi dominas suas vitiassent, servos eius virgi-
nem servavit. occiso tyranno reversi sunt principes; in
crucem servos sustulerunt; ille manu misit et filiam con-
locavit. accusatur *a filio* dementiae.

Argentari. Haberemus solacium, si has nuptias tyrannus 1
fecisset, non pater. habe hunc illi honorem: fac dotalem, sine
dominam custodiat. sanum || putatis esse qui maluit tyrannum
imitari quam servum? pater noster honestis parentibus natus —
qui enim aliter condicionem matris nostrae habere potuisset, si
tantum ingenuus fuisset? Cesti Pii. Soror, opto tibi perpetuam 2
sterilitatem. cum dicerem: 'manu mittamus servum', aiebat: 'ex-
pectemus sororis nuptias'. ergo tibi, soror, ut honestos habeas
liberos, adulterandum est? fecit se similem tyranno, filiam raptis,
libertum cruciariis. plus servo dominus permisit quam tyrannus.
qui facit has nuptias *aut* insanus est aut tyrannus. quis hoc potest
credere, optandum filiae fuisse, ne finiretur tyrannis, ne rediret
pater? si interrogavero patrem, quod gravissimum in tyrannide
fuerit scelus, si sanus est, respondebit: quod dominae servis con-
locatae sunt. Fvlvi Sparsi. Eligitur maritus quem sanus pater 3
dotalem dedisset. gener tuus ipsis nuptiis crucem meruit. egre-
gium generum, in quo nihil est gloriosius quam quod inter cru-
ciarios non est! gravissima ipsi quoque servo facta est iniuria:
dominam suam illi non licuit servare virginem. Blandi. Fecit
etiam servo iniuriam, cui detraxit abstinentiae gloriam. nuptiis

CD 2 seruus VD || 5 accusator B || a filio *add.* E || 6 solatium OE || 7 nunc A *(vg)* || honore B || 8 domina B || sanus V[1] || putetis B || 10 que AB || conditionem AB condictionem V || 11 perretuam AB per tuam *corr. ex* perere-tuam V || 12 steritatem AB || asaebat B || 13 sororis] *Bs;* sororias O; *cf. p. 324, 17. , 3* || soror] sor A || 14 liberas A || fecit se] E; fecisse O || 15 cruciariis] E; ..cariis O || 16 aut *add.* E || 17 tyrannis] BD*τ;* ty(ti A)rannus AV || rediter B || 18 interrogouero A || 19 sanus] famis A || respondebia A || conlocate A ..ocatae B || 20 sint D || Fulvi] D*τ*; filius A fuluis BV || marutus A mar-s B || 21 dedisset (dis *in ras.*) V || nuptis AB || 22 gloriosus AB || cru-rios] E; crucarios O || 24 non licuit illi VD || 25 nuptis C

4 suis manu missus est. o matrimonium omni adulterio turpius! Ivli Bassi. Liberata re publica quod me tristem vidistis, nolite mirari: nobis etiamnunc vivit tyrannus. virginitatem, quam sub tyranno servaverat, perdidit sub patre. dic, furcifer: cui sororem meam virginem servasti? dic, si placet: 'mihi'. non vitiavit, inquit, cum liceret illi. itane iste nuptiis dignus est, quia indignus est cruce? *vel servus* ex cella sua in ‖ dominae migrabit cubiculum, vel
5 domina ex cubiculo suo migrabit in cellam? Corneli Hispani. Melioris condicionis sunt vitiatae quam virgo: illis tamen mutare nuptias contigit. quare, tyrannicida, praemium accepisti? etiamnunc aliqua ex edicto tyranni nupta est. qui edictum tyranni fugerat redit cum edicto. dementia hoc patris factum est, ut tyrannum accusare non posset. quid? ille, inquit, filiam meam virginem alteri servavit? nunc maritus est qui sub tyranno quoque nihil amplius potuit quam raptor esse. is, qui dotalis destinatus erat, custos relictus est. propositum est edictum, quod ne ferremus fugimus. nihil per totum publicae servitutis spatium indignius visum est, nihil dis hominibusque minus ferendum. itaque tyrannus post hoc occisus est. desponsa est puella; omnia ex
6 edicto tyranni facta sunt. Albvci Sili. Egregius gener, cuius haec una gloria est, quod comparatus cruciariis frugalior est.

CD 1 manu missus] **D*τ***; manumissis **C** ‖ *verba* o matrimonium . . . turpius *ante* qui facit *(p. 319, 16) transp. O. Gruppe* ‖ 2 me *om.* **A** ‖ triste **B** ‖ 3 sub *om.* **C** *add.* **DE*τ*** ‖ 5 uintiauit **AB** uinciauit **V** ‖ 6 *iste nuptiis dignus est]; est (est *del.* **A**^{2}) nuptis dignus est **AB** dignus est nuptiis **V** est nuptiis dignus **DE**, et nuptiis dignus est *Heinrich* ‖ 7 vel servus *add. Ml* ‖ celsa **A** ‖ sua in . .] *Bs;* suai (sua **V** suae **D**) dominae (-ne **A**) migrauit (-uit ⟨in⟩ **VD**) **O** ‖ *verba* cubiculum . . . migrabit *(v. 8) om.* **A** ‖ vel] ⟨an⟩ vero (*om. antea* vel servus) *Schg,* ? ⟨melius⟩ vel (*om. antea* vel servus) *Gz* ‖ 8 migrauit **BVD** ‖ cellam . *Gz* ‖ 9 conditionis **BVD** ‖ uitiaeate **A** ‖ illi **A** ‖ 10 contingit **AB** ‖ tirancida **A** ‖ 1[illegible] qua] **D*τ***; aliquam **C** ‖ 13 non *om.* **VD** ‖ quit **B** quod **VD** ‖ 15 is] iste [illegible] isti *Gz, del. Kss* ‖ dotalis (i *corr. ex* e) **B** ‖ 16 custas **A**, ⟨nec⟩ custos [illegible] relictus] **D*τ***; relictum **C** ‖ *verba* isti, qui *(v. 15)* . . . relictus est, *post* occisu[illegible] *(v. 19) transp. Gz* ‖ 17 ferraemus **B** ‖ indignusi **A** ‖ 18 hominibus qua[illegible] inferendum **AB** ‖ 21 cumparatus **B** ‖ cruciariis] ***τ***; crucaris **AB** cru[illegible]

melius servus custodit dominam quam pater filiam. *propitius pater ita filiam* suam collocavit, quemadmodum iratus tyrannus alienas. inimici tibi nepotes precantur. cum sanus pater fuit, ne has videret nuptias, fugit. parum putatis magnum argumentum dementiae, quod egit tyrannum in mortem, patres in exilium, servos in crucem? quomodo, qui sic fugis, sic conlocas? honestius exul es quam socer. si voles invenire generi ‖ tui propinquos, ad crucem eundum est. ARELLI FVSCI patris. Ex servo 7
gener, [et] ex domina uxor, ex domino socer factus est. quis has nuptias non tyranni putet? patrem tyranni criminibus accuso, tyrannum patris. quid de tyranno querar? patri similis est. quid de patre non querar? tyranno similis est. miserrima soror, sub tyranno patrem desiderabas, *sub patre tyrannum desideras.* id in filia tua coegisti, quod tyrannus tantum permiserat. nunc nobis, pater, si sanus es, exulandum est. quid enim miserius accidere potest quam is status in libertate, quem ceteri vix ferunt in servitute? fugimus, ne serviremus. felicitatem nostram in calamitatem convertit; aliquanto enim fuit satius cum ceteris contumeliam ferre quam liberatis omnibus solos in tyrannidem reici. servo libertatem dedit, filiae servitutem. servo filiam dedit, innocentiam abstulit. nescio, quid sibi velit quod servi meritum laudat; tyran-

CD 1 custodiuit **VD**, custodiit *Bs* ‖ *verba* propitius . . . filiam *(v. 2) add.* **E** ‖ 2 quaeadmodum **B** ‖ 3 alienos **D** ‖ 7 invenire] **Dτ**; inuenires **C** ‖ 9 et *del. Ml* ‖ domino **B** ‖ 11 de *om.* **AB** ‖ querar] *Schg;* queror **AD** quaeror **BV** ‖ patris **D** ‖ *verba* quid . . . similis est *(v. 12) om.* **A** ‖ 12 quaerar **V** ‖ 13 *verba* sub . . . desideras *add.* **E** ‖ id *(fort.* in id *C. Schenkl)* filiam tuam *Mg, Linde, C. Schenkl* ‖ 14 tua per malitiam tuam coegisti *Hertz; cf. quae seq.* ‖ quod tyrannus tan' tantum per militia tua coegisti (*haec omnia del.* **A**[2]) quod tyrannus tantum permiserat **AB**, quod tyrannus tamen tantum permiserat *Bs* ‖ quod tyrannus in ı tantum permiserat, id in filia tua coegisti *Konitzer; cf. Zeitschr. f. d. GW.* '8, 83 ‖ 15 sanus es] **Dτ**; sanus (sannus **A**) est **C** ‖ exultandum **A** ‖ accedere **A** ‖ s status] **Dτ**; is statis **AV** istatis **B** ‖ libertate] *Herv;* libertatem **O** ‖ ferunt **C** ‖ seruitutem **O** ‖ *fort.* quam ista pati in libertate, quae ceteri vix in servi- ı? *Bs* ‖ 17 ne *om.* **C** ‖ *fort.* ⟨ergo servitutem⟩ fugimus, ⟨ut⟩ *Gz* ‖ 18 fugit **VD** ‖ ''bertatis **BD** *corr.* **D**[1] ‖ 21 quid (i *superscr. sup.* q) **A**

num enim laudare debebat. servus noster *non est* stultus: tergus *et* caput suum deliciis praesentibus praetulit. si dixerit se extimuisse tantum nefas, laudabo et hanc illi etiamnunc optabo mentem.
8 ceterae honestos invenerunt sibi viros; haec talem habet, quales illae in tyrannide habuerunt. soror mea ancillulae paelex est, et, ut domina nuberet, con||serva de cellula est eiecta. nullum in tyranno maius scelus fuit, quam quod tibi libuit imitari. o te, soror, miseram, quod ista non sub tyranno passa es! iam enim pati desisses. hoc tu putas praemium esse: quia dominam non violavit, violet quantum volet? iste vero, ut dices, iniuriam tibi fecit, quia adfinitatem tuam moratus est. si non cessasset, iam fortasse ex illo nepotes haberemus. habeamus generum, si possumus, parem *vel* similem; si minus, non erubescendum, cui cognatus sit aliquis *nobilis*, cui sacra aliqua et penetralia, in quae deducatur uxor, quem adiungamus ad domum, non quem ex
9 censu deleamus. Porci Latronis. Qui omnia tuleramus, hoc fugimus. vocat servum et, quia crucem non meruerat, mereri iubet. itane, furcifer, tu potuisti dominam complecti? putasti aut semper

CD 1 noster] nt B || *non est *add.;* ⟨non⟩ *Bs* || servus non stultus *Herv* || tergum D^1τ || et *om.* O || 2 delicis AB || dixerit se extimuisse] *Bs;* dixis extimuisse AB dixisset timuisse VD, dicit *(sic cod. Vatic. Schotti)* se timuisse *vg* || 3 nefas *om.* VD || et] etet AB || aptabo A || 4 caeterae V || sibi viros] *Bs;* seruos O, ⟨, non⟩ servos *Schg* || 5 illi A ille B || tyrannidae V || sorore AB || meta B || ancellulae pelex A || et] *Bs;* sed O, *del. Schott* || 6 cellula est eiecta] *Kss (sed* cellulast *scr.);* cellulas iecta AB cellulas facta est V cellula exacta est (est *om.* τ) Dτ cellula eiecta est *cod. Augustodunensis Schotti* || 7 atibi AB, *fort.* patri *Kss* || 9 desisset AB || 10 violet] D^2τ; uolet O, *fort.* *⟨violabit, cum⟩ volet,; *cf. p. 271, 15* || ut dices] ut dicis D^2, *fort.* videlicet *Ml* || 11 quia] *Frob;* qui O || cessas etiam O cessasset τ || 12 habeamus] *Rom;* habemus C habebimus Dτ || 13 *parem vel similem; si minus] parem similem sin (sinminus VD) O parem siminus *cod. Vatic. Schotti,* parem similemque minus *Gz* || 14 nobilis *add. Thomas; cf. Bentl. ad Hor. carm. 1, 27, 15* || *om.* B || poenetralia B || 15 dedicatur D^1 || *priore loco* quem⟨quem⟩ AB || 16 sum *(corr. ex* cessum A) O || omnia] ama B || hos O || 17 curam D^1 || meru[illegible] D^2τ; merueram O || 18 furtifer A || aut semper] *Fb;* autem per O

tyrannum victurum aut semper afuturum patrem? felicissimae videbuntur quibus contigerat raptus tyrannicus. ita sine dubio beneficium dedit, quod custodit dominam a stupro, se a cruce? cum infelici face ad dotalem suum nova nupta deduceretur, si qua fides est, exhorrui, quasi repositum esset edictum. cogitabam, quem sorori virum eligerem. simpliciter fatebor: fastidiebam iam eas condiciones, quae ante profectionem fuerant; aiebam: illo tempore et aliae virgines erant. 'non vitiavit' inquit 'sub tyrannide'. o nos felices, si ne nunc quidem! Triari. Age, hoc non ‖ 10 est praemium, unum spectare omnium cruces? certum habeo, si habuisset tyrannus filiam, non scripsisset edictum. indicit festum diem, aperiri iubet maiorum imagines, cum maxime tegendae sunt. Vari Gemini. Eadem hora et libertum fecit et generum. hoc fecisti, quod tyrannus non cogit, nisi cum irascitur, servos ne tunc quidem facit, cum cogitur. generum habes: qualem? ut illi laudationem suam reddam, nempe frugi servum. servis tuis paritura fratres *est*. quantum ad expositionem rerum pertinet, sunt quidem acerba tyrannidis mala, tamen tristiora exponam quae post tyrannidem gesta sunt. non dubitabam, quin esset tyrannicidae nuptura. si sub tyranno vitiata esset, solacium haberemus hoc: non tibi uni accidit. nondum occisum tyrannum puto, etiam-

CD 1 ⟨te⟩ uicturum VD ‖ afuturum] *Otto;* futurum O, ⟨dementem⟩ futurum *Bs,* ⟨furentem⟩ futurum *Linde* ‖ felicissimae] *Fb;* felicissimi O ‖ 2 contigerat] *Bs;* contegerat AB contigerit VD *(Mg)* ‖ tyrannicus] *Schg;* ty-(ti A)rannus O, tyranni *Fb* ‖ *fort.* raptor tyrannus *vel* rapi sub tyranno *Mg* ‖ 3 benefitium V ‖ custodiuit VD, custodiit *Bs* ‖ strupro AV ‖ 4 infelici face ad] *Herv;* infelice faciat O infelice face at ꝟ, infelice faci ad *Bs,* infelice face ad *Kss* ‖ suum] seruum *Schott* ‖ 5 exorrui AB ‖ 6 simpliter V ‖ patebor AB ‖ 7 conditiones O ‖ 8 tempore et aliae] *Herv;* tempore me (me *del.* A²) talie talia B taliae D) O ‖ sub *om.* AB ‖ tyrannidae C ‖ 9 ne] non D¹ ‖ quidemus V ‖ Triari] *Bs* (Triarii); triariis (-rius VD) O ‖ 12 maiorem AB ‖ maximae C ‖ 13 ora AB ‖ 14 fecisti] fecit VD, coegisti *Gz, fort. recte* ‖ 17 patura A ‖ *est *add.* ‖ paritura ⟨es⟩ fratres *Schg,* pariturast fratres *Bs* ‖ positionem A ‖ 18 tristior AB ‖ 19 esset] D²; essem O ‖ 20 ruptura AB ‖ sis A ‖ solacium *add.* ꝟ *(Gr), in* B *vacuum 3 litt. spatium* ‖ 21 iuni AB ‖ nundum B

11 nunc tyrannicas nuptias video. Marvlli. Nunc sciam, an merito libertatem acceperis, si liber non merueris crucem. hoc, quod obicio, qui *tyranni* temporibus fecit, occisus est. P. Vinici. Nunc in domo nostra matrimonium est, cuius me puderet, etiamsi raptus esset. quam miseros putatis, iudices, esse quibus duo, quae miserrima sunt, optanda fuerunt, tyrannus et raptor? una genero tuo commendatio est, quod se aliquando ista puella putavit indignum. Valli Syriaci. In ea condicione, iudices, sumus, ut consolari debeamus sororem, quod aut rapta non sit aut nupserit. et tamen quid ille meruit, quamdiu per dominum licuit, innocentissimus
12 servus? Sepvlli Bassi. Nuptias clausa domo fecimus. in contubernium deducta servi domina est: ita iste dexte||ram sororis meae, nisi dum manu mittitur, non contigit? Pollionis Asini. Inter nuptiales fescenninos in crucem generi nostri iocabantur. miserrimum me diem egisse memini, quo servire coepit res publica, miserrimum *me* diem egisse memini, quo in exilium fugimus: inter hos dies sororis nuptias numero. miserrima soror, fortasse vernularum tuorum noverca es. pater, volo ducere uxorem: dic, quam mihi ex ancillis despondeas.

Contra. Albvci Sili. Servavit dominam. si quis tyranno indicasset, solus in cruce pependisset.

13 Divisio. Latro in has quaestiones divisit: an, etiamsi non debuit filiam sic collocare, damnari tamen ob hoc non possit dementiae. licet, inquit, mihi filiam meam cui velim conlocare:

CD 1 marilli C maryllii D || an] hanc AB || 3 tyranni temporibus] *Thomas;* in pluribus O, ⟨non⟩ in pluribus *Schg, fort.* *in raptis || 4 me] minus *Schg* || 5 esset] est A || quibus] *Bs;* quidem AB equidem V ⟨eos⟩ quibus ⟨quidem⟩ D *(vg), fort.* quibus eadem *Gz* || miserrimam AB || 6 fuerunt optanda sunt D || genero tuo] *Bs;* generatio A generi tuo BVD || 8 Syriaci] sir B: *post* sir *incipit in* B *fol. 141r et alius scriba excipit priorem* || conditi 9 sorore V¹ || 13 nisi *om.* A || non *om.* AB || popillionis asinis C || 14 nu *Rom;* nuptia AB nuptias VD || locabantur V || 15 *me diem egisse] eg diem O || 16 miserrima AB miserrimam V || me *add. Ml* || quod AV || 18 est C || 19 ancillis] Dτ; achillis AB acillis V || 20 iudicasset C || 22 nes A || 23 collocare] Dτ; collocari C || ob] ab C ob *corr. ex* ab D || 24

isto modo et repudium *cum* remisero genero accusabor. male conlocavi filiam: et multi alii. quid tibi videntur hi, qui abducunt filias suas *in lupanaria*? sed male *conlocavi* eam nec ob hoc damnabor. tu patrem debes dementem accusare, non sanum regere. ego istud an sine ratione fecerim, videbimus: satis est, si sana mente feci. deinde: an sic filiam conlocare debuerit. hoc in haec divisit: an, etiamsi bene meruit servus, non tamen sic illi referenda fuerit gratia. deinde: an bene meruerit; de facto servi primum disputavit, deinde de animo. factum quale est? dominam non stupravit. auge beneficia: nec || dominum occidit nec adulter domino venenum dedit. non est beneficium scelere abstinere. et tyrannus permisit dominas rapere, non coegit. deinde hoc beneficium eius, quod laudas, serva: alioqui iniuriam fecit, si non subducta est iniuriae, sed reservata; tunc tamen solacium fuisset cum multis pati. denique, quod aliae in tyrannide passae sunt, haec in libertate; ceterae absentibus suis, haec praesentibus; in aliis stuprum vocabatur, in hac matrimonium; in aliis finis expectabatur iniuriae, in hac nullus; denique illarum stupratores suffixi sunt, huius manu missus est. deinde de animo servi.

CD 1 iste **V** || cum *add. Bs* || accusator **V** ⟨meo⟩ (*del.* **D**^{2}) accusator **D** || 2 collocasti *corr. ex* collocaui **D** || alii . quid] aliquid **AB** || ii qui abdicant **D** || 3 in lupanaria] *A. Köhler;* auari **O**, *fort.* a viris *Kss*, a maritis *Linde* || addicunt filias suas auaris **τ**, abdicant filias suas? avari. *vg* || *conlocavi *hoc loco add.* || mala causa est **D**^{2}**τ**, male eam ⟨conlocavi, sine ratione:⟩ *Vahlen, fort.* *male ⟨conlocavi fil⟩iam || 5 si sane **V** || 6 feci] **τ**; fecit **C** *corr.* **D**^{1} || 7 etiamsi bene] *Bs;* etiam siue **AB** etiamsi **VD** || 8 an] ⟨si⟩ an (si *del.*) **V** || meruit **A**, meruerit; ⟨hic⟩ *Gz, fort. recte* || factop (p *del.* **V**^{2}) **V** || 9 disputabit **AB** || de *om.* **VD** || quale est] **τ**; qualem ⟨num⟩ est (est *del.* **A**^{2}) **AB** quale non **VD**, quale ⟨enim⟩ est *Bs*, qualenam est *Mg, fort.* quale tandem *Ml* || 10 non strupauit **A** non strupauit **BV** constupravit **D** stupravit **τ** || benefitia **AV** || *post. l.* ne **C** || ad-ri **C** adulter// (i *eras.*) **T** adulterio **D** || 11 dominam uenumdedit **D** || benefin **V** || et// (t *eras.*) **B** || 12 dominas] *Bs;* domina **AB** dominam **VD** || bened-m (d *del.*) **V** || 13 serva] *Bs;* seruos **O** || alioquin **VD** || 14 solatium **AVD** || denique, quod] **D**; denique **C** quod **E**, *fort.* idem . quod *Kss* || tyrannidae **BV** || *riore loco* alis **AB** || struprum **AV** || uocatur **E** || *post. loco* alis **AB** || 19 suffrixi **D**^{1} ||] s **A** (suffixis) || est *om.* **D** || de *om.* **AB**

14 Latro colorem a fili parte, quare non vitiasset servos, hunc fecit: timuisse illum supplicium, scisse futurum, ut liberata re publica omnes poenas, qui contaminassent dominas suas, darent; et adventare iam tempus ultimum tyrannidi videbatur, cum ad summam perducta *esset* rabiem, quae numquam nisi ex desperatione fit. itaque cum videret, inquit, suffigi cruci servos, clamabat: hoc ego futurum sciebam. in ultima oratione Latro dixit: servi quoque nomine tecum queri possum, qui eum, qui frugi fuerat, nequam fecisti. Albvcivs hoc colore usus est: inmatura etiam puella nec adhuc iniuriae idonea *erat*, et ideo illam non abduximus, quia aetatis beneficio tyrannidem sentire non poterat.

15 Cestivs dixit: ego plane non sum detracturus servo suam laudem: habuit bonam mentem; speravit posse fieri, ut, si virginem servasset, nuptiis dominae manu mitteretur. Varivs Geminvs ait: fortasse amicam habebat, hac || delectatus non *est; nam* quidam virginum concubitum refugiunt. fortasse scit illam non esse passuram et, illud quod nequam quoque servos interdum frugi facit, malam fortunam timuit. et hanc sententiam, quae valde circumlata est, adiecit: an enim furcifer auderet cum domina concumbere, nisi illi pater permisisset? et illud dixit: ad hoc, pater, ab

16 exilio rediebas? in exilium ergo quid fugimus? Bvteo voluit videri re vera mente lapsum patrem et in narratione hoc dixit: quam maestus venit domum ab edicto tyranni! quantum in sinu filiae flevit! puto illo tempore mentem esse concussam. Varivs

CD 1 seruus **VD** || 2 reip. (i *del.* **V**[1]) **V** || 4 tyrannidis **VD** || 5 esset *add. vg* (esset perducta) || tum ad summam perductae *Schg* || deparatione **B** || 6 sufficit **AB** || 8 quaeri **BV** || qui eum] *Gz;* quem **O**, *fort.* *quod eum || 9 albutius **AD** || 10 etiam] *fort.* erat *Bs,* ⟨erat⟩ etiam *Gz* || *fort.* puella ⟨erat⟩ *Otto* || non **D** || iniriae **A** || *erat *add.* || 11 adduximus **BVD** || qui **B** || etatis **C** || benefitio **V** || 12 certius **B** || 14 nuptis **AB** || 15 ⟨de⟩ hac (de *del.*) **V** || nc nam] *Gz;* non **O** nam *r*, est etiam *Schg,* abstinuit; nam *vg* || 16 concu (t *corr. ex* n) **B** || sit **D**, scivit *vg* || 17 illud quod] *cf. Sen. de ben. 4, 3* seruus **VD** || 18 mala **A**[1]**B** || 19 enim *corr. ex* eum **A** etiam **D** || furgifei 21 redieras **D**[2] *(Schg)* || in] ut **VD** || ex illum **V** || butheo **B** || 22 uid lampsum **BV** || patre **A** || narrationem **AB** || 23 educto **B**

Geminvs de abstinentia *servi* sic: contaminare dominam suam et
trahere in cellam non est ausus. nisi forte hoc modo mavis nar-
rem: iam tunc sperare sororis nuptias coeperat. a parte patris 17
magis defensione opus esse dicebat Latro quam colore. Varivs
Geminvs factum ipsum defendit: magnos viros fecisse, ut liber-
tinas uxores ducerent. M. Cato, inquit, coloni sui filiam duxit
uxorem. 'sed ingenuam'. respondeo: sed Cato; plus interest inter
te et Catonem quam inter libertum et colonum. quam multa
commoda haberet subiectus et obsequens maritus: non petulan-
tiam timebit, non verborum contumeliam, non paelicem, non
repudium. filiam meam domi semper habebo; quam eo magis
desidero, quod adeo diu ab illa afui. deinde factum liberti lauda-
vit. Albvcivs et philosophatus est: dixit neminem natura liberum 18
esse, neminem servum; haec postea nomina singulis inposuisse
Fortunam. denique, inquit, scis et nos || nuper servos fuisse. rettu-
lit Servium regem. Silo Pompeivs hoc colore usus dixit: ex-
haustum tyrannidis iniuriis patrimonium; non habuisse se dotem,
quam daret. Argentarivs voluit videri puella volente se fecisse.
visa est, inquit, indulgere illi; certe debuit. Gavivs Sabinvs hoc 19
colore usus est, ut, in quantum posset, dignitatem suam destrue-
ret et humilitatem confiteretur. et ideo, inquit, facilius potuit
non vitiari, quia nemo in domum nostram oculos derigebat. nec

CD 1 geminus ⟨dixit⟩ de **VD** || servi *add. Thomas* || 2 cellea **AB** || 3 sorori **A** || caeperat **A** || patris *corr. ex* patres **V** || 5 magnus **AB** magna **D** || 7 ingenuam' ⟨ais.⟩ *Gz* || respondeam **VD** || 8 te] me *Schg* || *fort.* *colonum. ⟨tunc: *vel* deinde:⟩ || 9 commoda] bona **D** || *fort.* habet *Gz, Mg* || maturitus **C** || 11 habebo] *Schg;* habeo **O** || 12 adeo diu ab illa afui . deinde] *Schg;* abeo (habeo **A**) diua illa fide inde **O**, *fort.* abero diu (*vel* dii!) ab illa fide . inde *Schg* || 13 natura] **E**; latum **AB** natum **VD** || liberum *corr. ex* liberem **B** || 14 posita **AB** || inposuisse] **Dτ**; inposuisset **C** || 16 seruum **OE** *corr.* **D**[1]; *cf. p. 65, 5* || ethaustum **A** exhaustus **VD**[1] || 17 iniuris **AB** || 18 uidere **D**[1] || puellam **V** || uolentes effecisse **AB** || 19 gauis **AB** gaius **V** cauius *corr. ex* caius **D** || 20 dighitatem (e *corr. ex* a) **B** || 21 confitetur **A** ⟨suam⟩ confitere-tur **D**[1] || 22 vitiari] *Gr;* uitiaui **O** || *derigebat] dirigebat **O**; *cf. p. 86, 2* || *nec sciebam] *Gz;* et fueram **O**, et cogitaveram *Kss,* dubitaveram *Mg,* et puella *Bs,* effuderam ⟨rem⟩ *Heinrich,* et dubius eram *Otto*

sciebam, inquit, *quid* facerem, cui conlocarem: quaerendus mihi erat gener aliquis libertinus. quid ergo? alieno potius liberto? hunc iam novi; scio, cuius in nos adfectus sit; si moriar, scio me meam filiam apud hunc tuto relicturum. et hanc sententiam adiecit, quae valde excepta est: eum non contempsi generum,
20 qui tyrannum contempserat. Accavs Postvmivs hoc colore usus est: nihil est, inquit, invidia periculosius; hanc sapientes viri velut pestiferam *viperam* vitandam esse praecipiunt: hanc vitavi. ingens invidia erat: haec nunc nobis obicit fortunam liberorum nostrorum. oderant filiam meam feminae, me patres, quasi publici mali segregem *et* exprobratorem; quo uno modo honeste potui, feci filiam meam ceteris similem, fortunam meam publicae parem: sic detracta omnis invidia est; filiam non habeo honestiorem quam
21 vos, servum frugaliorem habui quam vos. Hispo Romanivs dixerat: maritum autem ego istum vocem || raptorem serotinum? verbum hoc quasi apud antiquos non usurpatum quibusdam displicebat. eiusdem verbi significatione, ut extra reprehensionem esset, usus est Gavivs Sabinvs, cum diceret nondum esse consummatam adversus servos publicam vindictam: etiamnunc in domo nostra

CD 1 inquit, quid] *Bs (cf. Schott);* inquit O, quid ⟨ea⟩ *Gz, fort.* *quid || facere V || querendus A || 2 liberto ⟨nubet;⟩ *Gz* || 4 meiam A[1] || hanc AB || tuto relicturum] *Fb;* tutorem licturum AB tuto remlicturum VD || 6 quid AB || contempserat] A[2]; contemp(-ten B -tem V)serant C contempserit D || Actius *vg,* Accius *Bs* || posthumus D || 7 inquit nihil est C || sapientes *corr. ex* sapientiam A || 8 pestiferam] VDv; rertiferam AB || ⟨bestiam⟩ pestiferam *Thomas* || viperam *add. Otto* || praecipunt A precipiunt V || vitavi . ingens invidia erat] *Bs;* uita (ita VD) uincens inuidiam eram O, vitavi . neminis invidiam feram *Vahlen* || 9 *haec nunc] hic nunc O, nemo non *Bs,* quis nunc *Vahlen* || obiecit *Bs* || erat; eam autem unica nobis obiecit fortuna *Gz* || 10 publicis malis gregem C || 11 et *add. Schg* || exprobatorem AB || qui V || 12 fortunam meam] *Gr;* fortuna mea O || parem: sic] *Gz;* partis O, parem *Gr* || 14 liorem AV flagariolem B || romanus AVD || 16 quas A || apud antiquos amputanti quos (quod VD) O || non ⟨erat⟩ D || usurpantum (n *del.*) quidam 17 significatione] D[2] *(Bs);* significationem C explicatione D | *fort.* v significationis *Gz* || 18 Gavius Sabinus] '*ex fide lib. opt.*' *Schott;* graui-nus C cauius sabinus D

residuus raptor est. Satvrninvs Fvrivs, qui Volesum condemna- 22
vit, maius nomen in foro quam in declamationibus habuit; solebat
tamen tam honeste declamare, ut scires illum huic materiae non
minus idoneum esse, sed minus familiarem. is in hac controversia,
cum L. Lamiae filio declamaret, dixit sententiam: ὁ μὲν πατὴρ
χείρων γέγονεν τυράννου, ὁ δὲ δοῦλος ἑαυτοῦ. ex tabellis emptionis
multi sententiam trahere temptaverunt. Albvcivs dixit: profer
mihi tabellas. quid hoc est? generum socer mancipio accepit.
Triarivs dixit: 'fugitivum, erronem non esse': ita, si malum auc- 23
torem habemus, gener noster fugitivus est? Blandvs dixit: rele-
gamus auctoritatis tabellas: 'furtis noxaque solutum'. haec generi
nostri laudatio est. Gallio dixit: furtis noxaque solutus est.
Sparsvs dixit: ostende tabellas. quid nobis cum isto genero?
prior dominus promisit fugitivum non esse. gratulor vobis, posteri:
patrem fugitivum non habebitis. Varivs Geminvs dixit: 'erronem
non esse'; adicio fugitivum non esse, adicio noxa furtisque solutum.
numquid de generi tui nobilitate detraxi? Pollio aiebat ridere 24
se, quod declamatores || decrevissent hunc utique empticium esse.
mirari vos puto, quod in hac controversia omnes declamatores
mentis sanae fuerint. non fuerunt. Nepos Mamilivs, cum horta-
retur libertum ad repudium sororis, dixit: refer nobis gratiam:
et tu sororem meam manu mitte. Nepos Licinivs illi non cessit;

CD 1 saturnininus **B** || Volesum] *Lipsius (cf. Borghesi et Nipp. ad Tac. ann. 3, 68);* uoles uel **C** uolens uel **Dτ**, Votienum *Mg (cf. Hertz ann. phil. 1871, 269), fort.* Volesum Valerium *Gz* || 4 controuersiam **A** || 5 fili **AB**, fili ⟨partem⟩ *Bs* || 6 ΓΕΤΟΝΕΝ **A** ΓΕΓΟΝΕ//Ν (Ν *eras.*) **B** || ΑΟΥΛΟC **A** || emptiones **A** emtionis **B** || 7 albucium **AB** || 9 fugitium **AB** || erronem non esse] **D²τ**; errorem non esses **O** || 11 auctoratas ⟨uel auctionis⟩ **D²** || auctoritates tabella-n *Ml, fort.* *⟨bonae⟩ auctoritatis tabellas || solutus (*prius* u *corr. ex* a) **V** ıtas **D** || 12 *prius* est] se **AB** || calio **C** || noxa (*om.* que) **AB** || solutur **B** || oratulor **A¹** cratulor **B** || 15 habebimus **B** || erronem] **D²τ**; errorem **O** || solutum] **τ**; solum tum **C** solutum tum **D** || 17 nobilitatem **AB** || 18 de-natores **AB** || emptitium **V** || 19 controuersiam **C** || dedamatores **B** || 20 sanae] *Bs;* ıe **O** || mamblius **A** manulius **D** || 21 libertium **AB** || sororis] sosoris **B**

dixit enim: *in* illa subsellia transite servi, transite liberti, empta cognatio. et cum illum sensum elegantem et ab omnibus iactatum subripuisset: 'soror, opto tibi sterilitatem', adiecit: nec est, quod mireris me timere partum tuum: *certum* habeo sic nasci tyrannos.

VII.

Proditionis sit actio.

Pater et filius imperium petierunt; praelatus est patri filius. bellum commisit cum hoste; captus est. missi sunt decem legati ad redimendum imperatorem. euntibus illis occurrit pater cum auro; dixit filium suum crucifixum esse et se*ro se* aurum ad redemptionem tulisse. illi pervenerunt ad crucifixum imperatorem; quibus ille dixit: 'cavete proditionem'. accusatur pater proditionis.

1 Albvci Sili. Quid desideratis ultra? imperator *supplicium tulit, proditor* pretium. tristiorem istum vidimus, cum filius imperator renuntiatus est, quam cum captus. redde rationem, quemadmodum || redieris tutus, senex solus cum auro, cum etiam imperatores capiantur. imperator adulescens renuntiatus est omni-
2 bus laetis praeter patrem. Cesti Pii. Plus accepit auri, quam quod posset abscondi. nolite mirari: et imperatorem et filium vendiderat. 'cavete proditionem': iam comitiis cavimus. abstu-

CD 1 in illa] *Thomas*; sub illa O, sub<ito in> illa *Schg; cf. 10, 2, 3* || empta *corr. ex* empte A || 2 elegamtem B || 3 subripuisset] *Rom;* subripuit sed C corripuit sed D, corripuisset *Gr; cf. suas. 3, 7* || *cf. p. 319, 11* || obto A[1] || sterelitatem B || 4 certum *add. Schg* || 7 thema (the A) *ante* proditi(-ci A)onis *legitur in* O; **del.* || 9 commisi B || cum *om.* A || missi (misis A) sum 12 sero se] E; se O || 13 ad crucifixum] fixum AB || 14 accusatus VD *co* 15 albucini B quod AB || imperatur V impetratur τ *verba* supplicium tu ditor *add.* E || 16 filiis AB || 17 renuntiatus] E; enuntiatus O || 18 redd AB tueius A || 19 capiantur] E; capiuntur O || 20 casti A certi B || 21 q cum B filium <eius> (eius *del.*) A 22 comitiis] E; comitis AB com

lissent tibi aurum hostes, nisi dedissent. cum de redemptione agetur, omnes in curia fuerunt praeter competitorem. '*cavete proditionem*' indicium fuit morientis breve, 'fili verecundum. Blandi. Quomodo te dimiserunt? si nihil aliud, et ducem genuisti et dux esse voluisti. si non decreveramus, consilium nostrum expectari debuit; si decreveramus, officium. Arelli Fvsci patris. Vnde tam graves paterni sinus? numquid ossa fili reportant*ur*? expectat videlicet iudicia vestra reus: tamquam nesciat, quid de illo sentiatis. non tu semel apud hostem fuisti, sed nos semel legatos misimus. imperator non audet nominare te tamquam patrem.
Ivni Gallionis. Fuit adulescens optimus, verecundissimus, qui 3
patri suo cessisset, si salva civitate potuisset. iterum nobis inter vos, patrem et filium, iudicandum est. candidatus processit contra patrem: si silentium eius intellegere scissemus, et tunc nobis verecunde indicaverat. habebas apud hostes auctoritatem: apparebat te rei publicae irasci. legati nostri aurum ferebant, pater auferebat. dixeras illos sero || venturos; non pervenerunt sero: imperatorem nostrum convenerunt. imperator istum accusat, nos subscribimus.
hoc fuit imperatoris nostri testamentum. 'obice' inquit 'aliqua 4
ante actae vitae crimina'. non possum: verecundum conpetitorem habuisti; multum tacebat. quod possum tibi maius crimen

CD 1 de *om.* AB || redemptionem AB || 2 iuriam A curiam BVD | *verba* cavete proditionem *add. R. Wachsmuth; cf.* E || 3 inditium A || 4 quomodo] Dτ; quod modo C || dux] E; dua AB tu VD || 5 nondum *Otto* || *verba* consilium . . . decreveramus *(v. 6) bis scr.* AB || expectare B^b, expectare (debuisti) *Bs* || 6 debui AB || offitium AV || arellius C || 7 sinos AB || *reportantur] *Otto;* reportant O, *fort.* reportat *Otto* || 10 te tamquam] testam quam AB || 12 civitate] *Kss mus. rhen. 16, 59;* pietate O, *fort.* rep. id facere *Kss, fort.* patriae caritate *Gz* || nobis] *Schg;* uobis O || 13 vos *del.* τ || ifilium *(prim.* i *del.)* V || 14 intellegeres VD || scissemus] *Kss;* scissent s A scissem . s . B sciss VD || nobis] E; uobis O || uerecundae V || 15 habebat B || 16 autrum A || auferebat] D^2 *(Ven);* adferebat O; *cf.* E || 17 non] *Bs;* nonue C nonne D *(vg),* non vero *Gz* || 18 *verba* imperator . . . hoc fuit *(v. 19) bis scr.* AB, *dittogr. sustulit* A^2 *non perspecto repetitorum vocabulorum tenore* || 19 huc A^bB^b || imperatori A | nostrum (*corr. ex* nostri A) AB || 21 ⟨atqui⟩ quod *Gz, fort.* *⟨at⟩ quod

obicere? filius tibi tuus credi rem publicam noluit. non est, quod dicas: quem misi ad hostes? tamquam ipse ire non possis. cur tam cito reverteris? diutius nos contra filium rogasti quam pro filio hostem. non immobilis stetisti, non illic quasi et ipse adfixus haesisti? quid tam cito recedis? etiamnunc vivit, etiamnunc loquitur. recessurus interroga, si quid velit mandare. voce proditionem
5 coarguit, silentio proditorem. intellego, quanto istum periculo offendam. quemadmodum enim iste accusationem vindicabit? cruce. omnibus argumentis premitur: dabo qui viderint, dabo qui audierint, dabo aurum, dabo testem et, ne quid de dignitate dubitari possit, imperatorem. de hoc utrum volet dicat: 'inimicus est' *vel 'filius est':* hunc indicavit. utrum tantum auri erat, ut appareret etiam non quaerentibus, an tam suspectus eras, ut quemvis illa vox admoneret 'proditionem cavete'? optimus adulescens, optimus imperator, qui rei publicae curam agere ne in cruce quidem desiit!
6 dignum te non putavit filius, cui diceret: 'cave proditionem'. VARI GEMINI. Nolite omnia expectare ab accusatore et occupato et verecundo: reum intellegite; crimina audistis. quaeris ante actae vitae crimina? non habeo: nihil tibi umquam filius obicere voluit. tam cito lassatae preces tuae sunt? quid faciet miser? nec impe-

CD 1 credi *corr. ex* crede **A**; *cf.* **E** | uoluit **D**[1] | quod] **Dτ**; qui **AB** quid **V**; *cf. p. 131, 2* || 2 emisi **A** | posses **VD** | 4 stetisti] exstetisti (ex *del.*) **V** deriguisti **E** *(cf. p. 282, 7)*, stetisti ⟨, non deriguisti⟩ *Otto* || illic] **E**; illi **O** | quasi] qua **B** || 6 recensurus **A** || uocem **A** || 7 periculum **V** | 8 accusatorem *Gr* || vindicabit] *R. Wachsmuth;* uindicauit **O**, ⟨vindicabit, qui contentionem⟩ vindicavit *Bs* 9 adierint **B** 11 ututrum **AB**, utcumque *R. Wachsmuth, Kss,* ut *O. Gruppe* | *verba* vel 'filius est' *add. Gz* | ⟨amicus est,⟩ inimicus est *Schg* || 12 auri erat] haurierat **VD** || 13 non] nunc **O** || querentibus **A** || an tam] tantam **V** tantum **D** || erat **D** || *quemvis illa vox] quamuis quamuos **AV** quamuis **B** *(Mg)* quisquam uos **D** quemuis quamuos **τ** || 14 admoneret] **τ**; admonere **O**, ⟨tui⟩ admoneret *Mg* | *cavete'?] cauistis **O** || proditio caveri iussa? ı proditionem cavere iussisset? *Mg* || quamvis non admoniti proditione- veretis? *Bs,* quemvis admoneres proditionem cavere iussum? *Gz,* quamv admoneret, proditionem cavissetis? *Otto* | *fort.* *cavete'. iste || *pri* optimus (u *corr. ex* i) **V** || 15 disiit **B** | 17 excusatore **D**[1] | occupato] *Gr* | 18 quaeritis **D**[2] || 19 habeo] ab haec . **B** habet **VD**

rator potest tacere proditionem nec filius loqui proditorem. PORCI 7
LATRONIS. Quid ab ista *proditione securum* est, quae pervenit
iam usque ad ducem? vereor, ne tam sero caveamus quam imperator noster, qui non ante intellexit proditionem, quam proditus est; nec umquam praesentius periculum fuit: res publica sine imperatore est, proditor sine custode. quid est, quare tibi hostes pepercerint? et imperatoris nostri pater es et aurum habes et legatus non es. si tibi dicam: 'expecta, dum legati mittantur; filius tibi publice remittetur', dices: 'paternus adfectus non sustinet moram; rapit me desiderium fili; etiamsi redimere vivum non potero, *saltim* mortuum redimam; numquam tam durus hostis
fuit, ut paternis lacrimis non flecteretur'. ut ignoscam tibi, quod 8
tam cito isti, obiciam, quod tam cito redisti. dic, quid dixerit tibi. an nihil cum patre voluit loqui? 'cavete proditionem'. hoc dixit: videte, ne quis nocte insciis custodibus exeat, ne quis ignorante re publica ad hostem perveniat, ne quis ex hostium castris gravis auro revertatur. nihil deest indicio. si quid de proditione quaeritis, imperator vobis dicet; si quid de proditore, legati.
Pars altera. ARELLI FVSCI. Quantum est pre||tium, quo vendo, 9
ut filium pater spectem in cruce, filius patrem de cruce? tanti et imperatorem et parricidium vendidi? gratulabantur omnes repulso magis quam designato nimis ambitiose. nunc paenitet. et

CD 1 proditore **V** proproditorem **D** || 2 *verba* proditione securum *add. Bs* || latronis qui dabitis itaque peruenit **V** || 3 crucem **D** || impr. **D** || 4 qui⟨qui⟩ **A** || proditus] **Dτ**; productus **C** || 5 umquam⟨quam⟩ **A**¹**B** || praesentis **D**¹ || rep **B** || imp. **D** || 6 quid est] **D**; quidēē (*post.* ē *del.* **A**²) **A** quidem est **B** quidē **V**, quid enim est *Bs* || 7 perpercerint **V** || *prim.* et] cum **D**² || imperatores **AB** || es et] esset **C** esses **D** || 8 legatum **B** || es] ē **AB** || expectandum **AB** || mittantur] **E**; mittunt **A** mittuntur **BVD** || 9 remittitur **AB**, redimetur *Novák* || duces **A** || paternus (u *corr. ex* i) **V** || 11 saltim *add.* **E** || mortum **AB** || ignoscam *corr. ex* ignoscas **V** || 13 qui **B** || 15 *post.* ne *om.* **A** || ignorate **AB** || quis] **Dτ**; quid **C** || hostibus **AB**, hostilibus *Bs* || *cf. Verg. buc. 1, 35* || graue **A** || reuertetur **B** || indio **AB** || 18 proditore] **DE**; proditione **C** || legat **B** || *prius* cruce] **τ**; crucem **O** || *post. loco* crucem **V** || tantillo *Gr* || 21 patricium **C** || gratulabuntur **V** gratulabimur (*prius* u *corr. ex* i **D**²) **D** || 22 amuiose **AB** || pae(pe **A** *corr. ex* poe **B** poe **D**)nitet **O**, paenitet . ⟨qui⟩ *Bs*

filium et patriam vendidit: tam exiguum auri accepit, ut unus senex portare posset?

10 In hac controversia, etiamsi coniecturalis est et habet quasi certum tritumque iter, fuit tamen aliqua inter declamantis dissensio. Latro semper contrahebat et quidquid poterat tuto relinquere praeteriebat. itaque et quaestionum numerum minuebat et locos numquam attrahebat; illos quoque, quos occupaverat, non diu dicebat, sed valenter. hoc erat utique praeceptum eius, quaedam declamatorem tamquam praetorem facere debere minuendae litis causa. quod in hac controversia fecit; non enim curavit dicere nullam factam esse proditionem, sed se proditorem non esse. et suspectus, inquit, iudici est qui plus quam se defendit, et nolo, inquit, cum fili voce pugnare, ut imperatorem et filium mentitum dicam, praesertim cum odium adversus filium obiciatur patri. Albucius in duas partes declamationem divisit: primum negavit ullam esse proditionem, deinde: ut esset, ad se non pertinere.

11 Colorem contra patrem Silo Pompeius hunc introduxit: odio illum rei publicae, a qua repulsus erat, fecisse et odio ipsius fili, quem oderat, et quia competierat et quia vicerat. Varius Geminus dixit statim petisse patrem hoc proposito imperium, ut ‖ proderet, hominem avarum et lucro inhiantem, et, quia noti mores eius erant, victum ab eo competitore, a quo vinci fas non erat nisi

CD 1 patrem D[1] ‖ *cf. Verg. Aen. 6, 621* ‖ 2 senec B ‖ 3 controuersiam C ‖ coniacturalis V ‖ est et] *Konitzer;* esset O ‖ 4 clamantis A ‖ 5 contrahebat *corr. ex* detrahebat B ‖ relinquero B ‖ 6 praeteriebat] D[2] *(Bs);* prae(pre BV)-terierat O, praeteribat *vg* ‖ questionum A ‖ numeros D ‖ 7 adtrahebat C ‖ quos] quod B ‖ 8 utique] *O. Jahn;* itaque O ‖ eius] eī A ‖ 9 tacere *Ml, Otto* ‖ deberem V ‖ 10 curabit AB ‖ 11 facta A ‖ 12 iudici est] iudicē V ‖ 13 nolim ita cum *Kss,* nolo [inquit] cum *Otto* ‖ pugnaret AB ‖ 14 presert obiciatus B ‖ 16 ullam] τ *(Mg);* illum AB illam VD ‖ esset] eet B e 18 solo A ‖ 19 fecisset odio AB fecisset (t *del.*) et odio V ‖ 20 odiera competierat] *Bs;* competierit C competiuerit D ‖ 21 proposita B ‖ 22 *del. Kss* ‖ 23 competitore] τ; competitorem O *rad. corr.* D ‖ vinci

hominem turpissimum. ante comitia, inquit, paratus fuerat pecu-
niam dare, ut filium perderet; post comitia paratus erat pecuniam
accipere, ut filium perderet. ut captus est dux, aiebamus, inquit:
'non potest hoc sine proditione fieri'. excusavimus nos imperatori:
diximus perseverasse ad redemptionem, quam*quam* deterruisset
pater. hoc loco ille respondit: 'cavete proditionem'. Blandus dixit 12
aegre ferentem pudorem repulsae voluisse occidi filium, ut in eius
locum substitueretur ipse. Hispo Romanius: ultionem, inquit, suam
hosti vendidit. tam facile, inquit, exit nocte, pervenit ad hostes,
redit, ut scires illum non tunc primum fecisse. Argentarius dixit:
perfer ad senatum mandata fili tui. necesse est tibi multa dixerit;
legatis quoque aliqua mandavit; fortasse proditoris nomen patri
dixit; indica nobis. 'nihil dixit' inquit 'mihi'. sublata omnis quae-
stio est. quaeritis, quem dixerit? videte, cui nihil dixerit.

Pro patre de comitiis hic color Latronis fuit: ne quis filium 13
meum vinceret, timui; itaque professus sum, ut auctoritate mea
deterrerem futuros conpetitores; deinde ipse filio meo cessi. Albu-
cius hoc colore usus est: aiebant, inquit, alii *adulescentem* impe-
ratorem fieri debere, qualis Scipio fuisset, ‖ alii senem, qualis
Maximus fuit; *adulescentem acriter pugnaturum*, senem nihil

CD 1 *verba* inquit . . . comitia *(v. 2) om.* **B** ‖ fuerat ⟨et⟩ **VD** ‖ 2 dare, ut] *Otto, Gz;* acciperet (*corr. ex* acceperat **A**) **AV** accipere ut **Bτ** accipere et **Dτ** *(vg)* ‖ perdideret **A** prodere **D**² *(vg)*, vinceret *Novák* ‖ *fort.* accipere, ut remp. perderet *Kss* ‖ 3 accipere] *Otto, Gz;* dare **O** ‖ proderet **D**² *(vg, Gz)* ‖ agebamus **A** ‖ 5 redemptione **AB** ‖ quamquam] *Bs;* quam **O**, quamvis *vg, fort.* quom *Otto* ‖ *fort.* quam deseruisset *Kss* ‖ 7 aegrae **B** ‖ pudore **VD** ‖ repulse **A** repulso **B** ‖ 8 substitueret **AV** ‖ romanus **VD** ‖ 9 hostis (*post.* s *del.*) **V** ‖ tantam **A** tamtam **B** ‖ exiit **VD** ‖ 10 rediit **D** *(vg)* ‖ 11 dixerit] **D**²**τ**; dixerat **O** ‖ 13 inquit] inquit ⟨nobis⟩ **A**¹**B** ‖ sublato **AB** ‖ questio **A** ‖ 15 comitis **AB** ‖ 16 timuit **A** ‖ professus sum] **Dτ**; professum **C** ‖ auctoritatem **B** ‖ 17 cessi *corr. ex* cesset **D** ‖ 18 hoc] **A**²**D**²; ⟨aiebat (agebat **A**¹)⟩ hoc **O** ‖ aiebant] **τ**; agebat **A** aiebat **BVD** ‖ alii] *Bs;* ali **A** tali **B** alem **V** talem **D** ‖ adulescentem *add. Kss, Ml;* ⟨iuvenem⟩ *Gr, Vahlen* ‖ imperatorem ⟨adulescentem⟩ *Gz* ‖ 19 deberem **C** ‖ qua **B** ‖ alii] *Bs;* tali **AB** talem **VD** ‖ 20 moximus **A** ‖ fuit] fent **A** fecit **B** ‖ *verba* adulescentem acriter pugnaturum *add. Vahlen* (*sed* iuvenem *pro* adulescentem *scr.*); *haec verba post* facturum *(p. 336, 1) ins. Gz, fort. recte*

temere facturum. utriusque populo copiam feci. Cestivs hoc colore usus est: noveram vitia fili mei; sciebam esse acrem adulescentem, fortem, sed inconsideratum, temerarium. itaque petii et rei publicae causa *et* fili mei, quem idoneum ad tantum susti-
14 nendum onus non putabam. Fvscvs Arellivs dixit in hoc se competisse, ut hostium animi frangerentur, cum audissent posse rem publicam vel in una domo ducem eligere. Hispo Romanivs simpliciter putavit agendum: inepti, inquit, hi colores sunt, cum ponantur competitores. hoc itaque egit colore, ut quereretur de exitu comitiorum: adulescentulos omnis conspirasse, quasi de aetatis comparatione ageretur; facile itaque victum senem non ambientem. de me, inquit, queri non potestis; clamavi: 'non est vobis utilis huius aetatis imperator'. mansit, inquit, illi et post comitia eadem contumacia: nihil referebat ad patrem, nihil communicabat; itaque captus est. et cum descripsisset, quam imperite disposuisset aciem, quemadmodum inexploratis locorum insidiis oppressa eius temeritas esset, adiecit: hoc erat, quod vobis clama-
15 bam: 'ducem senem eligite'. Otho Ivnivs pater praesagiis quibusdam et insomniis hanc fortunam praenuntiantibus agitatum se competisse dixit. erat autem ex somniatoribus Otho: ubicumque illum defecerat color, somnium narrabat. de eo, quod inscio senatu egressus est, Latro sic coloravit: || *decretum non expectasse,*

CD 1 certius B || 2 uitium A[1] uitiam A[2]B || filii AVD || hacrem B || adulescentem acrem *Otto* || 3 petii et] *Bs;* petieret AB petii imperium VD || 4 causae A cause B || et *add. Schg* || filii V || 6 ostium A || 7 romanus VD || 8 inepti] D𝔱; inepte C || hic B || cum ponantur] conponantur VD *(vg)* || 9 colorem AB || quaereretur BV || 10 comitiorum (u *corr. ex* e) B || 11 comparatione (e *rad. corr. ex* ē) V || aieretur B || 12 ambicientem (c *del.*) B | quaeri B || clamauit V[1] || 13 inquit *corr. ex* itaquit V || 14 *verba* eadem contumacia *om.* B || contumatia AV || 15 quem AB || imperitae V || 16 inexpoloratis *(prius* o *del.)* V || insidis AB || 17 esset] eet A || bouis AB || 18 sine seneligite B senem elegite V || oto C || praesagis AB || 19 insomni[s] D[2]𝔱 || praenuntiantibus] D𝔱 *(Opsopoeus);* praenuntiatus (prenuntiati[s] agitatur (agiatur A agitatus 𝔱) te (tae A *corr.* 𝔱) comperisse O𝔱 || 20 O[to] toto C totus D || 21 somnium] *Herv;* omnium O || 22 *verba* decretu[m] *(p. 337, 1) add.* E; *fort.* ⟨amore filii decretum . . . sed⟩ *Gz*

sed amentem et attonitum protinus procurrisse. ALBVCIVS hoc colore usus est: semper de duce cito constitui. longum erat expectare; ad summam, festinavi nec occurri. VARIVS GEMINVS dixit 16
maluisse solum ire; hostes enim auctoritate legatorum non moveri, at lacrimis patrum saepe flecti. SILO POMPEIVS ait: putavi utilius esse privata illum pecunia redimi; minoris enim posse aestimari, quam si tamquam imperator redimeretur. ARGENTARIVS ait: nihil tam iniquom erat quam legatos ad redemptionem mitti; numquam enim reddidissent quem sic desiderari publice iudicassent. itaque praecucurri rogaturus et hoc dicturus: exercitus contemnit illum, res publica relinquit. BLANDVS ait: cogitanti mihi, quid facerem, 17
contentus essem paternis lacrimis an comitatu publico preces meas adiuvarem, tandem venit in mentem Troianum regem ad redemptionem fili sine legatis isse et cum auro. SEPVLLIVS BASSVS ait non expectasse se curiam, quia putaverit futuros qui redimendum negarent, quod factum apud Romanos saepius erat; itaque ante se voluisse redimere, quam posset aliquid de non redimendo constitui. CESTIVS dixit: non quaesivi secretos tramites et occultum iter: proditor eadem via veni, qua legati. de voce 18
fili colorem ALBVCIVS hunc fecit: pudebat illum, inquit, quod captus erat; quaerebat aliquod fortunae suae patrocinium; voluit videri non culpa sua, sed proditione hoc sibi accidisse; itaque nomen adicere non potuit. FVSCVS ARELLIVS dixit alienatum iam suppliciis animum et errantem has || voces effudisse sine argu-

CD 2 color **B** || cito] senatus consulto *Schg,* ⟨e⟩ senatus consulto *Novák,* cito ⟨debere⟩ *Otto* || exspectare **AV** || 3 summa **V** || 4 ⟨enim⟩ solum **D**[1], ⟨se⟩ solum *Bs* || 5 ad **O** || lacrimas **VD** || 7 quam *om.* **C** *add.* **Dτ**, ⟨si tamquam privatus,⟩ quam *Bs,* ⟨si tamquam filius,⟩ quam *Gz* || 8 inquo **A** inquom **B** iniquum **VD** || 9 desiderari (*post.* i *corr. ex* e) **V** || 12 contemtus **A** conptus **B** contentus ⟨ne⟩ **D** || 13 adiuuare **BV** || 14 legati **AB** || isse *bis scr.* **B** || putaberit futurus **AB** || 17 se *corr. ex* ae **B** || 18 certius **B** || tramites et] **τ**; mittes (-mitte **A** -mite **B**) se (seo **B**) **C** tramites sed **D**, tramites nec *Bs* || occultum *corr. ex* occultam **B** || proditore adest **V** proditore ⟨scilicet⟩ dem **D** || via] uix **AB** || 20 color est albutius **D** || 21 quebat **A** quaebat **B** || supplicis **AB** || effudisses in **AB**

mentis, sine ratione. Varivs Geminvs omnia complexus est: potest, inquit, propter hoc, potest propter illud; ego vobis idem suadeo: cavete proditionem. hoc si cavere vultis, imperatores senes facite.

19 illud et in hac controversia et in omni vitandum aiebat Cestius, quotiens aliqua vox poneretur, ne ad illam quasi ad sententiam decurreremus. sicut in hac apud Cestium quidam auditor eius hoc modo coepit: 'ut verbis ducis vestri, iudices, incipiam, cavete proditionem'; sic finivit declamationem, ut diceret: 'fin*io* quibus vitam finit imperator: cavete proditionem'. hoc sententiae genus Cestius echo vocabat et dicenti discipulo statim exclamabat: ἱμερτὴν ἠχώ: ut in illa suasoria, in qua deliberat Alexander, an Oceanum naviget, cum exaudita vox esset: 'quousque invicte?' ab *hac* ipsa voce quidam coepit declamare et in hac desit; ait illi Cestius desinenti: ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι. et alteri, cum descriptis Alexandri victoriis, gentibus perdomitis, novissime poneret: 'quousque invicte?', exclamavit Cestius: tu

20 autem quousque? Otho pater hoc colore usus est pro patre: dixit interim molestum fuisse imperatori, quod illum suffixum legati intuebantur; itaque, ut ab hoc illos spectaculo arceret

CD 1 ratione] *Thomas;* reo **O** || uirius **V** || 2 *fort.* hoc ⟨dixisse⟩ *Gz* | suadeeo **AB** || 3 proditione **V** || 4 agebat **A** || certius **B** || 6 decurreremus] *Bs;* decurremus **AB** decurramus **VD** || certium **B** || eius] *Bs;* est **AB** *om.* **VD** 7 ducis vestri] **τ**; duci uestris **C** ducis uestri ⟨scilicet⟩ **D** || 8 finibit **AB** finio] *R. Wachsmuth;* in **O** || 9 finiit *Bs* || genus] **D²**; genius **AB** cenius *(litt. mai.)* **V** *om.* **D** || 10 certius **B** || echo] *Schott;* hoc hoc **O** || desinente (*vel* finiente) *R. Wachsmuth* || exclamabat *corr. ex* exclamauit **V**, exclamarat *Vsener* || 11 ἱμερτὴν] *Vsener, Gz;* ΜΕΡ ΤΗΝ **C** ὑπὲρ τὴν *man. rec. in* **T**, ἄφες τὴν *Bs*, καὶ σὺ (*sc.* cave) τὴν *R. Wachsmuth*, μισῶ τὴν *Linde*, μὴ τὴν *Trabandt de min. quae sub nom. Quint. feruntur decl. (Gryphisw. 1883) thes.* 5 ut] et *Otto* || *cf. suas. 1* || delicebat **AB** || 12 quousque] **τ**; quoque **O** || inuictae **AB** inuicta **VD** || 13 hac ipsa] *Otto;* ipsa **O**, ista *Bs* || d 14 certius **B** || *Hom. I 97* || ΑΗΞΩΝ ceo ΜΡΞΟΜΑΙ **C** || altera **V**, alter *v* toris **AB** || novissime] **Dτ**; nouistime **C** || 16 *verba* quousque . . . aute *om.* **A** || certius **B** || 17 autem] etiam *Otto; cf.* **E** || oto **C** | 18 d duxit **C** || *interim] enim **O**, enimvero *Gz* || 19 arceret] *Rom;* ui(ur **V** diiungeret *Kss,* abigeret *Konitzer,* averteret *Novák*

et exoneraret verecundiam suam, id dixisse, quo audito festinarent. itaque di||xisse illum non 'caveant proditionem', sed 'cavete', quasi ipsis legatis esset periculum, ne proderentur.

VIII.

Rapta raptoris aut mortem aut indotatas nuptias *optet.*

Rapta producta nuptias optavit. qui dicebatur raptor, negavit se rapuisse. iudicio victus vult ducere; illa optionem *re*petit.

Albuci Sili. Praeterquam quod in omni discrimine periculosa 1
libertas est, meruit puella, ut taceremus: misericors in nos, etiam antequam rogaremus, fuit. inhumana libertas est, si vincimus adversus iudicem. non oportet tibi amplius quam semel licere optare. omnis nimia potentia saluberrime in brevitatem constringetur. qui potest condemnare, possit semel; qui potest occidere, possit semel; aut, si qua iteratio recipi potest, in paenitentiam mortis recipienda est. proponite vobis illam supplici invisam faciem, carnificem, securim: hoc semel licere nimium est. 'exorata sum, condo gladium; irata sum, repeto optionem'. at non semel mori satius est? occides

CD 1 et exoneraret] *Herv;* ex eo narraret **O** | dixisset **A** || 3 proderent **BV** || 5 *cf. Quint. decl. 309* || *ante* rapta **V**[2] **D**[2] *in marg. add.* thema || *verba* optet . . . nuptias *(v. 6) add.* **E** | 6 obtauit (b *corr. ex* p) **B** opta . ut **VD** || debatur **A** || 7 illam (m *del.*) **D** || 8 *repetit] *Otto, Gz;* petit **O**; *cf. v. 18 et p. 342, 12. 17. 20* || 9 preterquam (quam *corr. ex* quod) **V** || omnia **AB** || 10 ut] **Dτ**; et **C** || 13 saluberrimae **C** || breuitate **VD** || constringetur] *Schg;* constringerentur **C** constringeretur **Dτ**, constringitur *vg* | 15 qua *corr. ex* quit **A** || penitentieam **A** || 16 illam] iam **D** || invisam] *Thomas;* causam **O** *om.* **E**, infaustam *einrich, fort.* crudam *Gz* || faciem] **E**; faciam **O** || securim] **E**; sic uitam **C** cui tamen **Dτ**, securim . alicui *vg*, securim: iam *Kss*, securim: etiam *Novák; f. Quint. decl. 309:* 'bis optare vis, quod etiam semel licere multum est' || 7 licere nimium] *cf.* **E**; licerent (-ret **VDτ**) meum **Oτ** || exoratam **AB** exorta **D**[1] || ›ndo] *Bs, Ml;* conde **O** || 18 repete **O** || at] *Otto;* et **O** || occides] *Kss;* oc-'de **O**, occidet *Gz; cf. p. 340, 17*

2 iam non vitiatorem, sed virum. Porci Latronis. Periculosius est ne-
gare raptum quam commisisse? in hanc perturbationem adulescens
perductus erat, ut ignoraret, quid fecisset. non refugiebat tamen
puellae nuptias; favebat tantum sibi, ut innocens duceret. itaque
nihil aliud petit quam liber‖tatem, ut honestius duceret. ita apud
vos, iudices, tutius est peccare quam erubescere? dignior poena
erat, si id peccasset, quod meminisse posset. exsurge adulescens
et sine ullo respectu pudoris ad pedes te puellae demitte; acce-
dite et vos, amici propinquique, et tu mater ac pater. quid est,
puella? ecquid te horum lacrimae movent? non, inquit; ad illum
magistratus veniat. non dissimulo: metuo te, puella, si nusquam
rogari vis, nisi ubi occidere potes. gravius punior nunc, cum
me peccasse pudet, quam cum peccavi. quae post iniuriam
3 ignoscit, post misericordiam *irascitur*. Cesti Pii. Venit ad vos
vestro beneficio retenturus puellae beneficium. optavit nuptias;
neque adhuc sciebat, quam verecundum maritum esset habitura.
vitiatorem dimisisti; virum occides? aiebat iudex: quid habes,
quod tam pertinaciter neges? nuptias optat. minus est ergo quod
vitiavit quam quod negavit? Q. Hateri. 'Non sum' inquit 'optatura
mortem, sed volo mihi licere et mortem optare'. quam potestas
ista delectat, crudelis est. Blandi. Ergo nos iniuriam periculo-
4 sius negavimus quam fecimus? Ivni Gallionis. Quadam nocte —
quid dicam? iam *non negare pudet, nox, vinum, error* — *quid
irasceris puella? iam* negare non audeo. non diligenter causa

CD 1 vitiatorem] **D**τ; uitiatus **C** ‖ 2 commisse **D**[1] ‖ *post* adulescens *in* **D** *haec verba addita sunt:* et sine ullo respectu pudoris *(cf. v. 8), del.* **D**[1] ‖ 3 erat] ⟨est⟩ erat (est *del.*) **D** ‖ 4 tantum] **D**; tam **C** ‖ 5 petiit *Schg* ‖ diceret **AB** ‖ 7 meminisset **AB** ‖ possit **C** ‖ exurge **AD** ‖ 8 illo **A** ‖ ad penestae **AB** ‖ dimitte **A** ‖ 9 propinque **A** ‖ ac] et **D** ‖ est] te **VD** ‖ 10 ecquid] **D**τ; haecquid **C** ‖ 11 magistratus] *Mg;* magistratum **O** ‖ veniat *om.* **VD** ‖ 12 potest
14 perost (per *comp. scr.*) **V** perdit **D**τ ‖ irascitur *add. Bs;* ⟨caedere volt⟩ (
certi **B** ‖ 15 benefitio **V** ‖ recenturus **A** ‖ benefitio **V** ‖ 17 dimisti **A** ‖ 18
tat **B** ‖ 19 uitauit **B** ‖ Q.] q; **A** ‖ aterii **D** ‖ 23 iam non negare pu
R. Wachsmuth; iam **O** non negare iam non pudet **E**, iam negare no
Otto ‖ *verba* nox . . . iam *(v. 24) add.* **E** ‖ *cf. Ter. Ad. 470*

mea acta est: dum nihil timetis, facilius me puellae credidistis. confitendum est vitium nostrum: nos nuptiis moram fecimus. sive adhuc non esset vitiata, sive esset, visa digna matrimonio quae homi‖nem non posset occidere. tibi consulebam, ne dicereris vitiatori nupta. si per te licuisset, honestiorem maritum habuisses. tu negasti? o hominem inpudentem! ita tu non ante magistratus tribunal, in conspectu populi, in medio foro clamitasti: 'ego virginem rapui'? neminem habere tam obsequentem maritum potes: hic iam nihil negabit. Vari Gemini. Exponam vobis rerum 5
ordinem sic, tamquam ab eo didicerim, qui quid fecerit nescit. Vibi Galli. Vbi estis, qui dicebatis: 'nihil interest tua, confitere'? confitetur, quia honestius putasti raptori nubere. 'sit' inquit 'mihi heres, si quis intra decem menses natus fuerit'. numquid negat? surge adulescens, dic: 'rapui, vitiavi'; incipe scire quod nescis: miraris, si tibi non credit? multum est, de quo timet.

Pars altera. P. Asprenatis. Nescio, utro iudicio adversarius 6
fuerit inprobior. priore id egit, ne quam omnino poenam stupri penderet; hoc id agit, ut ipse optet, ex duobus a lege constitutis suppliciis utrum velit pendere; fatetur enim se inpune habere maluisse quam ducere uxorem, uxorem ducere malle quam mori. antea legem vitiationis evertere conatus est, nunc transferre volt: advocatos rogat, iudices rogat, omnis potius quam vitiatam. utinam non hoc illum liberaret metu, quod iudicis suae clementiam novit.

CD 1 acta] *fort.* audita *Gz; cf. p. 344, 10* ‖ 2 nos nuptiis] non nullis (-li **A** -lus **V**) **O** non nuptiis **D**^{2}**τ**, nobis inutilem *Gz* ‖ 3 adhoc **AB**, ab hoc *Bs* ‖ non esset vitiata, sive] *Schg;* esset uitiata siue non **O** ‖ *fort.* *sive esset vitiata, sive adhuc non esset ‖ visa] **Dτ** *(Bs);* uis **C** ‖ ⟨est in⟩digna **Dτ** ‖ 6 negesti **A** ‖ o *om.* **B** ‖ 9 negabit] *amicus quidam Gruteri;* negauit **O** ‖ 10 quid quid **AB** quicquid **VD** ‖ 11 ubi **B** ‖ 12 putat *Gr* ‖ 13 eres **A** ‖ quid . . . natum *Ml* ‖ 15 tib **A** ‖ 16 *verba* pars altera p. asprenatis *bis scr.* **C** ‖ 17 inprobor **V** ‖ strupi **AB** ‖ 18 hoc] nunc **τ** ‖ optat **D**^{1} ‖ a lege] *Petreius (cf. 9, 1, 1);* alia lege **O**, ab lege *Schg* ‖ 19 supplicis **AB** ‖ uellit **C** ‖ 20 maluissem *(post.* m *del.)* **V** ‖ ducere malle] ducerem in alle **B** ‖ 21 uult **AVD** ‖ 22 uiatiatam *(prim.* a *del.)* **V** ‖ 23 hic **D**^{2}**τ** ‖ metu] **E**; metus **O** ‖ clementiam (am *corr. ex* ae) **A** ‖ novit] **E**; nobis **O**

clamabat se innocentem esse: si quid peccasset, mori non recusare. aderat raptori populus nec quicquam magis suspectam faciebat vitiatae causam quam lenitas optionis. si iam tibi de stupro tuo liquet, est quaedam proxima inno||centiae verecundia, praebere se legibus; tu vero nunc quidem meruisti mortem illa infitiatione. ignorasti, an peccasses? innocens esse voluisti? causam habes: revertere ad parentes, puella, quoniam quidem totiens iam rogas, quae rogari ipsa debueras.

7 Latro tres fecit quaestiones: an illa, interrogavit, optio iusta fuerit. non fuit, inquit, iusta; non enim constabat te raptorem esse. nihil refert, inquit, an negaverit. erat enim raptor, etiamsi negabat, et ita iusta fuit optio. an, si iniusta optio fuit, revocari possit. optio, inquit, semel puellae datur; immutabilis est, simul emissa est. iudex quam tulit de reo tabellam revocare non potest; quaesitor non mutabit pronuntiationem suam. nihil tam civile est, tam utile est, quam brevem potestatem esse, quae magna est. si volet et alteram optionem suam revocare et deinde tertiam, numquam constabit, quid futurum sit, cum illa quod optaverit possit sequenti semper optione rescindere. tertiam fecit quaestionem: an, si potest revocari aliquando optio, nunc debeat. hic defensio adulescentis,
8 qui negavit se vitiasse. Fvscvs et ordinem mutavit quaestionum

CD 1 damabat B clamabant V || se] si V || esse] eciam τ || 2 quicquam *corr. ex* quaquam V || 3 uiatiatae V || si iam] suam BV || 4 uerecundiam A || 5 *post* vero *nonnulla verba excidisse susp. Bs; fort. verba* negasti . . . rapui *(p. 341, 6—8) huc transp. esse cens. Kss* || nunc quidem meruisti] *Gz;* ne meruisti quidem O, *fort.* *nunc meruisti ⟨, quam ne metuisti⟩ quidem, || illa] τ; illam O || infitiationis A infinitiatione V || 6 *fort.* ⟨immo⟩ innocens esse voluisti . *Gz* || 7 partes BVD || qūō V qn̄ Dτ || 9 tres *bis scr.* A^{1}B *post. del.* A^2 || questiones A || interrogavit, optio] *Schg;* interrogatio O, interrogatio ⟨et optio⟩ *Ma* || 10 te] ⟨ei⟩ te (ei *del.* D^2) D || 11 refert] res est D || negaberit AB || 12 optio fuit *(prius* fuit *del.)* A || 13 semael A || simul emissa] *Bs;* simile mis semel emissa VD || 14 qūū A || possit D^1 || 15 mutauit O mutat E || BVDE || 16 *prius* est *om.* E || esse *om.* A || 17 sua A || 18 constabat AB AB || 19 ratione O || possit D || 20 haec D || 21 qui] D; quia C || ^ quae(que A)stionem O *corr.* D^2

et numerum auxit; fecit enim primam quaestionem: an rapta non possit amplius optare quam semel. potest, inquit; lex enim non adicit, quotiens optet, sed ex quibus: 'aut hoc' inquit 'aut illud'; non adicit 'ne amplius quam semel'. contra ait: lex te iubet alterutrum optare; tu hodie si mortem optabis, facies quod numquam factum est, et mortem optabis et nuptias: utrumque optaveris. etiamsi non licet, inquit, amplius quam || semel, ego nondum optavi; optio est enim quae legitime fit: illa non est facta legitime. si praetor defuisset, numquid optionem vocares? si raptor defuisset? raptor defuit: non est ista optio; sermo est. an proximo iudicio confirmata sit optio. raptor ait: agebatur apud iudices, utrum deberet rata esse optio *an* non; iudicata est rata esse debere: rata sit. non, inquit puella; quaesitum est enim, an ego in raptorem ius haberem; iudicatum est habere me: uti debeo. non possum ante legem habere quam raptorem. novissimam quaestionem fecit aequitatis: an rata debeat esse optio. PASSIENVS hanc 9
ultimam partem sic dividebat: an, si adulescens malo adversus puellam animo infitiatus est raptum, ut nuptias effugeret, dignus sit, qui iterum fortunam subeat optionis recusatae. deinde: an malo animo fecerit. VARIVS GEMINVS ultimae quaestioni vel parti, in qua, quid debeat fieri, quaeritur, duo haec adiciebat, quae per se *posse*

CD 1 auxit] Dτ; ausit C || 2 adoptare (ad *del.*) D || 3 adiecit D || quoties (s *corr. ex* n V) C || 4 ne] neque D || 5 odie B || *optabis] optaris O || factes A || *fort.* optaris, feceris *Gz* || 6 *verba* *et mortem . . . nuptias, *quae in* O *post* quam semel *(v. 7) leguntur, huc transp.; del. Bs* || 7 *post* semel *in* O *sequuntur nonnulla, quae in v. 6 transposita sunt* || 8 legi(-git B)timae BV || sit A || 9 legitimae AV || praecor AB, raptor *Gr* || uocaret O || 10 *fort.* ⟨num magis,⟩ si *Gz, fort.* *⟨quid,⟩ si || rapta O || defuisset *corr. ex* n̄ fuisset A || defuit] *Bs;* fuit AB non fuit VD || 11 rapta Dτ || aiebatur AB || 12 rata] *Gr;* rapta AB raptae VD || esset (t *del.*) V || an *add. Gr* || rata] *Gr;* rapta O || 13 rapta VD || 14 raptore AB || mae A || 15 *verba* non possum . . . raptorem *in v. 10 post* sermo est *transp. Gz* || 16 aquitatis B || rata] *Bs;* rapta AB aptae VD || 19 quod D || furtunam A || recusate A || an malo *bis scr. (prius del.* A[1]*)* A animalo *bis scr.* B || 20 ultime A ultimo B ultimi V || questioni A || 21 in qua quid] in quam quid AB inquit V inquit quid D quid τ || queritur C || per se posse] per se O, posse *Kss*

quaeri putabat: an, si puella pro certo adulescentis mortem optatura est, non debeat illi permitti optio tam crudeliter usurae sua potestate; deinde: an mortem optatura sit. quid est, inquit, quare velis optare, nisi quod nuptias non vis? *an vis*? hoc non tantum patimur sed rogamus.

10 Color pro adulescente introductus est a Latrone talis, ut diceret se ebrium fuisse et ignorare, quid || fecerit: hodie quoque magis credere de facto suo quam scire; recusasse autem non ne duceret uxorem, sed ut sua voluntate duceret; et iudices non audisse sollicitos: faciles fuisse, quasi de nuptiis ageretur. Varivs Geminvs raptum confessus est et dixit nihil esse tam contrarium adulescenti quam etiamnunc negare: non tantum raptam, sed iudicem offendet. Cestivs nec Latronem secutus est dicentem nescisse se hodieque nescire nec Varium Geminum confitentem, sed [non] rapuisse apertius negavit. verum, inquit, inveniri non poterat; iudices illam sententiam secuti sunt: si rapuit, indignum est puellam inultam esse; si non rapuit, non est indignum fieri illum maritum. Silo Pompeivs dixit adulescentem verecundum natura et rustici pudoris non sustinuisse confessionem. non placebat Latroni *hic* color: minus, inquit, ignoscetur illi, si scit se rapuisse et sciens mentitus est. contradicebat Silo *non* posse ulli
11 fidem fieri aliquem nescire, an rapuerit. Hispanvs Cornelivs:

CD 1 queri **AB** || 2 illa permittit **AB** || opto tam **AB** optatam **V** || credeliter **V** || usura **O** *corr.* **D**[2] || 3 aptatura **V** adooptatura (ad *del.*) **D** || 4 quo onuptias **AB** || an vis? hoc] *Thomas;* hoc **O**, has *Schg* || non *om.* **A** || 7 se] sc **A** || fuisse *om.* **B** || quod **V** || odie **AB** hoc die **D** || quoque magis] *Ml;* magis quoque **O**, magis *vg* || 8 facto *corr. ex* focto (?) **B** || cusasse **A** || 10 sollicite, sed faciles *Schg* || nuptis **C** || aieretur **B** || 12 adulescenti (i *corr. ex* e) **V** || nec **T** ⟨ne⟩ non **D** nec ⟨non⟩ **τ** || raptum **V** || sed ⟨etiam⟩ **Dτ** || 13 offendat **D** || certius **B** || dicente **V** || 14 hodiequae **B** || necscire **C** || 15 non *del. Fb (qui* confitentem se rapuisse *scr.); nunc Gz* || rapuisse ⟨se⟩ *Gz* || uirum **VD** uenire **D** || 16 illam] tertiam **D** || *verba* secuti . . . inultam *(v. 17) om.* 17 puella **B** || inultam] **τ**; inuita **B** inuitam **V** inuitam raptam **D** || n est **D** || 18 adulencentem **B** || 20 hic *add. Gz* || scit se] scisse **V**, *fort.* ~ se *Gz* || 21 non *add. Kss* || illi **D**

non subducere illi, inquit, maritum volui, sed honestiorem dare. digna est, inquit, tam misericors puella, quae non videatur nupsisse raptori. Hispo Romanivs ait illos sodales, qui illum nocte inpulerant, circumstetisse et dixisse: non est quam rapuisti; alia fuit. timuit, ne illi, quam rapuerat, faceret iniuriam. Argentarivs dixit: vellem mortem optasses: non esset hic raptor iudicatus. non causa tua illum premit, sed optio, dum unusquisque iudex dicit: 'quid habet, quod tantopere re||cuset? putes de capite agi; et ipse ait se non nolle ducere uxorem, sed titulum recusare. nempe victus ducet uxorem. non est sollicite de eo iudicandum, cui damnato gratulandum est'. Silo hoc colore usus est: confusum adulescentem subito et tanto tumultu parum sibi constitisse; et negasse, quia perturbatus erat, *et* perseverasse, quia negaverat. ||

CD 1 honestiorem (em *corr. ex* es) **V** || 2 digne **AB** || inquam *Bs, fort. recte* || misecors **A** || uidetur **D**^{1} || 3 romanus **VD** || illos] illo **B** || noctem **AB**, noctu *Bs* || 4 est ⟨haec⟩ **D** || aliam **A** || 5 fuit] *Bs;* mit **AB** mitti **VD** || quam] qui eam **D** || 6 vellem] **Dτ**; uelle **C** || optasse **A** || iudicatis **A** || 7 premit *om.* **C** *add.* **Dτ**; ⟨vicit⟩ *Mg, fort. recte* || q̄sque **A** || 8 quod] quātū (?) **A**^{1} qūa **A**^{2} || putes] *Bs;* pute **AB** puta **VD** || 9 non nolle] non uelle **O** non nole **τ**, velle *Mg* || 10 uxore **B** || sollicite (*post.* i *corr. ex* e) **B** || 11 *prius* est *om.* **VD** || solo **B** || 12 constitisset *(ult.* t *del.)* **V** || 13 *post.* et *add. He* || 14 necauerat **B** || lannei senecae sententiarum lib . IIII . explicit feliciter . incipit . V . feliciter . **A** lannei senecae sententiarum liber . IIII . explicit feliciter incipit liber . V . **B** . l . annei senecae sententiarum liber . IIII (quartus **D**) explicit . incipit liber . quintus **VD**

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI SEPTIMI.⟩

I.

AB ARCHIPIRATA FILIO DIMISSVS.

Duobus filiis quidam superduxit novercam. alterum domi parricidii damnavit; tradidit fratri puniendum: ille eum exarmato navigio inposuit. delatus adulescens ad piratas, archipirata factus peregrinantem patrem cepit et remisit. reversus pater abdicat filium.

Tanta tempestate confusus dispicere nil potui; nec satis memineram, tale ministerium mihi pater an noverca mandasset, ministerium an poenam esse voluisset, vindictam parricidii an parricidium. insui fratrem culleo iubes? non possum. non ignoscis? an non credis? ego contendo ne te quidem posse. nemo repertus est naufragii comes; omnia instrumenta circumcisa sunt, adminiculum spei nullum. patri sum excusandus an fratri? 'hoc pietatis tuae munus ad inferos perferam, licuisse mihi per fra-‖trem aliter quam parricidae mori'. vivit, inquit, frater; non credo. servavit, inquit, me; fecisti, ut crederem. in domo, in qua tam

MP 6 filius **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 8 exarmato▨ **M** ‖ adolescens *(sup.* o *littera* u *eras.)* **M** ‖ 11 despicere **O** ‖ potuit **M** ‖ 12 an] a **P** ‖ nouercam **M**[1] *corr.* mandas sed **M** ‖ 13 penam **M** ‖ esse] et **P** ‖ uoluissed *corr. ex* uoluisses an parricidium *in marg. scr.* **M**[1] ‖ 14 iubis **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ 15 nec **M**[3]**P** ‖ dem *corr. ex* quidam **M** ‖ 16 admiraculum **P** ‖ 17 an *(sup.* n *virgula era-* 18 feros **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 20 ut *om.* **Pϱ** ‖ quam **P** ‖ tam] αβνϱ; ▨▨tam̄ (2 *erasae sunt, quarum posterior* i *fuit)* **M** tamen **P**

facile parricidium creditum est, ego fratrem occidere non potui, frater patrem. descriptio tempestatis: emicabant densis undique nubibus fulmina et tempestates horridae absconderant diem; intumuerat mare iustis quoque navigiis horrendum. habes, inquam, frater, si innocens es, navigium, si nocens, culleum. non potui facere parricidium — quam facile erramus omnes! — et factum putavi. frater, inquit, tu primus in domo parricidium facies. iacebat in litore navigium, quod etiam integrum infeliciter vexerat. credam parricidam, si tibi proficiscenti navigium suum reddidit. subito mihi cum animo pariter excidit ferrum, et nescio qua perturbatione tenebrae stupentibus offunduntur oculis. intellexi, quam difficile esset parricidium facere, etiam quod imperasset pater. ita mihi, quae sola miseros in domo nostra respicit, Fortuna succurrat. profectus pater tranquillo mari, auspicato itinere, integra navi. quid hoc est? felicius navigavit damnatus quam qui damnaverat. utrum vobis videtur innocentiam apud piratas didicisse, an ne apud piratas quidem perdidisse? perieras, pater, nisi in parricidam incidisses. scissa quoque vela fecerant sinus et instructas classes naufraga praecesserat navis. scires navigare qui servaturus esset patrem. erat navigium, immo fuerat. o crudelis et pertinax noverca! nihilominus saevit. maria iam quiescunt, praedones miserentur, irati parcunt. veni ad vos, ut probem me parricidam. || multas rerum natura mortis vias aperuit et

MP 2 descriptio tempestatis: emicabant] *Bs;* emicabant descripti (-pte **P**) tem(ten **P**)pestatis **MP**ϱ emicabant $\alpha\beta$ || utique **M**[1] *corr.* **M**[3] || 3 flumina **P** | abscoderant **P** || intumaerat **M**[1] *corr.* **M**[3] || 4 uestis **M**[1] *corr.* **M**[3] istis **P**ϱ || habet **P** || 5 *verba* si innocens es navigium *om.* **M**[1] *in marg. add.* **M**[3] || nocens] $\alpha\beta\nu$; ░░nocens (in *eras.*) **M** innocens **P**ϱ || 6 omnes] homines *Seneca; cf. p. 275, 19* || 7 in domo ⟨in⟩ *(post.* in *del.)* **M** || iacebat *corr. ex* incebat **M** || 8 uixerat **M**[1] *corr.* **M**[3] retexat **P** || 9 proficiscenti] $\alpha\beta\nu$; *corr. ex* proficiscenta **M** profi(-fe ϱ)-cissent **P**ϱ || 10 et] quia **P** || quo **M**[1] *corr.* **M**[3] || 14 auspucato **P** || 17 dedicisse **P** || piratus **M**[1] *corr.* **M**[3] || perieras *corr. ex* perierat **M** || 19 instructas *corr. ex* instructis **M** || naufraga] β^2; naufragia **M**[1] naufragio **M**[3]**P**$\alpha\varrho$ naufra β^1 naufragi ν || praecessat **P**[1] || naues **M**[1] *corr.* **M**[3] || 21 nihilominus] **M**[3]$\alpha\beta$; nihilo minis **M**[1] nichil animus **P**ϱ || quiescunt *corr. ex* quiescum **M** || 23 apperuit **P**

multis itineribus fata decurrunt. o maria iustiora iudiciis! o mitiores procellae patre! non putatis misericordem qui quem damnavit puniendum fratri dedit? centurio Luculli Mithridaten non potuit occidere, Mithridaten, dii boni, quam non dubium parricidam! gaude, pater: neuter ex filiis tuis parricidium fecit. narra, pater, quomodo te dimiserit sic dimissus. 'nocens est iste'; sed mihi frater est. naturae iura sacra sunt etiam apud piratas. dixisses, inquit, te non posse. ita tu nesciebas? non licuit, non debui, non potui.

Pars altera. Nega nunc parricidam fuisse quem scis esse piratam. dimisit me in patrocinium suum, ut, quia non occiderat, videretur nec ante voluisse. quis porro me uno miserior est? vitam parricidae debeo.

Extra. Magna novorum rhetorum manus in hanc partem transiit, ut aliquid dici debuerit in novercam; fuerunt et illi, qui non quidem palam dicerent, sed per suspicionem et figuras; quod Passienus non probabat adserens minus verecundum esse aut tolerabile infamare novercam quam accusare. quidam principia tantum habuerunt in sua potestate, post ablati sunt impetu. excusatius est autem in malum colorem incidere quam transire. Hispanus, duro colore usus, hoc se tamquam gravius elegisse dixit supplicii genus. qui color prudentibus displicebat; quam enim spem habet absolutionis, si nec paruit nec pepercit? ||

MP 1 itinibus P || 2 non] num *Pincianus* || quem] que P || 3 puniendem M[1] *corr.* M[3] || luculli *del.* M[3] *om.* Pϱ || mith(mit P)ridatem MP || 4 mitridatem P || 8 tu] ut P[1] || 10 neca P[1] | ⫽esse (s *eras.*) M || 11 paratam M[1] *corr.* M[2] || patrocinium *corr. ex* patrodicim M || 12 ante] autem P 13 parricido M[1] *corr.* M[3] || 14 novorum] *Gr (cf. p. 283, 20);* bonorum O || ⫽retorum M[3] rethorum P || ⫽in (h *eras.*) M || 15 debuerit dici P | nouerca P || 16 *sup. v.* M[1] || suspitionem P || 19 excusatus P[1] || 21 duro *corr. ex* duco se] *αβνϱ*; set M[1]P sed M[2] || eligisse M[1] *corr.* M[3] || 22 displicebat corr displicebit M || 23 habet] *αϱ*; *rad. corr. ex* habeat M *om.* Pν habuit *β* || pepe

II.

POPILIVS CICERONIS INTERFECTOR.

De moribus sit actio.

Popilium parricidii reum Cicero defendit; absolutus est. proscriptum Tullium ab Antonio missus occidit; caput ad Antonium rettulit. accusatur de moribus.

'Occidit Ciceronem Popilius. iamne creditis occisum ab isto patrem? occisurus Ciceronem debuit incipere a patre. Antonius, inquit, iussit. non te pudet, Popili? imperator tuus te credidit posse parricidium facere. abscidit caput, amputavit manum. minus in illo crimen est, quod Ciceronem occidit. pro dii boni! occisum Ciceronem malos mores voco. hoc unum feliciter, quod ante occidisti patrem quam Ciceronem. facilius pro parricida Cicero iudicem movit quam pro se clientem. ad vos hoc, patroni, spectat exemplum: nullos magis odit Popilius quam quibus plurimum debet. abscidit cervices. parce iam, Popili: nihil tibi nisi occidendum mandavit Antonius. pudeat te, Popili: accusator tuus vivit. non credidisset Popilium facturum Antonius, nisi parricidium fecisse meminisset. dii manes Popili senis et inultae patris umbrae te, Cicero, persecuntur, ut quem negasti sentias parricidam. non hausit Minturnensis palus exulem Marium; Cimber etiam in capto vidit imperantem. Cn. Pompeius terrarum marisque domitor

MP 3 accio **M** || 4 defendit *om.* **P** || absoluit **P** || 5 missum **M**¹ missus *(ult.* s *in ras.)* **M**³ || 6 accusatur *corr. ex* ac sutor **M** | moribus *rad. corr. ex* monibus **M** | 7 occidit ⟨cidit⟩ (*post.* cidit *del.* **M**³) **M** | cre//ditis (d́ *eras.*) **M** || occissum **P** | 9 non te *corr. ex* nondte **M** | popili *rad. corr. ex* populi **M** populi **P** | 10 paricidium **M**; *cf. ad p. 246, 19* || 11 crimen (n *corr. ex* m) **P** || cyceronem **M** || 12 ciceronem *corr. ex* cieronem **M** || feliciter ⟨fecisti⟩ *Seneca; cf. p. 290, 7* || 13 parricid//a (i *eras.*) **M** || 14 dicentem **P** || 15 //odit (h *eras.*) **M** || plurimum *om.* **P** || 16 abscidit] αβν; abscidet **MPϱ** || popi//li **M**; *cf. ad v. 9* || 17 popili *rad. corr. ex* populi **M** || 18 antonius *corr. ex* antenius **M** || 19 meminisset (t *renov.* **M**³) **M** || dii mane spoli senes sed **M**¹ *del.* **M**³ dii (dū α) manes poli senes set (et α sed ϱ) **Pαϱ** || nulte **M**¹ *corr.* **M**³ || 21 ausit **M**¹ *corr.* **M**³ | miturnensis **P** | palus *corr. ex* pulus **M** || 22 uidit ⟨uidit⟩ (*post.* uidit *del.* **M**³) **M**

libenter se Hortensi clientem professus est; et Hortensius bona Pompei, non Pompeium defenderat. ita tu, Popili, si Antonius iussisset, et patrem occidisses?

Pars altera. Si illa tempora in crimen vocas, dicis non de hominis, sed de rei publicae moribus. ‖ miraris, si eo tempore necesse fuit Popilio occidere, quo Ciceroni mori? Ciceronis proscriptio fuit occidi, mea occidere. iussit imperator, iussit victor: ego illi negare quicquam possem, cui nihil negare poterat res publica?

Extra. Popilium pauci ex historicis tradiderunt interfectorem Ciceronis et hi quoque non parricidii reum a Cicerone defensum, sed in privato iudicio.

III.

TER ABDICATVS VENENVM TERENS.

Ter abdicatus, ter absolutus conprehensus est in secreta domus parte a patre medicamentum terens; interrogatus, quid esset, ait venenum: velle se mori; et effudit. accusatur parricidii.

Dic, quid commiserim: certe nec secreta *te* fallunt. ut intervenit pater, in has cogitationes abii: quisquamne tam infelix fuit? quisquamne me magis odit quam ego? misereri mei coepi. ter

MP 1 Hortensi] *αϱ*; horterisi *corr. ex* hocterisi **M**[1] horterisii **M**[3] hortensii **P*βν*** ‖ 2 Pompei] ponpeū **P** ‖ popili *rad. corr. ex* populi **M** ‖ 3 iussiset **P** ‖ 4 si illa] nulla **P** ‖ 5 rei **M**[1] rep̄ **M**[2] ‖ 6 populi **M**[1] popilio (*prius* i *rad. corr. ex* u) **M**[3] ‖ Ciceroni] *rad. corr. ex* cicerone **M** ciceronem **P*αβνϱ*** ‖ 10 ettra **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ paucis (s *del.*) **P** ‖ 11 hi *corr. ex* ni **M** hii **P** ‖ a] ac **M** ‖ 14 abdicandus **M** ‖ tenens ***ν*** *(Bs)* ‖ 16 *verba* parte a *om.* **P** ‖ patre *corr. ex* parte **P** ‖ medicamemtum **M** ‖ terrens **M** tenens ***ν*** *(Bs)* ‖ 17 ait *om.* **M**[1] *ad* 18 accusator **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 19 dic] sic **P** ‖ cerite **P** ‖ *secreta te] *cf. p.* secreta *corr. ex* secrete **M** secreta **P** secreta ⟨quidem⟩ ***β*** ‖ ⟨te⟩ nec *Bs* ‖ 20 cogitationes *corr. ex* cogitittiones **M** ‖ quisquamne (c *era.* *verba* tam . . . quisquamne *(v. 21) om.* **P** ‖ 21 quisquamne me *cor* quamnemo **M**

causam dixi; accessit ad haec supplicia mea venenum; vivam, si nec hoc tibi satis est. habuit venenum Mithridates, habuit Demosthenes.

Pars altera. Cum se mori velle dicat, vitam rogat. teneo parricidam etiam in suam mortem paratum. quantum est quod negas, cum tantum sit quod fateris? venenum quaesisti, venenum emisti, venenum intulisti in eam domum, in qua habebas inimicum patrem. indica, quis vendiderit; dicetur illi: tu vendebas cuiquam venenum? tu abdicato? nesciebas, cui daturus esset? quaeritis, cui venenum ‖ paraverit? non bibit. quod negat, parricidium est, quod confitetur, veneficium. mihi, inquit, paravi; ne quis dubitet, an alium possit occidere. tam invisum tibi fuisse patrem dico, ut occidere volueris: tam invisum ipse confiteris, ut mori volueris.

Extra. Coniectura duplex a persona una: an sibi paraverit, an patri. Laberium divus Iulius ludis suis mimum produxit, deinde equestri ordini reddidit. quem cum iussisset ire sessum, omnes equites ita se coartaverunt, ut venientem non reciperent. multos tunc in senatum legerat Caesar, et ut repleret exhaustum bello civili ordinem et ut his, qui bene de partibus meruerant, gratiam referret. Cicero in utramque rem iocatus mandavit Laberio transeunti: recepissem te, nisi anguste sederem. Laberius ad Ciceronem remisit: 'atqui soles duabus sellis sedere', quia

MP 1 causam *corr. ex* cansam **M** ‖ suplici **P** ‖ vivam] bibam *αβν (Bs); cf. p. 299,* 7 ‖ 2 Mithridates] *ανϱ*; mithridatis **M** mitridatis **P** metridates *β* ‖ 3 Demosthenes] *αβνϱ*; demostenis **MP** ‖ 4 mori velle] **M***β*; uelle mori **P***ανϱ* ‖ 5 in *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{3} ‖ 7 eam] am **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ 9 abdicato *rad. corr. ex* abdicatio **M** ‖ *post.* cui] cum **P** ‖ 10 parricidium] *αβνϱ*; paricidium **M** *(cf. p. 349, 10)* parricidum **P** ‖ 11 ueneficum **P** ‖ alium] illum **P** ‖ 12 tam] cum **P**^{1} tum **P**^{2} ‖ pater rem **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 14 a] in *Seneca; cf. p. 301, 6* ‖ parauit **P** ‖ 16 reddidit] *αβϱ*; reddit **MP***ν* ‖ uidisset ire sensum **P** ‖ 17 corartauerunt **M** ‖ reciperet **P** ‖ 18 exaustum **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 19 ut his] uerbis **P** ‖ qu **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ de departibus **M** ‖ *post* meruerant *3 litterae erasae sunt in* **M** ‖ 20 refer▨ret (i *eras.*) **M** ‖ 21 ▨▨nisi (ni *eras.*) **M** ‖ anguste▨ (m *eras.*) **M** ‖ sederem] **M***αβν*; sederent **P***ϱ* ‖ 22 ciceronem remisit *rad. corr. ex* cicero nemine misit **M**

Cicero male audiebat tamquam nec Pompeio certus amicus nec Caesari, sed utriusque adulator.

IIII.

MATER CAECA FILIVM RETINENS.

Liberi parentes alant aut vinciantur.

Quidam habens uxorem et filium profectus in piratas incidit. scripsit utrique de redemptione. uxor flendo caeca facta est. filium euntem ad redemptionem alimenta poscit; non remanentem alligari vult.

Navigaturus uxori filium reliquit; nec adhuc caeca erat. non est, quod mulieris affectum lege aestimetis, qua minatur; omnia facit, ne filius alli¦getur. quotiens duobus est communio, potestas eius fit tota, qui praesens est.

Pars altera. Vnius vinculis duos alligat. victo mater catenas denuntiat, victori ad piratas eundum est. filius familiae nulli possum servire nisi patri. petis ab eo alimenta, quem pater peregre mittat. primae partes patris sunt, secundae matris. ille peregre est, tu domi; ille captus, tu libera; ille inter piratas, tu inter cives; ille alligatus, tu soluta. at tu caeca es: infelicior ille, quod videt catenas suas et caedes et vulnera et cruces eorum, qui non redimuntur. at periculosum est. quam multi nihil pro patribus periculosum putarunt! non, inquit, vindictam, sed misericordiam quaerit. ita quisquam exigit pietatem, ut impediat?

MP 1 tertus **M**[1] *corr.* **M**[3] || 2 dolator **M**[1] *corr.* **M**[2] || 6 *post* quidam *vel* m *vel* in *eras. in* **M** || habens *corr. ex* habent **M** || *cf. p. 304, 12* || in *om.* **M** || 7 utriusque **M**[1] *corr.* **M**[3] || 8 redeptione (d *corr. ex* p) **P** || 9 non] **M**[1]**βν**; ne **M**[2] nec **M**[3]**Pϱ** || re⫽⫽manentem (re *eras.*) **M** || alligari] *Seneca (cf. p. 304, 16)*; alligare **O** || 11 mulieris *corr. ex* muiieris **M** || quia **O** *om.* **α** || 13 eius ⟨ei (*prius* eius *del.* **M**[3]) **M** || fit] *Kss;* sit **O** || quae **Pϱ** || praesus **M** || *post 16 litterae erasae sunt in* **M** || 14 unius] **β** *(cf. p. 305, 10);* unus **MPνϱ** anus cathenas **P** || 15 eundem **P** || 16 seruire *corr. ex* ueruire **M** || quem *om.* **P** 17 mittit **M**[3]**Pαβνϱ** || partes *corr. ex* partis **M** || 19 absoluta **P** || 20 cathenas *verba* et cruces *om.* **P** || 21 ad **M**[1] *corr.* **M**[3] || 22 putarunt *corr. ex* putaran

Extra. Calvus, qui diu cum Cicerone iniquissimam litem de eloquentiae principatu habuit, usque eo concitatus actor fuit, ut in media oratione eius exclamaret Vatinius reus: rogo vos, iudices: num, si iste disertus est, ideo me damnari oportet?

V.

QVINQVENNIS TESTIS IN PROCVRATOREM.

Mortua quidam uxore, ex qua filium habebat, duxit aliam: sustulit ex ea filium. habebat speciosum procuratorem. cum saepe iurgarent noverca et privignus, iussit eum semigrare: ille trans parietem habitationem conduxit. rumor erat de adulterio matris et procuratoris. quodam tempore pater in cubiculo suo occisus inventus est, uxor vulnerata, communis paries perfossus; pla||cuit propinquis quaeri a filio quinquenni, qui una dormierat, quem percussorem cognosceret; ille procuratorem digito monstravit. accusat filius procuratorem caedis, ille eum parricidii.

Vt audivi clamorem, si qua fides est, deprehensos adulteros credidi. *aliquis uno teste contentus est:* da puerum. aliquis non est uno teste contentus: da populum. obicit privigno parricidium, filio mendacium. dic, puer, quis occiderit patrem, dic audaciter; eundem nominas, quem populus. nox placet sceleri, adulterii

MP 1 com **M**¹ *corr.* **M**² || ciceronem iniquissimum **M**¹ *corr.* **M**³ || dum eloquio **P** || 3 orationis **M**¹ oratione▒ (s *eras.*) **M**³ || eius *om.* **P** || exclama▒▒▒ret (bat *eras.*) **M** || uacinius **M**¹ *corr.* **M**³ uotinius **P** || 4 num] non **MPϱ** *om.* *α* nunc *β* numquid *ν*; *cf. p. 308, 13* || dissertus **M** || est *om.* **Pϱ** || 9 iurgarent] *αβν*; iugarent **M**¹ obiurgarent **M**³**Pϱ** || 15 percusorem **P** || 18 ut] tt **P** || 19 *verba* aliquis uno teste contentus est *add. Bs; cf. p. 312, 3* || da] do *Bs*, dabo *Seneca; cf. p. 312, 4* || 19 conteptus **P** || da] do *Bs; cf. p. 312, 4* || populum *corr. ex* pupulum **M** || obicite **MPϱ** obice *αβν* || 21 mendatium **MP** || *post* mendatium **M**³ *in marg. et* ϱ *add.* pars altera || audaeter **M**¹ *corr.* **M**¹ *vel* **M**² || 22 eundem] *αβνϱ*; eumdem **M** erundem **P** || scaeleri **M** || adulteria **M**¹ *corr.* **M**²

tempus. o magna in contrarium perversitas saeculi! inventus est qui patrem posset occidere, non posset novercam. ostende istud non volnus, sed argumentum. ostende volnus: percussor ille quam timuit, ne occideret! tam leviter te vulneravit illa dextera, cui nec paries obstitit nec pater? nihil est puero teste certius; nam et ad eos annos pervenit, ut intellegat, et non ad eos, quibus fingat.

Extra. Vinicius, exactissimi vir ingenii, nec dicere res ineptas nec ferre poterat.

VI.

DEMENS QVI SERVO FILIAM IVNXIT.

Tyrannus permisit servis dominas suas rapere. profugerunt principes civitatis et simul qui filium habebat et filiam. cum omnes servi dominas vitiassent, servus eius virginem servavit. occiso tyranno reversi sunt principes; in crucem servos sustulerunt; ille manu misso filiam iunxit. reus est a filio dementiae. ||

Haberemus solacium, si has nuptias tyrannus fecisset, non pater. sanum putatis esse qui imitari tyrannum maluit quam servum? fecit se similem tyranno, filiam raptis, libertum cruciariis. plus permisit servo dominus quam tyrannus. quisquis has nuptias facit, aut insanus est aut tyrannus. egregius gener, cui nihil est gloriosius quam quod inter cruciarios non est! virginitatem sub patre perdidit, quam servaverat sub tyranno. itane est nuptiis di-

MP 1 *post* tempus *'partem alteram' incipere significat* β || 2 nouerca **P** || 3 *utroque loco* uulnus **M**^{3} || ille] me **P** || 5 obstrat *vel* obstuit **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || tercius **M**^{1} cercius **M**^{3} || 6 non] nondum *Seneca; cf. p. 316, 17* || 8 Vinicius] ϱ; ~ cius **M**^{1} q. uinicius **M**^{3} iiinicius **P** uicinius αν uinucius β || 12 servis ⟨dominis interemptis⟩ *Seneca; cf. p. 318, 15* || 17 a *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{3} " cisses **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 20 cruciariis] **M**^{3}αβϱ; cruciaris **M**^{1}**P**ν || 22 23 cruciarios] **M**^{3}αβνϱ; crucarius **M**^{1} crutiarios **P** || 24 tiranno **M** ⟨est⟩ (est *del. lineolis* **M**^{2}, *punctis* **M**^{3}) **M**

gnus, quia indignus est cruce? melior condicio vitiatarum quam virginis est: illis mutare nuptias contigit. propitius pater ita conlocavit filiam suam, ut iratus tyrannus alienas. cum sanus esset pater, ne has videret nuptias, fugit. miserrima soror, sub tyranno patrem desiderabas, sub patre tyrannum desideras. non est illi praemium, unum spectare omnium cruces? dominam non stupravit. auge beneficia: nec dominum occidit nec venenum dedit. non est beneficium scelere abstinere. quod aliae in tyrannide passae sunt, haec in libertate; ceterae absentibus suis, haec praesentibus; in aliis stuprum vocatur, in hac matrimonium. timuit ille supplicium; scivit rem publicam liberandam, daturos poenas qui contaminassent; et adventare tyrannidi tempus ultimum vidit. convenite servuli, convenite liberti, empta cognatio.

Pars altera. Si quis tyranno indicasset, solus hic in cruce pependisset. licet cui volo filiam conlocare. Marcus Cato coloni sui filiam duxit uxorem. filia non mariti petulantiam timebit, non verborum contumeliam, non paelicem, non repudium. neminem natura liberum fecit, neminem servum; inposuit haec fortuna postea singulis nomina. nuper et nos servi fuimus. servus rex fuit. ||

VII.

CAVETE PRODITOREM.

Pater et filius imperium petebant; praelatus est filius. commisso bello captus est. missi sunt decem legati ad redimendum imperatorem. euntibus occurrit pater; dixit sero se aurum ad redemptionem tulisse, filium crucifixum esse. illi pervenerunt; quibus imperator ex cruce dixit: 'cavete proditorem'. reus fit pater proditionis.

MP 1 qui **M**[1] *corr.* **M**[2] || conditio (*corr. ex* condicio **M**) **MP** || uicia-rum **M**[1] *corr.* **M**[3] || 5 *fort.* illud *Bs* || 6 stuprauit *corr. ex* strupauit **M** || 7 bene-ium **Pϱ** || 11 scuiit **M**[1] *corr.* **M**[3] || re publica liberata *Mg, fort. recte; cf. p. 326, 2* || -enas **P** || 16 sui filiam] suam **P** || 19 servus] **M**[1]*αβν*; seruius **M**[3]**Pϱ**; *cf. p. 327, 16* || 2 praeliatus **P** || 23 decem] *cf. p. 330, 10;* . XL . O || 27 sit **M**[1] *corr.* **M**[3] || pro-icionis **M**

Imperator supplicium tulit, proditor pretium. tristiorem istum vidimus, cum filius imperator renuntiatus est, quam cum captus. quemadmodum redisti tutus, senex solus cum auro, cum etiam imperatores capiantur? plus accepit auri, quam quod posset abscondi. nolite mirari: et imperatorem et filium vendiderat. 'cavete proditorem': iam comitiis cavimus. abstulissent tibi aurum hostes, nisi dedissent. 'cavete proditorem' indicium fuit morientis breve, filii verecundum. cur dimissus es? si nihil aliud, et ducem genuisti et dux esse voluisti. candidatus processit contra patrem: iam tunc nobis verecunde indicavit. filius tuus tibi credere rem publicam noluit. legati nostri aurum ferebant, pater auferebat. non immobilis deriguisti, non illic quasi et ipse affixus haesisti? quid tam cito recedis? adhuc et vivit et loquitur. voce proditionem indicavit, silentio proditorem. optimus imperator curare rem publicam ne in cruce quidem desiit. tibi non dixit: 'cave proditionem'. nec imperator potuit tacere proditionem nec loqui filius proditorem. expecta, dum mittantur legati. dicis: affectus non sus||tinet moram. ergo si redimere non potes vivum, saltim mortuum redime. numquam tam durus hostis fuit, ut paternis lacrimis non flecteretur. 'cavete proditionem'; id est: ne quis insciis custodibus exeat, ne quis ignorante re publica ad hostem perveniat, ne quis ex hostium castris gravis auro revertatur. indicio nihil deest: de proditione vobis dicit imperator, de proditore legati. sublata quaestio est. quaeritis, quem dixerit? videte, cui nihil dixerit.

MP 4 acepit **P** || 6 comitem **P** || 7 nisi] non **P** || braeue **M** || 8 dimissis **M**[1] *corr.* **M**[3] || 9 praecessit **P** || 10 uerecundae **M** || tuus *om.* **P**ϱ || crede **P**, credi *Seneca; cf. p. 332, 1* || 11 n̄r̄ **M**[1] *corr.* **M**[3] || auferebat] *cf. p. 331, 16;* afferebat **O** || 12 diriguisti **M**[3]**P**$\alpha\beta\nu\varrho$ || 14 curare (-ret ν) rem publicam] $\beta\nu$; *om.* **MP** curare α, rei publicae curam agere *Seneca; cf. p. 332, 15* || 15 ne] **M**[1]β; nec **M**[3]**P**$\alpha\nu\varrho$ || 16 prol tionem **M**[1] *corr.* **M**[2] proditorem **P** || filius loqui β *(vg); cf. p. 333, 1* || 18 *rad. corr. ex* potest **M** || moriturus **P** || 19 durus] **M**$\alpha\beta\nu$; diu **P**ϱ || 20 flecterent id est] idem **P** || 21 rep. **M** || ostem **M** || perueniit **M**[1] *corr.* **M**[3] || 22 deest] est **MP**ϱ, *in* **M** *sup.* ē *aliquid eras. est* (*fort.* de) || 23 legati *rad. corr. ex* tum **M** || 24 quaerito que **P** || * dixerit] *cf. p. 335, 14;* di(du **M**)xit **O** || cui *rad. ex* cum **M** cum $\alpha\beta$ || nihil *corr. ex* nibil **M** || dixerit] **M**[3]$\alpha\beta\nu\varrho$; duxerit **M**[1]

Pars altera. In comitiis filio meo cessi. decretum non expectavi, sed amens et attonitus protinus cucurri. ad summam, festinavi nec occurri. sciebam hostes patrum lacrimis saepe flecti.

Extra. Latro non curavit dicere nullam factam esse proditionem, sed se proditorem non esse. suspectus est, inquit, iudici qui plus quam se defendit. Cestius posita suasoria 'deliberat Alexander, an Oceanum naviget, cum exaudita vox esset: quousque, invicte?' describenti discipulo late Alexandri victorias gentesque perdomitas addentique: 'quousque post ista?' exclamavit: 'et tu quousque?'

VIII.

MVTANDA OPTIO RAPTORE CONVICTO.

Rapta raptoris aut mortem aut indotatas nuptias optet.

Rapta producta nuptias optavit. iuvenis raptorem se negavit. convictus est; illa mortem petit. raptor contradicit.

Optare tibi non amplius quam semel licuit. proponite supplicii faciem, carnificem, securim: hoc || semel licere nimium est. in hanc perturbationem deductus sum, ut ignorarem, quid fecissem. gravius punior, cum me peccasse pudet, quam cum peccavi. optavit nuptias; nec adhuc sciebat, quam verecundum maritum esset habitura. raptorem dimisisti; virum occides? minus est ergo

MP 1 comitiis *ex corr.* comitis **M** conutiis **P** || meo] meo░░ (fi *eras.*) **M** *om.* **P** || 2 amens et (set **P** sed ϱ) att(at **P**)onitus] **M**³**P**αβνϱ; adm setat tonitus **M**¹ || 3 flecti *corr. ex* fleti **M** || 4 facta **M**¹ *corr.* **M**³ || 7 alexandrinam an **P** || 8 describenti] αβν; dessibenti *vel* desfibenti **M** deficienti **P**ϱ || 9 quousque *om.* **P** || 12 opcio **M**¹ *corr.* **M**² || 13 raptoris] αβνϱ; *om.* **MP** || aut raptoris α || dotatas **P**ϱ || 14 praedictas **P** || optaui **P**ϱ || 15 conuicus **M**¹ *corr.* **M**³ conuinctus **P** || illa *rad. corr. ex* illā **M** || CD **M** || 17 tibi *corr. ex* ibi **M** || licuit] liceat *Bs* || 18 liceret **MP** || 19 hanc] αβν; hac **MP**ϱ || perturbationem] αβν; perturbatione (*rad. corr. ex* perturbationē **M**) **MP**ϱ; *cf. p. 340, 2* || 21 uerecundum *corr. ex* uerecuntum **M** || maritum *corr. ex* mariam **M** || 22 demisisti **M**¹ *corr.* **M**³ || est *om.* **P**αϱ

quod vitiavit quam quod negavit? ergo nos iniuriam periculosius negavimus quam fecimus? quadam nocte — quid dicam? non negare iam non pudet, nox, vinum, error — quid irasceris, puella? iam non negat. iudex tabellam revocare, quam tulit, non potest; quaesitor non mutat pronuntiationem. nihil tam civile, tam utile, quam brevem potestatem esse, quae magna est. si mortem optaveris hodie, facies quod numquam factum est: utrumque optaveris.

Pars altera. Id egit priore iudicio, ne quam omnino poenam stupri penderet; hoc id agit, ut ipse optet. utinam non illum liberaret metu quod iudicis sui clementiam novit. est quaedam proxima innocentiae verecundia, praebere se legibus. lex non adicit, quotiens optet, sed ex quibus: aut hoc, inquit, aut illud; non adicit: ne amplius quam semel. ||

MP 1 uiciauit *corr. ex* niciauit **M** || negauit *corr. ex* negat **M** || 2 nauigamus **P** || 4 iudex *om.* **P** || *tabellam] da(*corr. ex* ta **M** dat *βν*) tabellam **O**, datam tabellam *vg*, de ⟨reo⟩ tabellam *Bs coll. p. 342, 14* || reuocare *corr. ex* reciocare **M** || potest] post *(comp. scr.)* **P** || 5 utile] ui ille **M**^{1} *corr.* **M**^{3} | 6 quae] quam **M**^{1} que **M**^{2} || optaveris *om.* **P** || 8 id egit] degit **P** || paenam **M** || 9 apenderet **P** || id] **M**^{1}*βν*; *del.* **M**^{3} *om.* **P***ϱ* ad(egit) *α* || 10 iuđ **M**^{1} *corr.* **M**^{3} | mouit (u **P**^{1} *sup. ras.*, it **P**^{2} *scr.*) **P** || 11 ignocentie **P** || 13 explicit liber . VII . incipit liber VIII . **M**

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI OCTAVI.⟩

I.

ORBATA POST LAQVEVM SACRILEGA.

Magistratus de confessa sumat supplicium.

Amisso quaedam viro et duobus liberis suspendit se. incidit ei laqueum tertius filius. illa, cum sacrilegio facto sacrilegus quaereretur, dixit magistratui se fecisse sacrilegium. vult magistratus tamquam de confessa supplicium sumere; filius contradicit.

Facio, iudices, in foro quod domi feci: matrem mori prohibeo. quomodo, inquit, fecisti? quo loco quae sustuleras condidisti? haerebat nec quicquam sacrilegi nisi poenam noverat. amissis duobus liberis sacrilega sibi videbatur, quod vivebat. non adfuturus veni, sed servaturus. alii pro reis rogant, ego rogabo ream. nullum habet accusator nisi in subselliis meis

MPαbβνϱ b = *codex Bambergensis 420 saec. X, cuius fol. 63 fragmentum exc. VIII 1 continet; librum contulit M.* Zink. ϱ = *codex Reginensis (bibl. Vat.) 1637 saec. XIII; librum contulit B.* Kübler || 6 magistratus (u *corr. ex* a) M || 7 amissa ϱ || et] cum ν *(vg)* || su//spendit (i *eras.*) P || 8 laqueum ei α || 9 querereretur M^1 *corr.* M^2 querentur P || magistratu M^1 *corr.* M^3 || 10 vult] ultra P || 11 c̄d M c. d. α || 12 racio P || iudices] β; iūd M iur P iudicium αν uide ϱ || quod] *hinc incipit* b || fecit λ || prohibo M^1 *corr.* M^2 || 13 condisti P || 14 habebat α || sacrilegii Pαβλνϱ || 15 uidebatur *corr. ex* uedebatur M || 16 obfuturus λ || eis α reiis b || 17 reum M^1 *corr.* M^3 || nullam α || in *om.* P || subselliis *rad. corr. ex* subsellius M || meis *om.* α

testem. non est confessio nisi cum accusator eruit, negat rea, tortor expressit. fertur quaedam viso contra spem filio expirasse. si ad mortem agit matres magnum gaudium, quid magnus dolor? mater, habes non mediocre solacium: vides aliquid et deos perdere. magis deos miseri quam beati colunt. non fecit sacrilegium mulier, non fecit anus, non fecit orbata, non fecit quae custoditur, non fecit quae confitetur. irata, inquit, dis sacrilegium potuit committere. frangitur calamitosis animus et ipsa se infelicitas damnat et hoc condicio humana vel pessimum habet, quod Fortuna quos miseros fecit etiam superstitiosos facit. diligentius dii coluntur irati. quis ergo fecit? unde scire possum qui matrem custodii? ago causam legum, ne carnificem, quem sacrilegis minantur, calamitosis adhibeant. deos ita coluit, ut quae pro tam multis timeret.

Pars altera. Confessio conscientiae vox est. confessio coacti et quae fecit agnoscentis verbum est. omnium vox erat: 'sacrilegium latere non poterit; quisquis est, non ipse bonum exitum faciet, non quisquam suorum; etsi nemo fuerit accusator, ipse narrabit'. concita processit, velut diis ipsis persequentibus; 'feci' inquit. supplicium de ea vel nunc exigamus homines, de qua dii olim exigere coeperunt. violatorum numinum maiestate con-

MPαbβνϱ 1 cum *corr. ex* com **M** *om.* **λ**^{1}, quam *vg* || rea *rad. corr. ex* nea (?) **M** || 2 torta **ϱ** || 3 morem **P** || matres] **β**; matris **O** || quod **b** || 4 non *om.* **b** || medicare **P**^{1} *om.* **b** || aliud et **λ** || prodere **α** || 5 ueati (?) **M**^{1} beati (b *in ras.*) **M**^{3} || 6 facit anus **Pϱ** || orba **α** || 7 diis **Pαb** *om.* **λ** || 8 potui// (t *eras.*) **α** potui **λ**^{1} || ammittere **M**^{1} *corr.* **M**^{3} admittere **λ** || frangatur **b** || calamitosus **M**^{3}**λ** || et] est **P** || 9 conditio **Pα** || 10 fecit] facit **λϱ** || 11 quid **ϱ** || facit **λ**^{1} || 12 custodit **M**^{3}**Pϱ** custodio **αbβλν** || causam] carmen **P** || quam **α** || 13 adhibeant *corr. ex* adiibeant **M** adhibeam **α** || uoluit **Pϱ** || ut *om.* **b** || 14 tam pro multis **ν** *(vg) om.* **β** || 15 *verba* pars altera *hoc loco add. Gr; in* **Mαbνϱ** *haec verba post* est *(v. 16) leguntur (in* **Pβ** *desunt)* || *verba* conscientiae . . . confessio *om.* **P** || 16 agnoscentes **ϱ**^{1} || uerbum est ⟨confessio conscientie est⟩ omnium **P** || uox *om.* **Pϱ** || 17 quisquis] quis cuius **P** || 18 etsi] et si *vg p. 193,8* || fuerit] merit (?) **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 19 concita] **M**^{1}**ϱ**; concitata **M**^{3}**Pαbβ** velut] uel non **P** || 20 suplicium **b** || 21 olim dii **α** || ceperunt **O** || numi *corr. ex* nominum **M** nominum **b** || magestate **b**

pulsa est, ut mori et vellet et deberet et non posset. incisus est ei laqueus. ita putabas te, sacrilega, secreto mori posse? omnia fecit, ut taceret, quae, ne confiteretur, etiam mori voluit. si crimen quaeritis, factum est sacrilegium, si sacrilegum, fatetur. facti quaeritis causam? si priusquam amitteret liberos, avara *fuit;* si postquam amisit, irata. ||

II.

PHIDIAS AMISSIS MANIBVS.

Sacrilego manus praecidantur.

Elii ab Atheniensibus Phidian acceperunt, ut his Iovem Olympium faceret, pacto interposito, ut aut Phidian aut centum talenta redderent. perfecto Iove Elii Phidian aurum rapuisse dixerunt et manus tamquam sacrilego praeciderunt, truncatum Atheniensibus reddunt. petunt Athenienses centum talenta. contradicunt.

Iam Phidian commodare non possumus. tunc demum illa maiestas exprimi potest, cum animus opera prospexit, manus duxit. ante sibi quam operi Iovem fecit. sacrilegi vos estis, qui praecidistis consecratas manus. primum sanguinem deus sui vidit artificis. testor Iovem, proprium iam Phidiae deum. ars alios in miseria sustinet, te miserrimum fecit. paciscendum Phidian manus

MPαβνϱ 1 ut] non **P** || *primum* et *om.* **ϱ** || 2 ei] **βν**; *om.* **O** . n . **λ** || secreta **α** || 3 nec **α** || etiam *om.* **α** || aoluit (?) **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 4 sacrilegum] *Bs;* sacrilegium **O** || 5 priusqua **ϱ** || ammitteret **M** amiteret **P** || *fuit *add.* **λ**^{2}; ⟨est⟩ *Gz* || 6 amiserit **α** || 8 fidias truncatus. **α** || 10 athenibus **ϱ** || fidian **M** fidiam **Pαϱ** (*sic semper* f *pro* ph **MPαϱ**, *semper* phy *pro* phi **βλ**) || is **α** eis **λ** || 11 ut] non **P** || fidiam **O** || 13 fidiam **α** || aurum fidiam **P** || rapuisse *om.* **P** || 14 reddunt *corr. ex* recidunt (?) **M** || 15 a//theniensas (t *vid. eras.*) **M** || cD̄ **M**^{1} contradicitur **M**^{3}**λ**^{2} contradicit **P** contradicuntur **α** *om.* **λ**^{1} || 16 fidian commodare *corr. ex* fidiamommodare **M** || fidiam **Pαϱ** || possumus] *αβλν (Kss);* possum **MPϱ** || 18 sibi duxit ante **P** || operi] **fort.* vobis || *verba* sacrilegi . . . fecit *(v. 21) om.* **α** || 19 praeciditis **P** praescidistis **ϱ** || su; **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 21 pasciscendum *(prius* s *del.)* **Pλ** || fidiam **O**

fecerant. sine eo Phidian nos recepturos putatis, sine quo vos accepturi non fuistis? commodavimus qui facere posset deos, recepimus qui ne adorare quidem possit. non pudet vos Iovem debere sacrilego? superest homo, sed artifex periit. poenam nobis Phidiae, non Phidian redditis. manus, quae solebant deos facere, nunc ne homines quidem rogare possunt. talem fecit Iovem, ut hoc eius opus Elii esse ultimum vellent. manus commodavimus, manus reposcimus. Elius est testis, Elius accusator, Elius iudex, Atheniensis tantum reus. invoco deos et illos, quos fecit Phidias, et illos, quos facere potuit. recepimus Phidian: confiteor, si possumus commodare.

Pars altera. Habuimus aurum olim sacrum, ha||buimus ebur; sacrae materiae artificem quaesivimus. disposueramus quidem, ut aliis quoque templis simulacra Phidias faceret, sed non erat tam necesse ornare deos quam vindicare.

III.

INFAMIS IN NVRVM.

Duorum iuvenum pater uni uxorem dedit, quo peregre profecto infamari coepit socer in nurum. maritus reversus abduxit ancillam uxoris et torsit. illa in tormentis periit. maritus incerto, quid quaesierit, se suspendit. imperat alteri filio pater, ut eandem ducat; nolentem abdicat.

MPαβνϱ 1 fidiam **O** || 2 acceptam non fuisti **P** || commendauimus **α** || 3 nec **M**[3]**Pϱ** || adorari **α** || posset **λ** || 4 debere] adorare **P** || perut **M**[1] *corr.* **M**[3] || 5 Phidian] fidian *rad. corr. ex* fidiam **M** fidiam **Pα** || 6 nec **α** || homines *corr. ex* hemines *(sup.* o *aliquid eras.)* **M** || facit **ϱ** || at **M**[1] (*corr.* **M**[3]) **Pϱ** || 7 cius [illegible] || 8 elius ⟨est⟩ accusator **Pϱ** || elius ⟨est⟩ iudex **ϱ** || 9 athenienses **M**[1] que **M**[1] ques **M**[2] *corr.* **M**[3] || 10 fidiam **Pα** || 11 commendare **P** || 12 *prio* habimus **P** || 13 quidam **P** || 15 iudicare **Pϱ** || 17 nuru *Gz* || 19 coepit cepit (c *sup. ras. scr.* **M**) **O** || socer *om.* **Pϱ** || uirum **P**, nuru *Gz* || 20 reu **M**[1] *corr.* **M**[3] || uxorem **α** || 21 incertus **λ** || 22 ut] ite **P** || eandem]

Duc, inquit, fratris uxorem. si hoc fieri potest, adulterum frater invenit. haec est mihi causa abdicationis, quae fratri mortis fuit. duc, inquit, fratris uxorem. temptari me, si qua est fides, credidi. mulier, si nubere lugenti potes, facis, ut de te omnia credantur. cogor eam ducere, quae mihi abdicationis est causa, populo rumoris, viro mortis. legi iam uxorem, quae, si peregrinatio inciderit, mecum peregrinari velit, quae, si viro aliquid acciderit, nubere alii nolit. qui me abdicari audiunt, putant fratrem de me aliquid suspicatum.

Pars altera. Obiecisti mihi ultimum nefas et quod qui tantum suspicatus est noluit vivere. inpulsu tuo frater torsit ancillam et, quia nihil repperit, falsas suspiciones morte expiavit. ||

IIII.

HOMICIDA INSEPVLTVS.

Homicida insepultus abiciatur.

Quidam se occidit; petitur, ut insepultus abiciatur. contradicitur.

Adferre sibi coactus est manus assiduis malis. summam infelicitatum suarum in hoc removit, quod existimabat licere misero

MPαβνϱ 1 duc *corr. ex* dux α || fratrs **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || *post* uxorem *scriptum erat* temptari me si qua *(cf. v. 3) in* **M**, *del.* **M**^{1} || adulter//um (i *eras.*) **P** adulterium αλ || 4 nubere (b *corr. ex* u) **M** || ut] non **P** || 5 credentur λ^1 || 6 uxorem iam α || peregrinato **P**^{1} || 7 velit] ⟨mecum⟩ uelit α || aliquid *om.* **P**ϱ | inciderit λ || 8 uelit λ^1 || abdicari (d *corr. ex* b) **P** || audient, putabunt *Ml* 10 tantum qui ϱ || tantum ⟨mihi⟩ suspicatus α || 11 torsit *corr. ex* torsis **P** | 12 quia *corr. ex* quidam **M** || reperit αλ || falsas] fas est ϱ || suspitiones **O** | piauit λ || 14 *insepultus] *Gz;* in se **M**αϱ || *titulum* HOMICIDA IN SE *(sic* **M**αϱ *vg*] *om.* **P** declamatio quarta de homicida insepulto βλν) *ut ex dittographia rtum fort. delendum esse censet Thomas* || 15 insepultus] in⟨se in⟩sepultus **M**^{2}αϱ n⟨se⟩ sepultus **P** || abiciatur] αβνϱ; abitiatur **MP** || 16 occidit se **P** || ut ⟨&⟩ & *del.* **M**^{2} *et* **M**^{3}) **M** || insepultus (n *in ras.* **M**^{3}) **M** || abitiatur **M** || 17 CD **M**^{1} *corr. in marg.* **M**^{3}) contradicit **P** c. d. α || 18 id ferre sibi ⟨fere⟩ coactus **P** | 9 in] *fort.* uno *Gz* || misero *om.* **P**ϱ

mori. infelicissime adulescens, cum te prohiberi etiam sepultura video, mirari desino, quod peristi. tales inimicos habes, ut *te* etiam mortuum persequantur. facilius miserum quam sceleratum Fortuna vincit. sumpsisti hoc ferrum, Cato, et quam invidiosum, quod Catonem occideris? Curti, perdideras sepulturam, nisi in morte repperisses. quid est in vita miserius quam mori velle? quid in morte quam non posse sepeliri? quis miretur eum mori voluisse, quem fugientem quoque Fortuna persequitur? omnibus natura sepulturam dedit: naufragos idem fluctus, qui expulit, *sepelit;* suffixorum corpora *a* crucibus in sepulturam suam defluunt; eos, qui vivi uruntur, poena funerat. irascere interfectori, sed miserere interfecti. homicida, inquit, est, quia se occidit. huic irasceris, pro quo irasceris? non aliud Scaevolae Mucio cognomen dedit et capto contra Porsennam regem libertatem reliquit quam vilitas sui. non aliud Codrum illum ceteris imperatoribus exemplum dedit, quam quod positis imperatoris insignibus ad mortem cucurrit, nec ullo maior dux fuit, quam quod se ducem non esse mentitus est. non postulo, ut glorio||sum mori, sed *ut* tutum sit. non magis crudeles sunt qui volentes vivere occidunt quam qui volentes mori non sinunt. Curtius deiciendo se in praecipitem

MP$\alpha\beta\nu\varrho$ 1 adolescens (*sup.* o *eras. est* u) **M** || ⟨pro⟩ te **P** || prohiberi *corr. ex* prohibere **M** || sepultura] sepulture *in marg.* **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 2 te *add. Gz* || 3 mortuum] mor uestra **M**^{1} *corr.* **M**^{2} mortui α || 4 sump▨sti (si *eras.*) α || 5 quod catonem *bis scr.* α || curti] **M**^{3}**P**$^2\lambda\nu$; curte **M**^{1} cur **P**^{1} cum α curci β cur tu ϱ; **M**^{3} *lineam duxit sub* curti *et vocabulum aliquod superscripsit; hoc deinde eras.* || 6 reperisses **M**^{1} *corr.* **M**^{2} reperisset $\alpha\lambda$ || quid est] quid ē▨ (m *eras.*) **M** quidem **P** || 7 sepeliri *corr. ex* sepeiiri **M** || eum *om.* **P** || 8 figientem **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || quoquo *Schott* || prosequitur α || 9 natura *om.* **P** || sepultum **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || naufragorum α naufrago al' naufragis λ || sepelit *om.* **O** || 10 suffisorum **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || *a *add.;* ⟨de⟩ *Ml* || 11 uruntur **M**, *sed prim.* u *in ras. scr.* **M**^{3} || funatur **P**^{1} funeratur **P**^{2} || 12 misere **P** || est inquit ~ || 13 mutio **O** || cognomem **P** || 14 porsennam *corr. ex* prrsennam **M** || le (*om.* $\beta\lambda\nu$) || 15 utilitas α || sui] fuit ϱ || codrus $\alpha\lambda$ || illum] *Gz;* illuc (*om.* **P**$\alpha\lambda$) || ceteris] cetum **P** caeteris α || dedit exemplum **P**λ || 16 imp toribus **P**, imperatoriis *Ml* || 17 illo **P** || 18 *post.* ut *add.* ν *(Ml)* || *cf. Sen. Pi 98 seq.* || 19 nom **M** || 20 sinunt] si non **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || deiciende **M**^{1} *co*

locum fatum sepulturae miscuit; celebratur Cato: huic miserrimo, quod aliquid non ignave de spiritu suo statuit, tantum inpune sit. etiam vulnera infelicis in crimen scrutantur. aestimate, an vivere licuerit, cui ne mori quidem licuit.

Pars altera. Facinus indignum, si inveniuntur manus, quae sepeliant eum, quem occiderunt suae. sumpsit gladium, video ardentes oculos — in quem, nescio; quod solum scio, scelus cogitat. nescio cuius sibi criminis conscius confugit ad mortem, cuius inter scelera etiam hoc est, quod damnari non potest. contra hos inventum est, ut aliquid post mortem timerent *qui* non timent mortem. nihil non ausurus fuit qui se potuit occidere.

V.

FORTIS NOLENS AD PATREM FORTEM REDIRE.

Abdicavit quidam filium; ille tacuit. fortiter fecit; petit praemio ad patrem reditum; pater contradixit. postea pater fortiter fecit; petit ad se filii reditum; filius contradicit.

Ego fortior sum: post tuam pugnam pugnavimus, post meam vicimus. revertere, dignam te domum feci. isti oculi mei sunt, istae manus meae sunt, ista contumacia mea est. si mereor praemium, mihi date, si non mereor, isti suum reddite. 'ego' inquit 'eadem lege praemium non accepi'. hoc est, unde abdicatus es,

MPαβνϱ 1 fatum] *βλν;* factum **O** ‖ sepultura emicuit *α* ‖ celebratur] *Gz;* celebretur **O** ‖ 2 innaue *ϱ* ‖ suo] sancto **P** ‖ 3 infelices *ϱ* ‖ scruptantur *ϱ* ‖ estimarem (-re *ϱ*) **P***ϱ* ‖ 4 nec **M**³**P***ϱ* ‖ 5 inueniantur *αλ* ‖ 7 *verba* quod solum scio *om.* *αλ* ‖ solum] scelus **P***ϱ* ‖ 10 aliquit **M**¹ *corr.* **M**³ ‖ tremerent *ε* ‖ qui *add. Herv* ‖ non] ne **P***ϱ*, nec *Herv* ‖ timen **M**¹ *corr.* **M**² timerent *αβ* tremerent *ε* ‖ 11 assurus *α* ‖ 13 ⟨filius⟩ fortis *Gz, fort.* *⟨vir⟩ fortis ‖ fortem *om.* *α* ‖ 15 petiit *Bs* ‖ ⟨pro⟩ praemio *vg; cf. thema contr. 10, 2* ‖ redit *α* ‖ 16 fortiter fecit pater **P** ‖ petiit *α* ‖ 17 c͞d **M** c. d. *α* ‖ 18 pugnauimus pugnam **P** ‖ 19 iuimus **M**¹ *corr.* **M**³ ‖ domum ⟨tuam⟩ *ϱ* ‖ mei *om.* **P***ϱ* ‖ 20 contumatia **MP***βε* ‖ 21 reddite (i *corr. ex* a) **P** ‖ inquid **M**¹ *corr.* **M**³ ‖ 22 non *om.* *α* ‖ es] est **M**¹*α* *corr.* **M**²

quod putas nihil inter te et || patrem interesse. post tam similia opera, si tantum commilito esses, patrem me adoptare debueras. admoneo te, iuvenis: hoc praemium qui recusaverat petit. 'timeo, ne me iterum abdices'. commissurum me putas, ut iterum rogem? bello graviore pugnavi, quo necesse fuit etiam senibus militare, quo fortes esse non potuerunt etiam qui priore bello fuerant. ille annos suos exercuit, ego vici meos. tu fregisti bellum, ego sustuli. quanta adhortatio iuvenum fui senex fortis! utrique nostrum praemium reddite. militavi senex, militavi exanguis, militavi qui iam vicarium dederam. uterque nostrum cum rogatur fastidit, cum relinquitur rogat. quid nos suspicari cogis, quod non vis in paternam domum venire nisi tuo praemio? turpe erat virum fortem nisi a patre coacto non recipi.

Pars altera. Quid me captivum ex libero cupis? quid ignominiae subicis virum fortem? quid efficis, ut possit abdicari? 'meus' inquit 'es filius'. quid opus est praemio, si tuus sum?

VI.

PAVPER NAVFRAGVS DIVITIS SOCER.

Vitiata vitiatoris aut mortem aut indotatas nuptias petat.

Dives pauperem de nuptiis filiae interpellavit tertio; ter pauper negavit. profectus cum filia naufragio ex-

MP$\alpha\beta\nu\varrho$ 1 quod putas] *Bs;* cum patas **M**[1] cum paras **M**[3]$\alpha\varrho$ comparas **P** cum (quod ε) pateat $\beta\varepsilon\lambda$ cum putas ν || postea in similia α || 2 tanto **P**ϱ || patrem *bis scr. et* me *om.* **P** || 3 ammoneo **M** || qui▒▒ (te *eras.*) α || 4 abdicis **M**[1] *corr.* **M**[3] || putes ε || *post* rogem *5 litterae erasae sunt in* **M** || 5 grauiorae **M** grauore **P**[1] || quod ϱ || 7 animos α || vici meos] uicim **M**[1] *corr.* **M**[2] uicineos **P** || 8 exhortatio **P** || 9 anguis **M**[1] *corr.* **M**[3] exsanguis ⟨longius⟩ α exsanguis $\beta\lambda^1$ anguus ε al' longius λ^2 longius *'vet. libri' Schotti, fort.* l[illegible] dus *Schott* || 10 uicarum **P**[1] || 12 nisi] ε *(Gr);* sine **O** *om.* λ || 13 re[illegible] 15 possit] **M**[1]$\alpha\varepsilon\nu$; possim **M**[3]**P**$\beta\lambda\varrho$ || 16 est inquit α inquit est λ || q[illegible] tutus **P** || 18 *in* naufragus *post* g *litteram* t *inseruit* **M**[3]; *haec deinde* [illegible] socer] socius ϱ || 19 vitiata] uitia **M**[1] *corr.* **M**[3] || petat] $\alpha\beta\varepsilon$; spect[illegible] optet $\lambda\nu$ || 21 pauper naufraganit α pernegauit λ

pulsus est in divitis fundum; appellavit illum dives de nuptiis filiae; pauper tacuit et flevit. dives nuptias fecit. redierunt in urbem; vult pauper educere puellam ad magistratus. dives contradicit. ||

Educatur ad magistratus puella. quid times? certe uxor est tua. queri nec de morte poteris, si hanc puella maluerit. nemo umquam raptor serius perit. ut litus agnovi, naufragus in altum natavi. quid times, si exorasti? accessit ad me primum; 'filiam tuam ducere volo' inquit 'uxorem'. non flevi; tunc enim licuit negare. nuptias filiae tamquam naufragium meum flevi. naufragus plus de litore queror. inter naufragium [quidem] et nuptias ne una quidem nox interfuit. differ nuptias, dum flere socer desinat. putat me iam filiam commisisse sibi, cum hic se necdum committat uxori. lacrimis inter verba manantibus venio: talis et filiae nuptiis fui. si rapta est, cur optionem recusas? si uxor est, cur times? loquor, ubi primum licet. procul a conspectu reliqueram patriam, nondum tamen possessionem divitis praeterieram. subito fluctibus inhorruit mare ac discordes in perniciem nostram flavere venti; demissa nox caelo est et tantum fulminibus dies redditus; inter caelum terramque dubii pependimus. adhuc tamen bene, iudices, navigamus; naufragium maius restat in litore. erat in

MPαβνϱ 1 eum α || dives *om.* **P**ϱ || 2 cacuit **P** || 3 adducere **P** || 4 magistratus] βλν; magḡ **M**^{1}α magistratum (*in marg.* **M**^{3}) **M**^{3}**P**εϱ || CD **M** c. d. α || 5 aducatur **P** || magistratum *Kss* || qui ϱ || tua est **P**λ || 6 nunc ϱ || puellam **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 7 seruus **P**α || periit ν *(vg)* || littus **P** || 8 putaui **P** || exorasti] αβεν; xorasti **M**^{1} &xorasti **M**^{2} ecorasti **P** equorasti ϱ || a me **P** || 9 inquid **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || uxorem *om.* αλ || 11 *[quidem] *Gz; om.* **O** *praeter* **M** || *fort.* naufragii diem et *Gz* || 12 ne] βελ; de **M**^{1} nec **M**^{3}**P**ανϱ || differ] λ^1 *(Bs);* differt (differat ν) **O** || sacer **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 13 desinat (a *corr. ex* i) **M** || commississe **M** commisse **P** || necdum se α nondum λ nedum ϱ || 14 co-nitat **P** || minantibus **P** || 15 rapta] nupta α || adoptionem **P**ϱ || uxor est] xorem **P** || 16 loquor] torqueor **P**ϱ || ubi] ut **P**; *cf. Sander quaest. synt. 11* || liqueram α || 17 diuitis possessionem α || 18 pernitiem **MP**β || 19 demissa] βελν; dimissa **MP**ϱ dimisso α || uox α || est caelo et tamen ϱ || fluminibus **P** || dies *corr. ex* ties (?) **M** || redditus] **M**β; redditur **P**αελνϱ || 20 terramque] et terram α || ben **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || 21 magis **P**ϱ || littore **P**α

summis montium iugis ardua divitis specula: illic iste naufragiorum reliquias conputabat, illic vectigal infelix et quantum sibi iratum redderet mare. interrogor de nuptiis filiae, cum adhuc pulsaret aures meas fluctus; feci quod debui: et captus et naufragus inimico stuprum lacrimis negavi. delicatus dives, qui amare etiam inter naufragia potest! matrimonii celebritatem remoti angulo ruris abscondis; ibi facis nuptias, quo nemo nisi naufragus venit. lacrima semper indicium est inoptatae rei; lacrimae pignora sunt nolentium et repugnantis animi || vultus index. nemo umquam quod cupit deflet. lacrimae coacti doloris intra praecordia et intolerabilis silentii eruptio. sic ille, qui super cinerem deflet patrimonium, odit incendium; sic qui naufragium deflet, maria detestatur. fletus humanarum necessitatum verecunda execratio est. tuae nunc sunt partes, puella; discedo et, quod prius etiam feci, taceo. si nupta es, habes quod optes, si vitiata, quod imperes.

Pars altera. Naufragum duo sacratissima inter homines acceperunt, hospitium et adfinitas: alterum praestiti, alterum etiam rogavi. oblatas conciliante Fortuna nuptias, quod erat amantis, saepius rogavi, quod festinantis, non distuli. quid hic raptoris est, nisi quod indotatam duxi? errat socer, qui putat mihi cariorem futuram puellam, si me potuerit occidere. quid enim superest? preces meae, quas totiens adhibui, an istius lacrimae, quas movi? nihil

MP$\alpha\beta\nu\varrho$ 1 mantium **P** || magis α iugis *corr. ex* magis ϱ || specula diuitis α || 2 relliquias computabas **P** || quantum] tanquam ϱ || 3 redderet iratum **P**ϱ || interrogor] $\beta\varepsilon\lambda\nu$; interrogo **M**^{1} interrogat **M**^{3}**P** interrogatus α interrogaret ϱ || 5 negaui lacrimis **P** || quia α || 6 inter *om.* **P**ϱ || naufragium **P** || 7 facis *corr. ex* facias *vel* facilis **M** fecit λ^1 || nisi *om.* **MP** || naufrag//us (i *vid. eras.*) **M** || 8 lacrimas **M**^{1} *corr.* **M**^{3} lacrime ε; *cf. v. 10* || semper *om.* α || inditium **MP**β || est] //ē (e *eras.*) **M** *om.* $\varepsilon\lambda$ || est indicium α || 9 animae α || 10 cupiit *Ml* || 11 sic] sicut **P**λ || deflet (le *sup. ras.* **M**^{2}) **M** || 12 sic *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} si α || qui⟨qui⟩ α || testatur **P** || 13 uerecondia **P** || 14 nunc *co* nonc **M** || puellae α || discendo **P** || etiam⟨iam⟩ **P**ϱ || 16 nafragum **P** naufra $\alpha\lambda^1\nu\varrho$ || sacratissime **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || exceperunt $\alpha\varepsilon\lambda$ || 17 hospitum **M**^{1} *corr.* *post.* alterum] *fort.* alteram *Bs* || etiam] quae ε || 18 erat *om.* **P** || 19 est **P**ϱ || 20 indotatum **P** || erat **P** || mihi *om.* ϱ || 21 superest] superem **P**ϱ est α || 22 *post* totiens *3 litterae erasae sunt in* **M** || quos **M** || noui **P**

mihi inimicus obicere praeter matrimonium potest. magnus est amor, qui ex misericordia venit. fundebamus lacrimas ex paenitentia discidii prioris, nec plura aut me proloqui aut istum respondere passae sunt mentes gaudiis occupatae. nulla integritas tantum sibi etiam explorata confidit, ut causam velit dicere. si interrogaveris filiam, partem legis inputaturus es; si non interrogaveris, legem. si genero vitam daturus esset, etiam innocentiam reliquisset. quaeritis, quid dum fleret fecerit? non negavit; et solebat negare, si nollet. mortem optaturus est; non enim potest eas partes legis desiderare, quas habet. ||

MPαβνϱ 1 praeter matrimonium obicere α || magnus *corr. ex* magnum M || 4 gladiis P[1] || 5 causam] cam P[1] qam P[2] || 6 non *om.* P || 7 ignocentiam P || 8 faceret λ fecit ϱ || negare *corr. ex* nerare M || 9 obtaturus *corr. ex* optaturus M occupaturus λ, optatura *Gr* || 10 explicit liber . VIII incipit liber . VIIII . M explicit . liber . octauus . incipit . nonus . α

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBER NONVS.⟩

Seneca Novato, *Senecae,* Melae filiis salutem.

1 Iam videbar promissum meum implesse; circumspiciebam tamen, num quid me praeterisset. ultro Votieni Montani mentionem intulistis; et velim vos subinde aliqua nomina mihi offerre, quibus *e*vocetur memoria mea, quae quomodo senilis per se marcet, *ita* admonita et aliquando lacessita facile se colliget. Montanvs Votienvs adeo numquam ostentationis declamavit causa, ut ne exercitationis quidem declamaverit. rationem quaerenti mihi ait: utram vis? honestam an veram? si honestam, . . ., *si veram,* ne male adsuescam. qui declamationem parat, scribit non ut vincat, sed ut placeat. omnia itaque lenocinia [ita] conquirit; argumentationes, quia molestae sunt et minimum habent floris, relinquit;

CD 3 Senecae *add. Kss* || malae **A** || filis **AB** filio **VD** || 5 praeterisset] *Ml;* prae(pre **AB**)teriret **O** || 6 nominamus offerre **A** || 7 evocetur] *Schg;* uocetur **O** || memoria mea] *Bs;* memoriam (-ria **D**) et **O** || que **AB** || quomodo] quando **D** || 8 ita *add. O. Jahn* || quae quo⟨dam⟩ modo . . . marcet, admonita *Vsener* || 9 declamavit] **Dτ**; clamauit **C** || *cf. p. 317, 4* || 10 exercitationis] *Fb;* ex-tatis **AB** exercitatus **VD** || querenti **AB** || 11 *lacunam significavit (fort explendam:* quia huic rei me non natum puto) *et* si veram *add. Thom* *fort.* *honestam, ne ⟨. . ., si veram, ne⟩ || 12 malae **AV** || scripsit **O** || 13 que(-quae **B**) **AB** || laenocinia **O** || ita *del. He, Bs;* vilia *vel* ingenii *Ml* || 14 leste **BV** || mininum **VD**

sentententiis, explicationibus audientis delinire contentus est. cupit
enim se approbare, non causam. sequitur autem hoc usque in 2
forum declamatores vitium, ut necessaria deserant, dum speciosa
sectantur. accedit etiam illud, quod adversarios quamvis fatuos
fingunt: respondent illis et quae volunt et cum volunt. praeterea
nihil est, quod errorem aliquo damno castiget; stultitia eorum
gratuita est. vix itaque in foro futurus periculosus stupor discuti
potest, qui crevit, dum tutus est. quid, quod laudationibus crebris
sustinentur et memoria illorum adsuevit certis intervallis quie-
scere? cum ventum est in forum et desiit illos ad omnem gestum
plausus excipere, aut deficiunt aut labant. adice nunc, quod ani- 3
mus illis nullius interventu excutitur: nemo ridet, nemo ex indu-
stria obloquitur, familiares sunt omnium vultus. in foro, ut nihil
aliud, ipsum illos forum turbat. hoc, quod vulgo narratur, an
verum sit, tu melius potes scire: Latronem Porcium, declamato-
riae virtutis unicum exemplum, cum pro reo in Hispania Rustico
Porcio, propinquo suo, diceret, usque eo esse confusum, ut a soloe-
cismo inciperet, nec ante potuisse confirmari *tectum* ac parietem
desiderantem, quam impetravit, ut iudicium ex foro in basilicam
transferretur. usque eo ingenia in scholasticis exercitationibus 4
delicate nutriuntur, ut clamorem, silentium, risum, caelum deni-

CD 1 explicationibusque **D** ‖ audienti **V** ‖ deliniri **O** ‖ contemptus **AB** ‖ 2 aprobare **AB** ‖ huc **VD** ‖ inferorum **VD** ‖ 3 necessaria *corr. ex* necesseria **V** ‖ 5 fingant **O** ‖ respondeant **BVD** ‖ 6 stitia **A** ‖ 7 futuris **τ** ‖ scriptor **D**[1] ‖ 9 adsuevit] **Dτ**; adsuebit **C** ‖ 10 forum *corr. ex* forom **V** ‖ 11 deificiunt **B** defitiunt **V** ‖ adice] **Dτ**; adici **C** ‖ nunc] in hanc **A** in hunc **BVD**, *fort.* huc *Bs, quod probaverim* ‖ animus illis] *Ml, Mg;* abillis **C** ab aliis **D**, cavilli (excutiuntur) *Bs coll. Paul. Diac. p. 46, 10 M.,* bilis *Kss,* bilis illic *Novák, fort.* pax illis *Gz, fort.* *aequabilis ⟨animus illis⟩ ‖ 12 interuentum **A** ‖ discutitur **D**[1] ‖ 13 alloquitur **D** ‖ 14 aliut **B** ‖ 15 portium **BVD** ‖ dedamatoriae **A** *om.* **D** ‖ 16 virtutis *om.* **D** ‖ exemplum] **Dτ**; templum **C** ‖ 17 portior **AB** portio **V** ‖ sola(-lo **B**)cismo **AB** ‖ 18 negante **C** negantem **D** ‖ tectum *om.* **O**, ⟨atria⟩ *Kss* ‖ hac **B** ‖ paretem **D**[1] ‖ 19 qua **V** ‖ inpetrauit **B**, impetrarit *Mg* ‖ *cf. Quint. 10, 5, 18* ‖ basilica **A** ‖ 20 eo *om.* **AB** ‖ exertitationibus **V** ‖ 21 delicata enutriuntur **O** ‖ clamarem **AB**

que pati nesciant. non est autem utilis exercitatio, nisi quae operi simillima est, in quod exercet; itaque durior solet esse vero certamine. gladiatores gravioribus armis discunt quam pugnant; ‖ diutius illos magister armatos quam adversarius retinet. athletae binos simul ac ternos fatigant, ut facilius singulis resistant. cursores, quom intra exiguum spatium de velocitate eorum iudicetur, id saepe in exercitationem decurrunt, quod semel decursuri sunt in certamine. multiplicatur ex industria labor, quo condiscimus, ut

5 levetur, quo decernimus. in scholasticis declamationibus contra *e*venit: omnia molliora et solutiora sunt. in foro partem accipiunt, in schola eligunt; illic iudici blandiuntur, hic inperant; illic inter fremitum consonantis turbae intendendus animus est, vox ad aures iudicis perferenda, hic ex vultu dicentis pendent omnium vultus. itaque velut ex umbroso et obscuro prodeuntes loco clarae lucis fulgor obcaecat, sic istos e scholis in forum transeuntes omnia tamquam nova et invisitata perturbant, nec ante in oratorem conroborantur, quam multis perdomiti contumeliis puerilem animum scholasticis deliciis languidum vero labore durarunt. LEPIDVS, vir egregius et qui declamatorio non studio . . .

CD 1 utilis] **D*τ***; utillis **C** ‖ ex(exs **B**)ecratio **AB** ‖ que **AB** ‖ operis millima **A** ‖ 2 in quo **B** illi quod **VD** ‖ exerceat **VD** ‖ vero] ⟨at⟩ uero **VD** ‖ certamne **AB** certamen **VD** ‖ 3 diutqus **A** ‖ 4 aduersarios **AB** *(Mg)* ‖ retinet] *Bs;* tetiunet **AB** sustinet **VD** ‖ athletae] *Bs;* athe(hate **A**)nas **AB** iunctathenas **VD**, luctantes *vg, fort.* luctantes athletas *Kss,* arena; *Mg* ‖ 5 cursorem **D** ‖ 6 quom] *Kss, Mg;* quod **O**, quo *Bs, fort.* *quod (iudicatur) ‖ bellocitate **AB** ‖ 7 ercitationem **A** ‖ in certamine *bis scr.* **B** ‖ 8 quo discimus *Vsener, Novák* ‖ 9 quod cernimus **O** ‖ dedamationibus **A** ‖ 10 uenit omnino **O** ‖ solitiora **B** ‖ 11 inperant] ***τ*** *(Gr);* inserant **O** inseruiunt **D**^{2}***τ*** ‖ 13 perforenda **A**, referenda *Ml* ‖ hic *bis scr.* **V** haec **D**^{1} ‖ dicentis] **D*τ*** *(Gr);* dicentes **C** ‖ pendunt **C** ‖ omnia **V** ‖ 14 velut] uel **AB** uult **D**^{1}, ut *Sander; cf. Reisig Vorl. § 242* ‖ umb... dare **AB** ‖ 15 istos e scholis] ***τ***; instos inscis **AB** stos insocius **V** istos a schol scholasticos *Bs* ‖ in] *om.* **A** i **B** ‖ forum *corr. ex* forom **V** ‖ 16 etinoua *del.*) **V** ‖ *invisitata] *Gz;* inusitata **O**; *cf. 10 pr. § 5; Sen. dial. 5,* *(Gruter, Bentley class. journ. 1828, 7); Hertz ad Gell. 3, 9, 3; Georges*^{7} negant ⟨et⟩ in **AB** ‖ 18 delictis **AB** ‖ lauguidum **C** ‖ lapidus **A**

I.

Adulterum cum adultera qui deprenderit, dum utrumque corpus interficiat, sine fraude sit.
Ingrati sit actio.

Miltiades, peculatus damnatus, in car||cere alligatus decessit; Cimon, filius eius, ut eum sepeliret, vicarium se pro corpore patris dedit. Callias dives sordide natus redemit eum a re publica et pecuniam solvit; filiam ei suam collocavit, quam ille deprensam in adulterio deprecante patre occidit. ingrati reus est.

ALBVCI SILI. Non movet me periculum meum: semper nos 1
in malis nostris non fortunam, sed causam spectavimus. non dubito, quin Callias redempturus fuerit Miltiaden, si iam habuisset filiam nubilem. MVSAE. Alius aliud pati non potest. mihi adulterium carcer est. ARELLI FVSCI patris. Nihil, inquit, filiae plus possum dare quam Cimonem virum. quando mihi ex eo contingent nepotes! ferrum a lege mihi traditum ad vindictam pudicitiae proiciam? perdidisti pecuniam, Callia, si tales solvisti manus. damnatus peculatus nihil aliud heredi suo reliquit quam se patrem.
CESTI PII. Non potest generosus animus contumeliam pati. merito 2
tu ex Cimone habere nepotes concupisti. quid magis in me probasti quam carcerem? non sum innocentior quam pater, ne *in-*

CD 2 adulterium **A** ⟨thema⟩ adulterum **D**[2] || deprehenderit **D** || 3 interficeat **B** || 5 militiades **AB** miliciades **V** || alligatur **B** || 6 gimon **C** timon **D** || *cf. Nep. Cim. 1, 3; Plut. Cim. 4* || 7 sordidae **AB** || 8 paruam **D**[1] || solvit *om.* **A** || 9 illi **AB** || dpraēsam **B** deprehensam **D** || depre(-prae **A**)cantem **AB** || 10 ingratu **B** || 12 ⫽spectauimus *(1 litt. eras.)* **V** || 13 Callias] **Dv**; callius **C** || fuerit *om.* **VD** || militi(-ci **V**)aden (-em **B**) **C** || 14 nobilem **O** || 15 carcer est] carcerē **A** || filia **O** || 16 gimonem **V** || virum] **v**; utrum **O** || *sententiarum ordinem mutandum esse cens. O. Gruppe quaest. Ann. 18* || ⟨o⟩ quando *Gz* || 17 a] ex **D** || ad] ⟨an⟩ ad **VD** || pudititiae **C** || proiciamus **VD** || 18 gallias **AV** gallia **B** callias **D** || damnatos **AB** || 19 petulatus **V** || reliquit] **D** *(He)*; relinquit **C** || 20 certi **B** || 21 gimone **V** || 22 ne infelicior] *lemma apud Schottum (Schg)*; ne licior **AB** nec licior ⟨quam licior⟩ **V** nec liceor ⟨qua liceor⟩ **D**, ne felicior *vg*

*fe*licior quidem; hoc unum interest inter parentis et fili fortunam, quod illius calamitatium exitus fuit carcer, mearum initium. exponam vobis, quam in neminem meorum ingratus sim. unus Miltiadis census inventus est Cimon filius; ne hic quidem quicquam habuit, quod daret pro patre, praeter se. poteram in Cynaegiri domo sperare nuptias, poteram in Callimachi, nec verebar, || ne Cynaegirus suas pluris aestimaret manus. redemptus Cimon redemp-
3 toris felicitas est. VOTIENI MONTANI. Facis iam, ut dicam: non accepi beneficium aut reddidi. certius reddam, cum tam honeste desideraris quam dedisti. ego adulteros dimittam? quid aliud facerem, si *adhuc* alligatas haberem manus? egit me attonitum dolor. non mehercules me exorasset Miltiades pater. nihil Calliae debeo nisi *quod* liber sum. est vir egregius Callias, est misericors; sed utinam tantum adversus bonos! maior iniuria est, si nunc manus Cimonis alligantur, quam fuit beneficium, quod tunc solutae sunt. non iste iniquiore animo filiam amisit quam ego uxorem, sed aequiore animo inpudicam pati voluit. vis tu divitias tuas abscondere, cum in eos incideris, qui mendicitate censentur? nihil habet domus nostra melius quod ostendat quam paupertatem. da pecuniam Miltiadi, qua damnationem luat: nocens erit; da

CD 2 calamitatum **D** || exitus] **VDE**; exitum **AB**, exitium *Kss* || carcerem arum **AB** || 3 quantum in **D** || ingratus (u *corr. ex* i) **A** || sim *corr. ex* sum **D** || militiadis **C** || 4 gimon **V** || nec **VD** || 5 daret] *Bs;* dare **O** || se] serpm̄ **D** || poterat **V** posset **D** || cunegiri **AB** sunegiri **V** cynegyri **D** || 6 Callimachi . . .] **D𝔱**; challi (*sic* 𝔱 *quoque)* machin (-chi **V**) haec uerebar nec sine girus **C** || 7 cynegi-(-gy **D**)rus **O** || omon **B** || 8 infelicitas *Herv* || est *om.* **B** || motani **AB** || facis iam, ut] *Kss;* faciamus **AB** faciam **VD**^{1} faciat **D**^{2}, facis, ut *Gr* || dicam] *Gr;* dicat **O** || 9 benefitium **V** || aut reddidi] *Gr;* alter reddidit **O**, ante reddidi . *Petreius,* aut et reddidi . *Schg* || *fort.* aut reddidi certe . *Kss,* aliter reddendi certus . *Mg* || honestum **E** || 10 desiderau*e*ris **E** || qua **B** || 11 adhuc *add.* **E** || manibus **B** || 12 meercules (-esi **V**) **C** mehercule sic **D**, mehercule hic *Scl* militiades **C** || casliae **C** || 13 *quod liber sum] libertum **O**, liber sum *fort.* *libertatem || 14 utrum **D** || tandum **AB** || 15 gimonis **V** || ⟨tum⟩ fuit benefitium quo **V** || 17 aequiorae **V** || voluit] **D𝔱**; noluit **C** || 18 incideris] inciderit **C** inciderint **A**^{2}**D𝔱** || mendicitatem **A** mendacitate **V** || 20 *prius* de **AB** || militiandi **AB** miliciadi **V**

Cimoni, qua patrem redimat: pius non erit. VIBI GALLI. Nullo 4
mihi felicior videor, quam quod Miltiadis pretium fui. alligatus iacebat Persicae potentiae vindex, libertatis publicae adsertor, alligatus iacebat crimen ingratae civitatis. adulteram dimittam? patiar adulteram qui non tam glorior, quod filius sum Miltiadis, quam quod vicarius? quid? tu poenam putas pro Miltiade alligari? si adulterum solum occidero, exulandum est. quid faciam? occi||dam? plus quam praestitisti exigis: pro carcere exilium. non occidam? plus quam praestitisti exigis: unum beneficium dedisti, duo petis. [uterque magnum beneficium dedistis et statim, dum datis, recepistis: Cimon quod Miltiadem redemit, tu quod Cimonem.] videbatur mihi omnis maiorum meorum circa me turba fremere dicentium: ubi sunt illae manus, quae solvere Miltiadem? non mihi occurrit indulgentia uxoris, non Callias socer, non ullius aut rei aut benefici memoria; feci quod soleo, nihil aliud respexi quam patrem. MENTONIS. Cogita adulteros esse pro quibus rogas, 5
cogita, qualium misereri soleas: turpe est ab eodem dimitti et adulteros et Cimonem. ego sum, qui referre gratiam ne mortuis quidem desino: ita mihi veros habere liberos contingat; quod quantum esset, Miltiades expertus est. PORCI LATRONIS. Ego ad- 6
ulteros dimittam? ardet cupiditate vindictae animus. has manus

CD 1 gimoni **V** || dedimat **AB** || non nerit **A** || calli **C** callii **D** || nulli **VD**[1] nullibi **D**[2] || 2 militi(-ci **V**)adis **C** || 3 perfice **A** || impotentiae *Gr* || uindet **A** || adsertos **AB** || 4 alligatus *om.* **D** || adulterum *Konitzer; at cf. p. 379, 17* || 5 patiar] *τ (Konitzer)*; patri (ri *del.* **V**) **O**, patri? <ego> *Otto* || adulteram *del.* **A**[2], *fort.* adulterium *Gz* || patri? adulteram <mihi> *Novák* || qui] *Gruter;* cui **O** || sim **D** || militi(-ci **V**)adis **C** || 6 quod **V** || militiade **C** || 7 occidero] *Rom;* occidere **AB** occiderem **V** dimitterem **D**, occidero mihi *Schg* || exulendum **AB** || est *om.* **D**[1] || 9 non] neutrum *vg* || beneficium (u *corr. ex* a) **B** benefitium **V** || 10 *verba* uterque . . . Cimonem *(v. 12) del. He; cf.* **E** *et Konitzer Beitr. 6* || mag benefitium **V** || dedisti (-ieti **B**) statim dum **AB** dedistis tantundem **VD**, *fort.* dedistis: tantundem, dum *Gr* || 11 recipistis **C** || gimon **V** || militiadem **C** || 12 cimonest **A** gimonem **V** || magorum (u *corr. ex* e) **B** || 13 militiadem **C** || 14 nullius **AB** || 15 benefitii **V** || perspexi **D** || 17 mitti **D** || 18 gimonem **V** || 19 contingut **A** || 20 qua tum **A** || militi(-ci **B**)ades **C**

continere non posset Miltiades, quas alligare potuit. si in hoc solutus sum, redde me carceri. ille Graeciae servator et vindex Persarum orientisque domitor, cui modo tam insignem triumphum Fortuna de hoste detulerat, damnatus est peculatus, ob hoc videlicet ipsum, ut innocentia eius, quae alioqui latere potuerat, ipsa damnatione ostenderetur. damnatus est innocens. quis*quis* in civitate misericors est, nunc occasio misericordiae ei venit: Miltiades redimendus est. redemi corpus tuum, Miltiade, ne funeri quidem interfuturus, in quod me ipsum impenderam. misereor accusatoris mei, non quia perdidit filiam, sed || quia habuit. dignus erat Callias tales habere, quales redemit. quodsi me in hanc stuprorum patientiam redemisti, matrimonio carcerem praefero. honestius patri alligor quam adultero solvor. ut audivi esse qui pecuniam numeraret, miratus sum fuisse in civitate nostra quemquam, qui Cimonem redimere quam Miltiaden maluisset. ego ne patrem
7 quidem meum, nisi innocens fuisset, redemissem. Blandi. Obiciat licet vincula, numquam tamen efficiet, ut non magis carcere glorier quam matrimonio. diversi sunt hominum adfectus: tu fortasse, Callia, vincula non potes ferre; ego adulteram uxorem. effugient ergo adulteri tamquam alligatas Cimonis manus? Argentari. Redemptum me protinus appellare coepit de filiae nuptiis. 'statim' inquam 'Callias experitur, an gratus sim'. † habes in Callias sine Cimone. pro una rogat, duos eripit. Fvlvi Sparsi.

CD 1 continerem B || militiades C || 2 solutus sum] D^{2}𝔗; solutus O, solvisti *Kss* || carceri (i *corr. ex* e) B || illae BV || gretiae B gratiae V || 4 oste B || ab B || 5 innocentiam O *rad. corr. in* D || qui D^1 || 6 *quisquis] quis O, ⟨si⟩ quis *Kss* || ciuitatem O || 7 *ei venit] inuenit C uenit D𝔗 *(vg)*, illi venit *Gz* || occasionem misericordiae invenit *Bs (Kss)* || militiades C || 8 redemi (*post.* e *corr. ex* i) A || militiade C || funeri (i *corr. ex* e) A || 10 dignus] D𝔗; dignum C || 11 gallias C || haberet V || 12 redimisti C || praefera B || 13 adulterio *Mg* || 14 muneraret V || fuis B || qui *om.* B || 15 gimone militiaden C miltiadem D || 16 quidem] quid est AB || redemisset B || obic 18 glorior BV || hominum] D^2 *(Herv)*; omnium O || 19 gallia C calli potest AB || 20 gimonis V || 21 cepit B || nuptis C || 22 gallias C || 23 gal gallian BV calliam D || cimonem B gimone V || habes filiam (en Callian *Sc*

Dic nunc: 'ego te carceri exemi', dum ego respondeam: 'ego me carceri tradidi'. numquam effici poterit, ut melius actum putem, quod a Callia redemptus sum, quam quod pro Miltiade alligatus. filia tua abstulit tibi generum Cimonem. ductus est pater meus in carcerem etiamnunc captivis suis plenum. Ivni Gallionis. 8
Beneficium, inquit, tibi dedi, quod filiam tibi collocavi. nunc vere, Miltiade, graviorem fortunam carcere sustines: Callias tecum *nepotes* communicare dignatus est. ego me redemptum putabam; filiae istius emptus sum. steterunt ante oculos meos maiorum imagines emissusque sede || sua Miltiades maiestate imperatoria refulsit et iterum meas invocavit manus. Ivli Bassi. Calliae filiam uxorem duxi: hanc tibi, pater, iniuriam feci, dum ingratus esse nolo. placeas tibi licet et istas iactes divitias: tantidem tamen redemi patrem, quanti a te redemptus sum.

Divisio. Latro in has quaestiones divisit: an non quisquis 9
gratiam non rettulit, cum posset, ingrati teneatur. multa, inquit, interveniunt, propter quae non debeam facere, etiamsi possum. si non tenetur quisquis non rettulit gratiam, cum posset, an hic teneatur. hoc in haec divisit: an possit ob id damnari, quod lege fecit; deinde: an facere debuerit; novissume: an, si adfectu et indignatione ablatus non fuit in sua potestate, ignoscendum illi

Cimone *vg, Schott,* ⟨gratum⟩ habes: sine, Callia, sine Cimonem *Schg,* habes in Calliam, sine ⟨in⟩ Cimonem *Mg,* dives non est Callias sine Cimone *Bs,* habes en, Callia, adfinem Cimonem *Novák, fort.* habes iam. ⟨quid⟩ Callias sine Cimone? *C. Schenkl* || una] **D**[1] *(Schott);* uno **CD**[2]; *cf. p. 379, 18* || eripitur fullui **B CD** 1 dicunt ego te **B** || *sec.* ego *om.* **E** || 2 factum *Studemund* || 3 gallia **C** || sim **D** || militiade (-cle **A**) **C** || alligatis **AB** || 4 gimonem **V** || est *om.* **A** || 6 benefitium **V** || collocaui *bis scr.* **AB** *post. loco del.* **A**[2] || 7 uero **VD** || militiade **C** || 7 gallias **C** || 8 nepotes *add. Gz; cf. p. 378, 5* || te secum c. dedignatus *Schg* || 10 emisusque **B** || militiades **C** || imperia **A** imperatoriet **B** || 11 galliae **C** || 12 tibi *corr. ex* tipi **B** || 13 places **A** || diutias **BV** || 15 non *om. vg* || 16 gratia **AB** || retulit **O** || 17 inteueniant **AV** intetieniant **B** interueniant **D**[1] interim ueniant **τ** || quen **A** que non **B** || 18 retulit **AVD** redtulit **B** || 19 an] **D**; an ⟨id⟩ **C**, an ⟨non⟩ *Bs,* an ⟨hic⟩ *Ml, Gz* || 20 facĕre **A** || nouissime **VD** || adfectum **AB**

sit. hoc non tamquam quaestionem, sed, ut illi mos erat, pro

10 tractatione aut loco. Montanvs Votienvs quaestionem hanc adiecit: an gratiam rettulerit Cimon Calliae. *ret*tuli, inquit: filiam tuam uxorem *duxi*, filia tua Miltiadis nurus facta est. non putas beneficium communes cum Miltiade nepotes? Gallio illam quaestionem duram movit, sed diligenter executus est, quae solet esse in ingrati controversiis prima: an beneficium acceperit. non erat, inquit, mihi poena in carcere esse: mea voluntate illo perveneram. ita putas me libentius in cubiculo meo iacuisse? nullus tunc erat locus Athenis honestior quam qui Miltiaden habuerat. deinde et illam subiunxit quaestionem: an teneatur is, qui beneficium accepit, quod non petit. non rogavi, inquit, te; dedisti istud iactationi tuae: putasti ad gloriam tuam pertinere. ita tu non ac-

11 cepisses beneficium, si tibi solvere Miltiaden contigisset? Silo Pompeivs a parte Calliae duo beneficia se dixit dedisse, quod redemisset et quod egenti filiam conlocasset. hoc, quod secundum posuit, nemo alius pro beneficio inputavit, in quo adeo non est dubium, an beneficium non dederit, ut dubium sit, an receperit. Brvtvs Brvttedivs illas praeterea quaestiones fecit: an, si sua causa fecit hoc Callias, ut redimeret, Cimoni sit beneficium. beneficium enim est, inquit, quod totum eius causa praestatur,

CD 2 ratione aut *Schott* || notienus A *om.* B || questionem V || haec AB || 3 retulerit O || gimon gcalliae V || rettuli] *Schg;* tuli O || 4 duxi *add. Otto* || ⟨duxi⟩ uxorem *A. Köhler* || tifilia V || filia tua uxor mea, filia *Schg* || militianus AB militiadis V || nutus B || 5 benefitium V beneficium ⟨habere⟩ D² || cummunes AB || militiade C || nonpotes A || questionem A || 6 nouit V || 7 in *om.* C *add.* Dτ || ingrata in D² || controuersis C || benefitium V || acciperit B || 8 paena A || 9 ita ⟨tu⟩ *Kss,* ita⟨ne⟩ *Otto* || meo *om.* D || nulli tamen D || 10 atthenis BV || militiaden C || 11 subiuncxit B || questionem A || his AB || benefitium V || accipit C || 12 petiuit VD, petiit *vg* || rogavi] Dτ; rogauit C || 13 at B || 14 benefitium V || militiaden C miltiadem D || 15 aperte AB benefitia V || 17 benefitio V || 18 benefitium V || an] ac AB || 19 brute(-tae dius O || ⟨illis⟩ illas O (illis *del.* A²), ⟨illic⟩ illas *Schott* || questiones A 20 caslias AB || *Cimoni] cimonia AB cimonem an VD, Cimoni non (beneficiam B benefitium V || 21 beneficium] DE; *om.* AB benefitium V, tum.⟩ beneficium *Gz* || tutum AB

in quem confertur. ubi aliquis ex eo aut sperat quid aut praeparat, non est beneficium, consilium est. hoc diu executus est et argumentis et exemplis. deinde: an sua causa Callias fecerit. voluisti, inquit, opinionem sordium inlustri facto effugere; petisti ex hoc aeternam memoriam. non magis poterat ignotum esse, a quo Cimon solutus esset, quam pro quo alligatus. voluisti habere generum nobilem, pium. HISPO ROMANIVS duram quaestionem fecit: an rettulerit gratiam hoc ipso, quod occidit. liberavi te, inquit, summo dedecore; invito tibi beneficium dedi. non est, quod mireris; nam et tu me non rogantem redemisti. hoc loco *Virginios et* illos patres, qui filias vitiatas occiderunt, qui incluserunt.

Color et GALLIONI et LATRONI et MONTANO placuit, ut nihil 12
in Callian diceretur contumeliose, et redemptorem et socerum et infelicem. CESTIVS multa in *Callian ut* avarum et feneratorem et mensularium et lenonem dixit, dum vult illud probare, reddidisse ‖ se beneficium, quod talem socerum habere sustinuisset. LATRO dixit: filiam tuam dimittam? quid adultero faciam? pro una rogas, duos eripis. hanc HYBREAS aliter dixit sententiam: σοὶ δέ, μοιχέ, τί ποιήσω; μὴ καὶ σοῦ Καλλίας πατήρ ἐστιν; haec tota diversa sententia est a priore, etiamsi ex eadem est petita materia. illa non est similis, sed eadem, quam dixit prior ADAEVS, rhetor ex Asianis non proiecti nominis, deinde Arellius Fuscus:

CD 2 benefitium **V** beneficium ⟨sed⟩ **Dτ** ‖ *sec.* est *om.* **VD** ‖ *hoc] et **O**, et ⟨id⟩ *Gz, fort.* *id ‖ executus (c *corr. ex* t) **B** exsecutus **V** | 4 sordum **A** ‖ industri **B** ‖ facta **AB** ‖ 5 a] et **B** ‖ 6 gimon **V** ‖ 7 romanus **VD** ‖ questionem **A** ‖ 8 retulerit **O** ‖ 9 benefitium **V** ‖ 10 tu me] *He* (*cf.* **E**); tamen **AB** me tamen **VD** ‖ Virginios et *add.* **E**; ⟨memorauit⟩ **D**[2] ‖ 12 gallicni **A** ‖ 13 gallian **A** ‖ 14 certius **B** ‖ *Callian ut *add.;* ⟨eum ut⟩ *Gz* ‖ feneratoram **B** ‖ 15 reddisse **B** ‖ 16 se *om.* **B** ‖ benefitium **V** ‖ *post* sustinuisset *fort. ex* **E** *inserenda:* *multa oratores, historici, poetae Romani a Graecis dicta non subripuerunt, sed provocaverunt ‖ 18 uno **B**; *cf. p. 376, 23* ‖ erisis **B** ‖ hanc] **Dτ**; anc **C** ‖ alter **A**, *fort.* pater *Gz* ‖ 19 coi a xxeixe πι (ni **A**) πο(no **A**)incω мн (λλn **A** aah **V**) kai coy kaaaiac πyhp ectin **C** ‖ 20 aeadem **B** ‖ materiā illā **AB** ‖ 21 addeus **O** ‖ 22 rethor **C** ‖ proiectis **AB**

13 ἀχάριστός σοι δοκῶ, Καλλία; οὐκ οἶδας, ποῦ μοι τὴν χάριν ἔδωκας; hanc sic mutavit ARELLIVS FVSCVS: non dices me, Callia, ingratum: unde redemeris, cogita. memini deinde Fuscum, cum haec Adaei sententia obiceretur, non infitiari transtulisse se eam in Latinum; et aiebat non commendationis id se aut furti, sed exercitationis causa facere. do, inquit, operam, ut cum optimis sententiis certem, nec illas corripere conor, sed vincere. tunc deinde rettulit *ali*quam Thucydidis sententiam: δειναὶ γὰρ αἱ εὐπραξίαι συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰ ἑκάστων ἁμαρτήματα, deinde Sallustianam: res secundae mire sunt vitiis obtentui. cum sit praecipua in Thucydide virtus brevitas, hac eum Sallustius vicit et in suis illum castris cecidit; nam in sententia Graeca tam brevi habes, quae salvo sensu detrahas: deme ‖ vel συγκρύψαι vel συσκιάσαι, deme ἑκάστων: constabit sensus, etiamsi non aeque comptus, aeque tamen integer. at ex Sallusti sententia nihil demi sine detri-
14 mento sensus potest. T. autem Livius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiam et tamquam translatam et tamquam corruptam dum transfertur obiceret Sallustio. nec hoc amore

CD 1 ΑΟΚω C ‖ ΚΑΜΙΑ AV ‖ ΟΙΑCΑC ΠΟΥ ΜΟΠΗΝ (ΜΠΗΝ AB) ΚΑΡΙΝ ΕΛωΚΑC C ‖ hanc *om.* D ‖ 2 mutavit] *Bs;* putauit O ‖ nunc dicis *Schg* ‖ 3 fuscus B ‖ Adaei sententia] *Bs;* addeis (adis V) sententiam C adiscipulis (cipulis *scr.* D²) sententia Dτ ‖ 4 inficiari O ‖ se *om.* B ‖ 5 agebat A ‖ commendationis id se] D *(Bs);* commendatione in se C, commendationis se id *vg* ‖ exertitationis D ‖ 6 eum V ‖ 7 corripere] *Otto;* corrumpere O *(cf. p. 181, 7), fort.* surripere *Kss* ‖ retulit O ‖ 8 aliquam] *Bs;* qua C quandam Dτ *(vg),* hanc *Ml, fort.,* puto, *Gz* ‖ thycy(-ci V) dedi C ‖ *cf. Demosth. in epist. Phil. 13:* αἱ γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων εἰσίν *(cf. Demosth. Olynth. 2, 20:* αἱ γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύψαι τὰ τοιαῦτα ὀνείδη) ‖ ΑΕΙΝΑΙ ΤΑΡ (-ΝΑ ΠΑΡ V) ΑΙ ΕΥ(ΕΙ B ΕΟΥ, Ο *del.,* V)ΠΡΑΞΙΝ CΥΝΚΡΥΨΑΙ ΚΑΙ CΥΝCΚΙΑCΑΙ ΤΑ ΕΚΑΤCωΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΑ (-ΝΜΑΤΑ A -ΗΑΑΑΤΑ B) C ‖ 9 salustianam O ‖ *hist. I fr. 49, 24 Kr.* ‖ 10 mirae A mere B ‖ vitiis] Dτ; uitis C ‖ optentui C ‖ praecipua (u *corr. ex* i) V ‖ t (-ty B)dido C ‖ 11 breuitate V breuitatis Dτ ‖ 13 salvo sensu] DEτ; sensus (-uis B) AB saluo sen V ‖ CΥΝΚΡΙΨΑΙ C ‖ CΥΝC(CΥΝ B)ΚΙΑCΝ C ‖ 1 stauit AB ‖ 15 ad AB ‖ salustii D ‖ sententiam V ‖ dimi A ‖ detrimen detrimentis O ‖ 16 leuius AB ‖ salustio D ‖ 18 salustio D

Thucydidis facit, ut illum praeferat, sed laudat quem non timet et facilius putat posse a se Sallustium vinci, si ante a Thucydide vincatur. Cestivs colorem pro Callia hunc habuit: obiecit ultro Cimoni, quod passus esset uxorem suam adulteram fieri, quod non custodisset, quod expectasset, dum superveniret pater, ut spectator calamitatis suae fieret. iam, inquit, etiamsi dimiseris, ingratus es. ego non expectaveram, dum rogarer. Hispo Roma- 15
nivs hunc colorem secutus est: dixit adulescentem tumidum et nobilitatis suae cogitatione insolentem invisa habuisse beneficia sua, moleste ferentem socerum suum dici Callian; itaque omnem operam dedisse, ut mores puellae in vitia non tantum labi pateretur sed ipse impelleret, ut haberet iustam dimittendi causam. nanctum occasionem non *dimisisse, sed* interemisse, expectasse tamen, dum superveniret pater. hoc se*cum* cogitasse: expectat me; vult mecum pares rationes facere. fecisset, si non ostendisset patri adulteram filiam. Gargonivs in hac controversia foedo genere cacozeliae usus dixit: istud publicum adulterium est, sub Miltiadis trophaeis concumbere *cum adultero*. Dorion, ‖ cum descripsisset gloriae sibi fuisse carcerem, numquam non se illam fortunam ostentasse, dixit: ὅτε εἰσῆλθεν Καλλίας, τὰς πέδας ἀπεκάλυψα. Hybreas dixit: συγγνώμην ἔχε μοι . . .

CD 1 tucydidis **C** ‖ faciet illum **AB** ‖ sed *om.* **VD** ‖ laudat *corr. ex* laudet **B** ‖ quem *corr. ex* quaem **V** ‖ non tinet **V**; *cf. Cobet mnem. 10, 121* ‖ 2 putas **AB** ‖ salustium **D** ‖ tucydide (-dedi **B**) **C** thucyde **D** ‖ 3 vincatur] **D²E**; uincitur **O** ‖ certius **B** ‖ gallia **C** ‖ 4 cinoni **AB** ginoni **V** ‖ 6 exspectator **A** ‖ fierit **A** ‖ 7 expectaveram] **E**; spectaueram **O** ‖ romanus **VD** ‖ 9 cogitationem **AB** ‖ benefitia **V** ‖ 10 sua *corr. ex* suas **V** ‖ callia **V** ‖ item **D** ‖ 11 uita **AB** ‖ leui **A** laui **B** ‖ 12 sed] et **AB** ‖ ipse *corr. ex* ibse **V** ‖ impellet **AB** ‖ 13 nactam **V** niteam (?) **D** ‖ *verba* *dimisisse, sed *add.* ‖ interemisse] *Schg;* intermisse **AB** intermississe **V** (*cf.* **E**) ‖ occasionem mox interemisse *Gz* ‖ expectasset **B** ⟨sed⟩ expectasse **D** ‖ 14 tam **V** etiam **D** ‖ secum] *A. Köhler;* se **C** ‖ 16 faedo **A** ‖ 17 genera **B** ‖ 18 militiadis **C** ‖ *verba* cum adultero *add. O. Jahn* (*ante* concumbere) ‖ 19 non] ⟨se⟩ non **A** ‖ 20 ostentasset **V** ostentasse et **D** *corr.* **D¹τ** ‖ οτε εισηαοεν καααιας (καμιας **BV**) τας πεαας (πεας **V**) **C** ‖ 21 cynγnω(-τnω **A**)μεν (λλεν **AV**) **C** ‖ *ἔχε] exo **A** exg **BV**, ἔχω *vg* ‖ μογ **C**

II.

Maiestatis laesae sit actio.

Flamininus proconsul inter cenam a meretrice rogatus, quae aiebat se numquam vidisse hominem decollari, unum ex damnatis occidit. accusatur *laesae* maiestatis.

1 Mentonis. Iam etiam perituri dormiebant. peragitur totus ordo supplici, ne quid se meretrix negaret vidisse. o miserum, si quis meretricem offendit! o miseram matrem familiae, si quoius formae meretrix invidet! nihil petenti praetor negaturus est. Mvsae. Hic est Flamininus, qui exiturus in provinciam uxorem a porta dimisit. Argentari. Obicio luxuriam, obicio histrioniam, iocos? an vos in convivio nihil aliud nisi occiditis? qui in car-
2 cere vixerunt in convivio perierunt. Blandi. Feriatur in foro; omnes videant, meretrix audiat. reliquiae praetoris unco trahebantur. maiestatem laesam dixissem, si exeunti tibi lictor a conspectu meretricem non summovisset. Vibi Rvfi. Paratus erat accusator cum commentariis, aiebat, si quid meretrix desiderarat. in hoc tecum uxorem non misimus, ut salva provincia sit. optemus meretrici bonam mentem? dedimus tibi legatum, dedi‖mus

CD 3 flaminius **O** *semper, nisi quod aliquotiens* flamminius **AB**; *cf. Cic. de sen. 42. Liv. 39, 43, 3. Val. Max. 2, 9, 2* ‖ caenam **VD** ‖ meretricae **AB** meretrice (*sec.* e *corr. ex* a) **V** ‖ 5 accusator **C** *corr.* **V**^{2} ‖ laesae *add.* **E** ‖ 7 montanus **A** ‖ 8 subplici **B** supplicii **VD** ‖ n̄e **V** ‖ 9 quo ius **AV** coius **B** cuius **D**^{2}**τ** *om.* **D**^{1} ‖ 10 praetor negaturus] **τ**; prae(pre **V**)ter necaturus **O** ‖ 11 flamminius **AB** ‖ prouintiam **AV** ‖ 12 histrioniam] **E**; histrionum **O** ‖ 13 an vos] *Kss, Mg* (*cf.* **E**); an uos (annuos **D**) ⟨reuixerunt⟩ **O** *(cf. v. 14)*, apud vos ⟨refrixerunt⟩ *Rom* ‖ *fort.* *in convivio *del.* ‖ 15 relique **AB** ‖ *ƒ* *apparitoris ‖ 16 exeunti (u *corr. ex* a) **B** ‖ 17 ulbi **C** ‖ 18 commentaris **A** aiebat *om.* **B** ‖ si quid] *Novák;* quidsi **O**, quidquid *Gr* ‖ *desiderarat] *Nov Gz;* desiderarit **O**, desiderabat *Gr,* desideravit *Kss* ‖ 19 prouintia **V** ‖ o mus] **τ**; optimus **C** optime **D**^{1} optauimus **D**^{2} opamus **τ**, *fort.* ⟨; ut salva vincia sit,⟩ optemus *O. Jahn* ‖ 20 *priore loco* dedimur **C**

quaestorem, ut tu cum meretrice cenares? meretrix uxoris loco accubuit, immo praetoris. P. Asprenatis. Vni fortasse osculo 3
donavit homicidium. etiam carnifices cenaturi manus abluunt. Porci Latronis. Ne a sobrio quidem lictore percussus est. non inquiro in totum annum: una nocte contentus sum. 'bibe, lictor, ut fortius ferias'. ecquid intellegitis, quemadmodum damnatus sit qui sic occisus est? qui scio, an, in cuius gratiam occisus est, in eiusdem etiam damnatus sit? quantum tibi populus Romanus dederat, tantum tu meretrici dedisti. si negaret, quos testes haberem? quis enim in illo convivio fuit, quoi esset credendum? facilius est, ut, qui alia meretrici dederit, homicidium neget, quam ut, qui hoc quoque dederit, quicquam *negarit. 'hominem' inquit 'occidi numquam* vidi'. nimirum numquam istud mulierum oculis ostendi solet, aut ista iam saepe vidisset. Ivli 4
Bassi. Inter temulentas reliquias sumptuosissimae cenae et fastidiosos ob ebrietatem cibos modo excisum humanum caput fertur; inter purgamenta et iactus cenantium et sparsam in convivio scobem humanus sanguis everritur. gratulor sorti tuae, provincia, quod desiderante tale spectaculum meretrice plenum carcerem damnatis habuisti. servum si verberari voluisses, extra convivium abduxisses. Romani Hisponis. Quis ferret te, si in triclinio

CD 1 conares **V** ‖ 2 accibuit **A** ‖ uiri **D**, uno *He* ‖ 4 quidem (d *corr. ex* q) **A** ‖ 5 ulla **C** illa **D**[2] ‖ noctae **AB** ‖ 6 ecquid] **D** *(Ml)*; ecqui **Aτ** etqui **BV** ‖ quomodo **D** ‖ 7 *post.* qui] *He, Ml;* quid **O** ‖ 8 populus Romanus dederat] *Petreius;* pr diderit **A** pr dederit **B** perdiderat **VD** ‖ 10 quoi esset] quot (quod **B**) esset **AB** cui te est **V** cui tecum sit **D** cui de te est **τ** ‖ 11 alia] multa **E**, alia ⟨omnia⟩ *Gz* ‖ 12 negarit *add.* **E**; ⟨negauerit⟩ **τ**, ⟨neget⟩ *Bs, Sander* ‖ *verba* 'hominem' inquit 'occidi numquam *add. Thomas (cf. p. 384, 7); idem fort.* ⟨'numquam⟩ *sufficere censet sched. cr. 30 (cf. p. 384, 10)* ‖ 13 vidi'. nimirum] *Thomas;* uidi mirum **C** inde minuerit (demeret **D**[2]) **D**, nimirum *Bs,* videlicet *Kss,* Vibi Rufi. *Sander* ‖ quicquam inviderit . nimirum *Gz* ‖ istum **AB** ‖ 15 basi **B** ‖ temulentas] **VDτ**; temulentes **AB** *corr.* **A**[1] tremulentas **T** ‖ caenae **AB** caenaeae *(tert.* ae *del.)* **V** cenee **τ** ‖ 16 ob] *Kss;* sub **O** ‖ ciuos **AB** ‖ *fort.* aufertur *Gz* ‖ 17 caenantium **VD** ‖ 18 scobem] **τ**; scrobem **O** ‖ prouintia **AV** ‖ 19 *verba* meretrice . . . voluisses *(v. 20) om.* **B** ‖ 20 uerberare **D** ‖ 21 si] qui **VD**[1] ‖ tridinio **A**

tuo iudicium coegisses? scelus est in convivio damnare hominem:
quid occidere? ad arbitrium meretricis de reis pronuntiasti: nisi
5 forte facilius in honorem ‖ eius decollas quam iudicas. Fvlvi
Sparsi. Contactam sanguine humano mensam loquor, strictas in
triclinio secures: quis credat ista aut concupisse meretricem aut
fecisse praetorem? cadaver, secures, sanguinem loquor: quis inter
haec de convivio cogitat? 'hominem' inquit 'occidi numquam vidi'.
alioqui Flaminino praetore omnia alia vidisti? Silonis Pompei.
Virum nobilissimum et tantis honoribus functum turpiter mere-
trix clementem fecisset: crudelem fecit. 'numquam vidi'. adice,
6 si vis: 'nec alio praetore videre potero'. Albvci Sili. Si quis
autem est, iudices, qui desideret, ut praetoris referam crudeli-
tatem, quot praeter hunc iugulaverit, quot innoxios damnaverit,
quot carcere incluserit, huic ego me satis facturum esse *non* pol-
liceor: uno convivio cum sua praetura reum evolvam. instituuntur
ab isto in provincia epulae et magnifico apparatu exstruitur con-
vivium; distinguuntur argenteis poculis aurea. quid multa, iu-
dices? convivii eius apparatum sensit provincia. extrahitur quidam
e carcere in convivium praetoris, cui stupenti misero meretrix
arridet. interim virgae promuntur et victuma crudelitatis ante
mensam ac deos trucidatur. me miserum, imperi Romani terrore
7 lusisti. o qui crudelitate omnis superasti tyrannos! soli tibi inter
epulas voluptati est morientium gemitus: hic ultimus apparatus

CD 1 damnare] *Bs, Kss;* damnari **O**; *cf. Cic. in Verr. 5, 170* ‖ 3 fuluiu **AB** fuluii (*post.* i *rad. corr. ex* u **V**) **VD** ‖ 4 strictas] **ϛ**; scriptas **O** ‖ 5 quid **V** ‖ credit **E** ‖ isca **B** ‖ 6 secures *corr. ex* securas **B** ‖ 7 concitat **AB** ‖ 8 alioqui] *Bs;* alio quid (*corr. ex* quod **B**) **AB** alio quem **V** alio quam **Dϛ** ‖ pomphei **B** ‖ 10 clementer **AB** ‖ 11 potest (?) **T** potes **Dϛ** ‖ 13 *utroque loco* quot] **ϛ**; *utroque loco* quod **O** ‖ imoxios **A** ‖ 14 quot] **ϛ**; quod **O** ‖ non *add. Bs* ‖ 16 uintia **AVD** ‖ aepulae **C** ‖ apparatu] **Dϛ**; apparatum **C** ‖ 17 distinguntur ... *verba* iudices . . . quidam *(v. 18) om.* **VD** *add.* **ϛ** ‖ 18 prouintia **A** ‖ 19 e] ... carcerem (m *del.*) **V** ‖ 20 victuma] *cf. Livius 39, 43, 4* ‖ 21 deo **B** ‖ 22 ... delitatem **V** *corr.* **ϛ** ‖ superatis tyrannus **AB** ‖ 23 aepulas **V** ‖ uolupta... est] *om.* **V**, fuit *vg,* sunt *Kss*

cenae fuit. * * In eodem triclinio video praetorem amatorem,
scortum avidum caedis; et meretrix praetori, praetor provinciae
imperat. in convivio || constituitur catenatus, qui, cum languentis
praetoris istius aspexit oculos, existimans ipsum praetoris bene-
ficio dimitti, gratias isti agens et utrisque manibus mensam tenens
'di tibi' inquit 'immortales parem gratiam referant'. quicumque
in eodem accubabant triclinio, alius ubertim demisso capite flebat,
alius avertebat ab illa crudelitate oculos, alius ridebat, quo gratior
esset meretrici. hic iste inter varios convivarum vultus submo- 8
veri iubet et miserum stare ad praebendas cervices immotum:
interim distinguitur mora poculis. ne sobri quidem carnificis manu
civis Romanus occisus est. non veto, quominus securi percu-
tiatur: illud rogo, legi potius quam scorto cadat. memento ter-
rorem imperio quaeri, non oblectamenta mulierculis. quid ego
nunc referam, iudices, ludorum genera, saltationes et illud dede-
coris certamen, praetorne se mollius moveret an meretrix? Capi- 9
tonis. Exsurgite nunc Bruti, Horatii, Decii et cetera imperi
decora: vestri fasces, vestrae secures in quantum, pro bone
Iuppiter, dedecus recciderunt! istis obscenae puellae iocantur.
quid? si, per deos inmortales, nullo sollemni die populo inspec-
tante in foro convivium habuisses, non minuisses maiestatem
imperii nostri? atqui quid interest, convivium in forum an forum

CD 1 caena **AB** caenae **V** || *rhetoris nomen intercidisse vidit J. Brzoska* || 2 scortum avidum caedis; et] *J. Brzoska;* scorta (c *corr. ex* o) uidisset **A** scorta cae(ce **B**)dis (des **D**) set (sed **VD**) **BVD**, scorta et caedes; ecce *Schg,* scorta, caedis; et *Bs,* scortum avidum; sed *Kss,* scorta, cinaedos; *Novák,* scortum adisse; *Gz* || prouintiae **AVD** || 3 imperato constituitur **AB**, imperat . constituitur *Bs, fort.* *imperat . in eo constituitur, *fort.* imperat . eo constituitur *Gz* || con **AB** || languetis **C** || 4 praetoris *del. Gr* || benefitio **V** || 5 iste **VD**[1] || agens] *Bs;* agere **O** || 6 patrem **A** || 7 accubabant] *Schg;* accubabat (*sec.* a *corr. ex* e **V**) **O** || <aliu>alius **AB** || demissa **C** || fleuat **AB** || 8 euertebat **A** || 10 praeuendas **AB** || iniotum **AV** inotum **B** in iocum **D** || 11 mors *Kss* || 12 civis Romanus] cr **C** || esset **O** || veto] *Gr;* peto **O** || 14 queri **AB** || 15 genere **V** || 16 in **B** || 17 brutii **V** || orati **AB** oratii **V** || dici **AB** || 18 vestrae] **Dr**; uestri **C** || 19 iupiter **VD** || reciderunt **BD** || 20 quodsi *Kss* || solemni **B** || 22 ad quidquid **AB** || consuiuium (s *del.*) **V** || *verba* an forum *om.* **AB**

10 in convivium attrahas? deinde descripsit, qua*nto a*liter in foro decolletur. ascendit praetor tribunal inspectante provincia; noxio post terga deligantur manus, || stat intento ac tristi omnium vultu; fit a praecone silentium; adhibentur deinde legituma verba; canitur ex altera parte classicum. numquid vobis videor describere convivales iocos? heu quam dissimiles exitus initiis habes! accusavit te eques Romanus, iudicaverunt equites Romani,
11 praetor damnatum pronuntiavit, occidit meretrix. BVTEONIS. Vt iste cum amica cenaret iucundius, homo occisus est. numquid, iudices, umquam pro rostris vidistis praetorem cum meretrice cenantem? VOTIENI MONTANI. Qui sic convivatur, quomodo irascitur? damnaturi iurant nihil se gratiae, nihil precibus dare: postulo, ut in hanc legem iures. maiestas populi Romani per omnes nationes, per omnis diffusa provincias, in sinu meretricum iacet; ea imperat praetori nostro, quae prostitit, cuius osculo nemo se abstinuit nisi qui pepercit suo. convivas tuos ipse narra: fuere, credo, tribuni, fuere praefecti, fuere equites Romani: cum his
12 ergo praetor? CASSI SEVERI. Ne de servo quidem aut captivo

CD 1 adtrahas **AB** || quanto aliter] *Ml;* qualiter **O**, quam aliter *Otto* || 2 tribu⫽nali⫽ *(priore loco* l, *posteriore* s *eras.)* pectante **A** tribunalis pectante **B**, tribunal spectante *Bs; cf. Vahlen mus. rhen. 13, 547* || prouintia **AV** || 3 noxia **V** noxiae **D** || posterga **C** || diligantur **A**[1]**B** inligantur **V** ligantur **A**[2]**D** || stat intento] **D** *(Frob);* statim tento **C**; *cf. Vahlen mus. rhen. 13, 558* || 4 athibentur **C** || legituma (u *corr. ex* i) **A** legitima **D** || 6 initiis] **D**[2]**𝔗**; intis (n *rad. corr. ex* m) **A** initis **BVD** || 7 abes **B** abest **VD**[1], (dissimilis . . .) adest *vg* || accusavit te] actus ab iste **A** accusabis te **B** || eques Romanus] *Bs;* aeque sr **A** aquae . sr . **B** qui sr . **V** quis po . ro . **D** || iudicauerint **C** || equites Romani] *Otto;* tequit . r . **AB** tequi . t . r . **V** te qui . te **D** te qui tribuni **𝔗**, te equites Romani *Bs* || 9 canaret **A** caenaret **VD** || 10 iudices, umquam] **D**; iudi quod **AB** uidi quod **V**, iudices in foro (*vel* in comitio) *Gz* || vidis[illegible] **D**[2] *(Schott);* uidisti **C** || 11 caenantem **V** || uocieni **A** || conuitiatur **V** || 12 [illegible] tur **A** || 13 hac **AB** || omnis *Bs* || 14 prouintias **AVD** || sinum meretriciu[illegible] acet **A** || 15 p̄r **AV** pr . **B** || eius **D** || 16 percit **AB**, *fort.* parcit *Bs* || ipse] ipsa **O** || 17 aequites **V** || is **V** iis **D** || 18 ego praetores ⟨cenare scio[illegible] *fort.* *ergo praetor ⟨iocatur⟩?, *fort.* aequo praetores. *Linde* || cassis

omni loco aut omni genere aut per quos libebit aut cum libebit supplicium sumi fas est adhibeturque ad ea magistratus ob custodiam, non ob laetitiam. Triari. Quo crimine damnatus erat? caedis. non tamen in convivio occiderat. animadverte diligenter, meretrix, ne iterum homicidium roges.

Montanvs Votienvs has putabat quaestiones esse: an, quid- 13
*quid ali*quis in magistratu peccavit, protinus ‖ vindicari possit maiestatis lege. reus enim, qui tueri se facto non potest, ad ius confugit et dicit non hac se lege teneri. non quidquid peccavit aliquis in magistratu, maiestatem laedit. puta aliquem, dum magistratus est, patrem suum occidere, veneno uxorem suam necare: puto, non hac lege causam dicet, sed aliis, parricidii et veneficii. vis scire non a quo fiat ad rem pertinere, sed quid fiat? privatus potest accusari maiestatis laesae, si quid fecit, quo maiestatem populi Romani laederet. puta, amicam habet proconsul: ideo maiestatis damnabitur? quod amplius est dico: puta, matronam corrumpit, dum proconsul est: adulterii causam dicet, non maiestatis.
singula, inquit, aestima quae obicis. si tantum amicam habuisset, 14
numquid accusares? si animadvertisset in aliquem nullo rogante, numquid accusari posset? si non omne non recte factum hac

CD 1 genere] tempore *Konitzer* ‖ *verba* aut cum libebit *om.* **A** ‖ cum ⟨quibus⟩ libebit **D** *(vg)* ‖ 2 summi **AB** ‖ 3 saevitiam *Lipsius* ‖ 4 credis **C** ‖ animaduertet (*post.* t *del.*) **V** ‖ 6 uocienus **B** ‖ questiones **AB** ‖ *quidquid aliquis] quid quis **C** quod quis **Dτ**, quidquid *Fb*, quidquid quis *Gz; cf. v. 9—10* ‖ 7 magestratu **A** ‖ protinus] *Mg;* procos (-consul **D**) **O**, praetor *Fb, fort.* **del.* ‖ 8 lese **D** ‖ reus ⟨unum⟩ enim **AVD** reus unum **B** ‖ quid ueri **B** quit tueri **V** quod tueri **D**, cum tueri *Fb, fort.*, inquit, tueri *Kss* ‖ 9 confuit **B** comfugit **V** ‖ non hac se lege] *Gz;* ac (hac **V**) se non lege **C** hac se lege non **D** *(vg)* ‖ num **D**, non ⟨, inquit,⟩ *Gz* ‖ 11 necapere **A** ‖ 12 *aliis] illi **C** illis **D** ‖ illis, parricidii ⟨dico⟩ *Gz* ‖ beneficii **AB** uenefitii **V** ‖ *fort. verba* parricidii et veneficii *del. esse cens. Gz* ‖ 13 vis ⟨tu⟩ *Gr ad 9, 1, 3 (p. 374, 17)* ‖ pertinere *corr. ex* pertinet **B** ‖ 14 laesen **AB** lesae si **V** ‖ 15 populi r . p . *(sic)* **C** ‖ proquos **AB** procus . **V** ‖ 16 matronam] **Dτ**; matronem **C** ‖ corrupit **D** ‖ 17 procos (*post.* o *corr. ex* u) **V** ‖ 18 obicis *corr. ex* obecis **A** ‖ 19 si] *Bs;* qui **C** quod **Dτ** ‖ in aliquem] maliquem **V** ‖ nullo] alio *Schg* ‖ rogantem **AB** ‖ 20 accusare **O** ‖ posset] *Ml;* possit **O** ‖ omne non] omnes **A** om̄ non **B** ‖ ac **AB**

lege vindicari potest, an id, quod sub auctoritate publica geritur. nam cum adulterium committit, cum veneficium, tamquam civis peccat; cum animadvertit, auctoritate publica utitur, in eo autem, quod sub praetexto publicae maiestatis *agitur, quidquid peccatur, maiestatis* actione vindicandum est. dic enim mihi, si, cum animadvertere debeat [non] legitimo cultu ac more sollemni usus, interdiu tribunal conscenderit convivali veste, si, cum classicum canere debeat, symphoniam canere iusserit, non laedet maie-
15 statem? atqui quod fecit ‖ foedius est: et comparavit. deinde, si potest vindicari maiestatis lege id, quod proconsul maiestatis publicae et iure et apparatu usus peccavit, an hoc possit. non potest, inquit; nihil enim detractum est populi Romani magnitudini. is laedit populi Romani maiestatem, qui aliquid publico nomine facit: tamquam legatus falsa mandata adfert, sic audiuntur, tamquam illa populus Romanus dederit; imperator foedus percussit, videtur populus Romanus percussisse et continetur indigno foedere. nunc nec viribus quicquam populi Romani detractum est nec opinioni; *homini* enim inputatur, si quid fecit, non populo Romano. at ex te ceteros aestimant. non iam et ante

CD 1 vindicari] **τ**; uindicare **O** ‖ auctoritate] **Dτ**; auctoritatem **C** ‖ geretur **VD** ‖ 2 cum veneficium . . .] *Kss;* tamquam ciuis peccat cum beneficium (-itium **V**) **C** tamquam ciuis peccat ⟨item⟩ cum ueneficium **Dτ**; *cf. Sander quaest. synt. 32* ‖ 3 animadvertit] **D²τ**; animaduerterit **O** ‖ 4 praetextu **D** ‖ maiestatis (*post.* s *del.*) **V** ‖ *verba* agitur . . . maiestatis *(v. 5) add.* **E** ‖ 5 uindicandum *corr. ex* uindicatum **B** ‖ 6 non *del. Gz;* nec **V** *(Mg)* ‖ ac] nec *Mg* ‖ usus ⟨sit, si⟩ *Mg* ‖ 7 conuali **B** ‖ 8 synphoniam **AB** ‖ canere ⟨debeat⟩ iusserit (debeat *del.*) **V** ‖ 11 iuris **τ** ‖ apparatu usus] *Mg;* apparatus est **O**, apparatu gessit ⟨et⟩ *Schg* ‖ proconsul, ⟨si⟩ *(v. 10)* . . . apparatu gessit, *Gr,* proconsul, ⟨dum cum⟩ . . . apparatu est, *Bs* ‖ 12 magnitudine **C** ‖ 13 maiaestatem **B** ‖ 14 ɴomine (ɴ *et primus ductus litterae* m *del.*) **V** ‖ tanquam ⟨si⟩ **D²** ‖ adfert] **Dτ**; aufer **C** ‖ sic audit intur (-tus **B**) **C** si claudit aliter **Dτ** ‖ 15 quam illa Γ— " *fort.* ⟨turpe⟩ foedus *Gz* ‖ percusserit **D** ‖ 16 continetur et *Schg, fort.* *et c tinetur ⟨vel⟩ ‖ 17 populi Romani] pro *(comp. scr.)* populi **C** populus ro populi **E** ‖ 18 *homini *add. Gz;* ⟨ei⟩ *vg,* ⟨proconsuli⟩ *Bs* ‖ enim] eius faecit **V** ‖ 19 ex] ec **B** ‖ *non iam] non nam **C** nonne **Dτ**, nonne iam *fort.* non ⟨, inquit;⟩ nam *Kss*

hunc alii fuerunt, ex quibus aestimari possent? et post hunc
erunt, et singulorum vitia nemo urbibus adscribit. attamen factum 16
ipsum turpe est. sed *et* multa alia, nec ideo illis maiestas laeditur. nemo paene sine vitio est: ille iracundus est, ille libidinosus; non tamen, si quid in aliquo mutatum malis, eo statim maiestas laeditur. deinde ad facti ipsius aestimationem venit et dixit haec obici, quod meretricem habuit, quod aliquem in domo occidit, quod nocte, quod in convivio, quod rogante meretrice.
Silo Pompeivs has adiecit quaestiones: an, si quod facere ei licuit 17
fecit, non possit maiestatis lege accusari. potest, inquit; haec enim lex quid oporteat quaerit, aliae quid liceat. licet ire in lupanar; si praecedentibus fascibus praetor deducetur in lupanar, maiestatem ‖ laedet, et*iamsi* quod licet fecerit. licet qua quis velit veste uti; si praetor ius in veste servili vel muliebri dixerit, violabit maiestatem. deinde illam fecit quaestionem: an hoc facere ei licuerit. non licuit, inquit, illo loco aut illo tempore aut ex illa causa occidere. quaedam, quae licent, tempore et loco mutato non licent.

De colore [inquit] quaeritur, quo uti debeat is, qui pro Flami- 18
nino dicit. quaedam controversiae sunt, in quibus factum defendi potest, excusari non potest; ex quibus est et haec. non possumus efficere, ut *reus* propter hoc non sit reprehendendus; non spera-

CD 1 stimari **AV** ‖ possent] **E**; possit **O**, possint *Schg* ‖ aestimare possent *Otto, fort.* *aestimari posset *Ml* ‖ 3 sed et] *Kss;* sed **O**, et *vg* ‖ illis ⟨po . ro⟩ (ro *add.* **D**[2]) **D** ‖ 4 poene **ABD** pene **V** ‖ *prius* ille] **Dτ**; illi **C** ‖ 5 ⟨est⟩ non **D** ‖ si quid in] **τ**; sicut in **C** si cum **D** ‖ mutatum ⟨est⟩ malis (est *del.* **V** *om.* **D**) **VD** ‖ 6 ad facti] **Dτ**; adfecti **C** ‖ stimationem **AV** ‖ conuenit **A**[1] ‖ 7 *verba* in domo *om.* **D** ‖ noctu **D** ‖ 9 questiones **AB** ‖ 10 non *del. Ml* ‖ lege *om.* **D** ‖ hoc **C** ‖ 11 *prius* quid] quod **V** ‖ 12 lupinar **AB** ‖ lupinar **B** ‖ 13 *etiamsi] et **C** atque **D**, atqui **τ** *(vg)*, etsi *Otto* ‖ 14 ut isti pretorius **V** ‖ 15 violabit] **D**[2] *(Bs)*; uiolauit **C** uiolauerit **D**[1] *(vg)* ‖ questionem **C** ‖ an] **Dτ**; in **C** ‖ 17 que (*corr. ex* qui **V**) **C** ‖ 19 colare **B** ‖ *inquit *del.* ‖ queritur **C** ‖ flamminio **AB** ‖ 20 controuersiae (ae *corr. ex* am) **V** ‖ 21 potest, excusari non] **E**; non potest excusari **O** ‖ 22 reus *add. Gz* ‖ hoc *corr. ex* hon **V** ‖ reprehendendus] **A**[2]**Dτ**; repre(-prae **A**)hendendus (repraehendus **B**) sit **C**, *fort.* *reprehendendus iste (*om.* reus)

mus, ut illum iudex probet, sed ut dimittat; itaque sic agere
debemus tamquam pro facto non emendato, non scelerato tamen.
itaque negabat se pro Flaminino narraturum MONTANVS, sed iis,
19 quae obiciuntur, responsurum. aiebat autem illam sententiam Rufi
Vibii colorem actionis esse: bonum se animum habere pro reo,
in quo libido omnis intra meretricem esset, crudelitas intra carcerem. ipse Montanus illum locum pulcherrime tractavit, quam
multa populus Romanus in suis imperatoribus tulerit: in Gurgite
luxuriam, in Manlio inpotentiam, cui non nocuit et filium et
victorem occidere, in Sulla crudelitatem, in Lucullo *luxuriam,*
in multis avaritiam. *in hoc,* inquit, praetore, cum illi constiterit
abstinentia, diligentia, ne excutiatis, quomodo una nocte cenaverit. utrum tamen, inquit, iniquius est? [quod] obiciunt, quod
damnatus perierit meretrici, || postulant proconsulem perire dam-
20 nato. colorem FVSCVS ARELLIVS hunc introduxit: ebrium fuisse
nec scisse, quid fecerit. SILO POMPEIVS hoc colore usus est: non
putavit, inquit, in rem pertinere, ubi aut quando periret qui
perire deberet. TRIARIVS ineptum introduxit colorem: sermo erat,
inquit, in convivio, contemni nimiam praetoris lenitatem; alios
fuisse proconsules, qui cotidie animadverterent, huius anno nullum
esse occisum. dixit aliquis ex convivis: 'ego numquam [iratus]

CD 1 iudex] τ; iubet C iuuet ⟨ac⟩ D || dimittatur D^2 || itaque] sed D || 2 pro *om.* A || fato V || 3 item D || iis] D *(Bs)*; is C, his *Ven* || 5 biuii C || bonum se] A^2; bonum ⟨setionis (seccionis τ senecionis D^2 *et in marg.* τ) esse bonum⟩ se A^1BDτ bonum ⟨sectionis desse (d *del.*) bonum⟩ se V || 6 esse B || 10 sylla O || *verba* luxuriam, in multis *add.* E || 11 in hoc, inquit, praetore] *Gz;* inquit praetore C in praetore inquit Dτ || cumstiterit V || 12 abstinentia, diligentia] D^1τ; abstinentiam diligentiam (diligencius D^2) C || noctae V || cenaverit] Dτ; conauerit C || 13 tamen] *fort.* tandem *Gz* || iniquius] *Petr*... iniqui O || quod *del. Fb; tuentur Bs, Mg* || 14 meretrice D, meretrici quod⟩ *Bs* || postu(-to A)lante procons O || meretrice postulante, ⟨an⟩ .. damnato? *Bs, Mg* || 16 nescisse D || 17 putaui E || ad rem D^2Eτ || ... 19 ⟨in⟩ (*om.* D) contemni in conuiuio (conuio A) nimiam O || 20 cotti... 21 conuiuiis V || ⟨tu⟩ ergo Dτ || iratus *del. et verba* vidi hominem occidi (*p. add. Bs* || [numquam iratus] ⟨non decollari hominem vidi te proconsule⟩ ...

vidi hominem occidi'. dixit et mulier: 'et ego numquam'. iratus, quod clementia sua contemptui esset, 'curabo,' inquit 'sciant non deesse mihi *severitatem*'. *adducitur* sceleratus, quem videre lucem ultra non oportet. occisus est quis? damnatus; ubi? in praetorio; quo tempore? est enim ullum, quo nocens perire non debeat? Gallvs Vibivs dixit: meretrix oravit. timebam mehercules, ne 21
exorasset, ut aut indemnatus occideretur aut damnatus viveret.

Ex altera parte multa bene dicta sunt, multa corrupte: in descriptione supplici utique illi, qui voluerunt omnia legitima supplici verba in sententias trahere, in vitia inciderunt, tamquam dixit Triarivs: 'summove': audis lictor? summove a praetore meretricem. hoc non male. adiecit: 'verbera'; sed vide, ne virgae tuae pocula nostra disturbent; 'despolia': meretrix, agnoscis hoc verbum? certe provincia agnoscit. Silo Pompeivs, homo qui 22
iudicio censebatur, et ipse ad hanc descriptionem accessit, minimum tamen mali fecit; ait: animadvertit meretrix; 'age lege'; quicquam || enim lege hic agitur? Hispanvs dixit: 'age lege' tibi dicitur, Flaminine: vive sine meretrice, cena sine carnifice. Argentarivs in quae solebat schemata minuta tractationem vio-

CD 1 *verba* et ego numquam iratus *del.* A^2 || *post.* et *om.* D || ergo D || 2 dementia A || 3 *verba* severitatem'. adducitur *add. Mg* || sceleratum Dτ || 4 oporteret *Gz* || quis] E; qui O || ubi] A; sub BDτ subi V || in *om.* Dτ || praetorio ⟨fuerat⟩ Dτ || 5 est] E; esse O, *fort.* *estne || illum B nullum D || ⟨tempus⟩ quo D^2τ || debeat] D; debeas C || 6 gallius B || uiuius C || meretrix *om.* B || meercules C || 7 ut aut . . .] *Bs;* ut aut indemn(-mpn V)atus uiueret C ut occideretur aut indamnatus uiueret D ut aut occideretur indempnatus aut dampnatus uiueret τ || 8 corruptae BV || 9 doscriptione A || 11 *post.* summove] *corr. ex* submoue V || 13 disturbent ⟨silo pompeius dixit⟩ despolia O || *fort.* ⟨animadverte⟩ meretrix *scrib. et* animadvertit meretrix; *(v. 16) del. esse cens. Gz* || 14 uerbum (b *del.*) V || prouintia AV || Silo Pompeius] idem D^1 || 16 mali *corr. ex* male V || animaduerti AV animaduerte D 18 flammini A flamini BVD || 19 in *del. Mg* || solaebat B || schemata minuta *(Bs)* tractationem *(Fb)*] scae(sce B)matam in ut (iit *rad. corr. ex* ut V) a tractatione C schemata in (in *del.*) attrectatione D^1 schemata attrectationem D^2τ || tractatione violentissima *Schg, Mg* || violentissime infregit] *Ml;* uiolentissimam fregit O, violentissima egit *Mg*

lentissime infregit: 'age lege' scis, inquit, quid dicat? interdiu age, in foro age. stupet lictor; idem dicit, quod meretrix tua: hoc numquam se vidisse. Montanvs Votienvs dixit: percussurus
23 lictor ad praetorem respexit, praetor ad meretricem. Vibivs Gallvs dixit: lictori, quia bene percusserat, propinatum est. illud, quod tamquam Latronis circumfertur, non esse Latronis pro testimonio dico et Latronem a sententia inepte tumultuosa vindico; ipse enim audivi Florum quendam, auditorem Latronis, dicentem non apud Latronem. neque enim illi mos erat quemquam audire declamantem; declamabat ipse tantum et aiebat se non esse magistrum, sed exemplum; nec ulli alii contigisse scio quam apud Graecos Niceti, apud Romanos Latroni, ut discipuli non audiri desiderarent, sed contenti essent audire. initio contumeliae causa a deridentibus discipuli Latronis auditores vocabantur; deinde in usu verbum esse coepit et promiscue poni pro discipulo auditor. hoc erat non patientiam suam, sed eloquen-
24 tiam vendere. ut ad FlORVM revertar, ille dixit in Flaminino: refulsit inter privata pocula publicae securis acies; inter temulentas ebriorum reliquias humanum everritur caput. numquam Latro sic composuisset, ut, quia publicam securem dicturus erat, diceret privata || pocula, nec in tam mollem conpositionem sententia eius evanuisset; nec tam incredibilis umquam figuras

CD 1 *fort.* dicatur *Gz* || 2 in] . i . **A** || idem] id est **V** || 3 hoc *del.* **D**[1] || percusurus **V** || 4 uiuius callus **C** || 5 lictore **A** || percusserat *(post.* s *del.)* **V** || 6 *prius* latronis *bis scr.* **AB** *post. loco del.* **A**[2] || 8 quendam] **D**[2] *(Ven)*; quodam **AB** quondam **VD**[1] || latronis dicentem *corr. ex* latrone micentem **B** || 9 erit **AB** || quemquam] **D**[2] *(Fb)*; quemcum **AB** quemcumque **VD**[1] || 10 dedamantem **A** || agebat **A** || 11 nec ulli alii] nec uili (nec iulio **Dτ**) nec ali (alii **D**) (nec ali *bis scr.* **B**) **Oτ**, nec ulli *vel* nec ali *Novák,* nec ulli hoc alii *Gz* || conticisses **C** conticesse **τ** || 12 niceci (*prius* i *corr. ex* e **V**) **C** nicetae **D** || Latroni] **D**ˆ latro **O** || 13 erant **D** || 14 latonis **A** || 15 usum **A** usus **VD** *corr.* **D**[1]**τ** || c‘ **AB** || promiscuae **C** || 17 flamminio **AB**, Flamininum *Schg ('non primus nota ut ait ipse)* || 18 saecuris **AV** || temulentas *corr. ex* temulantes **A** || 19 heb rum **C** || umanum euerritum **A** || 20 securim **D** || 21 neque **D** || sentent **AB** || 22 tamen credibilis **AB**

concipiebat, ut in ipso triclinio inter lectos et toros et mensas percussum describeret. ille, cum in hac controversia descripsisset atrocitatem supplicii, adiecit: quid exhorruistis, iudices? meretricios lusus loquor. et illam dixit minus notam sententiam, sed non minus bonam: in socium nostrum praetor populi Romani animadvertit in privato, nocte, tumultuario tribunali, ebrius fortasse, ne calciatus quidem, nisi si, ut omnia spectaret meretrix, diligenter exegit. Rvfvs Vibivs erat, qui antiquo genere diceret; 25
belle cessit illi sententia sordidioris notae: praetor ad occidendum hominem soleas poposcit. altera eiusdem generis, sed non eiusdem successus sententia: cum deplorasset condicionem violatam maiestatis et consuetudinem maiorum descripsisset, qua semper voluissent ad supplicium *luce* advocari, sententiam dixit: at nunc a praetore lege actum est ad lucernam. Pollio tamen Asinius aiebat hanc se sententiam recipere. Livius de oratoribus, qui 26
verba antiqua et sordida consectantur et orationis obscuritatem severitatem putant, aiebat Miltiaden rhetorem eleganter dixisse: ἐπὶ τὸ δεξιὸν μαίνονται. tamen in his etiamsi minus est insaniae minus spei est; illi, qui tument, illi, qui abundantia labo||rant, plus

CD 1 concipiebat] *Kss;* concupiebat AB concupingebat V compingebat D *(vg)* || ipse B || intellectos AB intre lectos V || *toros] loco C iocos D *(vg), fort.* pocula *Gz* || mense AB || *fort.* et iocos mensae *Mg* || 2 cum *om.* AB || descrisisset B || 3 quod B || exorruistis AB || 4 lu//sus B || ille VD || dixi AB || nontam AB || sed] si V || 5 vestrum *Gr* || 6 in privato] *Gr;* enim (*sic* D² a D¹) priuata O || noctae AB notae V uoce D || 7 nec V || ut] *Herv;* et O || expectaret VD || 8 rurfus uiuius C || quantiquo B || rediceret AB dixit D¹ || 9 bellae C || sententiam AB || p̄r̄ A . p̄r̄ B p̄r. VD || 10 alteram VD² || 11 sententia] *Schg;* sententiam O || conditionem O || uiolata A || 12 et *om.* C *add.* ɪ ⟨mo⟩ D *del.* D¹ || consuaetudinem B || 13 *luce advocari] aduocari O, media die vocari *O. Jahn,* luci claro vocari *Vahlen* || 14 p̄r̄ A . p̄r. B p̄r VD || asimus B || 15 agebat A || haec V || sententiam] *post hoc vocabulum duo folia desunt in* A; *cf. ad p. 400, 2* || libius BVD || 16 consectatur D || 17 ⟨et⟩ seueritatem (et *del.*) V || putat D || aiebant militiaden rethorem BV || 18 επι τον BV || δεξιὸν] *Hertz, Mg;* αεξιον BV πλησίον *man. rec. in* T *(vg),* πλεῖστον *Schg,* λεξικὸν *Bs* || ἐπὶ τῶν λέξεων *He; cf. M. Haupt opusc. 3, 598* || αααινονται BV || tammen V || 19 spei] E; speciae B speciei VD || habundantia B

habent furoris, sed plus et corporis; semper autem ad sanitatem
proclivius est quod potest detractione curari; illi succurri non
27 potest, qui simul et insanit et deficit. sed ne hoc genus furoris
protegere videar, in Flaminino tumidissime dixit MVRREDIVS: prae-
torem nostrum in illa ferali cena saginatum meretricis sinu ex-
citavit *ictus* securis. et illud tetracolon: serviebat forum cubiculo,
praetor meretrici, carcer convivio, dies nocti. novissima pars sine
sensu dicta est, ut impleretur *numerus; quem enim sensum habet:
'serviebat* dies nocti'? hanc ideo sententiam rettuli, quia et in
tricolis et in omnibus huius generis sententiis curamus, ut nu-
merus constet, non curamus, an sensus. omnia autem genera cor-
ruptarum quoque sententiarum de industria pono, quia facilius,
28 et quid imitandum et quid vitandum sit, docemur exemplo. ecce
et illud genus cacozeliae est, quod amaritudinem verborum quasi
adgravaturam res petit; ut in hac controversia LICINIVS NEPOS
dixit: reus damnatus est legi, perit fornici. et illud, quod SENIA-
NVS dixit, habet sui generis insaniam: cum diceret nocte non
debere sumi supplicium, post longam descriptionem con*clusit:
29 nam* tunc ne victumae quidem occiduntur. et ad hanc contro-
versiam Graeci porrexerunt manum. dixit in hac NICETES: ὡς

BVD 1 sed] **E**; et **BVD** || 2 detractione] **TD**; detractatione (-nem **B**) **BV𝔗** || 3 et sanis et defecisset ne **B** || 4 flamminio **B**, Flamininum *Schg (cf. ad p. 392, 17* || . p̄ r̄. **B** pr̄. **VD** || 5 in *del. Mg* ferari **B** | caena **VD** || excitavit] *Bs;* excitabit **BV** excitabitis **D**, excitat *Gz* || 6 ictus securis] *Novák, Gz;* successuri **B** succes//suri (e *corr. ex* i *et* r *eras.*) **V** occisuri **D**, securis *Bs,* succussus (*vel* succussa) securis *Mg, fort.* sonus securis *Novák* || tetraconlo **V** cetracolo **D** || 7 . p̄ r̄. **B** pr̄. **V** || conuio **B** || dies nocti] *cf. Sen. Agam. 36* 8 ⟨in⟩impleretur **BV** || numerus *add. Bs; verba* quem . . . serviebat *(v. 9) add.* **E** || 9 rectuli **B** retuli **D** || 10 tricollis **D** | 11 an] ut **E** || 13 et] **E**; est **B** *om.* **VD** || imittendum **B** | vitandum] **DE𝔗**; uitandum **BV** || ducemur **V** | 14 et certe illud **D** || catozeliae **BV** | ammaritudinem **B** amaritudine **D** || 15 adgravaturam] *Bs;* adgraua **BVD** | 16 lege **D** || periit **VD** || fornici (n *corr. ex* m) **V** | 17 noc 18 discriptionem **BV** | *conclusit: nam] cum **BVD**, conclusit: *Mg,* ⟨con quin *Gz* || 19 *tunc] *Gz;* nunc **BVD**, noctu *Mg,* nocte *Ml, Sander* nunc . . . occidantur *Bs* || de uictum equidem **BV** demum uictimae qui 20 apposuerunt **D** || hanc **D**[1] || niceces **B**

δ' ἤκουσαν, ὅτι συμπόσιόν ἐστιν, ἤριζον. Evctemon dixit: πάντες ἐνόμιζον, ὅτι ἐλέλυτο. Glav||cippvs Cappadox, cum cenam luxuriosam descripsisset indignam maiestate praetoris, adiecit: διηγήσομαι νῦν καὶ τὸν κῶμον. hoc idem elegantius dixit Adaevs, cum descripsisset cenam nocturnam: ὡς ἐρωτικὸς ὁ κῶμος! Nicetes dixit: 'οὐδέποτε τεθέαμαι ἀναιρούμενον'. ἂν ἡ πόλις εὐτυχῇ, οὐδὲ ὄψῃ. Artemon eodem loco aliam dixit sententiam: 'οὐδέποτε τεθέαμαι ἀναιρούμενον'. γύναι, οὐ κώμου δέησις. Glycon dixit: ὡς δὲ ἀπηγγέλη τοῖς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ · 'πότος ἐστὶ καὶ ἑταίρας δέησις', ἀνέκραγέ τις τάλας · ἐμὲ ἄπαγε, ἐγὼ γὰρ ἀδίκως κατεκρίθην.

III.

Per vim metumque gesta ne sint rata.
Pacta conventa legibus facta rata sint.
Expositum qui agnoverit, solutis alimentis recipiat.

Quidam duos filios expositos sustulit, educavit. quae-

BVD 1 δ'] a BV || ἤκουσεν *Schg* || ϲυλλποϲιον BV || ἤλπισεν *Schg*, ἤριζεν *Linde* || eutemon VD || ἐνόμιζον, ὅτι] *Bs;* θμονzον οπ BV || 2 ἐλέλυτο] *Thomas;* εϲλτο (ϲλτο *in ras. scr.* B) BV, σεσῷτο *Bs*, ἐπαίσατο *D. Volkmann*, σέσωται *Buschmann*, ὤνατο *Gz*, σιγήσοιτο *Linde*, ἐσέσωτο *Morgenstern, fort.* *σέσωτο || capradox B capadox V || caenam VD || rescripsisset B || 3 maiestatem BV || praetoris] . pr̄. B pr̄. V p̄r̄ D, *fort.* imperii (*vel* populi Romani) *Kss* || adiciet B || διηγήσομαι νῦν] *(Bs);* αιηγ (αιντ V) ηcομι νιν BV διηγήσομαι ὑμῖν *man. rec. in* T *(alia manus* νῦν *sup.* ὑμῖν *scr.) (vg)* || 4 καπον κωλλον BV || addeus BVD || 5 cedam B caenam VD || κωμοϲ B κωλλοϲ V || 6 τεθθααιαι (-lai V) BV || αναιρογλλθνον B || ἂν ἡ πόλις] *Bs;* αν η πολϲ BV || θγτγχη ογλθ οψη BV || 7 dicam D || ογλθποτθ τεθθαλλαι αναιρογλλθνον BV || 8 κώμου δέησις] *Bs;* τωλλνογ αθιϲιϲ (-sic B) BV || clicon BV glicon D || δὲ *ἀπηγγέλη τοῖς] *Bs;* αθ απηνγηλη οιϲ BV || ἀπηγγέλθη *Bs, fort.* ἀπήγγειλε *Gz* || εν γω αθϲλλωτηριωρ BV || 9 πότος] *Bs;* ποгοϲ BV || θϲϲι και BV || ἑταίρας] *Kss;* εταιρακ BV || δέησις] *Vsener;* αηθϲιο BV, κλῆσις *Kss* || ἀνέκραγέ] *man. rec. in* T *(Kss);* θνθκραгθ (-гē V) BV || τιϲ ταλαϲ θμθ (θλλθ V) απατθ (παπατθ V) θτω ραρ BV || 10 ἀδίκως κατεκρίθην] *Bs;* αλικωο καταιгριτθν BV || ⟨thema⟩ per D^2 || metumque] E; utique BVD; *cf. p. 240, 19* || 13 rata *om.* BVD *ld.* Eτ || 14 agnouerint *(post.* n *del.)* salustis salumentis recipit B || 15 sulisse ducauit . querenti B

renti patri naturali pollicitus est se indicaturum, ubi essent, si sibi alterum ex illis dedisset. pactum interpositum est. reddit illi duos filios, repetit unum.

1 Arelli Fvsci patris. Aecum est, ut cum alienis dividamus liberos, quos non dividimus cum matri||bus? si alterum nobis abstuleris, utrumque habebis. quid faciam? utrumque genui, utrumque desideravi, pro utroque pactus sum. Albvci Sili. Vna nati sunt, una expositi, una educati; redditi potissimum distrahentur? distraxit illos Fortuna aliquando *a* parentibus, numquam
2 ab ipsis. misereminі, iudices: gravis indiciva est. Ivni Gallionis. Duos exposui, quia alterum eligere non poteram. periclitor, ne, qui cum duobus liberis in iudicium veni, sine ullo revertar; nam, quem perdam, eligere non possum. causa pacti mei fuit, ut haberem filios, consummatio, ut perderem. pro filiis tibi debeo, non filios: pete quantum vis pro disciplinis, inputa quantum vis pro alumentis; licet plus petas, dum *ne* minus reddas. maiores nostri viderunt, quam effusa esset indulgentia pro suis timentium, quam parata quidquid posceretur dare; itaque pro patre lex cum edu-
3 catore pacta est. non potui obligari de eis, qui in mea potestate non erant. si ex aequo dividimus, habeatur utriusque ratio:

BVD 2 si *om.* B || illis *corr. ex* illos V | 3 reddidit VD || duos] E; suos BVD || 4 e(ae D)quum VD || alienis] D^{2}Eτ; alternis BVD^1, alteris *Bs* | 5 quos non] VDτ; quorum B | nobis] *Gz;* non BVD, nunc *Schg; cf. p. 397, 2* || 6 abstulerit B *(Mg)* abstulerim VD || habebit *Mg* || 7 utrumque B || 8 distrahentur] *Gr (cf. p. 397, 2 et 7);* distrahuntur BVD, distrahantur *Bs; cf.* E || 9 a *add.* E || 10 miserem . B miseremi V || indiciva] *M. Haupt opusc. 3, 444 (cf. Bergk phil. 1870, 328);* iudie iuua BVD^1 inuidia D$^2\tau$ *(vg),* indicis vis *Bs,* indicina *Vahlen* || iudices: . . . (*fort.* partus) vis individua *Mg* || callionis BV || gravis invidiae est luna Laconica *R. Unger progr. Friedlandiensis 1868, 23* || 11 qui BVD || 12 cum] tum B || 14 consummatio ⟨erit,⟩ *Schg* || filis B || 16 lumentis B alimentis VD | ne minus] minus BVD, *fort.* plus *Mg* | 17 runt] D$^2\tau$; inciderunt BVD^1 || essent B || suis *corr. ex* sun B || 18 parat B || quid BVD | dere B || lex] *Frob (cf. Thomas sched. cr. 10);* lex ⟨non⟩ BVD, ⟨nostra⟩ *Schg,* lex ⟨iam⟩ *Bs,* lex ⟨hoc⟩ *Gz* || lex, ⟨non⟩ pro educatore facta *treius (Fb)* || 19 de] pro D^1 || 20 non ⟨e non⟩ erant B || *fort.* dividemus habeatur] τ *(Bs);* at(ath V)eatur BV at habeatur D, *fort.* ante par

habeam ego tamdiu duos, quamdiu tu habuisti. nolite timere, pueri, non diducam vos: aut utrumque habebo aut neutrum. in auctione fratres quamvis hostilis hasta non dividit; plus quiddam est geminos esse quam fratres, perdit uterque gratiam suam, nisi cum altero est. Fvlvi Sparsi. Ignoscere mihi adversarius debet 4 meos retinenti, cum ipse alienos concupiscat. repetit quos adhuc habuit, retineo quos modo agnovi. agnitio dividet quos iunxit etiam expositio? Cor||neli Hispani. Dic, uter obsequentior sit, uter indulgentior. 'uterque *aeque*' inquis. miraris, si tam pios dividere non possum? omnia pro filio paciscor praeter filium. Votieni 5 Montani. Ego vero ne patrocinium quidem habebo: si tam facile liberos remitto, libenter exposui. reddere est istud liberos an eripere? utroque modo perdendi erant, vel paciscenti vel neganti. pactus sum flens, tremens, tamquam cum exponerem. Cesti Pii. Ne dividerem filios, una exposui. iste quoque duos sustulit, qui tantum uno contentus est. iterum cogor exponere.

Contra. Ivni Gallionis. Expeditae partes vestrae sunt: utrum- 6 que potestis ex hoc iudicio patrem dimittere. Mentonis. Iste adsuevit carere liberis, *ego,* etiamsi unum accipiam, tamen necesse est torquear: duobus adsuevi. quid*quid* umquam commisi — et habes domi, quos de me interroges —, nihil umquam sine illis feci nisi indicium. vim vocas, quae te patrem fecit? sine herede ero, qui paulo ante habui filios duos tales, ut ex illis vel unus

BVD 5 ignoscere (*prius* e *corr. ex* o) B || 6 neos V || quos] *Bs;* quod BVD || 7 *priore loco* quod VD || iuncxit BV || 8 expositio] D*τ*; inpositio BV || 9 aeque *add. Gz* || inquis] in his BVD || tam pios] *Mg;* tam bios B tam os V tam meos D*τ*, iam meos *vg,* tam binos *Bs,* geminos *Ml,* tam bonos *Otto, fort.* tam dubios *Gz* || 10 uotienim B || 11 habebo] *Schg;* habeo BVD || 13 paciscenti] *τ et cod. Vatic. Schotti;* paciscent BV pacti essent D || negati D || 14 cum *corr. ex* non V || certi B || 17 *contra . .] iuni gallionis contra BVD || 18 mentionis BV || adsuebit (i *corr. ex* a V) BV || 19 ego *add.* E *et cod. Vatic. Schotti* || unum] D*τ*; uno BV || 20 quidquid] *R. Wachsmuth;* quid BVD, *fort.* *<si> quid || commissi B || 22 herede ero] *Bs;* herede he(hae VD)rere (reo *τ*) BVD*τ*, heredem habere <me> *Schg,* heredem <me> habere *D. Volkmann* || 23 ante *om.* BV

quoilubet satis sit? Pompei Silonis. Videte, quam modeste agam: 7 ego sustuli, ego educavi, ego reddidi; iste eligat. Vibi Rvfi. 'Salvi sunt' inquam 'liberi tui'. post hanc vocem meam iste me osculatus est. Passieni. Cedo mihi tabulas testamenti: plures in testamento habeo quam in pacto. hoc testamentum delere non cogito; si meos filios heredes facere non possum, tuos faciam. preces meas ad filios transferam; hoc enim nomen licebit, puto, mihi usurpare, dum litigo. Arelli Fvsci patris. || Fertis hoc, optimi iuvenes? ego vos expositos sustuli, ego educavi, ego aegrotantibus adsedi, senem me fecistis et relinquitis? Argentari. In ista vi duos filios perdidi.

8 Divisio. Latro sic divisit: *an* in re vis aut necessitas sit. nulla, inquit, vis est; arma lex et vincula et ultimum periculum conplectitur, quorum nihil fuit in tua persona. ille ait: vis est et necessitas, ubi, velim nolim, subcumbendum est mihi. fuit autem necesse mihi; non enim poteram habere alterum filium, nisi alterum promisissem. respondetur: primum non est vis, ubi aliquid expediendae rei causa patiendum est, sed pactio: tamquam non possum domum habere, nisi hanc emero; nulla alia venalis est; hanc occasionem vidit venditor et premit. non tamen hanc emptionem rescindes, alioqui in infinitum calumnia excedet. *deinde* dicit alius: necesse mihi erat. tibi necesse? carere primum etiamnunc poteras; deinde et alia via poteras invenire, sperare alium indicem. an aliter invenire non poteras? ergo hoc tibi plus

BVD 1 quoilubet] *Bs* (cuilubet); qui iubet **BV** quilibet **D𝔯** *(Gr)* || 3 *vocem] *A. Köhler;* uim **BVD** || 4 parsenne **B** parsene **V** || cede **BVD** || 5 *post. loco* testamentum (u *corr. ex* o) **BV** || 6 meos] in eo **B** || 8 litigabo *Ml* || 9 ego ⟨e⟩uos *(post.* e *del.)* **B** || 10 relinquistis **B** || 12 an *add. Fb* || 15 fuit] *O. Jahn;* tum **B** cum **VD**, cur *Gr* || 16 autem] esset **D**² || 18 pactio] *O. Jahn;* ratio **BVD** || tamen quam **BD** tamen quia **V**, tamquam quia *Herv* || [illegible]] *Schott;* haec **BVD** || emero] *cf. Sen. de ben. 6, 14, 3* || 20 uidet **D**² || [illegible] qui] **𝔯**; aliqui **BV** alioquin **D** || calumma **B** || 22 deinde *add. Gz; cf.* [illegible] *(v. 17)* || dicit] *Bs;* dicet **BVD**, dicat *Schg* || tibi] cur **D**² || 23 etian [illegible] etiamnum *Rom* || uita (t *del.*) **D** || 24 hoc *om.* **D**

praestiti. an, si in re vis et necessitas est, ita tantum rescindantur 9
quae per vim et necessitatem gesta sunt, si vis et necessitas a paciscente adhibita est. nihil, inquit, mea, an tu cogaris, si non a me cogeris; meam culpam esse oportet, ut mea poena sit. non, inquit; neque enim lex adhibenti vim irascitur, sed passo succurrit, et iniquum illi videtur id ratum esse, quod aliquis, non quia voluit, pactus est, sed quia coactus est. nihil autem refert, *in*quam, per quem illi necesse ‖ fuerit; iniquum enim quod rescinditur facit fortuna eius, qui passus est, non persona facientis. deinde: an ab hoc vis admota sit. tu, inquit, mihi vim admovisti, qui non aliter indicabas, quam si pactus essem. non est, inquit, admovere vim aliquid sub certa condicione promittere. si qua vis est, a te tibi adhibita est, quod exponere . . . . et ad exorandum se venisse, ut tantum patri redderet, quantum educatori superfuisset.

Pro educatore Gallio hunc colorem secutus est: se miseri- 10
cordia motum. cum viderem, inquit, orbum sine herede, dixi mihi ipse: quid avidus es? possumus duo patres esse. et dixit illam amabilem sententiam: do itaque nunc poenas misericors. Montanvs Votienvs sic coepit: si quis me videt, iudices, modo

BVD 1 an] aut **ϛ** ‖ est *om.* **VD** ‖ tantum] *O. Jahn;* tamen **BVD** ‖ a] hac **B** ‖ 3 adhibitas **V** ‖ ⟨refert⟩ mea *Vahlen mus. rhen. 13, 559 (at v. eundem ind. lect. Berol. 1881/82, 10 et Ml ann. phil. 1866, 492)*, ⟨ad⟩ me *Gz* ‖ 4 oportet esse **V** ‖ ut me ut mea sit **B** ut mea pena sit **V** ‖ 5 si passos ut (in **D**) currit **VD** ‖ inquum **B** ‖ 6 ratam **D**[1] ‖ 7 refert, inquam] *Bs;* refer(-ert **V**) quam **BVD** ‖ 8 fuerit] *Ml;* fuit **BVD** ‖ quot **B** ‖ rescinditur] **Dϛ**; rescingitur **BV** ‖ 10 tum quit **B** ‖ 12 sub] *Kss*; sum **B** cum **VD** ‖ conditione **BV** ‖ 13 *lacunam indic. Bs* ‖ exponeres *cod. Augustodunensis Schotti* ‖ exorandum] *Petreius (Fb);* exonerandum (um *corr. ex* a **B**) **BVD** ‖ se venisse, ut] **ϛ**; est (se **D**) uenisset ut (ui **B**) **BVD** ‖ quod et sponte et ad exonerandum se venisset, ut *Herv,* quod exponere ⟨tuos sustinuisti . et ait istum sponte⟩ ad exonerandum se venisse, ut *Bs,* quom exponeres ad exonerandum ⟨te⟩, si evenisset, ut *Mg, fort.* quod spondere ita ad exorandum me sustinuisti, ut *Gz* ‖ *fort.* redderetur *Gz* ‖ 15 prae ducatore **B** ‖ 16 herede] **Dϛ**; heredem **BV** ‖ dixi] *Gr;* dixit **BV** ⟨esse⟩ dixi **D** ‖ 17 mihi] modo **D** ‖ qui **V** ‖ es] *Bs;* est **VD** ‖ duos **V**[1] ‖ dicit **BV** ‖ 18 illem **B**[1] ‖ do] *Bs;* da **BVD** ‖ penas **BV** ‖ *fort.* misericordiae *Ml* ‖ 19 sic] si **BV** ‖ videt] *Kss;* uidit **BVD**

duorum liberorum patrem, nunc solitudine periclitantem, certum
habeo, dicit crudelem indicem. et summisse cum adversario egit:
rogavit, ut altero contentus esset; et illam sumpsit contradictio-
nem: nescio, inquit, utrum *eligam,* et dixit: mihi crede, qui illos
optume novi: utrumvis elige; ideo sic pactus sum, quia nihil in-
11 tererat. Hispo Romanivs erat natura, qui asperiorem dicendi viam
sequeretur; itaque hoc colore egit, ut inveheretur tamquam in
malum patrem et diceret crudeliter exponentem, perfide reci-
pientem. in hoc, inquit, repetit, non quia habere vult, sed quia
eripere; ‖ irascitur mihi, quod educavi, quod indicavi. et cum
descripsisset saevitiam exponentis, adiecit: etiamnunc mihi videtur
eiusdem animi, eiusdem duritiae, quia nihil putat se debere ei,
qui liberos suos educavit. durus est pater, crudelis est; nolite
credere ex illa feritate tam subitam mutationem. sinite me in
filio uno non experiri. dixerat *CESTIVS* in hac controversia in
illa quaestione, qua dicebat se *non* [ne qua] vim adhibuisse: quid
ergo? quis adhibuit vim? tu tibi. non est, quod dicat aliquis:
quis sibi ipse vim adhibet? solet fieri; ecce ego ipse mihi nocui.
et illud dixerat: placet mihi in inritum revocari quae gesta sunt.
12 quid do, ne indicaverim? Argentarivs dixit ex altera parte mise-
riorem se nunc esse, quam cum ignoraret suos; et cum tormenta

CD 1 sollicitudine **BV**, ⟨in⟩ solitudine ⟨et⟩ *Schg* ‖ 2 egit] *inde ab hoc vocabulo rursus incipit* **A** ‖ 3 esset] **Dτ**; est **C** ‖ 4 eligam *add. Gz* ‖ 5 optum **A** optime **D** ‖ 6 Romanius] *Bs;* romanus **O** ‖ naturam **AB** ‖ 8 exponentem] **Dτ**; eaponentem **C** ‖ recupientem **VD** ‖ 9 qui eripere **AB** ‖ 10 *prius* *quod] quod ⟨duos (duo **B**)⟩ **O**, *fort.* quod ⟨vos⟩ *Kss,* quod ⟨suos (*vel* eos)⟩ *Gz* ‖ indicavi] inducaui **A** ‖ 11 discripsisset **B** ‖ seuitia **AB** seuitiam **V** ‖ etiamnum **C** ‖ 12 anime **B** ‖ duritiaet **A** ‖ 14 feritatem tam subita **AB** ‖ sinite] **Dτ**; sinitae **C** ‖ me *om. vg (Mg)* ‖ 15 filio uno] *(Bs);* filuminu **AB**, uno filio *vg,* infidum illum *O. Jahn,* filio illum ⟨uno⟩ *Mg* ‖ non *om.* **VD** ‖ experiri (*post.* i *corr. ex* e) **V** ‖ Cestius *add. Bs; cf. p. 401, 3* ‖ in illa questione **AB** ill[illegible] (*sic* **D**^{2} hanc **D**^{1}) quaestionem **VD** ‖ 16 non vim] *Novák;* nequą uim **AB** quaquam **VD**^{1} nequaquam uim **D**^{2} *(vg)* uim nequaquam **τ** ‖ 17 dicas **D** ‖ quis] *Bs;* alios **A** alio **B** alium **VD**, alius *Konitzer* ‖ 18 *priore loco* ipsi 19 dixit **D** ‖ gesta sunt] gestas **V** ‖ 20 quid do, ne] *Bs;* quod done **A**[illegible] quod **VD** ‖ 21 ignorares **AB**

paterni animi descripsisset, ait: etiamnunc pacisci volo. quid do,
ne liberos meos recipiam? quid do, ne agnoverim? indignabatur
Cestius detorqueri ab illo totiens et mutari sententias suas. quid
putatis, aiebat, Argentarium esse? Cesti simius est. solebat et
Graece dicere: ὁ πίθηκός μου. fuerat enim Argentarius Cesti audi-
tor et erat imitator. aiebat invicem: quid putatis esse Cestium
nisi Cesti cinerem? et sic solebat iurare: 'per manes praecep-
toris mei Cesti', cum Cestius viveret. omnibus autem insistebat 13
Cesti vestigiis: aeque ex tempore dicebat, aeque contumeliose
multa ‖ interponebat; illud tamen optima fide praestitit, cum uter-
que Graecus esset, ut numquam Graece declamaret *et* illos semper
admiraretur, qui non [fuerunt] contenti unius linguae eloquentia,
cum Latine declamaverant, toga posita sumpto pallio quasi persona
mutata rediebant et Graece declamabant; ex quibus fuit Sabinus
Clodius, in quem uno die et Graece et Latine declamantem
multa urbane dicta sunt. dixit Haterius quibusdam querentibus 14
pusillas mercedes eum accepisse, cum duas res doceret: numquam
magnas mercedes accepisse eos, qui hermeneumata docerent.
Maecenas dixit: Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης, ποτέροισι μετείη. Cassius
Severus venustissimam rem ex omnibus: qui, *ab* auditione eius
cum rediret, interrogatus, quomodo dixisset, respondit: male ⟨καὶ

CD 1 quid *corr. ex* quod **V** quidem **D**¹ ‖ 2 *prius* ne] *Schg;* ut **O** ‖ agnoverim] **AD**²**τ**; agnouerit **BVD**¹ ‖ 3 certius **B** ‖ multari **AB** ‖ 4 agebat **AB** ‖ argentarius **VD** ‖ Cesti simius] *Fb;* cestissimus **A** cestissimius *(prim.* s *sup. v. scr.)* **B** certissimum ius **VD** ‖ 5 o ΠΙΤΕΚΟC ΑΑΟΥ **C** ‖ 6 immitator **A** mitator **D** ‖ 9 uestigis **C** ‖ contumeliaeose **A** contumeliosae **BV** ‖ 10 illum **O** ‖ obtima **A** ‖ fidem **AB** ‖ 11 declararet **AB** ‖ *et *add. (fort.* et *om. et v. 11* *admirabatur *scrib. est)* ‖ 12 admiraretur] **Dτ**; admiraret **C**, damnaret *Mg* ‖ fuerunt *del. Gz, Mg;* essent **D**¹ ‖ contenti] **Dτ**; contempto **AV** contempti **B** ‖ aeloquentia **AB** ‖ 13 *fort.* ⟨qui⟩ cum *Bs,* ⟨ac⟩ cum *Kss* (*retento uterque* fuerunt *v. 12*) ‖ persona] **Dτ**; personam **C** ‖ 14 orece **AB** grece **V** ‖ dedamabant **A** ‖ 16 dictae **B** ‖ Haterius] **E**; aterrius **C** atterius **D** ‖ quaerentibus **V** ‖ 18 ermeneumatta **O** ‖ docerent] **Dτ**; doceret **C** ‖ 19 mecenas **ABD** metenas **V** ‖ *Hom. E 85* ‖ ΤΥΔ(-D **A**)ΕΙΑΕΑΑ (-ΕΜ **V**) Δ (a **A**) ΟΥΚ ΑΝ ΓΝ(Ν *corr. ex* ΠΙ **A**)ΟΙΝC ΠΟΤΕΡΟΙCΙ ΑΑΕΤΕΙΝ **C** ‖ casius **B** ‖ 20 uenuntissimam **B** ‖ ab *add.* **E** ‖ 21 *verba* καὶ κακῶς *add.* **E**

χακῶς⟩. Glycon dixit: ἂν ἀμφοτέρους μοι μὴ ἀποδῷς, ἀπολέσεις αὐτῶν τὸ δίδυμον. Gallio autem elegantissime dixit a parte patris, cum ultima per testamenti figuram tractaret: quandoque ego mortuus ero, tunc mihi heres sit: vis interrogem, uter? Triarivs dixit a parte educatoris: ergo ego tollere potui, educare potui, tacere non potui?

IIII.

Qui patrem pulsaverit, manus ei praecidantur.

Tyrannus patrem in arcem cum duobus filiis || accersit; inperavit adulescentibus, ut patrem caederent. alter ex his praecipitavit se, alter cecidit. postea in amicitiam tyranni receptus *est*. occiso tyranno praemium accepit. petuntur manus eius; pater defendit.

1 Cesti Pii. Felicior essem, si plures reos defenderem. Triari. Haec vulnera, quae in ore videtis meo, postea feci quam dimissus sum. Ivni Gallionis. Gratias ago filio, quod me non reliquit solum tyranno. quod manus illius *pass*us sum, ego iussi; itaque crimini meo adsum. 'amicus' inquit 'tyranni fuit'. age, hoc tantum filius meus in arce simulavit? procumbo ad genua vestra, iudices, ille contumax, qui cum vapularem non rogavi.

CD 1 clycon **C** || ᴀɴ ᴍφ(ᴀᴀᴀφ **AB**)ᴏᴛᴇᴘᴏʏᴄ ᴍᴏɪ (ᴀᴀᴏɪ **B**) ᴍʜ (ᴍɴ **A**) ᴀπᴏᴀωᴄ ᴀɴᴏᴀ(-ᴧ **V**)ᴇᴄᴇɪᴄ ᴀʏᴛωɴ (-ᴛᴀɴ **A**) ᴛᴏ ᴧɪ(ᴅɪ **A**)ᴀʏᴍᴏɴ **C** || 3 ultima per] *Bs;* ⟨ut⟩ ultimam par (parte **B** parte *rad. corr. ex* partem **V**) **C** ⟨in⟩ ultima parte **D** ultimam per **τ** || quandocumque **τ** || ego] *om.* **A** ergo **V** || 5 educcatoris **A** || 8 ⟨thema⟩ qui **D**[2] || plus haberit manus si **AB** || 9 carcerem **A** || filis **C** || accersit] *cf.* **E**; arcersit (-siit **VD**[1]) **O** arcessiit **D**[2] || 10 adulis(adoles **A**)centibus **AB** adulestibus **V** || cederent **C** || aliter **B** || 11 iis **D** || praecitaui amiti(-ci **B**)tia **C** || 12 acceptus **D** || est *add.* **E** || 13 petentur **V** || 14 triar. 15 in hore **AB** || dimissum iuni **AB** || 16 gallianis **A** || ago *corr. ex* egc 17 passus sum] *Otto;* usum **CD**[2] sunt **D**[1], ausae sunt *Schg, fort.* sensi *Kss* || m (*fort.* manibus *Ml*) illius caesus sum *O. Jahn, Ml, fort.* manu ille usus in ⟨est⟩ *Gz* || iussit **A** || 18 tyrranni (*prius* r *del.*) **V** || age] an *Petreius*

MVSAE. Occisus est tyrannus; a quo putatis nisi ab eo, qui patrem 2
pulsare [non] poterat? praecidetis tyrannicidae manus? quid hoc
est? integer tyrannus iacet. praecisas tyrannicidae manus arci
praefigite. non vindicem filium, propter quem ne a tyranno quidem
inpune vapulavi? postquam occupavit arcem, secuti sunt illum
homicidae, secuti venefici, secutus quisquis patrem pulsare po-
terat. necesse fuit patrem caedere, tam hercules quam necesse
fuit spoliare templa, virgines rapere. si talis erat filius meus,
qualem describitis, nescio, cui magis expedierit tyrannum vivere.
aiebam: fili, fortius feri; tyrannus spectat. o quantum istis de-
bemus manibus, || per quas iam nihil necesse est! occidit tyran-
num: sic huius iratae manus feriunt. cum occideret tyrannum,
aiebat: 'frater te ferit, pater ferit'. sic feriunt qui volunt. tecum,
fili inconsideratae pietatis, queror: validius patrem cecidisti quam
iussit tyrannus. iratus iacenti ipsas cadaveris manus in me in-
gessi. FVLVI SPARSI. Tales fuerunt, ex quibus posset alter ty- 3
rannum contemnere, alter occidere. IVLI BASSI. Conpressas fili
manus in os meum inpegi, caedentem consolatus sum. PORCI
LATRONIS. 'Caede' inquit 'patrem'; dum ego neglegens sum,

CD 1 *verba* occisus . . . pulsare poterat? *(v. 2) post* vapulavi? *(v. 5) transp. Gz* || tyranus **A** || 2 non *del. Bs* || qui **B** || 3 integer tyrannus] **E**; inter tyrannos **O** || praecisas] *Bs;* praecisa **O** || tyrannicida **O** || 4 praefigite] *Bs;* praegitae **O** praeditae *corr.* **D**¹ || ne **VD** || ne a] mea **AB** || 5 uapulabis **AB** || *verba* postquam ... rapere *(v. 8) hoc loco del. et in § 8 post* intercessit. *(p. 407, 2) ponenda esse cens. Bs* || eum **D**¹ || 6 omicidae **B** || sicuti **AB** || venefici] **Dτ**; benefeci **C** || secuti **D** || 7 caedere] **E**; cederet **C** caederet **D** || 8 rapere] **E**; parere **O** parcere **τ** || *post* rapere *in* **O** *sequuntur verba* aiebam . . . spectat, *quae in v. 10 transposui; haec post* vivere *(v. 9) inser. R. Wachsmuth* || 10 *aiebam . . .] *cf. ad v. 8* || agebam **AB** || filius **VD**¹ || *verba* o quantum . . . necesse est! *(v. 11) ante* necesse fuit *(v. 7) inserenda esse existimat R. Wachsmuth* || 12 sic huius] **Dτ**; si cuius **C** || 13 te ferit] *Bs;* te fecit **AB** te interficit **VD** || pater ⟨te⟩ *Ml* || 14 quaeror **V** || languidius *He* || occidisti **AB** || 15 iusit **B** || iacent **B** || cadaueras **A** || manus *bis scr.* **O** *alterum del.* **τ**, inanimis manus *Gz* || *verba* in me . . . contemnere *(v. 17) om.* **B** || ingressi **AVD**¹ || 16 fulbi **AV** || 17 conprensas *Gr* || 18 credentem **AB** cedentem **VD**

occupavit *praecipitare* se ex arce filius. hoc non est patri parcere, sed sibi. dura, fili; ad tyrannum tibi per patrem eundum est.

4 Blandi. Vt vidi tyrannicidam ex arce descendentem, nihil prius quam manus osculatus sum. tenent ecce cruentum tyranni caput; nunc illas praecidite. Pompei Silonis. Vtrum ex filiis meis *magis* probatis? alter se occidit, alter tyrannum. nemo ius habet in istas manus, meae sunt; istae etiam cum tyranno servirent mihi paruerunt. ita mihi superstite filio mori liceat, ut ego illum, qui mori maluit, parricidam vocavi. Arelli Fvsci patris. Rogo vos per securitatem publicam, per modo restitutae libertatis laetitiam, per coniuges liberosque vestros. nemo tam suppliciter audit me rogantem cum vapularem. quam languidae caedentis manus erant! non putarem illum posse tyrannicidium facere. istae mihi salutares porrexe||runt cibos, istae potiones; numquam tamen indul-

5 gentiores sensi manus, quam cum me caederent. Votieni Montani. 'Pereat' inquit 'potius'. cum sint, qui tam fortiter loquantur, vix inventus est, qui tyrannum occideret. fili, fortius, inquam, feri, ne nos colludere tyrannus intellegat. suspensas leviter admovebat manus; filius simulabat ictus, pater gemitus. si qua est fides, iratus filium extuli, quod me non ceciderat. necessitas magnum humanae inbecillitatis patrocinium est: haec excusat Saguntinos, quamvis non ceciderint patres, sed occiderint; haec

CD 1 occupavit praecipitare] *Bs;* occupauit O praecipitauit ꞇ *(vg),* occupavit ⟨occasionem, praecipitavit⟩ *Gz; cf.* E || *fort.* *occupavit se ex arce ⟨praecipitare⟩ || 2 meumdum C || *post* est *in* O *sequuntur verba* tenent . . . praecidite, *quae in v. 4—5 transp. Bs* || 3 uidit AB || arce *corr. ex* erce B || descendentem] Dꞇ; descendum A descendendum BV || 4 tenent . . .] *cf. ad v.* 2 || terrent ꞇ || 5 nupcillas V || precipite B || filis AB || magis *add. Gz* || 7 mae AB maee V || etiam⟨nunc⟩ (nunc *del.*) D || tyrannum V || 9 uocauit C *corr.* V¹ || 10 *prius* per *om.* AB || restituet AB restitute V || laetitia V || 11 coniuies A || audite AB audiit VD || 12 languido (-de B) AB || cedentis C || 13 ı *Bs;* putarent AB putares VD || illam B illas VD || posset V || 15 u(non tam A || 16 pereant D || cum] qui V quam D || sit AB sunt ꞇ || *f* qui . . . loquatur *(Kss)* || 19 ⟨oculos⟩ manus (oculos *del.*) D || genitus *corr. ex* que A || 21 infelicitatis E || 22 occiderint] D²E; occideru-

excusat Romanos, quos ad servilem dilectum Cannensis ruina conpulit; quae, quidquid coegit, defendit. ille quoque mihi *non* pepercisset, si unicus fuisset. ille me fratri relinquebat: *relinqueret* hic tyranno? 'etiamnunc' inquit 'in facie tua vulnera apparent'. fili, nocet tibi, quod tam cito occidisti tyrannum. Mentonis. Quaeritis, quis haec fecerit vulnera? ille, cuius in funere me cecidi. ita mihi libero et vivere contingat et mori, ita oculos meos fili manus operiant, ut ego inter liberos meos fortior steti.

Ex altera parte. Arelli Fvsci patris. Tamdiu cecidit patrem, 6
donec placeret tyranno satelles. quid? tu tyrannicidium facere non potes, nisi in parricidio exercueris manus? 'pater' inquit 'adest'. malo; non enim tantum patrem, etiam patronum cecidisti. Ivli Bassi. Quoniam usque eo saeculum mutatum est, ut parricidae pater adsit, nos istius ‖ advocationi *non* adsumus. defendit quamvis nocentem: ecquid agnoscitis indulgentiam? illius est pater, qui maluit perire quam patrem caedere; infelix causam suam cum patre iungebat. exclamat iste: nihil illi mandavi; ego tibi et pro illo satis faciam? 'ut validius caederem, pro re publica' inquit 'feci'. vis tu pudorem habere nec inputare idem *et* rei

CD 1 romanus **AB** ‖ que **A** quae **B** ‖ canensis **C** ‖ 2 que **AB** quie (i *del.*) **V** ‖ non *add. Fb* ‖ 3 pepercisset] *Herv;* per(pe **V**)percit sed **O** ‖ fuisset] **Dτ**; fuisses **C** ‖ relinquebat: relinqueret] *R. Wachsmuth;* relinquebant (-bat **VD**) **O** reliquerat **E** ‖ 4 faci **AB** fecit **D** ‖ 5 apparerent **AB** ‖ 6 ille] **D**²**τ**; illa **O** ‖ in⟨in⟩ **D** *corr.* **D**¹ ‖ 7 cecidit (t *del.*) **V** cecidi ⟨manus⟩ **D**² ‖ 10 arellius **A** arellii **VD** ‖ 11 donec *bis scr.* **B** ‖ setelles **AB** ‖ tu *bis scr.* **O** ‖ fecere **A** ‖ 12 patricidio **V** ‖ 13 adest *corr. ex* atest **B** ‖ patre **A** ‖ cedisti **AB** occidisti **D** ‖ 14 usque *om.* **VD** ‖ scelerum **D** ‖ mutatum] *Bs;* putatum **C** peruentum **D** ‖ ut *om.* **C** *add.* **Dτ** ‖ 15 nos] *Bs;* non **O** ‖ aduocationi (ni *corr. ex* ne) **A** ‖ *non adsumus] adsum **AVD** adsumus **B**, desumus *Thomas* ‖ defendit ⟨enim⟩ **D** ‖ 16 haecquid **B** etquid **V** ‖ adnoscitis **AB** ‖ 17 est pater] frater **VD** *(vg)* ‖ cedere (-rae **B**) **C** ‖ infelix ⟨est, quod⟩ *Schg* ‖ 18 patre] *Gz;* fratre **O**, fratre ⟨non⟩ *Schg* ‖ 19 pro illos **AB** ‖ caederem] *Schg;* cederet **C** ⟨inquit⟩ caederet **D**; *cf. Vahlen mus. rhen. 13, 559* ‖ re publica] **Eτ**; rem . p̄r. **C** rp **D** ‖ 20 nec] ⟨est⟩ nec **AB** ‖ et *om.* **O** *add.* **E** ‖ rei publicae] reip' **C** ṙ. p. ⟨quod⟩ **D** *(vg)*

publicae et tyranno? 'pater' inquit 'mihi adest'. at mehercules frater non adesset. habuisti, quod tyranno iactares: frater maluit mori. quisquis caedendus erat saevius, isti tradebatur. 'tyrannum'
7 inquit 'occidi'. at patrem quantulo minus quam occidisti? Pompei Silonis. Gaudeo in subselliis istius esse patrem. quomodo enim aliter efficere potuissem, ut vulnera eius videretis? nunc multum refert mea, ubi sit: ab hac parte crimen obicitur, ab illa ostenditur. gravior esse testis solet, qui a reo surgit. talis prorsus pater, quem nemo alius posset caedere, nisi *qui* amicus esse posset tyranni. *frater* perit, ne parricidium aut faceret aut videret: in illo praecipitio non minus, inquam, fratrem fugit quam
8 tyrannum. Corneli Hispani. Descendebat cruentus pater, vexato laceratoque ore vix agnoscendus; putares duos fuisse, qui cecidissent. fecit quod debebat qui patrem ceciderat: amicum occidit. Cesti Pii. 'Ego' inquit 'caesus sum; poenam remitto'. mirarer, nisi pro tam bono patre fuisset qui mori vellet. dignus est, quem in||vitum vindicetis. ecquid apud nos tantum crudeles patres vindicantur? 'pater' inquit 'iussit'. ergo frater tuus impius fuit, qui patri non paruit? si quando lente parebant satellites, aiebat tyrannus: non spectastis, quemadmodum patrem ceciderit? 'qui patrem ceciderit, manus eius praecidantur'. hanc legem moriens lauda-

CD 1 et *om.* O *add.* **Eτ** ‖ 2 quod] quoque D² ‖ tyranno] D¹τ; tyrannos (-nus V) C tyrannis D² ‖ iactaret V ‖ 3 saevius] *Gz;* que (quae V quem D) uis ⟨quisquis⟩ O, *om. Rom* ‖ isti] *Rom;* iste O ‖ cedebatur τ ‖ 4 ad AB ‖ 5 subsellis C ‖ 6 alitter AB ‖ uideritis A ‖ *nunc] non O, *fort.* ideo *Gz* ‖ 7 hac] ac BV ‖ 8 grauiores (-re A) secestis AB ‖ 9 prorsus ⟨est⟩ *Gz* ‖ qui *add. R. Wachsmuth* ‖ 10 esse] pesse (p *del.*) V ‖ frater *add. Herv; cf.* E ‖ periit V ‖ parricididium D ‖ 11 illo praecipitio] *Mg;* illa prae (pre V) cipitia O ‖ nomin A nominus B ‖ 13 laceratoque ore] *Bs;* lacerato quae (que *corr. ex* qua A) re (rae A) AB laceratoque corpore VD ‖ 14 caeciderat C ‖ 15 cesus A cessus V ‖ pena poena B ‖ 16 dignum V ‖ quem *corr. ex* quod V ‖ 17 *ecquid] qui C qu an τ *(Bs)*, itane *vg*, quid? *Otto*, , nisi *Gz* ‖ haput B ‖ uos D ‖ crudeles] crudes C ‖ 18 pater *corr. ex* frater D ‖ iussit] Dτ; iussi AV iusi B ‖ 20 spectastis] *O. Jahn;* spectatis O, spectastis, ⟨iste⟩ *Gz* ‖ ceciderit (it *corr. ex* e) ‖ 21 occiderit C ‖ *fort.* *ei; *cf. p. 402, 8*

vit tyrannus. novissime inter filium et patrem tyrannus intercessit.

DIVISIO. LATRO sic divisit: an non, quisquis patrem ceci- 9
derit, puniatur. in lege, inquit, nihil excipitur. sed multa, quamvis non excipiantur, intelleguntur, *et scriptum legis angustum, interpretatio* diffusa est; quaedam vero tam manifesta sunt, ut nullam cautionem desiderent: nam quid interest legem excipere, ne fraudi sit ei, qui per insaniam patrem pulsavit, cum illi non supplicio, sed remedio opus sit? quid opus est caveri lege, ne puniatur infans, si pulsaverit patrem? quid opus est lege caveri, ne puniatur, si quis vi patrem sopitum et subita corporis gravitate conlapsum excitavit, cum illa non iniuria, sed medicina fuerit? nondum de propria, sed de communi causa loquor. si officiose quisquis cecidit patrem possit absolvi, pro hoc animosius agam, ut dignus sit supplicio, nisi praemio fuerit. si non, 10
quisquis patrem pulsavit, puniri debet, *an hic debeat.* hanc quaestionem in partes plures divisit: an tutus sit qui tyranno iubente fecit. cogitate, quam multa ‖ tyrannus exegerit. pro publica innocentia est non licere hoc quoque tyrannis, ut nos faciant nocentes. *hoc qui cogente* tyranno fecit, miserior fuit ipso vapulante. illa non *est inpudica, quae arcessita est a tyranno; ille non* dicitur

CD 2 *cf. ad p. 403, 5* ‖ 3 *verba* divisio . . . divisit *add. Schg (sed* in has quaestiones *pro* *sic *scr.)* ‖ occiderit **A** ‖ 5 *verba* et scriptum . . . interpretatio *(v. 6) add.* **E** ‖ 6 manifestas ut **V** ‖ 7 nam] *Bs;* quam **O**, tamquam *Novák* ‖ quid] **E**; quis **AB** uis **VD** ‖ interest] inte im **V** ‖ legem] legis **D**; *cf.* **E** ‖ 8 ei *om.* **B** ‖ pulsaverit *Gz* ‖ 10 legem (-ge **V**) cauere **C**, caveri *vg* ‖ ne] non **B** ‖ 11 si *om.* **B** ‖ vi] *Kss;* ut **AB** aut **VD**^{2} *om.* **D**^{1} ‖ sopiti **A** ‖ et] aut **VD** ‖ grauitatem **AB** ‖ 12 excitaverit *Gz* ‖ 14 officiose] *τ (Herv);* efficio si **O**, efficio, ut *Bs (Mg)* ‖ *quisquis] quis qui **O**, quis⟨quam⟩, qui *Mg; cf. Konitzer Ztschr. f. d. GW. 1868, 967* ‖ caeciderit **A** caecidit **B** ‖ *verba* possit . . . patrem *(v. 16) om.* **VD** ‖ *fort.* *potest ‖ absoluit **A** ‖ 15 non, quisquis patrem pulsavit] *Bs;* quisquis (*post.* quis *del.* **A**^{2}) patrem (*haec desunt in* **VD**) non pulsauit **O** ‖ 16 *verba* an hic debeat *add. Konitzer* ‖ questionem **AV** ‖ 17 iubente] **D***τ*; libente **C** ‖ 18 quam multa] **D**^{2} *(Herv);* multa quam **O** ‖ 19 tyrannus **VD** ‖ non **O** ‖ 20 *verba* hoc qui cogente *add.* **E** ‖ tyranno ⟨iubente⟩ **D** ‖ misereor **B** ‖ 21 *verba* est . . . non *om.* **O**; ille *add. Bs, reliqua add.* **E**

sacrilegus, qui deorum inmortalium dona manibus suis tulit ad tyrannum aut qui funestas tyranni imagines inter effigies deorum
11 immortalium consecravit. an tutus sit qui patre iubente fecit. non cecidit, sed paruit. et illud dixit in narratione: stabat contumax fraterno vultu; intellexi non posse cogi a tyranno. an tutus sit qui pro patria fecit; an hic pro patria fecerit, id est: an illo iam tempore cogitationem tyrannicidi habuerit et hoc animo ceciderit, ut aditum sibi faceret ad amicitiam tyranni. MONTANVS et illam quaestionem ultimam fecit: an, etiamsi quid peccatum est,
12 tanto merito redemptum sit. GALLIO illam quaestionem primam fecit: an ultio caesi patris nullius sit nisi patris. invitum, inquit, me non vindicabis. si a quolibet alieno caesus essem et nollem agere iniuriarum, nemo nomine meo ageret. atqui nihil interest: poena maior est eius, *qui cecidit, ius idem eius,* qui caesus est. contra ait omnibus actionem dari; non enim privatam iniuriam esse, sed publicam; itaque nec taxatione defungi damnatum aut iniuriarum poena, sed manus perdere; ad omnes patres pertinere hoc exemplum, ad omnes filios, ad ipsam rem publicam: tales
13 esse qui fiant tyranni, certe qui tyrannorum amici. et ‖ ultimas fecit has quaestiones: an, si pio animo fecit, non teneatur; an

CD 1 mortalium **AB** ‖ 2 effugies **A** ‖ 3 iubenter fuit **AB** ‖ 4 caecidit **B** ‖ illudixit **B** ‖ narratione] *Kss;* narrationibus **O**, narratione patris *Gz* ‖ contumax] *Gr;* contumati **A** contumaci **BVD** ‖ contumaci frater vultu *Herv* ‖ 5 intellexit *vg* ‖ a *om.* **O** *add.* **ꞇ** ‖ 6 fecit] *Bs;* fit **AB** facit **VD** ‖ 7 caeciderit **AB** ‖ 8 sibi facere ⟨sibi⟩ (*post.* sibi *del.* **A**²) **AB** facere sibi **V** faceret sibi **Dꞇ**, sic faceret ⟨sibi⟩ *Gz* ‖ amititiam **V** ‖ 9 questionem **A** ‖ 10 questionem **A** ‖ primam *om.* **D**¹ ‖ 11 nullus **AB** ‖ inuiti **VD**¹ inuite **D**² ‖ 12 vindicabis] *Bs;* uindicauit **O** uindicabit **ꞇ**, vindicabitis *Kss* ‖ me nemo vindicaret *Herv, fort.* me nemo vindicabit *Schott* ‖ a *om.* **O** *add.* **Eꞇ** ‖ caesus] caesus ⟨sum⟩ **A** ‖ nullem **V** ‖ 13 iniuria mēmo **A** ‖ atque **D** ‖ 14 paena **A** ‖ *prius* eius ‹ eum **B** ‖ *verba* qui . . . eius *add.* **E** ‖ 15 ⟨Cestius⟩ contra *R. Wac* *cf. 10, 2, 8. 4, 12. 5, 16* ‖ 16 ne **B** ‖ taxationem **A** tacxatione **B** ‖ 17 p perdere] **ꞇ**; pedere **AB** pendere **VD**¹ praecidere **D**², *fort.* debere 19 esset **AB** ‖ amici *corr. ex* amice **B** ‖ 20 questiones **AV** ‖ pi *R. Wachsmuth*

pio animo fecerit. et illi quaestioni Latronis, 'an tutus sit qui patre volente fecit', *occurrit:* nunc, inquit, fingis in fili patrocinium, sed tunc noluisti; et adiecit: ne dixeris idem voluisse patrem, quod tyrannum. quaeritis, utri paruerit? tyrannus illum amavit, tamquam sibi paruisset. 'pater' inquit 'voluit': ita tu non tyranno tantum sed etiam patri dignus parricidio visus es? cum descripsisset impium in fratrem, impium in patrem, adiecit: tyrannum quoque tunc, cum amare deberes, occidisti.

14 Montanvs partem accusatoris declamavit et hoc colore usus est: indulgentissimum fuisse in liberos patrem; nimiam eius pietatem tyranno notam fuisse; itaque illum, qui quaereret pudicis dolorem ex inpudicitia, contumacibus ex servitute, piissimo patri tormentum quaesisse ex filiorum impietate; et induxit illum animose loquentem, qui iussus est prior patrem caedere: 'quid, si non cecidero?' inquit; 'quid facturus es? torquebis? occides? plus est quod imperas, quam quod minaris'. certamen erat in uno homine, utrum plus posset natura an tyrannus. 'caede' inquit: 'non caedo'; 'verbera': 'non ferio'. haec fratre audiente. et illud dixit: cum promitteret amicitiam tyrannus, magis praemium extimuit tyrannici imperi quam imperium. et cum descripsisset cicatrices pulsati patris et deformem adhuc faciem, dixit: ab utroque caesum putes. Montanus tamen aiebat nihil posse melius 15

CD 1 pio] *Schg;* bono **O** || sit] *Kss; om.* **A** est **BVD** || 2 patrem **V** || *fecit', occurrit] fecerit **O**, fecerit', ⟨occurrit⟩ *Mg* || fingit **O** *(Kss, Gz)* || pacinium **B** || 3 *verba* sed tunc uoluisti *(sic) bis scr.* **B** || uoluisti **C**, noluit *Kss*, noluit iste *Gz* || dixeris] *Herv;* dixerit **O** || 4 paruerat (*corr. ex* paruerunt **V**) **AV** paruerat **B** || 6 dignus *om.* **D** *(Kss)* || visus es] **Eτ**; dignus est **C** dignus es **D** *(Kss)* || 7 in patrem] patrem **AB** in patre **V** || 8 quaque **AB** || 10 partrem *(prius* r *del.)* **V** || 11 natam **A** || 12 dolorem] **τ**; colorem **O** || inpuditia **V** || contumatibus **A** || 13 et dixit **O** || animus eloquentem **A** || 14 ius it **V** || priori **AB** || 15 caecidero **B** || quid *om.* **A** || facturus extorquebis **AB** || .7 tyrannis **AB** || caede] **Dτ**; crede **C** || 18 cedo **AV** || 19 amititiam **V** || 20 extinuit **A** || 21 et formaē **V** et (haec D^{2}) forma est **D** || faciei **D** || 22 ⟨hoc⟩ Iontanus *Mg* || tamen *om.* **B** || nihil] non D^{1} || nihil ⟨hoc⟩ posse *Schg,* ⟨ut⟩ ihil posset *Bs*

dici *quam quod Marcellus Marcius dixit:* ex hac ‖ parte tyrannus iubet, ex altera lex vetat: morieris, si cecideris; morere, ne caedas. Cestivs dixit: tyrannus imperat, ut patrem caedas: non est novum. noluisti facere: laudaturum me putas? ego vero non laudo; alterius ista gloria est: tu fratrem imitatus es*ses!* Argentarivs dixit: tu patrem cecidisti, cum et legem nosses et fratrem. Montanvs dixit: parricida, violasti patris corpus, polluisti fratris
16 beneficium. ab altera parte hoc colore omnes declamaverunt, tamquam patre iubente fecisset. Triarivs dixit: in fili mei manus incucurri. Bassvs Ivlivs dixit: ego me fili mei manibus cecidi. Haterivs dixit: ago gratias tyranno, quod alterum filium meum custodiri iussit, ne mori posset. Cestivs ait in narratione: tyrannus iubet caedere, exposita tormenta sunt, quid faciat? moriatur, inquis. hoc dicis: ne caedat patrem, occidat. Fvscvs Arellivs dixit: conplecti volo istas manus optume de me etiam ante tyrannicidium meritas. Gallio dixit: viderit, quantum tibi se putet debere, res publica; ego plus me quam illam debere tibi iudico: difficilius est quod me iubente fecisti. Montanvs Votienvs dixit in narratione: si perseveras, fili, fratrem sequar: videris, utrum
17 caedere patrem malis an occidere. hanc controversiam et ab Asilio Sabino bene declamari memini. describe, inquit, describe tyrannum occisum et te cum ingenti gloria ex arce deductum.

CD 1 *verba* quam . . . dixit *add. Gz*; *cf. ad p. 419, 21* ‖ 2 si] ni *Fb*, <ni>si *C. Schenkl* ‖ caecideris **A** ‖ *fort.* * morieris, <si non cecideris, morieris,> ‖ ne] non **A** ‖ 4 noluistis **A** ‖ 5 lauda **AB** ‖ vero laudo; <at> *Bs* ‖ esses] *Mg*; es **O** ‖ <non> imitatus es *Bs* ‖ 6 caecidisti **AB** ‖ nosse sed **B** ‖ 7 *polluisti] *cf. p. 41, 10*; uoluisti **C**, *sed hoc vocabulum ante* uiolasti *in cod. legitur, unde* parricida <esse> uoluisti **Dτ**; *ut dittographiam del. Bs* ‖ 8 benefitium **V** ‖ 10 incurri **VD** caecidi **C** ‖ 11 haterrius **B** aterius **D** ‖ 12 custori **AB** ‖ narratione (ne *corr. ex* nis) **V** ‖ 13 faciet **AB** ‖ 14 caedat] **Dτ**; cae(ce **V**)das **C** ‖ 15 optime 16 tibi] **τ**; sibi **O** ‖ 17 tibi] **τ**; sibi **O** ‖ 18 difficius **C** ‖ iubente] **Dτ**; iu tem **C** ‖ 20 ab Asilio] *Kss;* ab tullio eta **ABD^1** ab tulliceta **V** ab iulio et a Clodio *Schott*, ab Iulio *vg*; *cf. Kss ann. phil. 1871, 646* ‖ 21 dedan (i *corr. ex* e **A**) **AB** ‖ *utroque loco* describere **VD^1** *corr.* **D^2** ‖ 22 occisu(m *corr. ex* us) **V** ‖ te *om.* **D** ‖ ex] et **V**

o te parricidam, nisi post tyrannicidium quoque intellegis, quanto
frater tuus honestius perierit, quam tu occideris. illud non pro-
bavi, quod multa in re severa temptavit salse dicere. erat || autem
urbanissimus homo, ut vobis saepe narravi, ut, quidquid in eloquen-
tia illi deerat, urbanitate pensaret. memini illum, cum Syriacus 18
Vallius, homo disertus, accusaret et videretur laturus calumniam,
tristem circa coronam iudici obversari et totiens occurrere eunti
Syriaco et quaerere, quid haberet spei, deinde post iudicium,
cum Syriacus gratias illi ageret, quod tantam curam sui egisset:
at mehercules, inquit, timebam, ne uno rhetore plus haberemus.
et testis productus cum interrogatus esset, 'an accepisset a patre
. . . sestertia', dixit accepisse; 'an haberet': negavit; deinde inter-
rogatus, 'an calumniam haberet', ipse, inquit, neglegentiam meam
nosti: an habeam, nescio, accepisse me scio. et in Domitium,
nobilissimum virum, in consulatu cum thermas prospicientis viam
Sacram aedificasset *et* coepisset deinde rhetores circumire et de-
clamare: ego, inquit, sciebam hoc te facturum et matri tuae
querenti de tua desidia dixeram: πρῶτον κολυμβᾶν, δεύτερον δὲ γράμ-
ματα. duas eius urbanas res praeterire non possum. secutus erat 19
in provinciam Cretam Occium Flammam proconsulem. Graeci
coeperunt in theatro postulare, ut Sabinus maximum magistratum
gereret. mos autem est barbam *et* capillum magistratui Creten-

CD 1 quanto ⟨melius⟩ D^2 || 2 honestius] benefitius **V** beneficio **D** || quantu occiderit **AB** || 4 urbanissimum **AB** || *post.* ut] et **C** || 5 meminus **V** meminimus **D** || illum, cum] *R. Wachsmuth;* illum **AB** cum illum **VD**, cum *Mg* || syricus **B** || 6 ualius **O** *corr.* D^2 || uideret **AVD** || laturus] *Ml, Mg;* latinus **O** latinum D^2 || calumnia **VD** || 7 testem **VD** || 9 gratias *bis scr.* **V** || tantum **AB** || suo **AB** sui (*corr. ex* sub **V**) VD^2 ei D^1 || 11 cum] ⟨et⟩ cum **AB** || 12 *lacunam indicavit* (*fort.* ⟨. xx .⟩) *Mg* || sestertia *bis scr.* **AB** || accepisset **AB** ⟨quod⟩ accepisset (t *del.* **V**) **VD**, ⟨quot⟩ accepisset *vg*, accepisse ⟨se⟩ *Bs* || 13 ipsi . . . nostis *Kss* || 14 nestio **A** nescio ⟨an⟩ (an *del.*) **B** || sci **A** || domitum D^1 || 16 et *add. Kss* || coeperat D^1 || rhethores (*post.* h *del.*) **B** rhetoras **D** || 18 quaerenti **V** || tu **B** || ΚΟΛΥΜΒΑΝ **B** || ΛΕΥΤΕΡΟΝ ΛΕ **C** || ΤΡΑΜΜΑ **B** || 20 prouintiam **AV** prouintia **B** || Occium] *haec huius nominis forma inscriptionibus confirmatur; cf.* **E** || proconsulem] rhetorem D^1 || 21 ceperunt **AV** || thatro **A** || 22 est *om.* **A** || et *add.* **E**; ⟨ac⟩ *Bs (Kss)* || capillumque **D** *(vg)*

sium summittere. surrexit Sabinus et silentium manu fecit; deinde ait: hunc magistratum ego Romae bis gessi. bis *enim reus* causam dixerat. Graeci non intellexerunt, sed bene precati || Caesari pete-
20 bant, ut *illum* honorem Sabinus et tertio gereret. postea deinde offendit illos tota comitum cohors: oppressi sunt in templo ab omni multitudine, quae postulabat, ut Romam Sabinus cum Turdo proficisceretur. erat inter infames maxime et invisos homines Turdus. cum Turdus promitteret iturum se, ut inde posset exire, Sabinus silentio facto ait: ego ad Caesarem non sum iturus cum mattea. postea hoc Sabino, cum causam diceret, obiectum est. multa illum diserte dixisse memini, cum introductus esset ex carcere in senatum postulaturus, ut diaria acciperet. tunc dixit de fame questus: nihil onerosum a vobis peto, sed ut me aut mori velitis aut vivere. et illud dixit: nolite, inquam, superbe audire hominem calamitosum:

saepe qui misereri potuit misericordiam rogat.

21 et cum dixisset Seianianos locupletes in carcere esse: homo, inquit, adhuc indemnatus, ut possim vivere, parricidas panem rogo. cum movisset homines et flebili oratione et diserta, redit tamen ad sales: rogavit, ut *in* lautumias transferretur: non est, inquit, quod quemquam vestrum decipiat nomen ipsum lautumiae; illa

CD 1 summittere] **TD**; summitte (-mite **V**) **C** || resurrexit **V** *corr.* **τ** | et *corr. ex* ut **V** || 2 Romae bis] romaeius *vel* romaeuis **AB** || *verba* enim reus *add.* **E** | 3 praedicati **B** interpretati **D** || ⟨a⟩ caesare **D** || petebant] **DEτ**; pebant **C** | 4 illum *add.* **E** || deinde *om.* **B**[1] | postera dein die *Schg* || 5 ⟨et⟩ oppressi *Schg* || 6 rumam **AB** || 8 iturum *corr. ex* iterum **V** || 11 illum ⟨et tunc⟩ . . . memini. *Bs* | esset] **D**[1] *(Gz)*; est **CD**[2] | 12 saenatum **C** || diariam **VD** || 13 quaestus **BVD** || honerosum **AV** onerosum (*post.* o *corr. ex* a) **B** || 14 uuere **B** || et] *Bs;* aut **C** atque **D** || inquit **D** || 15 calimitosum **B** || 16 *trag. fragm. inc. inc. fab* miseri **B** || 17 Seianianos] *Lipsius;* se auianos (-nus **D**) **O**, se . . ., alios 18 indenatus **AB** || 19 movisset] **Dτ**; uenisset **C** || orationes **C** co redi **A** rediit **D**[2] *(vg)* || 20 sale **AB** || in *add.* **E** || lautumas **D** || transf transferrent **τ** | non est] n̄e **B** ne **VD** || 21 quod *om.* **D** || lautumi laudatumiae (-mae **D**) **O** || illa enim] **E**; ille **AV** illae **BD**

enim minime lauta res est. hoc rettuli, ut et ipsum hominem ex aliqua parte nossetis et illud sciretis, quam difficile esset naturam suam effugere. quomodo posset ab illo obtineri, ne in declamationibus iocaretur, qui iocabatur in miseriis ac periculis suis, in quibus iocari eum non debuisse quis nescit, potuisse quis credit? Mvrre‖divs non degeneravit in hac controversia; nam colorem 22 stultissimum induxit: voluit, inquit, et hic sequi fratris exemplum: dum retineo, dum luctor, visus est patrem cecidisse. unum ex his, quos audivi declamantis, scio Mentonem usum non patrono patre, sed advocato; ipsum tyrannicidam induxit dicentem et *hoc* colore usus est: non iussum se a patre, quia aiebat incredibile omnibus videri patrem coram tyranno caedi se iussisse, sed inisse se parricidi consilium, ut per hoc ad amicitiam perveniret, per amicitiam ad tyrannicidium. haec eius sententia laudata est, cum describeret se patri manus adferentem: nihil in toto tyrannicidio difficilius feci. et illud dixit: iam tum factum esset tyrannicidium, si me frater non dereliquisset. et illud dixit: vos ego tunc respexi, templa leges rem publicam; nam si me tantum spectassem, facile tyrannidem effugissem illa, qua frater effugerat.

CD 1 est *om.* B ‖ retuli D ‖ homine AB ‖ 2 dificile V ‖ esset] *Bs;* est O ‖ 3 quomo V ‖ 4 *iocabatur] *Gz;* uocatur A iocatur BVD ‖ miseriis] Dτ; miserit (?) A miseris BV ‖ 7 voluit] τ; noluit O ‖ 8 lucto risus AB ‖ caecidisse O ‖ unum *om.* B ‖ 9 iis D ‖ dedammantis A declamantes V ‖ Mentonem] *aut hoc loco aut p. 405, 6 Mentonis nomen recte se habere negat R. Wachsmuth* ‖ 10 hoc *add. Thomas* ‖ 11 colorem B ‖ nec colore usus est hoc, iussum *Schg* ‖ 12 credi se A credisse B cedi se V caedi se (se *add.* D[2]) D ‖ sed *bis scr.* B ‖ inisse se] *Fb;* in his sese AB in his esse VD ‖ 13 parricidi] *Thomas;* tyrannicidi AB tyrannicidae VD, patris caedendi *Gr* ‖ tyrannicidi consilium <et patrem cecidisse> *Konitzer* ‖ amititiam V ‖ peruenirent C ‖ amititiam V ‖ sententiam A ‖ 15 adferentem] Dτ; adferente C ‖ 16 feci .t] *Gr;* faciet AB fecit VD ‖ iam tum] *Herv;* quantum C quam tum D ‖ .7 reliquisset AVD ‖ *verba* uos ego tunc respexit *bis scr.* B ‖ respexi] D[2]τ; əspexit AB resurexi V resurrexi D ‖ 18 expectassem O ‖ 19 faci▨ (em xters.) A facilem B ‖ tyrannidem] *Bs;* tyrannicidem (-dam V) C tyranni-.ida Dτ ‖ illa] ADτ; illam BV ‖ quam V *corr.* τ

V.

De vi sit actio.

Quidam duos filios sub noverca amisit: dubia cruditatis et veneni signa insecuta sunt. tertium filium eius maternus avus rapuit, qui ad visendos aegros non fuerat admissus. quaerenti *patri* per praeconem dixit apud se esse. accusatur de vi. ||

1 Ivni Gallionis. Violentus et inpotens senex hominem liberum sinu meo rapui. quod servare tibi difficile est, avo dona. quotiens, miserrume puer, audies *a* noverca: 'quis es tu? fugitive, reductus es?' habui filiam, quamvis iste unum filium *salvum* habeat, fecundam. quam indulgenter puerperia divisit! natus est filius, dixit: 'filius hic meus est'; natus est alter, dixit: 'hic patris est'; natus est tertius, dixit: 'hic avi est'. cum quaereret iste filium, erant, qui suaderent et dicerent: 'tace, meruit excludi'. Cesti Pii. Quam causam rapiendi habui inpotens senex? numquid fratres eius occideram? ignoscite mihi, si tantum filiae meae mandata narro: hanc solam ex meis morientem vidi. habui filiam: de omnibus meis habeo dicendum 'habui'. vagabatur lugubri sordidaque prae-

CD 2 diuisio *corr. ex* deuisitacio V *om.* D || 3 cruditatis] Oτ *(cf. Quint. declam. p. 252, 11 R., Calp. Flacc. declam. 31. 39)*; crudelitatis TE, *fort. recte (cf. p. 261, 16 et Quint. decl. p. 385, 25 R.; de vitio scripturae cf. p. 406, 17)* || 4 uenena B || eius *om.* D || 5 rapuit *om.* B || 6 querenti A || patri *add.* E || 7 accusatus B || 9 ⟨e⟩ sinu D || rapuit D || 10 miserrume] *Bs;* mis(mir B)eruimme AB miser(mise D)rumme VD || a *om.* O || nouercam τ || quis⟨quis⟩ *vg* || es tu] *Gz (cf. p. 417, 4);* est O, es *vg (Bs)* || fugitiuae V, fugitivus es, *Gz* || *fort.* *tu, fugitive, ⟨qui⟩ || 11 habui] E; habuit C habeat D habeat ⟨mater⟩ τ || filium D || quemuis D^2τ || salvum *add. Gz; cf.* E || habeam A || fecundam] E; fecundum AB secundum D^1 ⟨mater habeat⟩ secundum D^2 || 12 indulc AB || filius] filius ⟨est tertius⟩ AB filius ⟨tertius⟩ (tertius *del.* D^1) VD, filius ⟨primus ex tribus⟩ *Gz* || 13 patris] *Bs;* matris O || 14 dix A || iste *om.* 16 habui] *Kss;* habeo ut (ut *del.* τ) O habebat *corr.* D^1 *(vg)*, habebam *fort.* habuit, ⟨inquit,⟩ *Gz* || inpotest AB || 18 merientem B || 19 habec *ex* habui A || dicendum (u *corr. ex* a) B || habitu VD || lucubri C

texta; omnes illius miserebantur, quosdam etiam dicentis audivi:
'quid? iste puer matrem non habet? patrem non habet? avum
non habet?' Arelli Fvsci patris. Tres filios filiae meae debes, 2
unum mihi; sine apud me nutriatur. quid times? *ne* non admit-
tare, cum veneris? exposuisse hactenus iuvat; iam nunc fortuna
aut noverca narranda est. ut vidit me, haesit complexibus meis
puer; osculabar miser, interrogabam de fratribus; dum interrogo,
dum fleo, perveneram domum. rogo, ne hoc causam meam peio-
rem fecerit, quod ille, quem rapui, unicus erat. Votieni Montani. 3
Mitte sis praeconem; adice illi omnia in||signia: 'hic puer matrem
perdidit, fratres amisit, novercam habet': adfirmo tibi, non indi-
cabit quisquis faverit. erras et vehementer erras: filios, quos per-
didisti, non quaeris, quem quaeris, non perdidisti. utra tandem
iustior querella est? pater ab avo unum repetit, avus duos a
patre. Vibi Rvfi. Raptor ille et inpotens, dum moriuntur nepotes
mei, ad ianuam steti: plus habeo quod avo, quam quod reo
timendum sit. Fvlvi Sparsi. Vnus perit, alter perit: totiens for- 4
tunam accusas, numquam novercam. facinus indignum! puer ad
supplicium indiciva patris quaeritur. ad aegrotantem nepotem
veni, non sum admissus: haec vera vis fuit. Argentari. 'Noverca
quos conscios habuit?' nescio: domi non fui. amissa filia volui

CD 1 illi **O** || dicentes **V** || 2 quod **V** || *utroque loco* abet **A** || auun **V** || 4 hapud **B** || ne non] **E**; non **O** ne **D**²**τ** || 5 actenus **C** || 7 puerum **V** || osculabor **B** || dum *om.* **B** || 9 uotie **AB** || 10 mitte sis] *Gz;* mittis **O**, mitte *Fb* || illius *R. Wachsmuth* || 11 indicabit] **Dτ**; indicauit **AB** iudicauit *corr. ex* iudicabit **V** || 12 faverit] *Fb (cf. p. 421, 7);* fuerit **O**, sciverit *Bs,* audiverit *R. Wachsmuth* || et] set **AB** || 13 quem quaeris] *vg (cf. p. 421, 6); om.* **AB** quaeris quem **VD**; *cf.* **E** || 14 que(quae **BV**)rela **O** || ano **D**¹ || 15 ubi **B** || et *om.* **D** || inpotest **AB** || 16 *verba* auo quam quod *bis scr.* **AB** || 17 timendum (dum *corr. ex* tum) **B** || 18 accusans **AB** || facimus **A** || 19 indiciva] *Hertz, Linde;* indicaua **Cτ** indicatā **T** indicaria **D**, indicatione *Gr,* indicina *O. Jahn,* indicatura *Mg* || queritur **A** || egrotantem (*prius* e *corr. ex* a **B**) **AB** || nopotem **B** || 20 sum] **DEτ**; solum **C** || admis **A** || vis *om.* **C** *add.* **Eτ** ⟨res⟩ **D** || fuit ⟨vis⟩ *R. Wachsmuth* || noverca] *Thomas*; per **O**, pater *vg,* puer *Bs, fort.* *mulier || *fort.* 'per quos conscios abiit?' *Gz*

aliquem adoptare ex nepotibus, sed aiebam: quid necesse est? quotiens videre volam, in domum veniam, quotiens volam, domum abducam. agamus tamquam adfines: tres habes filios, dividamus; et vide, quam non inprobam divisionem desiderem: ex tribus
5 unum posco. utinam omnis, quos perdidit, quaereret! Blandi. Cum tradere vellem puerum, nescio quis exclamavit: 'puer, nunc peristi'. nihil vobis subtraham; quidni? praeconi quoque omnia indicavi. Mentonis. Rapui nepotem, habeo; redderem, si pater quaereret.

6 Divisio. Montanvs Votienvs in has quaestiones divisit: an in re vis sit. nulla, inquit, vis || est: quae arma, quam pugnam, quae vulnera habet? volo mihi describi comitatum istius tumultus: quae turba est unus puer et unus senex? rapuisti, inquit, filium meum: immo nepotem suum sustulit, immo venientem non potuit excludere. an, si pro illo fuit fieri vim, quoi facta dicitur, non teneatur qui fecit. vis iniuriosa damnatur; solet enim esse et salutaris. cum latrones aliquem obsiderent, si perfodissem villam *et* armata manu coniugem liberos*que* eius rapuissem, accusari posset beneficium meum? et medici alligant et corporibus nostris, ut medeantur, vim adferunt. an pro illo fuerit rapi. hoc loco accusatio novercae et insectatio patris tam patienter suos
7 perdentis. Gallio et illam quaestionem fecit et prius sumendam quaestionem putavit ex persona quam ex re: an cum avo nepotis nomine agi possit; non magis, inquit, quam cum patre fili

CD 1 aliquem] quem **AB** || 2 in *del. Gr* || *prius* domum *corr. ex* domo **A** || in domum *del. Thomas* || quoties **AV** || ⟨in⟩ domum **VD** || 3 adducam **AD** || 4 non *om.* **B** || ex] ⟨et⟩ ex **O**, ⟨ecce⟩ ex *Schg* || tribunum **AB** || 5 perdidit ⟨cred⟩quereret **A** || 7 quoque *om.* **D** || 10 in h⟨in h⟩as **A** || questiones **AV** || 11 *prius* vis] **Dτ**; uisus **A** usus **B** uisu **V** || quae pugnam **Dτ**; *cf.* **E** || 12 ⟨non⟩ habet **DEτ** || ipsius **A** || tumulus **AB** || 14 meum] suum **τ** || sustuli **τ**; *cf.* **E** || 15 ; *cf.* **E** || quoi] cum **D** que **τ** || 17 latronem **A** latrone **B** || aliquid **VD** || 1 . *Schg* || armatam **B** || liberosque] *cf.* **E**; liberos **O** || rapuissem] **Dτ**; ra[illegible] ⟨an⟩ accusari *Schg* || 19 possem **D** || benefitium **V** || meum ⟨est⟩ **D** || 2[illegible] ; rapui **C** || 21 suos] **Dτ**; uos **C** || 22 questionem **A** || 23 questio[illegible] 24 agi non possit magis **A** || cum] pro **D**

nomine, non magis quam cum matre. habet sua iura natura, et hoc inter avum patremque interest, quod avo suos servare licet, patri et occidere. non potes, inquit, sic mecum agere tamquam cum alieno, ut dicas: 'quid tibi cum illo? quis es tu?' cuius intestati filius tuus heres futurus est, quem dementem alligaturus est. quaedam iura non lege, sed natura nobis attributa. nepotem suum avus peccantem aliquid et inter pueriles iocos petulantius lascivientem feriet, nec iniuriarum quisquam cum illo aget. et ultimam illam Gallio fecit, cum tractasset illa: 'licet 8
mihi, ut prosim, vim facere', deinde: || 'huic profuit': an avo ignoscendum sit, cum pro nepote adfectu *ab*latus fecerit. hoc loco tractavit, quam indignum esset damnari illum ob hoc. Latro duas ultumas quaestiones aliter posuit et plus conplexus est: etiamsi vim fecit, an tamen damnari non possit, si bono animo fecerit; *deinde: an bono animo fecerit.* ait enim et de animo fieri controversiam avo et dicere patrem: non ut nepotem servaret, fecit, sed ut infamaret uxorem meam tamquam veneficam, me tamquam veneficae emancipatum, quoi male liberi sui committerentur.

Colore ergo Latro hoc eodem usus est pro patre, ut diceret 9
ne viva quidem uxore bene sibi cum socero convenisse, mortua vero professas inimicitias illum gessisse secum. languente puero

CD 2 patremquae V || suos] uos V || *verba* que interest quod auos uos *bis scr.* AB *post. loco del.* A[1] || 3 et] etiam D[2] || sit V *corr.* τ || 4 *post.* cum *om.* C *add.* Dτ || quis es] *Ml;* qui es C quis est D, *fort.* *quis || tu *om.* D || cuius *om.* VD || 5 est] *Schg;* sit O || *verba* quem dementem alligaturus est *non suo loco posita esse cens. O. Jahn* || 6 lege] Dτ; leges AB legem V || adtributa AB || 7 suus D[1] || 8 fieret B || 9 illa galldio (d *del.*) V || 10 ut prosim, vim] *Schg;* ut proximum O, etiam prosit, vim *Linde* || avo] D[2]τ; alio C alii D[1] || 11 nepotem A || ablatus] *Gr;* latus O; *cf. p. 419, 10* || 12 ob] D[2]τ; ab O || 13 ultimas VD || questiones AV || ⟨hoc⟩ plus *Ml* || 14 etiam suum A || bona B || 15 *deinde *add.;* *verba* an bono animo fecerit *add. Schg; cf. p. 119, 15. 132, 6* || 16 et *om.* B || 17 taquam A || beneficam AB || 18 benefice AB uenefice VD || quoi] *Schott;* quo C cui D || commu(-mi B)terentur AB || 21 ⟨priore⟩ uxore E || mortua] Eτ; tua AB tuas V suas D || 22 professas] D; professa sim C professus τ || ininititiam A || languente] Dτ; languentem C || uero ⟨genero⟩ D

venisse illum cum convicio, cum vociferatione, nefaria et dicentem et auspicantem: auctores amicos *fuis*se, ne admitteret hominem non ad officium nepotum, sed ad invidiam et contumeliam generi venientem, qui ad sanos nepotes numquam dignatus esset accedere; medicos vero suasisse, ne veniret et puerum confun-
10 deret et impleret suspicionibus. SILONIS POMPEI color fuit, ut Latroni videbatur, qui controversiae repugnaret; dixit enim venisse avum ad inbecillum puerum. ad aegros non semper admitti, utique ad eos, qui graviter aegrotent; saepe et patrem non admissum; sic avo quoque intempestive venienti dictum: 'nunc non potes'; statim cum convicio abisse. in altero idem fecisse. Latro aiebat ‖ hunc colorem optumum esse, si res ita esset, sed recipi non posse, quia ponatur: 'non est admissus'; sub hoc themate intellegere nos non hoc illi dictum: 'nunc non
11 potes', sed 'ex toto non potes'. GALLIO utrumque miscuit et hoc colore, qui videri potest alioqui thema evertere, paratius usus est. dictum est, inquit, illi: 'quiescit puer, paulum commorare; medici vetuerunt quemquam admitti'. scitis solere illos dicere: 'nec si pater venerit'. protinus iste clamare coepit: 'testor me non admitti' et tantum non tabellis signatis denuntiare. avum distuleram, accusatorem exclusi. iterum, inquit, venit cum convicio: 'iam unum occidistis, alterum occiditis'. nihil est miserius quam ubi aliquoi ex miseria sua invidia quaeritur. non est ad-

CD 1 nefaria] **D***τ*; nefariam **C** ‖ 2 ⟨habere⟩ amicos **D** ‖ fuisse] *Bs;* se **O**, habuisse *Schg* ‖ 3 oficium **A** offitium **V** ‖ uiduam **A** uidiam **B** ‖ 4 geri **C** ingeri **D**[1] ingerendam **D**[2] ‖ suos **D** ‖ 5 medico **D** ‖ 6 suspitionibus **A** superstionibus (t *corr. ex* p) **D** ‖ 7 Latroni] latro in **V** ‖ 8 ⟨proximos⟩ admitti **D**[2] ‖ 9 *aegrotent] egrotant **O**, aegrotarent *Otto* ‖ sepae **A** ‖ 11 conuiuio **AB** conuitio **VD** ‖ abissis **A** ‖ 12 obtumum **AB** ‖ res ita esset] *Bs;* recitasset **O** ‖ 13 sed] se **VD** ‖ 14 *post.* non *om.* **B** ‖ 15 miscui **AB** ‖ 16 uidere **AB** uidere (-ri D[2]) ⟨non⟩ **VD** ‖ thema evertere] **D***τ*; the (thae **A**) meae uertere **C** ‖ *pa *cf. 10 pr. § 16;* partius **C** pertius **D**, parcius *vg*, apertius *Kss*, aptius *N* peritius *Gz* ‖ 19 cepit **A** ‖ 20 *post.* non] nunc **D**[2] ‖ 21 ⟨veni .⟩ venit ⟨; sed⟩ conuitio **AD** conuiuio **V** ‖ 22 alterum *om.* **A** ‖ occiditis] *om.* **A** occidistis mirerius **B** ‖ 23 aliquoi] *Bs;* aliquo **C** alicui **D** ‖ queritur **A**

missus, cum diceret se nepotem suum non videre velle, sed inspicere. **sic egit: veni, non ut istum accusarem, sed ut me defenderem. Gallio hoc colore usus est: non admisi avum, quia dictum erat mihi hoc illum animo venire, ut raperet.

Ex altera parte colorem hunc Cestivs induxit: timuisse se 12
de puero. *nec* frustra, inquit: duos occiderat noverca. et ait: vellem ad vos nocentior venirem reus, vellem tres rap*tos habe*rem. Argentarivs hoc colore usus est: rogatum a puero avum. negabat, inquit, posse se vivere, si in illa relinqueretur domo. Hispanvs hoc colore usus est: affectu se ablatum. sustuli, inquit, nepotem meum; non potui satiari osculis, non potui ab illo tam || cito distrahi. nolite mirari: post longum tempus illum videram. Albvcivs hoc colore usus est, ut diceret noluisse illum 13
in tam infausta domo educari, ex qua duo iam fratres eius elati essent; *ei*, qui postea decessit, inter causas moriendi casum fratris fuisse. et servavit hunc colorem, ne quid in novercam, ne quid in patrem diceret; aiebat iustissimum futurum avum, si tantum defendere se voluisset. quid ergo? quare rapuisti? amabam; huic maxime ab initio animum meum addixeram. in domo vestra nihil praeter ipsam domum timui. si apud me duo decessissent, ex domo illum mea transtulissem. *MONTANVS VOTIENVS* Marcellvm 14

CD 2 *rhetoris nomen intercidisse perspex. Petreius* || sic] **Dτ**; se **C** || *verba* sic egit . . . defenderem *(v. 3) in v. 18 post* voluisset. *inserenda esse cens. Kss* || sed] et **AB** || 3 *Gallionis nomen aut hoc loco aut p. 418, 15 mutandum esse cens. R. Wachsmuth* || Gallio ⟨et⟩ *Gz* || admissi **A** || *verba* quia . . . animo *(v. 4) om.* **A** || 4 erāt **B** || 5 certius **A** || 6 nec *add. Fb;* ⟨nec vero⟩ *Fr. Kuhn* || 7 raptos haberem] *Ml, R. Heinrich;* raperem **O**, rapuissem *Schg 'aliique ante eum'*, rapere potuissem *Kss*, haberem *Fr. Kuhn, Gz* || vellem ⟨possem:⟩ tres raperem *Thomas Herm. 21, 50* || 8 *verba* rogatum . . . usus est *(v. 10) om.* **A** || 10 affectu se] *Bs;* affectus ex **C** affectu esse **Dτ**, affectu se esse *Otto* || 11 potui ⟨inquit⟩ satiari **VD** || illo ⟨inquit⟩ tam (inquit *del.*) **V** || 13 noluisse] **Dτ**; uoluisse **C** || 15 ei *om.* **O** *add.* **D**[2] || casum] cū **A** casu **V** || 16 hunc] hoc **AV** *corr.* **V**[1] || *priore loco* nequit **AB** || *post. loco* nequit **BV** || 17 tutissimum *Schg* || 18 uoluisse **A** || 19 maximae **AB** || addixeram] **Dτ**; addixam **C** || 20 nihil *om.* **C** *add.* **Dτ** (nil *ante* in domo *[v. 19] add. Gz*) || 21 meam **C** || Montanus Votienus *add. Bs, Kss; cf. p. 410, 1. 429, 17*

Marcivm aiebat sic narrasse: puer me secutus est. non criminor vobis illum; quidquid est, *meo* potius quam illius periculo fiat: ego rapui. 'ubi est?' inquit. vivit, salvus est: veni et cum voles aspice. 'redde' inquit. non ego asper; age, monstrabo si vis, quis ante me tibi filios abstulerit. Varivs Geminvs eundem sensum dixit: quae est ista aut tam *sera pietas aut tam* praepostera?
15 quaerere tuos a tertio incipis. Montanvs Votienvs, homo rarissumi etiamsi non emendatissimi ingeni, vitium suum, quod in orationibus non evitat, in scholasticis quoque evitare non potuit, sed in orationibus, quia laxatior est materia, minus earundem rerum adnotatur iteratio; in scholasticis si eadem sunt quae dicuntur, quia pauca sunt, notantur. memini illum pro Galla Numisia apud centumviros tirocinium ponere. ex uncia heres erat patris sui ‖ Galla. obiciebatur illi veneficium. dixit rem disertissumam et omnibus saeculis duraturam, qua nescio an quicquam melius in eiusmodi genere causarum dictum sit: uncia nec filiae debetur nec veneficae. non fuit contentus; adiecit: in paternis tabulis filiae locus aut suus debetur aut nullus. etiamnunc
16 adiecit: relinquis nocenti nimium, innocenti parum. ne sic quidem satiare se potuit; adiecit: non potest filia tam anguste paternis tabulis adhaerere, quas aut totas possidere debet aut totas per-

CD 2 quitquid **B** ‖ meo *add. Nicotius* ‖ siat **B** ‖ 3 veni et] uenit **AB** 4 aspicere **VD** ‖ reddere (*post.* re *del.*) **V** ‖ *non] suo **C** ⟨patri⟩ suo **Dτ**, 'suis'. o *C. Schenkl* ‖ aie **B** ‖ ⟨patri⟩ suo ⟨, raptor .⟩ ego raptor? age ⟨modo⟩ *Schg,* Silo ⟨haec dixit:⟩ ego asper! age *R. Heinrich,* non nego, asportavi . age *Novák* ‖ 5 tibi *om.* **D**¹ ‖ 6 aut tam] aucta **VD**¹ cura **D**² ‖ *verba* sera pietas aut tam *add.* **E** (aut *ins. Bs*) ‖ 7 duos **D** ‖ a] ad **B** ‖ rarissimi **D** ‖ 9 scolasticis **B** ‖ 10 laxatior est materia] **τ**; laxatiorem materiam **C** laxior est materia **D** ‖ ⟨ex⟩earundem **C** ‖ 11 adnotatus **B** ‖ scolasticis **BD** ‖ 12 Numisia] *Rom;* num misi **O** ‖ 13 untia **AB** unctia **V** ‖ erat *om.* **D** ‖ patri **B** ‖ 14 Galla] **τ**; gallo **O** *corr.* **D**¹ ‖ obitiebatur **B** ‖ veneficium] **τ**; benefitium (-cium **AD**) **O** ‖ disertutumam **A** diseruitut diss(dis **D**)ertissimam **VD** ‖ 15 qua] **Dτ**; que **A** quae **BV** ‖ 16 gener untia **A** untio **B** unctia **V** unciam **D** ‖ 17 debe **D**¹ deberi **D**² ‖ be (-ce **B**) **AB** ‖ contemptus adgecit **B** ‖ 18 filiae] *Herv;* fili **A** filio **BV** suus] **Dτ**; ausus **C** ‖ etiamnunc] et nunc **O** ‖ 19 nec **D** ‖ sic] sit **A** est **B** ‖ 20 se potui **AB** ‖ angustae **V** ‖ 21 *prius* totas] **Dτ**; tota

dere, et plura multo, quae memoria non repeto; ex eis quaedam in orationem contulit et alia plura quam dixerat adiecit. nihil non ex eis bellum est, si solum sit; nihil non rursus ex eis alteri obstat. idem in hac declamatione fecisse eum memini. erras, inquit, pater, et vehementer erras: quos perdidisti non quaeris, quem quaeris non perdidisti. deinde: puer iste, *si* invenitur, perit. deinde: quisquis puero favet, ne inveniatur, optet. deinde: puer, nisi avum sequitur, fratres secuturus est; desine quaerere, quem, si inveneris, sic perdes, ut invenire non possis. et deinde: rapuit istum avos, ne raperet noverca. et deinde: unum tantum pater ex liberis suis quaerit, qui salvus est.

17 Glycon hunc sensum semel dixit nec genere corrupto: τοῦτο τὸ παιδίον, ὅταν εὑρεθῇ, τότε ἀπολεῖται. habet hoc Montanus vitium: sententias suas repetendo corrumpit; dum non est contentus unam rem semel bene dicere, || efficit, ne bene dixerit. et propter hoc et propter alia, quibus orator potest poetae similis videri, solebat Scaurus Montanum inter oratores Ovidium vocare; nam et Ovidius nescit quod bene cessit relinquere. ne multa referam, quae Montaniana Scaurus vocabat, uno hoc contentus ero: cum Polyxene esset abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dicit:

cinis ipse sepulti
in genus hoc pugnat.

poterat hoc contentus esse; adiecit:

tumulo quoque sensimus hostem.

CD 2 oratione **O** || pura **AB** || 4 alteri (i *corr. ex* a) **A** || id est **AB** || hac *corr. ex* han **A** || 5 *verba* non quaeris . . . perdidisti *(v. 6) om.* **A** || 6 quemque iurum **B** quemque iris non **V**; *cf. p. 415, 13* || si *add. Bs* || inuentus **VD** || 7 obtet **A**, optat *Schg* || 8 seeurus **AB** || 9 non *om.* **B** || 10 *prius* et *om.* **B** || rapuisti istum **A** || auus **VD** || 11 clicon **AB** clycon **V** || 12 *nec] *Gz;* sed **O** || et genere ⟨non⟩ *Schg* || ΤΟΥΤΟΤ ΠΑΙΛΟΝ ΟΤΑΝ ΕΤΡΕΘΗ ΤΟΤΕ ΑΠΟΛΕΤΑΙ **C** || 14 contentus (*sup.* us *scr. est* r.) **B** || unum **AB** || 16 quib **AB** || potes potae **AB** || 17 *cf. p. 289, 1* || 18 necscit **C** || ne] *Ml, Mg; om.* **AB** non **VD** || 20 adducta **E** || achilis **BV** || simu(-mo **B**)laretur **AB** || he(hae **B**)cubat **AB** haecuba **V** || 22 *Ovid. met. 13, 503 seq.* || 23 pungnat **B** saeuit *cod. Ovidiani*

nec hoc contentus est; adiecit:

Aeacidae fecunda fui.

aiebat autem Scaurus rem veram: non minus magnam virtutem esse scire dicere quam scire desinere.

VI.

Venefica torqueatur, donec conscios indicet.

Quidam mortua uxore, ex qua filium habebat, duxit *alteram* uxorem et ex ea filiam sustulit. decessit adulescens; accusavit maritus novercam venefici. damnata, cum torqueretur, dixit consciam sibi filiam esse. petitur puella ad supplicium. pater defendit. ||

1 Cesti Pii. Non est, quod putetis has lacrimas aut filiae esse aut reae: fratrem *flet.* non prodesset tibi, puella, ne hoc quidem, quod te frater amavit, nisi mater odisset. hoc me occidisti, noverca, quod scisti consciam eligere. paene dixi: ante actam eius vitam excutiamus. Fvlvi Sparsi. Nefaria mulier, filiae quoque noverca, ne mori quidem potuit, nisi ut occideret. inter gladiatores quoque victoris condicio pessuma est cum moriente pugnantis. nullum magis adversarium timeas quam qui vivere non potest,

CD 1 hoc] **Ev**; hic **O**, his *Bs* || 2 aeaccidae (-de **B**) **AB** eacidae **V** || 3 re **A** || magnum **AB** || 4 desinere *corr. ex* desinire **A** || desinere quam scire dicere *R. Wachsmuth* || 6 *cf. Calpurnii Flacci decl. 12* || beneficator que (quae **B**)-ratur **AB** || consundicet **A** conscindicet **B** conscios diceret (dicat **V**²**D**) **VD** ⟨aliam⟩ duxit *Bs* || 8 alteram *add.* **E** || et ex] ex qua **D**¹ || 9 accusabit **AB** || benefici **AB** || damnata] **Dv**; dam (damp **V**) nati **C** || 10 torquiretur **B** || dixit sibi consciam (*corr. ex* conscientiam **D**¹) sibi (*post.* sibi *del.* **V**² *om.* **D**) **VD** 11 supplicium (um *corr. ex* am) **V** || 13 reae] *Bs;* re **AB** me **VD** || p... **D**²**v** || flet *add. Bs;* ⟨desiderat . pater⟩ *Mg* || 14 me *om.* **B** || odisti **V** || 15 sciam meligerem **AB** conscia (-iam **D**) me eligere (eligi **D**²) **VD** || pen... paenae **D**, poenae . *vg* || dixi] *Kss;* dixit **O** || eligere. in fine dixit *N* 17 ut] et **E**, *fort.* *ut ⟨et⟩ || 18 conditio **BVD** || ⟨per⟩pessuma (per *ext*... pessima **VD** || moriante **B** || pugnatis **V** || 19 quī **A** || potes occidere potest (non *del.*) **A**

occidere potest. VIBI GALLI. Concitatissuma est in morte rabies, 2
et desperatione ultima in furorem animus impellitur. quaedam ferae tela ipsa commordent et ad mortis auctorem per vulnera sua ruunt. abscisa missione gladiator quem armatus fugerat, nudus insequitur. praecipitati non quod impulit tantum trahunt sed quod occurrit, et naturali quodam deploratae mentis adfectu morientibus gratissimum est commori. VOTIENI MONTANI. Dum 3
filium vindico, ubi gravissime mihi noceri posset, ostendi. veneficio simile mendacium! si in *noverca vix* credibile est parricidium, in sorore creditis? non timeo, ne quis hoc in sorore credat, quod ego vix probavi in noverca. natam mihi filiam quasi futuram pacis obsidem sustuli; aiebam: dum matris meminit, obliviscetur novercae. at illa, dum novercae meminit, matris oblita est. 'filia' inquit 'mihi conscia est'. post hanc vocem remissa putares tor||menta: similis facta torquenti est. soror fratri venenum dedit? quamdiu luctati sumus, ut crederetur noverca privigno dedisse! noverca, quod volueras consecuta es: damnasse iam paenitet. ARGENTARI. Facio rem, iudices, non novam: liberos 4
meos a noverca vindico; peto, ne, quia filium vindicavi, filiam perdam. nisi succurritis, noverca vicit, ego victus sum. duxi nescio peiorem uxorem an novercam. hoc mihi carior est, quod tam invisa matri fuit. CORNELI HISPANI. Si conscia esset, neminem

CD 1 uiui C || concitatissima D || est *om.* VD || morte] *Schg* (*cf.* E); mortem O || rabies, et] *Bs* (*cf.* E); rabie (-bies VD) est O || 3 ad] in E || 4 runt AB || abscissa VD || fugerat] Dτ; fueram AB fugeram V || 6 mortis D² || 8 noceri] *Gz;* nocere O || possit D || ostendi] τ; ostendit (i *corr. ex* e V) O; *fort.* *ostendi . o (*cf.* E); *cf. p. 279, 1* || ueneficio] E; beneficium (-tium V) O ueneficium *corr.* D¹ || 9 mendatium A (*cf.* E) mendacio B ⟨est⟩ mendatio (-cio D) VD || si in noverca vix credibile] *Gz* (*sed* fere incredibile *pro* *vix credibile *scr.*); si incredibile O || sic (sicine *Bs*) credibile esse *Rom, Bs* || *de Montani iterationibus cf. p. 420* || 11 quod⟨am⟩ (am *del.*) D || 12 futuram] *Bs;* futura AB futurae VD || paci D¹ || meminit] Dτ; memini C || 14 filiam quid mihi A vocem] Dτ; uocae A uoce BV || emissa D || 15 facta] A²VD; facta ⟨tormenta⟩ A¹B, facta ⟨torta (*vel* tormentata)⟩ *Bs* || 16 ut] et AB || prigno A || 17 damnasse ⟨te⟩ *Gz* || 19 peto, ne] E; nepote ne O pote ne A² || 22 inuisam A || mater D²

expectarem: scitis, quemadmodum veneficam oderim. instabam tormentis, aiebam: morere peius quam occidisti; non satis mihi ardere ignes videbantur, non satis insidere verbera; dixi: si quid adicere tormentis tuis possum, *faciam; possum,* puto: iubebo filiam adferri; vocet hoc aliquis! matrem quid expavisti, puella? quid ad sinus meos refugisti? quid extimuisti tamquam novercam?
5 Marvlli. Ne inter supplicia quidem desit occidere: et hanc quisquam putet non potuisse venenum sine conscia dare? puella, quae occidisse fratrem dicitur, quid ante peccavit? noverca quoque ante privignum occidit quam filiam. haec bonae spei est; quaeritis argumentum? matri suae non placet. Arelli Fvsci. Etiam cineribus tuis infesta est noverca; quod unum potest, persequitur sororem tuam. quid potest adhuc nosse nisi fratrem? prosit illi apud vos, quod illam pater laudat, et prosit, quod talis
6 mater accusat. Mentonis. Non misereris huius? miserior est quam ‖ frater: ille habuit sine dubio novercam, *haec matrem noverca peiorem. 'conscia' inquit 'est filia'. ego torqueri coepi, noverca* torquere. consecuta es, mulier, quod voluisti: solus omnium magis sensi novercam cum perdidi. Porci Latronis. Habui filium tam bonum, ut illum amare posset etiam noverca, nisi in eam incidisset, quae posset etiam filiam odisse. hucine saecula reccide-

CD 1 expurgarem *Thomas* ‖ benefica AB ‖ 2 occidisti] *Gr;* odisti O ‖ 3 nisidere A, incidere *Kss* ‖ uerba AB ‖ ⟨o⟩ si quid . . . possim! puto, *(v. 4) Schg* ‖ 4 adiece A adiecere B ‖ *faciam; possum *add.;* ⟨possim, faciam.⟩ possum *Thomas* ‖ uidebo AD^{1} ‖ 5 adduci *Ml* ‖ hic V huc D *(cf. ad p. 45, 16),* hanc *Fb* ‖ aliquis ⟨ad⟩ matrem . quid *Schg* ‖ *prius* quid] quis V ‖ expauisci (-scis V) C expauescis τ ‖ 6 sinos V ‖ extimuisti ⟨matrem⟩ *(del. voc.* matrem *in v. 5) Gr* ‖ nouerca C *corr.* A^{2} ‖ 7 marilli C maryllii D ‖ desiit D *(Bs),* desinit *vg* ‖ 8 dere A ‖ 9 peccaui A ‖ 10 haec] *Schg;* et O, sed *Otto* ‖ bone *corr. ex* bene A ‖ 11 suis O ‖ 12 inferta B ‖ insequitur D ‖ 13 adhuc nosse *corruptum videtur* ‖ nisi ⟨sororem⟩ (sororem *del.*) D ‖ 16 *verba* haec matrem noverca p *add. L. Spengel (sed* tu *pro* *haec *scr.);* ⟨hanc ipsa mater occidit⟩ l ⟨huic mater noverca facta est⟩ *Gz* ‖ 17 *verba* conscia . . . noverca *ad* 18 es] Dτ; est C ‖ magis (g *corr. ex* l) B ‖ 19 perdidisti D *corr.* D^{1} ‖ neis (-nes B) AB ‖ 20 *verba* ut illum *bis scr.* A *post. loco del.* A^{2} ‖ ' mea D ‖ saecula] *Mg;* scelera O ‖ recci (reci D) dererunt O

runt, ut parricidium puellare sit? ita si magnitudinem rei non
intellegit, num est idonea parricidio? 'sed veneficae' inquit 'filia
est'. si parentes inspiciuntur, cur non potius patri videatur similis,
cui placet, quam matri, cui displicet? denique non recuso, quo
minus in illa vel matris exigatur imitatio: illa, cum huius aetatis
esset, nec noverca erat nec venefica. Albvci Sili. Duxi uxorem 7
nullis adhuc inquinatam fabulis nec miror innocentem tunc fuisse:
adhuc puella erat. Blandi. Vt scelerata sit, nempe matri suae
similis est, ante veneficium oportet faciat quam parricidium. 'filia'
inquit 'conscia est'. di te perdant! etiam dum torqueris, occidis.
servus tortus Catonem conscium furti dixit. quid agitis? utrum
plus creditis tormentis an Catoni? Bvteonis. Si conscius a te,
puella, quaeretur, nominato patrem. quod noverca tam sero,
puella tam cito? 'filia' inquit 'conscia est'. male pereas! at ego
te putabam unius novercam. Triari. 'Filia' inquit 'tua conscia 8
est'. videbatur sibi post hanc vocem vicisse. amissum fratrem
flevit in funere, totius populi lacrimas suis expressit; itaque
illam noverca peius perire voluit quam privignum. 'filia' || inquit
'conscia est'. hoc ultumum fuit novercae veneficium. Q. Hateri.
Succurrite, quaeso, ne, cum torta sit, quia filium meum occiderat,
filiam etiam, dum torquetur, occiderit. liberos effero semper unius
mulieris aut mendacio aut veneno. non flet quantum reae satis

CD 1 puellae (puelle **B**) re **C** puellae **D**, puellaris res *Mg* || ita] ista (. . . non est idonea parricidio .) *Schg, qui tamen alteram suam loci constitutionem praefert,* illa (. . . non est idonea parricidio .) *Bs, del. Mg* || 2 *num] non **O**, *del. Schg; cf. Otto ann. phil. 1885, 430* || benefice **C** || 3 est'. si] **τ**; isti **C** istius **D** || pati **AB** || 5 illa] *fort.* filia *Kss* || imatatio **B** || illa *om.* **B** || 6 esset] erat **D** || benefica **AB** || 7 nullis] **BDτ**; nullus **AV** || inquinatum **AB** || 8 inempe **A** mempe **B** || matris **AV** *corr.* **V**[1] || 9 beneficium (-tium **V**) **C** ||) dum] cum **D** || occidis] *Gr;* occidisti **O** || 11 furti] fuisse **τ** || 12 catoni . *corr. ex* e) **A** || 13 queretur **A** || quid? *Schg* || 14 *post* est *in* **D** *add. est:* hoc ltimum fuit nouercae ueneficium *(cf. v. 19), del.* **D**[1] || 15 putabam (p *corr. ex* b) **V** || 7 lacrimis **V** ⟨habitum⟩ lachrymis **D** || 18 noverca] **Dτ**; nouercam **C** || 19 ultiıum **AVD** || beneficium (-tium **V**) **C** || Q.] quae **B** || aterii (c *sup.* a *superscr.*) **D** || 0 quia] *Kss;* qui **C** quae **Dτ** || 21 cum **A** || 22 mendatio **AV** || rae **A**

est. quemadmodum illi extorquebo lacrimas? adferte mihi imaginem fratris; videte subito desiderio fletus concitatos: numquid talem vultum, cum mater torqueretur, habuit?

9 Pars altera. TRIARI. Si odissemus te, pateremur cum eiusmodi filia vivere. quarundam ferarum catuli cum rabie nascuntur; venena statim radicibus pestifera sunt. quantum illi ad scelera aetatis adiecit quod illam noverca peperit? quid illa, quae fratrem in moram sequentis patris sparsit? habes exemplum, quod et sorori conveniat et virgini.

10 DIVISIO. CESTIVS in duas partes coniecturam divisit et primum quaesiit, an illi conscia opus fuerit; deinde: si opus est aut fuit, an hanc habuerit. non servavit autem modum; nam et illum locum diu tractavit: non posse sororem in mortem fratris impelli, et interim tam puellam voluit videri, ut nulli esset idonea ministerio. itaque elegantissime deridebat MONTANVS VOTIENVS in hac controversia ineptias rhetorum, quod sic declamarent, tamquam haec, quae *puella* nominata est, infans esset, nec intellegerent, si talis esset, ne futuram quidem ream. itaque hoc debemus, inquit, nobis proponere: puellam eius aetatis, in qua est fortasse credibile scelus. illud qui‖dem intolerabile esse aiebat, *quod* induxerat Cestius matrem dicentem filiae: 'da fratri vene-
11 num', *filiam respondentem: 'mater, quid est venenum?'* TRIARIVS multo rem magis ineptam, quia non invenit illam, sed conrupit;

CD 1 quemammodum BV ‖ 3 tale V ‖ 4 triaria C triarii D ‖ 6 venena] DEτ; uenenas C ‖ pestiferas (*om.* sunt) V ‖ 7 aetas adiciet D *(Schg)* ‖ noverca] Dτ; nouercam C ‖ 8 *cf. Sen. Med. 173* ‖ sequenti VD ‖ patris] E; patri O ‖ spersit D ‖ abes A ‖ 9 *prius* et] in (?) D ‖ 10 certius B ‖ 11 illi] VDτ; ulli A ili B ‖ <si> deinde AB ‖ *verba* est aut *om.* D ‖ 14 et interim] *O. Jahn;* et iterum Oτ etenim T, ceterum *Fr. Kuhn* ‖ 16 quod] qd V ‖ 17 puella *add.* *Gz; fort.* <conscia> *Bs* ‖ 18 tales essent (n *del.* V²) V ‖ futura AB ‖ 1 bemus] Dτ; demus C ‖ 20 est fortasse] *Kss, Mg;* et torta O, est certe *verba* scelus . . . intolerabile *om.* A ‖ intollerabile BV <sed> intolerabi aiebat] Dτ; aiebas (s *corr. ex* t V) C ‖ 21 quod *add. Bs* ‖ certius B ce *corr.* V¹ ‖ 22 *verba* filiam . . . venenum *add. Bs;* <feceratque illam respond enum> *Schg* ‖ 23 rem multo *Otto* ‖ conrupit] *Kss;* concupit (-pii

nam ex Cesti sententia traxit; induxerat novercam dicentem: 'da fratri venenum'; fecit illam respondentem: 'mater, et mihi da'. quid enim est tam absurdum quam matrem sic locutam cum puella: 'da fratri venenum'? non ferebat nec illam TRIARI sententiam, qua aliter Haterius usus est, cum ad epilogum pervenisset: hoc loco debebat reus flere; num flet puella? inveniam, quemadmodum fleat; *adferat* aliquis hoc imaginem fratris. illa enim, si tam puella est, ut dicat: 'mater, quid est venenum?', non potest tantae pietatis esse, ut eam imago fratris in lacrimas concitet. tantus autem error est in omnibus quidem studiis, *sed* maxime in eloquentia, cuius regula incerta est, ut vitia quidam sua et intellegant et ament. Cestius pueriliter se dixisse intel- 12 legebat: 'mater, quid est venenum?'; deridebat enim MVRREDIVM qui hanc sententiam imitatus in epilogo, cum adloqui coepisset puellam et diceret: 'compone te in periclitantium habitum, profunde lacrimas, manus ad genua dimitte, rea es', fecerat respondentem puellam: pater, quid est rea? et aiebat Cestius: quod si ad deridendum me dixit, homo venustus fuit, et ego nunc scio me ineptam sententiam dicere; multa autem dico non quia mihi placent, sed quia audien||tibus placitura sunt. et illud RVFI 13 VIBI tolerabilius aiebat esse, sed et ipsum aliqua obiurgatione dignum: dixerat in epilogo: nutrix, ream tolle. illud in HATERIO, qui et promisit oratorem et praestitit, negabat se perferre, quod

CD 1 ex Cesti] *He, Bs;* excessis (-ssus VD) O || sententiam A²VD || 2 dabo *Schg* || mi AB || 3 adfurdum A || 4 dabo *Schg* || illam Cestii *Schg* || 5 qua aliter] Dτ; qualiter C, quamvis aliter *Schg* || atherius C aterius (c *sup.* a *superscr.* D²) D || est *om.* O *add.* τ || cum ⟨enim⟩ *Schg* || pervenisset, ⟨dixit⟩ *Schg* || 6 num] non D || inveniam] *Schg;* inueniat O, invenit *Gr* || 7 adferat *add. Bs* || hoc] hoc ⟨est⟩ VD *(cf. ad p. 45, 16),* huc ⟨det *vel* ferte⟩ *Schg* || illam V || 8 uenerum AB || 9 tanta A || in *om.* AB || 10 quidem *om.* D || sed *add. Ml, Gz* || 11 maximae A, *fort.* maxime ⟨tamen⟩ *Gz* || quidem V || 12 certius AB || intellegaebat V || 14 han A || caepisset A || 15 cumpone V || 16 re AB || es] Dτ; est C || 17 rea] re AB || certius B || quid A || 18 ego non nescio *Schg* || 21 biui C || tollerabilius BVD *corr.* D² || ipsum (u *corr. ex* e) B || 22 atherio (h *del. et* c *sup.* a *superscr.* D²) O || 23 sa A

dixerat: haec rea non mittenda in exilium, sed ferenda est; cum sciret, inquit, in exilium exportandos locari solere. quid enim intellegi vult hac sententia? ex toto puellam ambulare non posse, *an non posse* usque in exilium? verum est, sed nec mater
14 eius potuisset. Silo a parte patris comparationem fecit inter se matris et filiae *et* totam hac figura declamavit: non sum, inquit, vobis dicturus, qualis debeat esse venefica. operam perdam, si coepero describere debere esse aetate provectam, usu exercitatam, invisam viro, quae possit etiam filiam occidere. supervacuum est uti pluribus verbis; in hac ipsa causa habemus veneficae exemplar. comparemus inter se duas reas; nec est, quod quaeratis aliquem, qui cognitionem vestram per omnis comparationis partis ducat; ego vobis dicam, quomodo illam accusaverim. ego illi obieci ante actam vitam: vos huic potestis obicere? et
15 sic omnia circumit et comparando defendit. illam quaestiunculam, quae in prima parte tractata erat a quibusdam, 'an illi utique opus fuisset conscia', sic transcucurrit: aiebat, inquit, tota actione rea: 'dic, quam consciam habuerim'; ego negabam opus illi fuisse; aiebam: in eadem domo eras, venenum notum erat, novercae occasio facilis conviventi, non eras suspecta, nemo te timebat propter ‖ sororem. ex altera parte hoc usus est colore: novercam ideo *privigno* venenum dedisse, ut filia sua sola heres esset;

CD 1 mitenda **V** ‖ 2 <de>exportandos **AB** ‖ iocari **D** ‖ 3 haec **C** ‖ sententiam **V** sententia <nisi> **D** *(Fb)* ‖ 4 *verba* an non posse *add. Mg;* <nam si> *Fb* ‖ 5 a *om.* **C** <autem (*del.* **D**²) a> **D** ‖ comperationem **D** ‖ 6 *post.* et *add. Schg* ‖ haec **V** ‖ 7 benefica **AB** ‖ opera **AB** ‖ 8 discribere **A** ‖ esse *om.* **C** *add.* **Dτ** ‖ prouecta **V** ‖ 9 si per uacuum **A** ‖ 10 ut **AB** ‖ beneficae **C** ‖ 11 exempla **A** ‖ comparemur **AB** ‖ quod quaeratis] **D**; quoque ratis **AB** quo quiaeratis (e *del.* **V**²) **V** quo quaeratis **τ** ‖ 13 dicat **O** ‖ 15 circūmit **V** circumiit **D** *(vg)* ‖ qua stuculam **AB** ‖ 16 tractanda **V** ‖ an] *Bs;* in **AB** non **VD** ‖ utique fu <et> **D** ‖ 17 trancucurrit **A** transcurrit **D** ‖ 18 rea: 'dic] *Bs;* re a rea hic **V** rea haec **D** ‖ conscia **V** ‖ negabā *corr. ex* negabat **V** ‖ 19 nontum **AB** ‖ erat (*sup.* er *scr. est* u) **A** ‖ 20 occassio **VD**¹ c conniuenti **D** ‖ 22 *ideo] uideo **O** ‖ privigno *add.* **E** ‖ haeres **VD**

eandem illi et consciam fuisse venefici et causam. omnes decla- 16
matores aiebat voluisse aliquid novi dicere illo loco, quo nominabat noverca filiam consciam. dixit, inquit, Hybreas: τί οὖν; ἐψεύσατο κατὰ τῆς ἰδίας θυγατρός; οὔκ· ἀλλὰ κατὰ τῆς ἐμῆς. hanc sententiam Fuscus Arellius, cum esset ex Asia*nis*, non casu dixit, sed transtulit ad verbum quidem: quid ergo? inquit, mentita est de filia sua? immo de mea. modestius hanc sententiam vertit Haterius: quid ergo? mentita est? quidni illa mentiretur de accusatoris sui filia? Cestius dixit: nominavit privigni sui sororem. 17
Albucius dixit: quid habuit, quod dubitaret, an parceret filiae eius, a quo occidebatur, sorori eius, quem occiderat? Triarius dixit: quid ergo? mater mentita est? tolle matris nomen: post damnationem noverca est. Blandus dixit: *quid* nominabo istam, quae patri adfuit, istam, quae mortuo fratre *flevit, tort*a matre non flevit? Silo Pompeius dixit: 'filia' inquit 'mihi conscia est'. post hoc eundem vultum eius notavi, quem videram moriente privigno. Montanus Votienus Marcellum Marcium, amicum suum, 18
cuius frequenter mentionem in scriptis suis facit tamquam hominis diserti, aiebat hanc dixisse sententiam: invenit, quomodo damnata accusaret, moriens occideret, torta torqueret. non est hoc indicium, sed alterum novercae veneficium. Latro dixerat, cum descripsisset tormenta: instabam super caput non accusator, sed tortor; ipse ignes subicie||bam, ipse ad intendendum eculeum manus admovebam. ego non bibam sanguinem istius, non eruam

CD 1 benefici **AB** ueneficii **VD** || et⟨et⟩ **A**[1]**B** || dedamatores **A** || 2 uoluisset **AB** || illo] eo **D** || 3 nouercae **C** || 4 ψεγcατο **V** || κατα⟨τα⟩ τηc ιαιαc θγ (ογ **A** εγ **B**) τατροc ογκ αμα κατα τηc μηc **C** || 5 Asianis] *Schg;* asia **O** || 6 transttulit **A** || ⟨et⟩ ad *Schg* || 8 aterius (c *sup.* a *superscr.*) **D** || quidni . .] *Fb;* qui (quae **D**) nihil lamenti(-ta **VD**)retur **O** || 9 certius **B** || 10 habu **A** || ˀ ˀbitaret (ret *in ras.*) **V** || 13 quid *add. Ml; fort.* ⟨non⟩ *Gz* || istam] illam **D** || flevit *add. Fb* || torta] *Gr;* a **AB** ac **VD**, accusata *Fb* || 15 oonscia **V** || maucium **AB** martium **D** || 18 sus **A** || 19 clisserti **A** disserti **BV** || han **A** ano **V** || damnatam **AB** || 21 beneficium **AB** uenefitium **V** || 22 accusator ›r *in ras.*) **V** || 23 ignis **VD** || intendum **A** || eculeum (ec *corr. ex* oc) **B** || uiuam **AB** biuam **V** || erua **A**

oculos? filium mihi eripuit; nisi citius illam oppressissem, et filiam abstulisset. Triarivs dixit: cum accusarem, obieci veneficium; in ultima parte inter preces meas excitavi puellam ad ultionem fratris sui: haec res maxime iudices movit, haec maxume novercam offendit. Albvcivs dixit: postquam nominavit filiam, ad me respexit: videlicet ut sciret, an satis torsisset. Nicetes egregie dixit in hoc eodem loco: συνοῖδέ μοί, φησιν, ἡ θυγάτηρ · καὶ προσέθηκεν · ἡ τούτου.
19 Montanvs, cum diceret illum locum: quamvis sceleratos parentes velle tamen innocentes liberos suos esse, dixit: potest ista filiam veneficam fingere, si potest facere; difficilius est liberos inquinare quam perdere. et illud: favete saeculo, iudices, cum ingentia scelera ferat, ne etiam inmatura tulerit; favete, ut nullum scelus commissum sit nisi quod solet; favete, ut potius noverca non desierit parricidium facere quam soror coeperit. damnare illam potui, effugere non potui. sero fecisti, noverca: si hoc ante dixisses, potuisti praevaricationem pacisci; *non* recte, cum damnareris, animosa eras. recte nihil potes facere. si qua est fides, accusator insidias reae timui; nusquam a sinu meo dimisi puellam, ipse omnes praegustavi cibos. incauta futuri mortalitas! postquam ad tortorem perduxi novercam, timere de filia desii. ||

CD 1 oppressionem *eras. in* **A**, *sed litterae* op *comparent* || filia **A** || 2 abstulisse **AB** || ⟨non⟩ obiecit *Schg,* obieci⟨ssemque⟩ *Gz* || beneficium (-tium **V**) **C** || 3 ultima] ultim **AB** || 4 tui **AB** || *priore loco* maximae **B** || *post. loco* maxime **AV** || 5 nominabit **AB** || 6 torsissem **D**[1] || egregiae **C** *corr.* **V**[2] || 7 hoc *om.* **D** || CYN(OYN **A**)OIΛe MOI ΦINCIN N OYTaTHP RAI πPOCeeN(-eeII **B** -eeII **V**)KEN **C** || 8 ἡ] *Thomas, Mg;* K **AV** Ka(a *del.*) **B**; *cf. U. de Wilamowitz coniect. (Gotting. 1884) 9* || TOTYTOY **C** || 9 sceleratos (o *corr. ex* i) **A** || 10 beneficiam **AB** || facilius **τ** || 11 fauetae **AB** || 12 scelere **V** selera **τ** || feret **B** fiant **τ** || 13 favete, ut] *Bs;* fauet et **AB** fauete **VD** || 14 fauetae **AB** || 15 illam] **τ**; illum **O** || efugere **B** et fuge fero **AB** || 17 non *add. Schg* || animos **AB** || nihil] mihi **O**, *fort.* ⟨ai nihil⟩ mihi *Bs* || 18 quae (qua **D**[2]) fides **VD** || accusatoris (*corr.* **τ**) ins (as *corr. ex* is **V**) **V** || 19 numquam **A** || a sinu meo] **BDτ**; asianum asinu aneo **V** || puella **AB** || 20 ciuos **AB** || mortalistas **AB**

20 Omnes illo colore usi sunt, a noverca nominatam filiam in dolorem patris. GALLIO plura dixit: fortasse, inquit, hanc nominavit, ut veros conscios celaret, fortasse ut, quia acerrume instabat accusator, hoc metu territus finem tormentis inponeret, fortasse nimio dolore tormentorum stupefacta nescit, quid loqueretur. novissume dixit: fortasse in hoc, ut, quae poenas venefici dabat, accusationis exigeret. illum sensum adiecit: ex meis hoc adfectibus aestumo: tunc cum ira, cum odio furerem, circumspiciebam omnis ultionis vias oblitus innocentiae; si proprios habuisset filios noverca, occidissem. in hanc ipsam quotiens impetum facere volui! sed propter hoc a me tuta erat, quod a matre non erat. ||

CD 1 nomitam **C** || 2 dolore **VD** || gallio *corr. ex* glaio **B** || 3 pueros (p *del.*) **A** || caelaret **C** || instabat] **D**τ; istauat **AB** istabat **V** || 5 *fortasse nimio] fortasse enim in (iu **B**) **O**, fortasse et nimio *Bs* || nesciit **VD** || loqueret **A** || 6 nonuisume **AB** nouisime **V** nouissime **D** || utque poenas benefici (ueneficii **V**) **C** || 7 exigeret] **D**τ; exigerat **C** || 8 estumo **AV** estimo **B** aestimo **D** || cum] tum **D** || furerem] τ; furere **AVD**[1] furore **B** fureret **D**[2] || 9 prosprior **AB** || 10 occisissem **AB** occidisset **D**[2] || 11 volui! sed] *Rom;* uoluisset **O** || a metu ita **AB** || 12 lannel (l . annei **V**) senecae sententiarum colores rethorum (retho ex **A** rehtorum **V**) liber . V . explicit . incipit liber sextus (. VI . **B**) feliciter . **C** l . annei senecae sententiarum et colorum rhetorum et oratorum liber quartus explicit . incipit liber sextus et ultimus feliciter **D**

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI NONI.⟩

I.

CIMON INGRATVS CALLIAE.

Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrumque interficiat, sine fraude sit.
Ingrati sit actio.

Miltiades, peculatus damnatus, in carcere alligatus decessit; Cimon, filius eius, ut eum sepeliret, vicarium se pro patris corpore dedit. Callias dives sordide natus redemit eum a re publica et pecuniam solvit eique filiam conlocavit. ille deprehensam in adulterio deprecante patre occidit uxorem. ingrati reus est.

Adulterium mihi carcer est. ferrum mihi a lege traditum ad vindictam pudicitiae proiciam? perdidisti pecuniam, Callia, si solvisti tales manus. non potest generosus animus contumeliam pati. hoc interest inter fortunam parentis et fili, quod illius calamitatum exitus fuit carcer, mearum initium. unus Miltiadis census inventus est Cimon filius. redemptus Cimon redemptoris

MPε ε = *cod. Mutinensis (bibl. Estensis XII F 19) membranaceus saec. XII. librum contulit* **Bruno Keil** || 5 cymon **M** || galliae **M** || 7 utrumque ⟨corpus⟩ *Seneca; cf. p. 373, 3* || 8 ingratis **M**¹ *corr.* **M**³ || sit *om.* **P** || 9 militiades **MP**βε melciades *(sic semper)* ν || dampnans **M**¹ dampnatus **M**² || 10 [illegible] || 11 corpore] cor **P** || Callias . . .] *Pincianus;* gallias sordide diues n[illegible] 12 soluerit **P** || 13 deprehendam **P** || depraecante[illegible] **M** || 14 [illegible]u[illegible]xorem [illegible] *eras. est* o) **M** || 16 gallia **MP** || 17 soluisti *corr. ex* soluistis **M** || 18 fil[illegible] 19 militia discensus **M** || militia ⟨et⟩ inuentus est discensus **P** militia [illegible] census est α || 20 redemptus] αβεν; redemptor **M** redempto **P**

felicitas est. reddam ‖ beneficium, cum tam honestum desideraveris quam dedisti. ego adulteros dimittam? quid aliud facerem, si adhuc alligatas haberem manus? quid? tu poenam putas pro Miltiade alligari? magnum uterque beneficium, dum damus, recepimus: ego quod Miltiadem redemi, tu quod Cimonem. turpissimum duxi ab eodem dimitti et adulteros et Cimonem. ego sum, qui referre gratiam ne mortuis quidem desino: ita mihi veros habere liberos contingat; quod quantum sit, Miltiades expertus est. dignus erat Callias talem genuisse, qualem redemit. dic nunc: 'ego te carceri exemi', dum respondeam: 'ego me carceri tradidi'. numquam fiet, ut melius actum putem, quod a Callia redemptus sum, quam quod pro Miltiade alligatus. ego me a te redemptum putabam; emisti me filiae tuae. Calliae filiam duxi: hanc tibi, pater, dum ingratus esse nolo, iniuriam feci. non possum ob id damnari, quod lege feci. beneficium est quod totum eius causa praestatur, in quem confertur. ubi aliquis ex eo quid sperat aut praeparat, non beneficium, sed consilium est. summo te dedecore liberavi; invitus beneficium *accepisti.* redemisti me et tu non rogantem. hic Virginios et quicumque vitiatas filias vel clauserunt vel occiderunt.

Pars altera. Duo beneficia dedi: et redemi et egenti filiam collocavi. obicio tibi, quod uxorem passus es adulteram fieri, quod non custodisti, quod moratus es, dum superveniret pater

MPε 1 facilitas **P** ‖ reddam *in ras. scr.* **M** ‖ honestum] beneficium **P** honeste ε *(cf. p. 374, 9)* ‖ 3 aligatas M^1 *corr.* M^2 ‖ quid] αβν; quod **MP** facere ε ‖ militia (t *corr. ex* c **M**) dealligari **MP**ε ‖ 4 recipimus P^1ε ‖ 5 militia (-cia **P**) dem **MP**ε ‖ tu *om.* **P** ‖ 7 ne] M^1ε; nec M^3**P** ‖ desenio **P** ‖ veros] uos **P** ‖ 8 contingit **P** ‖ militia (-cia **P**) des **MP**ε ‖ dignum **O** ‖ 9 gallias **MP**ε galliam ν ‖ 10 cum **MP**β^1ε cui β^2 *(vg)*; *cf. p. 377, 1* ‖ 11 gallia **MP**ε ‖ 12 quod *om.* M^1 *add.* M^2 ‖ oro M^1 *corr.* M^3 ‖ militia dealligatus **MP**ε ‖ ⟨et⟩ ego **P** ‖ 13 emisisti M^1 *corr.* M^3 ‖ galliae (-ie **P**) **MP** ‖ 14 uolo **P** ‖ nōn **M** ‖ 15 tantum ε ‖ 17 dedecore] α; decore **MP**βεν ‖ 18 accepisti *add. Bs; cf. p. 379, 9* ‖ 19 roguntem M^1 *corr.* M^3 ‖ huc (huic ε) uirgini hos (os α) **M**αε hic uirginihos **P** huic uirginios β huic uirgini omnes ν; *cf. p. 379, 10* ‖ et *corr. ex* te **M** ‖ quecumque ε ‖ 21 *verba* pars altera *om.* **M** ‖ 22 obitio **P** ‖ 23 es *om.* ε

spectator suae calamitatis. ego non expectaveram, dum rogarer. moleste ferebas socerum tuum dici Calliam. mores puellae non tantum passus es in vitia labi sed ipse inpulisti; nactus occasionem non omisisti. ||

Extra. Color et Gallioni et Latroni et Montano placuit, ut nihil in Calliam diceretur contumeliose, in redemptorem, in socerum, *in* infelicem. multa oratores, historici, poetae Romani a Graecis dicta non subripuerunt, sed provocaverunt. Thucydidis sententia est: δειναὶ γὰρ αἱ εὐπραξίαι συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰ ἑκάστων ἁμαρτήματα. Sallusti: res secundae mire sunt vitiis obtentui. cum sit praecipua in Thucydide virtus brevitas, hac eum Sallustius vicit et *in* suis illum castris cecidit; nam in sententia Graeca tam brevi *habes,* quae salvo sensu detrahas: deme vel συγκρύψαι vel συσκιάσαι vel ἑκάστων, constabit sensus, etiamsi non aeque comptus, aeque tamen integer. at ex Sallustii sententia nihil demi sine detrimento sensus potest. T. autem Livius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiam et tamquam translatam et tamquam corruptam dum transfertur obiceret Sal-

MPε 1 calamitatis ⟨pars altera⟩ **M** || expectaveram] *αεν*; spectaueram **M**[1] *corr.* **M**[2] expectabam **P***β* || rogarer] **M**[2]*βεν*; rogaret **M**[1]**P** rogares *α* || 2 galliae (-ie **P**) **MP** galliam **ε** || 3 es] *αβεν*; *om.* **MP** || nanctus **ε**; *cf. p. 381, 13* || 5 dolor **P** || 6 galliam **MP** || 7 in *add. Bs; cf. p. 379, 13* || oratores *corr. ex* oratiores **M** oratiore **ε** || istorici (*corr. ex* storici **M**[1] *vel* **M**[2]) **MP** storici **ε** || 8 subripierunt **M**[2] || thucididus **M**[1] thucididis **M**[3] tubcididis **P** || 9 aenaz tap ai eytipaξiai cinkpyyai kai cinck.ic.ai t ekaton aωapthωata **M** aenz tai eytipaτ.iai cinkpy.yai cinckicai t ekaton amaptnmata **P** aenai tap ai eytipaξiai cinkpyxai kai cinckoai ta ekaton aciapinnta **ε** || 10 salusti **M**[1] *corr.* **M**[2] sallustri **M**[3] salustii **P** sallustiana **ε** || mirae **M** || initiis **ε** || 11 thycidide **M** thucide **P** || hac] *αβεν*; hae **MP** || cum **MPε** || sallustri **M** salustri **P** || 12 in *om.* **O**; *cf. p. 380, 11* || illum] cum *βν* || 13 habes *om.* **O**; *cf. p. 380, 12* || detraham **M**[1] *corr.* **M**[2] || 14 cym.kpyiae **M** kpyiae **P** cymkpiae **ε** ||
kiacai uel ckactωn **M** uel ciiukiacai uel ckactcyn **P** uel cyacai uel ckac
15 *priore loco* aequae **M** || integerat ex **M**[1] integer erat ex **M**[3]**P** || salu
16 demi *corr. ex* deme **M** deme **P** || detrimento] termino **P** || libius **Mε**
quus **M** || sallustrio **M**[3] salustio **Pε** || 18 translatum **M** transiatu
ruptam] *αβεν*; corruptum **MP** || tranfertur **M** || sallustrio **M**[3] salu

lustio. nec amore Thucydidis facit, ut illum praeferat, sed laudat quem non timet et facilius putat posse a se Sallustium vinci, si ante a Thucydide vincatur.

II.

FLAMININVS IN CENA REVM PVNIENS.

Maiestatis laesae sit actio.

Flamininus praetor inter cenam a meretrice rogatus, quae aiebat num||quam se vidisse hominem decollari, unum ex damnatis occidit. accusatur laesae maiestatis.

Obicio luxuriam, histrioniam, iocos? an in convivio nihil aliud nisi occiditis? uni fortasse osculo donavit homicidium. cenaturi carnifices manus abluunt. non inquiro in totum annum: una nocte contentus sum. facilius est, ut, qui multa meretrici dederit, homicidium neget, quam ut, qui homicidium dederit, quicquam negarit. servum si verberari voluisses, extra convivium abduxisses. contactam sanguine humano mensam, strictas in triclinio secures: quis credit ista concupisse meretricem vel fecisse praetorem? virgae promuntur et ante mensam deosque crudelitatis victima trucidatur. me miserum, imperii Romani terrore lusisti. legi potius quam scorto cadat. exsurgite Bruti, Horatii, Decii

MPε 1 thucididis (is *in ras.* **M**[3]) **M** || *verba* sed . . . timet *(v. 2) om.* **P** || 2 putat ⟨putat⟩ **M** || a se *om.* **P** || salustium **M**[1]**Pε** sallustrium **M**[3] || 3 ante] autem **P** || thucidi de **M** || 5 flaminius **Mν** || 6 magestatis **P** || sic **M**[1] *corr.* **M**[2] || 7 flaminius **MPν** flamineus *(sic semper)* *β* || praetor] pater **P** || cena **M** || maeretrice *corr. ex* meretrice **M** meritrice **P** || 8 se *om.* **P** || 9 accusatur] (*corr. ex* accusatus *α*) *αεν*; acusator **MP** || 11 obtio **P** || iocos *om.* **P** || 12 occidistis **M**[1] *corr.* **M**[3] occidisti **P** || uno **M**[3]**P** || cenaturi] *αβε*; caenaturi **Mν** centauri **P** || 14 es tu qui **M**[1] *corr.* **M**[3] || qui *om.* **P** || 15 *verba* homicidium neget . . . dederit . **P** || *post prius* homicidium *add.* caenaturi carnifices manus *(cf. v. 11)* **M**, *d lineola transversa del.* || quisquam **M**[2]**P** || 16 negauerit *ε* || luisset **M**[1] *corr.* **M**[2] uisset **P** || 17 contactam] *αβεν*; contactu *corr. ex* contantusan **M**[1] con:ta **M**[3] contactum **P** || maensam **M** || triduo **P** || 18 p̄r **M**[1] *corr. in marg.* **M**[3] || praemuntur **P** || 20 uutima **M**[1] *corr.* **M**[2] || imperii *om.* **P** || terrorem **M**[3]**P** exurgite *corr. ex* exurge **P** || bruti *corr. ex* pruti **M** || o(ho **M**)rati deci **MP**

et cetera imperii decora: vestris fascibus, securibus vestris iam puellae iocantur obscenae. in eo, quod sub praetexto publicae maiestatis agitur, quidquid peccatur, maiestatis actione vindicandum est. percussurus lictor ad praetorem respicit, praetor ad meretricem.

Pars altera. Si legatus falsa mandata affert, sic audiuntur, tamquam illa populus Romanus dederit; imperator foedus percussit, videtur populus percussisse Romanus et foedere continetur. nunc nec viribus quicquam populi detractum est nec opinioni. at ex te ceteros aestimant. et ante hunc alii fuerunt, pro quibus aestimari possent. nemo adscribit urbibus vitia singulorum. obiciunt, quod damnatus perierit meretrici, et postulant praetorem perire damnato. libido omnis intra meretricem est, cru||delitas intra carcerem. multa populus Romanus in suis imperatoribus tulit: in Manlio inpotentiam, a quo et filius et victor occisus est, in Sulla crudelitatem, in Lucullo luxuriam, in multis avaritiam. non putavi ad rem pertinere, ubi aut quando periret qui perire deberet. occisus est quis? damnatus; ubi? in praetorio; quo tempore? est enim tempus, quo noxius perire non debeat?

Extra. Quaedam controversiae sunt, in quibus factum defendi potest, excusari non potest. non speramus, ut Flamininum

MPε 1 ceta **P** || decora (a *vid. add.* **M**²) **M** || faecibus **M**¹ *corr.* **M**² succurribus **P** || 2 obcenat **M**¹ *corr.* **M**² || in eo] meo **ε** || sub praetexto (-tu **ν**) **αεν**; supretexto **M** supraetecto **P** sub protestu **β** || publice *corr. ex* puplice **M** || 3 *verba* agitur . . . maiestatis *om.* **P** || quicquid **M**¹ *corr.* **M**³ peccatur *corr. ex* peccator **M** || accione **M** *corr.* **M**¹ || 4 praetor] p̄r **M**¹ *corr. in marg.* **M**³ || 7 ille **M**¹ *corr.* **M**³ || romanus populus **P** || fedus **P** || 8 percuss . . . . **M**¹ percuss . se **M**² percussisse (i *in ras.*) **M**³ || romanos **M**¹ *corr.* **M**³ || federe **M** 10 aestimant] **ν**; exestimant **M**¹ existimant **M**²**P** existimabant **β** extimant **ε** || et] est **P**; *cf. p. 389, 1* || 11 estimari **ε** || obitiunt **P** || 13 *vel* & *vel* o *post* est *erasum* est *in* **M** || 14 populus Romanus] **αβεν**; populorum **MP** || insulis **ε** || 15 Man mallio **MPβεν** || ⁄⁄occisus (h *eras.*) **M** || est] et **M**¹ *corr.* **M**² || 16 sy (si **P**)l luculo **M**¹ *corr.* **M**² lucillo **Pβ** || luxuriam *corr. ex* luxoriam **M** || 17 pe- ubi] pereub **M**¹ *corr.* **M**³ || periret] **αβεν**; *om.* **MP** || qui] **αβεν**; q quis **M**³**P**; *cf. p. 390, 17* || 18 damnatus *corr. ex* damnatur **M** || prete 19 noxias **M**¹ *corr.* **M**³ || 21 *post.* non *corr. ex* noo **M** || flaminium **M** fla

iudex probet, sed ut dimittat; itaque sic agere debemus tamquam pro facto non emendato, sed non scelerato. T. Livius de oratoribus, qui verba antiqua et sordida consectantur et oratoris obscuritatem severitatem putant: tamen in his etiamsi minus est insaniae minus spei est. illi, qui tument, qui abundantia laborant, plus habent furoris, sed plus et corporis; semper ad sanitatem proclivius est quod potest detractione curari; illi succurri non potest, qui simul et insanit et deficit. Murredius dixit tetracolon: serviebat forum cubiculo, praetor meretrici, carcer convivio, dies nocti. novissima pars sine sensu dicta est, ut expleretur numerus; quem enim sensum habet: 'serviebat dies nocti'? hanc ideo sententiam rettuli, quia et in tricolis et in omnibus huius generis sententiis curamus, ut numerus constet, non curamus, ut sensus. omnia autem *genera* corruptarum sententiarum de industria pono, quia facilius, et quid imitandum et quid vitandum sit, docemur exemplo. ||

III.

EXPOSITVM REPETENS EX DVOBVS.

Per vim metumque gesta ne sint rata.
Pacta conventa legibus facta rata sint.
Expositum qui cognoverit, solutis alimentis recipiat.

MPε 1 ut] non **P** || dimitat **P** || 2 facto non] *αβεν*; faeto nen **M** feronem **P** || libius **Mε** || 3 ⟨in⟩ uerba *ε* || *prius* et] *β*; *om.* **MPεν** || consectantur *corr. ex* tonsectantur **M** confectantur **P** || horatoris **M**[1] *corr.* **M**[3] || 4 obscuritatem oratoris **P** || etiamsi] *αεν;* equamsi **MP** si *β* || 5 tumen **M**[1] *corr.* **M**[3] timent **P** || habundantia **Pε** || labonant **M**[1] *corr.* **M**[3] || 7 procliuis **P** || *verba* detractione ... non potest *(v. 8) om.* **M**[1] *in marg. add.* **M**[2], *sed* detractatione *(sic* **P** *quoque) et* succuri *scr.* || 8 *prius* et *om.* **P** || murridius **MPε** || 9 meretriculis **P** || 11 numerus] *Bs;* sensus **MPβε** *deest in ν* || 12 in tricolis] meretricolis **P**[1] || 13 omnibus *om.* **P** || 14 curamus (amus *in ras.* **M**[2]) **M** || genera *om.* **MPε**; *cf. p. 394, 11; pro eo* exempla *post* sententiarum *exhibent αβν* || 15 *verba* imitandum et quid *om.* **P** || 16 docemur] *αβεν*; docemus **MP** || 18 repetis **M**[1] *corr.* **M**[3] || 19 metum **M**[1] *corr.* **M**[2] || *ne] non **O** || sint (i *corr. ex* u) rapta **P** || 20 acta **P** facta *ε* || conuentu **P** || 21 cognouerit *corr. ex* tognouerit **M** || rapiat **P**

Quidam duos expositos sustulit, educavit. quaerenti patri naturali pollicitus est se indicaturum, ubi essent, si sibi alterum ex illis dedisset. pactum interpositum est. reddit illi duos, repetit unum.

Cum alienis dividemus liberos, quos non dividimus cum matribus? utrumque genui, utrumque desideravi, pro utroque pactus sum. una nati sunt, una expositi, una educati; redditi distrahuntur. distraxit illos Fortuna aliquando a parentibus, numquam ab ipsis. duos exposui, quia alterum eligere non poteram. in auctione fratres quamvis hostilis hasta non dividit; plus quiddam est geminos esse quam fratres, perdit uterque gratiam suam, nisi cum altero est. ignoscat retinenti meos, cum ipse concupiscat alienos. agnitio dividet quos iunxit etiam expositio? omnia pro filio paciscor praeter filium. pactus sum flens, tremens, tamquam cum exponerem. mihi tunc vis et necessitas erat; non enim poteram invenire filios, nisi alterum promisissem.

Pars altera. Vtrumque potestis ex hoc iudicio patrem dimittere. liberis hic carere consuevit, ego, et cum unum accepero, necesse est torquear: duobus adsuevi. vim vocas, quae te patrem fecit? ego sustuli, ego educavi, ego reddidi; iste electurus est. || in ista vi duos filios perdidi. lex arma et vincula et ultimum periculum conplectitur.

Extra. In Sabinum Clodium uno die et Graece et Latine

MPε 1 quaerenti *corr. ex* quaerente M || 3 si *om.* M[1] *add.* M[3] || 4 reddit] βεν; reddidit MP || 5 quos *corr. ex* quod M || 6 cenui M[1] *corr.* M[3] || 8 distruntur (*sup. prius* t *virg. eras.*) P, distrahantur? *Bs; cf. p. 396, 8* || parentibus ⟨meis⟩ P || 9 alterum *corr. ex* elterum M || 10 auctione] altione M[3]P aptione ε || fratres ⟨perdito⟩ M[2]P || hostilis *om.* P || 11 utrumquae M[1] uterquae M[3] uterque *corr. ex* utrumque ε || 12 altero] altum P || li (d *corr. ex* t) P || 15 cum] α; *om.* MPβεν || erat *om.* P || 16 promi 17 iuditio P || demittere M[2] *corr.* M[3] || 18 care M[1] carem P[1] c 19 assueuit P || 20 iste] ite P || 21 vi] ru P || perdidi (t *vid.* 22 conplectitur *corr. ex* conflectitur M consequitur P || 23 el latinae M

declamantem multa urbane dicta sunt. dixit Haterius quibusdam querentibus, quod pusillas mercedes acciperet, cum duas res doceret: numquam magnas mercedes accipere eos, qui hermeneumata docent. Maecenas dixit: Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης, ποτέροισι μετείη. Cassius Severus ab auditione eius rediens interrogatus, quomodo dixisset, respondit: male καὶ κακῶς.

IIII.

A FILIO IN ARCE PVLSATVS.

Qui patrem pulsaverit, manus ei praecidantur.

Tyrannus patrem in arcem cum duobus filiis accersiit; imperavit adulescentibus, ut patrem caederent. alter ex his praecipitavit se, alter cecidit. post in amicitiam tyranni receptus est. occiso tyranno praemium accepit. petuntur eius manus; pater defendit.

Felicior essem, si plures reos defenderem. praecidetis tyrannicidae manus? quid hoc est? integer tyrannus iacet. tam necesse fuit patrem caedere quam spoliare templa, virgines rapere. o quantum istis debemus manibus, per quas iam nihil necesse est! tales fuerunt, ut ex his posset tyrannum alter contemnere, alter occidere. praecipitasti te, fili. hoc non est patri parcere, sed tibi. dura, fili; in tyrannum tibi per patrem eundum

MPε 1 de//clamantem (mi *vid. eras.*) **M** ‖ uerba ne **P** ‖ hat/erius (ḥ *eras.*) **M** actius **P** chaterius ⟨uel laterius⟩ ε ‖ 2 *verba* acciperet . . . mercedes *(v. 3) om.* **P** ‖ 3 doceret ⟨et⟩ ε ‖ mognas *corr. ex* magnas **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ eas **P** ‖ her/mineumata (e *eras.*) **M** herminemata **P** herimineumata ε ‖ 4 docerent *Seneca; cf. p. 401, 18* ‖ ΤΥΔΕΙ⟨ΔΕΙ⟩ΔΗΝ ΟΙΚ ΑΝ ΤΝΟΗC ΙΤΟΤΕΡΟΙCΥ ΜΗΕΙΝ **M** ΤΑΥΑ.ΕΙΑΝ.Ν ΟΙ.Κ ΝΑ Τ.ΝΟΝ.C ΙΤΟ.ΤΕ.Ρ.DICY.ΜΝΕΙΝ **P** ΤΥΑΕΙΑΕΙΝΝ ΟΙΚ ΑΝ ΤΝΟC ΤΕΡΟΥCΙ ΑΑΝΤΕΙΝ ε ‖ 5 casius **P** ‖ 6 καὶ] ΚΙΑ **P** ΚΑΑΙ ε ‖ ΚΑΥΙΙΕ̄ ε ‖ 9 atrem [1] *corr.* **M**[3] ‖ ei *rad. corr. ex* eius **M** ‖ 10 arcem] carcere ε ‖ filii ε ‖ accersiit *rr. ex* atcersiit **M** ‖ 12 precipitauit (*prim.* i *rad. corr. ex* u) **M** ‖ 13 occisio *ost.* i *del.)* ⟨et⟩ **P** ‖ tyranni *rad. corr. ex* tyrannus **M** ‖ 16 est *om.* **P** ‖ ferunt **P** ‖ posse **M** *corr.* **M**[1] ‖ tirannus **P** ‖ contempnere *corr. ex* conmnere **M** contempnare **P** ‖ 21 ty.rannum **M**

est. utrum ex filiis meis probatis? alter se occidit, alter tyran-‖num. suspensas leviter admovebat manus; filius simulabat ictus, pater gemitus. necessitas magnum humanae infelicitatis patrocinium: haec excusat Saguntinos, quamvis non ceciderint patres, sed occiderint. si *unicus fuisset,* nec iste cecidisset. ille me fratri reliquerat, hic tyranno. in lege, inquit, nihil excipitur. sed multa, licet non excipiantur, intelleguntur, et scriptum legis angustum, interpretatio diffusa est. quid interest legem excipere, ne fraudi sit ei, qui per insaniam patrem pulsavit, cum illi non supplicio, sed remedio opus sit? ne puniatur infans, si pulsaverit patrem? hoc qui cogente tyranno fecit, ipso fuit miserior vapulante. non est inpudica, quae accersita est a tyranno; non est sacrilegus sacerdos, qui deorum inmortalium dona suis manibus pertulit ad tyrannum. patre iubente fecit nec cecidit iste, sed paruit. ultio caesi patris nullius est nisi patris. si a quolibet alieno caesus essem et iniuriarum agere nollem, nemo nomine meo ageret. nunc nihil interest; poena maior est eius, qui cecidit, ius idem eius, qui caesus est.

Pars altera. Tamdiu cecidit patrem, donec placeret tyranno satelles. 'pro re publica feci'. idem et rei publicae inputas et tyranno. habuisti, quod iactares tyranno: frater maluit mori; perit, ne parricidium faceret aut videret. caesus, inquit, poenam remitto. mirarer, nisi pro tam bono patre fuisset qui mori vellet. pater, inquit, voluit, sed frater noluit. pater, inquit, voluit: ita tu non

MPε 1 meis *om.* **P** ‖ 2 mañ **M** ‖ 3 patronomium **P** ‖ 4 sacuntinos (sacunti *in marg. scr.*) **M**^{1} *corr.* **M**^{3} nos **ε**^{1} ‖ 5 *verba* unicus fuisset *add. Bs; cf. p. 405, 3* ‖ 6 relinquerat **Pε** ‖ lege] *αβεν*; legem **MP** ‖ excipitur *om.* **P** ‖ 8 est] *sup. ras., in qua vid. fuisse* fuit, *scriptum est in* **M** ‖ legem] **P**; lege **O** ‖ 11 miserior *corr. ex* misereor **M** ‖ 12 inpudica (in *in ras.* **M**^{3}) **M** ‖ a[illegible]sita **M** ‖ at **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ 16 esse **M**^{1} *corr.* **M**^{2} ‖ iniurias **P** ‖ nomin[illegible] ‖ 18 eius *om.* **M**^{1} *add.* **M**^{2} ‖ eius idem ⟨est⟩ qui **P** ‖ caesus est] cecidi[illegible] ‖ 20 satellos **P** ‖ re.p̄.**P** ‖ 21 *verba* habuisti . . . tyranno *om.* **P** ‖ periit **M**^{3}**P** [illegible] ‖ 22 remitto] *αβεν*; dimitto **MP** ‖ 23 uelle **P** ‖ 24 *verba* pater inqui[illegible] t *om.* **P**

tyranno tantum sed etiam patri dignus visus es parricidio? cecidisti patrem, cum et legem nosses et fratrem.

Extra. Ab Oppio proconsule, cum quo in Cretam Sabinus ierat, in theatro Graeci postulare coe||perant, ut Sabinus maximum magistratum gereret. mos autem est barbam et capillos magistratui Cretensium summittere. surrexit Sabinus et silentio manu facto 'hunc magistratum' inquit 'ego Romae bis gessi'. bis enim reus causam dixerat. Graeci non intellexerunt, sed bene precati Caesari petebant, ut illum honorem Sabinus et tertio gereret. idem, cum reus rogaret, ut in lautumias transferretur, 'non est' inquit '*quod* quemquam vestrum decipiat nomen ipsum lautumiae; illa enim minime lauta res est'. iocabatur in miseriis ac periculis suis, in quibus iocari eum non debuisse quis nescit, potuisse quis credit?

V.

PRIVIGNVS AB AVO RAPTVS NOVERCAE.

De vi sit actio.

Quidam duos filios sub noverca amisit, dubiis signis crudelitatis et veneni. tertium filium avus maternus rapuit, qui ad visendos aegros non fuerat admissus. quaerenti patri per praeconem dixit apud se esse. accusatur de vi.

MPε 1 est M^1 *corr.* M^3 es ⟨uisus⟩ ε || caecidisti **M** || 2 *prius* et *om.* ε || fratrem] patrem **P** frater est ε || 3 obopio **P** ab appio βν; *cf. p. 411, 20* || procunsule *rad. corr. ex* procumsule **M** || 4 lexerat **P** erat ε || 6 summitere surrex **P** || 9 praecati **M** || sabnus **P** || 10 transferretur] βε; transferetur **MP** transfereretur ν, transferreretur *Ven* || 11 inquit] βν; inquam **MPε** || *quod *add. (Kss); cf. p. 412, 21* || 12 enim minime] *Bs;* animo meo **O**, minime *Herv* || 13 hac M^1 *corr.* M^3 || 16 priuignus *corr. ex* preuignus **M** || rabtus M^1 *corr.* M^3 || 17 diuisit M^1 deuisit M^2 Ee ui sit **P** || 19 cruditatis ε *(Bs); cf. ad p. 414, 3* || ⟨amisit⟩ (*del.* P^1) et ueneno tercius filius **P** || 20 uisendos *rad. corr. ex* uisaendos **M** || aegros] εν; agros **MP** egros β || admissus *corr. ex* admissos **M** || 21 querenti *rad. corr. ex* quaerenti **M** || pati M^1 *corr.* M^3 || 22 accusatur] M^3αβεν; accusator M^1 accusatus **P**

Habui filiam, quamvis unus filius supersit, fecundam. apud me nutriatur sine. quid times? ne non admittare, cum veneris? non quaeris filios, quos perdidisti; quem non perdidisti quaeris. pater a me unum repetit, ego duos a patre. plus habeo quod avo, quam quod reo timendum sit. veni ad aegrotantes nepotes, admissus non sum: haec vera vis fuit. nulla vis est, quae arma, pugnam, vulnera non habet. describe istius comitatum tumultus: unus *puer* est et unus senex. rapuisti, inquit, filium meum: immo nepotem meum sustuli, immo venientem non potui excludere. si cuius obsessi a latronibus armata manu coniugem liberosque rapuissem, *accusari posset* beneficium meum? et medici alligant et corporibus nostris vi medentur. non potest mecum agere tamquam cum alieno. habet sua iura natura, et hoc inter avum et patrem interest, quod avo servare licet suos, patri et occidere. quae ista est tam sera pietas, tam praepostera? quaerere tuos a tertio incipis. quisquis puero favit, ne inveniretur, optavit.

Pars altera. Non ut nepotem servaret, fecit, sed ut infamaret uxorem veneficii, me veneficae emancipatum. mihi cum socero, iudices, ne viva quidem priore uxore convenit, mortua vero inimicum professus languente puero cum vociferatione atque con-

MPε 1 supersit filius **P** ‖ 2 amittare **ε**[1] ‖ utneris **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ 3 perdaedisti **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ perdedisti **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ 5 quem **P** ‖ ueniat **ε**[1] ‖ 6 uera *corr. ex* uerti **M** ‖ *post* quae (que **M**) *aliquid* (*fort.* arma) *eras. in* **M** ‖ 7 describere **P** ‖ 8 puer *add. Herv; cf. p. 416, 13* ‖ inquit] **εν**; in⫽quiqui **M**[1] in⫽quis **M**[3] inquis **P** inquid **β**; *cf. p. 416, 13* ‖ 9 *priore loco* inmo **M** ‖ meam **M**[1] *corr.* **M**[3] *om.* **P** ‖ 10 cius **P** ‖ obsessi a] *Bs;* obsessa **MPβε** obsessam **ν** ‖ ⟨domo⟩ armata **β** ‖ ⟨et⟩ liberos **β** ‖ 11 rapuissem] *Pincianus;* rapuisset **O** ‖ *verba* accusari posset *om.* **O**; *cf. p. 416, 18* ‖ 12 potest] potes *Bs* ‖ meum **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 13 oc **M**[1] *corr.* **M**[3] ‖ 14 alio **P** ‖ 16 inuenenetur, *superscr.* uel *(om. va* s ‖ 18 seruarem **M**[1]**ε** *corr.* **M**[3] ‖ infamaret] **βεν**; inflammaret **MP**; *cf. p* 7 ‖ 19 me *rad. corr. ex* meą *vel* meọ **M** ‖ emancipatum] *cf. p. 417, 1* cipatum **MPβε** mancipauit **ν** ‖ 20 viva] **βν**; uiuam **MP** uiua⫽ **ε** ‖ priore **β**; priorem uxorem **MPε** uxore persona **ν** ‖ 21 professus ⟨est⟩ **ε**[2] ‖ l **M**[1] languete **M**[2] *corr.* **M**[3] ‖ conuitio **MPβ**

vicio auspicans, quidquid accidit, venit, qui ad sanos nepotes numquam ante venisset. non admisi; et tunc enim vidi venire rapturum.

Extra. Habet hoc Montanus vitium: sententias suas repetendo corrumpit, dum, non contentus unam rem semel bene dicere, efficit, ne bene dixerit. propter hoc solebat Scaurus Montanum inter oratores Ovidium vocare; nam et Ovidius nescit quod bene cessit relinquere. cum Polyxene esset adducta tumulo Achillis immolanda, Hecuba dixit:

cinis ipse sepulti
in genus hoc pugnat.

poterat esse contentus; adiecit:

tumulo quoque sensimus hostem. ||

neque hoc contentus adiecit:

Aeacidae fecunda fui.

aiebat Scaurus non minus magnam virtutem esse scire dicere quam scire desinere.

VI.

FILIA CONSCIA IN VENENO PRIVIGNI.

Venefica torqueatur, donec conscios indicet.

Quidam mortua uxore, ex qua filium habebat, duxit alteram et ex ea sustulit filiam. *decessit adulescens; ac-*

MPε 1 auscupiscans **P** || quicquid **Pε** || 2 enim] *αβεν*; erim **M** eum **P** || vidi] *αβεν;* uide **MP** || 3 rapturum *rad. corr. ex* rapturūs **M** || 4 monenus **M**[1] *corr.* **M**[3] || 5 non ⟨est⟩ *ε* || una *ε* || 6 Scaurus] *βεν*; scaurum **MP** || 7 ▒nam et (& *eras.*) **M** || 8 cessit] *β*; gessit **MPεν** || polysenecesset **M**[1] polyssene esset **M**[3] polixena **P** || 9 achillys **M**[1] achilly **M**[3] quoque **P** || immolanda *om.* **P** || hae-a **M** || 12 esse *sup. vers. add.* **M**[1] *vel* **M**[2] || contemptus **P** || adietit **M**[1] *corr.* **M**[3] || contemptus **P** || 15 fecundae **M** || fui] *βεν*; fuit **MP** || 16 agebat **M** || non *d. corr. ex* nom **M** || niminus **M**[1] *corr.* **M**[3] || uirtutē▒ **M** || 19 fla **M**[1] *corr.* **M**[2] || uigni *corr. ex* priuieni (?) **M** || 20 torqueatur *(prius* u *in ras.)* **M** || 21 uxore *l. corr. ex* uxorem **M** || 22 ⟨ad⟩ alteram (ad *del.* *ε*[2]) *ε* || filiam] *βεν*; *om.* **M**[1]**P** *marg. add.* **M**[2] || *verba* decessit . . . nouercam *(p. 444,1) add. Bs; cf. p. 422, 8*

cusavit maritus novercam veneficii. damnata, cum torqueretur, dixit consciam filiam. petitur ad supplicium puella. pater defendit.

Non prodesset tibi, puella, quod te amavit frater, nisi mater odisset. nefanda mulier, etiam filiae noverca, ne mori quidem potuit, nisi et occideret. in gladiatoribus quoque condicio dura victoris est cum moriente pugnantis. nullum magis adversarium timeas, quam qui vivere non potest, occidere potest. concitatissima est rabies in morte, et desperatione ultima in furorem animus inpellitur. quaedam ferae tela ipsa conmordent et in mortis auctorem per vulnera ruunt. gladiator quem armatus fugerat, nudus insequitur, et praecipitati non quod inpulit tantum trahunt sed quod occurrit. naturali quodam deploratae mentis affectu morientibus gratissimum est commori. o mendacium simile veneficio! dum novercae meminit, matris oblita est. peto, ne, quia filium vindicavi, filiam perdam. nisi succurritis, noverca vicit, ego victus sum. ne inter || supplicia quidem desivit occidere. prosit apud vos puellae quod eam pater laudat, prosit quod mater accusat. conscia, inquit, est filia. ego torqueri coepi, noverca torquere. habui filium talem, ut illum amare posset noverca, nisi in eam incidisset, quae odisse etiam filiam posset. servus tortus furti Catonem conscium dixit. utrum plus tormentis

MPε 1 uenefici M^1 *corr.* M^3 || cum] *cf. p. 422, 10;* dum O || 2 petitur ⟨dixit⟩ M^1 *corr.* M^3 petitur ⟨duci⟩ ε || 3 pater *corr. ex* patitur M || 5 ne] nec M^{3}P || 6 et] ut *Seneca; cf. p. 422, 17* || conditio P || 7 est uuctoris P || 8 uiuificare ε || 9 desperatione (disperatione M^1 *corr.* M^2) et (et ⟨in⟩ β) morte O; *cf. p. 423, 1* || furore M || 10 fera& M || tela *rad. corr. ex* telae M ⟨et⟩ talia P || commordent M^3 conmordet P^2 || 11 gladiatorque inarmatus P || 12 quo M^1 *corr.* M^2 || 13 hoccurrit M^1 *corr.* M^3 || deplorante P || 1[illegible]n-dacium] $\alpha\nu$; mendatium MP$\beta\varepsilon$ || 15 oblita *rad. corr. ex* obluta ε || 16 [illegible]l⟩ nisi ε || succurris P succurristis ε || uincit P || 17 ne] nec M^{3}P || desin[illegible] || 18 nos ε || puella ε || 21 odisset P || posset filiam P || 22 tortus fu[illegible]; furti (furo P) tortus MP$\varepsilon\nu$; *cf. p. 425, 11* || catone scium M^1 catone [illegible]m M^2 *corr.* M^3 || tortus Catonem conscium furti *Ml*

creditis an Catoni? quod noverca tam sero, puella tam cito? in hoc poenas veneficii dabat, ut accusationis exigeret.

Pars altera. Quarundam ferarum catuli cum rabie nascuntur; venena radicibus statim pestifera sunt. quid illa, quae fratrem in moram sequentis patris sparsit? habes exemplum, quod et sorori conveniat et virgini. noverca in hoc privigno dedit venenum, ut filia sola heres esset; idcirco adhibuit et consciam. ||

MPε 1 an] *βεν*; aut **MP** || 2 paenas **M** || ut *corr. ex* ait **M** || 3 quarundem **M**[1] *corr.* **M**[3] || robiae **M**[1] rabiae **M**[2] || 4 qua **M** || 5 moram] **M**[1]*αε*; ora **M**[3]**P***β* || habet **P** || 6 conuenias **P** || in *om.* **M**[1] *add.* **M**[2] || privigno] exemplo **P** || uenemam (?) **M**[1] *corr.* **M**[3] || 7 filia *corr. ex* filias **M** || ex//(p *eras.*)-plicit liber VIIII . incipit liber X . **M** incipit . VI **P** explicit liber VIII . incipit VIIII . *add.* *ε*[2].

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBER DECIMVS.⟩

Seneca Novato, Senecae, Melae filiis salutem.

1 Quod ultra mihi molesti sitis, non est: interrogate, si qua vultis, et sinite me ab istis iuvenilibus studiis ad senectutem meam reverti. fatebor vobis, iam res taedio est. primo libenter adsilui velut optimam vitae meae partem mihi reducturus: deinde iam me pudet, tamquam diu non seriam rem agam. hoc habent scholasticorum studia: leviter tacta delectant, contrectata et propius admota fastidio sunt. sinite ergo me semel exhaurire memoriam meam et dimittite vel adactum iureiurando, quo adfirmem dixisse me quae scivi quaeque audivi quaeque ad hanc rem

CDM 3 mellae **D** maelae **M** ‖ filis **AB** ‖ 5 iuuenibus **AB** iuuenalibus **M**[1] *corr.* **M**[3]; *cf. Sander Sprachgebr. 2, 19* ‖ 6 fateor **VD**β; *cf. p. 1, 9* ‖ taedo **V** ‖ 7 mihi *om.* **M** ‖ 8 me iam **CD** ‖ iamquam **M** ‖ hoc abent **A** *om.* **M** ‖ 9 scola **M**[1] *del.* **M**[3] *om.* **P** scolastica α ‖ tractata **D** ‖ proprius **AB** ‖ 10 admota] **DM**τ; admodum **C** ‖ fastidio *corr. ex* factidio **M** ‖ ergo] **DM**[3]**P**$\alpha\beta\tau$; ego **CM**[1] ‖ me *om.* **M** ‖ exaurire **AM** ‖ 11 dimitte **D** amittite **M** admittate **P** ‖ adactam **M** ‖ iusiurando **AB** iusiurandum **V** iusiurandi τ; *cf. C* [illegible] *76, 3. 2, 18, 5* ‖ quo adfirmem] *cod. Palat. Gruteri;* quod firmen. [illegible] ferme **D**[2]τ) **CD**τ quod adfirmem **M** quod affirmaui **P** quod [illegible] affirmem β, *del. Gr* ‖ 12 dixisse] dixissem **V** dixisse ⟨memini⟩ [illegible] (x *scr.* **M**[3]) **M** ‖ scivi] **DM**[3]$\alpha\beta$; scii **AB** sciua **V** siui **M**[1] siscu[illegible] *verba* audivi quaeque *om.* **BD**

pertinere iudicavi. pertinere autem ad rem non puto, quomodo 2
L. Magius, gener T. Livi, declamaverit, quamvis aliquo tempore suum populum habuerit, cum illum homines ‖ non in ipsius honorem laudarent, sed in soceri fere; nec quomodo L. Asprenas aut Quintilianus senex declamaverit: transeo istos, quorum fama cum ipsis extincta est. de Scavro si me interrogatis, cum illum mecum audieritis, iniqui estis. non novi quemquam, cuius ingenio populus Romanus pertinacius ignoverit. dicebat neglegenter: saepe causam in ipsis subselliis, saepe dum amicitur discebat; deinde litiganti similior quam agenti cupiebat evocare aliquam vocem adversariorum et in altercationem pervenire: vires suas noverat. nihil erat illo venustius, nihil paratius: genus dicendi antiquum, verborum quoque non vulgarium gravitas, ipse voltus
habitusque corporis mire ad auctoritatem oratoriam aptatus. sed 3
ex his omnibus sciri potest, non quantum oratorem praestaret ignavus Scaurus, sed quantum desereret. pleraeque actiones malae, in omnibus tamen aliquod magni neglectique ingeni vestigium

CDM 1 iudicavi . pertinere] **P**$\alpha\beta$; *om.* **AB** credidi pertine **VD** iudicaui pertinerere **M** ‖ non ad rem **CD** ‖ 2 L.] t (*corr. ex* l **M**) **MP** ‖ magus **B** ‖ liuii **M**^{2}**D** ‖ alioquo **AB** ‖ 3 habuit **M** ‖ 4 laudarent *corr. ex* laudanent **A** ‖ fere; nec] *Vsener;* ferrent (efferrent β) **O**, *ferrent, ⟨aut⟩, *fort.* ferrent, ⟨et⟩ *Otto,* ferrent; ⟨nec magis puto referre,⟩ *Gz* ‖ L.] *om.* **VD** ł (= uel) **M** ‖ aspre- (-prae **AD**)nates **CD** asprena **M** ‖ 5 senex *om.* **M**, *fort. recte* ‖ declauerit **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ ⟨et⟩ istos *Schg* ‖ 6 extincta ⟨sunt⟩ est (sunt *eras.*) **M** ‖ 7 quequam **A** ‖ 8 pertinatius **AVM** ‖ igno▒▒uerit (ra *eras.*) **M** ‖ neglegenter *om.* **M** ‖ 9 subsellis **AB** subsilliis **M**^{1} *corr.* **M**^{3} ‖ amicitur *om.* **M** ‖ dicebat **VDM** ‖ 10 euocare *rad. corr. ex* aeuocaret (?) **M** ‖ aliquam (-em **D**) euocare **VD** ‖ 11 vocem *om.* **VD** ‖ aduersiorum **B** ‖ et] set **M**^{3} ‖ altercatione **M** ‖ ueruenire **AB** *om.* **M** ‖ 12 non erant **M**^{1} nouerant **M**^{3}**P** ‖ *verba* nihil paratius *om.* **M** ‖ 13 antiquum *corr. ex* antiguum **A** anticum **M**^{1} antiqum **M**^{3} ‖ *verba* non ... habitusque (*v. 14*) *om.* **CD** ‖ uultus **M**^{3} ‖ 14 corporisque mirae (-re **D**) **VD** ‖ aptus **D**^{2} (**M** ?) ‖ 15 iis **CD** ‖ scire posset (-ses β) **M**β ‖ praestaret ignavus Scaurus] *Bs;* praestaret ignarus (ignaris **VD**) carus (scaurus **D**) **CD** prestares caurus **M**^{1} prestaret scaurus **M**^{3}**P**α praestaret β, *fort.* praestaret ipsa re Scaurus *Mg* ‖ 16 dissereret **VD**^{1}**M** ‖ actiones (es *corr. ex* is) **A** ‖ 17 aliquot **A** ‖ neclectique **ABM**^{1} electique **M**^{3} lectique **P** ‖ ingeni] **BM**^{2}; ingenii **AVDM**^{3} *om.* **M**^{1}

extabat. raro aliqua actio bona, sed quam fortunae imputares, eo illum longa, immo perpetua desidia perduxerat, ut nihil curare vellet, nihil posset. orationes septem edidit, quae deinde *ex* senatusconsulto combustae sunt. bene cum illo ignis egerat, sed extant libelli, qui cum fama eius pugnant, multo quidem solutiores ipsis actionibus; illas enim, cum destitueret cura, calor adiu‖vabat; hi caloris minus habent, neglegentiae non minus. declamantem audivimus et novissume quidem M'. Lepido ita, ut, quod
4 difficillimum erat, sibi displiceret. de T. Labieno interrogatis? declamavit non quidem populo, sed egregie. non admittebat populum, et quia nondum haec consuetudo erat inducta et quia putabat turpe ac frivolae iactationis. adfectabat enim censorium supercilium, cum alius animo esset: magnus orator, qui multa impedimenta eluctatus ad famam ingeni confitentibus magis homi-

CDM 1 exstabat **C** ‖ rora **A** ‖ accio **M** ‖ quam *corr. ex* quantum (*sic* **D**) **V** ‖ imputare **AB** inputarem **M** ‖ 2 eo] *Kss;* sed (set **V**) **CDM** sic **β** ‖ longa, immo] **Dαβτ**; longammo **AB** longam immo **V** longa im▒mo (per *eras.*) **M** longua immo **P** ‖ perpetuam **AB** ‖ disidia M^1 *corr.* M^3 ‖ 3 uellent M^1 *corr.* M^2 ‖ possit **B** ‖ sēptem **A** ‖ deinde quae **M** ‖ ex *add. Ml* ‖ senatuconsulto **V** *om.* **Mβ**; *cf. Suet. Calig. 16* ‖ 4 ex his (iis **D**) libellis **CD**, extant hi libelli *Gz* ‖ 5 pugnant] lugent **M**, pugnent *Gz* ‖ 6 accionibus M^1 *corr.* M^3 ‖ di(de **Pα**)stituerit cum **MPα** ‖ calor] labor **CD** ‖ adiuuat **M** ‖ 7 hi] **D**; haec **O** ‖ caloris] co(ca **D**)loris sui **CD**, *fort.* caloris ut *Kss, fort.* caloris vivi *Gz* ‖ neglentiae **M** ‖ 8 et *om.* **M** ‖ nobis sum aequidem **AB** nouissime quidem **VDM** ‖ M'. Lepido] *Kss;* lepido **AV**D^1**α** m. lepido **B**M^1**β** ⟨c̄ (cū **P**)⟩ m. lepido M^3**P** lepide **T**D^2 labienum **τ**, tepide *Mg,* inlepide *Linde; cf. Borghesi ad Tac. ann. 3, 32* ‖ 9 difficimum M^1 *corr.* M^2 ‖ ibi **M** ‖ displicere M^1 *corr.* M^2 ‖ de T. Labieno] *He;* det labienon **C** de rabienon **D** det labi(bi *corr. ex* be)ono M^1 de labeone M^2**Pα** de labieno **β** ‖ interrogatus **Vα** interrogatis (ti *in ras.* M^3) **M** ‖ 10 populariter *Linde, fort.* ⟨plaudente⟩ populo *Gz* ‖ egregiae **V** egreugie (?) M^1 *corr.* M^2 ‖ populum *corr. ex* populo **V** ‖ 11 *pri*[...] quia] qui M^1 *corr.* M^2 ‖ *post.* et *om.* M^1 *add.* M^2 ‖ 12 putabaturpe M^1 *cor*[...] fri-uolae *corr. ex* friuorae **V** friuolaet **M** ‖ act(t *corr. ex* c M^2)ionis **M** ‖ [...]bat enim] *Hadrianus Iunius;* adfectant enim **AB** adfec(affac **D**)tantem i[...] **VD** faciebat enim **M**, adfectavit enim *Bs* ‖ censoruum M^1 *corr.* M^3 ‖ 13 alia[...] **D** *corr. ex* alios (?) **M** ‖ ⟨non⟩ esset D^2 ‖ *verba* qui multa impediment[...] **M** 14 ingenii **VD**M^2 ‖ magnis *in marg. scr.* **M**

nibus pervenerat quam volentibus. summa egestas erat, summa infamia, summum odium. magna autem debet esse eloquentia, quae invitis placeat, et cum ingenia favor hominum ostendat, favor alat, quantam vim esse oportet, quae inter obstantia erumpat! nemo erat, qui non, cum homini omnia obiceret, ingenio
multum tribueret. color orationis antiquae, vigor novae, cultus 5
inter nostrum ac prius saeculum medius, ut illum posset utraque pars sibi vindicare. libertas tanta, ut libertatis nomen excederet et, quia passim ordines hominesque laniabat, Rabienus vocaretur. animus inter vitia ingens et ad similitudinem ingeni sui violentus et qui Pompeianos spiritus nondum in tanta pace posuisset. in hoc primum excogitata est nova poena; || effectum est enim per inimicos, ut omnes eius libri comburerentur: res nova
et invisitata supplicium de studiis sumi. bono hercules publico 6
ista in poenas ingenio*rum* ve*r*sa crudelitas post Ciceronem inventa est; quid enim futurum fuit, si triumviris libuisset et ingenium Ciceronis proscribere? sunt di inmortales lenti quidem, sed certi vindices generis humani et magna exempla in caput

CDM 1 volentibus] **M**τ; auolentibus **CD** *corr.* **D**[1], *fort.* faventibus *Gz* || 2 magnam **AB** || 3 et *om.* **M** || hostendat **A** || 4 quantum **AM**[1] *corr.* **M**[3] || oporteat *corr. ex* oportet **M** || inte **B** ante **VD** || obstantiae rumpat (rumperat **A**) **AB** || 5 *verba* nemo erat *om.* **CD** || quae **VD** || 6 tribuerit **M**[1] *corr.* **M**[2] || antquae (-que **A**) **AB** antique **M** || neue **M**[1] noue **M**[2] || 7 primus **AB** || possit **B** || 8 tibi **AB** || 9 possim **B** || laniabat] (*corr. ex* laniabant **M**) **D**[2]**MP**τ; labiabant **CD** || Rabienus] rabies **CDP** *om.* **M**, Rabies *Bs; cf. Suet. Tib. 42 et vit. Horati (p. 298, 14 R.)* || uocaret **A** uagaretur **M** || 10 inter] per **M** || ingenii **VDM** || 11 uiolentus *corr. ex* uiolentes **B** || et qui] **MP**α; qui **CD**, *fort.* *ut qui || spiritus *corr. ex* spiritos **M** || 12 hoc] hunc **VD** || pena **M** || 13 *verba* per inimicos *om.* **M** || eius ut omnes **CD** || incenderentur **M** || 14 inusitata **V** instituta **M** insueta β || studis **AB** || simi **M**[1] *corr.* **M**[3] || hercule supplicio **M** || 15 penas **M** || i eniorum versa] *R. Wachsmuth;* ingeniosa **O**, ingeni vorsa *Birt, Buchw. 374* || 1 futura **A** futurum ⟨futurum⟩ *(post.* futurum *del.)* **M** || fuit] sit **D** || trium-v ·i (s *eras.*) **M** || libuisset] libros et (ros et *in ras.*) **M** || 17 proscriberent **M**[2] || *v ba* sunt . . . saevitia est *(p. 450, 9) Senecae abiudicanda esse cens. R. Wachs-n th* || sunt di inmortales] τ; fundi inmortales **CD** sunt dii imortales (mort: es **P**) **MP**

invenientium regerunt, ac iustissima patiendi vice quod quisque alieno excogitavit supplicio saepe expiat suo. quae vos, dementissimi homines, tanta vecordia agitat? parum videlicet in poenas notae crudelitatis est: conquiritis in vosmet ipsos nova, quibus pereatis, et si quid ab omni patientia rerum natura subduxit, sicut ingenium memoriamque nominis, invenitis, quem-
7 admodum reducatis ad eadem [rem] corporis mala. facem studiis subdere et in monumenta disciplinarum animadvertere quanta et quam non contenta cetera materia saevitia est! di melius, quod eo saeculo ista ingeniorum supplicia coeperunt, quo ingenia desierant! eius, qui hanc in scripta Labieni sententiam dixerat, postea viventis adhuc scripta conbusta sunt; iam non malo exemplo, || quia suo. non tulit hanc Labienus contumeliam nec superstes esse ingenio suo voluit, sed in monimenta se maiorum suorum ferri iussit atque [ita] includi, veritus scilicet, ne ignis, qui nomini suo subiectus erat, corpori negaretur: non
8 finivit tantum se ipse sed etiam sepelivit. memini aliquando,

CDM 1 inuenientia M[1] *corr.* M[3] || regerent VD regesserunt M || iustissimam A || pacienti A paciendi M || quo M || 2 saepe] *fort.* semper *Kss* || expiat] M[3] *(Lipsius)*; emittat CD excipiat M[1]τ || que AM de B || 3 dementissimid AB dementissime M[1] *corr.* M[2] || uaecordia CD uecerdia M[1] *corr.* M[3] || 4 penas M || not//e (a *eras.*) M || crudelitates M[1] *corr.* M[2] || *verba* conquiritis . . . pereatis *(v. 5) om.* CD || conquiritis] *Pincianus (R. Wachsmuth)*; conquirite MPα || uosne M || 5 perennis est si M || ad M || 6 sicut] si quid CD || invenitis] *Pincianus (R. Wachsmuth)*; inuenite ABM inuenit VDPα || equeadmodum VDPα || 7 perducatis M || eadem *corr. ex* oadem B eandem VDM || rem *om.* M[1] *add.* M[2], *del. Fb* || mala *om.* M[1] *add.* M[2] malam D[2]τ || face// (a *eras.*) M || 8 subderet M || displiciarum B || animadvertere] τ; namaduertere AB aduertere VD animaduerteret Mα animauerterent P || 9 caetera M, *fort.* sueta *vel* recta *Gz* || seuitiae materia M || dii M[2] || 10 quod AB || 11 desierunt M || hunc A || *verba* Labieni . . . scripta *(v. 12) om.* CD *(add.* τ) || sentiam M[1] ... 12 adhunc M || script M[1] *corr.* M[2] || 13 exempla A || suo] Mτ; s... 14 monumenta VDM || 15 iusit M[1] *corr.* M[3] || *ita *del.*; *fort.* *ibi || includi AB || 16 nomini] Dαβτ; nomine CMP || subiectis B subiectus ... supiectus M || negit A || *verba* non finivit . . . recitaret *(p. 451, 1)* ... 17 finibit sanctum B || se// (d *eras.*) M || saepeliuit V se fleuit M

cum recitaret historiam, magnam partem illum libri convolvisse et dixisse: haec, quae transeo, post mortem meam legentur. quanta in illis libertas fuit, quam etiam Labienus extimuit! Cassi Severi, hominis Labieno invisissimi, belle dicta res ferebatur illo tempore, quo libri Labieni ex senatus consulto urebantur: nunc me, inquit, vivum uri oportet, qui illos edidici. monstrabo bellum vobis libellum, quem a Gallione vestro petatis. recitavit rescriptum Labieno pro Bathyllo Maecenatis, in quo suspicietis adulescentis animum illos dentes ad mordendum provocantis. *nunc* autem, puto, iam 9
nihil quod interrogetis restat. Mvsa rhetor, quem interdum solebatis audire, licet Mela meus contrahat frontem, multum habuit ingeni, nihil cordis: omnia usque ad ultimum tumorem perducta, ut non extra sanitatem, sed extra naturam essent. quis enim ferat hominem de siphonibus dicentem 'caelo repluunt' et de sparsionibus 'odoratos imbres' et in cultum ‖ viridarium 'caelatas silvas' et in picturam 'nemora surgentia'? aut illud, quod de

CDM 1 patrem **AB** ‖ conuoluisse **C** cum uoluisset **D** cumuoluisse▨ (t *eras.*) **M** ‖ et] **M**³**P**; *om.* **CDM**¹*α* ‖ 2 post▨ (e *vel* i *eras.*) **M** ‖ 4 labieni **CD** ‖ amicissimi **VD**, iunctissimi *vg* ‖ uelle **AB** ‖ res ferebatur] rebantur **AB** recitabantur **VD** ‖ illo] illo ⟨in⟩ **M**³ ‖ 5 quo▨ (d *eras.*) lib▨ri (e *eras.*) labieni▨ (i *eras.*) **M** ‖ senatus consulto] sunt con **A** s̄c̄ **B** s̄ con **V** ▨▨ (*post. loco* c *eras.*) **M** s. c. *α om.* **P** ‖ 6 uiuum (uiu *in ras.*) **M** ‖ eddidici **B** ▨edidici (s *eras.*) **M** ‖ uobis bellum **M** ‖ bellum *del. Kss N. Beitr. 12* ‖ 7 que **B** ‖ gallione *corr. ex* gallionē **V** galieno *corr. ex* gallieno **M** ‖ nostro **D** *(Kss), fort. recte* ‖ pietatis **A** ‖ 8 probabat hillo **B** probat illo **D** *corr.* **D**¹ pro batillo **M** ‖ Maecenatis] *Lipsius;* mece (-cae **V**) natae (-te **DM** -ti *β*) **O** ‖ quo *corr. ex* quos **M** ‖ supicietis **B** suppletis **M** ‖ adolescentis **AM**¹ *corr.* **M**³ ‖ animam **M** ‖ 9 prouocatis **M**¹ *corr.* **M**² ‖ nunc *add. Kss* ‖ autem] hic **D** *om.* **MP***αβ* ‖ 10 nihil] mihi **M** ‖ soletis **M** ‖ 11 meus] melius **C** ‖ contrabat **V** ‖ multum *corr. ex* murtum **M** ‖ 12 ingenii **VDM** ‖ nihil] minus **M** ‖ uisque **A** ‖ ultimam **M**¹ *corr.* **M**³ ‖ tumurem **A** ‖ 13 *prius* extra *corr. ex* ultra **V** ‖ esset **M** ‖ 14 simponibus **CD** siponibus **M** sifonibus *β* ‖ replunt **AB** repleunt **M**¹ *corr.* **M**³ ‖ et *om.* **M** ‖ 15 sparsionibus (o *corr. ex* b) **A** ‖ odorators **AB** odoratoris (-riis **D**) **VD** ‖ *fort.* in sculptum *Kss* ‖ viridarium] *Kss;* uiridium **CD** uirilium **M** ‖ caelata **AB** calatas **M** ‖ 16 pictura **VD** pigturam **M**, *fort.* picturam ⟨rami⟩ *Gz, fort.* *plantaria

subitis mortibus memini eum dicentem, cum vos me illo perduxissetis: 'quidquid avium volitat, quidquid piscium natat, quidquid ferarum discurrit, nostris sepelitur ventribus. quaere nunc, cur subito moriamur: mortibus vivimus'. non ergo, etiamsi iam manu missus erat, debuit de corio eius nobis satis fieri? nec sum ex iudicibus severissimis, qui omnia ad exactam regulam derigam: multa donanda ingeniis puto; sed donanda vitia, non portenta sunt. si qua tamen tolerabiliter dicta sunt, non subtraham, licet non plura videantur: vos subiciatis. Moschvs non incommode dixit, sed ipse sibi nocuit; nam dum nihil non schemate dicere cupit, oratio eius non figurata erat, sed prava. itaque non inurbane Pacatvs rhetor, cum illi Massiliae mane occurrisset, schemate illum salutavit: 'poteram' inquit 'dicere: ave, mosche'. ipse ab eloquentia multum aberat; natus ad contumelias omnium ingeniis inurendas, nulli non inpressit aliquid, quod effugere non

CDM 1 subiciis M^1 *corr.* M^3 || montibus **CD** molibus **M** || nemini **V** *om.* **M** cum░ (sim [?] *eras.*) **M** || 2 *verba* quidquid avium volitat *om.* **CD** (*add.* 𝔗) || *sec.* quidquid *corr. ex* quiquid **M** || *verba* quidquid ferarum *om.* M^1 *add.* M^2 || quicquid $VDM^{(2)}$ || 3 tepellitur **AB** deponitur **VD** || que **AB** qui **VD** quere **M** quare **P** 4 cur] cum **VD** || ergo *in ras.* **V** || ecsi iam **M** || 5 manu misus M^1 *corr.* M^2 satis fieri *corr. ex* salutis fieri **V** calceus fieri **D** || nec sum] nunc sunt **M** 6 *verba* qui omnia ad *om.* **M** || extam **A** exactam (c *rad. corr. ex* d) **M** || 7 derigam] *Kss, Ml;* redicam **AB** redigam **VD** redicant *corr. ex* reducant M^1 reidicant M^3P redigant *αβ*, reducam *Bs* || donanda *corr. ex* donanta **M** || ingenis **AB** ingenuis **V** || se *corr. ex* so **B** || 8 portanta **A** || tollerabiliter **V** [illegible] sum **AB** || subtrahant **M** || 9 licet *om.* **M**, *fort.* licet ⟨nunc⟩ *Gz* || subitis[illegible]tur **M** || *verba* si qua *(v. 8)* . . . subiciatis *post* restat *(p. 451, 10)* ***transp.*** *esse cens. Gz* || Moschus] *Bs;* oscus **O** || 10 commadae M^1 incommadae M^2 incommodae M^3 || sibi (bi *corr. ex* ni [?] M^3) **M** || dum] si **M** || non schemate naschemate **V** absque schemate **D** scemate **M** || 11 erit M^2 *et* M^3 || 12 urbane **C** *corr.* 𝔗 || illa M^1 *corr.* M^3 || masilia M^1 masilie M^3 || *ver*[illegible] contumelias *(v. 14) om.* M^1 *in marg. add.* M^2 || occuriset $BM^{(2)}$ || [illegible]ema tem $M^{(2)}$ || inquit] quidem $M^{(2)}$ || habe **C** || *mosche] *Bs;* osce **CD** [illegible] 14 eloquentiam **A** || haberat **B** || contumelia $M^{(2)}$ *corr.* M^3 || [illegible] **M** 15 inurgen(-guen **V**)das CD^1 iniungendas D^2 || pressit **B** [illegible] **M** *corr.* M^3

posset. ille Passieno prima eius syllaba in Graecum mutata ob- 11
scenum nomen inposuit, declamatori subtili, sed arido; ille Sparso dixit scholam communem cum || rhetore quodam habenti: tu potes controversiam intellegere, qui non intellegis te laterem lavare? Sparsvs autem dicebat violenter, sed dure. ad imitationem se Latronis derexerat nec tamen umquam similis illi erat, nisi cum eadem diceret. utebatur suis verbis, Latronis sententiis. cum 12
Basso certamen illi fuit, quem vos quoque audistis, homine diserto, cui demptam velles, quam consectabatur, amaritudinem et simulationem actionis oratoriae. nihil est indecentius, quam ubi scholasticus forum, quod non novit, imitatur. amabam itaque Capitonem, cuius declamatio est de Popillio, quae misero Latroni subicitur: bona fide scholasticus erat, in his declamationibus, quae bene illi cesserunt, nulli non post primum tetradeum praeferendus. primum tetradeum quod faciam, quaeritis? 13

CDM 1 possit **B** || Passieno] **D**τ; passennae (-nne **MP** -nno *β*) **O** || syl- (sil **A**) lauim (labam **V**) grecum multu (mutua **V**) tam **C**, syllaba Graecum imitata *Schg* || 2 *verba* declamatori . . . arido *post* Sparso *transp. Fb* || subti **AB** sobtili **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || set|tarido (*post.* t *del.* **M**^{2}) **M**, nec arido *Schg* || ille] idem *Otto* || sparsam **V** sparto **M**^{3} || 3 cholam **C** scolam **M** || quedam **A** || habent **M** || 4 intelligis (s *corr. ex* t) **A** intelleges **M** || te// (& *eras.*) **M** || laterem lavare] **D**αβτ; latere acl (ad **A**) euare **C** laterem (m *scr.* **M**^{3}) leuare **M** || 5 sparsis **C** spartus **M** || ualenter **M**, *fort. recte* || durae **AB** || 6 latronis (ni *scr.* **M**^{3}) **M** || derexerat] direxerat **VD**τ dixerat **TM**^{1} duxerat **M**^{3}**P** || ne **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || tam **VD** || illi *om.* **D** || cum ⟨ad⟩ **MP** || 7 eadem *corr. ex* eandem **M** eamdem **P** || diceret] **M**τ; dicerem **AV** diceremus **B** dicere **D** || utebatur] **M**τ; utedabatur **AB** ditabatur **V** meditabatur **D**, *fort.* usitabatur *Gz* || 8 illi *corr. ex* illo **V** || que// *corr. ex* quos **M** || homine] **DM**^{1}ατ; hominem **CM**^{2}**P**β || 9 disserto **M**^{1} dissertum **M**^{3} || uellis **M** || 10 simulationem (*post.* i *corr. ex* o) **A** assimulationem **D** || accionis **M** || 11 scolasticus **BM** scholas **D** || forum *om.* **M** || itaquae **M** || 12 *cf. p. 292, 7* || declamationem de **A** || pupillio **VD** popilio ⟨hec⟩ **M** || que **M**^{1} *corr.* **M**^{2} || m ero] magistro **D**^{2}, miror cur (. . subiciatur) *Schg, fort.* mire nostro *Gz, fort.* *s ne ratione || 13 subidcitur **AB** subiciuntur **M** || shco (sco **M**) lasticus **BM** || he at **M**^{1} *corr.* **M**^{3} || illis **D** || 14 que **AB** ubique **M**, utique ⟨, quae⟩ *Gz* || ce serant **M** *(Gz)* || 15 referendus **CD** || *verba* primum *(v. 14)* tetradeum re erendus *bis scr.* **A**^{1}, *post. loco del.* **A**^{2} || tetradacum quo **M** || facuam **M**^{2} fa m **M**^{3}

Latronis, Fusci, Albuci, Gallionis. hi quotiens conflixissent, penes Latronem gloria fuisset, penes Gallionem palma; reliquos ut vobis videbitur conponite: ego vobis omnium feci potestatem. hos minus nobiles sinite in partem abire, PATERNVM et MODERATVM, FABIVM et si quis est nec clari nominis nec ignoti. cum vobis ad satietatem vestram me praestiterim, ‖ permittite [me] mihi et aliquos, quos non nostis, ex sinu proferre, quibus, quo minus ad famam pervenirent, non ingenium defuit, sed locus.

14 bene declamavit GAVIVS SILO, cui Caesar Augustus, cum frequenter causas agentem in Tarraconensi colonia audisset, plenum testimonium reddidit; dixit enim: 'numquam audivi patrem familiae disertiorem'. erat, qui patrem familiae praeferret, oratorem subduceret: partem esse eloquentiae putabat eloquentiam abscondere. solebat declamare studiose et TVRRINVS CLODIVS, cuius filius fraterno vobis amore coniunctus est, adulescens summae

CDM 1 latrones M[1] *corr.* M[3] Fusci] *Pincianus (Herv)*; fusci cessi A fusci certi B fusci cae(ce VD)sti VDM, Fusci Arelli *Lindner* | albuci (l *corr. ex* b) A ii D hyi M cotiens B confluxissent M 2 *verba* penes . . . fuisset *om.* CD *post. loco* pene A poenes B paenes M galionem BV gallione[illegible] M pal[illegible]ma (la *eras.*) M relinquo si ita nobis D 3 uidebitur *corr. ex* uidebatur V uidetur M conponite *om.* CD feci *corr. ex* foci B 4 hos] Mς; ho A hoc BVD nouiles AB inite M[1] *corr.* M[3] pacem D[2] habire B | 5 clari] VMς; dari ABD cum] quamuis ς 6 vobis] ς *(Pincianus)*; bouis A bonis BVD uis M[1] uix M[3] ⟨ius⟩ nobis β sacietatem B *prius* me] ne M[1] nec M[2] *om.* β memihi *corr. ex* memini B *me *del.* Mg, *fort.* nunc Gz | 7 quos *om.* CD *et alios quos non Dς, *fort. recte* inu A sino M[1] *corr.* M[3] | co minus M 8 peruenerint M locus (c *scr.* M[3]) M 9 grauius BM[2] gabius VD | Silo] Mς; ⟨cui⟩ silo (sylo BD) CD 10 tarraconem si AB terraconensi D terracinamsi M[1] terracinensi M[2] colonia[illegible] (it *eras.*) uidisset M | 11 n[illegible] numquam VD 12 *verba* disertiorem . . . familiae *om.* CD (*add.* [illegible] disertiorem *corr. ex* disertioram M erat, qui] *cf. p. 393, 8. 400, 6*; era[illegible] at cum *Bs*, *fort.* atqui ⟨cum⟩ *Gz* praeferre D praefercet M[1] [illegible] M[2] oratori M 13 subducebat AB *Bs*, *Gz*, subducabat V subducere [illegible] D patrem AM 14 studiosae tyrrinus M 15 fraterno] fraternon AB p[illegible] non pater (pater *del.* D[2]) D paterno ς amore] amare CD coni[illegible] M adolescens M[3] | suma M[1] sumae M[3]

eloquentiae futurus, nisi mallet exercere quantum habet, quam
consequi quantum potest. sed Turrinus pater multum viribus 15
dempserat, dum Apollodorum sequitur ac summam legem dicendi
sectam putat; tantum tamen superfuit illi virium, quantum valeret, etiamsi ars abesset. sententias dicebat excitatas, insidiosas, aliquid petentis. numquam non de colore Latroni controversiam fecit. Latro numquam solebat disputare in convivio aut alio quam quo declamare poterat tempore. dicebat quosdam esse colores prima facie duros et asperos: eos non posse nisi || actione probari. negabat itaque ulli se placere posse nisi totum; nosse enim semet suas vires et illarum fiducia aliis metuenda et praerupta
audere; multa se non persuadere iudici, sed auferre. Turrinus 16
contra nihil probare nisi tutum; non quia inbecillus erat, sed

CDM 1 aeloquentiae V || mallet *corr. ex* malleo M || 2 pater] pater ⟨eclodius⟩ AB pater ⟨et clodius⟩ VD clodius M *(vg)* pater ⟨clodius⟩ τ || 3 dempserat] τ; demserat A deserat B deserat *corr. ex* deserant V defecerat D demiserat M dimiserat Pα || Apollodorum] DMPαβ; apollodorus AB appollodorum V, Apollodoreos *Kss; cf. Baumm de rhet. Graecis 10* || sequitar M[1] *corr.* M[2] || ac] ad ABα a V et Dτ ⟨et⟩ ad MPβ || summa A || dicendi sectam putat] M[1] *(Mg);* dicendi se amputat CPα dicendi eum putat Dτ dicendi im▒▒ (tā *eras.*) putat M[3] || 4 tamen *om.* A || illi superfuit M || 5 etiamsi ars abesset] Mτ; etiam narrabesset C etiam narranti bene sed D || ⟨ut⟩, quantum valeret, etiamsi aberrasset, ⟨sentires .⟩ *Mg* || *fort.* *concitatas; *cf. Quint. 12, 9, 3* || insidsosas *corr. ex* indisidsosas V insidias M || 6 potentes M || numquam non] numquam BM, nonnumquam *Mg* || colore *corr. ex* colere M || 7 fecit] ret M[1] feciret M[2] *corr.* M[3], *fort.* fecit . set *Kss* || latro num *del.* M[3] || ⟨non⟩numquam *Schg* || conuio A || alio quam] *Pincianus;* aliquam CM aliquando D aliqua P aliquo βτ || 8 quo] (uo *in ras.* M) MPβ; quod Cτ *om.* D || esse] *fort.* ⟨se adam⟩asse *Gz* || 9 facies AB || duros et asperos] αβτ; duros pe(aspe D)ros CD duro sed asperos M[1] duros sed asperos M[3] auros set asperos P || nisi *om.* M || accione M adprobari M, *f. recte* || 10 negabat itaque] Mτ; negaba nisi ac itaque C negabat actitata quoque D || ulli se] illi se C illis D ulli M ullis τ || nisi] ni B || totum▒▒ (se [?] *eras.*) A || *nosse enim semet] nossent (nosse D[2]) seet (seeis Mα cecis P) O, nosse se *Kss, Mg,* nosse se enim *Otto* || 11 tuas AB || *prius* et] ex D || fu(fi V)dutia AV || abs A alis B liis M[1] *corr.* M[2] || metuenda *corr. ex* metuanda A || 12 audere *corr. ex* audire M || 13 cotra A || totum VD (*corr.* τ) || no M[1] *corr.* M[3] || erat] seras M[1] *corr.* M[3]

quia circumspectus. causas nemo diligentius proposuit, nemo respondit paratius; et pecuniam itaque et dignitatem, quam primam in provincia Hispania habuit, eloquentiae debuit. natus quidem erat patre splendidissimo, avo divi Iuli hospite, sed civili bello attenuatas domus nobilis vires excitavit et ita ad summam perduxit dignitatem, ut, si quid illi defuerit, scias locum defuisse. inde filius quoque eius, id est meus — numquam enim illum a vobis distinxi —, habet in dicendo controversiam paternam diligentiam, qua vires ingenii sui ex industria retundit. hoc et in ipso genere vitae sequitur ad summa evasurus iuvenis, nisi modicis contentus esset, et ideo dignus est, cuius tam modestis cupiditatibus Fortuna praestet fidem. horum nomina non me a nimio favore, sed a certo posuisse iudicio scietis, cum sententias eorum rettulero aut pares notissimorum auctorum sententiis aut praeferendas. ||

I.

Iniuriarum sit actio.

Quidam, cum haberet filium et divitem inimicum, occisus inspoliatus inventus est. adulescens sordidatus

CDM 1 cause **M** || *verba* nemo . . . proposuit *om.* **CD** || posuit **M**¹ *corr.* **M**² respondit *corr. ex* raespondit **A** || 2 paratus **AB** || *verba* quam . . . dignitatem *(v. 6) om.* **CD** || primam] *Gr;* primum **MP** primo *β* || 4 iulii **M**³**P** || 5 atenuatas **P**, attenuata *Vsener* || domos nobiles **MP** || exicitauit **M**¹ *corr.* **M**² || summū (ū *in ras.* **M**³) **M** || 6 quid] **M***τ*; quis **CD** || ille **M**¹ *corr.* **M**³ || defuerit] *G*[illegible]; deberet **CD** defuit **MP** deerat *τ* || loco **O** || defuisse] **M***τ*; fuisse **AV** suisse **B** 7 quoque *om.* **CD** || cius sid (*corr. ex* siil) **M**¹ *corr.* **M**² || id est] idem **D**² a *om.* **CD** || 8 distincxi **B** || ducendo **M**¹ *corr.* **M**³ || controversiam *om.* **M** *(K*[illegible]*)* paternam *om.* **CD** || 9 ingenii sui *om.* **CD** || ex] et **M**¹ *corr.* **M**² || et et impso **A** || 10 uite genere **M** || sequentur **AB** || summ **A** sumn[illegible] euasurus *corr. ex* euassurus **B** || 11 et *om.* **CD** || modestis] **MD***τ*; mode[illegible] 12 fortunae **V** || omnia **M** || me animo maiore **M** || 13 potuisse **M** || [illegible]lero **CD** || partes **D**¹ || auctorum] **DM***τ*; auctorem **C**

CD 17 thema *in marg. add.* **V**²**D**² || 19 inspoliatus] *τ*; spoli[illegible]

divitem sequebatur; dives eduxit in ius eum et postulavit, ut, si quid suspicaretur, accusaret se. pauper ait: 'accusabo, cum potero' et nihilominus sordidatus divitem sequebatur. cum peteret honores dives, repulsus accusat iniuriarum pauperem.

Vibi Galli. Gratias ago diviti, quod quos odit iam reos 1
facere contentus est. interdiu nobis publico interdicitur; quaerite, quid nocte fiat. 'non ambulabis' inquit 'eadem via, qua ego, non calcabis vestigia mea, non offeres delicatis oculis sordidam vestem, non flebis invito me, non tacebis': perieramus, si *hic* magistratus esset. Albvci Sili. Quod sordidatus fui, luctus est; quod flevi, pietatis est; quod non accusavi, timoris est; quod repulsus est, vestrum est. non taceam, qui adhuc vivo, quod tacui? nostis populi loquacis suspiciones. quare iste honores illo vivo numquam petit? ego vero omnes quaeso [omnes], ut me in inquisitione paternae mortis adiuvent; et ad tua genua, dives, venissem, nisi timerem, ne invidiam tibi fieri diceres; et iam pridem hoc animo sequor: occasionem loquendi capto nec mehercules possum dicere inhumanitate tua fieri, quod non audeo, sed vitium me meum sequitur: taceo. utinam hoc vitium habuisset et pa||ter! dum libere loquitur, multos offendit; neque enim, puto, te solum in civitate habuit inimicum. ut iste ait, causam meam populo probavi. Ivli Bassi. Quando autem istis divitibus 2
non sordidati sumus? 'accusa' inquit. pauper divitem, lugens

CD 3 sorditus *corr. ex* sordidas **V** || 6 uiui **C** || 8 non] nam **VD**[1] || 9 offeret **AB** || dilicatis **B** || osculis **A** || sordidatam **D** || 10 talcebis (l *del.*) **V** || hic *add.* **E** || 11 magistratus] **E**; magis iratus **O** || fui] sic (sit **B**) fui **AB** || est *corr. ex* erat **A** || 12 *prius* quod] quo **B** || pietas **VD** || 13 qui] quid **D**[1] || 14 no-t ei populi *Schg* || suspicionis **A** || 15 petiit **D** *(vg)* || quero **A** quaero **BV** || omnes *del. (vel* homines *scr. esse cens.) Kss; cf. F. Jonas Zeitschr. f. G.W. 1874, 125* || 16 inquisitione] *Bs;* inquisitionem **O** || 18 *loquendi] l quendo **O** || 20 utinam] **D**[2]**τ**; unam **AB** unum **VD**[1] || uitium ⟨hoc⟩ (hoc l.) **V** || 21 eloquitur **A** leloquitur **B** || enim *om.* **VD** || 23 istis] **τ**; scis **O** || sordidati (di *corr. ex* da) **V** || lugens] *Kss;* egens **O**

candidatum ego accusem? ambulare mihi meo arbitrio non licet. in ius vocavit: 'reum' inquit 'me perage, perora'. quis haec loquentem auderet accusare? 'cur me' inquit 'sequeris?' quasi aliud iter pauperes, aliud divites habeant. CESTI PII. Non essem reus, si accusare possem. barba demissa, sordidatus cum criminibus meis ad vos veni. omnia licet fiant, non desinam inquirere percussorem et fortasse iam inveni. cum subito pater meus in media civitate — quid me intueris? quid observas, quid dicam? — subductus
3 est. ARELLI FVSCI. Incedere magno comitatu, splendido cultu, non est fortunae meae; ista divites possunt; *nobis* satis est, si vivimus. cum inspoliatum cadaver *patris* mei inventum sit, quis fuerit percussor, nescio: quisquis fuit, quasi dives spolia contempsit. 'quare' inquit 'me sequeris per publicum?' facinus indignum commissum est: dives et pauper eadem via incessimus. MOSCHI. 'Accusa' inquit. ubi est, qui primo coeperat? *'cur' inquit 'me sequeris?'* vellem pater meus quoque a te non discessisset: viveret. 'quare' inquit 'me reum non facis?' quia accusatorem me non times mortuo patre *meo* — timeo enim, ne quis sibi iniuriam fieri putet, si dixero 'occiso'. oc||cisus est pater meus
4 — a quo? si permittitis, nescio. IVNI GALLIONIS. 'Sordidatus es' inquit; 'fles'. *quid aliud facere possum filius* occisi pauperis?

CD 2 perege perora *corr. ex* perige petora B || 3 accusaret A || 4 habent AB || certi B || 5 accusare] *Bs;* accusassem CD accusarem T || possem *del.* A² *om.* VD || barra A || cum *om.* B || 6 licent C || desinam *corr. ex* desinant B inquirequere AB || 7 medias ciuitates AB || 9 comitatus AB || speldido B || 10 nobis *add. Thomas* (*sed post* satis *posuit*) || 11 inspoliatum] *τ*; spoliatum O || patris mei] *Kss;* meum O, *fort.* ⟨patris⟩ a me *Kss* || quid AB || 12 diue V || 13 fuscinus AB fascinus V || 14 via] uestigia BVD; *cf. p. 457, 8* || ⟨per⟩ eadem vestigia *Rom* || 15 Moschi] *Baumm;* osci AVD oscia B || coeperat] A²D*τ*; coeperat ⟨acceperat⟩ C || *verba* cur . . . sequeris? *(v. 16) add. Thomas* || 16 discess dissensisset *Mg* || 17 non *om.* VD || quia] *τ*; qui O || 18 meo *add.* E *(in A scriptum erat, sed extersum est)* || enim] *τ*; ⟨mi⟩ (⟨mihi⟩ VD) enim O *cf.* E || 19 putet] E; putet⟨et⟩ O || occiso] *del.* A² occisi B occisori I sum E || 20 permititis V || 21 *verba* *quid . . . filius *add. ex* E || pauperis] E; hoc(ho B)dicis pauperis (-ris *corr. ex* -res B) ⟨oc

pater meus in media civitate salvis legibus occisus est. quis hoc
sine lacrimis narrare possit? non deponam has sordes, nisi in-
venero, cui induam. quis occidit patrem meum? nescio. nihil
amplius testari potes quam hanc vocem meam: adhuc nescio.
delibero interim, cui illam induam vestem, quam patri meo reli-
quit percussor. 'cur me sequeris?' magistratus post terga sua non
summovent. FVLVI SPARSI. Quid iste accusanti fecisset, qui per- 5
sequitur tacentem? 'cur non agis?' quia *adeo non metuis, ut cogas*
tecum agi. numquid nunc tibi iniuriam facio sordidatus? quod
reo licet, lugenti non licet? quid potui patri meo minus praestare?
in honorem eius vestem mutavi. ARGENTARI. Non vis patrem
meum fleam? lacessere nos ultro non solebas. CLODI TVRRINI
patris. 'Quare' inquit 'sordes sumpsisti?' quid ergo? ne lugebo
quidem quem vindicare non possum? nulli iniuriam facio nisi
patri, quem adhuc tacitus fleo. PORCI LATRONIS. *Inertiam eius* 6
miraris, cuius inter necessarium ita crudeliter interempti patris
dolorem nihil fortius est, quam quod gemit? 'accusa' inquit 'me'.
unde tam securus es? invenisse videris, quis alius occiderit. non
erat *in illo* praeda, quam grassator sequeretur, sed erat summa

loco filius *sup. vers. add.* D²) pauperises (-peres VD)⟩ O ‖ 'fles'. hoc dicis: pauper ipse ⟨occisi pauperis es filius⟩ *Gz,* 'fles'. hoc dicis: pauper es, ⟨occisi filius es⟩ *Mg*

CD 4 stari potes AB testare possum VD ‖ adhuc] *Herv;* ad(at VD)-hunc O ‖ nesciō (ō *corr. ex* ā) B ‖ 5 interim *corr. ex* inquit V ‖ *cui] et C ut D, an *Gz* ‖ reliquerit D ‖ 6 posterga C ⟨suos⟩ post terga D ‖ 7 quod AB ‖ quis AB ‖ 8 cor AB ‖ *supplementa add.* E ‖ 10 lugenti] *ς*; lucenti C dicenti D ‖ quid *corr. ex* quod B ‖ patre B ‖ meo *om.* D ‖ 12 uos D² ‖ solebas] *Bs;* solebat O ‖ dodi A ‖ 13 patris] p. C *om.* D ‖ quere A quaere B ‖ ne] *ς*; nonne C non D ‖ *fort.* *quid? ego ne; *cf.* E ‖ 14 quaem V ‖ undidicare V ‖ 15 *verba* *Inertiam eius miraris *add. (cf. p. 460, 7); fort.* ⟨Is tibi iniuriam facit,⟩ *Kss,* ⟨Illum accusat,⟩ *O. Gruppe,* ⟨Eum tremis,⟩ *R. Heinrich* ‖ 16 inter *om.* VD ‖ empti AB ‖ Latronis. Cui vis inter⟨dici⟩ necessarium . . . dolorem? nihil *Mg* ‖ 17 fortiis AB ‖ 19 *verba* in illo *add.* E; ⟨in patre⟩ *Gz* ‖ grasator B ‖ *verba* sed erat . . . virtus *(p. 460, 1) del.* A² ‖ *verba* summa . . . erat *(p. 460, 1) om.* VD ‖ umma AB

virtus, sed erat, firmissimum inopiae munimentum, contumax adversus fastidium divitiarum || innocentia: haec ab inimico spolia petita sunt. nescio quomodo miserum esse inter miserias iuvat, et plerumque omnis dolor per lacrimas effluit. nimium funere nostro exultat: non solebat vivo illo provocare nos, ut reus fieret. si quis omnium mortalium miserrimi inter necessarias super occisum patrem lacrimas ita creditam adhuc inertiam miratus est, in hac indignitate praesentis periculi omnem suam ponat admirationem. si pauper accusandi divitis animos non sumpsit, mira-
7 mini? quia tacet, reus est. per has lacrimas, per hunc squalorem, per haec necessaria omnibus periclitantibus instrumenta non invidiosum vestrae misericordiae praemium petimus, ut absoluto sic esse tamquam reo liceat. potens iste et gratiosus, quod ne ipse quidem negat dives, fuit et qui nihil umquam putaret sibi timendum, etiam reo. crescere deinde in dies odium alterius inpotentia, alterius libertate. dives nihil aliud quam *noxios* nos pauperes existimare, nos nihil aliud quam innocentes, inter cotidianas acies semper invicti. quis de nostra interim morte cogitaverit, nescio: quod dissimulari non potest, scio, quis optaverit. venit iste cum turba clientium ac parasitorum et adversus pauper-

CD 1 virtus] **E**; ūpr̄(ūpr̄ **A**)tus **AB** || firmissimum *corr. ex* finitissimus **V** | inopiae] *Kss;* inoti **AB** ignoti **V** ignoti ⟨immemor⟩ (immemor *del.* **D**²) **D**, innoxi *R. Heinrich, fort.* inopi *Ml, Mg* || monimentum **O** || 2 haec] nec **Dτ** || inimico spolia petita] **E**; inimicos spoliaret ita **C** inimico spoliari ita **Dτ** || 3 inter⟨dum⟩ **VD** || miserias] *Bs;* miseria **O** || 4 plerumque] **Dτ**; plerum **C** || effuit **AB** || 6 miserrimi] *Bs;* misereamini **C** miseriarum **D**¹**τ** miserrimum **D**² || 7 ita░░creditam (ac *exters. vid.*) **A**, increditam *vg* || inherciam **A** || 8 admirationem ⟨suam⟩ si **B** || 9 accausandi *(sec.* a *del.)* **V** || 11 inuidiosum (um *corr. ex* us) **V** || 13 potens] **D**; potest **C** || *quod] et **O** et quod **Dτ**, ut *Gz, fort.* *id quod || 14 diue **V** || 15 reo] **τ**; ⟨a⟩ reo **O** || *ante* crescere *nonnulla excidisse* (*velut* ⟨audacia eius offensus pater in eum invehi coeperat;⟩) *susp*
16 *verba* inpotentia alterius *om.* **A** || aliud] ut **AB** || noxios *add.*
17 aes(es **A**)timaret (-re **D**) **O** || cottidianas **V** || 18 quis] **E**; qui **O**, qui
im **A** in **B** inter in **V** || morte] **Dτ**; mortem **C** || 19 nescite **O**,
nequeo *Kss; cf.* **E** || dissimulare **D** || quis] **Eτ**; quid **O** || 20 ac] et **D**
tatem ⟨meam⟩ *Gz*

tatem totam regiam suam effundit. 'cur me non accusas, non postulas?' vix temperabat, quin diceret: 'quid ego in te accusatorem non audeam, qui occidendum curavi eum, qui tantum mecum litigaverat?' civitates plerumque finitimae inter repentinam 8
discor||diam bello tument: inter civilia certamina tantum in ultionem satis est, quantum quisque ad male dicendum occupavit. Macerio qua violentia in absentiam Metelli strepit! M. Cato Pulchro obiciente furtorum crimina audivit. quae maior indignitas illius saeculi esse potuit quam aut Pulcher accusator aut reus Cato! in Cn. Pompeium terra marique victorem fuit qui carmen conponeret, uno, ut ait, digito caput scalpentem. fuit aliquis, qui licentia carminis tres auratos currus contemneret. M. Bruti, sceleratissimi *calumniatoris,* eum eloquentia lacerat, cum quidem eius civili sanguine non inquinatas solum manus sed infectas ait; atque ille tamen, cum tres consulatus ac tres triumphos scinderet, adeo non timuit, ne esset reus, ut etiam disertus esse curaverit. solus hic est in nostra civitate innocentior Catone, nobilior Metello, Pompeio fortior.

CD 1 ream **A** || cur] **D**²𝔱; cum **O** || 2 uia temperabas **AB** || 3 non *om.* **AB** || 4 *verba* civitates . . . fortior *(v. 18) ab hac controversia aliena esse cens. Mg* || 5 tumen **A** || 6 occupauerit **D** || Macerio] *Ruhnken ad Vell. 1, 11, 6 (p. 45)*; m. ci(cy **B**)cero **O**; *cf. Plin. 7, 143* || 7 quia uiolentiam in absentiam et elis (absentia metellis **D**) trepit **O** || *fort.* *strepuit || 8 furtorum *corr. ex* fortorum **A** || 9 esse *om.* **A** || *prius* aut] ut **A** || *post.* aut] a **A** an **B** || 10 in Cn.] inc (*litt. mai.* = Jesus) n̄ **A** in c̄ n̄ **BV** || poinpeium **B** || 11 *cf. p. 309, 2* || camen **B** || scalpantem **B** || 12 auctores . **B** aurotos **V** || curr. **AB** cur̄r̄ **V** || ⟨et⟩ M. *Schg, Gz* || Bruti] *cf. Quint. 9, 3, 95;* Bruti ⟨pater⟩ *Schg,* Brutus *Gz* || *sceleratissimi calumniatoris] *cf. Cic. de or. 2, 226; Brut. 130; de off. 2, 50;* sacratissimi (-mam **D**) **O**, atrocissime *Schg,* atrocissima *Gz,* sacratissima *Mg* sacratissimi ⟨famam . . .⟩ *scr. esse et accusatoris nomen intercidisse* [..]*ns. O. Jahn idemque, cum Brutum quarti exempli loco nominatum fuisse putaret,* [..]*ost* fortior *(v. 18) addidit:* ⟨, Bruto . . .⟩ || 13 eum eloquentia] *Gz;* neloquentia [..]tiam **V**) **C** eloquentiam **D**, vaniloquentia *O. Jahn*, eloquentia *Mg* || *fort.* eloquentia (lacerat eum, ⟨qui⟩) || licerat **B**, lacerarat *Schg*, *fort.* *laceravit || [..]uidam **VD** || 14 *fort.* non infectas . . . sed inquinatas *Gz* || manuis **AB** || ait] [..]nquit **D**² || 16 ne] ut **D** || esse **V** || *verba* -verit . . . sic *(p. 462, 1) om.* **A**

9 Latro sic divisit: an in re iniuria sit. nulla, inquit, iniuria est, *si* sordidatus sum; quam multi faciunt! omnia iniuriae genera *lege* conprehensa sunt: pulsare non licet, convicium facere contra bonos mores non licet. hoc loco Scavrvs dixit: nova formula iniuriarum componitur: 'quod ille contra bonos mores flevit'. etiamsi in re iniuria est, an, si non malo animo facit, tutus sit; an malo animo faciat. hoc Latro in duas || quaestiones divisit: an, si credidit ab hoc patrem suum occisum et propter hoc secutus est, ignoscendum illi sit; deinde: an crediderit. Gallio illam fecit primam qúaestionem: an, quod licet cuique facere si facit, iniuriarum non teneatur. licet, inquit, flere, licet ambulare qua velis, licet vestem quam velis sumere. *sed* nihil, inquit, licet in alienam invidiam facere. sordidatus es, non queror; sed si sordes tuae invidiam mihi concitant, queror.

10 De colore quaesitum est: quidam aperte invecti sunt in divitem, quidam ex toto nihil dixerunt, quidam secuti sunt mediam viam. cum praeter haec nihil sit, Latro volebat videri invenisse quartum genus, ut hoc modo in divitem diceret: tu quidem non fecisti, sed tamen ego habui causas, propter quas possem decipi et de te aliquid frustra suspicari: quia inimicus eras, quia inspoliatus pater inventus est, et cetera. hoc est autem medium illud genus nec dimittendi divitem nec accusandi; nam

CD 2 si *add. Gz* || quam] inquam **D** *(vg),* ⟨aut⟩ quam *Gz* || sum? iniuriam nulli facio *Fb* || 3 lege *add. Bs* || sunt] **τ**; sit **C** sint **D** || liceat **D** || conuiuium **A** || 4 dixi **B** || 5 *ille] **D**; ille (illi **V**) illi **C**, nihil *vg,* ille nihil *Bs,* ille illic *Thomas* || bonus **V** || moros **B** || 6 flevit'.] *Morgenstern;* uit **AB** fuit **VD**, fecit *vg (Bs),* vivit *Lindner,* ivit *Thomas, Mg, fort.* tacuit *Mg,* luget *Gz,* maeruit *R. Heinrich, fort.* *gemuit || ille illi c. b. m. ⟨convitium⟩ fecit *Kss,* [ille] illi c. b. m. ⟨comes⟩ fuit *Otto* || est] sit **D**^{2} || 7 questiones **AV** || 9 credidit **VD** || 10 prima **V** || questionem **A** || liceat **D** || 11 iniuriarum] **τ**; iniuriam (-ria **D**) **O**, iniuriae *Bs* tenetur **D**^{1} || 12 *verba* licet vestem quam velis *om.* **VD** || sed *add.* F' 13 licet] *Fb;* utet **O** || alienam] *Fb;* alienum **O** || invidiam] *Gr;* iniuri- iniuriarum **VD** || quaeror **BVD** || 14 iniudiam (*tert.* i *corr. ex* e) **V** || quaeror 15 quidtam **AB** || 16 *post.* quidam] quam **AB** || 17 propter **AB** || soleb 21 pater] *Kss, Mg;* pauper **O** || 22 *fort.* accusandi; ⟨quod praeter ce probandum:⟩ *Gz*

et dimittere non debet, quem distulit, et accusare propter hoc
ipsum non debet, quia distulit. Albucius nihil dixit in divitem; 11
hoc colore declamavit: committit, inquit, iniuriam, si quem non
postulavit accusat. 'quare' inquit 'sequeris me?' ut aliquando mei
misererearis, ut desinas afflictam domum persequi, ut scias me in
hoc habitu accusare non posse, ut concupiscas gloriam vindicatae mortis. tu solus potes, si voles, invenire, quis occiderit, tu
accusare. 'at me quidam propter hoc suspectum habent'. potes
discutere istam suspicionem: quaere, quis fecerit. 'ut scias' inquit
'te || invidiam mihi facere, cum dixissem: accusa me, non negasti
te accusaturum, sed respondisti: accusabo, cum potero'. ignosce
mihi, non magis quemquam adhuc accusare possum quam absolvere: quaero, quis fecerit. haec levia argumenta sunt, vana
sunt quae alios tangunt; quod inimicus es, quod ille inspoliatus
inventus est: non est, quare accusem, est, quare suspicer. Rufus 12
Vibius hoc pro colore posuit: sordidatus sum, lugeo; sequor te,
ut tutior sim; timeo nescio quem illum, qui patrem meum occidit; scio me, quamdiu tecum fuero, perire non posse. dum hunc
colorem sequitur Murredius, ineptissime dixit: quare te sequor?
pater meus, quia solus inambulabat, occisus est. Moschi color
non placebat Gallioni: sequor, inquit, ut inveniam, quis fecerit;
hoc mecum cogito: quisquis est ille, qui fecit, volet hoc inimico
inputare, ad divitem veniet. multo, inquit, hoc iniuriosius est, si
inquirendi causa facit, si non tantum in convicium sed periculum
divitis sequitur. Gallio subtiliter agendum putavit et ad positionem

CD 1 dimitteret AB || 2 alrucius V || 3 iniuriam] τ; iniuriarum O || quem] quidem VD *corr.* V[1] || 4 *fort.* 'quare <igitur> *Gz* || me *om.* A || aliquado A || 6 hoc *om.* C *add.* Dτ || posset AB || uindicate AB || 7 petes (*corr. ex* petas A) AB || 8 ad AB || habeant D[1] || 9 suspitionem BV || quere A quaere B quare D || quis *corr. ex* ruis B || 10 in<in>uidiam AB || 12 qua AB || soluere C || 13 haec] *fort.* adhuc *Kss* || <haec> uana D || 15 supplicer -cem D) VD || 16 uiuius C || pro *om.* VD || hunc colorem praeposuit *Schg* || 19 colore AB || 20 nonambulabat V || Moschi] *Baumm;* rosci O || 21 Gallioni: sequor] Dτ; gallionis aequor (sequor V) C || 22 meum A || uellet τ || inimico (ini *corr. ex* mo) A || 24 conuitium A || sed] τ (set); et O

controversiae colorem actionis derigendum, ut diceret: suspicor a te patrem meum occisum. quis enim illum alius magis oderat? quis tam potens alius est? vestem sine dubio alius nescio quis percussor concupierat. dicet aliquis: quid ergo? si inimicus est,
13 protinus interfector est? non; ideo non accuso. Hispo Romanivs palam accusavit et dixit non causam sibi desse, sed vires; et hanc sententiam in prooemio ‖ magno cum adsensu hominum dixit: cum accusatorem habeo, qui se reum non esse miratur. Bassvs Ivlivs in hac controversia dixit: 'quare me sequeris per publicum?' facinus indignum, iudices, factum est: pauper et dives eandem terram calcavimus. consectari autem solebat res sordidas et inveniebat qui illas unice suspicerent. memini illum declamantem controversiam de lenone, qui decem iuvenibus denuntiavit, in lupanar accederent, et foveam igne repletam terra superiecta obruit, in quam adulescentibus lapsis et consumptis accusatur rei publicae laesae. audit illum declamantem Albvcivs, fastidiosus auditor eorum, quibus invidere poterat; admirabatur hanc Bassi sententiam: non mehercules te ferrem, si canem ad
14 ostium alligasses. idem Latronis illas sententias aiebat tumidas

CD 1 dirigendum **AVD** ‖ 3 quis tam potens] *Bs;* qui (quin **D**) inpotens **O** ‖ est] es **C** ⟨adeo⟩ es **τ** ‖ uestem ⟨enim⟩ **D** ‖ alius] *O. Jahn;* illius **O** 4 concupierat] *Kss;* concupiebat **AB** concupiscebat **VD** ‖ 5 romanus **D** ‖ 6 *desse] esse **O** deesse **τ** *(Rom)* ‖ vires; et] *Bs;* uires set **AB** uir esset **V** iure etiam **D** ‖ 7 haec **A** ‖ proboemio **AB** proemio **V** prohemio **τ**; *cf. p. 28, 20* ‖ magno] **Dτ**; magnum **C** ‖ adsensu] **Dτ**; absenso **A** adsenso **B** adsensum **V** ‖ omnium **τ** 9 hoc controuersiai **A** ‖ 10 facimus **B** ‖ 11 ex(exe **B**)andem **AB** exeadem **VD**, ecce eandem *Otto* ‖ terra calcamus **VD** ‖ 12 suspicerent] *Schg;* susciperet **O** ‖ *declamantem] *Ml (cf. p. 452, 1);* declamantem ⟨declarasse (declarasse *corr. ex* declamasse **A** *corr. in* declamasse **D**^{2})⟩ **O**, declamantem ⟨decolorasse⟩ *Schg,* declamasse *Bs; cf. Thomas Herm. 21, 54* ‖ 13 *cf. Calpurnii Flacci decl. 5* lelone **AB** ‖ 14 in] *Kss;* ⟨de⟩in **C** ⟨ut⟩in **D**, ⟨ne⟩ in *vg* ‖ acc[illegible] ignem **V** ‖ terra] **Dτ**; terram **C** ‖ 15 siperiecta **B** ‖ lapsis et] lesisse[illegible] et **Dτ** ‖ cumsumptis **V** ‖ 16 laetae **AB** laese **V** ‖ audit] *Mg* (audiv[illegible] apud **Dτ** ‖ albutius **AVD** ‖ 17 additor **AB** ‖ eorum] *Gr;* eum **C** eo[illegible] admirabantur (n *del.*) **A** ‖ 18 bassis **B** ‖ inherculos **A** mhercules **P** ‖ 19 hostium **VD** ‖ alligasse **A** ‖ tumidas] **Dτ**; tumsas **C**

magis esse quam fortes, quae summa hominum admiratione circumferebantur: legunt argumenta patres et ossa liberorum coniectura dividunt; et illam: produc*ite* iam, sacerdotes, *vic*tumam; et illam: supra cineres liberorum nostrorum lupanar *solo* aequandum est. ipse autem laudabat haec utique, *quae* docuerat. nam in hac ipsa controver||sia, ne Bassus videretur aliquid dixisse sordidius, dixit ipse: itane sic peribunt decem iuvenes propter dipondios tuos? Evctemon a fili parte, cum patrem suum narrasset solum sine comite oppressum et occisum, dixit: διὰ τοῦτο ἀσφαλέστατόν ἐστιν μετὰ πλουσίων περιπατεῖν. et idem: διὰ τί σιγῶ; ὁ πατήρ μου λέγων ἀπέθανεν. Hermagoras dixit: κτίσωμεν ἰδίᾳ, ὦ πένητες, πόλιν· οἱ γὰρ πλούσιοι τὴν αὐτ⟨ῶν. . .⟩. illud in narratione: ὑπὸ τίνος ἀνῃρέθη, οὐκ οἶδα. εἶχεν ἐχθροὺς φύσει παρρησιάστης κακηγορεῖν δυνάμενος.

CD 1 quae *om.* **O** *add.* **τ** *(He)* || *fort.* *omnium || admiratione circumferebantur] **D**^{1}**τ**; admirationem (-ne **D**) circumferebatur **CD**^{2} || 2 legunt] *Lindner, Kss;* lugent **O** || coniecturam **VD** || 3 *producite iam] productam **ABD** producta **V**; *cf. p. 480, 18. 488, 19* || victumam] *Novák;* tuam **C** tatuam **Dτ** || perductor accendit viam *Gr,* produc iam, sacerdos, hostiam *Bs,* produc iam, sacerdos, detestatum *R. Heinrich, fort.* produc iam sacerdotes (*i. e.* meretrices) tuas *Gz* || 4 super **V** || lupunar **V** || solo *add. Bs* || *aequandum] dequantum **O** adequantum **τ**, adaequandum *(om.* solo*) Gr,* frequentatum (*om.* solo) *Mg* || *fort.* lupanar ⟨stare⟩ nefandum est *Gz* || 5 utique, quae] *Bs;* utiqua **C** utique **D** || docuerat] **τ**; docueram **C** || 6 nec *Bs* || *videretur] *Mg;* uidebat **A** uidebatur **BV** ⟨quidem⟩ uidebatur **D**, videatur *Mg apud Kss* || 7 sordidus **AB**, sordidius ⟨quam⟩ *Bs* || itane sic] *Bs;* ita nisi **C** itane nisi **D**^{1} itane **D**^{2}**τ**, ita miseri *Thomas* || 8 dipundios **BV** || *fort.* dupondiarias tuas *Bs* || eucte ⟨eucte⟩mon **B** eutemon **D** || a *om.* **O** *add.* **D**^{2}**τ** || 9 comitae **B** || ΔΙΑ ΤΟΥΟ ΑϹΦΑΛΑΕϹΤΑΤΟΝ ΕϹΤΙΝ ULLΕΤΟ ΥΤΛΟΥϹΙωΝ (ΥΤΛΟΥΟΥϹΙωΝ **A** ΥΤΛΟΥωΝ **B**) ΠΕ(ΤΙΕ **A**)ΡΙΤΙΑΤΕΙΝ **C** || 10 ΑΙΑ ΤΙ ϹΕΙΤω Ο (*om.* **B**) ΤΙΑΤΗΡ ΜΟΥ (ΛΛΟΥ **A**) ΛΕΤωΝ (ω *corr. ex* ο **B**) ΑΠ(ΑΤΙ **A**)ΕΘ(ΕΕ **B**)ΛΝΕΝ **C** || 11 hermacotas **C** hermagotas **D** || ΚΤΙϹΙϹΜΕΝ **A** || ΙΑΙΛ ω ΤΙΕΝΗΤΕϹ **C** || 12 ΝΟΛΙΝ **A** ΠΟΑΙΝ **B** || ΟΙ ΓΑΡ (ΤΑΡ **AB**) ΛΟΥϹΙΟ ΤΙΝΝ **C** || *αὐτῶν . . .] ΑΥΤ (*ante* Τ *in* **A** *extersum est* Ρ) **C**, ὑτῶν *vg,* ἑαυτῶν *Bs,* ἑαυτῶν ⟨ἔχουσιν⟩ *Linde* || narrationem **A** || ΥΠΟ (ΥΝΟ **A**) ΤΙΝΟϹ ΝΝΡΕΘΗ ΟΥΚ ΟΙΛΛ (ΟΥΜ **A**) **C** || 13 εἶχεν] *Schg;* ΕΙΧΗ (-Ν **AB**) **C**, ἔχει *vg* || ϹΚΘΡΟΥϹ ΥϹΕΙ **C** || παρρησιαστὴς] *Kss;* ΤΑΤΙ(ΤΑΓΙ **BV**)ΛΡΗϹΛϹΤΗϹ **C**, τοὺς πλουσίους *Linde* || κακηγορεῖν] *Thomas;* ΚΑΙ(ΚΙ **B**)ΗΤΟΡΕΙΝ (-ΘΙΝ **V**) **C**, κατηγορεῖν *Kss (Linde)* || δυνάμενος] *Thomas;* ΛΥ(ΛΙ **A**)ΝΛΜΕΝϹ **AB** ΛΥΡωΠΕΝΗΤΛ **V**, δυναμένους *Bs (Kss, Linde)*

ARTEMON dixit: ὅταν εὕρω τὸν φονέα, τότ' αὖ γράψομαι· καὶ τότε δή, ἂν εὕρω πένητα.

II.

Vir fortis quod volet praemium optet; si plures erunt, iudicio contendant.

Pater et filius fortiter fecerunt. petit pater *a* filio, sibi cederet; ille non vult. iudicio contendit; vicit patrem. praemio statuas patri petivit. abdicatur.

1 IVNI GALLIONIS. Dubito, quid de eventu huiusce iudici optem, cum crimen meum sit vicisse. ¦ videtis, quemadmodum in hoc quoque iudicio opera sua iactet: et miratur quisquam, si hoc patre natus gloriae cupidior est? faciles habetis partes: viros fortes iungite. dissidemus, quia nimium similes sumus. cum exiremus in aciem, aiebat: si adulescens essem, nemo pugnaret fortius. maiorum quoque suorum virtutes referebat, sed omnibus se praeferebat. cum ad aetatem tuam pervenero, non contendam cum ullo, quamvis *sit,* si exemplum tuum sequi voluero, etiam
2 cum filio contendendum. quia patriae iudicium habeo, patris perdidi. dicam abdicanti: 'non luxuriabor, non amabo'; *non dicam: 'non fortiter pugnabo'*; hanc emendationem criminum meorum non possum promittere: ego vero pugnabo et fortiter et fortissime. vidi patrem iam senem loricam induentem: multum est

CD 1 aitemon **AB** ‖ ΟΤΑΝ ΕΥΡΩ (ΕΙΡΑ **A** ΕΙΡΩ **V**) ΤΟΝ ΦΟΝΕΑ ΠΟΤ (ΤΙΟΤ **A**) **C** ‖ αὖ] *Bs;* ΕΥ **C** ‖ δή] *Bs;* ΔΕΙ **C**, δεῖ *vg* ‖ 4 *cf. Quint. decl. 258* ‖ 5 contendat (o *corr. ex* e **B**) A^1**B** ‖ 6 petiit **VD** ‖ a *add.* D^2**E** ‖ ⟨ut⟩ sibi D^2**E**τ ‖ 7 contendit (o *corr. ex* e) **B** ‖ 8 ⟨accepit⟩ praemio D^2, ⟨pro⟩ praemio *vg* ‖ patri] **E**; pateri **C** pater **D** ‖ petivit] ipsum **D** petit **E** ‖ abdicat **D** ‖ 10 cum] eum **AB** ‖ 11 iactet] *Schg;* iactat **O**; *cf. Ml ann. phil. 1866, 493* ‖ 12 cupidiorem fac partes] *Rom;* patres **O** ‖ 13 dissedemus **A** nimiumd (d *del.*) **V** ‖ sum... simus **C** ‖ 15 ⟨et⟩uirtutes **O** ‖ 17 sit *add. Thomas* ‖ tum **AB** ‖ 18 co... dum] *Thomas;* conditendam **AB** contendam **VD** ‖ 19 ⟨non⟩ dicam *O*... dicant ⟨alii⟩ abdicati: *Kss* ‖ *verba* *non dicam . . . pugnabo *(v.* ... 21 *fort.* promittere: ⟨non pugnabo fortiter;⟩ ego *Gz*

pugnare cum exemplo. iudicium vocat, quo pater et filius spolia
contulimus? ecce commilito ego tibi *esse* possum, cedere seni
non possum. quod contendi, legis, quod vici, iudicum, quod pu-
gnavi, patris est. volui cedere; concurrerunt iuvenes, aetatis causa
agebatur: vici non filius patrem, sed iuvenis senem. ego vici,
sed omnes patri gratulati sunt. parui adulescens magnis exemplis. 3
deceptus sum, dum cogito mecum Horatium Etruscas acies cor-
pore suo summoventem et Mucium in hostili ara ma*num* uren-
tem et dum te, Deci, cogito, qui et ipse noluisti patri cedere.
transibo in subsellia tua, complectar invitum: licet repugnes, for-
tior sum. FVLVI SPARSI. Necesse fuit mihi fortiter militare: pu- 4
gnandum habebam non imperatori tantum sed patri. si tu || vicisses,
diceretur: patri cessit; abdicationem enim timuit. solebas semper
optare, ut contingeret tibi filium habere meliorem. *in* iudicium vocas
duplicem domus nostrae triumphum? CLODI TVRRINI. Tu Mucio 5
diceres: 'non est, quod ostendas istam manum'? tu Scipioni post
deletam Carthaginem: 'tace'? loquax est virtus nec ostendit se
tantum sed ingerit. aiunt ecce nunc quidam: cessit pater filio
et in hoc abdicat, ut videatur verum fuisse certamen. opta, pater,
ut et a nepote vincaris. 'postea' inquit 'pugnare fortiter poteris'.
unde scio? vulneribus me senem feci. quis te felicior? tu omnes
vicisti, te filius. quanto honestius modo pater et filius inter se

CD 1 exemplo (o *corr. ex* ū) **V** exempla **D** || ⟨in⟩ iudicium vocat, quod *Schg; cf. v. 14* || 2 commilito] *Bs;* comito **AB** amitto **VD**, comes ire *Mg, fort.* commilitoni *Gz* || *tibi esse] tibi **O** *(Mg),* iuveni *Bs* || caedere **V** || tibi possum cedere, *Gz* || 3 *verba* quod contendi . . . patris est *(v. 4) ante* vidi *(p. 466, 22) transp. Gz* || iudicum] **Dτ**; pudicum **C** || 4 caedere **V** || 5 aiebatur **B** || 6 parui] **τ**; parauit **O** || 7 cogite **AB** || maecum **A** || hetruscas **D** || aties **C** || 8 summouentem n *corr. ex* tum) **A** || mutium **AD** || ostili **B** hostilia **Dτ** || arma **Dτ** || manum ntem] *Bs;* maurentem **AB** maruentem **V** ruentem **D** || 10 subsellia tua] **Dτ**; selliam tuam **C** || complector **A** || 11 Fulvi] **TD**; fulbi **Cτ** || 12 sed ⟨etiam⟩ **E** || dicaeretur **A** || solebat **AB** solebas ⟨enim⟩ **D** || 14 in *add. Schg; cf. ad v. 1* || turini **B** || mutio **B** || 16 ostendas (a *corr. ex* e) **B** || ista **V** || 18 sed] **B** || quidam (a *corr. ex* e) **B** || 22 cisti **B** || inte **AB**

6 contenderunt, honestiorem facturus victum uter vicisset! dubito, quid faciam. taceam? sed silentium videtur confessio. narrem virtutes meas? sed illud quoque mihi novum accidit, quod uni mihi abdicato eas narrare non *prodest.* processi in aciem coram patre: fortiter, inquit, pugna; turpe est adulescenti vinci a sene. avidus sum gloriae: hoc si vitium est, paternum est. fortis sum: numquid improbas, pater? at iam abdicabis, si dixero: fortissimus sum. dicam tamen audaciter: 'fortissimus sum' nec timeo in ea
7 civitate hoc crimen, in qua fortes etiam senes novimus. IVLI BASSI. Ad te quoque ignominiae meae pars redundat: pudeat te, pater, si a filio abdicando victus es. ARELLI FVSCI patris. Ignosce, iuvenis erravi: ambitiosus non ero, cum senex fuero. GAVI SILONIS. || Vtrum putas vicisse? ego praemium tantum habeo, tu et praemium et virum fortem.
8 *DIVISIO. LATRO sic divisit: an filius abdicari possit propter id, quod* permittente lege fecit. nemo, *inquit,* in eadem re et habet legem et timet. contra ait: si quid fecerit, quod non licet, lex vindicabit; si quid, quod licet, sed non oportet, pater. non quaeritur de scelere filii, sed de officio. deinde: utatur sua quisque lege; tibi illud licuit et mihi hoc licet. abdicare liberos liceat. est aliqua lex, quae filio patrem praeferat? si potest abdicari etiam propter id, quod lege permittente fecit, an abdicari etiam

CD 1 contenderant BVD || facturum AB || uter *om.* B || dubio V || 2 faciam] faceam A || confessio (ss *corr. ex* cs) A || uirtutem (-tes V) eas (ineas V tuas τ) Cτ || 3 illud] Dτ; illum C || 4 eas] *Kss, Mg;* meas O || narre AB || prodest *add. Bs;* ⟨concessit⟩ VD || processit C || patrem AB || 5 vinci a] VDτ; uincla AB || 6 nuncquid O *corr.* D² || 7 dixero] *Ml, Mg;* dire AB uiro VD, dico *Bs; cf. Sen. dial. 7, 4, 2* || fortissimo sum ⟨fortior⟩ dicam VD || 8 tam B || fortissimūs V || timeo] timeam B || eam B || 9 ciuitatem AB || iulii AD 10 pudeat te] Dτ; pudeate C pudeat E || 11 *patris] p. A *om.* BVD *(v* 12 furo A || 13 patrem tuum habeo O; *cf.* E || 14 uirum *corr. ex* ı 15 *verba* divisio . . . quod per- (per- *add.* τ) *(v. 16) add. Schg (sed* *id *scr.)* || 16 nemo, inquit] *Schg;* immo O || 17 ait squid A || fecit D || ¹⁸ cabit] Dτ; uindicauit AB uindicabis V || quid] quit (i *corr. ex* o) *del.* A² si VD || 19 queritur AD || offitio V || 22 *post.* etiam] tamen

propter hoc non possit, *propter* quod praemium accepit. non potest, inquit, in ea re privatim puniri, in qua publice honoratur. eidem rei non potest et praemium dari et nota denuntiari. cetera iura puta paterno imperio subiecta esse: hoc ius maius est ceteris, quo de victoria, de summa virtute quaeritur. non potes propter hanc legem filium abdicare, propter quam a filio victus es. si 9
potest abdicari, an debeat. hoc *in haec* divisit: an, etiamsi non debuit cum patre contendere, ignoscendum tamen sit, si adulescens gloriae cupiditate lapsus est; deinde: an contendere debuerit. tibi, inquit, et honestum erat certamen et tutum: quid est enim gloriosius quam aut virum fortem vincere aut a filio vinci? si non debuisset contendere, non vicisset. et potuit fieri, ut, si hic tibi cessisset, alius aliquis ad certamen procederet, qui nunc non processit, quia sciebat nihil sibi profuturum, si te vi||cisset, cum deberet a filio tuo vinci. nulla laus tua fuisset; apparuisset enim illam victoriam non viri fortis fuisse, sed patris. silentio virtutes vestrae transissent: nunc inlustratae sunt, dum conferuntur. Tvrrinvs hoc loco belle dixit: plures tibi invidere 10
coeperunt, postquam victus es. itaque novi generis res accidit: filius vicerat; omnes aiebant: o felicem patrem! novissimam quaestionem fecit: an, etiamsi quid iudicio peccavit, praemio emendaverit. hoc loco dixit Gallio illam sententiam, quae valde excepta est: cum diu deprecatus esset, ait: si nihil profecero, quid

CD 1 *prius* non *del.* *Bs* || abdicari tamen p. h. non possit *Gz* || propter *add. Schott* || 2 aea **A** || 3 potes **AB** potest (*post.* t *del.* **V**²) **V** || *prius* et *om.* **D** || dari (i *corr. ex* e) **V** || notam **V** || 4 puto **AVD** || 5 quo de] *Bs;* quod **O** || queritur **A** || prootes (pro *comp. scr.*) **V** || 6 a *om.* **AB** || 7 abdicare **D** || *in haec *add. (cf. Otto ann. phil. 1885, 430);* ⟨sic⟩ *Bs* || 9 condere **AB** || 10 to-um **A** || 11 ut uirum **V** || 13 tibus **A** || caessisset **V** || aliquis] quis **VD**, *fort. recte* || procedere **AB** || 15 tuto **V** || nullam **V** || cua **B** || 16 apparuisset *bis scr.* **B** || fortis *corr. ex* fortes **AV** || fuisse, sed] **Dτ**; fuisset **AB** fuisse et **V** || 17 silentio] **τ**; silentium **O** || *fort.* fuisse. per silentium *Bs* || nostre **τ** || transtulissent **D** || tunc **C** || inlustrata (-tus **Dτ**) es dum **VDτ** || 19 est **AB** || 20 uieret **A**, *fort.* vicerat ⟨et⟩ *Bs* || questionem **A** || 23 profecero] **D**²**τ**; profero **O**

me facturum putas? ad templa iturum, [aut] ad deos supplicem?
11 ad statuas tuas confugiam. SILO POMPEIVS temptavit et in hac controversia illam quaestionem, quam in omnibus virorum fortium abdicationibus putabat esse temptandam: an vir fortis abdicari possit; aiebat in nulla magis controversia illam posse tractari. non potes, inquit, eum abdicare, qui te potest vincere. miraris, si patri hac lege subducitur qui *ei* et comparatur et praefertur?

12 Colorem pro adulescente GALLIO illum induxit: *concurrerunt ad* me, inquit, iuvenes: aetatis causa agi videbatur. cum dubitarem, exaudivi nescio quem dicentem: nihil agis; ego tibi cedo, illi non cedo. CESTIVS hoc colore usus est: putasse se ipsi patri honestius hoc esse, certe domui, laudes utriusque in foro inspici. MONTANVS VOTIENVS ait: cogi||tavi, non quid imperares, sed quid praecepisses: dixeras semper, cum me hortareris ad gloriam, ut nulli cederem. invidiosa omnibus in illo iudicio fortuna tua videbatur, cum quaereretur, utrum pugnasses felicius an genuisses. non est, quod me putes visum illis fortiorem: decepti sunt, pater; iudicaverunt non quod erat, sed quod te malle crediderunt.
13 ARGENTARIVS ait: occasionem benefici quaesivi, non concupivi accipere praemium. *honor ad utrumque pervenit: alter prae-*

CD 1 templum **B** || aut *del. Gz;* ut *Kss* || supplicem *corr. ex* supplices **V** || 2 adi tatuas tuas (tuas *om.* **B**) **AB** adi tuas stuas **V** ad tuas statuas **Dτ** || 3 *verba* controuersia illam *bis scr.* (*post. loco* controuersiā) **B** || questionem **A** || 4 temptandum **A** temptanda **V** || 5 controsia **V** || 6 potes] potest **A** || 7 ac **VD¹** legi **D¹** || qui ei] *O. Jahn;* qua **O** || 8 adhulescente **B** || induxit] '*ex scripto*' *Gr;* duxit **O**, dixit *vg* || *verba* * concurrerunt ad *add.;* ⟨circumsteterunt⟩ *Bs* || 9 mihi **D²** meae **τ** || iuuenis **VD** || ⟨ad⟩ me, inquit, iuvenes ⟨venerunt⟩ *Fr. Kuhn,* meae (mihi *Gr*), inquit iuvenis, a. c. a. videbatur *Gr (vg)* || ag//i (e *eras.*) **A** || dubitarem . . .] *Bs;* dubitare (-ret **D**) exordine scio (suo **D**) **O** || 10 exaudio *Novák* || agi **O** *corr.* **D²** || crdo **A** || 11 caedo **V** || certius **B** || putasse⟨se⟩ se **AB** || 12 certe] **τ**; certi **O** *corr.* **D¹** || 13 uouenus **A** || imperares] **Dτ**; in qui **A** || 14 precipisses **V** || 15 iuditio **A** || 16 quereretur **AB** || utrus **A** esses *corr. ex* pugnasses **A** pagna esses **B** || 18 eraet **A** ereat **B**, e r *Bs* || 19 quaesivi] *Fb* (quaesii); questu **A** quaestu **BV** ⟨quaestionem⟩ quaestu **D** || 20 accipere (i *corr. ex* e) **V** || praemium ⟨acci⟩ (acci *verba* honor . . . praemium *add.* **E**; ⟨alter⟩ **τ**

mium habet, alter accepit. Fvscvs Arellivs pater ait: si navigare imperasses, per hibernos fluctus egissem ratem; si peregrinari, nihil fuisset iubente te durum. hanc rem imperabas difficilem forti viro, vinci. Blandvs hoc colore narravit: pater mihi obicit, quod illi in una re non cesserim; ego multiplicabo crimina mea: numquam illi, quotiens recte faciendum fuit, cessi, semper volui videri frugalior, videri volui laboriosior; nam cum ad vires ventum erat, etiam ipse cedebat: non ego illum vincebam, sed aetas. Tvrrinvs hoc colore usus est: volui, inquit, 14 cedere, sed erant, qui dicerent non licere; hoc enim [nobis] modo legem saluberrimam tolli. disputaturi contra praemium patris videbantur et dicturi: non licet inter se cedere fortibus; non ipsorum tantum causa agitur, sed publica; omnium interest scire, quis sit fortissimus. his vocibus hominum missus sum ad id certamen, in quo ad istum utraque pertineret victoria. quid putatis me dicturum? fortiorem me visum? falsum est, cum hoc quoque, quod ego fortis || eram, istius esset. quid ergo? quare vicerim, quaeritis? visum est ad ruborem totius iuventutis pertinere, neminem pugnasse fortius quam senem. et cum dixisset se praemia in patrem contulisse, dixit: vici te, pater, sed nempe vici tibi. Albvcivs hoc colore narravit: nolui, inquit, videri per 15 collusionem patri titulum fortissimi viri contigisse: non cessi ante iudicium, ut in iudicio cederem, et feci nihil aliud quam laudavi patrem, virtutes eius rettuli; visus sum propter hoc ipsum praemio dignus. Silo Gavivs ait: solebas mihi, pater, insignium 16

CD 1 accepit] E; accipit O || 3 iuuente AB || 4 forti viro] Dτ; fortius (forcius A) uiro *bis scr.* C || 5 obiecit D || in una] *Bs;* nura AB una VD || 6 cessissem per AB || 8 caedebat V credebat D[1] || non ego] nego AB || 9 husus A uisus (i *del.*) B || 10 caedere V || dicerant B || nobis *del. vg,* ›st licere *transp. Gz* || 11 saluberrimum A || disputaturis V disputat iuris D || 2 dicturis V dicturi ⟨salutem⟩ D || 14 iis D || missus sum] missum O || 15 *fort.* ıtriusque *Ml* || 18 uincerim V || usum A || roborem V || 20 patrem] patre O ɔrr. D[2] || 21 albutius AD || nolui] *Bs;* noluit O || 23 in *om.* A || caederem V || ɜt feci] effeci AVDτ effici BT || quam *bis scr.* AB || 24 patres B || retuli ABD || 5 sigo gaius V || insignium] *He;* indignium AB in(inter D)dignior VD

virorum exempla narrare, quaedam etiam domestica; aiebas: avom fortem virum habuisti; vide, ut sis fortior. processi tecum in aciem nec illic tibi *cessi;* rediimus: omnis gloria in una domo erat. volebat res publica fortes viros recognoscere. o quantam ego cupiditatem gloriae in patre meo vidi, quam iuvenilem! contendere me vetabat imperio, iubebat exemplo. ventum est in iudicium: omnium, quas ego novi, res invidiosissima quaere-
17 batur de patre meo: utrum fortior esset an felicior. Moschvs hoc colore narravit: *erant, qui* accederent et dicerent: roga patrem tuum, cedat tibi: non est utile rei publicae excitari hostium animos; excitabuntur, si scierint neminem in hac civitate esse fortiorem quam senem. illi me coegerunt, quasi tum quoque aliquid praestaturus essem rei publicae, venire in iudicium: ‖ in quo quid habeo? ego iudicatus sum iuvenior. Mento dixit: timeo, ne ob hoc ipsum patri vilior fiam ego; scimus, quam
18 gloriosus sit. Triarivs hoc colore usus est: in iudicio volui tibi cedere, ut non imperasse契 videreris, sed vicisse, et cessi: defunctorie causam meam egi; sed notum sit filium *non* cedere,

CD 2 avom] autem (*in ras.* V) ⟨patrem⟩ VD ‖ ut ⟨tu⟩ D ‖ 3 aicie A acie BVD[1] ‖ illinc D ‖ *tibi cessi] ubi C multi Dτ ‖ redimus O ‖ nec illinc inulti redimus. *vg,* nec illic ⟨hortari me ad virtutem desisti.⟩ ubi redimus, *Bs,* nec illinc nudi rediimus. *Vahlen,* nec illinc abii; redimus: *Mg,* nec irriti in urbem redimus. *Sander,* nec imbecilli visi rediimus. *Linde,* et illinc ubi rediimus, *Otto,* et ilico, ubi rediimus, *R. Heinrich,* nec illic ⟨succubui;⟩ ubi rediimus, *Novák, fort.* nec illic ⟨oblitus sum praecepti tui;⟩ ubi rediimus, *Gz* ‖ 4 forte AB ‖ quantam] Dτ; quantum C ‖ 6 contendere] Dτ *cod. Vatic. Schotti;* contenderem C ‖ me *om.* AB ‖ iuuebat AB ‖ 7 quos D ‖ nobi AB ‖ inuidiosissime VD ‖ 8 Moschus] *Baumm;* oscus (*corr. ex* oucus A) O ‖ 9 *verba* erant, qui *om.* O ‖ 10 caedat V ‖ excitari] *Gr;* excitare O ‖ ostium AB ‖ 11 animus V ‖ esse] esse ⟨ciuitatem⟩ B ‖ 12 meo egerunt AB ‖ quasi] qua A ‖ quoque *om.* D[1] ‖ 13 praestiturus D ‖ ⟨si⟩ venirem *Schg* ‖ 14 habeo] *Schg;* hat iunior VD ‖ Mento] *Schott;* dento O ‖ 15 ⟨non⟩ timeo *Schg* ‖ ab A ‖ ε quam] *Kss (cf. Bs spic. cr. 16);* sciam (sciam ⟨an⟩ D) usquam O sciamus, quam *Mg* ‖ 16 uoluit AB ‖ 17 caedere V ‖ imperare D ‖ uidis defunctu(-to B)riae C ‖ 18 egi; sed] τ *(Schott);* egisset O egissem D[2] ‖ * non] illum O ‖ sed ⟨mihi non⟩ notum fuit filium cedere *Schg*

quia parem se illi non putabat. Nicetes in hac controversia dixit: εἰ ὁ πάππος ὑπὸ τῆς φύσεως ἀποδοθεὶς ἡμῖν παρέστη τῷ τότε δικαστηρίῳ, οὐκ ἂν εἶπεν·

'τίς νύ μοι ἡμέρη ἥδε, θεοὶ φίλοι; ἦ μάλα χαίρω·
⟨υἱός θ' υἱω⟩νός τ' ἀρετῆς πέρι δῆριν ἔχουσιν';

et: πολλὸν δ' ὅγε πατρὸς ἀμείνων.

Scavrvs hunc sensum aliter dixit: o si avos meus interesset 19
iudicio, quam libenter spectaret et discordiam nostram! clamasset mihi: non est, quod cedas; ipse mihi numquam cessit. Labienvs partem patris declamavit et dixit: quod etiam deterioribus licet, nolo habitare cum adversario meo: non capit idem contubernium fortem virum et victum. 'statuam' inquit 'tibi posui': immo, ne possem umquam victum me oblivisci, ignominiam meam in aes incidisti. ||

III.

Dementiae sit actio.

Bello civili quaedam virum secuta est, cum in diversa parte haberet patrem *et fratrem*. victis partibus suis

CD 1 *parem se] parum est O || set natum sibi cedere, velle illum patrem nemo putabat *Gr*, sed voluisse filium cedere, quia patrium ⟨non⟩ est (quia rarum est *Linde*), illi non putabant *Bs (Linde)*, sed notum sit illum cedere, qui id parum utile ante (*vel* pugnans) putabat *Novák*, sed noluerunt sic illi me cedere, quia gratum esse illi non putabant *Gz (cf. p. 470, 18)* || 2 ει ο τιανποc (-noc A) υπο (υno A) τηc φυce (-cη V) ωc απ (an A) οαοθειc (-θειc A) C || ἡμῖν] *Gr;* ⟨ηmeic⟩ηmin (-mi A) C || π(n A)αρecτη C || τω C, ⟨ἐν⟩ τῷ *Schg* || τοτe aικacτηpiω oyk an eiπ(-n A)ien C || 4 *Hom. ω 514* || τic ny moi (mci A moy B) hm(nm A)eph haθ θeoi (θeoy B) φιaoi C || ἦ μάλα] *Bs;* nh mmaaa C, νὴ Δία μάλα *vg* || xahipω B, χαίρων *vg* || 5 *υἱός θ' υἱωνός τ'] *cf. M. Haupt Herm. 3, 345;* nocte C || apethc π(n A)epi an(ah B)pin exoycin C || 6 *Hom. Z 479* || πολλὸν δ' ὅγε] *Bs;* πomon aore (aoce A) || πa(tia A)τpoc ameinωn (-non B) C || 8 sensum] sursum V[1] || abos AB auus VD || 9 cedis D[1] || 10 deterioribus] *Schg;* desertoribus O || 11 idem] id est AB || 12 utrum et AB || posui': immo, ne] possum ino ne AB possum moneo VD[1]. possum ⟨concedere⟩ me non D[2] posui ymo non τ || 13 possum VD || aes] Dτ; eis AV his B || 16 dementite A || 17 quodam AB || 18 *verba* et fratrem *add.* E

et occiso marito venit ad patrem; non recepta in domum dixit: quemadmodum tibi vis satis faciam? ille respondit: morere. suspendit se ante ianuam eius: accusatur pater a filio dementiae.

1 Porci Latronis. Sic sibi satis fieri ne victor quidem voluit: excusavit victos, quin restituit. quoniam reposcis vitam, quam dedisti, accipe. nullum fuit in proscriptione mulierculae caput. Moschi. Inquinasti filiae sanguine penates. quamquam quid ego dico penates, tamquam in domo perierit? adlatum ad se Caesar Pompei caput flevit: hoc ille propter filiam praestitit. Arelli Fvsci. 'Quemadmodum tibi vis satis faciam?' hoc ipso satis fecisse debuerat. filiam habuit piam et in maritum et in patrem: alterum usque in mortem secuta est, alteri etiam per mortem satis fecit. quam periculose istum offendo, qui, simul irasci coepit, nescit
2 ignoscere! Clodi Tvrrini patris. 'Morere'. quid aliud meruerat, si satis facere nollet? nisi occupasses, soror, fortasse pater sibi satis fecisset. hoc, certum habeo, unusquisque vestrum suadebat puellae: 'ad iratum patrem venis; in quas potes te compone blanditias; roga, deprecare; si nihil proficies, habes, quemadmodum cogas: morituram te denuntia'. hoc, quod ignovisti, victor, ad viros pertinet: illi tibi gratias || agunt; nam feminas ne si irascereris quidem proscripsisses. 'quare secuta est virum?' adeo tibi vetera exempla exciderunt bonarum coniugum, in quae filiam tuam solebas sanus hortari? aliqua spiritum viri redemit suo, aliqua se super ardentis rogum misit. inpendisset se puella viro,

CD 2 bis AB uis (u *in ras. scr.* V^2) V || 3 suspendisse ante AB || accusator B || 6 quin] *Schg;* qui O || 7 proscriptione] Er; proscriptionem O ||
8 Moschi] *Baumm;* osci O || inquinasti *om.* B || 9 dicō *corr. ex* dicā B ||
10 illi *vg; cf.* E || Arelli *om.* D || 11 faciam satis VD || fecisse⟨se⟩ AB ||
12 *verba* piam . . . in mortem *(v. 13) om.* A || 13 fecit *corr. ex* fa
14 periculosi AB periculosum si VD || istum] *Otto, Gz;* tum AB
illum *Kss* || cepit A || 15 patris] p. C || 16 sibi] *Bs;* tibi O || 17 satis
18 componere AB || 19 proficies (e *corr. ex* a) A || 20 coga AB || 22
es O || 23 in quae] *Bs;* in AB quibus VD || 24 ortari AB || spir
25 supra D

ni se servasset patri. Fvlvi Sparsi. Filia ante limen paternum in 3
cruore suo volutatur. quid exhorruistis? paterna satisfactio est. nostis domus nostrae legem: aut vincendum mihi aut moriendum est. qualis est ista satisfactio, qua filia exoratum sibi patrem non sentit? Albvci Sili. Vtrae meliores partes essent, soli videbantur iudicare di posse. 'si vis satis facere mihi, morere'. quod ad me attinet, irascare malo. si parricidium *esset* fuisse in diversis partibus, numquam defendisset apud Caesarem Ligarium Cicero. M. Tulli, quam leve iudicasti crimen, de quo confessus es! dona filiam, si misericors es, deprecanti; si hostis, edicto; si pater, naturae; si iudex, causae; si iratus es, fratri. Bvteonis. Ante 4
ipsum limen domus decessit, ne dubitari posset, utrum marito perisset an patri. ubi istud vidisti? ubi audisti? nego te istuc in bello didicisse. Marvlli. 'Meruerat' inquit 'mori'. etiamnunc accusas? certe iam tibi satis factum est. o novum monstrum! irato victore vivendum est, exorato patre moriendum est. Passieni. Vtinam intervenissem: non satis fecisses sola patri. furiosum te dicerem, si pro genero non rogasses. secutus est gener diversas partes, uxor suas. Labieni. Hoc || obsequio consequatur denique, ut intra 5
domum moriatur. M. Cato, quo viro nihil speciosius civilis tempestas abstulit, potuit beneficio Caesaris vivere, si ullius voluisset. optima civilis belli defensio oblivio est. Mvsae. Allato ad se capite Cn. Pompei Caesar avertisse oculos dicitur, quod tu ne

CD 1 *ni se] nisi **O**, nisi ⟨se⟩ *R. Heinrich* || in *om.* **D**[1] || 2 exorruistis paternas **AB** || satisfactio est *corr. ex* satisfactionem **A** || 3 vincendum] *Bs;* dicendum **O** || 4 satifactio **V** || 5 sibi **A** silii **V** syllii **D** || 7 irascare] *cod. Vatic. Schotti;* irascere **O**, irasci te *Novák* || esset fuisse] *Bs;* fuisset **O**, fuisset *Ven,* esset *Schott,* fuisset ⟨esse⟩ *Schg* || 8 ciceroni tulli **B** m. tul **D** || 9 iudicast **A** || *cf. Cic. p. Lig.* 2 || es] **Eт**; est **O** || 10 est (t *del.*) **V** || deprecationi *Gr* || 11 fratri *corr. ex* fatri **A** || ? dubitari (ri *corr. ex* re) **A** || possit **D** || 13 *verba* an patri . . . istuc *bis scr.* **A** || ud vidisti?] *Petreius (Schg);* studuisti **ABD** stud uidisti **V** || 14 didicisti **V** || papsennae **C** || 17 sala **A** || 18 rogassaes **A** || 20 domo **AB** || ut in tua domo з || catonem **D**[2] || 21 benefitio **V** || si ullius] *O. Jahn;* site tullius **AB** sicut llius ⟨si⟩ **VD** || 22 belli (i *corr. ex* a) **V** || allato] **VDт**; allo **AB** ablato **T** ||] te **V** || 23 capite (i *corr. ex* u) **V** || Cn.] c̄ n̄ **A** || uertisse **AB**

in morte filiae quidem fecisti. CORNELI HISPANI. Pervagata est illa crudelis belli fortuna omnem ordinem, usque in infimae plebis supplicia descendit; nihil in civitate nostra immune a victoris ira praeter feminas fuit: hanc laudem miserae urbi ser-
6 vare licuit. aut pater noster aut victor insanit. MENTONIS. Semel repulsa iterum redit, iterum repulsa tertio rogat, non fatigatur, scit exorari etiam hostes. o te crudelem, nisi iam tibi etiam pro genero satis factum est! non ignoro, in quanto periculo sim: nescit placari iratus et voce etiam filiae excanduit. TRIARII. An non exoraretur victor, cum pro filio *rogaret* pater? 'morere'. illi quoque, quibus animadvertere in damnatos necesse est, non dicunt 'occide', non 'morere', sed 'age lege': crudelitatem imperi verbo mitiore subducunt.

7 DIVISIO. LATRO usus est in hac controversia illa calcata quaestione: an possit dementiae agi cum patre ob ullam aliam rem quam ob dementiam. inpotens sum, crudelis sum, inmitis, non tamen demens. mores tuos patri debes adprobare, ‖ non patris regere. dic: desipis, nihil intellegis; ego sanitatis meae, si potuero, argumenta colligam; dicam: in senatu non stulte sententiam dixi. quid tibi videor fecisse dementer? partes male egi? multa debes *dementiae signa colligere;* damnare non potes pa-

CD 1 mortem **BVD** ‖ 2 pelli fort (forc **A**) unam nem **AB** belli fortuna (*corr. ex* bella fortina) omnem **V** ‖ ⟨et⟩ usque **D** ‖ in *om.* **O** *add.* **τ** *(Bs)* ⟨ad⟩ **D** ‖ 3 pleuis **AB** ‖ a *om.* **VD** ‖ 4 irae **D** ‖ laude **V** ‖ urbi (i *corr. ex* e) **V** ‖ 5 *prius* aut] attu **D** ‖ *post.* aut] ut **D** ‖ insanit] *Bs;* insanis **ABD** insanus **V** ‖ 6 reddit **AB** ‖ 7 exorare **τ** ‖ *verba* hostes . . . etiam *om.* **A** ‖ etiam] ēēτ **D** ‖ 9 ratus **AB** ‖ voce etiam] *Kss;* hoc etiamsi **O** ‖ 10 exorares uictorem pro **Dτ** ‖ filio] *Otto;* alio **O** ‖ rogaret *add. Bs* ‖ patere **A** patrem **D** ‖ horrere **D** ‖ cum ⟨pro alio rogaret filia,⟩ pro alio pater *Mg* ‖ 11 inon (i *del.*) **V** ‖ 12 ⟨sed⟩ occidae (-de **D**) morere sed agente lege **VD** ‖ 15 questione **A** ‖ possi **AB** ‖ dementiae *del.* **A**^{2} *om.* 16 re **AB** ‖ debentiam **AB** ‖ 17 demens (d *corr. ex* n) **B** ‖ mures **V** ‖ probare] **Dτ**; adprobari **C** ‖ 18 patri **V** ‖ regere] **Eτ**; recedere **AV** re exgere **D** ‖ 19 sentiam **BV** ‖ 20 dementiae **D** ‖ *fort.* male elegi *Bs* ‖ 21 debes d. s. c.; damnare] *Kss* (*cf.* **E**); damnare multa debes (multa *del.* **A**^{2} *om.* **VD**) **O**

trem propter verba, immo propter verbum. si damnari dementiae 8
aliquis pater, etiam non demens, ob aliquod inprobandum factum
potest, an hic possit. hoc in duo divisit: an, etiamsi hoc animo
dixit, ut filiam mori vellet, damnandus tamen non sit. hic accu-
satio filiae contrarias partes et patri *et fratri* sequentis, cum
illam ipsa natura publicis excepisset malis. animadvertit Manlius
in filium et victorem, animadvertit Brutus in liberos non factos
hostes, sed futuros: vide, an sub his exemplis patri fortius *tantum*
loqui liceat. deinde: an non eo animo dixerit, ut illam mori 9
vellet. dixi, inquit, iratus, cum vellem castigare, non occidere.
Tvrrinvs Clodivs belle dixit: nolite mirari, si durioribus verbis
utor; non sum processurus ultra verba, minabor, deinde igno-
scam: fecit et victor. Gallio et illam quaestionem fecit: an non 10
ob hoc puella perierit, quod pater illi tam dure responderit.
perit, inquit, propter desiderium viri; alioqui unius verbi amari-
tudinem morte pensasset? immo mulier praeceps, temeraria, in-
sano flagrans amore et attonita, quem virum patre relicto secuta
fuerat, *pat*re viso consecuta est. Silo Pompeivs huic quaestioni ‖ 11
praeponebat illam, ex qua in hanc transitus fit: an, etiamsi
propter hoc verbum patris perit, damnari tamen pater non de-
beat: nec enim eventus imputari debet cuiusque rei, sed consi-

CD 1 damnare D[1] ‖ dementiae (i *corr. ex* a [?]) A ‖ 4 dixi AB ‖ damnandū stamen A ‖ haec D ‖ 5 contrarios AB ‖ et patri et fratri] *Otto;* et patri AB ad (a D𝔱) patre VD𝔱, patri *Bs,* ac patris *Kanter de Ariadne (Vratislaviae 1879) thes. 4* ‖ 6 illa V ‖ ipsam D ‖ recepisset D ‖ animaduertet A ‖ 8 futuros (-rus AB) uideam sub his (is AB) exemplis patris (partes VD[1] patres D[2]𝔱) O ‖ tantum *add.* E ‖ 10 dixi] 𝔱; dixit O ‖ uellet D ‖ occideretur (tur *del.*) V ‖ 11 belle] uelle AB *del.* A[2] ‖ nilite A ‖ 12 utar D ‖ utra AB ‖ minabar A ‖ 13 questionem V ‖ non ob hoc] D *(Ml);* non hoc C, non ob id *vg,* ob hoc *Otto* ‖ 14 responderet C *corr.* A[1] ‖ 15 perierit D[1] periit D[2] *(vg)* ‖ ma(mama A)ritudinem AB ‖ 16 ⟨non⟩ pensasset . *Schg* ‖ 17 attonita] 𝔱; attonito O ‖ 18 patre viso] *Kss;* res uiso (-sa VD) O reuersa 𝔱, patris iussu *Kanter (cf. ad v. 5) thes. 5,* resti usa *Bs, fort.* patris iniussu *vel* patre invito *Gz* ‖ quae(que A)stione AB ‖ 19 transsitus AD ‖ sit ABD ‖ etiam (*om.* si) AB ‖ 20 periit VD *(vg)*

lium. si post hoc verbum puella vixisset, numquid patrem dementiae damnare posses? utique post hoc verbum si quid factum est, non a patre, sed a puella factum est. non oportet autem illius temeritatem dementiam videri patris. post hanc quaestionem faciebat illam: an ob hoc perierit.

12 Color a parte accusatoris simplex est. *LATRO* ait patrem durum fuisse, crudelem, bono publico hunc non fuisse partium ducem. dixit, inquit, eo vultu, ea adfirmatione, ut videretur non iubere tantum sed occidere. hoc loco dixit TVRRINVS CLODIVS: hoc post bellum, immo post edictum? et adiecit: nunc intellegit res publica, imperator, quantum tibi debeat, cui sine sanguine satis factum est. *ab altera parte* . . .; omnes enim dixerunt patre nolente illam
13 perisse. GALLIO dixit: nondum mihi videbatur scire, quid meruisset. volui illam intellegere crimen suum. CESTIVS hoc colore: contumaciter, inquit, rogavit, sic, quomodo periit, non vultu demisso, non summissioribus verbis, nondum tamquam victa: *nihil agnovi filiae, nihil victae.* primum quare ad me non fratrem
14 suum mittit? an etiamnunc fratri irascitur? ARGENTARIVS ait: nos ducem exoravimus, quorum liberi in diversis partibus fuerant; diximus: ignosce; ‖ nobis *licebit non* severis esse, si licuerit esse securis. quid peccavi, quod filiam ex hostium castris venientem

CD 1 uerbo **τ** ‖ 2 *utique] *Gz;* atque **O**, atqui *vg, fort.* itaque *Kss* post *om.* **VD** ‖ 4 questionem **A** ‖ 5 an ob hoc] **Dτ**; ano **A** an ob **B** a nobis hoc **V** 6 *Latro *add.* ‖ 7 non] cum **V** eum **D**[1] enim **D**[2] ‖ fuisse . . .] *Gr;* fuisse a (a *om.* **D**) partium (-cium **A**) dixit ducem inquit **O** ‖ 8 iuuere **AB** ‖ 9 hoccidere **A** 10 interlegit **C** ‖ rep **B** ‖ 11 cui] cum **D**[1] ‖ 12 *verba* ab altera parte . . . *add. Gz* ‖ enim] virum *Bs, fort.* generum *Kss* ‖ 13 perisse] *Gz;* dixisse (*corr. ex* dixesse **V**) **O** duxisse **τ** *(Bs, Kss)* ‖ 14 certius **B** ‖ colore] loco **D** ‖ 15 dimisso **V** ‖ 16 non *om.* **AB** ‖ summissionibus **AB** summissis oribus **Dτ** ‖ verbis *om.* **VD** ‖ *verba* nihil . . . victae *(v. 17) add.* **E** ‖ 17 fratrem] frēm **A**[1] frē **B** ‖ 18 misit **VD**; *cf.* **E** ‖ etiamnunc] **E**; et in hunc **O**, etiam hu fratri] **E**; srater **A** frater **BV** fratrem **Dτ** ‖ 19 duces **VD** ‖ lib liber **C** ‖ 20 ignosce] ignos **C** ‖ *nobis licebit non severis] nobis eueris **B** nobis seueris **D**, noli severus *Kss* ‖ nobis; ⟨licebit nol veris *Mg,* ⟨noli pro⟩ nobis severus *Gz* ‖ 21 securis *corr. ex* sec

non primo verbo recepi? Tvrrinvs Clodivs ait: volui fratrem sorori dare beneficium: 'eo durius loquar, ut ille me pro sorore sua deprecetur'. primum quare me solum rogat, cum debeat duobus satis facere? Silo Gavivs dixit: volui illam mora torqueri: sine, inquam, et iterum et tertio roget: ne mitissimus quidem victor statim ignovit. Labienvs ait: non sum statim exoratus et, 15 si vixisset, non essem fractus proximis precibus eius, ne tertio quidem rogatus aut quarto. 'at victor cito exoratus est'. noli mirari: facilius est ignoscere bello quam parricidio. Hispanvs de morte eius hoc dixit: *etiam morte patri quaesivit invidiam.* iterum illam nobis vir abduxit. Albvcivs ait: tuto me [ait] putavi loqui fortius; non dubitavi enim, quin frater illi dicturus esset: non est, quod timeas: exorabitur; si difficilior erit, ego illum rogabo; et si rogasses, adulescens, fecissem. non magis tibi ego quicquam *negassem,* quam sorori tuae maritus. Montanvs Votie- 16 nvs dixit: non est, quod putes illam cecidisse irae patris: cui vixerat perit, ille se cui addixit inpendit. et eundem sensum in argumentis, cum dixisset non propter patrem illam perisse: 'quid ergo?' inquis 'propter quem?' scis illam unum habuisse, pro quo mori posset. ||

CD 1 fratri D² || 2 sorori] *τ*; sororis O || benefitium V || loquam AB loquebar *τ* || 3 praemium A primium B || 4 gabius V || mora torqueri] *Herv* (mora torquere); orator queri (quaeri AD) O una torqueri *τ*, hora torqueri *Frob* || 5 nec VD || 7 vixisset] D*τ*; uixissem C || fructus A || eius] eris C || 8 *fort.* rogatu *Kss* || at] aut C || 9 est] D*τ*; es C || bello *corr. ex* bellū V || 10 *verba* etiam . . . invidiam *add.* E; ⟨non est quod putes illam cecidisse irae patris sui uixerat⟩ D¹ *(cf. v. 16) del.* D² || 11 *prius* ait *del.* A² || toto A || *post.* ait *del. Gz* || 12 quiin A || esset] D*τ*; esse C || 13 exorabitur (bitur *in ras.*) V || 14 si *om.* AB || 15 quicquam *om.* VD || negassem *add. Mg* || quam] *om.* AB D¹ || tibi nego quicquam quam soror tua marito. *Kss* || 16 caecidisse AB || periit VD *(vg)* || addixit] VD*τ*; adduxit ABT || inpedit AB || 18 dixisset] ; dixit sed AB dixi V dixit D || cum dixit ⟨etiam morte patri invidiam aesisse,⟩ [sed] non *Kss, cui adsentitur Otto, nisi quod* scilicet *pro* [sed] *scr.*; *v. 10* || perisse, ⟨etiam morte patri invidiam quaesisse⟩: quid *Gz; cf. v. 10* || unum] ABE*τ*; unam V, uirum D *et in marg.* *τ* *(vg)*

IIII.

Rei publicae laesae sit actio.

Quidam expositos debilitabat et debilitatos mendicare cogebat ac mercedem exigebat ab eis. rei publicae laesae accusatur.

1 Porci Latronis. Aestimate, quale sit scelus istius, in quo laesi patres, *ne* liberos suos aut agnoscant aut recipiant, etiam confessas iniurias tacent. vectigalis isti crudelitas fuit eo magis, quod omnes praeter istum misericordes sumus. mendicares, nisi tot mendicos fecisses. effecit scelestus iste, ut novo more nihil esset miserius expositis quam *tolli, parentibus quam* agnoscere.

2 Cassi Severi. Hinc caeci innitentes baculis vagantur, hinc trunca bracchia circumferunt, huic convulsi pedum articuli sunt et *ex*torti tali, huic elisa crura, illius inviolatis pedibus cruribusque femina contudit: aliter in quemque saeviens ossifragus iste alterius bracchia amputat, alterius enervat, alium distorquet, alium delumbat, alterius diminutas scapulas in deforme *tuber* extundit et risum *e* crudelitate captat. produc, agedum, familiam semivivam, tremulam, debilem, caecam, mancam, famelicam; ostende nobis captivos tuos. volo mehercules nosse illum specum tuum,

CD 2 thema *ante* rei publicae *add.* D^2 || sic C || 3 debilitabat] *cf.* E | 4 laesa AB || 5 excusatur (*ante* s *in* A *extersum est* s) AB || 6 aestimate] ADτ; aestimatae BV || istius] stius A tius B || 7 ne *add. Bs; cf.* E || suo V || *prius* aut] aut⟨ut⟩ VD || 8 imiurias B || isti] E; istis AB istius VD || 9 pater A preter V || mendicare A || 10 scelestus⟨tus⟩ A || 11 *verba* tolli, parentibus quam *add.* E || 12 cassis A || uaculis uacantur AB || hunc A || 13 brachia C || circumferuntur VD || et extorti] *Gz;* et torti O, *fort.* *, extorti *Gz; cf. Sen.* *5, 24, 1* || 14 ⟨in⟩illius (in *del.* A^2) O || crudibusque AB || 15 contudit] contodit B contulit T || quemquem seuiens O || 16 brachia AVD br *verba* alium distorquet, alium delumbat *(v. 17) om.* A || 17 delumbat] d ⟨alterius eneruat⟩ BV || comminutas E || deformae AB || tuber *add.* E || 1 *Bs;* risum ⟨in⟩ O || e *add. Gz (sed* ex *scr.)* || seuiuam AB || 20 tum C

illam humanarum calamitatium officinam, || illud infantium spoliarium. sua quoique calamitas tamquam ars adsignatur: huic recta membra sunt, et, si nemo *mo*ratur, proceritas emicabit: ita frangantur, ut humo se adlevare non possit, sed pedum crurumque resolutis vertebris reptet. huic *eximii oculi sunt:* extirpentur radicitus. huic [non] speciosa facies est: potest formonsus mendicus esse; reliqua membra inutilia sint, ut Fortunae iniquitas in beneficia sua saevientis magis hominum animos percellat. *sic* sine satellitibus tyrannus calamitates humanas dispensat. Vibi Galli. 3
Intuemini debilia infelicium membra nescio qua tabe consumpta, illi praecisas manus, illi erutos oculos, illi fractos pedes. quid exhorrescitis? sic iste miseretur. tot membra franguntur, ut unum ventrem impleant, et — o novom monstrum! — integer alitur, debiles alunt. Albuci Sili. 'Perissent' inquit. ita non infelicius supersunt quam perituri fuerant? 'perissent' inquit. interroga patres, utrum maluerint. eruantur, inquit, oculi illius, illius praecidantur manus. quid, si aliquis ex istis futurus est *vir fortis? quid, si* tyrannicida? quid, si sacerdos? nec, puto, incredibilia in hac turba loquor; certe

CD 1 illa A *om.* B || calamitatum D || spoliarium] D𝔗; spoliarum AB spoliorum V || 2 quoique] *Bs;* qui//que (n *eras.*) A quoque B cumque V cuique D𝔗 || ars] 𝔗; mars O || adsignatur] E; adsignetur O || 3 *si nemo moratur] si nemo naturae ABD^1 sine mora naturae V *(Gz)* si nemo ⟨obstet⟩ naturae D^2𝔗, si nemo ⟨moratur,⟩ naturae *Kss,* si nemo ⟨moratur,⟩ staturae *Thomas* || emicabit] *Ml;* micabit AVD^2 micabat B mirabitur D^1𝔗 || *frangantur] frangatur O || 4 aut AB || adleuari C || 5 *verba* eximii oculi sunt *add. Thomas* || ettyrpentur A || 6 radicitus] VD𝔗; adicitus AB || non *del.* A^2; uero 𝔗, *fort.* una *Gz* || formosus VD || 7 inualida D || 8 percellat] *Fb;* peruellati C peruellat D𝔗, perpellat *Novák* || sic *add. Bs* || 9 clamitates AB || uigi A uui B uiui V || 10 quia B || 11 illi fractos] E; intractos AB illi contractos VD, confractos *Schg,* infractos *Otto* || 13 o *om.* B || nouum VD || aliter A || aluunt B || ita] *fort.* an *Mg* || infelicibus] E; inrelicius (cius *corr. ex* cus B) AB in liquis VD peius 𝔗 || 16 erbantur AB || *post.* illius] *Bs (fort.* **ante* oculi *ponendum); om.* C huius D𝔗 || percidantur B || 17 futurum V || est] sit D || *verba* vir . . . si *add.* (*cf.* E); ⟨vir fortis? futurus est⟩ *R. Wachsmuth, fort.* *⟨vir fortis? quid, si futurus est⟩ || 18 incredibilia] E; incredibili (-le VD) O || turba] *'o;* fortuna O

ex hac fortuna origo Romanae gentis apparuit. egregius educator plus ac||ceptum crudelitati quam expensum misericordiae refert. 4 Triari. 'Perissent' inquit. puto, expertus es nos non esse crudeles; tamen nemo non nostrum, cum istis stipem porrigeret, mortem precatus est. surge tu, debilis: conatur et corruit. surge tu, mute: sed quid excitaris? rogare non potes. surge tu, caece: sed ad quorum eas genua, nescis. o te inter omnis debiles ante hoc iudicium felicissimum, quod istum dominum non videbas, in hoc iudicio infelicissimum, quod istum reum non vides! expositos 5 aluerunt etiam ferae, satis futurae mites, si praeterissent. Corneli Hispani. Ergo, si illis temporibus iste carnifex apparuisset, conditorem suum Roma non haberet. timeo, ne hoc prosit reo, quod nemo ex istis quemquam videri volt suum. Ivli Bassi. Intuemini utramque partem et ei succurrite, quae miserabilior est. liceat videre mercedarios tuos: hic caecus est, hic debilis, hic mutus. his tu mori non permittis? vis in te iudices more tuo misericordes sint, tuo exemplo? Argentari. Quorum cum ubique audiantur preces, in sua tantum causa cessant. 'adiciamus ali-6 quid ad quaestum: deme huic oculos, illi manus'. Arelli Fvsci patris. 'Praecidatur' inquit 'lingua: genus est rogandi rogare non posse'. miseremini horum *omnium,* iudices, *quorum* misereri etiam singulorum soletis. Cesti Pii. Vt hanc causam susciperem, ne ab eis quidem rogatus sum, pro quibus ago. quid enim miseri

CD 1 fortuna] **E**; turba **O** || *fort.* incredibilia loquor: certe ex hac fortuna *Kss* || appaparuit **B** || 2 impensum **D**[1] || 3 expertus es] *Bs, Kss;* experes **AB** experires **VD** experis **τ**, experiris *Gr,* expertus ⟨re⟩ es *Schg* || 5 mu//te (*1 litt. eras.*) **A** || 7 nesci **AB** nescio **VD** || omni **B** || 9 felicissimum **BD**[1] || iustum **VD** 10 fere **AB** || mites] **VDτ**; mittes **ABT** || *sententiam* expositos *(v. 9)* . . . praeterissent *fort. Cornelio Hispano tribuendam esse cens. Kss* || 11 *sententiam* ergo . . . haberet *(v. 12) fort. Triario tribuendam esse cens. C. Schenkl* || 12 ro[illegible] haberet **B** || 13 iis **D** || volt suum . Iuli] **Dτ** *(sed* uult *pro* uolt *scr.);* [illegible] tuli **C** || 15 liceat (c *corr. ex* b) **V** || merceclarios **A** mercennarios **VD** || [illegible] 16 iudioes **A** || 17 sint] **τ**; sunt **O** || 19 questum **A** || 20 patris] p. **C** || li[illegible] 21 miseremi **B** misereremini *(post.* re *del.)* **V** || omnium *add.* **E** || iud[illegible] ⟨et⟩ **O** || quorum *add.* **E** || 22 certi **B**

rogare sciunt nisi stipem? quid infelix iste peccavit aliud quam
quod natus est? || CLODI TVRRINI patris. Age, si quis agnoverit
suum, petes alimenta, tamquam alueris? non est, quod timeas:
nemo agnoscet. o miserum, si quis alimenta suo dat! o miserum,
si negat! ita nos istis vindictam negaturos putas, quibus ne id
quidem negamus, quod tibi daturi sunt? et, quod indignissimum
est, cum *tam* crudelis sit, misericordia publica vivit. venite, miseri,
et hodie primum vobis rogate. MENTONIS. Errant miseri circa 7
parentum suorum domos, et fortasse aliquis a patre alumenta non
impetrat. nulli plus reddunt integra mancipia. 'cur tu tam exiguum
refers? mutus es? haec causa esse poterat, ut non rogares, ut non
acciperes? spiritum tibi non relinquerem, nisi crudelior futurus
essem relinquendo'. 'tibi cotidiana captura non respondet. apparet
te nondum hominibus satis miserum videri'. GAVI SILONIS. 'Tu'
inquit 'in illa vicinia mendicabis, tu ad *illud* limen accedes'; et
crudelissi*me* miseris parentium domos monstrat. 'hic non facile
stipem impetrat: etiamnunc aliquid illi detrahatur'. IVNI GALLIONIS. 8
'Serva oculos, ut videat, quem roget; serva manus, ut habeat,

CD 1 rogare *corr. ex* rogabo B || istipem C || quidem D *corr.* D^1 || 2 patris] p. C || 3 quid C || 4 nemo] A^2D^1; ⟨ne⟩ nemo ⟨nemo⟩ A^1B nemo ⟨nemo⟩ VD^2 *(fort. recte)*, nemo enim *Gz* || cognoscet O || dato miserum *corr. ex* datum misero B || 5 putas] τ; putam AB puta VD || quib A || 6 sunt] *Ml;* sint O || quod ⟨est⟩ τ || indigniss(-nis B)imus AB || 7 est *om.* VD || cum tam crudelis sit] E; cum crudelis si AB crudelis cum VD || uit D || uenite ⟨fil⟩ (fil *del.*) V || 8 erant AB || 9 a *om.* AB || alimenta VD || 10 im(in V)petrant O || 11 *mutus es? haec causa esse] uitus (uias D) est equas O deuiasti quoad (poteras) τ^1 uia este quas τ^2, mutus es? causa esse (. . . rogares, ⟨non⟩) *Mg,* mutus es? ecquid esse *Otto,* (refers) victus? esse qua *R. Heinrich,* mutus es? ea ergo (*vel* quaeso) causa esse *C. Schenkl* || vides, iste quae portat? *Gr, fort.* ⟨ideo⟩ mutum esse te, quaeso, oportebat *Kss,* obvius esse quis poterat, *Novák,* ⟨ita⟩ invitus esse quis poterat, *Linde, fort.* invitus isti, nequam; sic poterat (*sc.* fieri), *Gz* || 12 tibi *del.* D^2 || nisi] ⟨tibi⟩ nisi O || 13 tibi ⟨inquit⟩ E, ⟨et⟩ tibi *Gz* || cottidiana V || 15 uicina D^1 || tu ad] tua A || illud *add. O. Jahn* || accedes (es *corr. ex* is) B || 16 crudelissime] *Gz;* crudelissi C crudelis D *(vg), fort.* *crudelissi⟨mus iste⟩, *fort.* crudelis sic *C. Schenkl* || parentum D *(vg)* || 17 etiamnun C, etiamnum *vg*

quibus stipem accipiat'. occurrunt nuptiis dira omina, sacris publicis tristia auspicia; feriatis maxime ac sollemnibus et in hilaritates dicatis diebus semianimes isti greges oberrant. a *patre* fortasse aliquis acceptam stipem ‖ portat ad deos. Fvlvi Sparsi. Scio, iudices, variis quemque causis ad accusandum solere compelli: quosdam ambitio gloriae, quam ex damnato petierunt, provocavit, alios odia et simultates protraxerunt; non dubito fuisse quosdam, qui praemium peterent: ego omnibus ceteros inpellentibus causis vaco; quae enim gloria est in tam sordido reo? quae simultates, ut non eas quoque contraxisse pudeat? aut quod

9 praemium, cum istum alant qui se alere non possunt? non is est, qui rogare nesciat; etiam docere solet. quos adfectus vestros optare debeam, nescio: si misericordiae propiores fueritis, crimina rei vobis ostendam; si severitati, reum. hunc nos publice pascimus. exigi a te talio *non potest*: non habes totidem membra, quot debes. lupa *expositis infantibus,* oblita feritatis, placida velut fetibus suis ubera praebuisse fertur. sic lupa venit ad infantes: expectemus hominem? gratulor tibi, Roma, quod in conditores tuos homo non incidit. ergo *tu,* cum de publica miseri-

CD 1 quibus *bis scr.* **AB** *post. loco del.* **A**² ‖ oiccurrunt **A** ‖ nuptis **O** ‖ 2 plublicis **V** ‖ tristitia **A** ‖ solemnibus **C** ‖ in hilaritatis **AB** in hilaritatem **E**, hilaritati *Ml;* in hilaritatis *tueri posse sibi visus est Bs spic. cr.* 7 ‖ 3 semianimae siste grege suberrant **AB** ‖ a patre] *Kss;* a te **O** ‖ ait te portasse (*om. postea* portat) *Mg* ‖ 4 portat] **Dτ**; *om.* **C** ‖ *fort.* stipem ad deos ⟨tulit.⟩ *Gz* ‖ fulbi **C** ‖ 5 uaris **AB** ‖ sollere *(post.* 1 *del.)* **V** ‖ 6 dam ambitio *om.* **B** ‖ ambitio et gloria *Schg* ‖ probocapit **C** probro caput (-pit **D**²) **D** ‖ 8 inpellentis **C** ‖ 9 vaco; quae] **Dτ**; uaquoque **AB** uacuoquae **V** ‖ reoque **C** ‖ 10 simulates **B** simultatis **V** simultas iis **D** ‖ ut noceas quos contraexisse **D** ‖ quoq **A** ‖ 11 istum alant] stumulant **AB** stimulant **VD**; *cf.* **E** ‖ altere **AB** ‖ 12 est] **Dτ**; es **C** ‖ adfectus (u *corr. ex* o) **V** ‖ 13 abtare **A** ‖ debeant **τ** ‖ propriores **AB** ‖ 14 severitati, reum] *Kss;* fuerit aureum (um *corr. ex* am) **A** fuerit [illegible] fuerit **Dτ**) atreum **BVDτ**, feritati reum *Bs* ‖ nunc **A** ‖ 15 exigitu[illegible] exigatur a te talio *Schg* ‖ *verba* non potest *add. Bs* ‖ 16 quod **C** ‖ [illegible] *om.* **C** ‖ *verba* expositis infantibus *add. He, Bs* ‖ placida] *Bs;* placidia [illegible] ⟨quia⟩ **V** placidior **Dτ**, placida ⟨iam⟩ *Otto* ‖ 17 fertu **AB** ‖ luxa **D**¹ [illegible] ditorem uos **AB** ‖ 19 tu *add.* **E** ‖ publicam **AB**

cordia cogitares, tam crudelis esse potuisti? 'proxima' inquit 'die 10 hic plurimum rettulit: faciendus est huic similis alter; hic satis rettulit: fiat et alius miser ad hoc exemplum. ite nunc, inquit, et alimenta mihi quaerite. tu, inquit, qui oculos non habes, per oculos rogato; tu, inquit, qui manus perdidisti, per manus rogato; tu per illa membra, quae trahis debilia; per ea quisque, quae non habet, ambiat'. o miseros || qui sic rogant, miseriores qui sic rogantur! ecce nescio quis: meus, inquit, filius, si viveret, huic fortassis similis esset. numquid ego meum transeo? alius: potuit, inquit, meus in eundem incidere dominum. quid, si incidit? omnes omnibus *stipem* congerunt, dum unusquisque timet, ne suo neget.

Pars altera. Arelli Fusci. 'Debilitasti' inquit. plus illis patres nocuerant.

Latro sic divisit: an laesa sit res publica. primum, inquit, 11 crimen constare oportet, deinde tunc reum quaeri. an laesa sit res publica, non solet argumentis probari; manifesta statim rei publicae damna sunt, si muri diruti sunt, si classis incensa est, si exercitus amissus, si vectigalia deminuta: hoc damnum, quod tu obicis, *quis* videbat? dic mihi: quando rem publicam laesit? cum unum expositum debilitavit? atqui etiam qui occidit unum, non tamen rei publicae laesae tenetur, sed caedis; etiam

CD 1 proximi AB || 2 retullit A retulit BVD || 3 retullit A retulit BVD || 4 querite A quaeritae B || hoculos A || 5 inquit *om.* D || 6 quetrais A || *post.* quae *om.* AB || 7 misertis A || miseriorest A misereorē B || 8 sic] Eτ; *om.* O || ⟨ui⟩uiueret A || 9 fortasse *Sander* || esse AB || numquid] *Kss, Ml;* nunc inquit (in *sup. vers. add.* V[1]) O || 10 indit AB || 11 omnibus] homines VD || stipem *add.* E || congerunt] τ *(Bs);* cogerunt AB conger V congerit D conferunt E || 12 ne suo] *cf. p. 490, 13;* nescio V ne filio E, *fort.* *ne suo filio || 13 arelii D || nouerant D[1] || 15 res publica] pub A publ B res public. V || inquit] *Schg;* l A quid ⟨p⟩ B quid ⟨rp.⟩ V quod ⟨r. p.⟩ D inquit ⟨rei publicae⟩ τ, quidem *Bs* || constare] τ; constaret O || hunc *Ven; cf. Konitzer quaest. cr. 9; M. Hertz phil. 1875, 786; S. Preuss de bim. diss. 62* || queri AD || 17 rep B || solent umenti AB || 18 rep B || mur AB || dirupti VD || clausis A || 20 tuo 's AB || quis *add. Schg* || quandu B || reip̄ V || 22 laese C || ⟨reus⟩ tene- V tenetur ⟨reus⟩ D

qui duos, etiam qui plures: dic mihi, quis numerus efficiat, ut laesa videatur res publica. duo debilitantur: nondum res publica videtur laesa. potuerunt, inquit, duces fieri. potuerunt et sacrilegi esse et homicidae, potuerunt et perire. attamen crudelem rem facit, qui sua de re infantes perdidit et infelices *mendicare cogit. facit* et lanista, *qui iuvenes cogit ad gladium,* nec damnatur || reipublicae laesae, et leno, qui cogit invitas pati stuprum, nec laedit rem publicam. ego non laudari reum desidero, sed absolvi; noceat hoc illi, cum honores petet. potest aliquis et non
12 esse homo honestus et esse innocens reus. deinde: an, si laesa est res publica, ab hoc laesa sit. non a me, inquit, sed a parentibus, qui proiecerunt. hic crudelis, ut multum illis abstulerit, vitam reddidit. contra ait: illi singulos exponunt, tu omnes debilitas: illi spem, tu instrumenta vivendi detrahis. deinde: an teneatur rei publicae laesae, si fecit quod ei facere licet. non potest, inquit, ulla res lege damnari, quae lege permittitur. si domum meam diruo, numquid dicis me rem publicam laedere? et poteras describere, quam inhumanum sit illos parietes maiorum

CD 1 ut *om.* **AB** || 3 *videtur laesa] iuuenes **O**, ⟨laeditur.⟩ iuvenes *Petreius,* ⟨laesa.⟩ iuvenes *Schg,* ⟨laesa est.⟩ [iuvenes] *Vahlen* || debilitantur, ⟨plures debilitantur⟩: nondum ⟨laesam⟩ rem publicam invenies *Gz,* debilitantur: nondum res publica ingemescit (sua de re.) *Mg* || iuvenes, inquit, potuerunt *Otto* || *post* iuvenes *in* **O** *sequuntur verba* qui suadere infantes perdidit et infelices; *cf. v. 5* || fiere **BV** || et⟨iam⟩ **D** || 4 ac tamen **V**, an non *Schg* || crudelem **A** || 5 facis **AB** || *verba* qui . . . infelices, *quae in* **O** *post* iuuenes *(cf. ad v. 3) leguntur, huc transp. Vahlen* || quis suasit infantes perdere **τ** || mendicare *add. Vahlen* || cogit *add. C. Schenkl;* ⟨coegit⟩ *Vahlen* || 6 facit *add. R. Wachsmuth* || *verba* qui . . . gladium *add.* **E** || nec] naec **A** et **VD**[1] || 7 laese et laeno **C** || pat **B** || struprum **C** || 8 resp; **A** || non] **T**; nunc **O** || laudare **V** || 9 petet] **E**; petit **O** || potest ⟨enim⟩ **E** || 10 an, si] an **D** ut **τ** || 11 *est] sit **O** || ⟨--⟩ ab **τ** || inquit] in **A** *del.* **A**[1] || 12 progecerunt **B** || abstullerit *(prius* l *d*... || 13 ait illis **A** || 14 tu instrumenta vivendi] **Dτ**; *om.* **C**, *fort.* vivendi ⟨detra... tu instrumenta *Bs* || detrahi **C** || 15 teneteatur **A** || lese **A** laese **BV** ... ficet **AB** || 16 potest] *Bs, Kss;* potuit **O**, poterit *Gz* || permittitur] ... *t* '*alii ante eum*'; mittitur **O** innititur **D**[2] *(vg), fort.* nititur *Bs* || 17 dir... ; diruit **C** diruam **D** *(vg),* dirui *Kss* || 18 describeret **C** *corr.* **V**[1] || ...

in nostram usque perductos memoriam in hostilem modum deici.
si in agris meis arbusta succidere velim . . . . deinde: an hoc 13
non licuerit illi facere. licuit, inquit; expositi in nullo numero
sunt, servi sunt; hoc educatori visum est. denique si non licet,
habent legem: talionis agere singuli possunt, iniuriarum possunt:
rei publicae quidem laesae *non* potest agi eorum nomine, qui extra
rem publicam sunt; non potest pro omnibus agi, pro quibus sin-
gulis non potest. scio quosdam putare quaestionem esse: an possit 14
a privato homine laedi res publica; Sparsum certe ita declamare
memini. quod si quisquam recipit, et illam recipiet: an a muliere
possit, || an a sene, an a paupere possit; quorum nihil umquam
quaeritur, sed dici tamen solet; quomodo, cum illa quaestio trac-
tatur: an res publica laesa sit, totiens reus in*ter* argumenta non
laesae rei publicae dicit: ne potuit quidem laedi a privato, a pau-
pere, ab aegro, ab absenti. Gallio fecit et illam quaestionem:
an in expositis laedi possit res publica. non potest, inquit, res
publica laedi [possit] *nisi* in aliqua sui parte; haec nulla rei pu-
blicae pars est; non in censu illos invenies, non in testamentis.
sed haec quoque in illam incurrit: an res publica laesa sit; dicitur
enim: ne laedi quidem potuit in eis, quos non habebat.

CD 1 nrã **A** nostra **B** || perductus **AB** || deicis in **C** deici in **Dτ** | 2 uellim **C** || *lacunam signif. Schg; fort.*; ⟨dices me rem publicam laedere? atqui sic hostes facere solent.⟩ *Gz* || deinde *ante* si in *transp. Linde, ut lacuna nulla sit* || 4 *hoc educatori] haec iugatori **C** hoc legum latori **Dτ**, ⟨. . .⟩ educatori *Kss*, ⟨sic⟩ educatori *Linde, Otto* || *fort.* servi sunt educatoris; ⟨rite patiuntur, quidquid educatori⟩ visum est *Gz* || 5 *prius* possunt *del.* **D**^{2} || 6 lese **A** laese **BV** || non *add.* **E** || 8 questionem **A** || 9 hominem **AB** || 10 nemini **A** || recipit] recepit **O** || 11 *prius* an a] //aña (t *eras. vid.*) **A** || 12 queritur **A** || questio **AV** || 13 inter] *Schg;* in **O** || 14 laese **V** || quidē⟨me⟩ **AB**, *fort.* quidem ⟨a me⟩ *Gz* || 15 absenti] infante **τ**, ab sene *Novák* || et] *Bs;* e **AB** *om.* **VD** || questionem **A** || 16 resp; **A** *del.* **A**^{2} || *verba* non potest inquit resp. *quater scr.* **AV** *ter scr.* **BD** *ter del.* **A**^{2}; *hoc loco nonnulla intercidisse susp. Schg* || 17 ⟨an⟩ laedi **D** || possit *del. Kss;* ⟨an⟩ possit **τ**, potest *Bs* || nisi *add. Kss, Mg* || nullae **AB** || 18 illos] illos ⟨non⟩ (non *del.* **A**^{2}) **AB**, illorum ⟨nomina⟩ *Gz* || 20 ledii **A** laedii **B**

15 Pro illo, qui debilitabat expositos, pauci admodum dixerunt.
dixit Gallio et hoc colore usus est: egentem hominem et qui
ne se quidem alere nedum alios posset, sustulisse eos, qui iam
relicti sine spe vix spiritum traherent, quibus non iniuria fieret,
si aliquid detraheretur, sed beneficium daretur, si vita servaretur.
faciant invidiam, *dicant* alicui oculos desse, alicui manus, dicant
illos per hunc *tam misere vivere, dum fateantur per hunc* vivere.
Gallio illud quoque in argumentis temptavit: adeo, inquit, haec
res non nocuit rei publicae, ut possit videri etiam profuisse: pau-
16 ciores erunt qui exponant filios. Tvrrinvs Clodivs hoc colore
usus est: multos patres exponere solitos inutiles partus. nascun-
tur, inquit, quidam statim aliqua corporis parte mulcati, infirmi
et in nullam spem idonei, quos parentes sui ‖ proiciunt magis
quam exponunt; aliqui etiam vernulas aut omine infausto editos
aut corpore invalidos abiciunt. ex his aliquos hic sustulit et eas
partes, quae cuique possent miserabiliores esse, manu sua abs-
tulit: stipem rogant et unius misericordia vivunt, omnium aluntur.
at res foeda est mendicos habere, a mendicis ali, inter debiles
versari. age, non pudet vos ex hoc producere contubernio reum,
a quo dicatis laesam rem publicam? et sic descendit ad argu-
17 menta, ut diceret: quomodo hic potuit laedere? Silo Pompeivs
illo colore usus est: misericordem hunc fuisse, voluisse vitam dare,
sed non potuisse alere; itaque eo conpulsum, ut unusquisque

CD 2 *prius* et *om.* **V** ‖ 4 relictis in **AB** ‖ 5 benefitium **V** ‖ beneficio cederet **E** ‖ sibi (siui **V**) ita **C** ‖ 6 inuidi **VD** ‖ dicant *add. Thomas;* ⟨licet, dicant per hunc⟩ *Gz* ‖ licui **AB** ‖ deesse **VD** ‖ ⟨dum⟩ dicant **τ** ‖ 7 *verba* tam . . . hunc *addita sunt ex* **E** ‖ 10 expo *in fine versus* **B** ‖ 12 aliqua] **Dτ**; aliquam **C** ‖ mulsati **AB** mulctati **D** multati **τ** ‖ 13 ullam **AB** ‖ quod **AB** ‖ 14 vernulas aut omine] **D**^{2}**τ**; uernula (-las **D**) aut homines **O** ‖ infa//usto **A** 15 inualido **V** ‖ iis **D** ‖ 16 cuique] cui **AB** ‖ miserebiliores **A** ‖ man *He, Bs;* manus **C** *om.* **D**^{1} miseratus **D**^{2}**τ** *(vg)*, manu *Otto* ‖ 17 omniūm 18 habere] **Oτ**; alere *rad. corr. ex* habere **T** ‖ a mendacis ⟨habere dacis⟩ ali (*priora tria voc. del.* **A**^{2}) **A** a mendacis alii **B** ‖ 19 ⟨e⟩ contub 20 a *om.* **O** ‖ quod **BD** ‖ dicatis (*prius* i *corr. ex* e) **V** ‖ rem pul rem **AB** rep̄ **V** ‖ 23 unius quisque **AB**

aliquam partem corporis pro toto dependeret. Labienus tam diserte declamavit partem eius, qui debilitabat expositos, quam nemo alteram partem, cum illam omnes disertissimi viri velut ad experimentum suarum virium dixerint. illum autem locum vehementissime dixit: *mirum est* vacare homines huic cogitationi, ut curent, quid homo mendicus inter mendicos faciat. principes, inquit, viri contra naturam divitias suas exercent: castratorum greges habent, exoletos suos, ut ad longiorem patientiam inpudicitiae idonei sint, amputant et, quia ipsos pudet viros esse, id agunt, ut quam paucissimi sint. his nemo succurrit delicatis et
formosis debilibus. curare vobis in mentem venit, quis ex *soli-* 18
tudine infantes auferat perituros, nisi auferantur; || *non curatis, quod* solitudines suas isti beati ingenuorum ergastulis excolunt, non curatis, quod iuvenum miserorum simplicitatem circumeunt et speciosissimum quemque ac maxime idoneum castris in ludum coniciunt. in mentem vobis venit misereri horum, quod membra non habeant; quidni illorum, quod habent? et hoc genere insectatus saeculi vitia egregia figura inquinatum et infamem reum maiorum criminum inpunitate defendit. celebris haec apud Graecos controversia est; multa ab illis pulchre dicta sunt, a quibus non abstinuerunt nostri manus, multa corrupte, quibus non
cesserunt nec ipsi. dixit ΓΛΥΚΩΝ · *καὶ τούτους τροφὰς αἰτεῖς, οὓς* 19

CD 1 dependere labienum **AB** || deserte **A** disertae **B** || 2 declamabit **AB** || que **V** || 3 illa **AB** || velut] *Bs;* uel ait **AB** uel **VD** || 4 sauarum **AB** || ⟨uirum⟩ uirium **A** || 5 *verba* mirum est *add.* **E** || 6 current **B** || faciat] agat **E** || 7 uiri *corr. ex* uiro **A** || natura **AB** || castratorum] **TD**; castratorium **C** excisorum **E** || 8 ut] aut **AB** || patiam **A** || inpudititiae **V**, *del. Fb* || 9 idonei (ei *corr. ex* eo) **A** || amputat **AB** || 10 augunt **AB** || 11 curare] *Bs;* curaro **AB** cum raro **VD** || quid ex⟨tra⟩ **Dτ** || *verba* solitudine . . . quod *(v. 13) add.* **E** || 13 suas isti] **E**; ⟨isti⟩s isti **O** || 14 iuuenem **V** || simplitatem **B** || 15 speciosissimum (*sec.* s *corr.* c) **B** || 16 co(cu **B**)iciunt **C** *(cf. p. 281, 5)* detrudunt **E** || nobis **D** || memh **A** || 17 quidni] *Bs;* quid **O** || qui **D**[1] || ⟨frustra⟩ habent **Dτ** || insectatus **D** || 18 uitiae grecia (-tia **B**) **AB** || infame **B** || 19 inpunitatem **C** || caeris **C** || 20 pulchrae **B** || 21 corruptae **C** || 22 nec ipsi] nec ipse **V** *om.* **D**[1] ɘtes **D**[2]**τ** || Γλύκων] *Bs;* ΓΙ(n **A** π **V**) ΤΑΚωΝ **C** || τούτους] ΤΟΥϹ **AB** || ΑΙΤɘΛϹ **A**

μὴ τρέφειν ἀσεβές ἐστιν; hunc dixit sensum P. Asprenas eodem modo, uno verbo magis proprio usus: hos aliqui alimenta poscit, quibus crudelis est qui negat? circa hunc sensum est et ille a Qvintiliano dictus: nescio, utrumne vos miseriores dicam, quod alimenta accipitis, an huic quod datis; accipitis enim, quia debiles estis, datis ei, per quem debiles estis. Adaevs rhetor: κλαίουσαι μητέρες ἠράνιζον, 'εἰ μὲν ἐμός,' λέγουσαι ⟨'ἵνα τρέφω⟩ τὸν ἐμόν,
20 εἰ δὲ ἀλλότριος, ἵνα καὶ τὸν ἐμὸν ἄλλοι'. hunc sensum quidam Latini dixerunt, sed sic, ut putem illos non mutuatos esse aperte hanc sententiam, sed imitatos. Blandvs dixit: porrigit aliqua mendico rogata stipem, utique si peperit *et* exposuit. o quam misera cogitatio porri||gentis est: 'hic fortasse meus est'! Moschvs dixit: aliqua, quia iam proiecit pluribus stipem, suo negat. Arellivs Fvscvs dixit: alit rogata filium mater, misera, si scit suum esse, misera, si nescit. Artemon dixit: τὰ μὲν τῶν ἄλλων εὔρωστα · πλεῖ,
21 γεωργεῖ. τὰ δ' ἡμέτερα ἀνάπηρα · τρέφει ἄρα τὸν ὁλόκληρον. hanc sententiam Latro Porcivs virilius dixit, qui non potest *de* furto suspectus esse; Graecos enim et contemnebat et ignorabat. cum

CD 1 ἀσεβές] ΛCΕΒΕΝΕC **A** || pasprenas **AV** parsp̄nas **B** || 2 *proprio] *Kss, Mg;* proprior **AB** propiore **VD** || has **A** || alit qui **VD** || 4 quintiliano (l *corr. ex* n) **A** || dictis **B** || miseriore **B** miserabiliores (rabiliores *in ras.* **D**²) **D** || 5 *priore loco* accepistis **A** || huic quod] *vg* (quod huic); hoc quod **C** hunc (*in ras. scr.* **D**²) quod **D** || *post. loco* accipistis **A** || 6 datis *om.* **O** *post* ei *add.* **D**²**τ** || adedeus **C** addeus **D** || 7 ΚΛΑΙΟΥCΛΙ **A** || ΙΙΡ(ΙΙΡ **B**)ΑΝΖΟΝ **C** || ΛΕΤΟΥCΑΙ **C** || *verba* ἵνα τρέφω *add. Gz* || 8 ΕΙ ΛΕ Π(□ **A**)ΜΟΤΡΙΟC ΟC (ΟΜΟΤΡΙCΟC **V**) ΙΝΑ (ΙΝΛ **AB**) **C** || ΛΜΟΙ **A** ΑΜΟΙ **V** || 9 mutuatos] **τ**; mutuatas **AB** mutuati **VD** || esse *om.* **VD** || aperte] *Kss;* arci **A** arti **BVD** (us *sup.* ti *superscr.* **D**²), a Graecis *Vahlen, fort.* Adaei (*vel* ab Adaeo) *Bs,* furtim *Gz (cf. v. 17)* || hoc **O** || 10 iri (inri **BV** irri **D**)-tatos **O** || 11 togata *Schott; cf. Hor. sat. 1, 2, 63. 82* || *peperit et] *Novák, Gz;* peperit, ⟨si⟩ **Dτ** *(Schg),* ⟨quod⟩ peperit *Ml, Otto* || o] o te **O** || 13 porrexit **D** || stipēt **AB** || 14 filium *bis scr.* **AB** *post. loco del.* **A**² || sum **AB** || ... ἄλλων] ΤΑΝ ΑΜΑΝ **A** ΤΩΝ ΑΜΩΝ **BV** || εὔρωστα . . .] *Bs;* ΕΡΟΕΤΑ ΠΛΕΙ (ΠΑΕΙ **B**) ... (ΓΕΠΩΡΓΕ, π *del.,* **V**) ΠΑ Α (ΠΛ Λ **B**) **C** || 16 ΗΜΕΙΕΡΑ ΑΝΛΠ(-ΑΠ **B**)ΗΡΑ ... *Bs;* ΑΡ (ΛΡ **B**) **C** || ὁλόκληρον] *Bs;* ΟΛΟ(ΟΛ **A**)ΚΛΝΡΟΝ **C** || 17 portius ... *p. 8, 1),* fortius ⟨et⟩ *Schg, fort.* parcius ⟨et⟩ *Gz* || de furto] *Bs;* f... *fort.* furti *Bs*

descripsisset debiles artus omnium et alios incursantes, alios
repentes, adiecit: pro di boni! ab his aliquis alitur integer?
ΔΑΜΑΣ ΣΚΟΜΒΡΟΣ dixit: πάλαι μὲν ἐκθέτοις κίνδυνος ἦν τὸ ῥιφῆναι,
νῦν δὲ τὸ τραφῆναι. hunc sensum Cestivs transtulit: effecisti, in-
quit, ut maius esset periculum educari quam exponi. Fvscvs
Arellivs aliter dixit: illa adhuc in miserae sortis infantia time-
bantur: ferae serpentesque et inimicus teneris artubus rigor et
inopia; inter expositorum pericula non numerabamus educatorem.
ΓΛΥΚΩΝ corruptam dixit sententiam: κρουσάτω τις τὴν θύραν τῶν 22
ἐχόντων, ⟨ἵνα⟩ προσαγάγῃ τις. et illam: ἄγε, σὺ δὲ κλαῖε, σὺ δὲ θρήνει.
ὢ κακῶν συμφωνιῶν! sed nostri quoque bene insanierunt. Mvrre-
divs dixit: producitur miserorum longus ordo, maior pars se sine
se trahit. et Licinivs Nepos: ut solvendo sis, in poenas quotiens
tibi renascendum est? illud Sparsvs dixit, ‖ quod non corruptum 23
tantum sed contrarium dicebat esse Montanus: 'solus plura habes
membra quam tot hominibus reliquisti'. ita enim hic potest videri
laesisse rem publicam, si multi sunt debilitati; apparet autem non
esse multos, si plura habet membra quam debilitatis reliquit. et
illud aeque aiebat ab illo corrupte dictum: 'prodierunt plures
mendici quam membra'. Graecas sententias in hoc refero, ut

CD 1 artus (u *corr. ex* e) V ‖ incursantes] D *(Gz)*; incursant (-antes V) et C, incurvatos *Schg* ‖ 2 repentes] D²τ; repetentes O, *fort.* reptantes *Kss* ‖ iis D ‖ aliter AB ‖ 3 ΜΜΑC A ΛΑΜΑC BV damas D ‖ scombrenus D ‖ dixit *om.* B ‖ ΠΛΑΛΙ A ‖ ΕΚΘΕΤΟΙC BV ‖ ΚΙΝΛΥΝΟC ΗΝ ΓΟ ΡΙΦΝΑΙ (*sup.* P *spir. asperi signum superscr.* A²) C ‖ 4 ΛΕ C ‖ certius B ‖ 6 alter O ‖ 7 feri A fere B ‖ artubus] VDE; artibus AB ‖ *fort.* frigor *Kss* ‖ 8 incipia A ‖ 9 ΤΑΥΚωΝ A ΓΑΥΚωΝ B glicon D ‖ ΚΡΟCΑΤω AV ΚΡΑCΑΤω B ‖ ΘΥΡΑ B ‖ ΤΟΝ ΕΧωΝΤΟΝ C ‖ 10 ἵνα *add. Bs* ‖ προσαγάγῃ] *Bs;* ΠΠΟCΑΤΑΤΗ A ΠΠΟCΑΤΑΓΗ B ΠΠΟCΑΤΑΓΝ V ‖ ΠC AV ΠC B ‖ ἄγε] ΜΕ AB ΛΛΕ V ‖ ΛΕ C ‖ ΑΕ A ΛΕ BV ‖ ΕΡΗΝΕΙ A ‖ 11 Ο C ‖ καλῶν *C. Schenkl, fort. recte; cf.* Λ *in initio voc. seq.* ‖ συμφωνιῶν] *Schg;* ΛCΥΜΦωΝωΝ C ‖ *fort.* *ὢ κλαγγῶν ἀσυμφώνων ‖ murreus V ‖ 13 penas A ‖ 15 mantanus A ‖ 16 relinquisti C ‖ 17 laese B ‖ r̄ p̄ C ‖ 18 *verba* quam debilitatis ... membra *(v. 20) bis scr.* A; *praeter* quam debilitatis reliquit *omnia verba del.* A² ‖ debilitatos C ‖ 19 aeq Aᵃ ‖ corrup Aᵇ ‖ dictum *bis scr.* Aᵃ ‖ prodierunt] *Bs;* proderunt O prodiderunt ⟨uel prodegerunt⟩ D² ‖ 20 mendici *om.* D ‖ quam *om.* O *add.* τ ‖ hac C

possitis aestimare, primum quam facilis e Graeca eloquentia in Latinam transitus sit et quam omne, quod bene dici potest, commune omnibus gentibus sit, deinde ut ingenia ingeniis conferatis et cogitetis Latinam linguam facultatis non minus habere,
24 licentiae minus. Labieni sententiam separavi, quia locuti de illa homines erant; sed*et* ad cotidianum diurnum et mendicantium quaestus recognoscit: 'tu hodie minus attulisti: cedo lora; gaudeo me non omnes emancasse. quid fles? quid rogas? plus rettulisses, si sic rogasses'. dixit et illam sententiam: date miseris, quod unum percipere gaudium possunt: aliquis ex illis damnatum istum videat, aliquis audiat. Glycon dixit: αὕτη μόνη τοῖς ταλαι-
25 πώροις χαρὰ καταλέλειπται. P. Vinicivs, summus amator Ovidi, hunc aiebat sensum disertissime apud Nasonem Ovidium esse positum, quem ad fingendas similes sententias aiebat memoria tenendum. occiso Achille hoc epiphonema poni: ‖

quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
hoc fuit.

Cassivs Severvs dixerat: ostende nobis captivos *tuos*. Ivlivs Bassvs dixerat: ostende mercedarios tuos. Labienvs commodius

CD 1 e Graeca eloquentia] *Bs;* ege caelo caelo quentiae **A** egrecae loce loquentiae **B** grece loquentiae **V** graecae eloquentiae **D** ‖ 2 quam] quon **A** quantum **D** ‖ 3 gentibus *om.* **B** ‖ ingenis **AB** ‖ 4 linguam (u *corr. ex* a) **A** ‖ 5 Labieni] **Dτ**; ha(la **V**)bienis **C** ‖ separari **AB** ‖ 6 sedet ad] *Otto;* sed ad **C** sed ubi **D** *(vg),* scilicet ait *Bs,* cedo ait *Novák,* sed ut ad *Linde, fort.* sed dat *Kss, fort.* ipse dat *Gz* ‖ cottidianum **V** ‖ 7 questus **A** ‖ adtulisti **AB** ‖ caedo **C** ‖ 8 retulisses **O** ‖ 9 si *om.* **AB** ‖ dixerat et **D** ‖ miseris (se *sup. ras. scr.*) **A** ‖ 10 possint **O** ‖ 11 audiat (i *corr. ex* e) **A** ‖ *verba* Glycon dixit *in* **O** *(Kss) post* αὕτη μόνη *leguntur; transp. Gz* ‖ clycon **AV** clicon **B** ‖ duxit **A** ‖ *Graeca emend. man. rec. in* **T** ‖ αὕτη μόνη] *Gz;* ΑΥΤ ΜΟΝΗ **C** artemon **D**, Artemon ⟨. . .⟩ *Kss,* αἴτησις μόνη *Linde* ‖ ΤΑΜΠΩΡΟΙC **A** ΤΑΜΠ̄Ω(-ΜῙΩ **V**)ΡΟΙC **C** ‖ 12 ΚΧΑΡΑ (Κ *del.*) **V** ‖ καταλέλειπται. P] **τ**; ΚΛΑΤΕΛΕΙΠΤΑΙΡ **C** ‖ unicus **O** ‖ 13 h[illegible] *corr. ex* b) **B** ‖ inuidium **AB** ‖ 14 adfigendis **C** ‖ sentias **V** ‖ aiebato **C** [illegible] ⟨esse⟩ (esse *in ras.* **D**) **Dτ** ‖ tenendum] **Dτ**; tenendusm **AB** tener[illegible] 15 achillae **B** ‖ ephiponem aponi (apponi **D**) **O** ‖ 16 *Ovid. met. 12, 6*[illegible] primus **O** *corr.* **D**[2] ‖ haectara **A** haectora **BV** ‖ 17 fuis **A** ‖ 18 casius [illegible] *add. Schg* ‖ 19 ostende ⟨nobis⟩ **τ** ‖ merceclarios **A** mercennarios **D**

videbatur dixisse: ostende nobis alumnos tuos. P. Asprenas dixit, cum induxisset stipem porrigentem mendico: 'o infelicem patrem!' et hoc qui dicit, ipse fortassis pater est.

V.

Laesae rei publicae sit actio.

Parrhasius, pictor Atheniensis, cum Philippus captivos Olynthios venderet, emit unum ex iis senem; perduxit Athenas; torsit et ad exemplar eius pinxit Promethea. Olynthius in tormentis perit. ille tabulam in templo Minervae posuit. accusatur rei publicae laesae.

Gavi Silonis. Infelix senex vidit iacentis divulsae patriae 1
ruinas; abstractus a coniuge, *abstractus a liberis,* super exustae Olynthi cinerem stetit; iam ad figurandum Promethea satis tristis est. pro Iuppiter! — quem enim melius invocem adversus Parrhasium quam quem imitatus est? — Olynthium tantum picturae tuae excipio? nemo, ut naufragum pingeret, mersit *hominem.* caedi||tur: 'parum est' in*quit;* uritur: 'etiamnunc parum est'; laniatur: 'hoc' inquit '*in* irato Philippo satis est, sed non-

CD 1 ⟨di⟩uida(-de B)batur AB, ⟨id⟩ videbatur *Novák* || lumnos B || asprenates O || 2 infelicem] τ; felicem O, *fort.*' ⟨inquit⟩ 'infelicem *Gz* || 3 dicit] dedit τ || hic, qui dedit *Schg* || fortassis] *Rebling;* fortasse sis AB fortasse VD || 5 rei publicae] E; religionis CD² relligionis D¹ || 6 parrasius C || pictord (d *del.*) V || 7 Olynthios] *hoc vocabulum aut recte aut* olinthius (olyntius, olintius) *scr.* C || iis] D *(Bs);* is C || 9 olynthios V || periit *Bs* || 10 . p. AB r̄p V relligionis D¹ religionis D²τ || 11 uidistiacentis AB || ⟨et⟩ divulsae *Schg* || 12 *priore loco* abstructus A || *verba* abstractus a liberis *add.* E || siper A || 14 pro] ´⁻uo⟩ pro O || iuppitur A iupiter D || 15 olymthium AB || 16 excipio? nemo] . E; excipionem AV excipionem ⟨tuam⟩ B excipio num (num *in ras.* D² ım τ) Dτ || naufragum (um *corr. ex* am) B || 17 hominem *add.* E; *post* emo *(v. 16) ins. Gz* || inquit; uritur] *Otto, Gz;* inuritur O, uritur *Kss* || iamunc VD || 18 laniatur] τ; lanatus O *corr.* D¹ || in *om.* O *(Raschig)* || ıylyppo A phylippo BV *et sic saepe* y *pro* i *in hoc nomine scr.* C

dum in irato Iove'. Ivli Bassi. Producitur puer: 'supervacuum est' inquit; 'nondum quantum satis sit Prometheo potest gemere'. ultima Olynthi deprecatio est: 'Atheniensis, redde me Philippo'. non est istud donum, sacrilegium est. 'servus' inquit 'meus fuit'. putes Philippum loqui. aedem Minervae tamquam castra Macedonum
2 fugiunt. Clodi Tvrrini. 'Parum' inquit 'tristis est'. *aliquis Olynthius parum tristis est* nisi qui Atheniensem dominum sortitus est? *vis, Parrhasi, tristem videre?* dabo tibi, Parrhasi, maiora tormenta: duc illum ad iacentem Olynthum, duc illo, ubi liberos, ubi domum perdidit; scis certe, quam tristem illum emeris. Olynthiis urbem aperuimus, templa praeclusimus? ergo nemo Olynthius tortus esset, si omnes illos Macedones emissent? 'torqueatur': hoc nec sub Philippo factum est. 'moriatur': hoc nec sub Iove.
3 Argentari. Hoc hospitio Olynthius Athenis exceptus est? tantum porro Olynthium torsit Parrhasius? quid? non et oculos nostros torquet? ibi ponit tabulam, ubi fortasse nos tabulam foederis posuimus. hoc Promethea facere est, non pingere. aiebat

CD 1 iń *om.* **D** ‖ in *del. et* irato Iovi *scr. Raschig (Bs), fort. recte; cf. p. 495,21* ‖ ⟨a⟩ puero *Schg* ‖ superuacum **AB**, supervacuus *R. Heinrich* ‖ producitur; puer 'supervacuum est' inquit ⟨'tam miserum hominem torquere'. 'immo' inquit⟩ 'nondum *Gz* ‖ 2 sit *om.* **D** ‖ prometheo (eo *corr. ex* oo) **A** ‖ cemere **ABD** caemere **V** cernere **τ** ‖ 3 Olynthi] (olynthii **τ**) **DEτ**; olynthida **C** ‖ Atheniensis] **D**^{2}**τ**; athenis **O** ‖ rede **B** ‖ 4 is ut **AB** is ud **V** ‖ sacrilegum **AB** 5 phillippum **B** ‖ castram **A** ‖ 6 fugimus **E** ‖ tristris **D**^{1} ‖ *verba* aliquis ... est *(v. 6) add.* **E** ‖ 7 nisi] visus *Schg* ‖ quia **D** ‖ 8 *verba* vis ... videre? *add.* **E** ‖ *prius* Parrhasi *del. Gz* ‖ dabo] indicabo *Kss*, monstrabo *Gz* ‖ *post. loco* pharassi **A** pharrasi **B** parrasi **V**, *del. Kss* ‖ maiora ⟨tora⟩ tormenta **AB** ‖ 9 *verba* illum ... duc *om.* **A** ‖ iacentum **B** ‖ illum **B** ‖ 10 oly(oli **A**)nthis **O** ‖ 11 perclusimus **VD**^{1} ‖ ergo nemo] *Rom (cf. p. 497, 11)*; erco nemo **AB** ergamem **V** ergo minime **Dτ**, certe nemo *He* ‖ 12 torqueatur] **E**; torquetur **O**, torquetor *Kss* 13 ne **C** ‖ Philippo] **Dτ**; philippum (-uml, l *del.*, **V**) **C** ‖ moriatur] **E**; moritur **AVD** moritor **B** ‖ *post. loco* nec (c *del.*) **V** ‖ 14 ospitio (-cio **A**) **C** ‖ t... ergo *Herv*, ⟨quid⟩ porro? tantum *Kss*, *fort.* *tantummodo ‖ 15 Olyn... torsit] *Bs*; oly(oli **A**)nthiusm (-ius **VD**) possit **O** ‖ tantum porro Oly... inposuit *Mg* ‖ pharrasius **AV** (*sic semper fere* **C**) pharassius **B** ‖ quid ... *del. Kss; cf. ad v. 14* ‖ et] etiam *(comp. scr.)* **A** ‖ 16 federis **A** ‖ 17 p... **AB** ‖ agebat **V**

tortoribus: 'sic intendite, sic caedite, sic istum, quem fecit, cum-
maxime vultum || servate, ne sitis ipsi exemplar'. CESTI PII. 4
'Emi' inquit. immo, si Atheniensis es, redemisti. si nescis, Par-
rhasi, in isto templo pro Olynthiis vota *suscepimus: ita* solven-
tur? crudelis ille Graeciae carnifex istum tamen nihil amplius
quam vendidit. producitur nobilis senex, longa miseriarum tabe
confectus, reductis introrsus oculis, tam tristis, quam si iam tortus
esset. ut admoveri sibi catenas vidit: 'supervacuae sunt' inquit;
'si ad alium dominum pervenissem, Athenas fugerem'. istud tibi
in nullo Olynthio permitto, nisi si Lasthenen emeris. TRIARI. 5
Corrupisti duo maxima Promethei munera, ignem et hominem.
quemcumque praeco flentem viderat, sciebat emptorem, misere-
bantur omnes; et fortasse ipse Philippus reduci iussisset, nisi
Atheniensem vidisset emptorem. . . . . . quod ego fabulosum esse
non dubito. sed utrum vult Parrhasius eligat: parum pie aut
infamavit Iovem aut imitatus est. clamabat iste: nondum satis
tristis es, nondum satis, inquam, adiecisti ad priorem vultum.
num talis in auctione Philippus? MVSAE. Narraturus sum Olynthi 6
senis ignes, verbera, tormenta: aliquis nunc me queri de Philippo
putat. dii deaeque te perdant! misericordem Philippum fecisti.
si isti creditis, iratum Iovem imitatus est, si nobis, iratum vicit

CD 1 cedite A caecidite (ci *del.*) V, caedite, ⟨sic urite⟩ *Gz* || cummaximae B || 2 sitis] *Schg;* istis AB isti VD || exempla B || certi B || 3 aatheniensis (-ssis, *primum* s *extera.*, A) AB || Parrhasi, in]. Dτ; pharranin AB pharrani in V || 4 oly(oli A)nthius AB || dona D || suscepimus *add.* E || *ita *add.;* ⟨sic⟩ *Kss* || soluuntur D || 5 illae V || graciae A gratiae V || 7 reductus V || qua VD || 9 ad *om.* AB || 10 si] s. B *om.* VD || lesthenen (h *sup. vers. scr.* V) VD[1]; *cf. p. 497, 15* || 11 ominem A || 12 flente V || temptorem V ⟨te⟩ emptorem Dτ || miserabantur D || 13 et] te O || nisi] *Bs;* ansi AB siansi V si D, etiamsi *Kss* || 14 temtarem A temptorem BV, emptorem. ⟨Promethea torsisse ferunt Iovem,⟩ *Gz* || 15 piae B || 16 infamavit Iovem] *Bs;* infamia uitio me C infami auctione Dτ || aut *om.* VD || istendum satis C *corr.* A[2] || 17 inquam] D[2]τ; quam O || adtecisti B || uultu V || 18 *num *add.;* ⟨non⟩ *Schg,* ⟨vix⟩ *Gz* || auctione] Dτ; act(acc A)ione C || muscae AB muse V || Olynthii *vg* || 19 ignec AB || uerbara B || me nunc VD || quaeri C

Philippum. pinge Philippum cru*r*e debili, oculo effosso, iugulo
fracto, per tot damna a dis immortalibus tortum. CORNELI HISPANI.
Vltima membrorum tabe tormentis inmoritur. Parrhasi, quid agis?
non servas propositum; hoc supra Promethea est. tantum patien-
7 dum est pingente Parrhasio, quantum irato Iove. ARELLI FVSCI
patris. Pinge Promethea, sed homines facientem, sed ignis divi-
dentem; pinge, sed inter munera potius quam inter tormenta.
inter altaria Olynthi senis crucem posuit. *miserrime senex, ali-
quis fortassis* ex servis tuis felicius servit; utique felicior est
8 quisquis Macedoni servit. FVLVI SPARSI. Si ad succurrendum
profectus es, queror, quod *unum emisti, si ad torquendum, queror,
quod ullum.* utinam, Philippe, auctionem cum exceptione fecis-
ses: ne quis Atheniensis emeret! non vidit Phidias Iovem, fecit
tamen velut tonantem; nec stetit ante oculos eius Minerva, dignus
tamen illa arte animus et concepit deos et exhibuit. quid facturi
sumus, si bellum volueris pingere? diversas virorum statuemus
acies et in mutua vulnera armabimus manus? victos sequentur
victores? revertentur cruenti? ne Parrhasii manus temere ludat
9 coloribus, internecione humana emendum est? si necesse est
aliquem torqueri, eme nocentem servum, ut eodem tempore *et*

CD 1 crure debili] *D. Volkmann (cf. Dem. de cor. 67), Mg;* crudebili (u *corr. ex* e **A**) **AB** crudeli **V** crudelem **Dτ** ‖ effosso] **D**^{2}**τ** *(Bs);* ef(of **AB**)-fossus **C** deffosso **D** ‖ iugulo] *Fb;* iuculo **AB** iaculo **VD** ‖ 2 ⟨per⟩fracto (-tum **D**^{2}) **D** | tot *om.* **D**^{1} ‖ 3 ⟨me⟩membrorum **A** ⟨meorum⟩ membrorum **V** membrorum ⟨meo-rum⟩ **D**, *fort.* ⟨ille⟩ membrorum *Gz* ‖ tabes **D**^{2}**τ** ‖ 4 non] nōn **A**^{2} ‖ 5 pingende **B** pingente (*post.* e *rad. corr. ex* ē) **V** ‖ pharraso **C** ‖ 6 patris] p. **C** ‖ Promethea] **Dτ**; prometheas **C** ‖ 7 quam *bis scr.* **AB** ‖ inter] in **VD**^{1} ‖ 8 altharia **BV** | oly(oli **A**)nthis **C** olynthii **D** *(vg)* ‖ *verba* miserrime . . . fortassis *(v. 9) add.* **E** | 9 tuis ⟨aliquis⟩ **D**^{2}**τ** | 11 quaeror **BV** ‖ *verba* unum . . . ullum *(v. 12) add.* **E** | 12 auctionem] **Dτ**; actionem **C** ‖ exemptione **O** *corr.* **D**^{2} ‖ 13 fidias . -dias **B** ‖ 14 stetis **V** ‖ 16 uellum **AB** ‖ diuersa su(sa **A**)prorum **AB**, -torum *Mg* ‖ statuimus **AB** ‖ 17 armauimus **AB** ‖ victos] *Bs, Mg;* uicti **VD**, clades *Vahlen* ‖ *fort.* persequentur *Bs* ‖ 19 internecioni (*ex* ē **V**) **VD** ‖ humana] *Bs;* human **AB** humane (-nae **D**) **VD** ‖ timend necesse est] **Dτ**; necesset **C** ‖ 20 torqueri] **τ**; torquere **O** ‖ et *add*

exemplum sumas et supplicium. statuitur ex altera parte Par-
rhasius cum coloribus, ex altera tortor cum ignibus, flagellis,
eculeis. ista aut ‖ videntem aut expectantem, Parrhasi, parum
tristem putas? dicebat miser: 'non prodidi patriam. Athenienses,
si nihil merui, succurrite, si merui, reddite Philippo'. inter ista
Parrhasius dubium est studiosius pingat an [ille] saeviat. 'torque, 10
verbera, ure': sic iste carnifex colores temperat. quid ais? parum
tristis videtur quem Philippus vendidit, emit Parrhasius? 'etiam-
nunc torque, etiamnunc; bene habet, sic tene, hic vultus esse
debuit lacerati, hic morientis'. Porci Latronis. Si videtur tibi,
istis muneribus aram Misericordiae orna. nemo ergo ex Olynthiis
miserius servit quam qui Atheniensem dominum sortitus est?
miser, ubicumque Philippum non viderat, pacem putabat. 'alliga'
inquit. aiebat: 'solutus apud Philippum fui'. Albuci Sili. Ex- 11
pecta, dum Euthycrates aut Lasthenes capiantur. Phidias omnia
opera sine tortore fecit. Philippus quoque vendidisse contentus
est. producitur senex nobilis, flens, respiciens patriam: placuit
isti vultus; habuit aliquid Promethei simile etiam ante tor*menta.*
quam diligenter causam agit! ut Philippus . . . . . 'Olynthius non
est, ego pecuniam perdidi; redi ad auctorem'. propter homines

CD 1 exem **AB** ex eo **V** ⟨ex eo⟩ exemplum **Dτ** ‖ supplicum **O** ‖ atera **B** ‖ 3 isti **B** ‖ *prius* aut] autem **C** ‖ exspectantem **AV** ‖ pharrasii **C** ‖ 4 tritem **AB** athenes **AB** ‖ 5 sta **B** ‖ 6 dubum **B** ‖ *ille *del.; om.* **E**, *fort.* crudelius *Gz* ‖ seuiat **C** ‖ 'torque, verbera, ure'] *Gz;* torquet uerberare (-berat **VD** [*Bs*]) **O**, torque, verbera *vg* ‖ 8 quam **AB** ‖ pharra(-rras **B** -rri **V**)sius **C** ‖ 9 hic] iste **τ** ‖ 10 lacerate hoc **AB** ‖ 11 Misericordiae] *cf. Quint. 5, 11, 38* ‖ oly(oli **A**)nthis **AB** ‖ 13 uideret **A** ‖ 14 fui] **τ**; fuit **O** ‖ expecta, dum] **Dτ**; exsp(exp **B**)ectandum **C** ‖ 15 euthucrates **O**; *cf. Diod. 16, 53* ‖ phithias **V** phytia **Dτ** ‖ omnia] sonnia **D**[1] somnia **D**[2]**τ**, Iovem, *Gr* ‖ 16 opera sine] *Bs;* perasine **C** parrhasi me **Dτ**, Parrhasi, sine *Gr* ‖ tortor effecit **Dτ** ‖ uendidisset **AB** ‖ 17 nobibilis **B** ‖ 18 vultus] *cf.* **E** ‖ ante tormenta. quam] *Otto* (*cf.* **E**); ante torquam **C** antequam torqueat **Dτ**, ante tormenta. *vg (Kss),* antequam torqueretur: *Thomas* ‖ 19 agit] ait **B** ‖ *lacunam signif. Bs* ‖ agit, ut Philippus: '. . . *Kss* ‖ ⟨si opus⟩ Olynthio *R. Heinrich,* ⟨si utendum mihi⟩ Olynthio *Bs* ‖ *Olynthius] olintio **O**, Olyntho *Gz* ‖ 20 rodi **A** ‖ homines] *Kss;* hominem **O**

Prometheus distortus *est,* propter Promethea homines ne torseris. Philippus sic rogabatur: liceat Olynthios vivere. Parrhasius aliter rogandus: Olynthiis mori liceat. 'tristem volo facere'. nemo faciet, si Philippus non fecit. ||

12 Hanc controversiam magna pars declamatorum sic dixit, vel*ut non* controversiam divideret, sed accusationem, quomodo solent ordinare actionem suam in foro qui primo loco accusant; in scholastica, quia non duobus dicitur locis, semper non dicendum tantum sed respondendum est. obiciunt, quod hominem torserit, quod Olynthium, quod deorum supplicia imitatus sit, quod tabulam in templo Minervae posuerit. si Parrhasius responsurus non est, satis bene dividunt. nihil est autem turpius quam aut eam controversiam declamare, in qua nihil ab altera parte responderi possit,
13 aut non refellere, si responderi potest. GALLIO fere similem divisionem in Parrhasio habuit ei, quam habuerat in illa controversia, cuius mentio est in hoc ipso libro, de illo, qui debilitabat expositos, detractis quibusdam. divisit autem sic: an laesa sit res publica. quid perdidit? inquit; nihil. nondum de iure controversiam facio. perdidit unum senem Olynthus. fac Atheniensem: non ages mecum rei publicae laesae, si Atheniensem senatorem occidero, sed caedis. 'ita; verum opinio Athenarum corrumpitur; misericordia semper censi sumus'. numquam unius *male* facto

CD 1 prometheis **AB** || distortus] *Herv;* dixit ortus **O** || est *add.* *Gz* || propter ⟨me⟩ promethea (ea *corr. ex* oa **A**) **O** || net (nec **B**) sorseris **AB** | 2 alitem **A** || 3 rogandus] *Bs;* rogantur **AB** rogatur **VD** || oly(oli **A**)nthis **C** | liceat] **Dτ**; leat **C** ⟨ne⟩ liceat **τ** *in marg.* || factet **AB** || 5 contrauersiam **D** | magnam **AB** || 6 velut] *Gz;* ut **O** || non *add.* *Fb* || dividerent *Kss*

AVD 7 *verba* in foro . . . temptaverunt *(p. 503, 15) desunt in* **B**, *cum unum folium perierit* || accusans **AVD** || 8 scolastica **V** || 9 tamen **AVD** 11 paruasius **A** parrasius **V** perrhasius **D**[1] || 12 aut] ut **VD** || 13 re⟨re⟩ **A** || 14 fellere **V** refelli **D**[2] || sic **A** sed **D** respondere **A** nem **AV** || 15 perrhasio **D**[1] || habuerat *corr. ex* habebat **V** || 16 *verb* qui *om.* **VD** || 17 res publica] respondit **A** relligio **D**[1] religio **D**[2]**τ** || 18 perdidit] **Dτ**; perdidi **AV** || 20 laesa **V** | 21 occidere **A** || verum ⟨contra⟩ ait: verum *Kss,* ⟨sit⟩ ita; verum *Gz* || 22 male *add.* *Ml*

publica fama corrumpitur; solidior est opinio Atheniensium, quam
ut labefactari illo modo possit. 'laesa est' inquit 'res publica'. laesa 14
non *est,* ut existimo. aliquis Olynthio depositum negaverit: videbitur hominem, non rem publicam laesisse. ‖ *at* Olynthiis hoc tribuistis, ut eodem loco essent, quo Athenienses. 'laesisti' inquit 'rem publicam, *quod hanc picturam in templo posuisti*'. *laedunt rem publicam* qui aliquid illi auferunt, non qui adiciunt, qui diruunt templa, non qui ornant. peccaverunt ergo et sacerdotes, qui tabulam receperunt. quare tamen non reciperent? deorum adulteria picta sunt, positae sunt picturae Herculis liberos occidentis. deinde: an ob id accusari possit laesae rei publi- 15
cae, quod illi facere licuit. ea lege persequere quae *facere* non licuit. dicis mihi: 'hoc facere non oportet'. huic rei aestimatio inmensa est. itaque nulla vindicta est; et id tantum punitur, quod non licet. satis abundeque *est,* si opifex rerum imperitus ad legem innocens est. an hoc ei facere licuerit. hoc in illa dividitur: an Olynthius apud Atheniensem, etiam antequam fieret decretum, *servus esse non potuerit.* servus, inquit, est meus, quem ego belli iure *possideo. rata autem esse quae parta sunt belli iure* vobis, Athenienses, expedit: alioqui imperium vestrum in antiquos fines redigitur; quidquid est, bello partum [et] est. contra 16

AVD 1 silidior **A** ‖ athenensium **V** ‖ quam ut] **Dτ**; quam ui **A** quamuis **V** ‖ 2 illo] *Schg;* ullo **AVD**; *cf.* **E** ‖ laesae non **AVD** ‖ 3 est *add. Schg* ‖ 3 Olynthio] *Schg;* olynthi **AVD** ‖ 4 hominem, non rem publicam] *Gz;* non hominem resp. **A** non hominem **VD** non ⟨nisi⟩ hominem **τ**, non rem publicam, ⟨sed⟩ hominem *vg* ‖ at *add. Gz* ‖ oly(oli **A**)nthis **AV** ‖ 5 tribuistis] *Schg;* tribuisti **AVD**, tributum est *Gz* ‖ atheniensis **A** athenenses **V** ‖ *verba* ⟨at⟩ Olynthiis *(v. 4)* . . . Athenienses *post* Olynthus *(p. 498, 19) transp. Gz* ‖ 6 *verba* quod . . . rem publicam *(v. 7) add.* **E** ‖ 7 quia aliqui **D** ‖ auferunt] **τ**; offerunt **A** aut ⟨of⟩ferunt **VD** ‖ 8 dirunt **A** ‖ 9 quere **A** ‖ 11 obi ad **A** ‖ *rba* rei publicae *om.* **AV** *add.* **Dτ** ‖ 12 quae facere] *Gz;* quia **AVD** qua **τ** ‖ dices *Gz* ‖ huic] *fort.* huius *Mg* ‖ 15 licet] **Dτ**; leget **AV** ‖ est *om.* **AVD** ‖ ad] *cf. Sen. dial. 4, 28, 2* ‖ an] in **A** ‖ ei *sup. vers. add.* **V**¹ ‖ 17 diuitur **AV** ‖ *verba* servus . . . potuerit *add. Bs* ‖ 19 *verba* possideo . . . iure *(v. 20) add. Bs* ‖ 0 atheniensis **V** ‖ alioquin **D** ‖ 21 antiquos *om.* **D**¹ ‖ *prius* est] adest **τ** ‖ et *l. Bs* ‖ et bello partum est *Otto*

ait: ille servos alii emptori potest esse, Atheniensi non. quid enim, si Atheniensem a Philippo emisses? atqui sciebas Olynthios coniunctos nobis esse foedere. ut scias, inquit, servos fuisse, decretum postea factum est Atheniensium, quo iuberentur et liberi et cives esse. quare hoc illis ius, si iam habebant, dabatur? deinde: an decreto hoc non contineatur, ut liberi fiant, sed ut ‖ esse liberi iudicentur. hoc censuimus, Olynthios cives nostros esse: ita et ille civis noster fuit. non, inquit; nam decretum in futurum factum est, non in praeteritum. vis hoc sancire ius? num, quisquis Olynthium servum habuit, accusabitur, quod civem in sua servitute tenuerit? si quis tunc inter necessaria servilium officiorum ministeria percussit aut cecidit, iniuriarum accusabitur? atqui, quantum ad ius attinet, nihil interest, occiderit an ceciderit; nam aut nec caedere licuit aut *et* occidere.

17 *LATRO* a parte Parrhasii fecit hunc colorem: emptum esse a Parrhasio senem inutilem, expiraturum; si verum, inquit, vultis, non occidit illum, sed deficientis et alioqui expiraturi morte usus est. torsit, inquit, tamen: si lucri causa, obice; nempe huius crudelitatis pretium Athenae habent. in argumentis dixit, quantum semper artibus licuisset: medicos, ut vim ignotam morbi cognoscerent, viscera rescidisse; hodie cadaverum artus rescindi, ut nervorum articulorumque positio cognosci possit. ALBVCIVS hoc colore: calamitosum fuisse, orbum, palam mortem optantem: nec

AVD 1 ait] at **D** ‖ seruus **VD** ‖ atheniensei **V** ‖ 2 enim] omen **A** ‖ sciebat **V** ‖ 4 est] esse **D** ‖ qui **A** ‖ 5 ciuesse **A** cīuesse **V** ‖ 7 liberi] **Dτ**; liber **AV** ‖ censumus olynthio **A** ‖ 9 non] . num (. . . ius?) *Schg*, . an (. . . ius?) *Gz* ‖ praeterum **A** praeteritum (um *corr. ex* o) **V** ‖ sancire] *Kss*; scire **AVD**, fieri *Schg*, sciscere *Novák*, sanciri *Gz* ‖ ius] **D** *(Schg)*; uis **AV** ‖ 10 num] non **D** *(vg)* ‖ quisquis] **τ** *(Schg)*; quisqui (*post.* i *corr. ex* e **A**) **AVD** ‖ ciuēs (s *del.*) **V** ‖ 11 sui **AVD** ‖ seruit.utet **A** seruitutem **D**[1] ‖ tenebit **AV** ‖ q quid **AVD** ‖ hunc *Gr* ‖ necessaria] **Dτ**; necessarias **AV** ‖ 12 offitior cecidit] caedit **AV** cedis ac **τ** ‖ 13 aqui **A** ‖ 14 caeciderit **VD** ‖ ca cedere **V** ‖ et *add. Gz* ‖ 15 Latro *add. Kss* ‖ 16 pharr(phar **A**)isio sene **A** ‖ exspiraturum **AV** ‖ 17 exspiraturi **AV** ‖ 18 lucria **A** ‖ huius *om.* 19 quantum] quam **AV** ‖ 21 rescindi (in *corr. ex* en) **A** ‖ 22 albut

aliter illum Philippus vendidisset, nisi putasset illi poenam esse vivere. Silo Pompeius putabat commodius esse, si hoc animo 18
isset ad auctionem Parrhasius, ut aliquem in hunc usum emeret. poterit enim videri elegisse vilissimum et maxime inutilem. Fusco Arellio placebat, emptum quidem illum in alios usus, sed, cum deficeret et mori vellet, in id, quod unum ex cadavere artifex *petere* poterat, inpensum. Gallio ad neutrum se alligavit ‖ nec dixit, quo animo emisset. *sed* Gallionis color intolerabilis est; dixit enim *se* senem ex noxiis Olynthiis emisse; quod si illi licet fingere, non video, quare non eadem opera dicat et conscium proditionis Lastheni fuisse et se poenae causa torsisse. Hispo Romanius ignorantia illum excusavit: pictor, inquit, intra 19
officinam suam clausus, qui haec tantum vulgaria iura noverat, in servum nihil non domino licere, pictori nihil non pingere, mancipium suum operi suo impendit. 'non omnia' inquit 'narras: Olynthius fuit ille, qui perit'. quid autem ad rem pertinet, cuius nationis servos fuerit? 'audes' inquit 'servum dicere Olynthium?' etiam, post bellum et ante decretum; alioqui quod vos illis beneficium dedistis, nisi quod iam illos nec torquere licet nec occidere? Graeci nefas putaverunt pro Parrhasio dicere: omnes illum accusaverunt; in eosdem sensus incurrerunt. ΓΛΥΚΩΝ dixit: πῦρ 20
καὶ ἄνθρωπος, Προμηθεῦ, τὰ σά σε δῶρα βασανίζει. Triarius hoc ex

AVD 1 paenam **A** ‖ 3 isset] **T**; esset **AVD** ‖ 4 fuscio **AV** ‖ 6 cadauerē **A** ‖ *post* cadavere *add.* facere *Otto,* ⟨eruere⟩ *Ml,* ⟨capere⟩ *Thomas* ‖ 7 petere *add.' Gz* ‖ *fort.* cadavere artifici proderat *Kss* ‖ 8 anim **A** ‖ sed *add. Kss* ‖ intollerabilis **AV** ‖ 9 *se *add.* ‖ senum **A** ‖ oly(oli **A**)nthis **AV** ‖ emise **A**, ⟨se⟩ emisse *Kss,* emisse ⟨se⟩ *Bs* ‖ si *om.* **A** ‖ 10 ⟨ex⟩ ea(aea **A**)dem (ex *del.* **A**[2]) **AVD** ‖ 11 se *corr. ex* pe **A** ‖ sepe ne **T** se non sine *τ* ‖ 12 Romanius] *Bs;* romanus **AVD** ‖ ignorantia illum] *Kss;* ignorantiā illam **AVD** ‖ excusabit **AV** ‖ inquam **V** ‖ 13 noverat] *Kss;* nouersi **A** nouerunt si **V** nouerit si **D**, noverit *vg, fort.* noverit, sibi *Gz* ‖ 14 *post.* non *om.* **AV** ‖ 15 mantipium **A** ‖ 16 periit **VD** *(vg)* ‖ re **V** ‖ 17 feruos **A** seruus **V** ‖ 18 alioquin **D** ‖ illi **AVD** ‖ benefitium **V** ‖ 19 iam ⟨habebant, si antea iam⟩ illos *Gz* ‖ liceret **D** ‖ 20 pharrasios (-io **V**) **AV** ‖ omnes ⟨qui⟩ *τ* ‖ 21 eodem **AVD** ‖ sensu **VD** ‖ Γ(Τ **A**)ΛΙΚΩΝ **AV** glicon **D** ‖ ΠΙΡ **V** ‖ 22 ΑΝΘΡΩ **A** ‖ ΤΙΡΩΜΗΘΘΥ **A** ΠΡΩΜΗΘΕΥ **V** ‖ Λ'ΩΡΑ **AV** ‖ ΒΑϹΑΝΖΕΙ **A**

aliqua parte, cum subriperet, inflexit. hos aiebat Severus Cassius, qui hoc facerent, similes sibi videri furibus alienis poculis ansas mutantibus. multi sunt, qui detracto verbo aut mutato aut adiecto putent se alienas sententias lucri fecisse. Triarius autem sic vertit: corrupisti duo maxima Promethei munera, ignem et
21 hominem. sed et Graeci illam subrupuerunt: Eᴠᴄᴛᴇᴍᴏɴ, qui dixit: Προμηθεῦ, ἐπὶ σέ τις πῦρ καὶ ἄνθρωπον; sanius quam Glycon, ΑΔΑΙΟΣ· Προμηθεῦ, σέ τις γράφων ἄνθρωπον ἀφανίζει, Dᴀᴍᴀs corruptissime: δικαίως, Προμηθεῦ· διὰ τί γὰρ πῦρ ἔκλεπτες ἀνθρώπῳ; ΚΡΑΤΩΝ furiosissime, qui dixit: Προμηθεῦ, νῦν ἔδει σε πῦρ κλέψαι. hic est Craton, venustissimus homo et professus Asianus, qui bellum cum omnibus Atticis gerebat. cum donaret illi Caesar talentum, in quo viginti quattuor sestertia sunt Atheniensium more: ἢ πρόσθες, φησίν, ἢ ἄφελ', ἵνα μὴ 'Αττικὸν ᾖ. hic *et* Caesari, quod illum numquam nisi mense Decembri audiret, dixit: ὡς βαύνῳ μοι χρῇ; et *cum* commendaretur a Caesare Passieno nec curaret, interroganti, quare non conplecteretur tanti viri gratiam: ἡλίου καίοντος λύχνον

AVD 1 inflexit *corr. ex* infelix **A** ‖ scausius **AV** ‖ 3 ⟨est⟩ multi **Vτ** ‖ detractio **V** ‖ 4 putent] *Bs;* putet **A** putant **VD** ‖ 5 corrupisti] *Gr;* corruptis **A**¹**V** corrupisse **A**²**Dτ** ‖ duo maxima] **τ**; duobus maxime **A**¹**V** duo maxime **A**²**D** ‖ 6 et Graeci] *He;* egregi **A** egregie (-giae **V**) **VD**, e Graecis *Schg* ‖ subripuerunt eutemon **D** ‖ 7 ΠΡΩΜΗΘΕΥ **V** ‖ ΕΝΙ **A** ‖ ΝΥΡ ΚΑΙ **A** ‖ ΑΝΘΡΩΝΤΟΝ **A** ΑΝΘΡΩΠΤΟΝ **V** ‖ *fort.* ⟨non⟩ sanius *Gz* ‖ clycon **AV** ‖ 'Αδαῖος] *Kss;* ΜΑΙΟCΙ **AV**, 'Αδδαῖος *Bs* ‖ 8 ΠΡΩΜΗΘΕΥ **V** ‖ σέ] *Schg;* ΜΕ **AV** ‖ ΤΡΑΦΩΝ **A** ΓΡΑΦΑΝ **V** ‖ ΑΝΘΡΩΝΟΝ **A** ‖ ἀφανίζει] **τ**; ΑΦΑΝΖΕΙ **AV** ‖ damnas **AV**, Damas ⟨idem addens⟩ *Gz* ‖ corruptissimae **V** ‖ ΛΙΚΑΙΩC **A** ‖ 9 *verba* Προμηθεῦ . . . dixit *(v. 10) om.* **V** ‖ ΝΡΟΜΕΘΕΥ ΑΙΑ ΤΙ ΤΑΡ ΝΥΡ ΕΚΛΕΝΤΕC ΑΝΕΤΡΟΩΟ **A** ‖ Κράτων] *Bs;* ΚΡΑCΟΝ **A** ‖ 10 Προμηθεῦ] *Bs;* ΝΡΟΜΝΟΕΥ **A** Υ **V** ‖ ΝΥΡ ΚΛΕΨΑΙ **A** ‖ 11 homo et] *Bs;* homo et ⟨pro homo et⟩ **AVD** ‖ Asianus] *Bs;* asinius **AVD** ‖ 12 donaret] **Dτ**; donare **AV** ‖ 13 *cf. Plat. Cratyl. p. 431*ᵃ ‖ n **A**, *fort.* *ἤ ⟨τι⟩ ‖ ΤΡΟCΘΕC (Τ *corr. ex* Ο) **A** ΑΡΟCΘΕC **V** ‖ φησί, τι *Gz* ‖ 14 ΙΝ ΑΦΕΑ (ἄφελε *vg*) ΤΝΑ **A** Η ΑΦΕΛ ΑΝΙΚΟΝ **A** ΑΠΙΚΟΝ **V** ‖ et *add. Schg* ‖ quo **AV** ‖ 15 nisi] misi **V** ‖ lece. audiret] **Dτ**; audire **AV** ‖ *ὡς] *Gz;* ΜC **AV**, μὴ *Bs* ‖ βαύνῳ . .] *Bs;* ΧΡΗ ‖ μὴ . . . χρῷ *anon. in Gersd. repet. 1858, II 267* ‖ cum 16 Passieno] **D**²**τ**; posseno **A** passeno **VD**¹ uel passienus **D**² ‖ cur r *del.)* **V** ‖ 17 ΝΑΙ(ΠΑΙ **V**)ΟΝΤΟC **AV**

οὐχ ἅπτω. saepe solebat apud Caesarem cum Timagene confligere, 22
homine acidae linguae et qui nimis liber erat: puto, quia diu non
fuerat. ex captivo cocus, ex coco lecticarius, ex lecticario usque
in amicitiam Caesaris enixus, usque eo utramque fortunam con-
tempsit, et in qua erat et in qua fuerat, ut, cum illi multis de
causis iratus Caesar interdixisset domo, combureret historias
rerum ab illo gestarum, quasi et ipse illi ingenio suo interdice-
ret: disertus homo || et dicax, a quo multa inprobe, sed venuste
dicta. ne modum excedam excurrendo, ad Parrhasium revertor.
Nicetes dixit: εἰ πυρὶ ⟨καὶ⟩ σιδήρῳ ζωγραφοῦνται, τίνι τυραννοῦνται; 23
Hispo Romanivs dixit: ignis, ferrum, tormenta: pictoris ista an
Philippi officina est? Sparsi sententia in descriptione picturae
habet aliquid corrupti: 'et, ubicumque sanguine opus est, humano
utitur'; dixit enim quod fieri non potest. illum locum omnes
temptaverunt: quid, si volueris bellum pingere? quid, si incen-
dium? quid, si parricidium? e Graecis Dorion furiose dixit: τίς
Οἰδίπους ἔσται, τίς Ἀτρεύς; οὐ γράψεις γάρ, ἂν μὴ μύθους ἴδῃς ζῶντας.
sed nihil est, quod minus ferri possit, quam quod a Metrodoro 24

AVD 1 ΟΥΚ an(απ **V**)τω **AV** || Timagene] *Rom;* timaginem (*post.* m *del.* **A**²) **A** imaginē (-ne **D**) **VD** || 2 hominē **AVD** || acidae] *Herv;* acidate **A** eacide **VD** || minis **A** || 3 *prim.* ex] et **A** || *verba* lecticarius ex *om.* **A** || 4 inam⟨inam⟩iciciam **A** in amititiam **V**, in ⟨intimam⟩ amicitiam *Kss; cf.* **ann. phil. 1873, 540* || enixus] *Thomas;* felix **AVD** || usque ⟨in⟩ eo **AVD** || utram **AV** || 5 in querat **A** || fuerit **A** || muleis de clausis **A** || 6 historiās **V** || 7 ipsi **D** || 8 dicax] **Dτ**; dixit **AV** || uenusiste **A** uenusta **V** || 9 excurrendo] *Schg;* excurro et **AVD** || parnasium (-am **A**) **AV** || 10 dicet **AV** || πυρὶ] *Bs;* ΠΥΝL **AV** || καὶ *add. Thomas* || σιδήρῳ] *Bs;* CIΑΙΡΡω **A** CIΛΙΓΡω **V** || ΖωΓΡΑΦΟΝΤΑΙ ΤΙΝ **A** ΖωΓΡΑΦΟΝΓΑ ΠΙΝ **V** (τίνι *scr. Thomas*), *fort.* ζωγραφοῦνταί τιν⟨ες ἤ⟩ *Gz* || 11 romanus **VD** || pictoris] **Aτ**; picturi **V** pictori **D** || isto **A** isti **V** || an] a **D** || 12 philippo **AVD** || oficina **V** || sententia] **Dτ**; sententiam **AV** || 14 omnes] **Dτ**; mne **AV**

CD 15 *post* temptaverunt *rursus incipit* **B** || 16 si *om.* **AB** || e Graecis] *Ml;* a greco **C** a graecis **D** *(vg)* || 17 ΟΙΑΙΝΟΥC **A** ΟΙΛΙΗΟΥC **BV** || ἔσται] *Hertz;* ΕCΤΛΑΙ **AV** ΕΤΤΛΛΙ **B**, ἔσται ⟨σοι⟩ *Bs* || ΛΤΡΕΥC **AV** || γράψεις] *Gz;* ΓΡΑΦΕΙC **AV** || γάρ, ἂν] *Bs;* ΙΑΝΡ ΑΝ **C**; *cf. Hertz ann. phil. 1867, 319* || ΜΥCΟΥC **A** ΛΛΥΘΟΥC **BV** || ἴδῃς] ΗC **C** || ζῶντας] *Bs;* ΖΜΝΙΛC **C** || 18 nihil est] nihilem **B** || quam *om.* **C**

dictum est: μή μοι Τρῳάδας μηδὲ Νιόβην. ἐπίθες τὸ πῦρ· οὔπω μοι τὸν Προμηθέα ἀπέδωκεν. Triarivs dixit: nondum dignum irato Iove gemuisti. Haterivs dixit sanius: nondum vultus ad fabulam convenit. et illud: Parrhasi, ut omnia fiant ad exemplum, vivat qui tortus est. sed si vultis audire supra quod non possit procedere insania, Licinivs Nepos ait: si vultis digne punire Parrhasium, ipse se pingat.
25 non minus stulte Aemilianvs quidam Graecus rhetor, quod genus stultorum amabilissimum est, ex arido fatuus dixit: ἀποκτείνατε Παρράσιον, ‖ μὴ θελήσας γράφειν ἐξ ὑμῶν ἀρχέτυπον εὕρῃ. ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ dixit: διὰ σέ, Παρράσιε, δεῖ τοὺς ἐκπορευομένους τοῦ ναοῦ ἀφαγνίσασθαι. Otho pater, cum pro Parrhasio diceret, in hoc colore derisus est: quia conciderat, inquit, per proditores Olynthos, volui pingere iratum proditori suo Iovem. Gargonivs multo stultius, quare Promethei Parrhasius supplicium pinxisset: ego, inquit, ardente Olyntho non odissem ignium auctorem?
26 Latronis illa celebris sententia est, quam Sparsvs quoque subtractis quibusdam verbis dixit in descriptione tormentorum: 'Parrhasi, morior'; 'sic tene'. hanc sententiam aiunt et Dioclen Cary-

CD 1 μη μοπρω(-ρα **V**)ααac (αvac **A** ααac, α *corr. ex* d, **V**) μηλe **C** | eτιιιeec **A** enιιeec **B** eπιιeec **V**; *ante* ἐπίθες *lacunam statuendam esse susp. Gz* ‖ πῦρ] ιιyρ **B** ‖ οὔπω μοι τὸν] *Bs;* οyιρω (yιρω **A**) μοπον (-ηον **A**) **C** ‖ 2 προμηeeα **AV** | ἀπέδωκεν] *Bs;* ιιcαoτκeν (*ante* o *1 littera eras. in* **V**) **C** ‖ dignū *corr. ex* dixū **B** ‖ 3 gemusti **D**[1] ‖ aterius (c *sup.* a *superscr.*) **D** ‖ sanus **D**[1] sanior **D**[2] ‖ 4 illud: Parrhasi] **τ**; illum pharr(parr **V** parrh **D**)asii **O** ‖ 5 audite **O** *(Bs, Kss)* ‖ 6 *verba* Nepos . . . Graecus *(v. 7) om.* **B** ‖ nepus **AV** ‖ 7 grecos **V** ‖ 8 arido] *Gr;* arida **O** ‖ 9 αιο(απο **A**)κτeινατe **AB** ‖ eeαη(-αμ **B**)cac **C** ‖ γραφeιν **A** ‖ ξy(zy **A**)μων **C** | αρχeτyηoν **A** ‖ 10 eyρν **AB** eιρν **V** ‖ παycαιac **C** ‖ αια **AB** ‖ ιταρραcιe **A** παρραιcιe **B** ‖ δεῖ τοὺς . . .] *Bs*; αeπ(-η **A** -π *corr. ex* -ρ **B**)oyc eκπ(-η **A**)oρeyo-μe(-μē **A**[2])oye (-e **V**) ωy ναoy αφαγ(-αc **A**)νιcαceν **C** ‖ 11 oto **C** ‖ pro *om.* **C** | pharra(-rri **V**)sio **C** ‖ in *om.* **D** ‖ 12 conciderat] *Bs;* conciderant **O** ‖ inqu[illegible] 13 Olynthos] *Bs (cf. p. 221, 13);* olintios **A** olythios **B** olyntios **VD**[1] [illegible]n-thii **D**[2] ‖ uolicui **B** ‖ pinge **V** ‖ Iovem] uocem **A** ‖ garganius **A** gargius [illegible] 14 spinxisset **A** ‖ 16 caelebris **AV** ‖ subtractis] *fort.* mutatis *Gz* ‖ 17 tor[illegible]-torum] *Dalechamp;* mortuorum **O** ‖ Parrhasi] **Dτ**; pharraso (-sio, i *del.*, [illegible] 18 emorior **Dτ** ‖ diochen **V** ‖ caristium **A**

STIVM dixisse non eodem modo: ἄπιστος ἡ ὑπεροψία · πρὸς τὸ ἀρέσκον εἶδος ἐβόα · μένε. SPYRIDION honeste *dixisse* Romanos fecit; multo 27 enim vehementius insanit quam nostri phrenetici. voluit videri volturios ad tabulam Parrhasi advolare, fabula eleganti ad turpem sententiam perductus. traditur enim Zeuxin, ut puto, pinxisse puerum uvam tenentem, et, cum tanta esset similitudo uvae, ut etiam *aves advolare* faceret operi, quendam ex spectatoribus dixisse aves male existimare de tabula; non fuisse enim advolaturas, si puer similis esset. Zeuxin aiunt oblevisse uvam et servasse id, quod melius ‖ erat in tabula, non quod similius. Spyridion aeque 28 familiariter in templum volturios subire putavit quam passeres aut columbas; dixerat enim: σαρκοφάγα σοῦ γ' ἡ γραφὴ ἠπάτα ζῷα. sed nolo Romanos in ulla re vinci; restituet aciem MVRREDIVS, qui dixit: pinge Triptolemum, qui iunctis draconibus sulcavit auras. inter illos, qui de Prometheo corrupte aliquid dixerunt, et APATVRIVS locum sibi vindicat; dixit enim: ὤφελε τὸ πῦρ εἰς θεοὺς πάλιν κλαπῆναι.

CD 1 ΑΠΙCΤΟC **A** ‖ ΚΠ(ΚΠ **A**)ΕΡΟΨΙΑ **C**, *fort.* ὑπερθυμία *Gz* ‖ ΠΡΟC **A** ‖ ΑΡΕΤΚΟΝ **BV** ‖ 2 ΕΒΟΑ **A** ‖ Spyridion] *Fb;* hispe(-po **D**)ridion **O** ‖ dixisse *add. Bs* ‖ romanus **VD** ‖ honestos Romanos *Schg* ‖ 3 insaniit *Kss, Ml* ‖ phrenetici] *Bs;* plenitici **A** phenitici **B** phanitici **V** phanatici **D**, fanatici *vg* ‖ 4 uoltorios **AB** ‖ fabula] **Dτ**; tabula **C** ‖ 5 purductus **A** ‖ enin ΖΕΥ(ΖΕΙ **BV**)xin **C** zeuxin **D**^{1} zeusin **D**^{2} zeusim **τ**; *cf. Plin. 35, 66* ‖ pinxissem **B** ‖ 6 tantam (-tum **A**) essem **AB** ‖ 7 aves advolare faceret] *Bs;* facere **C** faceret **D**^{1} ⟨admirationem⟩ faceret **D**^{2}**τ**, ⟨aves advo⟩larent *vg, fort.* ⟨passeres⟩ falleret *R. Heinrich, fort.* ⟨passeres advolare⟩ faceret *Gz* ‖ , operis *R. Heinrich* ‖ spectatoribus] *Gruter;* ceptoribus **O** praeceptoribus **D**^{2}**τ**, pictoribus *Schg,* emptoribus *Bs* ‖ 8 abes **AV** habes **BDτ** ‖ malae **AB** ‖ aestimare **D** ‖ si puer] *Titius;* uel **C** nisi **D** ⟨aues⟩ nisi **τ**, ⟨si⟩ ille *Kss* ‖ 9 deyxin **C** zeusin **D**^{2} zeusim **τ** ‖ seruasse *corr. ex* seruaret **V** ‖ id] illud **D** ‖ 10 sypiridio (sypradio **D**) neque **O**; *cf. v. 2* ‖ 11 familiarius **D**^{2} ‖ uultorios (-ius **V**) **C** uoltorios **D** ‖ putabit **AB** ‖ passares **AB** ‖ 12 dixerat] **D**^{2} *(Bs);* dixerit **O** ‖ CΑΡΚΟΦΑΓΑ **AB** ‖ ἠπάτα] *Gz;* ΠΑ(ΠΑ **A**)ΓΑ **C**, ἀπατᾷ *Thomas,* παρορμᾷ *Buschmann,* πλανᾷ *Linde* ‖ ΖΩΑ **C** ‖ 13 nulla **D**^{1} ‖ 14 treptolemum **V** ‖ 16 indicat **AB** ‖ ὤφελε] *Bs;* ΩΤΟΥΤΟ **A** ΩΤΟΥ **B** ΟΤΟΥΤΟ **V**, *fort.* *ἐβουλό⟨μην ἄν⟩, *fort.* ὢ τοῦ . . . *C. Schenkl* ‖ ΠΥΡ **A** ‖ 17 πάλιν] *Bs;* ΙΤΑΡΙ **A** ΠΑΡΙ **BV** ‖ ΚΛΟΠΗΝΑΙ **A** ΚΛΟΠΗΝΑΙ (-ΟΠΗΑΙ **V**) **BV**

VI.

Fur contione prohibeatur.

Quidam, cum divitem proditionis postulasset, noctu parietem eius perfodit et scrinium, in quo erant missae ab hostibus epistulae, sustulit. damnatus est dives. accusator contionari cum vellet, a magistratu prohibitus agit iniuriarum.

1 Porci Latronis. Id solum sustuli, quod fur reliquisset. nihil tam valde fur timui, quam ne dominus res suas non agnosceret. fac mihi invidiam, prode furtum meum, age magistratui tamen isti gratias, quod, cum ad illum furtum meum detulissem, furem summoveri non iussit. ruentem civitatis statum unius parietis ruina reposui. Moschi. Sollicitus erat, ne quod perdiderat quaereretur. indicium profiteor: multos furti conscios habeo. ad illum tuli, illi ostendi. hoc furtum non solus habeo. fur||tum est, quod timet dominus agnoscere? potui non esse pauper, habui, quod magno venderem: teneo ecce epistulas, in quibus manifesta proditionis argumenta sunt, in quibus hostium consilia. te interrogo: si furtum est, repono. Mvsae. Furtum vocas, quod qui perdiderat negabat suum? furtum feci, sed hostibus. Clodi Tvrrini.

CD 2 *cf.* **E** || fur] fuit **B** || contine **AB** || 4 perfodit] **E** *(cf. p. 505, 7)*; offodit **AB** effodit **VD**, *fort.* suffodit *Gz* || crinium **A** || erant] **A**[2]**Dτ**; erat **C** || 5 siostulit **V** || 8 id] illud **D**[2] || sustuli] **E**; sustulit **O** || fur *om.* **O** *add.* **Eτ** || nihl **A** || 9 ualde *om.* **D** || 10 prode] *Bs (cf. p. 254, 14)*; pro **AB** prodidi **VDτ**, *fort.* *profer *Ml; cf. p. 507, 12* || age magistratui] **τ** *(Bs)*; ago magis (-istratui **D**) **O** || tamen *om.* **D** || 11 quod *om.* **D** || furem summoveri] *Herv;* puerum uum moueri **O** || 12 stantum **AB** || 13 reposui] *cf.* **E** || Moschi] *Baumm;* osci **O** || quereretur **B** || 14 at illud **D** || 15 *tuli, illi ostendi] *Ml, Thomas;* is tendi **C** tuto (tuti **τ**) illi ostendi **Dτ**, ⟨de⟩tuli, illi ostendi *Gz* || ad i m aliis tetendi; *Novák* || actutum huic illi ostendi hoc furtum; non *R.* non *om.* **B** || 16 dominos **V** || agnoscerae **B** cognoscere **D** || 18 c consilio **A** consiliare (re *del.*) **V** || 20 fecisset **C** fecisse (-sset turrani **C**

Furtum vocas, quod qui perdiderat supplicium tulit, qui subri-
puerat praemium? utri permisisses loqui, si eodem tempore *et*
fur venisset et dominus? potui rem publicam magno vendere vel
proditori. Arelli Fvsci patris. Mille navium duces furto Troiam 2
cepistis. si bene furto evertuntur urbes, quanto melius servantur!
si non indicavero, cuius sit, nemo agnoscet. Vibi Rvfi. Cuius
ego, si potuissem, non parietem tantum, pectus ipsum perfodissem.
nondum totum consummavi officium: non est tam angusta res
publica, ut ab uno opprimi possit. Cesti Pii. Nolite a me omnia
exigere, quae scio; multa sunt, quaedam et in contione dicenda.
hoc furtum liberos vestros docete. rogo vos, iudices, per furtum
meum: quotiens furtum meum protuli, tacet dominus. ego fur?
ecce altera iniuria. non tu, inquit, perfodisti domum? tace, ego
novi ista melius. narrare soleo, non nego rem pretio . . . ||

CD 1 furtui **A** furtur **B** || subriperat **C** || 2 utri] uter D^1; *cf.* **E** || per-mississes **B** permisisset **VD** || et fur venisset] **E**; peruenisset **C** fur uenisset **D** || 3 r̄p̄ **C** || 4 patris] p. **C** || duces] **E**; deces **AB** decius **V** graeci D^1 ⟨domini⟩ graeci D^2 || 5 coepistis **C** || uertuntur **A** || 6 agnoscet] *Schg (cf. p. 483, 4);* cognoscet **O** || uiui **C** || 8 offitium **V** || tam] tantum **O** || r̄p̄ **C** || 9 certi **B** || 10 xxigere **A** || quaestio **B** || contentione **AB** || 11 uostros **A** || furtum] tum **AB** || 12 tacuit *Schg* || 14 novi] **Dτ**; non **C**, *del. Otto* || istam alius **A** || narraro **B** || negarem **A** || pretio] **D** *(Bs);* presio **C** || negare quae scio *vg* || *fort.* ego enim ista melius narrabo . ⟨narrare⟩ soleo, non negarem pretio . *Bs* || . . .] *cf.* **E**

⟨EXCERPTA⟩

⟨CONTROVERSIARVM⟩

⟨LIBRI DECIMI.⟩

I.

LVGENS DIVITEM SEQVENS FILIVS PAVPERIS.

Iniuriarum sit actio.

Quidam, cum haberet filium et divitem inimicum, occisus inspoliatus inventus est. adulescens sordidatus sequi divitem coepit; dives eduxit in ius eum et postulavit, ut, si quid suspicaretur, argueret. adulescens ait: 'accusabo, cum potero'. dives petens honores repulsus est; accusat iniuriarum pauperis filium. contradicit.

Gratias *ago* diviti, quod quos odit iam reos facere contentus est. 'non ambulabis' inquit 'eadem via, non calcabis vestigia mea, non offeres delicatis oculis sordidam vestem, non flebis invito me, non tacebis': perieramus, si hic magistratus esset. quod sordidatus fui, luctus est; quod flevi, pietatis; quod non accusavi,

MPδ **δ** = *codex Vrbinas (bibl. Vat.) 340 saec. XV. librum contulit B. Kübler* ‖ 6 *verba* iniuriarum sit actio *om.* **P** ‖ 7 haberet[illegible] (t *corr. ex* c *et in fine* on *eras.*) **M** ‖ imicum *rad. corr. ex* amicum **M**[1] *corr.* **M**[2] ‖ 8 exspoliatus **M**[3] expoliatus **Pδ** et spoliatus **ν** ‖ est *om.* **M**[1] *add.* **M**[2] ‖ a ... ens (*sup.* o *erasum est* u, *quod scripserat* **M**[2]) **M** ‖ 9 diuos **P** ‖ uis **M**[1] c ... **M**[3] 10 *fort.* *ut ⟨se⟩; *cf. p. 457, 2* ‖ adolescens (*sup.* o *erasum est* u) **M** ... repulsus] inpulsus (l *corr. ex* s) **P** ‖ 12 accussat **M** ‖ pauperes **M**[1] c ... **M**[3] CD **M** contradicitur **Pδ** ‖ 13 *ago *add. Kss; cf. p. 457, 6* ‖ contem... **P** 16 pereamus **δ**

timoris; quod repulsus est, vestrum est. honores patre meo vivo numquam petivit. vitium me meum sequitur: taceo. utinam hoc vitium habuisset et pater! quando vobis non sordi||dati sumus? 'accusa' inquit. pauper divitem? ambulare mihi arbitrio meo non licet. 'accusa', inquit 'reum perage, perora'. quis accusare sic loquentem potest? 'cur' inquit 'me sequeris?' aliud ergo pauperes iter, aliud divites habent? quisquis percussor fuit, quasi dives spolia contempsit. mortuo patre meo — metuo enim, ne quis se laedi putet, si dixero occisum. 'sordidatus *es*' inquit; 'fles'. quid aliud facere possum occisi pauperis filius? quid accusanti fecisset qui persequitur tacentem? 'quare' inquit 'sequeris me?' ut aliquando mei miserearis, ut desinas adflictam domum persequi. eum accusatorem habeo, qui se reum non esse miratur. 'cur non agis?' quia adeo non metuis, ut cogas. sordidatus sum. quod reo licet, lugenti non licet? an ne lugebo quidem quem vindicare non possum? non erat in illo praeda, quam grassator adpeteret; erat summa virtus, contumax adversus fastidium divitiarum innocentia: haec ab inimico petita sunt spolia. quis caedem machinatus est? scire non possum: quod dissimulari non potest, scio, quis optaverit. et tu dives inimicus es et ille inspoliatus inventus est: non est, cur accusem, sed est, cur suspicer.

Pars altera. Vt scias te invidiam mihi facere, cum dixissem: 'accusa me', non negasti, sed respondisti: 'accusabo, cum potero'.

MPδ 1 pate **M**[1] *corr.* **M**[2] ⟨a⟩ patre **M**[3]**Pδ** || vivo] *βν*; *om.* **MPδ** || 2 petiit **P** || me *om.* **Pβδν** || sequetur **M**[1] sequatur **M**[2]*δν* || 3 et *om.* **P** || 4 accusa] *βν*; accusat **MPδ** || 5 raem (r *in ras. scr.* **M**[2]) **M** rem **Pδν** *om.* *β*; *cf. p. 458, 2* || 7 percursor *δ* || 8 metuo] *αβ*; meaio (i *in ras. scr.* **M**[3]) **Mδ** me alio **P** || qus **M**[1] *corr.* **M**[3] || sae **M** || 9 es *om.* **O**; *cf. p. 458, 20* || 10 occisum **M**[1] *corr.* **M**[3] || accusanti] *αβν*; accusatus (us *in ras. scr.* **M**[3]) **M** accusati **Pδ** || fecissent *δ* || 12 persequi *corr. ex* perseq; **M** || 14 cogas *corr. ex* cogat **P** || 15 reo] *αβν*; reo░ (r *eras.*) **M** recē **Pδ** || ingenti *δ* || ne] nō **P** || 16 in illo] inllo **P** || prae **M**[1] *corr.* **M**[2] patre **P** pre *δ* || quem **Pδ** || grassator] *β*; crassator **MPν** crassatur *δ* || adpotest **P** adpoteret *δ* || 18 caedem] credere **P** || 19 disimulari **M** || 20 optaverit] *αβδν*; obtauerit **MP** || 23 respondistis **M**[1] *corr.* **M**[3]

II.

FORTIS NON CEDENS FORTI PATRI.

Viro forti praemium. si plures erunt, iudicio contendant.

Pater et filius fortiter fecerunt. petit || pater a filio, ut sibi cederet; ille noluit. iudicio contenderunt; vicit patrem. petit praemio statuas patri. abdicatur.

Quem optem nescio iudicii huius eventum, cum crimen meum sit vicisse. patriae iudicium habeo, patris perdidi. patrem in acie vidi, pugnavi cum exemplo. iudicium vocat, quo pater et filius spolia contulimus? vici non filius patrem, sed iuvenis senem. ego vici, sed omnes gratulati sunt patri. cogitavi Horatium Etruscas acies corpore suo submoventem; cogitavi Decium, qui nec ipse patri cessit. pugnabam non tantum inperatori sed etiam patri. avidus sum gloriae: hoc si vitium est, paternum est. pudeat *te*, pater, si te vicit filius abdicandus. ego praemium habeo, tu et praemium et virum fortem. virtutes nostrae silentio praeterissent: inlustratae sunt, dum conferuntur. iudicaverunt non quod erat, sed quod te malle credebant. honor ad utrumque pervenit: alter praemium habet, alter accepit.

Pars altera. Nolo habitare cum adversario meo: non capit idem contubernium victum et virum fortem. 'statuas' inquit 'tibi posui': immo, ne possem umquam victum me oblivisci, ignominiam meam in aes incidisti.

MPδ 2 *verba* fortis non cedens forti patri *post* praemium *(v. 3) leguntur in* δ || 3 *fort.* *⟨sit.⟩ si; *cf. Pincianus ad h. l.* || erant **P** erat δ || contendant *corr. ex* cedant δ || 4 petiit **M**[3] *(Bs)* || 5 crederet δ || 6 *fort.* ⟨pro⟩ praemio *Ml; cf. p. 365, 15* || patris **M**[3]δ || abdicatus (?) **M**[1] *corr.* **M**[3] || 7 optem *(sup.* p *aliquid eras.)* **M** || 8 sit *rad. corr. vid. esse ex* fit *in* **M** || 9 aciae [illegible] *verba* iudicium uocat *om.* **P** || 10 *verba* non . . . ego vici *(v. 11) om.* **P** [illegible] is *corr. ex* iuuenes **M** || 11 oratium **MP**βν || 12 ettruscas **P** || 15 *priu*[illegible] *cf. p. 468, 11* || uincit **P** || 16 tu et] tuum et **P** tiui δ || vestrae *Seneca;* [illegible] 7 19 accepit (e *corr. ex* i) **P**; *cf. p. 471, 1* || 20 *verba* cum adversario *om* [illegible] n-tubernium *corr. ex* cumtubernium **M** conturbernium **P** || 22 um[illegible] **P**

III.

DEMENS QVOD MORI COEGERIT FILIAM.

Dementiae sit actio.

Bello civili quaedam virum secuta est, cum in diversa parte haberet patrem et fratrem. victis partibus suis et occiso marito venit ad patrem, a quo non recepta ait patri: quemadmodum vis tibi satis faciam? ille re-‖spondit: morere. suspendit se ante ianuam eius: accusatur pater a filio dementiae. contradicit.

Sic sibi satis fieri ne victor quidem voluit. nullum fuit in proscriptione mulieris caput. inquinasti filiae sanguine penates. quamquam quid loquor penates, tamquam in domo perierit? adlatum ad se Caesar Pompei caput flevit et hoc ille propter filiam flevit. 'quemadmodum vis satis tibi faciam?' hoc ipso satis fecisse debuerat puella adeo et in maritum et in patrem pia, ut alterum usque in mortem secuta sit, alteri etiam morte satis fecerit. periculose offendo patrem, qui nescit ignoscere. 'morere'. quid aliud meruerat, si satis facere noluisset? defendisti Ligarium, Cicero. quam leve iudicasti crimen, de quo confessus es! ante ipsum domus limen extincta est, ne dubitari posset, marito perisset an patri. 'meruerat' inquit. accusas etiamnunc? et certe iam tibi satis factum est. secutus est gener diversas partes, uxor suas. optima civilis belli defensio oblivio est. 'morere' inquit. etiam

MPδ 3 cementie **P** ‖ 5 parce M^1 *corr.* M^3 ‖ fratrem] matrem **P** ‖ 7 quē āmodum M^1 quē ādmodum M^3 ‖ 8 ante] autem **P** ‖ 9 a] pa **P** ‖ c̅d̅ M^1 *corr.* M^3 ‖ 10 sic] βν; sic *scr. et deinde del.* **M** si **Pδ** ‖ sibi] β; sibi (ti *superscr. sup.* ib) M^1 si tibi *distinxit* M^3 tibi **Pδν** ‖ nec M^3**Pδ** ‖ fuit *om.* **P** ‖ 11 caput mulieris **Pδ** ‖ *post* caput *4 litterae* (suae?) *eras. in* **M** ‖ quemquam **P** ‖ 12 paer[illegible]s **M** ‖ perierint M^3**Pβδ** ‖ 13 *verba* et . . . flevit *om.* **P** ‖ 14 quemamr[illegible]um M^1 *corr.* M^3 ‖ tibi satis **Pδ** ‖ faciam tibi βν ‖ 16 mortem (r *in* r[illegible]. *scr.* M^2) **M** matrem **Pδ** ‖ sit secuta **P** ‖ 17 offendit M^3**Pν** ostendit δ ‖ aliud c[illegible]. *ex* aliquid **P** ‖ 18 defendisti *om.* **P** ‖ ligarum **P** ‖ 20 extincta] αδν; e[illegible]nta **MPβ** ‖ *sup.* ne *aliquid erasum est in* **M** ‖ posses **Pδ** ‖ 21 meruerat c[illegible]. *ex* meruerit **M** ‖ et] *cf. p. 475, 15* ‖ 23 etiam ⟨in⟩ quibus **P**

quibus animadvertere in damnatos necesse est, non dicunt 'occide', non 'morere', sed 'age lege': crudelitatem imperii verbo mitiore subducunt.

Pars altera. Mores tuos patri debes adprobare, non patris regere. multa debes dementiae signa colligere; non potes patrem propter verba damnare. animadvertit Manlius in filium et in victorem quidem, animadvertit Brutus in liberos non factos hostes, sed futuros: vide, an sub his exemplis liceat patri fortius tantum loqui. contumaciter rogavit et quemadmodum periit; nihil agnovi filiae, nihil victae. non misit ad patrem fratrem. an etiamnunc || irascitur fratri? cur me solum rogat, cum duobus satis facere debeat? 'victor' inquit 'cito exoratus est': facilius est ignoscere bello quam parricidio. etiam morte patri quaesivit invidiam. perisse propter patrem dicitur mulier, quae unum habuit, propter quem mori posset?

IIII.

MENDICI DEBILITATI.

Rei publicae laesae sit actio.

Quidam expositos educebat et debilitatos mendicare cogebat, ut sibi mercedem referrent. accusatur laesae rei publicae.

Factum est, ne liberos patres aut agnoscant aut recipiant. vectigalis isti crudelitas *fuit* eo magis, quod omnes praeter istum

MPδ 2 age lege] **ν**; age legem **Mβ** ad (a **δ**) legem **Pδ** || uerba **Pδ** 3 mitiore] *αβν;* micores **M**[1] miciores **M**[3] mitiores **P** mitiora **δ** || 5 regem **P** 6 manlius] **β**; mallius **MPδν** || *post.* in *om.* **P** || 8 facturos **Pδ** || 9 agnouit (t *del.*) **P** || 10 misit] melius est . sit (*superscr.* i *sup.* me) **M**[1] *corr* et nunc **β**, etiam huic *Bs; cf. p. 478, 18* || 13 quaesivit] que sunt **δ** || 14 quae **δ** || 17 mendici (n *scr.* **M**[3]) **M** || 19 educebat] **α**; seducebat **M** ducebat **M**[2] educabat **ν** *(Kss); cf. p. 480, 3* || 20 mercedent (?) **M**[1] *co* 22 ignoscant **P** || 23 ista **δν** || crudelitas *corr. ex* cradelitas **M** || fui *cf. p. 480, 8* || omnis **Mδ**

misericordes sumus. effectum est, ut nihil esset miserius expositis quam tolli, parentibus quam agnoscere. alterius comminutas scapulas in deforme tuber extundit. produc familiam tuam. volo nosse illam humanarum calamitatum officinam. sua cuique calamitas tamquam ars adsignatur. intuemini illi erutos oculos, illi fractos pedes. quid exhorrescitis? sic iste miseretur. novum monstrum: integer alitur, debiles alunt. 'perissent' inquit. ita non infelicius supersunt? 'perissent' inquit. interroga patres, utrum maluerint. quanti ex his viri fortes, quanti tyrannicidae, quanti futuri sacerdotes? nec incredibilia loquor; ex hac fortuna origo Romanae gentis apparuit. plus acceptum crudelitati quam expensum misericordiae refert. expositos aluerunt etiam ferae, satis futurae mites, si praeterissent. quorum cum ubique audi||antur preces, in sua tantum causa cessant. abscissa est illi lingua, et est rogandi genus rogare non posse. miseremini omnium, iudices, quorum singulorum misereri soletis. istis nos vindictam negaturos putas, quibus ne id quidem negavimus, quod tibi daturi erant? res indignissima: cum tam crudelis sit, misericordia publica vivit. exsurgite, miseri, et hodie primum vobis rogate. 'tibi' inquit 'cotidiana captura non constat; apparet te nondum satis miserum videri'. occurrunt nuptiis dira omina, sacris publicis auspicia feralia et diebus in hilaritatem dicatis semianimes isti greges oberrant. alunt istum qui se alere non possunt. non est, qui rogare nesciat; solet etiam docere. non habes tot membra, quot debes. ergo tu, cum de miseri-

MPδ 2 tolli ⟨░arenti⟩ parentibus (p *eras.*) **M**, *prius* arenti *del.* **M**[3] || 4 humarum **M**[1] *corr.* **M**[3] || 5 erūptos **P** || ░░fractos *(vel* ef *vel* & *eras.)* **M** || 6 exor░re░scitis *(utroque loco* s *eras.)* **M** exorrescitis **P** horrescis *β* || integit (?) **P**[1] || 7 *verba* ita non ... inquit *(v. 8) om.* **δ** || 8 inquit ⟨ita non infelicius supersunt⟩ **P**; *cf. v.* 7 || quamti **P** || 9 *utroque loco* quamti **P** || 10 origo] *αβν*; *om.* **MPδ** || gentis -n. **Pδ** || 12 satis *om.* **δ** || 14 cassant **P** || abscissa] *Frob;* abscisa **O** || et *del. Bs;* *f. p. 482, 20* || 15 misereri] miserere **M**[1] *corr.* **M**[3] || 16 isti **P** || quib; *corr. ex* uip; **M** || nec **Pδ** || 17 ubi **δ** || 18 crudeliter **P** || 19 codiana **δ** || captura] natura **P** || 0 nondum] mundum **P** || 21 sacris] *β (cf. p. 484, 1);* fatis **M** satis **Pδ** facis *ν* || uspitia **P** || feralia auspicia **δ** || hillaritatem **M** || 22 oberant **P** || 23 est] ⟨is⟩ st *Seneca; cf. p. 484, 11* || dicere **P** || 24 menbra **M** || quod **M**[1] *corr.* **M**[3]

cordia publica cogitares, tam crudelis esse potuisti? miseros qui sic rogant, miseriores qui sic rogantur! omnes omnibus stipem conferunt, dum unusquisque timet, ne filio neget. effecisti, ut maius esset malum educari quam exponi. timebantur ferae atque serpentes et inimicus teneris artubus rigor, inopia quoque; inter expositorum pericula non numerabamus educatorem.

Pars altera. 'Debilitasti' inquit. plus illis patres nocuerunt. quid videtur lanista, qui iuvenes cogit ad gladium et tamen non accusatur laesae rei publicae? quid leno, qui stuprum pati cogit invitas nec rem publicam laedit? ego reum non laudari desidero, sed absolvi; noceat hoc illi, cum honores petet. potest enim aliquis et non esse homo honestus et esse innocens reus. ut illis multum ablatum sit, vita reddita est. rei publicae laesae non potest agi eorum nomine, qui sunt extra rem publicam. egens homo et qui ne me quidem alere nedum alios possem, sustuli relictos, quibus non in||iuria fieret, si aliquid detraheretur, sed beneficio cederet, si vita servaretur. faciant invidiam, dicant illos per me tam misere vivere, dum fateantur per me vivere. unius misericordia vivunt, omnium aluntur. mirum est vacare homines huic cogitationi, ut curent, quid homo mendicus inter mendicos agat. civitatis istius principes divitias suas exercent contra naturam: excisorum greges habent, exoletos suos, ut ad longiorem patientiam inpudicitiae idonei sint, amputant et, quia ipsos pudet viros esse, id agunt, ut quam paucissimi sint. his

MPδ 1 cogitaris $\mathbf{M}^1$ *corr.* $\mathbf{M}^2$ || potuis░ti (se *eras.*) **M** || sic *corr. ex* se **δ** || 3 efficisti **P** || ut] ubi **δ** || maius] $\mathbf{M}^3$*βν*; moius (?) $\mathbf{M}^1$ mortuis **Pδ** || 5 artibus **P** || 6 pericula (r *corr. ex* c) **M** || educationem **P** || 7 debilitastis (*post.* s *del.*) **P** || 9 leno qui░ (d *eras.*) **M** || 10 invitas] *βν*; inuitus **MPδ** 11 petit **δ** || 13 ablata **Pδ** || laesam $\mathbf{M}^1$ *corr.* $\mathbf{M}^3$ || 15 ne] nec $\mathbf{M}^3$**δ** *om.* **P** alere quidem **ν** || 16 detraherentur **P** || *verba* sed (*sic βν*; si **MPδ**) beneficio cederet si vita servaretur *om.* $\mathbf{M}^1$ *in marg. add.* $\mathbf{M}^2$ || 17 vita] uirg ſ 18 me tam] me tam ⟨iam⟩ **P** me **ν** || mise $\mathbf{M}^1$ *corr.* $\mathbf{M}^3$ || 19 uiunt $\mathbf{M}^1$ *corı* 3 maluntur **M** || est *om.* **Pδ** || 20 cu░rent (r *eras.*) **M** || 21 ⟨istis⟩ istius tis *del.* $\mathbf{M}^3$) **M** || 22 gregem **Pδ** || ex░oletos **M** exletos **δ** || 23 sunt **P** || ? u- cissimi] *cf. p. 489, 10;* pauci uiri **MPδν** *deest in β*

nemo succurrit delicatis et formosis debilibus. curatis, quis ex solitudine infantes auferat perituros, nisi auferantur; non curatis, quod solitudines suas isti beati ingenuorum ergastulis excolunt et miserrimorum iuvenum simplicitate decepta speciosissimum quemque ac maxime idoneum castris in ludum detrudunt.

V.

PARRHASIVS ET PROMETHEVS.

Rei publicae laesae sit actio.

Parrhasius, pictor Atheniensis, cum Philippus captivos Olynthios venderet, emit unum senem; Athenas perduxit, deinde torsit; ad exemplar torti Promethea pinxit. Olynthius in tormentis periit. ille in templo Minervae tabulam posuit. accusatur laesae rei publicae.

Senex abstract*us* a liberis super exustae patriae cinerem stetit; ad figurandum Promethea satis tri||stis est. nemo, ut naufragum pingeret, mersit hominem. ultima Olynthii deprecatio fuit: 'redde me Philippo'. 'servus' inquit 'meus fuit'. putes Philippum loqui. aedem Minervae sic fugimus tamquam castra Mace-

MPδ 1 formosos *corr. ex* fermosos **M**[1] *corr.* **M**[3] || curatis *corr. ex* curatiss **M** || quis] quoque **P** || 2 olitudine **M** || aut ferat perituras **P** || auferantur *corr. ex* auferamtur **M**[1] auferatur **M**[3]**δ** || 3 sollicitudines **M** || suos (?) **M**[1] *corr.* **M**[2] || ingeniorum **P** || 4 speciosissimum] *Frob (cf. p. 489, 15);* speciosum **Mδ** spetiosum **P** *deest in β* speciossimo *ν (Ven)* || 5 quemquam **P** || 7 parras **Mδ** || 9 parrasius **O** || athiniensis **M**[1] *corr.* **M**[3] || phylippus **M** || 10 olynthios (y *in ras. et* thi *sup. ras. scr.* **M**[2]) **M** || unum ⟨ex iis⟩ *Seneca; cf. p. 493, 7* || 11 ⟨de⟩torsit **Pδ** || expla **M**[1] *corr.* **M**[3] || promittitea **M**[1] *corr.* **M**[2] || 12 olynthios **M**[1] *corr.* **M**[3] || 14 abstrac a **MPδ** abstracto *α* si absque *βν* || crimem **P** || 15 stetisset *βν* || promitea **M**[1] *corr.* **M**[2] promittit **P** prometheum *βν* || naufragium **P***βν* || 16 pingunt **P** || mersit (e *corr. ex* o) **P** morsit **δ** || olymthii **M** olintii **P**; *hoc loco et ubique usque ad p. 516, 8 in hoc vocabulo* y *in ras., in qua* i *fuerat, scr.* **M**[1] *vel* **M**[2] || 17 felippo (?) **M**[1] filippo **M**[3] || fuit *corr. ex* inquit **P** || 18 e⁄⁄dem (a *eras.*) **P** || minerue *corr. ex* minuere **P** || castram (m *del.*) **M** castrum **δ** || macedonem **M**[1] *corr.* **M**[3]

donum. 'parum' inquit 'tristis est'. aliquis Olynthius parum tristis est? vis, Parrhasi, tristem videre? duc illum ad Olynthum iacentem; scis certe, quam tristem emeris. Olynthiis urbem aperuimus, templa praeclusimus? nemo Olynthius tortus esset, si omnes illos Macedones emissent? 'torqueatur': hoc nec sub Philippo. 'moriatur': hoc nec sub Iove. sic iste hospitalis Olynthio fuit? hoc Promethea est facere, non pingere. 'emi' inquit. immo, si Atheniensis es, redemisti. in isto templo *pro* Olynthiis vota suscepimus. ille carnifex Graeciae istum tamen non amplius quam vendidit. senex longa miseriarum tabe confectus et tam tristis, quam si iam tortus esset. quemcumque praeco flentem viderat, agnoscebat emptorem. vereor, ne quis, cum audierit Olynthii verbera, tormenta, ignes, queri me de Philippo putet. si isti creditis, iratum Iovem imitatus est, si nobis, iratum vicit Philippum. tantum patiendum est pingente Parrhasio, quantum irato Iove. miserrime senex, aliquis fortassis ex servis tuis felicius servit. si ad succurrendum profectus es, queror, quod unum emisti, si ad torquendum, queror, quod ullum. statuitur ex altera parte Parrhasius cum coloribus, ex altera tortor cum ignibus: dubium est, inter ista Parrhasius studiosius pingat an saeviat. producitur respiciens patriam senex: placuit Parrhasio vultus infelix; Olyn-

MPδ 1 tristes *corr. ex* tristis **M** || aliquid **δ** || olymthius **M** || est tristis **P** || 2 parrasi **MPδ** parasi *βν* || olymtum **M** olinthium **Pδν** || 3 olymthiis **M** olinthius **δ** || 4 perclusimus **δ** || olymtius **M** || 5 macedonos **P** || phylippo **M** philipo **P** || 6 sic iste] *β*; scis te **MPδ** si iste *ν* || prometea **M**[1] *corr.* **M**[2] || 7 atheniensis (is *corr. ex* es) **M** || 8 pro] *ν*; *om.* **O**; *cf. p. 495, 4* || 10 longua **P** || et *om.* **P** || 11 tortus] tristis **P** || quaecumque **M** quecunque **δ** || preto **δ** || 12 uerba **P** || 13 de *om.* **Pδ** || filippo **M** phylipo **P** || ista **δ** || 14 imitatus *corr. ex* mutatus **δ** || irati **P** || filippum **M** || 15 parrasio (parasio *ν*) **O** || irata **M**[1] *corr.* **M**[3] || 16 ex *corr. ex* & **M** || 17 quot (?) **M**[1] *corr.* **M**[3] || 18 quaeror **M** || nullum **P** *om.* *β* illum *ν* || statuit rex **MPδν** st[illegible] statuit ex *Frob* || *post* altera *verba* quod ullum statuit *erasa sunt in* **M** [illegible]sius (parasius *ν*) **O** || 19 *prius* cum] com **M** || dubium] **δ** *(cf. p. 497,* [illegible] **MPβν** || 20 parrasius (parasius *ν*) **O** || studiosus **Pδ** || deducitur **δ** [illegible]sio (parasio *ν*) **O** || infelis **P**

thius aliquid habuit Promethei simile etiam || ante tormenta. ignis, tormenta, ferrum: officina haec pictoris an Philippi est?

Pars altera. Numquam unius malo publica fama corrumpitur; solidior est opinio Atheniensium, quam ut labefactari tormentis captivi possit. 'laesisti' inquit 'rem publicam, quod hanc picturam in templo posuisti'. laedunt rem publicam qui aliquid illi auferunt, non qui adiciunt. peccaverunt ergo recipiendo tabulam etiam sacerdotes. cur tamen non reciperent? deorum crimina in templis picta sunt. multum semper artibus licuit: medici, ut vim ignotam morbi cognoscerent, viscera hominum resciderunt.

VI.

FVR ACCVSATOR PRODITIONIS.

Iniuriarum sit actio. — Fur contione prohibeatur.

Quidam, cum divitem proditionis accusasset, noctu parietem eius perfodit et scrinium, in quo missae erant ab hostibus litterae, sustulit. damnatus est dives. cum contionari vellet accusator, a magistratu prohibitus agit iniuriarum.

Id solum sustuli, quod fur reliquisset. nihil magis fur timui, quam ne dominus furtum nollet agnoscere. ruentem civitatis statum unius parietis ruina suspendit. profiteor indicium: furti mei civitas conscia est. furtum est, quod timet dominus agnoscere? quod qui perdidit, supplicium tulit, praemium, qui subripuit? cui magis permisisses loqui, si eodem tempore et fur venisset et

MPδ 1 prometei **P** || 2 filippi **M** || 4 athenniensium *(prim.* n *del.)* **M** || ut *(sup.* t *aliquid eras.)* **M** || 6 tem **M**[1] *corr.* **M**[3] tenplo **P** || 7 aufferunt **δ** || aditiunt **P** || 8 cur] cum *αβ* || tamen] **δ** *(Bs)*; tamen ⟨cur⟩ **MP** tamen ⟨cum⟩ *αβ* :em *ν* || 10 ignota **P** || rescidunt **P** || 14 accussasset *(sec.* s *corr. ex* a *et* *l.)* **P** accusaret **δ** || 15 perfodit (i *rad. corr. ex* u) **M** || somnium **δ** || erant issae *Seneca; cf. p. 506, 4* || 16 ostibus **M** || dares **δ** || 17 concionari (*post.* c : t *correxisse vid.* **M**[3]) **M** || accusatur **M**[3]**P** || 18 iniuriam **M**[1] *corr.* **M**[2] || 19 fur ıui] **M**[1]*βν*; furtum **M**[3]**P** *om.* **δ** || 20 *verba* quam ne dominus *om.* **δ** || *fort.* *suspendi *Ml; cf. p. 506, 13* || iudicium **δ**

dominus? mille navium duces furto Troiam cepistis. si bene furto evertuntur urbes, quanto melius liberantur! in forum ‖ veni, narravi nocturnam expeditionem meam. convenerant omnes tamquam ad contionem. cur me summoves ante accusationem, cum nec proditores inauditi pereant? o furtum in contione narrandum! proditoris vigilantissimum pectus et in exitia semper nostra sollicitum publica fata sopierant; ita etiam ministros eius alligaverat somnus, ut mihi liceret eligere quod tollerem. diruere mihi videbar hostium muros. furtum vocas, quo nihil melius anno tuo factum est? nemo fur rem publicam cogitat. nihil non licet pro re publica facere.

Pars altera. Quale illud, di, spectaculum fuit! conposuerat inter se fortuna rei publicae furem et proditorem. ut vidit inutile furtum suum, prodidit, ut vobis venderet quod nulli poterat, tam callidus fur, ut etiam proditori posset inponere. consilium videri volt infelicitatem furti sui. lex, quae nocturnum furem occidi quoquo modo iubet, non de damnato tantum sed de fure loquitur; odit hoc vitium nec inmerito: non multum abest a proditore. sustulit non quod elegit, sed quod illi fatum publicae felicitatis obiecit. uno tempore et proditorem nobis ostendit et furem, qui divitem conpilare quam damnare mallet. effregit domum suspensa manu; elusit illum. non tunc primum fecit; sed sustulit non quod voluit, sed quod potuit. bono exemplo damnatus est proditor, malo inventus. ‖

MPδ 4 concionem **M** ‖ summouē̄s **P** ‖ 6 in exitia] impetu **δ** ‖ 7 fa//ta (c *eras.*) **M** ‖ soperierant **δ** ‖ 8 licet **P** ‖ videbar] *αβν*; uidebatur **MPδ** 9 hostium] M^1*βν*; hostis M^3**Pδ** ‖ uocans **δ** ‖ suo **δ** ‖ 10 fur *corr. ex* furem **P** 12 di] M^1*βν*; de M^3**Pδ** ‖ 13 et *om.* **P** ‖ inutille M^1 *corr.* M^3 ‖ 15 fur *om.* **δ** ⟨fuit⟩ ut **P** ‖ possit **δ** ‖ 16 uult M^3**P** ‖ qui M^1 que M^3 ‖ nocturnum *ex* nocturnam **M** ‖ 18 oc M^1 *corr.* M^3 ‖ proditione **δ** ‖ 19 fa//tum (c *era.* : ‖ 22 elu//sit (s *eras.*) **M** ‖ fecisse M^1 fecit set M^3 fecisset **Pδ** ‖ illum non en poenitet fecisse sustulit *βν* ‖ 24 explicit liber . X . **M** explicit liber dec[illegible] **δ**

⟨SVASORIARVM⟩

⟨LIBER.⟩

I.

Deliberat Alexander, an Oceanum naviget.

. . . desinunt: cuicumque rei magnitudinem natura dederat, 1
dedit et modum; nihil infinitum est nisi Oceanus. aiunt fertiles in Oceano iacere terras ultraque Oceanum rursus alia litora, alium nasci orbem, nec usquam rerum naturam desinere, sed semper inde, ubi desisse videatur, novam exsurgere. facile ista finguntur, quia Oceanus navigari non potest. satis sit hactenus Alexandro vicisse, qua mundo lucere *Soli* satis est. intra has

CD Incipit liber lannei senece sentenciarum (sentenciarum *del. et* suasoriarum *adscr.* A²) A; *inscriptione carent* BVD || 4 *titulum huius suasoriae om.* O *add.* τ *(vg);* alexander macedo deliberat an transfretet oceanum D² *(cf. Quint. 3, 8, 16),* deliberat Alexander, an Oceanum naviget, ⟨cum exaudita vox esset: ‘quousque invicte?’⟩ *Sander coll. p. 338, 11* || 5 *. . . desinunt] sinunt C finita T sin ut D finitam τ, ⟨omnia⟩ desinunt *Linde* || cuicumque] *Kss;* cuiuscumque O cuiq; (q; *in ras. scr.* τ) T || 6 aiunt] *Bs;* aliut C auitus V²Dτ || 7 terras] cerras A cerrais B || utraque AB || oceanus (s *corr. ex* m D) O || littora D || 8 desinire A || 9 ubi de- *om.* A || novam] B²D *(Kss);* noua C || facile ista] facilis est a AB || 10 actenus AB || 11 lucere] τ; lugere O, ludere *Wehle (mus. rhen. 18, 165),* patere *Petschenig,* vigere *Linde* || Soli *add. Gz; ante eum* ⟨soli⟩ *Cornelissen, om. Bs, Kss, O. Ribbeck*

terras caelum Hercules meruit. stat immotum mare, quasi deficientis in suo fine naturae pigra moles; novae ac terribiles figurae, magna etiam Oceano portenta, quae profunda ista vastitas nutrit, circumfusa lux alta caligine et interceptus tenebris dies, ipsum vero grave et defixum mare et aut nulla aut ignota sidera. ea est, Ale||xander, rerum natura: post omnia Oceanus, post

2 Oceanum nihil. ARGENTARI. Resiste, orbis te tuus revocat; vicimus, qua lucet. nihil tantum est, quod ego Alexandri periculo petam. POMPEI SILONIS. Venit ille dies, Alexander, exoptatus, quo tibi opera desset; idem sunt termini et regni tui et mundi. MOSCHI. Tempus est Alexandrum cum orbe et cum sole desinere. quod noveram, vici; nunc concupisco quod nescio. quae tam ferae gentes fuerunt, quae non Alexandrum posito genu adorarint? qui tam horridi montes, quorum non iuga victor miles calcaverit? ultra Liberi patris trophaea constitimus. non quaerimus orbem, sed amittimus. inmensum et humanae intemptatum experientiae pelagus, totius orbis vinculum terrarumque custodia, inagitata remigio vastitas,

CD 1 mare] *Gz;* mare⟨e⟩ **C** mare ⟨et⟩ **Dτ** *(vg)* || deficientis] **Dτ**; deficieritis (*sec.* i *del.* V^2) **C** || ⟨et,⟩ quasi deficiente i. s. f. natura, *Mg* || 2 pigram mores **A** || *fort.* terribilis *Gz* || figurae *corr. ex* fugirae **B** || 4 *circumfusa] confusa **O**, *fort.* offusa *Kss, quod in cod. Brugensi esse affirmat Schott, fort.* fusca *Gz* || 6 ea] *Gz;* ta **AB** ita **VD** || nature **A** || Oceanus, post] V^2**D**; *om.* **AB** oceanum post V^1 || 7 argentarius **D** || resiste] *fort.* *desiste; *cf. schol.* *B (et comm. Bern.) ad Luc. Phars. III 233: 'Alexander Magnus, cum Oceanum pernavigare vellet, subito vocis sonitu monitus est: desiste'* || te tuus] tectuus **AB** | 8 qua] qui **C** quae **τ** || lucet] licet **ADτ** *(cf. p. 551, 18)*, ⟨ille⟩ lucet *O. Ribbeck (cf. p. 518, 11. 519, 11. 521, 18)* || tantum] tatum **A** tutum **V**, *fort.* tanti *Schott* || 9 pompeius **D** || silonis *corr. ex* siconis **A** silo **D** || opera desset] *Kss;* opere adesse **C** operae ⟨est⟩ adesse **D** operae ⟨finis⟩ adesset **τ**, orbis pereat; ecce *vel* opera desit *Bs,* ⟨finis⟩ operae adesset *Bednarz* || quem tibi semner e⟨xoptasti⟩ adesse *Linde* || 10 terminis **AB** || Moschi] *Baumm;* oscii **C** o) 11 solo *Linde* || desiiere **B** || noueratti **A** || 12 nunc] **Dτ**; num **C**, no t nestio **B** || ferae] fere *corr. ex* ferre **A** || 13 adorarent **C** || orridi AB^1 | ga victor] pugali ictor **AB** || calcauerint **AB** || 16 ⟨en⟩ inmensum *G* st⟩ et *Schg* || tocius **B** || 17 custodiam **VD** || inagittata **B** || remig' re-missio **O**

litora modo saeviente fluctu inquieta, modo fugiente deserta; taetra caligo fluctus premit, et nescio qui, quod humanis natura subduxit oculis, aeterna nox obruit. Mvsae. Foeda beluarum magnitudo et inmobile profundum. testatum est, Alexander, nihil
ultra esse, quod vincas; revertere. Albvci Sili. Terrae quoque 3
suum finem habent, et ipsius mundi aliquis occasus est; nihil infinitum est; modum *tu* magnitudini ‖ facere debes, quoniam Fortuna non facit. magni pectoris est inter secunda moderatio. eundem Fortuna victoriae tuae, quem naturae, finem facit: imperium tuum cludit Oceanus. o quantum magnitudo tua rerum quoque naturam supergressa est! Alexander orbi magnus est, Alexandro orbis angustus est. aliquis etiam magnitudini modus est; non procedit ultra spatia sua caelum, maria intra terminos suos agitantur. quidquid ad summum pervenit, incremento non relinquit locum. non magis quicquam ultra Alexandrum novimus quam ultra Oceanum. Marvlli. Maria sequimur, terras cui tradimus?
orbem, quem non novi, quaero, quem vici, relinquo. Fabiani. Quid? 4
ista toto pelago infusa caligo navigantem tibi videtur admittere, quae prospicientem quoque excludit? non haec India est nec

CD 1 lictora **A** littora **D** ‖ saeviente] superveniente *A. Schaefer,* veniente *Studemund, fort.* *aestuante ‖ fluxu **D** ‖ inquieta] inpleta *Gz, fort. recte; cf. Sen. dial. 1, 1, 4* ‖ 2 premit, et] *He;* remittet **O** ‖ qui, quod] **T**; quin quod **C** quid **Dτ** ‖ 3 aeterna] *Schott;* e terra **C** et terram **D** et terra **τ** ‖ musa **Dτ** ‖ 4 *testatum est] *cf. Cic. p. Mur. 20; ad Att. 8, 9, 1; Liv. 34, 41, 3 al.;* testatus es **C** testantur **D** *(vg)* ‖ 5 utra **B**^{1} ‖ albutius **D** ‖ silii **C** sylus **D** ‖ quodque sum **B**^{1} ‖ 7 ⟨ipse⟩ modum *Studemund* ‖ tu *hoc loco add. Ml, A. Köhler* ‖ magnitudine **B**^{1}**V** ⟨in⟩ magnitudine **B**^{2} ‖ ⟨tu⟩ facere *vel* ⟨ipse⟩ facere *Gz* ‖ quoniam] (quō) **V**; quo **B**^{1} quem **B**^{2} cum **D** qn̄ **τ** ‖ 8 moderatio *om.* **A** ‖ 9 naturae] *Bs;* natura et (et *del.* **V**^{1}) **C** natura **D** ‖ ⟨in⟩ imperium **A** ‖ 10 tam̄ **A** tum **B**^{1} ‖ claudit **B**^{2}, includit *Gz* ‖ 11 natura **A** ‖ *verba* Alexander orbi . . . angustus est *(v. 12) om.* **A** ‖ ⟨in⟩ magnitudini **A**, *fort.* in magnitudine *Sander* ‖ 13 spacie **A** spacia **V** ‖ ..er **A** ‖ 14 *cf. Sen. dial. 6, 23, 3* ‖ quicquid (c *corr. ex* d **D**) **AVD** ‖ in..emento *corr. ex* incrementum **A** ‖ relinquit] *Ml, Diels, Linde;* reliquid ..it **VD**) **O** ‖ 16 mirilli **A** marilli **BV** maryllius **D** ‖ 17 quere **A** ‖ fabianus **D** ‖ ..id? ista] *Schg;* quista **AB** quae ista **VD** ‖ 18 tibi] ubi **O** ‖ uidetur *corr. ex* ..lentur **A**

ferarum terribilis ille conventus. inmanes propone beluas, aspice, quibus procellis fluctibusque saeviat, quas ad litora undas agat. tantus ventorum concursus, tanta convulsi funditus maris insania est; nulla praesens navigantibus statio est, nihil salutare, nihil notum; rudis et inperfecta natura penitus recessit. ista maria ne illi quidem petierunt, qui fugiebant Alexandrum. sacrum quiddam terris natura circumfudit Oceanum. illi, qui iam siderum collegerunt meatus et annuas hiemis atque aestatis || vices ad certam legem redegerunt, quibus nulla pars ignota mundi est, de Oceano tamen dubitant, utrumne terras velut vinculum circumfluat an in suum colligatur orbem et in hos, per quos navigatur, sinus quasi spiramenta quaedam magnitudinis *suae* exaestuet; ignem post se, cuius augmentum ipse sit, habeat an spiritum. quid agitis, conmilitones? domitoremne generis humani, magnum Alexandrum, eo dimittitis, quod adhuc quid sit disputatur? memento, Alexander: matrem in orbe victo adhuc magis quam pacato relinquis.

CD 1 ille ⟨gentium⟩ *Schg; ad hunc locum totamque suasoriam cf. quae Coenus dicit apud Curt. 9, 3, 5 seq. (Arrian. 5, 27, 2 seq.)* || beluas *corr. ex* bellas **A** || 2 fluctibus quae **B** || saeviat] sibi ad **AB** || litore *corr. ex* litora *(sic)* **A** littora **D** | 4 praesens *corr. ex* praesenti **A** praesenti **B**, ⟨in⟩ praesenti *Bs* || innavigantibus *Gz* || 5 et] sed **A** set **B** || paenitus **B** || 6 quiddam] *Gz;* quidem **O** || 7 natura⟨ea⟩ **A** || iam] etiam *O. Ribbeck* || *fort.* illi etiam, qui *Gz* || 8 meatus] *O. Ribbeck;* metas **AVD** metus B^1 motus B^2 || ad certam] acceptam **A** || 10 utrumnae **A** || velut] uel **AB** || vinculum] *fort.* cingulum *K. E. Georges* || circumfluat] D^2; pluat **AB** circumpluat VD^1, cludat *Bs,* perfluat *Diels, fort.* amplectatur *Gz* || 11 suum] B^2D; sua **A** suam B^1V || colligatus **VD** || in hos] in os AB^1, *fort.* illos *Kss* || nauigatus inus B^1 nauigamus sinus B^2 || 12 spiramento **A** || ⟨amplae⟩ magnitudinis *Thomas* || suae *add. Schg; post* exaestuet *coll. Gz* || 13 post se] **D**τ; posse **C** || augmentum] alimentum *Gz* || 14 domitoremne] *M. Haupt;* domitoremque **C** domi n- que **T** ⟨regem⟩ domitoremque **D** *(vg; cf. suas. 4, 1),* ⟨regem⟩ domi n- que *Hoefig coll. Cic. de n. d. 2, 4* || 15 dimittis **A** || sic B^2 || disputat r. *ex* disputator **A** || 16 matrem] matrem ⟨nomine⟩ (nomine *del.*) **A** n B. Martem *O. Ribbeck* || pacato] τ *(Schott);* chato *corr. ex* cato **A** (V capto **D** *(Ven),* tuto *Bs,* placato *Wehle* || 17 relinqui *Gr*

Divisio. Aiebat Cestivs hoc genus suasoriarum *alibi* aliter 5 declamandum esse [quam suadendum]. non eodem modo in libera civitate dicendam sententiam, quo apud reges, quibus etiam quae prosunt ita tamen, ut delectent, suadenda sunt. et inter reges ipsos esse discrimen: quosdam minus, alios magis osos veritatem; facile Alexandrum ex iis esse, quos superbissimos et supra mortalis animi modum inflatos accepimus. denique, ut alia dimittantur argumenta, ipsa suasoria insolentiam eius coarguit; orbis illum suus non capit. itaque nihil dicendum aiebat nisi cum summa veneratione regis, ne accideret idem, quod praeceptori eius, amitino Aristotelis, accidit, quem ‖ occidit propter intempestive liberos sales; nam cum se deum vellet videri et vulneratus esset, viso sanguine eius philosophus mirari se dixerat, quod non esset

CD 1 diuisio *corr. ex* uisiosio **A** ‖ agebat cercius **A** ‖ alibi *add. Novák;* ⟨aliter atque⟩ *Fb* ‖ 2 esset **C** ‖ *verba* quam suadendum *del. Fb,* quam in suadendo *Linde* ‖ *hunc locum alii aliter refingere conati sunt: fort.* aliter ⟨atque aliter⟩ declamandum atque suadendum esse *Fb,* aliter declamandum esse quam sententiam *Gr,* aliter ⟨atque aliter⟩ declamandum esse; ⟨nam⟩ quom suadendum, *Schg,* aliter declamandum, quam esset suadendum *He,* aliter declamandum, ⟨in quo (*vel* cum) magis laudandum⟩ esset quam suadendum *Bs,* ⟨alias⟩ aliter declamandum esse; suadenti enim (non eodem . .) *Gz* ‖ 5 quosdam] quoddam *Gz* ‖ alios] *Novák;* aut **O**; *cf. p. 484, 7* ‖ osos] *Schott;* us **AB** usus **V** ⟨rerum⟩ usum (usum ⟨rerum⟩ **τ**) ⟨habere⟩ **Dτ** ‖ 6 facile] *Kss;* facti (*corr. ex* faciti **B**) **O**, fastu *Bs,* patet *Gz,* factis *O. Ribbeck* ‖ quosdam minus contumacis usos veritate facili: *Thomas* ‖ ex iis esse] *He;* exisse **O** ‖ quos] quosdam **VD**, (exisse) ⟨quo⟩ quosdam *Schg,* (exisse) quo *Eussner coll. Liv. 8, 33, 19; Tac. Agr. 42* ‖ 7 inflatos] *Bs;* inlatos **AB** elatos **VD** ‖ accepimus] *Bs;* acerrimus **C** cernimus **Dτ** terminos **τ^2** ‖ dimitantur **B** ‖ 8 argumento ipso *Gz* ‖ insolentiam (i, *ut videtur, eras.*) **V** ‖ coargui *Otto* ‖ 9 capit] *rad. corr. ex* caput **A** caput **B^1** ‖ nihil ⟨hic⟩ *Gz* ‖ summa] **B^2Dτ**; sua **C** ‖ 10 amitino Aristotelis] *Bs;* autem aristotelis **AB** aristoteli (*corr. ex* aristotelis **V**) **VD** calistenis **τ**, (praeceptoris eius) amitino [Aristotelis] *Gz; ad Callisthenem refertur, quod Clito accidit; cf. Curt. 8, 1, 45. 5, 13; Arrian. 4, 9, 4; Plut. Alex. 50 seq.* ‖ 11 intempestive] *He;* intempestiuos **O** ‖ 12 se deum] **Dτ**; se **C**, deus *vg,* deum *ed. Bip.*, deum se *Bs* ‖ 13 uisio **B^1** ‖ eius *om.* **D** ‖ philosophos **AB** ‖ dixerat] *Seneca Callisthenem dicentem facit, quae aut Antipater (cf.*

ἰχώρ, οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσιν. ille se ab hac urbanitate lancea vindicavit. eleganter in C. Cassi epistula quadam ad M. Ciceronem missa positum: multum iocatur de stultitia Cn. Pompei adulescentis, qui in Hispania contraxit exercitum et ad Mundam acie victus est; deinde ait: 'nos quidem illum deridemus, sed timeo, ne ille nos gladio ἀντιμυκτηρίσῃ'. in omnibus regibus

6 haec urbanitas extimescenda est. aiebat itaque apud Alexandrum esse *sic* dicendam sententiam, ut multa adulatione animus eius permulceretur, servandum tamen aliquem modum, ne non veneratio *videretur, sed adulatio,* et accideret tale aliquid, quale accidit Atheniensibus, cum publicae eorum blanditiae non tantum deprehensae sed castigatae sunt. nam cum Antonius vellet se Liberum patrem dici et hoc nomen statuis *suis* subscribi iuberet, habitu quoque et comitatu Liberum imitaretur, occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus et liberis et Διόνυσον salutaverunt. belle illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. dixerunt despondere ipsos in matrimonium illi Minervam suam et

Dio Chrys. or. 64, 21) aut Anaxarchus (cf. Diog. Laert. 9, 10, 60) aut Alexander ipse (cf. Plut. Alex. 28) dixerat; cf. praeterea Athen. 6 p. 251

CD 1 *Hom. E 340* || **ειχωρ C** || **πρρτερι AB** **προτερι V** || **μαcαρεccι C** 2 eleganter *corr. ex* eliganter **V** || *Cic. ad. fam. 15, 19* || Cassi] **Dτ**; casti **C** || 3 M.] in **A** || iogatur **AB**^{1} iocabatur **D**^{2} || 4 adhalescentes **A** adhulescentes (-tis **B**^{2}) **B** || 5 acie *om.* **D** || 6 ᴀɴᴛɪᴍʏᴋɪɴɢɪᴄʜ (-ᴛɪᴄɴ **A** -ɢɪᴄɴ **B**) **C** || 7 agebat **A** || itaque] ita quidem *Bs,* ita quoque *Gz* || 8 *sic *add.* || adolatione *corr. ex* adolectione **A** || 9 non veneratio videretur, sed adulatio, et] *Otto;* non uerieratio et **A** non ueneratio et **B** non **V** nobis **D**, non veneratio ⟨videretur, sed irrisio⟩, et *He,* non bene ratio ⟨constaret⟩ et *Bs,* conrueret ratio et *Kss,* non ⟨con⟩veniret ratio et *O. Ribbeck,* non ⟨conveniret⟩ veneratio et *Linde,* non ⟨eveniret⟩ veneratio et *Heidler,* notaretur ratio et *Gz* || 11 atheniensibus **A** || publice **VD** || 12 sed ⟨et⟩ **Dτ** || castis ate **AB**^{1} castigate **B**^{2} ⟨et⟩ cassatae **V** || cum *om.* **A**^{1} 13 *suis *add. Gz* || iuberet *om.* **D** || 14 *fort.* ⟨et⟩ habitu quoque *Ks* ... :uque *Ml, Otto* || 15 athenienses **A** || et liberis] ac liberis (ac *de*l ... r ΔΙΟΝΥϹΟΝ **C** || 16 belle] bene **V** || cessarat **B** || ibi] **τ**; sibi **O** || substi... ⟨sed⟩ dixerunt *O. Jahn* || 17 *cf. Dio Cass. 48, 39, 2* || ipsi *vel* ipsos ... matromonium **B** || suam] *(Lipsius);* usam **C** musam **D** *corr.* **D**^{1}, *del* ... er, musicam *J. Grotius,* Hygiam *Bs,* urbicam *O. Ribbeck*

rogaverunt, ut duceret; Antonius || ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. tum ex Graeculis quidam ait: κύριε, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σου Σεμέλην ἄπροικον εἶχεν. huic quidem impune fuit, sed Atheniensium sponsalia mille talentis aestimata sunt. quae cum exigerentur, conplures contumeliosi libelli proponebantur, quidam etiam ipsi Antonio tradebantur: sicut ille, qui subscriptus statuae eius fuit, cum eodem tempore et Octaviam uxorem haberet et Cleopatram: Ὀκταουία καὶ Ἀθηνᾶ Ἀντωνίῳ· 7
res tuas tibi habe. bellissimam tamen rem Dellius dixit, quem Messala Corvinus desultorem bellorum civilium vocat, quia ab Dolabella ad Cassium transiturus salutem sibi pactus est, si Dolabellam occidisset, a Cassio deinde transit ad Antonium, novissime ab Antonio transfugit ad Caesarem. hic est Dellius, cuius epistulae ad Cleopatram lascivae feruntur. cum Athenienses tempus peterent ad pecuniam conferendam nec exorarent, Dellius ait: at tamen dicito illos tibi annua, bienni, trienni die debere. longius me fabellarum dulcedo produxit; itaque ad propositum revertar.
aiebat Cestius magnis cum laudibus Alexandri hanc suasoriam 8

CD 1 rogaverunt] **B**^{2}**D**τ; rogauimus **C** || 3 *Graeca emend. Muretus* || κυρις **C** || τιιν **C** || αλητερα **A** ααηιερα **BV** || σου] coy⟨cepacoy⟩ **BV** || ceμeλnn **A** cemeaهn **B** || ατιροιron **A** απροιron **B** ατιποιpon **V** || 4 sed] ⟨an⟩ sed **AB**, ⟨ausum,⟩ sed *Gz* || athesi tuensium **A**, Atheniensibus *Schg* || spemsalia **B** || 5 exierentur **B** || 6 tradebatur **AB**^{1} || 8 cleopatrem **B** || hoc tua uita **O** || καιdennα **A** καιdehnα **B** καιdehnα **V** || αντωνeω **C** || 9 res tuas] τ; restituas **O** || habe] **B**^{2}**D**τ; abe **C** || tamen] tum τ || Dellius] *Plut. Ant. 59; Dio Cass. 49, 39, 2. 3; 50, 13, 8; 23, 1, 3; cf. Ger. Voss apud Ruhnkenium ad Vell. Pat. 2, 84 (p. 1060);* deillius **O**; *idem vitium est tollendum v. 13 et 15 et apud Sen. de clem. 1, 10, 1* || 10 Messala] esse sala **AB** || vocat] loca **A** || quia] qui *Gz* || 11 transiturus] τ; transiturum **C** transituro **D** || sibi] τ; tibi **C** ei **D** || 12 accidisset **A** || cassiu **B**^{1} || transiit **D** *(vg)* || 13 deillius **O**; *cf. ad v. 9* || v[illegible]a hic est . . . feruntur *(v. 14) Senecae non esse cens. Kss* || epistola **A** || 1 asciviae (-ie **A**) **C** || 15 paterent **B** || deillius **O**; *cf. ad v. 9* || 16 at tamen] *Gz;* e amen **O** || dicito] **D**τ; digito **AV** digita **B**, scito *Rom* || annua] τ; adnua **C** a ui (u *del.*) **D** || bienni, trienni] bima, trima τ *(Cuiacius, Schott);* quinq ennii die debere *vel* reddere *apud Ictos occurrere adnotat Bs* || diem **VD** || 1 mei **B** || 18 agebat **A** || alexandria **AB** alexandro **VD** || hanc] **B**^{2}**D**τ; hac **C**

esse dicendam, quam sic divisit, ut primum diceret, etiamsi navigari posset Oceanus, navigandum non esse; satis gloriae quaesitum; regenda esse et disponenda, quae in transitu vicisset; consulendum militi tot eius victoriis lasso; || de matre illi cogitandum; et alias causas complures subiecit. deinde illam quae-
9 stionem subiecit, ne navigari quidem Oceanum posse. Fabianvs philosophus primam fecit quaestionem eandem: etiamsi navigari posset Oceanus, navigandum non esse. at rationem aliam primam fecit: modum inponendum esse rebus secundis. hic dixit sententiam: illa demum est magna felicitas, quae arbitrio suo constitit. dixit deinde locum de varietate fortunae et, cum descripsisset nihil esse stabile, omnia fluitare et incertis motibus modo attolli, modo deprimi, absorberi terras et maria siccari, montes subsidere, deinde exempla regum ex fastigio suo devolutorum, adiecit: 'sine potius rerum naturam quam fortunam
10 tuam deficere'. secundam quoque quaestionem aliter tractavit; divisit enim illam sic, ut primum negaret ullas in Oceano aut trans Oceanum esse terras habitabiles. deinde: si essent, perveniri tamen ad illas non posse; hic difficultatem navigationis, ignoti maris naturam non patientem navigationis. novissime: ut posset perveniri, tanti tamen non esse. hic dixit incerta peti, certa deseri; descituras gentes, si Alexandrum rerum naturae

CD 1 dicenda **A** || 3 vicisset] **B**²**D**τ; uicisse **C** || 4 tot eius] *He (cf. M. Haupt Herm. 3, 344)*; totius **C** tot in **B**² totius ⟨orbis⟩ **D**τ, tot iustis *Linde*, tot iuste *Gz*, *fort.* *tot *(sic Rom) vel* *tot suis || victoriis] **B**²**D**τ; uictoris **C** 5 questionem **AB** || 6 nauigari quidem (i q *eras.*) **A** || 7 questionem **C** || 8 at] ad **AB**¹ || 9 secundis (i *corr. ex* u) **B** || 10 sententia **AB**¹ || illam **B**² || est] et **C** arbrio **A** || 11 de varietate] (*rad. corr. ex* deliarietate **V**) **VD**; doliriaetate *corr. ex* doloriaetate (*sic* **B**²) **A** doliariaetate **B**¹ || describisset **B**¹ || 13 adtolli **B** || acsorberi **AB** || 14 exempla] **D**τ; exemplo **C** || regum] *He;* r ɔ *ex] et **C** e **D**τ || uastigio **A** || deuolutarum **VD** || 16 questi(-sci **A**)one **B** 17 ullas] illas **A** || Oceano] oceanum **AB** || 19 navigationis *del. Hoe* de-scripsit *O. Gruppe*, navigari nomi⟨navit⟩ *Gz* || 21 possit **D** || 22 certa] *ras* cer *in ras. scr.* **V**¹ || deseri; descituras] **D**²τ; describescituras **C** des- sti-tuturas **D** || centes **AB** || naturae] **B**²**D**τ; naturam **C**

terminos supergressum enotuisset; hic matrem, de qua dixit: quo modo illa trepidavit etiam quod Granicum transiturus esset. Glyconis celebris sententia est: τοῦτο οὐκ ἔστι Σιμόεις οὐδὲ Γράνικος· 11
τοῦτο εἰ μή τι κακὸν ἦν, οὐκ ἂν ἔσχατον ἔκειτο. hoc omnes imitari volue‖runt. Plvtion dixit: καὶ διὰ τοῦτο μέγιστόν ἐστιν, ὅτι αὐτὸ μὲν μετὰ πάντα, μετὰ δὲ αὐτὸ οὐθέν. Artemon dixit: βουλευόμεθα, εἰ χρὴ περαιοῦσθαι. οὐ ταῖς Ἑλλησποντίαις ἠόσιν ἐφεστῶτες οὐδ' ἐπὶ τῷ Παμφυλίῳ πελάγει τὴν ἔμπρόθεσμον καραδοκοῦμεν ἄμπωσιν· οὐδὲ Εὐφράτης τοῦτ' ἔστιν, οὐδὲ Ἰνδός, ἀλλ' εἴτε γῆς τέρμα, εἴτε φύσεως ὅρος, εἴτε πρεσβύτατον στοιχεῖον, εἴτε γένεσις θεῶν, ἱερώτερόν ἐστιν ἢ κατὰ ναῦς ὕδωρ. Apatvrivs dixit: ἐντεῦθεν ἡ ναῦς ἐκ μιᾶς φορᾶς ⟨εἰς⟩ ἀνατολάς, ἔνθα δὲ εἰς τὰς ἀοράτους δύσεις. Cestivs descripsit sic: fremit Oceanus, quasi indignetur, quod terras relinquas. corruptissimam rem omnium, quae um- 12
quam dictae sunt, ex quo homines diserti insanire coeperunt,

CD 1 enotuisset] *cod. Brugensis apud Schottum (Bs)*; enotauisset C enotauissent **Dτ**, enotauisse *cod. Brugensis apud Kiesslingium,* notuisset *vg,* innotuisset *Schott* ‖ matrem ⟨memorauit⟩ **Dτ** ‖ 2 trepidaverit *Schg* ‖ quod . . . esset] quom . . . esses *Ml* ‖ Granicum] granicii **A** granicu **B** ‖ 3 glico-nis **AB** liconis **V** lyconis **D** ‖ scelebris **AB**[1] ‖ 3—4 *Graeca emend. Muretus* ‖ ΤΟΦΥΤΟ ΟΚ **C** ‖ ΟΥΛΕ Γ(Τ **A**)ΡΑΝΕΙΗΟϹ **C** ‖ 4 ἦν] **τ**; ΠΝ **C** ‖ ΟΥΚϹ ΑΝ **C** ‖ ἔσχατον] *Petschenig, de Wilamowitz;* Ν(Η **V**)ϹΑΤΟΝ **C**, ὕστατον *Muretus,* νέατον *Bs* ‖ ΗΚΕΙΤΟ **C** ‖ 5 ΚΑΙ ΑΙΑ **AB** ΚΑΙ ΑΙΑ **V** ‖ ΜΕΤΙϹΤΟΝ **A** ‖ ΑΟΤΟ **AB** ΑΟΤΟ **V** ‖ μὲν] ΑΥΙΝ **AB** ΑϹΗΝ **V** ‖ 6 ΝΕΤΑ **A** ΗΕΤΑ **BV** ‖ ΠΑΝΤΑ **A** ‖ ΜΑΝΤΑ ΑΕ ΑΥΤΟ ΟΥΟΝΝ (-ΝΗ **V**) **C** ‖ βουλευόμεθα] *Gz;* ΒΟΥΑΕΤΟΝΕΟΑ (-D **B**) **C** ‖ χρὴ] *Gz;* ΑΡΝ **AB** ΑΡΗ **V** ‖ βουλευτέον, εἰ δεῖ ἄρα *vg* ‖ 7 περαιοῦσθαι] *He;* ΤΙΝΡΑΙΟΥϹΙΘΑΙ (-ΘΑΙ **AB**) **C** ‖ ΟΥ ϹΑΥϹ ΘΜΝ (-Η **V**) ΒΙΤΟΝΤΙΑΙϹ **C** ‖ ΗΟϹϹΙΝ **B** ΘΙΟϹΙΝ (Θ *corr. ex* Ν) **V** ‖ ΘΦΘϹΤω-(-ΤΥΙ **A**)ΤΘΟ **C** ‖ ΟΥΑ **C** ‖ ΘΠΙ **A** ‖ ΤΟ ΓΙΑΝΦΤ (-Ι **V**) ΑΙΟ **C** ‖ 8 ΙΤΘΑΑΤΙ **C** ‖ ΘΝΡΟ-ΤΘϹΜΟΝ (-ϹΑΑΟΝ **V**) **C** ‖ ΚΑΡΑΑ (-ΑΑ **V**) ΟΚΟΥΜΘΝ **C** ‖ ΑΝΤΙΟΖΙΝ **C** ‖ ΟΥΑΘ **BV** ‖ ϹΙ-ΦΡΑΤΘϹ **C** ‖ τοῦτ'] ΤΟΤΤ **AB** ΤΟΙΤ **V** ‖ 9 ΟΥΑΘ **BV** ‖ ΙΝΑΟϹ **C** ‖ ἀλλ' εἴτε] ΑΜ ΘΤΘ **C** ‖ ΤΗϹ **C** ‖ τέρμα] *O. Jahn;* ΤΝ(-Η **V**)ΡΝ **C** ‖ ΦΥϹΘΟϹ **C** ‖ ΙΤΡΑΘϹΒΥΤΑΝ ϹΤΙΧΙΟΝ ΙΤΘ ΤΘΝΘϹϹΘϹ **C** ‖ 10 ΘΘωΡ **AB** ΘΘωΡ **V** ‖ ΙΘΡΟΤΟΝ **C** ‖ ΝΑΥϹ **AB** ΝΑΙϹ **V** ‖ ΥΛωΡ **B** ‖ 11 ΘΝΤΘΥΘ(-Θ **V**)ΘΘ (ΘΘ **A** ΘΘ **V**) ΝΑΥ ΘΤ **C** ‖ ΜΤΑϹ **AB** ‖ εἰς *om.* **C** ‖ *Graeca emend. Muretus* ‖ ἔνθα] ΑΘΝΤΑ **C** ‖ ΑΘ **BV** ‖ ΑΟΡΑΤΟϹ ΑΥ(ΔΥ **V**)sic (sic *habet* **D**) **C** ‖ 12 Cestius] **Dτ**; testus **C** ‖ descripsit sic] describ(-p **VD**)sisset **AVD** describisset **B**, *fort.* descripsit. set *Kss* ‖ fremit] (*rad. corr. ex* fremito **A**) **ADτ**; fremito **B** fremitu **V** ‖ quas **AB** ‖ 13 terras] tras **B**[1] ‖ relinquas] **D**[2]**τ**; relinquat **C** relinquis **D**[1]

putabant Dorionis esse in metaphrasi dictam Homeri, cum excaecatus Cyclops saxum in mare reiecit: .... haec quo modo ex corruptis eo perveniant, ut et magna et tamen sana sint, aiebat Maecenas apud Vergilium intellegi posse. tumidum est: ὄρους ὄρος ἀποσπᾶται. Vergilius quid ait? rapit ||

haud partem exiguam montis.

ita magnitudini studet, *ut* non inprudenter discedat a fide. est inflatum: καὶ χειρία βάλλεται νῆσος. Vergilius quid ait [qui] de navibus?

credas innare revolsas

Cycladas.

non dicit hoc fieri, sed videri. propitiis auribus accipitur, quam-
13 vis incredibile sit, quod excusatur, antequam dicitur. multo corruptiorem sententiam Menestrati cuiusdam, declamatoris non abiecti suis temporibus, nactus sum in hac ipsa suasoria, cum describeret beluarum in Oceano nascentium magnitudinem: .....

CD 1 putabam *Gz* || Dorionis] **D** *(Ven)*; aorionis **C** || metapharasi **C** omert **A** omeri **B** || metaphrasi Odysseae Homeri *Gr* || cum] tum **BV**, tunc *vg* excaecatus] **Dτ**; exce(-cae **V**)catos **C** || 2 cy(ci **V**)clopos **C** || iecit *Schott, ut esset hexameter dactylicus:* tunc excaecatus Cyclops saxum in mare iecit || *lacunam signific. Ml, O. Ribbeck (cf. Gr)* || 4 micenas **C** || ὄρους] *L. Spengel;* copot **C** 5 ἀποσπᾶται] *L. Spengel;* atiocπ(-cti **A**)ate **C**; *cf. Ovid. met. 14, 181; haec ex Cyclope Philoxeni petita esse suspicatus est Schott, sed potius ad illam Dorionis metaphrasim referenda esse vidit L. Spengel; cf. Hom.* ι *481; Dorionis autem verba, hexametro versu concepta, haec fuisse putat Gz:* οὖρος ἀποσπᾶται καὶ χειρία βάλλεται νῆσος || quidem **D** || *verba* rapit ... ait *(v. 9) om.* **A** || 6 *Verg. Aen. 10, 128* || aud **B** || 7 studet, ut] *Gz, Thomas sched. cr. 10, Ml;* scedat studet **BV** sedat **D** || magnitudini se dat, sed ut *vg, ut emendavit* **τ**, *nisi quod* ita *ante* magnitudini *servavit,* ita ⟨a⟩ magnitudine discedit, ut *Kss* || inpuden[illegible] || 8 inflatus **B** || χειρία] *Bs (cf. de Wilamowitz Herm. 14, 172);* κειρια [illegible] oc **BV** || quid *om. vg* || qui *om. vg (Traube)* || de] **Dτ**; e **C** || 10 *V*[illegible] *8, 691 seq.* || credas] reddas **C** || innare] **Dτ**; innaue **C** || 12 propitis **A**[illegible] tis (i *eras.*) **V** || 13 sit] *Ml, Sander;* est **O** || quod] que **A** || 14 Mene[illegible] *tt:* ministrati **O** || declamatoribus **AB**[1] || 15 suus **A**

efficit haec sententia, ut ignoscam MVSAE, qui dixit ipsis Charybdi et Scylla maius portentum: 'Charybdis ipsius maris naufragium' et, ne in una re semel insaniret: 'quid ibi potest esse salvi, ubi ipsum mare perit?' DAMAS ethicos induxit matrem loquentem, cum describeret adsidue prioribus periculis nova supervenisse: ..... BARBARVS dixit, cum introduxisset excusantem se exercitum Macedonum, hunc sensum: ..... FVSCVS ARELLIVS dixit: 14 testor ante orbem tibi tuum deesse quam militem. LATRO sedens hanc dixit; non excusavit militem, sed dixit: duc, sequor; quis mihi promittit hostem, quis terram, quis diem, quis aerem? da, ubi castra ponam, ubi signa inferam. reliqui parentes, reliqui liberos, commeatum peto; numquid inmature ab Oceano? Latini 15 declamatores in descriptione Oceani || non nimis viguerunt; nam aut minus descripserunt aut *nimis* curiose. nemo illorum potuit tanto spiritu dicere, quanto PEDO, qui *in* navigante Germanico dicit:

iam pridem post terga diem solemque relictum
iamque vident, notis extorres finibus orbis
per non concessas audaces ire tenebras
ad rerum metas extremaque litora mundi,
nunc illum, pigris immania monstra sub undis

CD 1 haec] ec A || *ignoscam Musae] ignoscamus ei O, *fort.* ignoscamus Musae *Kss* || ipsi O || ca(cha V)ribdi C || 2 sci(-y VD)llae O || ca(cha V)ribdis C || 3 quid *corr. ex* quib V || 4 eticos AB eticus VD || 5 adsiduae B || nova] B²Dτ; nouas C || superuenisset AB || 6 excitum AB¹ || 8 sedens hanc] secus hanc *Bs*, sedatius hanc *A. Schaefer*, ⟨aliter *vel* contra⟩ sententiam *Traube* || 9 excusabit AB¹ excusabat B² || *post.* dixit] di⟨centem indu⟩xit *Eussner et sic vel* di⟨centem fin⟩xit *Traube* || duc] *Gz;* dum O, *fort.* *ducem || *verba* quis mihi . . . ponam *(v. 11) om.* A || 10 aerem] *Wehle;* mare O || 11 *inferam] ponam O, figam *Gr,* conferam *Gz* || *utroque loco* relinqui AB¹ || comeatum C || 13 descriptione] B²τ; descrip(-b B)tionem O || oceani *corr.* oceano A || 14 discrip(-b B)serunt AB || nimis *add. M. Haupt* || 15 tan-s AB || *cf. Tac. ann. 2,23 seq.* || in *add. Thomas* || 16 dicet AB || 17 pos AB; *cf. ad 109, 18* || relictum] relincunt *M. Haupt* || 18 iamque vident] *Gz;* iam quidam A n quidem BV iam pridem Dτ || notis] Dτ; natis C || 19 non] Dτ; nos C || ad rerum] *M. Haupt;* asperum AB hesperii VD || littora D || 21 nunc] unum *Gz*

qui ferat, Oceanum, qui saevas undique pristis
aequoreosque canes, ratibus consurgere prensis.
accumulat fragor ipse metus. iam sidere limo
navigia et rapido desertam flamine classem
seque feris credunt per inertia fata marinis
iam non felici laniandos sorte relinqui.
atque aliquis prora caecum sublimis ab alta
aera pugnaci luctatus rumpere visu,
ut nihil erepto valuit dinoscere mundo,
obstructa in talis effundit pectora voces:
quo ferimur? fugit ipse dies orbemque relictum
ultima perpetuis claudit natura tenebris.
anne alio positas ultra sub cardine gentes
atque alium flabris intactum quaerimus orbem?
di revocant rerumque vetant cognoscere finem
mortales oculos: aliena quid aequora remis
et sacras violamus aquas divumque quietas
turbamus sedes? ‖

16 ex Graecis declamatoribus nulli melius haec suasoria processit quam Glyconi; sed non minus multa magnifice dixit quam corrupte: utrorumque faciam vobis potestatem. et volebam vos experiri non adiciendo iudicium meum nec separando a corruptis

CD 1 *fort.* fert *Gz* ‖ pristis] pristinis **AB** pistris **D** ‖ 3 limo] obliquo **D**[2] ‖ 4 nauigi **A** ‖ 5 feris *corr. ex* fris **A** ‖ 6 iam] *Schott;* tam **O**, ah *Gz* ‖ laniendos forte **A** ‖ 7 caecum] *He, M. Haupt;* cedunt **AB** cedat *corr. ex* cedunt **V** sedat **D** sedens **τ** ‖ 8 luctatur **A** ‖ visu] (*corr. ex* uisum **V**) **Vτ**; uisum **AB** nisu **D** *(Scaliger)* ‖ 9 clinoscere **B** ‖ 10 obstructa in] *Bs;* obstructum **C** obstructo **D** *(Scaliger)* ‖ pectora] *Bs;* pectore **O** ‖ obstructo talis effundit pectore *He* ‖ 11 fugit] *Gr;* rugit **ABD** ruit *corr. ex* rugit **V** ‖ 14 flabris] *M. Haupt;* liberis **AB** libris **VD**, lembis *Petschenig* ‖ 15 reuocani **AB** ‖ 16 alienis *corr. ex* alienos **A** alienas **B**[1] ‖ quid *corr. ex* quide **V** ‖ ecora **AB** ‖ 17 et 19 haec] nec **A**[1]**B** ‖ 20 gloiconi **AB** gliconi **V** ‖ multa corrupte dixit magnifice *Thomas; at v. Gz stud. cr. in Sen. dial. 62 seq.* ‖ 21 utrorum *He, Ml;* utrumque **C** utriusque **A**[2]**Dτ** ‖ potestate **V** ‖ experi **B** ‖ nos **AB** ‖ separando ac ⟨et alios habere nos trecentos qui sic non fu corruptis sana **B** *(cf. p. 533, 1)*

sana; potuisset enim fieri, ut vos magis illa laudaretis, quae insaniunt. at nihilo minus poterit fieri, quamvis distinxerim. illa belle dixit: . . . . sed fecit, quod solebat, ut sententiam adiectione supervacua atque tumida perderet; adiecit enim: . . . . illud quosdam dubios iudici sui habet — ego non dubito contra sententiam ferre —: ὑγίαινε γῆ, ὑγίαινε ἥλιε · Μακεδόνες ἄρα χάος εἰσάσσουσι.

II.

Trecenti Lacones contra Xersen missi, cum treceni ex omni Graecia missi fugissent, deliberant, an et ipsi fugiant.

Arelli Fvsci patris. At, puto, rudis lecta aetas et animus, 1
qui frangeretur metu, insuetaque arma non passurae manus hebetataque senio aut vulneribus corpora. quid dicam? potissimos Graeciae? || an Lacedaemonios? an electos? an repetam tot acies patrum totque excidia urbium, tot victarum gentium spolia?

CD 1 potuisset] *Kss, Mg;* potuiss(-is **B**) et ⟨et⟩ **O** || ut] sit **AB** si **V** || 2 insaniunt] insana sunt *Schg* || at] *C. Schenkl;* et **O**, sed *Gz* || distinxerit **AB** distinxerit ⟨in⟩ (in *del.*) **V** || 3 ulla **B** || 4 superuacua que (quo **D**) ad tumide **O** || 5 iudices ui **V**[1] iudices sui **V**[2]**D** || haberet **A** || 6 ΥΓΙΜΝΕ ΤΝ(-Η **V**) **C** || ὑγίαινε ἥλιε] *He;* ΥΠ(-Ν **A**) ΑΝΕ Η(Ν **A**) al(ΑΛ **V**) e **C** || *cf. Suet. Nero 39* || Μακεδόνες ἄρα χάος] *He;* ΛΛ(Μ **A**) ΛΚΕΛΟΜΕΤ(Γ **B**) ΑΡΑ (γὰρ *vg*) ΚΑΟC **C** || 7 εἰσάσσουσι] *Gz;* ΕΙΤΑCΟCCΙ **C**, ἐσπλέουσι *He* || 9 treceni] *Schott;* trecenti **C** troezeni **Dτ**; *cf. quae Bs ad hunc locum adnotavit: 'cum per totam suasoriam (excepta p. 535, 2) semper de 'trecenis' sermo fiat, . . . rhetor finxisse statuendus est e singulis Graecis urbibus, quotquot viribus pollebant, trecenos milites Spartanis auxilio missos fuisse, quod non magis contra historiae fidem peccat quam quae de Cimone, Phidia, Parrhasio, Popillio, aliis referuntur'* || 10 graetia **B** || 12 fuscis p̄. **AB** fusci .s. p. **V** || aetas animus **AV**[1] aetas ⟨ετas⟩ct animus (ετasct *del.*) **B**, aetas ⟨est⟩ et animus *Gz* || 13 insuetaque arma] *Bs;* insuaetoque arma **AB** insueto armaque **VD** || 14 hae(ae **A**)betataque **AB** || uubi eribus **A** || 15 *sec.* an *om.* **A** || electos] *Bs coll. p. 535, 4; om.* **A** eleos **BV** aelaeos **D** || *fort.* Graeciae, Lacedaemonios an Eleos? *Kss,* Graeciae an Lacedaemoniorum electos? *Gz* || repetam] **Dτ**; ereptum **C** || 16 patrum **A** | totque] tot **D**

et nunc produntur condita sine moenibus templa? pudet consilii nostri, pudet, etiamsi non fugimus, deliberasse talia. at cum tot milibus Xerses venit. o Lacedaemonii, ite adversus barbaros; non refero opera vestra, non avos, non patres, quorum vobis exemplo ab infantia surgit ingenium. pudet Lacedaemonios sic adhortari: en, loco tuti sumus. licet totum classe Orientem trahat, licet intuentibus explicet ingentem *navium* numerum: hoc mare, quod tantum patet, ex vasto urguetur in minimum, insidiosis excipitur angustiis vixque minimo aditus navigio est, et huius quoque remigium arcet inquietum omne, quod circumfluit, mare, fallentia cursus vada altioribus internata, aspera scopulorum et cetera, quae navigantium vota decipiunt. pudet, inquam, Lacedaemo-
2 nios et armatos quaerere, quemadmodum tuti sint. non referam

CD 1 nunc proh dolor concidunt **Dτ** ‖ sine moenibus] *Bs;* siremianibus **AB** siremanibus **V**^{1} si remanemus **V**^{2} si remeabimus **D** si remeamus **τ** 2 at cum] ac tum **AB** ‖ 3 venit. o] uaenitho **AB**^{1} uaenit o **B**^{2} ‖ ite] *Mg;* et **O**, *fort.* *⟨bellum⟩ est, *fort.* ⟨res⟩ est *C. Schenkl, Morgenstern* ‖ hoc Lacedaemonii ⟨moventur⟩, et a. b.? *Gz* ‖ 4 refero] *Mg;* reuero **AB** reuera **V** reueremini **Dτ**, referam *Kss* ‖ avos] **Dτ**; animus **C** ‖ refert opera vestra animus, *Gz* ‖ vobis] *Kss;* non **C** nos **Dτ**, nobis *Bs, del. Rebling* ‖ 5 exemplo] *Bs;* exemplum **O**, ⟨in⟩ exemplum *Thomas* ‖ quorum nos exemplum ⟨moueat⟩ **Dτ**, quorum vos exemplum ⟨moveat.⟩ *Fb* ‖ quorum exemplum ab infantia surgit ingenium *Rebling* ‖ sugit **B**^{2} Laceidemonios **AB** ‖ 6 catortari **AB** ‖ en, loco] *O. Jahn;* filico **C** scilicet **D** uel loco **τ**, scilicet vel loco *Schg,* hic loco *Ml,* quali loco *O. Ribbeck, fort.* illic *Kss, fort.* ilico *Studemund, fort.* *hoc loco ‖ tuti sumus] **D** *(Bs);* tutissimis **C** tuti simus **τ** *(Schg, O. Ribbeck)* ‖ *rhetor sic loquitur, quasi Graeci apud Salaminem collecti putandi sint* ‖ classem **AB** ‖ Orientem] inorientem **A** morientem **B** traat **AB**^{1} ‖ 7 intuentibus] *Ml, Mg;* metuentibus **O** ‖ ingentem navium] *Studemund;* inutilem **O** ‖ 8 tantum] tandem **C** ‖ patet, ex vasto] *Gz;* ex uasto patet **O** ‖ urgetur **AV** ‖ 9 angustis **AB**^{1} ‖ uixquem **AB** ‖ est, et] esset **O** 10 arcet] arceta **A**^{1}**B**, *fort.* arctat *Kss* ‖ inquietum omne] *Otto;* ir- (in- quietata **V**) omne **O**, inquietatione *vg,* inquieta ⟨voluta⟩tione *Gz* ⟨et⟩ inquietat omne *Bs,* arcent inquieto amne *M. Haupt,* arcet inqui[...]one *O. Ribbeck* ‖ fallentia] *Bs;* fallat(-c **VD**)ia **AVD** fallantia **B** ‖ ua- det **AB** uadat **V** ‖ internata] *litt.* rnata *in ras. scr.* **V** ⟨stagna⟩ **D** scopulorum] *M. Haupt (Gz);* scopulos **AB** scopulis **VD**

Persarum spolia? certe super spolia nudus cadam. sciet et alios habere nos trecentos, qui sic non fugiant et sic cadant. hunc sumite animum: nescio, an vincere possimus; vinci non possumus. haec non utique perituris refero; sed, si cadendum est, erratis, si metuendam creditis || mortem. nulli natura in aeternum spiritum dedit statque nascentibus in finem vitae dies. ex inbecilla enim nos materia deus orsus est; quippe minimis succidunt corpora. indenuntiata sorte rapimur; sub eodem pueritia fato est, eadem iuventus causa cadit. optamus quoque plerumque mortem; adeo in securam quietem recessus ex vita est. at gloriae nullus finis est proximique deos sic † ageses agunt; feminis quoque frequens hoc in mortem pro gloria iter est [illud]. quid Lycurgum, quid interritos omni periculo, quos memoria sacravit, viros referam? ut unum Othryadem excitem, adnumerare trecentis exempla possum. Triari. Non pudet Laconas ne pugna quidem 3
hostium, sed fabula vinci? magnum est, alimentum virtutis est

CD 1 spolia; ⟨at⟩ certe *Gz* || sciet] sciat *Schg* || 2 habere nos] nos habere ⟨nos⟩ *(post.* nos *del.)* **V** nos habere **D** || troecenos **D**^{1} || hunc] hinc *Schg* || 4 ⟨ut⟩ perituris *Schg* || si] *Schott;* ⟨et⟩ sic **AB** ⟨et⟩si **VD**, *⟨etiam⟩si *Morgenstern; cf. Woelfflin phil. 37, 100; Konitzer quaest. cr. 20; Gz ad Sen. dial. 10, 13, 3* || cadendum] candidum **AB** || erratis] terratis **AB** || 6 statque] *Steigemann de Polybio (Vratislaviae 1885) thes. 2 coll. Verg. Aen. 10, 467;* statatque **AB** statutaque **VD** || fine **C** || ex] **B**^{2}; est **O**, *del. Steigemann* || 7 est *om.* **A** || corpore **A** corporae **B** || 8 eadem **A** || 9 inuentus **B** || plerumque] *Gz;* plerique **O** || 10 ex vita] *Bs;* ex uit **A**^{1}**B** *del.* **A**^{2} *om.* **VD** || 11 sicagessa (sa *del.* **V**^{2} sic agesea **D**) satagunt **VD**, sic ages, ea satagunt *vg,* sic cadentes agunt *vel* (deo) sic agetis; ea satagunt *He,* audaces si cadunt *Usener,* indigetes agunt *Mg,* sic habentes agunt *anon. in exemplari ed. Burs. bibl. Vratisl.,* qui hac sese agunt *Gz,* in acie caesi agunt *C. Schenkl, fort.* *sic cadentes sunt || 12 est] es **AB**^{1} || illud *del.* **A**^{2}**τ** *om.* **D** || iter exstitit. quid *Gz,* iter restitit. quid *Linde* || ligurgum **C** || 13 interritos omni] interbitos somni **O** interlitos somni **V**^{2}, ⟨tot⟩ interritos omni || poculo **Dτ** || 14 Othryadem] *cf. Herod. 1, 82 aliique, quos primus secutus est* [...]*ott;* otroyadem (-en **D**) **O** || excitem] *Bs;* escitem **C** mexciten **D** || 15 exem[...] **D** || ne] nec **O** || 16 ostium **AB**^{1} || *prius* est] es **AB**, *del. C. Schenkl* || ali[...]tum] **τ** *(Freinsheim);* alienum **C** alumnum **Dτ**^{2} *(Schg),* adiumentum *Gr,* [...]amen *Gz, fort.* alimonium *Mg* || magnum aes alienum *Bs* || est nasci] [...]ci **A**^{2}**VD**, nasci et *Schg*

nasci Laconem. ad certam victoriam omnes remansissent; ad certam mortem tantum Lacones. ne sit Sparta lapidibus circumdata: ibi muros habet, ubi viros. melius revocabimus fugientes trecenos quam sequemur. sed montes perforat, maria contegit. numquam solido stetit superba felicitas, et ingentium imperiorum magna fastigia oblivione fragilitatis humanae conlapsa sunt. scias licet ad finem *bonum* non pervenisse quae ad invidiam perducta sunt. maria terrasque, rerum naturam statione mutavit sua: moriamur trecenti, ut hic primum invenerit, quod mutare non ‖ posset. si tam demens placiturum consilium erat, cur non
4 potius in turba fugimus? PORCI LATRONIS. In hoc scilicet morati sumus, ut agmen fugientium cogeremus. erimus inter fortes fugacissimi, inter fugaces tardissimi. rumori terga vertitis? sciamus saltem, quam *fortis* sit iste, quem fugimus. vix vel victoria dedecus elui potest; ut omnia fortiter fiant, feliciter cadant, multum tamen nomini nostro detractum est: iam Lacones, an fugeremus, deliberavimus. atenim moriemur! quantum ad me quidem pertinet, post hanc deliberationem nihil aliud timeo, quam ne revertar.

CD 1 certa **AB** ‖ 2 ne sit Sparta] *Petschenig, Gz;* nesi parta **C** non est sic sparta **Dτ** ‖ 3 ibi muros habet, ubi viros] *Bs;* ibi muros habet ubi ⟨muros (muros ⟨non⟩ **D**) habet ubi (ibi **VD**)⟩ muros (uiros **D**) (*post.* ubi muros *del.* **A**²) **O**; *cf. Plut. apophth. Lac. p. 210ᵉ* ‖ reuocauimus **C** ‖ 4 troecenos **D**¹**τ** trecentos **D**² ‖ sequemur] **Dτ**; sequimur **C** ‖ 5 ⟨in⟩ solido *vg* ‖ *fort.* superbo *Morgenstern* ‖ 6 fastigia] **V**²**D**; fastigio **C** ‖ conlassa **A** ‖ 7 sciat *Ml* ‖ bonum *add. Gz;* ⟨tantum⟩ *Thomas* ‖ non *om.* **D** ‖ pervenisse] (*corr. ex* peruenisset **V**) **VD**; peruenisset **AB** ‖ 8 naturam] **τ**; natura **O** ‖ stationem (e *corr. ex* u **B**) **AB** ‖ 10 possit **VD** ‖ tam demens] *Ml;* tandem amens **O** ‖ 11 turba] **V**²**Dτ**; truba **C** ‖ fuimus **V**² ‖ silicet **B**¹ ‖ 12 agmen *corr. ex* augmen **A** ‖ cogeremus] augeremus *Schott* ‖ *verba* erimus . . . tardissimi *(v. 13) ex § 7 (p. 536, 5) huc transp. Gz* ‖ fortes] *Fb;* hostes **AVD** ostes **B**, *fort.* nostros *Kss* ‖ fagacissimi **AB** ‖ 13 rumori] *Gr;* furori **O**, *fort.* cur ⟨rum⟩ori *Kss* ‖ 14 *quam fortis] quam **C** qu[illegible] qualis *Bs,* qui *Otto,* quinam *Novák* ‖ *vix vel] uixit ut **A** uixit in [illegible] in **B**² uicit (*corr. ex* uixit **V**) at **VD**, vix *Rebling, Mg,* vix istud *Gz,* [illegible] *Otto,* vix illud *Linde* ‖ 15 elin **A** ‖ cedant **A** ‖ 16 nonmi nistro **A** ‖ [illegible] an **VD** ‖ 17 atenim moriemur] *Otto;* ut enim (enim ⟨non⟩ **D**) mori[illegible] ut enim ⟨non⟩ moriamur **τ**, utinam moriamur *Bs* ‖ 18 reuertamur **V**

arma nobis fabulae excutiunt? nunc, nunc pugnemus; latuisset
virtus inter trecenos. ceteri quidem fugerunt. si me quidem inter-
rogatis, quid sentiam, et in nostrum et in Graeciae patrocinium
loquar: electi sumus, non relicti. Gavi Sabini. Turpe est cuilibet 5
viro fugisse, Laconi etiam deliberasse *de fuga*. Marulli. In hoc
restitimus, ne in turba fugientium lateremus. habent, quemad-
modum se excusent, Graeciae treceni: 'tutas Thermopylas puta-
vimus, cum relinqueremus illic Laconas'. Cesti Pii. Quam turpe
esset fugere, iudicastis, Lacones, tam diu non fugiendo. omnibus
sua decora sunt: Athenae eloquentia inclitae sunt, Thebae sacris,
Sparta armis. ideo hanc Eurotas amnis circumfluit, qui pueritiam
indurat ad futurae militiae patientiam; ideo *enitimur in* Taygeti
nemoris difficilia ‖ nisi Laconibus iuga; ideo Hercule gloriamur
deo operibus caelum merito; ideo muri nostri arma sunt. o grave 6
maiorum virtutis dedecus! Lacones se numerant, non aestimant.
videamus, quanta turba sit, ut habeat certe Sparta etiamsi non
fortes milites, at nuntios veros. ita ne bello quidem, sed nuntio
vincimur? merito hercules omnia contempsit quem Lacones

CD 1 *post.* nunc *om.* **B** ‖ 2 trecenos] *Bs;* trecentos **CD**^{2} troecenos **D**^{1} ‖ ceteri quidem] ceteros qui *Schg,* ⟨ne⟩ ceteri quidem *Mg,* ceteri quid enim (..?) *Otto,* ⟨at⟩ ceteri quidem *Novák* ‖ 3 ⟨ut⟩ quid **A**^{1}**B** ‖ sentiam] sententiam **A** ‖ *prius* et] *He;* ei **A**^{1}**B** *del.* **A**^{2} ego **VD** ‖ gretie **A** grac(-t **V**)iae **BV** ‖ 4 loquar] loquent **A** ‖ electi sumus] electissimus **B**^{1} ‖ Gavi] alii **C** hali **D** ‖ 5 de fuga *add.* (*ante* deliberasse) *Gz; cf. p. 541, 15* ‖ marylli **O** ‖ 6 restitimus] **Dτ**; resistimus **C** resiitimus **V**^{2}, *cum* ti *superscriberet et errore non litteras* si, *sed* st *deleret* ‖ lateremus? habeant *Gz* ‖ 7 Graeciae] **B**^{2}**D**; grat(-c **B**)iae **C** ‖ troeceni **Dτ** ‖ tutas] *Bs;* mutas **C** munitas **Dτ** ‖ thermopostlias **AB** thermopostalias **V**^{1} thermopilas **V**^{2} thermopylas ⟨satis⟩ **D** ‖ 8 illi **D** ‖ lacona **AB**^{1}**V**^{1} ‖ quam ⟨diu⟩ **τ** ‖ 9 esset] est **AB**^{1} *om.* **VD** ‖ indicastis *Kss* ‖ 10 indite **A** inclite **B** ‖ tebae **A** taebae **B** thebea **V** thebaea **D** ‖ 12 pacientiam⟨us⟩ **AB** ‖ *verba* * enitimur in *add.* ‖ tayeti **C** ‖ 13 nemoris] montis **D**, enitimur *Gz; cf. Hor. sat. 2, 6, 91; Ovid. met. 8, 317; Val. Flacc. Arg. 1, 664* ‖ nisu **D** ‖ ergule **AB**^{1} ercule **B**^{2} ‖ 14 deo] *Kss;* de **O** *om. codex Brugensis Schotti et sic Schott ac vg,* sescentis *Ritschl,* duodecim *Ml (cf. Reinach man. de phil. II*^{2} *53),* patre *Gz,* duris *Morgenstern* ‖ meritos **D** ‖ Herculem gloriamur deum ⟨et⟩ operibus caelum meritum *Schg* ‖ 17 ne] non **D** ‖ 18 erhules **AB**^{1} ‖ contempserit *Schg* ‖ quem] quae *Fb*

audire non sustinent. si vincere Xersen non licet, videre liceat; volo scire, quid fugiam. adhuc non sum ex ulla parte Atheniensium similis, non muris nec educatione; nihil prius illorum imi-
7 tabor quam fugam? Pompei Silonis. Xerses multos secum adducit, Thermopylae paucos recipiunt. nihil refert, quantas gentes in orbem nostrum Oriens effuderit quantumque nationum secum Xerses trahat; tot ad nos pertinent, quot locus ceperit. Corneli Hispani. Pro Sparta venimus, pro Graecia stemus; vincamus hostes, socios iam vicimus; sciat iste insolens barbarus nihil esse difficilius quam Laconis armati latus fodere. ego vero, quod treceni discesserunt, gaudeo; liberas nobis reliquere Thermopylas; nil erit, quod virtuti nostrae se apponat, quod *se* inserat; non latebit in turba Laco; quocumque Xerses aspexerit, Spartanos
8 videbit. Blandi. Referam praecepta matrum: 'aut in his aut cum his'? minus turpe est a bello inermem reverti quam armatum fugere. referam captivorum verba? captus ‖ Laco: 'occide,' inquit 'non servio'. non potuit capi, si fugere voluisset. describite ter-

CD 1 xernen AB[1] ‖ 2 quid] *Bs;* qui AB quem VD ‖ athaeniaensium B ‖ 3 moribus *Linde* ‖ nec educatione] nec ducatione C, non educatione *Kss* 4 secum] um AB, una *Gz* ‖ 5 termopy(-pi V)le C ‖ *post* recipiunt *in* O *sequuntur verba* erimus . . . tardissimi, *quae in § 4 (p. 534, 12) transp. Gz; haec verba post* fugam *(v. 4) transponi vult Ml eique assentitur Linde, qui tamen* fortissimi *pro* fugacissimi *scripsit* ‖ 6 effu(effun A)derint AB[1] ‖ quantumque nationum secum] quantum nationumque cum AB, quantum nationum agmen secum *O. Ribbeck* ‖ 7 traat AB[1] ‖ nos *corr. ex* nostra B ‖ quod AB ‖ coeperit AV cornelius AB cornelii V ‖ 8 *prius* pro *om.* B ‖ gretia AB ‖ 9 ostes B ‖ sotios A ‖ uincimus B ‖ *verba* sciat iste . . . fodere *(v. 10) post* ceperit *(v. 7) transponi iubet Kss* ‖ 10 laconi C ‖ fodere. ⟨at ceteri fugere.⟩ *Gz; cf. p. 535, 2* treceni] *om.* C troeceni D ‖ dicesserunt AB ‖ discesserunt ⟨treceni⟩ *A. Köhler coll. p. 537, 5* ‖ 11 relinquere AB ‖ termofylas C ‖ 12 nil] mi A nii B[1] ‖ apponat] *O. Ribbeck;* opponat O, *quod rectum existimat Heidler* ‖ *post.* se ... *beck* ‖ inferat AB ‖ 13 spartano AB[1] spartanum VD ‖ 14 uideb... *Plut. apophth. Lac. p. 241f* ‖ 16 fuge AB[1], *fort.* ⟨a⟩ fuga *Kss* ‖ re... 17 potui D ‖ capi, si fugere] ⟨non⟩ capis fugeres AB[1] ⟨non⟩ capi si ... capi, nisi fugere *Gz* ‖ uoluissem D ‖ seruio potui non capi si ... luissem *cod. Vatic. Schotti (vg)* ‖ describit et errores V[1] describit...

rores Persicos; omnia ista, cum mitteremur, audivimus. videat trecentos Xerses et sciat, quanti bellum aestimatum sit, quanto aptus numero locus. revertamur ne nuntii quidem nisi novissimi. quis fugerit, nescio; hos mihi Sparta commilitones dedit. descriptio Thermopylarum. nunc me delectat, quod fugerunt treceni; angustas mihi Thermopylas fecerunt.

Contra. Corneli Hispani. At ego maximum *video* dedecus 9
futurum rei publicae nostrae, si Xerses nihil prius in Graecia vicerit quam Laconas. ne testem quidem virtutis nostrae habere possumus; id de nobis credetur, quod hostes narraverint. habetis consilium meum; id est autem meum, quod totius Graeciae. si quis aliud suadet, non fortes vos vult esse, sed perditos. Clavdi Marcelli. Non vincent nos, sed obruent. satis fecimus nomini, ultumi cessimus; ante nos rerum natura victa est.

Divisio. Huius suasoriae feci mentionem, non quia in ea 10
subtilitatis erat aliquid, quod vos excitare posset, sed ut sciretis, quam nitide Fvscvs dixisset vel quam licenter; ipse sententiam *non* feram; vestri arbitrii erit, utrum explicationes eius luxuriosas putetis an vegetas. Pol||lio Asinius aiebat hoc non esse sua-

CD 2 sciat] sciet *He* || quanti] quod tanti *Schg* || quanto] quanti *O. Ribbeck* || 3 revertemur *Fb* || nisi *del. Gz* || 4 mihi] mi **AB** || comilitones **AB** || *verba* videat *(v. 1)* . . . locus *(v. 3) post* dedit *transponit Gz* || 5 termopylarum **C** || delectet **D**^{1} || trecenti **V** troeceni **D** || 6 mihi] mi **AB** || termopoy(-py **V**)las **C**; *cf. A. Fleckeisen ann. phil. 1866, 243* || fecerant **T** *(vg) corr.* **τ** || 7 cornelii **VD** || Hispani] *He;* spani **AB**^{2} spatini **B**^{1}**VD** || ego] puto *He* (*omisso* video) || video *add.* **B**^{2} || 8 nostrae ⟨arbitror⟩ **D** || gretia **AB** || 9 quam] quas **AB** || 10 creditur **AB** || narrauerunt **A** || 11 id est] idem *cod. Vat. Schotti (vg)* || quod] quo **AB** || gretiae **A** || 12 alius suadent **AB**^{1} || vult] **B**^{2}; ut **AB**^{1} *om.* **VD** || perditos ⟨gaudet⟩ **VD** || claudio **C** *del.* **V**^{2} || 13 macelli **D** || uos **D** || 14 ultumi] ultum **B** multum in **V**^{1} multum **V**^{2} multum rei **D** || c imus] *Kss;* gessimus **O** || 15 suasorriae **A** || in ea] mea **B** || 16 subtilit] **Dτ**; sup(sub **V**)tilitate **C** || nos **D** || sed *om.* **C** *add.* **Dτ** || 17 suscus **A** || 1 non *add. Schg* || explicationis **AB**^{1}**V**^{1} || 19 ⟨ut⟩ putetis (ut *del.*) **B** || *vег as] *Gz;* ut petas **A** ut poetas **B** ut poeta **VD**, poeticas, ⟨ut⟩ *Gruter,* fl idas *Gr,* vero politas *Schg,* ineptas *Konitzer,* lepidas *anon. in exemplari* e *Burs. bibl. univ. Vratisl.,* negetis *Linde* || eius ⟨ut⟩ luxuriosas vituperetis

dere, sed ludere. recolo nihil fuisse me iuvene tam notum quam has explicationes Fusci, quas nemo nostrum non alius alia inclinatione vocis velut sua quisque modulatione cantabat. at quia semel in mentionem incidi Fusci, ex omnibus suasoriis celebres descriptiunculas subtexam, etiamsi nihil occurrerit, quod quis-
11 quam alius nisi suasor dilexerit. divisione autem *in* hac suasoria Fuscus usus est illa volgari, ut diceret non esse honestum fugere, etiamsi tutum esset; deinde: aeque periculosum esse fugere et pugnare; novissime: periculosius esse fugere: pugnantibus hostes timendos, fugientibus et hostes et suos. CESTIVS primam partem sic transit, quasi nemo dubitaret, an turpe esset fugere; deinde illo transit, an non esset necesse. haec sunt, inquit, quae vos confundunt: hostes, sociorum *fuga, vestra ipsorum* paucitas. non quidem in hac suasoria, sed in hac materia disertissima illa fertur sententia DORIONIS, cum posuisset hoc dixisse trecentis Leonidam,

an ut poeticas ⟨laudetis⟩ *Bs, quem sequuntur Kss et Mg, nisi quod* vegetas *pro* poeticas *scripserunt* || polio **AB**

CD 1 sed ludere] *Gz;* isciuidere **C** sciuidere **T** sed inuidere **DT** *(vg)*, sed inludere *Gr*, sed irridere *post Ant. Augustinum Schott, cui Bs adstipulatur*, sed inscite ridere *Schg, ut ex dittographia ortum del. Kss*, . scire (vos volo *Vahlen*, 'ipse videris' *Klussmann* || recolo] *Bs, Mg;* ue (ne **DT**) uolo **OT**, (scire vos volo *Vahlen* || me iuvene tam notum] *Bs;* et iuuenet annotam **C** et iuuenis te amotam **D** || 2 tusci **C** || alius] **D** *(Schg);* alios **C**, alias *He* || 4 suasoris **AB** || celebris *corr. ex* celebres **B** || 5 descriptiungula **AB**^{1} descriptiunculam **B**^{2} || 6 dixerit **D** *(vg)* || alius in iis suasoriis dixerit *Mg* || in *add. Schg* || hanc **A** hac *corr. ex* hanc **B** || 8 ⟨certe⟩ aeque *Gz* || periculum **O** 9 periculosius] *Schg;* periculorum **AB** periculosum **VD** || fugere ⟨quam pugnare⟩ *Schg* || 10 timendos fugientibus et hostes ⟨timendos fugientibus et hostes (ostes **B**)⟩ **C** *verba repetita del.* **A**^{2}**V**^{2} || 11 transiit **D** *(vg)*, transilnit *Gz* || neme **AB**^{1} || dubitabit **A** dubitabitet **B** dubitaret *corr. ex* dubitabitet **V** fugere] pugnaret **A** pugeret **B**^{1} fugere ⟨et⟩ **B**^{2} || 12 transiit **D** *(vg)* 1 ... ior **AB**^{1} || fuga *add. Kss* || *verba* vestra ipsorum *add. Gz* || hostium copi⟨a, ...⟩o-rum paucitas *Linde* || 14 quidem in hac suasoria] *He;* quidem ha... uid est hec **A**) suasoriae (-rie **AV**) **O** || materia *corr. ex* materie **B**, ... materie *Petschenig coll. p. 549, 2* || desertissima **A** || 15 posuisset c... potuisset **V**

quod puto etiam apud Herodotum esse: ⟨ἀριστοποιεῖσθε ὡς ἐν Ἅιδου δειπνησόμενοι⟩, ... Sabinvs Asilivs, venustissimus inter rhetoras 12 scurra, cum hanc sententiam Leonidae rettulisset, ait: ego illi ad prandium promisissem, ad cenam renuntiassem. Attalvs Stoicus, qui solum vertit a Seiano circumscriptus, magnae vir eloquen||tiae, ex his philosophis, quos vestra aetas vidit, longe et subtilissimus et facundissumus, cum tam magna et nobili sententia certavit et mihi dixisse videtur animosius quam prior: . . . . occurrit mihi sensus in eiusmodi materia a Sevbro Cornelio dictus tamquam de Romanis nescio an parum fortiter. edicta in posterum diem pugna epulantes milites inducit et ait:

stratique per herbam
'hic meus est' dixere 'dies'.

elegantissime quidem adfectum animorum incerta sorte pendentium expressit, sed parum Romani animi servata est magnitudo; cenant enim, tamquam crastinum desperent. quantum illis Laconibus animi erat, qui non poterant dicere: 'hic dies est meus'. illud Porcellvs grammaticus arguebat in hoc versu quasi soloe- 13

CD 1 derodotum **A** erodotum **B**[1]**V**; *cf. Diod. 11, 9, 4; Plut. apophth. Lac. p. 225*[d] || *Graeca om.* **C** || ⟨οὕτως ἀριστᾶτε ὡς ἐν ᾅδου δειπνήσοντες⟩ *Rom* || 2 *lacunam, in qua Dorionis verba intercidissent, indicavit Gz* || asylius **VD**, Iulius *O. Gruppe coll. p. 410, 21* || retoras **A** retores **B** rethoras **V** || 3 scura **AB** || leonidet ettullisset **A** leonide retulisset **VD** || *cf. Sen. epist. 11, 3, 21* || 4 caenam **V** || adtalus **B** || 5 uertit a seiano *corr. ex* ueritas eiano **A** || 6 nostra **D** || subtulissimus et facundissimus **A** || 8 et mihi] ut mihi **VD** || uideatur **D** || *lacunam indicavit Attalique sententiam intercidisse recte videtur statuisse Schg;* ⟨. . .⟩. prior *Mg* || 9 dictum **AB** || 10 tamquam] *fort.* quamquam *Kss* || parem **A** arem **B** parum *corr. ex* parem **V** || 12 stratique] gratique **C** sratique **τ**; *cf. Verg. Aen. 6, 656; 9, 164* || 13 es **AB**; *cf. Sen. Med. 1017* || dixere] dixisse **C** || 14 elegantissime *corr. ex* eligantissime **V** || quidem] quid est **A** || perdentium **AB** prandentium **τ** || 15 expre(-rae **A**)ssitur **AB** || romania **B**[1] || 16 caenant **V** || tamqua **B**[1] || quantus (*corr. ex* quantum **V**) **VD** || 17 animi erat] *Bs;* animis aeratis **AB** animus erat iis (his **D**) **VD** || quanto illis Laconibus elatior (*vel* alacrior) animus erat *Gz* || dies est] diest **A** || 18 procellus **A** || solicissimum **A** solycismum (o *sup.* yc *scr.* **B**[2]) **B**

cismum, quod, cum plures induxisset, diceret: 'hic meus est dies', non: 'hic noster est', et in sententia optima id accusabat, quod erat optimum. muta enim, ut 'noster' sit: peribit omnis versus elegantia, in quo hoc est decentissimum, quod ex communi sermone trahitur; nam quasi proverbii loco est: 'hic dies meus est'; et, cum ad sensum rettuleris, ne grammaticorum quidem calumnia ab omnibus magnis ingeniis summovenda habebit locum; dixerunt enim non omnes simul tamquam in choro manum ducente grammatico, sed singuli ex iis: 'hic meus est dies'.
14 sed ut revertar ad Leonidam et trecentos, pulcherrima illa fertur GLYCO||NIS sententia: . . . . in hac ipsa suasoria non sane refero memoria *dignam* ullam sententiam Graeci cuiusquam nisi DAMAE: ποῖ φεύξεσθε, ὁπλῖται, τείχη; de positione loci eleganter dixit HATERIVS, cum angustias loci facundissime descripsisset: natus trecentis locus. CESTIVS, cum descripsisset honores, quos habituri essent, si pro patria cecidissent, adiecit: per sepulchra nostra iurabitur. NICETES longe disertius hanc phantasiam movit et adiecit: . . . . nisi antiquior Xerses fuisset quam Demosthenes † CIPTOY cui

CD 1 quod *om.* D || plures] V²; plures ⟨dicerent⟩ C ⟨com⟩plures D diceret] dicere V²τ || ⟨dies⟩ est O || 2 sententiam A || 3 erat *om.* C *add.* V²D multa O || peribit] τ; peribuit AB¹ perhibuit B²V peribat D || omnes B¹ 4 eligantia V || decentesimum A || 5 traitur B¹ || loco est] loco et C loco ait D *post.* est *om.* A || 6 redtuleris AB¹ retuleris VD || gramaticorum AB || calomnia B¹ || 7 ominibus A || sumenda O spernenda τ || 8 simul] semel C || chorum ABD || 10 phulcherrima AB || gloyconis AB || *fort.* sanam *Kss* || 12 dignam *add. Kss;* ⟨vivam⟩ *post* ullam *add. Gz* || ποῖ φεύξεσθε] *He;* TIEY ΦETZETCE (-zezce A) C 13 *ὁπλῖται] otilita C, ; ὅπλα *He, Bücheler,* ; ὅπλα τὰ *Bs (cf. p. 535, 14),* Σπάρτα; *de Wilamowitz (cf. p. 534, 3)* || teixн A telxн BV || elegantur A eliganter V Haterius] *Schott;* acerius C aterius D || 14 loci *delendum esse cens. O. Ribbeck* factundissime AB¹ || discripsisset AB || nactus V satis τ || 15 honores *om.* AB, *ante* descripsisset *posuit Kss* || 16 pro] pira A piro B¹ || 17 Nicetes] D¹ *(Fb)*; nicetas CD² || desertius A desercius B || fantasiam C || 18 antiquor B¹ adiecit: ⟨οὐχ ἁμαρτησόμεθα, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπ' ... κίνδυνον ἀράμενοι, μὰ τοὺς ἀλλαχοῦ προκινδυνεύσαντας τῶν προγόνων ... δημοσίοις μνήμασι κειμένους ἀγαθοὺς ἄνδρας, οὓς ἡ πόλις τῆς καλλίστης ἀξ... ἔθαψεν. nitide⟩, nisi antiquior Xerses fuisset, quam ⟨ut⟩ Demosthe... hic dicere ⟨liceret.⟩ *Gz coll. Dem. de cor. § 208* || demostenes C || ...es.

dicere. hanc suam dixit sententiam aut certe non deprehensam,
cum descripsisset oportunitatem loci et tuta undique pugnantium
latera et angustias a tergo positas, sed adversas hostibus. Pota- 15
mon magnus declamator fuit Mitylenis, qui eodem tempore viguit,
quo Lesbocles magni nominis et nomini respondentis ingenii; in
quibus quanta fuerit animorum diversitas in simili fortuna, puto
vobis indicandum, multo magis quia ad vitam pertinet, quam si
ad eloquentiam pertineret. utrique filius eisdem diebus decessit:
Lesbocles scholam solvit; nemo umquam *postea declamantem*
audivit; ampliore animo se gessit Potamon: a funere filii con-
tulit se in scholam et declamavit. utriusque tamen adfectum
temperandum puto: hic durius tulit fortunam quam patrem dece-
bat, ille mollius *quam* virum. Potamon, cum suasoriam de tre- 16
centis diceret, tractabat, quam turpiter fecissent La||cones hoc
ipsum, quod deliberassent de fuga, et sic novissime clausit: . . . . .
insanierunt in hac suasoria multi circa Othryadem: Murredius,
qui dixit: fugerunt Athenienses; non enim Othryadis nostri

epitaphium diceret. *Bs, fort.* *Demosthenes, ⟨non male⟩ subreptum huic diceres. || Demosthenes, potuisset dicere hanc sententiam. *Gr*, Demosthenes, pro Ctesiphonte cum diceret, hanc suam dixisset sententiam *Schg*

CD 1 depraehens **A** || 2 loci *om.* **B** || tota **B** || 3 positas] ipsis sitas *Gz* || *post* hostibus *lacunam statuendam esse suspicatur Bs: perisse enim sententiam, quam suam i. e. ex suo ipsius ingenio natam dixerit Nicetes* || 4 declamator *om.* **D** || moylenis **C** || 5 nomini] nominis **AB** || 7 vobis] obis **AB**¹ || indicamdum **A** indicandum *corr. ex* indicamdum **B** || uita **A** || quam si] **B**²**D**τ; quasi **C** || 8 eloquentia **AB**¹ || 9 scolam **AB** || *verba* *postea declamantem audivit *hoc loco add.* || 10 ampliore] (*corr. ex* amplius **V**) **VD**; amplius **AB** || se gessit] regressit **A** regessitur **B**¹ recessitur **B**² || solvit neque umquam amplius ⟨declamavit; maiore⟩ animo *Mg* || nemo umquam amplius ⟨declamantem audivit; aequo⟩ animo recessit Potamon a funere *O. Ribbeck, W. Wagner* || Potamon] **B**²; post tamen (ιen **A**) **O** || contulit se] contulisse **AB**¹ || 12 tenperandum **B** || patremus **A** || (ebat] (*corr. ex* dicebat **V**) **VD**τ; dicebat **AB**¹ || 13 quam *add. Bs* || uerum ' - || potamoni **AB**, Potamon igitur *Gz* || 14 dicere **AB** || 16 circa] tarca **A** || (hryadem] utriailem **A** utriadem **B** utriaden **V**¹ otriaden **V**² otroyaden **D** ||] qui] quippe *Gz, fort.* **delendum* || *cf. Val. Max. 3, 2, 4* || Othryadis] mo- t ris **AB** otrydis *corr. ex* motydris **V** otroyade **D**

litteras didicerant. Gargonivs dixit: Othryades, qui perit ut falleret, revixit ut vinceret. Licinivs Nepos: eius exemplo vobis etiam mortuis vincendum fuit. Antonivs Atticvs inter has pueriles sententias videtur palmam meruisse; dixit enim: Othryades paene a sepulchro victor digitis vulnera pressit, ut trophaeo Laconem inscriberet. o dignum Spartano atramentum! o virum, cuius ne litterae quidem fuere sine sanguine! Cativs Crispvs, municipalis *orator*, cacozelos dixit post relatum exemplum Othryadis: aliud ceteros, aliud Laconas decet; nos sine deliciis educamur, sine
17 muris vivimus, sine vita vincimus. Seneca fuit, cuius nomen ad vos potuit pervenisse, ingenii confusi ac turbulenti, qui cupiebat grandia dicere, adeo ut novissime morbo huius rei et teneretur et rideretur; nam et servos nolebat habere nisi grandes et argentea vasa non nisi grandia. credatis mihi velim non iocanti, eo pervenit insania eius, ut calceos quoque maiores sumeret, ficus non esset nisi mariscas, concubinam ingentis staturae haberet. omnia grandia probanti inpositum est cognomen vel, ut Messala

CD 1 literus **A** literas **B** || carconius **C** sarconius **D** || ottrydes **AB** othrydes **V** otroyades **D** || qui *del.* **A**² || periit **D** *(vg)* || 2 licimus **A** || *eius] cum **O**, cuius *Gr, fort.* *eo || exemplo] **V**²**D**; exemplum **C** || 3 acticus **C** || inter has] **B**²; in terras (as *del.* **A**²) **AB**¹ inter (*corr. ex* in terras **V**) **VD** || pueriles] *Bs;* plurares **A**¹**B**¹ plures **A**²**B**²**VD**, delirantes *Gz* || 4 palmam] palam **C** *corr.* **B**²**V**¹ || Othryades] moyradas **C** otroyades **D** || 5 sepulcro **B** cligitis **B** || pressit] **τ**¹ *(Mg); cf. Schotti var. lect.: 'vulnera gessit] vulnera pressit* B. C. A'; cessit **AB** gessit (*corr. ex* cessit **V**) **VD** praecessit **τ**² impressit **τ**³, conpressit *Kss* || digitum in vulnera mersit *Gz* || tropeo laconem **AB**¹ trophea laconum *(sic vg) corr. ex* tropheo laconem **V** trophoeo laconum **D** 6 inscriberet. o] *Gr;* inscribere deo **AB** inscriberet deo **VD** || dignum] dignum ⟨in⟩ **O** || atramentum! o] *Bernays;* sacramento **O** || 7 litere **A** || cacius **C** *municipalis orator] municipalis **O**, *del. Schott,* ⟨declamator⟩ municipalis *Gz* 8 cacozelos] *Gr;* gato (gaco **B**) zeos **O** || Othryadis] *Gr;* otyrdi (othrydi **V**) ⟨dicebam (dicebat **V**) municipalis⟩ **C** otyrdi **A**² otroyadae ⟨dicebat munici... 9 ceteros] **Dτ**; ceteras **C** || diliciis **AB** || 10 victu *Linde* || seneca *in r*... *corr. ex* senecio **D** || 11 confusi] **V**²**D**; confugi **C** || ac] ae **AB** || 12 di... *Gz* || rei] regi **B**¹ || 14 gredatis **AB**¹ || ioganti **AB**¹ || 15 insania eius] ... *Schott* || caceos **AB**¹ || 16 esse **AB** || n̄isi **A** || haberet] *Kss;* hab... 17 probanti] *Bs;* probati **AB** probata **V** probabat ei **D** || ⟨non⟩ u...

ait, cognomen||tum, et vocari coepit Seneca Grandio. aliquando iuvene me is in hac suasoria, cum posuisset contradictionem: 'at omnes, qui missi erant a Graecia, fugerunt', sublatis manibus, insistens summis digitis — sic enim solebat, quo grandior fieret — exclamat: gaudeo, gaudeo. mirantibus nobis, quod tantum illi bonum contigisset, adiecit: totus Xerses meus erit. item dixit: iste, qui classibus suis maria subripuit, qui terras circumscripsit, dilatavit profundum, novam rerum naturae faciem imperat, ponat sane contra caelum castra: commilitones habebo deos. Senianvs 18
multo potentius dixit: terras armis obsidet, caelum sagittis, maria vinculis; Lacones, nisi succurritis, mundus captus est. decentissimi generis stultam sententiam referam Victoris Statori, municipis mei, cuius fabulis memoria dignissimis aliquis *delectetur. is huius* suasoriae occasione sumpsit contradictionem: 'at' inquit 'trecenti sumus'; et ita respondit: trecenti, sed viri, sed armati, sed Lacones, sed ad Thermopylas; numquam vidi plures trecentos. Latro in hac suasoria, cum tractasset omnia, quae materia 19

CD 1 caepit **AB** || grandia **C** || aliquando iuvene me] *F. Jonas;* aliquando inuenire (-ret **D**) **O** *del.* **A**^{2} || si quando (*pro* aliquando) inveniret *scr. et haec tria verba post* grandia *(p. 542, 17) transp. Kss* || 2 is] his **AB** || aliquando <mireris, aliquando> inventa rideas. in hac *He* || posuisset] (*corr. ex* imposuisset) **V**; ìnposuisset (-ed **B**) **ABD**, interposuisset *Gz* || at] *Schg;* ad **AB** ait (*corr. ex* at **V**) **VD** || 3 gretia **A** graetía **B** || 4 summi digiti **AB**^{1} || quo] quod **AB** || fierat **A** || 5 exclamavit *Otto* || quod] *Ml;* quid **AB**^{2}**VD** qui **B**^{1} || 6 boni <illi> **D** || quid tantum illi boni *vg* || 8 profundum. *Mg* || importat τ^{2}, imperavit *O. Ribbeck,* imperet *Mg* || 9 astra **C** et astra **B**^{2} astrea **D**^{1} astraea **D**^{2} || 10 potensius **AB**, portentosius *Otto* || *fort.* <non> multo potentius (*vel* pudentius) *Gz,* inpotentius *Mg* || aelum **A** celum **B** || 11 vinculis] **AB**^{2}τ; umgulis **B**^{1} ungulis **V** uingulis **D** || nisi . . .] *cf. Ovid. met. 6, 209* || succurritis . .] *cf. p. 423, 20* || 13 aliquas **B**^{2} || delectetur *add. Vahlen* || 14 is *add. Schg* || huius suasoriae] *Mg;* suasoria **O** || cuius <in> fabulis memoria dignissima sunt aliqua. is <in hac> suasoria *Schg* || aliquis <valde delectetur. is in hac> suasoria *Vahlen* || referam <e> Victoris Statorii, municipis mei, fabulis memoria dignissimis. aliquis huius suasoriae *Mg* || 15 armatis **AB** || 16 ad] a **AB** || termopoylas **C** || mumquam **A** inumquam **B** <si> numquam **V**, nusquam *Schg* || 17 haaec **A** haec **B** || tractaset **AB**^{1}

capiebat, posse ipsos et vincere, posse certe invictos reverti ait beneficio loci; tum illam sententiam: si nihil aliud, erimus certe belli mora. postea memini auditorem Latronis Arbronivm Silonem, patrem huius Silonis, qui pantomimis fabulas scripsit et ingenium grande non tantum deseruit sed polluit, recitare || carmen, in quo agnovimus sensum Latronis in his versibus:

ite agite, *o* Danai, magnum paeana canentes,
ite triumphantes: belli mora concidit Hector.

tam diligentes tunc auditores erant, ne dicam tam maligni, ut unum verbum surripi non posset; at nunc cuilibet orationem in Verrem tuto licet *dicere* pro sua. sed, ut sciatis sensum bene dictum dici tamen posse melius, notate prae ceteris, quanto decentius Vergilius dixerit hoc, quod valde erat celebre, 'belli mora concidit Hector':

quidquid ad adversae cessatum est moenia Troiae,
Hectoris Aeneaeque manu victoria Graium
haesit.

CD 1 *ait] et O, hic (beneficia loci) *Schg, del. Kss* || 2 beneficia V sententiam ⟨adiecit⟩ *Schg* || 3 moram AB || Arbronium] *Bs;* arbronum AB abronum VD, Apronium *Schott,* Artorium *O. Jahn* || 5 disseruit AB diseruit V iis D || 7 *cf. Verg. Aen. 6, 657; rhetor versus Homeri* X *391 et 393 Latine reddidit* || o *om.* O || peanentes A¹ || 8 triumfantes A || belli *corr. ex* bella B; *cf. Sen. Agam. 211* || occidit A occidit ⟨occidit⟩ BV || Hector] oresecfora AB oresedora VD || *fort.* concidit; Orcus Hectora ⟨habet⟩ *Bs* || 9 ne] nec AB || 10 unum verbum] *L. Spengel;* unus uerba C unius uerba Dτ, unus versus *Mg, Ml. fort.* *unum ⟨vel duo⟩ verba (. . possent), *fort.* una II (*i. e.* duo) verba (. . possent) *Gz* || possent Dτ || at] aut A || cuilibet] Dτ; quilibet C || *orationem] orationes O *(Bs, Kss, Ml)* || 11 inuertere D || dicere *add. Kss* (*ante* licet); ⟨habere⟩ *ante* tuto *add. Vahlen* || sua] suo BV *(Bs, Kss)* suis D (A ... o-tate] Dτ; non C || 14 hae(haae A)ctorum AB hector item (item *ir* ... 15 *Verg. Aen. 11, 288 seq.* || quidquid] quodqui AB quicquid (*in* ... ad adversae] aaduerse AB apud durae (*in marg. scr.* V) VDτ *cod* ... gessatum AB || moynia AB¹ moenia (oe *in ras.*) *corr. ex* moynia V ı ... troiiae B; *cf. Lachmann ad Lucr. 1, 477* || 16 haectoris eneequod AB || ... D

Messala aiebat hic Vergilium debuisse desinere: quod sequitur

et in decimum vestigia rettulit annum

explementum esse, Maecenas hoc etiam priori conparabat. sed
ut ad Thermopylas revertar, Diocles Carystivs dixit . . . Apatv- 21
rivs dixit . . . Corvo rhetori testimonium stuporis reddendum est,
qui dixit: 'quid*ni,* si iam Xerses ad nos suo mari navigat, fugiamus, antequam nobis terra subripiatur?' hic est Corvus, qui, cum temperaret scholam Romae, Sosio illi, qui Iudaeos subegerat, declamavit controversiam de ea, quae apud matronas disserebat liberos || non esse tollendos et ob hoc accusatur rei publicae laesae. in hac controversia sententia eius haec cri debatur: 'inter pyxides
et redolentis animae medicamina constitit mitrata contio'. sed, si 22
vultis, historicum quoque vobis fatuum dabo. Tvscvs ille, qui Scaurum Mamercum, in quo Scaurorum familia extincta est, maiestatis reum fecerat, homo quam inprobi animi, tam infelicis ingenii, cum hanc suasoriam declamaret, dixit: 'expectemus, si nihil aliud, hoc effecturi, ne insolens barbarus dicat: veni, vidi, vici', cum hoc post multos annos Divus Iulius victo Pharnace dixerit. Dorion dixit: ἄνδρες . . . aiebat Nicocrates Lacedaemo-

CD 1 uergium **A** uirgilium **VD** || quid **AB** || 2 *Verg. Aen. 11, 290* || decamum **A**^{1} || uestigia *corr. ex* uestigium **B** || retulit **ABD** || annuum **B** || 3 esse] ese **AB** || Maecenas] micenis **C** || prior **A** || 4 termopi(-py **V**)las **C** || carisius **C** charisius **D** || Apaturius] *Fb;* apatrius **O** || 5 corruo **AB**^{1} || rhetori] *Gr;* thore **AV** *del.* **A**^{2} hore **B** rborae **D** || reddium **A** || *cf. Phaedr. 1, 13, 12* || 6 qui] quid **AB** || quidni] *Gz;* quid **O**, quod *vg* || nauigiat **B** || 7 supripiatur **B**^{1} surripiatur **V** || 8 temperaret] *Gz;* temptaret **O**, ostentaret *Schott* || Sosio] *Gr (cf. CIL. 1, 461; Tac. hist. 5, 9);* sunio **O**, Summo (*i. e.* Pompeio) *vg,* Idumaeo (*i. e.* Herodi) *Schg* || 9 dissirebat **AB** || 10 tollendo sed **AB** || acusatur **A** || 12 mitrata] *anon. apud Schottum;* mirata **O**, myrrhata *Gr* || contio] potio *Gr* || si ultis bitoricum **AB** || 13 factum **C** || Tuscus] *cf. Tac. ann. 6, 29* || 14 Scaurorum] scaurum **C** *corr.* **V**^{1} || extingta **AB**^{1} || 15 facerat **AB** || homo *om.* **A** || animi tam] animittam **A** anmittam **B**^{1} || 17 hoc *om.* **D** || effecturi] effectum ⟨sit (*corr. ex* si)⟩ **V** effecturi ⟨scilicet⟩ **D** || 18 inultos **B** || *cf. Suet. Caes. 37* || Pharnace] parnace **C** *corr.* **V**^{1} || 19 dixerit] direxerit **A**^{1}**B** || Dorion] *anon. apud Schottum;* durion **O** || andreas **D** || agebat **C** || nicogrates **C** nicocratis **D** || lacedemonies **AB** lacedemones **V**

nius insignem hanc sententiam futuram fuisse, si media inter-
23 cideretur. sed ne vos diutius infatuem, quia dixeram me Fusci Arelli explicationes subiecturum, hic finem suasoriae faciam. quarum nimius cultus et fracta conpositio poterit vos offendere, cum ad meam aetatem veneritis; interim *non* dubito, quin nunc vos ipsa, quae offensura sunt, vitia delectent.

III.

Deliberat Agamemnon, an Iphigeniam immolet negante Calchante aliter navigari fas esse.

1 Arelli Fvsci patris. Non in aliam condicionem deus fudit aequora, quam ne omnis ex voto || iret dies; nec ea sors mari tantum est: caelum specta, non sub eadem condicione sidera sunt? alias negatis imbribus exurunt solum, et miseri cremata agricolae lugent semina, et haec interdum anno lex est; alias serena clauduntur, et omnis dies caelum nubilo gravat: subsidit solum, et creditum sibi terra non retinet; alias incertus sideribus cursus est, et variantur tempora, neque soles nimis urguent neque

CD 1 insignem] **V**^{2}**D**τ; insignum **C** || interciderentur **D** || 2 infatuem] **V**^{2}**D**; infatum **AV**^{1} infantum **B** || dixeram] praedixeram (*corr. ex* prodixeram **V**) **VD** || fusti **B** || 3 areli **AB** aurelli **V**^{1} aurellii **V**^{2}**D** || hic] *Kss;* sic **C** *om.* **D** (*vg*) finem *om.* **C** || faciem **AB** || suasoriae finem *Kss* || facient *He* || 4 quod earum **D** || fracta] *cf. Quint. 8, 3, 57* || 5 interim *om.* **D** || non *om.* **O** || dubito *om.* **D** || quin nunc] qui nunc **AB** an *corr. ex* qui nunc **V** nam nunc **D** 8 agamennon **AB** || ifigemam **AB** efi (ephi **D**) geniam **VD** || immolet] molet **AB** negante Calchante] **D**τ (chalcante **D** calcante τ); legamteo alcantte **C** || 9 fas esse] *Bs;* fuisse **C** potuisse **D**, posse *vg* || 10 patris] *Kss;* pii **AB** *del.* **A**^{2} *om.* **VD** || conditionem **C** || 11 ecora **AB**^{1} eqora **B**^{2} || ⟨homini 12 caelum specta] *He;* ceterum (-ra **D**) ipsa **O**, *fort.* caelo imposita m ipsa sub eadem (. . sunt.) *Mg* || conditione **C** || 13 alias] *Schott;* e- mata] concremata **A** || 14 lugent] *He;* legunt **O** || semina, et] haec] hoc **C** || est] es **AB** || alias] *Bs;* alia **C** aliis **D**τ || 15 gravat C graui **D** || subsidit] **B**^{2}; subsidis **C** || 17 et] *om.* **A** et ⟨ut⟩ **B** ||

ultra debitum imbres cadunt: quidquid asperatum aestu est, quidquid nimio diffluxit imbre, invicem temperatur altero; sive ista natura disposuit, sive, ut ferunt, luna cursu gerit — quae, sive plena lucis suae est splendensque pariter adsurgit in cornua, imbres prohibet, sive occurrente nubilo sordidiorem ostendit orbem suum, non ante finit quam lucem reddit —, sive ne lunae quidem ista potentia est, sed flatus, qui occupavere, annum tenent: quidquid horum est, extra iussum dei tutum fuit adultero mare. at non potero *aliter* vindicare adulteram: prior est salus pudicae. ne quid huius virginitati timerem, persequebar adulterum: victa Troia virginibus hostium parcam; nihil adhuc virgo Priami timet. Cesti Pii. Vos ergo [adhunc], di immortales, in- 2
voco: sic reclusuri estis maria? obserate potius. ne Priami quidem liberos immolaturus es. describe nunc tempestatem: omnia ista patimur nec parricidium fecimus. quod hoc sacrum est virginis deae templo virginem occidere? libentius hanc sa||cerdotem habebit quam victimam. Corneli Hispani. Infestae sunt, inquit, tempestates et saeviunt maria, neque adhuc parricidium feci. ista maria, si numine suo deus regeret, adulteris clauderentur. Marvlli. Si non datur nobis ad bellum iter, revertamur ad liberos. Argentari. Iterum in malum familiae nostrae fatale revolvimur:

CD 1 aestu] estus **A** estu *corr. ex* estus **B** || 2 nimo **A** || difluxit **AB** defluxit **VD** || inbre **A** || temperatum **AB** || sive ista] *Gz;* siuit **A** siuita **B** siue ita **VD** || 3 gerit] regit *anon. apud Schottum (He), fort. recte* || 4 splendesque **AB**^{1} || 5 occurrente] *Gz, Novák;* occurret de **AB**^{1} occupata **B**^{2} occurrit de **VD**; *cf. p.549,4* || 6 non] nec **D** || lucem] *Kss;* ⟨in⟩ lucem **O** ⟨in⟩ uicem (redit) **B**^{2}, vicem (reddit) *Bs* || redit **B**^{2}**VD** || 7 ista] *He;* ipsa **O**, ipsius ea *Schg* || 9 aliter *add. Gz* || adulteram] adulterum *vg* || 11 pargam **AB**^{1} parendum **D** || adhuc] ab hoc *Gz* || 12 ergo] ego *Kss,* erga (hunc) *Linde, Gz* || adhunc *del. O. Ribbeck;* ad hanc **D**, haec *vg,* adhuc *Kss, Ml,* (ego) nunc *Diels,* (erga) hunc *Linde, Gz* || di im-rtales] *Fb;* diemmortales **C** diem inmortales **Dτ** || ad hunc diem immor-es *Bs* || 13 ⟨si⟩ sic *Linde* || praeclusuri **D** || obserate] *Gz;* obstate **O**, obiite *Thomas (cf. Ovid. met. 8, 186),* absistite *Linde* || 16 templo] *cf. Ovid.* . *4, 798* || *fort.* virgini deae extemplo *Kss* || 18 paricidium **AB**; *cf. ad 246, 19* || 19 nomine **A** || 20 marilli **O**

propter adulteram fratris liberi pereunt. ista mercede nolo illam reverti. at Priamus bellum pro adultero filio gerit.

3 Divisio. Hanc suasoriam sic divisit Fvscvs, ut diceret, etiamsi aliter navigari non posset, non esse faciendum. hoc sic tractavit, ut negaret faciendum, quia homicidium esset, quia parricidium, quia plus inpenderetur quam peteretur: peti *Helenam*, inpendi Iphigeniam; vindicari adulterium, committi parricidium. deinde dixit, etiamsi non immolasset, navigaturum; illam enim moram naturae, maris et ventorum, esse: deorum voluntatem ab hominibus non intellegi. hoc Cestivs diligenter divisit; dixit enim deos rebus humanis non interponere arbitrium suum; ut interponant, voluntatem eorum ab homine non intellegi; ut intellegatur, non posse fata revocari. si non sint fata, nesciri

4 futura; si sint, non posse mutari. Silo Pompeivs, etiamsi quod esset divinandi genus certum, auguriis negavit credendum: quare ergo, si nescit Calchas, adfirmat? primum [et] scire se putat — hic communem locum dixit in omnes, qui hanc adfectarent scientiam —; deinde irascitur tibi, invitus militat, quaerit sibi tam magno testimonio apud omnes gentes fidem. in ea descri||ptione, *quam* primam in hac suasoria posui, Fvscvs Arellivs Vergilii

CD 1 fratris] **V***τ*; fratres **ABD** || mercedem **A** || *nolo illam] nollem **O**, nollem ⟨eam⟩ *Kss* || 2 at Priamus] adperiamus **A** ad priamus **B** || gerit] *Gr;* gerat **O** || 3 hanc] nunc **A** || 4 nauigare **V** || posset] *Bs;* possent **O** || *hoc] et **O**, id *Gz* || sic] si **AB**^{1}**V**^{1} || 5 paricidium **B**; *cf. p. 547, 18* || 6 quia plus] quo plus **C**, quod plus *Gz* || inpendetur **A** || petit **C** petitur **D** || Helenam *add. Wehle;* ⟨adulteram⟩ *Rom* || 8 dein **A** || 9 esse *om.* **C**; *cf. Trabandt de Quint. declam. (Gryphiswaldiae 1883) thes. 1* || naturae maris et ventorum ⟨deberi⟩ *Gz* || 10 hoc] ho **AB**^{1} hic **B**^{2} haec **D** || dixit] duxit **AB** || 11 ut] *Bs; om.* **AB**^{1} etsi **B**^{2} si **VD** || 13 nesciri] **B**^{2}; sacri **AB**^{1} sacrari (?) *corr. ex* sacra **V** sacra ⟨pro⟩ **D** ignorari *τ*, obserari *Novák* || 14 mutari *corr. ex* mutare **A** || 15 a[illegible] **C** auguri **D***τ* || 16 galgas **AB**^{1} calcas (*corr. ex* calgas **V**) **B**^{2}**V** chalcas **I** [illegible] *fort.* et ⟨si⟩ scire se putat, ⟨nescit⟩; *Bs* || et scire se putat ⟨et⟩ qua[illegible] fidem (*verba* quaerit . . . fidem *huc ex v. 18—19 transp.*) *Gz* || 18 sient[illegible] 20 quam *add. Bs* || primam] *Bs;* primum **O** || posui] *Bs;* potuit **C** [illegible] *om.* **D** || arelius **AB**

versus voluit imitari; valde autem longe petit et paene repugnante materie, certe non desiderante, inseruit. ait enim de luna: 'quae, sive plena lucis suae est splendensque pariter assurgit in cornua, imbres prohibet, sive occupata nubilo sordidiorem ostendit orbem suum, non ante finit quam lucem reddit'. at Vergilius haec 5
quanto et simplicius et beatius dixit:

luna, revertentes cum primum colligit ignes,
si nigrum obscuro comprenderit aera cornu,
maximus agricolis pelagoque parabitur imber.

et rursus:

sin ortu quarto, namque is certissimus auctor,
pura nec obtunsis per caelum cornibus ibit.

solebat autem Fuscus ex Vergilio multa trahere, ut Maecenati imputaret; totiens enim pro beneficio narrabat in aliqua se Vergiliana descriptione placuisse; sicut in hac ipsa suasoria dixit: 'cur iste *in* interpretis ministerium placuit? cur hoc os deus elegit? cur hoc sortitur potissimum pectus, quod tanto numine impleat?' aiebat se imitatum esse Vergilianum 'plena deo'. solet 6

CD 1 petiit *Bs* ‖ repugnante] (*corr. ex* repugnatae) **V**; repugnatae **AB** repugnat **D**, repugnanti (materiae) *Gr* ‖ 2 materie] (*corr. ex* materiae) **V**; materiae **ABD**, materia *He* ‖ ceste **A** ‖ desiderante] **ϛ**; desiderant **C** desideranti **D** *(Gr)* ‖ 3 pari **C** ‖ cornu **C** ‖ 4 occupata] occurrente *Gr* ‖ 5 lucem] *Kss;* uicem **O** ‖ 6 *prius* et *om.* **AD** ‖ 7 *Verg. Georg. 1, 427 seq.* ‖ 8 compraehnderit **A** cumpraeniderit **B** ‖ 11 *Verg. Georg. 1, 432 seq.* ‖ si **C** ‖ *verba* ortu ... auctor *om.* **C** ‖ 12 pera **D**, plena *vg* ‖ neque **D** ‖ obtusis *corr. ex* obtunsis **V** obscuris **D** ‖ corinibus **A** ‖ 13 tuscus **C** ‖ moecenati **B** ‖ 14 toties **AB** ‖ benefitio **B** ‖ aliqua] aliaqua **AB** ‖ sae **B** ‖ 16 in interpretis] *Fr. Leo;* inter eius **O**, (ista) in eius *Schott,* (triste) inter ⟨nos⟩ eius *Schg,* in triste *vel* in foedius *Bs,* inter⟨pres et⟩ eius *Mg, fort.* vates ⟨et⟩ *Gz (cf. p. 551, 14),* ⟨in⟩ interius *Thomas,* inter eiusmodi *Linde* ‖ 17 pectus] *Mg;* poetis **C** poesis **D**, Phoebus *Gr,* Pythius *Kss* ‖ quod] quo *Gr,* (pectus) quod ⟨impleat? quo⟩ *Leo* ‖ tanto numine] *Diels;* tanto ne(no **VD**)mine **O**, tantum non *vg (Kss, Leo)* ‖ 18 *impleat] impie **O** *(Kss, Leo),* impleatur *Diels,* inepte *O. Ribbeck* ‖ se] **Dϛ**; si **C** ‖ Vergilianum] *Gr;* uergilium **O**, *'plena deo' apud Vergilium non invenitur; haec verba obversata videntur esse Senecae nepoti Phars. 9, 564; cf. Leo, Sen. trag. 1, 167* ‖ solebat *Gz*

autem Gallio noster hoc aptissime ponere. memini una nos ab auditione Nicetis ad Messalam venisse. Nicetes suo impetu valde Graecis placuerat. quaerebat a Gallione Messala, quid illi visus esset Nicetes? Gallio ait: 'plena deo'. quotiens audierat aliquem ex his declamato‖ribus, quos scholastici caldos vocant, statim dicebat: 'plena deo'. ipse Messala numquam aliter illum ab novi hominis auditione venientem interrogavit, quam ut diceret: 'numquid plena deo?' itaque hoc ipsi iam tam familiare erat, ut in-
7 vito quoque excideret. apud Caesarem cum mentio esset de ingenio Hateri, consuetudine prolapsus dixit: 'et ille erat plena deo'. quaerenti deinde, quid hoc esse vellet, versum Vergilii rettulit, et quomodo hoc semel sibi apud Messalam excidisset et numquam *non* postea potuisset excidere. Tiberius ipse Theodoreus offendebatur Nicetis ingenio; itaque delectatus est fabula Gallionis; hoc autem dicebat Gallio Nasoni suo valde placuisse; itaque fecisse illum, quod in multis aliis versibus Vergilii fecerat, non subrupiendi causa, sed palam mutuandi, hoc animo, ut vellet agnosci; esse autem in tragoedia eius:

feror huc illuc, vae, plena deo.

iam, *si* vultis, ad Fuscum revertar et descriptionibus eius vos

CD 1 haec **D** ‖ 3 placuit **D** ‖ visus] **D**τ; usus **C** ‖ 4 ⟨inde⟩ quotiens *Gz* ‖ 5 scolasti **C** scolastici **B**^{2} ‖ caldos] caldeos **B**^{2}; *cf. Quint. 1, 6, 19* ‖ 6 Messala] la **A** ‖ illum] eum **D** ‖ ab novi] *Bs;* agnouit ⟨ab **D**⟩ **O**, ab ignoti *He* ‖ 7 interrogavit] *Kss;* interrogat **ABD** interrogatum *corr. ex* interrogat **V**, interrogabat *vg* ‖ ⟨nihil aliud⟩ quam **D** ‖ quam ut] quemadmodum τ ‖ 8 tam] **D** *(Bs);* iam **C**, *del. Gz* ‖ 9 excideret *corr. ex* exciderat **A** ‖ 10 erat] erit **VD**, *fort.* errat *Gz* ‖ 11 que(quae **B**)rent **AB**^{1} quaerunt **B**^{2} ‖ esse] sibi *Schott* ‖ 12 retulit **O** ‖ excidisse **AB**^{1} incidisset **B**^{2} ‖ 13 non *add. Schg* ‖ teodoris **A** (*corr. ex* teodorus **B**) **AB** theodorus **V** ‖ 14 atque **D** ‖ fabula] (*corr. ex* pabula **V**) **B**^{2}**VD**; pabula **AB**^{1} ‖ 15 galionis **C** ‖ hoc autem] *fort.* hanc eandem *O. Gruppe* ‖ g
nasom **A**; *cf. Ovid. ex ponto 4, 11* ‖ 16 illum *om.* **D** ‖ 17 subripie
mutuandi] *Kss;* mutandi **O**, aemulandi *Baehrens,* imitandi *vg* ‖
fr. 2 R. ‖ vae] *O. Ribbeck;* ue **O**, ceu *Wissowa,* ut *vg (cf. Ovid. epist.*
plena] plane **B**^{1} ‖ 20 si vultis] *Schg;* multis **AVD** ultis **B**, *fort.* *
om. **B** ‖ scriptionibus **AB**

statim satiabo ac potissimum eis, quas in *veri*similitudinis tractatione posuit, cum diceret omnino non concessam futurorum scientiam. ||

IIII.

Deliberat Alexander Magnus, an Babylona intret, cum denuntiatum esset illi responso auguris periculum.

Arelli Fvsci. Quis est, qui futurorum scientiam sibi vindi- 1
cet? novae oportet sortis is sit, qui iubente deo canat, non eodem contentus utero, quo inprudentes nascimur; quandam imaginem dei praeferat, qui iussa exhibeat dei. sic est; tantum enim regem tantique rectorem orbis in metum cogit. magnus iste et supra humanae sortis habitum sit, cui liceat terrere Alexandrum; ponat iste suos inter sidera patres et originem caelo trahat, agnoscat suum vatem deus; non eodem vitae fine, [aetate magna] extra omnem fatorum necessitatem caput sit, quod gentibus futura praecipiat. si vera sunt ista, quid ita non huic studio servit omnis aetas? cur non ab infantia rerum naturam deosque qua licet visimus, cum pateant nobis sidera et interesse numinibus liceat? quid ita in inutili desudamus facundia aut periculosis atteritur armis manus? an melius alio pignore quam

CD 1 statim] B²; satium AB¹ *om.* VD || ac] *He;* haec O et ϛ || ⟨de⟩ his D || quas] (*rad. corr. ex* quasi V) VD; quasi AB || verisimilitudinis] *Schg;* similitudinis O, simili *Fb,* simili huius *Vahlen, fort.* *simili huic || 5 an] a AB¹ ā B² || baby(-i A)lonia AB¹ babyloniam B²VD || 7 aureli AB || 8 is *om.* VD || 9 contentus] V²; contem(-mp V)tum C contentus ⟨sit⟩ D conteptus ϛ || 10 exibeat A || sic] necesse *Gz* || 11 in metum] B²; in metu C ⟨esse⟩ in metu D || magnis B¹ || et] (*corr. ex* est) V; est ABD || 12 habitum ⟨oportet⟩ D || 13 suos] uos AB || 14 eodem ⟨claudatur⟩ D || aetate magna *He, Konitzer* || 15 fatorum] *Schg;* futurorum O || omnes f. necessitates *Schg, error typothetae est* || 16 quid] Dϛ; quin C || 18 uisuimus A uisumus (i *sup. superscr.*) B, quaesivimus *O. Ribbeck,* visum imus? *Gz* || 19 nominibus A || uid *Gz* || ita in] *Novák;* ita C tam D || inutili *corr. ex* inutile A || desudaɪs] *Kss;* desidemus O || 20 an] ad AB at V¹

2 futuri scientia ingenia surrexerint? qui vero in media se, ut praedicant, fatorum misere pignora, natales inquirunt et primam aevi horam omnium annorum habent nuntiam; quo ierint motu sidera, in quas discucurrerint partes, contrane durus steterit ‖ an placidus adfulserit Sol; plenam lucem an initia surgentis acceperit, an abdiderit in noctem obscurum caput Luna; Saturnus nascentem *ad cultum agrorum*, an ad bella Mars militem, an negotiosum in quaestus Mercurius exceperit, an blanda adnuerit nascenti Venus, an ex humili in sublime Iuppiter tulerit, aesti-
3 mant: tot circa unum caput tumultuantis deos! futura nuntiant: plerosque *diu* dixere victuros, at nihil metuentis oppressit dies; aliis dedere finem propincum, at illi superfuere agentes inutilis animas; felices nascentibus annos spoponderunt, at Fortuna in omnem properavit iniuriam. incertae enim sortis vivimus: unicuique ista pro ingenio finguntur, non ex fide scientiae *eruuntur.* erit aliquis orbe toto locus, qui te victorem non viderit? Babylon ei cluditur, cui patuit Oceanus?

CD 1 quid **O** ‖ 2 *verba* natales inquirunt *post* habent nuntiam *(v. 3) transp. Konitzer* ‖ primam aevi horam] *He, Bs;* prima melioram (-rem **V** -rum **Dτ**) **Oτ** ‖ 3 habentes *He* ‖ nuntia **V** initia **Dτ** ‖ ⟨quaerunt,⟩ quo *O. Ribbeck* ‖ moto **AB**^{1} 4 discurrerint **D** ‖ durus] *Thomas;* deus **O** deos **B**^{2}*(Schg)* ‖ isteterint (n *del.* **A**^{1}) **AB** ‖ 5 *cf. Cic. de rep. 6, 17* ‖ plenam] *Thomas;* ⟨in⟩ plenam **C** ⟨an⟩ plenam **Dτ** *(vg),* ⟨inde⟩ plenam *Gz* ‖ an initia] inuitia **AB**^{1} initia **B**^{2} anuitia **V** ‖ surgentis (i *corr. ex* e) **A** ‖ acceperit] *Aurelius;* acceperint **O** ‖ 6 abdiderit *corr. ex* abdiderunt **B** addiderit **D**^{1} ‖ noctem] nocentem **AB** ‖ saturnum **B**^{2} ‖ 7 *verba* ad cultum agrorum *add. Konitzer;* ⟨ad sementem⟩ *Eussner* ‖ Mars] *(rad. corr. ex* maris **V**) **VD**; maris **AB**^{1} martis **B**^{2} ‖ 8 questus **V** ‖ 9 sublim **AB**^{1} ‖ iūppiter **A** īuppiter **B** iupiter **D** ‖ tulerint **AB**^{1} ⟨at⟩tulerint **B**^{2} ‖ 10 tumultuantes **B**^{2} ‖ nuntiantes *Schg* ‖ 11 diu *add. Gz* ‖ at] *Ml;* et **O** ‖ metuentes **B**^{2} ‖ deus *Linde* ‖ 12 dedere *corr. ex* dederit **A** ‖ propinquum **B**^{2}**VD** ‖ agentes inutilis animas] *He, O. Ribbeck;* egentes inutili (-lis *corr. ex* -les **D**) animae (-me **B**) **O** *del. et* alii *superscr.* **V**^{2} alii **τ** ‖ 13 annos] adnos **AB** ‖ 14 enim sortis vivimus] **V**^{2}**D**τ· sortis uiuimus enim **C**, sortis vivimus omnes *Konitzer* ‖ 15 ex fide s... ex uide **A** ex ide **B**^{1} ex īde **B**^{2} ex ⫽ui. de (i *eras.*) **V** scientiae *in* de *superscr.* **V**^{2} (*unde* ex ui scientie de **T**) ex ui de scientiae **D**, ex fi... eruuntur *add. Gz* ‖ ex scientia . vide, erit *Mg* ‖ 16 tot **A** tota **B**^{1} ‖ uictore... Babylon ei] *Freinsheim (in Curt. edit. ind. s. v. 'Babylon'), Schott;* ba...

Divisio. In hac suasoria nihil aliud tractasse Fuscum scio 4
quam easdem, quas supra rettuli, quaestiones ad scientiam futuri pertinentis. illud, quod nos delectavit, praeterire non possum. declamitarat Fuscus Arellius controversiam de illa, quae, postquam ter mortuos pepererat, somniasse se dixit, ut in luco pareret. valde in vos contumeliosus fuero, si totam controversiam, quam ego intellego me dicere . . . Fuscus, *cum* declamaret et a parte avi non agnoscentis puerum tractaret locum contra ‖ somnia et deorum providentiam et male de magnitudine eorum dixisset mereri eum, qui illos circa puerperas mitteret, summis clamoribus illum dixit Vergili versum:

scilicet is superis labor est, ea cura quietos
sollicitat.

auditor Fusci quidam, cuius pudori parco, cum hanc suasoriam 5
de Alexandro ante Fuscum diceret, putavit aeque belle poni eundem versum et dixit:

scilicet is superis labor est, ea cura quietos
sollicitat.

Fuscus illi ait: si hoc dixisses audiente Alexandro, scisses apud Vergilium et illum versum esse:

capulo tenus abdidit ensem.

babylonia B^2 babylone V^2D e babylonia **τ**, Babylone (excluditur) *Bongars*, Babylonne *He* ‖ 17 clauditur B^2V^2, cludetur *Gz*

CD 1 aliud *om.* D ‖ fuscus AB^1 ‖ 2 retuli O ‖ questiones A ‖ 3 *fort.* vos delectabit *Kss* ‖ 4 *declamitarat] declamitabat C declamabat D, declamitaverat *Schg* ‖ posteaquam D ‖ 7 dicere, ⟨posuero⟩ *Fb*, scire, ⟨dixero⟩ *Schg*, scire, ⟨fusius exposuero . hanc ergo⟩ *Gz*, diceere ⟨*posse, exposuero . quam⟩ *C. Schenkl* ‖ Fuscus, cum] *Schg*; fuscus C, ⟨cum⟩ Fuscus *Fb (Gz, C. Schenkl)* ‖ 8 a parte avi] *Fb*; aperte aut O, a parte viri *Gz* ‖ agnoscentis (i *corr. ex* e) A ‖ 9 eorum] deorum D ‖ 10 puerperas] V^2D; puerperos C ‖ 11 ergili A uergilii V uirgilii D ‖ 12 *Verg. Aen. 4, 379 seq.* ‖ 14 parco] porco A ‖ 15 putavit] putabit C putabat B^2D**τ** ‖ bellae AB bene D ‖ 16 et *om.* VD ‖ 17 quitos AB ‖ 20 et] te AB ‖ 21 *Verg. Aen. 2, 553* ‖ ⟨et lateri⟩ capulo D ‖ abdit tensem AB

et quia soletis mihi molesti esse de Fusco, quid fuerit, quare nemo videretur dixisse cultius, ingeram vobis Fuscinas explicationes. dicebat autem suasorias libentissime et frequentius Graecas quam Latinas. Hybreas in hac suasoria dixit: οἷον ἔσχηκε Βαβυλὼν μάντιν ὀχύρωμα.

V.

Deliberant Athenienses, an trophaea Persica tollant, Xerse minante rediturum se, nisi tollerentur.

1 Arelli Fvsci. Pudet me victoriae vestrae, si sic fugatum creditis Xersem, ut reverti possit. tot caesa milia, nihil ex tanta acie relictum minanti, nisi quod vix fugientem sequi possit; totiens mersa classis; quid Marathona, quid Salamina referam? pudet dicere: dubitamus adhuc, an vicerimus. Xerses veniet? nescio quomodo languet circa memoriam iacturae animus et disturbata arma non repetit. prior enim metus futuri pignus est et amissa, ne audeat, amissurum monent. ut interdum in gaudio surgit animus et spem ex praesenti metitur, ita adversis frangitur. omnis deficit animum fides, ubi ignominia spem premit, ubi nullam meminit aciem, nisi qua fugerit; haeret circa damna sua et quae male expertus est vota deponit. si venturus esset, non mina-

CD 1 mihi] mi AB[1] || 2 fuscianas D || 3 suassorias B[1] || frequetius B || 4 Hyb A || *Graeca emend. Muretus* || ecxn (-h V) he C || 5 basyauin A babyauin B babyaωn V || antin C || oxypama A || 7 eropea A tropea B[1] || 8 xerxe *(sic saepius)* AB[1] || minate AB[1] || tolleretur B[1] tollantur B[2] || 9 si sic] *Ml. Otto, Gz;* si AB sic VD, *fort.* si ⟨ita⟩ *Bs,* ; sic (fugatum . . . possit?) *Petschenig. Studemund* || 10 xerxen (-em D[2]) D || tanta] hac D || 12 clasis B[1] || maratona C. 15 arma⟨ta⟩ A || pignus] *Schott;* regnus C regni is D*τ* || est [illegible] t O. est *Fb* || 16 in gaudio] *O. Jahn;* in gaudia O *(cf. p. 555, 1* [illegible] *Ml* 18 deficit] *Gz, Linde;* est sit C aest situ D*τ*, destituit *Schott* [illegible] *Bs,* sistit *Thomas, Fr. Kuhn,* deserit *Novák* || fides] *Eussner;* dies C [illegible] *hott,* vis *Linde* || *fort. prius* ubi *del. esse cens. Gz* || 19 qua] q[illegible] ret *Cornelissen;* errat O || 20 esset] e& *(om. virgula)* A

retur: suis ira ardet ignibus et in pacta non solvitur. non de- 2
nuntiaret, si venturus esset, neque armaret nos nuntio nec in-
stigaret victricem Graeciam nec sollicitaret arma felicia: magis
superveniret inprovidis; nam et *antea* arma indenuntiata moverat.
quantumcumque Oriens valuit, primo in Graeciam impetu effu-
sum est: hoc ille numero ferox et in deos arma tulerat. extincta
tot ante Xersem milia, tot sub ipso, iacent: nulli nisi qui fuge-
runt supersunt. quid dicam Salamina? quid Cynaegiron referam
et te, Polyzele? et hoc agitur, an vicerimus? haec ego trophaea
dis posui, haec in totius conspectu Graeciae statui, ne quis time-
ret Xersen minantem. me miserum! pugnante Xerse trophaea
posui: fugiente tollam? nunc Athenae vincimur: non tantum
credetur redisse, sed vicisse Xerses. non potest Xerses nisi per 3
nos trophaea tollere. credite mihi, difficile est attritas opes re-
colligere et spes fractas novare et *ex* paenitenda acie in melio-
ris even||tus fiduciam surgere. Cesti Pii. Inferam, inquit, bellum.
alia mihi trophaea promittit. potest maior venire quam *quom* victus
est? Argentari. Non pudet vos? pluris trophaea vestra Xerses
aestumat quam vos.

Divisio. Fvscvs sic divisit: etiamsi venturus est Xerses, 4
nisi tollimus, non sunt trophaea tollenda: confessio servitutis est

CD 1 suis] saevis *Schg* || in pacta non] impactarion **V** || 3 gretiam **AB** || arme $\mathbf{B}^1$ || 4 nam et] etiam *Ml, Rebling,* ut antea *Gz* || antea *hoc loco add. Bs, post* arma *posuit Schg* || moverat] *Bs;* moueret **O** *(Gz),* movit *Gr* || 5 *verba* quantumcumque . . . *alii declamatori trib. esse cens. Gz* || gretiam **AB** || 6 illo **O** || extincto **AB** || 7 tot ante] tante $\mathbf{AB}^1$ tanto $\mathbf{B}^2$ || serse $\mathbf{AB}^1$ xerse $\mathbf{B}^2\mathbf{V}$ xerxem **D** || iacent] **τ**; iacerent **C** iaceret et **D**, iacuerunt *Bs* || 8 Cynaegiron] *Fb; cf. Herod. 6, 114;* cinagiron **O** || 9 Polyzele] *Schott coll. Diog. Laert. 1, 2, 8, 56;* polyteles **O**; *cf. Suid. s. v.* Ἱππίας || vicerimus] *Otto;* uiceris **O**, *fort.* viceritis *Kss,* vicerim *Gz* || 10 dis posui] *Ml,* (deis posui) *Otto;* deposui **O** posui **τ**, ideo posui *Schg, quod prob. Kss,* de ⟨Persis⟩ posui *Thomas,* dis vovi *Gz; cf. p. 556, 9* || 10 grae(gre **A**)tiae **ABD** || 12 Athenae] cathene **A** cathenae $\mathbf{B}^1$ cathena $\mathbf{B}^2$ || 14 difficilest **B** || 15 ex *add. Schg* || 16 fidutiam **B** || *verba* Cesti Pii *om.* **A**, *fort. ante* quantumcumque *(v. 5) transp. esse cens. Gz* || 17 potest *corr. ex* podest **A** postest $\mathbf{B}^1$ || quom *add. Linde; fort.* ⟨antequam⟩ *C. Schenkl* || 20 eiamsi **A** || 21 nisi] si $\mathbf{V}^2$ non **D**

iussa facere. si venerit, vincemus: hoc non est diu colligendum: de eo dico 'vincemus', quem vicimus. sed ne veniet quidem: si venturus esset, non denuntiaret; fractus est et viribus et animo. Cestivs et illud adiecit, quod in prima parte tractavit, non licere Atheniensibus trophaea tollere: commune in illis ius totius Graeciae esse; commune bellum fuisse, communem victoriam. deinde ne fas quidem esse: numquam factum, ut quisquam consecratis virtutis suae operibus manus adferret. ista trophaea non sunt Atheniensium, deorum sunt; illorum bellum fuit, illos Xerses vinculis, illós sagittis persequebatur. hic omnia ad impiam et superbam
5 Xersis militiam pertinentia. quid ergo? bellum habebimus? habuimus et *habebimus;* si Xersem removeris, invenietur alius hostis: numquam magna imperia otiosa. enumeratio bellorum prospere ab Atheniensibus gestorum. deinde: non erit bellum; Xerses enim non veniet. multo timidiores esse, quom superbissimi fuerint. novissime: ut veniat, cum quibus veniet? reliquias victoriae nostrae colliget; illos adducet, quos priore bello quasi inutiles reliquit domi et si qui ex fuga conservati sunt. nullum habet militem nisi aut
6 fastiditum aut victum. Argentarivs his duobus contentus fuit:

CD 1 colliendum deo **B**[1] || 2 eo] eodem *Fb* || vincemus *del. Gz* | nec **VD** 3 est et] est sed **AB** || animo] *cf. Bentl. ad Hor. carm. 4, 4, 60* | 4 adiecit] *Kss;* dicit **O**, dixit *Schg* || 5 gretiae **A** || 6 commune] communem **B**[1] communem ⟨uictoriam⟩ **V** || communem victoriam] commune uictoriam **AB**[1] commune **V** || 8 manus] munus **O** minas **B**[2] || ferret **AB** auferret **VDτ**, inferret *O. Jahn* || *fort.* consecratum virtutis suae operibus munus auferret *Bs* || 10 illo sagit(-itt **A**)is **AB** || persequaebatur **A** || 10 hic] *Kss;* haec **O** || 11 pertinentia. quid] *Kss;* pertinent ea (et **B**[2]**D**) quid **ABD** pertinent ecquid **V** | *verba* haec omnia *(v. 10)* . . . pertinent *insiticia esse iudicat Konitzer* || habuimus et habebimus] *Diels*; habuimus et **O**, habebimus et *vg* | 12 removeris] *Schg;* remouebis **O** || 13 enumeratio] *Kss, He;* enim **A** omnium **BVD** || 14 theniensibus **A** || 15 quom] *O. Ribbeck;* quam **O**, qui *vg*, qui ante *Gz* || [illegible] uit domi et] *Bs;* reliquias nouit **O**, reliquias movit *Fb*, removit et [illegible] uit et *He*, removit *Hertz*, movit et *Fr. Kuhn*, reliquit aut *Novák*, r[illegible] . . bit, *Mg* || 18 si qui] sequi **A**, *unde* inutiles noluit sequi (*om.* [illegible] *sequuntur* ex fuga consecuti sunt) *Konitzer* || conservati] *Diels:* [illegible] **O**, constituti *Bs* || 19 Argentarius his] **Dτ**; argentarii. usis **C**

aut non venturum Xersen aut non esse metuendum, si venerit.
his solis institit et illud dixit, quod exceptum est: 'tollite' inquit
'trophaea'. si vicisti, quid erubescis? si victus es, quid imperas?
locum movit non inutiliter: iudicare quidem se neque Xersen
neque iam quemquam Persarum ausurum in Graeciam effundi;
sed eo magis trophaea ipsis tuenda, si quis umquam illinc venturus hostis esset, ut conspectu trophaeorum animi militum ac-
cenderentur, hostium frangerentur. Blandus dixit: repleat ipse 7
prius Atho et maria in antiquam faciem reducat. apparere
vult posteris, quemadmodum venerit; appareat, quemadmodum
redierit. Triarius omni dimissa divisione tantum exultavit, quod
Xersen audiret venire: adesse ipsis novam victoriam, nova trophaea. Silo Pompeius venusto genere sententiae usus est: 'nisi
tollitis' inquit 'trophaea, ego veniam'. hoc ait Xerses: nisi haec
trophaea tollitis, alia ponetis.

Alteram partem solus Gallio declamavit et hortatus ad 8
tollenda trophaea dixit gloriae nihil detrahi; mansuram enim
memoriam victoriae, quae perpetua esset; ipsa trophaea et tempestatibus et aetate consumi; bellum suscipiendum fuisse pro
libertate, pro coniugibus, pro liberis: pro re supervacua et nihil
nocitura, si *de*fieret, non esse suscipiendum. hic dixit utique
venturum Xersen et descripsit adversus ipsos deos tumentem;
deinde habere illum magnas vires: neque omnes illum copias
in Graeciam perduxisse nec omnes in Graecia perdidisse; timen-

CD 1 *prius* non *om.* **A** || 2 exceptum] $\mathbf{V}^2$; excertum **C** et certum $\mathbf{B}^2$ excerptum **D** || 4 locum] **BTD**; iocum **AV***τ* || 5 quenquam **B** || gretiam **A** | effundi; sed eo] (effundere; sed eo) *Schott;* effundisse (effundi *τ*) deo (ideo **V** ⟨se⟩ ideo **D***τ*) **O***τ* || 6 ipsis] ipsi **AB** || 7 trophaeorum] trophea **A** || militum] civium *Gz* || accenderent $\mathbf{AB}^1$ || 8 ipse⟨se⟩ **AB** || 9 Atho] *Bs;* hatos $\mathbf{AB}^1$ hiatos $\mathbf{B}^2$ hiatus **VD** || 10 vult] uolt *corr. ex* uult **V** uoluit $\mathbf{V}^2$**D** || appareat ⟨etiam⟩ **D** || 12 adesse] *He;* ad se **O** || 13 sententiae] *τ*; sententia **O** *corr.* $\mathbf{D}^1$ || 15 alia] *τ (Rom);* illam **A** illa **BVD** || 16 galio **C** || dedamauit **A** || hortatus] *Gz;* hor(or **AB**)tauit **O**, *fort.* hortans *Gz* || 18 uitoriae **B** || 21 defieret] *H. Sauppe;* fieret **O** || suscipiendum ⟨fuisse pro libertate⟩ **B** *(cf. v. 19) del.* $\mathbf{B}^1$ || 22 aduesus **A** || ipsas **B** || 24 gretiam **AB** || produxisse **D** || gretia **A**

dam esse fortunae varietatem; exhaustas esse Graeciae vires nec posse iam pati alterum bellum; illi esse inmensam multitudinem hominum. hoc loco disertissimam sententiam dixit, *dignam* quae vel in oratione vel in historia ponatur: diutius illi perire possunt quam nos vincere.

VI.

Deliberat Cicero, an Antonium deprecetur.

1 Q. Hateri. Sciant posteri potuisse Antonio servire rem publicam, non potuisse Ciceronem. laudandus erit tibi Antonius; in hac causa etiam Ciceronem verba deficient. crede mihi, cum diligenter te custodieris, faciet tamen Antonius, quod Cicero tacere non possit. si intellegis, Cicero, non dicit 'roga, ut vivas', sed 'roga, ut servias'. quemadmodum autem hunc senatum intrare poteris, exhaustum crudeliter, repletum turpiter? intrare autem tu senatum voles, in quo non Cn. Pompeium visurus *es,* non M. Catonem, non Lucullos, non Hortensium, non Lentulum atque Marcellum, non tuos, inquam, consules Hirtium ac Pansam? Cicero, quid in alieno
2 saeculo tibi? iam nostra peracta sunt. M. Cato, solus maximum vivendi moriendique exemplum, mori maluit quam rogare — nec erat Antonium rogaturus — et illas usque ad ultimum diem puras a civili sanguine manus in pectus sacerrimum armavit.

CD 1 uariaetatem **B** ‖ gretiae **AB** ‖ 3 homini **AB** ‖ ***dignam** *add.* ‖ quae ⟨digna est, quae⟩ *Novák* ‖ 4 hisstoria **B** ‖ ponatur] *Schg;* ponitur **O**, ⟨apte⟩ ponetur *Gz* ‖ 7 *cf. Quint. 3, 4, 46* ‖ an *om.* **AB** ‖ 8 Q.] q; **AB** ‖ ***Hateri**] haterius **O**; *cf. p. 74, 5* ‖ 9 erit *corr. ex* erat **B** ‖ tibi] **D**τ; ubi **C** ‖ 10 deficient] **D**^{2}τ; deficiunt **O** ‖ 13 sanatum **B**^{1} ‖ 14 turoiter **AB**^{1} ‖ senatus **B**^{1} 15 gn. **A** ‖ es *om.* **O**, ⟨sis⟩ *Ml* ‖ 16 luculos **B** ‖ 17 tuos, ⟨tuos⟩ inquam *vel* tuos denique *Gz* ‖ ac] haec **A** hac **B**^{1} et **D** ‖ 18 tibi] **D**τ; ubi **C** M.] ⟨K.⟩ m. **B**^{1} ⟨et⟩ m. **B**^{2} *del.* **V**^{2} ‖ 19 monendique **V** *corr.* τ 20 nec erat] negerat **A** negerad **B**^{1} ‖ antonium *bis scr.* **A**^{1}, *cf. Sen. epist. 3, 3, 6 seq.* ‖ 21 puras] curas **AB** ‖ sanguinem **A** sacerrimum] *Bs;* in sectus acerrimem **AB** infectas (⟨se⟩ in[illegible] rime **VD**

Scipio, cum gladium *in* pectus abdidisset, quaerentibus qui in navem transierant militibus imperatorem 'imperator' inquit 'bene se habet'. victus vocem victoris emisit. 'vetat' inquis '*me* Milo rogare iudices'; i nunc et Antonium roga. Porci Latronis. Ergo 3
loquitur umquam Cicero, ut non timeat Antonius, loquitur umquam Antonius, ut Cicero timeat? civilis sanguinis Sullana sitis in civitatem redit, et ad triumviralem hastam pro vectigalibus civium Romanorum mortes locantur; unius tabellae albo Pharsalica ac Mundensis Mutinensisque ruina vincitur, consularia capita auro rependuntur: tuis verbis, Cicero, utendum est: 'o tempora, o mores!' videbis ardentes crudelitate simul ac superbia oculos; videbis illum non hominis, sed belli civilis vultum; videbis illas fauces, per quas bona Cn. Pompei transierunt, illa latera, illam totius corporis gladiatoriam firmitatem; videbis illum pro tribunali locum, quem modo magister equitum, cui ructare turpe erat, vomitu foedaverat: supplex accadens genibus deprecaberis? eo

CD 1 gaudium **A** || in pectus] *Freinsheim ad Flor. 4, 2, 60;* ponitur **AV** ponitus **B**, penitus *Bs,* ⟨in pectus *vel* pectori⟩ penitus *Gz* || abdidisset] **B**²; abdidisse **C** || poni iussus foret (esset **τ**) dicitur abdidisse se **Dτ** || 2 transiuerant **C** || *cf. Sen. epist. 3, 3, 9; Val. Max. 3, 2, 13* || 3 victoris] *anonymi apud Schottum (Ml);* uictori **A** uictoria (-iae **B**²**D**) **BVD** || vetat] *cf. Cic. p. Mil. 92. 105* || inquis] *Otto;* inquit **O**, inquisti *Gz* || me *add. Studemund* || 4 rogari *vg* || iudicis **A** || i nunc] *Schott;* u nuc (nuc *in ras. scr.* **A**) **AB** . u . nunc **V** . u . cl. **D** || *verba* et antonium *in ras. scr.* **A** || roga *in ras.* (*fuit* rogant) *scr.* **A** rogat **VD** || 5 loquetur *cod. Vatic. Schotti* || umquam] imperator **D** || Antonius] an **A** annomeos *(post.* n *del.)* **B** || 6 Sullana] silla **A** sylla **B**¹**V**¹ syllae **B**² syllana **V**²**D** || 7 civitatem] ciuitate **A** uitatem **B**¹ || rediit *Otto, Gz* || 8 civium Romanorum] **Dτ**; ciues Romani **C** || unius tabellae] *Gr;* in iusta bella (-llā **A**) **O**; *cf. Dion. Cass. 47, 3, 2* || olbo **A** || parsalica **C** *corr.* **V**² || 9 mutiniensisque **C** || 10 rependentur **C** || cicero *om.* **A** *(Kss)* || *Cic. in Cat.* ... *; in Verr. 4, 54* || 12 *post. loco* uidebas **A** || *cf. Cic. Phil. 2, 63* || 13 trans... nt] **T**; transiuerunt **O** || 14 gladiatoriam] **τ**; clamatoriam **O** || 15 locum, ... n modo] *Schott;* loco quo **AVD** loco quo modo **B** locum quoi **D** || ... ructare turpe erat] *Schott;* cum raptaretur prae(pre **V**)erat **Oτ** || 16 fe... ım (*om.* vomitu) **τ** || accades **A** accadar **B** || cenibus **AB** || eo ore] *He;* ... re **O**

ore, cui se debet salus publica, humilia in adulationem verba summittes? pudeat; Verres quoque proscriptus fortius perit. CLAVDI
4 MARCELLI AESERNINI. Occurrat tibi Cato tuus, cuius a te laudata mors est; quicquam ergo tanti putas, ut vi||tam Antonio debeas? CESTI PII. Si ad desiderium populi respicis, Cicero, quando*que* perieris, parum vixisti; si ad res gestas, satis vixisti; si ad iniurias Fortunae et praesentem rei publicae statum, nimium diu vixisti; si ad memoriam operum tuorum, semper victurus es. POMPEI SILONIS. Scias licet tibi non expedire vivere, si Antonius permittit, ut vivas. tacebis ergo proscribente Antonio et rem publicam laniante, et ne gemitus quidem tuus liber erit? malo populus Romanus mortuum Ciceronem quam vivum desideret.
5 TRIARI. 'Quae Charybdis est tam vorax? Charybdim dixi, quae, si fuit, animal unum fuit; vix me dius fidius Oceanus tot res tamque diversas uno tempore absorbere potuisset'. huic tu saevienti putas Ciceronem posse subduci? ARELLI FVSCI patris. Ab armis ad arma discurritur; foris victores domi trucidamur, domi n*ostro* sanguini intestinus hostis incubat; quis non hoc populi Romani statu Ciceronem, ut *non* vivat, cogi putat? rogabis,

CD 1 debet *corr. ex* debaet **B** || adu(ado **A**)latione (-oñ **D**) **O** || summittes *rad. corr. ex* summittentes **A** sūb(sub **D**)mittes **VD** || 2 Verres] *Kss;* uerrem **O** || quoque] quodque **C** quod quia **D** quod **τ** || parit **A**, periit *Bs,* patitur *Gz (cf. § 24); Latronem in errore versantem facit Seneca, si quidem Lactantio fides habenda est, qui inst. div. 2, 4, 34 Verrem post Ciceronem mortuum esse dicit* || Claudi Marcelli] *Fb;* cl (clr **A**) marylli **AB** cirimarylli **VD** 3 hoccurrat **AB** occurrit **D** || tuus, cuius] **Dτ**; tusculus **C** || 4 mors] mor **AB** 5 quandoque] *Schott;* quanto **AB** quando **VD** || 6 parum vixisti] **B²V²D**: parum uicisti **C**; *cf. Cic. Phil. 1, 38* || 7 praesenti **A** || rei publicae] rep̄ **AB** 11 et *del. Kss* || quidām **A** || mallo **AB** || 13 *Cic. Phil. 2, 67* || *prius* quae] **V²D**; quod **C** || ca(cha **V**)ribdis **C** || cha(ca **B**)ry(ri **V**)bdim **C** || 14 *verba* animal unum fuit *om.* **A** || *post.* fuit] fuerit **B²** || mi dius **B¹** || 15 ono E[illegible] r-bere] **B²τ**; absoluere **O** || 16 seuienti *corr. ex* seuiente **A** || sub [illegible] patris] p. **AB** *om.* **VD** || 17 discuritur **B** || domi] *anonymi apud* [illegible] dum **O** || 18 domi] *Schott;* dum **O** || nostro sanguini] *Gz;* n sang[illegible] ostis **B¹** || 19 satu **D¹** || *non vivat] uiuat **O**, vivere desinat *Th*[illegible] *p. 562, 2*

Cicero, turpiter Antonium, *rogabis* frustra. non te ignobilis tumulus
abscondet; *nec* idem virtutis tuae qui *vitae* finis est. immortalis
humanorum operum custos memoria, qua magnis viris vita per-
petua est, in omnia te saecula sacratum dabit; nihil aliud inter- 6
cidet quam corpus fragilitatis caducae, morbis obnoxium, casibus
expositum, proscriptionibus obiectum; animus vero divina origine
haustus, cui nec senectus ulla nec mors, onerosi corporis vinculis
exsolutus ad sedes suas et cognata sidera recurret. et tamen,
si ‖ ad aetatem annorumque numquam observatum viris fortibus
numerum respicimus, sexaginta supergressus es nec potes non vi-
deri nimis vixisse, qui moreris rei publicae superstes. vidimus
furentia toto orbe civilia arma, et post Italicas Pharsaliasque
acies Romanum sanguinem hausit Aegyptus. quid indignamur
in Ciceronem Antonio licere quod in Pompeium Alexandrino
licuit spadoni? sic occiduntur qui ad indignos confugiunt. Cor- 7
neli Hispani. Proscriptus est ille, qui tuam sententiam secutus
est: tota tabula tuae morti proluditur; alter fratrem proscribi,
alter avunculum patitur: quid habes spei? ut Cicero periret, tot
parricidia facta sunt. repete agedum tot patrocinia, tot clientelas

CD 1 rogabis *add. Thomas (cf. p. 565, 2)*; ⟨et⟩ *Schg* ‖ 2 abscondit A ‖ nec *add. Mg* ‖ uirtuti O ‖ qui vitae] *Morgenstern;* qui O, vitaeque *Mg* ‖ immortalis] *Gz;* im(in A)mortalium O ‖ immortalium operum (*del.* humanorum) *Mg* ‖ idem virtutis tuae, qui finis est mortalium . (immortalium . *Schg*) *Gr, Schg,* ⟨nec⟩ idem virtutis vitaeque finis est mortalium. *Vsener,* idem virtutis tuae, qui finis est Romanorum . immortalium *Thomas* ‖ 3 memoriam A ‖ qua magnis viris] *Bs;* que manus uiri C quae mansuri D quae magni uiri *τ* ‖ quae mansura vita perpetua est *Gr,* qua mansura vita perpetuo est *Schg,* quae mansura perpetua est *Mg,* quae magnis viris vitam perpetuat *Kss* ‖ 4 saecula] *τ*; secuta O ‖ sacratum] servatum *Mg* ‖ 5 moribus obnexium B^{1} mortibus obnoxium B^{2} ‖ 8 exsolutus *corr. ex* exsolatus A ‖ recurrit AB ‖ 10 non videri] *Schg;* uideri (*corr. ex* uieeri A) non O ‖ 11 rep̄ B ‖ superstites AB ‖ 12 furenter D^{1} ‖ parsa(-si A)liasque ABV^{1} pharsalicasque D *(vg)* ‖ 13 aegiptus B ‖ quin AB ‖ quod indignamur in Ciceronem Antonio licere, id in *Ml* ‖ 14 cicerone AB ‖ quod *om.* C *add.* B^{2}D *'scriptus' Gronovii;* ⟨sic⟩ *vg,* ⟨si⟩ *He* ‖ Pompeium] pompeio O ‖ 15 spadoni] *Gz;* adnon AB at non V^{1}D^{1} an non V^{2}D^{2} ‖ 16 qui⟨cumque⟩ *Gz* ‖ 17 toto A ‖ praeluditur *vg* ‖ 18 ⟨tu⟩ quid *Gz* ‖ 19 re-

et maximum beneficiorum tuorum, *consulatum* ipsum: iam intelleges Ciceronem in mortem cogi posse, in preces non posse. ARGENTARI. Explicantur triumviralis regni delicata convivia, et popina tributo gentium instruitur; ipse vino et somno marcidus deficientes oculos ad capita proscriptorum levat. iam ad ista non satis est dicere: 'hominem nequam!'

8 DIVISIO. LATRO sic hanc divisit suasoriam: etiamsi impetrare vitam ab Antonio potes, non est tanti rogare; deinde: impetrare non potes. in priore illa parte posuit turpe esse cuilibet Romano, nedum Ciceroni, vitam rogare; hoc loco hominum, qui ultro mortem adprehendissent, exempla posuit. deinde: || vilis illi vita futura *est* et morte gravior detracta libertate. hic omnem acerbitatem servitutis futurae descripsit. deinde: non futurum fidei intemeratae beneficium. hic cum dixisset: 'aliquid erit, quod Antonium offendat, aut factum tuum aut dictum aut silentium
9 aut vultus', adiecit sententiam: aude perire, placiturus es. ALBVCIVS aliter divisit; primam partem fecit: moriendum esse Ciceroni,

pete agedum] *He, Bs;* repete agecum **O** repetas tecum **B**² *(Kss)* repete age tecum **D**² *(Schg),* age repete tecum *Petschenig*

CD 1 benefitiorum **B** || consulatum ipsum] *Linde, A. Köhler;* ipsum **O**, *quod tuetur Sander,* ⟨te⟩ ipsum *vg* || 2 *prius* in] im **A** || 3 triumuralis **B** || 4 ipso **A** || 5 prostorum **A** || 6 *Cic. Phil. 2, 77:* 'o hominem nequam' || nequam] quam **B** || 7 divisit] *τ*; diuisionem (-ne **B**) **C** diuisit in **B**² diuisit omnem **D** || impetrares **V** || 8 antonio *corr. ex* antonino **B** || potes, non est tanti] *Bs;* non potes tanti **O** non est tanti *τ* || 9 priora **A** || 10 ciceroni *corr. ex* cicerone **A** || vitam rogare] tam rogare **A** tam rogaret **B**¹ ita rogare **B**² || hominum] *Gz;* omnium **O** || 11 vilis] *Ml, Gz;* utilis **AB** inutilis **VD** || 12 illi vita] illis uita **O** illis ⟨sua⟩ uita **D**², vita *He, Ml,* tibi vita *Bs,* illa vita *(sic* **T** *ante corr.) Gz* || est *add. Gz;* ⟨proponitur⟩ **D** || et *om.* **D** || grauiora **A** grauiore **B** || hi **A** || 13 proscripsit **D**¹ || 14 *intemeratae] impetratae **O**, impetranti *He,* imperturbatae *Thomas* || futurum fidele ⟨vitae⟩ imp... futuram fidem impetranti *Kss* || benefitium **B** || aliud **D**¹ || ⟨semp... *Trabandt* || erit *corr. ex* erat **B** || 15 offendet **B**² offendit **D**¹ || 16 *... rire] aut erit **AB** haud enim **VD**, hanc: ⟨unde⟩ enim ⟨ei⟩ *Schg, f...* omnino ⟨non⟩ *Sander,* aude mori, et *Gz,* aude mori, si *Pingel* || ... *Eussner* || albutius **BD**

etiamsi nemo proscriberet eum. hic insectatio temporum fuit. deinde: moriendum esse illi sua sponte, quom moriendum esset, etiamsi mori noluisset; graves odiorum causas esse; maximam causam proscriptionis ipsum esse Ciceronem. et solus ex declamatoribus temptavit dicere non unum illi esse Antonium infestum. hoc loco dixit illam sententiam: 'si cui ex triumviris non es invisus, gravis es', et illam sententiam, quae valde excepta est: 'roga, Cicero, exora unum, ut tribus servias'. Cestivs sic divisit: mori 10
tibi utile est, honestum est, necesse est, ut liber et inlibatae dignitatis consummes vitam. hic illam sententiam dixit audacem: ut numereris cum Catone, qui servire *ne* Antonio quidem nondum domino potuit. Marcellus hunc sensum de Catone melius: usque eone omnia cum fortuna populi Romani conversa sunt, ut aliquis deliberet, utrum satius sit vivere cum Antonio an mori cum Catone? sed ad divisionem Cesti revertamur. dixit *mori illi* utile esse, ne etiam cruciatus corporis pateretur: ‖ non simplici illum modo periturum, si Antonii manibus incidisset. in hac parte cum descripsisset contumelias insultantium Ciceroni et verbera et tormenta, dixit illam multum laudatam sententiam: tu mehercules, Cicero, cum veneris ad Antonium, mortem rogabis. Varivs Geminvs sic divisit: hortarer te, si nunc alterutrum uti- 11
que faciendum esset, aut moriendum aut rogandum, ut morereris

CD 1 eum. hic] *Schg;* cum haec O, eum. ⟨in⟩ hac *Gz* ‖ fuerit D ‖ 2 esse illi] *Bs;* est ille (ille ⟨enim⟩ D illi *v*) se Ov ‖ quom] *Kss;* quam C ⟨conficeret⟩ quia D quia *v (vg),* quoniam *He* ‖ 3 causa A ‖ 4 ex] B²D²*v*; *om.* O, e *Bs,* de *Kss; cf. p. 51, 6. 571, 14 al. (praepositionis, quae est* e, *apud Senecam patrem rarus usus est; cf. p. 565, 11)* ‖ 6 es] esses D² ‖ 7 es', et] esset O ‖ illam sententiam] *Schg;* illa sententia O ‖ 8 seruibas A ‖ 9 utile] ut ille AB¹ ‖ 10 consumes B ‖ 11 utinam morereris *A. Köhler* ‖ ne *add. Bs;* ⟨nec⟩ *vg* ‖ nundum C ‖ … a (ad B) diuisione AB¹ ‖ *mori *hoc loco add.;* illi *add. Gz* ‖ 16 utile] … lle AB¹ ‖ *fort.* utile ⟨mori illi⟩ esse *Gz* ‖ 17 si] *Kss;* si ⟨in⟩ O, si ⟨in⟩ … manus) *vg* ‖ antonii *corr. ex* antonio A ‖ incidisset] B²D; incidisset⟨et⟩ C ‖ … nc A ‖ 19 tu] tum *Kss* ‖ 20 meherculos A mehercule D ‖ 21 gemitius A ‖ … rtarer] ocarer A ortarer B¹ ‖ nunc] *Kss;* non O, *del. Schott (om. vg)* ‖ … erutrum] *v*; aliter utrum O ‖ 22 moreris A

potius quam rogares; et omnia conplexus est, quae a ceteris dicta erant; sed addidit et tertium; adhortatus est illum ad fugam: illic esse M. Brutum, illic C. Cassium, illic Sex. Pompeium. et adiecit illam sententiam, quam Cassius Severus unice mirabatur: quid deficimus? et res publica suos triumviros habet. deinde etiam, quas petere posset regiones, percucurrit: Siciliam dixit vindicatam esse ab illo, Ciliciam a proconsule egregie administratam, familiares studiis eius et Achaiam et Asiam, Deiotari regnum obligatum beneficiis, Aegyptum et habere beneficii memoriam et agere perfidiae paenitentiam. sed maxime illum in Asiam et in Macedoniam hortatus est in Cassi et in Bruti castra. itaque Cassius Severus aiebat alios declamasse, Varium Geminum vivum consilium dedisse.

12 Alteram partem pauci declamaverunt. nemo ausus est Ciceronem ad deprecandum Antonium hortari; bene de Ciceronis animo iudicaverunt. Geminvs Varivs declamavit alteram quoque partem et ait: spero me Ciceroni meo persuasurum, ut velit vivere. quod grandia loquitur et dicit: 'mors nec imma||tura consulari nec misera sapienti', non movet me: idiotam gerit; ego belle mores hominis novi: faciet, rogabit. nam quod ad servitutem pertinet, non recusabit; iam collum tritum habet; et Pompeius illum et Caesar subegerunt: veteranum mancipium videtis. et

---

CD 2 addidit] aliquid **C** aliud **D**, datur, inquit, *Gz* || et] (aliquid) est *He* || 3 illic C.] et c. D^1 || 4 qua D^1 || unicae **AB** || 5 qui *O. Jahn* || deficimus] *Bs;* deficiemus **O**, te faciemus *He*, deficiet nos *Linde* || 6 quas ⟨ipse⟩ **D** religiones **AB** || ciliam **A** || 7 familiare **AB** || 8 deiotare **B** || 9 aegiptum **A** 10 maximam illam **A** || *post.* in *om.* **D** || 11 ortatus **B** || itaque] item **D** || 12 aiebat] (*corr. ex* audiebat **V**) **VD**; audiebat **AB** || alios *om.* D^1 || declamasse *corr. ex* declamassa **A** || Varium] $D^2\tau$; uarrum **C** uarum **D** || vivum] 'unum (τ) *reponi malim*' *Schott* || 13 nemo ⟨paene⟩ *Gz* || aussus B^1 || 15 uarus D^1 || declamavit] $B^2D^2\tau$; clamauit **O** || 16 uellit B^1 || 17 *Cic. in* *cf. Phil. 2, 119* || 18 monet **A** || ideotam B^1 ideo iam B^2 || *gerit ⟨iam⟩ geret *Gz* || ⟨nec enim⟩ idiotam petit *vel potius* idiotam petat tamen ⟨non⟩ peribit *Kss,* ideo tamen supererit *Vsener,* ⟨nec⟩ ideo ia *Morgenstern* || 19 faciet] ficiet **B**, ⟨satis⟩ faciet *Gz* || 20 resabit **A** egerunt] *Novák, Vsener;* subierunt **A** subiecerunt **BV**

complura alia dixit scurrilia, ut illi mos erat. divisit sic, ut dice- 13
ret non turpiter rogaturum, non frustra rogaturum. in priore
parte illud posuit, non esse turpe civem victorem rogari a victo.
hic, quam multi rogassent C. Caesarem, hic et Ligarium. deinde:
ne iniquum quidem esse Ciceronem satis facere, qui prior illum
proscripsisset, qui hostem iudicasset: a reo semper nasci satis-
factionem; audacter rogaret. deinde: non pro vita illum, sed pro
re publica rogaturum: satis illum sibi vixisse, rei publicae parum.
in sequenti parte dixit exorari solere inimicos: ipsum exoratum
[a] Vatinio Gabinioque reis adfuisse. facilius exorari Antonium
posse, qui cum tertio esset, ne quis *e* tribus hanc tam speciosam
clementiae occasionem praeriperet. fortasse ei irasci Antonium, qui
ne tanti quidem illum putasset, quem rogaret. fuga quam pericu- 14
losa esset cum descripsisset, adiecit, quocumque pervenisset, ser-
viendum illi esse: ferendam esse aut Cassii violentiam aut Bruti
superbiam aut Pompei stultitiam.

Quoniam in hanc suasoriam incidimus, non alienum puto

CD 1 scurilia **AB** || 2 priori **VD** || 3 illud *om.* **D** || non esse] esse non **A** || 4 C.] g. **V** || 6 hostem] *Gr;* etem **AB**[1] eteum (*corr. ex* etem **V**) **B**[2]**VDτ**, aequum *Schott,* et aequum *Schg,* litem (incohasset) *Bs* || *a reo] *Vsener, Gz;* ab èo **O**, ab reo *Schg* || a reo expectari satisfactionem *Vsener* || 7 audacter rogaret] *Traube (cf. p. 72, 13);* acdacto (acdato **B**[1]**VD** ac datam **B**[2]) rogari **O**, ac laesum rogari *Schott,* ac data rogari *Bs,* ⟨eum⟩ aequo pacto rogare *W. Wagner,* audacter roganti (*vel* rogantibus) *anon. in Bl. f. d. bayer. Gymnas. 1884, 132,* satis dato rogari *Vsener,* ac pacem rogari *Gz,* ⟨et victorem⟩ a victo rogari *Linde, fort.* *eo pacto ⟨posse⟩ rogari || 8 re publica] rip. **A** || parum] arum **AB**[1] || 9 sequenti (i *corr. ex* e) **B** || solere *corr. ex* solet **A** || exoratum] (*corr. ex* exhortatum **V**) **VD**; exortatum **AB** || 10 *a *del.* || Gabinioque reis] *Gz; cf. Quint. 11, 1, 73; Val. Max. 4, 2, 4;* gaioquoque uerri (uerra **A**) **O**, Gabinio adfuisse *Schott (cf. eius adn.)* || Gaio quoque Verri ad⟨futurum⟩ fuisse *Schg* || tertio] tertius **VD** || e *add. Fb (vg)* || cum tertius esset, ⟨curaturus esset⟩, quis ⟨ex⟩ tribus *Bs,* cum tertius esset, reliquis III ⟨viris⟩ *Kss* || 12 preiret **VD** || fortasse ei] *Ml;* fortasset **AB**[1] fortasse et **B**[2] fortasse **VD** || tasse irasci Antonium, quod *Gr,* fortasse et irasci Antonium, quia *O. Jahn* || ne *om.* **A** || illum] **V**[2]**D**; ullum **C** || quem] quam **A** || 17 quoniam] quā **B**[1] **Dτ** || hac **AB** || suasoria **B**

indicare, quomodo quisque se ex histo||ricis adversus memoriam Ciceronis gesserit. nam, quin Cicero nec tam timidus fuerit, ut rogaret Antonium, nec tam stultus, ut exorari posse eum speraret, nemo dubitat excepto Asinio Pollione, qui infestissimus famae Ciceronis permansit. et is etiam occasionem scholasticis alterius suasoriae dedit; solent enim scholastici declamitare: deliberat Cicero, an salutem promittente Antonio orationes suas comburat.
15 haec inepte ficta cuilibet videri potest. Pollio vult illam veram videri; ita enim dixit in ea oratione, quam pro Lamia edidit. Asini Pollionis. 'Itaque numquam per Ciceronem mora fuit, quin eiuraret suas [esse], quas cupidissime effuderat, orationes in Antonium; multiplicesque numero et accuratius scriptas illis contrarias edere ac vel ipse palam pro contione recitare pollicebatur'; adieceratque his alia sordidiora multo, ut ibi facile liqueret hoc totum adeo falsum esse, ut ne ipse quidem Pollio in historiis suis ponere ausus sit. huic certe actioni eius pro Lamia qui interfuerunt, negant eum haec dixisse — nec enim mentiri sub triumvirorum conscientia sustinebat —, sed postea conposuisse.
16 nolo autem vos, iuvenes mei, contristari, quod a declamatoribus ad historicos transeo. satis faciam vobis et fortasse efficiam, ut his sententiis lectis solidis et verum habentibus *a scholasticis*

CD 1 hisstoricis **B** || 2 quin] *Gr;* que **O** || 3 posse eum] *Kss;* possem **A**[1]**B**[1] posse **A**[2]**B**[2]**VD** || 4 polione (*corr. ex* pilione **A**) **ABV** || qui] qu **AB**[1] || infestisimus **A** || 6 declamitare] *Bs;* declamatores (declamatores ⟨ponere⟩ **D**) **O** || 7 promittentem **AB**[1] || comburet **B** || 8 hoc **AB**[1] hec **B**[2] || illam] ullari **A** illam *corr. ex* ullam **B** || 9 videri] **B**[2]**D**; uidere **C** || dicit *Schg* || ea] illa **D** || edidit] *Schg;* dedit **O** || 10 polionis **AB** || *verba* Asini Pollionis *del. Ml; cf. p. 567, 5. 568, 9. 15. 570, 7. 571, 16* || Ciceronem] *Bs;* ficere ne (nec **V**) **C** ficeret nec **D** || quin eiuraret] **B**[2]**VDτ**; quin eiura **A** quin eiurares **B**[1] || 11 *esse *del.* || suas esse *del. Gr,* suas istas *Schg,* submisse *Gz* || quas] quis **AB**[1] || oratio[illegible] || 12 accuratius] **B**[2]**Dτ**; accusatius **C** || illas **AB** || 13 vel] uelut **C** ueluti **D** || 14 *adieceratque] *Ml;* ceteraque **O** || ⟨illa⟩ alia (illa *eras.*) [illegible] tibi **O**, ut cuilibet *Ml,* unde *Gz* || 15 hisstoriis **B** || 16 huic [illegible] huic *Gz* || 17 interfuuerunt **AB** || 18 sustinebatur **B**[2] || 20 his [illegible] tiam **B** || et] sed *Gz* || effitiam **B** || 21 lectis] *fort.* inlecti *Gz* || [illegible] agentibus *Mg* || *verba* a scholasticis *add. Bs;* ⟨a vanis et fa[illegible]

recedatis; sed, quia hoc *propo*situm recta via consequi non potero, decipere vos cogar, velut salutarem daturus pueris potionem. || sumite pocula. T. Livius adeo retractationis consilium habuisse Ciceronem non dicit, ut neget tempus habuisse; ita enim ait. T. Livi. M. Cicero sub adventum triumvirorum urbe cesserat pro 17
certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se quam Caesari Cassium et Brutum posse; primo in Tusculanum fugerat, inde transversis itineribus in Formianum ut ab Caieta navem conscensurus proficiscitur. unde aliquotiens in altum provectum cum modo venti adversi rettulissent, modo ipse iactationem navis caeco volvente fluctu pati non posset, taedium tandem eum et fugae et vitae cepit, regressusque ad superiorem villam, quae paulo plus mille passibus a mari abest, 'moriar' inquit 'in patria saepe servata'. satis constat servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum; ipsum deponi lecticam et quietos pati quod sors iniqua cogeret iussisse. prominenti ex lectica praebentique inmotam cervicem caput praecisum est. nec *id* satis stolidae

CD 1 recedatis] (solidis [*dativo casu*] . .) accedatis (*om.* a scholasticis) *Gz* || sed] *Bs;* et **O** *(Gz)* || propositum] *Bs;* si tam (tamen **D**) **O**, si iam *Kss* || hoc, si eam recta via, consequi *Gz* || rectam **A** || quia hoc sua via *Vsener* || 2 *cf. Lucr. 1, 936 seq. = 4, 11 seq.* || *fort.* cogor *Gz* || 3 *sumite pocula. T. Livius] sumti (samti **A** sumpti **VD**) poculi (populi **AB**) huius **O**, absinthiati poculi. huius *Herv*, absinthiati poculi. Livius *Rom (vg)*, sum⟨ma⟩ parte poculi. Livius *Schg*, suavitate poculi. T. Livius *Vsener*, sumitote. T. Livius *Th. Mommsen*, ⟨melle⟩ ungit poculum. T. Livius *Gz* || retractationis] *Schott;* detractionis **A** detractationis **B** detrectationis **VD** || 5 T. Livi] *Bs;* l. liui **AB** l. liuii **VD**, *del. Ml, Otto* || aduentu **VD** || 6 se *om.* **C**, *post* magis *add. Kss* || 7 Tusculanum] **V**[2]**D**; tusculanon **C** || fugerat] **B**[2]; fuerunt **AB**[1]**V**[1] fugerit **V**[2]**D** || 8 caiecta **B**[1] || 9 concensurum **A** conscensurum **B**[1] || ıoties **AB**[1]**D** || prouectus **V**[2]**D** || 10 retulissent **O** || 12 caepit **AD** coe-**BV** || 14 sepae **A** || *in hac Livii narratione nonnulla a Seneca consulto ɔa esse cens. Gz coll. Plut. Cic. 47 seq.* || 15 quietos] quias **AB** quia **V**[1] **V**[2], quidvis *Bs*, aequis animis *Ml* || 16 fors **O** || prominenti *corr. ex* ıinente **A** || lecticam **A** || 17 in(im **V**)mota **ABV**[1] || ceruice **V**[1] || *id ; ⟨hoc⟩ *Gz*

crudelitati militum fuit: manus quoque scripsisse aliquid in Antonium exprobrantes praeciderunt. ita relatum caput ad Antonium iussuque eius inter duas manus in rostris positum, ubi ille consul, ubi saepe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium quanta nulla umquam humana vox cum admiratione eloquentiae auditus fuerat; vix attollen‖tes lacrimis oculos humentes in-
18 tueri truncata membra civis poterant. Bassus Aufidius et ipse nihil de animo Ciceronis dubitavit, quin fortiter se morti non praebuerit tantum sed obtulerit. Avfidi Bassi. Cicero paulum remoto velo postquam armatos vidit, 'ego vero consisto;' ait 'accede, veterane, et, si hoc saltim potes recte facere, incide cervicem'. trementi deinde dubitantique: 'quid, si ad me' inquit 'pri-
19 mum venissetis?' Cremutius Cordus et ipse ait Ciceronem *se*cum cogitasse, utrumne Brutum an Cassium an Sex. Pompeium peteret; omnia illi displicuisse praeter mortem. Cremvti Cordi. Quibus visis laetus Antonius, cum peractam proscriptionem suam dixisset esse, quippe non satiatus modo caedendis civibus sed differtus quoque, super rostra exponit. itaque, quo saepius ille ingenti circumfusus turba processerat, quae paulo ante coluerat piis contionibus, quibus multorum capita servaverat, *eo* tum per artus sublatus aliter ac solitus erat a civibus suis conspectus est, prae-

CD 1 crudelitate A ‖ aliquid] aliud D, *del. A. Schaefer* ‖ 4 sepae A ‖ 5 ammiratione AB ‖ eloquentia AB, *del. Konitzer* ‖ 6 ⟨prae⟩ lacrimis *Gr teste Kss; Liviana dictio esset (apud Senecam* prae *nullo loco invenitur)* ‖ humentes] *Ml;* homines O *(Gr)* ‖ 7 *truncata] trucidata O, trucidati *He,* detruncata *Gz* ‖ civis] eius *vg,* cives *Ml,* ⟨tanti⟩ civis *Hertz* ‖ 11 saltem VD ‖ 12 quid, si] quid? quasi *O. Jahn; cf. Weissenborn ad Liv. 4, 5, 3* ‖ 13 cordus *corr. ex* cordis A ‖ secum cogitasse] *Ml;* cum cogitasset O ‖ 15 ⟨sed⟩ omnia *Ml* ‖ illa AD[1] ‖ 16 visis] lusis O *rad. corr. in* D ‖ suam] eius D[1] ‖ 17 esset VD *corr.* v ‖ difertus A defectus VD ‖ 18 quoque] quod A quodque B quotque VD ‖ super] *He;* sitper AB sintper VD ‖ item D ‖ saepius ille] saepis saepe vir ille *Gz, fort.* *⟨iterum ac⟩ saepius ille, *fort.* saepissime ille C 19 piis] praeclaris *O. Ribbeck, fort.* plenis *Gz* ‖ conationibus AB[1] ‖ *fo* ⟨aures⟩ p̄buerat piis orationibus ‖ 20 ⟨in⟩ quibus *Schg,* ⟨sub⟩ quibus *add. Gz* ‖ artus *corr. ex* artes B ‖ 21 sublatus] *Gz;* suos latus O *(qu Sander)* suos allatus B[2] suos laceratus V[2] *(Kss)* suos laetus D[?]

pendenti capiti orique eius inspersa sanie, brevi ante princeps
senatus Romanique nominis titulus, tum pretium interfectoris sui.
praecipue tamen solvit pectora omnium in lacrimas gemitusque
visa ad caput eius deligata manus dextera, divinae eloquentiae
ministra; ceterorumque caedes privatos luctus excitaverunt, illa
una communem. BRVTTEDI || NIGRI. 'Elapsus interim altera parte 20
villae Cicero lectica per agros ferebatur; sed, ut vidit adpropin-
quare notum sibi militem, Popillium nomine, memor defensum a
se laetiore vultu aspexit. at ille victoribus id ipsum imputaturus
occupat facinus caputque decisum nihil in ultimo fine vitae fa-
cientis, quod alterutram in partem posset notari, Antonio portat
oblitus se paulo ante defensum ab illo'. et hic voluit positi in
rostris capitis miserabilem faciem describere, sed magnitudine
rei obrutus est. [Bruttedi Nigri] 'ut vero iussu Antonii inter duas 21
manus positum in rostris caput conspectum est, quo totiens au-
ditum erat loco, datae gemitu et fletu maximo viro inferiae, nec,
ut solet, vitam depositi in rostris corporis contio audivit, sed ipsa
narravit. nulla non pars fori aliquo actionis inclutae signata vesti-
gio erat; nemo non aliquod eius in se meritum fatebatur: hoc
certe publicum beneficium palam erat, illam miserrimi temporis
servitutem a Catilina dilatam in Antonium'.

laceratus *Ml* (*cf. Sall. hist. 1, 35 Kr.; Sen. dial. 5, 18, 1*) || praependenti] *Bs;* prae(pre **V**)tendenti **Oτ** pecidenti **T**, praetenta *Schg*, praecanenti *He*

CD 1 capiti] capillo *Gz, fort. recte; cf. p. 573, 12* || inspersa] *He;* insponsa **AB** impensa **VD** || saniae **AB** || 2 sui] servi *Kss; cf. Flor. 2, 1, 5* || 4 caput] cat **AB** || delicata **C** || dxtera **A** || 5 cedes **C** || 6 brotedi **C** brotidi **D**; *cf. p. 126, 9. 127, 3; Tac. ann. 3, 66; Bücheler mus. rhen. 11, 295* || nicri **AB** || altera *corr. ex* alterera **B** || partae **B** || 8 popilium **O** || 9 <uicto> uictoribus (uicto *del.*) **A** || 13 fatiem **B** || magnitudines **A** || 14 brotedi **O** || *verba* *Bruttedi Nigri *del. Ml, Morgenstern* || 15 quod **D** || 16 datae] *Fb;* dato **C** sedato **D**, claro *Gr* || maximo viro] *Fb;* maximae uiri **O**, maximae viro *Otto* || 17 vitam] *Schg;* ita **O** (*Fb*), rite *Gr*, laudes *Gz* || audivit] aut diuidit **AB** || ita depositi in rostris corporis <laudes> contio audivit *Fb* || claro gemitu et fletu maximo pias inferias non, ut solet, rite depositi in rostris corporis contio audivit *Gr* || ipse D^1 || 18 aliquo] B^2V^2D; alique **A** aliquae B^1 aliqu[illegible] **V** || indute **A** inclitae B^2VD || 20 benefitium **B** || 21 a Catilina] *Rebling;* ac alienam **O** || delatam **D**

Quotiens magni alicuius *viri* mors ab historicis narrata est, totiens fere consummatio totius vitae et quasi funebris laudatio redditur. hoc, semel aut iterum a Thucydide factum, item in paucissimis personis usurpatum a Sallustio, T. Livius benignus omnibus magnis viris praestitit; sequentes historici multo id effusius fecerunt. Ciceroni hoc, ut Graeco verbo utar, ἐπιτάφιον Livius reddit.

22 T. Livi. Vixit tres et sexaginta annos, ut, si vis afuisset, ne in||matura quidem mors videri possit. ingenium et operibus et praemiis operum felix, ipse fortunae diu prosperae; sed in longo tenore felicitatis magnis interim ictus vulneribus, exilio, ruina partium, pro quibus steterat, filiae morte, . . . exitu tam tristi atque acerbo, omnium adversorum nihil ut viro dignum erat tulit praeter mortem, quae vere aestimanti minus indigna videri potuit, quod a victore inimico *nihil* crudelius passus erat quam quod eiusdem fortunae conpos victo fecisset. si quis tamen virtutibus vitia pensarit, vir magnus ac memorabilis fuit et in cuius laudes *ex*equendas Cicerone laudatore opus fuerit. ut est natura candidissimus omnium magnorum ingeniorum aestimator T. Livius,
23 plenissimum Ciceroni testimonium reddidit. Cordi Cremvti non

CD 1 quoties **AB**[1] || viri *add. Gr* || 2 totiens] toties **AB**[1] || ferre **AB**[1] | quas **A** || 3 a Thucydide] adhuc hydide **AB** adhuc itidem **VD** || item] idem *Sander* || 4 sallustio *corr. ex* sallustiae (?) **A** salustio **VD** || T.] *τ*; l. **O** benignius **D**[2] *(vg)* || 5 prae(pre **V**)stitisse **O** || hitorici **AB**[1] || 6 ΕΙΤΙΤΑΦΙΟΝ **AB**[1] epitafion **B**[2] || 7 *verba* T. Livi *del. Ml, Otto* || affuisset **D** abfuisset *τ* || 8 ingenium ⟨eius⟩ *Gz* || 9 operum] operarum **O** || sed] *Gz;* et **O**, *fort. *delendum* || 10 tenere **A** || rumina **A** || 11 partitum **C** *corr.* **V**[1] || filii **O** *corr.* **D**[2] || morte *del. Mg,* amatae *Gz,* morte, ⟨vitae⟩ *W. Mewes,* morte, ⟨denique⟩ *C. Schenkl, fort.* *morte, ⟨suo⟩ || tam] tum **A** || 12 tulit *om.* **D** || 13 quae] **D**[2]; quam **O** || eastimanti **A** || 14 *nihil *add.;* ⟨nil⟩ *Lipsius (vg) et sic cod. Vatic. Schotti* passurus **D** *(Lipsius)* || 15 conpos victo] *Th. Mommsen, Rebling;* c posito **O**, compos ipse *Lipsius (quod probaverim),* compos ita item *Schg,* cónpoti item *He,* conpoti *Bs,* compos in eo *Mg,* co compos ipso *Gz,* compoti ipse *Linde* || 16 pensarit] **V**[2]**D**; pensa vit *Gr* || ac] acer **D** || 17 exequendas] *Gr* (exsequendas); sec 18 e(ae **BV**)stimatur **C** *corr.* **V**[1]

est operae pretium referre redditam Ciceroni laudationem; paene nihil enim in ea Cicerone dignum est ac ne hoc quidem, quod [paene] maxime tolerabile est: [Cremuti Cordi] 'proprias enim simultates deponendas interdum putabat, publicas numquam vi decernendas: civis non solum magnitudine virtutum sed multitudine quoque conspiciendus'. Avfidi Bassi. Sic M. Cicero decessit, vir natus ad rei publicae salutem, quae diu defensa et administrata in senectute demum e manibus eius elabitur, uno ipsius vitio laesa, quod nihil in salutem eius aliud illi, quam si caruisset Antonio, placuit. vixit sexaginta et tres annos ita, ut semper aut || peteret alterum aut invicem peteretur, nullamque rem rarius quam diem illum, quo nullius interesset ipsum mori, vidit. Pollio quoque Asinius, qui Verrem, Ciceronis reum, fortis- 24
sime morientem tradidit, Ciceronis mortem solus ex omnibus maligne narrat, testimonium tamen quamvis invitus plenum ei reddidit. Asini Pollionis. 'Huius ergo viri tot tantisque operibus mansuris in omne aevum praedicare de ingenio atque industria supervacuum est. natura autem atque Fortuna pariter obsecuta est ei, si quidem facies decora ad senectutem prosperaque permansit valetudo; tum pax diutina, cuius instructus erat artibus, contigit; namque ad priscam severitatem iudiciis exactis maxima

CD 1 esto **AB** || pretium] *Kss, Ml;* etiam **O** || referre] *Schott;* deferre **C** deserere **D** || redditam *corr. ex* reddatam **B** || *paene *ex v. 3 huc transp.* || 2 in ea] *Gz;* ipsea **C** ipso **Dτ**, in ipsa *Schott,* ipso ac *Bs* || ⟨in⟩dignum **D** || 3 *paene *hoc loco del. et in v. 1 transp.;* paenae **B** pene **V** poene **D**, *fort.* per se *Ml* || *verba* Cremuti Cordi *del. Ml* || 4 vi decernendas] *Bücheler;* uides credendam **O**, vi deserendas *Bs,* deserendas *Kss,* avide (*fort.* *vi) exercendas *Gz* || 5 magnitudine *corr. ex* magnitudinem **BV** || uirtutem **O** || multitudine] **V**^{2}**D**; multitudinem **C** || 6 conspicientem **D**^{1} || 7 *cf. Cic. in Cat. 2, 14* || 8 elabitur] ›itu **C** labitur **D** || *uno] non **O**, hoc *Gz* || non ipsius vitio laesa, ⟨nisi⟩ d⟩ *Schg*) quod *Gr, Schg* || 9 salute **O** || 12 quo] quod **O** || 15 malignae **AB** || .tos **A** || 16 reddidit] *Kss;* rediđit **A** reddit **BVD** || polionis **A** || *verba* Asini lionis *del. Ml* || 17 mansuri *Bs* || 18 supervacuum est] *Schott;* superba **O**, ›ervacaneum *He* || 19 si *om.* **C** *add.* **D** *(Ml, Mg);* ⟨et⟩ *Gr,* ⟨cui⟩ *Bs* || 20 uado **AVD** || tum] tunc **O** || 21 namque] ⟨per⟩ eamque *Schg,* in qua *Gz* ||

noxiorum multitudo provenit, quos obstrictos patrocinio incolumes plerosque habebat; iam felicissima consulatus ei sors petendi et gerendi magno, munere deum, consilio industriaque. utinam moderatius secundas res et fortius adversas ferre potuisset! namque utraeque cum evenerant ei, mutari eas non posse rebatur. inde sunt invidiae tempestates coortae graves in eum certiorque inimicis adgrediendi fiducia; maiore enim simultates adpetebat animo quam gerebat. sed quando mortalium nulli virtus perfecta contigit, qua maior pars vitae atque ingenii stetit, ea iudicandum de homine est. atque ego ne miserandi quidem exitus eum fuisse

25 iudicarem, nisi ipse tam miseram mortem putasset'. adfirmare vobis possum nihil esse in historiis eius hoc, quem rettuli, loco disertius, ut mihi tunc non laudasse Ciceronem, || sed certasse cum Cicerone videatur. nec hoc deterrendi causa dico, ne historias eius legere concupiscatis; concupiscite et poenas Ciceroni dabitis. nemo tamen ex tot disertissimis viris melius Ciceronis mortem deploravit quam Severus Cornelius.

26 CORNELI SEVERI.

Oraque magnanimum spirantia paene virorum
in rostris iacuere suis; sed enim abstulit omnis,
tamquam sola foret, rapti Ciceronis imago.
tunc redeunt animis ingentia consulis acta
iurataeque manus deprensaque foedera noxae

ad priscam severitatem iudiciis exactis] *Gr;* a prisca seueritate iudicis exacti O, *fort.* prisca severitate e iudiciis exacta *Kss* || maxima] *Gr;* maximorum O

CD 3 *magno, munere] magna munera O || *verba* magno munere deum *ante* consulatus *(v. 2) transp. O. Ribbeck, verba* magna munera deum *post* industriaque *(v. 3) transp. Eussner* || 4 situndas B^1 || 5 utraque A .. rant] *Ml;* uenerant O || 6 sunt invidiae] secutae invidiae ⟨et⟩ *Th. Mon* cohortae ABD^2 || graues in eo O, gravissimae eo *Kss* || 7 fidutia AB || mai maiores O || atpetebat B appetebat VD || 8 nulla D^1 || 12 nihil] nisi retuli O || 15 paenas A || 17 depluit AB, deflevit *Bs* || 20 iacuer omis A || 21 rapti] carpti *Gr* || 22 ingenia AB || 23 federa AB

patriciumque nefas extinctum: poena Cethegi
deiectusque redit votis Catilina nefandis.
quid favor aut coetus, pleni quid honoribus anni
profuerant? sacris exculta quid artibus aetas?
abstulit una dies aevi decus, ictaque luctu
conticuit Latiae tristis facundia linguae.
unica sollicitis quondam tutela salusque,
egregium semper patriae caput, ille senatus
vindex, ille fori, legum ritusque togaeque,
publica vox saevis aeternum obmutuit armis.
informes voltus sparsamque cruore nefando
canitiem sacrasque manus operumque ministras
tantorum pedibus civis proiecta superbis
proculcavit ovans nec lubrica fata deosque
respexit. nullo luet hoc Antonius aevo. ||
hoc nec in Emathio mitis victoria Perse
nec te, dire Syphax, non fecit *in* hoste Philippo;
inque triumphato ludibria cuncta Iugurtha
afuerunt, nostraeque cadens ferus Annibal irae
membra tamen Stygias tulit inviolata sub umbras.

CD 1 patrociumque **A** patritiumque **BD** || extinctum] *Gr;* est tunc **O**, etiam tum *Scaliger* || paena **A** ⟨et⟩ poena **D** *(Gr)* ⟨ut⟩ poena *Scaliger* || gestegi **AB** cetegi **VD** || 2 catillina **AB** || 4 profuerunt **D** *(vg)* || exculta] *Kss;* etuita **O**, exacta *Schott (vg),* devota *Gz* || aetas] acta D^2 || et uita quid artibus acta *'scriptus' Gronovii (Ven)* || 5 actaque luctum *(ante* actaque *una littera evanuit)* **A** || 6 Latiae] D^2ϛ; latiet **AB** late V^1 latae V^2D^1 || 8 egregium] et geium AB^1 et gratum B^2 || 9 ille] illa *Bs* || ritusque] iurumque *Lindenbrog* || 10 saevis] *Scaliger;* euis **AB** eius VD^2 aeuis D^1 || ommutauit **A** ommutuit **B** || 11 infores **AB** || uolutus **B** || 12 ganiciem AB^1 caniciem B^2V || --crasquae **A** || 13 civis] uices **AB** auis D^1, victor *vg* || superbis (p *corr.* . b) **A** || 15 lucet **B** || Antonius] tonius **A** || 16 nec in] non *Gz* || Emathio] *:hott;* hematio **O** || mittis **AVD** || persae **V** || 17 dires (*corr. ex* dises **A**) **AB** || pax ABV^1 || fecit in] *vg;* fecit **O**, fecerat *Kss* || filippho **AB** || 18 triumfato **A** || uncta] tanta *Schele* || iugurta **C** || 19 afuerunt] *Bs;* afuerat **C** affuerat **D**, :uerant *Kss* || hannibal **VD** || 20 stigias **AV**

27 non fraudabo municipem nostrum bono versu, ex quo hic multo melior Severi Cornelii processit:

conticuit Latiae tristis facundia linguae.

Sextilius Ena fuit homo ingeniosus magis quam eruditus, inaequalis poeta et plane quibusdam locis talis, quales esse Cicero Cordubenses poetas ait, *pingue* quiddam sonantis atque peregrinum. is hanc ipsam proscriptionem recitaturus in domo Messalae Corvini Pollionem Asinium advocaverat et in principio hunc versum non sine assensu recitavit:

deflendus Cicero est Latiaeque silentia linguae.

Pollio Asinius non aequo animo tulit et ait: 'Messala, tu, quid tibi liberum sit in domo tua, videris; ego istum auditurus non sum, cui mutus videor', atque ita consurrexit. Enae interfuisse recitationi Severum quoque Cornelium scio, cui non aeque displicuisse hunc versum quam Pollioni apparet, quod meliorem quidem, sed non dissimilem illi et ipse conposuit. si hic desiero, scio futurum, ut vos illo loco desinatis legere, quo ego a scholasticis recessi; ergo, ut librum velitis usque ad umbilicum revolvere, adiciam suasoriam proximae similem. ||

VII.

Deliberat Cicero, an scripta sua conburat promittente Antonio incolumitatem, si fecisset.

CD 1 fraudabo] B² *(He, Bs)*; raudabo AB¹ laudabo VD || municipem] V²D; municem C || 3 Latiae] late V latae D¹ || 4 ingeneniosus B || 5 plane] plenae A plene B¹ pene VD || esse *om.* A || 6 corduvenses AB¹ || poeta AB || *Cic. p. Arch. 26* || pingue *om.* O || quiddam] V²D; quidam C || 8 corruini AB¹ || polionem C || aduocauerant ABV¹ || 10 *cf. Martial. 5, 69, 7 seq.* || defiendus AB deficiendus V defendus D¹ || lataeque VD¹ || 13 Enae] *Gz;* ne O, fuisse] *Bs;* interfuisset O || 14 Severum] *O. Jahn;* eorum O quod O || aeq B² || 15 polioni AB || aparet B || 17 scolasticis C || 18 cum] *cf. Birt, Buchw. 155* || 19 aditiam B || 21 *cf. p. 566, 6;* Q[illegible] promitente A || 22 fecisset] *cf. p. 554, 8; fort.* fecerit *Gz*

Q. Hateri. Non feres Antonium; intolerabilis in malo ingenio felicitas est nihilque *nocere* cupientis magis accendit quam prosperae turpitudinis conscientia. difficile est; non feres, inquam, et iterum inritare inimicum in mortem tuam cupies. quod ad me quidem pertinet, multum a Cicerone absum; tamen non taedet tantum me vitae meae sed pudet. ne propter hoc quidem ingenium tuum amas, quod illud Antonius plus odit quam te? remittere ait se tibi, ut vivas, commentus, quemadmodum eripiat etiam quod vixeras. crudelior est pactio Antonii quam proscriptio. ingenium erat, in quod nihil iuris haberent triumviralia arma. commentus est Antonius, quemadmodum, quod non poterat cum Cicerone *proscribi, a Cicerone* proscriberetur. hortarer te, Cicero, ut vitam magni aestimares, si libertas suum haberet in civitate locum, si suum in libertate eloquentia, si non civili ense cervicibus luerentur; nunc, ut scias nihil esse melius quam mori, vitam tibi Antonius promittit. pendet nefariae proscriptionis tabula: tot praetorii, tot consulares, tot equestris ordinis viri periere; nemo relinquitur nisi qui servire possit. nescio, an hoc tempore vivere velis, Cicero; nemo est, cum quo velis. merito her-‖ 1

CD 1 q; **AB** ‖ *Hateri] alterius **C** atterius **D** atteius **ꞇ**; *cf. p. 74, 5* ‖ intolerabilis] **ꞇ**; tolerabilius **ABD**^{1} tolerabilior *corr. ex* tolerabilius **VD**^{2} ‖ 2 *nocere cupientis] cupientis **O** *(quod tuetur Frigell coll. Sall. Iug. 64, 6)*, superbientes ⟨ea⟩ *Schg,* peccantis *vel* ⟨turpia⟩ cupientis *Gz*, cupi⟨dinem noc⟩entis *Eussner, fort.* cupidines *Kss*, saevientis *Novák* ‖ accendat **A** ‖ 3 prosperae] propriae *Schg* ‖ 4 tuam] tu **D**^{1} ‖ 5 adsum **A** ‖ tamen] tam et **AB**^{1} ‖ 6 tantum *om.* **D** ‖ ne] nae **A** nunc **B**^{2} ‖ quidem] *Schottum secutus Gr;* quidem ⟨pertinet (pertimet **D**^{2}) multum a cicerone⟩ *(cf. v. 5)* **O** ‖ 10 inienium *corr. ex* ingenium *(sic)* **A**, ingenium ⟨unum⟩ *Gz* ‖ *quod] *Gz*; quo **O**; *cf. p. 581, 11* ‖ triumalia **A** ‖ 12 *verba* *proscribi, a Cicerone *add. Bursianum* ··· *tus, qui verba* proscribere, a Cicerone *inseruit* ‖ proscriberetur *corr. ex* properetur **A** proscribere **D**^{1} proscribere ⟨per ciceronem toleretur⟩ **D**^{2} ‖ hor- ›r te] hortare **A** ‖ 14 si suum] fisum **A** sisum **B**^{1} si summa ⟨foret⟩ **B**^{2} ‖ si m libertas et eloquentia **ꞇ** ‖ loquentia **AB**^{1} ‖ 16 tibi] sibi **AB**^{1} ‖ 17 prae- i] **Dꞇ**; petori **A** pecori **BV**^{1} pretores **V**^{2} ‖ consulares] **V**^{2}**D**; consulatores **C** ‖ ›eriere] **V**^{2}; pene **C** periere ⟨poene⟩ **D** ‖ 19 *prius* velis] possis **D**

cules illo tempore vixisti, quo Caesar ultro te rogavit, ut viveres sine ulla pactione, quo tempore non quidem stabat res publica,
2 sed in boni principis sinum ceciderat. Cesti Pii. Numquid opinio me fefellit? intellexit Antonius salvis eloquentiae monumentis non posse Ciceronem mori. ad pactionem vocaris, qua pactione melior ante *te* pars tui petitur. adcommoda mihi paulisper eloquentiam *tuam;* Ciceronem periturum rogo. si te audissent Caesar et Pompeius, neque inissent turpem societatem neque diremissent; si uti umquam consilio tuo voluissent, neque Pompeius Caesarem deseruisset neque Pompeium Caesar. quid *referam* consulatum salutarem urbi, quid exilium consulatu honestius, quid provocatam inter initia adulescentiae libertate tirocinii tui Sullanam potentiam, quid Antonium avulsum *a* Catilina, rei publicae redditum? ignosce, Cicero, *si* diu ista narravero: forsitan hoc die novissime audiuntur.
3 si occidetur Cicero, iacebit inter Pompeium patrem filiumque et Afranium, Petreium, Q. Catulum, M. Antonium illum indignum hoc successore generis; si servabitur, vivet inter Ventidios et Canidios et Saxas: ita dubium est, utrum satius sit cum illis

CD 2 sene **B**[1] ‖ ullo **A** ‖ pactione] **τ**; actione **O** ‖ ⟨con⟩stat **T** ⟨con⟩stabat **τ** ‖ 3 bonis **AB**[1] ‖ sinu **O** ‖ caeciderat **AB** ‖ 4 eloquentiam **A** ‖ monimentis **VD** ‖ 5 quam **AB**[1] ‖ pactionem (i *corr. ex* o) **A**, *del. Kss; cf. Thielmann de serm. propr. apud Cornificium (Argentorati 1879)* ‖ 6 ante te] *Gz (cf. p. 579, 8);* inte **O**, certe *Ml* ‖ 7 tuam *add. Schg* (⟨tuam⟩, Cicero; nam periturum) ‖ *cf. Cic. Phil. 2, 24* ‖ 8 sociaetatem **B** ‖ dirimissent **C** ‖ 9 uoluissent *corr. ex* uolueissent **B** ‖ *verba* Caesarem . . . Pompeium *(v. 10) om.* **C** *add.* **Dτ**, *in quibus est:* ⟨caesarem neque⟩ caesar ⟨pompeium deseruisset⟩ ‖ 10 *referam *add.;* ⟨commemorem⟩ *Gz* ‖ 11 consulatum **AB** ‖ 12 adholescentie **A** ‖ libertatem **VD**, *del. Mg* ‖ tirociniis tui (tuis **VD** *Mg*) **O** *(Mg)* ‖ sillanam **C** syllanam **D** ‖ potentia **AB** ‖ 13 a *add. Gr* ‖ cattilinam **A** catillinam **B** catilinam **VD** ‖ 14 si *add. Schott* ‖ diu] diui **AB**[1] dum **B**[2] *(Schott), fort.* tibi *Kss* ‖ hoc] hec **V**[2] ‖ nouissimo **A**[2]**BVD** ‖ audientur **Dτ** *(vg)* ‖ 15 hoccidetur **B** ‖ 16 petreiumque [illegible] ‖ Q. Catulum] qui catellum **A** qui catulum **B** q. catullum **V** ‖ 17 successore] [illegible]; successorem **C** ‖ servabitur] *Ml;* seruatur **O** ‖ vivet] uincet **A** ‖ uentidid[illegible]t (et *eras. in* **A**) **C**; *cf. Gell. 15, 4, 3; Dio Cass. 43, 51, 4* ‖ 18 Canidios] *S*[illegible]; canitidos **C** canitios **D**; *cf. Plut. Ant. 71; Vell. Pat. 2, 85, 2* ‖ Saxas] **τ**; s[illegible]; *cf. Cic. Phil. 11, 12; Liv. per. 127; Dio Cass. 48, 25, 3*

iacere an cum his vivere? pro uno homine iactura publica pacisceris. scio omne pretium iniquum esse, quod ille constituit: non emo tanti Ciceronis vitam, || quanti vendit Antonius. si hanc tibi pactionem ferret: vives, sed eruentur oculi tibi, vives, sed debilitabuntur pedes: etiamsi in alia damna corporis praestares patientiam, excepisses tamen linguam. ubi est sacra illa vox tua: 'mori enim naturae finis est, non poena'? hoc tibi uni non liquet? at videris Antonio persuasisse. adsere te potius libertati et unum crimen inimico adice: fac moriendo Antonium nocentiorem. P. Asprena- 4
tis. Vt Antonius Ciceroni parcat, Cicero in eloquentiam suam ipse animadvertet? quid autem tibi sub ista pactione promittitur? ut Cn. Pompeius et M. Cato et ille antiquos restituatur rei publicae senatus, dignissimus apud quem Cicero loqueretur? multos care victuros animi sui contemptus oppressit; multos perituros parati ad pereundum animi ipsa admiratio eripuit et causa illis vivendi fuit fortiter mori *velle*. permitte populo Romano contra Antonium *pol*liceri. scripta *tua si* combusseris, Antonius paucos annos tibi promittit: at, si non combusseris, amor populi Romani omnes. Pompei 5
Silonis. Quale est, ut perdamus eloquentiam Ciceronis, fidem sequa-

CD 1 his] B²D; is AB¹ iis V || 2 scito *Schg* || omnem A || esse] ese AB || non emo] *Kss;* nemo O || 3 (nemo) tanti <emit> D *(vg)* || 4 oculi *corr. ex* oculo B || debilitantur C || 6 <non> tamen (non *del.*) A || *Cic. p. Mil. 101* || 7 naturae] B²Dτ; mature C || paena A || 8 liberati A liber D¹ || unum] novum *O. Ribbeck* || 11 ista] hac D || 12 antiquus A²B²VD || 13 care] *Schg (ut sit = care vitam empturos; cf. p. 581, 2);* eare O *om. cod. Vatic. Schotti (vg),* in arena *O. Jahn,* saepe *Kss,* secure *O. Ribbeck, fort.* *beate *Otto* || 14 sui] pusilli *Ml (quod probaverim), fort.* miseri *Kss* || 15 animi] adimi AB || eripuit] *cf. Cic. in Clod. apud Quint. 8, 6, 56* || 16 *velle *add. Ml* || permitte] permitte <te> *vg,* promitte *(sic Kss) vel* promittit (populus Romanus) *Schg,* repromitte *Vsener* || polliceri] *Novák;* licet O, licere <si> *Schott,* (Antonium .) licet *Ven (Kss, Vsener),* liceri <si> *Gz, fort.* (Antonium.) scilicet <si> *Kss* || 17 tua *add. Schg in lemmate* || *si *hoc loco add.* || conbuseris AB || 18 combuseris AB || *amor] quam O *del.* A², *om. Schott (vg),* fama *He,* fortuna *Ml,* gratia *O. Ribbeck,* vitam (. . . omnem) *(ut sit = omne illud aevum, per quod erit populus Romanus) Vsener, fort.* spondet (populus Romanus) *Kss,* aevom (populus Romanus omne) *Gz* || populus Romanus *Schott (vg)* || 19 quale] *fort.* grave *Gz*

mur Antonii? misericordiam tu istam vocas, supplicium sumptum *de* Ciceronis ingenio? credamus Antonio, Cicero, si bene illi pecunias crediderunt faeneratores, si bene pacem Brutus et Cassius. hominem et vitio naturae et licentia temporum insanientem, inter scaenicos amores sanguine civili luxuriantem: hominem qui creditoribus suis oppigneravit rem publicam, cuius gulae duorum principum bona, Caesaris ac Pompei, non potuerunt satis facere! tuis utar, Cicero, || verbis: 'cara est cuiquam salus, quam aut dare aut eripere potest Antonius?' non est tanti servari Ciceronem, ut servatum Antonio debeam.

6 TRIARI. Conpulsus aliquando populus Romanus in eam necessitatem est, ut nihil haberet praeter Iovem obsessum et Camillum exulem; nullum tamen fuit Camilli opus maius quam quod indignum putavit viros *Romanos* salutem pactioni debere. o gravem vitam, etiamsi sine pretio daretur! Antonius hostis a re publica iudicatus nunc hostem rem publicam iudicat. Lepidus, ne quis illum putet male Antonio collegam placuisse, alienae semper dementiae accessio, utriusque collegae mancipium, noster dominus

7 *est*. ARGENTARI. Nihil Antonio credendum est. mentior? quid enim iste non potest, qui occidere Ciceronem potest, qui servare nisi crudelius quam occidat non potest? ignoscere tu illum tibi putas, qui ingenio tuo irascitur? ab hoc tu speras vitam, cui nondum verba tua exciderunt? ut corpus, quod fragile et caducum est, servetur, pereat ingenium, quod aeternum est? ego mirabar,

CD 1 sumptum] *He;* summum O, sumi *Gr* || 2 de *add. Gr* || Antonio] m. antonio B^2 || 3 crediderunt] D^2; reddiderunt C ⟨illis⟩ crediderunt D^1 creddiderunt τ brutus *corr. ex* brutos B || 7 principū A || ac] et D || 8 *cf. Cic. Phil. 2, 5 et 60* 10 servari] *Bs;* seruare ABD seruire Vτ || 12 ut *om.* C *add.* Dτ; ⟨si⟩ *Linde* 13 maius] magis B^1 || 14 *viros Romanos] uiros O, Romanos *Gz* || deberet A 15 etiamsi sine] etiamsis me B || 17 male] malo O || colligam A || 18 colligae A 19 est *add. Kss* || mentior?] *cf. Quint. decl. 369 (p. 405, 16 R.);* merito *O. Ribbeck,* mentitur *Otto* || 21 *occidat] occidebat O, occideret *Bs* || ignoscere tu] *Gz;* ignoscentem O, ignoscere *Gr* || 23 fragile *corr. ex* flagile A flagile B^1 || 24 servetur] sẽruetur A || pereat] B^2D *(vg);* pereum C periet τ, *fort.* pereundumst (ingenio) *Kss,* peremes *Gz (ita rectius scribi quam* perimes

si mors crudelior esset Antonii venia. P. Scipionem a maioribus 8
suis desciscentem generosa mors in numerum Scipionum reposuit. mortem tibi remittit, ut id pereat, quod in te solum inmortale est. qualis est pactio? aufertur Ciceroni ingenium sine vita; promittuntur *pro* oblivione nominis tui pauci servitutis anni. non ille te vivere vult, sed facere *te* ingenii tui superstitem: videlicet Cicero audiat Lepidum, Cicero audiat Antonium, ¦ nemo Ciceronem. poteris perferre, ut, quod Cicero optimum habet, ante se efferat? sine durare post te ingenium tuum, perpetuam Antonii proscriptionem. Arelli Fvsci patris. Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu suus litteris honor, suum eloquentiae pretium erit, quamdiu rei publicae nostrae aut fortuna steterit aut memoria duraverit, admirabile posteris vigebit ingenium *tuum,* et uno proscriptus saeculo proscribes Antonium omnibus. crede mihi, vilissima pars tui est quae tibi vel eripi vel donari potest; ille verus est Cicero, quem proscribi Antonius non putat nisi a
Cicerone posse. non ille tibi remittit proscriptionem, sed tolli 9

demonstrare studet C. F. Kinch `quaest. Curtian. [Hauniae 1883] 21 seq. || ego] B^{2}D^2 *(vg);* ergo O

CD 1 mors] *Gz;* non C non ⟨supplicio⟩ D *(vg), fort.* non ⟨morte⟩ *Bs* || crudelior] crulior A clurior B^1 || *cf. p. 559, 1; sententiam* P. Scipionem . . . reposuit *(v. 2) ab hoc loco alienam esse cens. Gz* || P.] *cf. Liv. per. 114; Valer. Max. 9, 5, 3;* Q. *Gz* || 2 desciscente in A || generosa mors] generosus amor O || 3 pereat] *fort.* perdat *Kss* || 5 pro *add. Schg;* ⟨ob⟩ (oblivionem) *Gz* || annis AB^1 || 6 facere te] *Gz;* facere O, tacere *Ml,* iacere *Ml, O. Ribbeck* || videlicet] *Kss;* uide ut O uiue ut D^{2}τ, vivat (Cicero, ut audiat) *Gr,* vives, ut (. . . Ciceronem?) *Otto* || 7 *post.* Cicero *del. Gr.* || 8 poteris perferre] *Schg;* pateris perire O, pati poteris *vg,* pateris fieri *Bs,* pateris petere (*vel* petere ⟨eum⟩) *Gz (cf. p. 581, 10)* || Cicero] τ; dico O || 9 perpetuam] perpetua (. . proscriptione) *O. Jahn* || 10 patris] p. AB *om.* VD || quoad *corr. ex* quomad A || genus] generis AB^1 || 11 suus] D^2 *(N. Heinsius; cf. Ruhnken ad Vell. Pat. 2, 66 [p. 992]);* usus O || suum] *N. Heinsius;* sum A^{1}B^1 *del.* A^2 sumum B^2 summae VD, suumque *Schg* || eloquentia AB || 12 rei publicae] rerum D || nostrae] naturae D^2 || 13 posteris] poteris AB^1 potens B^2 || uidebit A || tuum *add.* D^2 *(Thomas)* || 14 proscribe C *corr.* V^1 || 15 donari *corr. ex* donare A || 17 remittit] D^{2}τ; emittit O

desiderat suam. si fidem deceperit Antonius, morieris; si praestiterit, servies. quod ad me attinet, fallere eum malo. per te, M. Tulli, per quattuor et sexaginta annos pulchre actos, per salutarem rei publicae consulatum, per aeternam, si pateris, ingenii tui memoriam, per rem publicam, quae, ne quid te putes carum illi relinquere, ante te perit, oro et obtestor, ne moriaris confessus, quam nolueris mori.

10 Huius suasoriae alteram partem neminem scio declamasse; omnes pro libris Ciceronis solliciti fuerunt, nemo pro ipso, cum adeo illa pars non sit mala, ut Cicero, si haec condicio lata ei fuisset, deliberaturus non fuerit. itaque hanc suasoriam nemo declamavit efficacius quam Silo Pompeius; non enim ad illa speciosa se contulit, ad quae Cestivs, || qui dixit hoc gravius esse supplicium quam mortem, et ideo hoc Antonium eligere; brevem vitam esse homini, multo magis seni: ita*que* memoriae consulendum, quae magnis viris aeternitatem promitteret, non qualibet mercede vitam redimendam esse. hic condiciones intolerabiles. *nihil tam intolerabile* esse quam monumenta ingenii sui ipsum exurere. iniuriam illum facturum populo Romano, cuius linguam *in locum pr*incipem extulisset, ut insolentis Graeciae studia tanto

. . **CD** 1 praestiterit *corr. ex* praesteterit **A** || 2 fallere eum] *Kss;* fallerem **A** fallere **BVD**, fallare *He* || mallo **AB** || per te] partem **A** || 3 tuli **AB** || *prius* per *del. Bs* || annis **A** || pulcrae (-chrae **B**) **AB** || salutarem *corr. ex* salutem rem **A** || 5 te] tu **A** || 6 illi] tibi *Bs* || ante te perit] (ante te periit) **D** *(Petreius);* ante ce (coe **VD**) perit **O** || 7 quam] *Ml, Mg;* que **AB** quod **VD** || 8 husus suaria **A** || declamas **B**¹ || 10 illa] nulla **O** || non *om.* **D**¹**ꚍ** || conditio **BVD** || lata ei fuisset] latae infuisse **AB**; *cf. Quint. 3, 8, 46* || 12 efficatius **BV** || spetiosa **B** || 13 ad quae] (*corr. ex* atq. **V**) **VD**; atque **AB** adque **ꚍ** || 14 *post* Antonium *in* **A** *duo folia desunt, in quibus scripta erant verba* eligere brevem . . . ali vetuit *(p. 16, 8)*

BVD 15 homini] **Dꚍ**; omni **BV**, *fort.* *omnibus || itaque] *Schg;* ita **O**, *vel del. vel* iam *scrib. esse cens. Bs* || 17 *esse] et **BVD**, *del. Kss* || conditiones **BV** || 18 *verba* *nihil tam intolerabile *add.* || esse] *del. et ante* quam *cum* **Dꚍ** *verba* omnia potius subeunda *inseruit Kss; item He et Mg* **Dꚍ** *sequuntur, sed in fine enuntiati* ipse exureret *scripserunt* || monimenta **V** || sui <comburere> **D**¹ || 19 lingam **B**¹ || 20 *verba* in locum *add. He;* <in vicem> *F. Becher* || principem] *Bs;* incipem **B** inciuem **VD** || *fort.* lin-

antecederet eloquentia, quanto fortuna; iniuriam facturum generi humano. paenitentiam illum acturum tam care spiritus empti, cum in servitute senescendum fuisset *et* in hoc unum eloquentia utendum, ut laudaret Antonium. male cum illo agi: dari vitam, eripi ingenium. Silo Pompeius sic egit, ut diceret Antonium non pa- 11
cisci, sed inludere: non esse illam condicionem, sed contumeliam; combustis enim libris nihilominus occisurum; non esse tam stultum Antonium, ut putaret ad rem pertinere libros a Cicerone conburi, cuius scripta per totum orbem terrarum celebrarentur, nec hoc petere eum, quod posset ipse facere, nisi forte non esset in scripta Ciceronis ei ius, cui esset in Ciceronem; quaeri nihil aliud, quam ut ille Cicero multa fortiter de mortis contemptu locutus ad turpes condiciones perductus occideretur. Antonium illi non vitam cum condicione promittere, sed mortem || sub infamia quaerere. itaque quod turpiter postea passurus esset, nunc illum debere fortiter pati.

Et haec suasoria . . . insignita est. dixit enim sententiam cacozeliae genere humillimo et sordidissimo, quod detractu aut adiectione syllabae facit sensum: 'pro facinus indignum! peribit ergo quod Cicero scripsit, manebit quod Antonius proscripsit?' apud Cestium Pium rhetorem declamabat hanc suasoriam Sur- 12

guam in culmen *Bs,* l. in tantum *Ml,* l. in eam spem *Mg,* l. sic (*vel* huc) ipse *Gz,* l. in lucem *O. Ribbeck,* l. inopem *Morgenstern* || extullisset **B** || gretiae **B** || tantum **τ** **BVD** 1 facturum] factura **BV** || 2 tam care] *Schott;* tangere **BV** tam degener̄ **D** tam degener ⟨uel degeneris⟩ **τ** || 3 et *add.* *Bs* || 4 malle **D** || illo agi] **τ**; ille ait **B** illi ait **VD** || 6 conditionem **BV** || 7 occissorum **B**[1] occissurum **B**[2] || 9 terrarum *om.* **VD** || 10 nec] *O. Jahn;* et **BVD** || ⟨et⟩ ipse **D** || 11 ei ius] *Bs;* eius **B** is **VD** ius **τ** || cui] qui **D** || quaeri] *Bs;* quare **BVD** || 12 aliud ⟨eum agere⟩ **D** || 13 conditiones **BV** || 14 conditionem (-ne **V**) **BV** || promitteret **B** || sub *in ras.* **V** || 15 itaque] item **D** || 17 *lacunam post* suasoria *statuit* *Gz* || insignata **B**, *fort.* ⟨insania declamatorum⟩ insignita *Gz,* ⟨insania Seniani⟩ insignita *Morgenstern* || *post* enim *declamatoris alicuius nomen intercidisse cens.* *Schg,* ⟨Senianus⟩ *Gz* || 18 cato (caco *rad. corr. ex* cato **V**) zelie (-iae **D**) **BVD** || umililimo **B**[1] humililimo **B**[2] humilimo **D**[1] || quo **B** || detractu] **Dτ**; detractat **B**[1] detractione **B**[2] detracta **V** || 21 Pium rhetorem] *Bs;* pre(prae **BD**)torem **BVD**, praeceptorem *Fb,* praeceptorem (*vel* Pium) *Schott,* rhetorem *Gr (vg)*

DINVS, ingeniosus adulescens, a quo Graecae fabulae eleganter in sermonem Latinum conversae sunt. solebat dulces sententias dicere, frequentius tamen praedulces et infractas. in hac suasoria, cum iusiurandum bellis sensibus prioribus complexus esset, adiecit: 'ita te legam'. CESTIVS, homo nasutissimus, dissimulavit exaudisse se, ut adulescentem ornatum, quasi inpudens *esset,* obiurgaret: 'quid dixisti? quid? ita te fruar'? erat autem Cestius nullius quidem ingenii *nisi sui amator,* Ciceroni etiam infestus,
13 quod illi non inpune cessit. nam cum M. Tullius, filius Ciceronis, Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit praeter urbanitatem, cenabat apud eum Cestius. M. Tullio et natura memoriam ademerat, et ebrietas, si quid ex ea supererat, subducebat; subinde interrogabat, quid ille vocaretur, qui in imo recumberet, et cum saepe subiectum illi nomen Cestii excidisset, novissime servus, ut aliqua nota memoriam eius faceret certiorem, interroganti domino, quis ille esset, qui in imo recumberet, ait: 'hic est Cestius, qui patrem tuum negabat litteras scisse'; adferri ocius flagra iussit et || Ciceroni, ut oportuit, de corio Cestii
14 satis fecit. erat autem etiam, ubi pietas non exigeret, scordalus. Hybreae, disertissimi viri, filio male apud se causam agenti ait: ἡμεῖς οὖν πατέρων ⟨μέγ' ἀμείνονες εὐχόμεθ' εἶναι;⟩ et, cum in quadam

BVD 1 eleganter *corr. ex* eligauter **V** *om.* **D**^{1} || 4 ⟨de⟩ bellis **B**^{1} || 5 certius **B**^{1} || 6 *inpudens esset] in(im **VD**^{1})pudens **BVD**^{1} imprudens **D**^{2}**ϛ**, *fort.* inpudentem *Bs et sic vel* inpurum *Gz* || obiugaret **B** || 8 *nisi sui *add.* (*cf. Quint. 10, 1, 88*); ⟨citra sui⟩ *Gz* || amator *add. Kss* || ⟨tamen⟩ etiam *Schg* || 11 caenabat **B** || 12 ademerat] *Gz;* demerat **B** demserat *corr. ex* demerat **V** dempserat **D**, denegarat *Ml* || memoria infidelis erat *Bs,* memoria debilis erat *W. Wagner, fort.* *memoria deerat *Kss, fort.* *memoria infelix erat || 13 quid] *Ml;* qui **BVD**; *cf. p. 64, 14; Gr ad Sen. epist. 15, 1, 11; Ml ann. phil. 1866, 488; Studemund Herm. 19, 458* || 14 cum] tamen **D**^{1} || 16 in imo] inimico **B**^{1} in ymo **B**^{2} || 18 ocius] **ϛ**; potius **B** protinus (*corr. ex* potius **V**) **VD** || Cestius *Schg; at cf. p. 452, 5; Liv. 2, 35, 1* || 19 ubi] *Gr;* ibi **BVD** || exieret **B** || 20 hybriae (*corr. ex* hybreae **V**) **VD** || ait] **B**^{2}; at **B**^{1}**V** *om.* **D** || 21 *Hom.* Δ *405* || ἡμεῖς οὖν] *V. de Wilamowitz;* HMH ON **BV** ἡμεῖς τοι *cod. Hom.,* ἡμεῖς οὐ *Diels* || HATHPωN **BV**

postulatione Hybreas patris sui totum locum ad litteram omnibus agnoscentibus diceret, 'age', inquit 'non putas me didicisse patris mei: quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?' GARGONIVS, *fatuorum* amabilissimus, in hac suasoria dixit duas res, quibus stultiores ne ipse quidem umquam dixerat; unam in principio: nam, cum coepisset scholasticorum frequentissimo iam more a iureiurando et dixisset multa, *ait:* 'itaque primum tantum *Antonium* timeat, quantum potest; ita aut totus vivat Cicero aut totus moriatur, ut ego quae hodie pro Ciceronis ingenio dixero nulla pactione delebo'. alteram rem dixit, cum exempla referret eorum, qui fortiter perierant: 'Iuba et Petreius mutuis vulneribus concucurrerunt et mortes faeneraverunt'. ||

BVD 1 postulationem **B^1** || hybrias **BVD** || patris sui] *Bs;* partibusstul **BVD** partibus (patribus **τ**) stultorum **Dτ** || 2 diceret *corr. ex* deceret **B** || inqui **B^1** || dedicisse **B** ⟨scripta⟩ didicisse **D** || 3 *Cic. in Cat. 1, 1* || Catilina] cantilena **B** || 4 * fatuorum amabilissimus] *cf. p. 316, 22. 504, 8;* amabilissimus **BVD**, amabilissimus ⟨stultorum⟩ *Gr,* homo vilissimus *Bs,* ⟨fatuus *vel* stultus⟩ amabilissimus *Thomas* || 6 scolasticorum **BV** || 7 ait: 'itaque] *Gz;* itaquam **BVD**, ⟨ait:⟩ ita quam *Ml* || primum] Antonium *Gz* || *Antonium *add.;* ⟨Antonius⟩ *Bs* || 9 quae] qui **VD^1** || 11 mutuis] **τ**; iul mutuis multis **BVD** || 12 concurrerunt **V** || lannei senecae oratorum et reto (retho **V**) rum sententiae diuisiones colores suasoriarum liber primus (. I . **B**) explicit incipit liber secundus (. II . ⟨feliciter⟩ **B**) **BV** l. annei senecae . oratoris et rhetoris sententiae . diuisiones . colores . suasoriarum . primus liber explicit . incipit secundus **D**

FRAGMENTA.

1. Novi vero et praecipue declamatores audacius nec mehercule sine motu quodam imaginantur, ut Seneca in controversia, cuius summa est, quod pater filium et novercam inducente altero filio in adulterio deprensos occidit: 'duc, sequor: accipe hanc senilem manum et quocumque vis inprime', et post paulo: 'aspice' inquit 'quod diu non credidisti. ego vero non video: nox oboritur et crassa caligo'. *Quint. 9, 2, 42.*

2. Nam et in totum iurare, nisi ubi necesse est, gravi viro parum convenit, et est a Seneca dictum eleganter non patronorum hoc esse, sed testium. *Quint. 9, 2, 98.*

3. Et Seneca tradidit Iulium Montanum poetam solitum dicere involaturum se Vergilio quaedam, si et vocem posset et os et hypocrisin; eosdem enim versus ipso pronuntiante bene sonare, sine illo inanes esse mutosque. *Donat. vita Vergilii p. 61, 5 Reiff.* ||

FRAGMENTA HISTORIARVM.[1]

1. Seneca Romanae urbis tempora distribuit in aetates; primam enim dixit infantiam sub rege Romulo fuisse, a quo et genita et quasi educata sit Roma, deinde pueritiam sub ceteris

[1]) Cf. quae Seneca philosophus in fragmento 'de vita patris' dixit (III 437 ed. Haas.): 'Quisquis legisset eius historias ab initio bellorum civilium, unde primum veritas retro abiit, paene usque ad mortis suae diem, magni aestimaret scire, quibus natus esset parentibus ille, qui res Romanas...'

regibus, a quibus et aucta sit et disciplinis pluribus institutisque formata. at vero Tarquinio regnante, cum iam quasi adulta esse coepisset, servitium non tulisse et reiecto superbae dominationis iugo maluisse legibus obtemperare quam regibus, cumque esset adulescentia eius fine Punici belli terminata, tum denique confirmatis viribus coepisse iuvenescere. sublata enim Carthagine, quae diu aemula imperii fuit, manus suas in totum orbem terra marique porrexit, donec regibus cunctis et nationibus imperio subiugatis, cum iam bellorum materia deficeret, viribus suis male uteretur, quibus se ipsa confecit. haec fuit prima eius senectus, cum bellis lacerata civilibus atque intestino malo pressa rursus ad regimen singularis imperii recidit quasi ad alteram infantiam revoluta. amissa enim libertate, quam Bruto duce et auctore defenderat, ita consenuit, tamquam sustentare se ipsa non valeret, nisi adminiculo regentium uteretur [1]. *Lactant. inst. div. 7, 15, 14.*

2. Seneca eum (Tiberium) scribit intellecta defectione exemptum anulum quasi alicui traditurum parumper tenuisse, dein rursus aptasse digito et compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem subitoque vocatis ministris ac nemine respondente consurrexisse nec procul a lectulo deficientibus viribus concidisse. *Suet. Tib. 73.*

---

[1]) Cf. Flor. I praef. § 4 seq.

INDEX
NOMINVM PROPRIORVM.

Loci scriptorum, qui in hoc libro laudantur.

